

ברכת אליהו

פירוש לביאור הגר"א
על אבן העזר

מאת
הרב ברוך רקובר

כרך שלישי

הלכות גיטין • מיאון • יבום • חליצה • אונס ומפתה • סוטה

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים תשל"ג

כל הזכויות שמורות למוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ג

Copyright by Mossad Harav Kook, Jerusalem 1972

דפוס המקור בע"מ, ירושלים

Printed in Israel

מפתח הסימנים

[illegible]

הלכות גיטין

קט מה דבה ימצא בשתגרש ושלל תדור הגרשה עמו בחצר.

באר הגולה

ובו י"א טעיפיים

א נרייתא דרזנ"י
ינמות דף ל"ז ע"ג
ב עונול הסם ונחמה
רנן וענני הכי וכ"כ
הרמב"ם פרק כ"א
מהל"ב ור' ירוסם
גסס הרמ"ה.
ג כדפסט רנל ורנ
משרשיל גיטין דף ז'
ע"א.
ד ל' הרמב"ם נפ"י
מהלכות גירושין
הסס ונרייתא סס.

א אלא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ואם נ הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר. ב ג לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה.

ג (א) ד לא יגרש אדם אשתו ראשונה אא"כ מצא בה ערות דבר. הנה: (ב) אלל נללו הכי למורין כל המגרש אשתו ראשונה נזנח מוריד עליו דמעות (טור) ודוקל ביניהם שהיו מגרשים נע"כ אלל אם מגרשה מדעתה מותר (לגודה פרק המגרש וכ"כ הר"ן) (ג) ואין ראוי לו למחר לשלח אשתו ראשונה אבל שניה ואם שנאה ישלחנה. ד (ד) ה אשה רעה בדעותיה (ה) ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות מצוה

כאוקומתא דגמ' וכו' אלעזר קס ע"ב והגילו הרמ"ק נהנ"ה. ה סס ונרייתא סס.

ביאורי הגר"א

קט (א) לא יגרש כו'. לשון הטור ותנן נשאל כו' והלכה כנ"ה כו' דנ"ה ציונו שני אלל ציונו ראשון חין למחר לגרשה דלר"ל כל המגרש אשתו ראשונה כו' אלל אם נולד זה ערות דבר או פריעות נולד לגרשה כו' ור"ל אע"פ שכן הדין הלכה כנ"ה לפי' נאשתו ראשונה ונ"ה חין ראוי לעשות כן נאשתו ראשונה וכמ"ל

ברכת אליהו

תניא היה ר"מ אומר כו' זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה משני צדדיה וכו' זו מצוה מן התורה לגרשה. [נעב"י וב"ח וב"ש סק"ב ולהלן בביאורי הגר"א סק"ג].

(ב) שם בגיטין צ ב וסנהדרין כב א: כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וגו' על כי ה' העיד בינך ובין אשת געוריד אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריחתך (מלאכי ב, יג"ד).¹

(ג) בגיטין צ ב: כי שנא שלח (מלאכי ב, טז) ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזוג ראשון תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וגו' על כי ה' העיד בינך ובין אשת געוריד אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריחתך (מלאכי ב, יג"ד).¹

(ד) ה בבבא"ג סק"ה ציין לברייתא בגיטין צ א. אולם זה רק על מ"ש המחבר: ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה, וזה בגיטין שם: זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה משני צדדיה וכו' זו מצוה מן התורה לגרשה. וכנ"ל בסק"א, שבבבא"ג אפילו בזיווג ראשון מצוה לגרשה. ומ"ש המחבר: אשה רעה וכו' הוא כיבמות פג ב: אמר רבא אשה רעה

(א) תנן בגיטין צ א: בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר (דברים כד, א) ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר (לבי"ה משמע להו או ערוה או שאר דבר סרחון — רש"י). ובגמ' שם עמוד ב: כי שנא שלח (מלאכי ב, טז) ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח ר' יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזוג ראשון הא בזוג שני דאמר ר' אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות. ולשון הסור: ותנן בש"א כו' והלכה כנ"ה כו' כד"א בזיווג שני אכל בזיווג ראשון חין למחר לגרשה דלר"ל כל המגרש אשתו ראשונה כו' אבל אם מצא בה ערות דבר או פריעות מצוה לגרשה כו'. והטור מפרש שהמחלוקת של ב"ש וב"ה היא בזיווג ראשון. ור"ל שאע"פ שכן הדין הלכה כנ"ה שאפילו באשתו ראשונה, אם הקדיחה תבשילו יגרשה, כ"מ חין ראוי לקשאת כן באשתו ראשונה. ובמס"ש המחבר: ואין ראוי לו למחר לשלח אשתו ראשונה וכו'. ועד"ש שם כד"ה אם שכתב — אהא שאמרו שם בגמ' שבזיווג ראשון שנאוי המשלח — ואפילו לבי"ה נהי דלא כייפינן שלא להוציא מיהו שני הוא. הרי שרש"י מפרש, שלב"ה אפילו בזיווג ראשון יכול לגרשה כשפשעה כנגדו, ואפ"ה שני הוא כשמגרשה. וגם הטור מפרש כן. ומ"ש הסור: אבל אם מצא בה ערות דבר או פריעות מצוה לגרשה כו', הוא עפ"י מ"ש בגמ' עמוד א:

וסנהדרין (כב ב) אין האשה כוררת ברית אלא למי שעשאה כלי כנ"ל. עכ"ל. ואפשר שרבנו — בצינו גם לסנהדרין כב (ולא כתב: כב א) — רמז גם לזכרי הפרי חדש — שאשתו ראשונה היינו כשהיא בתולה. ועי"ן סק"ה.

1 בפרי חדש כאן כתב: ומשמע לי דזיווג ראשון מקרי דוקא כשהיא בתולה ובבבא"ג הוא דמזבח מוריד עליו דמעות והכי דייק לן לישנא דקרא דכתיב וכו' ומדקרי לה אשת נעורים שמעינן דמיירי קרא באשתו ראשונה ומדקרי לה נמי אשת ברייתך שמעינן נמי דמיירי בבתולה וכדאמרין בספ"ב

באר הגולה

ו שם ושם נבדחתא.
 ז ל' הטור ממשנה
 ינמות דק"ז ע"ב.
 ח עין במ"ג צמקמו
 צמקמו קמ"א שחא
 מנחת (פ"י) מ"ח
 זריכה צין גיטה
 לגר אחר כמו
 שנתבאר שם.
 ט שם נמשנה.
 י שם נמשנה וכדמפרש
 רב יצחק שם דף ק"ג
 ע"ב.
 כ הרמב"ם שם ספ"י
 מהל' גיטין.
 ל כיון דק"ל האשה
 שחלה מולי ארוך
 יכול לומר הרי
 כתונתך וכו' (כח"ט
 צט' ע"ט) וכלן ודלי
 היה זה רואה לגרש אלא חכמים מנעוהו לגרש אלא חייבוהו שהרי לא עשו כן אלא שלא ינהגו בו מנהג הפקר ולכן
 לחמה תאכל וכו' ה"ה שם.

לגרשה.

ה (ו) ו אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר
 שישאנה. ו י יכול לגרשה בלא דעתה. הנה: (ו) ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה
 ונדונייתה אינה יכולה לעכז משום זה הגירושין אלא תתגרש ותתנע אותו מה שהיו לה (תשומות
 הרא"ש וריב"ש) וכל זה מדינת אצל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על
 דת וכמו שנתבאר לעיל סימן קט"ו ואפילו אם רואה ליתן לה הכתובה אין לגרשה צומן הזה שלא
 מדעתה (סמ"ק סימן קפ"ד) עזר וגירשה צמ"כ צומן הזה וגשלת שז אין הליש נקרא עזרין
 (כל צו) גירשה מדעתה ונמנא פסול צמ"כ יכול אח"כ לגרשה בעל כרחא (ג"ז שם) נולדו זה
 מומין ע"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה בעל כרחא (ח) יש אומרים דנמקום ונמנא יכול לגרש
 אשתו צמ"כ (ט) או מתירים לו לישא ז' נשים (מור"ם פלדווא סימן י"ג) וכמו שנתבאר לעיל
 סימן א' (י) ה לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה אפילו אם
 קבל אביה קדושיה שהם דאורייתא ט או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת
 ונתחרשה י אבל אם נשתתית ואינה יודעת לשמור עצמה אינה מוציאה עד
 שתבריא שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יא) כ לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה
 ומשקה ל משלו ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה
 וי"א דחייב צמנוטותיה ורפאותה (צ"י צמ"א והטור צמ"א הרמ"ם והראב"ד) (וכן
 היה זה רואה לגרש אלא חכמים מנעוהו לגרש אלא חייבוהו שהרי לא עשו כן אלא שלא ינהגו בו מנהג הפקר ולכן
 לחמה תאכל וכו' ה"ה שם.

ביאורי הגר"א

(ו) אשה כו'. שם ועתי"ם שם ד"ה הכתוב כו':
 (ז) ואפי' כו'. ריב"ש סי' ל"א ותש' הרא"ש וכמ"ל סי'
 קי"ז סי"א: (ח) י"א בדמקום כו'. מרדכי והג"א פ'
 המדיר סי"ט ד"ה כ' מורינו כו' וכמ"ל סי' קט"ו
 סעיף ד' צה"ה: (ט) או כו'. ע"ל סי' א' סי'

ברכת אליהו

שם ש"ס ר"ה כתב מדינו, וז"ל: דבר פשוט הוא שלא
 תיקן רבינו גרשום מאור הגולה תקנתו לעכב על
 ידו שלא יעשה מצוה וכו' עכ"ל. ובמש"ל סימן קצ"י סעיף
 ד' בהג"ה — בעוברת על דת — ואינה יכולה לעכב על
 ידו שלא יגרשנה ויכול לגרשה בעל כרחת ואין בזה משום
 חרם ר"ג.

(ט) ע"ל סימן א' סי' בהג"ה. [ושם הביא דעה זו דעת
 החולקים ע"ז, ועמ"ש סק"ח].

(י) גיטין סה א: אמר רבא ג' מדות בקטן וכו' הפעוטות
 מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין וכנגדן בקטנה מתגרשת
 בקידושי אביה. וע"ל סימן קמ"א סי'. [ושם מבואר דין
 גירושי קטנה ועמ"ש ס"ק י"ז, י"ח].

(יא) מ"ש „מניחה" הוא כמ"ש ע"ז הרמב"ם בה' גירושין
 פ"י הכ"ג: שאין בה כזו דעת לרור עם השומרים בבית
 אחד וכו'. וכמ"ש ביבמות קיב ב' דלפיכך לא תיקנו רבנן
 נישואין לשומרים דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ולא
 קיימא תקנתא דרבנן (אין שלום ביניהם — רש"י) ².

דירה משלה כמו אכילה ושתיה שהוא משלה לדעה זו.

מצוה לגרשה דכתיב גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון
 (משלי כב, י). [ועט"ז סק"ז וח"מ סק"ד].

(ו) בגיטין צ ב: זו (שאינה צנועה) מצוה מן התורה
 לגרשה שנאמר כי מצא בה ערות דבר וגו' תשלחה מביתו
 והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כד, א-ב) הכתוב קראו
 אחר לומר שאין זה בן זוגו לראשון זה הוציא רשעה מביתו
 וזה הכניס רשעה לחור ביתו וכו'. ועתי"ם שם ד"ה הכתוב
 בו, שכתבו: מיתוקמה אפילו בבית הלל ואערות קאי, עכ"ל.
 [ור"ל דתא דאמרין שהכתוב קראו אחר שאין ראוי לאדם
 כשר שישאנה, היינו כשהראשון הוציאה מחמת ערובה, כלומר
 מחמת פריצות. אבל אם הראשון הוציא מחמת דבר אחר
 ראוי לאדם כשר אחר שישאנה. ועט"ז סק"ח].

(ז) בתשובת הריב"ש סימן צ"א ובתשובת הרא"ש כלל מ"ב
 ס"א מבואר שאם אין לו לשלם לה כתובתה אינה יכולה
 לעכב משום זה הגירושין. ובמש"ל סימן קיז סי"א [וכמ"ש
 סק"ד שגירושין אינו תלוי בכתובה, והיא כשאר בע"ח
 שיתן לה כאשר תשיג ידו. ועמ"מ סק"ה ובי"ש סק"ן].

(ח) כ"ח המררכי בכתובות פרק המדיר סימן קצ"ו והג"א

2 בפסקי הגר"א (חילנא תרס"ד) כתב: משמע מדברי מרן ז"ל
 שמוציאה מדירתו ואינו מחוייב להתזקקה בביתו רק ששוכר לה

באר הגולה מפסק לעיל סימן ע' סעיף ד' וכן עיקר ולא לפדותה (יב) נ ואם גירשה מגורשת והוא
פ' ולע"ד נראה **ס' שתהיה יודעת לשמור גיטה** וי"א דאפילו דיעבד אינה מגורשת (וכן משמע במהרי"א סימן
 דכ"ח סיורי בהפריש
 ויחיד לה כתובתה וזויה מושג לדון רפואות חולי ארוך נס"ס ע"ט כח"ס נגס ה"ה. נ מהירושלמי ס.ס. **ס' הלא"ד** ס.ס.

ביאורי הגר"א

חלומה מ"ד מפני גרירה אסור מ"ד מפני שאינה יכולה
 לשמור את גיטה זו יש לה אב עתים חלומה ויכולה
 לשמור את גיטה אלו ד' תיבות הוסיף הר"ש בתשובתו
 וכן שהמדפיס דילגו שאלה שכן שני פעמים יכולה לשמור
 את גיטה וחשב שאחרון הוא טעות ודילגו ועמ"ש למטה
 ופ' הרמב"ם עבר וגירשה למ"ד מפני גרירה אפילו
 דיעבד אינה מגורשת דאף שאינו אסור אלא מדרבנן נ"מ
 עשאוהו ככל תורה דלא לאחלופי נא"י לשמור גיטה ומ"ד
 מפני כו' מגורשת דיעבד כיון שהיא יכולה לשמור
 גיטה אצל לכתחלה מודי דאסור משום אחרוני ונא"י
 דברים האחרים יש לה אב עתים חלומה פליגי לכתחלה
 אצל דיעבד נכח"נ לכ"ע ומגורשת והרש"א כ' דככל
 ה' דברים פליגי דיעבד והג' דברים פ' א' י"ל אב

(יב) **ואם גירשה כו'** רמז"ס כיון שזמן התורה היא
 מגורשת וז"ש הרמב"ם וז"ל וסוף כו' דל"כ ד"ת אינה
 מגורשת כחש"ס נגמורא ועי' תוס' סס ד"ה יתקם כו'
 נגס הירושלמי וכ"כ הרמב"ם שם ולפ"ד ה"ה נגס לה אב
 לו עתים חלומה וגירשה אז דיעבד ומגורשת וזהו לפי מה
 שהפכו תוס' גי' הירושלמי אצל הרמב"ם ס' תתקכ"א
 פ' הירושלמי כפי הנ"ל שהיה לפנינו וז"ל הירושלמי
 ציננות שם נשתתית לא ינאי דבי ר' ינאי אמרי מפני
 גרירה ר' זירא ור' אילא אמרי תרווייהו שאינה יכולה
 לשמור את גיטה ר' נחמיה זריה דרנן עוקצא נגס ר'
 יוסף תלת עבר וגירשה מ"ד מפני גרירה אסור ומ"ד
 מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה ומגורשת כ"ל להוסיף
 יש לה אב יכולה לשמור את גיטה פעמים שוטה ופעמים

ברכת אליהו

כשהיא חלומה — פני משה). ועפ"י דברי הירושלמי כתבו
 התוס', דלמ"ד מפני גרירה אם עבר וגירשה ה"ז גט.
 וכ"כ הרא"ש שם בס"ג. ולפ"ד חז"ה ביש לה אב אז עתים
 חלומה וגירשה אז — כשהיא חלומה — דביעבד מגורשת.
 וזהו לפי מה שהפכו תוס' גירשת הירושלמי.

אבל הרמב"ם סימן תתקכ"א פירש הירושלמי כפי הנ"ל
 שהיה לפנינו. וז"ל הירושלמי ביכמות שם לפי גירסת' —
 נשתתית לא יוציא דבי ר' ינאי אמרי מפני גרירה ר' זירא
 ור' אילא אמרי תרווייהו שא"י לשמור את גיטה ר' נחמיה
 בריה דרב עוקבא בשם ר' יוסף תלת עבר וגירשה מ"ד
 מפני גרירה אסור ומ"ד מפני שא"י לשמור את גיטה
 מגורשת. וכ"כ להוסיף בירושלמי: יש לה אב יכולה לשמור
 את גיטה פעמים שוטה ופעמים חלומה מ"ד מפני גרירה
 אסור מ"ד מפני שא"י לשמור את גיטה זו יש לה אב עתים
 חלומה ויכולה לשמור את גיטה. ואלו ד' תיבות —
 „ויכולה לשמור את גיטה” — הוסיף הר"ש בתשובתו שהביא
 הב"י. וכתב שהמדפיס דילגו שראה שם שתי פעמים:
 „יכולה לשמור את גיטה” — שכתוב בירושלמי מפני שאינה
 יכולה לשמור את גיטה זו יש לה אב עתים חלומה ויכולה
 לשמור את גיטה — וחשב שאחרון הוא טעות ודילגו. ועמ"ש
 למטה. ופירש הרמב"ם: עבר וגירשה למ"ד מפני גרירה
 אפילו דיעבד אינה מגורשת, דאף שאינו אסור אלא מדרבנן,
 מ"מ עשאוהו ככל תורה, דלא לאחלופי באינה יודעת לשמור
 גיטה; ומ"ד מפני שא"י לשמור את גיטה מגורשת דיעבד,
 כיון שהיא יכולה לשמור גיטה. אבל לכתחלה מודי דאסור
 משום אחרוני. ובשני דברים האחרים: יש לה אב עתים
 חלומה, פליגי לכתחלה, אבל דיעבד ככח"נ לכח"ע מגורשת.
 והרש"א כתב דככל ה' דברים פליגי דיעבד. והג'
 דברים פירש: א) יש לה אב. ב) יכולה לשמור גיטה.
 ג) פעמים חלומה. ועבר וגירש לא חשיב בהנך תלת. וכולהו

(יב) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"י הכ"ג. וטעמו: כיון
 שזמן התורה היא מגורשת. וז"ש הרמב"ם שם והש"ע והוא
 שתה"י יודעת לשמור גיטה. דא"כ ד"ת אינה מגורשת
 כחש"ס נגמורא ביבמות ק"ג ב. א"ר יצחק ד"ת שוטה
 מתגרשת מדי דהוה אפקחת בע"כ ומה טעם אמרו אינה
 מתגרשת שלא יגהו בה מנהג הפקר. ואמרו שם: היכי
 דמי אילימא דידעת לשמור גיטה וידעת לשמור עצמה מי
 נהגי בה מנהג הפקר אלא דא"י לשמור לא גיטה ולא עצמה דבר
 תורה שוטה מתגרשת (בתמיה) והא אמר דבי ר' ינאי ונתן
 בידה (דברים כד, א) מי שיש לה יד לגרש עצמה יצתה
 זו שאין לה יד לגרש עצמה ותנא דבי ר' ישמעאל ושלחה
 מביתו (שם) מי שמשלחה ואינה חוזרת יצתה זו שמשלחה
 וחוזרת. ומסקינן: לא צריכא דידעת לשמור גיטה וא"י
 לשמור עצמה דבר תורה שוטה מתגרשת דהא יודעת לשמור
 גיטה ואמור רבנן לא ליפקא שלא יגהו בה מנהג הפקר.
 ועיין תוס' שם ד"ה יצתה כו' בשם הירושלמי. ח"ל הירושלמי
 שם פ"ד ה"א לפי גירסת התוס': — נשתתית לא יוציא
 דבי ר' ינאי מפני גרירה (שנגררת אחר כל אחד ונוהגין
 בה מנהג הפקר — פני משה). רבי זירא ורבי מנא תרווייהו
 אמרי שא"י לשמור את גיטה רבי נחמיה בשם רבי יהודה
 אמר תלתא מילי איכא בינייהו עבר וגירש מ"ד מפני גרירה
 מותר (כיון דליכא אלא איסור דרבנן שלא יגהו בה
 הפקר בדיעבד הוי גט — פני משה) למ"ד לפי שא"י לשמור
 גיטה אסור (דמדאורייתא לא הוי גיטא — פני משה). יש
 לה אב מ"ד מפני גרירה אסור (שעדיין היא נגררת להפקר
 שאין אביה יכול לשומרה — קרבן העדה) מ"ד שא"י
 לשמור את גיטה יש לה אב ויכול לשמור את גיטה; פעמים
 שוטה פעמים חלומה מ"ד מפני גרירה אסור (שאינה נשמרת
 כשהיא שוטה — פני משה) מ"ד שא"י לשמור את גיטה
 יש לה עתים ויכולה היא לשמור את גיטה (ומתגרשת

באר הגולה

* פי' גרידה.

ע' הרמב"ם סס.

פ' לשון הרמב"ם סס

נפרק כ"ח ומעריכת

כתובות סוף דף ק"ז וכפי גירסתו סס וכונ"ס ה"ה סס. ז' שם רש"י דף כ"ח.

ל"ז) אצל נעמים שוטה ונעמים * חלום' וגירסה נעת (יג) חלימתה מפני שהיה נראה שתשאר כך לא והדריגן עובדל (פסקי מהרא"י סימן קט"ז סעי' יד) ע' ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה. ז' (טו) פ' מי שגירש אשתו מן הנשואין לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות ז' ואם היה כהן לא תדור עמו כחנות סוף דף ק"ז וכפי גירסתו סס וכונ"ס ה"ה סס. ז' שם רש"י דף כ"ח.

ביאורי הגר"א

הס' כנ"י חוס' הנ"ל שהפכו הני' נעבר וגירש למי"ד משום גרירה מנורשת: (יד) ומוציאה כו'. שז"ש בירושלמי הנ"ל שדעידעז מנורשת והאיסור לכתחלה הוא משום גרירה כיון שמואלת מציתו נגדרת כו' ת' ה' דיעבד מוילתה כו': (טו) מי שגירש כו'. לשון הרמב"ם וכו' המי"ת שכי"ה גי' צנו' אצל גי' שלטו לא תנשא בשכונתו ודוקא צנושה וכהן אפילו צנוטה ופי' תוס' דשכונה קטנה מונזוי ומחמירין צהן טפי לפי שהיה פנויה דקילל ליה אצל הרא"ש והרשב"א והר"ן וש"פ פי' דשכונה גדולה מונזוי ומחמירין צה"ל טפי

ז' יכולה לשמור גיטה ג' פעמים חלומה וכולסו קאי אמ"ש עבר וגירש וכו' הראב"ה וה"ר שמשון דהלכ' כר' ינאי שהול' כר' יצחק דגנו' דידן דגנו' דידן לא הוצאו רק דברי ר' יצחק לצד והסכימו לדבריו אצ"י שם ור"פ צגטין ע"ל ז' ולפי"ד הרא"ש נכולס דיעבד חניה מנורשת ולדברי ראב"ה צגטי האחרונים דיעבד מנורשת וז"ש בהגיה וי"ל כו' אצל כו': (יג) בעת חלימתה. ור' שמואל כ' שם צראב"ה אפילו נעת שטוטה ועוד הנוט בידה נעת חלומה אצל סה"ת וש"פ כ' דוקא נעת חלומה וע"ש סוף ה' גיטין שהלריך צה. ודברי הרמב"ם והראב"ד

ברכת אליהו

לכתחלה לא יגרשנה. משמע הוא בדיעבד — אם עבר וגירשה — מגורשת, ומוציאה מביתו — אף שיש חשש גרירה, שמא ינהגו בה מנהג הפקר. (טו) בכתובות כו א' תנן ששבויה אסורה לבעלה כהן. ושם עמוד ב' בגמ': תנא ואעפ"כ (שאשתו של רבי זכריה בן הקצב נשבתה ואסורה עליו) ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה יוצאה בראש כניה וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף כניה בעי אביי מהו לעשות בגרושה כן הוהם הוא דבשבויה הקילו אבל הכא לא או דילמא לא שגא תא שמע דתניא המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי. ושם כז' א' שואלת הגמ': מי נדחה מפני מי. ומשיבת הגמ': ת"ש דתניא היא נדחת מפניו ואין הוא נדחה מפניה ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה. ואיתא עוד שם: ת"ר לזה הימנה ובכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אתו לקמן לדינא לא מידדקנין להו רב פפא אמר שמו"י משמתינן להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגדתי גמי מנגדינן להו וכו' והוא ארוס וארוסתו דאחו לקמיה דרבא יתיב רב אדא בר מתנא קמיה אוקי רבא שלוחא ביגתייהו וכו'. ע"כ לשון הגמ' לפי גירסתנו.

קאי אמ"ש עבר וגירש: דבתנן ג' דברים למי"ד מפני גרירה אפילו אם עבר וגירש אינה מגורשת. והיינו טעמא: (א) יש לה אב — האב א"י לשמור אותה מן התפקד. (ב) יכולה לשמור גיטה וא"י לשמור את עצמה — שייך טעמא דגרירה, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. (ג) פעמים חלומה פעמים שוטה — שייך טעמא דגרירה, כיון שלפעמים היא שוטה, וא"י לשמור עצמה מן התפקד.

וכי' הראב"ה וה"ר שמשון דהלכה כר' ינאי — שהוא כר' יצחק — דגמ' דידן, דטעמא משום גרירה שלא ינהגו בה מנהג הפקר. דגמ' דידן לא הוצאו רק דברי ר' יצחק לבד, והסכימו לדבריו אביי שם, ושאר אביי: דייקא גמי וכו'. ורב פפא כגישין קא ב, אמר גמי כדר' יצחק, שהטעם הוא שלא ינהגו בה מנהג הפקר. ולפי דברי הרא"ש ככולם בדיעבד אינה מגורשת. והראב"ה מפרש דג' דברים הנזכרים בירושלמי הם: (א) עבר וגירש. (ב) יש לה אב. (ג) עתים חלומה. ולדברי ראב"ה בשני האחרונים — יש לה אב ועתים חלומה — בדיעבד מגורשת. וז"ש בהגיה: וי"א דאפילו בדיעבד אינה מגורשת אבל וכו'. {ועמ"ש בסק"ג ובהנהגות הגר"א ביבמות שם וברא"ש שם ובט"ו סק"ב}.

(יג) ור' שמואל כתב שם בראב"ה סימן תתקכ"א אפילו בעת שמוטה ועוד הנפ' בידה בעת חלומה. אבל ספר התרומה בהלכות גיטין סימן קל"א ש"ש כתבו דוקא בעת חלומה. ע"ש סוף ה' גיטין שהלריך צה. ודברי הרמב"ם והראב"ד בה' גירושין פ"י הכ"ז — שהמחבר פסק כמותם — הם כגורסת תוס' בירושלמי הנ"ל בסק"ג — שהפכו הגירס' בעבר וגירש למי"ד משום גרירה מגורשת.

(יד) ש"ש בירושלמי הנ"ל בסק"ב שבדיעבד מגורשת, והאיסור לכתחלה הוא משום גרירה — כיון שמוצאת מביתו נגדרת, וחיישינן שמא ינהגו בה מנהג הפקר, ולפיכך

ולשון המחבר כלשון הרמב"ם בה' איסורי ביאה פכ"א הכ"ז. וזה לא כפי גירסתנו הנ"ל בכתובות שם. וכתב המ"מ שכי"ה גירס' בגמרא: המגרש את אשתו לא תדור בחצרו וכו'. אבל גירס' שלנו: „לא תנשא בשכונתה". ודוקא בגשואה, וכהן אפילו בפנויה. ופירשו תוס' שם בד"ה ואם רשכונה קטנה ממבוי, ובאשת ישראל שנשאת אסורה רק בשכונה. ובאשת כהן בפנויה אסורה אף במבוי. ומחמירין בכהן טפי לפי שהיא פנויה דקילא ליה. אבל הרא"ש שם פ"ב סליא והרשב"א והר"ן וש"פ פירשו, דשכונה גדולה ממבוי, ומחמירין באשת איש טפי — שאסורה אף

במבוי ק וכפר קטן נידון כמבוי. הגה: (סו) ולא נישאת לאחר אפילו נישאת לא תדור
עמו נמנוי (טור) וכל זה נמנוי סתם אצל נמנוי מפולש שדרך רצים עוזר צנייהם מותרים
לדור (צ"י גס הר"ן ש"כ גס התוספות) אם ר"ה מפסיק בין צניהם (הגהות אשירי פ"ג
דכתובות) אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לצד ר שרי (תה"ד סיתן רמ"ג) (י"ח) גירשה

ביאורי הגר"א

ישראל כנ"ל ולפ"ד אין רחיה מרש"י. ליקוט. וכ"ה דעת
הר"י אצל ירושלמי פרק הזורק המגרש את אשתו לא
תדור עמו נאותו חזר ולא נאותו מוקדם אם היה חזר
אל אשה האיש נדחה מפניה כו' גד"ח צומן שנישאו לא
לא נישאו לא ונכנסת אפילו לא נישאו מ' דלא כהרמז"ם
והר"י ונראה שהיה הנרייתא דלמור צנו' ת"ש כו' ודלא
כהר"י ש"כ' דההיא צרייתא מייירי נישאת ולא
נישאת והר"י כתב שגמרא דידן חולקת על הירושלמי
שהרי צנו' שגמרא שלנו חילקו בין כהן לאשת ישראל ונישאת
ושם השו': (טז) ואם נישאת כו' במבוי. הוא
תמנה וצ"ל בשכונה והוא כנ"ל שלנו ומ"מ מוסכים לדברי
רמז"ם וכדברי ר"י הנ"ל. וצ"ש פ' דמייירי נישאת
וגירשה ואין הלשון סובל פ': (יז) גירשה כו'.
הר"י ש"כ' שם ולאשה שנשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה

וכ' הר"י דאע"ג דנישאת כ"ז שהיא פנויה מותר
אפילו נמנוי. מ"מ נחצר אסור וצ"ש שם ת"ש ולא היתה
חצר כו' האי חצר ומ"י ענייניהם אלא נכנס. אצל
הריטב"א כ' דאפי' נחצר מותר וצ"ש לא תנשא ולא
פ' נדירה צלל נשואין ודייק ג"כ מלשון רש"י שם ד"ה
נגרשה כהן כו' מ' דיקל צכהן וכן גד"ה צכסי כו'
וגד"ה ארום כו' והר"י כ' חמ"ש רש"י גד"ה צכסי
כו' ואפשר לפרש לפת"ש דאפילו נשאת ישראל אלא
שאפשר כיון דליכא צ"ד ליכא מיתא כדשרי נר' זכריה
צליכא צניה אע"פ שאפשר לחלק דהכל אלא שהם
מזגרים וטוענים וצ"ל ור"ל דת"ש מהו לעשות צנו' וצ"ש
מוסכים לפירש"י דדוקא צכהן דנישאת מותר כמו צכסיה
וכ"כ שם למעלה ולכן הצי"ו צנו' צרייתא הך צרייתא נשאת
הצי"ו צרייתא האחרת היא נדחית כו' דמייירי נשאת

ברכת אליהו

לעשות בגרשה כן — הך צרייתא דהמגרש את אשתו וכו',
ולא הביאו צרייתא האחרת — היא נדחית כו' — דמייירי
באשת ישראל כנ"ל. ולפי דברי הר"ן אין ראיה מרש"י —
שכתב שם גד"ה בגרשה: כהן וכו' — שרק בכה"ג, שהיו
אחרים עמהם, כתב רש"י שאסור דוקא בכהן.
ליקוט: וכ"ה דעת הר"ן — שגם בישראל ופנויה אסור
בתצור. אבל בירושלמי בגיטין פרק הזורק ה"ט איתא: המגרש
את אשתו לא תדור עמו באתו חצר ולא באתו מקום.
אם ה' חצר של אשה האיש נדחה מפניה כו' כד"ל צומן
שנישאו הא לא נישאו לא ונכנסת אפילו לא נישאו. ומ'
מהירושלמי דלא כהרמז"ם והר"ן — שאסור בישראל בלא
נישאת בחצר, ובירושלמי אמרינן שמותה. ונראה ש"מ'
בירושלמי, היא צרייתא דאמר בגמ' דידן: ת"ש דתניא
היא נדחת מפניו, ודלא כהר"ן שכתב, דההיא צרייתא מייירי
בישראל ולא נשאת. והר"ן כתב שגמ' דידן חולקת על
הירושלמי. שהרי בגמ' שלנו חילקו בין כהן לאשת ישראל
ונישאת, ושם בירושלמי השוו אשת כהן שלא נישאת לאשת
ישראל שנשאת. [ועט"ו סקט"ו וח"מ סקט"ו וב"ש סקט"ו].
(טז) הוא תמנה. דבכתובות כו ב הנ"ל בסקט"ו איתא:
לא תנשא בשכונה. ובמקום, "במבוי" צ"ל, "בשכונה". והוא
בגירס' שלנו בגמ' שם כנ"ל בסקט"ו. ומ"מ מוסכים לדברי
רמב"ם הנ"ל בסקט"ו שבאשת ישראל שלא נישאת אסורה
לדור עמו בחצר. ופדברי ר"ן הנ"ל בסקט"ו. וב"ש בסקט"ו
פירש, דכאן מייירי נישאת וגירשה, ולכן אסורה לדור עמו
רק במבוי ולא בשכונה. ואין הלשון סובל פירוש. [ועט"ו
סקט"ו וח"מ ס"ק י"ח, י"ט].

(יז) הרא"ש בכתובות פ"ב ס"א כתב ואשה שנשאת לאחר
ונתארמלה או נתגרשה הרי היא כאשת כהן שהיא כלאו.

בשכונה. וכ' הר"י דאע"ג דבישראל כ"ז שהיא פנויה מותר
אפילו כמבוי, מ"מ נחצר אסור. וי"ש שם: ת"ש ואם
היתה חצר וכו'. וקשה האי חצר מאי עבידיה, דהא
בישראל נישאת אסור אפילו בשכונה אחת, ובכהן — אף
אם לא נשאת — במבוי מיהא מיתסר, והבא משמע דלא
מיתסר אלא בחצר. אלא דמייירי כה"ג — באשת ישראל,
וכ"ז שהיא פנויה אסורה לדור עמו בחצר.

אבל הריטב"א כתב דבאשת ישראל שלא נשאת אפילו
בחצר מותר. וי"ש שם: "לא תנשא", ולא פירש בדידה
בחצר בלא נשואין, משום דבלא נשואין אפילו
בחצר מותר. ודייק ג"כ מלשון רש"י שם כו ב ד"ה בגרשה,
שכתב: כהן שגירש את אשתו מהו לדור עמו בחצר. מ'
דיקא כהן אסור, אבל בישראל מותר אפילו בחצר. וכן
בדף כח א בדי"ה צכסי כו' — אהא שאמרו בגמ' לזה
הימנה צכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר — כתב:
שהיו בידה נכסי מלוג וצכהן שגירש את אשתו קא מייירי,
ושם בדי"ה ארום וארוסתו כתב: כהן היתה. מ"מ מוכח
שרק בכהן אסור, אבל בישראל מותר בכל גווני. והר"ן
כתב — אמ"ש רש"י בדי"ה צכסי כו' — וז"ל: ואפשר
לפרש לפת"ש דאפילו באשת ישראל אלא שאפשר כיון
דאיכא כריד ליכא למיחש כדשרי כרי' זכריה צליכא צניה
אע"פ שאפשר לחלק דהבא שאני שהם מצדדים ומוענים
ואין, ור"ל דמש"י בגמ', מהו לעשות צנו' בגרשה כן וכו',
מבכים לפירש"י דדוקא צכהן, דבישראל מותר כמו בשכונה.
וב"ש שם למעלה, וז"ל: ומכאן יש ללמוד שאפילו אשת
ישראל שנתגרשה ולא נשאת אסורה לדור עמו בחצר אא"כ
היו נזהרין שיהיו אחרים עמהן דומיא דאשתו של רבי
זכריה בן הקצב. ולכן הביאו בגמ' — על השאלה מהו

באר הגולה

משום שאסורה עליו אפילו לא נשאת אסור לדור עמה (יח) כאלו נשאת לאחר (ל"ז).
 ח (יט) ש היה לה מלוה אצלו עושה שליח לתובעו. הגם: (כ) ודוקא נכחיג אל
 מותר ליכנס לניתה אף על פי שנשאת הואיל (כא) ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך)
 ומשמע נתייג סיון רמ"ג) ויש מהמירין (נ"י) (כב) ומותר לאדם לזון גרושתו ומנהג היה יותר

ביאורי הגר"א

עד סוף הסיון ודעתו כמ"ש הר"ם נתייג כיון שאסור
 לדור נחל אסור ג"כ כה"ג ודלא כרש"י ש' דוקא נכהן
 וכן סתם הטור: (ב) ודוקא כו'. מהל דע"פ ק"י ז'
 כי ה' דהסוף נכחל כו' ונ"י חלק עליו וכו' שאין ראיתו
 מוכרחת וז"ש (וי"ח) [וי"ח]: (כא) ואינו כו'.
 דאפילו נצ"ד נזקק רבים אסור כנ"ל: (כב) ומותר
 כו' ומצוה כו'. גירושלמי פ"ח דכתובות הלכה ג' ר'
 יעקב דר אחל נשם ר' יוחנן ר' אילא נשם ר' אליעזר
 כשם שלדס חס על כבוד אלמנתו כך חס על כבוד גרושתו
 דל"ר יעקב נ"ר אחל נשם ר"ח [ומנשרך אל] [ומנשרך
 אל] תתעלס זו גרושתו אחתה דריה"ג הוות כו' ענר
 ר"ג ושמע קלן ומנצין כו' וכן נמ"ר פי גרשית פ"י
 ונש"פ נהר ד"ל ומנשרך אל] [לל] תתעלס ר"ח

ה"ה כשאת כהן שהיה נצלו וכ"כ הר"ן נשם י"ח וכו'
 ור"י כ' כיון דק"ל נפ' נתרל דקדושין נמיג משנישאת
 שם נעל ולא קידש אינו לוקה ל"ד לשאת כהן ולניה
 אסורה אלל נחלר וכ"כ הריב"ש נס' ש"ס נשם הריב"ח
 וכו' נדזה אסורה אפילו כעין דר' זכריה וכמ"ש דדוקא
 נשניה כו' אלל דנרי ס' ראשונה נרלון כמ"ש דכל דתקון
 דננן כו' וממ"ש התם הוא דנשניה כו' ול"ק התם
 דאיסורא דננן אלמל דל"ש נזה וע"ש דריב"ש וכו' שם
 וה"ה לגירסה ונשם אסור דננן כגון נושא ומינקת
 תנינר תליג ג"כ נפלוגתא הנ"ל וז"ש גירסה כו' וסתם
 ו' אפילו נאיסור דננן: (יח) כאלו נשאת לאחר.
 ג"ז תמוה ונמשך אחר דבריו הרשונים שהאיסור רק
 נמנני: (יט) ה"ל כו'. כ"ז ג"כ לשון הרמב"ם

ברכת אליהו

מהא דאיתא בפרק ערבי פסחים פסחים קי ב: כי הא
 דההוא גברא דגירש דביתיה ואולא ואינסיבא לחנוני כל
 יומא הוא אויל ושתי ד"ה וכו'. ומסקינן שם דאיתוק. הא
 קמן דשרי לכנוס בב"י ולשהות שם, כהניא דששת שם
 כמה כוסות, דמסתמא לא בעבריינא עסקינן, דא"כ מאי
 מייתי תלמודא ראיא דאיתוק משום זוגות, דילמא ההיא
 עבירה גרמה ליה, כמ"ש בגמ' במעשה אחר שניזק
 מחמת עבירה ולא מחמת זוגות. וכ"י חלק עליו וכתב שאין
 ראיתו מוכרחת. וז"ש בהגה: ויש מהמירין. [ועס"ז סק"ט
 וח"מ סק"ד].

(כא) דאפילו בב"ד במקום רבים אסור לבא עמה, כנ"ל
 במתבר. אשכ"ן שאסור לדור שם או להתעסק עמה במשא ומתן.
 (כב) בירושלמי פ"א דיתובות ה"ג: ר' יעקב בר אבהו בשם
 ר' יוחנן ר' אילא בשם ר' אליעזר בשם שארם חס על
 כבוד אלמנתו כך חס על כבוד גרושתו דל"ר יעקב ב"ר
 אבהו בשם ר"א ומבשר: לא תתעלם [ישעיה גח, ז] זו
 גרושתו איתתיה דריה"ג הוות כו' שיבקה (גירשה —
 פני משה) עבר ריה"ג ושמע קלן מתכוין בשוקא וסבון
 ויהבון בגו חד ביתא מן ידיה והוה מסיק לון מונוני כל
 יומין דהוון בחיין על שם ומבשרך לא תתעלם זו גרושתו.
 וכן במ"ר פ' בראשית פ"ח ובפ"ג בהר פ"ד: ד"ל ומבשרך
 לא תתעלם ר"ח בשם ר"א זו גרושתו ריה"ג וכו' ביומיה
 דר' נתנחמא כו' קם חד גבר וכו' פגעה ביה משבקתיה
 (גרושתו — מתנות כהונה) כיון שראה אותה ערומה ובצרה
 גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה על שום ומבשרך לא
 תתעלם וכו' שילה רבי נתנחמא וא"ל ברי את ידע דעלמא
 קאי בצערא ובריאתא קיימא בצערא ואולת ואשתעית עם
 משבקתך ולא עוד אלא דיהבת לה פריטין (ואי לא דחשוד
 עליה לא היה בותן לה — מתנות כהונה) א"ל ולא כך דרשת
 ומבשרך לא תתעלם וכו' באותה שעה ירדו גשמים ונתרווח
 העולם.

וכ"כ שם הר"ן בשם י"א, וכתב ור"י ז"ל כתב דכיון דק"ל
 נפ' נתרל דקדושין דמודו אב"י ורבא במחזיר גרושתו
 כמ"ש נשאת שם בעל ולא קידש אינו לוקה ומשום דהוי'
 כתיבה בה ל"ר לאשת כהן, ואף במבוי רשאה לדור ואינה
 אסורה אלא בחצר. וכ"כ הריב"ש בסמ"ח ש"ס בשם הריב"ח,
 וכתב דכזה אסורה אפילו כעין דר' זכריה ביחוד בית,
 ובמ"ש בכתובות כו ב הג"ל בסקט"ו, דדוקא בשבויה הקילו.
 אבל כתב דדברי סברה ראשונה נראין — שאע"ג שאיסורו
 רק מדרבנן מחמירנן כמו בדאורייתא, כמ"ש דכל דתקון
 רבנן כעין דאורייתא תקון. והביא רא' לזה ממ"ש בגמ':
 התם הוא דבשבויה הקילו, ולא קאמר: התם דאיסורא
 דרבנן, אלמא דלא שני מזה בין איסורא דאורייתא לאיסורא
 דרבנן, ורק בשבויה הקילו. וע"ש בריב"ש, וכתב שם והר"ה
 לגירסה משום איסור דרבנן כגון נושא מינקת חבירו
 תליא ג"כ נפלוגתא הנ"ל — אי באיסורא דרבנן אסורו
 לדור עמו במבוי. וז"ש בהגה כאן: גירשה משום שאסורה
 עליו אפילו לא נשאת אסור לדור עמה וכו'. וסתם — ולא
 כתב שאסורה עליו מן התורה — מי אפילו באיסור דרבנן.
 [וכ"כ בב"ש סקט"ו ודלא כח"מ סק"ב. וע"ל סימן י"א
 ס"ז ומש"ש סק"ד].

(יח) גם זה תמוה שכתב: כאלו נשאת לאחר, ובנשאת
 לאחר אסורה לדור גם בשכונתו, כמ"ש בסקט"ו, וכאן
 אסורה רק במבוי. והרמ"א נמשך אחר דבריו הראשונים —
 שהאיסור בנשאת לאחר רק במבוי. [וכבר כת' בסקט"ו שזה
 תמוה עיי"ש].

(יט) כל זה עד סוף הסימן ג"כ לשון הרמב"ם בה' איסורי
 ביאה פ"א הכ"ו. ודעתו כמ"ש הר"ם בתיבול הנ"ל בסקט"ו
 — כיון שאסור לדור בחצר אפילו באשת ישראל שלא
 נישאת, אסור ג"כ כה"ג. ודלא כרש"י הנ"ל בסקט"ו, שכתב
 דוקא בבית. וכן סתם הטור דלא כרש"י.
 (כ) כ"ה בתרומת הדשן סימן רמ"ג. והביא ראיה לזה

באר הגולה

ת מיומרל דרז פפח
ס.
א כמיומרל דרז הולט
בריה דרז יהושע לפי
שלא נפסק הלכה
כדברי אחד מהם
ה"ה ס.
ב מיומרל דרז נתון
תנא דבבל רבתי וכו'.
ג עונדל דההוא ארוס
ב דלוחו של אדם

ונשאר עני (הנהות מיי' פכ"ד תל"ג) (כג) ונלכד שלא יהא לו עסק עמה רק יזונה על ידי שליח (ל"ז).
ט ה גרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם (כד) א או מכין אותם מכת מרדות.
י אם ב נתגרשה מן האירוסין מותר לתובעו לדין ולדון עמו ג אם היה לבו גם כה אף מן האירוסין אסור.
יא ד מי נדחה מפני מי היא נדחית מפניו ואם היה החצר שלה הוא ידחה מפניה.

קב שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש. ובו י"א סעיפים

א (א) הגט צריך שיכתבנו א הבעל או ב שלוחו (ב) ואף אם שלוחו כותבו ג צריך וארוסתו לחתום לקמיה דרזא וכו'.
ד ברייתא ס.
ה כפשוטו ל' הכותב וכתב לה.
ו ה"ה ג. נסדר כתיבת הגט וסמ"ג.

ביאורי הגר"א

כ' רחמנא וכתב כו' ושם ע"ה ז' וש"י עד שיאמר לעדים כו' ושם (ס"ג) [ס"ג] ז' עשו עדים שליחותן ותוס' כ"ז ז' ד"ה והא כו' דהו כל אלו הראיות וס"ל דל"ל וכן פי' רש"י כ' ה' דמ"ש משום דכתיב כו' ולויתן דסיפא קלי ללל נמוספות שם נמוספות פ' דנעיקן שליחות ע"ש וכ"כ הרא"ש שם נשם ר"י ע"ש וע"ל ס' קכ"ג ס"ג בהג"ה:
(ב) ואף כו'. מומש"ש כ' ז' נעי

נשם ר"ל זו גרושתו ריה"ג כו' ציומיה דר' תנחומא כו':
(בג) ובלבד כו'. כנ"ל וכן ליתא שם דרש הנ"ל שח"ל ר' תנחומא ואלולת ואשתעית עם משנתקד כו':
(כד) או מכין כו'. ללל תוס' ורי"ף פ' דשניהם עבדין וענר"י שם והטור כ' כלן מנדין ונסי' ו' כ' מנין ונ"ש:
קב (א) הגט כו' או שלוחו כו'. כמ"ש כ' ה' אר"ה יכילנא כו' משום דכתיב וכו' כו' ושם כ"ד ז' ה' י

ברכת אליהו

אדם כמותו. ושם פג ב אמרו: ודאי אי כתוב סהדי גיטא מעליא ואבד עשו עדים שליחותן (ואינו רשאי לכתוב גט שני וליתן לה שהרי כבר כתבו גט כשר — רש"י). ומוכח מכאן שצריך שליחות לכתוב הגט. ותוס' שם כב ב ד"ה הוא כו' דהו כל אלו הראיות. וס"ל דא"צ שליחות בכתובת הגט ד, וכתב"ל לאו אבעל קאי אלא אסופר. והרא"י דשם כד ב דחו ד, לא משום דהבעל צריך לכתוב, אלא לפי שלא נכתב לגירושי דידהו אלא לאחר. והרא"י הנ"ל — דשם כ א — דחו, דהתם א, ונתן" סמך דבעינן שיכתוב בציוויו והכא אפילו נכתב בציוויו לא יתיב לה מידי דשלה הוא. וכן פירש רש"י כ א, דמ"ש משום דכתיב כו' דא, ונתן" דפיפא קאי. שכתב בד"ה אקנוי אקנו ליה רבנן: והוי כמאן דיהיב ליה איהו, מ' שמ"ש ר"ח יכילנא למיפסלינהו וכו', אינו מחמת חסרון שליחות בכתובת הגט, רק מחמת שאין הבעל גותן הגט משלו. אבל בתוס' שם כב ב במסקנא פ' דבעינן שליחות בכתובת הגט ע"ש. ובי"ח הרא"ש שם פ' ב' סכ"ה בשם ר"י ע"ש. וכת' שם ושם דלר"א — דבעינן דמאורייתא כתיבה לשמה — לא מהני בחש"ו אפילו גדול עומד על גביו, משום דבעינן שליחות בכתובה. וע"ל סימן קכ"ג ס"ג בהג"ה, בענין כתיבת חש"ו. [וגם דברי ההג"ה שם הם מדברי הר"י הנ"ל, ועמ"ש סק"ז וסק"י].

(ב) ממי"ש בגיטין פ כ: בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בטבלא שהיא שלה וגט כתוב עליה והרי היא יוצאה מתחת

(כג) כנ"ל — שאסור שיהי' לו עסק ומו"מ עמה, וכמ"ש בסק"א. וכ"כ במדרש רבה הנ"ל בסק"ב שא"ל ר' תנחומא ואלולת ואשתעית עם משנתקד כו'.
(כד) איתא בכתובות כח א: אמר ר' יושת ואי אתו לקמן לדינא לא מזדקקין להו רב פפא אמר שמותי משמתינן להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר וכו' מנגדינן להו. ולשונו המחבר כלשון הרמב"ם בה' איכ"ל ב"ה פכ"א הכ"ז. וכתב ע"ז הכ"י: נראה שמפרש דנגדי מנגדינן להו לרב הונא בלא שמתא כפשוטן של דברים ומשום דמספקא ליה הלכה כדברי מי הגיח הדבר לדעת ב"ה. אבל תוס' ורי"ף פסקו דשניהם עבדין. וז"ל התוס' שם ד"ה רב הונא: נראה לר"ת דלרב הונא נמי משמתינן וגם מנגדינן שכל אחד מחמיר מתבירו וכו'. ועבדין ע"ה. והסופר כתב כן מנדין וכפינן ו' — לענין גרושת כהן — כתב מכיו, וצ"ע.

(א) בכתובת הגט צריך שליחות כמ' בגיטין כ א: אמר ר"ה יכילנא למיפסלינהו לכולי גיטי דעלמא א"ל רבא מ"ט אילמא משום דכתיב וכתב (דברים כד, א) והכא איהי קא כתבה ליה (ונתנת שכר הסופר — רש"י) ודילמא אקנוי אקנו ליה רבנן וכו'. ומדקאמר שהי' יכול לפסול הגט מפני שלא כתבו הבעל, ש"מ שהבעל או שלוחו צריך לכתוב הגט. ושם כד ב איתא: אי כתב רחמנא וכתב הוה אמינא האי דלא איהו קא כתב לה וכו'. ומוכח גם מכאן שהבעל צריך לכתוב הגט, או ששלוחו כותב במקומו — ששלוחו של

ז ברי"ף שבפנינו לא פסק דשניהם עבדין. אבל הר"ן כתב שם: ובהלכות כתוב נגודי נמי היו מנגדי להו. ודע שבגמ' שבפנינו בכתובות שם איתא: רב הונא בריה דרב יהושע אומר נגודי נמי מנגדינן להו. ובהגהות הב"ח שם מחק תיבת "נמי", ופי' ב"י וב"ח ודרישה סק"ה וס"ז סק"ב.

1 הרא"י דשם סג ב לא נוכרה בתוס' שם כב ב. ובישועות

יעקב פירוש הארוך אות ב' הביא ג"כ הרא"ה הנ"ל משם סג ב. וכתב: ואמנם אחר העיון אין זו ראייה מוכרחת ודפוסה הסוגיא כך הוא דכיון דאמר כתבו גט ותנו לאשתי וכבר עשו שליחותן אי"כ גט השני נכתב בלא ידיעת הבעל כבר נתבטל מעשה השליחות של הבעל על הולכת הגט ולא נעשו שלוחים רק על גט זה שיכתבו מדעתו ולא על גט אחר וכו'. וע"ע מ"ש"ש בזה.

באר הגולה שיהיה משל הבעל לכך נהגו כשהבעל מצוי שנותן לו הסופר. הקלף והדיו
 (ג) וי"ל דאף הקולמוס (ד) ושאר כלי הכתיבה (ה) והבעל נותן שכתבו * ומפני תקנת עגונות תקנו חכמים
 במתנה קודם כתיבה (ה) ה והבעל נותן שכתבו * ומפני תקנת עגונות תקנו חכמים
 שהאשה תתן שכר הסופר ותקנהו לבעל. ב (ו) גזל נייר וכתב בו גט ונתנו
 לה כשר אפילו קודם יאוש. הגה: (ז) אלז גזל גט כגון שכתב לו הסופר גט ז וגזלו ממנו
 ה משה ג"כ דף קס"ז ע"ה. ו טור. גמס הרמ"ה כיון שיש בו שינוי שם ושינוי מעשה. ו וסיים דענין ונתן וליכא
 * שם בגמרא דף קס"ח ע"ה. ו טור. גמס הרמ"ה כיון שיש בו שינוי שם ושינוי מעשה. ו וסיים דענין ונתן וליכא
 דמידי דללו דידים לא שייך ביה נתיב.

ביאורי הגר"א

שכותנין גט בלא שום הקנאה: (ד) ושאר כלי.
 ד"מ גמס ג"ז: (ה) והבעל כו'. הרמז"ס כ'
 האשה נותנת שכר הסופר בכ"מ ר"ל דנתן תקנה לכת'
 האשה. ונותנת השכר אלז הרמ"ש צסדר הגט כ'. דאף
 עכשיו לכתחלה הצעל נותן וכ"כ סה"ת ושי"פ:
 (ו) גזל כו'. שהרי אינה חייבת להחזיר לצעלים שיש
 כחן שינוי השם ושינוי מעשה. שם וכמ"ש בח"מ
 סי' ש"ס ס"ה והוא מן התורה כמ"ש צפ' מרובה
 ושינוי: (ז) אבל כו'. וכמ"ש בגמ' כ' א' יכילנא

רצ"ח מי אמרינן אקנויי כו' וי"ש לכך כו': (ג) וי"א
 דאף הקולמוס. וס' הראשונה כ' ולח"ל דלון כחן חסרון
 הניכר נמה שז' בו את הגט סה"ת ס"ס ק"י ועסנ"ל
 שם ד"ה אס (בגט) [הגט]. וצריך שיהא כו'
 ור"ת כו' והרמזין והר"כ כ' דלח"ל אקנויי לו גם הקלף
 והדיו וכמ"ש כ' א' דלח"ל אקנויי כו' וכן צפ' ג"פ צהס"ל
 זח"ל דהיינא לספרא ולקנויי ליה רבנן קנה לקלף ודיו
 ודוקא פשיטא דספרא תקינו ליה רבנן אלז קלף שלה
 לא תקין לכן קמיעינא להו בטנאל שלה כנ"ל ור"ה
 מומ"ש מי שהי' מושלך צנור ואמר (כתבו) כו' וכיונא

ברכת אליהו

את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו. הרי
 שכותבים הגט בלי הקנאה לבעל. וכיוצא שכותבין גט בלא
 שום הקנאה. [ועט"ז סק"ג וח"מ סק"א וב"ש סק"ב ובביאורי
 הגר"א הלחן סימן קכ"ג סק"ו].
 (ד) בסק"ג כ' דבריו הג"א בשם הר"ת, שצריך להקנות
 לבעל גם הקולמוס. ובדרכי משה סק"א הביא בשם בנימין
 זאב סימן קי"ח [קי"ח], שצריך להקנות לבעל גם שאר
 כלי הכתיבה. [וכתב הדרכי משה: וכן גוהגין].

(ה) תגן בב"ב קסו א: והבעל נותן שכר (הגט — רש"י).
 ובבב"ב שם קסח א אמרו: והאידינא דלא עבדינן הכי שדיהו
 רבנן אאשה כי היכי דלא לשהייה (בשביל השכר שאינו
 רוצה ליתן ומתענג — רש"י). והרמב"ם בה' גירושין פ"ב
 ה"ד כתב: והאשה נותנת שכר הסופר בכל מקום. ור"ל
 דכתב תקנה לכתחלה האשה נותנת השכר. אבל הרא"ש
 בסדר הגט כתב דאף עכשיו לכתחלה הבעל נותן שכר
 הסופר, ואם נתנתו האשה הגט כשר, דמשום עיגונא הפקידו
 חכמים ממנו האשה ונתנהו לבעל, והוי כאילו הבעל נתן השכר.
 וכ"כ ספר התרומה הלכות גיטין סימן ק"י ושאר פוסקים.
 [ועט"ז סק"ה].

(ו) שהרי אינה חייבת להחזיר הנייר לבעלים שיש כאן
 שינוי השם — דמעיקרא נייר שמו והשתא גט שמו, ושינוי
 מעשה מחמת הכתב. — כ"ה בטור בשם הרמ"ה. ובמ"ש
 בחשו משפט סימן ש"ס ס"ה ששינוי שאינו חוזר לבריותיו
 קונה. והוא מן התורה, כמ"ש בפרק מרובה ס"ה ב סו א
 ושי"מ. [ועמ"ש בחו"מ שם סק"ו].

(ז) ובמ"ש בנימין ב א: יכילנא למיפס' לכולהו גיטי
 דעלמא וכו' משום דכתיב וכתב והכא איהי קא כתבה ליה.
 [אלמא דבעינן שיהי' הגט שלו ובמידי דלא ידידה לא שייך
 ביה נתיב. ועסק"א וט"ז סק"ח וח"מ סק"ה].

ידו (שהוא בא לגרשה — רש"י) מהו מי אמרינן אקנויי
 אקניתיא ליה או דילמא (אשה) לא ידעה לאקנויי וכו'.
 ומסקינן דאמרינן אקנויי מקנה ליה, מהא דתנן אשה כותבת
 את גיטה (ומקני' ליה לבעל ויהיב לה ביהלה — רש"י).
 ובתוס' שם ד"ה אשה כתבו: אע"ג דאמרינן לעיל דדמי
 כתיבת סופר אקנו ליה רבנן מדידה מ"מ טבלא דידה לא
 מקנו ליה. ומוכח מכאן שאף אם אין הבעל כותב בעצמו
 הגט, צריך שיהי' הגט משלו, ולכן צריך להקנותו קודם
 הכתיבה, ולא סמכינן אהא דאקנו ליה רבנן. וז"ש המחבר:
 לכך נהגו וכו'.

(ג) ובכרה הראשונה כ' דא"צ להקנות לבעל הקולמוס,
 דאין כאן חסרון הניכר במה שכתב בו את הגט. — ספר
 התרומה הלכות גיטין ס"ס ק"י. ועסנ"ל ובגיטין פ"ב ס"כ
 ד"ה אם הגט, וז"ל: וצריך שיהא ודיו והדיו משל בעל
 אבל בקולמוס אין לחוש כך כתב ה"ר ברוך בספר התרומה
 ורכינו תם כתב צריך שיהא הקלף והדיו והקולמוס משל
 בעל. עכ"ל. והרמב"ם וזר"ן בגיטין כ א כתבו דא"צ שיקנה
 לו גם הקלף והדיו, ובמ"ש בגמ' : ודילמא אקנויי אקנו
 ליה רבנן. ואע"ג דבלשון "דילמא" איתמר, עיקר הוא
 וקושטא דמילתא הכי הוי. וכן בפרק גט פשוט ב"ב קסח א
 אמרינן: והבעל נותן שכר (הגט) מ"ט דאמר קרא וכתב
 ונתן (דברים כד, א). והאידינא דלא עבדינן הכי (אלא נהגו
 שהאשה נותנת שכר — רש"י) שדיהו רבנן אאשה. כי
 היכי דלא לשהייה (בשביל השכר שאינו רוצה ליתן ותתענג
 — רש"י). הרי שהטילו שכר הסופר על האשה, ובההיא
 וזא דיהיבא לספרא ואקנויי ליה רבנן, קנה לקלף ודיו.
 ודוקא פשיטא דספרא תקינו ליה רבנן, אבל קלף שלה לא
 תקינו, לכן קמיעינא להו בגיטין כ ב בסבלא שלה, אי אשה
 ידעה לאקנויי או לא, כנ"ל בסק"ב. וראהו במ"ש סו א
 במשנה: מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע

באר הגולה
ה שם המשנה.
ט וכן פירש"י שם
נגמול ועין גי' ג'
ח"ט גזה.
י ה"ל"ט שם בפסקיו
מגומל דההוא תנא
וכו' שם דף קס"ז
ע"ב.
כ ומה"ט נפכ"ד מה'ל'
תולה.
ל מיתרל דרב אחא
וכו' ג"כ שם.
מ גרייתא דבי ר'
ישמעאל גיטין דף
ס"ו ע"א.

ולא פרע לו וגירסא זו לל הוי מפורשת (ג'י').
ג ח כותבין גט לאיש אע"פ שאין
אשתו עמו והוא שיהיו העדים שחתמו בו מכירים ויודעים (ח) שזה פלוני ואשתו פלונית
(ט) (וי"א דגס הסופר לריך להכיר) ט (טור וכן ג"ל) י והכרה זו אפילו ע"פ עד אחד
ואפילו ע"פ אשה וקרוכ. הגה: ולריך להכיר שם האיש והאשה ושם אניהם וכל שהוחזקו
ל' יוס געיר אין חוששין להם יותר ושם אניהם נהגו לכתוב על פי עצמם (ג'י) ממשמעות ל' כ הרמז"ס
ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שווים ושמות נשותיהן שווים אין מגרש
אחד מהם אלא במעמד חבירו שמא יכתוב גט ויוליכנו לאשת חבירו ויגרשנה עליו
מ ובשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירים. ד ג (יא) לא יכתבנו
הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום
(ולכתולה יאמר לסופר לפני העדים) (נסדר הגט מהר"ל מרגליות) (יב) וכשיאמר להם
הבעל יכתבוהו הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום ט (יג) אפילו אמר
לבית דין תנו גט לאשתי לא יאמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום ע (יד) אפילו אמר
ג ונשנה שם דף ע"א ע"ב. ט ונשנה שם דף ס"ו ע"ב וכתבי יוסי. ע ומסקנת הגמול שם דף ס"ז ע"ב.

ביאורי הגר"א

למפסל כו': (ח) שזה כו'. שם נגמ': (ט) וי"א
כו'. (רש"י) [רש"י] שם וכ"כ דהא קי"ל כר"א
הכתיבה היא עיקר דמיון: (י) והכרה כו'.
עכ"ל ונצטוו לישט ג' והלכתא כו'. שם גר"ל: (יא)
לא יכתבנו כו'. שם ע"כ א': (יב) וכשיאמר

ברכת אליהו

בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר לכתוב ולעדים לחתום
וכו' 2.
(יב) מתני' בגיטין ע"א ב: אמרו לו וכתוב גט לאשתך
ואמר להן כתובו אמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו אע"פ
שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו וחזר ונתנו לה הרי הגט
בטל עד שיאמר לסופר לכתוב ולעדים לחתום.
(יג) בבאה"ג סק"ט ציין למשנה בגיטין פו ב וכו"ל. והיינו
דתנן שם: אמר לשלשה תנו גט לאשתי הרי אלו יאמרו
לאחרים ויכתבו מפני שעשאן ב"ד דברי ר"מ וכו'. אמר
רבי יוסי וכו' שאפילו אמר לב"ד הגדול שבירושלים תנו
גט לאשתי שילמדו ויכתבו ויתנו (בפעצמן — רש"י). ובגמ'
שם ובדף פו א איתא דהלכה כרבי יוסי דאמר מילי לא
מיסרין לשליח (דהכא מילי בעלמא מסר להו ואינן חזרין
ונמסרין לשליח — רש"י).
(יד) בסק"ג כת' המחלוקת של ר"מ ור"י דבמשנה בגיטין סו
ב, ושהלכה כרבי יוסי. ומ"ש המחבר אפילו אמר להם אמרו
וכו', הוא כמ"ש בגמ' שם ודף סו א, דפליג ר"י אפילו
בכה"ג — באומר אמרו. ואע"פ דשמאל שם פליג עליה
בכה"ג, וסובר דבאומר אמרו כשר, קי"ל כרב אשי שם עב
א, דאמר אמשנה דשם ע"ב ב הנ"ל בסק"ב —: כולה רבי
יוסי היא וכו' אפילו אמר אמרו. ואיתא שם בגמ': תניא
כוותיה דרב אשי וכו'. — כ"ה פרי"ש שם סו ב. וספר

(ח) בריש הסעיף ציין בבאה"ג סק"ח למשנה דב"ב קסו א.
ושם תנן: כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו וכו'
ובלבד שיהא מכירין. ומ"ש כאן המחבר: „שזה פלוני
ואשתו פלונית" הוא שם עמוד ב בגמ': וליחוש דלמא
כתב גיטא ואזיל וממטי ליה לאיתתא דהיאך וכו'. הכי אמר
רב שם האיש בגט והרי"ה לשם האשה. [ועת"מ סק"ח וב"ש
סק"ד].
(ט) הרשב"ם בב"ב קסו ב ד"ה שיהא מכיר שם האיש
בגט כתב: הסופר והעדים צריכין שיכירו שזהו שמו וכו'.
וכתב בר"מ סק"ב שכן נראה דהא קי"ל כר"א דעדי
מסירה כותבי והכתיבה היא עיקר, ולכן הסופר צריך להכירם
כמו העדים. [ועת"מ סק"א].
(י) עכ"ל סק"י שציין שכ"כ הרא"ש בב"ב פ"י סי"ז
מעובדא דההיא תברא שם קסו ב. ומשם מוכח שסומכים
על עד אחד להיכיר איש ואשה. וכתב שם הרא"ש: ואפילו אשה
או קרוב דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא מידי דהוה ביבמות
להכיר שהוא אחיו מן האב דסגי עפ"י קרוב דמילתא
דעבידא לאיגלווי הוא, עכ"ל. והיינו דיביבמות לט ב אמרו:
והלכתא גלווי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו
אשה. [וע"ל סימן קנ"ה ס"ק ס"א].
(יא) גיטין ע"ב א: כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה
אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט

והבעל אמר להם כתובו, וכוונתו שרק הם יכתבוהו ולא
אחרים. אבל אם לא היו שום אמירה מהבעל, הייתי אומר
שמותו לסופר לכתוב ולעדים לחתום. ולכן ציין רבנו בריש
הסעיף — המדבר שלא היתה שום אמירה — לדף עב א.
שם — לא מוזכר שהיתה אמירה.

2 בבאה"ג סק"ג ציין למשנה — בגיטין דף ע"א ע"ב —
שהביא רבנו בסק"ב. אולם שם מדובר, שהבעל אמר לאחרים
כתובו, וכמ"ש המחבר להלן: וכשיאמר להם הבעל יכתבוהו
הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום. ולכן ציין שם
רבנו למשנה זו, והיי מקום לומר שרק שם יש קפידה, היות

באר הגולה

פ מנזייתא ומנזיל
ומסקין לאפוקי מדבר
כהנא וכו' שם דף
ע"ג ע"ח.
צ רמז"ס נפ"ב מה"ג
כנומל דרז כהנא
וכו' חרש וכו' שם
דף ע"ח ע"ח.

להם אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו ולא יחתמו העדים
עד שישמעו מפיו. הגם: עזר וגירשה ע"י אומר אחרו לסופר ויכתוב כולי הוי ספק
מגורשת (טור נכס הרמב"ם ונ"י נכס הר"ן ונ"י וסמ"ג והמרדכי וכל נ"י). ה פ (סו) אפילו
כתב בכתב ידו לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו לא יכתבו ולא יחתמו עד שישמעו
מפיו בין שהוא פקח ובין שגשתתק בין שמדבר ואינו שומע בין שאינו שומע ולא
מדבר צ ויש מכשירין במי שנשתתק לכתוב ולחתום על פי כתב ידו שיכתוב לסופר

ביאורי הגר"א

ואינו שומע ומיהו בדיקה נע"י הר"ם ס"פ (מי שחתמו)
[התקבל] ונ"י חלק עליו (וכו') [וכו'] דמדבר ואינו שומע
ס"ל להרמב"ם דל"ל בדיקה דהוא נן דעת מגור. ואשתמיטתיה
דנרי הרמב"ם והנילו נח"מ ס' רל"ה ס"ז וכו' נ"י
וכ"ז בהרכנה חלל נכתב ס"ל להרמב"ם דלף בדיקה ח"ל
וכ"כ שם (נכ"ס ח') [נכ"ס ח'] והוא שיבדוק כו' או כו'
חלל ר"ת כ' והנילו הרמב"ם והר"ם וסמ"ג וס"פ דלף
נפקח לא מהני כתיי דנתוספ' סיפא דהך גרייתא שהנול
נגז' ע"כ ח' מסיים ולא עוד חלל אפי' כתב נכ"י לסופר
כתב ולעדים חתומו לע"פ ש"ך וחתמוהו ונתנוהו לו

משם ר"ל לפרושי מתני' אתי ולא דס"ל כן ולכן ספיקא
הוא וכ"כ הרמב"ם וס"פ ח"ש נהנ"ה עזר כו' והר"ן
כתב דלף לפירשי מ"מ כן הלכה דהא מחלוקת ואח"כ
סתם הוא ועתו"ס ס"ב ז' ד"ה האומר כו' ול"ן דנרי
נר"ן ד"ש כח נלמורל לפסוק חלל כסתם כו"ש נכמה
מקומות: (טו) אפי' כו' ויש כו'. ח"ר כהנא
כו' חרשי ונ"י קניי"ל כו' ח"ל ר"ז חלל כו' ונ"י דלל
קני"ל כרז כהנא דאמר כרש"ב וחלוקין עליו כו"ש ר'
יוחנן שם וס' ע"כ ח' לאפוקי מדבר מ"מ נכשתתק
מתני' ה"ל כו"ש רז יוסף וכן נשומע ואינו מדבר מדבר

ברכת אליהו

וחתמו עדים לשמה אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו
ונתנו לה הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר
כתוב ולעדים חתומו. ואמרין: קולו לאפוקי מדבר כהנא
אמר רב (דאמר לעיל חרש שיכול לדבר מתוך הכתב
כותבין ונותנין גט לאשתו — רש"י). והיש מכשירין שהביא
המחבר — שהיא דעת הרמב"ם בה' גירושין פ"ב הט"ז —
ס"ל דנחי בחרש שאינו מדבר ואינו שומע, לא קניי"ל
כר"ב — דאמר כרש"ב, וחלוקין עליו חביריו על רשב"ג,
במ"ש ר' יוחנן שם ע"א ב, השם ע"א אמרינן לאפוקי מדבר
כהנא — מ"מ כנשתתק מתני' היא שם סו ב, דמהני
הרכנה. והו"ה דמהני ע"פ כתיי במ"ש רב יוסף שם ע"א.
וכן בשומע ואינו מדבר ומדבר ואינו שומע מהני כתיי
והרכנה. ומיהו בדיקה בעי אף במדבר ואינו שומע. — כ"ה
בר"ן שם ס"פ התקבל. וב"י חלק עליו וכתב דמדבר ואינו
שומע ס"ל להרמב"ם דאפי' בדיקה דהוא כן דעת גמור.
ואשתמיטתיה דברי הרמב"ם בה' מכירה פכ"ט ה"ב —
והביאו בחשן משפט סימן רל"ה ס"ז — דמדבר ואינו שומע
בעי בדיקה. ועמ"ש. וכתב ב"י וכל זה בהרכנה אבל
בכתב ס"ל להרמב"ם דאפי' בדיקה א"צ. וכ"כ המחבר בחו"מ
שם בסעיף י"ח: „אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק
מקחו מקח וממכרו ממכר וכו' והוא שיבדוק וכו' או יכתוב
בכתב ידו, ועמ"ש. הרי דקדק לכתוב: „והוא שיבדוק
וכו' או יכתוב. כלומר: שרק בהרכנה צריך בדיקה, אבל
בכתיבה בכתב ידו א"צ בדיקה.

אבל ר"ת כתב — והביאו הרא"ש שם בפרק האומר ס"ט
והר"ן שם סו ב וספר התרומה בהלכות גיטין סימן קנ"ו
וה"פ — דאפי' בדיקה לא מהני כתיי. דבתוספתא שם פ"ב
ה"י — סיפא דהך כרייתא שהובא בגמ' שם ע"א —
מסיים: ולא עוד אלא אפילו כתב במ"ש לסופר כתוב ולעדים

התרומה בהלכות גיטין סימן קכ"ה משם ר"י וכן הרמב"ן
בחיורשו לגיטין שם כת' דאין רא'י משם ע"א, דרב אשי
לא למפסק הלכה אתא, אלא לפרשי מתני' אתא — דלית
ליה אוקימתא אלא כדרי' יוסי, ולא דס"ל כן, ולכן ספיקא
הוא באומר אמרו. וכ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ב ה"ו
וה"פ. ויש בהנ"ה: עבר וגירשה ע"י אומר אמרו לסופר
ויכתוב וכו' הוי ספק מגורשת. והר"ן שם כתב דאפי' לפי ר"י
— דרב אשי לא בא לפסוק כר' יוסי אלא לאוקמא מתני'
כוותיה — מ"מ כן הלכה, דהא מחלוקת ואח"כ סתם הוא:
מחלוקת בפרק האומר בדף סו ב וסתם בפרק מי שאחזו בדף
ע"א ב. ופרק האומר הוא קודם פרק מי שאחזו. [ולא
כרא"ש שסידר פרק האומר אחר פרק מי שאחזו]. ועתו"ס
סב ב ד"ה האומר כו', שג"כ כתבו שפרק האומר הוא
קודם פרק מי שאחזו. ואין דברי הר"ן נראין, דיש כח
באמוראי לפסוק שלא כסתם, במ"ש אכמ"ה מקומות. [וכיון
דשמואל שם סו א פוסק באומר אמרו דלא כר"י, לא
אזלו כן סתם משנה, ושפיר כתבו הפוסקים הג"ל
דבאומר אמרו הוי ספק מגורשת, וע"ז ס"ק י"ז, י"ח וח"מ
ס"ק י"ב, י"ג וב"ש סק"ן].

(טו) איתא בגיטין ע"א א: אומר רב כהנא אומר רב חרש
שיכול לדבר מתוך הכתב (דיוע לכתוב על הקלף כתבו
ותנו גט לאשתי — רש"י) כותבין ונותנין גט לאשתו.
אמר רב יוסף מאי קמיל תנינא נשתתק ואמרו לו נכתוב
גט לאשתך והרכין בראשו בדיקין אותו ג' פעמים אם אמר
על לאו ולא ועל הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו; אמר ליה
ר' זירא אלם קאמרת שאני אלם דתניא מדבר ואינו שומע
זהו חרש (אבל חרש דרב כהנא אינו לא שומע ולא מדבר
— רש"י) שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה הרי הן
כפיקחין לכל דבריהן. ובתר הכא מסיק בגמ' דר"כ אמר
כרש"ב. ושמ עמך ב: אמר רבי יוחנן חלוקין עליו
חביריו על רשב"ג. ושם ע"א תניא: כתב סופר לשמה

כתוב ולעדים חתומו והוא שתהא דעתו מיושבת עליו. ו מי שנשתתק ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו יתבאר בסימן שאחר זה. ז ק אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב בשביל כולם ואם אמר כלכם כתובו אחד כותב במעמד כולם. ח ר אמר לעשרה כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמים (טז) ואחד נותן. ט ש אמר כלכם חתומו ת או שמנאם א בין שמנה כולם בין שמנה מקצתם ואמר להם חתמו ה"ו כאומר כולכם חתמו וכולם צריכים לחתום בו (יז) ושנים שחותמים בו (יח) תחלה הם משום עדים וצריך שלא יהא שום אחד מהם פסול והאחרים משום תנאי לפיכך אם היו השאר פסולים או שחתמו זה היום וזה למחר או אחר כמה ימים כשר (יט) והוא שיחתמו

באר הגולה
ק גרייתא שם דף ס"ז
ע"ב.
ר תשנה שם דף ס"ו
ע"ב.
ש הרוג"ס שם
תשנה דלעיל.
ת צעיר וכדפטר ר'
יוחנן וכו' שם דף
ס"ז ע"ב.
א איכא תרי לשנא
שם גלגל איפסקא
הלכתא שם ולחומר.

ביאורי הגר"א

הסוגיא הנ"ל נזכרת שם ונפרט שהתוספתא והירושלמי מוכיחין כן כנ"ל: (טז) וא' נותן. גמ' שם הולכו כו': (יז) ושנים כו'. כר"י שם י"ח ז': (יח) תחלה. כלישנא בתרא שם דפסול ופי' תוס' שם נד"ה יחורי כו' והר"ש דתחלה לא סמוך לכתב אלא נדרשונה ודעת תוס' דדוקא צנוק ועמי' ס' ויהי ס"י צנוק ויש צוה כמה שיטות ועמי' והר"ק גורם מיהתם לכתחלה וענה"ה שם ולכתחלה לא כו': (יט) והוא שיחתמו כו'. שם יוד ז' וערש"י ד"ה גזירה אצל הרמזין

ונתנו לה פסול עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו והם צפיקה ליירי וזמני' הרכנה שאני דהוא כמו קולו וכמש"ש בירושלמי על גרייתא הנ"ל כתב צנ"י לסופר כו' ולא אפי' הרכין בראשו ולא חזר לית כן א"ר ונחל אית כן ה"א שמיעת הקול ה"א הרכנת הראש וכ"כ הראש"ש שם צת' הראשון וכן הסכימו כל הפוסקים ודלא כת' השני שם דנשתתק שאני ול"כ דוקא צפקה ומדבר ול"כ חסור וסוגיא דגמ' כת' השני כמש"ש רז יוסף ור"ז שם אלא דמש"ש קולו לאפוקי כו' נדחה כל

ברכת אליהו

גירושין פ"ט הכ"ז. וכתב ע"ז המ"מ: וידוע שהלכה כרבי יוחנן. ועיין בבאה"ג סק"כ ובביאורי הגר"א להלן סק"ג. (יח) בסק"ז כת' והמחלוקת של ר"י ור"ל בגיטין יח ב. ואמרו שם בגמ': איכא בינייהו זכר' כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול למ"ד משום תנאי כשר, למ"ד משום עדים פסול אי חתום בתחילה קרוב או פסול אמרי לה כשר (למ"ד משום תנאי — רש"י) ואמרי לה פסול אמרי לה כשר תנאי הוא ואמרי לה פסול אתי לאחלופי בשטרות דעלמא (דכיון דחתם ברישא אתי למימר זה חדיא לשם עדות חתם ויכשירו קרוב בכל השטרות — רש"י). ופסקו הפוסקים כלישנא בתרא שם דפסול, דבדרבנן פסקין כלישנא בתרא. ופי' תוס' שם בד"ה אמרי כו' והראש"ש שם פ"ב ס"ח, דתחלה דקאמר, לאו היינו אלה החתומים פסול לכתב, אלא שחתמו בראשונה קודם שחתמו האחרים דהרואה שחתמו בתחילה סבר שהם עיקר העדות. ודעת תוס' דדוקא אם העדים הכשרים חתמו בפסול כשר בשאר שטרות. ועיין כהשן משפט סימן מ"ה פ"ב בהג"ה שהביא שיטה זו. ויש בזה כמה שימות זעבי. והר"ק גורם בגמ' שם: מיהתם לכתחלה וכו'. ומפרש הרמ"ה שהמחלוקת היא אם אחד מהעשרה קרוב או פסול אי שבקינן ליה לכתחילה למיחתם או לא. והלכה כלישנא בתרא ולא שבקינן ליה. ועבה"ה בחו"מ שם שכתב: ולכתחילה לא יחתום שום קרוב או פסול על השטר. [ועמש"ש, ועט"ו סק"כ וז"מ סק"כ וב"ש סק"י].

(יט) בגיטין יח ב: אמר רב פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה מ"ט אמר רב אשי גזירה משום כולכם. וערש"י ד"ה גזירה, ח"ל: דתנן בפירקין דלקמן אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב וכולם

חתמו אפי' שכי' וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה פסול עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו. והתם בפיקה איירי ואפי' לא מהני כת"י. ומתני' — דמהני הרכנה — הרבנה שאני, דהוא כמד קולו. וכמש"ש בירושלמי פ"ח ה"א — על ברייתא הנ"ל: כתב בכת"י לופר כו' — ולא אפילו הרכין בראשו ואת אמר לית כן (וע"כ דאמר' עד שישמעו את קולו לאו דוקא — פני משה) א"ר מנא אית כן היא שמיעת הקול היא הרכנת הראש (לעולם האי ברייתא דוקא היא ומהרכנת הראש לא קשיא דהא שמיעת הקול היא הרכנת הראש ועד שישמעו את קולו דקאמר הרכנת הראש גמי בכלל דוחא היא כדקתני במתניתין אבל לעולם כת"י לא מהני — פני משה). וכ"כ הראש"ש שם בתי' הראשון, וכן הסכימו כל הפוסקים, ודלא כתיורין השני שם דנשתתק שאני. וא"כ — לפי תירוץ שני זה, דוקא צפקה ומדבר ואינו שומע אפור, וסוגיא דגמ' כתיורין השני, כמש"ש רב יוסף ור' זירא שם ע"א א. אלא דמש"ש ע"א א: „קולו לאפוקי מדרכ בהנאי, נדחה כל הסוגיא הנ"ל, ונפרט שהתוספתא והירושלמי מוכיחין כן כנ"ל. [וזוהי השיטה הראשונה שהביא המחבר, דבכל גזוני לא מהני כתב ידו. וע"כ סק"ח].

(טז) בבאה"ג סק"ר בריש הסעיף ציין למשנה בגיטין סו ב. ושם לא הוזכרה הנתינה. ומ"ש המחבר: ואחד נותן הוא בגמ' שם סו ב: הוליוה גט לאשתי אחד מוליד ע"י (בשביל — רש"י) כולם.

(יז) כר"י בגיטין יח ב. דאיתמר שם: אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אמר רבי יוחנן שנים משום עדים וכולם משום תנאי וריש לקיש אמר כולם משום עדים. [ומסקינן דמייירי דאמר כולכם. ופסק הר"ק כרבי יוחנן. וכ"פ הרמב"ם בה'

באר הגולה

כל אחד בפני כולם ב (כ) ואפילו תתמו השאר אחר נתינת הגט (כא) (ואפילו אחר שגטת) (הר"ן פרק קמח' דגיטין) כשר (כב) ג ואם מת אחד מהם קודם החתימה הרי הגט בטל (ועיין לקמן בסמוך). י ו ואם אמר כולכם חתמו משום עדים צריך שיהיו כולן כשרים ושיחתמו כולם בו ביום ה (כג) זי"א שאפילו אמר סתם כלכם חתמו דינו כמפרש ואומר כלכם חתמו משום עדים (וגיל דיש להחמיר. כסדרא זו).

כוותיה. ג שם נמשכה. ד טור מפניית הגט' שם דף י"ח ע"ג דמורה רבי יוחנן סיכל דשויסו עדים. ה נה"ג ור' ירושם גשם התוס' וזכרם לקים נשום דריב"ל סגר כוותיה.

ביאורי הגר"א

פי' גזירה משום כולכם עדים קאמר. הר"י שם ועסי' לכל הרמב"ם ס"ל כדברי רש"י ועתו"ס פי"ז ח' ד"ה (נ"ח) [נ"ח] וכ"כ תוס' י"ח ז' ד"ה ולפיכך כו': (כ) ואפי' חתמו כו'. כמו שכל תנאי וכתש"ס ע"ד ח' וש"י: (כא) ואפי' כו'. כתש"ס פי"ד ח' וכ"כ אפשה כו' ואע"ג דק"י"ל דכל קום עשה לריב' לכתח'.

ברכת אליהו

(כא) כיון דחתימת שאר העדים משום תנאי, כשר אפילו אם חתמו אחר שנשאת. כמ"ש בגיטין פד א: ת"ר ה"ז גיטך ע"מ שתנשא' לפלוני הרי לא תנשא ואם נשאת לא תצא מאי קאמר אר"נ ה"ק ה"ז לא תנשא לו וכו' א"ל רבא לו הוא דלא תנשא הא לאחר תנשא והא בעיא קיומיה לתנאה וכ"כ אפשה דמינסבה היום ומיגרשה למחר ומקימא לתנאה (ולמחר תנשא לאותו פלוני לקיים תנאה — רש"י) וכו' הכא בדידה קיימא לאיגרופי (בתמיה). שמעינן מכאן דגם אם קיים התנאי לאחר שנשאת שפיר דמי. ואע"ג דק"י"ל דכל קום עשה צריך לכתחילה לקיומיה לתנאיה כדאיתא לקמן סימן קמ"ג ס"ב: ולכתחלה לא תנשא קודם קיום התנאי וכו', ועמ"ש, מ"ב בדיעבד שפיר דמי.

(כב) מ' אפילו. במנאם. ואיך זהא ספוקי מספקא בגיטין פד ב, אם מנה הרי הוא ככולכם. דאיתא שם: איבעיא להו מנה אותן מהו ר"ה אמר מנה אינו ככולכם ר"י משום ר"א דמן רומה אמר מנה הרי הוא ככולכם אר"פ ול"פ הא דמנה כולוה והא דמנה מקצתייהו אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא. וכיון דאיכא תרי לישני, הוי מנה ככולכם רק לחומרא — שכולם צריכים לחתום, אבל לקולא צריכים אנו לחשוש ללישנא דמנה אינו ככולכם, ואם מת אחד מהם קודם החתימה לא הוי ודאי גט בטל, אלא הוי ספק גט, דמספקא לו הלכתא כמאן מהני תרי לישני הג"ל. ודברי כ"י תמיהה⁵. וכן הקשה הר"ן על הרמב"ם — שכתב בזה גירושין פ"ט הכ"ז הדין שבמנא הרי הוא ככולכם. ואח"כ כתב: מת אחד מהן קודם חתימה ה"ז גט בטל — ואמאי והא מנה ספיקא הוי.

(כג) עפ"ה"ג סק"ה שצ"ן לפוסקים שפסקו כר"ל — הג"ל בסק"ז — משום דריב"ל בגיטין יט א סובר כוותיה. וזה

חותמים ואי לא הוו חתמי כולוה הוי פסול דבקפידא תליא דלא שוויה גיטא אלא בהכי לפיכך תקנו אפילו היכא דלא אמר כולכם שיהיו כל העדים נקבצים בשעת החתימה, עכ"ל. וסובר רש"י, דאע"ג דק"י"ל כר' יוחנן דשנים משום עדים וכולם משום תנאי כנ"ל בסק"ז, ומותר לאינך לחתום אפילו אחר כמה ימים, אפי"ה הכא בעינן שיחתמו זה בפני זה, משום דכולכם לא משמע להו לאינשי שיהיו כולם חותמים, הלכך אם לא יחתמו זה בפני זה, שמא לא יחתמו כלל לאחר זמן. אבל הרמב"ן פי' גזירה משום כולכם עדים קאמר, דכיון דכולם עדים צריכים כולם לחתום ביום אחד; דאי לא חתמי כולוה בחד יומא, הו"ל מוקדם ופסול. ולפיכך צריכים לחתום זה בפני זה, דאל"ה חיישינן שלא יחשוו לחתום ביום אחד. — כ"כ הר"י שם. ועסי', שהביא המחבר, שאם אמר כולכם משום עדים צריך שיחתמו כולם בו ביום. אבל הרמב"ם בה' גירושין פ"ט הכ"ט ס"ל כדברי רש"י. ועתו"ס שם פ"א ד"ה צא, דמ' שס"ל כרש"י, שאפילו כאשר שאר העדים משום תנאי, צריכים לחתום זה בפני זה. ומ' שם שאם לא חתמו זה בפני זה פסול אפילו בדיעבד. וכ"כ תוס' שם יח ב ד"ה ואינך מכאן עד עשרה ימים, וח"ל. ובמסעות כולם כדאמרין בפ"ק דע"י הגט אין חותמין זה בלא זה, עכ"ל. ושם בגמ' מדובר בדיעבד. ומוכח מדברי התוס' שגם בדיעבד פסול אם לא חתמי זה בפני זה. [ועמ"ש סק"א ובי"ש סק"ן].

(כ) בסק"ז כת' דהלכה כר"י דשאר העדים משום תנאי. ולפיכך כשר אפילו אם חתמו השאר אחר נתינת הגט, כמו שכל תנאי דק"י"ם שאפשר לקיים אחר נתינת הגט. וכמ"ש בגיטין ע"ד א במשנה: „ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתיים זה ה"ז מגורשת" רש"י.

בקאי בדברי רבי יוחנן טפי מרב פפא. עכ"ל. ומ"ש רבנו שוברי תמיהה, נראה שכונתו, שקשה לומר שהרמב"ם דחה סתמא דמ' דידן — דמחלקין במנה — מפני שלא הוזכר החילוק בירושלמי. ובשועת יעקב בפירוש הקצר אות י"ד כתב על דברי הב"י: ואף לפי דבריו מכלל ספק לא נפיק גלל כן תמוה סתימת השלחן ערוך בסאן.

4 ועמ"ש סק"ב ובי"ש כאן סק"ז ולהלן סימן קמ"ג סק"ב וכאן בבית מאיר ובהגהות רעקא ובתורת גיטין ביאורים סק"ב ובשועת יעקב פירוש הארוך אות ט"ז.

5 ז"ל הב"י: ואפשר דטעמא דהרמב"ם משום דבירושלמי אמרו המנה הרי הוא כאומר כולכם ולא חלקו בין מנה כולם למנה מקצתם ואע"פ דרב פפא מפליג ביניהו בני מערבא הוי

באר הגולה

ו יומרא דרנא סם
דף ס"ז ע"ב
א ל' הטור משנה
ו יטין דף ס"ז ע"ב
ב סם נחשנה
ג מוקטני לא חזר
כלום ומחשבות דברי
ר' יוחנן סם דף ע'
ע"ב
ד חז"ל סם נפ"ג מה"ג
וכנסת הספרים
שלפנינו
ה כיומרא דרנא יוחנן
סם הלכתא כותיה.
ו ז"ל מסוגיית הגמ' סם.
לקמן בס' ת"מ.

יא ו תקנו חכמים שהאומר לרבים לכתוב גט או לחתום או להוליך גט לאשתו אם
לכתיבה יאמר להם כל אחד מכם יכתוב גט לאשתי וכן להולכה כל אחד מכם
יוליך ואם לחתימה יאמר להם כל שנים מכם יחתמו בנט זה.

קכא צריך להיות בדעתו מכתובה עד גתניה. ובו ח' סעיפים

א א צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצוה לכתבו לפיכך אם ב אחזו רוח רעה בשעה
שמצוה לכתבו אין כותבין אותו (א) אפילו לכשיבירא (ב) ד וכן השיכור שהגיע
לשכרותו של לוט ואמר כתבו אין כותבין (א) ואם לא הגיע ה"ז ספק. ב היתה
בריא בשעה שצוה לכתבו ואח"כ אחזו החולי אין כותבים אותו בעודו בחוליו
ואם כתבותו ונתנתו קודם שהבירא (ה) ואם הוא חולה דסמי' בידן ה"ז פסול ואם
לאו אינו גט * הנה: (ה) אלז לאחר שתרפא כותבין ונותנין אפילו מיתה נחליו שלז

ברכת אליהו

כלן אס כו' דר"ל דהרמזים מיירי בסמייה צידן כיון
לר"ל כשר לגמרי מסתגרל דלר"י אינו אלז פסול והטור
מיירי צלן סמייה צידן דלף ר"ל מודה. ודבריו אינן
נראין כלל דהא הרמזים והטור מקטם סתומי אלמל
דס"ל דר' יוחנן לא מפליג כלל צזה אלז דהרמזים ס"ל
דליו אלז מדרבנן כיון שצעת אמירה ה' שפוי וכ"כ
האחרונים: (ה) אבל לאחר כו'. מתני' סם:

קכא (א) אפי' לכשיבירא. דהא סיפא נכח"ג הוא
כחש"ס: (ב) וכן השכור כו'. שהא
כשטה וכחש"ס נרפיו דערונין וכחש"ס צייד ס' ח':
(ג) ואם כו'. ע"ל ס' מ"ד ס"ג: (ד) אם היא
כו'. הרמזים וטור לא חילקו וכן ש"פ אלז דהרמזים
כ' ה"ז פסול והקשה צ"י דהא מדמי ליה לשטה סם
ול"כ הל"ל צטל וכ"כ הטור שאינו כלום וע"כ חילק

ביאורי הגר"א

להקל כגון שקבלה קדושין מאחר. וכאן — לענין גט —
כתב שהוא ספק. ועיין ב"י וב"ח וט"ו סק"ב וח"מ סק"א
וב"ש סק"ב.

(ד) בגיטין ע ב יש בזה מחלוקת של רבי שמעון בן לקיש
ור' יוחנן: רשב"ל סובר כותבין ונותנין גט לאלתר ור"י
סובר אין כותבין אלא לכשישתפה. ואמרינן שם: במאי
קמיפלגי ר"ל מדמי ליה לישן ור"י מדמי ליה לשטה וכו'
ור"ל נמי נדמייה לשטה שוטה לא סמיה בידן (אין סם
רפואתו בידיו — רש"י) האי סמיה בידן וכו'. והלכה כר'
יוחנן. והרמב"ם בה' גירושין פ"ב הט"ו והטור וכן ש"פ לא
חילקו בין סמיה בידן או לא. אלא שהרמב"ם כתב: דמי
פסול. והקשה בי' דהא ר"י שם מדמי ליה לשטה, וא"כ
הל"ל בפל — כמו בשטה. ופ"כ הטור שאינו כלום. וע"כ
חילק כאן אם סמיה בידן או לא. דר"ל דהרמב"ם — שכתב
ה"ז פסול — מיירי בסמייה ביד, וכיון דר"ל בכה"ג כשר
לגמרי, מסתברא דלר"י אינו אלא פסול, דליכא לפלוגי בין
ר' יוחנן לר"ל כולי האי — דלר"י אינו כלום ולר"ל
כותבין אפילו לכתחלה, ומסתמין דנימא דלר' יוחנן אם
כתבו פסול מדרבנן. והטור מיירי באין סמיה בידן, דאף
ר"ל מודה דהוי כשטה ואינו כלום. ודבריו אינן נראין כלל,
דהא הרמב"ם והטור מפתח דמי' יוחנן — ולא חילקו בין סמיה
בידן או לא — אלא דס"ל דר' יוחנן לא מפליג כלל בזה.
אלא דהרמב"ם ס"ל דאינו אלא מדרבנן, כיון שבשעת
אמירה ה' שפוי. וכ"כ האחרונים. [ועב"ח וט"ו סק"ג וח"מ
סק"ב וב"ש סק"ג].

(ה) מתני' שם בגיטין סז ב: אמר כתבו גט לאשתי ואחזו

בשיפת ר"ת — דק"ח'ל כריב"ל ככל מקום, אפילו לגבי
רבי יוחנן, כההיא דרפ"י דמגילה כו א, שרב אחא הכריע
כרב פפי לגבי רבי יוחנן, משום דריב"ל סובר כרב פפי —
כמיש בכמה מקומות. [ראה עירובין סה ב תוד"ה איקלעו,
מגילה כו א תוד"ה כוותיה וחולין צו א תוד"ה אמר רבא].

(א) תנן בגיטין סז ב: מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו
גט לאשתי לא אמר כלום (שארין דעתו מיתושבת — רש"י).
ובסיפא תנן: אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר
ואמר לא תכתבנו אין בדבריו האחרונים כלום. ועל הסיפא
אמרו בגמ' שם ע ב: אמר רשב"ל כוונתין ונותנין גט
לאלתר (ואפילו בתוך חוליו — רש"י) ור' יוחנן אמר אין
כותבין אלא לכשישתפה והלכה כר' יוחנן כמ"ש בסעיף ב.
ומוכח מכאן דברישא — דתנן: לא אמר כלום — הוא
אפילו כשיבירא, דהא סיפא כהה"ג הוא — שכותבין
כשישתפה.

(ב) ששיכור שהגיע לשיכרותו של לוט הוא כשטה. וכמ"ש
ברפ"י דעירובין סה א: שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר
עבר עבירה שיש בה מיתה ממתין אותו מלקות מלקין
אותו כללו של דבר הרי הוא כפיקח לכל דבר וכו' אר"ת
ל"ש אלא שלא הגיע לשיכרותו של לוט אבל הגיע לשיכרותו
של לוט פסול מכלום: וכמ"ש בירוש' סימן א' ס"ח לענין
שחיטה: שכור שהגיע לשיכרותו של לוט דינו כשטה.
(ג) ע"ל סימן מ"ד פ"ג שכתב המחבר: שיכור שקידש
קדושין קדושין אפילו נשתכר הרבה ואם הגיע לשיכרותו
של לוט אין קדושין קדושין ומתיישבין בדבר זה. [ומ'
שאם לא הגיע לשיכרותו של לוט הוי ודאי קדושין אפילו

באר הגולה

ז ומשנה שם דף ס"ז ע"ב.

ח הרשב"א בתשובה וכתב דר' יוסף לא פליגי וכו' ושכ"ר רב האי ושכ"פ הרמב"ם (צפ"כ) [נפכ"ט] מהל' נזירות. ט סיים שם לע"פ

ליתנו ז (טור).

ג ח (ו) מי שהוא עתים חלים (פירוש נריה מן ותחלימי ותחייני) עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו ואם גירש באותו שעה גטו גט ט ואפילו חלים בעלמא שאינו שפוי לגמרי (ועיין לעיל סימן קי"ט סעיף ז').

ה (ז) י שכיב מרע שמצוה לכתוב גט צריך לדקדק בו שיחיה שפוי בשעת כתיבה כ ובשעת נתינה. הגה: (ח) ולא צדדיק כמו נשתתק חלל נדקין אותו קצת לרלות אם דעתו מיושבת עליו (כ"י).

ה ל מי שנשתתק ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו לומר הן בודקין אותו מ בדברים אחרים נ במירוגין (ט) חד

י טור מדברי התוס' אהל דמשני התם דעתא ליתא היא וכו' שם דף ע' ע"ב. כ נ"י ולאפוקי אם נתקלקל בין כתיבה לנתינה שנתנו כשהוא שפוי וכשר כמו שהוכיח זה מראיות שם. ל שם בתשובה דף ס"ז ע"ב. מ וכדמוקי לה ונח' כתנא דני ר' ישמעל שם דף ע' ע"ב. נ כלוקחמא דרנ יוסף שם.

ביאורי הגר"א

לר"י לריך שיהא נדעתו נשעה שהגט גומר: (ח) וא"צ כו'. דעת תוס' נד"ה הנ"ל שח"צ צדדיק סלל ואפי' נשתתק כיון שהוא מתוך חלי' כמש"ס דל"ל דנדקוהו כו' וכ"כ הטור נכס נע"ה חלל ש"פ חולין נשתתק כמש"ס נסוף הס' ומיהו כה"ג דלא נשתתק ודאי ח"צ צדדיק ג"פ דאפילו אינו נדעתו מוספקים שם תוס' וסה"כ וש"פ שח"א חף לר"י כישן דמי וענ"י: (ט) חד הן כו'. כ"ה ג' הר"י"פ והר"א"ש וש"פ קודם חד הן

(ו) מי שהוא כו'. פ"ג דר"ה ופ"ג דינמות ופ"ג דכתנות וש"י וזירושלמי לענין גירושין וכמש"ל ס' קי"ט ס"ו ודוקא נאשה ומשם גיריה: (ז) ש"מ כו'. תוס' שם ד"ה התם כו' ופי' צ"י דר"ל שיהא שפוי גם נשעת נתינה חלל צינתים אין קפידא כמש"ס נותנ' אמר כתבו כו' וכנ"ל ס"ב וז"ש ובשעת כו' וכ"כ צרי"כ שם וכו' שצ"ה צירושלמי נתן לה את גיטה ואמר לא יהא גט חלל לומר ונעשה קורדייקוס פלוגתא דר"י ור"ל כלומר

ברכת אליהו

ס"ב וכמש"ס סק"ה. וז"ש כאן המחבר: „ובשעת הנתינה“, אבל בין כתיבה לנתינה אין קפידא. וז"כ בר"נ שם. וכתב שצ"ה צירושלמי שם פ"ו ה"א: נתן לה את גיטה ואמר לא יהא גט אלא למחר ונעשה קורדייקוס פלוגתא דר"י ור"ל. כלומר דלר"י צריך שיחיה בדעתו בשעה שהגט גומר. [ועט"ז סק"ד וח"מ סק"ד וב"ש סק"ה].

(ח) דעת תוס' בגיטין ע ב בד"ה התם — הנ"ל בסק"ז — שא"צ בדיקה כלל, ואפילו נשתתק כיון שהוא מתוך חלי', כמש"ס התוס' דל"ל דנדקוהו כו'. וז"כ הטור בשם בעל העיטור: (במאמר שביעי כתיבת גיטין ושטרות דפוס ווארשא תקס"א דף י"ג ע"א). אבל ש"פ חולקין בנשתתק, כמש"ס בנפוף הסימן ועמש"ס סק"ז. ומיהו כה"ג — דלא נשתתק — ודאי א"צ בדיקה ג' פעמים, דאפילו אינו בדעתו מוספקים שם תוס' ופ"פ התרומה הלכות גיטין סימן ק"ל וש"פ, שח"א חף לר"י כישן דמי וענ"י [שכתב כנ"ל והביא עוד רא"י לזה].

(ט) בגיטין ע ב איתא לפי גירסתנו: דאמרינן ליה חד לאו ותרין הן ותרין לאו וחד הן. ומ"ש המחבר מקודם חד ותרין לאו ואח"כ חד לאו ותרין הן הוא בנתינת הר"י"פ והר"א"ש שם פ"ו ס"ב וש"פ קודם חד הן ותרי לאו. וז"כ צ"ה צירושלמי שם פ"ו ה"א: נכתוב גט לאשתך והוא אומר הן לאמר והוא אומר לאו וכו'. הרי שהזכיר מקודם הן ואח"כ לאו. ומיהו נ"ל שאין נ"מ אם יבדקו אותו מקודם חד הן ותרי לאו ואח"כ תרי הן לאו או — מקודם חד לאו ותרי הן ואח"כ תרי לאו וחד הן. [ועב"נ].

דכותבין ונותנין רק לאחר שנתרפא, הוא עפ"י דברי ר' יוחנן בגמ' שם ע ב — הנ"ל בסק"ד — שכותבין לכשישתפה.

קורדייקוס וחזר ואמר לא תכתבנו אין דבריו האחרונים כלום.

(ו) פ"ג דר"ה כח א: עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו. ובפ"ג דיבמות לא א ובפ"ב דפלותות כ א איתא לענין מכירה שאם מכר כשהוא חלים מכירתו מכירה, וש"מ. ובירושלמי דיבמות פ"ד ה"א לענין גירושין, וכמש"ל סימן קי"ט ס"ו ועמש"ס, דוקא באשה — שהיא עתים חלים ועתים שוטה — אין מגרשין בשום גיריה. [ועב"מ סק"ג וב"ש סק"ד].

(ז) בסק"א כת' דברי ר"י בגיטין ע ב שאין כותבין אלא כשישתפה. והקשו שם בגמ': ומי אמר ר"י הכי והאמר ר"י א"ש שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו וכו'. ותוצינן: הכי השתא התם דעתא צילותא היא וכחישותא הוא דאתחילה ביה. וכתבו בתוס' שם ד"ה התם כו' וז"ל: לא ידע ר"י עד מתי יחשב דעתא צילותא דליכא למימר דבדקוהו בשעת נתינת הגט דא"כ לא הוה פריך מידי לר' יוחנן ושמא עד שיודע שנתרפה דעתו יחשב דעתא צילותא ובגט שכיב מרע אמר ר"י צריך לזוהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה דאם נתקלקל בינתיים אפילו נתפקח בסוף אין מועיל אפילו לר"ל דהא לא סמיה בידיה ופעמים ושכ"מ אינו בדעתו, ומספקא אי חשיבין ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה וכישן דמי, עכ"ל. ופי' ב"י דר"ל שיחיה שפוי גם בשעת נתינה, אבל בינתיים — בין כתיבה לנתינה — אין קפידא, כמש"ס סז ב בכתנ'י: אמר כתבו וכו', וכנ"ל

1 גם בבבא"ג סק"ז ציין: מ מ ש נ ה שם דף ס"ז ע"ב. ורבו דקדק לכתוב מתני' שם. כלומר: שדין זה לא נלמד מהמ שנה, אלא עצם הדין מפורש במ שנה שם. והא

הן ותרין לאו (י) חד לאו ותרין הן אם הרבין בראשו על לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו. הנה: (יא) וי"ל דנודקין אותו ע"י פירות שלינים נמלטים חלל נקין ושולין אותו נמות החורף ס (טור) אם רוצה שילקטו לו מן האילן או להיפך (כ) פי' פ (התוספות). ו פ ודוקא בשנשתתק (יב) או אילם השומע ואינו מדבר סומכין על רמיזתו להוציא (יג) ז אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר אינו מוציא את אשתו ברמיזה אם נשא כשהיה פקח או שנפלה לו יבמה מאחיו פקח אבל אם נשא אשה כשהוא חרש אפילו היא פקחת מוציא ברמיזה (ועיין נחשן המשפט סימן רל"ה סעיף י"ט). ז ק (יד) גוסס (פי' תרגום על ז' תלמדה על גססיהן כלומר סימן רל"ה סעיף י"ט).

באר הגולה
ס שם גמ' ריש דף
ע"ט וכפירש"י.
ע דלי לאו הכי הא
אפשר לתמוך בכוננים
דגס או בענין אחר.
פ מוחרח דר' זירא
גס.
צ משנה נמות דף
קי"ג ע"ב.
ק טור גסס ר"י
מסקנת אבן הר"ג.
סכ"ל התוס' קדושין דף ע"ט ע"ב ושכן

ביאורי הגר"א

(יב) או אילם כו'. שם ח"ל ר"ז חלל כו' וע"ל ס' ק"כ ס"ה: (יג) אבל חרש כו' אבל כו'. שם גמ' ומחני' דינמות קי"ז ז': (יד) גוסס כו'. תוס' דקדושין ע"ה ז' ד"ה ל"ז כו' (כ"כ) [וכ"כ] הר"כ וש"פ והב"ל ר"ה ג"כ מתוספתא דתניא שם אחר כ' גט לאשתי ועלה לגנ' ונפל מן הגג ומת כותבין ונותנין ותרי לאו וכ"מ בירושלמי שם ומיהו כ"ל שאין כ"מ: (י) חד לאו כו'. ר"ל בשניהם וכמ"ש תוס' שם ד"ה נודקין כו' וכ"כ הר"כ וש"פ: (יא) וי"א כו'. גמ' שם ועתי"ס שם ד"ה חלל כו' ומ' מדברי הרב שדוקא נפירות וחלל כהירושלמי שאמר לאחד כו' וע"י סירוגין ו"פ כנ"ל ושיטות אחרות הרבה לפוסקים וע"ז:

ברכת אליהו

(י) ר"ל בשניהם — גם על ההן וגם על הלאו. וכמ"ש תוס' בגיטין ע ב ד"ה נודקין אותו ג' פעמים, ח"ל: פי' ג' פעמים על לאו וג' פעמים על הן דהיינו ו' פעמים בין הכל וכו' עכ"ל. וב"כ הר"ץ שם וש"פ.

(יא) בגיטין ע ב: דבי רבי ישמעאל תנא אומרים לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה. ומסקינן בגמ' שם ע"א א שהבדיקה היא בפירי [וה"ש המחבר: דבדוקין אותו ע"י פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ וכו']. וא"צ להוסיף מ"ש בבאה"ג סק"ס: וכפי' רש"י. שרש"י כתב שם בד"ה בפירי שבדוקים אותו בפירות שאינם מצויים באותה שעה. וזה מפורש בגמ': אומרים לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה. ומ"ש בהגה: „אם רוצה שילקטו לו מן האילן“, עת"ס שם ד"ה אלא בפירי שכתבו: אין לפרש ששואלין לו אם ירצה פירי של ימות הגשמים בימות החמה או איפכא ואומר הן כי זה אפשר למצוא בכבושים בדבש או בענין אחר אלא ששואלין לו אם רוצה שילקטו לו מן האילן, עכ"ל. וכי מדברי הרב שהבדיקה היא דוקא בפירות וילא בפירות שם פי"ו ח"א — הנ"ל בסק"ס — שאמר שבדוקים אותו ע"י ששואלים אותו לאמך כו' (אם יכתבו גט לאמך). והבדיקה היא ע"י סירוגין ו' פעמים כנ"ל בסק"ס. ושיטות אחרות הרבה לפוסקים. ועב"י [שהאריך בזה].

(יב) בגיטין ע א: א"ר כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא אמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו ג' פעמים אם אמר על לאו ולא ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו, א"ל ר' זירא אלם קאמרת שאני אלם דתניא מדבר ואינו שומע זהו חרש (ולא זהו חרש שדברו בו חכמים בכ"מ והשווהו לשוטה דזהו כפיקח לכל דבריו

כדקתני בהדיא אבל חרש דר"כ אינו לא שומע ולא מדבר — רש"י) שומע ואינו מדבר זהו אלם זהו זה הרי הן כפיקחין לכל דבריהן. וע"ל סימן קי"ב פ"ה [ומש"ש בסק"ס] לענין הצרכה בדקיה בהרכנה. וכ' שם שהרכנת הראש הוי כשמיעת הקול ועדיף מכו". ועט"ז סק"ח וב"ש סק"ז. (יג) בסק"ב כת' דברי הגמ' בגיטין ע א — המשתמע משם — שחרש שאינו שומע ואינו מדבר א"י לגרש בהרכנה. ואיתא עוד שם: חרש לא הלכו בו אחר רמיותיו וכו'. והקשו: וחרש מעיקרו לא (בתמיה) כשם שכנסה ברמיזה כך מוציאה ברמיזה (משנה היא ביבמות דחרש שנשא אשה אם רצה יוציא — רש"י). ותירצו: אי באשתו הכי נמי הבמ"ע ביבמתו (שקידושה גמורין וזיקתה גמורה וכו') ואינו מוציא לעולם דגט ידידה לא מפקע זיקה דאורייתא — רש"י). ושואלת הגמ': יבמתו ממאן אילימא דנפלה ליה מאחיו חרש כשם שכנסתה ברמיזה כך יציאתה ברמיזה אלא דנפלה ליה מאחיו פיקח. וח"ל המשנה ביבמות קי"ב ב: חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת אם רצה להוציא יוציא ואם רצה לקיים יקיים כשם שהוא כונס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה פקח שנשא פקחת וכו' נתחרש הוא או נשתתה אינו מוציאה עולמית. (יד) בקידושין ע"ב ב הקשו: לרבנן יכיר למה לי, ותירצו: כשצריך הכירא. והקשו: למאי הלכתא לתת לו פי שנים פשיטא ל"ל קרא מגו דאי בעי מיתבא ליה מתנה מי לא ייבוי ליה. ומסקינן שנפלו לו כשהוא גוסס. וכתבו שם בתד"ה לא צריכא שגוסס כל דבריו קיימים ויכול לגרש. והוכיחו זה משמע בו שנים או רוב שנים שיכול לגרש ברמיזה. וכתבו שם: והכא גבי מתנה ה"ט דמתנתו אינה כלום משום דמסתמא גוסס א"י לדבר. וסיימו התוס': וחולה נמי שנשתתק והרכין בראשו דבריו קיימין. וב"כ הר"ץ ברפ"ז דגיטין וש"פ. והביא ראיה ג"כ מהתוספתא שם

באר הגולה

ר מיימל דרז יהודה
חור שחולל ימות 77
ע"ע 3.
* פ' מחותק בחיתות
ל' גורו חילול.

על זה שלח וענין גוסס הוא שהקרוז למיתה מועלה ליתא. בגרונו מפני לרות הסוה) הרי
הוא כחי ויכול לגרש. הסג: (טו) וי"ל דוקא גוסס שמדבר לכל אינו מדבר לא (סמ"ג
וסמ"ק והמרדכי) ויש להחמיר.
ח ר שחטו בו שנים או רוב שנים וכן אם היה
* מגוייד או צלוב והחיה אוכלת בו ורמו ואמר כתבו גט לאשתי כותבין ונותנין
(טו) כל עוד שנשמטו בו וה"ה לנפל מן הגג (ויהי) לריד דיקא ג' פעמים
כשנשתתק (כ"כ הר"ן):

ביאורי הגר"א

מפני שא"י לדבר ומיושנ דעתו כו' ע"ש וכ"ה דברי
מרדכי בגיטין שם ועשהנ"ר שם ואין חולק בדבר:
(טו) כ"ע כו' וה"ה כו'. בתוספתא הנ"ל:
(יז) מיתו כו'. בתוס' שם ד"ה הסג כו' כי דל"ל
דיקה כלל וכ"כ נע"ה וכנ"ל לכל צירושלמי אמרינן
תני דל"ל שנשתתק מתוך דוריו לכל שנשתתק מתוך חליו
דיו פ"ה אלומה מ' דפ"ה מיהא נע"ה וקושיית תוס' י"ל

כ"ז ש"ס נז נשמה: (טו) וי"א כו'. כן למדו
ומנ"ש נתוס' והכל נגז' ונתנה כו' דמסתנה כו' לכל
ליתא דמנ"ש ונתנה כ' כן דהא שחט ומגוייד וללזז ל"י
לדבר וכן נסיים נתוס' שם וחולה נמי שנשתתק כו' וענ"י:
ובסמ"ג מ' להיפך דשם קל"כ נ' כ' פ' שם ר"ש שחט
ל"י לדבר ואין נז' כח ליתן כו' ור"ה שפ' נכנסים
שנפלו לו כשהוא גוסס כו' לא היה דעתו לומר אלא

ברכת אליהו

מרדכי בגיטין ר"פ מי שאחזו סימן תכ"א ועשהנ"ר שם.
ואין חולק בדבר.²
(טו) בתוספתא דגיטין פ"ד ה"ו הנ"ל בסק"ד: אמר כתבו
גט לאשתי ועלה לגג ונפל מן הגג ומת כותבין ונותנין כל
זמן שיש בו נשמה.³
(יז) בתוס' דגיטין ע ב ו"ה התם כו' בת' דא"צ בדיקה
כלל כנ"ל בסק"ד. ופ"ה בעל העיטור וכנ"ל בסק"ח. אבל
צירושלמי שם פ"ז ה"א אמרינן: תני ברי"א שנשתתק
מתוך דוריו אבל נשתתק מתוך חליו דיו פעם אחת. אלמא
מ' דפעם אחת מיהא בעי בדיקה. ושם בגמ' א"ר יוחנן על
מי שאחזו קורדייקוס שאין כותבין אלא לכשישתתף. ופרכינן:
ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רב יהודה א"ש שחט בו
שנים או רוב שנים ורמו ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו
ויתנו וכו'. ומשני: הכי השתא התם דעתא צירושלמי היא
וכחישותא הוא דאחלה ביה וכו'. וקושיית התוס' — שהקשו
דא"א לומר דבשחטו בו שנים וכו' מייירי שבדקוהו, דא"כ
לא הוי פריך מידי לר' יוחנן — י"ל דס"ד דגמ' שא"א

פ"ד ה"ו, דתניא שם: אמר כתבו גט לאשתי ועלה לגג
ונפל מן הגג ומת כותבין ונותנין כל זמן שיש בו נשמה.
(טו) כן למדו ממ"ש בקידושין עז ב בתרד"ה לא צריכא
הנ"ל בסק"ד: והכא גבי מתנה ה"ט דמתנתו אינה כלום
משום דמסתמא גוסס א"י לדבר. ומ' שאם א"י לדבר א"י
לגרש. אבל ליתא דמשום מתנה כתבו כן, אבל לגרש יכול
— אפילו א"י לדבר — דהא שחט ומגוייד וצלוב א"י לדבר,
ואפ"ה יכולים לגרש. וכן נסיים בתוס' שם: וחולה נמי
שנשתתק והרכין בראשו דבריו קיימין. הרי שגם מי שא"י
לדבר דבריו קיימין בגירושין. וענ"י. ובסמ"ג מ' להיפך דשם
קל"כ ב' כתב פיר' שם ר"ש שאז א"י לדבר ואין בו כח
ליתן והקשה הרב ר' יואל על פירושו זה אמאי גט גוסס
אפילו חולה או בריא כיון שא"י לדבר אין מתנתו מתנה
וכו' ור"ה שפירש בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ואז א"י
להקנותם שהוא חשוב כמת, לא ה"ה דעתו לומר אלא מפני
שא"י לדבר ומיושב בדעתו אבל אם ה"ה יכול לדבר ומיושב
בדעתו גיטו ומתנתו מועיל בטוב, עכ"ל ע"ש. ופ"ה דברי

וקאי אדברי ההג"ה. עכ"פ נראה שכונת רבנו היא, שמהסמ"ג
מ', לא כדברי ה"א שבהג"ה — שגוסס שא"י לדבר א"י
לגרש, וגם לא כסברה הקודמת — שאין מתנתו מתנה. אלא
— החסרון הוא — שעקב זה שא"י לדבר, א"א לבדוקו אם
הוא מיושב בדעתו, ולפיכך א"י ליתן מתנה וא"י לגרש.
ודברי הסמ"ג הם במצות עשה ג' (בדפוס ויניציא ש"ז זה בדרך
קל"ב עמוד א' סור ב'). ומ"ש רבנו: "וכ"ה דברי המרדכי
בגיטין שם ועשהנ"ר שם", היינו שגם שם ושם מוזכר, שהעיקר
תלוי אם דעתו מיושבת או לא. וזהו שסיים רבנו: "ואין חולק
בדבר" — שלכונ"ע אם בדקוהו שדעתו מיושבת ומתנה מתנה,
וגיטו גט: ואם א"א לבדוקו חיישינן שמא אין דעתו מיושבת
וא"י לא לתת מתנה ולא לגרש. ועכ"פ סק"י.
3 בתוספתא הנ"ל מוזכר רק הויז של נפל מן הגג. אולם
בתוספתא שם רפ"ה איתא: ה"ה צלוב ומגוייד ורמו לכתוב גט
לאשתי כותבין ונותנין לה כל זמן שיש בו נשמה. ובר"ן שם
ר"פ מי שאחזו כתב: ובנפל מן הגג תניא בתוספתא וכותבין
ונותנין כל זמן שיש בו נשמה. ופלא על הגהות ג"א שכתב שם
על דברי הר"ן: ויש פ"ה בצלוב ומגוייד ולא נזכר שם כלל
נפל מן הגג ע"ש.

2 מ"ש רבנו לעיל. וענ"י. היינו שבב"י הביא שיטת
הפוסקים — שמדוקים מדברי התוס' — שאם א"י לדבר
א"י לגרש. וכתב ע"ז הכ"י: ולא נ"ל וכו' ור"י לאו משום
גט אמרה אלא משום מתנה דנקט בהדי מנרש ומתנה לא היא
אלא במדבר דוקא וכו'. וגם הב"י הביא רא"י שזוהי כחות
התוס', כמ"ש רבנו. אולם הב"י הקשה ע"ז, וכתב: אך ק"ל
דמתנה וגט שוים הם ותרחיקו ע"י רמיה דבריו קיימין וכו'
לכן נ"ל דבין לגט בין למתנה גוסס הרי הוא כחי ואפילו
שנשתתק ורמו דבריו קיימין אם בדקוהו כדן מי שנשתתק
ומ"ש התוס' והכא גבי מתנה ה"ט דמתנתו אינו כלום משום
דמסתמא גוסס א"י לדבר כותנחם לומר דכל שאינו מדבר מכיון
שהוא גוסס מסתמא אין שרות לבדוק עד שהוא מת או דעתו
מסורפת וא"כ שפיר אמרינן גוסס שאינו מדבר אין
מתנתו מתנה וה"ה נמי דאין כותבין גט עפ"י רמיתו ולא
מפני שאינו מדבר דרמיה חשיבא כריבור בין לגט בין למתנה
אלא דמסתמא אין שרות לבדוקו כדפרישית אבל אי איתרמי
מילתא שאחר שנשתתק עמד בדעתו כדי לבדוקו כדינו גיטו
גט ומתנתו מתנה וכו' עכ"ל.
ומ"ש רבנו: ובסמ"ג מ' להיפך וכו', נראה שזה ליקוט,

באר הגולה

א מסקנת הגמרא
תשמיש. דר. נתן
גיטין דף ס"ג ע"ב
משום דלא עשו עדים
שליחותן.
ב טור גכס א"ז
הרא"ש שם נפקין
וכ"כ התוס' שם גכ"ה
כותבין ונותנים.
ג ג"ז שם וז"ל.
ד נכתבין מה"ר ישראל
נסי' ל"ח גכס מורה
הגאון.
ה ה"ה מיימוני פ"ג
גכס ספר התרומה
והפס"ג.
ו לשון הרמב"ם שם
גכ"ג מנעיל דמלא
מרב נתן וכפי גירסתו
וכן פירש"י שם.

קכב אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד. ובו ב' סעיפים

א אמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו וכתבו וחתמו ונתנו
לה ונמצא פסול או שכתבוהו ונאבד יכולים לכתוב גט אחר ב ואם לא נאבד והם
מסופקים אם הוא כשר מכמה חומרות שנהגו להחמיר הרי עשו שליחותם וצריך
לחזור הבעל לומר להם לכתוב ולחתום. הנה: (א) ואם העדים רוצים לכתוב אחר וליתן
לה שניהם הרשות בידם ואין צריכים לשאול לבעל (תשובת הרשב"א הוציא נצ"י) ב לכן אם
הבעל חולך מהעיר יאמר שהוא נותן להם רשות לכתוב ולחתום גט מאחד עד
ק' עד שיחא אחד כשר ו בין בכתיבה בין בחתימה ה לדעת הרב שבעיר בלי
שום פקפוק. הנה: ולכל מי שמראה אותו (סדר גיטין) (ב) אצל אס הבעל צעיר אין לסמוך
על זה ויש לבעל לחזור ולנאות כל פעם לעדים ולסופר (נצ"י גכס ר"ה) וכן נוהגין שחזר ומנה
כמו בראשונה גם מקנה להם הקלף והדיו אם לא נשאר לסופר מנה שהקנה לו בראשונה (כן נמלא
בסדר גיטין) (ג) וי"א ה' דאמרינן עשו עדים וסופר שליחותן צריך לחזור ולנאות היינו דוקא
אם כבר נחתם ונפסל אצל אס עדיין לא נחתם יכולין לכתוב אחר ואין הבעל צריך לנאות
(נצ"י גכס הרשב"א) אצל נהגו להחמיר בכל ענין. ב ו (ד) אמר להם כתבו וחתמו
ותנו לשליח ויוליך לה וכתבו ונתנו לשליח ונמצא הגט פסול או בטל אין כותבין

ביאורי הגר"א

שדנרי ר"י הם (ואיטו) [לשיטתו] שפ' דאף בדאורייתא
יש צריכה כמ"ש הר"י בשמו בנדרים וי"א ד' והרא"ש
וש"פ אצל לדין דק"ל אין צריכה בדאורייתא אין
לעשות כן: (ג) וי"א הא כו'. כמ"ש מי קא'
להו כו' וכ"ז שלא נגמר חספא הוא והיינו למי' ע"ת
כרתי: (ד) א"ל כו'. שפ' הנעיל שם לענין אם
נמלא פסול אצל רש"י פו' לענין נאבד וכ"כ
הטור וכ' אצל נמלא פסול ולדין יכולין לכתוב אחר
דמ"ל לה לו לשליח כמ"ש מי קא' כתובו חספא. נצ"י

דס"ד ש"א' שלא יבא קודם נתינת הגט לידי טירוף
דעת ומשני דאינו כן כו' אצל בתוספתא נראה דלפ'ו
מתוך חליו נע"י ג"פ דתניא התם ה' חולה לו משותק
והרכין בראשו צורקין אותו נ"פ אם אמר על הן הן ועל
לאו לאו דבריו קיימין עכ"ל הר"י שם בקינור ור"ל
חולה ש"א' לדבר:

קכב (א) ואם העדים כו'. דממ"נ היא מגורשת. שם:
(ב) אבל אם כו'. שהגמ"ר כ' גכס הר"י קלנין

ברכת אליהו

והרא"ש שם פ"ה ס"א רש"י, אבל לדין דק"ל אין ברירה
בדאורייתא, אין לעשות כן, דדמי לברירה, ד, גם זה תלוי
בדעת הרב וצ"ל הוברר הדבר שהיה עומד לדעת הדבר
משעת כתיבה".

(ג) כמ"ש בגיטין סג ב: מי קאמר להו כתובו חספא והבו
לה. וטרם שנחתם הגט לא נגמר הגט, וכל זמן שלא נגמר
חספא הוא, ולא עשו שליחותם, ויכולים לכתוב גט אחר.
והיינו למי' עדי חתימה ברתו — דהעיקר הם החתימות,
והכתיבה בלא החתימות לא כלום הוא. אבל למי' עדי
מסירה כרתו — דהעיקר היא הכתיבה — כבר עשה הסופר
שליחותו, וא"י לכתוב גט אחר בלי ציווי הבעל. [ועט"ז
סק"ז וב"ש סק"ן].

(ד) בגיטין סג ב: בעא מיניה רבא מרב נתן כתבו
ותנו לשליח מהו סלוקי סליק להו או דילמא לטריחא דידהו
חייש אמר ליה רבינא לרב אשי ויוליך לה מהו תיקו.
ודברי המהרש"א כדברי הרמב"ם בה' גירושין פ"ב ה"ט
שפירש הבע"א השניה שבגמ' שם לענין אם נמצא פסול.
וצדדי הספק הם: ש"ל שכיון שהי' מוטל עליהם רק
ליתן לשליח, ואפילו אילו הי' הגט כשר לא היתה מתגרשת

שלא יבא קודם נתינת הגט לידי טירוף דעת. ומשני ראינו
כן — דהתם דעתא צילתא היא וכי'. אבל בתוספתא רפ"ה
דגיטין נראה דאפילו מתוך חליו בקי בדיקה ג' פעמים.
דתניא התם: ה' חולה או משותק והרכין בראשו צורקין
אותו ג' פעמים אם אמר על הן הן ועל לאו לאו דבריו
קיימין, עכ"ל הר"י שם ריש פרק מי שאחזו בקיצור. ומ"ש
בתוספתא "חולד", ר"ל — שאינו יכול לדבר, שאם יכול
לדבר א"צ הרכבה.

(א) דממ"נ היא מגורשת. שאם הגט הראשון כשר היא
מגורשת בראשון. ואם הגט הראשון פסול, הרי יכולים
לכתוב גט שני מבלי לשאול לבעל, ומגורשת בשני. —
כ"ה בתשובת הרשב"א הובאה בב"י.

(ב) בגיטין סג ב: בתד"ה כותבין וכו' כתבו בשם ר"י:
טוב ללמד את הבעל שיצוה לעשות כמו שירצו עד שיצאו
מן הספק. ומ"ש בהג"ה שאם הבעל בעיר אין לסמוך על
זה, הוא מפני שבהגמ"ר שם סימן תס"ה כתב בשם הר"י
קלנין, שדברי ר"י הם לשיטתו שפסק דאף בדאורייתא יש
ברירה, כמ"ש הר"י משמו בנדרים מה ב ד"ה ואיבא דמקשו

באר הגולה

ז כיון דסלקא נתיקו.
א ל' הרמב"ם פ"ג
מהלכות גיטין ומסקנת
הגמ' גיטין דף כ"ג
ע"ל.

גט אחר עד שימלכו בבעל ואם לא נמלכו בו וכתבו גט אחר כשר ונתנוהו לשליח ונתנו לה הרי זה ספק. מה: וי"ל דכל שנמלך הגט בטל או פסול כותבין גט אחר אלא שאם נלמד מיד השליח דינא כמו שנתבאר (טור) וכל זה שאמר להם לכתוב וליתן אצל נתן לשליח גט להוליכו ונמלך פסול פשיטא שאין יכולין לכתוב אחר נלך רשות שלו (כ"י) נשם תשובת הרשב"א וכן משמע ויתשובת הרמב"ן סימן קמ"ה).

קכג דין מי שראוי לכתוב הגט וניתן בשבת. ובו ה' סעיפים

א א הכל כשרים לכתוב הגט חוץ מחמשה (ב) עכו"ם (ג) ועבד (ד) וחש"ו

ביאורי הגר"א

גמ' ס' : (א) ועבד. כמו שאמרו שם ב' אין העבד כו' והרמב"ן חלק עליו דהא לא קפדינן לכתובה אצני כריתות דהא אפי' נכרי הוא ומכשרי' אי לאו דלדעתא דנפשיה עניד. ר"ן ומ"מ וכ"כ הרא"ש לשיטה הראשונה (שלתוס') [של תוס'] שם ד"ה והא כו' וכ"ה תוס' שם אצל ק' דנו' כו' ונראה דלא כו' : (ד) וחש"ו.

וז"ש צה"ה וי"ל כו'. וכן פ"י הרי"ף בתשובה וצ"ה והרמב"ם ושי"ע השמיטו צע"ל קמייחא היכא דלא אחר ויוליד וצ"י דהק למחל טעם לזה ודבריו תמוהין אצל הטור כ' ובשניהם הוי ספק מגורשת כיון דלא אחר נגמ' על הראשונה את"ל צ"י :

קכג (א) הכל כו'. לשון הרמב"ם : (ב) עכו"ם.

ברכת אליהו

(ב) בגמ' גיטין כג א איתא, שנכרי פסול לכתוב הגט אפילו כשישראל עומד על גביו, משום דאדעתיה דנפשיה קעביד (כי כתביה נכרי לאו לשמה הוא — רש"י).

(ג) במ"ש בגיטין כג ב : אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. והרמב"ם בה' גירושין פ"ג הט"ו כתב טעם זה, גם לענין כתיבת הגט. והרמב"ן חלק עליו, דהא לא קפדינן אכתיבה אבני כריתות, דהא אפילו נכרי הוא מכשרי, אי לאו דאדעתא דנפשיה קעביד, כנ"ל בסק"ב. ובעבד לא שייך האי טעמא, שהרי הוא מחויב במצוות נאשה, ועבד פסול רק לשליחות. — ר"ן בגיטין שם ומ"מ ברמב"ם שם. ומ"כ הרא"ש שם פ"ב סכ"ה, לשיטה הראשונה של תוס' שם כב ב ד"ה והא כו' — הסוברים דלא בעינן שליחות בכתיבה, וז"ה דלא בעינן שיהו בני כריתות. וכ"ה בתוס' שם, וז"ל : אבל קשה דמשמע דלא פסיל נכרי אלא משום דלדעתא דנפשיה קא עביד ותיפוק ליה דלאו בני כריתות נינהו ומה צריך נמי לאיתויי ברייתא דנכרי פסול ונראה דלא שייך למפסל משום דלאו בני כריתות נינהו במידי דלא בעי שליחות, ולא לשם עדות דבמידי דשליחות הוא דאמרין לקמן הכי דאין העבד נעשה שליח וכו' עכ"ל.

(ד) במתני' בגיטין כב ב : הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן. והקשו בגמ' : והא לאו בני דיעה נינהו. ותירץ רב הונא : והוא שהי' גדול עומד על גביו. והקשה לו ר"נ : אלא מעתה נכרי וישראל עומד

בגתיה זו, והיות וכל התפקיד שלהם הי' למוסרו לשליח, לכן אף אם נמצא שהגט פסול, כבר עשו שליחותם, ואינם יכולים לכתוב גט אחר. או דילמא כיון שהגט פסול לא עשו שליחותם, ואמרין מי קאמר להו כתובו חספא וכו'. וכיון שהבעיא נשארה בתיקו, פס' שהרי זו ספק מגורשת. אבל רש"י פירש שהבעיא היא לענין נאכד הגט אחר מסירתו לשליח, וצדדי הספק הם : "מי אמרין כיון דאמר כתבו ותנו לשליח ויוליד לה עשאן שלוחין לתזור ולכתוב עד שיגיע לידה לכך פירש להם כל כד", או דילמא מאחר שנתנו הגט לשליח כבר גמרו שליחותם. ומ"כ הטור, וכתב אבל בנמצא פסול, ודאי יכולין לכתוב גט אחר, דמה לי לה — אם אמר שיתנו הגט לה ונמצא פסול שיכולים לכתוב גט אחר — או שיאמר ליתנו לשליח — ג"כ יכולים לכתוב גט אחר אם נמצא פסול, כמ"ש בגמרא : מי קאמר להו כתובו חספא והבו וכו'. — כ"כ בב"י. וז"ש בהג"ה : וי"א דכל שנמצא הגט בטל או פסול כותבין גט אחר אלא שאם נאכד מיד השליח דינא כמו שנתבאר. וכן פיר' הרי"ף בתשובה ובע"ל העיטור במאמר שביעי כתיבת גיטין ושטרות. והרמב"ם דש"ע השמיטו בעיא קמייחא היכא דלא אחר ויוליד. ובב"י דהק למצוא טעם לזה. ודבריו תמוהין. אבל הטור כתב ובשניהם הוי ספק מגורשת כיון דלא איתמר בגמ' על הראשונה את"ל. — כ"י.

(א) לשון הרמב"ם בה' גירושין פ"ג הט"ו. [ועיין להלן].

לדחוק ולומר דבעיא קמייחא לא מפרש לה הרמב"ם לענין אם עשו עדים שליחותן כמו בעיא בתרייתא אלא לענין אם יכולין העדים להיות שלוחים להולכה וכמו שפירש הרי"ף ז"ל, עכ"ל. והיינו כמו שפירש הרי"ף בגיטין שם בהלכות ולא כמו שפירש בתשובה. ומ"ש דבנו : "ודבריו תמוהין", אפשר שכוונתו כמ"ש הפרי חושב כאן : ואי קשיא על הכ"י הא קשיא דמה הויה הרב במ"ש שמפרש בעיא קמייחא בפירוש

1 מקודם רצה הכ"י לומר משום דאפילו כי אמר ויוליד לא איפשיטא לן דכותבין כ"ש היכא דלא אחר ויוליד. אלא שהקשה ע"ז דהו"ל לרמב"ם לכתוב הדין — היכא דלא אחר ויוליד — לאשמועינן דבהא נמי אם כתבו ונתנו לשליח גט אחר הוי ספק מגורשת. דהשתא דבאמר ויוליד כתב הרמב"ם דהויא ספק מגורשת, אפשר למיטע ולמדיק דכי לא אחר ויוליד לא הוי מגורשת משום דעשו עדים שליחותן. וסיים הכ"י : ואיפשר

אפי' ב האשה בעצמה (ה) אם אמר לה הבעל לכתבו יכולה לכתבו ג (ו) ותקנה אותו לבעל וחוזר ונותנו לה. גנה: (ז) והנעל לכתחלה לא יכתוב הגט נעלמו גם לא יצוה לסופר כיצד יכתוב חלל אחר לו סתם לכתוב (ח) (מלא נקוטריסים) (ח) וי"א דיש להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה היכל דאפשר נאחר (מהרי"ק שורש ק"ז) (ט) ולכתחלה יכתוב הסופר נידו הימנית ולא הוא חטר יד יכתוב בשמאלו (מ"כ נתקון י"ן). ב ד ישראל שהמיר או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כבדתי לכל דבר. ג (י) ה כתב הגט אחד מאלו החמשה אינו גט אעפ"י שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה

באר הגולה
ב משנה שם סוף דף ק"ג.
ג טור וכפרש"י שם.
ד תולין דף ה' ע"א ונכמה דוכתי.
ה ה"רמב"ם שם.
מסוניית הגמ' בגיטין דכ"ג ע"א.

ביאורי הגר"א

ותני' שם: (ה) אם א"ל כו'. טור וכשיטתו וכמנ"ל ר"ס ק"כ: (ו) ותקנה כו'. רש"י שם וכמנ"ל כ"ל ח' ח"א ר"א מהכא כו': (ז) והבעל לא כו' גם כו'. ערש"ש פ"ט ונעל העיטור כו' וכמנ"ל סי' קכ"ו סכ"ב: (ח) וי"א כו'. עתי"ח: (ט) ולכתחלה כו'. כמ"ס צפ"ח דשנת וענ"ה סי'

ל"ז וענ"ש: (י) כתב כו'. עד סוף הסי' לשון הרמב"ם והנה נסוגים זו כמה שיטות הא' שר"ה ור"י פליגי ולר"ה נגעיג אפילו תורף מותר לכתחלה ונא"ו עעיג אפילו טופס לא יכתוב ונתפסק המי"ח אם כשר הטופס נדיענד נא"ו עעיג והרשנ"ל נא"ו הרמב"ן כ' דאפילו נדיענד פסול ולר"י תורף פסול אפילו עעיג

ברכת אליהו

ולומר שכיוון לקלקלה. (ח) עתי"ח סק"ד שהטעם הוא מפני מראית עין דילמא אתי לאחלופי בעדים. אבל בשם הב"י הביא שאין להקפיד בכך אפילו אם אפשר באחר. [וע"ל סימן ק"ל סק"ז]. (ט) כמ"ש בפ"ב דשבת קג א במשנה: הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו וכו' חייב. ומקשינו בגמ': בשלמא אימין ליחייב משום דדרך כתיבה בכך אלא אשמאל אמאי הא אין דרך כתיבה בכך. ומשני: בשולט בשתי ידיו. הרי דאין דרך כתיבה בשמאל — כשאינו שולט בשתי ידיו. וענ"ה סימן לב ס"ה — לענין כתיבת תפילין — שכתב המחבר: ואם כתב בשמאל פסול אם אפשר למצוא אחרים כתובין בימין. ואמ"ש המחבר אם אפשר כו', כת' שם בסק"ז: משום דבסה"ת נסתפק בדבר דאפשר שבת שאני דמלאכת מחשבת בעינן וכו' וש"פ לא הוכיחו. וענ"ש סק"ד שכתב: מיהו י"ל גט שאני דאין למדים לענין גט וכו' ומ"מ נראה דאינו כשר אלא במקום עיגון או בדיעבד דכבר ניתן וכו' עכ"ל. (י) עד סוף הסימן לשון הרמב"ם בפ"ג מה' גירושין. והנה בסוגיא זו דגיטין הנ"ל בסק"ד כמה שיטות: שיטה (א) שר"ה ור"י פליגי. ולר"ה נבדול עומד על גביו אפילו תורף מותר לכתוב לכתחלה. ובאינו עומד על גביו אפילו טופס לא יכתוב. ונתפסק המי"ח שם אם כשר הטופס בדיעבד באינו עומד על גביו. והרשב"א בהירושיו שם כג א בשם הרמב"ן כתב דאפילו בדיעבד פסול. ולר"י תורף פסול אפילו עתי"ח, וטופס כשר לכתחלה אפילו אינו עתי"ח. ולענין

על גביו הכי גמ' דכשר וכו'. ותרצינו: נכרי לדעתיה דנפשיה עבד. ובתר הכי איתא: ורב יהודה אמר שמואל והוא ששייר (חשיו — רש"י) מקום התורף וכו', ורבי אלעזר הוא (דאמר עדי מסירה כרתה). [וע"ל סק"י]. (ה) כ"כ הטור, וכשיטתו, דבעינן שליחות לכתוב הגט, וכמנ"ל ר"ס ק"כ. [ועמ"ש"ש סק"א ולהלן סק"י]. (ו) תנן בגיטין כב ב: האשה כותבת את גיטה. וכתב רש"י שם: ומקנתו לבעל וחוזר ומוסרו לה לגירושין. ואע"ג שתקנו חכמים שהבעל ממילא קונה הגט, כדלעיל סימן ק"כ ס"א, מ"מ בנייר של לא תקנו חכמים, והיא צריכה להקנות ממש הגט לבעלה. וכמנ"ש כא א, דאיבעיא להו אם אשה יודעת לאקנוי. ואמרין: אלא אמר רב אשי מהכא אשה כותבת את גיטה וכו' (ומקני' ליה לבעל ויהיב לה ניהלה — רש"י). הרי שבנייר שלה היא צריכה להקנות במפורש לבעלה. [וע"ל סימן ק"כ ס"ב ב', ג']. (ז) ערש"ש בגיטין פ"ט ס"ד — שכתב על הדקדוקים שבכתיבת הגט —: ובעל העיטור משמיה דרבנן כתב דכל הני דקדוקי דהכא היינו היכא דכתב ליה בעל גופא אי גמ' דכתב ליה סופר מפומיה ובתר הכי אתא בעל וקמערער ואמר אנא הוא דפסלית ליה בהני דקדוקי ולקלקולא איכוונית וכו'. וכ"כ רב האי גאון ז"ל אי יתיב בעל רשותא למכתב גט שלם וטעו וכו' ואתא בעל ומערער וכו' לא מנסכינן לה וכו'. וכמנ"ל סימן קכ"ו סכ"ב, וכמנ"ש סק"ו. ולפיכך לא יכתוב הגט הבעל בעצמו, וגם לא יצוה לסופר כיצד יכתוב, בכדי שלא יוכל הבעל לפסול הגט

הרי"ף כיון שהקושיא עצמה עדיין ישנה במקומה דאפילו תימא דמפר' כפירוש הרי"ף אכתי קשה למה השמיטה, עכ"ל. ויתכן גם שהתמיהה היא שהבעיה השניה היא באופן אחר מאשר הבעיה הראשונה. ועיין בכנה"ג הב"י אות ו'. ומש' רבנו: "אבל הטור כתב ובשניהם הוי ספק מגורשת", אין זה מפורש בטור, אבל הב"י פירש כן דברי הטור. ומש' רבנו: "כיון דלא אתמר בגמ' על הראשונה את"ל", היינו שרש"י פירש שם שהבעיה השניה היא באת"ל דבאל אמר ויוליד דעשו

שליחותן. ולפירושו — עפ"י דרך הגאונים לפסוק כאת"ל — ה' צריך לפסוק בלא אמר ויוליד שאינה מגורשת. וע"ז כתב הב"י: דע"כ לא פסקו הגאונים כמו האת"ל אלא כשהאת"ל מפורש וכו'. ועב"ש וט"ז סק"ז וב"ש סק"ז ופרי חדש וישועות יעקב פירוש הארוך סק"ד ובביאורי הגר"א לעיל סימן ל"א ס"ק ט"ו, ט"ז, ולהלן סימן קל"ז סק"ה. וראה מ"ש בספרי הכללים בענין את"ל שאינו מפורש בש"ס או שלא אמרו בהענין עצמו.

באר הגולה

בכשרים בד"א בשכתב ו התורף אבל אם לא כתב אלא הטופס והניח מקום התורף שהוא מקום האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם וכתבו הפקח הגדול הישראלי לשמו הרי זה גמ כשר (וי"א דאפילו נכח"ט פסול ודורנן) (טור נסר ר"י).

ו כמיומל דרז יהודה
אמר שמואל שם וס"ל
דנדיעבד אפילו אין

גדול עומד על גביו כשר מדין הטופס שכתבו נמחור נסיון קכ"ד או כתבו שלא לשמה נסיון קל"א.

ביאורי הגר"א

עמ"ש נסיון קל"א ועוד דעתו ומ"ש דנכרי אפי' עמ"ש לא וי"ל אפילו בטופס לשיטתו היינו ג"כ לכתחלה חלל דיעבד כשר אפילו אינו עמ"ש וכנ"ל נמחור ושלל לשמה ולכתחלה אסור כמו שמוחור דגזירין חלל בשלל לשמה לא גזרו לתקן שם ממש תקנת סופר. רמב"ם. ועמ"ש נכ"י קל"א והיה לעבד לשיטתו ח"ש נד"א כ' מותר כ' חלל כ' ויש שפוסלים נכרי אף דיעבד אפי' בטופס אפי' עמ"ש והכלל דעמ"ש לא מעלה ולא מוריד נכרי ועמ"ש. וכ"ז לשיטה הראשונה של תוס' שם ד"ה והא' כ' דא"ש שליחות חלל לפי' האחרון שלהם דסוגיא זו כר"י חלל לר"י פסול בשטה אפי' עמ"ש כמו בחליצה ואי' אחרין דנעיגן שליחות אפי' חרש וקטן פסולין

וטופס כשר לכתחלה אפילו אינו עמ"ש ולעיגן הלכה יש שפ' כר"י דאוקמיה כר"י וכמה אמוראי ס"ל כוותיה ובלא"ה הלכה כר"י נגד ר"ה לשיטת הגאונים וכ"ש כן שחור משמיה דשמואל רבס ויש שפ' כר"ה משום דס' כ"ז פסק רב כר"ל דגזירין טופס אטו תורף וכ"פ כ"ג וסמ"ת וסמ"ג והר"ן דהא ראייה זו דנדרך דשכיחא דוקא דגזירין כ'. שיטה ב' דל"פ ונדר מינייהו סגי לו עמ"ש או שיר התורף כמ"ש נע"ה. שיטה ג' דתרווייהו נעיגן ור"י להוסיף על וכו' הרי"ף אמר ר"י א"ש והוא כ' והו' דעת הרמב"ם ושי"ע ודעתו עוד דאסור הטופס נא"ו אינו חלל לכתחלה דלא כהרמב"ן וכתש"ס כ"ל ב' נמחור כ"ו א' בלשמה.

ברכת אליהו

הנ"ל הסובר שפסול אפילו בדיעבד — וכמ"ש כא ב במחור דכשר בדיעבד בטופס וכמ"ש מו א בלשמה שאינו לעיכובא בטופס. עמ"ש בסיון קל"א.² ועוד דעתו, דמ"ש דנכרי אפילו עמ"ש לא כשר כנ"ל בסק"ב, וי"ל אפילו בטופס לשיטתו [דשם הגמ' מחלקת בין חש"ו — דכשר בעמ"ש, לבין נכרי — דפסול אפילו עמ"ש. וע"כ דנכרי פסול אפילו בטופס, דאילו בתורף גם בחש"ו פסול לשיטתו] היינו ג"כ לכתחילה. אבל דיעבד כשר אפילו אסור בנכרי בטופס כמו במחור דגזירין טופס אטו תורף. אבל בשלל לשמה לא גזרו לתקן דבמשנה שם כו א, משום תקנת סופר (שיה' לו טופסי גיטין מוכנים). — רמב"ם. ועמ"ש בסיון קל"א. והו"ה לעבד לשיטתו שדינו כנכרי, שלכתחלה אסור לכתוב אפילו הטופס וכנ"ל בסק"ג, ובדיעבד כשר. וי"ש המחבר ב"ס: ב"י בשכתב התורף וכו'. ובס"ד כתב: מותר להניח חש"ו לכתוב טופס וכו' אבל העכו"ם וכו'. ויש שפוסלים נכרי אף בדיעבד אפילו בטופס אפילו עמ"ש. והכלל דעמ"ש לא מעלה ולא מוריד בנכרי. ועמ"ש [ושם הביא שיטה זו].

וכ"ז לשיטה הראשונה של תוס' שם כב ב ד"ה והא' כ' — דא"ש שליחות בכתובת הגט. אבל לפי' האחרון שלהם דסוגיא זו כר"י, אבל לר"א — דבעי כתיבה מדאורייתא לשמה — פסול בשטה אפילו עמ"ש כמו בחליצה. ואי' אמרינן דבעיגן שליחות בכתובת הגט, אפילו חרש וקטן פסולין

התירו חכמים לסופר שיכתוב טופסי גיטין וכו'. אולם בדברי הרמב"ם הללו יש נוסחאות חלוקות והובאו שם בב"י. וסיים שם: ומ"מ הגירסא האמיתית בדברי הרמב"ם נראה שהיא כדגריס ביה הר"ן (כנ"ל) דהכי משמע ממ"ש בסוף אותו פרק (שכתב הרמב"ם בה"ח): שלא התירו לכתוב טופסי גיטין שלא לשמה לכתחלה אלא מפני תקנת הסופר כמו שבארנו. ונראה שלזה כיוון רבנו גם הלן שכתב: "רמב"ם ועמ"ש בסיון קל"א. והיינו, לדברי הרמב"ם הנ"ל — כפי שהביאם הטור בסיון קל"א — שמשום תקנת סופר לא גזרו בטופס אטו תורף.

הלכה יש שפסקו כר"י, משום דרב הוגא אוקמיה כר"י דעדי חתימה כרת, ורב יהודה אוקמיה ברבי אלעזר דעדי מסירה כרת, וכמה אמוראי ס"ל כוותיה. ובלא"ה הלכה כר"י נגד ר"ה לשיטת הגאונים² וכ"ש כאן שאמר המשנה דשמואל רבס. ויש שפסקו כר"ה משום דשם כו ב פסק רב כר"א דגזירין טופס אטו תורף. וכ"פ בהלכות גדולות בהלכות גיטין סל"ט וספר התרומה בהלכות גיטין סימן ק"ח, ק"ט וסמ"ג עש"ן ג'. והר"ן שם כג א דהא ראייה זו, דשאני התם בדף כו ב — לענין הכותב טופסי גיטין, שאסור אפילו לכתוב טופס — דבסופרים דהוי דבר דשכיחא דוקא גזירין טופס אטו תורף.

שיטה ב' דרב הוגא ורב יהודה לא פליגי, ובחד מינייהו סגי: או עמ"ש או שיר התורף — כמ"ש בעל העיטור במאמר שביעי כתיבת גיטין ושטרות — דר"ה דמוקי לה בגעע"ג היינו בכותב תורף, אבל אם שיר מקום התורף אפילו אם אין געע"ג כשר. ור"י דמוקי לה בשיר מקום התורף היינו באין גדול עמ"ש, אבל אם ה' געע"ג אפילו אם לא שיר מקום התורף כשר.

שיטה ג' דתרווייהו בעיגן: שיר מקום התורף וגעע"ג. ור"י להוסיף בא' על דברי ר"ה. וכגורסת הרי"ף: א מר ר"י אמר שמואל והוא ששירי מקום התורף. ולא כגירסתנו: ור"י א מר שמואל וכו'—דמשמע שבא לחלוק על דברי רב הוגא. והו' דעת הרמב"ם ושי"ע. ודעתו עוד דאסור הטופס באינו עמ"ש אינו חלל לכתחלה — דלא בהרמב"ן

1 בנוגע למקורות בזה ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך ט' עמוד ש"י ערך הלכה ציון 999. וראה שם ציון 998 שיש פוסקים כרב הוגא נגד רב יהודה.
2 בסיון קל"א מובאים הדברים של כתיבת הגט לשמה. ולא מוכרש שם הדין בנוגע לכתובת טופסי גיטין. וע"ש בב"ש סק"ב. ונראה שרבנו כיוון למ"ש הטור בסיון קל"א, ששם הביא השיטות השונות בזה, וגם הביא שהרמב"ם מכשיר (שכתב הסופר טופסי גיטין) אפילו לכתחלה לגרש בו. ובדברי הרמב"ם הם בה' גירושין פ"ג ה"ז שכתב: מפני תקנת סופר

ד ז מותר להניח חרש שומע וקטן לכתוב טופס הגט לכתחילה והוא שיהיה גדול
הפקח עומד על גבן ה אבל העכו"ם והעבד אין כותבין טופס לכתחילה ואפילו
ישראל עומד על גבן. ה ס (יא) הכותב גט בשבת או כ"כ בשוגג ונתנו
שור תורף ועמידת גדול על גבן ובני האל גוואל היו מתני' דהכל כשרין לכתוב גט (סוף דף כ"ג) ה"ה.
דלא החירו לכתוב טופסי גיטין שלא לשמה לכתחלה אלא מפני תקנת סופר כח"ס גיטין דף כ"ו ע"א. ס גט וכתב הכ"מ וכוונת הספרים

ביאורי הגר"א

ס"אן הכרע נדנריו אי ס"ל כפי' הראשון נמוס' דלא
נעי' שליחות או כפי' האחרון מ"מ נלמד דטופס כשר
נדיענד אפילו אינו עע"ג כיון דלא גזרינן לר"י אטו
תורף ונזה ניהא דפ' נריס זה ונריס ק"כ נדעינן
שליחות וכלן כ' וליא ז"ל כ' מ' דפליג על ר"י וז"ס
נהגיה וי"א דאפילו כ' אצל ה"ל לכתוב (נכס"ג) [נכס"ד]
אמ"ש מותר כ' ולפי מ"ש כאן הוא שיטת סה"ת והרמב"ן
וש"פ כר"ה ואף נדיענד כנ"ל ומ"מ אף שמדנרי תו'
הנ"ל מ' אי נעינן שליחות עע"ג לא מהני מידה היינו
לר"ה אצל לפי' הרמב"ן הנ"ל כיון דאינו אסור אלא
לכתחילה י"ל דמהני עע"ג וכו"מ תוס' מההני לר"מ
אפילו בתורף מטעם זה וה"ה לר"ה נטופס וז"ס הטוש"ע
שיטת הרמב"ם אע"ג דס"ל נדעינן שליחות כנ"ל:
(יא) הכותב כו'. עתו"ס דחולין י"ד א' ד"ה

ברכת אליהו

דלא בעי שליחות, או כפי' האחרון, מ"מ נלמד דטופס כשר
בדיעבד אפילו אינו עע"ג, כיון דלא גזרינן לרב יהודה
טופס אטו תורף. ובזה ניהא דהטור פסק ברי"ם זה ובר"ם ק"מ
דבעינן שליחות בכתובת הגט. וכאן כ': "ואלא ז"ל כי
כסברא ראשונה", מ' דפליג על ר"י. וקשה כיון דאסור
שליחות בכתובת הגט, צריך להיות פסול בחש"ו. ולפי
הנ"ל ניהא דנחי דבעינן שליחות בכתובת הגט, אפ"ה כשר
בטופס בדיעבד דלא גזרינן טופס אטו תורף. וז"ס בהג"ה:
וי"א דאפילו ככה"ג פסול מדרבנן. אבל ה"ל לכתוב בפ"ד
אמ"ש מותר כו'. ולפי מ"ש כאן הוא שיטת סה"ת והרמב"ן
וש"פ כר"ה ואף בדיעבד כנ"ל. ומ"מ אף שמדנרי תוס'
הנ"ל מ' אי בעינן שליחות, עע"ג לא מהני מידה, היינו
לר"ה. אבל לפי' הרמב"ן⁴ הנ"ל כיון דאינו אסור אלא
לכתחילה, י"ל דמהני עומד על גבן, וכמ"ש תוס' דמהני
לר"מ אפילו בתורף מטעם זה. והו"ה דבעינן טופס. וז"ס
הטוש"ע שיטת הרמב"ם אע"ג דמ"ל דבעינן שליחות כנ"ל.
(יא) עתו"ס דחולין יד א ד"ה השוחט כו' וי"ל כו'.⁵

בעע"ג דהא לר"א הטיקור הוא הכתיבה, וכן עבד פסול
לשיטה זו. — כ"כ הראש"ש שם פ"ב סכ"ה. וכתב הטור
ומדברי הרמב"ם יראה דלא בעינן עע"ג אלא לכתחלה כו' והר"י
פסל אפילו בחש"ו ואפילו גדול עע"ג וא"א ז"ל כתב
כסברא ראשונה. ומ"ש: "והר"י פסל וכו', ר"ל פ"י ר"י הנ"ל;
— והביאו הרא"ש שם ג"כ — וס"ל דאפילו בדיעבד פסול,
וכ"מ בתוס' שם. אבל כ"ן לרב הו"ה דלא מחלס בין
טופס לתורף, וודאי אפילו בדיעבד פסול, כיון דלא מהני
עע"ג, וכמ"ש הרמב"ן הנ"ל באינו עע"ג. אבל אי ס"ל
לתוס' כדברי הרמב"ם, נחי ד"ל דלכתחלה אסור אפילו
עע"ג — דעע"ג לא מהני לשיטה הנ"ל — מ"מ בדיעבד
כשר אפילו אינו עע"ג. אלא שנראה דתוס' ס"ל בשיטה
ראשונה שכת', דר"ה ור"י פליגי ופס' כר"ה. וכ"ה בטה"ת
וסמ"ג הנ"ל שנמשכין אחר התוס', וז"ס הטור: "ואלא ז"ל
כתב כסברא ראשונה", שהרא"ש כתב אח"כ פירוש הר"י
דרב יהודה להוסיף כא על דברי רב הונא כנ"ל. אע"ג
שאין הפרק מדברי הרא"ש אי ס"ל כפי' הראשון בתוס' —

לאכול משחיטתו כדמוכת לעיל וכו'. ותדע: וי"ל דהתם
בפרהסיא והכא בצניעא וכו' ועוד י"ל דמשום פעם אחת לא
חשיב מומר. ונראה שרבנו כיוון לומר שלפי תירוצ' א' ממירי כאן
— הדין דבזוון — בפרהסיא. ולפי תירוצ' ב' קשה למה כאן אינה
מגורשת הרי לא נעשה מומר בפעם אחת. ובב"ח כתב על
קושיא זו: דדוקא בשוחט בשבת לא חשיב מומר בפעם אחת
כמ"ש ביורי ס"א ע"ש באורד. וביורי' שם הסביר הדבר:
בשבת לא נקרא מחלל שבת אלא במלאכה חשובה ותיקון
גמרו [צ"ל גמור] שהוציאה מיד אמ"ה בגמר שחיטה ומלאכת
מחשבת אסרה תורה הלכך אין שחיטתו פסולה בפעם אחת
דאין נקרא מחלל שבת אלא לאחר גמר שחיטה כשהוציאה
מדי אמ"ה וכו'. ובט"ז סק"ט ובבי"ש סק"ח תרצו שכאן כל

3 אמנם ברפס"י הטור שבסנינו כתוב: והר"י פסול וכו'.
אבל בב"י שם כתב: מצאתי בקצת נוסחאות והר"י פסל
וכו' ומתוך מה שכתבתי יתבאר לך שט"ס הוא וצריך לגרוס
והר"י או והר"י, עכ"ל. והבי"ח כתב שם שצ"ל: והר"פ פוסל
וכו'. והביא שכן הוא בספרים ישנים מספרי הטור. ורבנו
קיים הגירסה: והר"י פסל וכו'.
4 נראה שצ"ל: הרמב"ם. וכמ"ש לעיל שלרמב"ם אינו אסור
אלא לכתחלה באינו עע"ג. ואילו לרמב"ן כ' לעיל שפסול
אפילו בדיעבד.
5 תנן בחולין יד א: השוחט בשבת וביום הכיפורים אעפ"י
שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה. והקשו שם בתוס': אי
במוזד היאך שחיטתו כשרה והא מומר לחלל שבתות אסור

באר הגולה

שנידקו והוא הדין
אפילו חתנו כיון
דכונג הוא ואפשר
משום דלא חתמו
להיות הסופר וגם
העדים שונגין.

י דאלו נשנת וי"ה
ובפרהסיא הגט נטל
כדלעיל סעיף ז' וכתב
עוד הכ"מ וה"ה לא
כתב מקומם של דינים
בסעיף זה ופעל מנהל עוז
כתב שהוא נפרק מן
אשמו ואלו חששתי כל
הפרק נצטלי וירושלמי
וגם בתוספתא נכלל
המסכתא ולא מלאמי.
א שלחו מתם והכי
ליפסקא הלכתא גס
גיטין דף כ' ע"א. ב
משנה גס ד' כ"א ע"ז
ובתנאים שאל היה
גס תנאי ומחקר.

לה ה"ז מגורשת כתבו וחתמו בזדון בו ביום או ביי"מ ונתנו לה אינה מגורשת שהרי
העדים פסולים מן התורה כתבו ביי"מ בזדון ונמסר לה בפני עדים כשרים ה"ז
גט פסול. הנה: לכל כתבו בזדון ביי"מ ונשנת ה"ז נטל מדאורייתא (כן דקדק הב"י) (יב) ואין
לגרש נלילה ואם גירש נלילה י"א דהוי גט פסול (ר"י מיוק) (יג) ולכן לאחר שהתפללו הקהל
ערבית אע"פ שעדיין היום גדול אין לגרש (נתי"ה סי' רנ"ח) וע"ל סוף סי' קנ"ד סעיף פ"ח ופ"ט.

קכד על מה נכתב הגט. ובו ט' סעיפים

א א (א) גט שכתבו על איסורי הנאה כשר (ב) ויהיו נדנר שריף ציעור וכן העולם
ולריך שריפה אם כתב עליו הגט נטל (הר"ן פ"ג דגיטין). ב ב כותבין הגט על דבר

בסעיף זה ופעל מנהל עוז כתב שהוא נפרק מן אשמו ואלו חששתי כל הפרק נצטלי וירושלמי וגם בתוספתא נכלל המסכתא ולא מלאמי. א שלחו מתם והכי ליפסקא הלכתא גס גיטין דף כ' ע"א. ב משנה גס ד' כ"א ע"ז ובתנאים שאל היה גס תנאי ומחקר.

ביאורי הגר"א

נמנדי דעני שיעור כשופר ולולב ומיהו צלותן שצריכין
לצער מן העולם למי"ד כל העומד לשרוף כשרוף דמי מ'
ללא הוי גט דכתבין דליתנהו דמי וכל דבריו תמוהין ומ"ש
למי"ד כל העומד כו'. והיינו ר"ש נמנחות ק"צ ז' וליתא
דנדרים הצריכין ציעור כ"ע מורי כמ"ש בסוכה ל"א
ז' ל"ה ח' וחולין פ"ט ז' וערש"י שם ד"ה שיעורא כו'
ועירובין פ' ז' ועתו"ס דסוטה כ"ה ז' ד"ה לאו כו' ומ"ש
ומיהו צלותן כו' הלא נכלל המקומות הנ"ל דאמרו כותבי

(דשחט) [השוחט] כו' וי"ל כו': (יב) ואין כו'.
עק"מ ס"ק י"ד: (יג) ולכן כו'. עי"ד סימן
קנ"ו בהג"ה ומ"ש:

קכד (א) גט כו'. הרמז"ס והטור כ' כותבין לכת'
ועתו"ס כ' ז' סד"ה (נכתבות) [נכתובת]:
(ב) ומיהו כו'. ז"ל הר"מ שם נכלל איסורי הנאה קאמר
ואע"ג דכתותי מיכתת שיעוריהו לא אמרינן לה אלא

ברכת אליהו

כתבו על איסורי הנאה כשר אע"ג דאסור לכתוב דהא
מיתנהו באיסורי הנאה, עכ"ל.
(ב) ז"ל הר"ן בגיטין כ ב: בכל איסורי הנאה קאמר
ואע"ג דכתותי מיכתת שיעוריהו לא אמרינן לה אלא
במורי דעני שיעור כשופר ולולב ומיהו צלותן שצריכין
לבער מן העולם למי"ד כל העומד לשרוף כשרוף דמי משמע
דלא הוי גט דכתבין דליתנהו דמי, עכ"ל. וכל דבריו תמוהין.
מ"ש: למי"ד כל העומד כו', והיינו ר"ש נמנחות קב ב,
וליתא דבדברים הצריכין ביעור כו"ע מורי דכשרוף דמי,
וכותתי מיכתת שיעוריה. במ"ש בסוכה לא ב כלולב של
אשרה ושל עיר הנידחת דכתותי מיכתת שיעוריה. ושם לא א
נמי אמרינן הכי לענין אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת.
ובחולין פס ב לענין שופר ולולב של ע"ז נמי אמרינן
דכתותי מיכתת שיעורא. וערש"י שם ד"ה שיעורא כו',
שכתב: וע"ז כיון דלשרפה קיימא כל העומד לשרוף
כשרוף דמי הלכך שיעורא הוא דכתותי מיכתת. ובעירובין
פ ב אמרינן דאפילו למי"ד עושין לחי אשירה, אין עושין
קורה אשירה משום דכתותי מיכתת שיעורא. ועת"ס דסוטה
כה ב ד"ה לאו כו'. וכתבו שם ש"מ בסוכה הג"ל
דכתותי מיכתת שיעוריה הוא אפילו לרבנן דר"ש.
ומ"ש הר"ן: ומיהו צלותן כו', ג"כ דבריו תמוהין, הלא

(יב) ע"מ סקי"ר שכתב: והב"י לקמן סימן קל"ו כתב
ואיני יודע מה ענין דין לגט (שיה"י פסול בלילה) ושום
אחד מהפוסקים לא חילק בכך וכן פסק הב"י לקמן סימן
קנ"ד שבשעת הדחק אפילו בלילה ממש יכתב ויגתן, עכ"ל.
[ועינין לקמן סימן קנ"ד בסדר הגט סעיף פ"ט ומש"ש
בביאורי הגר"א ס"ק קכ"ט].

(ג) עיין וי"ד סימן קנ"ו ס"א בהג"ה — שכתב לענין
הפסק שטרה — י"א אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום
גדול אינה יכולה לבדוק וכו' מאחר דהקהל כבר עשו
אותו לילה וי"א דמותר אפילו עשו הקהל שבת וכו' עכ"ל.
ועיין מש"ש סק"ו להביא ראיות לדעה השניה, שכל זמן
שעוד יום אפילו אם כבר עשו שבת — לענין שאר דברים
דלא שייכי לשבת — ודאי לאו לילה הוא. והו"ה כאן —
אין שהתפללו הקהל ערבית — אין התפלה עושה את היום
ללילה, וכל זמן שעוד יום מותר לגרש.

(א) מלשון המחבר: „שכתבו“, משמע שרק בדעבד
כשר, אבל לכתחלה אסור. והרמב"ם בה' גירושין פ"ד ה"ב
והפור כתבו: „כותבין“, ומשמע אפילו לכתחלה. ועתו"ס
בגיטין כ ב סד"ה בכתובת קעקע — שסוברים שלכתחלה
אסור לכתוב על איסורי הנאה — וז"ל: כדאמרינן לעיל

דמיירי בצנעא — כתירוק הראשון, או משום דהוי רק פעם
אחת — כתירוק השני שבתוס'.
1 ועיין בזה בב"ח וחס"מ סק"א ופרי חדש וגט פשוט סק"א
ותורת גיטין בב"אורים ססק"א ובשועות יעקב בפירוש הקצר
סק"א ופ"ת סק"א.

ב' אותיות הוי מעשה אחר. ובשועות יעקב בפירוש הקצר
סק"י השג על דברי הב"ש, ובפירוש הארוך סק"ה תירץ
תירוק אחר על הקושיא הנ"ל עיין שם ושם. ויתכן שרבנו
כיוון לדברי הפ"ח שכתב שלכן כתב מחבר: „שהרי העדים
פסולים מן התורה“, ולא כתב משום דהוה מומר, משום

שיבול להזדייף ג (ג) והוא שיתננו לה בעידי מסירה ד כיצד כותב על הנייר המחוק באר הגולה ועל * הדפתרא (ד) ועל החרם ועל העלין ועל יד ה העבד ועל קרן הפרה ומוסר ג פלוקינותא דנח' אס דף כ"ג ע"א. ד שם נמשנה. ה משנה אס דף י"ט וכת"ק אס. * פי' אס נגמול עור נולית וקניית ולא עפין.

ביאורי הגר"א

ואע"פ דכתותי כו' כשופר ולולב ומיהו למייד כל העומד כו' ור"ל אע"פ דלמירין דדוקא מידי דנעי שיעורא היינו לרבנן דלא ס"ל כל העומד כו' רק כיון דעומד לשריפה ליכא שיעורא דכתותי כו' אצל לר"ש דס"ל כשרוף דמי הו' כמאן דליתנהו צעולם ולדידיה אפילו לחי אשרה פסול ודברי הרב תמוהין דאשתמיטתיה דלחי אשרה כשר ועוד דמסתמ' סתומי ואינו אלא לר"ש והסוגיא בכמה מקומות דלא כר"ש ורבנן פליגי עליה בכמה מקומות: (ג) והוא שיתננו כו'. אס נגמ' ואס כ' ז': (ד) ועל החרם. אס כ"א ז' ור"ל אע"פ שהא' יכול להזדייף ג"כ וכתש"ש נס"ד ועתו"ס דקדושין ט' א' ד"ה

מיכתת שיעורא אחרו נכסה' דהיינו צע"ז ואחרו צערונין אס וחולין אס דוקא דנעי שיעור ולהכי עושין לחי אשרה ואע"פ דנעי שיעור נגזרו ועתו"ס אס ד"ה אצל וזיאר התי"מ פי"ז ה' י"ב דא"ל כתותי אלא פמירי דנעי שיעור נג' רחקים ע"ש וה"ה כאן וכמ"ש הוא צעמנו נתחלה ואע"פ דכתות' כו' ועוד נ"ש נתחלה ואע"פ דכתותי כו' ה' לא מצינו צ"ש שזמרו כתותי אלא צלותן שזריכין לצער כגון ע"ז ולכן הריכו נסוכה ל"ה א' טעם אחר לערלה אע"פ שזמרתו צשריפה כמ"ש המפרשים ואלא כדעת תוס' אס ד"ה לפי כו' ונראה דט"ס צרי"ג וכו"ל בכל איסורי הנאה קאמר ואף צלותן שזריכין לצער מן העולם

ברכת אליהו

ואף באותן שצריכין לבער מן העולם ואע"פ דכתותי מיכתת שיעוריהו לא אמרינן לה אלא במידי דבעי שיעור כשופר ולולב ומיהו למייד כל העומד וכו'. ור"ל אע"פ דאמרינן דדוקא מידי דבעי שיעורא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא, ולהכי עושין לחי אשירה — ואע"פ דבעי שיעור בגבהו. ועתו"ס שם ד"ה אבל, שכתבו: אע"פ דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעור וזאת לא החמירו בו. ובאר המ"מ בה' שבת פ"ז ה"ב דא"ל כתותי אלא במידי דבעי שיעור נג' רחקים ע"ש. וה"ה כאן — כיון דלא בעי שיעור — לא אמרינן דכמאן דליתנהו דמי. וכמ"ש הר"ן בעצמו בתחלה: ואע"פ דכתותי מיכתת שיעוריהו לא אמרינן אלא במידי דבעי שיעור. ועוד תמוה מ"ש הר"ן בתחלה: ואע"פ דכתותי כו', הא לא מצינו בש"ס שאמרו כתותי אלא באותן שצריכין לבער כגון ע"ז. ולכן הצריכו בספרה לה א טעם אחר לאתרוג של ערלה, אע"פ שמצותו בשריפה וכמ"ש המפרשים. וזאת מדעת תוס' שם ד"ה לפי כו', שכתבו שלא ה"י צריך טעם אחר לפסול אתרוג של ערלה². ולפי"ז קשה לשון הר"ן שכתב: ומיהו באותן שצריכין ביעור וכו', משמע שמקודם לא דיבר באותן שצריכין ביעור, א"כ למה כתב: ואע"פ דכתותי מיכתת שיעוריהו כו', הרי באותן שלא צריכין ביעור לא אמרינן כתותי מיכתת שיעוריהו. ונראה דמ"ס ברי"ע, וכצ"ל: בכל איסורי הנאה קאמר

(ג) שם נגמ' ואס כ' ב.
(ד) בגיטין פא ב: כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר דשקיל ליה ויהיב לה ניהליה. וכאן לא הזכיר המחבר חרס של עציץ נקוב, ור"ל אע"פ שהוא יכול להזדייף ג"כ

שלא שייך כתותי מיכתת שיעוריהו גם לענין אתרוג של ערלה, מפני שאינו מכתות שצריכין לבער כגון ע"ז. וע"פ אודות דברי הר"ן ואודות פסק ההלכה בכל העומד לזרוק — שהוכיח רבנו כאן — בחי"מ סק"א וב"ש סק"ב ופרי חדש וגם פשוט סק"ב ובית מאיר ותורת יוסף באורים סק"א ושם יעקב פשוט סק"ב בפירוש הארוך ובפירוש הקצר והנהגות וכתובת שלמה ובשער המלך הלכות גירושין פ"ד ה"ב.
3 תנן בגיטין כא ב: אין כותבין לא על נייר המחוק ולא על הדיפתא מפני שהוא יכול להזדייף וחכמים מכשירין. ובגמ' שם כב א אמרינן: מאן חכמים אמר רבי אלעזר ר' אלעזר היא דאמר עדי מסירה כרת. אולם לא מפורש שם שרק בעדי מסירה כשר, ואפשר לפרש שה"ה אס היו באים עדי החתימה בפנינו ומעידים שלא ה"י זיוף הגס כשר. וכן מ' מדברי רש"י שם ע"ב ד"ה ר' אלעזר היא. ועי"ש עמוד א'

2 וראה שכוונת רבנו לומר, כי כתותי מיכתת שיעוריהו אמרינן רק בדבר שצריכין לבער מן העולם כגון ע"ז. משא"כ בערלה — אע"פ שמצותו בשריפה — אין זה מחמת התפאצא שצריכה להתבער מן העולם, אלא שיש מצות גברא לשורפה, ולכן לא אמרינן בזה כתותי מיכתת שיעוריהו. ועיין ה"טב בבאורי הגר"א באו"ח סימן תרמ"ט סק"ה שכתב שם שהפסול באתרוג של ערלה הוא מחמת כתותי מיכתת שיעוריהו. וזה לאכאורה סתירה לדברי רבנו כאן. וראה מ"ש בדין שריפת ערלה בכתבים כרך ב' (ירושלים תשכ"ו) להרב זסלנסקי עמוד פ"ג ואילך. ומש"ש ליישב הסתירה — שיש הבדל בין כתותי מיכתת שיעוריהו לענין אתרוג שהוא גוף המצוה לבין כתותי מיכתת שיעוריהו לענין כתיבה על איסורי הנאה שאין האיסור הנאה גוף המצוה אלא גורם ומכשיר למצוה — עדיין לא העלה ארוכה, כי הרי רבנו כתב כאן

באר הגולה

ו שם נגמ' דף כ"ג
ע"ז ולומר קרא וכתב
ונתן לה.
ז טור פסם אביו
הר"ש בסדר הגט
ואיירי בחוקק מחנו
דבר מועט כדי לייסותו
דאלו נחתך מקלף גדול
אחר הכתיבה פסול
נמו הוא כמ"ש התוס'

לה העבד והפרה או שאר דברים בפני עדים (ה) אבל לא יחתוך יד העבד וקרן
הפרה ויתן לה ו ואם כתב וחתך ונתן לה (ו) אינו גט משום דבעינן שלא תהא
קציצה בין כתיבה לנתינתה. הנה: (ז) וכותבין על כל דבר תלוש (טור) וי"ל דוקא דבר
שהוא של קיימא אבל אם כתב בעלה של זללים או ירקות וכדומה לזה פסול (הר"ן פ"ב)
(ח) ולכתחלה יש לכתבו על קלף ונתוקן לס"ת תפילין ומחזות אבל לא צעיקן מועדו לשמו אבל
אין עכוב דבר זה (מ"כ בסדר גיטין) (ט) ואפילו אם נכתב על נייר שקורין פפ"ר בכל כתב
כשר (ג"ז שם) וע"ל ר"ש סימן קכ"ו. ג ז (י) טוב לחתוך הנייר למדת הגט שלא
שם דף כ"א ע"ז וכמ"ש הטור בשם ר"י דר מנחם ונח"ג ואביו הר"ש וש"פ וכמ"ש הרמ"א בנהג.

ביאורי הגר"א

כתב כו': (ה) אבל לא כו'. גמ' שם (כ"ב)
[כ"א] ז': (ו) אינו גט. דר"ת פסול הוא דל"ף
לה מקראת התס. ועיין ברמב"ם פ"א: (ז) וכותבין
כו' וי"א כו'. תוס' שם ד"ה על כו' בשם התוספתא:
והמיימ כתב שהרמב"ם לא ס"ל שהיה דתוספתא מלאה
שלא הזכירה נגמ' ולכן השמיטו וע' ס' קכ"ה ס"ה
ו"ש וכותבין כו' ר"ל דלא כ"ל והוא דעת הרמב"ם.

שומעתי ולא לזין כמה תוספתות שהניח הרמב"ם שלא
הוזכרו בגמרא: (ח) ולכתחלה כו'. לס"ת ל"ל
כס"ת ור"ל לפסוקי דפתיאל כרי"ב שם:
(ט) ואפי' אם כו'. דע"כ ל"פ אלף בנייר מחוק:
(י) טוב כו'. עתו"ס כ"ל ז' ד"ה יאל כו' ולר"ת דוקא
כו' וכ"כ הר"ש שם וכ"פ הטור וכ"כ בהג"ה ואם
כו' אלף סה"ת ורש"י נסתפקו בזה וניהו לכתחילה

ברכת אליהו

כשר. ופמ"ש המחבר להלן בפ"ד: „אבל כותב הוא על חרס
של עצין ונותן לה והוא שיהי' עידי מסירה לפנינו שחרס
דבר המזדיק הוא,“ וע"ש בבאה"ג ס"כ. ועתו"ס בקדושין
ס א ד"ה כתב כו'. וכתבו שם דל"מ פסול על חרס מפני
שהוא יכול להזדיק ולר"א כשר.
(ה) גמ' בגיטין כב ב. דתנן שם יט א: על הכל כותבין
על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה,
על יד של עבד ונותן לה את העבד. ואמרו שם בגמ':
בשלמא יד דעבד לא אפשר למקציה אלא קרן של פרה
ליקציה וליתבייה לה, ומשני: אמר קרא וכתב ונתן לה
מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינתה יצא זה שמחוסר
כתיבה קציצה ונתינתה. [ובבאה"ג ס"ק ציין לגמ' זו על
הדין דלהלן: ואם כתב וכו', העסקין].
(ו) דר"ת פסול הוא דל"ף לה מקרא התם בגיטין כב ב
הג"ל בסק"ה. ועיין ברמב"ם ה' גירושין פ"א ה"א וה"ו,
שמנה דין דמחוסר קציצה בין הגברים הפסולים מן התורה.
(ז) בגיטין כא ב בתוס' ד"ה על כו', כתבו בשם התוספתא
(שם פ"ב) שפסול בדבר שאינו של קיימא. וזוהי שיטת ה"א
שהביא הרמ"א. והמ"מ בה' גירושין פ"ד ה"ו כתב שהרמב"ם
לא ס"ל ההיא דתוספתא מאחר שלא הזכירה בגמ' ולכן
השמיטו. ועיין סימן קכ"ה ס"ה, שהביא המחבר שיש מי
שמכשיר בקורע ורשם על העזר. וזוהי שיטת הרמב"ם
שא"צ על דבר המתקיים, ועמש"ש ס"ק ה', ו'. וי' וי"ש
הרמ"א: „וכותבין על כל דבר תלוש“, ר"ל דלא כ"א
— אלא שכשר אפילו על דבר שאינו מתקיים — והוא דעת
הרמב"ם. ומ"ש המ"מ — שהרמב"ם לא ס"ל ההיא

דתוספתא מאחר שלא הזכירה בגמרא — שמעתי ולא אביו
שהרי כמה תוספתות שהביא הרמב"ם שלא הוזכרו בגמרא.
(ח) מ"ש: „לס"ת“ היא ט"ס וצ"ל בפתי', ור"ל לפסוקי
דיפתרא, כרי"ב — במשנה גיטין כא ב דאמר: אין
כותבין לא על הנייר המחוק ולא על הדיפתרא מפני שהוא
יכול להזדיק. [ונח"י דק"ל כחכמים המכשירים שם, מ"מ
לכתחלה יש לנהוג כרי"ב. וע"ל סק"כ וח"מ סק"ה].
(ט) דע"כ ל"פ בגיטין כא ב הג"ל בסק"ח אלא בנייר
מחוק, אבל בנייר שאינו מחוק כשר.
(י) עתו"ס בגיטין כא ב ד"ה יצא כו', שהביאו דעת הסוברים
שדוקא בבעלי חיים או במחוסר לקרקע חשיב מחוסר קציצה
ודעת ר"ת שבחמיר גם בתלוש. וכתבו שם: ולר"ת דוקא
נחתך מקלף גדול חשיבא מחוסר קציצה אבל חותך מן
הגט דבר מועט כמו שעושין לייפותו לא חשיב בהכי
מחוסר קציצה כדאמרינן לעיל גזייה לזמן ויהיבנה נהליה
כו' בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו גבי ונהייר
שלי משמע דבדבר מועט לא חשיב מחוסר קציצה, עכ"ל.
וכ"פ הרא"ש שם פ"ב ס"כ וב"פ הטור וכ"כ בהג"ה: ואם
כו'. אבל ספר התרומה בהלכות גיטין סימן ק"י ורש"י
בחדושי' לגיטין שם (לשיטת בה"ג) נפתקו בזה. ומה
לכתחלה טוב לחתוך הנייר למדת הגט וכו', כמ"ש הרא"ש
בסדר הגט: ויחתוך הסופר הקלף למדת הגט שלא יצטרך
לחתוך ממנו כלום אחר כתיבת הגט. וע"כ שכתב שם
שהרא"ש כתב זאת לשופרא דמילתא ולא לעיכובא שהרי
הרא"ש סובר שדבר מועט לא מקרי מחוסר קציצה.

ס"ק ה', ו' ובית מאיר ותורת גיטין ביאורים ס"ק וחדושים
ס"ק וישועות יעקב בפירוש הארוך ס"ק.
4 בספר גט פשוט ס"ק כח: „דאחי לרבות וכותבין על
האוכלין,“ ועמש"ש בס"ס ובסימן קכ"ה סק"ס וכאן
בפרי חדש.

בתוריה מאן חכמים ר' אלעזר. אולם שם כ ב אמרינן שלכן
כשר לכתוב הגט על יד של עבד — אצ"ג שהוא דבר שיכול
להזדיק — ומיירי ב„עדי מסירה ורבי אלעזר היא“. ומוכח
מכאן שרק באופן כזה — שנתנו בעדי מסירה — כשר. ועיין
בכ"י וס"ז ס"ק וחי"מ ס"ק וב"ש ס"ק ופרי חדש וגט פשוט

באר הגולה

ח משנה שם דף כ"א ע"ב.
 ט כדדייקין שם בגמ' מוקדמי רישא חין
 כותבין ונהגין אמוראי דמוקי לה כר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי דתמות הגט חנה מן הסורה אלל מפני תיקון העולם כדתנן בגיטין דף ל"ד ע"ב וכתב דקרא חכמית הגט קאי.
 י כדדנא שם דק"ל הלכתא כוותיה לגבי דא"י.
 י"א והוי קליפה מן המוחזק.
 כ נלמד מדין יד ל משנה שם וכו' וכתב.

יצטרך לחתוך ממנו אחר כתיבה (יא) ואם טעה הסופר לאחר שכתב קצתו ורוצה להתחיל באותו נייר עצמו יחתוך תחלה המועט שכתב. הגה: (יב) כתבו על נייר גדול ותתכו לאחר הכתיבה קודם הכתיבה פסול אלל אם חתך ונמונו מועט כדי לייפותו לא מקרי קליפה (טור בשם הרא"ש) וכל שלא חתך ונמונו הרבה יותר מכתבת הגט הוי כלייפותו (כן משמע בספר התרומה) אלל לכתחלה חותכין ונמונו הכל קודם הכתיבה אפילו הנקנים שעושין כדי לשרטט על ידן ושאר הדברים יחתוך הכל קודם השרטוט דהשרטוט לורך כתיבה הוא (סדר גיטין) כתבו (יג) על ספר אע"פ שיש בו עניינים אחרים ונתן לה הכל כשר (טור בשם העיטור).
 ה ח אין כותבין גט במחובר אפילו יתן (יד) לה המחובר כמו שהוא דבעינן ונתן בידה ט ואפילו חתמו העדים אחר שתלשו ואח"כ נותנו לה אינו גט * ואם כתבו על העלה הזרוע בעצין (פ"י כעין חני קדרה של חרס שזרעין זה) נקוב אע"פ שנתן לה העצין כולו פסול * שמא יקטום אבל כותב הוא על חרסו של עצין ונותן לה כ והוא שיהי עידי מסירה לפנינו שחרס דבר המזדייק הוא.
 הגה: (טו) וה"ה צעין שליט נקוב גטו) וי"ל דשליט נקוב לא גזרינן שמה יקטום (תמאל מנולר ז' הסדרות בגמ').
 ה ל אין כותבין במחובר אפילו טופס כתב הטופס

ביאורי הגר"א

נקוב דקיל כו': (טו) וה"ה כו'. תוס' שם ד"ה יאל לר"ת ואף שר"ש כ' דשליט נקוב כשר אפילו יקטום וכ"כ הטור בשם צע"ה לא קי"ל כוותיהו כנ"ל ס"ג: (טז) וי"א כו'. הוא דעת הרש"א ש' דנא"כ לאו אורחיה למתלשיה כולי האי: (יז) והוא כו'.

טוב כו' הרא"ש בסדר הגט ועיין צ"י: (יא) ואם טעה כיוון וסדירות והנ"ל והנ"ל שם: (יב) ואם כ' כו'. תוס' ורא"ש שם וכנ"ל וכתב"ש צ"ן שיטה כו' ושם י"ז ז' נזירה לזמן כו': (יג) כ' על ספר כו'. גמ' שם י"ט ז' ההוא נגרל כו' אי משום כו': (יד) אפי' יתן כו'. הרא"ש שם מנח"ש צעלה של עיין

ברכת אליהו

(יד) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"ב סכ"ג. ורא"י לזה במש"ש כב א בעלה של עצין נקוב — דלאבוי כשר — משום „דשקיל (לעצין — רש"י) ויהיב ליה גיהלה". ומ' מכאן דבמחזק גם בכה"ג — שנותן לה כמו שהוא — אסור.

(טו) כ"כ תוס' בגיטין כא ב ד"ה „וצא" לר"ת — הסובר שגם בתלוש פסול מחוסר קציצה. ואף שהתוס' הביאו שם שר"ש כתב דשאנו נקוב כשר אפילו יקטום, משום שבתלוש לא פסול מחוסר קציצה, וכ"כ המור בשם בעל העיפור (במאמר שביעי כתיבת גיטין ושטרות), לא קי"ל כוותיהו כנ"ל ס"ג, ועמ"ש סק"י.

(טז) הוא דעת הרשב"א בחידושו לגיטין כא ב שכתב שרק בעצין נקוב „כיון דיניק שפיר אורח' דמילת' למיתלש מיניה ועיקר שרשויה בער' שבוקי ליה אבל בעלה של עצין שאנו נקוב לאו אורחיה למתלשיה כולי האי ולא גזרינן ביה".

(יז) כנ"ל פ"ב *.

(יא) כ"כ * וספר התרומה בהלכות גיטין סימן קי"א והנ"מ בה' גירושין פ"א ה"ו והנ"ל בגיטין פ"ב סכ"ב.

(יב) כ"כ בתוס' גיטין כא ב ד"ה יצא כו' והרא"ש שם פ"ב סכ"ב ובנ"ל סק"י וכמ"ש כ ב: בין שיטה לשיטה (שלי — רש"י) ובין תיבה לתיבה מאי וכו'. ופריך צלה: ותיפוק ליה דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלישה ספרים. כלומר לאחר שחתוך הבעל את הגייר שלא יהא שלישה ספרים. אלמא דבדבר מועט לא חשיב מחוסר קציצה. ושם י"ז ב: גזירה לזמן ידידה ויהיבה גיהלה מאי. ומוכח גם מכאן דלא מפסל בהכי משום מחוסר קציצה *.

(יג) גמ' בגיטין יט ב: ההוא גברא דעל לבי כנישתא שקל ס"ת יהיב לה לדביתהו אמר לה הא גיטך אמר רב יוסף למאי ליחוש לה אי משום מי מילין אין מי מילין על גבי מי מילין אי משום כריתות דאית בה (שכתובה בה פרשת וכתב לה ספר כריתות — רש"י) הא בעינא וכתב לה לשמה וכו'. הא בלא"ה ה' כשר בכה"ג אצ"ג שיש בו עניינים אחרים *.

7 ראי' זו היא מבצל העיטור מאמר שביעי כתיבת גיטין וסטרות וראה כאן בגט פשוט סק"ב.

8 בדפוסי השו"ע הושמט ציון ס"ק זה בפנים השו"ע. ומקומו לפני סק"י, וקאי על דברי המחבר בסדר: והוא שיהי עדי מסירה לפנינו שחרס דבר המזדייק הוא. וצ"ז כתב רבנו: „כנ"ל ס"ב", וכמ"ש בס"ק ג', בדין דבר שיכול להזדייק.

5 לא מצאתי זה בבספ משנה ונראה שזו ט"ס. וראה מ"ש בדין זה בגט פשוט סק"י.

6 בתוס' שם הקדמו הרא"י משם יז ב. ורבנו הקדים הרא"י משם כ ב. וכ"ה ברא"ש שם. ונראה שזה מפני שהסוגיא דשם כ ב היא על איתת משנה הגירונה שם כא ב בדין מחוסר קציצה — הדנה על אופן כתיבת הגט.

באר הגולה

מ משה ס דף י"ט
 וכלוקינחל דרמי נר
 חמל ס דף כ' ע"ג
 לע"ג דתנות קעקע
 הוי ליסור לאוריחל
 ח"ת הוי נט וכמ"ס
 התוס'.
 ג נעיל דרמי נר חמל
 ס ופשו מהל דלחר
 ריש לקיש הגורדות לין
 להס חזקה ג"ג דף
 ל"ו ע"ח.
 ס כדעת הרמז"ס
 נפ"ד וכ"כ הטור
 נסס הרמ"ה מוסס
 דומסקל לן לי סס
 עדין אל נעל.
 ע נעיל דרמי נר חמל
 סס וכדפשו ליה רנ
 אפי סס דף כ"ח
 ע"ח.
 פ נעיל דרמל וכדפשו לה רנ נחמן סס דף כ' ע"ג.
 הרש"ח דה"ל כלומר לה התקנלי גיטך ומחלי כתובתך נעיוו הטס דלי ללו הכי כיון דתקנלה כמנחה נזה הטס ה"ל נט כפורס צאורי.
 ק נעל התרומה נס' קל"ח והגת מיומני פ"ב.

כמחבר ותלשו ואח"כ כתב התורף וחתמו ונתנו לה כשר. ו מ (ית) היה
 הגט חקוק על ידו של עבד בכתיבת קעקע והיה יוצא מתחת ידה והיו העדים
 חקוקים על ידו ה"ז מגורשת אע"פ שאין שם עידי מסירה שהרי אינו
 יכול להודיין נ ואם היו מוחזקים בעבד שהוא שלו וגט חקוק על ידו
 והוא יוצא מתחת ידה והיא אומרת בעדים נמסר לי ס הרי זו
 ספק מגורשת שמא מעצמו נכנס לה שהגדרות (פירוש כל דבר המהלך נדרכים
 ונשוקים שיתכן לומר מעצמו נכנס) אין להם חזקה. הגה: (פ) ודוקא נמקוס שלין להס חזקה
 אלל נמקוס שיש להס חזקה ומגורשת (צ"י) ועיין נמ"ה נדיני חזקות. ז ע היה הגט
 חקוק על הסבלא והעדים עליו והוא יוצא מתחת ידה ואומרת שנתנתו לו וחזר
 ונתנו לה אע"פ שהם מוחזקים בסבלא שהיא שלה הרי זו מגורשת שהאשה עצמה
 כותבת את גיטתה. ח ס חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה ה"ז
 גיטך וכתובתך ה"ז מגורשת ונתקבלה כתובתה צ בכדי שווי הטס. הגה: (בא) אלל
 נתן לה סתם הרי הכל שלה מכה נתינת הגט ונריך ליתן לה כתובתה ומשלס (כן משמע נגמרה
 וכ"כ הר"ן): ט ק (כב) לא יתנו לה עד שתתיבש הכתיבה והחתימה יפה
 פן יהא קרוי כתב שיכול להודיין.

צ הרמז"ס סס נפ"ח וכפי פירוש סס כמ"ס ה"ה וכמ"ס
 הרש"ח דה"ל כלומר לה התקנלי גיטך ומחלי כתובתך נעיוו הטס דלי ללו הכי כיון דתקנלה כמנחה נזה הטס ה"ל נט כפורס צאורי.
 ק נעל התרומה נס' קל"ח והגת מיומני פ"ב.

ביאורי הגר"א

כנ"ל ס"ב: (יח) היה כו'. סס השתל דלחית כו':
 (יט) מתנת ידה. כ"ה גי' הראש ולין כ"ה נזה:
 (כ) ודוקא כו'. ר"ל לאפוקי לי מסיורי לרועה כמ"ס
 נצ"נ ל"י ח': (כא) אבל נתן כו'. גמ' סס:

ברכת אליהו

(יח) נתן בגיטין יט א: על הכל כותבין וכו' על יד
 של עבד ונתן לה את העבד. ובגמ' שם כ ב אמר רבא
 שעל יד של עבד הוי דבר שיכול להודיין. ומקשינן:
 ולרבא קשיא מתני' על היד של עבד. ומסקינן: השתא
 דאיתיה להכי מתני' (להבא) גמי לא תיקשי בכתובת קעקע
 (אינה נמחקת עולמית — רש"י).
 (יט) כ"ה גי' הראש ואין נ"מ בזה פ.
 (כ) ר"ל לאפוקי אי מסיורי לרועה פ, דבכח"ג יש להם חזקה,
 כמ"ס בכ"ב לו א: שאני עיני דמסיורי לרועה (דאע"ג
 דגורדות ניגהו כיון דמסיורי לרועה וכו' ואין אדם יכול
 להחזיק בהן בדרך לפיכך יש להן חזקה — רשב"ם).
 (כא) גמ' בגיטין כ ב: בעא מיניה רבא מר"נ כתב לה
 גט על טס של זהב ואמר לה התקבלי גיטך והתקבלי

10 מפרשי השו"ע פירשו דבא לאפוקי אם שהה אצלה גי' שנים
 מומן הכתוב בנט, שמה שהי' אצלה קודם זמן הכתוב בגט
 אינו עולה לג' שנים, ואין לאשה חזקה על נכסי בעלה. אולם
 תמה ע"ז כקושיית הבי' שכתב: ואית אי"כ אפילו שהה אצלה
 ג' שנים מומן הכתוב בגט ליחוש דילמא כתב ליתן ולא נתן לה
 לשם גירושין ומשום דאשתו היא לא מיחה בה ואין לאשה
 חזקה בנכסי בעלה. ועמ"ש בזה גר"כ הטור והשו"ע. וגראה
 שלכן פירש רבנו דבא לאפוקי לא לענין עבד, אלא בגורדות
 המסורות לרועה, שבכח"ג יש להן חזקה לאלתר. ומדוקק
 לשון הרמ"א שכתב: ודוקא במקום שאין להם חזקה וכו',
 ולא כתב: בזמן שאין להם חזקה וכו', ודויק.

9 בדפוס השו"ע הושמט ציון ס"ק זה בפנים השו"ע. ומקומו
 אחרי סק"כ וקאי על "מתחת ידה" בדק הסבלא בס"ז. ובאר
 דבריו: בגיטין כ ב: בעי רמי דר חמא הוי מוחזקין בסבלא
 שהיא שלה והרי היא יוצאה מתחת ידו מהו מי אמרינן אקנוי
 אקנית' ליה או דילמא (אשה) לא ידעה לאקנוי. ופשיטנן דאקנוי
 אקנית' ליה מהא דתנן אשה כותבת את גיטה (ומקני ליה לבעל
 ויהיב לה גיטלה — רש"י). והרא"ש שם פ"ב ס"כ גורס —
 במקום "מתחת ידו" — "מתחת ידה". והמחבר שכתב: "מתחת
 ידה" הוא גירסת הרא"ש. אולם אין ג"מ בזה לדינא, וכמ"ס
 הבי': ואין חילוק לענין הדין בין הגירסאות דבין שיוצאת
 מתחת ידו ובין שיוצאת מתחת ידה מספקא לן אי ידעה
 לאקנוי כשנתתו לו ופשיטנא לן וכו' עכ"ל.

ככה במה נכתב הגט ותיקון הכתיבה והקלף. ובו כ"ג סעיפים

באר הגולה

א לשון הרמז"ס ריש
פ"ד מה' גירושין
מוחזקת גיטין ד"ט
ע"א.

ב שם חזקוניאל דר'
חייא שם וטעמו משום
דאחזקוניאל דר'
דיעבד.

ג חזקוניאל דר' חזקוניאל
שם.

• פירש"י גל"ס
גלע"ז.

ד חזקוניאל דר' חזקוניאל
שם שאלן מי מילין על
גבי מי מילין פ'
שאלן מי עפלים נכרין
על גבי מי עפלים.

ה חזקוניאל שם דף
ו חזקוניאל דר' שם ע"ג.

א אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד כגון דיו וסיקרא וקומום וקנקנתום (פירוש מיני נצעים) וכיוצא בהם אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהם אינו גט. ב ב (א) כתבו בדיעבד באבר בשחור בשיחור כשר (פירוש אבר עופרת ושחור הוא כלי של צרל שרשומין נו ושיחור הוא הפחם ערוך). הגה: (ב) י"ל הא דנאמר כשר היינו חתיכי אבר מעורבים נמים (הטור והרא"ש) אצל אם כתב נאמר עמנו פסול ויש לחוש לזה ולכתחלה נוהגין לכתבו בדיו טובה כמו שכותבין ספרים (סדר גיטין) ואין לשנות ויש מחמירין עוד לומר דהסופר יקרא כל אות תחילה קודם שיכתובו כמו נספרים (ג"ז שם). ג ג כותבין אותו במי * עפצים והוא ד שלא יהיה הקלף מעופץ מפני שאין מי עפצים ניכר בו ואם כתב (ג) אינו גט וכן כל כיוצא בו. ד ה חקק גט על הלוח או על האבן או על טם של מתכת אם חפר יריכי האותיות כשר וזמן אם חקק יריכי האותיות מאחורי הטם עד שבלטו בפני הטם אבל אם חפר תוך האות עד שיהא דעירות גבוהות מכאן ומכאן או שהכה על פני הטם בחותם עד שנמצאו האותיות בולטות בדרך כ' ע"א וכלוקימתא דעולא פס.

ביאורי הגר"א

(ב) י"א כו'. כחש"ש ל"ק הא כו' אצל הרמ"ק ורמז"ס כ' סתמא דס"ל דרז דאמר מקרעין פליג אשמואל וזכ"ע מכשר: (ג) אינו גט. מוחזקת ג' למאי ליהא לה

קכה (א) כ' בדיעבד. רמז"ס ודייק מוחזקת"ש לאתויי הא כו' ואמר תני ר' חייא כו' ול"ק ותני דלהויי נו' דנס זה אחי לאתויי אלא דהא דוקא דיעבד. מ"מ:

ברכת אליהו

אבר, דפ"ל דרב דאמר מקרעין פליג אשמואל, ובכל ענין מכשר — אף במי אבר, והלכה כרב באיסורי. [ועב"ש סק"ב].

(ג) בגיטין יט ב: הוהא גברא דעל לבי כנישתא שקל ס"ת יהיב לה להביתיה אמר לה הא גיטך אמר רב יוסף למאי ליחוש לה אי משום מי מילין (שמא כתב לה גט מבחזר ואינו ניכר — רש"י) אין מי מילין על גבי מי מילין (דכל גוילים של ס"ת שלהם עבדים בעפצים — רש"י) כו'. וממ"ש: "למאי ליחוש לה" מי דלא חיישינן כלל בכה"ג ואינו גט כמחש"ש: אמר שמואל נתן לה גייר חלק ואמר לה הרי זה גיטך מגורשת חיישינן שמא במי מילין כתבו וכו'. ומסקינן: שמואל גמי חיישינן קאמר (ואם מת אסורה לכהן וחולצת ולא מתייבמת דספק גרושה היא — רש"י). ומדקאמר במי מילין ע"ג מי מילין לשון: למאי ליחוש לה, ש"מ דאינו גט. ועוד מדאמר רבי אבהו שם עמוד א — לענין עדים שאין יודעים לחתום — שאחרים כותבים במי מילין, העדים חותמים ע"ג כתב זה. והקשו: והתני רבי חנינא כתבו במי טריא ואפצא כשר. ותרו: לא קשיא הא דאפיין הא דלא אפיין (הקלפים מעובדים בעפצים רומשין עליהם את העדים במי מילין דלא הוי כתב וכו' הלכך אין מי מילין ע"ג מי מילין ומתניא בדלא אפיצין — רש"י). ומדמותר באפיין לרשום במי מילין והעדים יחתמו ע"ג כתב זה, מוכח שהכתב הראשון אינו כלום ואינו גט כלל.

(א) תנן בגיטין יט א: בכל כותבים בדיו בסם בסיקרא ובקומום ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של קיימא. ואמרין בגמ': ובכל דבר שהוא וכו' לאתויי מאי לאתויי הא דתני רבי חנינא כתבו במי טריא ואפצא כשר תני רבי חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר. והדין של כתיבה במי טריא ואפצא, הא גם לכתחלה, כמ"ש בסעיף ג': כותבים אותו במי עפצים וכו'. ולענין כתיבה באבר בשחור ובשיחור, כתב המחבר: כתבו בדיעבד. והוא מהרמב"ם רפ"ד מה' גירושין. וכתב שם חמ"מ, שהרמב"ם דייק כן, ממ"ש בגמ': לאתויי הא דתני רבי חנינא וכו', ואח"כ מביאה הגמ': תני רבי חייא וכו', ולא קאמר: "ותני" — דליהוי משמע, דנס זה, אבר שחור ושיחור — אתי לאתויי. אלא דהא דרבי חייא הוא דוקא דיעבד, ובמשנתנו תנן "כותבים" — שהוא לכתחלה, לכן אמרו בגמרא לאתויי הא דרבי חנינא — שהוא ג"כ לכתחלה, ולא אמרו לאתויי הא דרבי חייא — שהוא רק בדיעבד.

(ב) כמחש"ש ל"ק הא כו'. דאיתא בגיטין יט א: עדים שאין יודעים לחתום רב אמר מקרעין להם גייר חלק וממלאים את הקרעים דיו ושמואל אמר באבר. והקשו: באבר סלקא דעתך והתני רבי חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר. ותרו: לא קשיא הא באברא (לשפשוף בחתיכה של אבר על הקלף ומשחירו אינו כתב — רש"י) הא במיא דאברא. אבל הרמ"ק ורמב"ם רפ"ד מה' גירושין כתבו פתמא — דכשר באבר — ולא חילקו בין אבר למי

באר הגולה

ז ה"ה שם צפ"ד
והר"ן צפ"ג דניטין
נשם הירושלמי.
ח שם וס' נשם
התוספתא.
ט הרמב"ם שם צפ"ד
וכ"כ העור צמון.
י טור וכ"כ אנו
הר"ם ופי' לע"פ
שלין לריק שיהיו

שעושין דינרי זהב אינו גט. הנה: (ד) וי"ל דלכתחילה יש להחמיר שלל לכתוב נקולמוס של כרזל שלל לנצל לידי חקיקה (סדר גיטין) וע"ל סימון זה סעיף כ"ז ולא מיקרי חק תוכות אלא כשכל האות נעשה כך אצל אס לריק עדיין לתקן שיהיה אות כשר (ת"ה סימון רכ"ה).
ה ז הקורע על העור תבנית כתב כשר אבל הרושם על העור תבנית כתב פסול ח (ו) וי"א בהפך ט (ז) ויש מי שמכשיר בשניהם. ו גהגו להחמיר שיהיו האותיות מוקפות גויל ואם יש בו אותיות דבוקות יגרוד ביניהם להפרידם.
הנה: (זא) וי"ל דלין להפריד האותיות אס נוגעין (כן הוא צמור גיטין) וכן נוהגין ויש מקילין נשעת הדחק (תצו הרא"ש) לתקן קודם שיחתמו העדים (מהרא"י פאדוזה) (ח) כשהנצל האותיות מוקפות גויל כמ"ס התוס' גיטין דף כ' ע"ב נד"ה לא צריכה דמורה וכו' וכתב ה"ה שזה דעת הרמב"ם והרמב"ן שהוא כן דעת רוב הפוסקים ועיקר וכתב הנ"ל אצל ספר התרומה וסמ"ג והנמשכים אחריהם ס"ל דמ"ג התוס' לכתב קפידא היינו היכל דיתן ככל ונמלא דבוקות ולא ידעתי מנין להם ע"כ והמנהג עיקר וכת"ס הרמב"ם נהגה.

ביאורי הגר"א

כתב"ל סי' קכ"ד סי"ב מ"ח ונ"ח דלחות דברי ירושלמי ותוספתא כדרי ואפשר אג' היה ירושלמי שניהם להכשיר ולע"ג דנשנת פטור אלאה דל"ז ע"ד המתקיים לכן דחה תוספתא הכ"ל דסימון קכ"ד דהתוספתא אולי לשיטתו כאן דמתקן בין רשם לקורע ועדיין אינו נוה לי דרוש מ"ח ה"ל לפסול כמו צמקין כו' ול"ד לעל דבר שאינו מתקיים וכן דמתי גמ' כאן וירושלמי שנת לגיטין: (זא) וי"א כו'. עה"מ. (ח) כשהנצל כו'. הוא תמורה דמתיא אל"ז ציווי כמ"ס סימון קכ"ז סי"א: (ט) אם יש

ונו' ללא חיישי כלל כמ"ס חיישי קאמר ועוד מדלר"א שם א' צמי ומילין: (ד) וי"א דלכתחלה כו'. ולע"ג דחק יריכות מותר מ"ח לכת' טוב שלל לחקוק כלל. שם:
(ה) הקורע כו'. ירושלמי שם וכ"ה בתוספתא וירושלמי דשנת וכ"פ הרמב"ם צפ"ח דשנת: (ו) וי"א כו'. כ"כ המ"ח והר"ם נשם התוספתא וכ"כ המ"ח פי"א דשנת שכי"ה ג"כ נמקנת נוס' התוספתא דשנת אצל כו' שם שחקר הוא כו' הירושלמי: (ז) ויש כו'. הרמב"ם כאן ואולי לשיטתו דל"ז על דבר המתקיים

ברכת אליהו

סק"ז — דאיתא שם שצריך על הבר המתקיים — דהתוספתא אויל לשיטתו כאן דמתקן בין רשם לקורע (ראה סק"ה וסק"ו). ועדיין אינו נוח לי דרושם מ"ח וי"ל לפסול כמו במשקין כו' שפסול מפני שאינו עומד כג"ל בס"א. ול"ד לעל דבר שאינו מתקיים. וכן מדמי גמ' כאן בגיטין יט א וירושלמי שם פ"ב ה"ג שבת לגיטין. וכיון דבשבת הרושם פטור, הוי פסול בגיטין.

(ד) ואע"ג דחק יריכות מותר מ"ח לכתחלה טוב שלל לחקוק כלל. — סדר גיטין חובא בד"מ סק"ב.
(ה) ירושלמי בגיטין פ"ב ה"ג: הקורע על העור כתבנית כתב כשר הרושם על העור כתבנית כתב פסול. וי"ה בתוספתא דשבת פ"ב וירושלמי שם ה"ה. וכ"פ הרמב"ם בפ"א דשבת ה"טין, וי"ל: הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב הרושם על העור כתבנית כתב פטור.
(ו) כ"כ המ"מ בה' גירושין פ"ד ה"ז והר"ן בגיטין כ א כשם התוספתא פ"ב דגיטין ה"ז: המקרע על העור כתבנית כתב פסול הרושם על העור כתבנית כתב כשר. וכ"כ המ"מ פי"א דשבת ה"טין שכי"ה ג"כ במקצת נוסחת התוספתא דשבת פי"ב הג"ל בסק"ה. אבל כתב שהעיקר הוא כגירסת הירושלמי שם — שהקורע חייב דהוי כתב, והרושם פטור דלא הוי כתב.²

(זא) עה"מ סק"ח וסק"ט שטעם ה"א הוא דהוי לכתחלה ויכתוב גט אחר. ובטעם היש מקילין — רק קודם שיחתמו העדים כתב שם: דאם חתמו העדים גט פסול, מה מועיל התיקון אחר שנחתם בפסול. וסיים שם שהכל תלוי בקריאת תיגוק: אם האות נקרא ע"י תיגוק דלא חכים כשר במקום עיגון ושעת הדחק אפילו בלא תיקון. ואם לא נקרא האות ע"י תיגוק דלא חכים פסול ולא מועיל תיקון דמיקרי חק תוכות.

(ז) כ"כ הרמב"ם כאן בה' גירושין פ"ד ה"ז. ואויל לשיטתו דא"צ על דבר המתקיים, כמ"ל סימון קכ"ד סי"ב [ועמ"ש סק"ו]. — כ"כ המ"מ שם. וצ"ע לדחות דבוי ירושלמי ותוספתא הג"ל בסק"ה ככדי. ואפשר שגירסתו ה' בירושלמי שניהם להכשיר. ואע"ג דבשבת פטור ברושם, כנ"ל בסק"ה, מ"מ בגט כשר, אלמא דא"צ על הבר המתקיים, לכן דחה התוספתא הג"ל דסימון קכ"ד

(ח) הוא תמורה. דמציא אי"צ ציווי, כמ"ס בסימון קכ"ב סי"א. שאם א"צ תיקון, הרי גט כשר בלי התיקון, וא"צ ציווי דבעל לתקן. ואם צריך תיקון, הרי הגט פסול בלי התיקון, וכאשר הגט נמצא פסול יכולים לכתוב גט אחר בלי ציווי הבעל.

על העור כתבנית כתב פטור הרושם על העור כתבנית כתב חייב וכו' ובקורע ורושם על העור דבר של קיימא מצאתי חלוק בין התוספתא והירושלמי כאן בגמרא ובתוספתא קורע פטור ורושם חייב ובירושלמי קורע חייב ורושם פטור. עכ"ל. ובמאירי בגיטין כ ב גירסת התוספתא: המקרע כתבנית כתב כשר והרושם על העור כתבנית כתב כשר. ועדיין בפרושה סק"ה ותורת גיטין ביאורים סק"ד וגט פשוט סק"ה.

1 וע"ע בזה בלבוש ובט"ז סק"ג וב"ש סק"ד ופר"ח וגט פשוט סק"ה. י"ז ותורת גיטין ביאורים סק"ג וישועות יעקב פירוש הארוך סק"ב ופי"ת סק"ה.

2 וכ"ה בתוספתא צוקרמנדל בגיטין שם ובשבת שם. ובחידושי הרשב"א בשבת קב ב כתב: ומהכא שמעין דהלכות שבת כהלכות גיטין וכו' ובהריא שנינו בתוספתא כן בבאן המקרע

ז ב (ט) אם יש מי שרוצה לזיין האותיות

* וכתב עוד לדעת הר"ח ש"ס שלא יגרר אלא מי שזוה הצעל לכתוב היכל דאפשר.

כ טור נשם
התרומה וכל"כ ש"פ.
ל שם וכ"כ הרא"ש
נפ"ס דנישין.
מ שם נשם סה"ת.
ז ע"ש סעף י"ז
וסעף י"ח ה"ל יתקן
ונס תיקון ש"ל
חזויות ועין לקמן
בסעף ט"ז נהנה.
ז שם נשם רב ה"ל
וכ"כ ש"פ.
ח מרדכי דניי ס"ת
בתשובה ממה ששינו

מחזיקין בידו. ח ל אם נפלה מפת דיו (נמוך האות) (טור) ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות דהוה ליה חק תוכות ויש מחמירין אפילו האות ניכ' (מהר"ק שורש ל"ח) וכן נוהגין. ט מ (י) אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה ונמשכה ידו ונסתמה (יא) אינו יכול לגרור הדבקות דהוה ליה חק תוכות (ועיין גל"ס סימן * ל"ב). י ג נוהגין לשרטטו ט (יב) ויש ליוהר מלשרטט ובאבר מפני שהוא צובע והוי ככתב על כתב. יא ע (יג) נוהגין לעשות' שנים עשר שיטין. יב ט נוהגין לעשו' שיטה י"ג וחולקים אותה לשתי' שבת חותמים העדים זה תחת זה. הגה: ומשרטטין אות' ז' שורות קטנות ג"כ וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב הגט גם ישרטט מן הזדקין ויהיו שורות הגט שוות לא אחת ארוכה ואחת קצרה ואם לא שרטט כלל כשר וה"ה (יד) אם הוסיף או פחת מ"ג שיטין (כ"ז) נסדר גיטין גם צמדכי ריש גיטין) י"א דאין להכשירן כי אם במקום עיגון שגל מולדן רחוקה דאין שירות מזויות וג"ל דה"ה לענין שרטוט וזריך לשרטט ומחזין שלא במקום הכתב (צ"ח) גם הקונטרס (נסדר גיטין) ויכתבו וי"כ הכל נו. ע טור וגם ר"ת כמנין גט. פ כתוב קונטרסים. צ וי"כ הג"י גם המשל וכותבין על עליה של זית וסתמא דתלמא דליוני מכל י"ג שיטין.

דלשיטת הרייף והרוצח'ס כתב הוא כוונ'ס נס'ב ונוו'ס
ומסרגני צהק ואלו לאפוקי סכין אלל לאפוקי עופרת.
ומרדכי צה' ס'ת ועיי'ר ס' רע'א' : (יג) **נהגין כו'.**
ומסופת ריש ומכילתין ד'ה המנצ'ל כו' : **אם**
הוסיף כו'. דה' כותבין על עלה של זית וודאי אינו מניח

כר'. עהנייל פילא סייב דיה פ' כר' ועמיש זאזח ס' ליו
 סייב: (י) אא כר'. דפסלין צפייב דשנת:
 (יא) אזי לגרור כר'. וועייג דאמירן שם נטלו נגנו של
 חית ועשלו צ' זיינן הייט י"ל התם זנלחלת מחשבת תלח
 כר'. סהית ס' קטיו: (יב) ויש ליוזר כר'.

צריך שיכתוב גוף האותיות ולא שיהיו נשנות מאיליהן וכו' — ספר התרומה הלכות גיטין סימן קפ"ז.
(י"ב) דלשיפת הרי"ף והרמב"ם באבר כתב הוא כמ"ש בפ"ב סק"ב. ובריש מסכת פסחים איתא שמסרגליו בקנה. ולאו לאפוקי סכין אלא לאפוקי עופרת. — מרדכי כה' פ"ת. ועיין יו"ד סימן קע"א ס"ה פסק המתברר: ולא ישרטט בעופרת וכיוצא בו שצובע וצמשים סק"ז.
(יג) כ"כ תוס' ריש מבילתין ד"ה המביא, ח"ל: ומה שנהגים לכתוב י"ב שורות בגט אומר ר"ת משום דגט גמטריא י"ב ור"י שמע בשם רב האי גאון והשם רב"י סע"י משום דכתיב ספר כריתות כשיעור י"ב שיטין המפסיקין בין ארבעה חומשי ס"ת וס"י והפסק שבין וידבר לשמנה תורה לא חשיב שאינו אלא חזר ושנה מה ששמנה, עכ"ל.

(ט) קהילה מלאה גיטין מ"ב ד"ה פסק, וז"ל: פסק בספר התרומה (הלכות גיטין סימן קי"ד) דאין לזיין בגט אותיות של שעטנ"ז ג"ץ כמו שעזשין בס"ת כי אם באת לשנות המנהג פן יוציא לעז על גיטין הראשונים ועוד אם ירגילו לעשות תגין יש הרבה מן הסופרים שאינם בקיאים לעשותן ויזעזו גדולים כמין מקלות ויקלקלו תאותיות ברוב המקומות לכך טוב לתדלל מלזיין ולעשות כמנהג וכו' ואמנם ירחיב היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהן כשבת אם יכתוב בלא זיין כמשפטו כדאיתא פ' הבונה (דף ק"ה) אם כן לא מיקרי אות בלא תגין והיה מצריך לעשות תגין כמו בס"ת ובספר התרומה דחה ראייתו ומיקרי שפיר אות בלא תגין ועיין במדרכי וכן עמא דבר, ע"ל. ועמ"ש באר"ה סימן ל"ו מ"צ סק"ט. ושם מבאר באריות השיטות בזה.

(יד) רחא כותבין על עלה של זית, ורחאי אינו מביל
 י"ב שיטין. ובירושלמי [רגיסין פ"ב ה"ג אהא דתגן שכותבין
 תגס על העלה של זית] פריך עלה: ולא במקרקע הוא.
 [ומשני:] הדיא דאמרה אפילו לא כתב אלא אני פלוני
 פגיש את אשתי פלונית כשר. וכן ראיא [מגיסין יט ב]
 מההיא דשקול מ"ת ויהיב לדיבתהו, ע"ל הרשמיא כתשובה
 ח"א סימן תקפ"א. והרשב"א כשיטתו ש"ל על עלה א',
 ומפרש שתירצו הירושלמי הוא, שכינו שם אפילו לא כתב
 ולא אני פלוני מגרש את אשתי פלונית כשר, זה יכול
 לכתוב על עלה אחד. אבל בירושלמי מי על עליו הרבה.

(י) דמ"ם פתוחה שעשאה סתומה פסלינן בפ"י רשכת
 קג ב. [דאיתא שם בברייתא שלא יכתוב וכו' סתומין (מ"ם
 סתומה — רש"י) פתוחין פתוחין סתומין. וזלא כרב חסדא
 שסובר שם שסכר. ועבא ר"ח סימן ל"ב סי"ח ומש"ש
 סכ"מ ט.]

(יא) ואע"פ דאמרינן בשבת קד' ב' : הגיה אות אמת חייב וכו' הבמ"ע כגון. שגמול לגנו של חייט ועשהו שני ויזיין, ו"ל התב' במלכות מחשבת תליא מילי דשבת וכיון שמתכוין לשטות אחרית אין קפידא באידי ענין נעשו וכן שעל דו' יחי וע"י מעשיו וכו' אבל במקום שנאמר וכתב

באר הגולה

ק טור וכ"כ בסמ"ט
וסמ"ט ויפטר טעמו
שיהא כדן ספר ולרכו
קרוי מתחלת הגט עד
סופו ללד העדים.
ר שם גסס סה"ת
וכ"כ הסמ"ט וכתבו
שכן נחל טעופס
גט שתקנו הגאונים
הקדמונים.

ש שם וסס וכ"כ הסמ"ק.

ללד הנשר ולא ללד שער. ולס כתב נמקוס שער יש פוסלין אותו (ומהרי"ל) (טו) ול"כ דנמקוס
עיגון אין להחמיר וכשהסופר כותב לכתחילה יזהר שלא יגע בשטרטט שצדדין ומהגין לכתחילה
להניח גליון מן הצדדין כחצי אלצע ולמעלה כאלצע (סדר גיטין) ולמטה כדי תפיסת יד ויותר
מהרי"ל (ד"ע). י"ג (טז) ק נהגין שיהיה ארכו (עם הגליון של אמה) (צ"י גסס הקונטרס)
יתר על רחבו. יד (יח) ר נהגין שלא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין
ובשמאל. הגה: ולס כתב חוץ לשיטין י"א דאפילו אות אחת שיאל לחוץ פסול (צ"י גסס
הגהות מ"י) ונמקוס עיגון ושעת הדחק יש להקל (סגרת הרב). טו ש לא יהא בו

ביאורי הגר"א

וצירושלמי פריך עלה ולא נמקורע הוא הדא דאמרה אפילו
לא כתב אלל אחי פלוני מנרש את אשתי פלונית כשר
וכן רחיה ומהיה דסקיל ס"ת ויהיב לדניתהו עכ"ל
הרשב"א ס' תקס"א. וכשיטתו שפ' על עלה א' אלל
צירושלמי מ' על עלין הרבה. ועמ"ש בסכ"ל והרשב"א
חולק שם כחש"ש ויש מי כו': (טו) ול"כ דבמקום
כו'. דהא אפילו על הייור וכ"ד תלוש כשר כחש"ל סימון
(קכ"צ) [קכ"ד] ס"ב ד"ח: (טז) נהגין כו'.
כדן ספר ולא יהא חגרת. סה"ת ול"י פ"י ועצמ"ק

ברכת אליהו

דמילתא ערשין כן. וכמ"ש בתוס' שם ב א ד"ה המביא כו',
וכנ"ל בסק"ג, שצריך י"ב שורות משום דכתיב ספר
כריתות וכו', ואעפ"כ אינו לעיכובא, כנ"ל בסעיף י"ב.
(יז) שגם השטרות פסול כה"ג שבא זיף והוסיף. ואמרינן
בירושלמי בגיטין פ"ט ה"ז⁴ ובתוספתא שם פ"ז ה"ז: גט שיש
בו מחק או תלוי מנופו (דהיינו מתורף הגט — מנחת בכורים)
פסול שלא מנופו כשר ואם החזירו מלמטה (שקיים לבסוף)
שכתב תיבה זו על המחק או על התלוי — מנחת בכורים)
אפילו מנופו כשר. ואין נזהרים לקיים, וכמ"ש בס"מ:
ועכשיו נהגו להחמיר שלא לקיים מחק הגט. וזהו בתלוי.
ועיני' סימן רע"ז ס"ה, שכתב המחבר: צריך שיהיו כל
אותיות השם בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף.
ועמ"ש סק"ט שזה מדין תליה. ומיהו דוקא התורף ומה
שהוא חוץ ממשמעות מה שהוא תוך הגט. — רשב"ן.
ווי"ש ובמקום כו'.

[חזירין] הירושלמי הוא דמיירי שתתורף בנוסח הג"ל ה'
כתוב על עלה אחד והיתר על על' אה'. ועמ"ש בסכ"א —
כדן קרוע אם יש עדי מסירה — שהביא המחבר דעה
ראשונה שכשר תעמ"ש סק"א. והרשב"א חולק שם,
כמ"ש המחבר: ויש מי שפוסל בקרוע שתי וערב. וזהו
שיטת הרשב"א כנ"ל.
(טו) דהא אפילו על נייר וכל דבר תלוש כשר כמ"ש
סימן קכ"ד ס"ב [תעמ"ש]. — ר"מ סק"א.
(טז) כדן ספר ולא יהא חגרת. — ספר התרומה
הלכות גיטין סימן קט"ז וא"י פ"י. ועכפ"ק דב"ב יד א
דאמרינן: אין ערשין ס"ת לא ארכו יתר על הקיפו (חט)
המקיף את עוביו — רש"י) ולא הקיפו יתר על ארכו כו'.
ווי"ש כדן ספר³. אע"ג דא"כ, כמ"ש בתוס' בגיטין ב ב
ס"ה לא צריכא, וז"ל: דאפילו ספר ידיו לא בעינן בגט דספר
דכתב בגט לספירת דברים הוא דאחא, עכ"ל. מ"מ לשופרא

המשחה שכתב בהלכות גיטין סימן ק"א דנ"ל דש"ס דילן
פליג אפסיקתא.
4 בירושלמי שם איתא: שטר שיש בו מחק וכו'. ומ"ש
רבנו להלן מהרשב"א, ז"ל התשב"ץ ח"ב ס"ב: ובתורף
פסלינן אם מה שהוא חוץ לשטה בגליון מפסיד משמעות
מה שהוא תוך הגט אם נמחק וכו'. וכ"ה שם ח"א ס"ה,
וסיים שם: אא"כ קיימו למטה כדן תליה כי שמא אחד
שנחתם הוסיף בו הדבר היוצא חוץ לגליון. ומה שסיים רבנו:
ווי"ש ובמקום כו', נראה שר"ל ש"ש בהגה: "ובמקום
עיגון ושעת הדחק יש להקל". היינו כשקיימו למטה, ובמקום
הח"מ בסק"מ: אפשר במקום עיגון מותר לקיים המחקין.
ועיין עוד מ"ש ובב"ש סק"ה ובפ"ח שם בענין עידי מסירה.
ועיין גם בביאורי הגר"א בסדר הגט סקפ"א וכאן בב"י וב"ח
ולבוש וסי' סקט"ז וח"מ סק"ט וב"ש סקכ"א וגם פשוט
סקניח וסקניט ופ"ת סקכ"ה.

3 בבא"ג סק"ק ציין לספר התרומה ולסמ"ג, וזה בסמ"ג
עין נ'. אולם בסמ"ג שם כתב בלשון: "כדן ספר תורה",
ולא כתב: "ולא יהא נקרא אגרת" כלשון ספר התרומה. ולכן
ציין רבנו רק לספר התרומה. ולא יכלתי לפענח מ"ש רבנו:
וא"י פ"י. ומ"ש רבנו לדין דאין ערשין ארכו כו', היינו מאחר
שארכו הוא כחוט המקיף את עוביו, ע"כ שארכו הוא יתר
מרחבו — ז"א עביו כשהס"ת סגור — שהוא שליש מגודל
החוט המקיפו. וראה ברמב"ם הלכות ס"ת פ"ט ובתשובת
פאר הור"ר סימן ס"ז כיצד יכחז עשיית הס"ת שיהי ארכו
כהקיפו בדקדוק. ובפסיקתא וסרתא פרשת כי תצא כ"ה
שארץ הגט הוא זרת וגודל ורחבו כחצי זה השיעור.
ודברי הפסיקתא הוכחו בדברי אמת לר' יצחק בכר דוד
בקונטרס רביעי בענין גיטין, ובקב נקי בסדר גט ראשון ושינו
סימן ס"ז סק"ד. ובשדי חמד מערכת גס סימן ס"ז אות ומה
הביא דברי הפוסקים שאין שיעור לנייר הגט, ודברי שמן

באר הגולה

ת שס גסס הרמז"ס
 גפ"ד מה"נ מענדל
 לקמיה דר' זירא אייתי
 ינוקא וכו' מנחות דף
 כ"ט ע"ג וכתבו
 התוספות בגיטין סוף
 דף פ"ה שכן עשה
 מעשה רבינו אליהו
 בגט שלא היה ניכר
 היטב צין וי"ו ליו"ד.
 א גם זו גם וכתב
 ה"ה דכיון שאמרו
 חז"ל שלא לעשות כן
 וכל המעשה פסול ולא
 תנשא צו ולא נשאת
 לא תנא.
 ב שס וזינתו לעיל
 בסעיף ט"ו.
 ג וכן מוכח מתשובת
 הרמז"ן סימן קמ"ח.
 ד צ"י לדעת תשובת
 הרא"ש שהנא הטור.

שום משטוש ולא יכתבו על המחק. הגה: ולא נא זנוג ומשך הדיו לא ימחק (בסדר
 גיטין) ולא יכתוב על שום נקב שאין הדיו עובר עליו (שם). **מז ת (יח) לא יהא**
הכתב מעוקם ולא מבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה. הגה:
 (יט) רגלי ה"א וקוף שנוגעין יש לפסול אפילו נדיענד (ת"ה סימן רל"ו וצפסקיו סימן ת"ה)
 מיהו אם תינוק יוכל לקרותו יש מכשירין נמוקם עיגון (מהרי"ק שורש עה) ולכתלה אסור
 להפריד צסקין אלא יכתוב גט אחר (שם שורש נה) ודוקא שלל נמוקם עיגון אצל נמוקם הדחק
 שיש לחוש לעיגון יתקן (סגרת הרצ) ועיין בל"ה סימן ל"ג כיצד יתקן ועיין סימן קנ"ד סעיף
 מ"ה ואם צריך לתקן אותיות כגון שלל נוגעין נמוקם שראוי ליגע או שהיו קצרים וצריך
 להאריך יתקן קודם שיכתוב כדא משה וישראל (בזהב סדר גיטין) צקנלה גסס מהרי"ו כן
 מ"כ גסס מהרי"ם מחור עינים) או לכל הפחות קודם החתימה (תשובת מהרי"ם פאדואה)
 וצריך ליזהר שיגע כל מה שראוי ליגע ושלא יגע מה שראוי שלא ליגע כס"ת ותפילין ומונחות
 (בסדר גיטין וכן משמע בהגהות מרדכי דגיטין) (כ) ואם אינו נוגע מה שראוי ליגע כגון
 צאחורי הדג"ק ויו"ד שצלק וכוונא גזה י"א דאפילו תינוק דלא חכים ולא טפס קורא אותו
 פסול אפילו נדיענד (נתי"ה וצפסקיו סימן מ"ג) וי"א דנמוקם עיגון יש להכשיר צכה"ג ואם
 הוא נטופס הגט אפילו צלל עגון יש להקל (צ"י) (בא) כתב למ"ד אל"ף של ישראל ציהד י"א
 דכשר אם הוא נטופס (תשובת הרא"ש) ונמוקם עיגון יש להקל היה קונו של יוד שעל האל"ף
 טוגע גם מלפניו כזה כשר (מ"כ גסס מהרי" מרפורק) נתפסו האותיות מכה לחות הדיו
 שקורין גיפלאס"ן עד שגדלין כדנזקין ומ"ה נראה שאין האותיות נוגעין כשר (מ"כ גסס
 מהרי" צרי"ן). **יז א היה בו משמעות שני ענינים או שהיה בכתבו עיקום**
או בלכול או שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר הרי זה פסול. **יח (בב) צריך**
שיהא הגט נקרא במקום נ נתינתו לתינוק דלא נ חכים ולא טיפש (בב) ד ויש מי

ביאורי הגר"א

שהוא תוך הגט. רש"ץ וז"ל ונמוקם כו': **(יח) לא**
וכו' ונמצא כו' כמש"ס פ"ה צ': (יט) רגלי כו'.
 כוונ"ה צל"ה סי' ל"ו ס"ז: **(ב) ואם אינו נוגע כו'.**
ע"ש סי' ל"ג: (בא) כ' ל"א כו'. ועי"ש:
(בב) צריך כו'. תוס' פ"ה צ' נד"ה ולורכיה כו':
(בג) ויש מי כו'. כמש"ס ל"ד צ' בני אלם כו' אלתא

ברכת אליהו

השיטין אם מטופס הגט ה"ו כשר וכו'. ולכן אם כתב למ"ד
 אל"ף של ישראל ביחד, אם הוא בטופס כשר, דלא גרע
 ממחק בו אות או תיבה שכשר בטופס.
 (כב) תוס' בגיטין פה ב ברי"ה ולורכיה כו', חז"ל: ומעשה
 בגט שלא היה ניכר היטב בין וי"ו ליר"ד שבא לפני רבינו
 אליהו והביא תינוק דלא חכים ולא טיפש לקרות אותה
 התיבה כדאמר במנחות גבי תפילין (כט ב) זיל אייתי
 תינוק דלא חכם ולא טיפש וכו' עכ"ל.
 (כג) כמש"ס בגיטין לד ב: בני ארץ הבאים משם לכאן
 שמו יוסף וקוראים לו יוחנן יוחנן וקוראין לו יוסף היאך
 מגרשין נשותיהן עמד ר"ג והתקין שיהיו כותבין איש

(יח) כמש"ס בגיטין פה ב: לא ליכתוב דין דמשמע דין
 (דמשמע דין הוא שאגרשך אבל אם אינו דין עלי שאגרשך
 לא תתגרש — רש"י) אלא ודן וכו'.
 (יט) כמש"ס באר"ח סימן ל"ו ס"ב: חזן מה"א וק"ף שאין
 ליגע הרגל בגד ואם נגע פסול. [ועמ"ש סימן ל"ו סקנ"ב].
 (כ) ע"ש באר"ח סימן ל"ב ס"ז: מיהו אם אנו רואים
 שלא נשאר צורת האות כחוקנו פסול אע"פ שהתינוק קורא
 אותו כהלכתו. ועמ"ש בסקמ"ג: „שתועלת קריאת התינוק
 דגילוי מילתא הוא שהאות כתיקונו"; אבל כאשר האות
 לא כתיקונו לא מהני קריאת התינוק.
(כא) ועי"ש: גט שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין

קכ"ה ס"ט — הן במחק. והמקור הוא בתוספתא — שצ"ן
 רבנו בסימן קכ"ו סקנ"ד — המדברת בענין מחק. ועמ"ס סק"ל
 וב"ש סקכ"ו וגט פשוט סקע"ה. ועיין גם להלן סימן
 קכ"ו ס"ט.

5 בחי"מ סקכ"ט כתב: דלא גרע מחסרה כל האות דיש
 להכשיר כ"כ הביי ס"ר קכ"ו. וז"ל המחבר בסימן קכ"ו סמ"ט:
 „אם חיסר תיבה או מהטופס לא נפסל בכך. והא שלא
 ציין רבנו לדין ההוא, מפני שגם שם בסקנ"ד ציין רבנו לסימן

באר הגולה

ה טור גסס הרמז"ס
נפ"ד וכתב ה"ה
זה מנזר נתוספת
וצירושלמי שס.
פירוש ופסול
ומדאורייתא וכו"כ
המקום גיטין דף פ"ד
ע"ב.
ו כ"כ ר' ירוקס
נפ"ג תוס' דהוא
נמקס שריר וקיים
וכן כתב רב אלף גלון
והנש"א.
ז שם בתוס' וכו"כ
ה"ה שם וסר"ן.
ח שם ברמז"ס וכתב
ה"ה שהוא נתוספת
בסוף המסכת.
פ' רשומי.

שאומר שאף במקום כתיבתו צריך שיהיה נקרא כן. הנה: וא"ל לכסות מן הדדין
של האות שיש בו ספק חלל מראין לו כך ואם יוכל לקרותו כשר (מ"כ נתקון יסן) ונוהגין
לערות השעות דהיינו שימסוך נ' או ד' ששטיט עליונה עד שיטה שלמטה ממנה או ראש למייד
שנתחתונה לשורה שלמעלה ממנה (כזה) ואם לא עירה י"א שהוא פסול ול"כ דמקום עיגון חין
לחמור (כו) ויזהר שלא ימסוך ראש אית שלמטה לתוך חלל אית שלמעלה או להיפך (הר"ן פ"ג
דגיטין נשי"א) ואם עשה כך ונשתנה צורות האות כגון שמסך ראש למייד לחלל ד' שאז נראה
כה"ל פסול (סגרת הרב דוקא כפי אלף גולנא וכן משמע בהגהות סו"ק). יט ה גט
שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השיטין אם מטופס הגט ה"ז כשר ואם מן
התורף אינו גט * ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות פלוני תלויה או על המחק
אפילו מתורף ו הגט כשר כשאר שטרות ז (כו) והקיום יכתבנו קודם כדת משה
וישראל ז (כת) ועכשיו נהגו להחמיר שלא לקיים מחק הגט. כ ה (בט) גט
שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של בית דין ה"ז גט בטל כשאר שטרות אבל
אם נתקרע ואינו קרע של ב"ד כשר (ל) נמוק או שהקריב או שנעשה ככברה כשר
נמחק או שנמשש * ובבוא' שלו קיימת אם יכול לקרוא כשר ואם לאו אינו גט.

ביאורי הגר"א

שלישן ושתנין כשר כמ"ש תוס' שם ד"ה ל"ז כו' ורמ"ש
וש"פ: ד"מ. חלל הר"י כ' שם גסס י"א שהוא קרוע
לפסול: (כו) והקיום כו'. תוס' פ"ד ז' ד"ה
אם וכמ"ש בה"מ סי' מ"ד ס"ה: (כת) ועכשיו כו'.
שם בתוס': (בט) גט כו'. תוספתא וירושלמי פ"ג
הלכה ג': (ל) נמוק כו' נמחק כו'. הכל נתוספתא

דמקום שניהם קפדין וס' הראשונה ס"ל דחין הקפידא
שם חלל על מקום הכתיבה ועס"י קכ"ה: (כד) ונוהגין
לערות כו'. כדי שלא יהא גט הראוי להזדיף. ד"מ
גסס סדרים: (כת) ואם לא כו'. הוא תמוה דנמ'
כ' ז' חמורין ל"ז דמעררה וכלל דנלל"ה ח"ל להיות
מעררה ויכול להזדיף ג"כ כשר: (כו) ויזהר כו'
ואם כו'. הנהגות סו"ק ודוקא לחלל ד' חלל לשאר אותיות

ברכת אליהו

בט' של ששה שתחתיה או ראש ל' בה' או בח' שלמעלה
וכו' עכ"ל. וכו"ה ברא"ש שם פ"ב סי"ט רש"י. — ד"מ
סקי"ה. אבל הר"ן כתב שם בשם י"א שהוא קרוב לפסול ז.
(כו) ז"ל תוס' בגיטין פד ב ברי"ה אם, וז"ל: אבל שאר
מחקין כשרין בגט רק שיעשה קיום המחק לפני שריר
וקים ומ"מ נהגו העולם להחמיר, עכ"ל. וכמ"ש בחז"מ סימן
מ"ד ס"ה, שצריך לקיים המחקים קודם, והכל שריר וקיים".
ו, כדת משה וישראל" הוא במקום, שריר וקיים".
(כת) שם בתוס' בגיטין פד ב ד"ה אם, הג"ל בסקב"ז.
(כט) תוספתא סוף גיטין: נקרע כשר נתקרע פסול נקרע
בו קרע של ב"ד פסול נמחק או שהקריב או שנעשה
ככברה כשר נמחק או שנמשש ובבואה שלו קיימת אם
יכול לקרוע כשר אם לאו פסול. וירושלמי שם פ"ב הלכה
ג': עור הנקרע הרי זה כשר נתקרע הרי זה פסול בשלא
נתקרע בקרע בית דין (וא דאמרין הנקרע כשר בשלא
נתקרע בקרע ב"ד — פני משה).
(ל) הכל נתוספתא סוף גיטין הג"ל בסקב"ט.

פלוני וכל שום שיש לו וכו'. אלמא דמקום שניהם קפדין.
וס' הראשונה ס"ל דחין הקפידא שם אלא על מקום הכתיבה.
ועיין סימן קכ"ה.
(כד) כד' שלא יהא גט הראוי להזדיף ע"י כתיבה בין
שיטה לשיטה. — ד"מ סקי"ה בשם סדרים.
(כה) הוא תמוה. דכמ"מ בגיטין ב ב אמרינן: בעי רב
פפא בין שיטה לשיטה ובין תיבה לתיבה מאי תיקו.
ומקשינן: ותיפוק ליה דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים
ושלש ספרים. ותריצין: לא צריכא דמעררה. מכלל
דבלא"ה אי"צ להיות מעררה. ובסקב"ד כת' דהא דגדה"ל
לערות הוא כדי שלא יהא גט הראוי להזדיף, והרי ביכול
להזדיף ג"כ כשר. [תעס"ז סקב"ב וב"ש סקל"ג].
(כו) הנהגות סו"ק. ודוקא לחלל ד' פסול, שאז נשתנה
צורת האות וגראת כה"א. אבל לשאר אותיות — שאינו
משתנין — כשר. כמ"ש תוס' בגיטין כ ב ד"ה לא צריכא,
ח"ל: דהא דקאמר דמעררה היינו רגל ק' של שיטה עליונה

ד ועז"מ סקל"ח וב"ש סקל"ד וגט פשוט סקי"ב וסקפ"ה ופ"ת
סקל"ח ובא"ה סימן ל"ב סכ"ה ושם בט"ז סקב"ב ומ"א סק"ט
והירושלמי רעק"א וביאורי הגר"א סקי"ב ובקרבן נתנאל ברא"ש
הג"ל אות א.

6 נראה שצ"ל: קכ"ט, וכתנתו למש"ש בס"ד לענין שמות
שהעיקר הוא מקום הכתיבה אבל צריך לכתוב גם השם שבמקום
הכתיבה ועמ"ש בבאורי הגר"א. ועיין כאן בס"ז סקי"ב
וח"מ סקל"ג וב"ש סקל"א וגט פשוט סקי"ב ופ"ת סקל"ג.

באר הגולה

ס שס ושס וכתב
ה"ה משום דנשיטין
לא נענין כתב שליט
יכול להדיק כל שיש
עלי מסירה וכו' א'
ומה שזכר בהתוספת'
לקיים התקנים הוא
נשלין עלי מסירה
לפנינו.

י ה"ה שס נשס
הרש"ה.

כ שס ולכ"ע משום
דלאו כתב הוא ואין
האשה מתגרשת אלא
בכתב וזהו מנואר

נדברי רבינו וכו'. ל מרדכי נפ"ק דנשיטין עה"ה נשס ר"ש תשל"ז וכתב הג"י ומ"מ לא נאמנו לי דלפסל בהכי וכו' ועיין
נדברי הרמז"ס פ"ד שכתב קקק הגט וכו' שזה כתב הוא הרי הוא לומר כתובה נעט נרצל כלומר שהוא חפרו וכו' נראה מדבריו
שאילו לכתלה יותר שהרי הוא כתב האומר ננצלים וזכרתי ששגת ע"ז נהיות הרב נחמדי ר' יאקוביץ ז"ל נק"ק ויילנא נזה
לכתוב בקולמוס של קפה ולא עלתה לו ולא רחמי ננהגין לנמנו מלכתוב בקולמוס של כסף. מ כן פירש צערוך וכן כתב
ר' ירוחם מחלק ג' והעשור נחמדי ז' נשס ר"ה שזה פי' נ"ש נצריחאל אלל לא נכתב שעל גב כפה וכו' נשיטין דף כ' ע"ה.
א מומטה נט שכתבו עצרית ועדו יונית נשיטין דף פ"ז ע"ז ומנואר שס דף י"ט ע"ז נצכל כתב ולשון כותבין. ב נית
יוסף והוא כתב נצזו הדיוטות מלגן כיון שנהגו לכתוב בו כתבים ושטרות. ג הרמז"ס נפ"ד מה"ה ומהתוספתא וכו"ה ה"ה שס.

קכו נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו. וכו' נ' סעיפים

א אכותבין הגט בכל כתב וככל לשון בין שהוא כתב הכותים בין שהוא כתב
ישראל כגון פרובינצאל ב וכיוצא בו ג(א) אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחד

נדברי רבינו וכו'. ל מרדכי נפ"ק דנשיטין עה"ה נשס ר"ש תשל"ז וכתב הג"י ומ"מ לא נאמנו לי דלפסל בהכי וכו' ועיין
נדברי הרמז"ס פ"ד שכתב קקק הגט וכו' שזה כתב הוא הרי הוא לומר כתובה נעט נרצל כלומר שהוא חפרו וכו' נראה מדבריו
שאילו לכתלה יותר שהרי הוא כתב האומר ננצלים וזכרתי ששגת ע"ז נהיות הרב נחמדי ר' יאקוביץ ז"ל נק"ק ויילנא נזה
לכתוב בקולמוס של קפה ולא עלתה לו ולא רחמי ננהגין לנמנו מלכתוב בקולמוס של כסף. מ כן פירש צערוך וכן כתב
ר' ירוחם מחלק ג' והעשור נחמדי ז' נשס ר"ה שזה פי' נ"ש נצריחאל אלל לא נכתב שעל גב כפה וכו' נשיטין דף כ' ע"ה.
א מומטה נט שכתבו עצרית ועדו יונית נשיטין דף פ"ז ע"ז ומנואר שס דף י"ט ע"ז נצכל כתב ולשון כותבין. ב נית
יוסף והוא כתב נצזו הדיוטות מלגן כיון שנהגו לכתוב בו כתבים ושטרות. ג הרמז"ס נפ"ד מה"ה ומהתוספתא וכו"ה ה"ה שס.

ביאורי הגר"א

נשס: (לא) בד"א כו'. צירושלמי שס נתקרה שס
פסול נצלא נתקרה כקרה צ"ד כו' על העלה של זית ולא
כמקורע הוא אר"י תנא נוגל שילות אפילו כותב אני
פלוני מנרש את אשתו כשר ור"ל צעירי מוסירה:
(לב) וה"ה כו'. נמ"מ כ' שזה אף הרמז"ס פוסל דלין
האשה מתגרשת אלא בכתב והאי ללו כתב הוא וכ"מ

קכו. (א) אבל אם כו'. נתוספתא נט שכ' נה' לשונות
ותחתו עליו העדים נה' לשונות פסול כ"ה ג'
הרמז"ס והרש"ה ונ"י שלנו הוא כשר וכ"כ צרי"ג על

ברכת אליהו

(א) בתוספתא סוף גיטין: נט שכי' בה' לשונות ותחתו
עליו העדים בה' לשונות פסול. כ"ה גירסת הרמב"ם
והראב"ד לפי מ"ש בה' גירושין פ"ד ה"ה. וניר' שלנו
בתוספתא הוא „כשרי. וכ"כ בר"ע על מתני' — בגיטין פז
ב: —: נט שכתבו עברית כו'. הראב"ד שם השיג על
הרמב"ם — שלמד שפסול מהתוספתא — דדוקא משום
שתחתו העדים בה' לשונות פסול, אבל אם חתמו עליו
באחד מן הלשונות לא שמענו ואפשר שתחתיהם מצרפתו.
והר"ג שם יישבו ד„חתמו עדים בה' לשונות" — דנקט
בתוספתא — לרבותא נקמה, שאעפ"י שהגט מעין החתימות
פסול. ע"ש בר"ע שסיים — בדעת הרמב"ם —: ומתני'
נמי אתא לאשמעינן דכל שהגט בלשון אחד אעפ"י שאינו
כלשון החתימות כשר וזמיהו לא הכשיר אלא בגט כתוב
בלשון אחד שכתבו שהגט ענין לעצמו וכ"א מן העדים
ענין לעצמו אין קפידא אם כ"א מתחלה מחברו אבל בגט
עצמו שהוא ענין אחד כל שהוא מתחלה בעצמו לא הכשיר

(לא) בירושלמי דגיטין פ"ב ה"ג הנ"ל בסקכ"ט נתקרה
ה"ז פסול בשלא נתקרה כקרה ב"ר כו' על העלה של זית
ולא כמקורע הוא אר"י תנא בנא שילות (כך שמו —
קרבן העדה) אפילו כותב אני פלוני מנרש את אשתו כשר.
ור"ל בעירי מסירה שכשר גם בכה"ג. [וע"ל סק"ד ולהלן
סימן ק"ל ס"ז ומש"ש].

(לב) מלשון הגה משמע שגם בנטשטש יש מי שפסול,
ולרמב"ם — שהוא בעל השיטה הראשונה שהביא המחבר —
כשר. ובמ"מ בה' גירושין פ"ד ה"ז כתב שכזה אף הרמב"ם
פוסל, דאין האשה מתגרשת אלא בכתב, והאי לאו פתב
הוא, וכ"מ מדברי הרמב"ם, ע"ש.⁸

(לג) כמ"ש בידיד ס"ס רע"א — בדיו כתיבת ס"ת —:
י"א שיש לכתוב בקולמוס של קנה ולא בנוצה. ועמ"ש
בסקכ"ג ראיות לזה מכמה מקומות בש"ס. [וע"ל בסדר
הגט סימן קנ"ד סקצ"ו].

תורף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי
וערב שנתן לה בפניהם. והיינו, שהרמב"ם מסיים אעפ"י
וכו', שרק בכה"ג כשר בעירי מסירה. ולא כשנטשטש — המוכר
מקדם שם ברמב"ם שפסול. ועיין בח"מ סקמ"ב וב"ש סקל"ז
וגט פשוט סקצ"ה.

8 ז"ל המ"מ שם: וזה מבואר בדברי רבינו שכתב אבל יש
שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר ה"ז כשר ושאנו
יכול לקרות בשעת מסירה איוו כשר. ובשו"ת בית יוסף
(ירושלים תש"כ) דיני גיטין וגירושין ס"ס הוכיח כן מלשון
הרמב"ם שכתב: „אבל אם יש שם עדים וכו' אעפ"י שהי

באר הגולה

* משמע והרי את מותרת לינו תורף רק הוספה וכ"כ בתשנ"ו רמ"א סימן קכ"ט וס' כח שגדול א' היה חולק עליו אבל נש"ס משמע דהרי את מותרת תורף הוא נ"ש ועי' נאמן זמרא שאלה רכ"ד.

ד טור תה"ד ס' ר"ג. ה טור וכ"כ הסמ"ק

ומקצתו בלשון אחר פסול. הגה: (ב) ויש מכשירין (הראש"ד) וי"ל דלפילו למאן דפוסל מודה דמקצתו לשון הקודש ומוקצתו לשון ארמי כשר דשניהם נכתו צסיני והאי קרענים נלשון וכלשון אחד דמי ולכן נוהגין עכשיו לכתוב צנט מוקצת מלות לשון הקודש ורובו ארמי אי נמי ומאחר דרובו לשון ארמית ואין צו רק מלות לשון הקודש אין זה מוקצתו כל"ל אי"נ דדוקא בתורף הנורד קאמר אלל מה שמוספין * בתורף הרי את מותרת לכל אדם או שאל מילות אין צריכין ואינן רק כפל דברים שטעמים לכתחלה כנ"ל ליישב המנהג. ד וגזגו לכתבו בלשון ארמי ובכתב אשורי. הגה: ואין להכשיר צכתב אחר רק צמוקס עגון ושעת הדחק כגון שהוצא מנרחקים ואין ציירות וצויות (תשצות הראש"ש כלל מ"ה) (ועי'ל סימן קכ"ה סעיף י"ג). ב (ג) ה בשלישי ברביעי בהמישי מלאים יו"ד בשני ובששי חסרים. ג (ד) ו יום ורמ"א נסדר כתיבת הגט ושאר פוסקים. ו כל נו.

ביאורי הגר"א

הכלל צזה דלזלין צתר רוב שמואל צמוקרא כמ"ש הפוסקים וכ"ה הכלל צצעלי הלשון וצמוס"פ צ' גשא פ"ז כל ראשון מלא צמ"ג וכל שני חסר וכל שלישי מלא צמ"ג וכל ד"ה דכו' צמ"ז וכל רביעי מלא צמ"ג וכל חמישי מלא צמ"ג כל שני חסר וכל שציעי מלא צמ"ח וכל שמיני מלא וכל תשיעי מלא צמ"ג: (ד) יום כו'. כמ"ש ויהי ערצ

מתני' גט שכ' ענרית כו' והראש"ד השיגו דדוקא מצום שחתמו העדים צה' לשונות והר"מ י"שצו דחתמו עדים צה' לשונות לרצותא נקטה ע"ש צרי"כ והרשב"א ג"כ השיגו מ"ש מע"ל עברי וע"ל יוני וכמ"ל סימן ק"ל סט"ו וצכ"ת י"שצו ע"ש: (ב) ויש מבשירין. הראש"ד והרשב"א וכנ"ל וכ"ש לגי' הר"מ: (ג) בשלישי כו'.

אלוהו ברבית.

וכל רביעי מלא במ"ג [חסר וס'] לשערים הרבעי. חלקיהו השני טבליהו. ביום הרבעי נקהלו לעומק: [וכל חמישי מלא במ"ג [חסר וס'] באו האנשים. הנזר כאשר עשיתי. ירמיה (המשיח). כל שני חסר [ודגש]. וכל שביעי מלא במ"ה [חסר וסימן נמסר בסדר בא]. וכל שמיני מלא. וכל תשיעי מלא במ"ג [חסר וסימן ויהי בשנת התשיעית ליהויקים. בשנת ארבע דלריוש. לישוע התשעי]. (ד) כמ"ש ויהי ערב ויהי בקר יום אחד (בראשית א, ה). ולכן כותבים ב, "אחד" ולא, "בראשון". ואם כי אמר בב"ר פרשה ג' — והביאו רש"י שם — שלכן כת, "אחד" ולא, "ראשון", לפי שהי' הקב"ה יחיד בעולמו — שלא נבראו המלאכים עד יום שני, מ"מ אין מקרא יוצא מדי פשוטו שמלת, "אחד" היא על היסוד ומכאן זמ"ל [מחמת הלשון שמצינו במקרא] פ' מהרמ"פ בסדר הגט סימן ג', שיש למנוע לכתוב גט ברי"ח — כמ"ש בהג"ה בס"ד — מפני שבחגי א א כתוב ב יום א ח ד לחודש השני, ויש ספק אם לכתוב בגט, "כיום אחד" או, "באחד" ¹.

תנא דמתני' והנא דתוספתא אשמעינן בהדיא דפסול אעפ"י שהוא מעין החתימות. והרשב"א שם פח א ג"כ השיגו מ"ש מצ"א עברי וע"א ויני שכשר, ובמ"ל סימן ק"ל סט"ו. ובכ"מ שם יישבו, ע"ש שכתב: ונ"ל דל"ק דכל חתימה ענין לעצמו וכיון שכל חתימת העד בלשון א' כשר אבל הגט כולו ענין אחד וצריך שלא יהא כתוב בשתי לשונות וכמ"ש הר"ן, עכ"ל. (ב) הראש"ד בהשגתו בה' גירדשין פ"ד ה"ח והרשב"א בגיטין פח א, ונז"ל בסק"א. וכ"ש לגירסת הר"מ שגורס בתוספתא הנ"ל בסק"א: "כשר", כמ"ש. (ג) הכלל בזה, דאזלינן בתר רוב שנמצא במקרא, כמ"ש הפוסקים. וכ"ה הכלל כבעלי הלשון. ובמס"ג פורשת נשא פ"ז: כל ראשון מלא [בלישנא] במ"ג [בפנינו: במ"ב חסר וס'] מיום הראשון עד יום השביעי בראשון בארבעה עשר: [וכל שני חסר וכל שלישי מלא במ"ג חסר [וסי'] והיו נכונים תצינא דפסוק. והשלישי שמה. והשני אבשלום]. וכל ד"ה ידוב' במ"ג [וסי'] ואחרי יחזאל. לחרם. יחזאל. ולמשלמיהו שר הצבא ב' [ו].

1 פרשנו דברי רבנו בס"ק זה — כפי המודפס בביאורי הגר"א — ש"ש ומכאן וכו' הוא המשך לאותו ס"ק. אלא וברפוס חילנא והוראדנא תקע"ס הנוסח הוא: ומכאן זה"ל פי וכו'. ויותר נראה שצ"ל: ומכאן זה פי וכו'. וכוננו כמ"ש לעיל שמכאן זה שהולכים בתר הלשון שמצינו במקרא. פסק מהר"ם פתואה, שיש למנוע לכתוב גט ברי"ח מחמת הספק עפ"י איהו לשון מקרא לכתוב. ואם כי בסק"ג כבר הוכיח רבנו דאזלינן בתר לשון שבמקרא אבל שם מדובר רק בוגע לכתוב מלא או חסר, ואילו כאן מדובר על תיבה שלימה אם לכתובה או אין לכתובה. ולכן הסמך רבנו דברי מהר"ם לדין של "יום אחד". ובקונטרס בשורת אליהו שבסוף ספר קול מבשר ח"א (ירושלים תשס"ו) לגיר משלם ראטה וצ"ל כתב, ש"ש בדברי רבנו: "ומכאן וכו'", צ"ל ס"ק בפני עצמו. והוא ציון על דברי ההג"ה: "ומכאן זה יש נמנעים לחת גט ברי"ח". וצ"ל: ומכאן זה כו' לפי מהרמ"פ סי' ג', וכחנת רבנו ש"ש בהג"ה:

— ומכאן זה יש נמנעים לחת גט ברי"ח, הוא לפי מהרמ"פ הג"ל — שטעם המניעה הוא — מפני שיש ספק ביום א' דר"ח, אם לכתוב "ביום אחד" או "באחד". וזה לאפוקי מ"ש בתנה בס"ו בענין נתינת גט ברי"ח — אף כשר"ח יום אחד או ביום ב' דרי"ח — ששם הוא רק לחששא בעלמא, וספק אחר כמבואר ש, וכמ"ש בח"מ סק"ב וי"ש סק"ח. ומיחושת קושת הטי"ז שהקשה שם סק"ב: איני יודע למה חזר לכתוב דבר זה אחר שכתבו בסעיף ד'. ועיין בסדר הגט שם סמ"ס ומ"ש עוד בזה בבשורת אליהו שם. ורבנו הוכיח פצמים אחדות בסימן זה, דברי מהרמ"פ בסדר הגט. ובנו"כ האחרים שבשו"ע ייחסו "סדר הגט" זה למהר"י מינץ. אולם אין לראות בזה סתירה. כי מהרמ"פ — כפי שכתב בהקדמתו לשו"ת מהרמ"פ — ליקט וסידר הדינים שבסדר הגט מקונטרי שבכת"י מהר"ם, והוסיף עליהם בקצת מקומות.

באר הגולה

ז טור נסע ר' פרץ
וכ"כ ש"פ כדכתיב
בספר חגי גיוס א'
לחש.
ח וכ"כ המחבר
בסעיף ה' וכדכתיב
בחוזה הפקודים נאחד
לחדש.
ט שס וסס.
י שס וסס.
כ שס וסס.

ראשון יכתוב באחד בשבת. ד י ביום ר"ח יכתוב ביום אחד לירח פלוני. הנה: ויאל דכותנין נאחד לירח (ונרדכי פרק ח המגדש) ומכת זה יש נמנעים לתת גט נר"ח (כך כתוב בסדר גיטין) (ה) ש בשני יכתוב בשני ימים בשלשה בארבעה כלם לשון זכר בה"א לבסוף. הנה: (ו) ויכתוב ימים עד עשרה בשני ימים בשלשה ימים וכו' (בסדר גיטין) ומלאן ויליך יכתוב יום ויאל יום ויאל יום וכו' (מרדכי פרק המגדש) כתב ימים לא מופסל צדיענד אלס כנר ניתן וכ"ש צשעת הדחק (צ"י) כתב שלשה או שמונה מלא צו"ו (בסדר ר"י מינץ) או שלא כתב בשני רק שני (בסדר גיטין) (ז) או שכתב ר"ח כנון שהיה לו לכתוב שנים עשר וכתב י"ג (צ"ס הרב מטרוני) כשר. וכן באחד ועשרים בשנים ועשרים בשלשה ועשרים וכן כולם. ה י בחשבון השנים יכתוב לשון נקבה בשנת חמשת אלפים ואחת לבריאת עולם שנים שלש ארבע כלם בלא ה"א לבסוף, וכן אחת עשרה שנים עשרה עד עשרים ומשם ואילך עשרים ואחת עשרים ושנים עשרים ושלש המנין המועט לשון נקבה וכן לעולם. הנה: (ח) ויכתוב בשנים מנין המרובה קודם אלל צימים יכתוב מנין המועט קודם (כן משמע בטור וכן הוא בסדרים) אחד ועשרים שנים ועשרים וכו' (חי) ולס כתב מנין המרובה קודם או להיפך שכתב בשנים מן המועט קודם כשר (צ"י) כתב לשון זכר במקום ל' נקבה כנון שהיה לו לכתוב חמש וכתב חמשה כשר (צ"ס מהרי"ל). ו כ (ט) אם יכתוב גם ביום ראשון של חדש אייר יכתוב ביום

ביאורי חג"א

דפלונתא הוא צפ"ה דיומא אחת כו'. מהר"פ סי' נ"ג: (ט) אם יכתוב כו'. עהג"ל דפ' היו נודקין (מהר"מ"מ) [מהר"מ"פ] הניא רח"ה דשייך ציוס א' לחודש פלוני וכמ"ש בטור צ"ס הר"פ מו"ש צפ' נוי שהיה נשוי אימא צר כ"ט צניסן וליך צר שלשים את וכ"כ ש"פ והר"ש צפסקין אלל הרצנצ"ל והר"מ צנדרים כ' להיפך (וע"ס סי') [וע"ס ס'] צ' ד"ה ומהא שמעינן כו' מיהו כו'

כו' וא"מ יולא מידי פשוטו ומכת זה לפי מהר"פ סי' נ': (ה) בשני כו'. דימים הוא לשון זכר ושנה הוא לשון נקיבה וכ"כ במקרא: (ו) ויכתוב ימים כו'. כו"ש ושלשים יום ושלשת ימים וששים יום וש"מ: (ז) או שכ' כו'. כו"ש צה"מ סי' מ"ז ס"ד צהג"ה: (ח) ויכתוב כו'. שכי"ה במקרא וכ"ה הכלל לכל הסי': (חי) ואם כתב מנין כו'. דענד כר"מ ענד וכר"י ענד

ברכת אליהו

ימים ר"ח ששי ושבט וכנסה בששי דן מה"ר משה ברבי יעקב לפני הר"א מנחם שיש לכתוב ביום עיבור לירח פלוני והנאהו הדבר ו"א לכתוב ביום ל' לחודש פלוני שעבר וכו'. מהר"מ פדוואה בסדר הגט סימן מ"ט הביא רח"ה דשייך ביום א' לחודש פלוני [ר"ל שביום א' דר"ח שייך לכתוב בגט גם יום א' לחודש הנכנס, מפני שהוא מתיחס גם לחודש ההוא] — וכמ"ש בסדר בשם ח"ר פרץ — מ"ש בפ' מ' שה"י נשוי — בכתובות צד ב — הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף חד הוא כתוב בחמשה בניסן וחד הוא כתוב ביה בניסן סתמא אוקמיה רב יוסף לההוא דחמשה בניסן בנכסים א"ל איך ואנא אפסיד א"ל את ידך על התחתונה אימא בר כ"ש בניסן את כו'. ע"כ דברי הגמרא. ומאי דקאמר בגמ': „אימא בר כ"ס בניסן את", משמע דר"ל היום האחרון של החודש, וא"כ למה לא קאמר: בר שלשים את. אלא, דאילו ה' ביום ל' דניסן, ה' צריך להזכיר בשטר גם „ר"ח אייר", ולא להזכיר „ניסן” לבד. [אם לא שנאמר שלכן קאמר כ"ס ניסן שמדבר בניסן חסר שלא כמנהג]. וכ"כ ש"פ חרמ"ש בפסקיו בסדר הגט שבסוף מסכת גיטין, לכתוב: ביום „שלשים של תשח ניסן” שהוא ר"ח אייר, וכן כל ר"ח שהם שני ימים. אבל הרשב"א [בנדרים סג א ובתשובה המובאת

(ה) דימים הוא לשון זכר, ולכן יכתוב בה"א לבסוף. ושנה הוא לשון נקיבה, ולכן יכתוב בלא ה"א לבסוף. וכ"כ במקרא. (ו) כמ"ש: ושלשים יום ושלשת ימים (לשון יחיד) ושלשת ימים (לשון רבים) (ויקרא יב, ד). ושם (פסוק ה): וששים יום ושלשת ימים. ושאר מקומות. (ז) כמ"ש בחי"מ סימן מ"ב ס"ד צהג"ה: אבל אי כתב גמטריאות או ראשי תיבות מדברים שאי אפשר לזייף כשר. העמ"ש סק"ו ראי' לזה. (ח) שכי"ה במקרא. וכ"ה הכלל לכל הסימן, דאולינן בתר הלשון שנמצא במקרא. (חי) דעבד כח"מ עבד וכר"י עבד. דפלונתא היא — בפ"ה דיומא נה א: אחת כו' — במנין ההוצאות אם מונים תחילה מנין המרובה או מנין המועט. — מהר"פ פדוואה בסדר הגט סימן נ"ג. (ט) עהג"ל דפ' היו נודקין רפ"ה דסנהדרין, ח"ל: כתב הר"א מ"מ"צ שני ימים ר"ח רגיליו העולם למנות לשטר כתובות וגיטין מיום שני, ויש ללמוד שיש למנות מן הראשון אע"ג דלמחצות מנינן משני הלכך ירא שמים יצא ידי שניהם ויכתוב יום פלוני שהוא ג' לראשון וב' לשני וראב"ה כתב שיש למנות מיום שני ואם שני

באר הגולה

ל גסס ומהר"פ וסיים
 שם שלל להכניס
 ראשו גסס נדנד
 פסק דמוחלל יתירה
 היל.
 מ שם וס.
 ג מצייתת דמורים
 דף ס"ג ע"א וכו' ו
 וכן פסק שם הרא"ש
 והר"ן.
 ס כדכתיב גריש
 נחמיה.
 ע שם גסס אנו
 הרא"ש וכתב גרי
 שהעיד הרמב"ן שראה
 נוסחה ישנה של הרי"ף
 מונחת ומכתב ידו ולפי
 גיטין א"ך פלוני וכו' גיטין דף פ"ה ע"ב.

שלישים לחדש ניסן שהוא ר"ח אייר וכן בכל ראשי חודשים שהם שני ימים
 (י) וביום שני של ר"ח יכתוב באחד לירח פלוני כי חשבונו מיום השני.
 הגם: וי"א שאין ליתן גט גסס ר"ח (סדר הגיטין גסס סמ"ק ומרדכי פרק המגרש והנהגות
 ניי"ל וכל צו) וטוב לחוש לזה אם לא נמקום שיש חשש לעיגון. ז מ (יא) אם השנה
 מעוברת יכתוב באדר ראשון לירח אדר ראשון ובשני יכתוב לירח אדר השני
 ואם כתב נאדר הראשון אדר סתם כשר אלל אם כתב בשני סתם הגט פסול (ג"י גסס הרא"ש
 ג והר"ן) (יב) ומלת ראשון יכתוב מלא ויי"ו (מ"כ נתיקון) (יג) ניסן מלא (יד) אייר בשני
 יודיין (הכל נסדר) ואם כתב נחד יודי פסול אם לא נשעת הדחק (ת"ה ס' רל"ג) ויש
 נוגעין ליתן גט נאיר א"ך נמקום הדחק נותנים וכותבין בשני יודיין (טו) סיון מלא יודי
 (נ"ז נסדר גיטין) תמוז מלא ויי"ו אלול מלא ויי"ו תשרי נחד יודי ומרחשון חד ויי"ו (דברי הרב)
 (טז) כסלו חסר יודי (ת"ה ס סיון רל"ג) ועיין למטה סעיף כ"ג וכו'. ח ע (יח) יש
 נוסחי גיטין שכתוב בהם איך אנא פכ"פ ואינו מכוון ויש ליוזמר מלכתוב תיבת
 מונחת ומכתב ידו ולפי כתוב זה אלל אלל פכ"פ וכל שום דלית לי דמוחלל פלוני וכן גסס אלה ותמה גרי"י מהא דאמרינן אהקון רנא
 גיטין א"ך פלוני וכו' גיטין דף פ"ה ע"ב.

ביאורי הגר"א

וכ"כ הרא"ש שם וכמ"ל כלן: (י) וביום
 ב' וכו' כי כו'. כמ"ל נמתני' דסנהדרין (מ"ז) [מ']
 א' שזה יודע בעיבורו כו'. (יא) אם השנה כו'
 ואם כו'. עומש נחמיה ס' ת"ג סכ"ח ועי"ד ס' ר"כ
 ס"ח: (יב) ומלת ראשון כו'. כמ"ל נוסח"ג:

(יג) ניסן מלא. אסתר ג': (יד) אייר כו'. סכ"ח
 נתרנס שם וכן כל החדשים נתרנס שם: (טו) סיון
 כו'. שם ח': (טז) כסלו כו'. זכריה ז' ונחמיה א':
 (יז) יש כו'. הרא"ש נסדר הגט רל"ח נטופס כו'
 וענה"ג אלל הרמב"ם כ' נוסחא שלו א"ך וכו"ה נטו'

אלהיה ברבת

בב"י והר"ם בנדרים ס ב כתבו להיפך — שצריך לכתוב
 בשטרות רק את החודש הנכנס, וא"צ להזכיר את החודש
 שעבר. ועיי' בנדרים ס ב בר"ן ד"ה ומהא שמעינן כו'.
 ואחרי שכתב שמזכירים בשטרות רק החודש הבא ולא
 החודש שעבר, כתב: מיהו כתב הרשב"א ז"ל בשם
 התוספות דבגיטין צריך לכתוב ביום שלשים לחדש תשרי
 שהוא ר"ח מרחשון כדי להחמיר, עכ"ל.² וכ"כ הרא"ש
 שם בפסקיו פ"ח ס"א, וכמ"ל כאן בשו"ע, להזכיר את
 החדש שעבר והחדש הבא.

(י) כמ"ל נמתני' דסנהדרין מ א: אחד אומר בשנים
 בחדש ואחד אומר בשלושה בחדש עדותן קיימת שזה יודע
 בעיבורו של חדש (זה שאמר בשנים יודע שהחדש שעבר
 מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום (של) שלשים
 מחדש שעבר היה — רש"י) וזה אינו יודע בעיבורו של
 חדש. ומוכח מכאן שחשבונו ימי החדש מונים מיום השני
 של ר"ח. [ועיין בביאורי הגר"א אר"ח סימן תכ"ז סק"ב].
 (יא) עמ"ל בחי'מ סימן מ"ג סכ"ח סקמ"א וסקמ"ב, ועיין
 יד"ד סימן ר"כ ס"ח ומש"ש סק"ג. [והוצא מדברי' שם
 דבשנה מעוברת סתם אדר הוא אדר ראשון אף אם ידע
 שהשנה מעוברת ורק לכתלה יכתוב באדר ראשון: אדר
 ראשון. ועמ"ל באר"ח סימן תכ"ז סק"ג, ושם סימן תקס"ח
 סקט"ז באריכות].

(יב) כמ"ל במס"ג פ' נשא פ"ז: „כל ראשון מלא במ"ג",
 וכמ"ל בסק"ג.
 (יג) כ"ה באסתר ג, ז.
 (יד) שבי' בתרנס שני באסתר ג, ז. וכן כל החדשים
 בתרנס שני שם.
 (טו) כ"ה באסתר ה, ט.
 (טז) כ"ה בזכריה ז, א ובנחמיה א, א.
 (יז) ז"ל הרא"ש ב' אדר הגט: ראיתי בשו"מ נוסח הגט
 של רב אלפס ז"ל שכתב בו איך אנא פלוני וכן בשאר
 טופסי תיקון הגדולים ואינו גופל על הלשון דהאי בשטרות
 שכותבין העדים החבר שנתקיים בפניהם שייך למיכתב
 זכרון עדות איך נעשה זה הדבר בפנינו אבל לשון נוסח
 הגט הוא סיפור דברים שהבעל מספר שבזמן הזה הוא
 מגרש אשתו לא שייך למיכתב איך אלא בזה"ל אני פלוני
 מגרש את אשתי הילכך טוב שלא לכתוב איך, עכ"ל.
 ועכ"ל סק"ע, ח"ל: וכתב גרי"י שהעיד הרמב"ן שראה
 נוסחא ישנה על הרי"ף מוגהת מכת"י ואין כתוב בה אלא
 אנא פלוני בן פלוני וכו'. אבל הרמב"ם כ' נוסחא שלו
 בה' גירושין פ"ד ה"ב: „איך, וכ"ה בנמ' בגיטין פה ב:
 דאתקין רבא בגיטין איך פלניא בר פלניא וכו'. וכ"ה
 הרי"ף שם והראש"ש שם פ"ט ס"ד וש"פ. [ועב"י וח"מ סקב"ז
 וב"ש סקב"ב].

אלהיה שבסוף ספר קול מבשר ח"א.

3 ובבאה"ג סק"ס ציין רק לריש נחמיה. וע"ל בט"ז סקב"ז
 ובהה"ד סימן רל"ג.

2 דברי הרשב"א הם בנדרים סג א ובתשובה המובאת בב"י.
 ודברי התוס' הם בנדרים שם ס ב ד"ה פסק. ועיין כאן בנט
 מקושר ובנט פשוט ובתורת גיטין, ובביאורי הגר"א אר"ח
 סימן תכ"ז סק"א וסק"ב ובדמשק אליעזר שם, ובקונטרס בשורת

באר הגולה

פ מיומא דלגני שם
ומהטעם שכתב רש"י
שם והרמב"ם זצ"ל
דן ו' כ' טעם אחר.
ז ג"ז שם וכמ"ס
רש"י שם והרמב"ם
זצ"ל דן ו' כ' טעם
אחר.
ק ג"ז שם.
ר טור זצ"ל שם
הרמב"ם זצ"ל ר' יוסף
טוב עלם וכ"כ

התוס' שם זצ"ל דתלנין וכתבו שם ושם שם שתי תיבות ודי נזקוק אחר. ש ג"ז צווימאל דלגני שם וכדמפרש שם
וכת"ס רש"י והרמב"ם שם פ' צענין אחר. ת טור וכ"כ חזו הרמב"ם שם ונפטר הנט ור' ירוחם זצ"ל התוספות.

ביאורי הגר"א

כמו ש' המשמשת ע"ש: (כ) אבל אם כו' ח"י
טעם לזה דלא נה' יודיין נ' תיבות הן כמ"ס תוס'
והרמב"ם שם וכן נכ"מ נפרנס כתיב די לנד ול"ד
לכדלעומר שהוא שם ח' לגמרי וכן כיוצא בזה:
(כא) נהגו כו'. הרמב"ם שם והטור ומה"ם וש"פ:
(כב) יכתוב כו'. דל"כ לא היה צריך להאריך צהוויין
שכן דליכא למיטעי. הרמב"ם שם: (כג) אבל כו'.
כלשון ראשון (שצ"ש) [שצ"ש] ס"ה נ' ד"ה ר' נתן
כו' ולכן לא אמרו נגמ' ו' דפטורין ואינו מוכרח דלא

פ"ה נ' וכ"כ הרי"ף והרמב"ם שם וש"פ: (יד) וכן
יש כו'. ג"כ שם נסדר הגט של הרמב"ם חזו הרמב"ם
כ' נזקק שם: (יט) ונהגו כו'. תוס' שם ד"ה
דמהוין כו' חזו מדינא חין להיות יו"ד אחר ה' [נ"ל]
אחר התי"ן של תלנין וכן אחר תי"ו של תהוין וכידוע
לפעלי הלשון וכ"כ המורכבי שם זצ"ל הרמב"ם שם
התרגומין והוא נלל יו"ד וכ"כ הרש"ם אחריו וכ"ה
נזקק הגט של הרי"ף והרמב"ם. ועוד כ' הרמב"ם והמורכבי
וש"פ שם על ה"ו"ד שאחר ה' דיתלנין דיתהוין דהו

אלוהו

לח בשני שיטין, וכמ"ס להלן סימן קכ"ט סל"ב, ועמ"ש
ס"ק ג', נ"א, ג"ב — שהוא שם אחד לגמרי, וכן כיוצא
בזה. [ועמ"ס סק"ד וח"מ סקל"ב ובי"ש סקכ"ה].
(כא) הרא"ש ובגיטין פ"ט ס"ד [וע"ש בקרבן נתנאל
אות ת'] והטור והמ"מ בה' גירושין פ"ד הי"ג וש"פ.
(כב) דל"כ לא ה' צריך להאריך צהוויין שלהן דליכא
למיטעי. — הרא"ש ובגיטין פ"ט ס"ד. ור"ל, שהטעם
שצריך להאריך צהוויין הוא שאם לא יאריך ויראה כיו"ד
משמע תריכין — גרשה דעלמא, ושביקין — עזובות
דעלמא, ולא שלה היא. וזה שייך רק כשכתוב תרוכין
ושבוקין בלי יו"ד אחרי ה' והש'. אבל תריכין ושביקין
(עם יו"ד) ליכא למיטעי כלל, דתריכין ושביקין לאו כלום
הוא. [ועמ"ס סקל"ב ובי"ש סקכ"ה].

(כג) נתן בגיטין פה ב: דאומר וכו' פטורה וכו' לא
אמר כלום. ופירש"י: דדלמא לשון פטור וחובה להקל
מעליה חובות שחיבת. ושם בגמ': תניא רבי נתן
אומר פטורה דבריו קיימין פטורה לא אמר כלום. וכתב
רש"י — כו"ה ר' נתן כו': פטורה דבריו קיימין לשון
גט פטורין כך שמעתי ולי נראה הפוך פטורה שו"כ בלשון
צוואה הוא כמו שלוחה וכו' לשון גט פטורין שהוא דגש
וכו' פטורה הוא לשון פטור וחובה וכו' דאי לשון פטורין
ה' לו להדגיש פטורה. ומ"ס המחבר: „אבל פטורין
מלא בשני יודיין", הוא כלשון ראשון שברשי"ש שם. ולכן
לא אמרו בגמ' שם פה ב דצריך להאריך ו' דפטורין,

ברכת

(יח) ג"כ שם בסדר הגט של הרא"ש, וז"ל: ומה שנהגו
לכתוב ולאחריו דאבהתא תמהתי למה נהגו לכתוב כן
מאחר שאין מוכירין מקום דירת אבי האשה, עכ"ל. אבל
הרמב"ם כ' בנוסח שלו בה' גירושין פ"ד הי"ב.
(יט) תוס' בגיטין פה ב ד"ה דתהוין בשם ר"י שראה
בתיקון גיטין קדמונים ושכ"כ בתיקון שטרות של ה"ר
יוסף טוב עלם. אבל מדינא אין להיות יו"ד אחר ה'
[נ"ל אחר התי"ן] של תצביין, וכן אחר תי"ו של תהוין,
וכידוע לפעלי הלשון. וכ"כ המורכבי שם סימן תמ"ו
בשם הרמב"ם, שצדק ככל התרגומין, והוא בלא יו"ד,
ושכ"כ הרש"ם אחריו. וכ"ה בטופס הגט של הרי"ף
והרמב"ם בה' גירושין פ"ד הי"ב. ועוד כ' הרא"ש שם
פ"ט ס"ד וכתב שם כלל מ"ה סכ"ט והמורכבי שם שגם על
הי"ד שאחר ה' דיתצביין דיתהוין אין להקפיד — אם
לא כת' — כי ה' ה' ה' כמו ש' המשמשת ע"ש. וז"ל
הרא"ש: ונ"ל דבמקום שנהגו לכתוב דתצביין אין
קפידא דאם אין הדל"ת במקום אשר תהיה במקום ש"ן
כמו שתהיה שתרצי וכו'. [וע"ל סק"ב].

(כ) א"י טעם לזה דלא בה' יודיין כ' תיבות הן,
כמ"ס תוס' בגיטין פה ב ד"ה דתהוין הנ"ל בסק"ט,
וכתבו: ודי תהוין הם שתי תבות ה' במקום אשר וכו',
וכ"כ הרא"ש שם פ"ט ס"ד: וה' די תיבה בפני עצמה
כמו אשר דמתרגמין די. וכן כמ"ס בתרומה כתיב די לבד.
ול"י לכדלעומר — דאמרינן בחולין סה א דלא פסק

באר הגולה

א וכו"כ הכל זו נשם הטופס שמתם זו ר' יחיאל וכן חומר הר"פ.
ב גם זו צמיחא דלניי סס.
ג גם זו סס.
ד טור וכו"כ הר"פ.
ה נסדר הגט וכו"כ נסמ"ק.
ה גם זו סס צמיחא דלניי תשום דמשמע לא תנסא.

1 סס נשם הרמב"ם ע"ד מה"ג. 2 סס נשם הר"פ.

יו"ז ראשונה (נסדר גיטין דמהרי"ל א ונסמ"ג) וכן נוהגין (כד) ולכן צריך להאריך ג"כ ו' של פטורין (כו"כ המרדכי) (כה) ונהגו לכתוב נגט נחתלה שציקין פטורין תרוכין ואח"כ פש"ת ואח"כ תש"פ ואם שינה צוה אין עיכוב בדבר.
יד ג יזהר יפה ברגל של ה"א של למהך שירחיקנה מנגה ד (כו) וכן בכל התי"ן צריך לזהר אלא שבוזה צריך לזהר יותר. טו ה לא יכתוב לאתנסבא אלא לאתנסבא. (כז) (ואנש חסר יו"ד מרדכי) (כה) דילג ה' דלהתנסבא וכתב לתנסבא כשר (רש"י אלף קס"ג). טז ו על דרך זה צריך לזהר בכל לשון ובכל כתב שכתוב שלא יהא בו משמע שתי עניינות. יז ו (כט) לא ימחא באלף. הנה: ואם כתב נה"ל וזכר ניתן הגט כשר (צ"י) (ל) ואם נכתב יוחי צו"ד פסול אם לא לאתנסבא. 1 סס נשם הרמב"ם ע"ד מה"ג. 2 סס נשם הר"פ.

ביאורי הגר"א

כו'. דניאל ו': (כח) דלג כו'. כמ"ש ר"ה גאון ולקמן נסב"כ כ"ס נכה"כ שאפילו חסר כל התינה אין צוה אום פסול שהרי יש צו הרי את מותרת לכ"ה וכשחמרו שם כ"ו ח' צריך לשייר הרי כו' לא חמרו לשייר להתנסבא לכל כו' ולא הקפידו אלא שלא לכתוב ח' נמקס ה' דמ' לא תנשא ואפ"ה אינו פסול אלא כשנא הנעל וערער ככ"ל. סס: (כט) לא ימחא כו'. מחלוקת גדולה ננוסחא זו וכו' צ"י וד"מ דנהוג עלמא נח' וכו"כ דניאל ד': (ל) ואם כ' ימחי כו'.

אליהו

גט פטורין, דאגרת הוא לשון הקודש, וגט הוא לשון חכמים ותרגום, ואין ס' להקדימו ללשון הקודש.
(כו) כמ"ש בפ"ג דמנחות כט ב: ותלו ליה לכרעיה דה"י (רגל הפגמים של ה"י תלוי באויר ואינו דבוק לגגו — ורש"י). [וע"ל סימן קכ"ה סט"ו בהגה ומש"ש ולהלן סעיף מ"ח].

(כז) כ"ה בדניאל ו, יג: „אנש" חסר יו"ד.
(כח) כמ"ש ר"ה גאון ולקמן בסב"כ [ועמ"ש סקל"ה], דכל הדקדוקים שאמרו בגיטין פה ב לכתוב כן, אינו אלא כשבא הבעל וצער. כ"ש בפ"ג, שאפילו חסר כל התיבה אין בזה שום פסול שהרי יש בו הרי את מותרת לכל אדם. וכשאמרו שם כז א בכתוב טופסי גיטין: צריך לשייר אף מקום הרי את מותרת לכל אדם, לא אמרו לשייר להתנסבא לכל כו'. ולא הקפידו — שם פה ב — אלא שלא לכתוב א' במקום ח', דלאתנסבא בא' משמע לא תנשא. ואפ"ה אינו פסול אלא כשבא הבעל וצער בגיטין. — שם. [כ"ה בתשובת הרשב"א סימן אלף קס"ג ובש"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סימן קמ"ה. וע"ל סקל"ה].

(כט) מחלוקת גדולה בנוסח' זו. ובת' ב"י וד"מ סק"כ דנהוג קלמא בא'. וב"י בדניאל ד', ל"ב. [וע"ל סקל"ה].
(ל) בכל כה"צ שכתב הרב פסול הוא תמיה, מ"ש מה' דלהתנסבא שכתב הרשב"א — הג"ל בסק"כ — הואיל והוא בטופס אין קפידא, וכמ"שיל במ"ש: „אם חסר תיבה

שרש"י פי' להיפוך שם ונל"ה לא שייך צו"ד דבגמ' כ' יו"ד לסימן הנקודה וע"ל סק"ז וסי' מ"ד והוא משקל פעולין דגש הע' ולכן נתרובין וערוזין הת' זהע' צל"י וכ"ה נתרנס פ' תלל פטורין גלל יוד ודגש ומו"ש ולכן ל"ק ו' דפטורין משום דל"ק נמתני' שם ועתו"ס שם ד"ה ר"י כו' וז"ש נהג"ה וי"ל כו' וכו"כ נסמ"ג וכל זו ומהרי"ל: (כד) ולכן כו'. וכ"ה נמרדכי: (כה) ונהגו כו'. פ' מהרש"י סי' רכ"ח ע"ש: (כו) וכן בכל כו'. כמ"ש נפ"ג דמנחות: (כז) ואנש

ברכת

דמאחר שכתובים פטורין עם יו"ד, אין צורך להאריך והא"י, דתו ליכא למיטעי, כמ"ש בסק"ב. ואינו מופרה. חדא שרש"י פי' להיפוך שם כה ב, שצ"ל בלי יו"ד. ובלא"ה לא שייך באן יו"ד, דבגמ' בת' יו"ד לסימן הנקודה, וע"ל סק"ז ופי' מ"ד, והוא משקל פעולין בדגש הע'. ולכן נתרובין וערוזין הת' והע' בצרי. וב"ה בנרגום פרשת תצא (דברים כד, א) פטורין בלא יו"ד ודגש כפי' ומ"ש הרא"ש שם פ"ט ס"ד דלכן לא קאמר בגמ' שם פה ב שצריך להאריך וא"י דפטורין, משום שכותבים פטורין עם יו"ד כמ"ש, אפ"ל שבאמת כותבין פטורין בלי יו"ד, ומשום כך צריך להאריך והא"י (דהא בהא תליא כמ"ש), והוא שלא הוזכרו בגמ' וא"י דפטורין, משום דלא קאמר במתני' שם מלת פטורין. ועתו"ס שם ד"ה ר"י כו', שכתבו: בספרים לא היה כתוב גט פטורין וכו' עכ"ל. וז"ש בהגיה: וי"א דפטורין ג"כ חסר יו"ד ראשונה וכו'. וב"י בסמ"ג עשין ג' וכל בו סע"י ומהרי"ל בהלכות גיטין.

(כד) וב"ה במרדכי דגיטין סימן תמ"ז.
(כה) כ"כ בפסקי מהרא"י סימן רכ"ה ע"ש. וכתב שם השעם שבתחלה כותבים שפ"ת, דמוסיף הולך הוא, דפטורין משמע כריתות טפי משבוקין, ותרובין משמע כריתות טפי מפטורין. ואח"כ פש"ת, מפגי שיש סברה ששבוקין הוא טפי מפטורין, ותרובין טפי משבוקין. ואח"כ תש"פ, דספר תרובין הוא קודם, מפגי שספר הוא לשון הקודש (וכתוב בפרשת גיטין), ואגרת שבוקין הוא לפני

דהיכא דאות השני בדגש ליכא יו"ד או וא"י קודם ע"ש וכו' עכ"ל. וע"ל ס"ק ל"ט, ג' ג"א.

5 בעמודי אש שעל פסקי הגר"א (חילגא תרס"ד) כתב: צ"ל וע"ל סעיף כ"ז וסעיף מ"ד וכונת מרן ז"ל הוא להביא ראיה

זשעת הדחק ונתקום עיגון (מ"כ נתקון). יח (לא) ח צריך שלא יהא בשיטה אחרונה לא ספר תרוכין ולא גט פטורין ולא אגרת שבוקין אלא כדת משה וישראל לבד ויעשה ממנה אותיות גדולות כדי שלא יסיים באמצע שיטה משום דאיכא למיחש שיתתמו בחצי שיטה הנשארת ט (לב) ואין ראוי לעשות כן י (לג) ואם כתב בשיטה אחרונה יותר מכדת משה וישראל לא נפסל בכך. יט כ אם כתב וישראל אלף למ"ד כאחד לא נפסל בכך (ודוקא דיעבד לו נתקום עגון כונו שנתפזר לעיל סימן קכ"ה סעיף י"ו). כ ל כיון שאנו מכירין סגנון הדבר אין לפוסלו בשביל דילוג אות אחת. כן ידוקא דלא חכים ולא טעם יקרא ישראל דנעט לא צעין כתנ תוה כונו נס"ת. ל שם וכ"כ נעל העיטור.

ביאורי הגר"א

זכר כה"ג שכתב הרב פסול הוא תמוה מ"ש מה' דלהתנסחגל ש"כ הרש"א האיל והוא ענופס אין קפידול וכמס"ל סמ"ט וכ"כ דמ"ג כלן נסם תיקון ישן אלל שמה עליו דהא לא מנחל נמרחל צוירל ומס"כ נה"ל דפ"ח הוא נ"כ זאל לנל לפי מ"ש אין קושיתו כלום: (לא) צריך כ"ה. זאלן למדין משיטה אחרונה כמ"ש ננ"צ קס"ז ח' וע' נתוס' שם ד"ה לפי כו': (לב) ואין ראוי כו'. נוסח דלז אין למדין גם מהשיטה שלמעלה. סמ"ג ועמ"ת

אליהו ברכת

אחת מהטופס לא נפסל בכך" [ועמ"ש"ס סקנ"ד]. וב"כ ברי"מ כאן סק"כ בשם תיקון ישן. אלא שתמה עליו, דהא לא נמצא במקרא ברי"מ, משא"כ בה"א דפעם אחת הוא נ"כ בה"א. אבל לפי מ"ש אין קושיתו כלום, דכיון דהוא מטופס אינו פוסל בדיעבד. (לא) שאין למדין משיטה אחרונה, כמ"ש בב"ב קסב א. ולפיכך אין לכתוב בה שום דבר שהוא מעיקר הגט. ועיין בתוס' שם ד"ה לפי כו', וז"ל: וצריך ליותר בגיטין שלא לכתוב ודין דמאי ליכי מנאי ספר תרוכין בשיטה אחרונה אלא מתירוכין ואילך שהוא כפל לשון וכו' עכ"ל. [ועב"ש סקנ"ז]. (לב) מזהר דאז אין למדין גם מהשיטה שלמעלה. — סמ"ג עשין ג', וז"ל: פן יחתמו העדים בחצי השיטה שנשארת חלק ושוב לא גלמד מן השיטה שנייה שעל התחיתמה שמאחר שהיא סמוכה לעדים יש לחוש שהוסיפה בעל השטר בין העדים לכתב ונמצא שבטלת ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תרוכין דכתוב באותה שיטה ושמא הוא מעיקרי הגט וגם אין תקנה להתחיתם העדים תחת הכתב של חצי השיטה האחרונה שיש לחוש שמא תמלא ממה שתצצה חצי השיטה חלק ותוסיף עוד שיטה אחת שלימה בין העדים לכתב וילמדו מן החצי שיטה שהוסיפה שהיא קודם

ותמיה לי כי בדקתי בכמה ספרים ובכולן כתיב בדניאל ימחא באלף וכ"כ מהרי"ק שבדניאל כתיב ימחא באלף וכ"כ המרדכי שבדניאל כתיב ימחא באלף וכו' וכן מ"ש הב"י בשם האורבלי שבדניאל איתא פעם באלף ופעם בה"א לא מצאתי בספר דניאל רק פעם א' ובאלף וכו' עכ"ל. ובערוך השלחן סמ"ב כתב: ומ"ש (הגר"א) דפעם אחת כתיב בדניאל ימחא בה"א וכ"כ בב"י לא ידעתי מקומו, עכ"ל. וע"ע בב"י ובפרי חדש ובגט פשוט סי' ג"ה ג'.

6 בב"י כתב: והאורבלי אומר דשני מקומות הוא בדניאל אחד באלף ואחד בה"א לפיכך אין חששא. והפרי"ח כתב ע"ז: והא ליתא שלא נמצא בדניאל כי אם בסימן ד' ולא איתא דה ימחא בדי' ובכל הנוסחאות כתוב באלף ולאפוקי מהלבוש שטעה בזה וכתב שבדניאל כתוב בה"א וליתא ואין ספק שהעיקר לכתוב באלף וכו' ולכן אין לזנוז מדברי המחבר לכתוב באלף ואם כתב בה"א אין ראוי ליתנו כלל מעיקר דינא ולא כמ"ש בב"י ע"ד מהיות טוב אבל אם כבר נתגשרה לא תנשא לכתחלה, עכ"ל. ובנחתל שבעה סימן מ"ה אות י"ז ג"כ כתב:

באר הגולה

מ שס גסס תשונת
לזיו הרמ"ש.

ג ונשס דרנעו לזין
לו פ' לחר כי לס
גסנת כיון דמקצ
נתרה כ' יוס לחס
וטעות יוס ח' מוכרח
גנט כיון שכתב גו
גיוס ד' ח"כ הוא
כ"ל לחס ותליג
הטעות גנקיעות
החדש חסכית.

ס שס גסס הרמ"ש
גפ"ד וכו' ה"ה מוס

כא מ (לה) אם כתב ברביעי כ' יום לירח שבט ודילג ולא כתב בשבת וגם יום
רביעי היה כ"א לשבט והוא כתב כ' הגט נ כשר (וי"ח ופוסלן גכה"ג) (רי"ג ק"יג).
כב ס אם לא האריך וז"ל שאמרנו או שכתב היודי"ן שאמרנו שלא יכתבו או
שלא כתב היודי"ן היתירות ה"ז גמ פסול ע חזן מב' יודי"ן הנוספות בדיתיהויין
ודיצבויין שאינו אלא מנהג. (וי"ח חומרים דלס לא כתב דיתיהויין רשאה רק כתב ולא
תחל רשאה עדיף טפי) (הר"ן פרק הנוגרש ונעיטור) פ (לה) וי"א שאם לא ערער הבעל
כשר צ (לו) ויש מי שאומר שאין ערערו מועיל אלא א"כ כתבו הוא או שהסופר
כותבו ק מפיו. כג ר אייר יש לכתוב לכתחלה בב' יודי"ן (וע"ל סעיף ז').
כה ש בסלו חסר יו"ד. כה ת (לו) אם היה ליה לכתוב בשנים עשר וכתב
בי"ב כשר. כז א (לה) למנין בחד יו"ד. כז ב (לט) שאנו מנין בלא וי"ו.
הנה: (מ) ואם כתב ו' לזין לפסלו געטת הדק (רי"ג ס' שי"ד) ואם נהגו לכתוב כך * לזין

המשה מומטע שטעו תכונים הנט פסול ולא תנא גו ומכל מקום אם נשאל לא תנא. ע הרמ"ש שס נפקיו.
פ הרמ"ש דהשגות ונשס גאון. צ טור גסס העיטור גסס רבנותא ושלח הסכים לזיו הרמ"ש. ק וס"ס שס ולמי
צעל ונערער ואחר אלא הוא דפסולא ליה נהי דקדוק ולקולא חסכונית וכו"כ הרמ"ש נשונא. ד תה"ד גסס הסכמת
רבנותא. ש שס נשונא וכו"ש לעיל סעיף ז'. ת הנהג' מרדכי גסס הרב מטרלי וכו"כ רציו ירוסם אם כתב גו
גו' נתקום געטת. א כל גו והל' הנט דמורדכי והר"ג סיון שי"ד גסס נוסח הנט הנהג' נפרס נספר עמודי גולה.
ב שס ואם. * פי' אפילו של געטת הדק ושס נשונא כתב שזין לשנות גזה מנהג המקומות שלל להוציא לעו על יעין הרמ"ש.

ביאורי הגר"א

נשיטה האחרונה וכו' שכי' הרמ"ש נשונא וכו"ש
נשי"ט ס' מ"ד ס"ט: (לד) אם כ' כו'. עקמ
ס' מ"ג ס"ד ס"ה: (לה) וי"א שאם כו' נרא"ש שס
ס"ד גסס ר"ה גאון וכו"כ הרמ"ש נשנו וכו"כ בירושלמי
פי"ג הלכה ג' אם נא ועירר ערעורו קיים ע"ש:
(לו) וי"א כו'. שס גסס נשי"ט: (לז) אם כו'.

ברכת אליהו

(לד) עיין חשן משפט סימן מ"ג ס"ד: אם כתב ברביעי
עשרים יום לחודש שבט ודלג בשבת כשר. ועיין שם
ס"ה: אם כתב ברביעי לשבת כ"ב לתשרי ונמצא שאינו
מכוון שרביעי בשבת של תשרי של אותה שנה ה' ביום
ארבע ועשרים אפ"ה כשר.⁷
(לה) ברא"ש פ"ט דגיטין פ"ד בשם רב האי גאון. וכו"כ
הראב"ד משמך בח' גירושין פ"ד הי"ד. וכו"כ בירושלמי
פי"ב הלכה ג' אם בא ועירר ערעורו קיים ע"ש.⁸
(לו) שם ברא"ש פ"ט דגיטין ס"ט — בשם בעל העיטור.⁹
(לז) בג"ל פ"ד בהג"ה, וכמש"ש סק"ז, שאם כתב ר"ת כשר.

אלו שדוקא בתרתי לסיבותא — שאמר לסופר סתם לכתוב
ואינו מערער — כשר. אבל במערער גמ בכה"ג פסול. אולם
הרא"ש הביא דברי בעל העיטור כחולק על הרמב"ם — שהוא
בעל השיטה הראשונה שבמחבר — שהביא שם הרא"ש מקודם.
ומ' שרא"ש סובר בדעת בעל העיטור שבאמר לסופר סתם
לכתוב אין ערעורו מועיל. והטור שהביא כן מבעל העיטור,
הוא עפ"י דברי הרא"ש הנ"ל. ובביאור דברי בעל העיטור
עיין בב"ח ובדרישה סק"ד ובט"ז סק"ז ובכ"ש סק"ב ובגט
פשוט ס"ק ס"ה, ס"ו. ס"ט, ע'.
10 בפסקי הגר"א כתב שצ"ל: סעיף י"ז. וכונתו למש"ש
בסק"ל, וכל שהוא בטופס אין קפידא וכשר בדיעבד. והו"ה
בכתב מונים בוא"ו. וע"ל סק"ס וט"ז סק"ח ובי"ש ס"ק
ל"ב, ל"ג וגט פשוט סקע"ה.

7 והמקור לדינים ההם הוא מדינו — שכתב הרא"ש בכלל
מ"ה סכ"ה שהגט כשר. אולם כאן כתב הרמ"א: "וי"ח ופוסלן
מכה"ג", ושם בתור"מ לא הביא הרמ"א דעת החולקים ועיין
מ"ש בזה שם בש"ך סק"ז וכאן בב"ש סק"ל' וגט פשוט
סקס"ד וביט מאיר ופ"ח ס"ק ל', ל"א.
8 בפנינו בירושלמי שם ליתא. ואולי צ"ל: "פ"א הי"ג",
דאיתא שם: "וערר שבגופו עררו קיים", וע"ש במפרשים.
9 דברי בעל העיטור הם במאמר שביעי כתיבת גיטין ושטרות.
וגם בבאה"ג סק"צ צ"ן: טור בשם העיטור בשם רבנותא
ושלוח הסכים אביו הרא"ש. ונראה שרבנו ר"ל, כי מדברי בעל
העיטור אין הדבר ברור כ"כ, כי סוף דבריו הם: אבל אי
אמר הבעל לסופר ולעדים לכתוב לה גט סתם וכו' והבעל אינו
מקדק כשר ותושבא גו אם העדים מצויין ועידו בפני ב"ד
דטעות סופר היה וכן כתב רב האי וכו'. ומשמע מסוף דבריו

באר הגולה

ג כ"ל וכן הוא
נר"ש שם פ"ו ולא
כתב כלל.
ד שם נספחים הנ"ל.
ה מהר"ר ישראל
נכתבו ס' קפ"ה.
ו פירוש שכתב
דמתקריא נאל"ק.
ז כטופס גט הרא"ש
נפוק גיטין ונחמנ"ס
נפ"ד גיטין ור'
ירושם.

ח כטופס הרי"ק.
ט שם מוזכר וכל
שם חלל התורף
דפיר למוכתב הכי
ל כנוסח הג' שרמנ"ס פ"ד
מ כנוסח הנט שרמנ"ס והרא"ש ור"י והטור. נ נהל' גט
ז כטופס הרי"ק והסמ"ג שמו וכ"כ הרא"ש והטור.
ס כל נ.

לפוסלו וה"ה חס כתב לוויין שאלו נונין (ג נותח) וכל כיוול נה. בח ד (מא) דיתבא
על נהר פלוני בחד יו"ד (ואם כתב די יתבא כשר) (נ"י). כמו ה (מב) במתא
פלונית דמתקריא פלונית בלשון ו נקבה. ל ו נהגו לכתוב העומ' במקום
פלו' קוד' וכל שו'. הנה: ח וי"ל דיש לכתוב החניכ' קודם העומד במוקם פלוני וכו' (עיין
נפסקי ומהר"א סימן רמ"ז) ו וכן נוהגין בנדינות אלו נהגו לכתוב פלוני בן פלוני ולא צר
פלוני (מג) ולא כתב צר הנט כשר (מהרי"ק שורש כ"ו). לא י נהגו לכתוב וכל
שום דאית לי ולאכהתי. לב כאם כתב בדלא אניס במקום בדלא אניסנ'
לא נפסל (מד) וכותבין אניסנא מלא צו"ל חלל הנו"ן (מהרי"ו). לג ל נהגו לכתוב
פטרית קודם ושבקית מ ונהגו לכתוב ותרובית בוי"ו אחר הרי"ש.
לד נ (מה) יתיכי כג' יודי"ן ו ליכי בב' יודי"ן. לה ע נהגו לכתוב דהוית
תיבה אחת. הנה: חס לא כתב וין קדמת דנא רק כתב דהוי' אנתתי (נו"כ נתיקון) או דלג
מלת אנתתי (ר"ד כהן) או מלת דהוית (הנהות אלפסי פרק המגרש) כשר.

כדי לכלול וכל שום על שניהם. י כטופס הרא"ש והרמנ"ס ור"י. כ ר"י נח"נ. ל כנוסח הג' שרמנ"ס פ"ד
ולי ז"ע שצ"י לא כתב כן וע"ל נספיק י"ב נהג"ה. מ כנוסח הנט שרמנ"ס והרא"ש ור"י והטור. נ נהל' גט
דמורכב. ס כל נ.

ביאורי הגר"א

סימן י"ז: (מא) **דיתבא** כו'. תוס' פ"ה ז'. נד"ה
דטהוין כו' והרא"ש שם ושי"פ: (מב) **במתא** כו'.
כמ"ש נמס"ג כל העיר השנה כו' כמ"ש העיר הזאת
קרונה היא והיא מנער. שם: (מג) **ואם כ' בר** כו'.
נמהרי"ק שם כ' שיש לכתולה לכתוב צר ושכן נהגו
ושכ"ה נהרנה נוסחאות ע"ש: (מד) **וכותבין**

סימן י"ז: (מא) **דיתבא** כו'. תוס' פ"ה ז'. נד"ה
דטהוין כו' והרא"ש שם ושי"פ: (מב) **במתא** כו'.
כמ"ש נמס"ג כל העיר השנה כו' כמ"ש העיר הזאת
קרונה היא והיא מנער. שם: (מג) **ואם כ' בר** כו'.
נמהרי"ק שם כ' שיש לכתולה לכתוב צר ושכן נהגו
ושכ"ה נהרנה נוסחאות ע"ש: (מד) **וכותבין**

ברכת אליהו

וז"ל והגוי ספרי דפלגי יקרא לבעלי זרועות וכותבים פלוני
החכם או רב או נשיא אע"י דלא קרי להו אנשי הכי
ואיהו לאו בר הכי אין זה שינה שמו והגט כשר כיון
דקרי ליה בשמו בפירוש אע"י דפלגי יקרא דלא חזו ליה
לא שינוי השם הוא וכן כתב ר"ת עכ"ל למדנו מכאן
שני דברים שכן רגילות לכתוב פלוני בר רבי פלוני
דאל"ה היאך יעלה על הדעת לכתוב החכם או הרב וכו'
ועוד למדנו דלכל הפחות הגט כשר וכו' עכ"ל.¹²
(מד) שהרי"ד אחרי הגו"ן סימן למדבר בעדו עומד (כלומר
שמטב על המגרש).

(מה) **ר"ל מלא** יחיד אחר התי"ץ, ד"יתיכ"י וכן "ליכי"
מלא ביחיד אחר הלי. וכ"ה תרגום של אותך לנקבה כמ"ש

(מא) **תוס' בגיטין פה ב** ברי"ה דתהוויין כו': דיתבא
על נהר פלוני הכל תיבה אחת כלומר היושבת ואין לכתוב
די יתבא אשר יושבת. וכ"כ הרא"ש שם פ"ט ס"ד ושי"פ.
(מב) **כמ"ש במס"ג** כל העיר השנה כו' כמ"ש: העיר
הזאת קרובה היא והיא מנער. שם.¹¹

(מג) **במהרי"ק שורש כ"ו** כתב שיש לכתולה לכתוב
בר ושכן נהגו ושכ"ה בהרבה נוסחאות ע"ש, שכתב שטוב
יותר לכתוב בר רבי פלוני מלכתוב בן פלוני מפני שנהגו
כל אדם לתתם שמם בשטרות שלהם ובאגרותיהם פלוני
בר פלוני ואין דרך כלל לכתוב בן פלוני וכן כשנקרא
בס"ת אומרים יעמוד פלוני בר פלוני ולא בן פלוני. וסיים
שם: וכן יש להוכיח מתוך מה שכתוב בטור אבן העזר

ובלשון הפסוק שהביא יש ט"ס, ובמקום "היא" צ"ל: וגו',
וכן צ"ל בדברי רבנו. כי ז"ל הפסוק: העיר הזאת קרובה
לנוס שמה והיא מצער (בראשית יט, כ). ואמנם יש הרבה
פסוקים המוכיחים כי ציר לשון נקבה. אלא שזהו הפסוק
הראשון המוכיח זאת. ואם כי יש פסוק מוקדם: היא העיר הגדולה
(שם י, י"ב). אלא ששם כתוב: "הוא" עם וא"ו, ורק מהניקוד
של ההיא — הנקודה חריק — מוכח שזו לשון נקבה. ואע"י
שגם בפסוק העיר הזאת וגו' כתוב והוא (עם וא"ו, וההיא
חורקה). אבל בפסוק זה יש הוכחה גם ממלת "וזאת", וממלת
"קרובה" שהן לשון נקבה.
12 ועיין בחרי חוש ובגט פשוט סקפ"א ולהלן סימן קכ"ט
ס"ז ובנחלת שבועה סימן מ"ה סכ"ה.

11 מ"ש רבנו: כמ"ש במס"ג כל העיר השנה כו', לא ידעתי
מקומו. ובמס"ג פרשת תצוה (שמות כ"ט, כ"ח) כ': "וכל בעת
בפעם בשנה הבאר ההיא" (ר"ל לשון נקבה). ולא מוזכר שם
"העיר". ובסוף ספר מכתב מאלהו של רבנו על ספר אור
תורה (הומבורג תצ"ח) כ': כל בעת בפעם בשנה הבאר הארץ
העיר כלהו היא בחיריק ולית חד מנהו ההוא. אבל לא
הראה מקומו במס"ג. ומה שצ"י רבנו: "שם", זה בפסקי
מהר"א סימן קפ"ה. כמ"ש בבאה"ג סק"ה. ושם לא הביא
מ"ש רבנו: כמ"ש במס"ג כו', רק הביא הרא"י מהפסוק העיר
הזאת וגו'. וז"ל: הלא ידעת דעיר לשון נקבה היא כמו העיר
הזאת קרובה היא והיא מצער. וכ"כ בגיטין לשון נקבה מתא
דיתבא ולא דיתיב ולנקבה כותבין דמתקריא באל"ף וכו'.

באר הגולה

פ' נה"ל גט דמרכי
וכל נה.
צ' נה"ל גט דמרכי
וכל נה.
ק' כח"ט הסמ"ק
צט"ס ר"ת.
ד' נה"ל גט דמרכי
וכל נה.
ש' כנוסח רז"ל טופסי
גיטין.
ת' משנה גיטין קף
פ"ה ע"ל וכדעת ר"ת שהנהיג לכתבו וכן כתב הרמב"ם וה"ה
והר"ן צט"ס הרמב"ם. א' כל נה.

לו פ' (מו) אנתתי בלא יו"ד אחר האל"ף. לו צ' בנפשיכי נהגו לכתוב בב' יודי"ן. ואם כתבו חסר כשר (ד"ע וכ"מ נמרדכי). לח ק' להתנסבא נהגו לכתוב בלא שום יו"ד (ואם כתבו יו"ד אחר ה"א כשר) (הגמ"י פ"ד נמרדכי צט"ס י"ל סגרי לכתחילה כותבין גיטין). למ ר' (מו) ביריב ב' יודי"ן. מ ש' נהגו לכתוב מן שמי מן יומא דנן ולעלם (מזי) וי"ל דלין כותבין מן שמי (סמ"ג וסמ"ק ותש"ר רש"י) וכן נוהגין נמרדכי חלל. מא ת' (מח) צריך לכתוב והרי את מותרת לכל אדם (מט) ולכתחילה טוב ליתאר לכתוב הרי את נשטה אחת חלל אם כבר נכתב נשתי שורות כשר לתנו (מהרש"י סקמ"ג). מב א' (ג) מותרת בוי"ו. מג ב' די יהוי נהגו לכתבו ב' תיבות אמנם אם כתבו דיהוי תיבה אחת כשר (תור' פ' המגרש) ואף אם לא כתבו פ"ה ע"ל וכדעת ר"ת שהנהיג לכתבו וכן כתב הרמב"ם צט"ס ונפ"ד נוסח הגט וכן פ' הרש"ל וכן כתב הרש"ל וה"ה והר"ן צט"ס הרמב"ם. א' כל נה. ב' נה"ל גט דמרכי וטופס הר"ף והרמב"ם וטופס הרש"ל שג"ר ירוסם וטופס שנסמ"ג.

ביאורי הגר"א

(מו) אנתתי כו'. שאלין אחריה צ' שאלין והתי"ו נדגש ואף בתרגום ארמי אין יו"ד אחריה. (מו) ביריב וכו'. ר"ל וכל אחר הד' וכו' בתרגום יחזקאל פ' כ"ג פסוק ל"א וש"מ: (מז*) וי"א כו'. וכ"כ ברש"י פ"ה צ' בדי"ה זהו כו': (מח) צריך כו'. ונתני' פ"ה ח' ונמרח כ"ו ח'. ועתי"ס שם ד"ה וצריך כו'. ונראה טעמן של הראשונים דדוקא לת"ק דלא נכתב בגט (ודין) [ודין] כו' (לימה) [למה] להתנסבא

ברכת אליהו

בשמואל ב' יד, יח וש"מ. וכן בתרגום של לך לנקבה כמ"ש בפרשת שמות פ"ב פסוק ז' — על הפסוק: וקראתי לך וגו' ותיקן לך — ואקרי לך וכו' ותוניק לך וש"מ הרבה. (מו) שבאין אחר האלף ב' שואוין [תחת הנו"ן ותחת התי"ן] והתי"ו נדגש. ופירושו אנתתי: אשתי, ואף בתרגום — על, "אשתי" — "אנתתי" אין יו"ד אחריה. (מז) ר"ל מלא יו"ד אחר הרי' וכו' בתרגום יחזקאל פרק כ"ג פסוק לא על הפסוק ונתתי כוסה בידך וש"מ. (מז*) וכ"כ ברש"י בגיטין פה ב' בדי"ה זהו טופס הגט וכו', ולא כתב שם מן שמי. (מח) נתני' בגיטין פה א': גופו של גט (עיקר כתב הגט כך יכתבו בו — רש"י) הרי את מותרת לכל אדם. וגמ' שם פו א': צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם (שגם זה עיקרו של גט — רש"י). ועתי"ס שם ד"ה דצריך וכו': וכל דוכתי משמע שכותבין לשון זה בגט וכו' והנהיג ר"ת לכתוב לשון זה בגט אבל בטופסי גיטין לא היה כתוב ומ"מ אין להוציא לצו על גיטין הראשונים שהרי מאריכין לכתוב כמה לשונות בגט דחשיב כמו הרי את מותרת לכל אדם, עכ"ל. תראה טעמן של הראשונים — שלא כתבו הרי את מותרת לכל אדם —

ב' לא וי"ו משמע שהיא מתרת לאחרים. והופסנו בביאורי הגר"א בס"ק זה עפ"י דפוס חילנא והוראדנא (תקע"ט). וגם בעמודי אש הנספח לפסקי הגר"א פירש ריש דברי רבנו עקיב פירושנו. אלא ששם פירש שמ"ש רבנו: "ובגמ' כ' לסימן הנקודה", היינו אהא דמפליג בגיטין סה ב' בין פטורה לפטורה וכו' ל"ג דבריה, אלא נראה שכונת רבנו — אהא דמותרת — כמו שכתבנו.

13 נראה שכונת רבנו לומר — שלפי כללי הדקדוק — מאחר שהתי"ו נדגשה, א"צ לכתוב וי"ו אחר המ"ם. וכע"ז כתב רבנו בסק"ג. ומ"ש בגיטין פה א' במשנה ובדף כו א' בגמ' "מותרת" עם וא"ו, הוא לסימן הנקודה שצריך לקרוא מותרת (המ' בקבוץ) — הנקרא שורק אצל ראשוני המדקדקים ולא מתרת (במ"ם פתוחה). אבל הכתיבה צ"ל בלא וא"ו. ולא נראה לרבנו מ"ש הלבוש והט"ו בסק"ב שאם כתב

באר הגולה

ב כל זו וזהל
הגט דמירכי ותופס
הר"ש דתשובות
והרמב"ם והר"ק
ורמב"ם ירוחם.
ד כטופס הר"ש
נפסקין ותשובות
וכ"כ כטופס הסמ"ג
ועיין בסעיף י"ג
נב"ה.

ה ר' ירוחם נב"ז
מהל דמירכי הרי
לח אשתי הרי לח
לרופתי וכו' קדושין
דף ו' ע"ל וכ"כ
נב"ה סיון רכ"ט.
ד מהל דמירכי כתבו
גט לרופתי וכו'
גיטין דף כ"ו ע"ג.
ז כ"ו לדעתו נב"ה
ס' י תשובה הרש"ל.

רק דהוי כשר בשעת הדחק נמקום עגון (ריב"ש סימן ר"ה).
לכתבו בלא יו"ד אחר המ"ם (ואם כתב יו"ד אחר המ"ם לא נפסל דליענד) (צ"י נ"ס
הר"ן והרש"ל). מה ד נהגו לכתוב תרובין שבוקין פטורין. מו ה בגט
ארוסה כותבין דהוית ארוסתי ואם כתב דהוית אנתתי כשר (ג) וי"ל דה"ה להפך
זכ' לזאתו ארוסתי כשר דליענד ד (צ"י). מז ז שי"ן ועי"ן שלא היו היודיין
נוגעים בהם וכן היו"ד שע"ג האל"ף ושאוורי הצדי"ק שאינם נוגעים באות אם
התינוק קורא אותם יפה אפילו הם בתורף יש להכשיר במקום עיגון.
מח ה אם נדבקו רגלי החי"ן לגנין אם תינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותם
יש להכשיר במקום עיגון אפילו אם הוא בתורף ויפריד בסכין (וע"ל סימן קכ"ה
סעיף י"ו). מט ט (גד) אם חיסר תיבה א' מהטופס לא נפסל בכך: (נב"ה) וכ"כ
אם חסר וי"ו שניה של וכדו וכתב וכד (צ"י נ"ס תש"ו הרש"ל) דמאחר שאין הענין משתנה
אין פסול בחסרון זה (כ"כ הר"ש נב"ה) וה"ה אם היו אותיות יתירות כל שאין הענין
משתנה (ריב"ש סימן ר"ה) חזל אם נשתנה הענין פסול ולכן י"ל דאם כתב לנריאת עלמה
נב"ה שהגט פסול דעלמה לשון נערה (הר"ד סה"ק) ויש מחסירין בשעת הדחק (נבימין זאב).
ג (גו) י אין לכתוב בגט בביטול מיני מודעי (ועיין נוסח הגט לקמן בסיון קכ"ד).

התה"ד בסיון ר"ל ובסעיף בסיון מ"ג. ח ג"י לדעתו.

ט תשובה הרמב"ן סימן קמ"ה ומנואר שם שיותר
נכון לכתוב גט אחר כתובו.

ביאורי הגר"א

כותבין ארוסתי בלרסה וכ"כ נב"ה סימן רכ"ט:
(גד) אם חיסר כו'. כמש"ל סט"ו וכמש"ל סי' קכ"ה
סי"ט מהתוספתא דמחקו תלוי אע"פ שאינו מתקיים
כשר כטופס: (גה) וכ"כ כו' דה"ה כו'. ממש"ש
ולא לכתוב ודין כו' איגרת ליוהד כו' דוקא אלו שמשנה
הענין: (גו) אין לכתוב כו'. דאין כותבין תנאי
גט וכמש"ל סימן קמ"ז:

(גא) מנאי כו'. וכ"ה בתרגום פ' ויש צ"ל ל"ה מני
והנ"ש הנ"ל וה"ה למנאי שהכל ח': (גב) ואם
כ' יו"ד כו'. ממש"ש לא לכתוב ודין כו' איגרת
ליוהד כו' דוקא אלו שהענין משתנה וכמש"ל בסמ"ט:
(גג) וי"א דה"ה כו'. ענה"ג וע' תוס' שם ד"ה ה"כ כו'
ולור"ט כו' לרופתי כו' ואם איתא נב"ה פסול הוא.
צ"י ומדברי תוס' זה מוכח כמש"ש צ"ש"ע דלכתילה

ברכת אליהו

שהוא מוקדם ואיכא למיחש בנשואין משום פירי ואומר
רית דכיון שרואין העדים שכתב בגט ארוסתי יחתמו אחר
תנשואין כי יסברו דעודה ארוסה וכו' עכ"ל. הרי דמירי
שכתוב בגט ארוסתי. ואם איתא — שאם כתב לאשתו
ארוסתי פסול — תיפוק ליה דבלא"ה הגט פסול הוא. ומכח
מכאן, שאם כתב לאשתו ארוסתי כשר בדיעבד. — כ"י.
ומדברי תוס' זה מוכח — כמש"ש בשו"ע — דלכתילה
כותבין ארוסתי בארוסה, מדקטו הו"ט בפשיטות שכתוב
בגט ארוסתי, ומוכח מזה שכך היא הרגילות לכתוב
בארוסה. וכ"כ בשו"ע תרומת הדשן סימן רכ"ט.

(גד) כמש"ל פ"י [וכמש"ש בסב"ח וכמש"ש בסב"ל]
וכמש"ל סימן קכ"ה פ"י [וכמש"ש בבבא"ג סב"ח]
מהתוספתא דגיטין פ"ה ה"ו, דמחקו תלוי אע"פ שאינו
מתקיים כשר כטופס [ועמש"ש בסב"ח].

(גה) ממש"ש בגיטין פה ב ולא לכתוב בכו' איגרת
וכו' לימחק כו' דוקא אלו שמשנה הענין [וכמש"ש בסב"ב].

(גו) דאין כותבין תנאי בגט [ולא שום ענין בעולם
אלא הגט בלבד — לשון הרשב"א בתשובה ח"א סימן
אלף רל"ח], וכמש"ל סימן קמ"ז.

(גא) וז"ה בתרגום פרשת וישב פרק ל"ה פסוק כו —
על המיל: ממני — "מני", וברנש הנרין. והי"ה למנאי —
שהוא בלא יו"ד — שהכל אחד.

(גב) ממש"ש בגיטין פה ב לא לכתוב ודין (עם יו"ד)
דמשמע דין (דין הוא שאגרשך אבל אם אינו דין עלי-
שאגרשך לא תתגרשי — רש"י) אלא דין, ולא לכתוב
איגרת (ביריד — רש"י) דמשמע איגרת (לשון גג —
רש"י) אלא אגרת, ולא לכתוב לימחק (עם יו"ד) (דמשמע
לי מתוך לי תהי מספר הזה ואילך — רש"י) אלא למחק
כו'. דוקא באלו שהענין משתנה, וכמש"ש בסעיף מ"ט,
שאם אין הענין משתנה אין פסול בחסרון או ביתרון
אות, וכמש"ש סב"ח.

(גג) ענה"ג סב"ח. ותוכן דבריו הוא, שבגיטין כו ב
איתא: והאמר כתבו גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה
אינו גט ואמר עולא מה טעם גזירה שמה יאמרו גישה
קדם לבנה. ועיין תוס' שם ד"ה ח"ג כו'. שמוכח דמירי
שכתב בגט לשון ארוסתי. שכתבו שם: וה"ה מה קפידא
היא שיכתוב הסופר זמן ותא ליכא למיחש שיכא לגרש
בגט זה אחר גישואין שהרי עדים לא יחתמו לו דהו

באר הגולה

קכז שצריך להזכיר הזמן בגט ודין קדימה ואיחור. ובו י"ג סעיפים

א תשנה גיטין ד' פ"ו ע"ל וכדוּפּרש ר' יוחנן טעמא דס' דף י"ז ע"ל תשנה נח אחריו וכו' הרמב"ם זצ"ל וכו' גירושין ונס צומן דליכא דיני נפשות תשנה דליכא מיתא שחל יתפס על נפיש דהס' מותרים וכו' הרמב"ם. ג שם נמשכה. ג כליו וכו' יוחנן ג ע"ג.

א צריך לכתוב זמן ובגט ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן (א) לא תנשא ב ואם נשאת לא תנא ג אפילו אין לה בנים. ב (ב) ד אם היה מוקדם או נכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו פסול (ג) אפילו היו עסוקים באותו ענין (ד) וי"א דנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו בשעת הדחק כשר. הנה: (ה) וגט מוקדם לע"פ שפסול אם קדשה אחר לריכה גט משני ואסור לחזור לראשון (פסקי מהרא"י סימן י"ג לדעת הרמב"ם וכו' ג' שם הר"ן והרשב"א). ג ד (ה) נכתב ביום ולא הספיקו לחתמו עד הלילה אם כתבו בו קודם חתימה גיטא דגן איכתוב ביום פלן ולא הספיקו סהדי למחתמי' עד לילא וחתמו העדים אחר כך כשר. ד ו השולח גט ממקום למקום אף על פי שמקדים הזמן שהרי כותבין הזמן מיום הכתיבה ואינו מגיע לידה עד אחר זמן כשר משום דאית לה קלא. ה ח (ו) גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא

ד הרמב"ם שם זצ"ל ומשנה דף י"ז וכת"ק דס"ל מולחור שחולל כתובה כשרה נכס"ג וכן בענין דתניא דרבי חייא ונרייתא שם ד"ה ע"ל ומשנה דגט אף על פי עסוקים נחתו ענין פסול ה"ה שם וכ"כ הטעם הכ"מ שם וכ"פ הר"ף והטור שם הרמ"ה. ה כ"כ ז"ל. וכו' לדעת הרשב"א והר"ן שפירושו דנרייתא שם אמתיתין קלי. ו הכ"מ זצ"ל וכו'. ז כחשני רב אשי לרבינו שם רש"י דף י"ח. ח טור שם ר"י דהכי אית ליה קלא.

ביאורי הגר"א

אפילו לאחר עשרה ימים ולאפוקי מוקדם וכמ"ש בטור וכו"ש אליבא דר"י דפ' ריב"ל כותיה בשעת הדחק שם י"ט ע"ל. הרמב"ם ס"ט: (ה) וגט מוקדם כו' וליונו פסול אלא מדרבנן דהא אמן תקנתא דרבנן הוה ז"י ג' שם הרבה פוסקים דלא כמ"ש הרמב"ם בתשובה והגילו הטור דל"ל גט משני: (ה) נכתב כו' דליכא חשש לא לזנות ולא לפירות וכן בשט"ח הגמ"ש פ"ח שם וכ"כ נחמ" סיון מ"ג ס"י: (ו) גט שלא כו'. הרמב"ם שם ס"ה אינן להכי כותבין כו' ולפי טעם זה כו' ועתו"ס

קכז (א) לא תנשא. שם נגמרה ותו ליכא כו' התם תיכשא כו'. (ב) אם היה כו'. מתני' י"ז ח' וכת"ק וכו' מוקדם ולפילו ר"ש מודה דר"ש ל"פ אלא משום דקסבר כיון שנתן עיניו לגרשה כו' כוש"ש נגמ' משל"כ נהקדים לזמן: (ג) אפילו היו כו'. רמב"ם וס"ל דמכשיר י"ח ח' דתניא אחר רצונא ל"ש אחר שטרות קלי וכפירש"י שם ד"ה ל"ש כו' אלא תוס' שם י"ז ח' ד"ה (י"ל) [ר"ל] כו' פי' דקלי אמתיתין אנט. הגמ"ש שם וכ"כ הרמב"ם שם: (ד) וי"א כו'. ל"ל בלילה

אלוהו ברכת

הג"ל בסק"ב — אליבא דר"י — דאמר שם יח ב — דאפילו מכאן ועד עשרה ימים הכשיר ר"ש. דפסק ריב"ל כותיה בשעת הדחק שם יט א. — הרא"ש שם פ"ב ס"ט. (ה) דאינו פסול אלא מדרבנן, דהא זמן תקנתא דרבנן הוא. — כ"י בשם הרבה פוסקים. דלא כמ"ש הרא"ש — בתשובה כלל מ"ה ס"ו והביאו הטור — דאיצ גט משני. [ועב"י דב"ח דר"ישה סק"ג וט"ו סק"ב וכו' סק"ה]. (ה) דליכא חשש לא לזנות ולא לפירות, וכן בשט"ח המוקדמים. — הגמ"ש פ"ח [ובבאה"ג סק"ו גרפס בטעות: בפכ"א] מה' גירושין הכ"ה. וכ"כ בחז"מ סימן מ"ג ס"י. [ועמ"ש סק"ט].

(א) תנן בגיטין פ"א: שלשה גיטין פסולין ואם גישאת הוליד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן וכו'. ואמרנו שם בגמרא: ותו ליכא והא איכא ישרן כו' התם תינשא לכתחילה הכא דיעבד. (ב) מתני' בגיטין יז א: ביום ונחתם בלילה פסול רבי שמעון מכשיר שהיה רבי שמעון אומר כל הגיטין שנכתבו ביום ונחתמו בלילה פסולין חוץ מגיטי נשים. וכת"ק. וכ"ש מוקדם, דאפילו רבי שמעון מודה שפסול. דרבי שמעון לא פליג, אלא משום דקסבר כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות, וכמ"ש יח א, משא"כ בהקדים לזמן — שפסול גם אליבא דרבי שמעון. [ועמ"ס ד]. (ג) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"א הכ"ה. וס"ל דמ"ש בגיטין יח א: "רתנא אמר ראביצ לא שנו אלא כשאין עסוקין באותו ענין אבל עסוקין באותו ענין כשר", אישאר שטרות קלי, וכפירש"י שם ד"ה ל"ש, ח"ל: לא שנו דשטרות הנכתבים ביום ונחתמים בלילה פסולים. אבל תוס' שם יז א ד"ה ר"ל כו' פירשו דקאי — אמתיתין דשם — אנט שנכתב ביום ונחתם בלילה. — הגמ"ש שם, וכ"כ הרא"ש שם פ"ב ס"ו. (ד) ל"ל בלילה, אפילו לאחר עשרה ימים, ולאפוקי מוקדם, וכמ"ש בטור. וכו"ש — במתני' בגיטין יז א

(ו) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"א ס"ה. שהרא"ש הקשה שם בס"ד היאך כותבין גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמו, ליתוש שמה יכתוב ליתן בנפשו ולא יתנו עד תשרי. ותירץ ע"ז בתירוצו ראשון דכיון שיש עדים בשעת מסירה וחזו וזמן הכתיבה מוקדם ליום המסירה מפקי לקלא שלא נמסר ביום הכתיבה ומסקי אדעתיהו לומר אייתי ראיא אימת מטא גיטא לידך. ובס"ה כתב וז"ל: אינן להכי כותבין גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמו משום דלא שכיח דכתב גט קודם הנתיבה דלא מקדים פורענותא לנפשיה ואחר הכתיבה נחתו מידו לידה או ליד שלוחה

באר הגולה

ס. שס. שסס. הרמב"ם
פ"א מהל' דאמר רב
לספירה וכו' ז"ל דף
קע"א ע"ב ומההוא
ניטל דלמסכת גטורא
וכו' א"כ מילי וסר
וכו' יצמות דף קי"ו

שישלחנה לה על ידי שליח. הנה: ויהיו נסגו להסמיך ולכתוב אחר. (כן וסוגע ונדגרי
הרמב"ם שהגיה ה"ח) (ז) וסתם נט שיאל מיד אשה אמרינן שנוסר ביום שנכתב ולינה לריכה
רליה חלא אם כן היה נו ריעותא כנון שהיה מושלך (טור והתוספות והרא"ש).
ו ס אמר לשנים לכתוב גט ולחתום ולינתו לאשתו ונתאחר הדבר ימים או שנים
או שנמצא הגט בטל והוצרכו לכתוב לה גט אחר כשכותבין הזמן והמקום אין
כותבין (ח) לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו (ט) ולא אותו המקום כיצד היה
ע"ה וה"ה הגיה שם עוד רלוות לזה ע"ה.

ביאורי הגר"א

לזה. כ"י צנזית שס: (ז) וסתם כו'. תוס' תחלת
ד"ה הנ"ל והרא"ש ע"ה: (ח) לא הזמן. דדוקא
בשטרי אקנייתא אמרינן צנז' קע"ז א' הי ידעיתו כו'
משא"כ בשטרי דללו אקנייתא והיה לגיטין דתקן נכתב
ביום כו' ועתה"ס י"ח א' ד"ה אף כו': (ט) ולא

אליהו ברבת

עצמן לא חיישינו, אעפ"י שלא היה המסירה ביום
הכתובה. ורש"י מתרצת דגמרא: כי אחיה למישרא אמרינן
לה אייתי ראיא אימת מטא גיטא לידך וכו' אמרי הכא
גבי גט אשה אתי לוקח ותבעה וכו' השתא דקא אתיא
למטרף תיול ותיתי ראיא אימת מטא גיטא לידה. ותנן
בב"ב קסו א: "כותבין גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמר'
ולא חיישינו לזה. — ג"י בב"מ שם.

(ו) תוס' בגיטין יז ב תחלת ד"ה עד הנ"ל בסק"ו, וז"ל:
דוקא בגט הנמצא דאיתרע בגפילה הוא דאמר אייתי ראיא
אימת מטא גיטא לידך אבל בכל גיטין אמרינן מסתמא ביום
שנכתב ונחתם גמסר וכו' עכ"ל. וכ"כ הרא"ש שם פ"ב
סי' ע"ש. והתוס' הרא"ש הוכיחו כן מב"מ יט א — גבי
מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה —
דפריך בגמ' וליחוש שמא כתב ליתן בגיטין וכו'. ומשני:
כי אתי למיטרף אמרינן לה אייתי ראי', כנ"ל בסק"ו.
ומשמע שרק התם דאיתרע בגפילה חיישינו ואמרינן לה
אייתי ראיא וכו', אבל בסתם גט לא חיישינו.

(ח) דדוקא בשטרי אקנייתא אמרינן בב"ב קעב א: אי
ידעיתו יומא דקנייתו ביה כתב', דמשעת הקנין חל
השעבוד, משא"כ בשטרי דלא אקנייתא. והו"ה לגיטין דתנן
בגיטין יז א: נכתב ביום כו' ונחתם בלילה פסול². ועתוס'
שם יח א' ד"ה אף כו'. ורש"י הביאו התוס' דברי הגמ' בב"ב

י"ז ב' צד"ה עד כו' ולחית נכתב כו' וי"ל כו' חלא
הרמב"ם והרמב"ן ומכשירין צנז"ע וכת"ש צנז"ע י"ט א'
נופל חלא גט כו' וליחוש כו' חלא לענין הגירושין ענינו
לא חיישי' וס' כי (תחל) [לחית] למיטרף כו' אחרי הכא
גבי כו' (ולין) [ותנן] כותבין גט לאיש כו' ולא חיישינן

לקבלה או מסרו ליד שליח להחליף לה ואז הוי כמו גיטין
הבאין ממדינת הים דאית להו קלא לפי שיש קול להליכת
השליח ולביאתו ומידע ידעי זמן המסירה ולפי טעם זה
אי אתרמי הכי שלא נמסר ביום שנכתב תו לא מתבשר
האי גיטא אם לא ע"י שליח להחליף דאית ליה קלא דאם
היה הבעל גתנו לאשה לית ליה קלא ואתי למיטרף
לקוחות שלא כדון מיום שנכתב, עכ"ל. ועתה"ס שם יז ב
צד"ה עד כו', וז"ל: וא"ת נכתב ביום ונחתם בלילה
אמאי פסול הא אית ליה קלא וי"ל דלא שייך למימר
קלא אית להו אלא כשמגרש ע"י שליח וכו' עכ"ל. הרי שגם
התוס' סורבין שלא שייך למימר קלא אית להו אלא
כשמגרש ע"י שליח.

אבל הרמב"ם [שכתב בה' גירושין פ"ב ה"ב וכן אם
אמר לסופר כתוב לי גט לאשתי ואמר לעדים לחתום
כותבים וחותמים ונותנים לו והוא מגרש בו בכל עת
שירצה] הרמב"ן [בגיטין יז ב ד"ה קסב] מכשירין ככ"ע
[אפילו לא ע"י שליח]. ובכ"מ בב"מ יט א: נופא מצא
גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה וכו'
ויליחוש שמא כתב ליתן בגיטין ולא נתן לה עד תשרי ואזל
בעל זבין פירי מניין ועד תשרי ומפקא לגיטא דכתב
בגיסן ואחיה למטרף לקוחות שלא כדון. וקושיה הגמ'
היא רק שמא תסרוף שלא כדון, אבל לענין הגירושין

1 ו"ל הנ"י שם: ומהאי טעמא תנן דלכתחלה כותבין גט
לאיש אעפ"י שאין אשתו עמר' ולא חיישינו שיקרימונו וא"כ אי
איקרי ועבד הכי לא מפסל משא"כ בשאר שטרות דעביד איניש
דמקדים וכתבי ועוד מטעמא דאמרן דעיקר כתיבת גט לגרושין
הוא ולגרושין כשר גיהוה הוא ומשום חששא דלא שכיחא
דלמטרף לא פסל לאו בגרושין וכו' עכ"ל. וז"ל: וליכא למיחוש
בגיטין יז ב. וממ"ש רבנו מב"מ יט א: כי אתא למיטרף כו'
אמרי הכא גבי כו', משמע שהטעם הוא — שגם בגירושנו —
אין כאן חשש פירא, דכי אחיה למיטרף אמרינן לה אייתי ראיא
אימת מטא גיטא לידך. וכ"כ בפסקי הגר"א אבל זה אינו בניי
הנ"ל וברמב"ן וכמ"ש. אולם ראה ג"י בב"ב קסו א —
על המשנה: כותבין גט לאיש וכו' — וז"ל: וליכא למיחוש
שמה לא יתנו לה עד לאחר זמן ויחזיר לחפז עליה או
תסרוף היא כדון פירות וכו' ושרי כל אשה צריכה
להביא ראיא אימת מטא גיטא לידה. הרא"ה וז"ל. והו
כשיטת רש"י בגיטין יז ב ד"ה עד שעת נתינה. והתוס' והרא"ש

שם חולקים על רש"י, וכמ"ש סק"ו. אמנם הרא"ש בחידוש
הראשון כתב, שכיון שיש עדי מסירה הוראים שזמן הכתיבה
מוקדם לזמן המסירה מוצאים קול שלא נמסר ביום הכתיבה
וכשתבא האשה לטרוף אומרים לה אייתי ראיא וכו', וכמ"ש
בפנים בריש ס"ק זה. וכ"ה בחשובת הרשב"א שהביא בב"י.
ועיין בב"י ובי"ח ודרישה סק"ג וט"ז סק"ד ובי"ש סק"ז וגם
פשוט ס"ק י"ג, י"ד, ט"ו ובסימן ק"ב סק"י ובית מאיר ותורת
גיטין בסעיף זה ופ"ת ס"ק ו', ז', ח'.

2 מדברי רבנו — שצ"ח כאן לנכתב ביום וכו' — משמע
שסובר שגם בדינו אם כתבו הזמן שאמר להם הבעל לכתוב
הגט פסול כמו בנכתב ביום ונחתם בלילה. ובכ"מ בה' גירושין
פ"א הכ"ה כתב: "אבל בגט וכו' אם לא יכתבו היום שעומדין
בו מיחזי כשקרא"; ולא כתב שפסול מחמת מוקדם. ועיין
מ"ש בזה באריכות בגט פשוט ס"ק כ', כיא, כ"ב ובית מאיר
ופ"ת ס"ק י"ב, י"ג.

באר הגולה

י שם נשם הרמז"ס
 שם מהל דלמור רז
 יוסף לנזני בניטין דף
 י"ח ע"ב.
 * פירוש נחמיה.
 כ מנחיהל כלכל
 גלול נכל נתרל דף
 קע"ג ע"ב.
 ג שם והרמז"ס וכלעת התוס' שם דף י"ז ע"א נד"ה ריש לקיש למור וכו' מהל דלמורין מפני שיכול לעשותו פשוט ע"כ דף ק"ס ע"א וכו' שתיך ר"י שם.

בירושלים כשאמר להם הבעל והיו עומדים בתשרי ונתאחר עד גיסן והרי הם בלוד
 כותבין הזמן מניסן בלוד. ז י גמ שלא כתוב בו שם היום אלא בשבת
 ראשונה או שנייה מחדש פלוני או בחדש פלוני או בשנה פלונית ולא הזכיר
 החדש אפילו כתב * בשבוע פלוני כשר כוכן אם כתב בו היום גרשתיה כשר
 שמשמעו היום הזה שיצא בה הנמ. ח ל (י) כתב בו זמן וחתך ממנו הזמן
 ואח"כ נתנו לה כשר (יא) מ ויש פוסלין. ט (יב) גמ שזמנו מאוחר כשר
 ל שם נשם הרמז"ס שם וכדלמור רז יוסף לנזני שם בניטין. מ הרמז"ד שם נשגות וכן כתב הטור.
 ג שם והרמז"ס וכלעת התוס' שם דף י"ז ע"א נד"ה ריש לקיש למור וכו' מהל דלמורין מפני שיכול לעשותו פשוט ע"כ דף ק"ס ע"א וכו' שתיך ר"י שם.

ביאורי הגר"א

כו' שהל נתר דתמי סהדי לנל לעולם דינו כגט שלין
 זו זמן נסייל וער"י שם: (יב) גמ שזמנו כו'.
 תוס' י"ז ח' ד"ה ר"ל כו' ושם פ' ח' ד"ה כי כו'
 והרמז"ס פ"ב שם וש"פ. נותני' פ' נתרל דשניעית
 שטיח המוקדמים כו' פרוצול ול"ק גט שפסול
 נשניהם ונתוספתל פ"ק דחולין תניא כשר נגט פסול
 נפרוצול כשר נפרוצול פסול נגט ואפילו את"ל שפי'

אותו כו'. שם פ' ח' היה נמורה כו' כלל"ל רז לספריה
 כו' ונימנות קט"ז ח"כ חילי כו': (י) ב' כו'. שם
 י"ז ג' ח"ל לניי כו' גזייה כו' מופריך מנ' גיטין ומשני
 (להני) [להנין] כו' ופריך גזייה כו' מ' דלחן חפי'
 לכתחלה תנשא. וכ"כ ר"ן נשם ר"ח: (יא) ויש
 פוסלים. הרמז"ל והר"ן והטור ומפ' כפירש"י שם ד"ה
 (להני) [להנין] כו' ולא תתמי עליה סהדי ופריך גזייה

ברכת אליהו

גיכר הנגלה דלא עבד אינשי דעבדי הכי — לא חשו
 חכמים, ולכן לא גזרו בכה"ג שיהא פסול, ומשיאין אותה
 לכתחילה. ויכ"ה הר"ן בשם ר"ח.
 (יא) הרשב"א והר"ן בגיטין יז ב' הנ"ל בסק"י והמור.
 ומפ' כפירש"י שם ד"ה אתנו כו' — שהתירוק הראשון הוא:
 „וכיון דהכי הוא אי בעי לכתוב גט בלא זמן לחפות על
 בת אחותו או למכור בפירות לא כתבו ליה סופרי הדיינים
 ולא חתמי עליה סהדי". והדר פריך: גזייה לזמן כו' —
 שהוא בתר דתמי סהדי — מה הועילו חכמים בתקנתם,
 הרי עדיין יש חשש שיחתוך הזמן אחרי תנימת העדים.
 וע"ז משני: „לרמאי לא חיישינן" — שלרמאות גיכרת
 ונגלית כזו לא חשו חכמים, שאין דרך בני אדם לעשות
 כן. אבל לעולם — אם עשה כן — דינו כגט שאין בו זמן
 — הנ"ל בס"א — שלא תנשא לכתחילה. וער"י שם
 שכתב שיותר גכון פירש"י. ואילו לפיר"ח הנ"ל בסק"י
 כתב שם ש„ג"ל דתלמודא דאמר גזייה לזמן ויהביה גיהלה
 מאי משום הכי פשיטא ליה דתנשא לכתחילה משום
 דלרמאי לא חיישינן אלא שהתלמוד מפרש הדבר דרך
 קושיא דתירוק".

הנ"ל לענין כתובה, וכתבו: ומיהו היכא דקנו מיניה ליכא
 למיחש מידי כדאמרינן בב"ב אי ידעיתו כו'.
 (ט) בגיטין פ א — אהא דתנן היה במורה וכתב במערב
 תצא מזה ומזה — אמרינן דקאי אסופר: כדאמר להו
 רב לספריה וכן אמר להו רב הונא לספריה כי יתביתו בשילי
 כתובו בשילי וכו' וכי יתביתו בהיני כתובו בהיני (שבחיני
 נכתב — רש"י) ואע"ג דמימסרן לכו מילי בשילי. ופיכמות
 קמז א אמרינן: ההוא גיטא דאשתכח בסורא וכתוב ביה
 הכי בסורא מתא אנא ענן בר חיאי נהרדעא פטורית
 ותרכית פלונית אנתתי, ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא
 הוה ענן בר חיאי אחרינא לבר מענן בר חיאי מחגרא
 דהוה בנהרדעא ואתו סהדי ואמור דהוה יומא כי איכתב
 ההוא גיטא ענן בר חיאי מחגרא גבן הוה (אצלגו היה
 בנהרדעא וגיטא כתיב בסורא — רש"י). ומסיק שם רבא,
 דאעפ"כ חיישינן שמא הגט הוא של ענן בר חיאי מחגרא,
 ואע"ג שכתוב בגט שנכתב בסורא, ובאותו יום ענן בר
 חיאי מחגרא לא היה בסורא, ואמרינן שם: אי נמי מילי
 מסר (ואעפ"י שלא היה עמהם שמא מתחלה אמר להם
 בעירו כתבו גט לאשתי ואח"כ הלכו העדים לסורא —
 רש"י) כדאמר להו רב לספריה וכו'. ומוכח מכאן שכותבים
 ומקום שעומדים בו העדים בזמן הכתיבה, ולא המקום
 שבו אמר הבעל לכתוב הגט. [וע"ל סימן קכ"ח ס"ק א' ב'].
 (י) בגיטין יז ב: ח"ל אכ"י לרב יוסף ג' גיטין פסולים
 (ואחד מהם יש עליו עדים ואין בו זמן — רש"י) ואם
 ניסת הולד כשר מה הועילו חכמים בתקנתם. (שתקנו זמן
 בגיטין). ותרגינן: אהנו דלכתחילה לא תינשא. ופריך:
 גזייה לזמן ידידה ויהביה גיהלה מאי (מה הועילו חכמים
 בתקנתם — רש"י). ותרגינן: לרמאי לא חיישינן. ומדפריך
 מוקדם מ' גיטין, ומשני אהנו דלכתחילה לא תינשא,
 והדר פריך גזייה לזמן כו', מ' דכאן אפילו לכתחלה תנשא.
 ותשובת רב יוסף היא, שלרמאות גדולה כזו — שהוא

(יב) כ"כ בתוס' בגיטין יז א ד"ה ר"ל כו' ושם פ א
 ד"ה כי כו' והרמז"ס פ"ב שם ס"ה וש"פ. והפוסקים הביאו
 רא"י מהא דתנן במתני' פרק בתרא דשביעית משנה ה:
 שטרי חוב המוקדמים פסולים והמאוחרים כשרים. ועוד
 תנן שם: פרוצול המוקדם כשר והמאוחר פסול. ולא
 קתני גמי נפ שפסול בשניהם — המוקדם והמאוחר, ש"מ
 שגט מאוחר — דינו כשט"ח — שפסול רק במוקדם וכשר
 במאוחר. ועוד הביאו ראיה, דבתוספתא פ"ק דחולין ה"ג
 תניא: כשר בגט פסול בפרוצול (והיינו מאוחר) כשר
 בפרוצול פסול בגט (והיינו מוקדם). ואפילו את"ל שמי"ש
 בתוספתא „כשר בגט" פירושו שאר שמי"ח — שאף הם
 נקראים גט סתם — מי"ח גם נפ אשה בכלל.

באר הגולה

ס שס גסס הרמב"ם
 שס וכו"כ הר"ם
 גסס הר"ן גפ"ג
 גיטין והא דנוכסרין
 גס גפ"ג ונתוספתא
 גסס ונאמר אפסר דסיני
 גסס חוב.
 ע כן דקדקו התוס'
 ע"ג דף י' ע"א וכו"כ
 הרא"ש שס וכו"כ
 סה"ת סי' קל"ו.
 פ שס גסס פסוקים
 המוכרים.
 • כ"כ התוס' גסס

לגרש בו ואפילו נתנו לה מיד אין הגירושין חלין עד הזמן הכתוב בו (יג) ויש פוסלין גט מאוחר. י ע אם דילג הסופר (יד) לבריות עולם כשר. יא (טו) פ אם דילג האלפים והמאות רק שכתב בכך וכך לפרט כשר * ואפילו אם דילג גם בריאת עולם. יב צ אם דילג חמשה ולא כתב אלא אלפים כשר. יג ק אם כתב הכלל והפרט הקטן ודילג הפרט האמצעי כגון שכתב ה' אלפים וי"ז ודילג ונ' מאות פסול ואם נשאת לא תצא ר ויש מי שאומר שמצריכין לה גט כשר מבעל הראשון ותשב תחת השני.

קכח שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים. ובו ז' סעיפים

א א (א) צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים שם בשעת התימה למנין שאנו מונין בו כאן במתא פלונית ואם שינה והזכיר שם מקום אחר פסול ואם ר"ת וכו"ש מהר"ר ישראל נכתבו סי' י"א דה"ס צנט. צ מרדכי גפ"ק דע"ג גסס ר"י מווינא הוילי ולא כתב אלפיס. ק מהר"ר ישראל נכתבו סי' י"א וכן דעת הר"ם גסס. ד גססנות אחרות להס"ר ישראל. א וסנה גיטין דף ע"ג ע"ב.

ביאורי הגר"א

(יד) **לבריות העולם.** והשתא כותבין לנריאת העולם כמי"ש תוס' פ' ז' גז"ה זו כו' והרא"ש שס וערי"כ שס: (טו) **אם דילג כו'.** עד סוף הסי' ענשי"ת סי' מ"ג ס"ג וס"ג:

קכח (א) צריך כו' אבל כו'. שס פ' ח' היה צמורח כו' וזמן כו' ופי' הרא"ש שס דלי"ד אלא וסס:

שט"ח מ"י"ג גס גט אשה בכלל. (יג) ויש כו'. וזכח קושי"ת תוס' שס ושס והס"ל דגט מקושר והס"ל דכש"לכנסה כו' כנר י"שנו נתוס' שס פ' ח' ולי"ק להו אלא דלא נשתניט כו'. והרמב"ן הצי"א רציה לדבריו ממי"ש ציצנות קט"ז ח' הס"ל גיט"ל כו' ודקו כו' תיישי"ן שט"ח גמול"ל כו' ואם חית"ל ליחוש שט"ח חיתורו וכתנורו וצין לאצ"י וצין לרנ"ל ליחוש לכה"ג וערי"כ סי' קי"ז:

ברכת אליהו

וראיתיהן. וכתב שם: ולזה הניח הדבר הרמב"ן ז"ל בספק. (יד) בגיטין פ א אמרינן שחכמים תקנו למנות בגיטין למלכות אותו הזמן משום שלום מלכות (שיי"א לנו שלום עמהם שיאמרו חשוכים אנו בעינייהם שכותבים שטרותיהם בשמנו — דש"י). והשתא כותבין לבריות העולם כמי"ש תוס' שס עמוד ב בד"ה זו כו' והרא"ש שס פ"ח ס"ט. מפני שאין המלכות מקפידה כעת ע"י. וערי"כ שס שכתב עוד טעם שלשנות היצירה וכבוד שמים אין אדם מקפיד ולא תקנו כן שיהי' פסול כמו שפסול למלכות אחרת או לחורבן הבית וכו'. וראה לדבר מדלא תני במשנה שם עט ב — בין הדברים הפוסלים במגין השנים — "ליצירה", דרבנן הוא טפי מחורבן הבית. (טו) עד סוף הפסוק עכ"ל"מ סימן מ"ג סי"ב וס"ג ומש"ש ס"ק ה', ר.

(יג) מבה קרשית תוס' בגיטין יז א ד"ה ר"ל כו', שהקשו שגט מאוחר יפסל משום פירות. ושם פ א ד"ה כי כו', הקשו למה אמרו שם בגמ' שהי' במזרח וכתב במערב פסול משום דמיחוי כשיקרא, הרי אם יראו שהסופר לא היה בעיר ביום כתיבת הגט, יאמרו שאחוריהו וכתבוהו. ובתוס' שם ושם הוכיחו שגט מאוחר כשר מב"ב קס א דאמר גט מקושר שפדיו מתוכו כשר לפי שיכול לעשותו פשוט; ואז הנה מאוחר דמקושר מלך שנה מוגין לו שתיים. אולם בתוס' שם פ א כבר ירשבו לדחות ראיה זו, דאפ"ל היתה"א דגט מקושר, "לא איירי בגט אשה אלא מיירי בשטר". ובתוס' שם הביאו עוד ראיה מיבמות גב א, דאמר לכש"לכנסה אגרשנה הרי זה גט, אעפ"י שכתב מן הנאירוסין זמן של אחר הנשיאין. אולם גם רא"י זו ירשבו התוס', שאפ"ל דמיירי, "שכתבו בו ביום של נישואין קודם הנשיאין". ולי"ק להו — לתוס' — אלא דלא משתמיט בשום מקום שיהא גט מאוחר פסול. והרמב"ן שם יז ב הביא ראיה לדבריו — שגט מאוחר פסול, סמי"ש ביבמות קטז א: ה"א גיט"א כו' ודקו כו', הנ"ל בסק"ט. ואמר שם אב"י: לא חיישינן דהא קאמרי סוה"י דבנהרדעא ה"ה מאי עבדי בסורא. ורבא אמר שם: חיישינן שמא [בפנינו: דילמא] בנמלא פרחא אזל אי גמי בקפיצה אי גמי מילי מסר וכו'. ואם איתא — דגט מאוחר כשר — ליחוש שמא איתורו וכתבוהו וצין לאב"י וצין לרבא ליחוש למה"ג. וערי"כ"ש סימן קי"ז. [ושם הביא שתי השיטות וטעמיהן

(א) בגיטין פ א — אהא דתנן שם עט ב: היה צמורח וכתב במערב במערב וכתב במזרח וכו', אמרינן בגמ' — מאן אילימא בעל היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה אלא אלא סופר וכו'. ופירש הרא"ש שם פ"ח ס"ד דלי"ד, אלא משום העדים כו' עיי"ש. וז"ל: והאי דקאמר אלא אסופר לאו דווקא אלא משום חששת העדים דצריך לכתוב בשטר שם העיר שהעדים חותמין בו אפילו נכתב בעיר אחרת שלא יאמרו לעדים עמנו הייתם באותו היום

באר הגולה

נשאת ב לא תצא אבל על מקום עמידת הסופר בשעת כתיבה אין לחוש לפיכך אם נכתב במקום אחד ונחתם במקום אחר יזכיר שם המקום שנחתם בו (ב) ג ויש אומרים שגם על מקום עמידת הסופר יש להקפיד וצריך שיעמדה הסופר והעדים במקום אחד. ב ד כותבין שם עירו ושם עירה (ג) ה ואין כותבין שם מקום הלידה ואף על פי שאם שינה לא פסל מ"מ מוטב שלא לכתוב כדי שלא יבואו

ב טור גסס הר"ה"ג
ה"ה דמירין גנ"ו
ר"פ ע"ה חלל חסופר
דללו דוקא הוא חלל
ונאם השאל דעדים
וכו' וכ"כ המרדכי
סס וכו' נמזרי הרמז"ס פ"ה דין כ"ה.
ג סס גסס סס"ת וס"כ הרמז"ס וכו' המרדכי נפרק השולח.
ד מונסנה נרשמה
ה טור וכו' סס"ת והמרדכי נפרק השולח.
הי מוטין דף (ל"ה) [ל"ד] ע"ג.

ביאורי הגר"א

הא צעיקן שמו ושמוה ולא הזכיר עירו ועירה וכו"ה ג' רש"י ותוס' שם דלל כוונתו שם שלנו מרדכי פ"ד והג"א שם ס"ז ד"ה נראה. והר"ה שם ס"ז דוונ"ש שם עירו ושם עירה היינו ונקום דירה לדרך לכתוב שכלל נקרא ע"ש ונקום דירתו וכוונ"ש צינמות קטני קטני חלל אנדרולינאי נהרדעי כו' תינזק כו' חלל ענן צ"ה נהרדעי כו' דהוה נהרדעא כו' חלל ונקום העמידה ח"ל כוונ"ש דלחל חילי מוסר כו' וחק חס סינה צו כשר מלל חוקי לתתני' דנייעין שם היה נמזרח כו' נעצל וכן ונקום לידה ח"ל דלחן חללם נקרא ע"ש ונקום לידתו וחק חס סינה צו כשר ג"כ כיון דלח"ל וכוונ"ש

העדים כו' ע"ש: (ב) וי"א כו'. שפי' כפטייה לקופר וכ' וכו"ש ונקום העדים וצריך שיעמדה כו'. חלל נתוספתא פ"ג תני' גט שכ' צעיר הואת לא יחתמו: צעיר אחרת ולס חתמו כשר. וי"א פ"ה חלל מוכרח: (ג) ואין כותבים שם כו' ואע"פ כו'. וגם אין כו'. עתו"ס פ' ח' ד"ה ושם כו' חע"ג דוונ"ש שם עירו ושם עירה היינו ונקום דירה וזהו עיקר התקנה של שם העיר כוונ"ש צ"ה השולח הר"ה"ס פ"ה ס"ט שם חלל אין מעכב חלק חס לא כתב כלל כשר דדוקא סינה פסול הר"ה"ס שם. ור"ה"ס חלל שחמרו צפ"ג הכותב טופסי גיטין צריך כו' ושם העיר לא הזכיר וכן שם כ' ח'

ברכת אליהו

עירו ושם עירה, היינו אמקום דירה, וזהו עיקר התקנה של שם העיר, כמ"ש בפרק השולח שם לד ב, אבל אין מעכב, שאף אם לא כתב כלל משר, דדוקא שינה פסול. וראה מהא שאמרו בפ"ג שם כו א: הכותב טופסי גיטין צריך שיניח כו'. ושם העיר לא הזכיר. וכן שם ב א מקשינו הא בעינן שמו ושמה, ולא הזכיר עירו ועירה. וכ"ה גירסת רש"י ותוס' שם ד"ה הא בעינן דלא כמח"ש בנירס' שלנו: הא ובעינן שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה וליכא. — כ"כ במרדכי שם פ"ד סימן שס"ח והג"א שם ס"ז ד"ה נראה. וכ"ה דעת הר"ה"ס שם פ"ה ס"ט, שכתב דמח"ש שם עירו ושם עירה היינו ונקום דירה — דצריך לכתוב, שח"ל נקרא ע"ש מקום דירתו. וכמ"ש ביבמות קטו קטו: אגא אנדרולינאי נהרדעי וכי' תיבזק כו' אגא ענן מ"ח נהרדעי כו' דהוה נהרדעא כו'. אבל מקום העמידה ח"ל, כמח"ש רילמא מלי משר כו', כנ"ל בסימן קכ"ז סק"ט. ואף

במקום אחר ואין חוששין אם שינה בשטר הכתיבה תדע דאמרינן לעיל (ג) ב מצאו באשפה חתמו ונתנו לה כשר לר' מאיר ואמאי לא חיישינן שמא לא נכתב בו מקום הכתיבה ונפסל וזרקו לאשפה אלא ודאי אין חשש בזה, עכ"ל [ועב"ש].

(ב) שפיר, דהא דאמרינן בגיטין פ א: „אלא לאו סופר" — הנ"ל בסק"א — כפטייה אסופר. וז' ומ"ש מקום העדים וצריך שיעמדה כו'. אבל נתוספתא דגיטין פ"ב ה"ד תניא גט שכתבו בעיר הואת לא יחתמו בעיר אחרת ואם חתמו בכתב גט מקום החתימה — מנחת ביכורים) פ"ה — כתב פ"ה מה' גירושין ה"ה. ואינו מוכרח.¹

(ג) עתו"ס בגיטין פ א ד"ה ושם כו', ושם כתבו, שאין כותבין שם מקום הלידה והעמידה, ואם שינה מקום הלידה והעמידה כשר. ופירשו שמש"ש: שינה וכו' שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכו', היינו עיר שדרין בה, וכתב הר"ה"ס פ"ה ס"ט שם, דאע"פ דמ"ש שם

שיכתוב גם שם מקום הכתיבה, ורק בדיעבד אם כתב רק מקום החתימה כשר. שהרי אפילו אם לא הזכיר מקום חתימת העדים, כתב בב"ש סק"א ובגט פשוט סק"א שכשר. וגוי שאם שינה והזכיר שם מקום אחר של חתימת העדים הגט פסול. והב"ש בריש סימן זה כתב ש"ה"ה אם שינה מקום עמידת הסופר — להסבירם שצריך להזכיר מקום עמידת הסופר — שהגט פסול. אבל י"ל שמאחר שכתב שם מקום חתימת העדים, זה לא נקרא שינוי שם מקום אחר (אף לגבי מקום עמידת הסופר), והוי רק כאלו השמיט שם מקום עמידת הסופר. וזוהי הרבואה של התוספתא, דנהי שאם השמיט שם מקום חתימת העדים או מקום עמידת הסופר כשר, אבל אם כתב רק מקום חתימת העדים, הייתי אומר דהוי כשינה ופסול, קמ"ל דכשר. ועי"ה"ש בחזון איש אהע"ז (ב"ב תשי"ח) ס"ז סק"א.

1 מ"ש רבנו: וכ' וכו"ש כו' כחננו לדברי ספר התרומה המצוין בבאה"ג סק"א. וז"ל סה"ת בהלכות גיטין סימן קכ"ט: וגראה כ"ש צריך שיעמדה שם העדים במקום שכת' הגט בשעה שחותמין בו וכו' וע"כ אין לכתוב בנט בעין שעושין לפעמים בכתובות שהחזן כותב הכתובה וכותב בה מקום שילך בה לעשות למחר החופה ושם יחתמו העדים אי"כ אינו כותב במקום עמידתו בשעה שכותב ואי לגבי גט צריך לכתובו וכו' עכ"ל. וזה מ"מ גם אהא שכתב המחבר: וצריך שיעמדה הסופר והעדים במקום אחד. ויתכן שמש"ש בביאורי הגר"א: וצריך שיעמדה כו', הוא ס"ק אחר, וזה ציון על דברי המחבר שם: וצריך שיעמדה כו'. וע"ז הביא רבנו שהמ"מ הוכיח מהתוספתא דאולינן רק בתר מקום החתימה. וההוכחה היא ממש בתוספתא: ואם חתמו כשר. ומ"ש רבנו: „ואינו מוכרח", נראה שכוונתו, שאפ"ל שלעולם בעינן

למענות ומחוי כמשנה וגם אין כותבין שם מקום הדירה מפני שאנו גולים באר הגולה
וּמְטוּלָטְלִים וּמְקוֹם דִּירְתֵינוּ מְרוּפָה בִּידֵינוּ אַבְל כּוֹתְבִין שֵׁם מְקוֹם עֲמִידַת הָאִישׁ וְ מוֹהֲרֵי יִשְׂרָאֵל
נִכְתְּבוּ סִי קוֹמָה.

ביאורי הגר"א

זו והראש"ד פוסל גדלל הזכיר וּמְקוֹם הַדִּירָה מוֹמַשׁ צִיָּא
קִסְיָא ז' וְלִירוּשָׁ לָא יִצְיָא כו' הִכִּי אִיֵּר שְׁנֵי יִצְיָא כו'
וְאֵם לִיתָל לְתוֹל לִיכָל יִצְיָא צִיר אַחֲרָת וְיִמְטִי לְהַחֲלֹ
גִיטָל לֵשׁ לְאַתְתִּיהָ דְהָאִיר וְהַצִּיָּא הַרְמַזִּין וְהַרְיָן שֵׁם
וְהַרְצִיָּא בְּתַשְׁבָּה נִסְתַּפֵּק זֶה וְהַסְכִּים לְדַעַת הַרְצִיָּא
וְעַמְמִי פִּיג הַלְכָה יִיד וְכֵן צִמְרָדִי וְהַגִּיָּל שֵׁם נִסְתַּפֵּקוּ
וְכ' וְהַעֲיִפִּי שְׁאֵנו מוֹדֵמִין כו' וְכ' שְׂרִית פּוֹסֵל וְיִמְטִי כו'
הַרְצִיָּא בְּתַשְׁבָּה שְׁאֵם כ' וּמְקוֹם הַלִּידָה דִּי וְכִוְנִישׁ
נִתְּסַפֵּתָל וְהַצִּיָּא תוֹס' צִדִּיהָ הַגִּיָּל וְאֵם אֲחֵר אֲנִי פְלוֹנִי
כו' וְכ' ה' מוֹהֵן כֶּסֶר וְהִיא לֵשׁ הַעִיר וְצִיָּא בְּתַשְׁבָּה
חֶלֶק עָלֵינוּ וְהַצִּיָּא צִיָּא סִיָּם זֶה אֲבָל הַרְצִיָּא סִיָּי שִׁייד
כו' גִּיָּכ כְּדַצִּי הַרְצִיָּא וְכ' כְּתַצִּת שְׂקָרָה כו' שֵׁלָא
נִכְתַּב צִנֵּט שֵׁם עִירוֹ וְעִירָה כו' וְלֹא דִי שֵׁלָא נִכְתַּב צִנֵּט
וּמְקוֹם עִיָּקָר דִּירָתָם אֲבָל נִכְתְּבוּ זֶה מִקְוִיּוֹת הַלִּידָה
עַם שִׁכְתָּנוּ רוֹז הַמַּחֲזִירִים שְׁלִין לַעֲזוֹת כֵּן כו' תַּשְׁבָּה
כו' שֵׁם לֹא דִצְרוֹ אֲבָל כִּשְׁלֹא כו' כִּלֵּל שֵׁם עִירוֹ וְעִירָה
אֲבָל צִכ' לֵשׁ לִידָה פְּשִׁיטָה דְכֶסֶר דְהָא לִיכָל תַּשְׁבָּה

בְּתַשְׁבָּה כִּיֵּד אֲנוֹנֵה שְׁצִטֵּר כו' וְהָךְ וּמְקוֹם דִּירָה דוֹקָא
אֵם שִׁינָה זֶה אֲבָל אֵם לֹא כ' כִּלֵּל כֶּסֶר מוֹמַשׁ כ' ה' וְהָא
צִיָּין שְׁמוֹ וְשִׁמָּה וְלִיָּק גִּיָּכ שֵׁם עִירוֹ וְעִירָה וְעַרְשִׁי
וְתוֹס' שֵׁם וְשֵׁם כִּיֵּר ה' הַכּוֹתֵב טוֹפְסִי כו' וְשֵׁם הַעִיר
לֹא הַזְכִּיר וְכִתְּבָהּ אִינוֹ אֲבָל מוֹשׁוֹם צ' יִצְיָא וְכֵן כ'
וְהַמְרָדִי וְהַגִּיָּל פִּיֵּי הַשּׁוֹלֵחַ סִיָּי צִדִּיהָ נִרְאָה כו' וְהַסְקִי
שֵׁם וְטוֹפְסִי כו' וְשׁוֹכֵן כו' לֹא כְּרַחֲצִיָּה שְׁפּוֹסֵל שִׁינִי
וּמְקוֹם הַלִּידָה וְכֵן הַרְצִיָּא בְּתַשְׁבָּה וְכֵתֵב הַרְצִיָּא שֵׁם
וְנִסְדֵּר הַגֵּט וְהַגֵּט לְכַתֵּב כָּל שְׁלֶשֶׁת הִיכָל דִּיּוּדֵעִין וְשׁוֹם
תַּשְׁבָּה הַגִּיָּל דֵּן יִצְיָא וְכִיֵּכ צִטֵּר. וְהַרְצִיָּא בְּתַשְׁבָּה
כְּתַב שְׂרִיד לְהַזְכִּיר שְׁלֶשֶׁת לְכַתְּמָה כְּמוֹ נִשֵּׁם הָאִישׁ
וְכִוְנִישׁ צִירוּשְׁלָמִי הַצִּיָּא תוֹס' שֵׁם לִידָה צ' צִדִּיהָ (וְהִיא)
[וְהִיא] כו' מִתְּנִי צִשְׁהִיהָ כו' אֲרִיִּי הִלָּל כו' וְהַסְקִי
שֵׁם אִיֵּר אֲנִין אֵם כ' לוֹ וּמְקוֹם אַחֵר לָרִיד לְהַזְכִּיר שְׁלֶשֶׁת
וְנִמְתַּנִּי תְּנוּ הַדְרִי שֵׁם הָאִישׁ וְשֵׁם עִירוֹ וְעַמְמִי דִּיהָ כו'
נִתְּשׁוֹ הַרְצִיָּא כו' אֲבָל סִיָּיִת סִיָּי קִיָּט וְסִיָּיִת וְסִיָּיִת
וְהַגִּיָּל כ' שְׁלִין לְכַתֵּב כִּלֵּל וּמְקוֹם הַלִּידָה שֵׁלָא לַעֲמִית

ברכת אליהו

עִירוֹ לִשֵּׁם הָאִישׁ שְׁצִידִךְ לְהַזְכִּיר שְׁלֶשֶׁתָּן. וְעַמְמִי דִּיהָ בְּתַב
בְּתַשְׁבָּה הַרְשִׁיבָא זו', שְׁהִבִּיא לִשּׁוֹן תְּשׁוּבָה הַרְשִׁבָא.
[וְהָא בְּחִיָּא סִיָּמֵן אֵלֶּף רַכִּיב וְאֵלֶּף רַלִּיָּם וְכִיֵּכ שֵׁם בְּסִיָּמֵן
אֵלֶּף רִ"ח] אֲבָל סִיָּמֵן הַתְּרוּמָה סִיָּמֵן קִיָּט וְסִיָּמֵן עִיָּין
ז' וְסִיָּמֵן סִיָּמֵן קִיָּט וְהַגִּיָּל בְּה' גִּירוּשִׁין פִּיֵּי הַרְצִיָּא
כְּתַבוּ, שְׁאִין לְכַתֵּב כִּלֵּל מְקוֹם הַלִּידָה, שְׁלֹא לַעֲמִית בְּתַב
וְהַרְצִיָּא פּוֹסֵל בְּדִלָּא הַזְכִּיר מְקוֹם הַדִּירָה, מְמִישׁ בְּכִיָּב
קִסֵּן ב' וְלִירוּשָׁ לְב' יוֹסֵף בִּישׁ בְּה' אֲנִי אֲמִיר רַב שְׁנֵי יוֹסֵף
בֵּן שְׁמַעוֹן הָדָרִים בְּעִיר אַחַת אִין מְגִרְשִׁין נְשׁוּתִיהֶן אֵלָּא זֶה
בְּפִנֵּי זֶה וְאֵם אִיתָא — שְׁלֹא יִכְתּוּב מְקוֹם הַדִּירָה — דְּלִמָּא אִיתָא
יוֹסֵף בֵּן שְׁמַעוֹן בְּעִיר אַחֲרָת וְיִמְטִי לְהַחֲלֹא נִימָא לִשֵּׁם לְאַיְתִיתָהּ
דְּהָאִיר. אֲעִיֵּכ שְׁצִידִךְ לְכַתֵּב מְקוֹם הַדִּירָה. וְהִבִּיא
הַרְמַזִּין [וְהַרְצִיָּא] [וְהַגִּיָּל] שֵׁם. וְהַרְשִׁיבָא בְּתַשְׁבָּה ח"א
סִיָּמֵן אֵלֶּף רִיָּג נִסְתַּפֵּק בְּזֶה, וְהַסְכִּים לְדַעַת הַרְצִיָּא.
וְעַמְמִי ה' גִּירוּשִׁין פִּיָּג הַלְכָה יִיד שְׁהִבִּיא הַרְצִיָּא הַגִּיָּל
וְכֵן בְּמַרְדִּי וְהַגִּיָּל בְּכִיָּד דִּגִּיָּטִין שֵׁם נִסְתַּפֵּק. וְכִיֵּכ וְאֲעִיֵּכ
שְׁאֵנו מְרַמִּין וְדָאִי לֹא נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה וְכ' שְׂרִית פּוֹסֵל.
וְיִמְטִי בְּתַב הַרְשִׁיבָא בְּתַשְׁבָּה ח"א סִיָּמֵן אֵלֶּף רִיָּח שְׁאֵם
כְּתַב מְקוֹם הַלִּידָה דִּי. וְכִיֵּכ בְּתוֹסַפְתָּא שֵׁם פִּיֵּי הִיָּז
— וְהִבִּיא תוֹס' שֵׁם לֵד ב' בְּדִיהָ וְהוּא הַגִּיָּל — וְאֵם אֲמִיר
אֲנִי פְלוֹנִי כו' וְכִתְּבָה אַחֵר מוֹהֵן כֶּסֶר. וְהִיא לִשֵּׁם הַעִיר.
וְכִיֵּכ בְּתַשְׁבָּה סִיָּמֵן מִיָּב חֶלֶק עָלֵינוּ, וְהִבִּיא בִּישׁ מִיָּם
זֶה. אֲבָל הַרְצִיָּא סִיָּמֵן שִׁיָּד כְּתַב גִּיָּכ בְּכִיָּב הַרְשִׁיבָא,
וְכִתְּבָה בְּתַב שְׂקָרָה וְכִיֵּכ שְׁלֹא נִכְתַּב בְּגֵט שֵׁם עִירוֹ
וְעִירָה כו' וְלֹא דִי שְׁלֹא נִכְתַּב בְּגֵט מְקוֹם עִיָּקָר דִּירָתָם
אֲבָל נִכְתְּבוּ בֵּן מִקְוִיּוֹת הַלִּידָה עַם שְׁכְּתָנוּ רַב הַמַּחֲזִירִים
שְׁאִין לַעֲמִית בֵּן כו' תַּשְׁבָּה כו' שֵׁם לֹא דְכִיָּר אֵלָּא
כִּשְׁלֹא כְּתַב כִּלֵּל שֵׁם עִירוֹ וְעִירָה אֲבָל בְּתַב לִשֵּׁם לִידָה
פְּשִׁיטָה דְכֶסֶר דְהָא לִיכָל תַּשְׁבָּה דְשִׁנִּי יִבִּישׁ כו' וְאֲעִיֵּכ

אֵם שִׁינָה כו' כֶּסֶר. בְּדִלָּא מְקוֹם לְמִתְנִי דִּגִּיָּטִין שֵׁם עַם
ב': הִיא בְּמִזְרָה כו' — בְּכַתֵּל. וְכֵן מְקוֹם לִידָה אִיֵּכ,
דִּיָּין הָאֲדָם נִקְרָא עִישׁ מְקוֹם לִידָתָה. וְהָא אֵם שִׁינָה
בֵּן כֶּסֶר גִּיָּכ, כִּיֵּן דְּאִיֵּכ, וְכִיֵּכ בְּתַשְׁבָּה כֵּן ב',
דְּעִידִים אֲמַנָּה שְׁכַסְפֵּר קָא מִסְהִיד, וְלֹא אִפְלוֹנִי כֵּהן —
דְּאִיֵּכ לְכּוֹתְבוֹ, וְכֵן אִין מַעֲלִין מִשְׁטָרוֹת לִיּוֹחֲסִין. וְהָא
מְקוֹם דִּירָה דוֹקָא אֵם שִׁינָה כו' פּוֹסֵל, אֲבָל אֵם לֹא כְּתַב
כִּלֵּל כֶּסֶר. מְמִישׁ כ' א' הוּא כְּעִיָּין שְׁכֵר הַשְׁמָה, וְלִיָּק גִּיָּכ
שֵׁם עִירוֹ וְעִירָה. וְעַרְשִׁי וְתוֹס' שֵׁם, שְׁלֹא גִר' בְּגִמ':
שֵׁם עִירוֹ וְשֵׁם עִירָה, כְּמִשְׁל'. וְשֵׁם כו' א': הַכּוֹתֵב טוֹפְסִי
גִיָּטִין כו' וְשֵׁם הַעִיר לֹא הַזְכִּיר כְּמִשְׁל'. וְכִתְּבָהּ אִינוֹ אֵלָּא
מַשׁוֹם כו' יוֹסֵף בֵּן שְׁמַעוֹן. וְכֵן כו' הַמְרָדִי וְהַגִּיָּל פִּיֵּי
הַשּׁוֹלֵחַ סִיָּי בְּדִיהָ נִרְאָה כו', כְּנִיָּל. וְהַסְקִי שֵׁם וְכִיֵּכ
כֵּל הַגְּאוּנִים אִין כְּתוּב אֵלָּא מְמַדִּיָּה פְּלוֹנִי וְלֹא יוֹתֵר
דְּשׁוֹב מַצְאִי תוֹסַפּוֹת שְׁפִסְקוּ דְּאִפִּילוּ שִׁינָה שֵׁם הַלִּידָה
כֶּסֶר בְּדַעֲבָד וְכִיֵּכ רִבִּינוּ יְהוּדָה מוֹשׁוֹם רַבִּי יִצְחָק בְּסִפֵּר
הַתְּרוּמָה [סִיָּמֵן קִיָּט] דִּלָּא כְּרַחֲצִיָּה שְׁפּוֹסֵל שִׁינִי מְקוֹם
הַלִּידָה. וְכֵן הַרְשִׁיבָא בְּתַשְׁבָּה ח"ד סִיָּמֵן קִיָּט פּוֹסֵל כְּשִׁינָה
שֵׁם מְקוֹם הַלִּידָה. וְכִתְּבָה הַרְצִיָּא שֵׁם פִּיָּח סִיָּט וְנִסְדֵּר הַגֵּט
וְנִתְּנוּ לְכַתֵּב כָּל שְׁלֶשֶׁת מְקוֹמוֹת הַלִּידָה, הַדִּירָה וְעַמְמִידָתָהּ
עַכְשִׁיו — הִיכָא דִּיּוּדֵעִין מַשׁוֹם חֲשִׁשָׁא הַגִּיָּל דְּב' יִבִּישׁ
וְכִיֵּכ כֶּסֶר.

וְהַרְשִׁיבָא בְּתַשְׁבָּה כְּתַב שְׁצִידִךְ לְהַזְכִּיר שְׁלֶשֶׁתָּן לְכַתְּמָה,
כְּמוֹ בְּשֵׁם הָאִישׁ שְׁצִידִךְ לְהַזְכִּיר כָּל הַשְׁמוֹת שִׁישׁ לוֹ בְּכָל
מְקוֹם וּמְקוֹם. וְכִיֵּכ בִּירוּשְׁלָמִי דִּגִּיָּטִין פִּיָּד ה"ב —
הִבִּיא תוֹס' שֵׁם לֵד ב' בְּדִיהָ וְהִיא כו' — מִתְנִי כְּשִׁינָה
כו' אִיֵּי הָאֵל כו'. וְכִיֵּכ שֵׁם אִיֵּי אֲבִין אֵם כְּתַב לוֹ
מְקוֹם אַחֵר צִידִךְ לְהַזְכִּיר שְׁלֶשֶׁתָּן. זֶה לַעֲנִין שְׁמוֹת הָאִישׁ.
וְכִיֵּכ תְּנוּ הַדְרִי שֵׁם הָאִישׁ וְשֵׁם עִירוֹ, הִרִי שְׁחִשׁוּ שֵׁם

העומד היום במתא פלונית אם הוא מצוי במקום חתימת הגט (ד) ואם אינו מצוי שם אין כותבין מקומו כלל וכן באשה אם היא עומדת במקום חתימת הגט כותבין מקום עמידתה העומדת היום במתא פלונית ואם לאו אין כותבין מקומה כלל. הגה: (ה) ולא כתב שם הלידה לו שם הדירה ולא שינה כשר (ריב"ש סימן שי"ד) (ו) ולא

ביאורי הגר"א

דשני יצ"ש כו' ואע"פ שז' קצת הוזהרים ז"ל דאין נכון לכתוב שם הלידה שו"ע יטעו בעיר מולדתו גם הם כ' שאם כ' ולא טעה כשר וכמ"ס יטור נשם הרמ"ה וגם מ"ש שאין לכתוב שם הלידה היינו נידוע מוקדם הדירה אלל בלא"ה יכתוב שם הלידה אלל סמ"ח וסמ"ח והג"מ כ' בדברי תוס' וז' סמ"ח נשם ר"י מפרש שם אי"י מוקם הדירה אלל יכתוב כלל וכ"כ הג"מ פ"ד ע"ש וסמ"ח כ' ולריך לכתוב שם העיר שהסופר והעדים עומדים גם עיקר מוקם דירת הנצל והאשה והוא נדברי גמרא דינמות שם נצד קלוגיא מתא אלל כו' בסורא מתא אלל כו' והיינו מוקם עמידת הסופר והעדים וכמ"ס ללוח מילי נסר כו' וז' ועכשיו שאל יודעין עיקר דירתם כותבין מוקם עמידת רגליהם והלידות נמנעו מלכתוב לפי שיש טועים בדבר וכ"כ פ"י מהר"א סי' קמ"ט דמוקם הלידה לא כותבין כלל דסמ"ח כ'

שכ' קצת המחברים ז"ל דאין נכון לכתוב שם הלידה שמה יטעו בעיר מולדתו גם הם כ' שאם כ' ולא טעה כשר וכמ"ס במור בשם הרמ"ה וגם מ"ש שאין לכתוב שם הלידה היינו בידוע מוקם הדירה אבל בלא"ה יכתוב שם הלידה אבל סמ"ח וסמ"ח והג"מ [הנ"ל] כתבו בדברי תוס' הנ"ל. וכ' סמ"ח בשם ר"י מפרש שאם אי"י מוקם הדירה אל יכתוב כלל. וכ"כ הג"מ בה' גירושין פ"ד ה"ג ע"ש.

ברכת אליהו

הנ"ל — אעפ"כ אנו בכל גבולינו ובדורותינו אין נוהגין לכתוב במ"ש בהג"מ הנ"ל שאם אין ברור לו לא יכתוב כלום. והאדנא אנו גולין ומשולטין ומקום דירתנו מרופה בידנו ולכן אין כותבין אותו. ע"כ תוכן דבריו. ומ"מ מקום עמידה מ' דכותבין, וכמ"ס בסמ"ח הנ"ל, וז"ש המחבר: ואין כותבין כו' וגם כו' אבל כו'.

(ד) במ"ש בסמ"ח והג"מ כנ"ל בסק"ג, ולא בראב"ד ור"ת שפוסלים, וכמ"ס. (ה) הוא דברי ריב"ש סימן שי"ד הנ"ל בסק"ג, לאפוקי דברי השואל שם². ודברי הריב"ש הם, בשכתב שם מקום הלידה. ובי"ש אם כתב שם מקום הדירה — שמדינא דגמרא הוא, וכבר כתב בשו"ע שאפילו אם שינה מקום הלידה כשר. וז"ה דעת הרב שכתב מחלוקת בשינה מקום העמידה למטה ע"ש [ומש"ש סק"ו], ובשינה מקום הלידה לא הביא הרב דעה הפוסלת. ולא כתב כאן, ולא שינה" אלא משום מקום הדירה דפסול בשינה, אבל במקום הלידה כשר אף אם שינה.

(ו) תוס' בגיטין פ' א ד"ה ושם ורא"ש שם פ"ח ס"ט וז"ש כנ"ל בסק"ג.

לכתוב שם הלידה שמה יטעו בעיר מולדתו גם הם כתבו שאם כתבה ולא טעה בה כשר וכו' והרמ"ה כו'. ודברי הרמ"ה הובאו בטור. וכתב ע"ז הביי: ומ"ש ואם כתב ולא טעה כשר לאו לגופיה איצטריך אלל לדיוקא הא אם טעה בה פסול אי"י לגופיה גמי איצטריך ולא תימא כיון שלא נזכר מקום הלידה בדברי חכמים כשכתבו הוי כמשנה ממטבע שטבעו חכמים וגט פסול מיהא הוי כמ"ל, ועל דברי הרמ"א כאן לא שייך התיירוק הראשון של הביי"א אלא כתיירוק השני. אולם מדברי רבנו — שצ"ח לדברי הריב"ש — נראה כמ"ש בישועות יעקב בפירוש וקצר סק"ה,

שכ' קצת המחברים ז"ל דאין נכון לכתוב שם הלידה שמה יטעו בעיר מולדתו גם הם כ' שאם כ' ולא טעה כשר וכמ"ס במור בשם הרמ"ה וגם מ"ש שאין לכתוב שם הלידה היינו בידוע מוקם הדירה אבל בלא"ה יכתוב שם הלידה אבל סמ"ח וסמ"ח והג"מ [הנ"ל] כתבו בדברי תוס' הנ"ל. וכ' סמ"ח בשם ר"י מפרש שאם אי"י מוקם הדירה אל יכתוב כלל. וכ"כ הג"מ בה' גירושין פ"ד ה"ג ע"ש.

וסמ"ח הנ"ל כתב וצריך לכתוב שם העיר שהסופר והעדים עומדים גם עיקר מקום דירת הנצל והאשה. והוא מדברי גמרא דינמות קטן ב: בצד קלוגיא מתא אלל כו' בסורא מתא אלל כו'. והיינו מקום עמידת הסופר והעדים, וכמ"ס קט"ז א דילמא מילי נסר כו'. וכתב ועכשיו — שא"א יודעין עיקר דירתם — כותבין מקום עמידת רגליהם. והלידות נמנעו מלכתוב, לפי שיש טועים בדבר. וז"ל בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב, דמוקם הלידה לא כותבין כלל, דבסמ"ח הנ"ל כתב דנמנעו כו' וכ"כ בהג"מ הנ"ל, שאין לכתובו מפני הטעות. ואף מקום הדירה — שנהגו לכתוב כל הקרמונים אפילו אותם שלא נהנינו לכתוב מקום הלידה במ"ש במדרכי

2 בס"ק הנ"ל יש בדברי רבנו כמה דברים שחזר עליהם פעמים אחדות, ונראה שהם ליקוטים. ועיין עוד בירור השיטות בזה בכ"ש וגט פשוט ובית מאיר ותורת גיטין וישועות יעקב ופ"ת כאן.

3 ז"ל הריב"ש שם בשאלה: ונסתפקת בהכשרם לפי כו' ולא די שלא נכתב בגט מקום עיקר דירתם אבל נכתב בו מקומות הלידה עם שכתבו רוב המחברים שאינו נכון לעשות כן וכו'. ועי' השיב הריב"ש: ... אבל בגזון זה שנכתב שם לידת פשיטא וכשר וכו' ואע"פ שכתבו קצת המחברים ז"ל דאין נכון

באר הגולה

* משנה דף ל"ד
ע"ה (א) [ע"ה].
ז שם במשנה.
ח כפי' הראשון
בנו"ש במשנה וכל
שם שיש לי לדרת

שינה ומוקם העמידה יש מוכסירין כמו במוקם הלידה דכל דנר שאינו צריך לכתוב חף אם שינה
זו כשר (ז) ויש פוסלין (צנ"י הציא הנ' דיעות) ובמוקם הדחק יש להקל (ח) חלל אם שינה
במוקם דירה פסול לכ"ע (*פ' השולח) (ט) ואפילו אם נשאת תנא (י) וכותצין מתא פלונית
בין שהעיר גדולה או קטנה (יא) ולא יכתוב פלונית מתא חלל מתא פלונית ואם דילג מלת מתא
כשר. ג (יב) יכתוב וכל שום דאית לי ולא תרי ומלב' זה ה אם יש לעיר ב'

צנין שיכתוב כל השמות הידועים ויכתוב ג"כ וכל שום וכו'.

ביאורי הגר"א

ונתן וכל י"ג דרכים נה. שם: (י) וכותבין
מתא כו'. דפ"צ הכי מתותחל דמינעלן כו' ופי' ר"י
דכפרים קטנים היו מודלל ידיעו וצניטין ז' ח' חלל
מתותחל כו' וכן עיירות גדולות. שם: (יא) ולא
יכתוב כו'. שכיח פסוק הגט של הראש והר"פ ושי"פ
חלל כ' בהגמ"ר ריש גיטין שאין קפידא ומש"ס
צנינות נלד קלוגיא מתא כו' נסורא מתא כו'. ובספ"א
(דניק) [דנ"י] ונפ"ג דגיטין צוירי מתא וכו' דכל
הגיטין היו כותצין לכתחלה כן ואע"ג שאמרו מתא
מוסרי מ"מ צניטין היו כותצין השם מוקדם:
(יב) יכתוב כו' ומלבד כו'. ומתני' ל"ד ז' וה"ה לעיר
כוש"ס נראשונה כו' שם עירו ושם עירה כו': עתוס'
ל"ד ז' ד"ה וכל כו' והקשה הר"מ שם דל"כ הל"ל

כנ"ל: (ז) ויש פוסלין. סה"ת שנסתפק בזה
צנ"י הנ"ל שכ' שח"ל לכתוב מוקם העמידה ומה"ה
דינמות הנ"ל והה"ה דגיטין הנ"ל ללא מוקם היה
נותרת כו' על צנל וכו' ושם חפ"י שינה זו אינו פסול
כיון שח"ל לכתוב כלל ואפי' הוא פסול אין להעמיד
המשנה חלל בדנר שהיו רגילין לכתוב כ"כ בהג"ה שם
ד"ה המכונה ודור"י כו' ושם חפ"י שינה כו'. ובגיטין
מוקם הלידה לא כ' כלום וכו' צ"י שאפשר שדעתו בזה
דקצת תוס' דאינו יוכר כמו מוקם העמידה ולכן סתמו
דכשר חלל הראשונה והרשניה פוסלין צנ"ה ג"כ להדיק
כנ"ל: (ח) אבל אם כו'. ומתני' דפ' הזורק
וכנ"ל: (ט) ואפי' אם כו'. שם במתני' ובגמ'
שם ומוקם חכמים כו' אר"ה חף אין כו' ואף הולד

ברכת אליהו

י"צ דרכים בה כמו שנזכר במשנה שם. [ועב"י וב"ש סק"ן].
(י) דפ"כ דעירובין כא א איתא: א"ל רב חסדא כו'
אמאי סמכיתו אבורגנין הא אמר אבוב דאבוב משמיה
דרב אין בורגנין בבבל נפק ואחוי ליה הנהו מתותחל דמינעלן
בשבועים אמה ושיריים. ופירש ר"י דכפרים קטנים היו
מודלל ידיעו. אלמא דעירות קטנות נקראות מתותחל. ובגיטין
ז א: א"ל רב הונא בר נתן לרב אשי מאי דכתיב קינה
ודימונה ועדדה (יהושע ט"ו, כ"ב) א"ל מתותחל דארץ
ישראל קחשיב. והן עיירות גדולות. אלמא דגם עיירות
גדולות נקראות מתותחל — שם (במדבר בהלכות גט שבסוף
מסכת גיטין. ועיין תוס' בעירובין שם ד"ה אחוי].

(יא) שכיח בסדר הגט של הראש והר"פ ושי"פ. אבל כתב
בהגמ"ר ריש גיטין שאין קפידא, ממש ביבמות קטו ב: כד
קלוג' מתא כו' בסורא מתא כו'. ובספ"א דבי"ב כ א ובפ"ג
דגיטין: כשוירי מתא, ומ' רכל הגיטין היו כותצין לכתחלה
כן: פלונית מתא. ואע"ג שאמרו בב"ק קט ב: מתא מחסיא,
מ"מ בגיטין היו כותצין השם מקודם, דלא כרמ"א. [ועב"ש
סק"ז].

(יב) מתני' בגיטין לד ב: בראשונה ה"י משנה שמו ושמה
שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש
פלוני וכל שום שיש לו כו'. ואם כי שבמשנה הזכר רק
על „שמו ושמה” — שצריך לכתוב: וכל שום וכו', אבל
ה"ה על שם העיר — צריך לכתוב: וכל שום וכו', כמש"ש:

4 ולא כמו שצוין בדפוס השו"ע: פ' השולח, וע"ז מסומן
בכוכב בבאה"ג: משנה דף ל"ד ע"ב. דשם תנן: בראשונה היה
משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג וכו', ולא
הוזכר שם שפסול בשינה מקום הדירה. וע"ל סק"ט.

(ז) פ"ר התרומה שנסתפק בזה במימין קכ"ט הנ"ל בסק"ג,
שכתב שא"צ לכתוב מקום העמידה, כדו"ה דרבמות
קטו א הנ"ל שם, והה"ה דגיטין פ א הנ"ל שם, ולא
מוקם היה במזרח כו' — על בעל. וכתב: השמא אפילו
שינה מקום עמידתו אינו פסול, כיון שא"צ לכתוב כלל,
ואפילו הוא פסול אין להעמיד המשנה אלא ברבר שהיו
רגילין לכתוב. וכ"כ בהג"ה בגיטין פ"ד ט"ז בד"ה
או המכונה וז"ל: ואור"י כו' השמא אפילו שינה
מקום עמידתו אינו פסול כיון שאינו צריך לכתוב כלל
וצ"ע וכו' עכ"ל. ובגיטין מקום הלידה לא פ' סה"ת
כלום. וכתב ב"י, שאפשר שדעתו בזה דקצת תוס' הנ"ל
בסק"ג שכשר דשינוי מקום הלידה אינו נוכר כמ"ש שינוי
מקום העמידה, ולכן סתמו דכשר, אבל הראשונה והרשניה
פוסלין בזה ג"כ להדיא כנ"ל בסק"ג.

(ח) מתני' דפרק הזורק גיטין פ א: שינה שמו ושמה
שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה,
וכנ"ל בסק"ג 4.

(ט) בגיטין פ א במתני' הנ"ל בסק"ה. ובמשנה שם
הוזכרו עוד דברים שתצא מזה ומזה. ובגמ' שם עמוד
ב אמרין: זו דברי ר"מ אבל חכמי הולד כשר ופזרים
חכמים לר"מ שאם שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה
שהולד ממור אמר רב אשי אף אנו נמי תנינא שינה
שמו ושמה וכו' מאן קתני לה אילמא ר"מ ליערבינהו
וליתנינהו אלא ש"מ רבנן ש"מ. ואף הולד ממור וכל

ז"ל: ואני מוסיף טעם לזה דה"א כיון דכותב מקום הלידה עפ"י
עצמו יבוא לידי שינוי ואף דשינה כשר בדיעבו מ"מ לכתחילה
אין לו לכתוב כלל וא"כ אינו נכון ליתן הגט כשאפשר בגט אחר
כמו בשינה כמו שיבואר לקמן קמ"ל דבלא שינה אין חשש, עכ"ל.

שמות יכתוב מתא פלונית דמתקריא פלונית. הגה: (יג) ולא יכתוב יו"ד אלל הנ"ס (סדר גיטין) (יד) ויהיו אם כתב יו"ד דמתקריא כשר (שס) (טו) ולאו לא נהנין לכתוב וכל שום דלית לי ולאתרי אלל אם יש לעיר ז' שמות כותבין מתא פלונית דמתקריא פלונית או דמתקריא פלונית (פסקי מהרא"י סימן קפ"ה) וה"ה אם יש לנהר ז' שמות (טו) ואם יש להן שם אחד נמוקס הכתיבה ושם אחר נמוקס הנתינה דין כמו בשמות העל (הרא"ש והר"ן פרק השולח) וע"ל סימן קכ"ט (יז) ואם יש לעיר ז' שמות א' נקרא כפי ישראל ואחר נלשון כתי שם שקורין לו ישראל עיקר וכותבין כפי משמעות לשונם (פסקי מהרא"י סימן קמ"ג ומהרי"ק שורש ק"ו) (יח) ואם הכ' לשונות קרוצים זה לזה ושם שקורין לו ישראל אינו אלל קיצור לשון כגון עיר שכותבים קורין הרעדי"ש וישראל רעדי"ש אין כותבין רק שם ישראל (שם בפסקי סימן רנ"א) (יט) אלל נלחו הכי כותבין שניהם שם ישראל תחילה (כן משמע שם) ועל שם כותבים דמתקריא.

ביאורי הגר"א

ס"א: (טז) ואם יש להן כו'. עתוס' פ' ח' ד"ה שינה כו': (יז) ואם יש לעיר כו'. עתוס' ל"ד ז' ד"ה והוא כו' והשינ' ר"ת כו'. וכל שם נתאר' כתובה על ספר הישר שרוב קריאת שם של גויים אינן רוצ אלל רוצ ישראל הוא רוצ שומע ישראל הוא מוגרש כו'. שם: (יח) ואם הב' לשונות כו'. שזה דומה להניכה שלכתחלה כותבין לנדו ועתוס' סד"ה הנ"ל והא דקאמר דהמגרש כו' אינן כשהשמות כו': (יט) אבל בלא"ה כו'. כמש"ש בגמ' ההוא כו' לפורתא כו' וה"נ

במתני' איהא כותב כל שם ש"ל וממנ"ש איש פלוני כו' ו' צה"ל וכל אלל מודרי הראש"ד נראה דה"פ איש פלוני שני השמות של נמוקס הנתינה והכתיבה צפירוש ומפני חשש לשם לווי וחניכות ג"כ יכתוב וכל שם ש"ל וכך כותב פלו' דמתקריא פלוני וכל שום אחרון כו' וע"ל סימן קכ"ט ס"א שלא כ' אלל כדברי הג"ג: (יג) ולא יכתוב כו'. שכה"ה נהרגוס אסתר: (יד) מיהו כו'. כמש"ל ס"ס קכ"ו: (טו) ואנו כו'. שאלו נוהגין כדברי ר"ת וס"פ. ע"ל ס' קכ"ט

ברכת אליהו

ועמש"ש. וע"ל סימן קכ"ט פ"א, שהמחבר כתב כדברי הג"ג הנ"ל בסק"ב, ובהגה כתב שנהגין כר"ת, ועמש"ש ס"ק א', ד'.

(טז) תנן בגיטין פ א שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה זכר. ועתוס' שם ד"ה שינה כו', ח"ל לא שינה ממש וכו' זכר שם עירו ושם עירה לא ששינה ממש אלא שיש לאותה העיר שני שמות בשני מקומות, עכ"ל. [ועביש סק"ח].

(יז) עתוס' בגיטין לד ב ד"ה והוא וכו', וז"ל: והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם עובד כוכבים בתורת משה וישראל וכו' עכ"ל. והמהרי"ק שורש ק"ו הביא מ"ש ר"ת בתשובה כתובה על ספר הישר: שרוב קריאות שם של גויים אינן רוצ אבל רוב ישראל הוא רוצ שמע ישראל הוא מגרש כו'.

(יח) שזה דומה להניכה שלכתחלה כותבין לנדו. ועתוס' בגיטין לד ב סד"ה והוא הנ"ל בסק"ז וז"ל והא דקאמר בהמגרש כתב הנתינה והנתינה כשר וכו' אינן כשהשמות דומין זל"ו שהכנוי דומה לשם לכתחלה כשר אף בכנוי, עכ"ל. (יט) כמש"ש בגיטין לד ב בגמ': ההיא דהו קרו לה מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים (מרים צריך לכתוב בגט שהוא עיקר — רש"י) וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה. והיי' כותבין שם ישראל תחלה — דרוב ישראל הוא רוב, כנ"ל בסק"ז.

בראשונה כו' שם עירו ושם עירה כו'. הרי שהשוו שם העיר ו, שמו ושמה" לענין זה. ועתוס' שם ד"ה וכל כו' שהביא בשם הג"ג, וז"ל: בטופסי גיטין של הג"ג כתוב שצריך לכתוב בגט וכל שום וחניכה דאית לי ולאטראי משמע שלשון זה היו כותבין בגט ואין נראה לר"ת וכו' לכך נראה לר"ת וכל שום שיש לו דקתני במתני' היינו כל שמותיו בפירוש וכו'. והקשה הר"ע שם — על שיטת הר"ת — דאיכ' חוללי' במתני' איהא כותב כל שם שיש לו, וממנ"ש במתני': "איש פלוני וכל שום שיש לו" משמע שאותו הלשון בעצמו תיקן ר"ג הזקן לכתוב בגט. וכתב אבל מדברי הראש"ד נראה, דה"פ איש פלוני שני השמות — של מקום הנתינה והכתיבה — בפירוש, ומפני חשש לשם לווי וחניכות ג"כ התקין ר"ג שיכתוב ג"כ וכל שם שיש לו. וכך כותב: פלוני דמתקריא פלוני וכל שום אחרון כו'. וע"ל סימן קכ"ט פ"א שלא כתב המחבר אלל כדברי הג"ג.

(יג) שכה"ה בתרגום אסתר תרגום שני פרק א' פסוק ח': „מתקרי" — בלי יו"ד אחר המ"ם.

(יד) כמש"ל ס"ס קכ"ז [וכמש"ש סקנ"ה] שאם היו יתירות כל שאין הענין משתנה בכך לא נפסל בכך. וגם כאן אין הענין משתנה אם כתב יו"ד בין מ"ם לחייו.

(טו) שאנו נוהגין כדברי ר"ת הנ"ל בסק"ב — לענין שמו ושמה — שכותבים כל השמות בפירוש, ואין כותבים וכל שום.

6 בספר הישר לר"ת חלק השו"ת (ברלין תרנ"ח) זה בסמן ב"ה. וראה שם הערה י"א. וע"ל סימן קכ"ט ס"ה ומשי"ש בביאור הגר"א וביתר גו"כ השו"ע ובחזו"א סצ"ד ס"ק י, י"ז.

5 גם בב"ח ס"ס קכ"ט העיר ע"ו, וע"ע מש"ש. ועיין גם בגט פשוט כאן סק"ו וכישועות יעקב בפירוש הארוך סק"ה ובביאורי הגר"א סק"ו ובסימן קכ"ט ס"ק א, ד. וראה ספר הישר לר"ת חלק השו"ת (ברלין תרנ"ח) סימנים כ"ה, כ"ז.

באר הגולה

ד ט (כ) א"צ לכתוב שם הנדהר י אבל נהגו לכתבו ואם יש שנים או שלשה נהרות כ כותבין כלם דיתב' על נהר פלוגי ופלוגי. הגה: (כא) ואם לא כתב שם הנדהר כלל (תשניות הר"ש כלל מ"ה ונ"י נ"ס תש' הר"ן) (כב) או שניה נז (תשנות מהרי"ל) כשר (כג) וכל נהר שהוא חוץ לתחום העיר חין לכותבו כלל אפילו מתפקים * וממנו (כד) ואפילו דעיעזר אם כתבו יש פוסקין (תשנות הרש"א והגה"מ סוף נשים) ואפילו הוא תוך התחום חוץ לעיבור העיר חין כותבין אלא"כ כל תשמישי העיר וממנו (פסקי מהרא"י סימן מ"ג). ל וכותבין וכו"כ הורדכי נפרק השולח. כ כל זו והנ"ל נפרק מי שחזו וזה' מ"י נפ"ר נ"ס סמ"ק. * כז"ל וכן העתיקו הג"ה ל תוס' דגטין דף פ"ה ע"ב וכו"כ הר"ש שם ונהלכות גט דמורדכי וכל זו.

ביאורי הגר"א

מיהרמ"פ נתשונה ונסדר שנו' ומדגריהם שלכתלה ח"ל לכותבו חלל לא נ"ל מההיא שוירי שלא כדגרי הר"י דהיה אותו צניחל החיתול וגם ראייתו של הג"מ חינו עוכרה וכו"כ נ"ס הר"ש וסמ"ג ונ"פ: (כא) ואם לא כו'. כנ"ל: (כב) או ששניה בו. כנ"ל ס"פ ד"ד שח"ל לכותבו ושינה זו כשר: (כג) וכל נהר כו'. כנ"ל: נרפ"ד דר"ה קרונה פרט חוץ לתחום ונחולין ק"י חוץ לתחום אכלתינהו ונריש מנילה עד כמה כההותן כו': (כד) ואפילו כו'. דהנהמר פ' מי שחזו סימן תרי"ג כ' דחוק לעיבורה חין לכותבו כנ"ל נגדרים נ"ו ב' הנודר וכן העיר כו' אימחל אפילו נתחומה הא כתיב כו' חלל נהג"מ שם כ' חוץ לעיבור' נתוך תחומ' אם

דרוב ישראל הוא רוב כנ"ל: (כ) א"צ כו' אבל כו'. נספיק דנ"מ ונפ"ג דגיטין חיתול דעל רכיס נהרל מ' ד"ש לכותבו חלל שח' הר"ן חלון מעכצ דעיעזר שח' נחוש לשני שוירי חין הנדהר מוילי מירי ספק כנ"ל: היישיק לשני שוירי והלי דכ' שם הנדהר אפשר שהיו שם שוירי ולא היה הנדהר צניחל כ"ל נהר ואפ"ה שקלין שם אי חיישינן כו' ואע"פ שנקצת ראשונים ז"ל הזכירו בטופסי גיטין שלהם לרווחא דמילת' תקנו כך מפני קצת מקומות שוין נשמותיהן והנהרות (מנדילין) [מנדילין] אותן חלל נש"מ שח"י נכב' לא נכתב לא עיכצ וכו"כ נהג"מ ס' כ"ז והציג ראה מו"מ נשמות שם נ"ל קלוגיה נוחל נסורח מוחל ולא הזכירו הנהרות. וכו'

ברכת אליהו

(כב) כנ"ל ס"ב [ועמ"ש], דכל דבר שא"צ לכותבו רש"י בו כשר. [ועב"ש סק"ג].

(כג) כמ"ש כרפ"ר דר"ה ל א — אתה דתנן שם כט ב: ועוד זאת היתה ירושלם יתירה על יבנה שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא חוקעין — קרובה פרט לירושבת חוץ לתחום. ובחולין קי א — לענין נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך שם: "חוץ לתחום אכלתינהו" ולפיכך לא חל עליו חומרי המקום. ובירושלם מנילה ב ב: "כך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו גידון ככר עד כמה (חשיב ליה סמוך — רש"י) אר"י ואיתכא רחב"א כמחמתו לטבריא מ"ל" — שזהו תחום שבת [כ"כ בהגה"מ בתשובה דסדר נשים סכ"ב].

(כד) דהנהמר בגיטין פ' מי שחזו סימן תרי"ג [בפנינו: סימן תכ"ן] כ' דחוק לעיבורה חין לכותבו כמ"ש בנדרים נו ב במשנה: הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה של עיר ואסור ליכנס לעיבורה. ובגמ' שם שאלו: אימא אפילו בתחומה (הוי בתוך העיר — רש"י). והשיבו: דא כתיב בתחומה ומדומות מחוץ לעיר (במדבר ל"ה, ה'). אלמא דחוק לעיבור העיר — אף שהוא תוך התחום — נקרא חוץ לעיר. אבל בהנה"מ הג"ל בסק"ג כ' חוץ לעיבורה של עיר בתוך תחומה — אם מתפקין ממנה לכל תשמישי העיר למשרה ולבבשה ולמחזן ברחיים — כותבין שם הנדהר *.

ובחז"א ס"פ סק"ז.
8 ועיין בגט פשוט סק"ו ופ"ת סק"א וחזון איש ס"פ סק"ד. ובשו"ת הרב"ז (ירושלים תשכ"ב) סימנים ס"ט, ע'.

(כ) כמ"ש דב"מ כ א ובפ"ג דגיטין כו א איתא: דהוא גיטא דאישתכח בי דינא דרב הונא והוא כתיב ביה בשוירי מתא דעל רכיס נהרא כו'. מ"ש ד"ש לכותבו. אלא שכתב הר"ן בתשובה סימן מ"ב, שאין מעכצ בריעבד. שאם נחיש לשני שוירי — כשלא יזכירו הנדהר, חין הזכרת הנדהר מצריאה מירי ספק, כמ"ש בגמ' דחיישינן לשני שוירי, כלומר: לשני שוירי דיתבן על רכיס נהרא. והאי דת' — בההוא גיטא הנ"ל שם הנדהר, אפשר שהיו שם ב' שוירי, ולא הוי הבדל ביניהם כמ"ל בנהר, ואמ"ה שקלין שם בגמ' אי חיישינן לב' שוירי. ואע"פ שנקצת ראשונים ח"ל הזכירו שם הנדהר בטופסי הגיטין שלהם, לרווחא דמילתא תקנו כך, מפני קצת מקומות שוין נשמותיהן והנהרות כמנדילין אותן. אבל כשאר מקומות — שאין יודעין בכך — אם לא נכתב שם הנדהר, לא עיכצ. וכו"כ בהג"מ בתשובה דסדר נשים סימן כ"ב. והביא ראה מו"מ כ"במות קטו ב: "בגד קלוגיא מתא", ושם קטו א: "בפורא מתא", ולא הזכירו הננהרות. [וכ"ה בהגהות מרדכי ריש גיטין]. וכתב מהרמ"ם בתשובה ס"ה ובפדר הגט שם סנ"ד שם מדברי' שלכתלה איצ לכתוב שם הנדהר. אבל לא נ"ל, מההיא שוירי ח"ל, שלא כדברי הר"ן שדחה אותו בגילא דחיתא. וגם ראייתו של הגמ' ח"ל אינו מוכרח * וכו"כ בפד"ת סימנים קל"א, קל"ב ופ"מ עשין נ' ושי"פ.

(כא) כנ"ל בסק"כ, שמן הדין א"צ לכתוב שם הנדהר.

7 בהג"מ כ' בראייתו: והי' בהם נהרות ולא הזכירם. אולם אפ"ל שהנהרות הוזכרו בגיטין, אבל הגמרא לא הזכירה זאת. ועיין בגט פשוט ובית מאיר וטיב גיטין וישועות יעקב ופ"ת,

באר הגולה

מ ג"י גסס רחמי
 נהגים.
 ג הגמ"י פ"ג גסס
 התוס' מהל' דליתא
 גני צור היחיד עירובין
 דף כ"ג ע"א.
 ס נחל' כחז' גסס
 ר"פ ור"י מקורויל
 ונהגמ"ר נספח גיטין.
 ע הנהג' מיימוני פ"ד
 גסס סמ"ק.

דיתבא בחד יו"ד ואם יושבת על חוף הים מ נהגו לכתוב דעל כיה ימא מותבא ועיר
 שסיפוקה ממי בארות כותבין על מי בארות ועיר שסיפוקה ממי מעיינות כותבין
 מי מעיינות (כה) ובחד יו"ד. הגם: (כו) וכותבין גלית נלל וי"ו (סדר גיטין) (כו) ואם
 הוועין מים חמין כותבין על מי מעיינות חמין (מ"כ נתיקון יטן). זה (כח) נאם יש
 בעיר בארות נובעים וכתב דיתבא על מי בורות כשר. ו אם העיר יושבת
 על הנהר אין לכתוב לא בארות ולא מעיינות כי אם הנהר. הגם: ויש חולקין וס"ל
 דיש לכתוב כל סיפוקי העיר (נהגות מרדכי גסס ר' יודל) (וכן נהגין צמדינות חלו כלשר
 יתנזר לך מנוסה הגט שכתבתי סוף סימן קנ"ד). ז ע (כט) עיר שאין בה אלא בורות
 ואגמים לא יזכירם כלל שלא לחלק בין גיטין שנכתבו קודם שנעשו לנכתבו אחר
 שנעשו. הגם: שתי נהרות השופכין זו לזו אם קרוב לעיר אחד אחד שנו אין כותבין אלא האחד
 ואם שם שניהם עליהם כותבין שניהם ואם יש ספק צדדן אין כותבין אלא אחד וכן תנייד (ל) יותר
 יש ליכנס לספק חסרון מלספק שינוי (מהרי"ק שורש ק"ו).

ביאורי הגר"א

צנחנות כמ"ש צה"מ הנ"ל דלפילו אם שינה צו כשר
 כ' ודברי ג"ש דחויין הן. (ל) וכן תמיד כ'.
 שצחק כשר לכ"ע דיעבד וצנינוי יש פוסלין אפילו
 צדדן שאלו חסרו לא נפסל צדדן. מהרי"ק סימן (כ"ו)
 [ק"ו] והוא צעל סה"ת כמ"ש ס"ב צ"י וי"ו כ'
 שנתכוין על הרצנייה והרשני"ל שפוסלין שינוי מקום
 הלידה ועצמני"ל שם גדיה או המכונה וצופס הגט של
 הרצנייה כ' ולשון הרשני"ל צתפונה אף אתי"ל שאין
 שם עירו ונעכ מ"מ צמש"ל ודלי פסול כ' וכ' צשינוי

מסתפקין ונמנה לכל תשנושי העי' למשרה ולכזים'
 ולטחון צרחים כותבין שם הנהר: (כה) ובחד יו"ד.
 כמ"ש צפ' נח: (כו) וכותבין בארת כ'. כמ"ש צפ'
 לך לך: (כז) ואם כ'. כמ"ל להגדיל מעיר אחרת:
 (כח) אם יש כ'. חמ"ש נספח צ"ס צור היחיד כ'
 ורמיה: כ' וס"ד המתני' מיירי צנועין. הגמ"י ס"ס
 הנ"ל: (כט) עיר כ'. חלל צתשו' מהרי"ל כ' דאין
 לחוש לזה חמ"ש צל צורסיף כ' למחיי כ' ופירש
 רש"י לענין שינה שם עירו כ' ועוד דאין מ"מ כ"כ

אלוהו כרבת

כ"ב, בענין הנהרות, כמ"ש בהג"מ הנ"ל. בסמ"ק, וכמ"ש
 בהג"ה לעיל בס"ד, דאפילו אם שינה בו כשר, וכמ"ש
 בסמ"ק דדברי ב"ש דחויין הן ¹⁰.
 (ל) שצחק כשר לכ"ע ברעבד, ובשינוי יש פוסלין אפילו
 בדבר שאילו חסרו לא נפסל בכך. כ"כ במהרי"ק סימן ק"ו.
 ומ"ש המהרי"ק: ובשינוי יש פוסלין וכו', כתב הב"י
 שנתכוין לבטל ספר התורה סימן קכ"ס — כמ"ש ס"ב
 סק"ו — שגסספס בשניה מקום העמידה, דשמא הוא פסול —
 אף שא"צ לכתוב מקום העמידה. ד"מ סק"א כתב, שהמהרי"ק
 נתכוין על הראב"יה והרשני"ל הנ"ל בס"ק ג', ז' —
 שפוסלין שינוי מקום הלידה. וצתפונה בגיטין פ"ד ס"ז
 בדיה או המכונה, ח"ל ובצופס הגט של הראב"יה לא הוזכר
 לידה כ' עכ"ל. הרי שגם לראב"יה א"צ לכתוב מקום הלידה,
 ובשינה מקום הלידה סובר דפסול. ולשון הרשני"ל צתשו':
 שאף אתי"ל שאין שם עירו ושם עירה מעכב מ"מ במשנה

(כה) כמש ב' נח (בראשית ז', י"א), "מעיינות בחד יו"ד.
 (כו) כמ"ש ב' לך לך (בראשית י"ב, י') , "בארת" בלא וי"ו.
 (כז) כמ"ל ובסמ"ק, להגדיל מעיר אחרת.
 (כח) כמ"ש כמ"ש כמ"ל לט א: תנן בור היחיד [בפנינו]:
 של יחיד] כרגלי היחיד ורמיה נהרות המושכין ומעיינות
 הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם אמר רב' הכא במאי
 עסקין במבוכסני. וס"ד דגמ', דמתני' מיירי צנועין, ואפ"ה
 קרי ליה בור. — הג"מ מ"ס כ"ב בתשוב' דסדר נשים הנ"ל
 בסמ"ק ⁹.

(כט) אבל כמש' מהרי"ל סימן ק"ה כתב דאין לחוש בזה
 ללעז דגיטין הראשונים. והביא ראיה מ"ש בשבת לו א"ב:
 בכל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא מינה לגיטי נשים.
 ופירש רש"י בד"ה לגיטי נשים: נפקא מינה לגיטי נשים
 לענין שינה שמו ושמה שם עירו ועירה פסול וצריך לכתוב
 שם של עכשיו. אלמא דליכא לעז כה"ג. ועוד דאין נפ"מ

ראי' מפירש"י בשבת לו. וסיים שם המהרי"ל: ואע"ג דהתוס'
 סתרו פירוש זה מטעם אחר סתרו וכו' הלכך אם הנהר החדש
 מסתפקין ממנו יושבי העיר ספוק הוה ותדיר וכו' להזכירו, ואם
 נהר קטן הוא וכותבין בארות העיר ועל מי מעיינות או על מי
 בארות הוי האי נהר בכלל וכו' ועוד דבהג"ה דמוסיפין לשורא
 דגטא לא שייך לעז וכו' וכן עיקר שם הנהר לא תקנו רבנן אלא
 שנתנו כן לסימא וכו' עכ"ל. ועיין חזון איש ס"צ סק"י וסק"ו.
 ועל דינו של המחבר ציין בבאה"ג סק"ע: הגהמ"י פ"ד [מה]
 גירושין] בשם סמ"ק, וכ"ה בב"י ובהגמ"י ובסמ"ק שבפנינו
 ליתא, אולם כ"ה בהגמ"י שם דפוס קושטא. ועיין גט פשוט
 סקנ"ד ונחלת שבעה סימן מ"ה ס"יז סק"ב.

9 בבאה"ג סק"נ ציין: הג"מ פ"ג [מה' גירושין] בשם התוס' מהא
 דאיתא גבי בור היחיד עירובין דף ע"א. וכו"ה בב"י. ובהג"מ
 שבפנינו ליתא. ונראה שלפיכך ציין רבנו לתשובת הג"מ — שהביא
 ראיה מסוף מסכת ביצה. אולם מ"ש בב"י ובבאה"ג הם בהג"מ
 דפוס קושטא. ועיין בגט פשוט סקנ"ב.

10 ז"ל הבי"ש סק"י: עיין בלבוש שביא תשו' מהרי"ל אם
 נתוסף נהר מחדש כותבין הנהר ואין חוששים ללעז הראשונים
 דשאני נהר דיש לו פרסום. ומ"ש רבנו: "ודברי ב"ש דחויין
 הן". נראה שכונתו שמתשובת המהרי"ל הנ"ל מוכה. שלא מפני
 דשאני נהר דיש לו פרסום אלא חוששים ללעז הראשונים, אלא
 שכלל לא שייך בכה"ג לעז הראשונים, וכמ"ש המהרי"ל

באר הגולה

קכט דיני שם האיש והאשה וחתימת הגט ודין מומר המגרש.

וכו ל"ד סעיפים

א תשנה גיטין דף
ל"ד ע"ב.
ב מההיא דהוה קרו
לה מרים ופורתא
שרה וכו' שם.
ג רמב"ם פ"ג מה'
גירושין ותשנה שם
דף פ"ז ע"ב ופי'
היו נקיי הדעת וכו'.

א כותבין שם האיש והאשה בגט ב ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם
שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר (א) וכותב איש פלוני וכל שם שיש לו גירש
אשה פלונית וכל שם שיש לה ג (ב) ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר.
הנה: (ג) וכ"ש אם כתב עיקר השם לצד דכשר ולכן חזן להקפיד על הכינויים כל כך (ד) וי"ל
חניכתו שם לווי ולא עיקר השם ונדיענא וכנ"ל רש"י דכתב חניכתו וחניכתה שני אחר וכן

ביאורי הגר"א

שנורסים וכך היו כו' קודם כתב חניכתו חזן תוס'
(ד"ה) [צ"פ] השולח שם גד"ה והוא ס"ל דלפי'
לכתחלה כשר בחניכה וכן הרמ"ש שם וכנ"ל הרמ"ש
פ' המגרש וכן כו' אחר כ' חניכתו כו' וכ"ה גירוש'
וער"ש שם: (ג) וכ"ש אם כו'. תוס' גד"ה הנ"ל
ואפי' השם טפל לצד כח"ש למטה ונתוספתא חזינו
הרמ"ש שם גר שכתב כו' כח"ש ס"ו ואף ששם של
גירות הוא עיקר שמו' של ישראל ונאחרנו' וכלן דוקא
דיענא כח"ש תוס' שם התוספתא גירושין ולי"ד
לחניכתו ועתו"ס שם: (ד) וי"א כו'. תוס' גד"ה

נוקם לידה והגדון שלפנינו סיפה ש' עירה הוא כיון
שהזכירו ר"ל אע"פ שא"צ וע"ש בתשונה חזינו צ"י
ק"ה ג' וכן הרמ"ש ס"ל כן ענוקס דירה כנ"ל וכן
המרדכי והג"ח גד"ה (שנראה) [נראה] לר"י כו'
וע"פ וכנ"ל:

קכט (א) וכותבין איש כו'. כח"ש תוס' שם ד"ה
וכל בשם ה"ג וכ"כ גריו"ף ורמב"ם וכ"כ הר"ן
דאל"כ הל"ל שיהא כותב כל שם ש"ל ולא הל"ל איש
פלוגי: (ב) ואם כ' כו'. רמב"ם וכנ"ל רש"י וריו"ף

אלוה ברכת

עושי"ן קודם, "כתב חניכתו וחניכתה כשר" — הכתוב שם
במשנה. ומ"ש במשנה: „וכך היו נקיי הדעת שבירושלים
עושי"ן, לא קאי על חניכתו וחניכתה — שזה כשר רק
בדיעבד. אבל תוס' בפ' השולח לד ב בד"ה והוא, ס"ל
דאפילו לכתחלה כשר בחניכה. וכן כ' הרמ"ש שם ס"ו,
וכנ"ל הרמ"ש בפ' המגרש שם ס"ט במשנה: „וכך וכו", אחר
„כתב חניכתו וכו'". כלומר שנקיי הדעת היו כותבים לכתחלה
חניכתו וחניכתה. וזכ"ה בירושלמי שם ה"ה. וער"ש שם
פז ב, וז"ל: "ור"ת ז"ל גורס במשנתנו כתב חניכתו וחניכתה
כשר וכן היו נקיי הדעת שבירושלים כותבין כלומר שלא
היו כותבין אלא החניכה, עכ"ל.¹

(ג) כ"ה שיטת התוס' בגיטין לד ב בד"ה והוא הנ"ל
בסק"ב. ואפילו אם כתב השם הטפל לכד כשר לשיטה זו,
כח"ש התוס', כח"ש למטה. דבתוספתא גיטין פ"ו ה"ו —
הביאו הרמ"ש שם פ"ד ס"ז — גר שכתב פו², כח"ש ס"ו,
ואף שהשם של גירות הוא עיקר שמו של ישראל ובאחרונה
ואפ"ה כשר. וכאן דוקא דיעבד כשר, כח"ש תוס' הנ"ל
בשם התוספתא גירושין, ולי"ד לחניכתו — דכשר אפילו
לכתחלה לשיטת התוס'. ועתו"ס שם שכתבו, דהא דכשר
בחניכה אפילו לכתחלה, היינו כשהיו „שמותיהן ידועים
ולכא לעז אי גמי כשהשמות דומין זל"ז שהכנוי דומה
לשם לכתחלה כשר אף בכינוי" [ועת"ז ובי"ש].

(ד) כ"כ התוס' בגיטין לד ב בד"ה וכל שם בשם ר"ת
כנ"ל בסק"א. וכ"כ הרמ"ש שם פ"ב ה"ז וש"פ.

המשנה, והרמב"ם גורס בגירסת רש"י כנ"ל. והעיר ע"ז בגט פשוט
סק"ז שמדברי פירוש המשניות לרמב"ם שם במשנה נראה שגורס
— בגירסת הרמ"ש —: „וכך וכו' " אחר „כתב חניכתו וכו' ".
וע"ע מש"ש בזה.

2 גירסת התוספתא שבפנינו: גר ששינה שמו כשם העובד

וראי פסול כו'. וכתב בשינוי מקום לידה — על אשה
שנולדה בנרבונא ונתרבתה במרסילי"א וכתב בגט שנולדה
במרסילי"א —: והנידון שלפנינו שינה שם עירה הוא כיון
שהזכיר שנולדה במרסילי"א ולא זהו מקום שנולדה שם
וכו'. ור"ל אע"פ שא"צ לכתוב עיר לידתה, אפ"ה אם שינה
פסול. וע"ש בתשונה הביאו בי" ק"ה ב' ¹¹ וכן הרמ"ש ס"ל
כן — במקום דירה — שאין מעכב, ואם שינה פסול, כנ"ל
בסק"ג. וכן ס"ל המרדכי בגיטין פ"ד סימן שס"ה והג"א
שם ס"ז בד"ה נראה לר"י כו' וש"פ, וכנ"ל בסק"ג.

(א) תנו בגיטין לד ב: התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש
פלוני וכל שום שיש לו וכו'. דבריו המתברר הם כח"ש בתוס'
שם ד"ה וכל בשם ה"ג שתקנת ר"ג היתה —: שצריך
לכתוב בגט וכל שום וחניכה דאית לי' ולא תראי. וכ"כ
בריו"ף בנוסח הגט שבגיטין פרק ט' ורמב"ם בפירוש המשנה
שם לד ב ובפ"ג מה' גירושין ה"ג ובנוסח הגט שם פ"ד
ה"ב. וכ"כ הר"ע שם, דאל"כ — ונפרש כפירוש ר"ת שם
בתוס' שכותב כל שמותיו בפירוש בגט — הול"ל במשנה:
„ויהא כותב כל שם שיש לו", ולא הול"ל: „איש פלוני".
[ומדקאמר „פלוני" וכל שום שיש לו", משמע שאותו
השון בעצמו תיקן ר"ג לכתוב בגט. ונוסח הגט של
כה"ג הוא בסוף הלכות גיטין סימן ל"ט].

(ב) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ג ה"ג. ומ' מלשוננו שרק
בדיעבד כשר. וזה בגירסת רש"י וריו"ף שגורסים בגיטין
בפ' המגרש פז ב במשנה: וכן היו נקיי הדעת שבירושלים

11 תשובת הרשב"א הובאה בב"י בסימן זה. ומ"ש רבנו:
ק"ה ב', הוא מספר הדף והעמוד שבב"י עפ"י מ"ש מסומנים
בפני רבנו, וראה להלן סימן קכ"ט סק"ז הערה 7.

1 דברי רבנו הם כדברי הב"י שכתב שהמחלוקת של הרמב"ם
והרא"ש — אם כותבים חניכה לכתחלה — תלויה בחילוק גירסת

לדליק לכתוב כל שם יש לו אלף אס יס לו ב' שמות יכתוב פלוני דמותקרי פלוני (ר"ת וצ"ל)
בשם הרמז"ן והרש"ל) וכן מנהגין ואין לשנות (ה) ואפילו ככתב הגט אין לגרש בו אע"פ שכתב
וכל שם עד שיכתוב שני השמות (נקונטרסים) (ו) לא כתב אלף שם האחד אפילו הוא שם הטפל
והגורש בו כשר (טור). ב ד (ז) כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכתב כל
שם שיש לו הרי זה פסול ה (ח) אבל אם השני שמות כתובים בפירוש בגמ' אין
הפרש בין שכותב זה ראשון או זה. ג ו שינה שמו או שמה או שם עירו או
שם עיריה ז (ט) אע"פ שכתב כל שם שיש לו וכל שם שיש לה אינו גמ'.

וּמְכִירִים נֹו וַיִּדְוֶע לְכָל וְכָשׁ שְׂאִינִס כֹּו וְכִיִּי צִטוֹר
 שְׂפִי' דְּזֵרִי הֶרְמֻנִיס כֵּן דְּלֹא כְּבִיִּי וְדִיִּי: (ח) אַבְל
 כֹּו. כִּיכ הֶרִיבִישׁ סִי' מִיִּיג נֶשֶׁס הֶרְמֻנִיָּה וְהֶרְמֻנִין דְּנֹמ'
 לִיִּיק אֲחֵל צִכּוֹלֵל צֹכֵל שׁוֹס כֹּו' אֲחֵל כ' הֶשֶׁס הֶשְׁנִי
 דְּמִתְקִירִיֹּא אֲפִי' לִכְתַּחֵלָּה כֶּשֶׁר אֲחֵל לִדְעַת רִית שׁוֹפִי' וְכֹל
 שׁוֹס שְׂכּוֹתָז מִתְקִירִיֹּא דְּרוֹקֹא דִּיעֵצֵד כֶּשֶׁר. וְכִיכ שֶׁס
 רִיבִישׁ: (ט) אֲעִיִּי כֹו. גְּדוּלָּה מִזּוֹ' כ' צִסִּיק אֲפִי'
 נֶשֶׁס הֶטַפֵּל כִּישׁ נֶשֶׁס אַחֵר לְגִמְרִי וְעִתִּיִּיס שֶׁס דִּישׁ שִׁינָּה
 וְהַשּׁוֹלַח דִּישׁ הִנִּיל. וְצִירוּשְׁלִמִי עַל מִתְנִי' הִתְקִין רִיִּיג

וּכְיָא כּו' וְהִרְאִי' וְשִׁפּ: (ה) וּאִפִּי כו'. דְּלֻף
שְׂכָר גָּס ח' דּוּקָא דְזִיעֻזָּא כִנְיָל: (ו) לֹא כ'
כו'. כִנְיָל וְעִרְאִישׁ שֵׁם: (ז) כְּתֹב כו'. שֵׁם צְנוּמָא
אֲמִירִי נִהְרְדַעִי כו' וּפִי הַרְמוּמָה וְהַרְמוּמָא אִפִּי דְזִיעֻזָּא
לְדַתְעֵלָה אֲמִירִי חִינָה וְנִגְרֶשֶׁת כו' וְעֵלָה אֲמִירִי הִיחִיל דְּהוּ
כו' וְחִי' וְלֹא כו' רִי"ל לַיִּכּוּזָּא וְכ' צִיִּי אֲעִינִי שֹׁאֵם כ'
שֵׁם הַטֶּפֶל לְגַד כָּזָר כִּימִישׁ אֲשַׁפִּי צְחִירִיכָא כָּזָר מִימִי
כִּכְ' וְכָל שׁוֹם נִגְרַע טַיִף וְלִינִי גִזְם דְּרִבִּי הַרְמוּמָא לֹא
מ' כֵּן אֱלֹא דִקְיָל שֵׁם טַפֵּל לְגַד פִּסְוֹל וְלִי"ד לְחִינִיכָא שְׁהֵל

— שכשר שהכל מקידים בו וזרעו לכל, וכיש שאינם בו, וכו' במזר שפי' רברי הרמב"ם דלא כמי' ודמ' 3.
(ח) כ"כ הריב"ש סי' מ"ז בשם הרמ"ה והרמ"ן. דמ' — בגיטין לד. ב. הג"ל בסק"ו — ל"ק: „ולא שרה וכל שום שיש לה“, אלא בבולל השם שאינו ידוע כובל שום כו', אבל אם כתב השם השני דמתקריא, אפילו לכתחלה כשר. אבל לדעת ר"ת שם בתד"ה וכל שום, שמפרש שמש"ש במשנה וכל שום — שכותב: „אני פלוני דמתקרי כך“, ובשם האשה כותב: „דמתקריא“, כנ"ל בס"ק א' ד', א"כ מה שאמרו שם ובגמ': „ולא שרה וכל שום שיש לה“, היינו שלא יכתוב את שם הטפל דמתקריא, ודוקא בדיעבד כשר. וככ"ש שם בריב"ש.

(ה) ראף שפער בשם א', דוקא בדיעבד, פני'ל בסק"ג.
 (ו) פני'ל בסק"ג, שכי'ה שיטת התוס' בגיטין לד ב ד"ה והוא. ועראש'י שם פ"ב ס"ו. שגי' סובר כשיטת התוס'.
 (ז) בגיטין לד ב פגמרא: ההיא דהו' קרו לה מלא ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום שיש לה ויא שרה וכל שום שיש לה. ופי' הרמיה והרמב"ם: כפי מ"ש בה' גירושין פ"ג ה"ד — שאפילו בדיעבד — אם כתב שרה וכל שום שיש לה — פסול למעלה אמרו שם בגמ': תנאי כוחתיה דרב אשי היו לו שתי נשים אחת ביהודה ואחת בגליל וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל אינה מגורשת וכו'. ועלה אמרו ההיא דהו' וכו', וחשי' בגמ': „ולא שרה וכל שום שיש לה“, ר"ל לעיניבא. וכו' בי' אע"י שאם כ' שם הטפל לבד כשר, כמ"ש שאפילו בחניכה כשר, מ"מ כשי' „וכל שום“ גרע טפי — שעושר עיקר הטפל והטפל לעיקר. ול"נ, והם דברי הרמב"ם לא מ' כן. אלא וס"ל שאם כתב שם טפל לבד פסול. ול"ד לחניכה

(ט) גרילה מזו כי כמ"כ אפילו בשם הפסל שפסול בכה"כ, כ"ש בשם אחר לגמרי. ועתה"ש שם ר"ה שינה שמו ושמה ובהשולח ר"ה הנ"ל.⁴ ובורשולמי שם ה"ב — על מתני' התקין ר"ג כו' הנ"ל בסמ"א — : הנה עבדך רח"ה שמחה

שכונתו, שהטור כתב: אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם (אפילו הטפל) כשר הרמב"ם פסל שכתב וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסבר ראשונה וכו'. וכפי המבואר בס"ק ג', ו' יסוד הרא"ש כנספל לבד בלי "וכל שום" כשר, והיות הטור כתב: וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסבר ראשונה, הרי מ"ש הטור מקודם: "אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר", היינו ג"כ בלי "וכל שום", וצ"ו כתב הטור: והרמב"ם פסל וכו', ומוכח מזה שהרמב"ם פוסל גם בכתב שם הטפל לבד בלי וכל שום, דלא כב"י וד"מ ס"ק"ב. וע"ע כאן בנו"כ ובחזון איש ס"צ"א ס"א וס"מ ז"ל ס"ד מ"ש בוה.

כוכבים כשר. וברא"ש הג"ל הביא גירסת התוספתא: גר ששינה שמו ל שם צדוק כוכבים כשר. וברא"ש הג"ל הביא גירסת התוספתא: גר ששינה שמו ל שם נכרים וגירש בו כשר. וצ"ב מדוע כתב רבנו על התוספתא: "הביאו הרא"ש שם", ולא כתב שהתוס' שם הביאו תוספתא זו. ואפשר שרבנו סמך בזה על מה שציין: "כמשל" סיו"ו, שם ציין בבבא נזק סק"מ לדברי התוס' הג"ל, וכאן בא להוסיף שגם הרא"ש הביא תוספתא זו. וגם יתכן שרבנו ציין רק לדברי הרא"ש, משום שגירסתו מתאימה לגירסתנו – שלא כתוב בתוספתא: "וגירש בו". ועל שמצאת שינוי זה בגירסת התוספתא, ראה בנט פשוט סכ"ט.

4 בגיטין פ א תנן: שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא
מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וכתבו שם בתוס': לא שינה
ממש וכו' וכן שם עירו ושם עירה לא ממש אלא שיש
לאותה העיר שני שמות בשני מקומות. כ"ל. ונראה שכוונתו לבנו –
בציון לדברי תוס' אלו ולתוס' בהשגחה – היא כך: שהתוס' שם

3 מ"ש רבנו: וכ"ש שאינם כו', נראה כי, "וכ"ש" זה ר"ת: וכמו שכתב, וכחזתו לומר וכמ"ש הרמב"ם בינינו: כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכו' — שהחסידים הוא מפני שכתב השם שא"י, להבדיל מחניכה — שהכל מכירים בו וידוע לכל. ומש"כ רבנו: "וכ"מ בטור לפי דברי הרמב"ם, נראה

ד ה (י) אם עומד במקום אחד ושולח הגט למקום אחר וכ"מ מהם יש לו שם אחר כותב שם מקום הנתינה ויכתוב שם מקום הכתיבה דמתקרי י (יא) ואם כתב שם מקום הנתינה וכולל שם מקום הכתיבה בוכל שום כשר. הנה: (יב) אלזל ח שס בשס הרמ"ה. ט ז"י מדנרי הרש"א" וכו"כ ה"ה בשס הרמנ"ך. י טור.

ביאורי הגר"א

כו' הגע עמך דהוה שניה רלונן ולפיק שניה שנוען נתניה ר"ל וזה הועילה התקנה של ר"ג דלפי' כ' וכל שום ש"ל אינו גט. הרמ"ש כלל ט"ו ס"ד ע"ש שהאריך וכ"מ נגמ' שאלו ח"ה ומגורסת עד כו' ח"ש אינו גט: (י) אם עומד כו' ויכתוב כו' הרמ"ש שס וכנו' דעושה חוקים הנתינה עיקר דלומר עד שיגדל כו' ועתה"ס נד"ה הג"ל דלא להתוספתא

ברכת אליהו

טפל. ועתה"ס שם בד"ה והוא, שג"כ סוברים כן. וכתבו שם שזה דלא להתוספתא שם פ"ו ה"ו, שעושה מקום כתיבת הגט עיקר. וכ"כ ש"פ. (יא) שכן פ"ה המתני' בגיטין לד ב לה"צ ורמב"ם הנ"ל בסק"א, ואפילו להתחלה. שהם מפרשים שמש"ש שמקדם ה' משנה שמו ושמה, היינו שהיו כותבים רק שם מקום הנתינה, והתקין ר"ג — שנוסף לשם מקום הנתינה — יכלול שם מקום הכתיבה במה שיכתבו וכל שום. ומש"ש בגמ' : ושם דגליל עמל, היינו ששם דגליל יכלול בה"ב שום, ולא שיכתבו בפירוש דוקא. וכ"כ הר"ן ט"ש. ואפי' לדעת ר"ת הנ"ל בסק"א — שמפרש שתקנת ר"ג היתה שיכתוב כל השמות בפירוש, ולא שיכתבו וכל שום — כשר כשכלל שם מקום הכתיבה בוכל שום. דלא חלק ר"ת אלא משום דפעמים אין לאיש שם אחר, וכשכותב בגט וכל שום, נראה זה הגט של אדם אחר; ולא פסל ר"ת גיטין הראשונים שהיו כותבים בהם וכל שום, אלא התקין להתחלה שיכתבו כל שמותיו בפירוש.⁵ (יב) כנ"ל פ"ב שאם, כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכתב כל שום שיש לו ה"ז פסול, וכמש"ש סק"א. והו"ה כאן כשעשה שם מקום הכתיבה עיקר, וכלל שם מקום

ראובן ואפיק שמה שמעון בתמיה. ור"ל מה הועילה התקנה של ר"ג שיכתוב וכל שום שיש לו, הרי כיון ששמו האמיתי אינו שמעון, א"כ מה מועיל שכתב וכל שום שיש לי, הוא אינו נקרא שמעון, ואפילו כתב וכל שום שיש לי אינו גט. ומשני הירושלמי שמאחר שכותב אני פלוני עם כל שם שיש לי כשר, דמשמע אני פלוני שהחזקתי את שמי כך במקום הזה עם כל שם שיש לי כלומר אם יש לי שם אחר תהא מגורשת באותו שם. אלא מה היכא דשינה את שמו אפילו כתב עם כל שם שיש לי אינו מועיל. — תשובת הרמ"ש כלל ט"ו ס"ד. ע"ש שהאריך. וכ"מ בגמ' בבבלי שם — הנ"ל בסק"ז שאמרו : אינה מגורשת עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו וכו'. ומ' מכאן שאם שינה שמו — ולא כתב שמו שביהודה — אינה מגורשת, ולא מהני מה שיכתוב וכל שם שיש לו. וז"ש כאן המחבר : אינו גט.

(י) כ"ה ברא"ש בגיטין פ"ד ס"ו. וכנ"מ שם לד ב דעושה מקום הנתינה עיקר. דאמרי שם — בגמ' הנ"ל בסק"ז : עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו וכו'. ופיר' דשם דיהודה — שהוא מקום הנתינה — הוא עיקר, ושם דגליל — שהוא מקום הכתיבה — הוא

לד ב בד"ה וכל שום הביאו דברי ה"ג שלאחר תקנת ר"ג כותבים בגט וכל שום וכו'. ושם בד"ה והוא כתבו : והשתא בראשונה ה' משנה שמו ושמה קורא שנוי מה שאינו כותב אלא שם אחד משני המקומות לפי שאין מכירין בו במקום אחר ודומה להם שנוי שמו ושמה וכן יש לפרש שם עירו ושם עירה. וצ"י היתה תקנת ר"ג לכתוב וכל שום וכו'. אבל בשינה ממש שמו או שמה או שם עירו או שם עירה בזה לא מהני מ"ש, וכל שום. ושם בגמ' אמר רב אשי על תקנת ר"ג : והוא דאתחזק בתרי שמי. והתוס' שם פ א כתבו — אהא דתנן : שינה שמו ושמה וכו' : דהיינו שילל שני שמות בשני מקומות, ובה"ג הרי היתה תקנת ר"ג שיכתוב וכל שום, ובכ"ז אם שינה שמו, תנן התם דתנא מזה ומזה וכל הדיכים האלו בה. וצ"ב שרבו בתחלת ס"ק זה כתב : גדולה מזו כי בס"ב אפילו בשם הספל כ"ש בשם אחר לגמרי, ומלשון זו מ' שבידננו הו"י רק, "פסול" כמו בס"ב, וצ"פ האריות שהביא רבנו, הרי בדיננו הוא יותר מ"פסול", ואינו גט, וכמו שסיים רבנו : וכ"מ בגמ' שאמרו אינה מגורשת עד כו' וז"ש אינו גט. ובסק"ז כתב רבנו אהא דס"ב : דלמעלה אמרו אינה מגורשת כו' ועלה אמרו היא דהוה כו' וז"ש ולא כו' ר"ל לעיכובא. וגם דברי אלו צ"ב, הרי מש"ש, אינה מגורשת" היינו דאינו גט, ומ"ש עלה

להיא דהוה וכו' לעיכובא, היינו שזה רק פסול. וצ"ל שהדמיון הוא רק בזה שהוא לעיכובא, אבל אינו דומה ממש לענין זה שאינו גט. וכן מ"ש כאן רבנו : גדולה מזו כי בס"ב וכו', ג"כ כוונתו שמצינו שלא מהני בשם הספל מ"ש, וכל שום. אבל לעולם בדיננו יותר גרוס — שאינו גט — כמ"ש המחבר. ועי"ש סק"ה וביתר נז"כ השו"ע, ובירושלמי המובא בדברי רבנו ליתא מלת "בתישועה", רק עקב פירוש בכלל ט"ו סק"ו. ויש להעיר, שלפי גירסת הרא"ש בירושלמי, מוכח כשיטת בה"ג שכותבים בגט, וכל שום, ושיטת הרא"ש אינה כן, אלא סובר כ"ז שכותבים דמתקרי, וכמ"ש רבנו בסק"ד. ובחזון איש סימן כ"ז סק"ד כתב : "לפרט" אולם דכותבין דמתקרי נראה דצריך לגרוס (בירושלמי) שיש לו, אולם מדברי הרא"ש נראה שאינו גרוס כן, וצ"ע. אח"כ ראיתי בקרבן העדה בירושלמי שם שכתב : ומגדסינן בסוגיין וכל שם שיש לי משמע שאינו כותב שמות אחרים בפירוש אלא כותב תיב, אלו וכל שם שיש לי.

באר הגולה

כ שם נשם הרמ"ה
ונשם ר"ת נתוס'
דניטין דף ל"ד ע"ב.
ל נ"י מדברי הר"ן
וה"ה.
מ טור נשם הרמ"ה
והתוס' פ' הזורק
וכתובו התוס' שם
דף ל"ד ע"ב ושאר
והפרשים.
נ נ"ז שם נשמו וכו'
ר' יוחסם נחלק נ'.

אם עשה שם ונקום הכתיבה עיקר וכתב על שם ונקום הנתינה דמתקרי או כל שום פסול (הנ"י כתב שכן ונשמו ונלשון הטור). ה כ (יג) מוזמר אין לו לגרש בשם עכו"ם אלא בשם ישראל ל (יד) ואם כתב שם עכו"ם עיקר ושם ישראל בלשון דמתקרי כשר. הנה: ולכתילה כותבין שם ישראל וכל שום ונתינה דלית ליה (סמ"ג וסמ"ק וכל זו ות"ה סימן רל"ה) ואם כתב שם של עכו"ם וכתבו כל שום ונתינה דלית ליה פסול (ריב"ז סימן מ"ג וטור) היה לו שם כינוי כשהיה יהודי כותבין לו שם ישראל המכונה פלוני ולכל שום ונתינה דלית ליה (סדר גיטין). ו מ גר שכתב שם גיותו כשר אפילו אם נשתקע ממנו. ז גאם כתב פלוני החכם או הרב או הנשיא אע"פ שאין קורין אותו כן וגם אינו בר הכי הגט כשר כיון שהזכיר שמו בפירוש. הנה: אצל לכתילה אין כותבין רב או חכם אפילו הוא או אצלו רב או חכם ומוחק כצד אצל כותבין פלוני בן פלוני (סדר גיטין) וכן אין כותבין בן הקדוש (ר"י מיינץ) (טו) אצל כותבין כהן או לוי פלוני בן פלוני הכהן או הלוי ואם יש להם כינוי כותבין אח"כ (סדר גיטין) אצל אם יש נ' שמו שכותבין על ח' דמתקרי כותבין אח"כ כהן או לוי (ש' נשם מהר"ק) ואם לא כתב כהן או לוי י"א דפסול (פסקי מהרא"י סימן ד' [ז'] ונאחר שנהגו לכתבו (פז) ויש מוכסירין (גו"כ נתיקון וכ"כ הנ"י) ונראה להו לסמוך להקל בנקום הדחק אצל לכתילה יש לכתבו ואם יש ספק אם הוא כהן או לא יש ליתן נ' גיטין (תשובת ר"י מיינץ) אין כותבין

ביאורי הגר"א

(טז) ויש מבשירין. כיון דא"ל לכותבו כח"ש נצ"ג קע"ג ח' ואם היו מסומנים כו' וכיד שאל"ל לכותבו ושינה זו כשר ולכן אמרין בכתובות שם חתונה ששטר כו' ועתה"ס שם ד"ה חתונה כו' ונציטין פ' ח' ד"ה ושם כו' ור"ת כו' ומ"ש ס' הראשונה ונאחר שנהגו

כדעת המכסירין ולדברי ריב"ז הנ"ל דס"ז הי"כ דכשר דמתקרי: (יג) מוזמר כו'. תוס' ד"ה הנ"ל: (יד) ואם כ' כו' ואם כו'. כח"ש נש"י וה"כ דשם ישראל הוא העיקרי ועומ"ש נס"י קכ"ה ס"ג דהנה"ה: (טז) אבל כותבין כו'. כח"ש בכתובות כ"ד נ':

ברכת אליהו

שטר בשני יוסף ב"ש — כיצד יעשו ישלשו ואם היו משולשין יכתבו סימן ואם היו מסומנים יכתבו כהן. אלמא שאם אין שני יב"ש או שאינם מסומנים אין צריך לכתוב כהן. וכ"ר שא"צ לכתבו ושינה זו כשר, ולכן אמרין בכתובות כד ב אמנה שבשטר כו'. דשם בגמ': איבעיא להו מהו לעלות משטרות ליוחסין כו' דכתיב ביה אני פלוני כהן לויית מנה מפלוני וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר קא מסהדי או דילמא אכולה מילתא קא מסהדי. והא דקאמר אמנה שבשטר קא מסהדי, ולא אמנה שכתוב בו „כהן", הוא מפני שא"צ לכתבו ואם שינה בו כשר, ולכן אין העדים מעידים ע"ז, ועתה"ס שם ד"ה אמנה כו', שהקשו — מהא דב"ב הנ"ל שיכתבו כהן — „ומה מועיל כיון שעדים חותמין אע"פ שאין מכירין בו אם הוא כהן". ותירו: דהיכא דהוחזקו שני יב"ש ודאי אכולה מילתא קא מסהדי כי אז הן צריכין לידע אם בן כהן הוא והתם ודאי

הנתינה בכול שום. אבל הר"ן בגיטין לד ב מבשיר בכה"ג. ורבנו ירוחם בנתיב כ"ד ח"ב כתב מחלוקת כזה, וז' שהעיקר ברעת המבשירין. ולדברי ריב"ז דס"ב הנ"ל בסק"ח, ה"נ דכשר אם כתב שם של מקום הכתיבה וכלל שם מקום הנתינה בדמתקרי⁶.

(יג) תוס' בגיטין לד ב בד"ה והוא הנ"ל, [וע"ל סימן קכ"ח סק"ז].

(יד) כח"ש בס"ב בדין שם עיקר וטפל, וה"נ בדיננו דשם ישראל הוא העיקר. ועמ"ש בס"י קכ"ה ס"ג בהנה"ה סק"ז בשם ר"ת, „שרוב קריאת שם של גויים אינו רוב אבל רוב ישראל הוא רוב שמכח ישראל הוא מגרש".

(טז) כח"ש בכתובות כד ב: דכתיב ביה (בשטר) אני פלוני כהן לויית וכו'. [ומ' שהיו כותבין כהן בשטרות. וע"ל].

(טז) כיון דא"צ לכותבו, כח"ש בס"ב קע"ב א — לענין

5 ועיין בחזון איש סימן צ"ד סקט"ו.

6 בב"ה כתב: מיהו היכא וכתב שניהם בפירוש ועשה שם מקום הכתיבה עיקר וכל שם מקום הנתינה כתב דמתקרי כתב הריב"ז סמ"ג האפילו לכתולה כשר וכו' ולא כח"ש בהנה"ה ש"ע דמתקרי נמי פסול. אולם במחלוקת שבעה סימן מ"ה סס"ו כדב הש"ג על הב"ה, וכתב: שוב ועינינו בדברי הריב"ז ואני הקטן מכני לוי לא מצאתי בדברי הריב"ז מה שהביא הב"ח

ז"ל משמו וכו'. ולפיכך — מאחר שאין הדבר מפורש בדברי הריב"ז — הוצרך רבנו לכתוב: ולדברי ריב"ז וכו', והיינו כמו שסובר בהך דס"ב שכשר, הו"ה שכשר בדיננו. והסברה דשני מקומות שאני — שהזכרה בב"ש סק"ז—ל"ג לרבנו. ועצ"ש בב"ש מ"ש בזה, ועיין גם בפ"ת ס"ק ט', ל"ג, ובחזו"א סק"ז.

באר הגולה

ס כנסת הנט שכתנו
התוס' גסם נה"ג וכן
הוא בנזכר הרע"ס
פ"ד וכ"כ הנהגות
מיומיו גסם נה"ג ור'
ירושם נה"ג.

ע שם גסם תשיגת
אזני הרע"ס ככלל
מה"ס סי' כ"ה וכ"כ
וכן כתב הרע"ס א'
בתשובה דשמו ושמו
וכו' תנן שם אזני

ואם אזה לא תנן, פ שם בתשובה הרע"ס א'
ולא רצה להזכיר ויחש את אשתו בנט כזה ומשוער דפסול אחר היינו שליחו נט. ק א"ה גסם תשיגת ושלח ר"ש נר יחזק.

ח ס עכשיו נהגו

שבכל הגיטין כותבין וכל שום דאית לי ולאבהתי ולארתיו ונזכריות אלו חזן נזהגין
כן אלא אם יש לו נ' שעות כותבין כפירוש כונו שנתפלה.

אבי האיש או שם אבי האשה בשר. הגה: וכ"כ אם הזכיר שמו ולא הזכיר שם כינוי שלו

אבל לכתחילה כותבין אפילו כינוין שם אביו (בסדרים ונמארי"ו סיון כ"ג) ואם יש לאב

ולבן כינוי א' לכתחילה כותבין הכינוי אלא כל אחד (סדר גיטין) ויהיו אם לא כתנו רק לנסוף

פלוגי בן פלוגי המכוסה פלוגי כשר אלא אם הכינוי לבן לחד וכתב הכינוי קודם שיזכיר שם

האב ואם כתנו לנסוף פסול (נ"י גסם תשובה אשכנזית). פ (יז) ולפיכך גר או שתוקי או

אסופי אין כותבין אלא שמותיהם בלבד. י צ יוסף בן שמעון ששינה

וכתב יוסף בן שמואל פסול ק (י"ח) ויש מי שאומר שאם נשאת לא תצא.

ואם אזה לא תנן, פ שם בתשובה הרע"ס א' צ טור גסם תשובה הרע"ס ככלל י"ז קיון י"ב והמעשה היה שהמיר אביו

ולא רצה להזכיר ויחש את אשתו בנט כזה ומשוער דפסול אחר היינו שליחו נט. ק א"ה גסם תשובה ושלח ר"ש נר יחזק.

ביאורי הגר"א

ומינח א"ל כו"כ תוס' ונ"פ גסם העיר וקוש"ל
סי' קט"ח: (יז) לפיכך גר. עמ"ס דהרע"ס א' לא
כ"כ: (יח) ויש מי כו'. תשובה רש"י וכו"כ
בהג"ה אלא בלש"ה תלך כמו גשמו נס"ג דסם אביו לא
גרע משם עירו ותלך וליד לשם לידה דסם אינו ידוע

לכתנו ליתא דגם שם לידה נהגו לכתנו ציוני התוס'
כו"כ תוס' והרע"ס שם ואף שיש לדחות כו"כ ציוני
ק"ו נ' ד"ה וכו' שם עוד כו' וי"ו כאלן ל"ד לשם וכשר.
ואפילו לכתחילה אם יש ספק חזן תשג דלא כו"כ ר"י
מינן והרב ליתן צ' גיטין וחומרה בעלמא הוא אלא

ברכת אליהו

דאיכא למיחש לקלקולא כמו בשיגה מקום הדירה או שם
אביו או שם אביו האשה פסול. והיה כאן איכא למיחש
לקלקולא שיאמרו שהמגרש אינו כהן ויאמרו איש אחר
גירש. מ"מ כאן ל"ד לשם — לשיגה שם אביו וכדומה
שהזכיר בב"י — ששם האדם ידוע בשם אביו וכדומה,
ולכן פוסל בו שינוי, אבל כאן לא היה שינוי במה שלא
כתבו כהן, וכשר. ואפילו לכתחילה אם יש ספק — אם
הוא כהן או לא — אין חשש, ואפשר לכתוב סתם בלי
להזכיר כהן, ולא גיטין, וחומרה בעלמא הוא. אבל מדינא
כאן ליתן ב' גיטין, וחומרה בעלמא הוא. אבל מדינא
א"צ, כו"כ תוס' ויש"פ בשם העיר [ר"ל שם מקום הלידה,
וז"ל התוס' שם: ,והרבה פעמים כשלא הי' להם ברור
מקום הלידה הי' אומר אל תכתבוהו כלל" ⁸, ובמש"ל סימן
קכ"ח ס"ב סק"ג.

(יז) עיין פ"ב דהרע"ס בתשובה כלל ט"ו ס"ד לא כ"כ
[אלא כותבין בגר בן אברהם אבינו, ועמ"ש סקל"ה].

(יח) תשובת רש"י ⁹, וכמ"ש בהג"ה: ,ודוקא אם הוחזק
בשם השגי אבל בלא"ה תצא, כמו בשיגה שמו — שאינו
גט — כנ"ל בס"ז. רש"י אביו לא גרע משיגה שם עירו —
דתצא. וליד לשם לידה — שכשר אם שיגה, כנ"ל בסימן

מעלין משטרות ליוחסין והכא מיבעיא לן היכא דלא
הוחזק. הרי שכתבו התוס', שלכן אין מעלין משטרות
ליוחסין, שמאחר שא"צ לכתוב כהן, אין העדים צריכים
לדעת אם אמנם הוא כהן ככתוב בשטר. ועתו"ס בגיטין
פ א ד"ה וכו', שכתבו: וז"ל הביא ראיה שאין שטר
נפסל כשנשתנה בו דבר שא"צ מדאמר בפ"ב דכתובות
(כד ב) דאין מעלין משטרות ליוחסין דלאו אכולה מילתא
קא מסהדי אלא אמנה שבשטר ולא על מה שכתוב שהוא
כהן אלמא אפילו אינו כהן השטר כשר וכו'. וזה כמ"ש
ובמ"ש פ' הראשונה — שאם לא כ' כהן או לוי פסול מאחר
שנהגו לכתבו — ליתא דגם שם לידה נהגו לכתבו כימי
התוס', כמ"ש תוס' בגיטין שם והרע"ס שם פ"ח ס"ט,
ואפ"ה אין השינוי פוסל בו, כמ"ש בסימן קכ"ח ס"ב. וה"ט
שרק בדבר שצריך לכתובו לכתחילה השינוי פוסל בו,
דכיון דצריך לכתובו לכתחילה, העדים מצידים גם ע"ז.
אבל בדבר שא"צ — אף שנהגו — לכתוב, אין השינוי
פוסל בו, שאינו אלא סיפור דברים, ולא ע"ז קאי חתימת
העדים ועדותם. ואף שיש לדחות כמ"ש בי"ז ק"ו נ' ד"ה
וכי' שם עוד כו' — דלא מכשרינן בשיגה דבר שא"צ
לכותבו אלא במקום דליכא למיחש לקלקולא, אבל היכא

אם הוא כהן, ואף בגט הנשלח, ויש ספק אולי הוא ידוע במקום
הנתינה בשם הכהן, מ"מ זה מקרי לא אתחזק לפי רש"י
והרע"ס לר ב, עכ"ל.

9 באנציקלופדיה הלאומית כרך ה' ערך גט עמוד תרכ"ד ציון
898 כ': תשובת רש"י בארחות חיים ח"ב עמ' 162, והביאה
ב"י בשם א"ח תשובה להרע"ס וס"ה וצ"ל לרש"י, ע"י העדות
המז"ל לא"ה שם, וע"י תשובת רש"י גירורק תש"ג עמוד
230 וכו' וז"ל בפ"ה סק"ז וכו'.

7 מ"ש בביתאורי הגר"א, ב"מ" סס"ה, וצ"ל: "ב"י. ומ"ש
ק' ג הוא מספר הדף והעמוד שבב"י ועפ"י מ"ש מסומנים
בפני הטעם. וכ"כ בחזו"א סצ"ד סק"ח ועיין לעיל סי' קכ"ח
סק"ל הערה 11, ובחזו"א שם ובסימן צ' סקכ"ב.

8 ובחזו"א סצ"ד סק"ח הוסיף: ומשמע דאין מצריכין כלל
לברר שאין חשש לשנות מהמנהג. ועוד גראה דבספק שהוא
כהן אין סימן כהן מתייחס אליו כלל, כיון שאינו מוחזק לכהן
ואין שם של האדם אלא הנקרא בו והנזכר בו וכיון שאינו
נקרא ואינו ניכר כאן בשם כהן כבר נשתקע ממנו שם כהן אף

באר הגולה

הנה: ודוקא אם יהיוקו כסם השני אצל נללו הכי תלל (תשוע נצ"י) כשכותבין גט לנן מומר לעכו"ם כותבין לו על שם אביו אעפ"י כשעולה לסי"ת או חותם בשטרות חותם עמו על שם אביו אביו ואין לחתום בנט לעד בן מומר (הכל בסדר גיטין). יא ר (יש) אם לא כתב

ביאורי הגר"א

שני יצ"ש ותדע שם מקום הדירה ג"כ אם לא כ' כשר ואפ"ה סינה זו פסלו וכמ"ש נס"י קכ"ח ס"ז ולכן נ"ל דאם לא כ' כהן דכשר כיון דא"ל כלל לכותבו כמ"ש נפ" ג"פ וכמ"ש ס"ז: (יט) אם לא כו'. ומש"ש י"ט ז' תלמי ליתוס כו' הו' נעיקן כו' אלתל

ברכת אלוה

וה"ט שמאחר שהי' צריך לכתחלה לכתוב, לכן פוסל בו שינוי. ולכן נ"ל דאם לא כ' כהן דכשר, כיון דא"ל כלל לכותבו, כמ"ש בפ' ג"פ, וכיון שא"צ — אף שנהגו — לכתוב, אין שינוי פוסל בו, וכמ"ש ס"ז סקט"ו. (יט) כמ"ש בגיטין יט ב: ההוא גברא דעל לבי כנישתא שקל ס"ת יתיב לה לדבייתהו אמר לה הא גיטך אמר רב יוסף למאי ליהוש כו' הא בעינן שמו ושמה (דתנן לקמן דפסול אלמא צריך לכתוב שמו ושמה — רש"י). [וראה — על הגירס' בגמ' שם — לעיל סימן קכ"ח סק"ג]. אלמא דאם לא כתב שמו ושמה בגט, אפילו חששא ליכא. ועתה"ם שם ד"ה הא כו', ודלא כמורכבי שם בשם ר' יואל וכל ראייתו אין בהם ממש¹¹.

הדרין בעיר אחת שיגרשו זה בפני זה. וליכא למימר דלכן לא קאמר בשני יוסף מפני שאין יש עצה לכתוב שם אביו, הרי גם בשני יב"ש יש עצה שישלשו, וכו'.

ובגט פשוט כאן סקמ"ג כתב: וכן מהא דאיתא בהאשה שלום (יבמות קטו א) אנא חנן [צ"ל ענן] בר חיאי מהרדעא וכן בהשולח (גיטין לה א) אתא בר הדיא דמתקרי אייא מארי משמע ביהדיא דרגילות הוא לכתוב שם אבי המגרש וכו'. ונראה שלכן לא ציין רבנו למקומות אלו, מפני שאפשר לפרש שבעובדא דהאשה שלום ה"י עוד אחד ששמו ענן [חנן] מעין בר חיאי הנוסף המוזכר שם בגמ', וכן בעובדא דהשולח ה"י עוד אחד שם ששמו אחא. לכן כתבו שמות אבותיהם. אולם עדיין צ"ב שלא הביא רבנו, הא דאיתא בגיטין פה ב: דאתקין רבא בגיטא איך פלגיא בר פלגיא וכו'. הרי שאתקין לכתוב גם שם אבי המגרש, ואולי אפשר ה"י לומר, דהא דאתקין לכתוב בר פלגיא, הוא כשיש באותו מקום עוד אחד ששמו כשמו, ודו"ק. וראה באור שמח ה' גירושין פ"א ה"א.

11 בחוס' שם כתבו דבלא כתבו שמו ושמה הגט פסול. אולם יש מחלוקת בחצת התוס' [ל' אלקוור הסובר ע"ד מסירה כתי' — אם הגט בסל מן התורה או פסול רק מדרבנן. וראה בזה שם במהרש"א ובמהר"ם ובפני יהושע וסאן בב"י וב"ש סקמ"א ובגט פשוט סימן קכ"ח סק"ג. והריב"ה ראשונים חולקים בזה, וגם יש מחלוקת בין האחרונים לדעת הרמב"ם אם הוא מן התורה או מדרבנן, וכן במל'.

ומ"ש רבנו מהמהרי"ם הוא ברפ"ג דגיטין סימן שניה, וז"ל: כתב רבינו יואל הלוי אי לאו דמסתפינא מחבראי ה"א אפילו לא הזכיר שם האיש ואשה בגט כשר רק שיהא כתוב כהלכתו (ואפילו) לר"א דאמר עדי מסיירה כתי' וק"ל כמותיה דכיון דקרימי עדים קמן ואמרי נמסר הגט לזו שהגט בידה מיד בעלה מה לנו להזכיר שמותן וראיהו ואי"פ כל הגט (כו ב) כתב לגרש המהלכה לא יגרש הקטנה וקאמר במ"מ קטנה הוא דלא מגרי מגרש הא גדולה מצ"י מגרש ומוקי לה כר"א ולא עדי מסיירה, כתי' והוא שיש עדי מסיירה שנמסר לגדולה ואע"פ

כ"כ ועצ"י דל"ה וכו' שם עוד כו' וא"ל לנ"ש דהחילוק הוא פשוט דדוקא שם לידה א"ל כלל לכתבו אפ"י לכתחלה ומש"כ שם אביו דודאי צריך לכתבו לכתחלה כמ"ש נפ" גט פשוט שני יצ"ש אין מוגרשין הא לא היו שמות אבותיהן שווין מוגרשין וכן בכלי ש"ס אחרין

קכ"ח ס"ב — רש"ם אינו ידוע כ"כ. ועב"י בד"ה וכו' שם עוד כו' — שכתב חילוק זה, דמקום לידתו אינו ידוע, וגם אינו נקרא ע"ש מקום לידתו, וליכא חשש שיתחלף באחר וכו' ושינה שם אביו לשינה מקום דירה דמי, שהרי שם אביו ידוע לכל, וכשיראו שינוי יאמרו לא זהו שגירש. וא"צ למיש' הב"י, דהחילוק הוא פשוט דדוקא שם לידה שא"צ כלל לכתבו אפילו לכתחלה, לכן כשר בשינה בו, משא"כ בשם אביו — ודואי צריך לכתבו לכתחלה, כמ"ש בפ' גט פשוט ב"ב קסו ב: אמר רב שני יב"ש הדרים בעיר אחת אין מוגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. הא לא היו שמות אבותיהן שווין מוגרשין¹⁰. וכן בכלי ש"ס אמרינן שני יב"ש. ותדע, שם מקום הדירה ג"כ אם לא לא כ' כשר, ואפ"ה שינה בו פסלו, וכמ"ש בפ' קכ"ח ס"ב.

10 נראה שכונות רבנו היא, שרק בשני יב"ש — שגם שמות אבותיהם שוים — צריכים לגרש זה בפני זה, הא אם לא היו שמות אבותיהם שוים — אף אם שמות המגרשים שוים — א"צ לגרש זה בפני זה, והיינו מפני שבגט כתוב שם אבי המגרש — כך שמכוח מהגט מיהו המגרש — שבגט כתוב למשל יוסף בן שמעון, והיוסף השני הוא בן שמואל, ומוכתב מכאן שצריך לכתוב שם אבי המגרש בגט. וקשה גם בשני יב"ש, למה אמר רב אין מוגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, הרי יש עצה שישלשו, כמ"ש בבב"ב קכ"א — לענין שטר — הגיל בבסקט"ו. וכבר נעמוה על מדוכה זו בגט פשוט סימן ק"ב סק"י וסעודי אחרונים — וראה בהו"פ סימן קל"ו סק"ד — ומסקנתם שעיקר תקנת חכמים היתה לגרש זה בפני זה ולא לסמוך על השילוש. ותגסי' הגיל כתב טעמו של דבר: ואולי דטעמא דשילוש א"י סגי דאפשר דלא יכירו שם וקום כיון דאפילו דרא ולפיכך עדיף ספי לגרש זה בפני זה וכו' עכ"ל. ולפ"י לכאורה ה"י אפשר לדחות דאית רבנו הג"ל ולומר, דבדרך כלל א"צ לכתוב שם אבי המגרש והא דלא אמרו בגמ' שני יוסף הדרים בעיר אחת אין מוגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, היינו משום דבכ"ה יכתבו שם אביו בגט, משא"כ שגם שמות אבותיהם שוים אין סומכים על השילוש, ולכן צריכים לגרש זה בפני זה. אולם עדיין יש הוכחה, מהא שלא הוזכרו בגמ' כלל ששם שני יוסף הדרים בעיר אחת צריך לכתוב דבר מיוחד — והיינו שם אבי המגרש. ובחזו"ש סקמ"א סק"י חולק על האחרונים הג"ל, וסובר שגם בשני יב"ש מהני שלוש, וא"צ לגרש זה בפני זה. ולדחייה צ"ל, שמש"ש בבב"ב קסו ב' בשבני יב"ש אין מוגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, היינו כשא"א לשלש, כגון שאין עדות על השילוש וכוונתה, ולפי דבריו דאית רבנו היא יותר מוכחה. דאם נאמר ויכל גט כותבים שם אבי המגרש, ינחא שלא הוזכרו שני יוסף הדרין בעיר אחת, וזה מפני שאז מוכח מהא שהמגרש הוא יוסף בן שמעון, ולא יוסף השני שהוא בן שמואל. אבל אם נאמר דבגט בעלמא א"צ לכתוב שם אבי המגרש, ה"י רב צריך לומר גם בשני יוסף

באר הגולה

ש ומשמעות הירושל' כחצוהו התוס' גיטין דף ל"ד ע"ג והרא"ש והרשב"א וסר"ן ס"א ופ"א.
ת סר"ן וה"ה פ"ג דין (ט"ו) [נ"א] כתב גסס המורשים ה"ז פסול וכתב הג"י

שם האיש והאשה כנט פסול והבנים ממזרים. יב ש (פ) מי שיש לו שם אחד בגליל ושם אחד ביהודה והוא ואשתו במקום שאין מכירין בו אלא בשם אחד בין שהוא אחד מחב' שמות בין שהוא שם אחד לכתחילה יש לו לכתוב כל השמות שיש לו או יכתוב שם שיש לו שם ויכתוב וכל שום לכלול שמות דשאר מקומות ואם לא כתב אלא שם שיש לו במקום שהוא ואשתו שם כשר. יג ת (כא) אם כתב שם שיש לו במקום אחד וכתב וכל שום בשכיל מקום הכתיבה ונתניה במל. יד א (כב) מי שיש לו ב' שמות כותבין ראובן דמתקרי שמעון

ללחיה מנורשת פסול קרי ליה. א תוס' גסס ר"ת שם וכפי פירושו וכל שום שיש לו דקתי נחמתי היינו כל שמותיו צפויים ללחיה מנורשת פסול קרי ליה.

ביאורי הגר"א

דאפילו השא' ליכא וע' תוס' שם ד"ה כו' ודלא כומר' שם גסס ר' יואל וכל ראייתו חין גסס מונס: (ב) מי שישל' כו'. תוספתא הנלו' תוס' ג"ה הנלו' וירושלמי על ההיא צרייתא ה' לו שתי נשים כו' חיה מנורשת ונתני' כהנים ציבורים כו' והנלו' תוס' שם ומסיים שם ואם היה שריו במקום אחר מנורש צרייה גסס צרייה

א"ר"י הגא' דתימא לשעבר חנל לכתחלה כו' ח"ר חנין יאל לו שם במקום אחר צריך להזכיר שלשתן: (כא) אם ב' כו'. מונס' עד שיכתוב שם שניהם ושם כו' ור"ל שיכלול שום שום שישל' ודוקא שכותב ודוקא התיבה צהדיח דלי לא"ה חליל עד שיכתוב פלוני וכל שום כו': (כב) מי שישל' כו'. מונס' ליה ח' וז"ל ואם כו':

אלהיה ברכת

אבל לכתחלה צריך למיעבד כהדא דרבי אילי (לכתוב שני שמות שיש לו ביהודה ובגליל — קרבן העדה) איך אבין ירא לו שם (שלישי — פני משה) במקום אחר צריך להזכיר שלשתן. [ועב"ש סקכ"ב].

(כא) ממש בגיטין לד ב עד שיכתוב שם שביהודה ושם ב'. דאיתא שם: היו לו שתי נשים אחת ביהודה ואחת בגליל ולו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל וכו' עד שיגרש את אשתו שביהודה (מקום הנתינה) בשמו שביהודה ושם בגליל (מקום הכתיבה) עמו. ור"ל שיכלול שם מקום הכתיבה בכול שום שישל'. ודוקא שכותב מקום הנתינה בהדיא. דאי לא"ה חליל עד שיכתוב פלוני (היינו אפילו שם שיש לו במקום אחר) וכל שום שיש לו.

(כב) כמיש בגיטין לה א: שלחו מתם איך פלונית' בה פלוני קבילת גיטא מן ידא דאחא בר הירדא דמתקרי איה מרי. ומ' מכאן שאם יש לו שני שמות כותבים פלוני דמתקרי פלוני. וז"ש ואם כו' ¹².

(כ) תוספתא בגיטין פ"ו ה"ז — הביאו תוס' שם לד ב בד"ה והוא, וז"ל התוספות: אבל בתוספתא עושה מקום כתיבת הגט עיקר וכן איתא התם יש לו ב' נשים אחת בגליל ואחת ביהודה גירש אשתו שביהודה בשם שבגליל ואשתו שבגליל בשם שביהודה פסול ואם אמר אני פלוני שביהודה עם השם שיש לי בגליל או שהי' במקום אחר וכתב אחד מהן כשר וכו' עכ"ל. וירושלמי שם פ"ד ה"ב — על ההיא ברייתא היו לו שתי נשים כו' אינה מנורשת — מתני' כשהי' ביהודה כו'. והביאו תוס' שם, וז"ל התוס': וכן משמע בירושלמי וכו' כשהי' ביהודה וכתב לגרש את אשתו שבגליל או שהי' בגליל וכתב לגרש את אשתו שביהודה אבל אם הי' ביהודה וכתב לגרש אשתו שביהודה וכו' הרי זו מגורשת וכו' עכ"ל. ומסיים שם בירושלמי: ואם הרי שריו במקום אחר מנורש באיזה מהם שירצה (ואיירי בשלא היו מוחזקין במקום ההוא שיש לו שני שמות ביהודה ובגליל — קרבן העדה) אמר ר' יוסי הרא דתימא לשעבר (דוקא בדיעבד — קרבן העדה)

דשמותיהן שוין אין לחוש וכו' והוא הכא מה שהוזכר בגט שב הגדולה אינו מועיל דהוי כמו שלא כתב שום שם של אחת מהם דכיון דידעיה דלגדולה נמסר הוי כשר ה"ל ל"ש ותו דא"פ בתרא כתב חניכתו וחניכתה כשר ומפסחים רבוחא אע"פ שלא הזכירו שמותיהם כי"א ראה המשפחה של שניהם ובע"כ אית לא אקומי בעידי מסירה דאליה מה אנו יודעים אי זו מן המשפחה גירש והאליל ולא הזכיר שמותם ומיהו צריך לכתחלה לכתוב שמותם וכו' עכ"ל.

ומ"ש רבנו: וכל ראייתו [צ"ל ראייתו] אין בהם ממש נראה שכוונתו, שהראי' הראשונה אפשר לזכות, שיש הבדל בין אם לא כתב כלל שמו ושמה, לכתב השמות ויש עוד אחת בשם האשה, ודו"ק. והראי' השני אפשר לזכות בשני אופנים. א) שהרבה פוסקים מפרשים פירוש אחר על חניכתו וחניכתה. (ב) אף לפירוש דרבוחא שכתבו שם ראש המשפחה, אפ"ל דמירי שבוואתו מקום אין עוד אחד שנקרא בשם חניכה זה. ובבית מאיר ריש סימן זה כתב: למסקנת הפוסקים הנ"ל

12 צ"כ מה כהנת רבנו באומרו: "וזה"ש ואם כו'". וג"ל שכוונת רבנו היא כך, שהדין שלנו הוא מהמהרי"ק שורש צ"ח והדין בסב"ק הוא מתרומת הדשן. וע"ז כתב רבנו בסב"ק לענין בתרומת הדשן ובדרכי משה, וכמ"ש בברכת אליהו שם, ודלא כמ"ש בב"י: דבתרומת הדשן "מירי כשנקרא בשני

וואס כתב ראובן שמעון ב' יש מי שאומר שהוא פסול. הנה: (כג) חזל אס נקרא 'ב'

ב והיה"ק נצורש ל"ח
והיים שם לפי שזינו
כן כי נמקום הנתינה
זינו נקרא חלל
שמעון
הנתינה זינו נקרא
חלל רחובן חלל אם
נקרא נצני השמות
נמקום אחד כתב
התה"ד סימן רל"ד
ובכתבו ס' רס"ו
ולא פסלין ליה
דמ"ם צ"ג וע'
נתה"ד ס"ס רנ"ט
ולא זכיתי פה לספר
ה שם הקונדריס.

(כג) אבל אם ו'. עתה סי' רל"ד ובד"ח ס"ק (ט"ו) [ט"ז]: (כד) אם נקרא כו'. שהעיקר הוא שם של ישראל כנ"ל: (כה) מי שיש כו'. להטעם לבחינת שני השמות תחום שצ"ח הכל יודעין ויטעו כחש"ש שהאשונה כו' וערש"ש שם תשח"כ הרי"ב שכל יודעין שיהיה קיצור שם: (כו) אם השם כו'. כחש"ש רד"ק

צורש כנה שכיניו הוא כסות והעלם השם כמו לא ידעתי אכנה וכן צפ"ח דע"ז לכוות לו שם בית גליה כו' והוא חיצוה שם הרשעון כמו (שדרוש מואצתם) [שדרוש מואצתם] כו' וכן צנצנות העדות קורא כינויין הטון ורוחם כו' שצ"ח עניינם לשמות שצ"ח וכן הרבה כיולא צ"ח"ס תשח"כ כשיולא תשם העצרי והוא פירושו

(כג) עיני תרומת הרשן סימן רל"ד, וז"ל: וכמדומה לי שנהגו באושטרייך אפי' בכתובת שם האיש בגט היו כותבין יעקב משה ולא דמתקרי כלל ואפשר משום דמנהגו במדינה ההוא שעולים כך לקרות בתוריה יעקב משה כו' עכ"ל. ופער"מ סקמ"ו, שכתב שרק בכה"ג, שעולה בשתי השמות לס"ת ולכן יש להכשיר ג"כ בגט כדמשמע התם אבל בלא"ה אף מהר"א מודה לדברי מהר"ק — כנ"ל בסק"ב — שצריך לכתוב פלוני דמתקרי פלוני.

(כד) השטימר הוא שם של ישראל כנ"ל בסק"ד.

(כח) והמעט לכתיבת שני השמות משום שאין הכל יודעין ויטעו, כמ"ש בגיטין לד ב: כראשונה ה' משנה שמו ושמה התקין ר"ג הוקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו וכו'. וקרא"ש שם פ"ד ס"ז שכתב: „לא שהי' כותב שם אחר שאינו שלו" אלא כשהיו לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל, ואם הוא מגרש באחד מן השמות זהו קורא שגגיל, ואם יגרש באותו שם

השמות במקום אחד (היינו אפילו אם לא נקרא בשני השמות ביחד) ומש"ה מכשיר ומהר"ק מירי כשנקרא במקום הנתינה בשם אחד ובמקום הכתיבה בשם אחד וכמשמע מדבריו ומש"ה פסול". וכונתו רבנו לומר שהדין שבמחבר: "ואם כתב ראובן שמעון יש מי שאומר שהוא פסול" — הוא אפילו כשנקרא במקום אחד בשני השמות, שמאחר שאינו נקרא בשני השמות ביחד — אף שנקרא פעם ראובן ופעם שמעון — פסול, וכדברי הר"ם שחולק בזה וכל ה"ב"י ויתכן שהמלים: "וד"ש ואם כו'" שייכות לסק"ג, וכונתו כמ"ש, ועג"פ סק"ב.

13 וז"ל הרד"ק בספר הפרשנים (ברלין תר"ו) שם: כי לא

באר הגולה

• פ"י הוא לעו מוטע
של חיים.
ז נשם כתוב נקודיים
ושכ"כ נהנת מ"י
פ"ד.
ח מרדכי נהולח
והנ"מ נפ"ג מהל'
גיטין ושאר פוסקים.

ויהארה נקרא כך על שם גור אריה יהודה ולפי זה יש לכתוב יהודה דמתקרי ל"ב (כו) חלל י"א דכל שני השמות הם נלשון הקודש כותבין דמתקרי ואם האחד נלשון לעו כותבין המכונה (הנהות מ"י פ"ג וסמ"ק וכל צו) ואין חילוק בין אם הוא יוצא מן השם או לא ולכן כותבין יהודה המכונה ל"ב וכל כיוצא בזה וכן נוהגין במדינות אלו וכל כינוי משפחה אין לכתבן כלל בין שהוא לשון עברי או לעו (סדר גיטין) והכי נהוג ומי שיש לו שם עברי שעולה צו לקרוא לתורה ויש לו נתי שם נלשון לעו עושין שם העברי עיקר ועל השני כותבין דמתקרי וה"ה צאשה עושין שם העברי עיקר י"א דמי שיש לו שני שמות אם רגיל בשניהם ומ"מ האחד הוא יותר עיקר כותבין פלוני דמתקרי פלוני ואם אינו רגיל בשני כותבין דמתקרי (סדר גיטין) כל כינוי שהוא גנאי למגרש אין כותבין אותו נגט (ד"ע) ולכן מוותר שעשה תאונה אין כותבין לו וכל שום ותיכנה דלית ליה (מ"מ צתיקון) וכל שם כינוי שאינו נקרא בצינוי ההוא לצד אלא קורין אותו עם עיקר השם א"ל לכתוב הכינוי (ת"ה סימן רל"ה) חלל אם העכו"ם קורין אותו בצינוי לחדו אע"פ שאין ישראל קורין אותו כך י"א דכותבין וכל שום ותיכנה אע"פ שגמר גיטין אין כותבין כך וכן בצינוי משפחה (שם) וליכ דאין לכתוב לצינוי כלל כמו שנהגים בצינוי משפחה. יז (כח) אם השם השני בלשון לעו והכל אחד כגון חיים * ביבא"נט ז כותבין חיים דמתקרי ביבא"נט כל חניכא כותבין המכונה בין שהוא בלשון עברי בין שהוא בלשון לעו וכן נמצא שאין נוהגין כך. יח ח (כט) מי שנשתנה שמו מחמת חולי (ל) אע"פ שקורין אותו תמיד בשם ראשון מ"מ שם השינוי עיקר אפילו הוא לעו ושם ראשון עברי (נסדר גיטין) וכותבין אותו קודם ואח"כ דמתקרי פלוני שם ראשון (לא) ודוקא כשקורין אותו לפעמים בשם שני אבל אם אין קורין אותו בשם שני כלל

ביאורי הגר"א

נורסיף כו' אלמא דהולכין אחר השינוי: (ל) אע"פ שקורין כו' עתוס' סד"ה הנ"ל והוא. והא דקאמר נהגמרש כו' צ"ל כו' וכ"כ הרמ"ש שם י"ל דמירי כו' וקורא להשם הזה חניכה ולהשם שחותם נשטר וקורא נתורה עיקר: (לא) ודוקא כו'. מהנ"ל צלל נורסיף

ס: (כו) אבל י"א כו'. כמ"ש נדרים כינויין לשון נכרים הם וכן אפי' למייד שצדו כו' ר"ל שאינו נלשון: (כח) אם השם כו'. כיון שהוא (כ') [פ'] לשם הראשון כ"ל במהרי"ק: (כט) מי שנשתנה כו'. כ"כ נהגמרש פ"ד סד"ה או וכמ"ש רש"י ת"ש צלל

ברכת אליהו

שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה פסול וצריך לכתוב שם של עכשיו. אלמא דהולכין אחר השינוי. [ועז"מ סק"א וב"ש סק"ג ובביאורי הגר"א לעיל סימן קכ"ח סק"ט]. (ל) עתוס' בגיטין לד ב פ"ה והוא הנ"ל בסק"ב, וז"ל: והא דקאמר בהמגרש (פו ב) כתב חניכתי וחניכתי כשר וכו' צ"ל דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועין וליכא לעו וכו'. וכ"כ הרא"ש שם פ"ד ס"ל, וז"ל: י"ל דמירי התם בחניכה שמכירין אותו בכל מקום והכל קורין אותו בשם זה אלא כשהוא חותם או קורא בתורה קוראין אותו בשם המובהק להכי סגי בשם חניכה לחדו וכו' עכ"ל. וקורא להשם הזה חניכה ולהשם שחותם בשטר וקורא בתורה עיקר.¹⁴

(לא) מהנ"ל בסק"ט בבל בורסיף כו'. שלמדנו משם שכיון שנשתנה השם הראשון חולכין אחר השינוי. והו"ה

קורא כינויין חנון ורחום כו' — שאין ענינם לשמות שאינם נמחקים. וכן הרבה כיוצא בשים. משא"כ כאשר השם השני יוצא משם העברי והוא פירושן, כותבים „דמתקרי" ולא „המכונה". — מהרי"ק שורש ק"ס.

(כו) כמ"ש בריש נדרים ג א: כינויין לשון נכרים הם. וכן אפילו למיד שם: „לשון שבדו להן חכמים להיות גורר ב", ר"ל שאינו בלשון הקודש.

(כח) כיון שהשם השני — בלשון לעו — הוא פירוש לשם הראשון, כותבים „דמתקרי", כנ"ל במהרי"ק שורש ק"ס המובא בס"ק כ"ו.

(כט) כ"כ בהג"א בגיטין פ"ד ס"ז סד"ה או. ובמ"ש רש"י בשבת לו ב ד"ה לגיטי נשים — על מ"ש שם בגמ' בבל בורסיף בורסיף בבל נפ"מ לגיטי נשים —: לענין

סגי בשם חניכה לחדו, והמחבר כתב להלן: „ואם יש לו שם מובהק ששם עולה לסית וחותרם כתבתי ושטרותיו אותו שם הוא עיקר". וזה לכאורה שלא כדברי הרא"ש, ורבנו בסק"ב כתב ע"ז: „כנ"ל בראש"י, וצ"ע. תעין בחזון איש סימן צ"ג סק"ח.

14 דברי רסנו סאן ובסק"ב צ"ב. שהתוס' והרא"ש כתבו, דאם דבשר בחניכה, היינו כשהיו שמותיהם ידועים ומכירים אותם בשם חניכה, ורבנו הביא דבריהם כאן עמ"ש המחבר: אנפ"י שקורין אותו תמיד בשם ראשון וכו'. והרא"ש כתב דגם „כשהוא חותם או קורא בתורה קוראין אותו בשם המובהק"

באר הגולה

ט נכתבו מהר"ר ישראל סי' ר"א.
י נלמד מזה שכתבו בקונטרסים ובגס מעשה מהר"ק וכתב ה"י דלירי בשלל הוחק עדין בקריאת התורה ובחתימת שטרות כגון שאל לגרש מתוך החול ש"י נשתנה והיה עתיד לכל לירי צירור איזה שם עיקר ע"י עלייתו נמורה לו חתימתו בשטר שאל אם מת קודם שהוחק ע"י חן כותבין אותו כלל.

ט אינו כותב אלא שם ראשון בלבד י ויש מי שמצריך שני גיטין בשני שמות כ (לב) ואם יש לו שם מובהק שבו עולה לס"ת וחותם כתביו ושטרותיו אותו שם הוא עיקר. הנה: ואם עולה לס"ת נשניהם כותבין ה' עיקר ועל הראשון מתקרי אצל עד החתום עלונו ויש לו ב' שמות יחתום עלונו בשני השמות בלא מתקרי מי שנשתנה שמו ונחתם חולי ויש לו כינוי ונחתם שם השני כותבין השם עם כינויו קודם שם הראשון ואם יש לו ג"כ כינוי ונחתם שם הראשון כותבין אותו ג"כ לנסוף (בסדר גיטין) ואם נשתנה שמו שני פעמים כותבין שם השלישי תחלה ואח"כ השני ואח"כ הראשון וכותבין כל שם עם כינוי שלו (שם). יט ל (ג) ויש מי שאומר שבשנותן שני גיטין לאשה לא יתן שניהם בבית אחת אלא זה אחר זה. הנה: ואין לתת שני גיטין אלא מזהב ויתן אותו גט שנראה לו לרצו יותר כשר נתחילה עם כל גלותיו וקריאתו בסדר הנט. ואח"כ יתן השני ג"כ בסדר הנט ויאמר לעומדים בשעת הנתינה טעם למה נותן שני גיטין (בסדר ר"י מיי"ץ) ויאמר לנצל שיכון לגרשה בכל אחד מן הגיטין ואם נתן שניהם בזה אחר זה בסדר אחד כשר (לד) ל' לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי אלא פב"פ וכל שום אחרון וחתימה

כ שם בקונטרסים וכן משמע מהר"ק נזכר פ"ו ומהר"ר הרא"ש נפרק השולח. ל בתשובת מהר"י ויילא נזכר נוסח ליתא ועתה אסמך לל גיטל הוא וכו'. ל' כ"כ נספרו דנק הניח.

ביאורי הגר"א

סכים ששלחו כו' ואע"פ דלמדין שם מלך תנא כו' קי"ל כח"י שם וכו' נדון דין אפי' ר' ירמיה מזהב כיון שנכתבו שניהם לשמה ע"ש ועוד כ' דמ"מ משום דתוס' דקט"ס פ' ארוס' כ' דהמגרש צ"י גיטין פסול מדעת וט"ס הוא וכו' שם פ"ב י"ח א' דג"ה כתבה וכו' ואע"פ דת' נשניה' כשרים משא"כ כה"ג דממ"ג אין כאלו אלא אחד לפעמים שניהם כשרין מלדורייאל אלא שמחמירין מדרבנן ע"ש: (לד) לא נהגו כו'. כח"ש

כו' (לב) ואם יש לו כו'. כח"ל נח"ש: (לג) ויש מי כו'. דמ"י למלוה ופרטה הליכא מ"ד בפ"ג דקדושין דעתה לחלוה ואפי' למ"ד דעתה אפרוטה וקי"ל כותיה היינו משום דלדס יודע שאין קדושי מלוה כלום משא"כ כאלו מהר"י סי' קפ"א וח"ש נהגה ויאמר כו': וכו' דמ"מ וכן כ"ל דהא אין צריכה וכחש"ל סי' קכ"ב ס"ל נהגיה ונתיב סי' רל"ג כ' לגרש צ"י גיטין לכתחלה וכח"ש בגיטין פ"ו ב'

ברכת אליהו

אם אין קוראים אותו בשם שני כלל, אינו כותב השם השני אלא — השם הראשון בלבד.
(לב) כח"ל בסק"ל ברא"ש [ועמ"ש"ש].
(לג) שאם יתן שני גיטין בבית אחת, היישינו דילמא דעתיה אחא גיטא — דלא גיטא הוא, ונמצא שאינה מתגרשת בו, ודמי למקדש כמלוה ופרוטה — דאיכא מ"ד בפ"ד דקדושין מח ב' — דדעתה אמלוה, ה"נ שמה דעתיה אהווא גט שאינו גט. ואפילו למ"ד שם דדעתיה אפרוטה — וקי"ל כותיה — היינו משום דאדם יודע שאין קידושי מלוה כלום ודעתיה אפרוטה, משא"כ כאן — שאינו יודע איזה מהם מועיל. — מהר"י סי' קפ"א. וד"ש בהגה: ויאמר לבעל שיכון לגרשה בכל א' מן הגיטין. וכו' כח"מ סק"ב וכן נ"ל — שלא ליתן ב' גיטין בב"א — דהא אין ברירה, וכחש"ל סי' קכ"ב ס"א בהגיה וכחש"ש סק"ב. ובת"י סי' רל"ג כ' לגרש בב' גיטין לכתחלה. וכח"ש בגיטין פו ב' — שנים ששלחו ב' גיטין שוין ונתערבו נותן שניהם לזו ושניהם לזו. ואע"פ דאמרין שם: כאן תנא (דאיכא לקנותא בנותן שניהם לזו ושניהם לזו — רש"י) אמר ר' ירמיה דלא כר"א דאי כיון דאמר עדי מסירה כרתי הא לא ידעי בהי מינייהו קא מגרשה (ואין זו נתינה לשמה מבוררת ור"א כיון דחתימה לשמה לא בעי ע"כ לשמה דכתוב בקרא אכתב ונתן קאי — רש"י). וא"כ

אגן דקיי"ל כר"א — יצא, שא"א לתת ב' גיטין בבית אחת. אבל הא ליתא, דהא קיי"ל כאכ"י שם, דאמר: אפילו תימא ר"א אימא דבעי ר"א כתיבה לשמה נתינה לשמה מי בעי. וכו' בת"ה שם, כי כנדר דידן אפילו ר' ירמיה מזהב דכשר הדבר לגרש בשניהם אפילו לר"א, כיון שנכתבו שניהם לשם גירושין איש ואשה זו, אלא שמתוך הספק הוחקו לשניהם, חשיב שפיר נתינה מבוררת כשיתנו שניהם. וע"ש שהוסיף: והכי מחלק בריש כל הגט לענין כתיבה לשמה ע"ש והך דנ"ד עדיף טפי מכל הנהו יתר על כן דמפרש התם דדריש וכתב לה לא אחי לאפוקי אלא שלא לשמה ולא שנכתב בטעות. ועוד כי ברי"ט שם — שלא ליתן ב' גיטין בב"א — משום דתוס' דפוסה פרק ארובה כתבו דהמגרש בב' גיטין פסול מדר"א. ונ"מ הוא בד"מ, והוא שם פ"ב (פרק ה' מביא) יח א בד"ה כתבה. וכתבו שם הטעם משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים. ופי' הד"מ, ואע"פ דהתם מיירי דמגרש בב' גיטין כשרים, משא"כ כה"ג דממ"ג אין כאן אלא גט אחד כשר, מ"מ לפעמים שניהם כשרין מלדורייאל, אלא שמחמירין מדרבנן. וע"ש שסיים: מיהו לקמן סימן קל"ב משמע דיכול ליתן בב"א וכן הוא בת"ה סי' רל"ג וכו"מ מדברי ר"י מינץ בסדר גט שלו וטוב לחוש לכתחילה וכו' עכ"ל.
(לד) כח"ש בפ' נ"ב ב"ב קעב א, וכח"ל בסק"ט.

דאית לי ולאבהתי וכנר נתנאלר דנמדינות אלו אין נוהגין כן. כ (לה) כגט גר באר הגולה
מ כותב פלוני בן אברהם ו אבינו. כא ס מי ששמו גרשום וכתבו כגט
גרשון או שהיה שמו גרשון וכתבו גרשום ע אינו גט. כב אם לא נודע
אם שמו אליה או אליהו פ יכתוב אליהו ז (להי) ואם כתב אליה לא פסל.
הנה: (לו) ואם הותם עלמו או עולה לסמית אליה כותבין אליה וכל כיוצא בזה (מפי הקבלה
וה"ה ופרקא). כג ז (לו) שם שמריה אין לכתוב שמריהו בוי"ו.
כד ק (לה) שם מתתיה אין לכתוב מתתיהו בוי"ו. כה ר (לט) שם יונתן
 ישרל ס' י"ד דב' שנות הן גרשון בן לוי נכתב בכל התורה כולם גרשון וגרשום בן משה גרשום. ע ואפילו נשאת תנא וכל
 הדיקים האלו בה. פ סס סימן ל"ט וה"ה ד' סימן רל"ג כיון דנברו המוקמות נכתב אליהו לזכר ה' ומוקמות. ז נית יוסף
 בסמיני כתיבס הג"ל וה"ה ד' סס. ק ג"ו ח"ל לדיקן שאנו קורין במעשה דחננכה מתתיה בלא וי"ו ונלע"ד לפי מהנה אשכנזי
 ופלאניא שקורין מתתיהו יש להם לכתוב מתתיהו. ר בסמיניס הסוכר'.

ביאורי הגר"א

נפ' ג"פ וכנ"ל: (לה) בגט כו'. עתו"ס דנ"ז פ"א
א' ד"ה למעוטי כו' וענא"ה ס' נ"ג ונסוף אנות
בן גג בן גן ה' ה': (להי) ואם כ' אליה כו'.
 כיון דנמקומות נקרא אליהו אליה וכן ביחוסו נקרא
 אליה כמ"ש בתר"ס והניחו פ' המוקבל ח"ל תן סימן כו'
ואליה כו': (לו) ואם הותם כו'. שה"ל סס דנ"ה
לפי פשוטו וכן אנשים נק' כן כמ"ש ונעורא י' ועתה"ד

ברכת אליהו

כתובים כך אליהו ולא כתיב אליה רק בה' מקומות ודרשו
 רז"ל דיעקב אבינו נכתב בחמשה מקומות מלא וי"ו לפי
 שלקח משכון משמו של אליה שיבשר את בניו והכי
 פירש"י בפ' בחוקותי אלמא דעיקר השם הוא אליהו וא"ת
 והלא כתיב בד"ה ירעשיה ואליה וכו' (כנ"ל בסקל"ה *)
 מ"מ מי שקורא את בנו ע"ש הנביא הזה ז"ל תפס השם
 המבואר וביחוסו אינו מבואר דאיהו הוא וכו' ורוב בני
 אדם לא ידעי בהכי אע"ג דנמצא ג"כ אנשים אחרים בד"ה
 ששמן אליה היה מ"מ סתמא דמילתא האחרונים כולם
 או רובם לא נקראו אלא ע"ש אליהו הנביא ז"ל, עכ"ל.
 (לו) דשמריה נמצא בעורא י' ב"פ 16: בפסוק ל"ב
 ובפסוק מ"א. ושם שמריהו לא נמצא אלא מ"א בד"ה א'
 י"ב, ו' ואזלינן בתר רובא. — תה"ז סימן רל"ג.
 (לח) ואע"ג דבסוף עורא י' מ"ג ובד"ה 17 ב' מתתיה,
 מ"מ במעשה דחננכה שאנו מוכיזין בכל שנה ח' ימים
 ושגור כפי הכל, השם הוא מתתיהו, וסברא לומר דמסתמא
 אפיקו שמיהו על אותו השם ששגור כפי הכל. וכתב ב"י
 אבל לדידן שקורין בחנוכה מתתיה בלא וי"ו הוי איפכא.
 ועכ"ה סק"ק שהביא דברי הב"י, וסיים: ונלענ"ד לפי
 מהנה אשכנזי ופלאניא שקורין מתתיהו יש להם לכתוב
 מתתיהו.

(לה) עתו"ס דב"ב פ"א א ד"ה למעוטי כו', שכתבו דקיי"ל
 שגר מביא בכורים וקורא ויכול לומר אשר נשבע לאבותינו
 לתת לנו דאברהם אבינו נקרא אביהם של גרים דכתיב
 כי אב המון גויים נתתיך (בראשית י"ז, ה'). ועבא"ה
 סימן נ"ג ס"ט ומש"ש בסק"ל, שגר יכול להיות ש"ץ
 ולומר א' אבותינו דאברהם נקרא אב המון גויים. ובסוף
 פ"ה דאבות איתא: בן כג כג בן דא הא. וכתבו התוס'
 בחגיגה ט ב ד"ה בר הי הי: שגר הי' והיינו בן אברהם
 ושרה שנתוסף ה"א בשמן וכן בג בג דכולה הגמרא עולה
 ה'.

(להי) כיון דבמקומות נקרא אליהו אליה. וכן ביחוסו נקרא
 אליה כמ"ש בתר"ס פ"ה — והביאו בתוס' פ' המקבל
 ב"מ קיד ב ד"ה מהו (מעמוד א'), וח"ל התוס': ח"ל
 (לאליהו הנביא) תן סימן לדבריד (שאתה מורע רחל)
 א"ל כך כתוב ביחוסו של בנימין וירעשיה ואליה וזכרי
 בני ירוחם (דברי הימים א' ח', כ"ז) וכו' עכ"ל.
 (לו) שה"ל שם בד"ה א' ח', כ"ז לפי פשוטו — שהוא
 שם בפני עצמו, ולא דקאי על אליהו הנביא — כנ"ל
 בסקל"ה *. וכן אנשים אחרים נקראים כן כמ"ש 15 ובעורא י'
 כ"א י"ב. ועתה"ד סימן רל"ג שכתב: אמנם בשם אליהו
 נראה דכל היכא דמספקא לן נכתב אליהו ולא אליה דרובן

סימן ד' ה' סק"ב — בהקשותו על זכרי הב"י — כתב בתו"ד:
 וכש"כ שגם שם שמריה לא נזכר רק ב' פעמים כמ"ש הגר"א.
 17 בתה"ז סימן רל"ג כ': ואע"ג דשם מתתיה אשכחן תרי
 גמרא חד בעורא וחד בסברי הימים וכו', אולם בד"ה יש ב'
 פעמים: בד"ה א' ט', ל"א ושם ט"ו, ה' ויש עוד פעם בהנחיה
 ח', ד': ויעמד אצלו מתתיה.

15 מ"ש רבנו: "כמ"ש" כונתו לד"ה, וכו"ה בתה"ז שצ"ן
 רבנו, וכמ"ש לשונו בברכת אליהו. אבל לא מצאתי בד"ה שם
 אליה פוטל למ"ש בפ"ה א' ח', כ"ז שכבר הזכיר רבנו.
 16 כ"ה בתה"ז סימן רל"ג. ופלא שלא צ"ן לפעם שלישית
 בסברי הימים ב' י"א, י"ט: ותלד לו בנים את יקוש ואת
 שמריה וגו'. וראה בגט פשוט ס"ק ק"י. ויותר פלא, שבחז"א

באר הגולה

ש שם כיון דנכל ספר
תהלים לא נכתב אפי'
פעם א' ונלא.
ת תרומת הדגן ס'
רל"ג.

א ונלא כתוב וחסוס
דבספר שופטים עבדון בן הלל כתב עליו המסורת לית חסר משמע שדרינא להיות מלא.

לא יכתוב יהונתן א"כ ידוע שחותם שמו בן או עולה בו לקרות בתורה.
כו ש (מ) שם דוד כותבין בלא יו"ד (גדליהו אם לא שאומר נדאי ששמו גדליה) (מ"כ).
כו ת (מא) שם חזקיה יש לכתבו בלא יו"ד בתחילת התיבה ובלא וי"ו בסופה.
אם לא שידוע ששמו חזקיהו (מב) ואפי"ה אם כתב חזקיה כשר חנל לא איפכא.
כח א (מג) שם הילל יש מי שאומר שיש לכתבו מלא ביו"ד. הגה: וכן יש לכתבו

ביאורי הגר"א

וישעיה כ' צרוב מקומות חזקיהו רק נתחלת מלכותו
נמלכ' כ' חזקיה וכן נמשל ונחשע ועורא שמות אנשים
אחרים חזקיה ונחמ' נקראים התנאים ואמוראים חזקיה
בספיקא אזלינן צתרייהו וכנ"ל חנל רי"ו ס' ק"ז פ'
לכתבו חזקיהו דאזלי' צתר הרוב: (מב) ואפי"ה
כו'. דכל העולם קורין חזקיה ולא גרע מחניכה וכנ"ל:
(מג) שם הילל כו'. הכותב הזה לא ידע צין יתינו
לשאלנו צתסורה. והמסורה כנ"ל צ' והסר. ותמיה גדולה
דאף אם לא נמלא רק פ"ל נכתובים אזלינן צתריה וצ'
וג"פ אזלינן צתר רוצא כ"ש כלן שכולו נמלא חסר וכן
צדדיה השיג עליו וכל שח"א בן לא ידע כלום: וצתס"ק

(לט) שם יונתן כו'. אע"ג דיונתן בן שאול נקרא פעמים כן
פעמים כך ועצמא"ג בשמואל א' וכן צדדיה תחלה יהונתן
ואח"כ יונתן וכן נמלא שם שמות אחרים א' יונתן וא'
יהונתן וי"מ כיון שחזינו צנמ' כל שמות התנאים נקרא
ע"ש יונתן וכן יסתמא' אנו תופסין אותו השם כמו
שתפסו הראשונים ע"ש ואף אה"ל שק"ל התלמו' וי"מ
ה"ל חניכה דכשר כח"ש נחוס' צדדיה הנ"ל (צ)
[וכ'] התוס' שם דכח"ג כשר לכתתלה וימן הספק אין
לכתבו חנל כן: (מ) שם דוד כו'. דנכ"מ נכתב
כן לצד צדדיה וע"ש צסימן הנ"ל: (מא) שם חזקיה
כו' אע"ג דנכל ד"ה לא נכת' חנל חזקיהו ואף נמלכ'ים

ברכת אליהו

(מא) אע"ג דבכל דברי הימים לא נכתב אלא חזקיהו —
עם וא"ו¹⁸, ואף במלכים וישע' ב' ברוב מקומות חזקיהו,
רק בתחלת מלכותו במלכים ב' בפרק י"ח כתוב פעמים
אחרות חזקיה — בלי וא"ו. וכן במשלי כ"ה, א' כ' חזקיה.
ובתרי עשר בצפניה א', א' ובעזרא ב', ט"ו שמות אנשים
אחרים חזקיה. ובנמ' נקראים התנאים ואמוראים חזקיה,
לכן בספיקא אזלינן בתרייהו, וכנ"ל בסק"ט. אבל מהרי"צ
ס' ק"צ פ' לכתוב חזקיהו דאזלינן צתר הרוב.
(מב) דכל העולם קורין חזקיה, ולא גרע מחניכה, וכנ"ל
בסק"ט.

(מג) בב"י כתב: והלל מצאתי כתוב דיש לכתבו מלא
ביו"ד אע"ג דבספר שופטים (י"ב) כתיב עבדון בן הלל.
המסורת כתב שם לית חסר משמע שמדינא יש להיות
מלא ע"כ. אולם הכותב הזה לא ידע בין ימינו לשמאלו
במסורה. כי אין דרכו של המסורה לכתוב כן — שלית
חסר, ומוזה לדקדק שמצד הדין צריך להיות מלא. והמסורה
כצ"ל: ב' וחסר. והיינו שהשם הלל מוזכר בתנ"ך פעמיים:
שם בפסוק י"ג ובפסוק ט"ו ושניהם חסרים בלי יו"ד.
ותמיה גדולה על מ"ש שצריך לכתוב עם יו"ד. ואף אם
לא נמצא רק פעם אחת בכתובים, אזלינן בתריה, ובב"י

(לט) אע"ג דיונתן בן שאול נקרא פעמים כך — יהונתן.
ועצמא"ג בשמואל א' וכן צדדיה א' תחלה — בפרק
ח', ל"ג ל"ד ושם ט', ל"ט מ' — כתוב יהונתן, ואח"כ
כתוב שם י', ב' יונתן. וכן נמצא שם שמות אחרים א'
יונתן שם ב', ל"ב ל"ג, וא' יהונתן שם ב' י"ז, ח', מ"מ כיון
שחזינו צנמ' כל שמות התנאים נקראים ע"ש יונתן:
יונתן בן עוזיאל, ר' יונתן בר פלוגתא דרבי יאשיה ורבי
יונתן רבו של רבי שמואל בר נחמיה. וכן בשמואל אנו
תופסין אותו השם, כמו שתפסו הראשונים על שמו. ואף
אה"ל שהתלמוד קיצר הלשון, ולכן כ' יונתן, מ"מ הו"ל —
שם יונתן — חניכה דכשר, כמ"ש בתוס' בגיטין לד ב
צדדיה והוא הנ"ל בסק"ל. וב' התוס' שם דכח"ג כשר
לכתתלה, וימן הספק אין לכתוב אלא כן.

(מ) דכמ"מ נכתב כן — בלא יו"ד, לבד צדדיה. ועיין
בתה"ד סימן רל"ג, ח"ל: ואע"ג דבספר ד"ה יותר ממאה
פעמים כתיב דיד מלא מ"מ כיון דכל ספר תהילים לא נכתב
אפילו פעם אחת מלא אלא כולם בלא יו"ד ואמרינן בפ"ק
דב"ב דוד כתב ספרו פ' הוא עצמו כתב ספר תהילים
וכיון שהוא עצמו כתב שמו כך היאך נכתבו אנו בע"א
והנהו דספר ד"ה אפשר לשום דרשה נכתבו כן, עכ"ל.

במלחמה כתב יונתן וכו'. ועיין גט פשוט ס"ק ק"כ.
18 כ"כ בתה"ד סימן רל"ג. אמנם בדי"א ג', כ"ג כ': וכן
נעריה אלמעיני חזקיה וכו'. אולם נראה שכונת התה"ד
שהשם של המלך חזקיהו נכתב כן (מלא בוא"ו). וכן
מ"ש רבנו להלן: "בתרי עשר ובעזרא שמות אנשים אחרים
חזקיה" הוא מתה"ד שם. ויש להוסיף גם בנחמיה ח', כ"א:
בני אשר לחזקיה, ושם י', יח: אשר חזקיה. ועיין בבע"ה
הגב"י אות קפ"ד וג"פ ס"ק קכ"ב.

18 בפנינו זה במס"ק שם פרק י"ח פסוק ג"ח. (ובדפוס
באזוליה זה קטע בפני עצמו). וז"ל: מריש' דספ' עד הכא
יונתן במ"ב יהונתן וס"ל ל"כ ונעב' אל מצב ויאמ' יהונתן
הנה ומהכא עד סוף סיפ' יהונתן במ"א ויחבר שאול. ובתה"ד
סימן רל"ג כתב: ובשם יהונתן דקדקתי בספר שמואל ביהונתן
כן שאל ומצא שכרת חב"ית עם דוד וכתב בכל מקום יהונתן
ומקדם לכן נכתב ברוב מקומות יונתן ובספר דברי הימים
מצאתי גם שמות אנשים אחרים אחרי יונתן ואחרי יהונתן ויונתן
כן שאל נכתב שם ביהוסו יהונתן וכשנכתב שם נפילתו

באר הגולה

ב' נחום' גישין דף
 י"א ע"א.
 ג' מהרי"א נכתביו ס'
 י"ח.
 • עי' נח"ש נסעיק
 כ"ג.
 ד' הר"ן מח"ש
 נכדלעומר תולין דף
 ס"ה ע"א וכו'
 נחשונות להרמזין
 נס' קמ"ח נשט
 הרש"א וז"ש נשמו.

נכל כיוצא בזה (מז) אף על פי שדינו לכתוב חסר אינו מזיק אם כתבו מולא.
כט ב שם שבת י' יש לכתבו בלא אל"ף. ל (מז) שם בנימן י' יש לכתבו
חסר יו"ד בתרא. לא ג (מז) שם ירחמיאל אעפ"י שלא נמצא בכתובים מ"מ
אם החזיק עצמו לקרות עצמו ירחמיאל ודחק בלשונו החירק כך כותבין.
הנה: (מז) ודבר הנמלא נכתבו לפעמים חסר ולפעמים מלא * הולכין אחר הרוז (סדר גיטין)
כל כינוי שהוא נלשון לעז כגון נלשון אשכנז ונריך לכתוב תייו או טיית כותבים טיית כי
התייו יכולין לקרות רפויה וכל כיוצא בזה (ת"ה סימן רל"ח) (מז) כל תינה שיש להסתפק
זה אם כותבין חיי"ת או כ' וכותבין כ' (שם) כגון מיכל איכל דקורין צכנווי ה' כמו כ'
(מט) אמנם נשם אשה שקורין רעכלין אין כותבין רק רחל שהוא עיקר השם (מהרי"י סימן
ק"ה) [ק"ה] וכל כיוצא בזה ואם אינה נדענז כשר. לב ד אין פוסקין שם האיש ולא
שם האשה בשני שיטין אבל בשיטה אחת אפשר שפוסקין קצת שמות שסובלין

ביאורי הגר"א

אלא דרבי יצחק: (מו) שם כו'. ר"ל תשיג שכתובים
 כ' בל יויד כח"ש דמ"ה (ח"צ) [א' ג'] תימ אס
 ההתיק כו' דלון לנו אלא שם שמתיק זו דלשכון נמי
 יפכא זכרונים לא כ' אלא נחמני ונח' כחלא נחמן
 (כו'): (מו) דובר כו'. כניל: (מח) כל תיבה כו'.
 שיש מדינות קוראין ההיטל כמו הי"א ולא ב"ל נקרא
 שם כהלכה. שם: (מט) אמנם כו'. כח"ל סט"ו:

תהלים י' כי הלל כו' ל' וכל שום נר נש דכוותיה:
(מד) אע"פ שדינו כו'. שאין מעבדין חסידות ויתירות
כמ"ש דתינצין תלתא יוד"ן אע"פ שאין דינו כך
ועתו"ס דמנחות ל"ב ז' ד"ה כתבה כו': (מה) שם
בנימין כו'. צמס"ג י"ז מל"אם אלזל הסר וצטוטה
ל"ו ז' אלזל שם התור' כו' וכן המקש פריך דמחין
הסגר' פשיטא לו דחסר הוא וכן התרג' רק משום דכתיב
כו' ואומר (והכא) [הכא] לצד הרמז"ס פ' דלא כוותיה

ברכת אליהו

יצחק דינו של בנימין לכתוב חסר. וכן המסכן דפודי
המשין וכו', הסברא פשיטא לו דבנימן חסר הוא. וכן
ההירצא לשינוא דריג בר יצחק — אי לא דפריש קרא
כתולדותם ה' נכתב בנימן חסר, ורק משום דכתיב
כתולדותם — דמשמע שיכתבו כמו שנכתב בתחלת
תולדותם — אמר שבאפוד כ' בנימין מלא. ואמר הכא
לכד — באפוד — שה' כתוב מלא, אבל בשאר דוכתי
ה' היות בנימן חסר. והרמב"ם בה' כלי המקדש פ"ט
ה"ט פסק דלא הויתה דרב נחמן בר יצחק, אלא ברי יצחק.
(מו) ר"ל אע"ג שבכתובים כ' ירחמיאל בלא וידי אחר
המ"ם, פמ"ש בדברי הימים א' בפרק ב' פעמים אחדות,
מ"מ אם החזיק לקרות עצמו ירחמיאל ודחק בלשנו
החזיק כך כותביו, דאין לנו אלא שם שמחזיק בו. ראשכחן
נב"ל איפכא: דפכתובים אל ב' אלא נחמני (בנחמיה
ו' ז'), והשם נחמן לא נמצא כלל, בתנ"ך, ובנבי נמצא
נחמן; ואפשר ע"י שינוי שם בחולי גוף, כך אצל
מאבותיו ירחמיאל לסימן טוב לאמר ירחם אותי א"ל
וכן נחמן ר"ל מנחם לכל — פסקי מהרא"י ס"ח.
(מו) נב"ל בס"ק ל"ו, ל"ז, מ"ג.

ו'נ' פעמים אולינן בתר רובא, כ"ש כאן שכולו נמצא חסר.
וכן בבדק הבית השיג עליו, ח"ל: ואין דבריו נראים
לי דאורבה משם ראי' דה"פ לית הלל במקרא כי אם
זהו הידוע שהוא חסר וזה משפטו, עכ"ל. וכל שא"א
כן לא ידע כלום. ובמס' תהלים י' ג' — על הפסוק:
בן הלל רשע על תאות גפשו — כת': לי וכל שום בר נש
דכוותיה, עכ"ל. אלמא ששם הלל צריך לכתוב חסר בלי
ו"ו"ד.¹⁹

(מד) שאין מעכבין חסירות ויתירות, כמ"ש בגיטין פה ב: „דיתיהוויין דיתצביין תלתא תלתא יודיין, אעפמי שאין דינו כר. ועתה"ם דמנחות לב ב ד"ה כתבה בו, וז"ל: דכמה חסירות ויתירות יש בגט דיתיהוויין דיתצביין חמשה חמשה יודיין וגם חסירות כגון למהר, עכ"ל.
(מה) כמ"ש בבראשית ל"ה, י"ח כתב: בנימין יין מלאים וכו' אבל השאר חסר. יו"ד בתרא. ובפוסה לו א איתא שהחמשים אותיות של י"ב שבטים היו כתובות על האפוד כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו. ופריך תלמודא שם עמוד ב: הגי חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין. ומשני: א"ר יצחק יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. (תהלים פ"א, ו') מתקרי בר נחמן בר יצחק כותולדותם בעיני אלא כל התורה כולה בניגון כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב ואבין קרא לו בנימין (בראשית ל"ה, י"ח). חזינו דלר'

(מח) שיש מדיניות קוראין החיות כפי הוא, ולא יחא
נקרא שם בהלכה; ולכן יש לכתוב בכ"ף, כדי שתהא
נקראת לכר"ע. — תה"ד סימן רל"א.
(מט) כמש"ל פטיו בקיצור השם, ועמש"ש סקכ"ה.

באר הגולה

כן דומיא דכדרלעומו (וכן עמנו אל (ג) ואס כתב תיבה אחת לא הפסיד) (סדר גיטין).
 לג ה (גא) שם ידידיה אם יחלק לשתי תיבות (כשר) (גב) ונלמד גטיטה (אחת)
 ו (גב) ופדהצור ועמינדב תיבה אחת. לד ז (גב) המנהג בשמות הנשים יש מי שאומר
 ח כתב ומהר"ר ישראל
 סי' קפ"א.
 ו ג"י וכתב עוד ואס
 כתבם גטי (שמות) [שיטות] משמע דפסול. ז מ"כ בקונטרסים.

ביאורי הגר"א

לכ"ז דהא' אומרי' צירי' ונמיס' ש' דעמינדב לכ"ע תיבה
 אחת וכן פדהצור כמי"ש במסורה וכן מי"ש ומי"נו למימח
 דה"ה פליג ריב"ל איני מנין כלל ועוד כ' ומי"ח נכל
 לומר דמי"ש ידידיה יחלק לשנים היינו אם ירצה לזל
 אם יכתוב תיבה ח' שיה' ור"ה ונתת היענה נדקתי
 נתי' ונסית ש' נחד גיטה ואע"ג דנחולין מוסקין
 דנתי' גיטין כתבין וז"ל נסלי"ז ואס כ' תיבה ח'
 כ'. ודבריו קשין להלכונו מאי ר"ה ח' גיטין לז'
 תיבות אטו איסור יש לכותבו גטיטה אחת משא"כ נתיבה
 אחת שפסול כמי"ש נמיס' רפ"ז: (גב) ובלבד כ'.
 כמי"ש נפ"ג דחולין כדרלעומו וכנ"ל סל"ז:
 (גב) ופדהצור כ'. כנ"ל: (גב) המנהג כ' וה"ה

(ג) ואם כ' תיבה כו'. נפ' מהר"א סי' (קכ"ח)
 [קפ"ח] והג"ל ר"ה ונתת היענה ודבריו תמוהין
 ומכדרלעומו הל"ל ר"ה (דכתב ונסית) [דנסית]
 כותבין חד תיבה וע' נל"ח פ' לך לך שדק ע"מ שם מלוד
 ע"ז חלל ח"ל כי המוסרה פליג על הגמ' ככמה מקומות:
 (נא) שם כו'. נפסחים קי"ז פליג רב ור"י וצירושלמי
 פ"ק דמגילה ונמיס' פ"ה הלכה י"ד פליג ת"ק ור'
 יוסי וק"ל דנפלות' דתנאי ואמוראי הולכין אחר
 פלוגתא דאמוראי כמי"ש הרשב"א והריטב"א והר"ן וא"כ
 הלכה כר' יוחנן דלין נהלקים וע"פ מהר"א סי' קפ"ח
 וכל דבריו אינן מוננין מש"ש ר"ה מטופס דהר"ך
 ש' עומיד נתיבה ח' (ר"כ) [וכ'] ל"ד כו' וא"ל

ברכת אליהו

דריב"ל דפליג שם בפסוק בהללוי' וסובר שהיא תיבה
 אחת, ה"ה דפליג אידיד' — איני מבין כלל, שבפסחים
 שם מוכח שאין ראוי מהללוי' לידידי'. ועוד כתב בפסקי
 מהרא"י: וז"ל נכל לומר שמי"ש ידידיה נחלק לשנים
 היינו אם ירצה, אבל אם יכתוב תיבה אחת שפיר דמי;
 וראיה מבת היענה בדקתי בתקון ס"ת ובפ"ת עצמ'
 ש' בחר שישה, ואע"ג דבחולין ס"ד ב מפסקין דבת
 היענה בתרי שיטין כתבין, אלא ע"כ שמי"ש בתרי שיטין
 היינו אם ירצה, והו"ה מ"ש ידידיה נחלק לשנים היינו
 אם ירצה. ע"כ דברי מהרא"י. וז"ל בסל"ז: ואם כתב
 תיבה אחת לא הפסיד. ודברי מהרא"י קשין להולמו.
 מאי ראי' מפי' שיטין לז' תיבות. אטו איסור יש לכתוב
 בששטה אחת, דבר שיותר לכתוב בבי' שיטין. משא"כ
 בתיבה אחת שפסול אם לא הפסיד בין תיבה לתיבה
 כמי"ש במסכת סופרים רפ"ב ה"ב: מניחין וכו' ובין תיבה
 לתיבה כמלא אות. [וכמי"ש ביו"ד סימן רע"ד ס"ד:
 ויהי' בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה וכו' ואם שינה
 וכו' א: שקירב שתי תיבות עד שגראות כאחת פסול.
 וע"ש בט"ז סק"ב ובש"ך סק"ד].

(גב) כמי"ש בפ"ע דחולין סה א בכדרלעומו — דפסק
 להו ספרא בתרי תבות ולא בשני שיטין, וכנ"ל סל"ז
 וכמי"ש סק"ג.

(גב) כנ"ל בסק"א: „דעמינדב לכר"ע תיבה אחת וכן
 פדהצור כמי"ש במסורה".

(גב) בקונטרסים המובא בבי' הביא ראוי מרב ארא

(ג) כ"כ בפסקי מהרא"י סימן קפ"ח, והביא ראיה מבת
 היענה. ודבריו תמוהין, וכמו שנבאר בסק"א. ובכדרלעומו
 (בראשית י"ד) הול"ל ר"ה. דבחולין סה א אמרין
 דכדרלעומו פסק להו ספרא בתרי תיבות ולא בשני שיטין,
 ובס"ת כותבין חד תיבה. ועיין באור תורה פ"י לך לך
 (בראשית י"ד, א') שדק עצמו שם כאור עי"ז. אבל

אי"ש, כי המסורה פליגא על הגמרא ככמה מקומות.
 (גא) נפסחים ק"ז א פליג רב ור"י: דר' יוחנן סובר
 ידידיה תיבה אחת היא, ואין התיבה נחלקת לשנים,
 ורב סובר שנחלקת לשנים. ובירושלמי פ"ק דמגילה ובמסכת
 סופרים פ"ה ה"י פליג ת"ק ור' יוסי: דל"ת נחלקת
 לשנים, ולר"י אין נחלקת לשנים. ובפלוגתא דרב ור'
 יוחנן הלכה כר' יוחנן כמי"ש בכיצה ד ב: רב ור' יוחנן
 הלכה כר' יוחנן, ובפלוגתא דת"ק ור' יוסי הלכה כת"ק.
 וק"ל דבפלוגתא דתנאי ואמוראי, הולכין אחר פלוגתא
 דאמוראי, כמי"ש הרשב"א והריטב"א והר"ן י', וא"כ
 הלכה כר' יוחנן דאין נחלקים. ועיין פסקי מהרא"י סימן
 קפ"ח, וכל דבריו אינן מוננין. מש"ש ר"ה מטופס
 דהר"ך ש' עמינדב ופדהצור בתיבה אחת. וכ' מהרא"י:
 לא דמי דאותן שמות לא אשכחן דמחלקין להו בתרי
 שיטין כמו ידידיה כדאיתא בפרק ערבי פסחים א"ב
 דרב דנחלק לשנים וכו'. וא"צ לכ"ז דהא אמרין בירושלמי
 ובמסכת סופרים ה"ל שם דעמינדב לכר"ע תיבה אחת
 וכן פדהצור כמי"ש במסורה. וא"כ אין ללמוד ידידיה
 מעמינדב ופדהצור. וכן מי"ש מהרא"י — שמצינו למימר

21 מ"ש רבנו: „כמי"ש הרשב"א והריטב"א והר"ן לא ידעתי
 מקומו. ועיין היסב בפסחים מה א בתורה רבי אומר. ובספרי
 הכללים הביאו מעין כלל זה, אבל לא הביאו זה בשם הראשונים
 הללו. ועיין בזה ביד מלאכי בכללי הה"א סימנים קמ"ח, קמ"ט, ק"ג,
 ובשני חמד כללים מערכת הה"א כלל קכ"ה. ועיין גם בגי'ם
 ס"ק קל"ג, קל"ד. וראה גם בביאורי הגר"א אי"ח סימן תרל"א

20 באור תורה (הומבורג תצ"ח) שם דחק מאד ע"ז שמצאנו
 ראינו בכל הספרים שכת' כדרלעומו מלה אחת ולא כדמי בחולין
 סה א. ובמכתב אליהו לרבנו שם כת' ג"כ בדכתב כאן שהמסורה
 חולקת על גמ' שלנו. וע"ע מ"ש בזה. ושם כ' ג"כ שהדבר
 תלוי בפלוגתא דבפסחים ק"א ובמסכת סופרים כמי"ש בסק"א.
 ועי"פ ס"ק קל"ג, קל"ד.

באר הגולה

ח נ"י ונלווה מדין
הנ"ל.

שיש לכתוב ביל"א באל"ף וכן כל שם שאינו בלשון הקודש אבל כשהוא לשון הקודש כותבין בה"א כמו חוט' דביתו דאביי או חובה שהשם הוא לשון הקודש אבל כשאינו לשון הקודש כותבין באל"ף ה' זה"ה לכינוי האנשים כל כינוי שהוא בלשון הקודש כותבין בה"א ושאנו בלשון הקודש כותבין באל"ף. הגם: מיהו אם שינה וכתב ה"ל צמקוס אל"ף כשר כל כינוי שנסתנה מזה לשון המדינות כגון ל"ב שיש מדינות ומדברים לשון קליל ל"ב וצמקת מדינות ומדברים ל"ב או ל"ו וכן ככינוי ואלף שקורין אותו מדינות אלו כך ובמדינות אחרות ואלפלף או ואללללל או ואלללללל או ככינוי ונענל שיש מדברים ומדיל וכל כיוצא בזה וכן בקריאת התיבות כגון צמקת מדינות שקורין גומפרעכט גומפרעט או שהלשונות ומתחלפות בקריאת הנ' או פ' או ו' כגון זנבל או זנוויל פייניש ויבש צמקת מדינות ומדברים יותר בלשון רפה הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנתנין זו הגט ולין להקפיד בזה איך נמלאו השמות והכינויים כתובים כי כל אחד כתב כפי לשון מדינתו ולכן סדר לגיטין משופים זה מזה צענין זה והעיקר כאשר כתבתי כן כ"ל להורות אמנם אם אין ידוע לשון המדינות אין לשנות ויורה שנמלא דבריו הקדמונים ויזנו דיעבד אם שינה בזה נמלאו הדברים כשר כנ"ל.

ביאורי הגר"א

והתחלת שמונת נא' וכמו רבין ורבינא. ומהרי"י סי' קנ"ז כ' כל היכל דמספקא לן יש לכתוב ה' צסוף ור"ה כל השמות שצמקת ה' לצסוף כו' וכן נגשים כו' וליחל מונוי הרצה (נ"ל) עורל עמשא עלא עול והרצה למאות ואפשר דרוז קאמר:

כו'. והנ"ל ר"ה שם מרצ אלף צר להצ"ה דלדל ש"ה צל"ה"ק הוא נא' לצסוף ואלהה שהוא צל"ה"ק הוא צה"ל וכן צ"י אלף יש לדחות דהא רצה ורצא שניהם אינן צל"ה"ק ודבריו תמוהין לכאורה להפוך ה"ל דשניהם צל"ה"ק כמ"ש כי רצה הוא זעקת סדום כו' אלף דבריו נכונים כמ"ש הערוך דריש שלהם הוא צמקוס רב

ברכת אליהו

שמותם בא', וכמו רבין — ששמו אבין, ורבינא — שאבינא שמו. ולפי"ן השמות של רבה ורבא אינם בל"ה"ק. ומהרי"י סי' קי"ז כ' כל היבא דמספקא לן בשם אם א' בסוף התיבה או ה', יש לכתוב ה' בפסוק. וראי' כל השמות שבמקרא ה' לבסוף כגון יהודה, ישעיה וכו' וכן בנשים: חה, יסכה וכו', וליחל רמצינו הרבה בא': עזרא, עמשא, עלא (דבר הימים א' ז', ל"ט) עזא (עזרא ב', מ"ט ונחמיה ז', ב"א) והרבה למאות. ואפשר דרוז קאמר.

בר אהבה, דארא שאינה בל"ה"ק הוא בא' לבסוף, ואהבה שהוא בל"ה"ק הוא בה"א. וכ' ב"י אבל יש לדחות דהא רבה ורבא שניהם אינן בל"ה"ק ואחד כתוב בא' ואחד כ' בה'. אלמא דכל שאינו לה"ק בין אם כתוב א' בין אם כתוב ה' שפיר דמי. ודבריו תמוהין לכאורה, דלפי"ן הו"ל דשניהם בל"ה"ק כמ"ש כי רבה היא זעקת סדום וכו' (בראשית י"ח, כ')²². אבל דבריו נכונים כמ"ש הערוך ערך אביי דריש של רבה ורבא הוא במקום רב, והתחלת

שם הביא שגם הרח"ש הקשה כנ"ל על הב"י. וגם בגי' ט"ק קליה הביא כן בשמו, וז"ל: כתב הרח"ש דף ק"ג ע"א וז"ל ולי הדיוט אחר המחילה יראה דלאו דחיה היא דרבה ג"כ לה"ק הוא בדכתיב כל מעינות תהום רבה וכן זעקת סדום ועמורה כי רבה וכן רבים ומהר"ש בן ולייסד ז"ל כתב אליו שכונת הרב ב"י הוא שלא נמצאו שמות אלו נקראים במקרא אע"ג שהמלות נמצאות וכו' ומהר"ש ז"ל בדף ק"ו חזר ואמר שדעת הקונדריסין שכל שם שנמצא אותו בה"א אפילו שהיה מלה כגון תיבת רבה כותבין אותו בה"א אף שאינו שם במקרא וכו' עכ"ל. וצ"ב מדוע הביא רבנו הפוסק זעקת סדום וכו' — שהוא בבראשית י"ח, כ', ולא הביא שני פסוקים קודמים: כי רבה ורעה האדם ברוך (שם ו', ה'), כל מעינות תהום רבה (ז', י"א). ולשון הפסוק שהביא רבנו הוא: זעקת סדום ועמורה כי רבה. ומלת "היא" שבביאורי הגר"א היא ט"ס. ורבנו לא הביא לשון הכתוב כסדרו. ואולי זה מחמת שרטוט (ראה גיטין ר"ז).

סקי"ג ובדמשק אליעזר שם, ובכ"מ ה' מעשה קרבנות פ"ה ה"ו, ובשיח יצחק על יומא כו ב. ומה שנראה מדברי רבנו שלפי המחלוקת של התנאים, ההלכה כתבתי, היינו שאף שהלכה כר' יוסי שנימוקו עמו, אבל זה רק נגד יחיד, ולא כאשר רבים חולקים עליו, ודברי ת"ק הו' כרבים, ועיין בזה בספרי הכללים ובחלקת יעקב לרמ"י בריש שליט"א ח"ב (לונדון תשי"ט) בהערה בס"ס ג"ה. ומ"ש רבנו מהירושלמי פ"ק דמגילה, זהו שם בהלכה ט'. אבל לפי הגירסה שבפנינו שם, לא הובאה המחלוקת של ת"ק ור"י, וגם לא הוזכר שם ידידה ולא עמינדב, וכ"ה הגירסה שבפנינו: אלו שמות שאינן נחלקין עמאל עמישי צוראל צורשידי גמליאל פרהצור פדהאל אינן נחלקין.

22 גם בכמה"ג הגביי אות רי"ז תמה מעין קושית רבנו, וכ' אבל תמה אני וכו' ובל"ה"ק מצינו רבה בה"א ולא באל"ף כי אערוך המון רבה ורבה העוברה רבה אמנותך וכאלה רבות וכו' וראיתי וכו' בשם הרב בעל הערוך בערך אביי ומתוך דבריו ראיתי שצדקו וכו' שרבה לא היה כך שם העצם שלו אלא שגם הוא היה נקרא אבה וקראוהו רבה, עכ"ל. ובכמה"ג

באר הגולה

א משנה גיטין דף פ"ו ע"א.

ב זה פשוט וכשרות' ופסולות' נתבאר זה"מ ס' ל"ג ל"ד ל"ה. ג משנה שם ע"ג. ד נריחא נ"ג דף קס"ג ע"ג ושיעור רוחא ה' גיטין נתבאר נה"מ ס' מ"ה. * נפ"א חל' גירושין.

קל דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום. ובו כ"ב סעיפים

א א צריך שיחתמו שני עדים ב (א) כשרים ב (ב) (זה תחת זה) (צמרזכי הלכות גיטין) ג למטה משימה אחרונה של גט (ג) ולא יניחו כדי אויר שני שיטין בין שיטה אחרונה לחתימתם. הנה: (ד) ואם הניחו הגט פסול (טור) (ה) ויש חולקין ומכשירין ע"י עידי מסירה (* הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן) (ו) ואם חתם העד האחרון תחלה ולא"כ חתם הראשון כשר לע"פ דמתחלה היה השני חתום שני שיטות מן הגט (סדר גיטין) ומ"מ לכתחלה לא יעשו כ"כ לכתחלה אין לחתום גט לפניו קרוב ונתרמק או מחותנים בעלמא (בסדר הגט נ"ס מהרי"ל) (ז) וטוב להדר אחר הסופר שלא יהיה קרוב לאיש ולאשה אבל היבא לזה אפשר אין קפידא נדבר (מהרי"ק ק"ו) (ח) ולא יבא

ביאורי הגר"א

פסול לח"מ שם ע"ש והרשב"א חולק עליו שם נהגות ואמר שחל יוסף שם תנאי וה"ל כמזויף מתוכו ור"ל דל"ד לע"ד שיכול להזדיף דשם לא אתי לסמוך אעדי חתימה דידועין שהוא דבר שיכול להזדיף משא"כ כאן אם ימלאהו לא יבא ניכר ועל"מ שם: (ו) ואם חתם כו'. כמש"ש נ"ב מילאיהו בקרובים כו' וכ"ש בכה"ג וכמ"ש בפ"ק גיטין רוחא שנק כו': (ז) וטוב כו' ויש כו' גם כו' ולא כו'. כ"ז חומרות יתירות וא"ל על מה לסמוך: (ח) ולא יבא א' כו'.

ברכת אליהו

שני שיטין — שאין בו זיוף כלל, ורק הוי דבר שיכול להודיף, לכן כשר בעדי מסירה. — לח"מ פ"א מה' גירושין ה"ח ע"ש. וזהו שיטת הרמב"ם. והראב"ד חולק עליו שם בהשגות ואמר שחל יוסף שם תנאי וה"ל כמזויף מתוכו ופסול. ור"ל דל"ד למותב על דבר שיכול להודיף דשם לא אתי לסמוך אעדי חתימה, דידועין שהוא דבר שיכול להודיף, משא"כ כאן אם ימלאהו תנאי בח"י שני שיטין לא יבא ניכר, ואתו למיסמך אעדי חתימה. ועל"מ שם [שסיים]: והדעת נוטה לסברת הראב"ד ז"ל אבל רבינו לא חילק בין יכול להודיף דהכא ליכול להודיף דהתם דהא מתני' סתמא תנן דדבר שיכול להודיף מותר. וע"ש מה שהשיג על דברי הב"י.

(ו) כמ"ש בב"ב קס"ב: מלאהו בקרובים כשר (פירוש אם ה' בין הכתב לעדים חלק כשיעור שני שיטין ומילא מקום החלק בקרובים השטר שהוא כשר — רשב"ם). וכ"ש בכה"ג — שהעד הראשון כשר. וכמ"ש בפ"ק גיטין י ב: רוחא שנק למאן דקשיש מצינא. (ז) כ"ז חומרות יתירות וא"ל על מה לסמוך. [ועיין להלן סק"ט ובסימן קנ"ד בסדר הגט סק"ב]. (ח) פנהדרין כו ב: אר"נ החשוד על העריות כשר לעדות כו' ומודה ר"נ לענין עדות אשה שהוא פסול כו'. וכמ"ש

קל (א) כשרים. כמ"ש בנדהדרין כ"ח ז' ההיא מתנתא כו': (ב) זה כו'. וכן זל"ז כמ"ש בנדהדרין ו"פ: (ג) ולא יניחו כו'. ענה"ג ונתוספתא דגיטין פ' נתנא תניא ג"כ בגיטין הרחיק את העדים מן הכתב מלא כו' שיטין פסול פחות מכן כשר כו'. מ"מ: (ד) ואם הניחו כו'. נתוספתא שם כנ"ל ובגמ' שם: (ה) וי"ח כו'. להטעם תשום שיכול לזיוף וה"ה בנייר ודפתרא דכשר בעידי מסירה כמש"ל ס' קכ"ד ס"ב ול"ד [למזויף] מתוכו דפסול דהשתא יש זו

(א) כמ"ש בנדהדרין כח ב: ההיא מתנתא דהוי חתימה עליה תרי גיסי וכו' א"ל זיל קניה בעדי מסירה כר"א והאמר רבי אבא מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול וכו'. [וחיזינן מהכא, שאף לר"א — דעדי מסירה כרתי — אם חתומים עדים פסולים הוי מזויף מתוכו ופסול. וע"ל סי"ז ובבבא"ג שם סק"ג]. (ב) וכן זה אחר זה כמ"ש בספר התרומה סימן קל"א דש"פ.

(ג) ענה"ג סק"ד שציין לברייתא בב"ב קס"ב ב. ושם מדובר לענין שטר. ובתוספתא דגיטין פרק בתרא ה"ט תניא ג"כ בגיטין: הרחיק את העדים מן הכתב מלא כו' שיטין פסול פחות מכן כשר כו'. — מ"מ פ"א מה' גירושין ה"ח.

(ד) בתוספתא פרק בתרא דגיטין פנ"ל בסק"ג, ובגמ' בב"ב קס"ב ב: הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול.

(ה) דהטעם — דפסול בהניחו כדי אויר שני שיטין — משום שיכול לזיוף, וה"ה בנייר ודפתרא — דהוי דבר שיכול לתודיף — דכשר בעידי מסירה, כמש"ל סימן קכ"ד ס"ב. ול"ד למזויף מתוכו דפסול, דהשתא יש בו פסול, ולהכי פסול אף בעדי מסירה. משא"כ בהנחת כדי אויר

שצריך לחתום בראש השיטה, כשר גם בזה אחר זה. אולם לכתחילה נקטינן שתי החומרות שחתמו זה תחת זה ושיחתמו בראש השיטה וכמ"ש רבנו בסימן קנ"ד בסדר הגט ס"ק צ', צ"ד. וע"ל סק"י ומש"ש בהערה 3.

1 ז"ל ספר התרומה שם: וכשהעדים חותמין יחתמו זה תחת זה בתחלת השטה דאי זה אחר זה שחל ריח חלק בגליון לכתוב לפלוגי בפנינו לזה פלוגי מנה והו"ל שטר הבא הוא ועדי בשיטה אחת כשר ויחתוך כו' לשלמלא וכו' ואם גלגלון קצר כשר, ע"ל. וכונת רבנו לומר שמאחר ש"כ בסעיף ב'

באר הגולה

ה טור וכו' התוס' שם ע"ב והנהגתי נפ"ל ונתגזר נצ"מ סי' מ"ה ונכ"פ. ו גיטין דף פ"ז ע"א וכדלמור ר' אלעזר וכו' שם. * כן הוא ברמב"ם וטור. ו משנה שם ע"ג. ח שם נמשכה. ט טור נכנס הרמב"ם נפ"ד מה' גיטין. י שם ושם ממשנה שם. כ כאלוקימאל דרנאשי שם דפ"ח ע"א. ל ל' הטור ממשנה שם דף פ"ז ע"ג והשמיט הטור וז"ל הרמב"ם דין שני עדים יוניס וכו' השנוי שם נמשכה שם ושם דלא שכיחא.

אחד מן העדים השור נעריית ויש ונחמירין שלא יהיו נעל מוס ושלח יהיו העדים קרובים לסופר וכולם לא יהיו קרובים לרב המסדר הגט וטוב לחוש לכל זה לכתחלה (כ"ז נסדרים) (ט) גם נוהגין ליקח עידי חתימה לעידי מסירה והם יראו שהנעל נזה לסופר לכתוב כדי שיהיה הכל נעשה צפני כת אחת של עדים (נמורכי הלכות גיטין ונממ"ג) ולא יחתמו העדים רק גדיו וקולמוס של נעל כנו הסופר (נסדרים) וכמו שנתגזר לעיל ריש סימן ק"כ. ב (י) יתחיל בראש שיטה ה שלא ישאר חלק בגליון הגט לפני חתימתו. ג ו לא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב דבר שאינו מענין הגט ואם כתב כן כגון שכתוב שאלו בשלומה פסול שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום אבל אם כתב ושאלו (* נשלומה) כשר שהוא מדובק עם של מעלה ועל הכל חתמו. ד ו חתמו בראש הגט או מצידו או בימינו או בשמאלו או מאחוריו פסול. ה ה אף כשחותמין למטה צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט ואם היו רגלי החתימה כלפי הגט פסול. ו (יא) ט כל אלו שאמרנו פסול אם יש כאן עידי מסירה כשר. ז י שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף הדף השני כשר כ והוא שיהיה במגילה שניכר שלא נחתך ושלכך נכתבין הסופר שישלים בדף השני אבל אם אינו ניכר אע"פ שנמסר בעדים הרי זה ספק מגורשת שמא שני גיטין היו ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף. הנה: (יב) ויהיו חס יד עדים שגט אחד היה מתחלה ונמסר לה נעדים כשר (המ"מ פ"ד) (יג) דנק שני עורות נידה ע"י דנק וכתב עליהם גט פסול ומספק. ח (יד) ל כתב

ביאורי הגר"א

(יא) כל אלו כו'. דלא יהא חלק נלא עדים ואמרינן פ"ו ח' רח"ל (אפי' חין) (אעפ"י שאין כו' ואין כלן זיוף כלל ולעדים לא יסמכו: (יב) מיהו כו'. כח"ל: (יג) דבק כו'. ממש"ש כו' ותיפוק ליה דספר ח' כו' ואפי' דנק פסול כח"ש (נרפ"ד) (נרפ"ג) דר"ה דקדן

נסדרין כ"ו ז' וכח"ש נחמ"ג סימן ל"ד סכ"ה נהג"ה ועתוי"ס שם ד"ה הסודר כו': (ט) גם נוהגין כו'. נש"ד דבר ולא חזי דבר וכ"כ נחמ"ג ישרים חז"ל ליתא דכ"ל נפ"ע הוא ועונש"ל פ"ט: (י) יתחיל כו'. עתוי"ס דנ"ב קס"ג ז' ד"ה שיטה כו' ועתוי"ס סי' מ"ה ס"ח:

ברכת אליהו

(יא) דלא יהא אלא בלא עדים, ואמרינן בגיטין פו א במשנה: רא"א אעפ"י שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וכו'. ואין כאן זיוף כלל, ואעפ"י לא יסמכו, ולכן ל"ד למזויף מתוכו שפסול אף לר"א. (וע"ל סק"ה וט"ו סק"ג וביש סק"ו). (יב) כח"ל בס"ה, וכחש"ש בסק"א שאף בלא עדי חתימה כשר בעדי מסירה לבד. (יג) ממש"ש בגיטין כ ב: ותיפוק ליה דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים. ואפילו דבק פסול במ"ש

בחז"מ פלי"ד סכ"ה בהג"ה: כגון מל שחשוד על עריות שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם וקול יוצא עליו כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה. ועתוי"ס בסנהדרין שם ד"ה החשוד כו' (שכתבו: דמירר בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמעיה. וע"ל סימן מ"ב ס"ק כ"ב, כ"ח). (ט) ששום דבר ולא חזי דבר. וכ"כ בחומת ישרים סימן ע"א. אבל ליתא דכ"א כפ"ע הוא ועממ"ל פ"ט. (י) עתוי"ס דב"ב קס"ג ב ד"ה שיטה כו' ועתוי"ס סימן מ"ה ס"ח.

אחר זה משום דלפעמים יש חלק בגליון, ויתחילו לחתום בראש השיטה שלא יהי' חשש אפי' אם יחתמו זה אצל זה, כמ"ש רבנו הלון בסמ"ק קניד בסדר הגט ס"ק צ"ד. ועוד, שבתוס' הג"ל כתבו שגם כזה תחת זה, יש חשש שיכתוב בגליון השטר לפני חתימת העד אני פלוני החתום חייב לפלוני מנה, והוי שטר הבא הוא והלוה בכתב ידו בשיטה אחת. אלא שכתבו, שאין לפסול השטר משום הא, דאיהו — העד — הוא דאפסיד אנפשיה — שחתם במקום שיכולים לוויף ולכתוב על עצמו מה שירצו, ואין לפסול השטר אלא כשאפשר לוויף ולעשות שטר להוציא מאחרים. וכאן — שלא מוכר פסול הגט, אלא — היאך יחתמו לכתחילה, שפשיא שצריכים לחתום בראש השיטה — שלא יוכל לבא לידי שום זיוף.

2 גראה שיש כאן ט"ס, ואולי צ"ל: סי' קל"ג. ששם בסק"ד ביאר רבנו שלדינא אין כאן משום "דבר ולא חזי דבר". וכ"כ בסמ"ק קניד בסדר הגט ס"ק ק"ה. 3 בתוס' הג"ל כתבו — לענין שטרות וכתובות — שאם יש גליון לפני חתימת העדים לא יחתמו זה אצל זה, שיכול לבא לידי זיוף ולכתוב בגליון שבאורך העדים מה שירצה והוי שטר הבא הוא ועדין בשיטה אחת וכשר ויחתוך כל השטר אלא יחתמו זה תחת זה והשתא ליכא למיחש וכו'. וכ"ה בחז"מ הג"ל שזהו החשש כשיחתמו זה אחר זה בשיטה אחת. ולפי"ן בגט — שחותמים זה תחת זה כמ"ש בהגה לעיל — אין חשש זה. אולם עיין מ"ש בסק"ב שגם בגט כשר בזה אחר זה (כשהגליון קצר), ולקחו שתי החומרות: שלכתחילה חותמים זה

באר הגולה

מ' לוקימתא דתתני'
שם גנול.

ג' כח"ט לקמן סעיף
י"א.

ע' שם פ"ה.

פ' לשון הרמז"ס שם
נפ"ד חתונה שם דף

פ"ו ע"ב וכדוופרש
ר' יוחנן דק"ל דלכת'

כוותיה לגבי ר"ל.
פ' כתב ה"ה פשוט

הוא שכיון שאנו
חוזרים שזה עדים

חתומין על הכל וכולן
מתבררות במגלה זו הרי הוא כשאר גיטין דעלמא.

נצינו כולן נעדי מסירה דלא גרע אם לא היו שם עדים חתומים כלל ואין כלן חש שטר מוקדם שאמרו גנול ה"ה שם.

שני גיטין בב' דפין במגילה אחת זה אצל זה והעדים מתחת זה לתחת זה ששם
העד תחת הראשון ושם אביו תחת הב' וכן העד הב' תחתיו את ששמות העדים
חתומים תחתיו כשר מ' (טו) ואם כתב ראובן בן יתחת הראשון ויעקב עד תחת
השני פסול השני (סז) ואם כתב ראובן תחת הראשון וכן יעקב עד תחת השני
אף השני ג' כשר. הנה: (יז) ואם נוסר צעדים ליד אותה שאין עליו עדים כשר נדענד
דלא לא גרע וחלו לא היו עליו עדים כלל (צ"י נשם ס' הרמז"ס) וע"ל סימן קל"ט.
ט' ע' ה' שכתבו גם אחד לחמש גשותיהם אם כתבוהו בכלל כגון שכתבוהו בכך
וכך לשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית וכן אמר כל אחד מהם לאשתו
ליכי דיתהויון וכל טופס הגט והב' עדים חתומים מלמטה ה"ז גם כשר פ' (יח) וינתן
לכל אחת (יט) בעידי מסירה צ' (כ) ואם אין שם עידי מסירה כל מי שתצא מגילה זו
מתחת ידה מגורשת ק' (כא) אבל אם כתב בכך בשבת גירש פלוני לפלונית והשלים

צ' נשם כזה כתב שפשוט הוא נשם הנזכר. ק' כר' יוחנן שם ומוכר
מתבררות במגלה זו הרי הוא כשאר גיטין דעלמא. צ' נשם כזה כתב שפשוט הוא נשם הנזכר. ק' כר' יוחנן שם ומוכר
נצינו כולן נעדי מסירה דלא גרע אם לא היו שם עדים חתומים כלל ואין כלן חש שטר מוקדם שאמרו גנול ה"ה שם.

ביאורי הגר"א

ס': (טז) ואם כתב כו'. כקושיא דגמרא שם:
(יז) ואם גמסר כו'. כנ"ל: (יח) וינתן לכל כו'.
ותחתיתן שם: (יט) בעדי מסירה. דלכתילה
לריך עידי מסירה לכ"ע כמ"ש נר"ם קל"ט ע"ש:
(כ) ואם אין שם כו'. ע"ש ס"ד א': (כא) אבל

של פרה פסול משום דלית ניה גלדי וכן דנק שני
שופרות פסול ועתו"ס דסוטה י"ח א' ד"ה כתנה כו'
ודומה כאלו גט כו': (יד) כתב כו'. והשמיט דין
היוונים לפי שכבר נשתקע כתב יווני מהעולם כמ"ש נפ"א
מה' תפילין. מ"מ: (טו) ואם כתב כו'. כת' נתר

ברכת אליהו

שוב: וליתכשר האי בראובן בן וליתכשר האי ביעקב עד
דזא תנן איש פלוני עד כשר (וזה שחתם תחת השני איש
אחר ה"י ושמו יעקב — רש"י). ותרצינן: דלא כתוב עד
ואיבע"א לעולם דכתב עד ודידיענין בהא חתימה דלאו
דיעקב הוא. ומ"ש המחבר: „ואם כתב ראובן בן תחת
הראשון ויעקב עד תחת השני פסול השני", הוא בתירוץ
בתרא שם — דמיירי דידעינן בהא חתימה דלאו יעקב
הוא ולכן אפילו אם כ' עד פסול. ומ"ש המחבר: „ואם כתב
ראובן תחת הראשון ובן יעקב עד תחת השני אף השני
כשר", הוא כקריא הראשונה דגמרא שם — שכשר בכה"ג.⁵
(יז) כנ"ל בס"ו, וכמ"ש בסק"א שכשר בעדי מסירה לבד.
(יח) מתניתין בגיטין פו ב: חמשה שכתבו כלל בתוך הגט
וכו' כולן כשרים וינתן לכל אחת ואחת.

(יט) דלכתילה צריך עידי מסירה לכו"ע כמ"ש בר"ם
קל"ט ע"ש ומש"ש סק"א.

(כ) עין בגיטין פד א: אי אמרה קמאי ידיד לגרושין
ידידיה ניהליה מהימנא מיגו דאי בעיא אמרה לדידה
יהביה ניהליה בעל. אלמא שאם הגט יוצא מתחת ידה
היא מגורשת. [ועט"ז סק"י וב"ש סק"א].

(כא) כנ"ל בס"ו וכמ"ש בסק"א, דלא גרע מאם לא היו
שם עדי חתימה כלל דכשר בעדי מסירה.

ברפ"ג דרי"ה כו א דקדן של פרה פסול משום דאית ביה
גלדי גלדי (בכל שנה ושנה נכרת תוספתו והוא כמין
גלד מוסף על גלד ראשון — רש"י) ומתחזי כשנים ושלשה
שופרות. ואמרינן שם דרבי יוסי סובר שכשר בקרן של
פרה משום „ליון דמתברי אהדי חד הוא". אלמא דלרבנן
אף שהוא מחובר פסול משום שופר אחד אמר רחמנא
ולא שנים ושלשה שופרות. וכן דבק שבירי שופרות פסול,
כדתנן שם כו א. ועתו"ס דסוטה יח א ד"ה כתבה בוי,
שהביא גמ' דר"ה הנ"ל, כתבו: דיומא כאלו גם שכותבין
על שני דפין ותפרו יחד דפסול וכו'.⁴

(יד) דין זה הוא ממשנה וגמ' בגיטין פז א. ושם במשנה
תנן: ושני גיטין שכתבן זה בצד זה ושנים עדים עכ"ל
באים מתחת זה לתחת זה ושנים עדים יוונים באים מתחת
זה לתחת זה וכו'. וכתב המ"מ בה' גירושין כ"ד ה"כ,
שהרמב"ם השמיט דין היוונים, לפי שכבר נשתקע כתב
יווני מהעולם, כמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' תפילין ה"ט.

(טו, טז) בגיטין פז א תנן: שני גיטין שכתבן זה בצד
זה וכו' את שהעדים נקראין עמו כשר. ומקשינן בגמ':
וליתכשר האי (קמא — רש"י) בראובן האי (בתרא —
רש"י) בבן יעקב עד דזא תנן בן איש פלוני עד כשר.
ותרצינן: דכתב ראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא. והקשו

4 מדהביא רבנו הדמיון לדבק שבירי שופרות שפסול מ'
סובר שגם בהדבק קודם הכתיבה פסול. ועיין ב"ש סק"ח
ותו"ג הידושים סק"ו ובית מאיר וישועות יעקב פירוש הקצר
סק"ז.

5 מדברי רבנו מ' שמי"ש המחבר: ואם כתב ראובן וכו', הוא
רק כשידוע לנו שהחתימה תחת הגט השני היא לא של יעקב
וכתירוץ בתרא דגמ' שם. ועב"ש סק"ט.

באר הגולה

הגט והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגילה (בב) וכתב וכיום זה גירש פלוני לפלונית והשלים הגט השני וכן עד שהשלים כל הגיטין והעדים מלמטה אם נתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעידי מסירה הרי כלם מגורשות (בב) ואם אין שם עידי מסירה והיתה מגילה ש זו יוצאה מתחת יד אחת מהן אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו ה"ו מגורשת (בב) ואם היתה המגילה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונה ה"ו ספק מגורשת. הנה: ת (בה) וכל זה שכתב ופלוני לפלונית וכו' אלל אם כתב דהני וכן נאחרים פלוני לפלונית אינו כשר רק האחרון (טור).
 י א כתב אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית והשלים הגט אעפ"י שנמסר לכל אחת מהן בעידי מסירה אינו גט שאין ב' נשים מתגרשות בגט אחד שנאמר וכתב לה ולא לה ולחבירתה חזר ופרטן בתוך הגט וכתב פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית בזמן הזה ב הרי אלו כשרים. יא (בב) ג כשחותם העד צריך לכתוב שמו ושם אביו כגון יוסף בן יעקב עד יוסף עד או בן יעקב עד או יוסף בן יעקב ולא כתב עד כשר. הנה: (כו) י"א מאחר דסני אם כתב

רבינו לרנ אפי' וכו' שם ואלע"פ שנוגף זו נאמרה לתוך דברי ר"ל סוגר רצינו שזין זה חנות דהא רבי יוחנן מיקל טפי וכו' ה"ה שם. ב בדרך שנתאר לעיל שנתנו לכל אחת צעדי מסירה וכו' ה"ה. ג משנה שם ע"ג.

ביאורי הגר"א

כו' אם כו'. כנ"ל דל"ג (ואם) [ומאס] לא היו שם עדים כלל: (בב) וכ' וביום זה כו'. כו' יוחנן שם: (בב) ואם אין כו' אם כו'. ומתני' שם: (בב) ואם היתה כו'. ערש"י שם ד"ה את שהעדים כו' שחל כו' וכחש"ש נגמורל וחקיקף לה כו' דלמא כו' וה"ל נטופס לכ"ל דאינו פסול אלל ווספק: (בה) וב"ז שכ' כו'. טור וכחש"ש וחקיקף כו' לאו לתמור כו' וקאי ארישא שאמר (תפלוני) [תפלוני] לפלונית: (כו) כשחותם

כו'. ממש"ש איש פלוני כו'. מ' דלכתחיל' כותבין כולו וכן ממש"ש ח' וליתכשר האי כו': (כו) י"א כו'. כנ"ל סימן קכ"ח (ס"ח) [ס"ח] נשם הלידה וכן כלל ואלע"ג דמפסיקין בן יעקב ל"ל זה דעתו"ם שם ד"ה ולתכשר כו' ואור"י כו' כ"ש נכח"ג. אלל ליתא דוקא נמה שח"ל כלל לכותבו אף לכתחלה ממש"ש כלל דלכתחלה ודאי חותמין שם אביו כחש"ש ולתכשר האי כו'. וכנ"ל שינוי פוסל כמו נשינוי מקום הדירה וכן צעדי חתימה שלא לשמ' אף

ברכת אליהו

קאי ארישא של הסעיף שאמר ופלוני לפלונית [ועבה"ג סק"ת].

(כו) ממש"ש בגיטין פו ב במשנה: איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר. מ' דלכתחילה פותבין כולו. וכן ממש"ש בגמ' עמוד א: וליתכשר האי בראובן והאי בבן יעקב עד כו' 6.
 (כו) כנ"ל סימן קכ"ח סי"ב בשם הלידה — שא"צ לכתוב, ואם שינה בו לא פסל, ועמש"ש. וכן באן — מאחר דל"צ למכתב בן יעקב — אין לפסול אם שינה בו. ואע"ג דמפסיק בן יעקב — בין יוסף לעד ל"ל בה. ועת"ם בגיטין פו א ד"ה ולתכשר כו' ואור"י כו'. וכתבו שם — בשני גיטין שכתובים זה בצד זה חתומם על הגט הראשון ראובן ועל הגט השני בן יעקב עד — דראובן קאי אבן יעקב עד דבתריה, והוי כאילו כתב בהדיא דראובן עד. כ"ש בבח"ג — שכתוב אהאי גיטא עד, אלא שמפסיק בן יעקב בין יוסף לעד — לית לן בה. אבל ליתא, דדוקא כמה שא"צ כלל לכותבו אף לכתחלה, אין שינוי פוסל בו, משא"כ באו,

(בב) כו' יוחנן בגיטין פו ב, דאמר: זמן לכל אחד ואחד זהו טופס.

(בב) מתני' בגיטין פו ב: ה' כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים ניקרין עמו כשר.
 (כד) מ"ש: ה"ו ספק מגורשת, ערש"י בגיטין פו ב ד"ה את שהעדים, שכתב: אבל עליונים פסולים שבא לא העידו אלא על האחרון. הרי שהעליונים פסולים רק מחמת ספק. וכמש"ש פו א בנמרא: מתקיף לה רבי אבא לר' יוחנן דאמר זמן אחד לכולן זהו כלל ליחוש דלמא כי תתמו סהדי אבתרא הוא דחתמי מי לא תניא חיישינן שמא על שאלית שלום חתמו כו'. מלשון. "דלמא" מ' שהוא רק ספק. וה"ל בטופס לכ"ל דאינו פסול אלא בטופס.
 (כה) כ"כ החזר. וכמש"ש בגיטין פו א מתקיף בה, כנ"ל בסק"ד, ומתוצת הגמ': לאו אתמר עלה אמר ר' אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוחנן שאלו (בשלומי — רש"י) פסול (דחגי מלתא באפי נפשיה ומפסקת — רש"י) ושאלו כשר ה"ג דכתיב ביה פלוני ופלוני ופלוני. ודברי ההגה

6 נראה שהוכחת רבנו היא מלשון "כשר" ו"וליתכשר", שמשמע שלכתחלה צריך יותר מזה — שיחתום פלוני בן פלוני עד. ועיין בשדי חמד כללים מערכת כ"ף כלל מ"ט (דפוס בני ברק

באר הגולה

ד וזהל דמנני' עגמ'
 שם ע"א ולא כתב עד.
 ה חיוורא דרב פפא
 וכו' וכדנפרא רב
 אשי טעמא שם דף י'
 ע"ג.
 ד וחסה שם דף פ"ז
 ע"ג.
 ז הרומ"ם שם פ"ד
 וחיורא לני.
 ח שם נמשנה.
 ט לשון הרומ"ם
 פ"א וס"ג.

יוסף עד אי"כ בן יעקב לא נריך למכתב ואם טעה או שינה בו אין לפסול (ת"ה סימן רכ"ה)
 וכמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ה כיוצא בזה ואין לסמוך ע"ז רק בשעת הדחק וצווקוס עיגון
 וע"ל סימן קכ"ה עד שיש לו ב' שוות כיצד יחתום עלומו ואין העד נריך לחתום עלומו נהניכתי
 (שם סימן רל"ד) אפילו לכתחילה גם לא יחתום עלומו או אציו בשם רב או חכם רק פנ"פ
 עד (סדר גיטין) וכל דבר שיש בו קצת ספק כיצד כותבין אין ראוי לכתחילה לחתמו כי אין
 ליכנס לספיקות לכתחילה בלא צורך (ד"ע) ולכן אין חותמין לעד (מי) שאציו מומר כמו
 שנתבאר לעיל סימן קכ"ה וה"ה לכל כיוצא בזה (ולכתחלה נזהרין נחתיות העדים בכל דבר
 שזהרין נחתיות הגט הן דנעינן כתיבה תמה ומוקף גויל (צ"י בשם הקונטרס) וכל כיוצא בזה.
יב ו אבל כתב יוסף לבד ולא כתב עד פסול (וכ"ש אם כתב בן פלוני ולא כתב עד
 דפסול צ"י). **יג** ה עידי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה ואם חתמו זה שלא
 בפני זה פסול (פס) (ויש נוכסירין אם חתמו ב' זה בפני זה והשלישי שלא בפניהם) (טור
 בשם ר"ת). **יד** ו גם שנכתב בכתב מהלשונות ועדין חתומים בכתב אחר
 כשר ו (כט) והוא שיהיו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה. **טו** ה אחד
 מהעדים חתם בכתב לשון אחד והעד השני בכתב לשון אחר כשר.
טז ו העדים שחותמין על הגט צריכים להיות יודעים לקרות ולחתום ואם אינם

ביאורי הגר"א

שחור ומגרש בו וע"ל סי' (קמ"ח ס"ע) [קמ"ח ס"ע]
 סי': (כט) והוא שיהיה כו'. כח"ש י"ל א' י"ט
 ב' והא לא ידעי למקרי דידעי ונירשלוני שם א"ר
 הדיינים חותמים אע"פ שאין יודעין לקרות ואין העדים
 חותמין אלא יודעין לקרות וחת' פליגא על רב שם
 עברית ועדין יונית הפוסקים, דמהני הביטול. לפי"ז בענינו
 כשהיו יודעין לקרות ולא היו יודעין לחתום או שהיו
 יודעין את שניהם וחתמו בלחיה מהן שירצו ועמ"ש

לר"א כח"ש צפ"ק נוסח דתקנת ר"ג היא לכתחלה
 וכח"ל סי' קכ"ט סי' ע"ש וכ"כ בפסקים סימן קל"ז
 ע"ש וז"ל ואין לסמוך דהוי מוויף מתוכו וכח"ש נסיון
 קכ"ט סי' צ"א [לצי] הצעל: (כח) ויש מכשירין
 כו'. עתוי"ס שם פ"ב א' ד"ה לא כו' וכ"כ שם המורכב
 אצל הראש והטור לא הביאו אלא דברי ר' נשולס
 ור"ת לצד וער"כ שם שם' שדנרי הר' אלחנן אינו אלא
 למי"ד דאם נטלו להגט מנוטל ונוהני הגילוי דעת אף

ברכת אליהו

וער"כ שם שכתב שדברי הר' אלחנן אינו אלא למי"ד שם
 לב ב דאם נטלו להגט מנוטל ומהני הגילוי דעת אף
 שחור ומגרש בו. דאילו למ"ד שגט הנכתב בהכשר א"א
 לבטלו, אין הגילוי דעת שלו כלום, כיון שחור ומגרש בו.
 וע"ל סימן קמ"א פת"ר סי', שאם ביטל הגט אחר הכתיבה,
 מתמירים לחוש לדעת הפוסקים, דמהני הביטול. לפי"ז בענינו
 צריכים ג"כ להחמיר אם לא יחתום השלישי שלא בפני
 שנים הראשונים. דאף שכבר נכתב ונחתם הגט בהכשר
 ע"י שנים הראשונים, מ"מ שמא אח"כ נשתנה דעתו
 ואינו רוצה שיהי' גט עד שיהתום השלישי, וא"כ השלישי
 הוא ג"כ מהעדים, וצריך לחתום בפני הראשונים.

(כט) כח"ש בגיטין יא א וי"ס ב: הוא לא ידעי למקרי
 בידעין. ובידשלימי שם פ"ט ה"ח: א"ר הדיינים חותמים
 אע"פ שאין יודעין לקרות ואין העדים חותמין אלא יודעין
 לקרות וכו' מתני' פליגא על רב גט שכתבו עברית ועדין
 יונית ויונית ועדין עברית כשר פשר לה כשהיו יודעין
 לקרות ולא היו יודעין לחתום או שהיו יודעין את שניהם
 וחתמו באיזה מהן שירצו. ועמ"ש בחר"מ סי' מ"ה ס"ב
 בהנ"ה בליקוט סק"ת בדין קוראים בפניהם או מתרגמים
 להם.

ולכתחלה דאין חותמין שם אביו, כח"ש ולתבשר האי
 כו', וכח"ל בסק"ו, שינוי פוסל, כמו בשינוי מקום הדירה,
 וכח"ש בסימן קכ"ח סק"ג. וכן בעידי חתימה — אף לר"א
 דעדי מסירה כתי' ולא עדי חתימה — פסול בלא לשמה,
 כח"ש בפ"ק דגיטין ד א, וכח"ל סימן קל"א ס"א וס"ו
 ועמ"ש שם ושם. והיינו משום דתקנת ר"ג הוקן היא,
 שלכתחלה שיהיו העדים חותמים על הגט מפני תיקון העולם,
 כדתנן בגיטין לד ב. וכח"ל סימן קכ"ח סי', ע"ש — שאם
 שינה שם אבי הבעל פסול, מפני שצריך לכתוב לכתחלה
 שם אבי הבעל, וכח"ש בסק"ח. וכ"כ בפסקי מהרא"י
 סימן קצ"ו ע"ש. וי"ש כאן בתגה: ואין לסמוך ע"ז רק
 בשעת הדחק ובמקום ציגון, דהוי מזויף מתוכו, וכח"ש
 בסימן קכ"ח סי' בשם אבי הבעל.

(כח) עתה"כ בגיטין פב א ד"ה צא כו'. וכתבו שם שרבונו
 משולם ור"ת מכשירים בכה"ג, כיון שכבר נגמר הגט
 ע"י שנים הראשונים; וה"ר אלחנן פוסל, שכיון שבא
 להחתים שלישי גילה בדעתו שלא יהא גט עד שהחתים
 שלישי, וחתיתמו אינה כלום כיון שלא חתמו זה בפני זה.
 וכ"כ שם המורכב פ"ח סימן תמ"א. אבל הרא"ש שם סימן
 י"ג והטור לא הביאו אלא דברי ר' משולם ור"ת לבד.

באר הגולה

י' אוקימתא דנרייתא
וכמה עובדי שם דף
י"ט ע"ג.
כ' פ' ה"ה שיכירו
נחיה לשון נכתב אלס
עברית או יונית או
אלר לשונות ואלע"פ
שליס ונוניס הלשון
ומודיעין להם שזה
שטר גט הול ודבר
הכורת בין איש לאשתו
והוכיח נחיהות וכפ' ה'
ה' שכתב המחבר
גל' וגם שם נכ"מ
נל' הזכיר פ' ה'.
ל כרז פפא שם ע"א
ועיטין דוקא ולא
נשאר שטרות.

מ כרז שם דחיה

נשם הרא"ש ופ'.

אלינא דר"ש דמכשר

יודעים לקרות • קוראים בפניהם וחותרמין כ (ל) והוא שיכירו לשון הגט ואם אינם יודעים לחתום רושמים להם הגייר ל (לא) ברוק וכיוצא בו מדבר שאין רשומו מתקיים והם כותבין על הרושם. הנה: (לג) ויש אומרים לעשות כך לכתחלה ללא מקרעין נייר חלק לפנייהם (לג) והם חותמין דרך הקרע (טור נשם מ הרמ"ה). יז גט שחתמו בו עדים פסולים אפילו אחד פסול ואחד כשר ה"ו פסול אפילו יש כאן עידי מסירה שחרי הוא מזויף מתוכו. יח ס (לד) יש ליהדר שלא לחתום הסופר לעד מפני ע' שיש פוסלין. יט גט שנעשה בערכאות של עכו"ם ועידי גוים חתומין עליו ז אפילו כתבו ישראל ונמסר בעידי מסירה ישראל ושמות עדים העכו"ם החתומים בו טובתקים וניכרים לכל שהם עכו"ם דליכא למיחש דילמא אתי למסמך עלייהו אפ"ה פסול ק אבל אשה שמביאה לפנינו גט שנתגרשה בו לינשא בו ושמות העדים כשמות עכו"ם אם הם שמות שאין דרך ישראל לקרות בהם כלל תנשא בו שודאי ישראל הם שלא היו טועים מחתימי הגט להחתים שמות כאלו אם לא שידעו שישראלים הם ואם הם שמות שדומין קצת לשמות ישראל חיישנן שמה טעו מחתימי הגט שמכרו שהם ישראל ושמה עכו"ם הם

כותיה שם ע"ג וכפירושו נהא דמקריין וכ"פ ר"ח. ג מעובדא דההוא ותינתא סנהדרין דף כ"ח ע"ג. ס טור
ע תוס' גיטין דף ס"ו ע"ג והרבה מן הפוסקים. פ תשובה שם דף י' ע"ג וכת"ק. צ שם
דק"ל כת"ק דפוסל. ק. כדפשו ר' יוחנן לר"ל שם דף י"א ע"ג וכפירש הרש"ם הנ"ל שם הרא"ש.

ביאורי הגר"א

והרש"א תירץ קושית תוס' על רש"י דקריעה לינו כתב וע"ל סי' קכ"ה ס"ה: (לד) יש כו' מפני כו'. דלמ"ד לחומר לחומר כשר חתם סופר פסול כחש"ש סי' ס"ז וכ' נסה"ת והר"ן דמספקא לן אי קי"ל כר' יוסי או כשמואל ואוליין הכל והכל לחומרא וערל"ש פי"ט סי' ועמש"ל סימן קי"כ ס"ד ונהגיה שם:

נח"מ סי' מ"ה ס"ג נהג"ה גליקוט: (ל) והוא שיכירו כו'. כנ"ל: (לא) ברוק. דענו שם עונדל: (לב) ויש כו'. כחש"ש ת"כ דרז כו': משמע דלא סבולו וס' ראשונה ס"ל לאפוקי דשמואל וכמש"ל סי' קכ"ה ס"ז או דרז תיקל זכולו וע"ש נהג"ה: (לג) והן חותרמין כו'. עתו"ס ט' ז' ד"ה מקרעין כו'

ברכת אליהו

דאמרינן שם: מקרעין להם נייר חלק. ורש"י פירש שם דמקריעין היינו מסרטיין ורושמיין בסכין על הגייר. ובתוס' הקשו שם על רש"י מהא דחקיקה חשוכה כתיבה. ובחידושי הרשב"א שם תירץ קושית תוס' על רש"י, דקריעה אינו כתב ואינו כחקיקה. וע"ל סימן קכ"ה ס"ה שיש מחלוקת בזה, ועמש"ש.

(לד) דלמ"ד אומר אמרו כשר חתם סופר פסול, כמ"ש בגיטין פו פז, דכיון דאומר אמרו כשר חיישינן, דזימנין דאמר להו לשנים אמרו לסופר וכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו ומשום כיסופא דסופר חיישי ומחתמי חד מהגן וסופר בהדיהו ובעל לא אמר הכי". אבל למ"ד אומר אמרו פסול אין חשש זה. ובת' בפפר התרומה הלכות גיטין סימן קכ"ה והר"ן שם עב א דמספקא לן אי קי"ל כר' יוסי — דפוסל באומר אמרו או בשמואל — דמכשר באומר אמרו, ואוליין הכא והכא לחומרא: דפסלינן באומר אמרו ופסלינן בחתם סופר. וערל"ש שם פי"ט ש"כ כתב כע"ז, וסיים: ואין זה תרי פיסקי דסתרי אהדי דכיון דאינו מבורר ראוי להחמיר כדברי שניהם. ועמש"ל סימן קי"כ ס"ד ונהג"ה שם, דבאומר אמרו הוי ספק מגורשת, ועמש"ש סק"ה.

(ל) כנ"ל בסי"ד, וכמש"ש בסקכ"ט [ועב"ש סקכ"ז].
(לא) בגיטין יט א: איתמר עדים שא"י לחתום רב אמר מקרעין להם חלק וממלאים את הקרעים דיו ושמואל אמר באבר באבר סל"ד והתני רבי חייה כתבו באבר בשחור ובשחור כשר ל"ק וא באברא הא במיא דאברא רבי אבהו אמר במי מילין כו' רב פפא אמר ברוק וכן אורי ליה רב פפא לפפא תוראה ברוק וכו' תניא כוותיה דרב וכו'. והמחבר שהכשיר ברוק הוא כרב פפא דעבד שם עובדא. ומ"ש בהגה: „ויש אומרים לעשות כך לכתחלה", הוא כמש"ש: תניא כוותיה דרב כו'. ומ, דתניא כוותיה דרב"י משמע דלא ככולהו, ורק כשמקריעין כשר. ופ' הראשונה פ"ל, דהא ד, תניא כוותיה דרב", הוא לאפוקי דשמואל, וכמש"ל סימן קכ"ה פ"ב דכשר באבר, או דרב מיקל מכולהו ומכשיר אף במקרעין, וכ"ש שמכשיר ברוק וכיוצא בו. וע"ש בהג"ה שהביא דעת הי"א, דהא דכשר באבר, היינו חתיכי אבר מעורבים במים. וכת' שם בסק"ב דזה כתירוצו הגמ' אליבא דשמואל. ולדעה זו גם רב סובר כשמואל בענין אבר. ולדעה ראשונה שם במחבר, רב פליג אשמואל וסובר דאבר הוי כתב בכל ענין.
(לג) עתו"ס בגיטין פ ב ד"ה מקרעין כו', שפירשו כן אהא

באר הגולה

ר משנה סס דף פ"ו
עמוד ח' וכלוקיינותא
דגמ' סס.
ש נהל' גט ותרדכי
בסס ח"ו מהל' דקרינא
כתובות דף ק"ה ע"א.
ת כ"כ פקודת דריס
ועיין בס"ס קל"ג.
א משנה גיטין דף
כ"ד ע"א וכו'
אליעזר.
ב סס נמשכה.

ולא תנשא בו. כ (לה) ר נתן לה הגט בינו לבינה ואפילו בעד אחד אינו
גט בד"א כשהיה הגט בכתב יד הסופר אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו
וחתם עד אחד ונתנו לה הרי זה גט פסול ופוסל לכהונה. כא ש לא יטלו
עידיו הגט שכר יותר מכדי שכר בטלה דמוכחת. הגם: וי"ל דנותנין עם העדים שאלס
יקללו הגט שישלמו אותו ומוכה זה מותר לקבל שכר הרבה או מטעם דהעדים אסורים לישא
הגרסה (נסדר גיטין נסס וסרי"ק) כמו שנתפאר לעיל נסיון י"ב וכן נהגין.
כב ת יש מי שאומר שצריך שייבש הגט קודם שיחתמו העדים.

קלא צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה. ובו ט' סעיפים

א (א) צריך שתהיה כתיבת הגט וחתימתו לשם האיש המגרש ולשם האשה
המתגרשת (ב) ואם לא נכתב לשמה אינו גט ב כיצד סופר שכתב גט ללמד או

ביאורי הגר"א

כבר כתב צנ"ע דספיקא הו"ל וכו"ש לחותן שפוסק'
כר' יוסי דפסול גזוהר אמרו:

קלא (א) צריך כו'. ד' ח' חלל לעולם ר"ח כו'
וקי"ל כר"ל כחש"ש פ"ו ז' וש: (ב) ואם
לא כו'. מתש"ש רפ"ג דלין פוסל מן הכהונה ופי'

(לה) נתן לה כו'. בד"א כו'. מתני' פ"ו ח' וגמ' סס
ח"ר כו' וחלל אסיפא כו' ודוקא כו' הל"ה הולד
ומוזר וערש"י סס ד"ה ודוקא כו' וד"ה וכן אמר ר"י
כו' וכחש"ש הר"י"ק סס דמיידי בינו לבינה וכתש"ש
רמ"ל ח"פ' כו'. והלכה כרצו ור' יוחנן ורע"ג דקי"ל
חתם סופר ועד פסול וע"כ ל"ל כת' סופר שנינו וכשמואל

ברכת אליהו

דחתם סופר ספיקא הוא וכחש"ש סק"ד. וב"ש לאותן
שפוסקים כר' יוסי דפסול באומר אמרו, ולדידהו כשר
בחתם סופר ועד, דהא בהא חללא כנ"ל בסק"ד, ואליביהו
חתם סופר שנינו, אבל כתב סופר אינו גט כרב¹.

(א) בבאה"ג סק"א ציין למשנה בגיטין כד א. אולם שם
במשנה, לא מוזכר שגם החתימה צריכה להיות לשמה.
והמקור לזה הוא שם ד א. דשם ג א מקשינן: מאן האי
תנא דבעי כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה אי ר' מאיר
(דאמר עיקר השטר זו היא חתימתו — רש"י) חתימה בעי
(דכי כתיב וכתב לזה אחתימה קאי — רש"י) כתיבה לא
בעי וכו' אי ר' אלעזר (דאמר מדאורייתא גט שאין עדיין
חתימתו עליו כשר אלמא וכתב כתיבה היא דמשמע —
רש"י) כתיבה בעי חתימה לא בעי (כתיבה בעי לשמה
ולא חתימה — רש"י). ומסקינן שם ד א: אלא לעולם
ר"א היא וכי לא בעי ר"א חתימה היכא דליכא עדים כלל
היכא דאיכא עדים בעי דאמר רבי אבא מודה ר"א במזויף
מתוכו שהיא פסול. וקיי"ל כר"א, כחש"ש פ"ו ב: הלכה
כרבי אלעזר בגיטין. ושם ד א אמרו: מהדרינן אר' אלעזר
דקיי"ל הילכתא כוותיה בגיטין¹.

(ב) כחש"ש בגיטין רפ"ג דאין פוסל מן הכהונה. דשם כד
איב תנא ארבעה אופנים שפסול בגט שלא לשמה, כפי
הסדר שכתוב במחבר בסעיפים א', ב', ג', ד', ובגמ' שם
עמוד ב: אמר רב כולן (כל הגיטין השנויין במשנתנו אע"פ
שפסולין לגרש להתיירן לינשא — רש"י) פסולין בכהונה חוץ

(לה) מתני' בגיטין פ"ו א: ג' גיטין פסולין ואם נשאת
הוולד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים
ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי אלו
ג' גיטין פסולין ואם נשאת הוולד כשר: רא"א אע"פ
שאיין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וכו'.
וגמ' שם: א"ר כתב ידו שנינו אהיא אילימא ארישא פשיטא
כת"י קתני וכו' אלא אסיפא יש בו זמן ואין בו אלא ע"א
ודוקא כת"י ועד אבל כתב סופר ועד לא; ושמואל אמר
אפי' כתב סופר ועד שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר ורב
מי דמי התם תנשא לכתחילה (דהתם חתם סופר עם העד
שנינו — רש"י) הכא דיעבד ושמואל ל"ק הא בספרא
דמובהק והא בספרא דלא מובהק; וכן אמר ר' יוחנן וכו'.
ולרב, דוקא בכת"י ועד הולד כשר, הלא"ה הולד ממזר.
וקרש"י שם עמוד ב ד"ה דוקא כו', וז"ל: ודוקא כת"י
ועד הוא דאמרינן הולד כשר וכו' וכו' וכו' וכו' וכו': כתב: כחב
דאמר כת"י שנינו אבל כתב סופר הולד ממזר. ומ"ש המחבר:
נתן לה הגט בינו לבינה כו', הוא כחש"ש הר"י"ק שם דמיידי
בינו לבינה, וכחש"ש עמוד א במשנה: רא"א אפילו כר' —
שכשר בעדי מסירה בלבד [וע"ל ריש סימן קל"ג ומש"ש].
וע"כ דהא דלרב בכתב סופר ועד הולד ממזר היינו שמסר
הגט בינו לבינה בלי עדי מסירה, והלכה כרב ור' יוחנן
דפסלו בכתב סופר ועד. ואע"פ דקיי"ל חתם סופר ועד פסול,
וקי"ל צ"ל דהא דתנן שם פ"ו ב: כתב סופר ועד כשר, כתב
סופר שנינו וכשמואל, ולא חתם סופר כרב, כבר כת' במ"ה

ומסרו בינו לבינה כשר בדיעבד.
1 הא דהקדים רבנו הך דף פ"ו ב להא דף ד א, הוא מפני
ששם פ"ו ב הוא עיקר הפסק, ובדף ד א אמרו זה בגמ' כהסבר
למה מהדרינן לאוקמי מתני' כר"א.

ד וכתב בפסקי הגר"א, ולדברי רבנו — לפי מאי דפסקינן
בסי"ח בחתם סופר ועד דהוה ספק — אם ה"ר כתיבת סופר
מובהק וחתימת עד אחד ומסרו לה בינו לבינה הוה ספק גט.
וזהו לדעה הראשונה בסימן קל"ג ס"א דבעדי חתימה לבד

באר הגולה

א שם נמשכה.
ד שם נמשכה.
ה שם נמשכה.
ו כ"ל וכן הוא
בנוסף הטור.
ז כזערי שם הרי"ף
והר"ם שם והרמב"ם
כפ"ג מה"ג.
ח כדפשו רב יהודה
שם.
ט מיומרו דרב חסדא
וכתובים בנתינת שם
דף כ' ע"ל הר"ם
שם וכ"כ הר"ן שם
הנוטה שפשיטו
כ מהא דחמרי הא כתב מיהא הוי מפרש בירושלמי
שם דף ד' ע"ל וכו' דהוי כמזויף ומחוק.

להתלמד ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה כשמו ושם האשה כשם אשתו
ושם העיר כשם עירו ונמלך וגירש בו אינו גט. ב ג יתר על כן כתב
לגרש את אשתו ונמלך ומצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם
אשתך ונמלך ממנו וגירש בו (ג) אע"פ שנכתב לשם גירושין אינו גט.
ג ד יתר על זה מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות וכתב לגרש את הגדולה
ונמלך וגירש בו את הקטנה אינו גט שאע"פ שנכתב לשם האיש המגרש
לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו. ד ה יתר על כן אמר לסופר כתוב ואיזה
שארצה אנרש בו וכתב הסופר על דעת זו וגירש הוא אחת מהן ז ה"ז ספק
גירושין ה וה"ה אם אמר לו כתוב לאיזו שתצא בפתח תחילה אנגרשנה בו.
ה ט (ד) גט שכתבו שלא לשמה אע"פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט
י (ה) וי"א שחוששין לו. ו כ (ו) אפילו נכתב לשמו אם לא חתמו העדים

וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ג והא דחמרי חמשים אין השם מן המונחך למשמע הא כתב מיהא הוי מפרש בירושלמי
השיטתו שהוא חומר שהוא כתב. י הרש"ל שם ר"ת ולא הסכים. כ מהא דחמרי הא כתב מיהא הוי מפרש בירושלמי
שם דף ד' ע"ל וכו' דהוי כמזויף ומחוק.

ביאורי הגר"א

כשיטתך שאתה חומר כתב הוא חף הוא אינו מן
המונחך. ז"ל. (ה) וי"א כו'. הרש"ל שם הר"ח
כיון דלא איתמר נהיה לא כשר ולא פסול חיישין ליה
וכתב הרש"ל ונראה דבריו דהא לרב אחא כשר לכ"ע
ולחומר מיהא חוששין לדבריו וכו' וטעמו של הרמב"ם
נוסח דנפרק הנוטה לא איתמר הא דרב אחא:
(ו) אפי' נכתב כו'. כן דייק מדברי הרמב"ם פ"ג

הרי"ף והר"ם שם כזערי ורב חסין שהן קונו מילתא
ומניעתא וכולהו הוו לגבייהו כיחיד לגבי רבים ע"ש
וה"ש נכולן אינו גט חוץ מסיפא בס"ד כ' שהוא ספק
גירושין וערש"י שם ד"ה חוץ כו' ועומד בל"ה ס'י
תי"ג בליקוטין: (ג) אע"פ כו' שאע"פ כו'. גנו'
שם: (ד) גט כו'. לעי"פ שחמור אינו מן המונחך
כבר הקשו בירושלמי פ"ג דגט ונשני כשיטתו השינוהו

ברכת אליהו

לא קאמרי רבנן התם דבעינן זה א"ל ואנחנו (שמות ט"ו,
ב) (התנאה לפנינו במצות — רש"י) וליכא אבל הכא לא.
ופסקו שם הר"ש פ"ב סי' ו' והר"ן והרמב"ם בה' גירושין
פ"ג ה"ד כתובים, ולפיכך אינו גט. ואע"פ שכתבם אמרו
ה"ה שם מן המונחך, ומשמע שרק מן המונחך אינו, והא
כתב מיהא הוי, כבר הקשו בן בירושלמי פ"ב דשבת
ה"ה. ומשני: כשיטתו השיבוהו בשיטתך שאתה אמר
כתב הוא אף הוא אינו מן המונחך (לשיטתך דכתב ע"ג
הכתב הוי כתב אודי לן מיהת דע"ג השם לא מצוה מן
המונחך והא דמיהא כמנומך — קרבן העדה) — ב"י.
(ה) והוי שיטת הרשב"א כשם הרי"ף בגיטין כ. א. וטעמו
כיון דלא איתמר בהדיא — בסוגיא שם הנ"ל בסק"ד —
לא כשר ולא פסול חיישין ליה. וכתב הרשב"א ונראה
דבריו של הר"ח דהא לרב אחא כשר לכ"ע ולחומר מיהא
חוששין לרביו. וכו' ופסקו של הרמב"ם (שהוא בעל השיטה
הראשונה שבמחבר) משום דנפרק הנוטה — שבת קד ב, גבי
מתני' דכתב ע"ג כתב — לא איתמר הא דרב אחא, ובגמ'
שם איתא רק הא דרב חסדא, אלמא דרב חסדא עיקר, ודרב
אחא דחיה בעלמא הוא.

(ו) מן דייק מדברי הרמב"ם בה' גירושין פ"ג ה"ה, שם:
ויש מי שאומר שאם חתמו העדים שלא לשמה הואיל והוא
כמזויף מתוכו ה"ז גט בטל וכו' ולא יראה לי דבר זה

מן הראשון (שלא נכתב לשם גירושין כלל — רש"י) ושמאל
אמר אף ראשון נמי פוסל וכו' ועירי אמר כולן אין פוסלין
וחי' מן האחרון וכן אמר רב אסי כו' ור' יוחנן אמר אף
אחרון נמי אין פוסל (דאין ברירה — רש"י). ופ' הרי"ף
והר"ש שם כזערי ורב אפי' שהן אמרו מילתא מציעתא
וכולהו הוו לגבייהו כיחיד לגבי רבים ע"ש. ולזערי ורב
אסי, בשלשה האופנים הראשונים, כיון דאין פוסלין בכהונה
אינו גט. וז"ש המחבר ככולן — בסעיפים א', ב', ג' — אינו
גט. חוץ מסיפא בס"ד כתב שהוא ספק גירושין. וערש"י
שם כה א ד"ה חוץ מן האחרון שכתב: דלחומר אמרינן
יש ברירה ופסולה לכהונה וכו'. ועמ"ש באר"ח סימן תי"ג
בליקוטין סק"א, לענין אין ברירה בדאורייתא אי הוי
גם לקולא.

(ג) גמ' בגיטין כד ב: ולא זה שנכתב שלא לשם גירושין
דידיה אלא אף זה שנכתב לשם גירושין ידידיה פסול (הואיל
ונכתב שלא לשם גירושין של זו — רש"י).
(ד) בגיטין כ. א: אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה
והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת רבי יהודה
ורבנן דתניא הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוין
לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס
ומקדשו דברי רבי יהודה וחכמים אומרים אין השם מן
המונחך אמר רב אחא בר יעקב דילמא לא היא עד כאן

2 גם בבאה"ג סק"ט הביא דברי הירושלמי. אולם יש דפוסים
שורץ שזה כתוב בסעות בבאה"ג סק"י, לכן כתבו רבנו כאן,
וגם הוסיף שזה מהב"י. ויש דפוסים שם בבאה"ג סק"י:

באר הגולה

לשמו אם נתנו לה בלא עידי מסירה אינו גט ל (ז) ואם נתנו לה בעידי מסירה הרי זה פסול מ (ח) וי"א שגם זה אינו גט. ז נ לפיכך צריך לזהר כשהבעל מצוה לסופר לכתוב שיאמר (צפני עדים שיחתמו על הגט) כתוב גט לשם פלונית אשתי וכן יאמר הסופר (ט) בפיו כשמתחיל לכתוב שכותבו לשם פלונית אשת

ל טור וכ"כ נסס הרמב"ם שם שאל חמרו מזויף חלל מ שם נסס י"א דמשמע ליה שחול מזויף נמש. ז ל טור וכ"כ הסמ"ג והמרדכי בפ"ג גיטין.

ביאורי הגר"א

הלכה ח' שכל ולא יראה לי כו' והואיל כו' הלא נלחמה וודה שאינו גט וכ"כ נהפ"ד סי' רכ"ח נסס ח"י"ג וכפ"י שם: (ז) ואם נתנו כו' וי"א כו'. חן דעת התוס' כן ועתו"ס ד' ח' ד"ה וודה כו' דאפי' במזויף נותכו אינו חלל גזירה וכ"כ נלחמה לשמה דהוצרך תוס' לדחוק שם במאור וכ"כ לת' הרש"ן שגמ' חלל לת' רב אפי' ח"כ לזה וכ"כ לגמרי לר' חלעור וכ"כ לרנ"ל דס"ל משום שאין עדים כו' ח"כ כלל לכ"ז וכ"כ י"ש"ש ומהר"י ועמ"ש"ש: (ח) וי"א כו'. הרמב"ם שם נסס י"א וחלק עליהם והצילו הטור ג"כ ודברי הרמב"ם

ברכת אליהו

בגיטין י ב — אהא דתנן שר"ש מבשיר גיטי נשים העולים בערכאות של עכו"ם: — והא לאו בני כריתות נינהו אמר רבי זירא ירד ר"ש לשיתנו של ר"א דאמר עדי מסירה כרתי והאמר ר' אבא מודה ר"א במזויף מתוכו שפסול הכא בכאי עסקינן בשמות מובהקין. ואם איתא דמודה ר"א היכי דאיכא עדים דצריך לשמה מדאורייתא, הו"א מבשירים בעדים נכרים, הא נכרי לדעתא דנפשיה עבדי, ואינו חותם לשמה אפילו בישראל עומד על גביו כמש"ש כג א. וכ"כ בתה"ד סימן רכ"ח. וז"ל דאף אם אין עידי מסירה ח"כ חתימה לשמה מדאורייתא, כיון דכתב לא קאי אחתימה כלל, והחתימה דגט אינו אלא מרין שטרות. וזה שפריך שם ג א—ב: מאן האי תנא דבעי כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה וכו' אי ר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי. ולא משני מ"ח: — דמירי שאין עדי מסירה, ולכן בעינן חתימה לשמה כר"א. אע"כ מוכח שאין עם עדי מסירה כרתי לא בעינן לר"א חתימה לשמה מדאורייתא. וכן כבמה מקומות ועתו"ס ד א ד"ה מודה כו', ח"ל: אבל הכא שהעדים כשרים אלא שחתמו שלא לשמה מת תקלה יש בכך אם נסמך עליהן. אלמא אפילו בלא עדי מסירה כלל כשר מו"ת, ורק מדרבנן פסול. כמש"ש: ר"ל דמ"מ איכא למיגור חתימה אטו כתיבה דאם אין עושין חתימה לשמה גזרינן פן לא יכתבו גם הכתיבה לשמה, עכ"ל⁴.

(ט) עמ"ש באר"ח ר"ש י"א סק"ג. [ושם כת' כמה ראיות דהיכא דבעינן לשמה, צריך שיאמר בפיו, ולא מהני במחשבה לבר. ועב"ש ס"ק ח', י"א].

ככה. ג. ועיין ברין בגיטין ד א ובמהר"ם שף על דברי התוס' שם. 4 ולפי"ז צ"ל דהא ולא גזרו בנכרים ששמותיהם מובהקים חתימה אטו כתיבה הוא כמש"ש בתה"ד: כיון דשמות מובהקים הם וידיע דנכרים נינהו ולא סעינן בה לאכשוריהו לכתיבה מדמכשרינן להו לחתימה וכו' עכ"ל. וגם אפ"ל שבנכרים ככה"ג הוי מילתא דלא שכיח, ולכן מבשיר ר"ש ותינו גזור חתימה אטו כתיבה.

אלא במזויף לא מזויף ודאי הואיל וגמסר בעידי מסירה כשרין ה"ז פסול מדבריהם. ומדכתב הרמב"ם הואיל וגמסר בעידי מסירה וכו', מ' הא בלא"ה — שלא נמסר בעידי מסירה — מודה הרמב"ם שאינו גט. וכ"כ בתה"ד סי' רכ"ח בשם ח"י"ג וכפ"י שם, וז"ל תה"ד: ובא"ז גדול מפרש דשלא לשמה פסול מדאורייתא בחתימה והטעם אע"כ דאית ליה לר"א וכתב דקרא אכתיבה קאי ולא אחתימה היינו דווקא היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא עדים קסבר דשלא לשמה אכולה מילתא דכתיב בגט קאי וכו' עכ"ל.

(ז) אין דעת התוס' כן. ועתו"ס בגיטין ד א ד"ה מודה כו', דאפילו במזויף מתוכו אינו אלא גזירה דלמא אתי למיסמך עליהו, וכ"כ בשלא לשמה, דהוצרך תוס' לדחוק שם במאור למצא טעם, למה פסול לר"א, שהרי אין תקלה אם יסמכו עליהם; וכתבו דגזרינן חתימה שלא לשמה אטו כתיבה. וכ"כ לתירוצן ראשון שבגמ' שם — דמתני' דמצרכינן כתיבה וחתימה לשמה הוא כר"א, ומשום דהוי במזויף מתוכו. אבל לתירוצן רב אשי שם — דמתני' ר"י היא, ח"כ לזה, ובשר לגמרי לר"א. וכ"כ לרבא — דס"ל שם ב ב שטעם המשנה הוא משום שאין עדים מצויין לקיימו, ואין טעם המשנה משום לשמה — ח"כ כלל לבין, ולא בעינן לר"א חתימה לשמה. וכ"כ ישי"ש שם פ"א ס"י ומהר"א בתה"ד סימן רכ"ח ועמ"ש"ש⁵.

(ח) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ג ה"ח בשם ר"א, וחלק עליהם, והביאו הטור ג"כ. ודברי הרמב"ם נכונים ממ"ש

3 בישי"ש שם סיים: ומ"מ נראה לפסוק הלכה למעשה היכא דחתמו עדים שלא לשמה וכו' ראוי להחמיר והיכא שיש לחוש לעיגון כגון גט הבא מרחוק או גט משומד שיש לחוש שלא יתן אחר גותנין לכתחילה וכ"כ הכא שנתנו הגט ונשאת ולא תצא כלל ואין מוציאין שום לעז על הגט אפילו ליתן גט אחר. ובתה"ד שם סיים למעשה: אין גזירה כלל לצד להחריש שום פסול דאורייתא בחתימה אפילו לר"א אם לא שנשאת כבר בגט

באר הגולה

ס טור וכ"כ המורכבי
רי"ט פ"ג דגיטין ג'ס
ס' התרומה.
ע כתוב בקונדריסין.
א מיתרל דמיו נר
חמל ימות דף ג"ג
ע"א.
ב טור וכ"כ התוס'
גס גס ר"ת כיון
ללא נתיחד עמה אחר
זמן הכתוב גס אפי'
גט יסן לא הוי.

ג סס גמ' וכ"כ
רמב"ם פ"ג.
ד כיון דק"ל דלן
אדם מוקדע דגר שלח
נח לעולם ג"י.
ה צעיל סס ולא
נפשתל ולחומל.
ו משה גיטין דף פ"ז
ע"ג.
ז בדרך שכתב גס'
(קל"ט) (קכ"ט) סעיף
י"ט.
ח כפ' הר"ן וה"ה

ט ל' הטור משה סס דף כ"ז ע"א וכלוקמחל דנה סס ור'

פלוני ולשמו של פלוני. הנה: ויאמר כן בפני עדים ההתומים על הגט ויכתבו לח"כ נקציעות ולא נסירונין כדי שיכתבו לשמו ולשמה כמו שהתחיל (בסדר גיטין) ומיהו נדענעז אס כתבו נסירונין כשר (ד"ע) (י) י"א תיקון הקלף ותיכתב הקולמוס וכ"ש השרטוט צריך הכל להיות לשם (מ"כ נתיקון) ומיהו אס עשה אלו הדברים שלא לשם איתו פסול. ח ס יהיו שם שני עידי החתימה בשעה שמתחיל לכתוב הגט כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה. ט ע כשיאמר לעדים לחתום בגט יאמר להם שיחתמיהו לשם פלונית אשתו וכן יאמר כל אחד בפיו כשחותם שהוא חותמו לשם פלונית אשת פלוני ולשמה. הנה: (יא) ואס התחיל לחתום תקצת שמו ולא חתם לשמו ולשמה ואחר כך נזכר ואמר יס מכשירין (ת"ה סימן רכ"ח ומהרי"ו סימן כ"ז).

קלב שצריך להזכיר שם האיש ואשתו והמביא גט ונפל ממנה וכו' ד' סעיפים

א א אמר לסופר כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרשנה וכנסה וגירשה בו הוי גט כיון שבידו לגרשה עתה ב (א) בד"א שכתב בו זמן הנתינה אבל אם כתב בו זמן הכתיבה פסול. ב ג צוה לכתוב גט לגרש בו אשה בעלמא לכשיכניסנה ד אינו גט ה ואם היא יבמתו ואחר שיבמה גירשה בו הרי זו ספק מגורשת. ג ו שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהם שוים ושלחו ב' גיטין ונתערבו זה בזה ז גותן שניהם לזו ושניהם לזו כעידו מסירה ואם נאבד אחד מהם ח לא ינתן הגט הנשאר לא לזו ולא לזו ואם ניתן לאחת מהם או לשתייהן ה"ז ספק גירושין. ד ס המביא גט ונפל ממנו (ב) במקום ששיירות (פ' חנורות של אנשים הולכי אורח)

דמיל דתקן השני בטל לא בטל ממש אלא לא ינתן לא לזו ולא לזו.
זירא סס ע"ג.

ביאורי הגר"א

קלב (א) בד"א כו'. כמ"ש בגיטין כ"ז ג' וכפיר"ת נתוס' סס ושם ד"ה לכשאכנסנה כו': (ב) במקום כו' או כו'. כל"ד סס אלינא דר"ז. הרי"ף וכ' הרמ"ש דכ"ש אס הוחזקו ולא שכיחי שירתא דיותר יס לחוש

עמ"ש נל"ח ר"ס י"א: (י) י"א כו' ומיהו כו'. ערש"י ו' ח' ד"ה אפי' שמוע כו' ורמ"ש ש'. ועמ"ש סס ד"ה ור"ת פ"י כו': (יא) ואם התחיל כו'. ל"ע וע"ש ושם:

ברכת אליהו

לכשאכנסנה אגרשנה אינו גט. וכפיר"ת כתוס' שם ד"ה לכשאכנסנה, וביבמות גב א ד"ה לכשאכנסנה. שהתוס' הקשו שם ושם דבגיטין אמרינן שם שכתב"ג אינו גט, וביבמות שם אמרינן דהרי זה גט. ופיר"ת דביבמות מיירי שכתב זמן הנתינה שאחר הנישואין ולכן הוי גט, ולא הוי אפילו גט יסן; ובגיטין שם מיירי שכתב זמן דקודם הנישואין, לכן לא הוי גט. [ועמ"ז סק"א ובי"ש סק"א].

(ב) בגיטין כז ב יש שתי לשונות אליבא דרבי זירא. לאיכא דאמרי הראשון, אין מחזירים הגט במקום שיש תרתי לריעותא: שהשיירות מצויות והחזוק שני יוסף בן שמעון; אבל אם יש רק חדא לריעותא — שאין השיירות מצויות והחזוק שני יוסף בן שמעון, או השיירות מצויות ולא החזוק שני יוסף בן שמעון מהדרינן. ולאיכא דאמרי בתרא, אם השיירות מצויות אע"ג דלא החזוק שני יוסף בן שמעון לא מהדרינן. ופסק הרי"ף שם באיכא דאמרי

(י) ערש"י בגיטין ו א ד"ה אפילו שמע קן קולמוסא וקן מגילתא, וז"ל: תיקון הקולמוס והקלף שמע כשתקנהו לשמה כשחותכין אותו ומחליקין אותו וכו' עכ"ל. וברא"ש שם פ"א ס"ג כתב על פירש"י: ולא שיהא צריך תיקון הקלף לשמה דדוקא כתיבה וחתימה הוא דבעינן לשמה ולא מכשיריה אלא שמע כשתקנו הקולמוס והקלף שאמרו כדי לכתוב בו גט לשמה ומסתמא כן עשו וכו' עכ"ל. ועמ"ש שם ד"ה ור"ת פירי, כו', ח"ל: ור"ת פ"י שמע שאמר הבעל כתוב גט לאשתו פלונית שאני מגרשה וראה שלקח הסופר הקולמוס והמגילתא לכתוב בה הגט לשמה דיו וכו' עכ"ל. הרי שגם לפיר"ח ל"צ מכשירי הגט לשמה, אלא שלקח המכשירים בשביל לכתוב הגט לשמה.

(יא) צ"ע וע"ש ושם⁵.

(א) כמ"ש בגיטין כז ב: האומר כתוב גט לארוסתי

כ"ו, וע"ז כ' רבנו: "ע"ש ושם" — שלא מוכר דין זה שם ושם. ועב"ש ס"ק י, י"א ובתורת גיטין ביאורים סק"ת.

5 נראה שכונת רבנו שצ"ע למה יהא כשר בכה"ג, הרי חלק מן החתימה ה"י שלא כדין — שלא ה"י לשמו ולשמה. ובדמ"ס סק"ד הביא דין זה מתה"ד סימן רכ"ח ומתשובת מהרי"ו סימן

באר הגולה

י כלשנא בתרא דר' זירא שם.
ב שם נמשא וכדמפרש ר' שמעון בן אלעזר נבדרייתא שם.
ל כלוקימתא דרב אשי שם.
מ וכ"כ אביו רבא"ש שם בפסקיו וסתם'.

מצויות • או אפילו במקום שאין השיירות מצויות ובעיר שנכתב הגט הוחזקו ב' ששמותיהם ושמות נשותיהם שונים כ אם מצאו לאלתר שראת (א) שלא עבר שום אדם שם משעה שנפל עד שמצאו או אפילו לא מצאו לאלתר ל ויש לו סימן מובהק מ (ד) או מביעות עין בגט או אפילו אין לו סימן ומביעות עין בגט נ אלא שמצאו בכלי שהיה בו הגט (ה) ויש לו סימן או מביעות עין בכלי ס (ו) ויודע שלא השאילו לאחר (ז) או שמצאו קשור בכיס או בארנקי או בטבעת (ח) שחזקת בליס אלו שאינו משאילם לאחרים ז או שמצאו ט בביתו בין כליו כשר ולא חיישינן וכהנה וכן המפרשים דמפרשי דמאי קתני אס הים ומכירו כשר פי' וכן אס הים ומכירו אע"פ שלא חזרו בכלי וקפ"ע"ג דמשמע נגמרה נענדה דרבה בר בר חנה שם ללא מהדרין נטעית עינא חלל לנורנא ונרנא הני מילי נמשכיה אחר חלל מלאו מי שאנז מננו מהדרין נטעית עינא דעם הארץ נטעית עינא דעם כח"ש התוס' שם. נ שם נמשא. ס שם נבדרייתא. ע שם ריש דף כ"ח וכח"ש רש"י והתוס' שם.

ביאורי הגר"א

אחותו המלוי נעיר עבר שם ממה שניחוש לעיר אחרת:
(ג) **שלא עבר** כו'. לחומרא דנפל תורה כו'. הרי"ף שם:
(ד) **או ט"ע בגט או כו'**. עתויס כ"ס א' ד"ה מלאו כו' אינז ומכירו פי' כו': (ה) ויש לו סימן או כו'. נתוס' שם. ועתויס דינמות ד"ה מלאו כו'.

אינז כו' וד"ה אומר רצא כו' וי"ל כו' אינז דחשיבי כו':
(ו) **ויודע** כו'. נל"ד הנ"ל (ולא"י) ונל"ת כו'. וי"ל כו': (ז) **או שמצאו** כו'. נבדרייתא שם: (ח) **שחזקת** כו'. יבמות ק"ק ז' צ"ח כ"ז ז': (ט) **בביתו**. רש"י ותוס' שם ד"ה לו כו': (י) **וכן אם** כו'. הרשניא

ברכת אליהו

הגט או מכירו שמכיר הגט אפילו בלא חפיסה וכו' עכ"ל.
(ה) **בתוס' שם**³. ועתויס דיבמות קב א ד"ה מצאו כו' וז"ל: אינז במצאו אחר ומחזירו ע"י סימן זה שקשור בכיס ולהכי נקט כיס וארנקי, עכ"ל. ועיני תוס' שם ד"ה אמר רבא כו' וז"ל: וי"ל וכו' דמיירי שמצאו בעצמו ומכיר הכיס בט"ע ונאמן במינו שיוכל לומר לא אבדתיו כו' אינז דחשיבי כיס וטבעת סימן מובהק.
(ו) **בגיטין כח**. א בתוד"ה מצאו הנ"ל בסק"ד, וז"ל: ואית' וניחוש לשאלה וכו' וי"ל דקים ליה בנפשיה שלא השאילה לשום אדם וכו' עכ"ל⁴.
(ז) **נבדרייתא בגיטין כו ב**: מצאו קשור בכיס בארנקי ובטבעת או שמצאו בין כליו אפילו לזמן מרובה כשר.
(ח) **יבמות קב ב וב"מ כו ב**. ח"ל הגמ' בב"מ שם: כיס וארנקי וטבעת לא משאלי אינזי כיס וארנקי משום דמסמני (מנחשי ואומר סימן לאדם שמשאיל כיסו שמכיר לו מזלו — רש"י) וטבעת משום דמזויף (שהי' לכל איש חותם גיכר בטבעתו שמא יעשה זה חותם כנגד חותמו ויזייף בו את שליחותיו — רש"י).
(ט) **בגיטין כח א**: או שמצאו בין כליו אפילו לזמן

בתרא אליבא דר"ז¹. וכ' הרא"ש שם פי"ג ס"ג דמ"ש אם הוחזקו שני יב"ש ולא שמכיר שיירתא לא מהדרין דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר שם, כמה שניחוש שבא אחר מקור אחרת.

(ג) **לחומרא דמשל תורה כו'**. — הרי"ף שם. דבגיטין כו ב: ת"ר אינזו שלא לאלתר רנ"א ששהא כדי שתעבור שיירא ותשרה רש"א אומר כדי שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר שם אדם וי"א שלא שהא אדם שם וכו'. וכתב שם הרי"ף: ומסתברא לו דבכי הא מילתא דהיא איסורא לחומרא עבדינן שלא עבר אדם שם וכו' עכ"ל².

(ד) **תנן בגיטין כו א**: מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר. והרמב"ם מפרש שמ"ש, ומכירו" היינו שיהא מכיר גם הגט, כדלהלן בסק"ד. ושיטת המחבר — שכתב דסגי בט"ע דגט אף אם אין לו ט"ע או סימן בכלי, וסגי אם יש לו ט"ע או סימן בכלי אף אם אינז מכיר הגט — עיין בתוס' שם כח א ד"ה מצאו כו' שכו"כ, וז"ל: אי נמי ומכירו פי' או מכירו ויש ספרים דגרסי בהדיא או מכירו וה"פ מצאו בחפיסה או בדלוסקמא וידוע שהוא שלו וגם שבתוכה איבדו אע"פ שאינו מכיר

אכל כתבו שם: דמה שיוודע שבתפיסה או בדלוסקמא איבדו אין זה סימן וכו'. וסימנו שם: והכי פירושו מצאו בחפיסה או בדלוסקמא וידוע שהוא שלו וכו'. והיינו שידוע שהוא שלו ע"י סימן או ע"י ט"ע, כמ"ש רבנו להלן מחוס' ביבמות ובסוף תורה אמר רבא — שצ"ן רבנו — כתבו: דחשיבי כיס וטבעת סימן מובהק. ועיין מ"ש בב"ח ובט"ז סק"ז וב"ש סק"ז אי בעינן סימן מובהק כשיודע שאבדו בכלי. וראה גם בבית מאיר וביושועות יעקב פירוש הארוך סק"ז ופירוש הקצר סק"ז.

4 בבאה"ג כאן סק"ס צ"ן: שם בבדרייתא. וזה לא בדקדוק. כי בבדרייתא מוזכר רק שמצאו קשור, כמ"ש רבנו בסק"ז. וכאן — בדין שיוודע שלא השאילו לאחר — צ"ן רבנו שזה מדברי התוספות.

1 בבאה"ג סק"י צ"ן: "כלישנא בתרא דר"ז שם" על מ"ש המחבר: או אפי' במקום שאין השיירות מצויות וכו'. ורבנו צ"ן זה גם (ובעיקר) אמ"ש המחבר: "במקום ששיירות מצויות, כי הדין של שיירות מצויות כתוב בגמ' בפירוש, והדין של אין שיירות מצויות והוחזקו שני יב"ש הוא מדברי הרא"ש כמ"ש רבנו ועכ"פ זה לא כאוקימתא דרבה שם כו א, וצ"ע מ"ש בבאה"ג סק"ס: וכאוקימתא דרבה שם.

2 ברי"ף שם לא הוזכר הטעם דבשל תורה הלזן אחר המחמיר, אבל רבנו מפרש, שזוהי כונת הרי"ף שכתב: דבכי הא מילתא דהיא איסורא לחומרא עבדינן וכו'.

3 כונת רבנו לדברי התוס' בגיטין כח א ד"ה מצאו הנ"ל בסק"ד. ובתוס' שם לא הוזכר שיש לו סימן או ט"ע בכלי.

באר הגולה

פ כרנל דקיס שנת
ונולי חסר יבנות דף
קט"ז ע"א.
צ כן תשנע בירושל'
וכ"כ הרשב"א שם.
ק כלוקימתל דר'
ימיה שם גיטין דף
כ"ז ע"ג.
ד טור נסס הרמ"ה
וכ' הנ"י שסס מילי
דסכרל.
ש כלוקימתל דרג
לשי שם וכגירסת
הספרים שם נחוספות.
ת ג"א שם נחוספות.
א ג"א ודגרי הסוס'
והרמ"ה.

שמה אחר הוא אבל אם אינו יודע אם עבר אדם שם ואין לו טביעות עין וסימן ככלי ולא בגמ' חיישינן שמא לא זה הוא הגמ' שנאמר לזה פ ואפילו אם עדים מעידים שהאחר שהוחזק בשמו של זה לא היה בעיר כשנכתב (י) וכן אם ראה שעבר אדם שם אפילו לא שכיחי שיירות ולא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון חיישינן אפילו היה עכו"ם שעבר שם ק אלא א"כ עידי הגמ' אומרים מעולם לא חתמנו על גמ' אחד ששמו כשם האיש הזה ר (יא) אפילו אין מעידים בפירוש שזה הוא חתימת ידם כגון שאין הגמ' עתה בפנינו כשר (יא) וכגון דאיכא עדים דלא איתחזק אנשים ששמן כשמן על אלו (העדים) אבל אם יש עדים אחרים ששמן כשמן אלו חיישינן עד שיעידו שזה הוא חתימת ידם ש או שיאמרו העדים אנו מכירים הגמ' שיש לנו בו סימן מובהק שיש בו נקב בצד אות פלוגי ת (יב) ואפילו אינם אומרים הסימן עד אחר שיראו אותו ואם התובעו אומר הסימן אינו מועיל אא"כ יאמר אותו קודם שיראה הגמ' א (יג) אבל בטביעות עין אין מחזירין אותו לתובעו שאין

ביאורי הגר"א

ס: (יא) וכגון דלא אתחזק דאיכ' עדים אחרים ששמן כו'. כו"ש מ"ד כו' ועדים כעדים משא"כ באתחזק: (יב) אפי' אינם כו' ואם כו'. תוס' שם ד"ה כגון כו': (יג) אבל בט"ע כו' אלא כו'. עתוי"ס שם ד"ה ודוקא כו' ושם כ"ה ח' ד"ה תללו כו' וכנ"ל ועשה"ג ס"ק צ':

מירושלמי והטור אלל ודגרי הרמ"ה ורמז"ס כמ"ש נש"ע למטה הוליל ועבר כו' ורמ"ש לא יח' כן. ש"כ אלל חס עבר אדם שם והוחזקו כו' אלל ש"ש לדחוק דפי' שש"ע עד כרי שיעזר' אדם שם ודוקא: (יא) אפי' אין כו'. עתוי"ס דג"ח (י"ז) [י"ח] נ' סד"ה מעולם ונ"ל כו' וכן גיטין

ברכת אלהו

(יא) פמ"ש בגיטין כו ב: מהו דתימא ליחוש דילמא איתרמי שמא כשנא ועדים כעדים קמ"ל. משא"כ באתחזק — שיש עדים אחרים ששמן כשמן אלו. (יב) כ"כ תוס' בגיטין כו ב ד"ה כגון כו', וז"ל: וי"ל דעדים מהימני אפילו כשראותו כבר ושלח לא מהומן אלא כשאומר כן קודם שראהו, עכ"ל. (יג) עתוי"ס בגיטין כו ב ד"ה ודוקא כו', שכתבו שם שגם עם הארץ ידע בט"ע, והוא דלא מהזרינן לעם הארץ בט"ע משום דלא מהימנ'. ושם כח א ד"ה מצאו כו' כתבו: כשמצאו הוא עצמו איירי מדסמכין אהכרתו ואע"ג דלא צורבא מדרבנן הוא גאמן במיגו דאי בעי אמר לא אבדתי דכו"ע אית להו ט"ע כדפירשנו לעיל וכו' עכ"ל. וכנ"ל בסק"י"ב לענין סימן — שהשלח לא מהימנ' אלא כשאומר כן קודם שראהו. ועבד"ה סק"ב שלכן השמיט הרמב"ם והשו"ע הדין דצורבא מרבנן, שאין מצוי צורבא מרבנן בדורות הללו ויבא הדבר לכלל מחלוקת מי הוא צורבא מרבנן ורצו להחמיר באיסור ערהו".

בגמ' דבתרתי לטיבותא לא חיישינן, היינו רק אם שהה כדי שיעבור שם אדם, ולא בראה וראי שעבר שם אדם. ומ"ש רבנו שמהרמב"ם לא מ' כן צ"ב. שהרמב"ם לשיטתו — ולא עבדינן תרתי חומרא וכמ"ש רבנו בסק"י — שפיר אמרינן שגם בעבר אדם שם מחזירינן בתרתי לטיבותא, אבל לשיטת הגיל אפ"ל שבעבר אדם שם חיישינן אפילו בתרתי לטיבותא. ועט"ז סק"י ובי"ש סק"י וחזו"א סק"י. 7 בדפוס השו"ע בת' : וכגון דאיכא עדים דלא איתחזק וכו'. וזו ט"ס, וצ"ל כמו שציטט רבנו בביאורי הגר"א: וכגון דלא אתחזק דאיכא עדים אחרים וכו'. וכ"ה בטור.

מרבוב כשר. ומ"ש המחבר: בביתו הוא מדברי רש"י שם ד"ה בין כליו ש"כ: בביתו. וכ"כ שם התוס' ב"ה או כו', וז"ל: פ"י בביתו אע"ג דרבים מצויין בביתו ואם היא נמצאת בקרקע היה לחוש ליוסף בן שמעון אחר אבל בין כליו ליכא למיחוש שמא הביאו אחר אלא הוא, עכ"ל⁵.

(י) הרשב"א מירושלמי והטור. אבל מדברי הרמ"ה בגיטין כח א ורמב"ם בה' גירושין פ"ג ה"י כמ"ש כשד"ע למטה: הואיל ועבר כו' ורא"ש שם פ"ג ס"ד לא מ' כן. ש"כ אבל אם עבר אדם שם והוחזקו כו'. ומשמע, שאפילו אם עבר אדם שם לא גרע משהה כדי שיעבור אדם שם, וכשר בתרתי לטיבותא. אלא שיש לדחוק דפי' ששהה עד כדי שיעבור אדם שם, ורוחק⁶.

(יא) עתוי"ס דבי"מ יח ב סד"ה מעולם, וז"ל: וצ"ל שלא ראו עדים החתימה דאי ראו החתימה שהיא שלהם הול"ל מהו דתימא דילמא אתרמאי עדים כעדים וחתימה כחתימה, עכ"ל. וכן כת' בגיטין כו ב בתד"ה מעולם.

5 גם כבאה"ג סק"ע ציין לרש"י ותוס', אבל הבאה"ג ציין זאת על התחלת הדין: או שמצאו וכו'. ורבנו דקדק לציין זאת על מ"ש המחבר: בביתו. וגם הוסיף רבנו שזה בתוס' ד"ה או כו'.

6 מ"ש רבנו מהרשב"א הוא בגיטין כו ב, שהביא שם דברי הירושלמי שם פ"ג ה"ג: עבר גכרי מהו וכו'. ומוכת מזה הא סיים בשו"ע: אפילו היה עכו"ם שעבר שם, וכמ"ש בבאה"ג סק"צ. ומ"ש רבנו לטור, הוא גם על החידוש שאם ראה שעבר אדם שם — אפילו איכא תרתי לטיבותא דלא שכיחי שיירות ולא הוחזקו ב' יב"ש — חיישינן. ומש"ש

באר הגולה

ב' אע"ג דגמ' אחר' לנורא מרנן מהדרינן טביעות עינא דמ"ט לעיל לא כתנן רבנן וכן הרמב"ם וכתב ה"ה הטעם לפי שאין מלוי לנורא מרנן נזירות הללו וינא הדבר לכלל מחלוקת מי הוא לנורא מרנן וכלוי להחזיר נזירות ערוה.

ג מנרייתא שם ע"ה וכלוקייתא דר' זורא שם ע"ג ולא ינא

ללשנא נתרל. ד הרמב"ם נפ"ג מה"ג וכמ"ס ה"ה שם דס"ל דר' זורא לא פלג עליה דרנא חלל נזירות טביעות מנזירות וכו' והאריך שם לנאר טעמו וגם הרב כ"מ הרמב"ם לא מזכיר תנאי זה דמעות נזירות שוות וכן רית' נצ"ה שכתב דגם השלטי גמרי' דגם ה"ר ישעיהו האחרון דתוספין לע"פ שאין שוות נזירות שוות דתוספין שוות קידש זה אשה אחרת שמה כשם אשת זה כו' ולא הסכים.

מועיל טביעות עין להכשירו ב' אלא כשמוצאו אותו בעצמו שאבד לו ג ואם לא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון ולא שכיהי שיירתא מחזירין אותו בלא סימן אפילו שהיה כד' שיעבור אדם שם ו (ה) ויש שפסקו שאם אבד ממנו במקום שאין השיירות מצויות אפילו מצאו לאחר זמן מרובה לא תישינן שמה אחר הוא אפילו הוחזקו באותו מקום שנים ששמותיהם שווים וזמנות נשותיהם שווים ואם אבד במקום שהשיירות מצויות אם מצאו מיד ועדיין לא שהיה אדם שם מהעובדים או שמוצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעות עין בארכו ורחבו של גט שהיה כרוך הרי הוא בחזקתו ותתגרש בו ואם הוחזקו באותו המקום שנים ששמותיהם שווים ה' וזמנות נשותיהם שווים ו אם אבד במקום שהשיירות מצויות חוששין שמה גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא הואיל ועבר אדם שם אע"פ שלא שהה אבל אם לא עבר אדם שם הרי הוא בחזקתו. הנה: (שו) י"ל שאם הוזכר שם העיר נגט אין לחוש לשיירות מנזירות דאין חוששין לשני עיירות ששם זה (תש) הרא"ש כלל מ"ה).

ד הרמב"ם נפ"ג מה"ג וכמ"ס ה"ה שם דס"ל דר' זורא לא פלג עליה דרנא חלל נזירות טביעות מנזירות וכו' והאריך שם לנאר טעמו וגם הרב כ"מ הרמב"ם לא מזכיר תנאי זה דמעות נזירות שוות וכן רית' נצ"ה שכתב דגם השלטי גמרי' דגם ה"ר ישעיהו האחרון דתוספין לע"פ שאין שוות נזירות שוות דתוספין שוות קידש זה אשה אחרת שמה כשם אשת זה כו' ולא הסכים.

ביאורי הגר"א

אכל הוחזקו לנד ל"ל זה אכל הראב"ד ופ' דברי הר"ף שכתב והוחזקו כו' צלל שכיהי שיירתא וכדברי הרא"ש הנ"ל והר"ן כ' ב' הפי' והרשב"א תמה ע"ז דלמה לא משני ר"ז כלן שהוחזקו כו' וזהו דעת הרמב"ם: (טו) י"א כו'. דבריו תמוהין דהא נגמ' דגיטין וצ"ח שם אחר חוששין לשני שוירי כו' ועתו"ס שם כ"ד ב' ד"ה צעדי ואשת כו' ונצ"ח י"ז ב' ד"ה חוששין כו':

(יד) ויש שפ' כו'. הרמב"ם וחמולק צלל' דברים ה' שופ' מ"ש ומכירו תרתי קל' שיהא מזכיר ג"כ הנט ועוד נפסק הר"ף שם עבר ס"ל דדוקא צלית ציה תרתי הוחזקו ושכיהי שיירתא אכל נהוחזקו לנד דוקא שיהא אדם שם דלא ענדינן כתרי חומרא וכ"מ מדברי הר"ף שכתב אכל אדם עבר אדם שם והוחזקו שני יב"ש וכו' ודוקא שכייתו וכו' למעל' דל"ל הוחזקו ועוד ס"ל דדוקא שכייתו

ברכת אליהו

שני יב"ש, ובשכיהי שיירתא אין מחזירים אפילו לא הוחזקו שני יב"ש. והר"ן שם כתב כי הפירוש. ובחידושי הרשב"א שם תמה על פירוש הראב"ד, דלמה לא משני ר"ז שם כאן שהוחזקו שני יב"ש וכאן שלא הוחזקו שני יב"ש. וזהו דעת הרמב"ם — שמפרש דברי הר"ף דלא כהראב"ד.

(טו) דבריו תמוהין דהא נגמ' דגיטין ג' א' וב"מ יז ב' אמרו חיישינן לשני שוירי כו'. ועתו"ס בגיטין כד ב' ד"ה בערי שכתבו: וא"ת למאן דחייש לקמן בפירקין לשני שוירי ולשני יוסף בן שמעון אע"ג דלא הוחזקו א"כ לר"מ יפסלו כל הגיטין דלא משכחת תו שום גט שיהא מוכח מתוכו ואומר ר"י דדוקא בגט הנמצא הוא דחייש שמה מאחר גפ' אכל חשיב שפיר מוכח מתוכו כיון דלא הוחזקו אלא שוירי א' ויוסף בן שמעון אחד, עכ"ל. ובב"מ יז ב' ד"ה חיישינן לשני שוירי כתבו: וא"ת א"כ לרב הונא היאך יגרש כל אדם את אשתו לר"מ דאין מוכיח מתוכו כיון דחיישינן לשני שוירי וי"ל כיון דלא הוחזקו וזו שפיר מוכיח בתוכו וז"מ כשנפל חיישינן, עכ"ל. הרי כשנפל חיישינן לשני עיירות ששם שוה, ולכן תמה מ"ש כאן שאין חוששין⁹.

(יד) וזהו שיטת הרמב"ם בפ"ג מה' גירושין. ומחולק בשלשה דברים: הא' שמפרש מ"ש בגיטין כו' א' "ומכירו" תרתי קאמר שיהא מזכיר ג"כ הנט. ועוד בפסק הר"ף שם שלא עבר ס"ל דדוקא באית ביה תרתי לריעותא — הוחזקו שני יב"ש ושכיהי שיירתא — אין מחזירין בעבר אדם שם. אבל בהוחזקו לבד⁶ דוקא שהיה אדם שם אין מחזירין, ואם עבר ולא שהיה מחזירין. דלא ענדינן כתרי חומרא — דהיינו חומרא דר"ז שאין מחזירין בשיירות מצויות אפילו לא הוחזקו שני יב"ש, וחומרא דמ"ד כל שלא עבר אדם שם, וכ"מ מדברי הר"ף שכתב אבל אם עבר אדם שם והוחזקו שני יב"ש חיישינן וכו'. והוא פסק למעלה דא"צ הוחזקו שני יב"ש. אע"כ מוכח, שאם רק עבר אדם שם, מחזירין כ"ז שאין תרתי לריעותא: ששכיהי שיירות והוחזקו שני יב"ש. ואם שהיה אדם שם, אין מחזירים אפילו אם שכיהי שיירות לבד ולא הוחזקו שני יב"ש. ועוד ס"ל דדוקא שכיהי שיירות אין מחזירים, אבל הוחזקו שני יב"ש לבד ולא שכיהי שיירות ל"ל בה, ומחזירים אפילו בשהיה אדם שם. אבל הראב"ד מפרש דברי הר"ף — שכתב והוחזקו כו' — בלא שכיהי שיירתא — וכדברי הרא"ש הנ"ל בסק"ב — שאז אין מחזירים בהוחזקו

9 ועס"ז סק"ה וב"ש סק"ד ופ"ת סק"ג.

8 בחזו"א סצ"ו סק"ד כתב שצ"ל בביאורי הגר"א: אבל בשכיהי שיירתא לבד, וע"ע מ"ש על ס"ק זה.

קלג צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים. ובו ג' סעיפים

באר הגולה

א משנה גיטין דף פ"ו ע"א שאלו העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם וכתב הר"ף שבעין מינה לכתחלה בעין עדי מסירה והן העיקר שאלו העדים חותמין וכו'.

ב שם. ג כ"כ הר"ף והרמב"ם בפ"ה מהל' גירושין וכ"כ הר"ן ושכ"נ מהל' דעת הרמב"ן והרשב"א וכ"כ ר' ירוחם. ד רמב"ם שם גס יט מן הגלוס והרשב"א גס ר"ת והצ"ח הטור. ה טור ודברי אביו הר"ף נפקדו.

ביאורי הגר"א

נפ' נתרא שם עריכ שם ועתו"ס ד' א' ד"ה דק"ל כו': (ד) וע"ל ר"ס ק"ל כו'. ג"כ לחומרא בעלמא וכמו"ס הרמב"ם נפ"ל הלכה ט"ו נותנו לה צפני שני' זין צפני אותן העדים החתומים עליו זין צפני שנים אחרים כו' ועמ"ס שם: (והיינו) משום חזי דבר לדעת ר"ף נפס"ג דצ"ע ועתו"ס דצ"ק (ע"ג) [ע' ז'] ד"ה למעוטי כו' ולר"ף ק"ל כיון דשליש נאמן לכך לא הוי חזי דבר

קלג (א) צריך כו'. הר"ף נפ' נתרא והצ"ח הר"ף שם ס"ז ע"ש ומ"ש וכן צריך כו' ומתני' דפ' השולח מתקנת ר"ג אלל ל"ד כמ"ש תוס' ג' ז' גד"ה רל"ח כו' וערל"ש צפ"ד ס"ז: (ב) ושימסור לה כו'. כן פי' דברי הטור והוא לכתחלה דהא קי"ל כריצ"ק וף נאסורין כמ"ש נפס"ד ז' ז' וכן שצנן כו' ועס' קל"ד ס"א: (ג) וי"א כו'. הר"ף

ברכת אליהו

ס"ב וב"ש סק"ג. (ד) ג"כ לחומרא בעלמא. ובמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' גירושין הלפ"ז: נותנו לה בפני שנים בין בפני אותן העדים החתומים עליו בין בפני שנים אחרים כו'. ועמ"ס שם שהביא ראיות לזה. והטעם שנהגו לקחת כת אחת של עדים לחתימה ולמסירה ולא שתי כתות היינו משום דבשתי כתות הוי חצי דבר לדעת ר"ף בפס"ג דב"ב נו ב. שהר"ף כתב שם, דבשני חזקה מתקיימת החזקה אפילו בשלש כתי עדים, משום, דעדות כל שתא ושחא משני חזקה דבר מעליא הוא דהא מייחייב לאהדורי פירי דתרתני שני אפומיהו כד לא אתיא כת שלישית. משא"כ לענין שתי שערות — כששנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה — דהוא שעה חצי דבר הוא ולא מהניא מידי הלכך לא מצטרפי. ועת"ס דב"ב ע ב ד"ה למעוטי כו', שהקשו על שיטת הר"ף מהא, דתנן בגיטין ט ב האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע אלמא לא חשיב כי האי גוונא חצי דבר אע"ג דצריכי אלו לאלו דאפילו למ"ד שליש נאמן כשגט בידו ולא צריכי עדי אמירה לעדי קבלה מ"מ כיון שצריך שנראה הגט בידו חצי דבר הוא. ולר"ף צ"ל כיון דשליש נאמן לכך לא הוי חצי דבר, מאחר דעדי אמירה לא צריכי לעדי קבלה. דלא פתוס' שכתבו דכיון שצריך שנראה הגט בידו חצי דבר הוא. משא"כ כאן. וזהו הטעם שנהגו שחתי' כת אחת לחתימה ולמסירה, דכיון שלכתחילה צריך גם עדי חתימה וגם עדי מסירה הוי חצי דבר בשתי כיתות. ומיהו אינו כלום לדינא, כיון דמצד הדין עדי מסירה הם העיקר, ומעיקר הדין ליצ' לעדי

(א) כ"כ הר"ף בפרק בתרא דגיטין אהא דתנן שם פו א: ר"א אעפ"י שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וכו' שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. והביאו הרא"ש שם ס"ו. ומ"ש המחבר: וכן צריך להחתים עליו עדים וכו', הוא מתני' דפ' השולח מתקנת ר"ג. דתנן שם לד ב: התקין ר"ג וכו' העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם. אבל ל"ד כמ"ש תוס' שם ג ב ברי"ה רא"א, וז"ל והדתנן בהשולח התקין ר"ג שיהיו העדים חותמין על הגט לא שצריך לעשות כן אלא שתקין שילמד להם לעשות כן שלא יצטרכו לעדי מסירה כשירצו להראות לראיה השטר והגט אבל אם באים לסמוך לכתחילה אעדי מסירה סומכין, עכ"ל. וקרא"ש שם בפ"ד ס"ב, וגם שם כתב כנ"ל.¹

(ב) כן פי' בי דברי הפוד, והוא לכתחלה, דהא קי"ל כריב"ק שעדותם מצטרפת אפילו בזה אחר זה, ואף באיפורין — במ"ש בפנהדירין ל ב: וכן שבבן ושכבת [לענין שתי שערות שכשר כשלא דאו בבת אחת]. ועיין סימן קל"ד ס"א — לענין מסירת מודעא — שכתב בהג"ה: ואע"פ שלא מסר בפני ב' עדים ביחד רק בזה שלא בפני זה, ועמ"ש סק"ד.²

(ג) כ"ה הרא"ש בפרק בתרא דגיטין ס"ו [ושם כתב שבכת"ג הגט בטל]. וקרא"ש שם [שהאריך בזה, ושם לו א כתב הר"ן שיש מן הגאונים שהורו שהוא פסול כלומר מדרבנן]. ועת"ס ד א ד"ה דקרי"ל כו', וז"ל: דאי ליכא ושם עדי מסירה אינה מגורשת אע"ג דאיכא עדי חתימה ולא מהני עדי חתימה אלא שאם ימותו עדי מסירה או ילכו למה"י שתינשא ע"י עדי חתימה דמסתמא בהכשר נעשה וכו' עכ"ל. [ועט"ו

2 ועיין כאן בב"ה ובט"ו סק"א ובב"ש סק"א ובפ"ת סק"א ובביאורי הגר"א סימן ק"ל סק"ט.

1 ולפי"ז מצד הדין כשיש עדי מסירה א"צ עדי חתימה. וע"ל סק"ד ופ"ת בסימן ק"ל סק"א וסקריא.

באר הגולה

ולא שני כיתות.

ב ו (ה) צריך שיהיו גם החתימות יבשות בשעת נתינת הגט.
ג ז (ו) רגילין ליתן הגט במנין עשרה.

ו סמ"ג וסמ"ק וכל
נו וסמ"ק וסמ"ק
כדי שלא יהיה קרוי
כתב שיכול להזדייק.
ז כ"כ בקונטרסין
גם רפ"ה.
א ל' הטור ומה'
דל"ר ששט הלי מלך
דמסר וכו' ערכין ד'
כ"ל ע"פ.
ב וכו' גם הרמב"ם זצ"ל ומה'.

קלד צריך שיבטל הבעל כל מודעות. וכו' י סעיפים

א א (א) צריך שיבטל כל מודעה קודם שיתן הגט (ב) שאם מסר מודעה בפני
שנים ואמר גט שאני רוצה ליתן לאשתי העו שאני אנוס ליתנו ולכן אני אומר
בפניכם שיהא בטל הרי הוא בטל ב (ג) אע"פ שלא לקח בקנין. הנה: (ד) ואע"פ שלא
מסר בפני ג' עדים צריך רק נזה שלא בפני זה ונלמד שיהיו כשרים (ריב"ש סימן רל"ב).
ב וכו' גם הרמב"ם זצ"ל ומה'.

ביאורי הגר"א

קלד (א) צריך כו'. תו' דעירוכין שם והרי"ף
והר"ש צפ"ד דגיטין וסמ"ק (ב) שאם כו'.
גמ' שם: (ג) אע"פ כו'. הרמב"ם ומה' זצ"ל
מודעה כו' קנין כו' ושם הלי קנין כו' וע"כ מודעה בלא
קנין: (ד) ואע"פ שלא כו'. דק"ל כריב"ק צפ"ד
דסנהדרין ונוטין ל"ג ז' דלמא כריב"ק ס"ל שם:

דלמא כתוב' ומש"כ כן. ות' אינו כלום לדינא:
(ה) צריך כו'. ע"ל ס"ס קכ"ד: (ו) רגילין כו'.
ע"ל ס' קל"ו ס"ו צה"ה ולכן נהגו כו' וכל שהיה
לפרסומי הוא נעשה כמ"ש צפ"ק דכתובות (ל"ל)
[וכדל"ל] שמואל כו'.

ברכת אליהו

רש"י מהו דתימא בטולי בטליה (מסתמא בטלה למודעה —
רש"י) קמ"ל וכו' עד דמבטל ליה למודעה. ובתוס' שם
ד"ה האי כו' כתבו: לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי
וכו' דחיישינן שמא בטלו אותו. והרי"ף בפ"ד דגיטין לד
א והרא"ש שם ס"ו הביאו סוגיא דערכין הג"ל ורש"י.
(ב) גמ' שם [בערכין כא ב הג"ל בסק"א].
(ג) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"כ. והא' לזה מ"ש
בב"ב מ א: מודעה בפני שנים ואין צריך לומר כתוב
כו' קנין בפני שנים ואצ"ל כתוב. השם: האי קנין היכי
דמי אי כמעשה ב"ד דמי ליבעי תלתא אי לא כמעשה ב"ד
דמי אמאי אצ"ל כתובו בטר דבעי הדר פשטא כו' משום
דסתם קנין לכתיבה עומד. ומתא שהוכיח מודעה לחוד
וקנין לחוד, ומתא שהקשו: היכי דמי וכו' רק אקנין,
ע"כ דמודעה דקאמר היינו בלא קנין.
(ד) דקו"ל כרבי יהושע בן קרחא בפ"ג דסנהדרין ל ב,
דעדותם מצטרפת אפילו בזה אחר זה. ובגיטין לג ב מדמינן
גיטין לממונות לענין הא דריב"ק, דאמרין שם — אהא
דקתני יכול לבטל זה שלא בפני זה — דלמא כריב"ק
ס"ל. — שם בריב"ש סימן רל"ב.

חתימה, א"כ לא הוי חצי דבר, והא דמצריך לקחת עדי
חתימה לעדי מסירה הוא חומרא בעלמא. [ועט"ו סק"ג
וב"ש סק"ד וביאורי הגר"א סימן ק"ל סק"ט וסימן קנ"ד
בסדר הגט סק"ה].

(ה) ע"ל ס"ס קכ"ד [ומש"ש סק"ב, דלמחבר שכתב שם
הטעם פן יהא קרוי כתב שיכול להזדייק, היינו משום
דלכתחלה יש לחוש לדברי ריב"ב, דאין כותבין על דבר
שיכול להזדייק, אבל במדרכי כ' הטעם דלא יהא כתב שאינו
מתקיים. ועט"ו סק"ד].

(ו) ע"ל ס' קל"ו ס"ו צה"ה שכתב: ולכן נהגו לתת
הגט ברבים שאם היו בערי שנים ששמותיהם שווים (שיהי')
אצל הגט. וכל שהוא לפרסומי הוא בעשרה, כמ"ש בפ"ק
דכתובות ז ב: ואידך אי ס"ד למידרש לא סגי דלא עשרה
אין לפרסומי מילתא וכדל"ל שמואל לרב חנא בגדתא פוק
ואיתי לי בי עשרה ואימא לך באנפיהו המוכח לעובר
קנה.

(א) איתא בערכין כא ב: אמר רב ששת דאי מאן דמסר
מודעה אגטא מודעה מודעה. ומקשינן: פשיטא. ותראינן:
לא צריכא דע"י ואירצי (לתת הגט והמודעה לא ביטל —

מרצונו או אם מסר מודעה, וע"ז קאמר שצריך שיבטל כל
מודעה וכו' שאם מסר מודעה וכו'. ובס"ג הוסיף המחבר,
שנהגו להצריך ביטול מודעה אף למי שאנו יודעים שמגרש
מרצונו. ועי"ה"ט בב"ח ריש סימן זה. שחילק בין מגרש
סתם — ולא ידעינן אם מגרש מרצונו או מחמת אונס לבין
כשנודע שמגרש מרצונו.

ועדיין צ"ע למה ציין רבנו להרי"ף והרא"ש בפ"ד דגיטין,
הרי הרי"ף והרא"ש שם רק הביאו את דברי הגמ' דערכין,
ומה אנו למדים מהם יותר — מדברי הגמרא. ובנוגע לרא"ש,
אפ"ל כי היות והרא"ש כתב שם, שבמגרש מרצונו א"צ
לבטל, ש"מ שבסתם כן צריך לבטל. אבל כמובן שזה
דוחק, וה' יאיר עיני.

ו בבא"ה סק"א בהתחלת הסעיף ציין לגמ' דערכין שציין
רבנו בסק"ב. ורבנו — שציין כאן לדברי התוס' — נראה
ש"ל, שמדברי הגמ' אנו למדים מ"ש המחבר להלן: נראה
מסר מודעה וכו'. אבל כאן שכתב המחבר: צריך שיבטל כל
מודעה וכו' — והיינו אפילו אם אין אנו יודעים שמסר
מודעה — והו מדברי התוס' שם, שכתבו: לפיכך נהגו העולם
לבטל וכו' דחיישינן ש"מ בטלו אותו. אלא שעדיין
צ"ב, שהדין הזה — שצריך לבטל תמיד — כתבו המחבר
בס"ג. ועי"ה"ט בבא"ה סק"ו. וא"כ לכאורה כאן — שכתב
המחבר: צריך שיבטל כל מודעה — ל"נ שמדבר במגרש
מרצונו, אלא שיוודע שמקורו מסר מודעה. אבל זה לא קשה,
כי כאן מירי במגרש סתם, ואין אנו יודעים אם זה מלכתחילה

באר הגולה

ג מדברי אביו הראש
נפסקין פ' השולח
זכ"כ הרשב"א והר"ן
ס' ופ' מהלך דלמרי'
צ"ב גילוי מילתא
נעלמא הוא דף מ'
ע"ג.

ד נפסקי' הג"ל. ואכן
מכוננים דברי הרמב"ם
והר"ן נסוק גיטין.

(ה) ואף על פי ג שאין מכירין את אונסו ד (ו) ואפילו אם האונס שאמר היה שקר
(ו) ואף על פי שנתנו אח"כ לא אמרינן שביטול המודעה שמסר עד שיאמר בפירוש
שמבטל המודעה ואז היא בטלה (ח) ואינו צריך קנין. ב ה (ט) לכן צריך
שיבטל קודם כתיבת הגט כל מודעה שמסר ויאמר כן הריני מבטל כל מודעה
שמסרתי על גט זה וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול
לגט זה וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבטל הגט מחמתו
והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל
ס' נפ"ו ולא כמו שכתב מדברי הרמב"ן. ה ל' תיקון הגט להרשב"א

ביאורי הגר"א

(ה) אע"פ כו' צ"ב ח"ט ז': (ז) ואפי' כו' הראש"ש
ס': (ז) ואע"פ כו' גמ' דערוכין ס': (ח) ואע"פ
קנין. רמב"ם חוש"ש ל"ז דע"ה כו' אלתא אפי' בנינו
דעת ס"ד דמהני: (ט) לכן צריך כו' וי"א כו' ז"ל
הרמב"ם נפ"ו הלכה ג"י וט' וכן אם תור כו' בטל הוא
וכ"כ שכתבנו מודעה זאת וזאת בטל וכ' אח"כ ונתנו לה
לע"פ שביטל המודעה קודם שיכתוב הגט הרי הגט בטל
א"כ וזהו תק' דבר זה כו' ועמנו דעם דביטול השליחות
משום דדיוור ונטל דיוור כו"ש ל"ז ז' וכן ביטול המודעה

ברכת אליהו

(ה) כ"ב מ ב: כל מודעה דלא כתיב בה אנו ידעינן ביה
באונסא דפליגא לאו מודעה היא. ומקשינן: מודעה דמאי
אי דגיטא דמתנתא גלויי מילתא בעלמא היא (הלכך א"צ
לפרש אונסו וכו' — רש"ם).
(ו) הראש"ש בגיטין פ"ד ס"ו ובב"ב פ"ג ס"ב, וז"ל בב"ב
שם: ואפילו אם ידוע הדבר שאותה מודעה שמסר בפני
העדים דברי שקר הם הויא מודעה וכו' עכ"ל.
(ז) גמ' דערכין כא ב הג"ל בסק"א.
(ח) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"כ. ממ"ש בערכין
כא ב הג"ל בסק"א לא צריכא דעשייה ואירצו מהו דתימא
בטולי בטליה קמ"ל. והיינו דמהו דתימא דמסתמא בטלה
למודעה. אלמא אפילו בגילוי דעת פ"ד דמהני. וע"ז קמ"ל
שצריך שיבטל למודעה בפירוש, אבל עכ"פ — מוכח מכאן
— שא"צ קנין.
(ט) וז"ל הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"ט: וכן אם אמר
כו' בטל הוא וכ"כ שאבטל בו מודעה זאת ה"ה בטל וכתב
אח"כ ונתנו לה אע"פ שביטל המודעה קודם שיכתוב הגט
הרי הגט בטל. ובה"כ כ': א"כ מהו תק' דבר זה שיאמרו
לו העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל הדברים
שמסרת שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים לבטל גט הרי
הן בטלים והוא אומר הן וכו' עכ"ל. ונעמנו, דהעם דביטול
השליחות משום דדיוור מבטל דיוור, כמ"ש בגיטין לב
ב. וכן ביטול המודעה מהני, משום שהדיוור השני מבטל
הדיוור הראשון. והריהו למודעה על הביטול, מהני הדיוור
האחרון לבטל הדיוור הראשון — שמסר מודעה על הביטול.
וערא"ש שם פ"ד פ"ו שסובר דסגי אם אומר שמבטל מודעה

ובבאה"ג צ"ן גם לרשב"א והר"ן בגיטין ופ"פ וכו"ה בב"י.
ורבנו שם צ"ן רק הראש"ש. ואולי מפני שברא"ש איתא לשון
"שק"ש שכתב המחבר. ויותר נראה שרבנו הוסיף על מ"ש
הבאה"ג — שזה גם ברא"ש בב"ב.

2 בבאה"ג סק"ג כתב כאן: מדברי אביו הראש"ש וכו'. ורבנו
הדגיש כאן שד"ן זה — אע"פ שאין מכירין את אונסו —
הוא בגמ' בב"ב שם. ובסק"ן צ"ן רבנו הראש"ש על הד"ן:
ואפילו אם האונס שאמר הי' שקר — שזה לא מפורש בגמ'.

באר הגולה

ו' טור וכ"כ המורכבי
נפ' השולח וגם ה"ה
נפס"ו.

ז הרמב"ם נפ"ו וכתב
ה"ה כפי גירסתו
במורח גיטול גופיה
ויהא נטילה גירסת
ר"ה מתורת גט לא
נטילה וכו' גיטין דף
ל"ג ע"ב ומתבאר
משם שאל נטילה
מתורת גט אפילו חזר
ומגרש נז לעולם וכו'
ואף ע"פ שד"ס
החולקים עליו וכת"ס
המחזק נ"י מ"ח ס"ס
ה"ה שם וכו' כולם
כתבו שיש לחוש בדבר
ולדעת רבינו לפי
הגרסאות אם נשאת
גט זה תאל והולך
מחזר ובאחר נפשו
ירחק מהם.

ח רבי מיימוני מבאר
בס' רדב"ד

הרמב"ם.
כמו קני את ותחזר.
שליחתי לעיל וכתב שם
דף פ"ח ע"ג.

מחמתו גט זה או שיוצע כחו של גט זה מחמת אותה מודעה או אותו דיבור.
הנה: וי"א דמני חס אומר שמנטל מודעה (י) ומודעה דמודעה עד סוף כל מודעי (טור נ"ס
הרמ"ם) וכן נוהגין אך טוב לכתולה לחוש ולומר כסדרה הראשונה. ג' ו' נהגו להצריך
ביטול מודעה אף למגרש מרצונו. הנה: ומיהו חס סכה ונלטל כשר (מ"כ נ"ס הרמ"ם)
מאחר שמגרש מרצונו (מ"כ נ"ס מהר"ם) ונהגו עוד לנטל מודעי קודם שיצא לכתוב קודם
הנתינה (במורכבי) ו' (יא) ואף ע"פ ש"א שאל נטל הנט זין כתיבה לנתינה לא היה מועיל
אחר כך ביטול מודעי לגרש בלתי נט ולכן אין מציין אותו לילך עד שיתן הנט אפ"ה מחמירין
ג"כ לנטל מודעי נשעת נתינה (עיין נ"י). ד' ח' אם נשבע הבעל ליתן גט צריך
שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס אך ערבות יתן אם ירצה שאין זה דומה
לאונס. הנה: (יב) וה"ה חס קבל קנין לגרש (פסקי מהרא"י סימן קע"ג) ט' (יג) חל חס
קבל עליו קנסות חס לא יגרש לא מקרי אונס מאחר דתלה גיטו בדבר אחר ויכול ליתן הקנסות
ולא לגרש (נ"י נ"ס תש"ו) וכן הוא במהרי"ק שם נפסקים) ויש מחמירין אפילו סכ"ג (שם
נ"ס) הרמב"ם) וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס חל חס כנר גירש מופני זה (יד) ואפילו
גירש מכה שנבעה שעה ומעטו לגרש הנט כשר הואיל ומתחילה לא אנסוהו על כך (תשובת
הריטב"א) י"א דלא מקרי אונס חל חס שמוסין לאדם עמו חל חס אונסין לאחר עד שיגרש
חזירו אפילו חל על נז או להיפך לא מקרי אונס (תשובת הרשב"ץ) ויש מחמירין נאז על נז
(נ"י) וע"ל סימן קנ"ד מדין חל. ה' הא האינו גט כשהוא אונס ח"מ כשמסר
מודעה אבל אם לא מסר מודעה, אם אנסוהו שלא כדין פסול וכדין כגון שהוא
חייב להוציא ואינו רוצה כ' ואנסוהו ב"ד עד שהוציא הוא גט ל' (טו) ומצוה על כל

הרמב"ם. ויבאר שם חס נתיב בלתי קנין ליתן קנס חס לא יגרשנה אף על הקנס לא חל דנקיין אחד נעשה דהוי
כמו קני את ותחזר. י' משנה ונ"י גיטין דף פ"ח ע"ג. כ' פ' אונסים אותו עד שיאמר רוצה אני כדנקיין נמשכה דערבין
שליחתי לעיל וכתב שם שם ועד שיאמר רוצה אני היינו שנטל המודעה בפירוש. ל' טור מהא דל"י אשכחיה וכו' גיטין
דף פ"ח ע"ג.

ביאורי הגר"א

אם כו'. דבריו תמוהים שם כ' אין הקנין כלום
וכמ"ס הרמב"ם נפ"ה מה' מכירה: (יג) אבל
אם כו'. כמ"ס מ"ה מ"ו אריב"י ומעשה נזידין כו' ואלו
קונס כו': (יד) ואפ"י גירש כו'. כמ"ס נ"י וי"ז
ז' ולמלא שאלו כו': (טו) ומצוה כו'. גיטין ל"ד

ברכת אליהו

(יב) דבריו תמוהים. דשם — בפסקי מהרא"י סימן קע"ג —
כתב שאין הקנין כלום. וכמ"ס הרמב"ם בפ"ה מה' מכירה
הלכה י"א, י"ג, דאין שום קנין גתס ע"ז.³

(יג) כמ"ס בגיטין מה ב' במשנה: א"ר יוסי ברי' משנה
בצידן באחד שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך וגרשה
וכו'. ושם מו ב' בגמ'. מאי קונס א"ר הונא באומר יאסרו
כל פירות שבעולם עלי אם איני מגרשך. אלמא דלא מקרי
אונס מחמת הקונם בכה"ג.

(יד) כמ"ס בבב"ב מו ב': ודילמא שאני אונסא דנפשיה
מאונסא דאחריני. ולפיכך כאן — ששבועה זו הוא הביאה
על עצמו, שהרי מרצון חייב עצמו בשבועה לגרש —
לא מקרי אונס.

(טו) בבבא"ג סק"ל ציין לטור מגיטין פה ב'. ודברי
הסור והגמ' שם הם שגם בזמן שאין מומחין אפשר

הרמב"ם שם דס"ל דביטול נסתם אינו מנטל כל המודעות
ע"ש: (י) ומודעה דמודעה עד כו'. דעד העולם
לחוד לא מהני כמ"ס נ"י הכותב אינע"א להו לר"י
פירי פירות דוקא כו' א"ל כו'. הר"ם שם: (יא) ואע"פ
כו'. ע"ל ס' קמ"א (ס"ע) [ס"ע] ס"י: (יב) וה"ה

(י) דער העולם לחוד לא מהני, כמ"ס ברי"ף הכותב כתובות
פג ב' — אהא דתנן ר"י אומר לעולם אוכל פירי פירות
עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותיהן ובפירי
פירותיהן עד עולם — איבע"א להו לר"י פירי פירות
דוקא או דילמא עד עולם דוקא כו' האי כתב לה עד עולם
ולא כתב לה פירי פירות הויא לעולם אפירות קאי (לא
אוכל הפירות לעולם לא בשנה זו ולא בשנים הבאות
אבל פירי פירות אוכל — רש"י) להכי איצטרך פירי
פירות. וה"ל בביטול מודעה לא מהני בעד עולם לחוד,
דעד עולם לא קאי אלא אביטול מודעי, אבל לא אמודעי
דמודעי. — הר"ן שם.

(יא) ק"ל ס' קמ"א סעי' ס"ו. [ושם הביא המחבר דין
זה. ועמ"ש ס"ק קל"ג לבאר השיטות בזה. ועיין כאן
ב"ש סק"ה].

באר הגולה

מ תהא דרב ונגיד
וכי' קדושין דף י"ב
ע"ב וינחות דף כ"ב
ע"א.
ג ל' הרנו"ס שס
צפ"ו.
ס מיתרא דרב נחמן
וכי' גיטין דף פ"ח
ע"ב.
צ צ"י דלי מוסרה
ולא נישל אפי' כדן
לינו גט כלל כח"ש
לעיל.
פ שס בנימרא דרב
נחמן.
צ שס.
ק שס נמשנה וכת"ש
התוס' שס צבס ר"ת
ורב יהודה גאון צה"ג
ולאס הירושלמי וכ"כ
הטור והרנו"ס צפ"ג
וש"פ.
ר טור צסי' קל"ח
צבס הרנו"ס מדין נתן
גידה והיא יאנה
שא"צ לחזור וליטלו
שס צתוס' וש"פ.

ו מ מי שמסר
ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו למגרש לבטל המודעא.
מודעא על הגט מכין אותו מכת מרדות ו מפני שגרם להיות ממזרים שהיה הגיע
הגט לידה ותנשא בו ואח"כ יבואו עדים שביטל בפניהם או שמסר מודעא בפניהם
קודם שיכתוב הגט ונמצא הולד ממזר. הנה: (טז) ואפילו בטל המודעא צעעת נתינה
אפי"ה (יז) משמתין ליה דיש לחוש שמא איכא דידעי במודעא ולא ידעי צניטול (תשובת הרא"ש
כלל כ"ג וכ"כ הג"י צבס התוספות). ז ס אנסוהו ישראל לגרש שלא כדן
ע ואמר רוצה אני וגם ביטל המודעא או לא מסרה פסול פ ואעפ"כ פסלה מן הכהונה.
ח צ אנסוהו עכו"ם לגרש אם הוא חייב לגרש מן הדין פסול אעפ"כ פסלה מהכהונה
ואם לא היה חייב לגרש מן הדין אפילו ריח גט אין בו ולא נפסלה מכהונה
ואפילו אם קבל נועות על נתינת הגט לא אמרינן משום זה נתרצה (הגהות אלפסי פרק המגרש).
ט ק אם דחקו אותו ב"ד של ישראל ע"י עכו"ם והיו העכו"ם מכין אותו ואומרים
עשה מה שישראל אומרים לך דינו כאנסוהו ישראל. י ו גט שמסר הבעל
מודעא על נתינתו ונתנו לה ואח"כ ביטל מרצונו ואמר לה תתגרשי בגט שנתתי
לך כבר א"צ לחזור וליטלו ממנה *.

קלה צריך לקרות הגט קודם נתינה ולאחריו. ובו ה' סעיפים

א א העדים שנותנים הגט לפניהם צריכים לקרותו קודם נתינה * (א) וטוב
לקרותו גם לאחר נתינה ואם לא קראוהו אלא לאחר נתינה בלבד מגורשת.
הנה: וכן אם יעידו צטוב שזהו גיטה (צסדר הגט) ולכתילה לנו נוהגין שהחסד המסדר הגט
יוונה כח"ש צסיוקל"ח סעיף ג'. * ועיין צמ"ש צסעיף ג' צנהה. א מיתרא דתרימר וכי' גיטין דף י"ט ע"ג. * שס צתוס' וש"פ.

ביאורי הגר"א

משום שציה כו' פשטא דגמ' לא נראה דפריך ר"י
וליתגדיה מר דרב כו' והשיב לו דעדיף כו' משמע דהרש"ו
צידו ול"ק לו כלל צציה אותו עצמו וקא' ציער שוחא כו' :

קלה (א) וטוב כו' ואם כו'. תוס' שס ד"ה צריכי

ברכת אליהו

וכמ"ש בקידושין ע כ : אמר ליה מאי טעמא שמתיה מר
להתא גברא ציער שוחא דרבנן ונגדיה מר דרב מנגיד
על מאן דמצער שוחא דרבנן דעדיף מיניה עבדי ליה
(חמורה ממנה עשיתי לו לקונסו — רש"י). הרי שאע"ג
שמן הדין אין מחויבים לשמטו, מ"מ הרשות בידם לעשות
כן. ואע"ג דתוס' ביבמות שם ד"ה דמתפקר כו' תירצו
משום שביזה את רב יהודה עצמו, לכן שמתיה דחמיר
מנגידא, פשטא דגמ' לא נראה כן. דפריך ר"ע ולינגדיה
מר דרב כו', והשיב לו דעדיף כו', משמע דהרשות בידו
לשמטיה דעדיף מנגידא, ול"ק לו כלל דביזה אותו עצמו,
וקאמר ציער שוחא דרבנן. [הרי מ' דגם בציער שוחא
דרבנן, הרשות בידם להחרים, אע"ג דחמירא מנגידא.
ועמ"ש בסימן כ"ו סקט"ו].

(א) תוס' בגיטין יט ב ד"ה צריכי כו' ע"ש, וז"ל : והי'
רגיל ר"י לקרות קודם הנתינה ולאחר הנתינה ומיהו פשיטא

א' : (טז) ואפי' בטל כו'. תוספות דיננות שס כ"ב א'
ד"ה דוסר כו' וע"ש צציה דנצטל כו' : (יז) משמתין
ליה. טור והול"ל זה מתשובת הרא"ש וכבר הקשה צ"י
עליו וכ"ל דסובר דרשות צידס להחרים וסומ"ש צקדושין
ע' צ' ואע"ג דתוס' צצציות שס ד"ה דנותפקר כו' תי'

לכופ, דשליחותא דקמאי עבדינן. אולם מ"ש המחבר
דמצוה לכופו למגרש לבטל המודעא הוא ממ"ש שם
לר א בענין ביטול הגט שבפקדות רב ששת היו מכים
וחובטים למי שהי' מבטל הגט. ואמרינן שם שרב יהודה
הכריח לחתניה דר' ירמיה — אחרי שביטל הגט — לצוות
לכתוב גט אחר.

(טז) כ"כ התוס' דיבמות נב א ד"ה דמסר. וע"ש ברי"ה
דמבטל, שכתבו שאפילו למ"ד דביטלו אינו מבוטל לקי
משום שמוציא לעז על הגט.

(יז) כ"כ הטור. והוציא זה מתשובת הרא"ש כלל ג"ג.
וכבר הקשה בי' עליה, דבקידושין יב ב וביבמות נב לא
אמרינן אלא מנגדינן ליה, וידוע דשמתא חמירא מנגידא.
ועוד הקשה הב"י, שכתב הרא"ש בקידושין שם, דהאידיגא
נהוג עלמא כנהרדעי, דאמרי לא מנגיד רב אלא אמאן
דמקדש בביאה. תי"ל דסובר הטור, דרשות בידם להחרים,

באר הגולה

ב' ל' הרוגה"ס צפ"ח
ונתנתה וכו' וקיימת
המחל' גס.
ב טור.

* פירוש דל' אינו
נלמן לאוסרה על
השני דחישין לקטו'.
ד גס וגס וכתב ה"ה
דכי היכי דאינו
נלמן לאוסרה נזקקו
גרש'א כד אינו נלמן
להתירה גדל' קרויה
גרש'א.

קורא אותו תחלה וסוף עם העדים ואח"כ שאל לסופר אם זהו הגט שכתב לשמו ולשמה לשם
גירושין ואח"כ שאל לכל אחד מהעדים אם גזכיר תנינתו ותנינתו וזכירו ואם תתנו זה גפני
זה (כ"ז וי"כ נקונטרס ונסדר גיטין). ב ב (ב) קראוהו ונתנוהו לבעל או לשלוחו
והבנינו לבית ידו ונתנו לה צריך לקרותו פעם ב' קודם שיתננוהו לה ואם לא
קראוהו ונתנו לה וזרקתו לים או לאש ה"ז מגורשת הואיל וקראוהו ותחילה אין
חוששין לו שהחליפו ולא עוד אלא אפילו אמר הבעל שטר אחר היה ולא היה
הגט שקראת' אינו נאמן והרי היא מגורשת ג (ג) ואם הגט בידו ומראה אותו
נאמן * כל זמן שלא נשאת. ג ד (ד) הרי שלא קראו הגט ותחילה ונתנו לה
בפניהם וזרקתו לאור או לים אעפ"י שהבעל אומר כשר היה הרי זו ספק מגורשת.
הנה: (ה) ואפילו אם נשאת תל' (תוס' נל' אחר וכו"כ הנ"י גס רש"א ירי"י ח"ה) (ו) אגב
אם הגט עדיין יול' ונתת ידה אם נשאת לא תל' אלא לא תנשא גט זה ונאמר שלא קראו אותו

ביאורי הגר"א

(ו) אבל אם כו' ריי"ו וכן דייק בפסקי מהרא"י סי' כ'
וודרי הרוגה"ס וי"ש ש"כ הרי כו' וזרקתו כו' ונ' דוקא
נזרקתו הלא"ה לא תל' וכת' ראשון של תוס' הנ"ל אלא
דתוס' ס"ל נתי' ראשון אפי' אם זרקוה לים וכת"ש
בסה"ת ויורדכי וכו"כ בטור וכנ"ל אלא הרוגה"ס ס"ל
דלא דייקין מינה אלא נמנעל צידה דלא תל' וי"ש וי"ש
הוא דעת הרש"א וי"ש דס"ל נתי' השני נתוס' הנ"ל

ע"ש: (ב) קראוהו כו'. כו"ש תוס' שם
נתי' השני אינו כו': (ג) ואם הגט כו'. כו"ש
פ' א' רש"א כו' וכנ"ל נר' אהנה שם וכנ"ל סי' קנ"ח
ק"ל וכת' תוס' הנ"ל דנקראוהו ויירי: (ד) הרי
כו'. כו"ש נתוס' הנ"ל ולי לא קרייה כו' וכו"כ הרש"א
וש"פ: (ה) ואפי' אם כו'. דלא כתי' ראשון נתוס'
הנ"ל והטור פ' כתי' ראשון אלא ש"פ לא כ' כן:

ברכת אליהו

דאי קראה קודם הנתינה וקראה לאחר הנתינה דבר
פשוט הוא דמגורשת, עכ"ל.

(ה) דלא בתירוק ראשון בתוס' בגיטין יט ב ד"ה צריכי
הנ"ל בסק"ב. שהששו שם מהא דאמרינן ביבמות צא ב,
דלכן בטעה והחליף הסופר ונתן גט לאשה ושובר לאיש
תצא מזה ומזה, משום דאיבעי לה לאקרוי, והשתא אי לא
קרייה, אפילו לא החולפה להם אינה מגורשת. ותרצו
בתירוק ראשון, וז"ל: וי"ל דנהי דאסורה לינשא בדלא
קרייה מ"מ אם נשאת לא תצא. ובתירוק השני כתבו:
א"י התם בעיילי לבי ידיה וקנסין לה דאיבעי למיהדר
מיד לאקרוי או לאחר נתינה מאחר שבאה לידי קלקול
וכו' עכ"ל. ולתירוק השני אם לא קראוהו כלל אפילו אם
נשאת תצא. והטור ספק בתירוק הראשון — שאפילו אם
זרקתו לים אם נשאת לא תצא. אבל שאר פוסקים לא כתבו
כן.

(ו) רבנו ירחם נתיב כ"ד ח"ה. וכן דייק בפסקי מהרא"י
סי' כ' מדברי הרמב"ם בה' גירושין פ"א הכ"א ושריע ש"י:
הרי כו' וזרקתו כו'. מ' דוקא בזרקתו היא ספק מגורשת,
הלא"ה — דלא קראוהו ולאחר מכן נמצא הגט ביד האשה —
לא תצא, ובתירוק הראשון של תוס' בגיטין יט ב ד"ה
צריכי הנ"ל בסק"ה. אלא דתוס' פ"ל בתירוק ראשון אפילו
אם זרקוה לים לא תצא. ובמ"ש בסה"ת ומרדכי². ופי' כ'
בטור, ובנ"ל בסק"ה. אבל הרמב"ם ס"ל דלא דייקין מינה
— דנמצא שובר ביד האשה — אלא בנמצא בידה הגט,
דלא תצא, אבל בנסלתו וזרקתו, הוי ספק מגורשת. והא

דאי קראה קודם הנתינה וקראה לאחר הנתינה דבר
פשוט הוא דמגורשת, עכ"ל.

(ב) כמ"ש תוס' בגיטין יט ב ד"ה צריכי וכו'. שהקשו שם
מהא דתנן שם פ א: כתב גט לאיש ושובר לאשה וכו'
ולאחר זמן גט יוצא מתחת ידי האיש ושובר מיד האשה
תצא מזה ומזה. ודייק עלה ביבמות צא ב מאי הו"ל
למעבר. ומשני איבעי לה לאקרוי גט. והשתא אי לא
קרייה, אפילו לא החולפה להם אינה מגורשת. ותרצו
בתירוק השני דמיירי בקראוהו ותחילה, וז"ל: אינו התם
בעיילי לבי ידיה וקנסין לה דאיבעי למיהדר מיד לאקרוי
וכו' ומיהו אינה אסורה לינשא אי לא קראה שנית כדאמר
הכא כו' עכ"ל.

(ג) כמ"ש בגיטין פ א במשנה: כתב סופר גט לאיש
ושובר לאשה וכו' ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש
ושובר מיד האשה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה
רבי אלעזר אומר אם לאלתר יצא אין זה גט אם לאחר
זמן יצא ה"ז גט לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו
של שני. וברב אר' בר אבהו שם עמוד ב, שמפרש דברי
ר"א: לא נישאת זהו לאלתר נישאת זהו לאחר זמן.
וכמ"ל סימן קנא ס"א, שהלכה כרבי אלעזר, מדקא מפרשי
אמוראי דבריו, והלכה כדפריש ר"א בר אבהו, דשם בגמ'
אמרינן דייקין מתני' כוותיה. ובתירוק תוס' בגיטין יט ב
ד"ה צריכי הנ"ל בסק"ב דקראוהו ותחילה מיירי.

(ד) כמ"ש בתוס' בגיטין יט ב ד"ה צריכי הנ"ל בסק"ב,
וז"ל: ואי לא קרייה נראה דלא הוי גט מדלא משני הב"ע

2 בפסקי מהרא"י סי' כ' הביא שבמרדכי ובהגה"מ בשם
ספר הרומה דייקו דנמצא שובר ביד האשה הא נסלתו
וזרקתו לא תצא. אבל במרדכי שבפנינו בגיטין סימן שמ"ב
הביא רק התירוק השני של תוס' הנ"ל. וכו"ה בהגה"מ בה'

1 אלא שבתוס' כתבו דלא הוי גט ואינה מגורשת. והמחבר
כתב שהיא ספק מגורשת. אולם בחידושי הרשב"א שהוכיח
רבנו כתב: והבא נמי אע"ג דלא קרייה דחישין לה ופסלה
מן הכהונה. ועב"י וכו"ה וב"ש סק"ג ותורת גיטין.

באר הגולה

ה מיוחדת דשמואל שם
וכדמפרש שם ב"ח.

* פ"י רש"י זצנ
שקורין פרייל ווענצירין
מי הגנע עליו וסולט
לחיות שכל ונראות
והתוס' פיר' בשם ר"ח
מי קליפת ריוון וכן
נערין.

ו שם נגמרת דחיישין
שחל לא נכלעו יפה
וכת"ס התוס' שם.

ז ג"ז שם בתוס' וכ"כ
הטור.

ח עובד' שם לקמ"ו
ד"ח.

י דע"כ חלף הולי התם וזה נט זרק ואלתוהו וכו'. כ טור
וכ"כ הרמב"ם נפ"ח והרשב"א והר"ן. א ל' הרמב"ם נפ"ח מה' גירושין מתעבה גיטין דף ע"ח ע"א. ב שם וכתב הנ"י
טעמו דמ"ל כל שלא חזר לה דברים שלים מענין גירושין כגון.

תיכף אחר הנתינה (כן משמע מר"י הג"ל ודל"א כנ"י) ויש חולקין. ד ה נתן לה
גייר חלק ואמר לה ה"ז גיטך (ו) אם לא בדקו הנייר במי * נרא לראות אם היה
שם דבר כתוב בו או אם יבדקו ותפלוט הכתיבה ו ה"ז ספק מגורשת ו ואם
יבדקוהו ולא תפלוט הכתיבה אין כאן חשש גירושין. ה ה זרק לה הגט
לחצרה לבין החביות בפני עדים ובקשו ומצאו מזוזה או שטר אחר אין חוששין
לה שזוה שנמצא הוא שזרק ואם נמצאו כ' או ג' מזוזות או שטרות י חוששין
שמצא גט שזרק אכלוהו עכברי וה"ז ספק מגורשת (ח) כד"א כשלא קראוהו כ אבל
אם לאחר שקראוהו שהיה גט חזר הבעל ולקחו מידם וזרקו (לחצרה) לבין החביות
אפילו לא נמצא אלא מזוזה אחת או שטר אחד ה"ז ספק מגורשת.

קלו דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה והמגרש בשבת. ובו ז' סעיפים

א א (א) המגרש צריך שיאמר כשיתן לה הגט ה"ז גיטך וכיוצא בזה ב (ב) ואם
ט כדמפרש שם דמזוזה גיט חיות לא שכיח וזו היא שזרק שם. י דע"כ חלף הולי התם וזה נט זרק ואלתוהו וכו'. כ טור
וכ"כ הרמב"ם נפ"ח והרשב"א והר"ן. א ל' הרמב"ם נפ"ח מה' גירושין מתעבה גיטין דף ע"ח ע"א. ב שם וכתב הנ"י
טעמו דמ"ל כל שלא חזר לה דברים שלים מענין גירושין כגון.

ביאורי הגר"א

הטור חלף הרמב"ם והרשב"א חולקים ונדל"ק חלף חיישין
כו': (ח) בד"א כו'. טור וש"ס:

קלו (א) המגרש כו' ואם כו'. כו"ס נקדושין ו' ח'
ועס"ז: (ב) ואם נתן כו'. והטור כ' דחינו

ברכת אליהו

(ו) תוס' בגיטין יט ב ד"ה ושמואל כו'. דאיתא שם בגמ':
אמר שמואל נתן לה גייר חלק וא"ל ה"ז גיטך מגורשת
חיישין שמה במי מילין כתבו. מיתבי ה"ז גיטך ונטלתו
חזקתו לים וכו' מגורשת ולא כל הימנו לאוסרה טעמא
דאיכא כתב הא ליכא כתב לא. ותרצינן: כי קאמר שמואל
דבדקינן ליה במיא דנרא אי פליט פליט ואי לא פליט
לאו כלום הוא. ומסקינן: שמואל גמי חיישין קאמר. וכתבו
שם התוס' דלמסקנא, "ל"צ לאוקומי דבדקיניה דכי לא בדקיניה
גמי איכא למיחש ומיהו ודאי אי בדקיניה ולא פליט לאו
כלום הוא". וכ"כ הפור. אבל הרמב"ם והרשב"א חולקים,
וס"ל מדל"ק בגמ' שם: א ל א חיישין כו', מ' דגם למסקנא
סמכינן אשינויא קמא דבדקינן ליה.⁴

(ח) נור ושאר פוסקים.⁵

(א) כמ"ש בקידושין ו א ועס"ב.¹

(ב) והפור כתב דאיתו נט כמ"ש במתניתין בגיטין עח א:

דדוקא נקראוהו הל"ה תלף נכ"ע. ונ"ש כתב דה"ה
הוא הטור ולי"נ דהל"ל בתולה וי"ה ולח"כ חלף חס כו'
לכ"ע לא תלף כו' וזו"ה מ"ש מהרש"י דהרמב"ם ס"ל
כת' הראשון ליתל דמ"ל כת' שני כו"ס נכ"ס:
(ז) אם לא בדקו כו'. תוס' שם ד"ה ושמואל כו' וכ"כ

דנקט נמצא שובר ביד האשה, הוא רק לאפוקי אם נמצא
הגט בידה, אפילו לא קראוהו כלל, לא תצא. ומ"ש בהג"ה:
יש חולקין, הוא דעת הרשב"א שם רש"י, דס"ל כתיירין
השני בתוס' הנ"ל, דדוקא בקראוהו, הלא"ה תצא בכ"ע —
אפילו אם הגט נמצא תחת ידה. וב"ש כ' בסק"ה דה"ה הוא
הטור — דס"ל לא תצא אפילו אם נאבד הגט. ולי"נ דא"כ
הול"ל בתחלה — אהא שכתב בהג"ה: ואפילו אם נשאת
תצא — "ור"ה", ואח"כ הול"ל: אבל אם כו' לכי"ע לא
תצא כו'. אע"כ שהי"ח לא קאי אאם נשאת תצא, אלא אדין
דאם הגט עדיין תחת ידה כו'. ומי"ב מ"ש מהרא"י דהרמב"ם
ס"ל כתיירין הראשון ליתא, דס"ל כתיירין השני כמ"ש
בש"ב. ובמ"ש בסק"ב, דכל הדין שאם הכניסו לבית ידו
צריך לקרא פעם שניה, הוא כתיירין שני של התוס' הנ"ל,
דבגיטין פ א מיירי שקראוהו ועיילי לבי ידיה, ואפ"ה קנסינן
לה, מפני שהיו צריכים לקרא פעם שניה.³

גירושין פ"א ה"ס. אלא שכונתו שבמדרכי ובהג"מ — וכ"ה
בסה"ת הלכות גיטין סימן קכ"א — הביאו את הדיוק בלשון
זו: מאי איריא שנמצא הגט ביד האיש אפילו בשרף וכו'.
וע"ז קאי התירוק הראשון של התוס', דנהי דאסורה לינשא —
בדלא קרייה, מי"ב אם נשאת לא תצא.
3 וכ"כ בלחם משנה בה' גירושין פ"א ה"ט ב"עוד, שזהו
המקור לדינו של הרמב"ם שם, שאם הכניסו תחת ידו צריך
לחזור ולקרא הגט. ועיין בבית מאיר ובערוך השלחן סק"ס.
4 ועיין בב"י וב"ח ופרישה סק"ט וט"ז סק"ו וב"ש סק"ו
ובית מאיר ותורת גיטין.

5 בגיטין יט ב איתא שאם נמצא מזוזה אחת אין חוששין
לה. וסוברים הטור וש"ס שזה מיירי בלא קראוהו תחלה.
וגם בבאה"ג סק"כ צ"ח לטור וש"ס. אבל בבאה"ג צ"ח זאת
אמ"ש המחבר: אבל אם לאחר שקראוהו וכו'. ורבנו דקדק
לצ"ח זאת אמ"ש המחבר: בד"א כשלא קראוהו, להדגיש
שהמקור לדין זה הוא מהא שהטור וש"ס מפרשים שמי"ש
בגמ' ולא חיישין לה הוא דוקא כשלא קראוהו.
ולכן כ': בד"א כשלא קראוהו.

1 איתא שם בקידושין: הרי מדבר עם האשה על עיסקי גיטה
וקידושה ונתן לה גיטה וקידושה ולא פירש רבי יוסי אומר

באר הגולה

* כ"ל וכו' ע"ה.
ג משנה ז' פ"ד
למעשר שני וכו'
ומייתן לה בקדושין
דף ו' ע"ה.
* הגה שהיתה כאן
העמודים נסוף סעיף
ה' נמקומום שהיה
שייך שם.
ד לשון הטור וכו'
הסמ"ג בסדר הגט.

נתן בידה ולא אמר לה כלום ה"ז גט פסול. הגה: (ג) ולכתחילה יאמר לה ה"ז גיטך * (והתקנתי גיטך) (ומדכי פרק האנדרש וכו' נשם הקונטרס) (ד) והרי את מגורשת מומני והרי את מותרת לכל אדם (שם ונטור) (ועכשיו כ"ז נשם י"ח) ונהנין שהנעל כופל הגט כמו אגרת ונותנו לה כדי שתוכל לאחוזו כולו בידה כשנתנו לה והנעל צריך לידע מה הוא אומר לה וכן כל מה שאומר לה יודיעו אותו צפירוש (הכל נסדר גיטין). ב ג (ה) במד"א בשלא היה מדבר עמה על עסקי גיטתה אבל אם היה מדבר עמה על עסקי גיטתה ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום ה"ז גט * ג ד (ו) בשיתן לה הגט יאמר לה הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם או הרי את משולחת ממני ואם שלוחו

ביאורי הגר"א

גט כנו"ם נמתניתין ונריש קדושין ח"ל איני אישיך כו' ול"נ ולא אומר כלום ויש לחלק לדעת הרמב"ם: (ג) ולכתחילה כו'. תוס' שם ד"ה אינו כו' וז"ל וכחש"ש נכונה פרקין דפי"ט הרי את כו' ושם (פי"ד) [פ"ה] פשיטא כו' אלא שרש"י שם פי' נכונת דס"ל כדעת הרמב"ם דל"ל: (ד) והרי את כו'. כחש"ש פ"ח ח' כי"ד כו' הרי את כו' ושם פ"ה ז' נמנול והר"ם כ' שם (ו"ז) [נ"ז] לא סגי נה"ל גיטך כיון שא"ל מתחלה חלה לפלוני חלה הרמב"ם כתב דגם שם נה"ל גיטך ושם פ"ה ז' ס"ל כפירש"י דעל (כתובה) [כתובה] קאי: (ה) בד"א כו'. ע"ל סימן כ"ז ס"ח: (ו) בשיתן כו'. לשון הטור וכו' כ"ל ונקדושין שם נתן לה כו'.

ברכת אלויה

(ד) ⁸ כחש"ש בניסין פ"א במשנה: המגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרים כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם. ושם פ"א ב' במד"א ח"ל בסק"ג. והר"ן כתב שם במשנה, דשם לא פני בהא גיטך כיון שא"ל מתחלה אלא לפלוני אי אמר בתר הכי הא גיטך סתמא לא מבטל מאי דאמר מעיקרא בהדיא. אבל הרמב"ם בה' גירושין פ"ח ה"ז כתב דגם שם פני בהא גיטך. ושם פ"א ב' — הנ"ל — ס"ל כפירש"י ח"ל בסק"ג דעל פתיבה קאי. (ה) ע"ל סימן כ"ז ס"ח. [ושם מבואר כל דיני עסקין באותו ענין לענין קדושין, ועמ"ש, והו"ה לענין גט. ועיין מ"ש בסימן זה סק"א].

(ו) לשון הטור וכו' נ"ל ⁴ ובקדושין שם נתן לה כו'.

א"ל כנסי שט"ח זה וכו' אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך. ובריש קדושין ה' ב: (א"ל) איני אישיך איני בעליך איני ארוסיך אין כאן בית מיתוש (אף לפוסלה לכהונה — רש"י). ול"נ ולא אמר כלום ² ויש לחלק לדעת הרמב"ם.

(ג) כ"כ בתוס' בגיטין ע"ה א ד"ה אינו כו', ח"ל: ר"י ה" מצריך לגותן גט לאשתו לומר ה' גיטך דגם הרי את מותרת לכל אדם וכו' ע"ל וז"ל. וכחש"ש נכונה פרקין דפי"ט: הרי את מותרת לכל אדם. ושם פ"א ב' פשיטא א"ל לאשתו הרי את בת חורין לא אמר כלום א"ל לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר ולא כלום וכו'. ומ' מכאן שצ"ל בגט הרי את מותרת לכל אדם. אלא שרש"י שם בד"ה אמר פי' בכתוב, דפ"ל בדת הרמב"ם בה' גירושין פ"א ה"א, דא"ל הרי את מותרת, וסגי כשיאמר לה ה"ז גיטך. וע"ל סק"ד.

כלום. והיות וכאשר אמר לשונות הללו אינו גט, למדים אנו מכאן, שגם אם לא אמר כלום אינו גט. ומ"ש רבנו: "ויש לחלק לדעת הרמב"ם", נראה שר"ל שלהרמב"ם — שסובר שבלא אמר כלום, שזה רק פסול, כמ"ש המחבר — יש לחלק בין לא אמר כלום לאמירה בלשון שאינו טוב. שאמירת כנסי שט"ח זה — שאינו מענין הגירושין או אמירת איני אישיך — שאינו לשון גירושין, גרוע מלא אמר כלום ולכן אינו גט. וכ"כ ה"ב"י לדעת הרמב"ם, וז"ל: שלא יאמר דברים שאינם ענין גירושין וכו' אבל כל שנתן לה סתם אינו יוצא מתורת גירושין ולפיכך אינו מעכב מן התורה כנ"ל. ודוגמא להא ש"לשון שאינו טוב גרוע משתיקה, ראה להלן בסק"ז ולעיל סימן כ"ז סק"ח. ועיין במארי בגיטין נה א ולהלן בסעיף ה' בדיון נתינה בתורת שט"ח.

3 נראה שס"ק זה צ"ל על מ"ש בתנה: והרי את מותרת לכל אדם. וחלק מן הדברים שבס"ק זה כבר כ' בסק"ג. ונראה שזה ליקוט.

4 נראה שצ"ל: כנ"ל. ור"ל כמ"ש בסק"ג ובסק"ד שצריך לומר לה: הרי את מותרת לכל אדם. ומ"ש רבנו: ובקדושין וכו' נראה שכוונתו למש"ש ה' ב: וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת. איני אישיך איני בעליך איני ארוסיך אין כאן בית

דין ר' יהודה אומר צריך לפרש אמר ר"י אמר שמואל והוא שעסקין באותו ענין. ועס"ב — ששם מובא הדין של ה' מדבר עמה על עסקי גיטה, וע"ש בסק"ה. עכ"פ, כשלא ה' מדבר עמה על עסקי גיטה, לכו"ע צריך שיאמר לה ה"ז גיטך. ורבנו צ"ען זאת גם על מ"ש המחבר: ואם נתן בידה ולא אמר לה כלום ה"ז גט פסול. ובדברי הגמ' הג"ל אין הדבר מפורש לענין דיעבד, אמנם בסעיף ב' — שצ"ע רבנו כתב שם בסק"ה: ע"ל סימן כ"ז ס"א. ושם בסק"א [עיי"ש] בברכת אליהן הביא רבנו תוספתא שם שם שהמחלוקת של רבי יוסי ור' יהודה היא גם לענין דיעבד. אולם גם מהמשך דברי הגמ' שם מוכח כן. דאיתא שם: לא שצ"ע יודע בטיב גיטין וקידושין לא יחא לו עסק עמהם אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא אמר שמואל (דהלכה כרבי יוסי וכו' — רש"י) וכו'. ועיי"ש ברש"י ותוס' וע"ל סימן מ"ט ס"ג ובביאורי הגר"א ובברכת אליהו שם סק"ג שאם אינו יודע בטיב גיטין וקידושין יש חשש התרת ערוה. ומוכח מכאן שהמחלוקת של רבי יוסי ור' יהודה היא לא רק לכתחלה, אלא גם בדיעבד ודו"ק ואכמ"ל.

2 נראה שצ"ל בדברי רבנו: ול"נ מלא אמר כלום. וכונתו לומר שאמירת "כנסי שט"ח זה" או "איני אישיך" לא גרע מלא אמר

באר הגולה

ה וימרח דמחול
קידושין דף ה' ע"ג.
ו טור וכו"כ אביו
הרא"ש.
ז ר' ירוחם נתיב כ"ג
ח"א צאס י"ה.
ח צע"י ונפס"ט סס
דף ו' ע"ג.
ס פשוט סס צנמ'.
י משנה גיטין דף
ע"ס ע"א.
כ טור ונדרי התוס'
דף קס"ז ע"ג.

נותנו לה אומר הרי את מגורשת מפלוני בנט זה וחריו את מותרת לכל אדם
ה ואם אמר לה איני אישך איני בעליך ו (ז) יש מי שאומר שאינו בט אפילו היה
מחבר עמה על עסקי גיטה דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו ו ויש מי שאומר
שאם היה מדבר עמה על עסקי גיטה הויה ספק מגורשת. ד ה אמר לה הרי
את לעצמך ה"ו גט ט אבל אם אמר לה הרי את בת חורין לא אמר כלום.
ה צריך שיתנו לה כתורת גירושין . אבל אם נתנו לה כתורת שהוא שטר חוב
אינה מגורשת כ (ח) אא"כ יאמר אח"כ ה"ו גיטך (ט) * או שיודיע בן לעדים בתחלה.
הנה: (י) וכלל שנתע' האשה שנתגרשה זו לו שהעדים ונידום לה אח"כ (כ"כ התוס' פ' המגרש*).
ו ל אם יש אחר בעיר ששמו בשמו ושם אשתו כשם אשתו אינו יכול לגרש אלא

סס. * סס צנמ' דף כ"ה ע"א. * סס דף ע"ח ע"א. ל וימרח דרך צ"צ דף קס"ז ע"ג.

ביאורי הגר"א

הכי פליג עליה נקטינן כוותיה דנתרא הוה הרשע"א
והר"ן סס: (ט) או שיודיע כו'. סס כ"ה ח' וימות
ק"י"ג צ"א: (י) ובלבד כו'. תוס' ע"ה ח' ד"ה הנ"ל
לכל הרמזים לס"ל כן כיון שמודיע לעדים ח"ל דעתה
כלל וכחש"ש צנמ' דאין קפידא רק על נתיב' שלו
וערמזים פ"ח ו"ש צע"י אח"כ כו' לו כו'.

(ז) יש מי כו'. ערא"ש סס וע"ל סיון כ"ז ס"ו:
(ח) אא"כ אמר כו'. מתני' סס וכתבי צנמ' סס ולענין
המתני' דרפ"ט כרש"א כחש"ש חזקי' סס פ"ד צ' קי"ל
כרזי וכתבי יוחנן פ"ד צ' וכפ"ר תוספות סס ד"ה ר'
יוחנן כו' דלפירש"י סס הלכה כחזקי' דאין הלכה
כתלמיד צנוקס הרצ ודוקא חי פליג בהדיא לכל חי צתר

ברכת אליהו

רבי (דפליג עליה דרשב"א — רש"י) דילכון אמר שאני
הבא הואיל וקנאתו ליפסל בו לכהונה. ורש"י פירש שם
דר"י אמר כן לחזקי' רבו. תוס' שם ד"ה ר' יוחנן פירשו
דר"י אמר כן לתלמידיו אחרי פטירת חזקי'. ונקטינן כפירוש
התוס' דלפירש"י שם, הלכה כחזקי', דאין הלכה כתלמיד
במקום הרב. אבל לפירוש התוס' הלכה כר"י. דדוקא אי
פליג התלמיד במקום הרב בהדיא אין הלכה כתלמיד במקום
הרב, אבל אי צתר הכי פליג עליה נקטינן כוותיה דתלמיד,
דבתרא הוא. — כ"כ הרשב"א והר"ן שם.

(ט) בגיטין נה א וכתבמות ק"ג ב: אמר לעדים ראו גט
זה שאני נתן ואמר לה כנסי שט"ח זה ה"ו מגורשת מי
לא א"ר יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעתא (דאשה בגרושין
— רש"י) הכא נמי לא בעינן דעתא.

(י) כ"כ התוס' בגיטין ע"ה א ד"ה אינו גט, בכדי שיהא
משלחה ואינה חוזרת. [ולא כמ"ש בבא"ה סק"כ — שציין
לדברי התוס' אדברי המחבר: אא"כ יאמר כו' — כי דין
המחבר הוא מהמשנה כמ"ש בסק"ח, וכדברי הרמב"ם
שחולקים על התוס' כיבואר להלן]. אבל הרמב"ם בה'
גירושין פ"א ה"י לא ס"ל כתוס'. ולדידיה כיון שמודיע
לעדים, איצ דעתה כלל. וכמשי"ש צנמ', דאין קפידא רק
על נתיבה שלו. וערמזים פ"א שם, שלא הזכיר שתדע
האשה, או שהעדים יגידו לה אח"כ. וז"ש בשרש"י: אא"כ
כו' או כו'. [ודעת המתבר כרמב"ם דסגי בהכי. ומ"ש בהג"ה:
ובלבד כו', היא שיטה אחרת, וכדברי התוס' כנ"ל. ועיין
בב"ש סק"ג].

(ז) ערא"ש בקידושין פ"א ס"ב שכתב: הריני אישך הריני
בעליך הריני אירוסין אין כאן בית מיתוש דכתיב כי יקח
ולא שיקח את עצמו וכן בגרושין נתן לה גט ואמר לה
כו' איני אישך איני בעליך איני אירוסין אין כאן בית
מיתוש דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו והא מיירי אפילו
מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה דהני לישני גריעי
מנתן לה בשתיקה (כיון שהוסיף לדבר בהני לישני גריעא
גרע בהוספה זו שחזר מדעתו ראשונה — קרבן נתנאל).
וע"ל סימן כ"ז פ"י [לענין קידושין כשאמר לה הריני אישך
וכו' — שפסק המחבר כהרא"ש ולא הביא שם השיטה השניה
שהביאו כאן לענין גירושין דהויה ספק. ועיין ברבנו ירוחם
נתיב כ"ב ח"א ונכ"ח ח"ב וב"ש סק"ב].

(ח) מתני' בגיטין ע"ה א: א"ל כנסי שט"ח זה כו' אינו
גט עד שיאמר לה הא גיטך. וכתבי צנמ' שם. דתניא:
א"ל כנסי שט"ח זה כו' אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך
דברי רבי רשב"א אומר עד שיתלנו הימנה ויחזור ויתננו
לה ויאמר לה הא גיטך. ואע"פ דמתני' דרפ"ט כרשב"א,
כמ"ש חזקי' שם פ"ד ב. דתנן שם פ"א א: המגרש את אשתו
וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני כו' כיצד יעשה
יתלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי את מותרת
לכל אדם. ושם פ"ד ב בגמ': מאן תנא (דצריך ליטול הימנה
ולא סגי באמירה בעלמא שיחזור ויאמר לה הרי את מותרת
לכל אדם — רש"י) אמר חזקי' רשב"א היא. [ולחזקי' צריך
לפסוק כרשב"א, משום דמתני' דרפ"ט כוותיה. אבל אנן
קי"ל כרבי, וכתבי יוחנן שם פ"ד ב, דאמר: אפילו תימא

בשעת נתינתה. אבל בקידושין שם איתא: נתן לה גיטה
וכו', ומה מ' דמירי בענין הלשונות שצריך לומר לה בשעת
נתינת הגט.

מיתוש. ואפשר שכונתו למש"ש ו א: נתן לה גיטה ואמר לה
לאשתו הרי את בת חורין וכו', כנ"ל בסק"ג מגיטין פ"ה ב. אלא
שבגיטין שם ליתא המלים "נתן לה", ורבנו הביא שם ובסק"ד
רש"י והרמב"ם מפרשים דקאי על כתיבה, ולא על לשון האמירה

באר הגולה

מ תוספתא נפ' בתרא
ז"ט והכי ליחא
נת"כ.
נ עונדל לקמיה דרנא
נגיטין דף ע"ז ע"ג
וכדמפרש סם דלא
למורין מה שקנתה
הקשה קנה נעלה
דלאני הכל דגיטס
והצירה נאין כלתה.
* פי' אותו רשות.

בפני האחר. הנה: (יא) ואפילו יאל נט מתחת יד אחת אינה מנורשת עד שתציל רחיה שגירשה
נפני האחר או תציל עידי מסירה שזהו שגירש את אשתו (ר"י ט"ה) ו (יב) יאל דאם שניות
המגרשים שוות לע"פ שאין שוות הנשים שוות וי"מ (יג) יכתבו סימן צמורש או אנד כינוי שלי
(נסדר גיטין) או שהאחד כהן והשני אינו כהן (פסקי מהרא"י סימן ר') ולכן נהגו לתת הט
נרצים שאם היו צעיר שנים ששמותיהם שוים (שיהיה) אלל הגט (חדושי אגודה פרק כל הגט).
ז (יד) מ אין מגרשין בשבת ז ואם השעה צריכה לכך כגון שכיב מרע שתקף עליו
החולי ורוצה לגרשה כדי שלא תזקק ליכנס אם הגט ברשותו (טו) יקנה לה * אותו
(טז) ותוכה בו ובגט שבתוכו ו ואם אי אפשר בלא טלטול כגון שאין הגט מונח
ס טור כ"כ הרמ"ש והרשב"א שם.

ביאורי הגר"א

(יא) ואפילו יצא כו'. גיטין כ"ד ז' ועתו"מ סם ד"ה
נעידו כו': (יב) י"א כו'. כ"מ נגנ' סם ושם:
(יג) יכתבו כו' או שהאחד כו'. ומתני' נציץ קע"ז ח'
(יד) אין כו' ואם כו'. עתו"מ ע"ז ז' ד"ה ותיזיל כו':

ברכת אליהו

(טו) גמ' בגיטין עז ב: ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא
לדבייתהו בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתביה
לה למחר תקף ליה עלמא אתו לקמיה דרבא א"ל זילו
אמרו ליה ליקנייה גיהלה להתוא דוכתא דיתבי ביה גיטא
ותיזיל איהי ותיחד ותפתח ותחזיק ביה דתנן נעל גדר
ופרץ כל שהוא ח"ו חזקה. וכתבו הרשב"א והר"ן דהו"ה
בחליפין, אלא בחזקה טפי עדיף, דלא מינכר מילתא, דמיוחי
כנתול ביתו לשמרו.⁵

(טז) דאסור לפלטלו. — הרא"ש בגיטין פ"ח ס"ב וש"פ.
וה"ש המחבר: „ואם אי אפשר בלא טלטול כגון שאין הגט
מונח ברשותו יטלנו בידו ויתננו לה“, כמו שהתירו לגרש
ולהקנות וכדי שלא תסרף דעתו. וכמ"ש בכ"ב קנו ב:
קונין קנין בשכיב מרע אפילו בשבת כו' שמא תסרוף
דעתו עליו. ועתו"מ שם ד"ה קונין כו', שכתבו שהקילו
והתירו בשכיב מרע להקנות כמו שהקילו לגרש בשבת,
כנ"ל בסק"ד. [וברא"ש הנ"ל סיים: אבל טלטול לא רצה

(יא) בגיטין כד ב אמרינן — על שני יב"ש הדרין בעיר
אחת: — בעדי מסירה ור"א היא. ועתו"מ שם ד"ה בערי,
שכתבו דאפילו בעדי מסירה צריך שיגרש זה בפני זה כי
אין עדי מסירה מדקדקים לראות אם זו אשתו ואם עדי
מסירה מכירים שזהו שגירש את אשתו לא בעינן שיגרש
בפני האחר.

(יב) כ"מ כנמ' שם ושם.⁵
(יג) מתני' בכ"ב קעב א: שנים שהיו בעיר אחת שם
אחד יב"ש ושם אחר יב"ש כו' כיצד יעשו ישלשו ואם
היו משולשין יכתבו סימן ואם היו מסומנין (סימניהן שוין
— רשב"ם) יכתבו כהן (אם אחד מהן כהן — רשב"ם).

(יד) עתו"מ בגיטין עז ב ד"ה ותיזיל כו', וז"ל: אע"ג
דבתוספתא בפ' משילין תניא אין מגרשין בשבת בשכיב
מרע הקילו דלא תפול קמי יבם ולהכי בפרק משילין (ביצה
לו ב) קתני אין מקדשין ולא קתני אין מגרשין כמו בתוספתא
משום דשכיב מרע שרי לגרש וכו' עכ"ל.⁶

5 לכאורה כוונת רבנו גמ' בגיטין כד ב הנ"ל בסק"א ובכ"ב
קסו ב הנ"ל בבאה"ג סק"ל. ועיין בב"ש סק"ה שטעם דין זה הוא
דיש לחוש שמא קידש אשה במקום אחר דלא ידעין לה. ועיין
בבית מאיר ובישועות יעקב בפירושו הארוך סק"ג שהרבו להקשות
ע"ז גם מדברי הגמ' ועי"ש מ"ש בזה. עכ"פ קצרה דעת מלהבין
דברי רבנו — שכתב בפשטות ובקיצור — שכ"מ כנמ' שם ושם.
וה' יאיר עיני.

6 על הדין המובא בטור: אין מגרשין בשבת, כתב הבי"י:
תוספתא בפרק בתרא דיו"ט והכי איתא בת"כ פרק י"ה. וכ"ה
בבאה"ג סק"מ. ורבנו — בצינו לעיין בתוס' בגיטין עז ב —
לכאורה הי' צריך לציין זאת, רק על מ"ש המחבר: ואם השעה
צריכה לכך וכו'. והא דציין רבנו זאת גם על הדין של: אין
מגרשין בשבת, הוא מפני שתוספתא שבפנינו ליתא להא שאין
מביאים שכ"ה בתוספתא. ולכן ציין רבנו לעיין בתוס' שם — שהם
ובכ"ב קנו ב בתורה קונין כתבו שכ"ה בתוספתא ולא ציינו שם
ושם מקום התוספתא. ובמסורת הש"ס בב"ש שם העיר ולפנינו
ליתא בתוספתא. והרבה ראשונים הביאו גירסא זו ותוספתא,
ונציין אחדים מהם: ברמב"ן, ברשב"א, בריטב"א ובר"ן בבבצה

לט ב ובגיטין עז ב. וכ"ה ברא"ש בגיטין ר"פ הזורק ס"ב ובהגהות
הגר"ש שם אות ב' כ' דבתוספתא דלפנינו ליתא. וכ"ה שם במדרכי
סי' תל"ד. והרמב"ן והרשב"א והר"ן הביאו גם התורת כהנים פרשת
יום הכפורים: שביית מצוה מנין וכו' ושלא יגרש וכו'. וכ"ה
בתורת כהנים שבפנינו על הפסוק: והיתה לכם לחוקת עולם (ויקרא
ט"ז, כ"ט). וגם הסמ"ג לאוין ע"ה (בדפוס ויניציא שי' דף כ"ז
ע"ד) ועשין ג' (שם דף קל"ב ע"א) וסמ"ק סימן קצ"ד הביאו כן
מתוספתא. וכ"ה בתוספתא הוצאת צוקרמנדל. ובא"ח הל' שבת
סימן של"ט ס"ד — על הדין: ואין מגרשין — כתב בביתאורי
הגר"א סק"ד: „דין בשם תוספתא וכ"כ תוס' בגיטין עז ב בשם
תוספתא. ועפ"י מ"ל לעיל הדבר ברור שלכן ציין רבנו לר"ן
ולתוס' בשם תוספתא, כי בתוספתא שבפנינו ליתא, אולם
שם בסימן תכ"ד סק"א כ': תוספתא והביאו תוספות ור"ן. והא
שלא ציין רבנו שם בסימן של"ט לתוס' דעירובין וב"ב הנ"ל, מפני
ששם ושם לא כתבו תוס' מקום התוספתא. וצ"ב למה לא ציין
רבנו גם לתורת כהנים. ובהגהות הגר"א שעל תורת כהנים שם
אינו מגיע ע"ז כלום.

7 וכתב בסק"י הגר"א: ולהיק בשו"ע „יקנה לה“ ס"ת וול"ק
יקנה לה בחזקה].

ברשותו יטלנו בידו ויתננו לה (א) (וי"ל דזמן הזה דכותנין תורה שגל פה ויותר לטלטל נג' בשבת (מרדכי ריש הורק' ע' וסמ"ג) ויכול ליתנו לה בכל עתין).

באר הגולה

ע' ויפירש שהרי יכול ללמוד ממנו כמה הלכות הגט. א' משנה גיטין ריש דף פ"ג וכתבט לה רבינא שם גמ' דהאי אלא חוץ הוא וכחכמים. ב' טור יגשס אביו הרא"ש וכתבט רבינא שם וכ"כ הרא"ש והרמב"ם פ"ה וכו' יוס' נר יסודה תשמי

קלז צריך שיתירנה היתר גמור. ובו ה' סעיפים

א' אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני או אלא מפלוני אינו גט כיצד יעשה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו ויאמר הרי את מותרת לכל אדם (א) ב' אבל אם אמר ע"מ הרי הוא כשא' תנאי הגט (ב) בין אמר לה ע"מ שלא תנשאי לו (ג) או ע"מ שלא תבעלי לו או ע"מ שלא תהי' לו (ד) (וי"ל ויחזירין אפילו בלאומר ע"מ) (הר"ן נשס י"ל והרשב"א נשס ג' הרמב"ן) ויש להחמיר לכתוב ולהסיר מזה מזה ויחזור לנ"ד והס

הרשב"א וכו' ומהתם' שס. * פרטי דין זה נתבאר נס' קמ"ג סעיף ט"ז ע"ש. ג' בנרייתא דר' יוס' נר יסודה תשמי דחכמים שס.

ביאורי הגר"א

ולהקנות וכדי שלא תטרף דעתו וכוונתו נצ"צ קנינו ב' ועתה"ס שם ד"ה קנינו כו': (יז) ויא' כו'. ועתה"ס ס' ה' ועתה"ס סיון של"ד ס"ב:

קלז (א) אבל אם אמר כו'. שם א"ר ת"ש כו' וס' פ"ד ב' והכמים אומרים כו' ע"מ כו' וס' פ"ה ה' ולוקימנא בחון כו': (ב) בין כו'. תוס' שם ד"ה הונגש כו' ור"ש שם וס"פ: (ג) או ע"מ כו'. הרא"ש

ברכת אלוהו

הוא שמע מינה. ושם פר ב' והכ"א כו' חוץ שפוסל על פה (דהוי' שיור בגט — רש"י) פוסל בכתב על מנת שאינו פוסל ע"פ אינו פוסל בכתב. רש"י פה א': ומתני' דתתני כתבו ואיכמנ' בחון אבל על מנת לא פסיל וכו'. [וע"ל סימן ל"ח סל"ט ומש"ש סקנ"ז].

(ב) תוס' בגיטין פב א' ד"ה המגרש כו' ורא"ש שם פ"ט ס"א ורש"י [ועסק"ג].

(ג) הרא"ש שם א'.

(ד) בסק"א הבאנו הא דמסקינ' בגיטין פב א': ש"מ חוץ הוא. והיש מחמירין סוברים דמולא מסקינ' שם רק: ש"מ חוץ הוא, וליק': אבל ע"מ מודי ליה — כלשון דאיבעיא. — מי דאבתי מספקא להו בע"מ. והא דקאמר: ש"מ חוץ הוא, דלמא נקט בחון לרבותא דר"א — שגם בחון ר"א מתיר, ולאפוקי מהאי תנא שסובר שר"א מודה בחון שאינה מגורשת, ונמשיש שם בגמ': מתני' דלא כי האי תנא כו'. ודקאמר מתחלה באיבעיא: אבל בע"מ מודי ליה, לאו דפשיטא להו — שאם המחלוקת בחון, מודי רבנן בע"מ — אלא דאפ"ר לומר הכי. ומש"ש פר ב' והכ"א כו' — הג"ל בסק"א — היינו ע"מ שתתני ר' זוזי. וכ"ה להדיא בירושלמי שם רפ"ג: והכ"א את שהוא כו' חוץ מפלוני כו' ע"מ שתתני לי מאתיה זוזי הואיל ואינו פוסל בע"מ אינו פוסל בכתב. וכן מ"ש שם

להתיר בשבת דניחא טפי להתיר קנין מה שמצינו שהתירו חכמים בשכיב מרע ואפשר אם היה הגט מונח ברשות אחרים היו מתירין גם לטלטל. וע"ש בחדושי מהרש"ל אות א' ובקרבן נתנאל אותיות ג', ד'.

(יז) ועמ"ש בגיטין פ א': האי ספר אפסרתא אסור למיקרי ביה בשבת מ"ט דלא ניתן ליכתב מר בר רב אשי אמר לטלטלי נמי אסור מ"ט דהא לא חוי למיקרי ביה ולא היא שרי לטלטלי ושרי למיקרי ביה דר"י ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבת והא לא ניתן ליכתב אלא כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים ק"ט, קכ"ז). ועיין באר"ח סימן של"ד פ"ה [ומש"ש סק"י]. ושם מובא הדין דהאידינא מצילים כל כתבי הקודש וכו' משום דניתנו ליכתב. והר"ה בגט בזה"ז — שכותבין תורה שבע"פ — שומרת לטלטל, מפני שיכול ללמוד ממנו כמה הלכות גט. ועב"ש סק"ח].

(א) תנן בגיטין פב א': המגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא מפלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרים. ושם בגמ' איבעיא להו, אם המחלוקת היא בחון, ובחון הוא דפליגי רבנן עליה דר"א, דהא שייך לה בגט, אבל בע"מ מודי ליה, מידי דהוה אכל תנאי דעלמא; או שהמחלוקת היא בע"מ. ומסקינ': אמר רבינא תיש כו' ש"מ חוץ

כיון שהוכיח ע"מ תנאה הוי ושריא לעלמא מידי דהוה אכל תנאים דעלמא מולא פליג בע"מ אלמא כל ע"מ שריא. ועמ"ס סק"ד שהסביר דעת החולקים באומר ע"מ שלא תהי' מותרת לו ובפרישה סק"ה כתב שאם אמר ע"מ שלא תהי' מותרת לו אסורה לו אפילו לשאר צרכים. וצ"ע מנ"ל הא, ולכאורה כיון

1 נראה שס"ק זה צ"ל על: או ע"מ שלא תהי' וכו'. ובט"ז סק"ד כתב שצ"ל בשו"ע: או ע"מ שלא תהי' מותרת לו. ובדרישה סק"ג כתב: צ"ע דלא מצאתי מזה דבר שם לא באשרי' וכו'. אולם הדבר מפורש ברא"ש בגיטין פ"ט ס"א וי"ל: בין ע"מ שלא תינשאי בין ע"מ שלא תבעלי בין ע"מ שלא תהי' מותרת לפלוני

באר הגולה

ד משה שם דף פ"ה
ע"ה.
ה טור ולדני הרש"ע
וכ"נ מזכיר הרמב"ם
שם וכנ"ל ספרים לדון
דגסי תניתי דנפסע
הלעזיל.
ו שם וכ"כ הרש"ע
נשמו ולגירסתי דלל
גרס תניתי וסלקא
נמי נתקין.
ז כל הני הם הלעזיות
שמו וסלקא נתקין.
• פ"ה שפיה ונתת
לינשאל ללל נגות תהי
באסור אשת איש.
ע"נ וסלקי כולל נתקין
לשית הרש"ע ופ"ה.
ל נעיל דרנא וכ"כ
שם דף פ"ג ע"ב.
מזכיר מני"ה רנא ורנא
נחמן שם רש דף פ"ו.

ימחו נידם שלא יאלו זה את זה (מרדכי ריש המגרש).
ב ד היה אותו פלוני שהוציא
מכלל הגט בחוץ אי באלו מי שאין קידושין תופסין לו בה ה"ז גט כשר אבל אם
קידושין תופסין לו בה אע"פ שהוא מחייבי לאוין אינו גט ה"ה אם שייר קטן
ויש ו מי שאומר דבשייר קטן (הוי ספק מגורשת) (טור נכס ר"נו).
ג ז שייר
בעל אחותה או ששייר מי שעתיד עדיין להנלד או שאמר לה חוץ * מזנותך
(או חוץ משלל כדרכה טור) או חוץ משטר וביאה או ה חוץ מהפדת נדריך או חוץ
מירושתך ה"ז ספק מגורשת. ד ס (ה) אמר לה הרי את מותרת לכל אדם
חוץ מראובן ושמעון וחזר ואמר לה * בשעה שמסר לה הגט הרי את מותרת
לראובן ושמעון או שאמר הרי את מותרת לראובן או שאמר הרי את מותרת
לשמעון או שאמר אף לשמעון כ הרי זו ספק מגורשת. ה אמר לה ה"ז
ל גיטך והרי את מגורשת ומני היום ולמחר את אשתי (ו) הרי זו מ ספק מגורשת.

ח פ"ה ששאר לו רשות עליה להפך נדרים ולירוש. ט נעיל ולדני שם דף פ"ג
י כפ"ה הטור וכ"כ הרש"ע נשונה כלל ל"ה ס' ח'. כ נעיל דרנא וס' ח'
מ לדעת הר"ן שם וכ"כ ה"ה שם נפ"ה מהא דלמרי' לאפקי
מזכיר מני"ה רנא ורנא נחמן שם רש דף פ"ו.

ביאורי הגר"א

(ז) הרי זו ספק מגורשת. שם פ"ג פ"ד נעיל ונפסעה
המגרשת וכ"כ הרש"ע שם והרש"ע. והר"ף השניטה
והרמב"ם כתב דלינה מגורש' כלל וטעמו ממשי' פ"ו
ל' לאפקי כו' אלל הרש"ע פ' דל"ג דברי הרמב"ם
ולאפקי כו' יש לפרש כפירש"י שם ד"ה לאפקי כו'
וטעם התקנה לומר דלינה מגורשת גודלי וכן הר"כ כ'

אינו פוסל עתה וכן וי"ש ואוקימונא כו' נכסה"ג ורליה
ומש"ש פ"ג ח' ונמלי חלימונא נחון כו' שם: (ה) א"ל
כו'. הרש"ע וכ"כ ר"נ נש י"ל אלל הרמב"ם פ' נשים
הרש"ע כח"ל שם וכשיטתו: (ו) בשע' שמסר
לה. דל"ג ללו כל כוונ' וכמש"ש צותני' כינל יעשה
כו' והנ"מ פ"ה שחזר ונטל כו' וכמש"ש צותני' והכל ח':

ברכת אליהו

(ז) דל"ג לאו כל כמיניה. וכמש"ש בגיטין פב א כמתני':
המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא
לפלוני וכו' וחכמים אוסרים כיצד יעשה יטלנה הימנה
ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם.
ושם מיירי שהאמירה הראשונה היתה בשעת מסירה כמו
שפירש"י שם בד"ה ואמר לה, ולכן צריך ליטול ממנה
ולחזור ולתת לה ולומר לה הרי את מותרת לכל אדם.
וה"ה כאן צ"ל שהאמירה השניה היתה בשעה שמסר לה
הגט. והנ"מ בה' גירושין פ"ח ה"ז פירש גט כאן שחזר
ונטל הימנה ונתנו לה ואמר לה הרי את מותרת לראובן
ושמעון, ובמש"ש במתני', והכל אחר. [ועט"ז סק"ן].

(ז) בגיטין פג ב פד א בעיא דרבא מרב נחמן, ונפשמא
דמגורשת. וב"פ הראש"ש שם פ"ט ס"ב והרש"ע. והר"ף
השמיטה. והרמב"ם בה' גירושין פ"ח ה"ט כתב דאינה
מגורשת כלל. וטעמו ממשי' פ"ו א — שלכן תיקן רב
בגיטין: "ולעלם" — לאפקי מדבעא מיניה רבא מרב
נחמן דאמר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי. ומפרש
הרמב"ם ש, לאפקי, היינו שאם אמר לה היום אי את
אשתי ולמחר את אשתי אינה מגורשת, והלכך תיקן:
"ולעלם". אבל הרשב"א שם פ"ג דל"ג דברי הרמב"ם.
ותא דקאמר: לאפקי וכו', יש לפרש כפירש"י שם ד"ה
לאפקי כו', וז"ל: לאפקי מדבעא מיניה רבא מרב
נחמן היום אי את אשתי ולמחר הרי את אשתי מהו

פה א: ואוקימונא בחוץ אבל ע"מ לא פסיל כו' — הג"ל
בסק"א — מיירי בכח"ג — בע"מ שתתני לי ר' וזו.
וראיה, ממשי' פג א: ובמאי אילימא בחוץ כו'. ואמרינן
התם בגמ' דכמה תנאים פרכו על ר"א בע"מ, ש"מ שגם
בע"מ הוי פלוגתא דר"א וחכמים. — שם. [— בר"ן בשם
י"א וברשב"א בשם הרמב"ן. וכן הוא בתדושי הרמב"ן].

(ה) בגיטין פב ב: בעי אביי א"ל הרי את מותרת לכל
אדם חוץ מראובן ושמעון וחזר וא"ל לראובן ושמעון
מהו מי אמרינן מאי דאסר שרא או דלמא מאי דאסר שרא
ומאי דשרא אסר; את"ל מאי דאסר שרא לראובן מהו
לראובן והו"ה לשמעון והאי דקאמר לראובן משום דפתח
ביה או דלמא לראובן דוקא; ואת"ל לראובן דוקא
לשמעון מהו לשמעון והו"ה לראובן והאי דקאמר שמעון
משום דסליק מיניה או דלמא לשמעון דוקא; בעי רב
אשי אף לשמעון מהו אף אראובן קאי או דלמא אף
אעלמא קאי תיקו. ודברי המחבר הם כשיטת הראש"ש
שם פ"ט ס"א דלא נפשטו תאביעות, ונקטינן בכל הני
בעיא לחומרא שהיא ספק מגורשת ככל תיקו דאסורא.
וב"ב שם ר"נ בשם ר"א. אבל הרמב"ם בה' גירושין
פ"ח הל' ז, ח' פסק בשנים הראשונים כאת"ל שם,
וכשיטתו שפוסק בכל מקום כאת"ל. ולכן בחזר ואמר
לראובן ושמעון פסק שמגורשת. ובחזר ואמר לראובן
פסק שאינה מגורשת.²

2 ועיין ט"ז סק"ו וב"ש סק"ו ומ"ש לעיל סימן י"ז ס"ק קמ"א
הערה 49.

שאמר זאת בשעת הגט, אינה אסורה לו רק בנישואין ובעליה
השייכים לאישות, ולא לשאר צרכים.

קלח דין נתינת הגט מידו. וכו' ד' סעיפים

באר הגולה

א מיתחל דרנה גיטין
דף ע"ח ע"א.

ב מיתחל דמקשה הא
ונתן בידה צעקו.

ג משה ונתן"ס.

ד טור וכדעת ר"ח

שהגט הראשון ש
נפסקו.

ה הרמב"ם עפ"ל
מהלכות גירושין וכ"כ
הר"ן.

ו מיתחל דרנה חסדל
שם דף ע"ח ע"ב.

ז טור בשם ר"ח שם
נפסקו ושלם הסכים

אניו הראשון.

ח שם בשם ר"י וכ"כ

בסמ"ג וסמ"ת וכתבו הנוטע"ז וכ"כ הגמ"י בשם.

א אמר לה טול גיטיך מעל גבי קרקע אינו כלום ב (א) ואפילו היה מונח על גבי ידו והיא קרובה אליו ולקחתו משם אינו גם כיון שלא סייע בנטילתו אפילו היתה ידו סגורה והגט בתוכה ופתח הוא ידו ונטלתו מתוכה שסייע בנטילתו אפילו הכי אינו גם כיון שלא קירב גופו אליה ואם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו וצמצם מתניו ונתחלחלו גוהמה עצמו לה ונטלתו קרי ביה שפיר ונתן דאבל אם צמצם מתניו ולא הטח עצמו אליה או שהטח עצמו ולא צמצם מתניו לא הוי נתינה הוי' מי שאומר שאם היה קשור על ידו או על ידיכו והרכין לה בגופו או הטח ידו עד ששלפה הגט מעליו ואמר לה הרי זה גיטיך ה"ז גט: ב נתן והגט

לידה ונשאר החוט שהוא קשור וכו' בידו אם הקשר אמיץ עד שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת (ב) ואם הקשר אמיץ שהיה יכול לנתקו ולהביאו אצלו אלו לא קפצה ידה אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו ולא הוי נתינה ואינה מגורשת הוי' מי שאומר שהיא מגורשת. הגמ': (ג) וכל זה לא

ביאורי הגר"א

וענה"ג: (ב) ואם כו' וי"א כו'. עתו"ס שם
ד"ה אם כו' וראיותיו של ר"י עברא"ש שם והרא"ש דחה
ראיותיו ע"ש: (ג) וכ"ז כו'. כן פי' ד"ח דברי
הטור ע"ש אצל הראשון והרא"ש והמ"מ כי דו"ש ר"י

דוהא ליכא למיפס' ד"ל דמסקא ליה לרז וקא' לאפוקי
מדפס' ליה ר"ח:

קלח (א) ואפילו כו' אפילו כו' אבל כו'. הרא"ש
שם וכפ"י ר"ח ע"ש וכמנ"ש הא צעקו ונתן כו'

ברכת אליהו

דאל"כ אם ה"י הגט סגור בידו ופתח ידו ונטלתו הוי
גיטא (והא כתיב ונתן בידה וליכא — קרבן נתנאל) ולהך
פירושא אם היתה ידו פתוחה וקרבה אליה ונטלתו לא
הוי גיטא דבעינן תרתי שסייענה בנטילתה וגם שיקרב
הגט אליה, עכ"ל. ועמ"ה"ג.

(ב) עתו"ס בגיטין עח ב ד"ה אם כו', שכתבו שלר"י
בכה"ג הוי גט, ולר"ת — לא הוי גט. וראיותיו של ר"י,
עברא"ש שם פ"ח ס"ז, והרא"ש דחה ראיותיו ע"ש. [והדעה
הראשונה שבשו"ע, היא דעת ר"ח, וכמו שהכריע הרא"ש
דלא כר"י, וס"מ: אבל הכא לא הויא נתינה דכל זמן
שידה פתוחה יכול לנתקו ולהביאו אצלו וכשקפצה ידה
הרי היא עושה כל הנתינה, עכ"ל. והדעה השניה שבשו"ע,
היא דעת הר"י דמיקרי שפיר נתינה, כיון שהיא התחיל
הנתינה, קרינן ביה שפיר ונתן, אע"פ שהיא גמרה הנתינה.
ועב"ש סק"ה].

(ג) כן פירש ד"מ סק"ב דברי המור ע"ש, וז"ל: ונ"ל
דס"ל לרבינו בעל המור דהרא"ש מחלק בין אם קפצה ידה
מרוצו הבעל או שלא מרוצו דכל זה מיירי כשהבעל לא צוה
לה לקפוץ ידה ולהחזיק בגט שלא מרוצו ולכך לא
הוי נתינה אבל כשהבעל מצוה אותה להחזיק בגט הוי
נתינה שהרי כתב הטור בתחלה דאם אוהו בראש הגט
והיא לקחה אותו בראש השני דהוי גט וכאן פסק דלא
הוי גט לכן ע"כ צריכין לחלק כמו שכתבתי ופשוט הוא

ופשט ליה כיון דפסקה פסקה אפילו הכי תקן דלא נעביד
הכי שלא להוציא לעז על הגט, עכ"ל. ומשום התקנה —
שקנו, "ולעלם" — אפשר לומר דאינה מגורשת בודאי
וכמנ"ש הרשב"א: ומיהו קי"ל כרב נחמן דכיון דפסקה
פסקה ובמקום יבם חולצת ולא מתיבמת ואיפשר גמי
דאפילו נשאת לא תצא דמשום גזרה לא מפקינן וכו'
עכ"ל. וכן הר"ן כתב שם דמהא ליכא למיפשט שאינה
מגורשת כלל, שאפילו אם נאמר שהתקנה היא לא לשפרא
דגיטי אלא מן הדיון, ה"ל דמסקא ליה לרב אי הוי
מגורשת, וקאמר "לאפוקי" מרפשט ליה רב נחמן [שלבד
נחמן הוי מגורשת ודאי ולרב הוי ספק מגורשת, ולהוציא
מספק מגורשת, תיקן רב, "ולעלם". ועמ"ש בסמ"מ מ' סק"ג].

(א) הרא"ש שם וכו' ר"ח ע"ש וכמנ"ש הא בעינן
נתן כו'. דתנן בגיטין עח א: או שמצאתו מאחוריו קוראה
והרי הוא גיטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך. והקשו
שם בגמ': כי אמר לה הא גיטך מאי הוי ה"ל טלי
גיטיך מעל גבי קרקע. ותרוצו: אימא ששלפתו מאחוריו.
והקשו: שלפתו גמי הא בעינן ונתן בידה וליכא. ותרוצו: ל"צ
דערק ליה חרציה ושלפתייה. וכתב הרא"ש שם פ"ח ס"ה:
ויר"ח ז"ל פירש כגון שהי' הגט דבוק במתניו בדוהק
וצמצם מתניו ונתחלחל ונטלתו והוי ככילו נתנו לה
הוא ונראה דגם הוא צ"ל לפירושו שקירב עצמו אליה

והאפילו ה"י מונח ע"ג ידו כו' כיון שלא סייע בנטילתו, הוא
אמנם ממ"ש בגמ': הא בעינן ונתן וכו', אבל לא מוזכר בגמ'
בפירוש הטעם: שלא סייע בנטילתו, וזה — ברא"ש. ומ"ש

1 גם בבאה"ג סק"ד ציין לר"ח ולרא"ש. אבל בבאה"ג ציין
זאת רק על מה שכתב המחבר: אבל אם צמצם וכו'. ורבו ציין
לדברי' גם על הדינים הקודמים, וכמו שנבאר: שמי"ש המחבר:

באר הגולה

ט ושל' שם דף ע"ח
ע"ל וברני דבריהם
ס.
י טור וכ"כ הרשב"א
והפוסק משום דללו
נת את רשעי היל לפי
שלין הגט שזור בידה.
כ שם וכ"כ הרשב"א
בפסקיו בשם הרמ"ה
משום דמה שנתן צידה בשעת שניה חתונה כיון שגפול מידה בעורה ישנה. ל מיוחל דרנל מעדותו וכו' שם דף
כ"ה ע"ל ועי' בס"ל קל"ו סעיף ה' בסנה.

מיירי חלל שקפסה ידה צלל רלון הצעל חלל חס הצעל מנחה לה לקפון וחפילו חושיט לה הגט והיה
לקסה חלותו צלל הכ' הוי גט כח"ל. ג ט נתן הגט כשהיא ישנה ונערה והרי הוא
כידה ואמר לה ה"ו גיטיך א"צ לחזור ולטלו מידה וליתנו לה אבל אם לא אמר לה
ה"ו גיטיך (ד) אפילו אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה י אינו כלום כיון שהיא היתה
ישנה (ה) וכן אם נפל מידה בעורה ישנה אע"פ שחזרה ולקחתה י אינו גט עד שיחזור
ויתננו לה ויאמר לה ה"ו גיטך. הנה: (ו) נתן גיטה בחתונה בשעת שהיה ישנה י"ל חלל הוי
גט (ז) חלל ציד שלוחה לכ"ע הוי גט (זכ"י בשם הר"ן והרשב"א). ד י אמר לעדים ראו

המחבר: אפילו וכו', אבל וכו', הוא מדברי הרא"ש, בדעסקין באותו ענין, אפילו
לא אמר כלום ה"ו גט.

ביאורי הגר"א

הרמ"ה ע"ש: (ו) נתן כו'. לחתונה משום ידה
אחרת כוונתו כח"ל א"ל ע"ז צ' ונצ"ח י' צ' וכו' הר"ן
טעמה דישנה חתונה גט חלל ויניטר וה"ה לחתונה כוונתו
בצ"ח ובגיטין ע"ז צ' דענין חצר המשתמרת לדעתה והר"ש
והרשב"א כ' טעמים אחרים ויניטר הדיון חתונה דווקא
ידה צעין כח"ל וכו': (ז) אבל כו'. הר"ן

הנוכח דוקא ככה"ג: (ד) אפי' אמר כו'. חל"ל
אפי' היל בעורה אינו גט כוונתו צריש קדושין וכוונתו
ר"ס קל"ו חלל ככה"ג וזה שכתב בתוס' שם ע"ה א'
ד"ה (א'תו) [אינו] כו' ומיהו כו' דמחנותין ע"כ כה"ג
מיירי והרשב"א והר"ן ורי"ן פ' דמיירי דעסקין בחלותו
ענין וכוונתו ס"ב: (ה) וכן כו'. הר"ש שם בשם

ברכת אליהו

וכמ"ש בסימן קל"ו ס"ב, דבעסקין באותו ענין, אפילו
לא אמר כלום ה"ו גט.

(ה) הרא"ש בגיטין פ"ח ס"ד בשם הרמ"ה ע"ש, וי"ל:
וכתב הרמ"ה ז"ל ואם אין הגט בידה בשעת שניעורה
אינו גט עד שיטלנו מידה ויתחור ויתננו לה ויאמר לה
הא גיטך וכן מסתבר דמה שנתן לידה בשעה שהיא ישנה
אינה נתינה כיון שגפול מידה בשעה שניעורה, עכ"ל.²

(ו) דחצרה משום ידה אתרובאי, כמ"ש בגיטין בא א
עז ב ובכ"מ י ב. וכתב הר"ן טעמה דישנה אינה גט
דלא מיניטר, והר"ה לחצרה, כמ"ש בכ"מ יא ב ובגיטין
עז ב, דענין חצר המשתמרת לדעתה. והרא"ש בגיטין
פ"ח ס"ד והרשב"א שם ע"ה א' כ' טעמים אחרים — אהא
דישנה אינה גט — משום דלית בה דעת כלל, ומשום
שאין לה יד כלל, וה"ו כנשתתית. ומ"מ הדין אמת דרומיא
ידה בענין כמ"ש ובכ"ל.

(ז) הר"ן בגיטין ע"ה א כתב שבכה"ג הוי גט דהא
מיניטר. וכתב הכ"י: ונראה דגם לדעת הרא"ש שפירש
דטעמא משום דישנה לית בה דעת כלל (כנ"ל בסק"ו)
ששלחה שליח קבלה הרי ידו כידה וכיון דיש לו דעת
מגורשת וע"כ י"ל כן לדברי הכל שאל"כ לא ה"ו לנו
להבשר שליח קבלה אא"כ ידענו שהיתה בעורה בשעת
קבלת הגט ואם אין הבעל במקום האשה דבר שאי אפשר
לעמוד עליו וסתם שליח קבלה כשאין הבעל והאשה
(במקום אחד) הוא צריך ובהדיא תנן שם ס"ה א: התקבל
לי גיטי במקום פלוני וקבלו לה במקום אחר כו' הרי
הוא במקום פלוני וקבלו לה במקום אחר כשר, עכ"ל.

בעיני אבל ב"י מגמגם בדבר זה והניח זו הקושיא בצ"ע,
עכ"ל. אבל הרשב"א והר"ן בגיטין ע"ה ב והמ"מ בה'
גירשין פ"ה הט"ז כ' דמ"ש ר"י דמגורשת — כנ"ל
בסק"ב — דוקא ככה"ג שקפצה ידה מרצון הבעל. ולפי"ז
לר"ה החולק על ר"י — כנ"ל בסק"ב — אפילו ככה"ג
אינה מגורשת. ועט"ז סק"ב ובש"ס ק"ו.

(ד) דאליכ, אפילו אם היא נעורה אינו גט, כמ"ש בר"ש
קידושין, ובמחש"ל ר"ס קל"ז: צריך שיאמר לה כשיתן
לה הגט ה"ו גיטך וכיצא בזה ואם נתן בידה ולא אמר
לה כלום ה"ו גט פסול. ועמ"ש. ואם אינו אומר לה,
צריך שיודע לעדים, כמ"ש בס"ה, ועמ"ש. אלא ע"כ
כאן מיירי ככה"ג שאח"כ אמר לעדים ראו וכו'. וזה
שכת' בתוס' בגיטין ע"ה א ד"ה אינו כו' ומיהו כו'. דתנן
שם: אמר לה כנסי שט"ח זה או שמצאתו מאחורי קוראה
והרי הוא גיטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטיך וכו'.
וכתבו שם התוס': ר"י ה"ו מצריך לגותן גט לאשתו
לומר ה"ו גיטיך וכו' ומיהו קשה דבהנזיקין (נה א) משמע
דאפילו לא אמר כשר גבי מעדותו של ר' יוחנן בן
גודגאד נשמע אמר לעדים ראו גט זה וכו'. ולכאורה
קשה מה מקשים התוס', הרי אפ"ל, דאם אומר לעדים
סגי, ובמתני' שם מיירי שלא אמר לעדים, לכן אינו גט
עד שיאמר לה הא גיטיך. אבל לפי הנ"ל נראה.
דבמתניתין ע"פ כה"ג מיירי — שאמר לעדים. דא"כ
אפילו לא אמר לה כנסי שט"ח זה אינו גט. והרשב"א
והר"ן ורי"ן ח"ה נתיב כ"ד פ"ו דמיירי דעסקין באותו
ענין, ולכן לולא שאמר לה כנסי שט"ח זה היתה מתגרשת.

2 גם בבאה"ג סק"כ ציין לרא"ש בשם הרמ"ה. אלא שבכה"ג
ציין זה על מ"ש המחבר: אינו גט. ורבנו ציין זה על מ"ש
המחבר: וכן וכו', להורות שהמעין שם ברא"ש יראה שטעם
דין זה הוא מפני שדומה לדיון הקודם המובא בשו"ע. ועמ"ש
בחדושי מהרש"ל אות ב.

המחבר: אפילו וכו', אבל וכו', הוא מדברי הרא"ש, בדעסקין
תרתו שסייענה בנשלתה וגם שיקרב הגט אליה. וגם דוקדק
רבנו לשנות מלשון הבאה"ג. שהבאה"ג כתב: וכדעת ר"ח שהביא
הרא"ש. ורבנו כתב: "הרא"ש שם וכפי הר"ח להורות שזה
לא מפורש בר"ה, אלא שהרא"ש פירש כן דברי הר"ה. ועב"י
וב"ת וב"ש סק"ב ותורת גיטין וישועות יעקב פירוש הקצר סק"א.

באר הגולה

מ טור גסס הרנו"ה
דמו ליכא לנימור
טעמול תסוס כיסופל
ותייסין שולא ציטול
צטליה.
ג תססה סס דף ע"ה
ע"ל וכת"ש התוס'
סס.

ס כרז צנרייתל סס.
ע טור גסס הרנו"ה
כיון דקתנה לו צנריית
קמיייתל לזור על
לנחיתתה וכתב הנ"ל
ש"ל שלמדו מוסל
ד כאוקימתל

גמ שאני נותן לאשתי ואמר לה בשעה שמסרו לה כנסי שט"ח זה ה"ו גמ אע"פ
שלא אמר ה"ו גיטך מ ויש מי שאומר דה"מ באומר לעדים שלא בפניה אבל אם אמר
בפניה ובשעה שמסרו לה אמר לה כנסי שטר חוב זה הרי זו ספק מגורשת אבל אם
לא אמר תחלה ראו גמ זה שאני נותן לה ואמר לה כנסי שטר חוב זה נ צריך לומר
לה ה"ו גיטך ס (ת) אבל אין צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתנו לה ע ויש מי שאומר
דה"מ באומר כנסי שטר חוב זה אבל אם אמר לה זכי בשטר חוב זה אין לה תקנה
עד שיטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה ה"ו גיטך.

קלט דין קבלה מידו ואם זרק לה לחצרה. ובו י"ח סעיפים

א א זרק לה הגט בחצרה בין שהוא קנוי לה ב או שאול ג (א) או מושכר הרי זו
מגורשת (ב) ד בד"א כשהיתה עומדת בחצרה (ג) והוא משתמר לדעתה אבל אם אינה

דלחורין שלני הכל הוליל וקלחלו ליפסל וכו' וכו' שפירש"י סס דף פ"ד ע"ב.
דף ע"ז ע"א. ב ויהא דלחורין לא לריכא דלחורין מקום וכו' סס ע"ב.
דעילת סס וכלחורין רב אפי' נז"מ דף י"א וי"ב וכו' פ הר"ף והר"ש י"ג פ.

ביאורי הגר"א

הסוגיא צפ"ק דצ"ו ולומר לע"פ כו' דר' אושעיל דפליג
סס דוקא צכ"ג כנסיש ואידך (איוול) [אי מה] כו' אלא
כידה מה ידה ונשתמרת סס והוא משתמר דוקא כנסיש ע"ת
א' א"ר כו' יסן ונשתמרתו כו' נעור כו' אלולל דלא ונכני
עיוותת צלוו לצד והיה צנוללה כנסיש צצ"ו י"א א'
צצ"ו רן וערש"י סס ד"ה אי עיוות כו' דעכשיו כו':
עתי"ס דצ"ו י"ב אי ד"ה סר כו' י"א א' ד"ה היינו כו':

דחא וינטר דל"כ היך ונכשרין שליו קבלה כשהיה
נזקקס ל"ר דלמא היה יצנה ולחורין סס ס"ה התקנל כו'.
צ"י: (ח) אבל א"צ כו'. עתש"ל סו' קל"ו ס"ה
דק"ל כר"י ונ"ש ויש כו':

קלט (א) או מושכר. (פ"צ) [פ"ה] דנ"ש וצצ"ו
י"ד צ': (ב) בד"א כו'. לע"פ כו' כעולל ססן

ברכת אליהו

דב"מ יא ב. ואמר בשו"ע: אבל אם אינה עומדת שם
אע"פ שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת, דר' אושעיל
דפליג שם, דוקא בבחי' — כשמשתמר לדעתה, כמשיש:
ואידך אי מה כו' אלא כידה מה ידה משתמרת. הרי
שהמחלוקת של עולא ור' אושעיל היא כשמשתמר, ואפ"ה
לעולא אם אינה עומדת שם אינה מגורשת.
[מכאן ואילך הוא ס"ק אחר, והוא ציון על מ"ש בשו"ע:
והוא משתמר].

דוקא משתמר לדעתה כמשיש בגיטין ע"א א: אמר רבא
כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמתו ה"ו גט ניעור
אינו גט דהו"ל חצר המשתמרת שלא לדעתה. אלמא דלא
מהני עומדת בצדו לבר. והיה במציאה, כמשיש בב"מ יא
א בצבי ר"ן: והוא שעומד בצד שדהו כו'. וערש"י שם ד"ה
אי עומד בצד שדהו אין, וז"ל: דעכשיו היא משתמרת על
ידו. [מכאן ואילך נראה שזה ליקוט].

עתי"ס דב"מ יב א ד"ה חצר כו', וז"ל: ובמציאה דאין
דעת אחרת מקנה אותה בעינן משתמרת ובגט דחוב הוא
לה אפילו במשתמרת אינה מתגחשת דלא עדיפא משליחות
דאין חבין לאדם שלא בפניו, עכ"ל. ועיין שם יא א בתור"ה
ה"ב, שכתבו דגבי גט דאיתיה בעל כרחיה בעינן גוסף

(ח) עמש"ל סימן קל"ו ס"ה ומשיש סק"ח, דק"ל כרבי
יוחנן בגיטין פד ב, שלכן א"צ ליטלו ממנה, מפני
שבנתינה ראשונה לא זכתה בו לכלום. וז"ש כאן המחבר:
ויש כו'. דבאומר כנסי שט"ח זה דלא זכתה בו לכן לא
בעינן שיטלנו ממנה. אבל אם אמר לה זכי בשט"ח זה
שקנתה הגט בנתינה ראשונה לצור עפ"י צלוחיתה, תו
לא מהני נתינה ראשונה לשם גט, עד שיטלנו ממנה
ויחזור ויתננו לה ויאמר לה ה"ו גיטך.

(א) פ"ה דמע"ש ובב"מ י ב: עשור שאני עתיד למד
נתן לו ליהושע ומקומו מושכר לו (כדי לקנות מעשר
שתגא חצרו קונה לו — רש"י). ומכאן שגם חצר מושכר
קונה לשוכר¹.

(ב) איתא בגיטין עו ב: אמר עולא והוא שעומדת בצד
ביתה ובצד חצרה רבי אושעיל אמר אפילו היא בטבריא
וחצרה בציפורי היא בציפורי חצרה בטבריא. ומסקינן:
מר סבר כידה מה ידה בסמוכה אף חצרה בסמוכה ואידך
כו' מה ידה משתמרת לדעתה אף חצרה המשתמרת לדעתה
לאפקי חצר המשתמרת שלא לדעתה. וכת' שם הר"ף
והרא"ש פ"ה ס"ג דפסקינן בעולא, שכן הפוגיא בפ"ק

הב"י עפ"י דברי התוס' שם ד"ה מה שקנתה שכתבו דמירי
בשאלה. ועיין בביאור הגר"א חו"מ סימן ר' סק"ט. ושם סימן
ש"ג ס"ג ובביאור הגר"א ובפ"ת שם, וכאן בבית מאיר, וש"ת
רעק"א סימן קל"ג.

1 בבאה"ג סק"ג ציון לעובדא דהוא שכיב מרע בגיטין עו ב.
וצ"ע שהביא רא"י לשכירות מהאי עובדא. ואמנם גם הב"י הביא
רא"י מההוא שכיב מרע הג"ל. אבל הב"י כתב זה על מ"ש הטור:
„או שאול או מושכר“, וכונתו להביא רא"י על שאלה,
וכמשיש דשאלה ושכירות לזמניהו מכר הוא. ונראה שכונת

באר הגולה

ה טור נסס הרמ"ה
וכתב הנ"ל שם
מסביר.
ו הר"ן נסס הרשב"א
ומהירושלמי פרק ה'
דגיטין.
ז תשובת הרשב"א
וה"ס נפ"ס וס"פ.
ח משנה גיטין ריש דף
ע"ט.
ט כלוקימתא דרז
יהודה וכו' שם.

עומדת שם אע"פ שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת. ב אם נתן בחצרה ואח"כ בא שם ואמר לה ה"ז גיטיך היש מי שכתב שאע"פ שהגט עדיין שם אינה מגורשת עד שתטלנו משם או עד שיטלנו משם ויתננו לה להתגרש וכו' דבעינן שתהא סמוכה לחצר בשעת גתית הגט לתוכו (ונשעה שאומר לה ה"ז גיטיך) וכן בגיטה וחצרה באים כאחד בעינן שעומדת בצד החצר בשעת גתית (ה) ויש חולקין. ג ז (ה) נתנו בחצרה שלא מדעתה ואינה עומדת בצד חצרה הרי זו ספק מגורשת. ד ה היתה עומדת על גגה וזרקו לה לראש הגט ואם יש לה מעקה כיון שהגיע לאויר תוך מחיצות המעקה או אפילו אין לו מעקה והגיע לתוך ג' טפחים סמוך לקרקעית הגג הרי זו מגורשת (ו) אפילו נשרף קודם שגח (ז) והוא שקדם גט לדליקה י כלוקימתא דעולא שם דמשמע להפסקים דלא פליגי אלא לענין לוקימתא דמתני' אבל לא לענין דינא.

ביאורי הגר"א

דכא מספקא לן נספטינו דינמות המוסה גט לאשתו נמקום יבס כו' וכי"כ הר"נ שם ודגרי המהמר נ"ע: (ו) אפי' כו' כמש"ש נמתני' נסיפא וה"ה לרישא אלא לורחא דמילתא נקט דנחצר סכיה מים ולש. מ"מ נסס הרמב"ן והרשב"א וערש"י שם ד"ה וה"ה כו' לו גמחים כו'. (ז) והוא שקדם כו'. גמ' שם: (ח) ויש מי כו'. שם' מ"ש ל"ש אלא שנמחק דרך כו' ר"ל דוקא נסיפא דמתניתין אבל נמחק כו' ר"ל נרישא דמתני' אלא היה כח הנעל דרך הנחתו ומתני' כיון שהגיע כו' מפ' אס קדשה אחר

(ג) והוא כו'. גיטין שם אלא כידה כו': (ד) וי"ח. התי"מ פ"ה ה"ב (כהרשב"א) [כ' הרשב"א] ז"ל סבירא ליה כו' אס נתן כבר נחמה שהיא נציפורי וא"ל ה"ה גיטין נחמה תזכה לי תצרי נצי נראה דמגורשת וכו' והלכך נזה והנצי הירושלמי שאמרו פ"ק דגיטין נתן לה א"ת גיטה ואמרה תזכה לי תצרי שנעכו אר"ח נעשה כמי שהיתה ידה ארוכה וכי"כ הר"נ משמע נרפ"ח שם: (ה) נתנו כו'. ז"ל התי"מ שם עוד כ' והיכא דנתנו נחמה אלא מדעתה נמקום יבס ומסתברא דהוי ספק מגורשת

ברכת אליהו

והוא לא מיגטר. וערש"י שם ד"ה והוא כו'. וז"ל: והא לא מיגטר אויר הגג דאתי זיקא ורשדי ליה מקמי דליגח וכי לא שדיה זיקא ואירע לו דבר אחר שבא כלב וקלטו או נשמים מחקוהו אמאי קתני מגורשת וכו'. עכ"ל. הרי שגם רש"י סובר שאף ברישא מגורשת אפילו אם נמחק קודם שנח.

(ז) גמ' בגיטין ע"א: ל"ש אלא שקדם גט לדליקה אבל קדמה דליקה לגט לא מ"ט מעיקרא לשריפה קאזיל. (ח) איתא בגיטין ע"א — אהא דתנן בסופא: גמחק או נשרף הרי זו מגורשת — ל"ש אלא שנמחק דרך ירידה אבל נמחק דרך עלייה לא מ"ט מעיקרא לא למינח קאי. ופירש"י דכולה אסיפא דמתני' קאי, ודרך ירידה, ה"ינן שנמחק הגט אחרי שכלתה הוריקה כלפי מעלה, כדי להעבירו את המעקה, ונמחק הגט אחרי שהגיע כבר לרדת כלפי מטה. ודרך עלייה, ה"ינן קודם שהגיע לרדת כלפי מטה, ונמחק הגט כשהי' בוריקתו כלפי מעלה, ולכן אינה מגורשת, דדרך סילוקו לא מיקרי נתינת. וה"ש מי שאומר" שהביא המחבר — היא שיטת הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ג — שמפרש מ"ש בגמ' ל"ש אלא שנמחק דרך ירידה כו', ר"ל דוקא כפיפא דמתני' — שהוא מלמעלה והיא מלמטה, ותורקו לה דרך ירידה, וכיון שהוא כדרך תנועתו הטבעית שדרכו לרדת, לכן אם נמחק או נשרף ה"ז מגורשת, אעפ"י שלא נח, כיון שהי' הולך לנח. ומ"ש בגמ': „אבל נמחק דרך עלייה לא", ר"ל ברישא דמתני' — שהוא מלמטה והיא מלמעלה, דכיון שהבעל הי' צריך להעלות והגט שלא כדרך

למשתמרת שתהא עומדת בצד ביתה משום דאיתיה בעל כרחה.

(ג) גיטין ע"א: ב: אלא כידה מה ידה משתמרת לדעתה אף חצרה המשתמרת לדעתה.²

(ד) המ"מ בה' גירושין פ"ה ה"ב כ' הרשב"א ז"ל ט"ל כו' אם נתן כבר בחצרה שהיא בציפורי וא"ל ה"ה גיטין בחצרך ואמרה תזכה לי חצרי כו' נראה דמגורשת וכו' והאריך בזה והביא הירושלמי שאמרו פ"ק דגיטין ה"א נתן לה את גיטה ואמרה תזכה לי חצרי שכתבו אר"ח נעשה כמי שהיתה ידה ארוכה. וכי"כ הר"נ משמע ברפ"ח שם.

(ה) ז"ל המ"מ בה' גירושין פ"ה ה"ב: עוד כתב (הרשב"א) והיכא דנתנו לה בחצרה שלא מדעתה במקום יבס מסתברא דהוי ספק מגורשת דהא מספקא לן בספטינו דינמות (ק"ח המוסה גט לאשתו במקום יבס אי הוי גט כו'. וכי"כ הר"נ ברפ"ח דגיטין בשם הרשב"א. ודברי המחבר — שלא הביא „במקום יבס" ומ' שבכל ענין הוי ספק מגורשת — צ"ע.³

(ו) תנן בגיטין ע"א: היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג ה"ז מגורשת; הוא מלמעלה והיא מלמטה וזרקו לה כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף ה"ז מגורשת. וכמש"ש במתני' בסופא: „נמחק או נשרף" ה"ה לרישא — אפילו נשרף קודם שנח, ה"ז מגורשת. והא דקתני לה במתני' בסופא ולא ברישא, אורחא דמילתא נקט, דבבבצר שכחי מים ואש. — מ"מ בה' גירושין פ"ה ה"ג בשם הרמב"ן והרשב"א. ושם בגמ' מקשינן ארישא:

3 וע"ז סק"ו וב"ש סק"ו והגהות חכמת שלמה וערוך השלחן סק"ו.

2 בגיטין שם אמרו כן ל"ר אושעיא. ואפשר שלכן בסק"ב הביא רבנו ראי את דבעינן משתמר. ועיין בביאור הגרי"א ח"מ סימן ר' ס"א, רמ"ג סכ"א, רס"ח סיג ולעיל סימן ל' סק"ו.

באר הגולה

כ דמעיקרא לשרפה
 חזיל שם.
 ל רמז"ס שם וכפי
 פירושו נמ' נמ' נמ'
 לא שנו חלל שנמחק
 דרך ירידה כ' ונמ' ע'
 ה"ה שם.
 * פי' קודם שיטול.
 מ משנה שם.
 ג כחוקימחל דר
 יהודה וכו' וכמה
 חומרי' ונשניה דר'
 אשעיל ור' יוחנן שם.
 ס כחוקימחל דר
 נחמן וכו' שם דלא
 מקרי נתינה חלל דרך
 הנסחו לנצל לרשות.
 ע מירחל דרס חסד
 שם.
 פ טור וכ"כ הרמז"ס

שהרי היה ראוי לנוח אלמלא האש שבא אחר שזרקו כ אבל אם קדם האש לא שהרי
 לא היה ראוי לנוח ברשותה. ה (ח) ל ויש מי שאומר שאם נמחק או נשרף
 קודם * שיגיע אפילו נמחק או נשרף אחר שהגיע לאויר מחיצות או לפחות משלשה
 טפחים סמוך לגג אינה מגורשת. ו מ היה הוא כגנו וזרקו לה לחצרה ג אם
 מחיצות החצר גבוהות מהגג כענין שמיד כשזרק הגט מאויר הגג נכנס לאויר
 מחיצות החצר מגורשת אפילו נמחק קודם שהגיע לארץ ס וכגון שנמחק לאחר
 שהתחיל לירד. ז ה היה לה קנה נעוץ בחצרה והיא עולה למעלה ממחיצות
 החצר וזרק הגט עליה אינה מגורשת שאינו משתמר שם. ח זרקו לה
 לרשותה ועבר כל רשותה ויצא חוץ לרשותה פ אינה מגורשת אע"פ שהיה בתוך
 ג' טפחים סמוך לקרקע בתוך רשותה כיון שלא היה סופו לנוח וברשותה (צ) וי"א
 שהיא ספק מגורשת. ט ק ב' חצירות זו לפנים מזו הפנימית שלה והחיצונה
 שלו וכותלי החיצונה גבוהות על הפנימית כיון שזרק הגט לתוך אויר החיצונה
 * נתגרשה שהפנימית בכותלי החיצונה משתמרת ר מה שאין כן בקופות
 כיצד שתי קופות זו לפנים מזו פנימית שלה וחיצונה שלו וזרק לה
 בתוכם גיטה אפילו הגיע לאויר הפנימית אינה מגורשת (י) עד שינוח

נפ"ה מה"ג וכתב ה"ה הוא נעיל דרס (נ"מ דף י"ז ע"ה) ולא נפשתל וסביר הרמז"ס דלגבי גט נודלי אויר שאין סופו לנוח לאו
 כמנהג דמי מחוקימחל דרס נחמן וכו' שליטני סוף סעיף ו'. צ ה"ה שם נסח הרמז"ן והרש"ח. ק רמז"ס נפ"ה
 מחומלל דלגבי גיטין דף ע"ט ע"ב. * פי' שזרקו לה כנגד הפנימית אע"פ שלא הגיע לאויר החיצונה הפנימית כיון שהיא כנחה
 ותוך אויר מחיצת החיצונה ה"ה. ר ג"ז שם נגמרה.

ביאורי הגר"א

כו' שהפנימית ח"ל שוליים ואין הצעל מקפיד על מקומה
 הכולל ואינו רואי לתשמיש ולכן אם נח זה מגורשת וה"ד
 שנה זה כגון שמוטה על גדה חלל כל הפוסקים פי'
 כפירש"י ותוס' שם וי"מ שם נתיירה וי"מ שם נסמטל
 לו נחלר שוליים של שניהם עוד יש נזה ג' אחרת כו' מ"מ:

או מת הצעל או נטלו. מ"מ חלל כל הפוסקים פי' כפירש"י
 והר"כ פי' דברי הרמז"ס בדרך אחר ול"כ: (ט) וי"א
 שהיא כו'. עתו"ס דגיטין שם ד"ה דרך כו' וכ"כ ש"פ:
 (י) עד שינוח כו' ואין לה כו'. מפני שהקופות הללו
 נראות הצעל עומדות ועל זה הקשו כליו כו' ומשני נקופה

ברכת אלהיו

שהביא המחבר — טוב' שגם לגבי גט זה ספק אי
 כמנהג דמי או לא. והא דאמרינן שם בגיטין שבדרך עליה
 אינה מגורשת דמעיקרא לא למינח קאי, עתו"ס שם ד"ה
 דרך כו', ח"ל: ולא דמי לזה דבעי רבא בפ"ק דב"מ (יב
 א) זרק ארנקי בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו אויר שאין
 סופו לנוח כמנהג דמי או לא דהא דבדרך עליה אין
 דומה כ"כ שיחא עומד לנוח אי גמי ההם בבית מקורה
 דומה יותר עומד לנוח, עכ"ל. וכ"כ שאר פוסקים*.

(י) איתא בגיטין ע"ט ב: שתי קופות זו בתוך זו פנימית
 שלה וחיצונה שלו וזרקו לה אפילו הגיע לאויר פנימית
 אינה מגורשת מ"ט דהא לא נח. והקשו: וכי נח כאי הוי
 כליו של לוקח ברשות מוכר הוא. ומשני: הב"ע בקופה
 שאין לה שוליים. וחברי המחבר הם כשיטת הרמב"ם בה'
 גירושין פ"ה ה"ז — שמפרש שלפיכך בשתי קופות אינה
 מגורשת — מפני שהקופות הללו ברשות הבטל עומדות.
 ועל זה הקשו: כליו כו'. ומשני: בקופה כו' — שהפנימית —
 שהיא שלה — אין לה שוליים, ואין הבטל מקפיד על מקומה,
 הואיל ואינו רואי לתשמיש, ולכן אם נח הגט בה מגורשת.

נתנועתו הטבעית, כל שלא נח לבסוף — שנמחק או שנשרף
 — אינה מגורשת, דמעיקרא לא למינח קאי — פי'
 שלא היה נח הבטל דרך הנחתו שהוא בירידה. ומתני' —
 דקתני ברישא: "ביון שהגיע לאויר הגג ה"ז מגורשת", —
 מפרש הרמב"ם שאם לבסוף נח הגט על הגג מגורשת למפרע
 משעה שהגיע לאויר הגג. ונפ"מ אם קרשה אחר או מת
 הבטל או כטלו ביניהם. — כ"כ הרמב"ם שם. אבל כל
 הפוסקים פי' כפירש"י הנ"ל, והר"נ שם פירש דברי הרמב"ם
 בדרך אחי' ול"נ.

(ט) בב"מ יב א: בעי רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצא
 בפתח אחר מהו אויר שאין סופו לנוח כמנהג דמי או לא.
 ולא נפשטה שם בעיא זו. והרעה הראשונה שבשור"ע היא
 שיטת הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"י. וכתב שם הרמ"מ
 שהרמב"ם סובר שלגבי גט בודאי אויר שאין סופו לנוח
 לאו כמנהג דמי. דה ממה שאמר בגיטין ע"ט א גבי נמחק:
 ,אבל דרך עליה לא מ"ט מעיקרא לא למינח קאי". וה"ג —
 לענין אויר שאין סופו לנוח — איגלאי מילתא דמעיקרא
 לאו למינח ברשותה קאי, הילכך אינה מגורשת. והי"א —

באר הגולה

ש חוקימתל דגמרה
ז.ס.

* פי' ה"ה כיון שאין לה שולים אין הנעל מקפיד על מקומה הוחיל וחזקה ראוייה לשתיים.

ת ודאי חלל מספק
ולחומר רב וכו"ש בסעיף
ש.אחר זה.

א מנוולר שס צגמ'.
ב משנה שס דף ע"ז
ע"א.

ג כדומפרש ר' יוחנן
ותניא צנרייתא כוותיה
שם דף ע"ח ע"א.

ד' מימרל דרנל ותניל
כוותיה וכדמוקי לה
עס.

ה כיון שצ"ח הוא
צ"ח דף פ"ח ע"ח
אי כליו של לוקח

נרשות יזכר קנה ולא
אפשיטא צהייל לא
נפקא מידי ספיקא.

ו עוצדל לקמיה דרז
יוסף גיטין דף ע"ז
בלדה כח"א לעיל.

וכתבו ה"ה שפרשה
שם וחסנה שם דע"ה
דלור שמואל לרב יהוד

שיגיע לידה חוז וכל
ומפרש עוד הטעם שה

על צד הקופה הפנימית ש בד"א כשהיתה מוטת על צדה ואין לה * שוליים אבל יש לה שוליים אפילו נח בקרקעיתה ה אינה מגורשת (א) שבלי האשה ברשות הכעל אינה קונה לה גט א א"כ אינו מקפיד על מקומו. י ב היתה

בבחינה זו חלקו לה שם אינה מגורשת אפילו היא יושבת במטה וגם הגם במטה אינה מגורשת עד שיגיע הגם לידה או לחיקה גאו לכלי מהכלים שאין הבעל מקפיד על מקומו דוכן אם הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה והיתה גבוה

י' טפחים ה"ז מגורשת שהרי חלקה רשות לעצמה ואין הבעל מקפיד על מקום כרעי המטה ואם לא היתה גבוה י' טפחים ה' הרי זה ספק מגורשת. יא ו השאיל

למה הבעל מקום בחצרו ולא ייחד לה ונפל על גבי קורה או ע"ג סלעים אם המקום

כ' מקומות אינה מגורשת (יב) וז"ש מ" שכתב שאע"פ שאין שם שום אחד מ'ג' הנזכרים עליו אינה מגורשת (יב) חלקי דעות לעצמו ומקום על השאלה לה ולה

מחפיר עלינו מ' ויש מן אנשינו שאפילו נפל הנחל על גל של אדם נפשו נפלה

למשום ידה וליטלו משם הרי זה מגורשת. יג (ג) י זרקו לה בר"ה או כוכרשות שאינה של שניהם קרוב לו אינה מגורשת הנה הגט מחצה למחצה וממחצה למחצה

עד שיהיה קרוב לה ה"ז ספק מגורשת היה קרוב לה כדי שתשוו ותמלנו לה"ז פסול עד שיגיע לידה ואח"כ תנשא בו לכתחלה כיצד הוא קרוב לו ה"ה הוא יכול

ע"ב. ז' הרמז"ס שם נפ"ה וכח"ש ה"ה שט שהרי נחצר שלה אינה קונה לה בנט אלף צעומות

ח חיימרל רדבא ג' מרות גטיטן וכולי האי לא קפדי אינטי שס דף ע"ט ע"א וע"ב. **ט** רתנ"ס שס
י יינו שהגנים הם ומנעלים הלוקים דומיא חיימרל דשומאל לא יעמוד אדם נגד וכו' שס. **י** ל' הרמנ"ס
כ כן מוקדים בדיני ממונות ושכן נראה כאן וין היורשלוני ה"ה. **ל** הוא מפרש הא
ע"א.

הוא אינו יכול לשמרו והוא יכול לשמרו והוא רחוק ונכדי שתזון ותעלנו הווא לה ספק מוגרשת ה"ה שם ירו בגט יותר ומקדשין ע"ש.

ביאורי הגר"א

(יא) שכלי כו' אא"ב כו'. ע"ת ח' וכמ"ס גמ"י: והסכים הם לפי' זה וענה"ג: (יג) זרקו לה כו' (יב) ויש מי כו'. הרמז"ס וכפ"י הראשון של המ"ס בא הו"א כו' אבל אם כו'. עמ"ס נח"מ ר"ס ק"כ:

ברכת אליהו

יכולן אמרין שם — על „לתוך חיקה או לתוך קלתה מגורשת“: — „לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה“, ובמייש במי. [רעט"ז סקי"ב וב"ש סקי"ד].

(יב) הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ט כתב: והגיע לארבע אמות שלה וכו'. ודברי המחבר הם כפי' הראשון של המ"מ, והשנים שם לפירוש זה — שאם מתהלה נח ברחוק ד' אמות, המאיינה מגורשת, אעפ"י שאין שם א"מ מג' דברים (המזכירים בבבסע"ף ז"ה). וקב"ל שם סק"ו שהביא טעם המ"מ, "שהרי בחצר שלה אינה טונה ה"ל בנס אלא בעומדת בצדה".

(יג) עמ"ש באריכות בחרי"ם ר"ם ק"כ.

וה"ד שנה בה, כגון שממנה על צדה. אבל כל הפוסקים פירשו כפירש"י ותוס' שם ד"ה דהא לא בה, דהא דאמרו: „בקופה שאין לה שוליים", היינו שהחיצונה אין לה שוליים, והפנימית מונחת ע"ג קרקע, ולכן אם נח מגורשת. וי"מ שהם בחצרה וי"מ שהם בסמטא או בחצר שאינה של שניהם. עוד יש בזה גירסא אחרת, ואין דבר זה מצוי כדי לזאריך בו, ובחלומות לא הוזכרו דינים אלו כלל לפי שאינן מצויין. — מ"מ שם.

(יא) בגיטין קח א מקשינו: ובמיטה שלה מגורשת כליו של לוקח ברשות מוכר הוא שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח. ומשני: ל"צ דגבוח עשרה. והקשו: והאיכא מקום כרעי. ותירו: אמקום כרעי לא קפדי אינשי.

באר הגולה

מ שם וסוף דקדוק
ולחזי הי ונייניו קדים
וכו' קדר הונע
השתרע ונה שפירשו
ה"ה וסוף"מ שם בנזול
דינא אלו הריה
לעין יעין שם.
ג ונפרש שם וסוף
לפעמים המלכיות
שאלים והנעלים
והקפידים על כך דלא
להכי אשליהו.
ס ויחזק דרב יהודה
וידמוקי לה שם בנזול.
ע טור מנעיל דרבי
אלעזר ד' אמות
שחזרו אי יס לכן
אזיר וכו' ולא נפסח
שם ולחזוקא.
פ שם כלוקימתא
ויחזק דרב יהודה.
צ ל' הונע"ס שם
ויחזק דרבא שם דף
ע"ה ע"א וכו' שם
הלכתא נכפות פירוש
יאפילו ניעור מנורשת
מורה היא וילק' לה
מחזק ויחזק דרבא שם דף כ"א ע"א ולא הזכירו שם יסן ה"ה וע"ה.

לשומרו והיא אינה יכולה לשומרו זהו קרוב לו שניהם יכולים לשומרו או שניהם
אינם יכולים לשומרו זהו מחצה למחצה. יד מ בא הוא תחלה ועמד ואח"כ
עמדה היא כנגדו וזרקו לה אם היה הגט בתוך ד' אמות שלו אינה מגורשת אע"פ
שאם תשוב תמלנו עמדה היא תחלה ובא הוא ועמד כנגדו וזרקו לה אף על פי
שהוא מחצה למחצה הואיל והוא לתוך ד"א שלה ה"ז גט פסול עד שיגיע הגט לידה.
הנה: אכל אם זרק לה לתוך ד"א שלה ואין הנעל נכנס לתוכו הרי זו מגורשת (יד) וכל זה מדינא אכל
לכתחלה אין לגרש אפילו ליתן הגט לתוך חצירה (טו) או לתוך ג' מלכיות אלא לתוך ידה ונוש
(עז) וידה תהא פתוחה ונתחלת הנתינה עד סופה (מרדכי פרק האורק וסו"ק וכל זו) כונו שנתחד
לעיל סיוון קל"ה ואפילו נדיענז אין להסירה לעלמא עד שגא הגט לידה ונוש ונהגו עוד שלאחר
שנתן לה הגט תסגור ידיה ותכניסנו תחת צנדיה ותזכר שלא יסייע לה שום אדם בקבלתו גם לא
יהא בוס דבר כגון טבעת צידה וכיוצא בזה נשעת קבלתו (הכל נסדר הגט). טו ס היה
ידה קטפרם (פי' שהעמידה ידה ונשפעת ולא זקופה כוונתה ולא פשוטה לקבל) וזרק הגט
על ידה ונפל לארץ אם נפל לתוך ד"א שלה ונח ה"ז מגורשת ואם לא נח בתוכן
אלא נתגלגל מיד מתוכ' לחוצה להן ע"ה"ז ספק מגורשת פ נפל לתוך הים או לתוך
האש אינה מגורשת והוא שתהא על גבי המים או סמוך לאש שמתחלת נפילתו
לאיבוד היה עומד. הנה: (יז) וכל זה שאינה עומדת נרשמה אכל אם עומדת נרשמה אע"פ
שנפל מידה ונתגלגל חוץ לד"א מגורשת דהא לא נתגלגל רק לרשותה מיהו לדין דאין מגרשין
ע"י רשותה כמו שנתחדר אם נפל הגט מידה צריך לגרשה שנית ועל כן תגזיה האשה ידה
נשעה שמקבלת גיטה שלא יפול מיד' (יח) גם יהיו ידיה נזוהות מן הארץ ג' טפחים (ג"ז נסדר גיטין).
טז (יט) צ נתן כיד עבדה והוא נעור והיא משמרתו אם היה כפות ה"ז גט וכאילו

ביאורי הגר"א

וכ"ז כו' אפי' כו'. לחוש לפי' הערוך והניחו תוס'
שם ד"ה (ולתי) [ולתי] כו': (טז) או כו'.
עכ"ה"ג: (טז) וידה כו'. כמש"ל סי' קל"ה ס"ב:
(יז) וכ"ז כו'. דרשות הקנין לאדם פשיטא שיש לו אויר
כו'. הר"ם שם וכמש"ל נותני' היתה עומדת כו' הוא כו'

ברכת אליהו

לנוח דוקא, אי כמנח דמי או לא, אבל כשסופו לנוח פשיטא
דקני. ובגיטין ע"ב — גבי שתי חצירות — אמרינן, כיון
שהגיע לאויר מחיצות החיצונה הרי זו מגורשת. [ועט"ז]
סק"ח.

(יח) כמש"ל בפי' המצניע — שבת צב א — דלמטה מג'
טפחים כמנח על הארץ דמי.

(יט) עכ"ה"ג סק"ד, וזה תוכנו: איתא בגיטין ע"ב א: אמר
רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו ה"ז גט
ניעור אינו גט דהו"ל חצר המשתמרת שלא לדעתה. והקשו:
ישן ומשמרתו ה"ז גט אמאי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת
לא קנה וכי תימא ישן שאני והאמר רבא כל שאילו מהלך
לא קנה עומד ויושב לא קנה. ומסקינן: והלכתא בכפות.
והשיטה הראשונה שהביא המחבר, היא שיטת הרמב"ם
בה' גירושין פ"ה הי"ז, שבכפות לבד מגורשת, ולא בעינין
ישן. ומפרש-ש"מ: "והלכתא בכפות", פירוש ואפילו
בניעור מגורשת, דלא כרבא — שהזכיר ישן. וילק' לה

(יד) לחוש לפי' הערוך, והביא תוס' בגיטין ע"ב ב ד"ה
ואת כו', ח"ל: ומיהו בערוך בעדד גט כתב קבלנו מרבתינו
אפילו זרקו לה בחוץ חצרה לא משתרי לעלמא עד דמטא
גיטא לידה וכו' עכ"ל.

(טז) עכ"ה"ג סק"ג שהביא טעם הדבר (מהמרדכי) משום
דלפעמים המלכיות שאולים והבעלים מקפידים על כך
דלאו להכי אשאוניהו. [ועט"ז סקט"ז].

(טז) כמש"ל סימן קל"ה ס"ב [ועמש"ש ס"ק ב' ג', ולהלן
סימן קנ"ד בסדר הגט ס"ק קי"ח].

(יז) דרשות הקנין לאדם, פשיטא שיש לו אויר, דהא שלו
הוא מתחום ארעא ועד רום רקיע, שרשות היחיד עולה עד
לרקיע. — הר"ם בגיטין ע"ב ב. וכמש"ש ע"ב א במתני':
היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר
הגג ה"ז מגורשת הוא מלמעלה והיא מלמטה חזקו לה
כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף ה"ז מגורשת. וכפ"ל
בסעיפים ד' ו'. ובב"מ יב א איבעיא להו אויר שאין סופו

באר הגולה

ק שס וכלומר שהא
גט נגזר מן התורה
אלא פסול מדבריהם
וכמו שפי' ה"ה
הסוגיא שם.

ד נס זה מיוחד דנצל
שם דף כ"א ע"ל.
ש ופני שם היה טע'
לע"ג דלינו כפות טע'
זה גט פסול לפי
שיטתו ז"ל ה"ה.

ת נראה שהא סבור
נצי קרקע וכו'.

הגיע לחצרה שהיא עומדת בצדה ואם אינו כפות אינו גט (ב) וי"א דתרתני בעינן
כפות כדי שלא יהא חצר מהלכת וישן כדי שיהא משתמר לדעתה.
יו (כא) ק נתנו ביד העבד והוא ישן והיא משמרתו ה"ז פסול ואם היה כפות ה"ז
מגורשת. יח (כב) ר כתב הגט ונתן ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו
כיון שזכתה בעבד זכתה בגט ונתגרשה אם היה כפות ואם אינו כפות ש ונעזר
קנתה העבד ואינה מגורשת ת עד שיגיע הגט לידה א וכן אם נתן הגט בחצרו
ומכר לה החצר או נתנו לה (כג) כיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה
נתגרשה אבל אם נתנו בחצרו של אדם אחר והאחר נתן לה החצר או שקנאנו
ממנו אינה מגורשת.

שם נטלתו מן העבד נתגרשה והרשב"א נסתפק בזה ה"ה וכו"ג הר"ן בשמו דלמא הו"ל כלי גיטך מעל
א מיוחד דנצל שם. ב טור והא דלמיר' שם אל תל לנזור משום חזרה וכו' וכפירש רש"י שם.

ביאורי הגר"א

דליגור ישן אטו נעור ונשני ככפות דמלתא דלא שכיחי
ליג רצון ורצא כי קאמר ישן מדין תורה קא"ל ולשון
ה"ז גט לא מ' מדין תורה ועמ"ש לעיל: (כב) כתב
כו'. לשון הרמב"ם וכשיטתו הנ"ל דכפות לבד סגי אל
ש"פ חולקים עליו כנ"ל: (כג) כיון כו'. ע"ז
ג' וכנ"ל ססקלי':

בכפות נחלי והלכתא דלא שייך אלל במחלוקת אלל משום
דרנא קאמר צינן קאי והלכתא דל"ל ישן אלל כפות
ולאנן זה נקט בכ"ז: (כ) וי"א כו'. הרמ"ש שם
וכפירש"י שם וכ"כ תוס' כ"ז א' ד"ה והלכתא כו' וכ"כ
הרמב"ן והרשב"א וש"פ: (כא) נתנו כו'. הרמב"ם
ונופ' מש"ש והא"ר כל כו' לאו לדין תורה פריך אלל

ברכת אליהו

קנה" — הנ"ל בסקי"ט — לאו לדין תורה פריך — שהגט
יהי בטל מן התורה, אלא — דליגור ישן אטו נעור, ויהי
הגט פסול מדרבנן. ומשני בגמ' "בכפות" — דמלתא דלא
שכיחי לא גזרו רבנן, וכשר אף בנעור. ורבא כי קאמר
שם: ישן ומשמרתו ה"ז גט מדין תורה קא"ל, אבל פסול
מדרבנן. ולכן בישר לבד כ' הרמב"ם: ה"ז פסול, דהיינו
שפסול מדרבנן. — כ"כ שם הרמ"מ. ולשון "ה"ז גט" —
דקאמר רבא שם — לא מ' מדין תורה. ועמ"ש לעיל בס"ק
י"ט, כ', "הרמב"ם מפרש מש"ש: "והלכתא בכפות",
לא קאי ארבא. אבל ש"פ מפרשים דקאי ארבא, דנא דקאמר
שבשר ה"ז גט, היינו שהי' גם בכפות, ולידידהו הא דקאמר
(ה"ז גט" הוא כפשוטו, שכשר אפילו מדרבנן.
כ), לשון הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ח, והזכיר רק
כפות, ולא הזכיר ישן, וכשיטתו הנ"ל בסקי"ט, דכפות לבד
סגי. אבל ש"פ חולקים עליו, כנ"ל בסק"כ.
(כג) עז ב וכנ"ל ססקלי'.

שם עז ב — שקנתה החצר בחזקה (ועמ"ש בסימן קל"ו ססק"ן)
— שרק היא עשתה מעשה הקנין של החצר, לכן לכאורה הוי
כמו טלי גיטך מע"ג קרקע. וע"ז כתבו התוס', שגם בכה"ג "לא
הוי כמו טלי גיטך מע"ג קרקע דכיון שהגט בא מרשות הבעל
לרשותה הוי כאילו נתנו לה". ואמנם בפני יהושע שם הקשה על
דברי התוס', שכיון שהדבר נעשה על ידה למה לא הוי כטלי
גיטך מע"ג קרקע. עיי"ש. ובפנ"י שם תירץ: דהא עיקר המתנה
נגמר ע"י שאמר לה לך חוק וקני והא דבעינן קנין היינו לענין
חזרה דקודם קנין יכול לחזור בו מיהו כל כמה ולא חזר בית
נגמר הקנין משעת הדיבור ושינוי קרינן ביה ונתן כן ג"ל ועדיין
צ"ע. עכ"ל. ועיי"ש בבית מאיר סימן זה ס"ב שגם הוא הקשה
על דברי התוס' כנ"ל. וכתב על דברי הפנ"י: "ותרוצו רחוק מן
הדעת". וזו באמת פליאה גדולה לומר, דלכמה ולא חזר בו
נגמר הקנין משעת הדיבור. עכ"פ, על דברי המחבר — שמועיל
אם "קנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה", — ציין רבנו

מהא דאיתא שם כא א: אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד
עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו קנאנו ומתגרשת בו.
ומסקינן שם: "והלכתא בכפות", ולא הזכירו שם ישן. וכן
דייק הלשון שאמר שם עז א: והלכתא וכו' דהול"ל
"בכפות" או "אלא בכפות". מאי, "והלכתא" — דלא שייך
אלא במחלוקת, אלא משום דרבא קאמר בישר, קאי
"והלכתא" — דלא כרבא, דא"צ ישן אלא כפות. ואגב זה
נקט בכ"ז לשון והלכתא.

(כ) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"ה ס"ה וכפירש"י שם עז א
ד"ה בכפות, דהא דקאמרין שם בגמ' בכפות — הנ"ל
בסקי"ט — קאי על רבא, דבההוא קאמר דהוי גט בישר
ובעינן תרתני כפות וישן. וכ"כ תוס' שם כא א' ד"ה והלכתא
כו'. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א שם עז א וש"פ.

(כא) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ז, לפי גירסה
שבפנינו. ומפרש מ"ש בגיטין עז א: "וכי תימא ישן שאני
והאמר רבא בל שאילו מהלך לא קנה עומד וירשב לא

5 בבאה"ג סק"א כתב: מימרא דרבא שם. והיינו מימרא דרבא
בגיטין כא א: כתב לה גט ונתנו בחצרה וכתב לה שטר מתנה
עליו קנאנו ומתגרשת בו. וכ"ה בב"י. ורבנו כתב כאן: ע"ז ב'
וכנ"ל ססקלי'. והיינו העובדא דההוא ש"מ הנוכרת בגיטין עז
א והמובאת בסימן קל"ו ססק"ו. ורבנו ציין זאת על דברי המחבר:
כיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה נתגרשה. וזה
מלשון הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ח. והמ"מ שם ציין למימרא
דרבא שם. ונראה שלכן ציין רבנו להא דגיטין עז ב, דבתוס'
שם ד"ה ותחילת כתבו: ולא הוי כמו טלי גיטך מעל גבי קרקע
דכיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה.
ולכאורה קשה, למה לא הקדימו דבריהם אמימרא דרבא שם כא
א. אלא דהי מקום לומר, דמימרא דרבא לא הוי כמו טלי גיטך
מע"ג קרקע, משום שהבעל כתב לה שטר מתנה על חצרה,
וכתיבת השטר על החצר — שבזה היא קונה גם הגט — הוי
כנתינת הגט מרשות הבעל לרשות האשה. אבל בעובדא דשכ"מ

באר הגולה

קמ דין שליח להולכה וקבלה והובאה. ובו י"א סעיפים

א ל' הטור ומשנה
גיטין דף ס"ז ע"ב.
ב וכו' כ' הרמב"ם ספ"ו
מהל' גירושין ופשוט
הוא.
ג משנה ס"ז סוף דף
ס"ג.
ד בריתא דס.
ה ס"ז נמשנה.

א (א) האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו וזה נקרא שליח להולכה ואינו
גט עד שיגיע גט לידה לפיכך יכול לחזור בו עד שיגיע גט לידה. ב ב כל
דין האיש עם האשה בענין נתינת הגט וקריאתו ודבורו בין הדין שלוחו עמה.
הנה: והחכם המסדר הכתיבה עם שנים שעמו כמו שיתבאר לקמן סימן קנ"א סעיף י"ד ידקדק
בגט תחילה שכתוב בהגון וכמו שיתבאר (לקמן בסדר הגט סעיף ז"א). ג (ב) האשה
געושה שליח לקבלה והיא מגורשת מיד כשיגיע הגט לידו ודינו כדין
האשה לכל דבר לענין אם זרק גט לחצרו או לתוך ארבע אמותיו.
הנה: וכתב בגט הרי את נותרת וכו' אצל כשנותן הגט חותם לו התקבל גט זה לאשתי (הר"ן
פ"ק דקדושין). ד (ג) ד אמרה לו התקבל גיטי או טול לי או יהא בידך כולן
לשון קבלה הן (ד) (וי"א דה"ה ס"א ל"י) (נ"י ג"ס רש"י והמ"מ) (ה) או קח לי (רש"י).
ה (ו) ה יכולה ג"כ לעשות שליח להובאה שתאמר לו הבא לי גיטי (ז) ודינו כדין

ביאורי הגר"א

לחיה עושה להולכה (ומש"ס) [ומש"ס] הצ"ל לי כו'
פי' התראה עם צעלי והוא יעשה אותך שליח להולכה
אצל נה"מ וס"פ כתבו כדברי הרמב"ם ור"ה ממש"ס (הכל
כ') (הצ"ל כו') והצילו כו' ולא כפי' ר"ח מוקדש"ל מ"מ
פי' ה"ד ע"ש והר"ח: (ז) ודינו כו' ס"ז:

קמ (א) האיש כו'. מתני' ס"ז ב' וגמ' שם ושי"מ:
(ב) האשה כו'. מתני' שם ושי"מ: (ג) א"ל
כו'. ס"ג ב' וכנ"ל הר"ף ורמב"ם ור"ה וטור דלא גרסינן
שם של לי: (ד) וי"א כו'. כנ"ל רש"י שם:
(ה) או כו'. דר"י גרס נזקק יהא קח: (ו) יכולה
כו'. מתני' ס"ה א' הרמב"ם וס"פ ושלם כדעת ר"ח שכתב

ברכת אליהו

ר"ה — שהשליח אינו שליח להולכה של האשה, אלא של
הבעל — מאי קמ"ל מתני', פשיטא, שאם הבעל עושה
שליח להולכה באיזה מקום שירצה יכול לעשותו. — מ"מ
שם, ע"ש שסיים: והטעם לדין המשנה, לפי שהיא מתגרשת
בהגעת הגט לידה אפילו בע"כ, וכיון שהיא מקבלתו, אפילו
הביאו ממקום אחר כשר. וגם כתב שם, שמהמשנה השניה
דקתני: „הבא לי גיטי אוכלת בתרומה עד שליגיע גט
לידה", מוכח דלא כר"ח. דאם כר"ח — שהשליח הוא שלוחו
של הבעל — פשיטא שאינה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה.
והרי"ג [ר"פ] התקבל ג"כ הביא הראיה ממשנה דהבא לי
גיטי ממקום פלוני. וכתב שם: ולא משמע דאיצטרך
לאשמעינן הכי, משום דמייירי שאמר לה הילך כמו שאמרה,
דוראי כיון שנתנו לו במקום אחר משמע שעושה אותו
שליח להולכה, ופשיטא דכשר. ועוד דסתמא לא משמע
הכי, אלא ודאי משמע דאשה עושה שליח להולכה, וקמ"ל
כיון שאינה מתגרשת בקבלתו, ליכא קפידה כשמביאו לה
ממקום אחר, עכ"ל. ועט"ז סק"ב ובי"ש סק"ד].
(ז) שם במשנה בגיטין ס"ה א הג"ל בסק"ז: הבא לי גיטי
אוכלת בתרומה (אם אשת כהן היא — רש"י) עד שיגיע
גט לידה.

(א) מתני' ס"ב ב' וגמ' שם ושי"מ.¹
(ב) מתני' שם בגיטין ס"ב ב: האשה שאמרה התקבל לי
גיטי אם רצה לחזור לא יחזור (כיון דאיהי שותפה שליח
הרי הוא כידה ונתגרשה מיד בקבלתו של זה — רש"י). ושי"מ.
(ג, ד, ה) בגיטין פ"ג ב: ת"ר טול לי ושא לי יהא לי בידך
לשון קבלה הן. וזהו גיטת רש"י. והי"א שהובאו ברמ"א
היא כגירסה זו — שגם, „שא לי" הוא לשון קבלה. והמחבר
שלא הביא, „שא לי" הוא כגירסת הר"ף ורמב"ם בה' גירושין
פ"ו ה"ט וראי"ש שם פ"ז ס"ו ופור' — דלא גרסינן שם: שא
לי. ומש"ס הרמ"א: „או קח לי", הוא מדברי ר"י בנתיב כ"ד
ח"ג דגרס בגמ' במקום „יהא לי" — „קח לי", [ועב"ש סק"ג].
(ו) מתני' בגיטין פ"ה א: הבא לי גיטי ממקום פלוני והביאו
לה ממקום אחר כשר. ותנן גמ' שם: הבא לי גיטי אוכלת
בתרומה עד שליגיע גט לידה. ומ' שהאשה עושה אותו
שליח להולכה. ועיין להלן. — כ"פ הרמב"ם בה' גירושין
פ"ז ה"ד ושי"מ. ושלם כדעת ר"ח — שכתב דאינה עושה
שליח להולכה. ומש"ש במשנה: הבא לי כו', פיר': התראה
עם בעלי והוא יעשה אותך שליח להולכה. אבל בה"ע בהלכות
גיטין ושי"מ כ' כדברי הרמב"ם. וראיה ממש"ש: הבא לי
גיטי ממקום פלוני והביאו לה ממקום אחר כשר. ואם כפי'

363, וי"ל.

1 בבאה"ג סק"א ג"כ ציין למשנה שם. והיינו דתנן שם: האומר
התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה לחזור
(הבעל — רש"י) יחזור. [וע"ל ס"ז]. ורבנו הוסיף: וגמ' שם.
שהמחבר כתב: וזה נקרא שליח להולכה וכו', וזה מבואר בגמרא
שם. ועל הדין של ס"ג: האשה וכו' כתב בבאה"ג סק"ג משנה
שם דף ס"ג. ורבנו שם בסק"ב ציין למשנה שם, דהיינו בוף סב
ב, ששם הדבר מפורש יותר, וכמש"ש.

לגיטין ע"ז ב, שמשם אנו למדים שגם אם קנתה החצר בחוקה
נתגרשה, ולא הוי כמו טלי גיטין מעל גבי קרקע. ועיין במאירי
בגיטין שם שכתב בקיצור: וכן אינו בדין טלי גיטין מע"ג קרקע
הואיל ומקנה לה הקרקע. אולם המאירי כתב גם על מימרא דרבא
שם כא א, וי"ל: אבל זו הואיל ונתן לה חצרו ומקנה לה גיטה
שבתוכו ה"ז כאלו נתן לה גט מונח בחפיסה או בכלי מידו לידה
וכן שבטלי גיטין צריכה לגטלו וכוה אי"צ לטילו. וראה
באנציקלופדיה תלמודית כרך ו' ערך גירושין עמוד שצ"ס הערה

באר הגולה

ו מתקנה התקבל גט זה לאשתי וכו' אם רצה לחזור יחזור וכו' שפירש"י ע"ס. ז נ"י נשא הרשנ"ל שכן הוא מוכח מהירושל'.

שליח הולכה של בעל שאינו גט עד שיגיע לידה (ח) אבל האיש אינו יכול לעשות שליח קבלה שאינו יכול לעשות שליח לחובתה שלא מדעתה (ט) ואפילו היתה אשת מוכה שחין (י) הוא שהיתה קטטה ביניהם ותובע' להתגרש ס (יא) ויש מי שאומר כזו שהיא ספק מגורשת. הגה: (יב) ואם נעלה מומר וידעין שהיא מהדרת אחר גט י"א דהמומר יכול לזכות לה גט (ת"ה סימן קל"ז) ופסקיו סימן קי"ג (יג) וי"א גם כזה (הר"ן בשו"ע) וכן אם קיים היסוד מומר והנעל מוכה לה גט כדי שלא תיפול לפני היסוד. כדפשו רמ"א לר"י ומה דלמר ריש לקיש טע ליתכן טע דו וכו' יבנות דק"ה ע"כ ותשנוע דפשו ליה יחא דגופה עדיף וכהירושלמי. ט הר"ן ע"ס גיטין כתב שהוא אבד ולא נפסדא וכח"ה הנ"י פירשו בנ"ה.

ביאורי הגר"א

(ח) אבל כו'. גמ' ס"ז נ' דס"ד למוינל כו' ושם ס"ג ח' אדם יודע כו': (ט) ואפילו היתה כו'. ירוש' פ"ק דגיטין והנילו תוס' ע"ס י"א נ' ד"ה גיטין כו' הרי כו' (רמ"ו) [הרי] עשה"ג וכ"ה צירושלמי פרק התקבל בכל אחר לתומר התקבל כהולך שניה היו שזכין לאדם שלא בפניו ואין חזין לו אלא בפניו התיב רבי שוח"י הגע עתה נותת להתגרש אני חומר שוח"י חזרה נה וכ"ה הטור וש"פ ואינו כדעת נע"ה וא"כ והנ"ל נפ"ל

(ח) אבל כו'. גמ' ס"ז נ' דס"ד למוינל כו' ושם ס"ג ח' אדם יודע כו': (ט) ואפילו היתה כו'. ירוש' פ"ק דגיטין והנילו תוס' ע"ס י"א נ' ד"ה גיטין כו' הרי כו' (רמ"ו) [הרי] עשה"ג וכ"ה צירושלמי פרק התקבל בכל אחר לתומר התקבל כהולך שניה היו שזכין לאדם שלא בפניו ואין חזין לו אלא בפניו התיב רבי שוח"י הגע עתה נותת להתגרש אני חומר שוח"י חזרה נה וכ"ה הטור וש"פ ואינו כדעת נע"ה וא"כ והנ"ל נפ"ל

ברכת אליהו

(י"א) איתא ביבמות ק"ה ב: בעא מיניה רבא מר"נ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כיון דסניא ליה זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו או דילמא כיון דזימנין דרחמא ליה חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו א"ל תנינא חוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת א"ל רבינא לרבא המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו כיון דאית לה קטטה בהדיה זכות הוא לה או דילמא גיחא דגופא עדיף לה ת"ש דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. והיש מי שאומר שהביא המחבר — כמ"ש בבאה"צ סק"ט, — היא ושיטת הר"ן בגיטין ריש פרק התקבל שכתב: ובמקום קטטה איבעיא לן בפרק האשה שלום (יבמות ק"ה ב) ולא איפשטא הילכך חולצת ולא מתייבמת. וכתב הב"י שהר"ן מפרש מ"ש ביבמות שם: ת"ש דאמר ר"ל כו', ר"ל אע"ג דר"ל קטטה אכתי מספקא לן דשכחא חוב הוא לה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. ופרא"ש שם מי כסברא ראשונה ע"ש ח"פ הטור רש"פ.

(יב) דבזה ל"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו הנ"ל בסק"י, שהכל יודעים שלא תרצה לחזור עמו, וודאי זכות היא לה, וזכין לאדם שלא בפניו.

(יג) בשו"ת הר"ן ס"ג כתב דסתמא אמרינן — ביבמות ק"ה ב — דלעולם אינה מתגרשת בכך, וכנ"ל בסק"י, ע"ש. וכ"ה במאורה בירושלמי דפ"ק דגיטין — הנ"ל בסק"ט — שאפילו אם ידעין שזכות היא לה להתגרש, אינה מתגרשת ע"י אחר שלא מדעתה. אבל בירושלמי דפ"ה התקבל הנ"ל

דברי הגמ': ת"ש דאמר כו', ולא סיים גם בזה דהוי ספק גירושין, ומי מזה שסובר — שנפסטה האיבעיא — שאינה מגורשת, משום דהוי חוב לה. מתחמ טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. ועיין במאורי ביבמות שם, ובגיטין (הוצאת שלזינגר ירושלים תש"ד) עמוד 33, ושם עמוד 138, ובהערת המהדיר 21, וכאן בב"י ובנו"כ, ולעיל סימן א' ס"י, ושם בנו"כ ובביאורי הגר"א סק"ג ובאוצר הפוסקים.

(ח) בבאה"צ סק"ו ציין למשנה בגיטין פ"ב ב: האומר התקבל גט זה לאשתי וכו' אם רצה לחזור יחזור. אבל לא מפורש שם הטעם שאין האיש יכול לעשות שליח לקבלה. אולם בגמ' שם אמרו על משנתנו: דס"ד אמינא הואיל ובעל לאו בר שווייה שליח לקבלה הוא כו' (דהא חוב הוא לה — רש"י). רש"י פ"ב א: אדם יודע שאין שליחות לקבלה (מצד הבעל).

(ט) ירושלמי פ"ק דגיטין ה"ה — אהא דתנן שם, שחוב הוא לאשה שיצאה מתחת בעלה, והביאו תוס' שם י"א ב ד"ה גיטין כו' —: הרי שהיתה אשתו של מוכה שחין הרי זכות היא לה לית לך אלא כהדא וכו' אילו המגרש את אשתו שלא מדעתה (שלא בידיעתה — פני משה) שמא מגורשת היא. [נראה שמכאן האילך הוא ליקוט]. ועשה"ג ס"ק ז', ח. ובסק"י כתב: נ"י בשם הרשב"א שכן הוא מוכח בירושלמי. ודברי הנ"י והרשב"א הם ביבמות ק"ה ושם הוכיחו כן מהירושלמי הנ"ל. וגם כתבו שכו"ה בירושלמי פרק התקבל (גיטין פ"ו ה"א): בכל אחר שאמר [התקבל כזכה כהא] אתמר התקבל פחולך שניא היא שאינו לאדם שלא בפניו ואין חזין לו אלא כפניו התיב רבי שמאי הגע עצמך שהיתה צוחת להתגרש אני אומר שמא חזרה בה. וכ"ה הטור וש"פ, ואינו כדעת נע"ה באות ש' בדיני שלישות וא"כ והנ"ל שם בפ"א ס"ג ד"ה המזכה כו' בשם רש"י ע"ש ובטור בשם נע"ה. [ועיין ב"ח ופרישה סק"ט ולהלן בביאורי הגר"א סק"ג].

2 בשולחן ערוך מצוין סק"י על: או שהיתה קטטה ביניהם. וזו ס"ס וצ"ל על: ויש מי שאומר וכו', ובביאורי הגר"א הגירסה ו"א וכו'. ומה שכתב רבנו בסוף סק"א — ויותר נראה שזה המשך לסק"י —: "וכרא"ש שם מי כסברא ראשונה ע"ש", נראה שכוונתו, שהרא"ש ביבמות פ"ו ס"ג באבעיא הראשונה שבגמ' שם — לענין המזכה גט לאשתו במקום יבם — הביא הא דאמרו שם בגמ' וחולצת ולא מתייבמת. ובאיבעיא השניה — לענין המזכה גט לאשתו במקום קטטה — הביא רק

באר הגולה

י' ל' הרמז"ס שם
והנהגה התקבל גט זה
וכו' דלעיל.
ב גרייתא שם דס"ג
ע"ל מוסכס מן
התנאים ומפורש שם
גמל.
ל' כר' נתן שם
גרייתא וכו' פ' הרי"ף
והר"ש וה"ה גסס
הרמז"ס מתימור' דלעיל
נקט' וכו' נפקא מינה
להולך ללא כוזבי שם
דף ל"ג ע"ג.
ג גרייתא ונמלה שם דף ס"ג ע"ה.

(עיין גמ"י) ואם אשתו נוותרת וזיכה לה גט ע"י אחר (עיין גמ"י סימן רל"ז) ונפסקו סימן
(מ"י) [מ"ד] כמו שנתבאר לעיל (סעיף) [סימן] ח' (יד) לע"פ שחזרה זה אה"כ אינה לריכה
גט אחר (שם גמ"י) וה"ה לשה הנאסרת על צעלה מוכה לה גט ע"י אחר ויש מחמירין בזה
(מהרי"ק שורש קמ"ח). 1 (טו) * האשה שעשתה שליח לקבלה ואמר לו הבעל
אין רצוני שתקבל לה גיטה אלא ה"ז גיטה הולך אותו לה הרשות ביד הבעל ונעשה
זה שליח להולכה (טז) כ' אבל אם אמר לו התקבל לה גיטה (יז) או הא לך או זכה
לה לא עקר שליחות הקבלה (יח) אבל אם אמר לו להולך לה עקר שליחות הקבלה
ונעשה שליח הבעל וכן אם אמר לו הולך ותן לה עקר שליחות הקבלה ובזה ובזה
לא נתגרשה עד שיגיע גט לידה (וי"ל דנתן לה הוי ספק מגורשת) (הר"ן פ' התקבל מ גמ"י).
2 * לא עשאתו שליח לקבלה והבעל אומר התקבל לה לכשיגיע לידה מגורשת
שאדם יודע שאין בידו לעשות שליח קבלה והתקבל והולך לה קאמר.
מ וכו' ה"ה גסס הרש"ל וקולת מפרשים וכו' כ' ר' יוחס גסס התוס'. 3 ג גרייתא ונמלה שם דף ס"ג ע"ה.

ביאורי הגר"א

(טז) אבל כו'. שם גרייתא לר"ה: (יז) או הא
לך. שם צע"ל ונפסקה דהולך כוזבי דמי: (יח) אבל
אם כו'. וכן כו'. הרמז"ס דפליגי ש' ר"נ ורני בהולך
ותן לה וחמירין שם איתמר כו' התם כו' וכתב הרי"ף
לע"ג דמספקא ליה לרב אי הלכה כר' או כר"נ מ"י
ק"ל כגמ"י גרפ"ד דלמור נקטינן כו' וכ"כ הר"ש שם

ונמלה דינמות הנ"ל לא ו' כן ועתה"ד סימן רל"ז:
(יד) אע"פ שחזרה כו'. היינו לסדרה ראשונה הנ"ל נזונו
ועתה"ד שם. ועתה"ס ט' ז' ד"ה לא כו' וכ"כ הר"ש
שם סי"ג וז"ל אצל הרי"ף שם והצ"ח ר"ש"ס שם כדברי
רש"י הראשונים ועיין גמ"י סימן רס"ז סעי' 1:
(טו) האשה כו'. מתני' ס"ג ז' גרייתא סי"ג ח':

ברכת אליהו

ובהג"ה שם הביא דעת החולקים ועמ"ש ש"ס קל"ז, קל"ז.
(טו) מתני' בגיטין ס"ב ב: האשה שאמרה התקבל לי
גיטי אם רצה לחזור לא יחזור לפיכך אם אמר לו הבעל אי
אפשי שתקבל לה אלא הולך ותן לה אם רצה לחזור יחזור
(שאינה מתגרשת אלא מדעת המגרש והרי אמר לא יתא
גט עד שיגיע גט לידה — רש"י). ובריתא שם פ"א א:
אבל אם אמר לו אי אפשי שתקבל לה אלא הולך ותן לה
רצה לחזור יחזור.

(טז) שם בגרייתא לר"ה.³

(יז) שם בגיטין ס"ג א בע"א: הילך לר' נתן כוזבי דמי או
לאו כוזבי דמי. ונפסקה שם עמוד ב, דמסקינן: ש"מ הילך
כוזבי דמי.

(יח) כ"פ הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"י. דבגיטין ס"ג א
פליגי רבי נתן ורבי כהנא ותן לה אי כוזבי דמי או לא —
דברי סובר הולך כוזבי דמי, ור"נ סובר לאו כוזבי דמי.
ואמרינן שם עמוד ב: איתמר התקבל לי גיטי ואשתך אמרה
התקבל לי גיטי (כלומר אמר השליח לבעל אשתך אמרה
התקבל, וכן ה' איתמר שאמרה לו התקבל) והוא אומר הולך
ותן לה, אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב נעשה
שלוש ושלוחות וחולצת: למימרא דמספקא ליה לרב אי
הולך כוזבי דמי או לא כוזבי דמי, והא איתמר הולך מנה
לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב באחריות ואם בא
לחזור אינו חוזר. התם ספק ממונא לקולא הכא ספק איסורא
לחומרא. וכתב הרי"ף אע"ג דמספקא ליה לרב אי הלכה

בס"ט, ובגמרא דיבמות הנ"ל בס"י, לא מ' כן. דבירושלמי
שם, תלה הדבר בזכות וחוב, ובהיתה צוחת להתגרש, תלה
הדבר דשנא חורה בה, משמע דהיכא דהוי זכות, ואין חשש
שנא חורה בה, מגורשת. ובגמ' דיבמות הנ"ל הסתפקו
אם במקום קטטה או במקום יבם הוי זכות או חוב, ומ'
דאי ידעינן דהוי זכות, אפשר לזכות לה גט. ועתה"ד סי'
רל"ז. ושם הביא הרא"י דיבמות הנ"ל, וכתב דגם הירושלמי
דפ"ק דגיטין והתוס' הנ"ל בס"ט, אפשר לדחוק ולפרש
בענין אחר.

(יד) היינו לסברא ראשונה הנ"ל בגמרא, שיכול לזכות
לה גט ע"י אחר. ועתה"ד סימן רל"ז, ושם כתב דין זה
לסברא ראשונה. ועתה"ס בגיטין פ"ב ד"ה לא כר', שכתבו
דהיכא דאמר תן שטר שחרור זה לעבדי, כיון דזכות הוא
לעבד להשתחרר, הרי הוא משחרר מיד עם מסירת השטר
שחרור ליד השליח. וז"ל הראשונים שם פ"א סי"ג ורש"י.
והו"ה כאן — כיון דהגט כבה"ג זכות היא לה — הרי היא
מתגרשת מיד עם מסירת הגט ליד השליח, ואעפ"י שחזרה
בה, אינה צריכה גט אחר. אבל הרי"ף שם — והכינאו הראשונים
שם — כ' בדברי רש"י הראשונים שם ד"ה לא יתנו לאחר
מיתה, דהא דאמרינן דהאומר תן שטר שחרור זה לעבדי אינו
יכול לחזור בו, היינו דוקא לענין חורה — דבזה זכה
השליח בשביל העבד — שלא יוכל האדון לחזור בו, אבל
כל כמה דלא מטא גיטא לידיה לא הוי משוחרר. ועיין
ביו"ד סימן רס"ז סעי' 1 ושם הביא המחבר שיטת הרי"ף

בבריתא יש מחלוקת לענין הולך ותן לה, אבל ב.התקבל לה,
לר"ה — שם בגרייתא — לא עקר שליחות הקבלה. ובסק"ז על
הדין של "הא לך" כתב רבנו: ושם (ב גמ"י) בע"א ונפסקה.

3 בבא"ה כ"א ס"כ כתב: ברייתא שם דף ס"ג ע"א מוסכס
מן התנאים ומפורש שם בגמרא. ורבנו דקדק, שכאן על הדין
של "התקבל" כתב: שם בגרייתא לר"ה. והיינו דבגיטין ס"ג א

באר הגולה

ח עשאתו שליח להביא לה גיטה ובא ואמר לבעל אשתך עשאתני שליח לקבל לה גיטה והוא אמר הולך כמו שאמרה היא אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת ע (יט) ואם הבעל אמר לו הולך לה או זכה לה ולא אמר כמו שאמרה היא דעקר שליח לשליחותיה לגמרי ואמר עליה לקבלה אפשי להיות ולא להולכה שיש צו טורח יותר. ע טור וכו' ה"ה שזה מנואר פסוקו ושכן דעת רבינו.

ביאורי הגר"א

דמיא לפקדון זה דפריך שם למומרל דמספקא לרנ כו' ואם איתא וחי פריך הא גט כותנה ונותנה חלוק מפקדון כמיש ספק ולא ודאי דגט כיון שעשתו האשה שליח לקבלה כפקדון דמי ולא כמותנה. וכן רבי דס"ל כאל כזכי דמי ונותנה ס"ל ספיק (י"ד) [י"ד] צ' דלאו כזכי דמי עתו"ס ד"ה רבי כו' וער"ג וז"ל צה"ג וי"ל כו' וליד תן דה"ה להולך: (יט) ואם הבעל כו'. טור השתא כו' ודגריהם תוהוים דנאכי והתקבל ודאי אפילו לא אומר כמו שאמרה אינה מגורשת מדאיטריך שם לתרוני לא קבלה אהולכה ולא משני תיכף הכי השתא

ומי"ש וכן כו' דהוא פלוגתא דר' ור"י ונפ' דהולך ותן שניהם קאמר וכשיטתו דתן לחוד אף כמותנה כזכי דמי כמי"ש צפ"ד ונה' זכיהו ועתי"מ סי' קכ"ה סי' וס"ו אצל הר"י פי' דהולך לו תן קאמר וכיה' צירושלמי דנדרויהו פליגי ולפי"ז ה"ה אפילו נתן לחוד וכ"כ המי"מ ג"ס הרנוצין אף ע"פ שגדלה מוצרי המי"מ שכה"ה ג"כ דעת ההוגים ליתא כמ"ל אצל הרשב"א פסק כרנ דמספקא ליה והא דלצי דקלמה נקטין כו' היינו ג"כ משום ספיקא וזקומי המנוול צחק' נתון והר"ן פי' דלצי הי"ק כשליח הגט כשלא עשתו האשה שליח לקבלה וכן פי' תוס' שם ד"ה להולך כו' אצל בעשאתו שליח לקבלה

ברכת אליהו

[ועט"ז סק"ח ובי"ש ס"ק ט', י']

(יט) מור ומי"מ בה' גירושין פ"ז ה"א בשם בעל העיבור. וזה שם באות ש' בדיני שלישות. וכמי"ש בגיטין סג א. דשם סב ב: אתמר הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי (האשה שאמרה לשלוחה הבא לי גיטי והוא אומר לבעל אשתך אמרה התקבל לי גיטי — רש"י) והוא (הבעל — רש"י) אמר הילך כמה שאמרה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת וכו'. ואמרין שם סג א: תיש הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי והוא אמר הולך ותן לה זכי לה והתקבל לה רצה לחזור יחזור משהגיע גט לידה מגורשת מאי לאו קבלה אקבלה והולכה אהולכה (וכי והתקבל דקתני קאי אאשתך אמרה התקבל והולך ותן לה דקתני קאי אאשתך אמרה הבא וקתני בתרויהו משגיע גט לידה מגורשת ותיבתא דר"ג — רש"י). ותצינו: לא, קבלה אהולכה והולכה אקבלה. ומקשינן: אי קבלה אהולכה מצי מטי גיטא לידה לאתור ליהוי גיטא וש"מ דאדיבורא דידיה קא סמדי. ומשני: הכי השתא התם קאמר ליה הילך כמה שאמרה הכא מי קאמר ליה הילך כמה שאמרה. ע"כ דברי הגמרא. ומדקאמרין: הכי השתא כו', הוציאו הדין — שאם לא אמר לו, "כמו שאמרה", אפילו אם אמר לו זכי והתקבל הוי שליח להולכה ומגורשת כשהגיע הגט לידה. ודבריהם תמוהים, דכזכי והתקבל ודאי אפילו לא אמר, "כמו שאמרה" אינה מגורשת מדאיטריך שם לתרוני: "לא, קבלה אהולכה". ולא משני תיכף: הכי השתא כו' — שאפילו אם אמר השליח לבעל שאשתו עשאתו שליח לקבלה, והבעל אמר לו התקבל וכי הוי שליח להולכה, מאחר שהבעל לא אמר, "כמו שאמרה". אע"כ דבכה"ג לא הוי שליח להולכה, כיון שהבעל אמר התקבל וכי — דהוי לשון קבלה. וכי"כ הרשב"א והר"ע שם והמי"מ שם, דבכה"ג אפילו אם הגיע הגט לידה אינה מגורשת, דלא כמי"ש המחבר. ואינו אלא כהולך [נראה שצ"ל: בהולך. ור"ל שרק כשהבעל אמר הולך

כרבי או כר"נ, מי"מ קי"ל כאבוי ברפ"ד דאמר שם לב ב: נקטינן שליח ממתנה הרי הוא כשליח הגט גפ"מ להולך לאו כזכי דמי. וכי"כ הרא"ש שם פ"ז ס"ד. ומש"ש הרמב"ם: "וכן אם אמר לו הולך ותן לה עקר שליחות הקבלה" — דהוא פלוגתא דרבי ור"י בהולך ותן לה. ומי"מ דהולך ותן — שניהם קאמר, וכשיטתו דה"ה לחוד אף כמותנה כזכי דמי, כמי"ש צפ"ד מה' זכיהו ומתנה ה"ד. ועתי"מ פי' קכ"ה סי' וס"ו, ושם הובאה המחלוקת בדין זה, ועמ"ש בביאור הגר"א. ולשיטת הרמב"ם — גם בגט — אם אמר, "תן לה" הוי כזכי, ורק אם אמר, "הולך" לחוד או, "הולך ותן" לא הוי כזכי.

אבל הר"ן שם ס"ג פי' דהולך" או "תן" קאמר. וכיה' בירושלמי שם הלכה א' דבתרויהו פליגי. ולפי"ז הויה אפילו ב"תן" לחוד לא הוי כזכי. וכי"כ המי"מ בה' גירושין שם בשם הרמב"ן. אעפ"י שנראה מדברי המי"מ שכה"ה גם דעת הרמב"ם, ליתא, כמ"ל — שלדעת הרמב"ם ב"תן" — לחוד הוי כזכי. אבל הרשב"א שם פסק כרב דמספקא ליה אי הולך כזכי. והא דאבוי — דקאמר שם לב ב: נקטינן כו', הנ"ל — היינו גיט משום ספיקא, ואוקמי המנוא בחזות נתון. והר"ן שם פי' דאבוי ה"ק, "כשליח הגט" — בשלא עשאתו ראשה שליח לקבלה. וכן פי' תוס' שם ד"ה להולך כו', אבל בעשאתו שליח לקבלה דמיא לפקדון. וזהו דפריך שם סג ב: למימרא דמספקא לרב כו'. ואם איתא, מאי פריך, הא גט כמותנה, ומתנה חלוק מפקדון, כמי"ש דבפקדון הוי ספק ולא דאי, ובמתנה אסקינן שם טו א דהולך לאו כזכי דמי. אלא ודאי דגט כיון שעשאתו ראשה שליח לקבלה כפקדון דמי ולא כמותנה. וכן רבי דס"ל כאן רכזי דמי, וכמתנה ס"ל ספיק שם יד ב דלאו כזכי דמי. ועתי"מ שם סג א דיה רבי כו' — שכתבו על קושיא זו: — שאני הכא כיון שא"ל שליח אשתך אמרה קבל לי גיטי סתמא דמילתא דאדעתא דהכי יתיב ליה, עכ"ל. וער"ג שם. ווי"ש בהגיה: וי"א כר. ולא דוקא, "תן" דה"ה ל"הולך" לחוד הוי ספק מגורשת לשיטת הרשב"א והר"ן.

באר הגולה

פ סטוט צ"מ" דס
ריש דף ס"ג וכן
הסכמת הפוסקים,
צ טור ור"ן וס"פ
כיון דלענין היל ולא
נפשטת צ"מ דע"ו
ע"א.
ק הר"ן ריש פ"ו
דגיטין.

כשיגיע לידה מגורשת. ט פ (ב) עשאתו שליח לקבלה וכו' אומר אשתך עשאתני שליח להובאה ואמר לו הילך כמו שאמרה היא כיון שהגיע הגט לידה ה"ז מגורשת צ"א נשרף הגט או אבד קודם שהגיע הגט לידה הויא ספק מגורשת. י (כא) ק עשאתו שליח לקבלה וכו' אומר אשתך עשאתני שליח להובאה ואמר לו תבעל התקבל ולא אומר כמו שאמרה היא משהגיע לידה ה"ז מגורשת. הגה: (כב) עשאתו שליח לקבלה וכן אומר השליח לבעל והבעל נתן לו שטר קבלה אם נתן לו הגט כשנתן לו שטר הולכה הרי גטל שליחות האשה ואח"כ כשנתן לו לקבלה הרי גטל שליחות הולכה ואין הבעל עשה שליח לקבלה ואין כאן שליחות כלל ואינה מגורשת בשליחות זו אלא יחזור ויתנו לו לשם קבלת שליחות האשה אבל אם לא נתן לו הגט רק בשעה שספר לו שטר שליחות הקבלה ומגורשת מיד שנתן הגט לידו דמאחר שלא נתן לו הגט

ביאורי הגר"א

האשה אלא שאינה נותנת חלק ע"פ דיבורו ואם אינו רוצה חלק בהולכה צריך שיגיע לידה אבל בשליחות לא בטלה דבכלל הולכה הוא ג"כ קבלה כמש"ש הר"א הכי השתא כו' חלק הכל כו'. אבל צרישא שנתן הגט בשליחות הולכה לא ניתן הגט (עד) [ע"ד] קבלה לכן צריך שיטלל

כו' וכ"כ הרשב"א והר"מ וי"א חלק כהולך כמש"ש בגמ' : (ב) עשאתו כו' ואם כו'. שם הר"א הכי השתא כו' והוא נעיל צרפ"ו דצ"ח : (כא) עשאתו כו'. שם (א) [לך] קבלה הולכה כו' הכי השתא כו' : (כב) עשאתו כו' אבל כו'. דאין האיש יכול לנטל שליחות

ברכת אליהו

השליח — בשעה שהבעל מסר לו שטר שליחות הולכה — להיות שליח הולכה, לא בטלה שליחות הקבלה של האשה, דאי הוי שליח להולכה, כ"ש דהוי שליח לקבלה, דבכלל הולכה הוא ג"כ קבלה, כמש"ש בגיטין סב ב : אומר רב אשי הכי השתא כו'. ובסק"ט כ' לשון הגמ'. והמשך דברי הגמ' הוא : אלא הכא משום דעקריה שליח לשליחותיה לגמרי הוא דאמר שליח לקבלה הוינא להולכה לא הוינא. והיוצא מדברי הגמ' הוא, ששליח הולכה שאמר לבעל שהוא שליח לקבלה, אמרינן שע"ז עקר שליחות הולכה, דלא גיחא ליה בטירחא דהולכה. אבל שליח קבלה שאמר לבעל שהוא שליח הולכה, לא אמרינן שעקר שליחות קבלה, שאם הוא מתרצה להיות שליח להולכה, כ"ש שמתרצה להיות שליח קבלה, שהקבלה בכלל הולכה — לענין טורח, דהא אי אפשר להולכה בלי קבלה. ולכן בגידוננו — בסיפא — כשחזר הבעל, ובשעת נתינת הגט מסרו בתור שליח קבלה, על דעת שליחות האשה לקבלה עשאו, ומכי מטי גיטא לידה דשליח הויא מגורשת. אבל ברישא שמקדם נתן הגט בשליחות הולכה, לא ניתן הגט על דעת קבלה, שהרי אין רצון הבעל שתתגרש אלא בשליחות הולכה, ועד שהאשה תקבל הגט. לכן אם אח"כ חזר ונתן לו שטר שליחות קבלה, ע"ז ביטל שליחות ההולכה, ואינה מגורשת בשליחות זו, דלא הוי לא שליח הולכה ולא שליח לקבלה. ואם הבעל רוצה שתתגרש מעתה, צריך שיטלנו ממנה ויחזור ויתננה לה כו'. שם 4.

אמרינן דהוי שליח הולכה דבעל] כמש"ש בגמרא. [ועב"ש ס"ק י"א, י"ב].

(כ) בגיטין סב ב סג א : אומר רב אשי הכי השתא בשלמא אי איתמר איפכא התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי והוא אמר הילך כמה שאמרה ואר"נ אמר רבה בר אבוא א"ר כיון שהגיע גט לידו מגורשת אלמא אדיבורא דידה הוא דקא סמיך אי נמי לידה אדיבורא דידה קא סמיך וכו'. והא דקאמר : אדיבורא דידה הוא דקא סמיך וכו' אדיבורא דידה קא סמיך, הוא כענין ברפ"ו דב"מ עו א, אי אדיבורא דמשלח קא סמיך או אדיבורא דשליח קא סמיך, ולא נפשטה שם הבעיא. ולפיכך אם הגיע הגט לידה מגורשת ממ"מ, דאם נשרף הגט או אבד קודם שדגיע הגט לידה הויא ספק מגורשת. (כא) [בבבא"ג סק"ק ציין לר"ן ריש פ"ו דגיטין. וכ"ה בב"י. אכן זה ממ"ש] שם סג א : לא, קבלה אהולכה כו' הכי השתא כו'. [ועבסקי"ט שכ' דברי הגמ'. ושם מ' דבבבא"ג — כיון שלא אמר הבעל, כמו שאמרה"ה — אמרינן שדעתו על מ"ש השליח, והתקבל והולך קאמר, ולכן משהגיע הגט לידה ה"ז מגורשת, אבל קודם לכן לא הויא שום ספק. ועב"ש סקט"ו].

(כב) דאין האיש יכול לבטל שליחות האשה, אלא שאינה מתגרשת אלא ע"פ דיבורו של הבעל, ואם תבעל אינו רוצה אלא בהולכה, צריך שיגיע הגט לידה. אבל השליחות של האשה לא בטלה מפני דיבורו של הבעל. וגם מפני רצון

ויתננה לה ", דהיינו שיחזור ויתנו לאשה ולא לשליח. אבל עפ"י כל דברי רבנו בס"ק זה, נראה שרבנו מסביר דברי הרמ"א שאין שליחות הקבלה בטלה ע"ז שהבעל נתן לו הגט בתורת הולכה, ומהני אם יחזור ויתן לשליח בתורת קבלה. ולכן צריך לגרוס בסוף דברי רבנו : "שיטלנו ממנו ויחזור ויתנו לו" — דהיינו לשליח. ועיין בתורת גיטין ובערוך השלחן סכ"ט, וה' יעזרני להבין עומק דברי רבנו.

4 רבנו הסביר היטב את דברי הרמ"א עפ"י הסברה שאין הבעל יכול לבטל שליחות האשה, וסיים : "שם", וכנראה שכונתו על דברי תשובת הריב"ש סימן שכ"ט — ששם המקור לדברי הרמ"א. אולם עיין היטב בס"ז סק"ג וב"ש סקט"ז, שכתבו שברייב"ש שם מ' בשליחות שלה כבר נתבטלה בזמן שהבעל מסר לו הגט בתורת הולכה ולא בתורת קבלה, ולא מהני מה שהוא יחזור ויתן לשליח. וחשבתי שאולי לכן כתב רבנו בסוף דבריו : "שיטלנו ממנה ויחזור

באר הגולה

ר תה"ד סי' רנ"ז
מ"כ גסס ח' מן
הגדולים ומוכח שם
נתפסה ה"מ גדלה
גילתה האשה דעתה
שניחל לה גסס חלל
אם ידוע דניחל לה
לא מוכין לה ונקבלת
הגט מן המומר לחוד
סג.

* ועיין בסדר הגט
סעיף כ"ו.

א כמיתחל דר' תנינל
גיטין דף ס"ג ע"ב
וכ"פ הרי"ף וצ"ס

דב האו והר"ף וצ"ס
ע"כ הוהא קאדר גיטא
ואשכחא יתבא וקא לישה וכו' וחסיקא
דספיקא הוי וחוללת ולא מתינינא.

נראשונה לא נתנטל שליחות האשה (צ"י גסס ריב"ש סימן שכ"ט). יא (כג) ר מומר
השולח גם לאשתו (כד) מלבד שישביעוהו ויקבל חרם וכל האלות שלא
יבטל לא את הגט ולא את השליחות יעשו תיקון אחר והוא שכשימסור הגט
לשליח יאמר לו זכה בגט זה לאשתי פלונית בת פלוני והרי היא מגורשת ממני
ומותרת לכל אדם ואח"כ יאמר החכם למומר כבר אשתך מותרת לכל אדם ולרווחא
דמלתא תקח הגט מיד השליח ותחזור למסרו לו ואמור לו הולך גט זה לאשתי
פלונית בת פלוני ותהא ירך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי ותהא מגורשת
ממני ומותרת לכל אדם * (ועיין לקמן סימן קמ"א סעיף כ"ט).

קמא דין השליחות והחזרה ממנו. ובר ס"ט סעיפים

א א (א) האשה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה במה דברים
אמורים שעשתה שליח אחר לקבלו ממנו ב אבל אם אמרה לשליח הבעל (ב) יהיה
דב האו והר"ף וצ"ס
ע"כ הוהא קאדר גיטא
ואשכחא יתבא וקא לישה וכו' וחסיקא
דספיקא הוי וחוללת ולא מתינינא.

ביאורי הגר"א

לעשות לקבלה נטלה השליחות לגמרי. שם : (כד) מלבד
שישביעוהו כו'. ע"ל סי' קמ"א (סכ"ט) [סניט] נהג"ה
י"א כו' וי"א כו' ואעפ"כ ישניעוהו לכתחלה לעשות כל
מה האפשר :

קמא (א) האשה כו'. כר"ח דסוניין כותבי' נענינא
דסה"א נגדל כו' חלוצא דכל שקלא וטריא שם
נשכח דלא חזרה ורש"י אומר נתייבש כו'. הרי"ף ור"ש
שם : (ב) יהיה גט כו'. כ"ה גי' הרי"ף שם :

ממנה ויחזור ויתננה לה כו'. שם : (כג) מומר כו'.
דחיישין שחל ינטל השליחות ולעשות שליח לקבלה
סבורים הרבה גלוניס (דע"ד) [ז"ר] כמ"ש בס"ה
נהג"ה לסדרא ראשונה חלל דלחוש לס' האחרונה שם
יעשו תיקון כו' והמומר חסד דעתיה מנטל השליחות
כי אומר גססמוך על הקבלה לחוד נשעת הדחק חלל למיעבד
איפכא נתחלה להולכה ואח"כ לקבלה לא דשליחות הקבלה
מנטלת שליחות הולכה כמ"ל ולס' האחרונה כמ"ל דא"י

ברכת אלתו

דרב, איבעית אימא משום בזיון דבעל (כסבור קלותי
בעיניה שאינה מקבלתו בעצמה — רש"י), איבעית אימא
משום חצרה הבא לאחר מכן. מאי בינייהו, איכא בינייהו
דקדמה איהי ושויית שליח מעיקרא. ההוא גברא דשדר
לה גיטא לדבייתהו, אול שליחא אשכחא כי יתבה וקא
לישה, אמר לה הילך גיטך, אמרה ליה ליהוי בידך.
אמר רב נחמן לא איתא לדרי' חגיגא עבדי בה עובדא.
א"ל רבא ואם איתא לדרי' עבדת בה עובדא הא לא
חזרה שליחות אצל הבעל. שלחיה לקמיה דר' אמי.
שלח להו לא חזרה שליחות אצל הבעל, ור' חייא בר
אבא אמר נתיישב בדבר וכו'. ע"כ דברי הגמרא. והדעה
הראשונה שבשריע, היא כר"ח דסוניין כותביה — בעובדא
דההוא נברא כו'. אלבא דכל שקלא וטריא שם משום
דלא חזרה שליחות אצל הבעל, ורש"י אומר נתיישב כו'.
מכלל דלולא טעם זה, פשיטא להו לכולהו דהילכתא כר'
חגיגא, הילכך הלכה כמותו. — הרי"ף ור"ש שם פ"ז
ס"ה. [ועסק"ד].

(ב) בסק"א כת' דברי הגמ' בגיטין סג ב שהאשה אמרה
לשליח בעלה, "ליהוי בידך". וע"ז אמרינן שהוא ספק
משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל. ומ"ש המחבר :
",יהי' גט זה פקדון אצלך" — כ"ה גי' הרי"ף שם בגמ'
שאמרה לו, "ליהוי פקדון גבך". [וע"ל סק"ג].

(כג) אשליחות להולכה לחוד לא סמכינן, דחיישין שמא
יבטל השליחות. ולעשות שליח לקבלה — שבוירים הרבה
גלוניס — שפיר דמי כמ"ש בס"ה בהג"ה לסדרא ראשונה.
אלא דלחוש לסדרא האחרונה שם — דלעולם אינה
מתגרשת בכך — יעשו תיקון כו', כמ"ש המחבר. והמומר
אפס דעתיה מלבטל השליחות, כי אמר שנפסדו על
הקבלה לחוד בשעת הדחק. אבל למיעבד איפכא —
בתחלה להולכה, ואח"כ לקבלה — לא. שאם אין הקבלה
כלום גם ההולכה לא היתה כלום, דשליחות הקבלה
מבטלת שליחות הולכה, כמ"ל במ"ש. ולסדרא האחרונה —
הנ"ל בס"ה — דא"י לעשות שליח לקבלה, בפלה השליחות
לגמרי. — תה"ד סימן רל"ז.

(כד) ע"ל סימן קמ"א פניש בהג"ה : י"א דמומר אינו
יכול לעשות שליח לאשתו דחיישין שמא יבטלנו ואף אם
מקבל עליו בחרם ובשבעה שלא לבטלו לא מהני
דחיישין שמא יעבור על שבעתו ויחל וכו'. וסיים שם
שיעשו מקודם שליח קבלה ואח"כ שליח הולכה כמ"ש
כאן המחבר. ואעפ"כ ישביעוהו לכתחלה לעשות כל מה
שאפשר.

(א) איתא בגיטין סג ב : אמר רב אין האשה עושה
שליח לקבל לה גט מיד שליח בעלה, ור' חגיגא אמר
אשה עושה שליח לקבל לה גט מיד שליח בעלה. מ"ט

גמ' זה פקדון אצלך (ג) או שאמרה לו הרי אתה שליח לקבלו לי (ד) וי"א חפילו לא אמרה לו רק התקבל (נ"י נ"ס הרמזין והרשב"א) הרי זו ספק מגורשת עד שיגיע גמ' לידה ומשיגיע לידה תתגרש ודא"ה. הנה: (ה) אמרה האשה לשלוה לקבלהגט מידעעלה חין לקבלו מיד שלוחו חל אמרה קבל גט מעלי יכול לקבלו מיד שלוחו (תשו' רשב"א חלק ר"ז). ג' וי"א שאין נקמדיסין נ"ס ר"ת ונ"ס הר"ן כתב דחיישין לדרב.

ביאורי הגר"א

(ג) או כו'. כנוסח שלנו ושי"פ ליהוי (כידך) [גידך] וכ' הר"י דגרסינן לי גידך חלל נלאיה לא וי' דענדי עליה לקבלה והכי מוכח בירושלמי ונתוספתא נמי תניא ה"ז גיטך תנהו לפלוני אינה מגורשת שיקבלה לי ומגורשת וכמ"ש נקדושין בפ"ק דקדושין וה"ה ליהוי גידך ונתתני' נמי תנן טול לי ונצרייתא טול לי טל לי יהא לי חלל ליהוי פקדון ח"ל לי דעל לאו לפקדון יהנו והו דעת הרמזים ושי"ע שזפקדון לא כתב לי ונספח כתב לי וערש"י שם ד"ה ליהוי כו' וחזיל לשיטתו שכתב גם בהתקבל נריך לי וכמ"ל סימן ק"ח ס"ד חלל הנינו כתב

ברכת אליהו

בסק"א. והב ליכא בזיון כאן דלא קפיד [ע"ל מ"ש בשם הר"ן]. וכמ"ש תוס' שם ד"ה דקדמה כו', דהיכא דלא קפיד בעל, גם לרב יכולה לעשות שליח לקבל לה גיטה מיד שליח בעלה — למ"ד משום בזיון דבעל. וער"י [שהביא דאחרים דוחין, דבההוא עובדא כיון דקא לשה ליכא בזיון דבעל. וכתב ע"ז: ולא נהירא דבכה"ג נמי איכא בזיון, כיון שלא הפסיקה לישתה לקבל גיטה, אלא הכא הוא דאיכא למימר דהני עובדי לא מוכחי מידי דהא אינהו לא שלחו לקמה דרב אמי אלא איכא למיחש אי חזרה שליחתו או לא, ומשכחת לה אפילו אליכא דרב כגון דבעל לא קפיד, וליכא משום בזיון ידיה, וקדמה איהי ושויה שליחא, וליכא משום חצרה הבאה לאחר מכאן, ור"ג נמי אם איתא דלר"ח קאמר ולא דפשיטא ליה דאיתא, הילכך חיישינן לדרב, ואין תאשה עושה שליח לקבל את גיטה מיד שליח [בעלה] ואם עשאתו חולצת ולא מתייבמת, עכ"ל. ועט"ז סק"א וב"ש סק"ד].

(ה) כ"כ בתשובת הרשב"א סימן אלף ר"ז. דלא פליגי רב ורי"ח — בגיטין סג ב הנ"ל בסק"א — אלא בהילוך גט לאשתי, אבל אמר לי ד אשתי הוא קפידא. וכמשי"ש פה א במשנה: האומר תן גט זה לאשתי במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר פסול. וכן באשה תנן שם: האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר פסול. וכתב שם הרשב"א דאף אם אמרה "במקומי" — דאמרינן שיכול לקבלו מיד שלוחו — חיינו דוקא לר"ח, ולרב — ללישנא משום חצרה הבא לאחר

(ג) כנוסח שלנו ושי"פ בגיטין סג ב הנ"ל בס"ק א', ב': ליהוי בידך. וב' שם הר"ן דגרסינן: לי בידך. אבל בלא"ה — אם לא אמר מלת "לי" — לא מהני, דלא משמע דאיהי עבדה ליה שליח לקבלה. וכ' הר"ן שהכי מוכח בירושלמי שם פ"ו סוף ה"א; ושבתוספתא [שם פ"ד ה"ד] נמי תניא: חין גיטך תנהו לפלוני אינה מגורשת, שיקבלהו לי מגורשת; וכמ"ש בענין קדושין בפ"ק דקדושין ח ב התקדשי לי כמנה תנהו לאבא אינה מקודשת, שיקבלהו לי מקודשת. והרי"ה "ליהוי בידך" לא מהני, דאין בין "תנהו לאבא" ו"ליהוי בידך" כלום. ובמתני' נמי תנן בגיטין סב ב: טול לי; ובכרייתא שם סג ב: טול לי שא לי יהא לי. אבל כשאומרת "ליהוי פקדון" א"צ לומר "ליי", דבעל לאו לפקדון יהביה ניהליה והוי כאומרת: יהא לי בידך. וזהו דעת הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"ג ושי"ע שזפקדון לא כתב "לי" ובספח כתב "ליי". וערש"י שם ד"ה ליהוי כו'. והרמב"ם חז"ל לשיטתו שכתב שם בה"ט גם ב, התקבל" צריך "ליי". וכמ"ל סימן ק"ח ס"ד. אבל המ"מ כתב שם כשם הרמב"ם דהרשב"א דב, התקבל" א"צ. וליי, דחיש בהגיה: וי"א אפילו לא אמרה לו רק התקבל. אבל הרמב"ם ס"ל כפשטא דמתני' כבולה פרקין תנן: התקבל לי.

(ד²) בסק"א כת' שהר"ף הביא רא' שהלכה כר' חנינא בגיטין סג ב. ויש שדוחין ראיתו של הר"ף, דלא ארי"י שם אלא אם איתא לירכי חנינא, ויניח גם לרב, היכא דקדמה איהי ושויא שליח מעיקרא, דלא דמי לחצר הבא לאחר מיכן, כמשי"ש בגמרא, וכנ"ל

הרמב"ם שלנו איתא: התקבלי, וזו ט"ס, וצ"ל התקבלי לי, ובדפוס רומי ר"מ איתא: לי. ומ"ש רבנו לעיל שבפקדון לא כתב הרמב"ם "ליי" כ"ה בדפוס רומי ר"מ, ובדפוסים שלנו איתא תיבת "ליי" בסוגריים. וגם בב"י דקדק כן מלשון הרמב"ם. 2 בשולחן ערוך ציין ס"ק זה "וי"א" שבגמ' וזו ט"ס, וצ"ל — אחרי סק"ה — על "וי"א" שבמחבר סוף סעיף א.

1 ברש"י ד"ה ליהוי בידך כתב: ותהי אתה שלוחי לקבלה. ומסתבר שכוונת רש"י לומר שמה שאמרה "ליהוי בידך" כוונתה "שתהי אתה שלוחי לקבלה". ונראה שכוונת רבנו לומר: ממש"י מה שאינו גורס בגמ' לי. וגם לא סיים רש"י: לקבלה לי. ומ"ש רבנו מהרמב"ם שכתב גם בהתקבל צריך "ליי", היינו מ"ש הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"ט. ובדפוס

ה כדפסט רב נחמן
לרנאל וכפירש"י דנחיי
אנ' איירי קדושין דף
מ"ד ע"ג וכ"כ הרי"ף
והרא"ש שם בגיטין.

(י) כנ"ל בסק"ח דנישאת הוי כאין לה אב [ועסקי"ב].

באר הגולה

ז טור נשם רש"י
נפ"ה המשנה דנערה
המורסא היא ולא
וכו' שם ורצו ה"י
והר"ף והרמב"ם
נפ"ה.

אביה וגרשה כשהיא קטנה (יד) (נעורה ארוסה ולזניה הי) (טור) אביה מקבל גיטה
ו ולא היא (טו) שלא מדעתו ה וי"א שהיא יכולה לקבל גיטה. ה (טז) ש נשאת
אין אביה יכול לקבל גיטה. ו י קדשה אביה כשהיא קטנה ומת או שנשאת
אם מבחנת בין גיטה לדבר אחר (יז) דהיינו שנותנים לה צרור וזרקתו אנו ונוטלתו
כ וי"א דהיינו משתגיע לעונת הפעוטות (דהיינו נת שית או נת שזע כל חד וחד לפוס

ח רש"י נפ"ה משנה דלעיל נקדושין דמ"ג וכ"כ התוס' והר"ן נשם נעם"ע והר"ם וכ"כ הר"ש"ס שם נגזעין וכתב הנ"י דקט"י
סהר"ף וכו' מיהו כל היכא דלפטר רחמי לחוס לגזרי החולקים. ט תוס' נקדושין דף י' ע"ב וכ"כ הר"ן שם נגזעין.
י משנה נגזעין נטין דף ס"ד ע"ב וכתיבאל דנעל שם דף ס"ה ע"א וכו' הר"ף והרמב"ם שם. כ כנ"י רש"י והתוס' וכנ"י שלפנינו.

ביאורי הגר"א

קודם חזרה וכו"ה צירושלמי הנ"ל קטנה כו' וקושיא תוס'
כ' הר"ם דה"ל הנ"ל ולטעמיה והרמב"ן תי' דנעל דקט"י
דנערה עושה שליט ס"ד דיד לזניה יד יתירא הוא ולא
לפילו קטנה ומקבלת לכל לר"נ דלין נערה נמקום אל חלל
כשליט כ' קטנה לא לזניה נצורת שליטות: (יד) בעודה
כו'. עתו"ס נקדושין (י"א) [י א] ד"ה ומקבל כו' כת"ש
נקדושין וגיטין קטנה שאמרה התקבל כו' לידה ובשלין

אליהו ברכת

אבל קטנה דוקא אביה ולא היא, ושוב חזר בו רש"י
והגיה בפירושו דנקט נערה והו"ה קטנה. וערש"י בנקדושין
שם ד"ה נערה כו', שכתב: הו"ה לקטנה והאי דפליגי
בנערה להודיעך כחו דר"י. ובד"ה היא כו' כתב: דוקא
נערה אבל קטנה אביה ולא היא. [ומ"ש בד"ה, "נערה"
הוא לאחר חזרה, ומ"ש בד"ה, "היא" הוא קודם חזרה,
כמ"ש בהגהות הב"ח]. ודעת הר"ף בגיטין שם כדברי
רש"י קודם חזרה. וכו"ה צירושלמי הנ"ל בסק"ב: קטנה
אביה ולא היא. ובתוס' שם ושם הקשו על רש"י קודם
חזרה מקידושין מד ב. דאיתא שם: בעיא מיניה רבא
מר"נ נערה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה
וכו' מי אלימא כיד אביה לשויי איהי שליח או לא.
א"ל אין עושה שליח. איתביה קטנה שאמרה התקבל לי
גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה הא נערה ה"ו גט.
הב"ע בשאין לה אב. הא מדקתני סיפא אם אמר אביה
כו' מכלל דרישא בדיש לה אב עסקינו. חסורי מיחוסא
וה"ק קטנה וכו' בד"א כשאין לה אב וכו', ע"כ דברי
הגמ'. והקשו התוס', דרק משום דיוקא — הא נערה ה"ו
גט — מוקמינן בגמ' דמיירי באין לה אב, אבל מעיקרא
ס"ד דמיירי שיש לה אב, ואפ"ה קתני עד שיגיע גט
לידה, ש"מ שאף אם יש לה אב, אם הגיע גט לידה
מגורשת. והר"ן בגיטין שם כתב לתרץ קושיא התוס',
דא"ה צ"ה מצי למימר ולטעמיה, כמו שנמצא בכמה
מקומות, דמצי למימר ולטעמיה ולא אמר. והרמב"ן במלחמת
ה' שם תירץ עוד, דרבא — דס"ד דנערה עושה שליח —
פ"ד דיד אביה יד יתירה הוא דוכי ליה רחמנא, ואיכ
אפילו קטנה מקבלת גיטה בחיי אביה. אבל לר"נ —
דאין נערה עושה שליח, דאינה במקום אב, אלא היא

שם.

4 בשולחן ערוך צוין ס"ק זה על דברי המחבר: דהיינו
שנותנים לה צרור וכו'. וזו ט"ס, וצ"ל על מ"ש בדעת ה"א:
דהיינו בת שית וכו'. ועיין בבא"ה ס"ק י', כו', ובסדר הגט
סימן קנ"ד ס"ה ובביאורי הגר"א שם ס"ק קמ"ו, ובסימן
קנ"ה ס"ק ח' ט' ובהערה 2 שם.

3 ועיין בסדר הגט סימן קנ"ד ס"ה ובדגול מרכבה שם וסימן
קע"ג סט"ז ובדגול מרכבה ובהגהות רעק"א שם וביבמות קט
ברש"י ד"ה קטנה ובהגהות הב"ח שם ושם קיב א ד"ה
שהשיאה ובערוך לנר שם ושם ובכתובות עג ב ד"ה ונתגרשה
ובסנהדרין נה ב ד"ה ואם כן עליה יבם קנאה ושם סט א
בהגהות הרש"ש שם ושם סט א ד"ה קנאה ובגליון השי"ס

באר הגולה

ל טור גסס ר"ת
והר"ם ו"כ הסו'ס
סס הרשנ"ל גסס רנ
ה"ל וס"ג וכן דעת
הרמב"ם רפ"ג מה"ג.
מ נפ"י רש"י סס.
נ פשוט גס"מ דף י'
ע"ג.
ס משנה גיטין דף ס"ג
ע"ג.
ע טור גסס צעה"ע.
פ מנכרי הר"ם.

חורפיה) (טור) מתגרשת ע"י עצמה ואם אינה מבחנת וגירשה ע"י עצמה אינה מגורשת ל (יה) אבל ע"י אביה מתגרשת אפילו אינה מבחנת מ"ש מי שחולק ואומר שכל שאינה מבחנת אינה מתגרשת אפילו ע"י אביה. הנה: וע"ל נסדר הגט סעיף ל"ו כולל כותבין לקטנה המתגרשת ע"י אביה. ז (יט) כל היכא שיש לקטנה יד לקבל גיטה יש לה תורת חצר (כ) (לו ד' אמות) (הנהיג מ"י פ"ה) לקבלו בשם שיש לגדולה. ח כשהיא עושה שליח לקבלה צריכה לעשותו בפני ב' מעידים וצריך לקבל הגט בפני שנים אפילו אם השנים המעידים על השליחות הם מעידים על קבלת גיטה או אחד מעיד על השליחות ואחד על הקבלה ואחד מצטרף עם כל אחד להיות מעיד על זה ועל זה. הנה: (כא) ולכתילה לא ימסור הנעל הגט ליד השליח עד שיברר תחלה שנעשה שליח קטלה נעדים (מרדכי ריש התקנל גסס מוהר"ם). ט ע (כב) מה שצריך ב' עדים על קבלה דוקא כשאין השליח כשר אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחד פ"י ש"ס מי שנראה מדבריו שחולק ע"ז (וה"ה בשליחות

ביאורי הגר"א

סס: (כא) ולכתולה כו'. דוידנא ח"ל ותת"ש ס"ג ח' אר"ח הכי שסתא נשלחא כו' אלמא אדינורא כו' ואע"ג דלא ידע אי הוי שליח לקטלה ועוד ראי' כו' ומיהו משום חשש לעו יש להחמיר ולהגדיר לנדר שליחותו יעדים קודם נתינת הגט. סס: (כב) מה כו' ויש כו'. ערל"ש פ"ד ס"ג ירושלמי כו' עשה כו' ול"ן כו' ופ"י הר"ם שס שה"ה עומד כו' חנל נע"ה וס"ט

סס וכחש"ש נ"ט ח': (יח) אבל כו' ויש כו'. עתוי"ס שס ד"ה וכל כו' וציננות קיי"ג ב' ד"ה יתה כו' ונקדושין שס ד"ה וכל כו' וצירושלמי המ"ל ל' ג"כ כדנרי תוספות דקתני קטנה כו' נשאת כו' חס יש זה כו' ומדמפלג נסיפא ש"מ צרישא דלמור (קתנה) [קטנה] חזיה כו' אפילו נזקין זה דעת: (יט) כל היכא כו'. מסקנא דמורא דפ"ק דנ"מ: (כ) או ד"א.

ברכת אליהו

נמי אית לה. וס"ד דגמ' שהמחלוקת היא גם לענין גט. אולם מסקנת הגמ': לענין גט כו"ע לא פליגי דחצר משום ידה איתרבאי.]

(כא) דמרינא א"צ, מ"מ"ש בגיטין סג א: אר"א הכי השתא בשלמא כו' אלמא אדיבורא דידה קא סמיך (ומסרה ניהליה בתורת קבלה — רש"י) וכו' [כ' לשון הגמ' בסמין ק"מ סק"ב]. ואע"ג דלא ידע אי הוי שליח לקבלה, אורחא דמילתא הוא למיתב ליה גיטא, ולא מצרכין ליה לברר שהוא שליח, ולא חיישינן לבי"ד טועה — שישאנה בלא עידי אמירה, דבהא לא טעו. תו"ד ראי', מהא דתנן שם סג ב: האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה ב' כיתי עדים שנים שאומרים בפנינו אמרה ושנים שאומרים בפנינו קרע. וע"כ מיירי דכת אמירה לא זוהי ממקומה, ולא ראתה קבלת הגט, ותבעל נותן הגט בפני כת דקבלה, א"ע"פ שאין שם עדי אמירה, דאי קיימי התם עידי אמירה, ליסדדי נמי אקבלה, וב' כיתי עדים למה לי. ומיהו משום חשש לקו יש להחמיר ולהצריך לברר שליחותו כעדים קודם נתינת הגט. שם [מרדכי בגיטין ריש פרק התקבל סימן ת"ט. ועב"ש סק"י]. (כב) ערל"ש בגיטין פ"ד ס"ב: ירושלמי (ה"א) כו' עשה שליח להוליך את הגט צריך להחזיקו בפני שנים ואין השליח עולה משום שנים. ופירש הרא"ש שם — שלכן אין השליח עולה משום שנים — שהרי דא עומד במקום הבעל, ולפיכך אינו עולה אפילו לאחד. אבל בעל העיטור באות ש' בדיני שלישות והפזור חולקין עליו, ופ' מרדכי

לענין מקח וממכר. [וז"ל רש"י: הפעוסות תנן בהניקין דמקחן מקח במטלטלין ופרשינן כבר שית כבר תמני. ושם נט א מסקינן: כל חד וחד לפי חורפיה. ועב"ח שכתב על הטור: ורבינו לא הביא אלא כבר ד' כבר ד' לאורכי דבפתות מכן אפילו חריפא ביותר א"י לשמור גט ואינה מתגרשת. ועט"ז סק"י].

(יח) עתוי"ס בגיטין סד ב ד"ה וכל כו' וביבמות קיג ב ד"ה יתה כו' ובקידושין מג ב ד"ה וכל כו'. ושם הביאו התוס' שיטת רש"י שכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרשת אפי' ע"י אביה. וזוהי שיטת ה"ש מי שחולק — שהביא המחבר. והתוס' חולקים ע"ז וסוברים שמתגרשת ע"י אביה. וזוהי השיטה הראשונה שהביא המחבר. והתוס' הביאו ראי' שישטחם מירושלמי רפ"ה דיבמות. ובירושלמי הני"ל בסק"ב נראה ג"כ כדברי תוספות. דקתני: קטנה אביה ולא היא נשאת כו' אם יש בה דעת היא ולא אביה. ומדפליג כפיפא בין יש בה דעת לאין בה דעת וברישא לא פליג, ש"מ ברישא — דאמר קטנה אביה כו' — אפילו כאין בה דעת. [ועב"ש סק"ח וט"ז בסמין קי"ט סק"ב].

(יט, כ) מסקנא דגמ' דפ"ק דנ"מ. [בבאה"ג סק"ג כתב: פשוט ב"מ דף י' ע"ב. אולם שם איתא: ואמר ר"ל משום אבא כהן ברדלא קטנה אין לה חצר ואין לה ד' אמות ור' יוחנן משום ר' ינאי אמר יש לה חצר ויש לה ד' אמות וכו' חצר משום ידה איתרבאי כי היכי דאית לה יד חצר

באר הגולה (כה) רואם המשלח כופר ה"ז ספק (כו) ש וי"א ששליח הולכה צריך למנותו בעדים. הגה:

ר' הנהת וי"א פ"ג מהל' אישות. ש טור נסם הירושלמי ושכ"פ הרא"ש.

ביאורי הגר"א

לכצרה ראשונה וכמש"ש אם הודו השליח והמשלח וי"א דברי המחנך סתומים שלא פירש דווקא אחר נתינה דלא גרע מעידי קבלה אלז וי"א דצריכו ככונים דהנ"ל ס"ל כפירש"י שם דגם לעדי אמירה ח"ל אלז לדעת תוס' והרמז"ם לעולם צריך אמירה ולא ונהני שגגה תחת ידו ולא ונהני כחן אלז כוונ"ש הרמז"ם שם דח"ל עדים בשליחות אלז להודיע אמתות הדבר ולכן כתב סתמא אם הודו כו' אלז עיקר דבריו תמוהין דאין ללמוד מקדושין דכאן אפילו כופר השליח נאמן וכונ"ש הרא"ש והר"ם וי"א שצ"ק דאי אחי צעל ונערער כו' ואפילו לאחר נתינה ואף לדעת תוס' אליבא דר"ה דוקא שהם צעיר אחרת ככ"ל ולחד תירוק דרי"ג שם דוקא צעורו ניד שלש אלז ניד האשה וזוהר ר"ה ע"ש ולכן לא כתב הרמז"ם כן אם הודו כו' וכן דברי הטור הם שלא נדקדקו שהעתיק כן לשון הרמז"ם דקדושין: (כו) וי"א כו' כונ"ש צירושלמי הכ"ל שהצילו הרא"ש צפ"ד ס"ב סה"ת וש"פ

בין עדי הולכה לעדי קבלה: (כה) ואם המשלח כו'. הג"ח על דברי הרמז"ם דח"ל עדים נקדושין צעדי הולכה וכן נפ' התקבל צעל כו' ר"ל דק"ל כר"ה וימפרש כפ' הר"ף שכתב דשליח הולכה ויירי אלז לפירש"י ותוספות וש"פ דשליח קבלה וי"ל דאף ר"ה מודה ככ"ל ועי"ל דס"ל כדעת תוס' דר"ה צעל כו' ומשווי להו להדדי ככ"ל וכתב שם ואם כופר המשלח אחרי נתינת הגט והקדושין ה"ל ספק ואזלינן להמורא שהרי יאל שגשגות מתחת ידו ר"ל דהא מוטעם שלישות הוא כמש"ש דוקא בשלישות יולא מתחת ידו כונ"ש בתוספתא הלל"ה הוא כע"ל וכו' וכו' ולרמז"ם נראה דאין קדושין כלל כמש"ש ווי קנפיק גיטא כו' וי"ל דה"ק ולרמז"ם כו' אפילו אינו כופר וכונ"ש הרא"ש שם דקדושית הנמורה הוא אפילו לר"ה דאין הצעל מכתישו וי"א זהו לדעתו דאפילו בשליח הולכה אלז לדברי הרמז"ם וסוגין דוקא בשליח קבלה ליתא לדברי רמז"ם אלז מודה הרמז"ם

ברכת אליהו

ר"ה מודה ככ"ל. ועי"ל דס"ל כדעת תוס' ברי"ה בעל כו' דמשווי להו להדדי ככ"ל. [ועי"ל ס"ק ק"ז].

וכ' שם בהגה"מ: ואם כופר המשלח אחרי נתינת הגט והקדושין, הו"ל ספק ואזלינן לחומרא, שהרי יצא שלישותו מתחת ידו. ר"ל דהא — דהשליח נאמן — משעם שלישותו הוא, כמש"ש בגמ' : מי קא נפיק גיטא מתותי ידא דלהימנא. ודוקא בשלישותו יצא מתחת ידו, כמש"ש בתוספתא דב"מ פ"א ה"ו: אימתי בומן שהשלישות יצא מתחת ידו אין השלישות יצא מת"י הרי הוא כאחד מכל אדם. הלל"ה הוא כע"א וכו'.

וכ' שם בהגה"מ: ולרמז"ם נראה דאין קדושין קדושין כלל כדאמרין מי קנפיק גיטא מתותי ידא דלהימנא. וי"ל דה"ק ולרמז"ם כו' אפילו אינו כופר המשלח, לא הוה קדושין כלל. וכמש"ש הרא"ש שם פ"ו ס"ז, דקדושין הגמ': ,ואמאי ליתמניה לשליש", הוא אפילו לר"ה — דאמר בעל גאמון, ואפ"ה מקשי: ,ליהמניה לשליש", דמאחר דאין הבעל מבחישו, השליש נאמן. ועי"ז משני בגמ': ,מי קא נפיק גיטא מתותי ידא", אלמא דהיכא שאין הגט ביד השליח, אינו נאמן אף שאין הבעל מכתישו. [ש"מ דבעינן עדים על שליחות הולכת קדושין וגיטין. ע"כ כל שלא

איתמר בעל אומר לפיקדון ושליש אומר לגירושין מי נאמן ר"ה אומר בעל גאמון ור"ה אומר שליש גאמון וכו'. ועתו"ם שם ד"ה בעל כו', דו"ל: וא"ת א"כ מה הועילו חכמים לתקון לומר בפ"ג ובפ"ג משום דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין ביה אכתי יערער שיאמר לפיקדון נתתי ואי דאיכא דיהביננו לגירושין החם לא בעינן בפ"ג וי"ל דלא מהימן אלא בששלישתו בעיר דשייך האי טעמא דלדידה הוה יהיב לה וכו' עכ"ל. וכ"כ הר"ם שם בחד תירוק. וכ' שבי"ה דעת רש"י שם ד"ה בעל כו' שכתב: והאיש והאשה יחד בעיר. [ולפי"ז כשאנום בעיר אחת השליש נאמן, ואין הבעל נאמן להכחיש השליחות, ומוכח מכאן שא"צ עדים לשליחות. דאילו ה"י צריך עדים, לא היינו מתירים אותה מבלי שיבאו עדי השליחות בפנינו]. אבל בתירוק השני כ' הר"ן ברכי"ה הרמב"ם לחלק בין עדי הולכה לעדי קבלה.

(כה) בגמ' — על דברי הרמב"ם בה' אישות פ"ג ה"טו' רא"צ עדים בקדושין בעדי הולכה — כתב: וכן כפרק התקבל בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין מי נאמן וכו'. ר"ל דק"ל ברי"ה בגיטין שם סד א דשליש נאמן. ומפרש כפ' הר"ף — שפ' שם הר"ן — דבשליח הולכה מיירי. אבל לפירש"י ותוס' וש"פ דבשליח קבלה מיירי, י"ל דאף

6 בחזו"א אה"צו סימן ק' סקמ"ג כ': בקיצור ל' רבנו בסק"ד נזכר שהרמב"ם מחלק בין שיה' לש"ק בפלוגתא ר"ה ור"ה וכמו שמחלק הר"ן וזמורה ר"ה בש"ה, ולי' כונת הגר"א, עכ"ל. ובעמודי אש המצורף לפסקי הגר"א פירש דברי רבנו, וכ' לדברי הר"ן בתירוק השני דמפרש הש"ס בגיטין הג"ל בשליח קבלה, נובל לומר דבאמת שליח הולכה, כיון דיש עדים שעשאו שליח הולכה, אף דעדים לא ראו מסירת הגט מבצל לשליח, אפ"ה לכו"צ לא יכול לסעון הבעל לפקדון, אחרי שיה' הגט ביד השליח. והא דבשליח לקבלה יכול לסעון לפקדון לר"ה, אף דאיכא עדי אמירה, משום דאיכא הוכחה לדבריו, כמבואר בגמ' דאם איתא דלגירושין כו', אבל [לא] בשליח הולכה, דליכא הוכחה זו כמבואר בר"ן שם. וכפי מה שביארנו היכא דאיכא

עדים שעשאו לשליח הולכה לכו"צ השליח נאמן. והו' תוכן כוונת מרן ז"ל, עכ"ל.

7 בהזו"ח"ש שם כתב: צ"ע דמה ענין זה לדברי הר"ם בשליחות האיש בקדושין ולא שייך שליחות ולא נאמנות, עכ"ל. ובצמודי אש פירש דברי רבנו כך, משום דמפרש [הג"מ] כפ' הר"ף, דפלוגתתם הוא בשליח הולכה, וע"כ כוונת הר"ף הוא משום דשליח קבלה צריך עדים לכו"צ, וא"כ ע"כ צריכה להביא עדי אמירה, וא"כ כיון שיש עדים שנעשה שליח, לכו"צ אין הבעל נאמן לומר לפקדון, ורק בשליח הולכה מיירי, דליכא עדים, וע"כ לר"ה בעל גאמון. וא"כ מוכח מכאן דשליח הולכה א"צ עדים וכו', אך מרן ז"ל אומר דלפי פירש"י ותוס' וש"פ דש"ס מיירי בשליח לקבלה, וע"כ צריכה מיירי שעדי אמירה היינו עדי הקבלה המה לפנינו, ואפ"ה פליג ר"ה, וא"ל בעל

וניהו השליח נאמן לומר שעשאו נעדים וא"ל עדות על כך ת (רצינו ירוסם ח"ג) ונוהגים להצריך הרשאה ועדים על הרשאה שנעשה עליה וע"ל סעיף כ"ד.
 צריך עדים כשסמך לה גט שחתומים בו עדים אבל אם אין עדים חתומים בו והלך
 ת וכו"כ הנ"ל לעת
 הרמ"א נפסקו רמ
 גיטין ונחשבות כלל
 ו"ה סי' י'. א צ"ו ונדברי הרמ"ס נפ"ט מהל' גיטין.

ביאורי הגר"א

ולרנא כו' הוי דנר כו' נדין כו' וכן הו"ל לשון הרמב"ם
 פ"ט (ה"ג) [ה"ל] לומר כו' שאין השליח נאמן להחזיר
 הערוה הע"פ שהוא ע"ל חלה מפני כתב העדים שחתמו

בכחתי אליהו

מורה רב הזנא שאין הבעל נאמן, ע"ש. ולכן לא כתב
 הרמב"ם כאן — גבי גט — אם הודו וכו', שאפילו אם אין
 הבעל מודה, השליח נאמן. וכן דברי הטור הם שלא
 ברקוק, שהעתיק כאן לשון הרמב"ם דקדושין — אם הודו
 וכו', וכפי מ"ש, בגט לא בעינן שיהיה המשלח.

(כו) כמ"ש בירושלמי הג"ל בסק"ב — שהביא הרא"ש
 בגיטין פ"ד ס"ב — דמוכח משם שצריך למנותו בעדים. —
 סה"ת רש"י. ומ"ש הרא"ש בגיטין פ"א ס"ב, להביא רא"י
 מפ"ק שם, שא"צ עדים, מהא שהאמינו לשליח המביא גט
 ממה"י לומר בפ"נ ובפ"ג, ש"מ שהוא נאמן לומר שהוא
 שליחו של הבעל, ס"ל להנך פוסקים דהיינו שנאמן ע"ז
 שעשאו בעדים. וזהו שכתב בהג"ה: מיהו כו'. אבל הרמב"ם
 — שסובר שא"צ למנות בעדים — מפ' בפשטיה שהשליח
 נאמן על השליחות, אפילו בעשאו שליח בינו לבינו בלא
 עדים. ונכ"ל בסק"ד.

(כו) כמ"ש בגיטין ג א: ולרמא כו' ליבעי תרי כו' הוי
 דבר שבעדות האין דבר שבעדות פחות משנים. ותרגינן:
 כרין הוא דבקים שטרות נמי לא ליבעי כד"ל דאמר ר"ל
 עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד
 וכו'. וכן הוא לשון הרמב"ם בה' גירושין פ"ט הלכה ל"ב:
 אמר כו' שאין השליח נאמן להתיר הערוה אע"פ שהוא
 ע"א אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהן כמו
 שנחקרה עדותן בכ"ד כו' עכ"ל.

בשליח קבלה — דלכ"ע צריך עדים, משה' כל שאין גיטו
 בידו לא מהימן אף בלא הכחשה. אבל בשליח הולכה, יודה
 הרמב"ם דשליח נאמן, כל שאין המשלח מכחיש אותו, משום
 דלא בעינן עדים על שליחות הולכת גיטין וקדושין, כשיטת
 הרמב"ם הג"ל עכ"ל.

9 ב"הו"ן א"ש" שם כ': נראה דר"ל דקודם הגתינה
 השליח נאמן דהא גם ש"ק נאמן כשהגט בידו, צ"ע דמאי שייך
 בשה' הכחשה קודם הגתינה, שהרי בסל שליחותו וכו' עכ"ל.
 וע"ע מ"ש סק"ב. ובעמודי אש כתב, שרבנו "משיב על
 דברי שו"ע למה כתב השו"ע באם כופר המשלח ה"ז ספק
 דמשמע אף שהגט ביד השליח אינו נאמן השליח. הלא אף
 הגמ"י אליבא דראב"ה אית ליה דכ"ז שהגט בידו והשליח
 נאמן, דהוה כמו שליח שליחות בידו דנאמן, וראב"ה לא
 קאמר דלא הוה גרושין, אלא לאחר נתינה, שאין הגט בידו,
 כדמוכח מ"ש. דכ"ז שהגט בידו נאמן השליח אף בשליח
 קבלה, אף שכל"ע בעינן עדים, אפ"ה נאמן השליח מחמת
 הגט שבידו. וע"ל ס"ק ק"ה ק"ג.

10 ב"הו"ן א"ש" שם כ': ומשמע שאף אם הגט תח"י
 צריך עדי אמירה וא"כ אף אם הגט ביד האשה וצ"ע שהרי
 לכונ"א א"צ עדי אמירה בש"ה ובש"ק שהגט שרופה לגרשה
 משעה ראשונה, אבל ש"ה א"צ עדי אמירה, עכ"ל. ובעמודי

באו עדים ליכא קדושין וגט כלל אף בלא שום הכחשה —
 עמודי אש]. ומ"מ זהו לדעתו דסוגיין מיירי אפילו בשליח
 הולכה. אבל לדברי הרמב"ם דסוגיין מיירי דוקא בשליח
 קבלה ליתא לדברי ראב"ה⁸. אבל מדה הרמב"ם ל"ס'
 הראשונה — דלא הוה רק היכא שהבעל מודה, וכמ"ש
 אם הודו השליח והמשלח. ומ"מ דברי המחבר פתומים.
 שלא פ"י דדוקא אחר נתינה, דלא גרע מקידי קבלה⁹. אבל
 מ"מ דברי המחבר נכונים, דהג"מ ס"ל בפירש"י שם — דגם
 לעדי אמירה א"צ, אבל לדעת תוס' והרמב"ם לעולם צריך
 לעידי אמירה, ולא מהני שהגט תחת ידו, ולא מהני כאן
 אלא כמ"ש הרמב"ם שם, דא"צ עדים בשליחות, אלא להודיע
 אמתות הדבר, ולכן כ' סתמא אם הודו כו'¹⁰. אלא עיקר
 דבריו תמהני, דאין ללמוד גיטין מקדושין. דכאן — גבי
 גט — אפילו אם הבעל כופר, [תקנו חז"ל דיהא] השליח
 נאמן, וכמ"ש הרא"ש הג"ל בסק"ד, והר"ג בסוגיין, מ"מ
 בפ"ק דגיטין ו ב דאי אתי בעל ומעקר לא משגיחנן ביה,
 ואפילו לאחר נתינה. ואף לדעת תוס' אליבא דר"ה, דוקא
 שהם בעיר אחרת כנ"ל [שלדעת התוס' אם אינם בעיר אחת
 אף לר"ה אין הבעל נאמן]. ולחד תירוץ דר"י שם, דוקא
 כשהגט עורו ביד שליח הבעל נאמן, ור"ה ה"ק אם איתא
 דלגירושין יהביה בעל לשליח, לדידה הוה יהיב לה השליח,
 ולא ה"י מעכבו בידו, הלכך — כיון שלא מסר לה —
 מוכח דלפקדון יהביה לשליח. אבל כשהגט ביד האשה,

נאמן, משום הוכחת אם איתא דלגירושין יהביה ניהליה כו',
 א"כ לדידה נסתר הוכחת הנהמ"י. כי נוכל לומר דשליח
 הולכה צריך עדים, וא"כ כיון דצריך עדים צריך להביא העדים
 כמו שביארנו וכו', וא"כ כיון דאיכא עדים שעשאו לשליח
 הולכה, וגם שם ליכא הוכחת אם איתא המבואר בש"ס, כמו
 שביאר הר"ן ז"ל דלהכי לא יהיב לדידה כי היכא דלא תתגרש
 לאלתר, הוה לכונ"ע השליח נאמן. אח"כ אומר רס"ן ז"ל, דנוכל
 לומר דהנהמ"י מפרש גמ' הש"ס בשליח קבלה, וס"ל כשיטת
 התוס' דתוס' נמי מפרש בשליח קבלה — ע"ש סג ב ד"ה
 ושלש — אפ"ה כתבו שם [סד א] ב"ה בעל נאמן דגבי שליח
 הולכה, כשאומר בפ"ג ובפ"ה, הוה נמי לר"ח שליח נאמן, אפי'
 בעיר אחת, ולר"ה בשני מקומות, וא"צ דשם ליכא עדי שליחות
 הולכה, כ"א השליח לבד נאמן, ומשווי התוס' שליח להולכה
 לבד לשליח קבלה, היכא שיש עדים שנעשה שליח קבלה, עכ"ל.
 וע"ע שם בחזו"א מ"ש על דברי רבנו להלן: ר"ל דהא מטעם
 שליחות הוא כמ"ש דדוקא וכו'.

8 ב"הו"ן א"ש" שם כתב: צ"ע כונת רבנו דוהא בקדושין
 ובגט שאין עלי עדים אין השליח נאמן אף שאין הבעל בפניו,
 וכל הסוגיא הוא אף בש"ה גם לדעת הרמב"ם, עכ"ל. ובעמודי
 אש ביאר דברי רבנו: דלדברי הרמב"ם דסוגיין דוקא בשליח
 קבלה, א"כ ליתא לדברי ראב"ה. משום דנוכל לומר, דדוקא

באר הגולה

ב עי' צוה שניית
בסעיף י"ח.
ג טור בשם אביו
הר"ם בפסקיו בספ"ז
וכ"כ הרשב"א והר"ן
גפ' הסוכה בשם
הרמב"ן ובה"ג.
ד משנה גרמיתא שם
גיטין דס"ה ע"ג.
ה שם גרמיתא.

השליח ומסרו לה בפני עדים ה"ז ספק מגורשת. יג' ב' יש מי שאומר ששליח
הולכה (כח) ושליח הובאה א"צ לעשותו בעדים ויש מי שחולק. הנה: כפל דברים
הן כפול כי צנח או נתנחר סעיף י"ח (כט) ויש מחלוקת גדול זה בדרך אחר דיי"א דלית הולכה אם
מוסר לה הגט צינו לבינה וא"ל לחזור וליתנו לה בפני שנים דמגורשת מחלף שהגט יולא ונתת ידה
צחותנו (טור בשם הרמב"ם) וי"א דפסול (טור בשם הגאונים) ויהיה אם הגט ומוקדים צחותנו
ונתת ידה חנה נריכה שתציל עידי מסירה צפנינו רק שזמרת שקבלה אותו צפני שנים כרלוי
(טור) וה"ה בשליח קבלה וכן העלה. יד' ג' (פ) בין שליח קבלה בין שליח הולכה א"צ
שישמעו מפיהם שממנים אותו שליח לפיכך בין האיש בין האשה יכולים לעשות
בפני עדים שליח העומד במקום אחר והעדים כותבים וחותמים שמינ' לפלוני שליח
(ועיין לקמן סעיף ל"ה). מו' ד' (לא) בעל שעשה שליח להולכה צריך שיאמר
לו תן גט זה לאשתי (לב) או שיאמר לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ויתנו
לאשתו או לשון שמשמעו שיגרשוה כמו הגרשוה (לג) או שלחנה או שבקוה או

ביאורי הגר"א

לאשתו וכן צפ"ק דגיטין האומר תן כו' ע"ש וכתב"ש
ל' א' וכפירש"י שם ד"ה כי (נושני) [משוין] כו' הר"ם
שם: (לא) בעל כו'. ונתני' וגמי' ר"פ התקבל
ופ"ק: (לב) או שיאמר כו'. כמו גרשוה. ונתני'
ס"ה ג': (לג) או שלחנה כו'. גרמיתא שם:

על הגט שהן כמו שחקרה עדותן צנח כו': (כח) ושליח
הובאה. ר"ל עליה שעשתה האשה להולכה כח"ש גרמב"ם
שם: (כט) ויש מחלוקת כו'. כ"ז כתב צנח' קל"ג
ס"א נריך כו' וי"א כו'. (ל) בין כו'. הר"ם פרק
התקבל ס"כ ה"ה אינע"ל לן צפ"ק ודמות המזכה גט

בהכת אליהו

השליח שישמע קולו ודווקא לענין כתיבת הגט וחתמה
הוא דבענין שמיעת קולו. ובמש"ש ל' א': כי משווי ב"ד
שליח בפניו או שלא בפניו. וכפירש"י שם ד"ה בי משווי,
ח"ל: מי בעי בפניו שליח קמא או אפילו שלא בפניו.
ופשטנין: בין בפניו בין שלא בפניו.¹¹
(לא) [בבא"ה] סק"ד כתב: משנה גרמיתא גיטין דף ס"ה
ע"ב. אולם שם מדובר על אמירה לסופר ולעדים כדלקמן.
וכאן — בבעל שעשה שליח להולכה — הוא [הוא] מנתי' וגמי'
שם ר"פ התקבל סב ב': הולך גט זה לאשתי וכו' הולך ותן
לה וכו'. והם בפ"ק [ג' א': האומר תנו גט זה לאשתי וכו'.
וע"ש ברש"י ד"ה האומר וכתב"ש ד"ה האומר וכתב"ש לא יתנו
לאחר מיתה].

(לב, לג) [בבא"ה] ג' סק"ה ציין ע"ז: שם בגרמיתא. וכוונתו
לבריתא בגיטין סה ב' המובאת להלן. אולם זה לא בדקדוק.
כי אמנם מ"ש המזכיר: „או שלחנה או שבקוה או תרכוה“,
הוא [הוא] בגרמיתא שם: ת"ר שלחנה שבקוה תרכוה הרי אלו

(כח) ר"ל שליח שעשתה האשה להולכה, כח"ש ברמב"ם
בה' גירושין פ"ו ה"ד [שתאשה יכולה לעשות שליח להולכה
וכח"ש לעיל סימן ק"מ ס"ה ועמש"ש].

(כט) ב"ז ב' בסימן קל"ג ס"א: צריך שיהיו שני עדים
כשרים בשעת מסירת הגט כו' וי"א כו'. [והר"ה] כאן לענין
מסירה משליח לאשה. ועט"ז סק"א ובי"ש ס"ה [ח].

(ל) כ"כ הרא"ש פ' התקבל (גיטין פ"ו) ס"כ, דהא איבעיא
לן בספ"ק דיבמות ק"ח ב': המזכה גט לאשתו במקום
יבם מהו וכו', כנ"ל בסימן ק"מ סק"ה ועמש"ש. הרי שלענין
שליחות לא בעינן שמיעת קולה. וכן בפ"ק דגיטין יא ב':
האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה
לחזור בשניהן יחזור (ואין השליח יכול לזכות בהן לצרכו
דחוב הוא להן — רש"י). ואם ה"י זכות לאשה, לא ה"י
יכול לחזור בו, אע"ג שלא שמע השליח מפי האשה. ועי"ש
ברא"ש שט"ם: ונראה לי דא"ש ואשה שוין בדבר זה
דגם וא"ש יכול למנות שליח לגרש במקום אחר וא"צ

שליחות קבלה. ע"כ כתב השו"ע דוקא אם הודו אבל אם כופר
הוא ספק גט, עכ"ל. בביאור ס"ק זה, הסתפקתי בהבאת דברי
החזון איש ועמודי אש כלשונם, ולא נוג' בדבריהם, כי — אף
שעמלתי הרבה להבין דברי רבנו — לא וכתית להבין עומק ד"ק
כאן, ועדיין צ"ב. וגם בחזו"א שם ס"ם: ודעת רבינו בכל
שיטה זו לא ידענא.

11 מ"ש רבנו: וכפירש"י שם וכו', היינו שהר"ן שם מפרש
כפירש"י, שכונת הגמ' שלא בפניו דשליח קמא. וס"ם שם
הר"ן: ומינה ודאי שהבעל יכול למנות שליח שלא בפניו.
אולם לפירוש הרמב"ם לפי גירסת הר"ף — המובא בסימן קמ"ב
סקל"ה — דשלא בפניו היינו שלא בפני השליח השני, עיי"ש.
הרא"י היא עוד יותר פשוטה, — שמוכח מכאן — שאין צורך
שהשליח ישמע מפי הממנה, שעושה אותו שליח.

אש ביאר דברי רבנו: וצדקו דברי השו"ע לדינא, דאם המשלח
כופר ולא מהני מה שהגט בידו לדין, משום דהגמ"י ס"ל
כפירש"י, ומהני גיטא לשליח קבלה דל"צ לעדי אמירה, אף
דעדי קבלה לכופר בעינן, אפ"ה מהני גיטא כעדי קבלה, אי"כ
היינו בשליחות הולכה אף לשיטת ראב"ה ובעינן עדים
לשליחות הולכה, אפ"ה השליח נאמן כל עוד שהגט בידו. ע"כ
כ' הגמ"י, דווקא אם כופר אחר הנתינה הוה ספק גט. אבל
כל עוד שהגט בידו הוה השליח נאמן, כמבואר בש"ס. אולם
לדין דפסקינן גבי שליח קבלה דאף שהגט בידו, אפ"ה צריך
עדי אמירה, דהיינו עדי שליחות קבלה. רק גבי שליח הולכה
מהני גיטו בידו, אף בלא עדי שליחות הולכה, משום דבשליחות
הולכה לא בעינן עדים אלא הודאת המשלח, ע"כ אם המשלח
כופר לא מהני גיטו בידו, כשם ולא מהני גט במקום עדי

באר הגולה

ו שם נמשכה.
ו ליצניאל שם ולא
נפסטה ולא חוללה
ספק גיטין.
ח ונשנה ב"ד דף קס"ז
ע"ה.
ט ונשנה בגיטין ס.
י כר"ס שזכר שם
וכפ"י הרמז"ס נפ"ג
והירושלמי והנלו
הר"ס וסר"ן.
כ שם.
ל ג"ז שם מהירושל' ס תוספתא

תרכוהו או כתבו אגרת ותנו לה (לד) אבל אם אמר פטורה פרנסוה (לה) עשו לה
כדת עשו לה כנימוס עשו לה כראוי לא אמר כלום; ואמר להם עזבוה הוציאוה
התירוה הניחוה הועילו לה הרי זה ספק.
מז ה האומר כתבו גט לאשתי
הרי אלו כותבין ונותנין לבעל בידו (לו) ואין נותנין לאשתו עד שיאמר להם ליתן
לה ואם נתנו לה אינו גט כ במד"א בברי"א (לז) אבל במסוכן (לח) והוא אדם שקפץ
החולי במהרה והכביד עליו חליו מיד כ והיוצא בקולר ל אפילו על עסקי ממון
מהמפרש בים והיוצא בשיירא ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו לה
שהדבר ידוע שלא נכתוין זה אלא לכתוב וליתן לה.
יז (לט) נ בריא שאמר
כתבו גט לאשתי וכתבו ונתנו לה והרג עצמו מיד כגון שהשליך עצמו מן הגג או
הפיל עצמו לים הרי זה גט כשר (מ) ואם לא כתבוהו כ כותבין ונותנין כל זמן

והנלו הר"ס וסר"ס ונפרש שם שכל קולר נחזקת סכנה. מ שם נמשכה. נ ונשנה שם דף ס"ז ע"ה. ס תוספתא
הגולה הרש"ס וסר"ס.

ביאורי הגר"א

ב' דליפסיקא כוותיה נחלוין ע"ה ב': (לח) והוא
אדם כו'. ירושלמי והנלו הר"ס שם מה בין כו' ד"ל
כו' ומפרש הטור דגם זה כו' לענין גט אבל הרמז"ס
ס"ל וי"ש (דל) [ד"ל] כו' אינו לענין דינא אלא לד"ל:
(לט) בריא כו'. כרש"ב דללו לפלוני אחא הר"ס ופשוט
הוא: (מ) ואם לא כו'. תוספתא והנלו הר"ס

(לד) אבל אם כו'. מתני' ונרייתא שם (דל"ח) [ול"ר]
ש' ר"ס דנפלה כו' ולכן נתר בני נבל גרירן כיון דלכן
לא משתעינן בלשון ארמי הרי (ל"ו) [לכן] כזה כבני
לוי ולכן לא חלקו הפוסקים נ"י: (לה) עשו
לה כדת. נעיל שם ונפסטה: (לו) ואין נותנין כו'.
מתני' ס"ו ח': (לז) אבל כו'. כרש"ס שם ס"ה

ברכת אלהיו

יכתבו ויתנו; אבל מ"ש המחבר: „או שיאמר כו' כמו
גרשוה", הוא במתני' שם: האומר כתבו גט ותנו לאשתי
גרשוה וכו' הרי אלו יכתבו ויתנו.
(לד) מתני' בגיטין סה ב: פטורה כו' לא אמר כלום.
וברייתא שם: רבי נתן אומר פטורה דבריו קיימין פיטורה
לא אמר כלום. (כלומר בין פ"א בחיריק או בפתח א"נ
בין פ"א בדגש או ברפי — ב"י). ואמר רבא שם: ר"ס
דבבלא הוא דייק בין פיטורה לפטורה (שמספרין פעמים
בלשון ארמי ופעמים בלשון עברי הלכך כי אמר פטורה
לשון גט פטורין הוא שהרגיש וסיפר בלשון ארמי וכי אמר
פיטורה סיפר בלשון עברי ואמר לשון פטור חובה — רש"י)
תנא דידן דבר ארץ ישראל הוא (וכל סיפורו לשון עברי —
רש"י) לא דייק. ואע"ג דאנן בתר בני ככל גרירן, כיון
דאנן לא משתעינן בלשון ארמי, הרי אנו כזה כבני א"י,
ולכן לא חלקו הפוסקים, ובכל גווני לא אמר כלום. — ב"י.
(לה) בעיא בגיטין סה ב: עשו לה כדת מהו. תפשמא:
דתניא עשו לה כדת כו' לא אמר כלום. [ועב"ש סק"א].
(לו) מתני' בגיטין פו א: הבריא שאמר כתבו גט לאשתי
רצה לשחק בה (הואיל ולא אמר תנו — רש"י) מעשה בבריא
אחד שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל ומת
וכו' אינו גט. אמר רשב"ג אם מעצמו נפל ה"ן גט אם
הרוח דחתו אינו גט¹².
(לז) תנן בגיטין סה ב: בראשונה היו אומרים היוצא
בקולר ואמר כתבו גט לאשתי (אע"פ שלא אמר תנו — רש"י)

13 גם בבאה"ג סק"ס ציין לתוספתא, וכתב שגם הרשב"א הביא
התוספתא. וכ"ה בב"י. ודברי הרשב"א הם בגיטין סה ב. וצ"ב
למה ציין רבנו רק לראש. והציון של באה"ג הוא על דברי

12 גם בבאה"ג סק"ס ציין: משנה בגיטין שם, אולם ציין זאת
על הדין ולהלן: במד"א בברי"א. ורבנו הרגיש כאן שגם דין זה:
ואין נותנין וכו' נלמד מהמשנה, ושזה בדף סו א

באר הגולה

ע טור נסח הרמב"ם
והירושלמי
הפכים הרמ"ם ונח"ל
כתב שם שם דברי
הרמב"ם יתפרש על
דרך זו.
פ משנה שם וינחות
דף קכ"ג ע"א.
צ שם וינחות.
ק שם.
ד תנא דני ר' שמעאל
שם ושם ופירוש
ליה להרמב"ם דנדר
דויתיי תנא דני ר' שמעאל לא נזכר
והרמב"ם והר"ן דנדרין הא דנדרין וכו' לא אמרו חלל למחייב השגת זרה דלא גזיף שם וכו' הסור.
וכ"כ הרמב"ם והר"ן גמור. א שם.

שיש בו נשמה עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת אינו גמ'. יח ע (מא) ספק
מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו אם לאלתר נפל ה"ז גמ' ואם לא נפל לאלתר הרי
זה ספק. יט פ וכן מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע קולי יכתוב
גמ' לאשתי (מב) צ ופירש שמו ושם אשתו שם עירו ושם עירה הרי אלו יכתבו לה
ק אע"פ שהעלותו ולא הכירותו הרי זו כשר שזה ר כשעת הסכנה הוא שכותבין
ונותנין אע"פ שאין מכירין שו"א דהני מילי שראו לו דמות אדם וחזו ליה נמי
בכוחה הבבואה הא לאו הכי חיישינן שמא שד הוא שדרך השדים לימצא (מג) בבורות
וכן בשדות. כ ת אם חיו שם שלשה ואמר כל השומע קולי יכתוב גמ'
לאשתי אחד כותב ושנים חותמים וא"צ במעמד כולם דאע"ג דאמר כל לא הוי
כאומר כולכם כתובו. כא א (מד) היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גמ'

ש הרי"ף והרמב"ם
ת טור נסח הרמב"ם
וכ"כ הרמב"ם והר"ן גמור. א שם.

ביאורי הגר"א

לאלתר נפל כל הרי זה גמ' ואלתר אינו ידוע אם נעשה
נפל או לא חלל שאני אומר ומספיקא תולין כך ונסיפא
לאחר זמן לא גרם בתוספתא שחל חלל שהרוח דחפתו
שולח כך הוא וז"ל הרמב"ם הרי זה גמ' עד שידוע כו':
(מב) ופירש שמו כו'. רש"י שם וע"ל סימן י"ז (ס"י)
[ס"ה] ומש"ש וע"ש סכ"ז: (מג) בבורות כו'.
עתי"ש שם ד"ה וליתוס כו': (מד) היו כו'.

בבית אליהו

אלא שאני אומר ומספיקא תולין כך ובסיפא לאחר זמן
לא גרם בתוספתא שמא אלא שהרוח דחפתו שודאי כך
הוא וז"ל הרמב"ם הרי זה גמ' עד שידוע כו'.¹⁵
(מב) מ"ש המחבר: ופירש שמו וכו' שם עירו, הוא
עפ"י רש"י בגיטין סו א ד"ה כל השומע קול שכתב:
ופירש שמו ושם עירו. — דבעינן גם שם עירו. וע"ל סימן
י"ז ס"ה, ומש"ש לענין אי בעינן שיוכיר גם שם עירו.
וע"ש סכ"ז ומש"ש ס"ק פ"ב * שבמקומו א"צ שיוכיר
שם העיר, דאמרינן כאן נמצא וכאן היה, ואם נמצא
בעיר איש כזה — בשמו ובשם אביו, כותבין ונותנין,
ולא חיישינן שמא ממקום אחר הוא. ואם צמד חוץ לעיר,
צריך לחזוקי גם שם העיר.
(מג) עתי"ש בגיטין סו א ד"ה וליתוס כו', שכתבו שרק
בבורות או בשדות חיישינן שמא שד הוא, מפני שדרך
השדים לימצא בבורות ובשדות, אבל בעיר לא חיישינן
שמא שד הוא. [וע"ל סימן י"ז ס"ק מ"ב, מ"ג].
(מד) בגיטין סו ב: הוליכו גמ' לאשתי אחד מוליך ע"י
(בשביל — רש"י) כולם.

14 בפנינו בתוספתא ליתא — בלשון שהביא הרא"ש כמ"ש
להלן, ולכן כ' רבנו הביא הרא"ש, ולא כ' והביאו (בוא"ו).
ודברי הרא"ש הם בגיטין פ"ו ס"ה. ובקרבן נתנאל שם אות ג'
כ': תוספתא פ"ד ושם הג"י משובש.
15 בספר עמודי אש הגיה כאן בדברי רבנו, ול"ג לי דבריו. וגראה
שא"צ בשום הגהה, וכך היא כוונת רבנו: מ"ש: "ואין דבריו
מכוננים", כוונתו שאין דבריו הב"י וכ"מ מכוננים בדברי הרמב"ם.
שהרמב"ם — מקודם — בהתחלת הדין: כריא שאמר וכו', כתב:
"מדי", כמ"ש המחבר בס"י, וכאן לא כתב "מדי", משמע דלא
מירי שנפל לאלתר. ולכן פירש רבנו שהרמב"ם מירי שגם לא

שם: (מא) ספק כו'. תוספתא וירושלמי הציחו
הרמב"ם שם ע"ש וכ' והרמב"ם ז"ל כו' והגיה עליו כו'
וגירסתו שלטו ברמב"ם הרי זה גמ' וכ"ה ג' הרמב"ם
ברמב"ם והוא כדברי הרמב"ם ופי' ז"ל וכ"מ הרמב"ם
מירי ונפל לאלתר ואין דבריו מכוננים חלל שהרמב"ם
סתם דבריו ע"פ הירושלמי ופי' הירושלמי כ"ה ספק
כו' ר"ל שא"י אם לאלתר נפל ופשוט (שמי"ש) [ומי"ש]

(מא) תוספתא¹⁴ בגיטין פ"ד וירושלמי שם פ"ו ה"ו.
הביאו הרא"ש שם ע"ש, וז"ל: תוספתא וכו' ספק מעצמו
נפל ספק הרוח דחפתו אם לאלתר נפל כותבין ונותנין שאני
אומר מעצמו נפל ואם לאחר זמן נפל אין כותבין ונותנין
שמא הרוח דחפתו. ירושלמי ספק מעצמו נפל ספק הרוח
דחפתו מהו נישמעינה מן הדא רשב"ג"א אם על אתר נפל
ה"ז גמ' ואם לאחר זמן נפל אינו גמ' והתא על אתר לא
ספק הוא הדא אמרה ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו
ה"ז גמ' והרמב"ם ז"ל (פ"ב מה' גירושין ה"ג) כ' ספק הפיל
עצמו ספק הרוח דחפתו ה"ז ספק גמ' עד שידוע בודאי
שהרוח דחפתו והגיה עליו הראב"ד ז"ל ואומר אני זה
הספק להקל עפ"י הירושלמי שהבאתי, עכ"ל הרא"ש. גירסת
שלנו ברמב"ם: ה"ז גמ'. וכ"ה ג' הרשב"א (בגיטין סה
ב) ברמב"ם, והוא כדברי הראב"ד. ופי' כ"י וכ"מ שם,
דהרמב"ם מירי נפל לאלתר. ואין דבריו מכוננים. אלא
שהרמב"ם סתם דבריו עפ"י הירושלמי. ופי' הירושלמי כ"ה:
ספק כו' ר"ל שא"י אם לאלתר נפל. ופשוט ממש לאלתר
נפל ה"ז גמ' ואלתר אינו ידוע אם מעצמו נפל או לא

המחבר: כותבין ונותנין וכו', והציון של רבנו הוא על — ואם
לא כתבוהו. וגראה שזה עפ"י דברי הכ"מ בה' גירושין פ"ב ה"ג.
שכתב: "... ואפשר דתמני' (כללא קתני) דכל שנפל מעצמו הו"ל
כאומר כתבו ותנו ואם כתבו ותנו קודם שנפל ה"ז גמ' ומסיפא
[צ"ל: ותוספתא] אשמעינן דאם לא כתבו עד שנפל כותבין
ונותנין אחר נפילה כ"ז שיש בו נשמה וכו' עכ"ל. וזהו שהדגיש
רבנו כאן, שהדין שאם לא כתבוהו עד שנפל כותבין
ונותנין כ"ז שיש בו נשמה, הוא מהתוספתא. ודו"ק, ומסתבר,
שלכן להתחילה מקדימים לכתוב וליתן קודם שיפול, דשמא אח"כ
לא יוכלו לדקדק לכתוב וליתן כ"ז שיש בו נשמה.

באר הגולה

ב עונדל שם סוף דף
ס"ז וכתב פפי דפסק
דנא הלכתא כוותיה
וכפירש"י שם שאפי'
לא מת האב יכול הבן
להיות שליח דלא
מקפיד צדי מינייהו.
ג ל' הרמז"ס צפ"ט
מה"נ מעונדל הכ"ל.
ד נתייחס שם דף ס"ו
ע"ב.

ה מיתרס דרנא שם.
ו טור מנצרי הר"פ
וכתב בסמ"ק וכל זו
והנסת מ"י פ"ה פ"ו
וע' נס"ס קנ"ד
נוסח ההרשאה שנהגו
במדינות האלו.

לאשתי איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כלם (ועיין נסמך סוף סעיף כ"ג)
בואם אמר ב' מכם יוליכוהו יוליכו שנים אפילו היה בכללם אב ובנו דעתו גם על
הבן ונעשה הבן שליח במקום האב. כב גז"ה לאומר לג' שנים מכם
יכתבו גט לאשתי ויתנו לה והיה בהם אב ובנו בין שחתם הבן עם האחד
בין שחתם האב עם האחד הרי זה גט כשר. כג דאמר לחבורה כולכם
תוליכוהו אינו גט עד שיוליכוהו כלם והואידנא תקנו חכמים שהאומ' לרבים
להוליך גט לאשתו יאמר כל אחד מכם יוליך גט לאשתי. כד (מה) ומה
שכתוב בתיקון שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום אין צריך (מו) אלא
לפי שכתוב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים אפילו לא יחלה ולא יאנס.
הנה: ולכן אם נמצא שטר הרשאה או נפסד והוא שעת הדחק נותנין הגט בלא הרשאה (מהרי"ק
שורש כ"ו) (מו) והשליח נאמן על השליחות ולומר שעשאו שליח צעדים כמו שנאמן לומר צפני
נכתב וצפני נחתם (ועיין לקמן סימן קמ"ג סעיף ג') חלל לכתחלה כותבין הרשאה נדקדוק
ונוהרין שלא לכתוב זה ראשי תיבות (צתיקון מהר"י מיינן גס מהר"ש) גם שלא לשנות זה
בצדדים הכתובים בגט כגון אם כתוב גט שם ונזכר צ"ל לא יכתוב צהרשאה צו"ו (ג"ז שם)
וכל כיוצא בזה ונוסח הרשאה עיין בלחן העזר סימן קמ"א ולמטה סעיף ל' ושאר דינים וסדר
השליחות עיין לקמן בסדר הגט עידי הרשאה לא יהיו קרוצים זה לזה ולא לאיש ולא לאשה ולא
לעידי הגט (בסדר גיטין) (מז) ולא שפאלו עידי הרשאה פסולים נתגבל כל השליחות שהרי הם
מעידים על עיקר השליחות ושנפניהם עשה הנעל לשליח ולא דמי לשאר פסולי הרשאה ככ"ל

ביאורי הגר"א

הס דברי הרא"ש נסוף סדר הגט וכמ"ש בריש גיטין
וכל הרב שעשאו שליח צעדים כשיטת הרא"ש צבי"א
(ע"ש צה"ה מיהו כו') : (מז) אם נמצאו כו'.

ס"ז ז': (מה) מ"ש בתיקון כו'. כנ"ל ס"א ולף
לס' האחרונה כתב"ש צה"ה מיהו כו' : (מו) אלא
לפי כו'. ע"ל סליח. (מז) והשליח נאמן על כו'.

ברכת אליהו

בריש נישין ס"ב, וכ' לשונו בסק"ג. ופ' הרב בהגה:
„שעשאו שליח בעדי"א, פשיטת הרא"ש בפ"א ששליח
הולכה צריך למנותו בעדים רק שהשליח נאמן לומר
שעשאו בעדים. (ע"ש בהגה: מיהו כו') וכנ"ל סקמ"ה.
(מז) לס' האחרונה הנ"ל בסי"א — דשליח הולכה צריך
עדים, ולפיכך אם נמצאו עדי ההרשאה פסולים, נתבטלה
כל השליחות. אבל לס' הראשונה שם — דשליח הולכה א"צ
עדים — לא נתבטלה ההרשאה בכה"ג, מאחר דלא בעינן
עדים לזה.

(מה) כנ"ל ס"א, שאין שליח הולכה צריך עדים, אם
הודו השליח והמשלח, ועמ"ש"ש. ואף לס' האחרונה שם —
ששליח הולכה צריך למנותו בעדים — א"צ שטר הרשאה,
כמ"ש בהגה: מיהו השליח נאמן לומר שעשאו בעדים
וא"צ עדות על כך.
(מו) ע"ל סליח (שאם לא פירש לו שיוכל למנות שלוחים
אחרים, לא ישלחנו ביד אחר, אא"כ חלה או נאנס. ועמ"ש"ש
ובסק"ד).
(מז) הם דברי הרא"ש בסוף סדר הגט, וכמ"ש הרא"ש

פוסל הגט, שאילו היינו יודעים שהפיל עצמו, אפילו לאחר זמן ה"ז
גט, כמ"ש הב"י. [וזה דלא כדברי הב"ש בסק"ד עיי"ש]. וכל
הסמך שלאחר זמן לא הוי גט, הוא מפני שזה מ' שהרוח דחפתו,
כמ"ש רבנו, ולכן גם כשיש שני הספקות: אם הרוח דחפתו ואם
ה"י לאחר זמן, הוי גט, דאם ספקא פזי הוא. ועיין בשי"ר קרבן
בירושלמי שם שכתב: וא"ת מאי פשט מרשב"ג דברייתא התם
ספק אחד והכתב תרי ספקי וכי' וי"ל כיון דשמעינן דברייתא סובר
אמרינן הוכיח טופו על תחילתו תו ליכא ספקא ואין לחלק בין
ספק אחד לשתי ספקות וכי' עכ"ל. וע"ע מ"ש"ש. וגם בנו"ב
מהר"ק אה"צ סימן מ"ד כתב: נלע"ז באומר כתבו ואח"כ
מצאוהו מוטל על האריך מת ונפל מן הגג ולא ידעינן אם
מעצמו אם מהרוח וכן לא ידעינן אם לאלתר אם לאחר זמן ה"ז
גט ובזה אתי לן שפיר כוונת הרמב"ם שכתב ספק כ"י ולא
כתב בדעינן שיהי' מיד ולענין כוונת הרמב"ם שגם זה הוא ספק
אם ה"י מיד או לא, עכ"ל. ועיין עוד כאן בנו"ב ובלחם משנה
ברמב"ם שם, ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

ידוע לנו אם נפל מיד או לאחר זמן, ואף בזה הוי ודאי גט.
והרמב"ם סתם דבריו עפ"י הירושלמי, ש"מ"ש בירושלמי: „ספק
מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו“, ר"ל שגם א"י אם נפל לאלתר או
לאחר זמן. ועיין פשט הירושלמי, מ"ש: לאלתר נפל ה"ז גט,
והרי גם אם ידעינן שנפל לאלתר, א"י אם מעצמו נפל או לא,
ובכ"ז ה"ז גט, שמספיקא אנו תולין שהפיל את עצמו, וזה מפני
שגללים דברי, שמקודם אמר כתבו וכו', ואח"כ נפל, לכן אמרינן
שהוכיח טופו על תחילתו, שה"י בדעתו להמית את עצמו וליתן גט.
והנה"א אם יש עוד ספק: אם נפל מיד או לאחר זמן, אנו תולים
שנפל מיד. ורבנו מגיה בתוספתא בסיפא — בנפל לאחר זמן —
במקום „ש מא הרוח דחפתו“, צ"ל: „שהרוח דחפתו“.
— שודאי כך הוא, שאילו ה"י ספק, היינו תולים שהפיל את עצמו,
וכנ"ל. וא"ל שבספק אם מעצמו נפל או לא, וגם יש ספק אם נפל
מיד או לאחר זמן, למה הוי ודאי גט, הרי יש בזה ספק ספקא:
שמה הרוח דחפתו ושמה נפל לאחר זמן. וי"ל דשם ספקא חד
הוא, דהא דנפל לאחר זמן לא הוי גט, אינו שעצם „לאחר זמן“

באר הגולה

ז גס זו גס וזס.
ח הרמז"ס גפ"ה
תהל' מכירה.
ט טור מדברי הר"פ
גספרי' הנזכרים.
י ג"ז גס וזס.

(מח) ונהגו שהרז המסדר הגט מקיים ההרשאה וי"ל דיש לקיימה ג' (מט) מיהו אם אינו ניכר רק חתימה אחת סגי (ג"ז בסדר) ויש נוהגין לכתוב כתב של מקום הנתינה להודיע אם יש שינוי בלתי דבר בהרשאה (שס גסס ומהר"ר ז"ק). כה (ג) אם הבעל או השליח רץ בשנים טוב להצריך לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח שאין קטן עושה שליח ולא נעשה שליח (נא) ואם יש לו זקן בפניו אין לחוש: הגה: חזל ח"ל לדקדק כ"כ צעדי חתימה דעידי מסירה כרתי ורגילים להיות הרצה גדולים אלל נתינת הגט (ג"י גסס ח"ה) ולפי מה שנוהגין ליתד עידי מסירה ידקדק בהם שיהיו גדולים. כו ה נהגו להקנות לעושה שליח להודיע שגמר בלבו ואם אמר בלב שלם אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה א"צ קנין. כז (ג) על שטר שליחות קבלה יחתמו שני עדים כשרים וצריך שיהיו בני אדם ידועים שתהיה חתימתן ניכרת במקום הנתינה (ג) ואף אם יקיימוה בהנפק צריך שיהיו חתימות הדיינים ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה (ועיין בטור לזן העזר סימן קמ"ה נוסח שטר שליחות הקנלה). כח י צריך לזהר ולדקדק שתהיה האשה שעושה שליח קבלה גדולה בשנים ובסימנים (נה) ואם אין הנשים יודעות כי עם ע"פ האב צריך רבוי (נו) שערות

ביאורי הגר"א

לפי האחרונה הכלל לזריך עדים: (מח) ונהגו כ' וריא כ'. עשיית סימן מיו ס"ד ובהג"ה שס: (מט) מיהו כ'. כס' הרשאה דס"ה: (ג) אם כ' שאין כ'. כחש"ש נחתנו' ס"ה ח' ועדיין ס"ק (כ') [כ"ג] שנקדים מתייחס אם הוא קטן ח"ל גט כחש"ל סימן ח"ג ע"ש: (נא) ואם יש כ'. עשיית ס' ל"ה

ס"ל ומש"ש: (גב) על שטר כ'. דנוס ודאי צריך לעדים כחש"ל (ס"י) [ס"ח]: (ג) ואף אם כ'. עתו"ס דכתובות כ"ל ח' ד"ה עד כ': (גד) צריך כ'. עתו"ס נחתנו' הכלל קטנה כ': (גה) ואם אין כ'. עתו"ס דקדושין סי"ג ז' ד"ה גני כ'. וח"י (כ') דלי כ': (נו) וגדולות כ'. כחש"ש גפ' נא

ברכת אליהו

ממנו גט, כדאיתא לעיל סימן מ"ג, ולכן צריכין לדקדק דהוי גדול בשעת עשיית השליחות. דלמא השליח יתן לה גט אחר הייחוד וכו' ולכן צריכין דקדוק כנ"ל, עכ"ל.¹⁷ (נא) עתו"ס סימן ל"ה ס"א, שכתב המחבר: קטן פסול להעיד כ' ואם נתמלא זקנו א"צ בדיקה, ומש"ש סק"ה המקור לדיו זה. (גב) רבוה — בשליחות קבלה — ודאי צריך לעדים כחש"ל סק"ה ח'. (ג) עתו"ס דכתובות כא א ד"ה עד, וז"ל: משמע דאפילו בשטר מקויים הישיגן שמא זיף לחתימת הדייגין וכו' עכ"ל.¹⁸ (גד) [שאם היא קטנה א"י לעשות שליח] ממ"ש בכתניתין בגיטין סה א חז"ל בסק"ג: קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה לפיכך אם רצה הבעל לחזור יחזור שאין קטן עושה שליח. [וע"ל ס"ג]. (גה) עתו"ס דקדושין פ"ג כ' ד"ה בני כ', וז"ל: ואר"י דאי איכא ריבוי שערות ממכניגן אריבוי שערות דאין זרכם לבא קודם י"ג שנה א"נ אם הם גדולים בקומה יש לסמוך

(מח) עתו"ס סימן מ"ז ס"ד ובהג"ה שם. [וז"ל המחבר שם: אין מקיימין שטרות אלא בג' מפני שהוא דין וכו']. ובהג"ה שם כתב: ויש מי שכתב מאחר שנהגו שהרב התופס ישיבה מקיים ביחודי מנהג כזה מבטל הלכה וכן המנהג פשוט במדינות אלו וז"ל הטעם דס"ל לענין קיום שטרות דרבנן דיחיד מומחה דינו כג' הדיעות ומקרי ב"ד כמו שנתבאר לעיל סימן ג' וכו' דאע"ג דאין יחיד מומחה בזמן הזה מ"מ לענין קיום שטרות דרבנן יש לסמוך עליו כנ"ל טעם המנהג, עכ"ל. ועמ"ש ס"ק י"ד, ט"ו, ט"ז. ועיין כאן בב"ש סק"ל]. (מט) כס' הראשונה דפ"ה.¹⁹

(ג) כחש"ש בכתנ' בגיטין פה א: שאין קטן עושה שליח. ועדי"מ סק"ב שיש מקשים ממ"מ, אם הוא קטן א"צ גט, כחש"ל סימן מ"ג, ואם הוא גדול יכול לעשות שליח, א"כ מאי צריכים לדקדק אם הוא גדול. ע"ש שתירץ: דלפעמים קטן קונה, כגון הבא על יבמתו כדלקמן ס"י קט"ו, לכן צריכין לדקדק אחריו. ועוד איכא למיחש, שמא יגדיל קודם הנתינה, ויתייחד עם אשתו, דצריכה

דבריו רבנו: בס"ט, ופירש כנ"ל.

17 ועיין ט"ו סק"ה וחלקת מחוקק סק"א וב"ש סק"ו ותורת

גיטין פ"ה סק"ג ובביאורי הגר"א בסדר הגט סימן קנ"ד סק"א.

18 ועיין בב"ש סק"ה ותורת גיטין ובביאורי הגר"א בחו"מ סימן מ"ו סק"ו.

16 נראה שצ"ל: דס"ט. וכוונתו לסברה הראשונה — שנוכר שם — שהשליח מצטרף לעד. ולפיכך סגי בניכרת רק חתימה אחת, שביחוד עם השליח, הוי כמכירים שתי חתימות. וכאשר מכירים שתי חתימות סגי בהכי, כדאיתא בחו"מ סימן מ"ו ס"ו. ועמ"ש סק"ה. ועיין בא"ש סק"ו ותורת גיטין סימן פ"ה סק"ו. אח"כ ראיתי שגם בחו"מ סימן ק"א סק"ג כ' שצ"ל

באר הגולה

כ ג"ז שם שם ושם.
ל שם.
מ שם ושם.
נ שם מודערי הר"פ.
ס גיט יוסף.
פ כפל דברים יש כחן
וחולי חסר וג"ל ונשעת
נתינתו לשליח יאמר
לו הילך גט זה כו'
ונומן כו' וכ"כ שם
בהגהות והגהות ז"ל
ע"ש.

שחורות (נ) וגדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן. כט כ בשעת נתינת הגט ביד שליח קבלה ישבו ב"ד כשרים שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה ונהגו ג"כ לזהר שלא יהיה קרוב לשליח ויכירו חתימת ההרשאה ואח"כ יביא הבעל הגט ויקראוהו ויחזירוהו לו ויבטל כל מודעות (נח) לויפסול עדים שיעידו דבר שגורם בטול הגט מויתנהו ליד השליח ויאמר לו התקבל גט זה לפלונית אשתי והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם (נט) גויש מי שאומר שלא ימיל בו שום תנאי (ס) ויחזרו לקרותו אחר הנתינה והדיינים יכתבו עדותם (סא) (ויהיו החתימות ניכרות וידועות) (טו) ויתבנו ליד השליח. הנה: נוסח הגט שנותנים לו עיין בטור סימן זה וכל זה הוא מדינא (סב) לכל י"א שכן להחמיר שלא לגרש ע"י שליח קבלה כלל (טז) (טז) וכן נוהגין. ל (ג) בנוסח הרשאות שליח הולכה צריך להוסיף על הנוסח שכתוב בטור אבן העזר בפנינו עדים חתומי מטה מסר פלוני בן פלוני גט כריתות ביד פלוני בן פלוני להוליכו לאשתו פלונית בת פלוני וליתן אותו בידה וכך אמר בפנינו פלוני בן פלוני הבעל לשלוחו פלוני בן פלוני הולך גט זה ותהא ידך בידי ופריך כפי (*וידעוך כדצורי הנהות מרדכי דגיטין). הנה: ואם יש תנאי גט מזכירו כחן וכתבין על תנאי כך וכך וכן חזר ומזכירו בסוף אחר שכתב ומותרת

ביאורי הגר"א

סימן ומ"ש שחורות כ"כ בתוס' גס ר"ת מנחם (משיגה) [ע"ד שירנה] שחור כו' לכל לא מולתי לאחר מן הפוסקים ש"כ: (נו) שערות שחורות. עיי' משנה למלך רפ"ב מה' אישות ד"ה יושב תהילות מ"ש גס ר"ת ועתו"ס דכתבנות ל"ו ח' ד"ה עד כו': (נח) ויפסול כו'. כנ"ל סימן קל"ד ס"ז: (נט) ויש

ברכת אליהו

(נט) כ' ב"י תמהני אמאי רמ"ש מהמגרש לאשה עצמה ואפשר דחיישינן דילמא איכא עדים ידיעי שקבל הגט ולא ידעי בתנאי ואולי ומסדרי שהגיע הגט ליד שלוהא ואולא וימנסבא ונמצא גט בטל ובניה ממזרים, עכ"ל. ועב"ש סק"ס שכתב: זהב"ח כתב הטעם משום האשה יכולה לומר לא מנתי השליח אא"כ שיקבל הגט בלי שום תנאי לפיכך אם אמרה שיקבל הגט אפילו על תנאי יכול להתנות תנאי וכן הסכים בט"ז, עכ"ל. אבל ש"ס כתבו שיכול לפר' בו תנאי. ועב"ש בשם הג"מ וש"ס, שמוכח מדבריהם, שמותר להטיל תנאי אף כשמגרש ע"י שליח קבלה.

(ס) כמ"ל ר"פ קל"ה: וטוב לקרותו גם לאחר נתינה וכו', וכמ"ש בסק"א. וכמ"ש בש"ע למד בהג"ה¹⁸. (סא) כנ"ל בסכ"ז, וכמ"ש בסק"ג, שגם במקומים חיישינן לזיוף חתימות הדיינים וצריך שיהיו חתימות הדיינים ניכרות וידועות. (סב) כי ברוב אינו מצוי שיהי' ניכרין החתימות כו'. — טור בשם הר"ף. (ג) כ' ב"י ש"ס בהגהות מרדכי דגיטין סימן תס"ט בשם ר' יהואל.

תחלה וסוף עם העדים וכו'. ויש דפוסים שבי' בביאורי הגר"א: למי' (בר"ת). וא"כ נראה שצ"ל: ולמי'. (ר"ת): ולמנהג (ידן), וכוונתו — כנ"ל — למש"ש בהג"ה: ולכתולה אנו נוהגין וכו'.

על הסימנים והקומה ואפילו אין לו כי אם ב' שערות אבל הכא מיירי שלא הביא רק ב' שערות ולא הגדיל בקומה ולכך קאמר גמ' דלמכות ועונשין אינו נאמן (האב) וכו' עכ"ל. [ועמ"ש בסימן קס"ט ס"א].

(נו) כמ"ש ב"י כא סימן נדה נב א במשנה: רבי יהודה אומר עד שירבה השחור. ואמרין שם בגמ': ה"לכה כר"י כו' לא שירבה השחור ממש אלא כדי שיהיו שתי שערות שוככות (שהיו ארוכות — רש"י) וגראות כמי שירבה השחור על הלבן רבא אמר שתי שערות המקיפות משפה לשפה. ומ"ש שחורות כ"כ בתוס' ככתובות לו א ד"ה עד בשם ר"ת [בפנינו: ר"ח]. וראיתו ממש"ש: ע"י שירבה שחור על הלבן. ופיר"ת: על הלבן שהשערות סמוך לבשר הם שחורים ובראשם לבנים. אבל לא מצאתי לא' מן הפוסקים ש"כ להצריך, "שחורות". [ועסקנו וגראה ששם זה ליקוט. ובש"ע צ"ל הציון על: שערות שחורות]. (נו) עיין משנה למלך רפ"ב מה' אישות ד"ה יושב תהלות מ"ש בשם ר"ת בענין הא דבעינן, "שחורות", ונאריך שם אם הלכה כר"י הנ"ל בעסקנו. ועתו"ס דכתבנות לו א ד"ה עד כו' הנ"ל בסק"ו¹⁸. (נח) כנ"ל סימן קל"ד ס"ב בדין ביטול מודעה.

¹⁸ ויעיין בסימן קנ"ה סקמ"ה — שם שאין הלכה כר"י הנ"ל בסק"ו. ועמ"ש בהערה 10.
19 ל"י כוונתו בזה. ואולי צ"ל: וכמ"ש בהג"ה. וכוונתו למש"ש: ולכתחילה אנו נוהגין שהחכם המסדר הגט קורא אותו

באר הגולה

* ולענין ד'ז"ע הגם
זוה יז לפסול הגט
ומעטע שמוכה שמסדרי
היו ע"ה והכל בטל
כדלקמן ועי' נהגות
הר"ם סימן ל"ה
ומנהגה שם מנהגות
הרא"ש והניחו הטור
בס"ס זה דמנהגים
שזו לתלות הטעיות
בסופר שלא ידעו זו
ומסדרי הגט הכל כשר
וע"ש ולין כלן מתקם
להאריך.
ע משנה גיטין דף כ"ג
ע"ה.

לכל אדם (גם זה נהג"ה הכ"ל): ועשייתך כעשייתו ונותן אני לך רשות לעשות שליח
ושליח שליח עד מאה שלוחים (סד) אפילו בלא אונס (סה) ותיכף שיגיע גם זה ליד
אשתי הנזכרת או ליד שלוחו או ליד שליח שלוח' מידך או מיד שלוחך או מיד
שליח שלוחך תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם ונותן אני לך רשות למנות
שליח ושליח שליח עד מאה אפילו בלא אונס עד שיגיע גם לידה ותיכף שיגיע גם
זה ליד אשתי הנזכרת או ליד שלוחה או ליד שליח שלוחה מידך או מיד שלוחך
או מיד שליח שלוחך תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. הנה: וכותבין ג"כ
בהרשאה שם העיר עם הנהרות שלה כמו גט (בסדר גיטין) וכן כותבין כל כינוי האיש והאשה
כמו גט (מהרא"י סימן י"ו וי"ז) וי"ח דכותבין אף כינוי השליח (בסדר גט מהר"ר ז"ק)
וי"ח שאין להאריך בהרשאה בדברים שאינם לריכוך (פסקי מהרא"י סימן ט"ו) וי"ח שאין לחוש
להאריך בדבר שעיקר השליחות תלוי בו (סו) ומאחר שכל א' יכול לכתוב כפי צורת לשונו ולינו
תיקון תכמים (צ"י) ועיין לקמן בסדר הגט סעיף כ"ו כיצד כותבין בהרשאה מומר שליח הולכה
שנציל בהרשאה וכתב זה שהוא שליח קבלה אם השליח אינו מכחיש ההרשאה רק שאומר
שנעשה שליח הולכה וקבלה לו השליחות כשר ונעשה שליח הולכה * ונותן הגט
לאשה חנן אם השליח אומר שלא נעשה שליח קבלה מעולם הרי ההרשאה נכחשת
לזוה ונתבטל כל השליחות גם הגט עצמו פסול ומאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ ולא
ידעו שאין הנעל עושה שליח קבלה יש לחוש לכמה מיני פסולין (צ"י מ"כ מעשה נכונה נעשה
בפני ר"ח וזהו) וכן כיוצא בזה שזכר שזאת שסדרו הגט היו הדיוטות (ריב"ש).
לא ע' הכל בשרים לשליחות הגט (סו) בין לקבלה בין להולכה אחד האיש אחד

ביאורי הגר"א

שלא להאריך וכמ"ש ג' א' דלמא אתי למינציה חנן צ"י
הלק עליו וכמ"ש נהג"ה וי"ח שאין כו' וי"ח כו':
(סו) מאחר כו'. כמ"ש צ"ק דקדושין כל שא"י כו'
וקשין כו': (סז) בין כו'. ערש"י שם ד"ה לקבל
כו' וד"ה מכלל כו' וכ' הרא"ש שם וק"ל כר"י ופסול

צ"י ש"כ נהג"ה גט ר' יחיאל: (סד) אפילו
בלא אונס. דעיקר ההרשאה משום זה כ"ל סכ"ד ולענין
(דנמ"פ) [דנמ"פ] ח"ל כמ"ל שליח מ"מ טוב לפרש.
צ"י: (סה) ותיכף שיגיע כו'. צ"י וע"פ מהרא"י
ס' ט"ו שכלן אינו כתוב זה בטופסי הראשונים כדי

ברכת אליהו

השליחות תלוי בו כו'. (וזהו סברת הב"י).

(סו) ²⁰ כמ"ש בפ"ק דקדושין יג א: כל שא"י בטיב
גיטין וקדושין לא יהא לו עסק צמחן אמר ר' אסי אר"י
וקשין לעולם יותר מדור המבול וכו'. ולכן — אם המסדריים
היו ע"ה — גם הגט פסול. וע"ל בסדר הגט סימן קנ"ד
סק"א ושם סקנ"ה].

(סז) תנן בגיטין כג א: הכל כשרין להביא את הגט חוץ
מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי. ושם בגמ': בעו מיניה
מר' אמי עבד מהו שיעשה שליח לקבל גט אשה מיד
בעלה; א"ל מדקא פסול ליה לגברי מכלל דעבד כשר. אמר
ר' אסי אמר ר' יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט
לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין. וערש"י
שם ד"ה לקבל ב"י, שכתב — על האיבעיא דבעו מר' אמי —
ותהא מגורשת בקבלתו והו"ה גמי להולכה דכולהו חדא טעמא

(סד) דעיקר ההרשאה משום זה, כנ"ל סכ"ד. ואע"ג
דבמפרש שיכול למנות שליח ושליח שליח עד כמה
שלוחים, אי"צ לפרש שמרשהו לעשות שליח גם בלא אונס,
כמ"ל פליה, וטעמא דדרשין לישנא יתירא — שמרשהו
אפילו בלא אונס, דאל"כ לא הי' צריך לכתוב שמרשהו
לעשות שליח, מ"מ טוב לפרש ולכתוב אפילו בלא אונס.
— ב"י.

(סה) ב"י. ועי' מהרא"י סימן ט"ו, שכתב שלכן אינו
כתוב זה בטופסי הראשונים, כדי שלא להאריך, דאיכא
למיחש שמא יארע קלקול מרוב הכתיבה ותתבטל השליחות.
וכמ"ש בגיטין ג א: דאי מפשת ליה דיבורא (דלמא)
אתו למנציה. אבל ב"י חלק עליו. וכמ"ש בהנה: וי"ח
שאין להאריך בהרשאה בדברים שאינם צריכין (זה מפסקי
מהרא"י הנ"ל) וי"ח שאין לחוש להאריך בדבר שעיקר

היו עמי הארץ.

20 בשולחן ערוך צוין ס"ק זה על: מאחר שכל א' יכול
לכתוב כו'. וזו ס"ס, וצ"ל על: מאחר שמוכח שמסדרי הגט

באר הגולה

ב טור גסס הרמ"ה
וכ"כ אביו הרמ"ה
לח צעקן תחלתו
וסוף נכסות.
ג שם גסס אביו
הרמ"ה ושם טהגין
גלשכז ורפת ע"פ
ר"ת.
ד שם גסס הגאונים
וכ"כ הרשב"א והר"ן
בספ"ב גיטין שם
השג רב טהגל גלון
בכלה רבתי.

לד ב (עב) היו פסולים כשנתמנו שלוחים וחזרו בתשובה קודם שנתנוהו לאשה כשרים. לה ג (עב) השולח גט ביד עכו"ם שיתננו לפלוני ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שליח להוליך הגט לאשתו כשר מפני שהעכו"ם אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא. הנה: דנייהו ים חולקין וסבירא להו דלין לנות שליח הולכה ע"י כתב גס לא ראינו טהגין כך. לו הנתן הגט לשליח ואמר ליה הולך גט זה לאשתי א"ל השליח איני מכירה א"ל הבעל תנהו לפלוני שהוא מכירה ויתננו לה והראשון לא נעשה שליח לגירושין רק להוליך הגט לאותו פלוני (ולא יכול לשלחו לו ע"י שליח) (טור) ואותו פלוני הוא שליח לגירושין ונותנו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס ואם נתן לה הגט הראשון או שלוחו: (עד) חריזו ספק מגורשת. הנה: (עה) השולח גט לאשתו ולין השליח מכירה יתנהו לה על פי שנים * שזאת אשתו (טור). לו ח נתן

ה עובדל שם גיטין דף כ"ט ע"ב. ו כתימאל דרז ספרא שם וכ"כ הר"ף והרמ"ה שם גסס צפ"ט. ז כעת הרשב"א והר"ן גסס ר"ת והתוס' שם גסס ר"ת דין ללישנא קמא דין ללישנא בתרא הגירסא דנעטות קפחניהו דשליח שנית לגירושין הוא ונקטינן כחומרי הגירסאות ופסלה לכהונה ולא תנאל צנט זה ואם נשאת תנאל כדן כל ספק מגורשת. * צטור ליתא שיעורו בפניו שזאת אשתו. ח ג"ז עובדל לקמיה דרנא שם.

ביאורי הגר"א

שיהא כשר מד"ת: (עב) היו פסולים כו'. הרמ"ה שם סכ"ז כמו פתוח ונסתמא ע"ש: (עב) השולח כו'. הרמ"ה שם סכ"ז וכמ"ס צפ"ג דגירושין השולח עירונו כו' וע"ל ס"ד: (עד) ה"ז ספק כו'.

ברכת אליהו

לפי גירסת רש"י. ולפי גירסא זו ללישנא בתרא, רב אשי סובר שרב ספרא לא קפחם בטעות אלא שפיר קפחניהו, דכיון דהבעל אמר אבא בר מנימו, הרי הוא כאילו אומר: "והא את", והראשון לא נעשה שליח לגירושין. ולפי"ן קי"ל כרב אשי וכלישנא בתרא, שהראשון א"י לתת לה הגט ולא לשלחו ע"י אחר. ועת"פ שם ד"ה ה"ג כו', שגורסים גם בלישנא בתרא: מי קאמר ליה וכו'. וגם לאיכא דאמרי, סובר רב אשי שבטעות קפחם, ואיכא דאמרי אמריה דרבא קאי ולא אדרב אשי. ולפי"ן — כיון דרב אשי סובר — למולתו לישני שהראשון שליח שנית לגירושין הוא, קי"ל כותיה, ויכול למנות שליח והוא עצמו יכול ליתן לה. ומ"ש המחבר: ה"ז ספק מגורשת, עכ"ה סק"ז שהביא דגססין כחומרי הגירסאות, ולכן לכתחלה אין הראשון יכול ליתנו לה וא"ל לעשות שליח אחר תחתיו. ומיהו אם נתן לה הגט הוא או שלוחו ה"ז ספק מגורשת.

(עה) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"ג ס"ט. ושם כג א אמר רב ששת — שלכן סומא פסול להיות שליח להביא גט — לפי שא"י ממי גוטלו ולמי נותנו. ועת"פ שם ד"ה ממי כו', שכתבו: מכאן משמע דצריך שיכיר השליח שזהו הבעל וזו היא אשתו ושמא יש לחלק דדוקא סומא שיכול להטעותו ויש לחוש יותר שמא יטעותו, עכ"ל. וב"פ הר"ע שם שיש לחלק בין סומא לפקח. וע"ש וז"ל: ובדאי שכן עיקר דדוקא בסומא הוא דאמרינן ה"כ דהוה ליה שליח שלא ניתנו לגירושין לפי שא"י אפשר לו ליתן אלא ע"י אחרים שיאמרו לו זה פלוני וזה פלוני אבל שאר בני אדם כיון שאפשר אעפ"י שאין מכירים אחרים מלמדין אותן והכי משמע לקמן בפרק כל הגט שם (כס ב הג"ל בסק"ד) בעובדא דאבא בר מנימו וכו' עכ"ל. [גראה שמכאן ואילך הוא

(עב) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"ב סכ"ז, כמו פתוח ונסתמא, דאמרינן שם כג א דכשר. וע"ש ברא"ש שכתב בשם הרמ"ה: וכן מסתבר דבני כריתת גינהו ואין פסולין אלא משום דחשדינן להו דמחמת רשותן קא מסהדי שיקרא וכיון דעשו תשובה מהימני ולא בעינן תחלתו וסופו בכשרות מידי דהוה אפתוח ונסתמא, עכ"ל.

(עב) כ"כ הרא"ש בגיטין פ"ב סכ"ז. וכמ"ס כפ"ג דגירושין לא ב במשנה: השולח קירובו ביד חש"ו או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אמר לאחר לקבלו ממנו ה"ז גט. וע"ל ס"ד, שא"צ שהשליח ישמע מפי הבעל, ולפיכך יכול הבעל למנות כאן לאותו פלוני אפילו שלא בפניו. [ועמ"ש בסימן י"ז ס"ק י"ז, י"ז].

(עד) איתא בגיטין כס ב: ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו, אמר שליח לא ידענה לה, א"ל זיל יתביה לאבא בר מנימו דאיהו ידע לה, ולזיל וליתבי' ניהלה. אתא ולא אשכח לאבא בר מנימו, אשכחיה לרבי אבהו ורבי חנינא בר פפא ורבי יצחק נפחא, ויתבי' רב ספרא גביהו, א"ל מסור מילך קמן דידך, דכי ייתי אבא בר מנימוי ניהבינ' ליה ולזיל וליתביניה לה. א"ל רב ספרא תא שליח שלא ניתן לגירושין הוא (אלא למסור לאבא בר מנימוי הלכך לאו במקום בעל קאי למסורו ליד אחר — רש"י), איכסופו, אמר רבא קפחניהו רב ספרא לתלתא רבנן סמוכי, אמר רב אשי במאי קפחניהו (הלא אינה חשובה — רש"י), מי קאמר ליה (בעל — רש"י) אבא בר מנימוי ולא את. איכא דאמרי אמר רבא קפחניהו רב ספרא לתלתא רבנן סמוכי בטעותא. אמר רב אשי מאי טעותא מאי קא אמר ליה אבא בר מנימוי ולא את. ע"כ דברי הגמ'

באר הגולה

ט כוונתה של תשומה דרב
 שם דחייבין שחל
 פייסה ומחלה לו ויתור
 וניטל את הנט כפי
 רחוק פ"ט דין ט.
 * כדמסיק רנ"ל שם
 דדוקא נשואה חייבין
 שחזרה עליו ויתור
 לפייסה.
 י טור ג"ס הרמ"ה
 מהלך רנ"ל מסור
 מילך קמן וכו' משוין
 שלח וכו' הטעם
 דחייבין שחל לא

הגט לשליח ואמר לו לא תתנהו לה עד ל' יום אם חלה או נאנס בתוך שלשים
 יכול לעשות שליח שיתנהו לה לאחר ל' יום אעפ"י שאינו עכשיו שליח לגירושין
 הואיל ולאחר ל' יום יהיה שליח לגירושין ט ובלבד שיאמר הבעל נאמנת עלי שלא
 פייסתי * אם היא נשואה ויש מי שאומר שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור
 שליחותו לב"ד והם לא יעשו לשני שליח עד אחר ל' יום. לח כ (עו) השולח
 גט לאשתו ואמר לו תולך גט זה לאשתי או שא"ל אתה תולך * לא ישלחנו ביד אחר
 אא"כ חלה (עו) או נאנס (עו) או שפירש לו שיוכל למנות שליח ושליח שליח עד
 כמה שלוחים (פי') לו שלא ישלחנו ביד אחר לא יוכל לעשות שליח אפילו חלה לו נאנס (כן)
 משמע נטור) ל (עס) ויש מי שחולק ואומר הבהולך סתם יכול לשלחו ע"י אחר אעפ"י
 שלא חלה ובאת הולך לא ישלחנו ע"י אחר אא"כ חלה או שפירש לו שיוכל למנות
 שליח. לט מ (פ) דין שליח שני כדן שליח ראשון (פא) שאינו יכול למנות

ידקדק בשליחותו ויתנהו לה קודם הזמן. כ ומנהג שם ל' כ"ט ע"ל וכרש"א נגרייתא וכלשהל בתרם שם הר"ף והרמ"א והרמ"ט
 גפ"ט וז"פ. * והא דכתיב ושלח ושלח שלח שלח ושלח אפי' בלא חזון י"ל דהקרא איירי בגילה דעתו שאינו
 מקפיד ג"ס ג"ס תוס' והר"ן. ל כלשהל מלפניו שם הר"ף ג"ס יש פוסקים וה"ה ג"ס ר"ת וכו' כ הר"ן ג"ס הרמ"ד.
 מ פשוט שפוט ג"כ שליח מושגח ואין שליח אחרון וכו' שם ע"ג.

ביאורי הגר"א

סי' קכ"א ור"נ: (עו) השולח כו'. ענה"ג וכשיטתו
 כלי' נתרל: (עו) או נאנס כו'. שם ז': (עו) או
 שפי' כו'. פשוט הולך וכו' מק"ד: (עס) ויש כו'.

ברכת אליהו

(עו) פשוט הוא וכמ"ל סק"ד²³.
 (עס) ענה"ג סק"ל, שהביא שיש פוסקים כלישנא מציעתא
 בגיטין כט א הנ"ל בסק"ד. וטעמם דעריפא לאוקמי מתני'
 שם כרבנן.

(פ) עצם הדין ששליח דשני יכול לעשות שליח אחר הוא
 בגיטין כט ב: א"ל רבנן לאבימי בריה דר' אבהו בעו
 מיניה מרבי אבהו שליח דשליח משוי שליח או לא א"ל
 הא לא תיבעי לכו מדתנתי אין השליח האחרון מכלל דמשוי
 שליח וכו'.

(פא) כ"כ הר"ף בגיטין כט ב וברא"ש שם פ"ג ס"ח,
 דלא עריף משליח ראשון. ועריף שם, וז"ל: והי' אפשר
 לומר דנהי דבקמא בעינן חלה היינו מפני שעשאו בעל
 ואפשר שהוא חפץ בו יותר מאחר כ"ז שלא חלה אבל
 בשליח השליח כיון שאין הבעל יודע בהן לא איכפת ליה
 כלל בין ב' לג' אלא שהר"ף ז"ל החמיר²⁴ וכתב אם
 חלה [אבל לא חלה לא] דלא עדיף ב' מראשון, עכ"ל.

ליקוט. כמשי"ש כט ב: מי קאמר ליה אבא בר מניומי
 ולא את. אלמא שאם הי' השליח הראשון חפץ מתחלה להיות
 שליח לגירושין, אף הוא יכול לגרשה, אעפ"י שאין מכירה. —
 פה"ת הלכות גיטין סימן קכ"א ור"נ שם כג א.

(עו) תנן בגיטין כט א: המביא גט בא"י וחלה ה"ז משלחו
 ביד אחר. ושם בגמ' מקשינן: היכי דמי אי דא"ל הולך
 אע"ג דלא חלה נמי ואי דאמר ליה את הולך אפילו חלה
 נמי לא ואי רשב"ג אפילו חלה נמי לא דתניא וכו'. ופרקינן
 לה בגי' לישני: א) איבע"א הולך והוא דחלה. ב) ואיבע"א
 את הולך וחלה שאני. ג) ואיבע"א רשב"ג היא חלה שאני.
 וענה"ג סק"ד, שהביא שהר"ף פסק כרשב"ג וכלישנא בתרא.
 וטעם הר"ף שפסק כלי' זה, הוא כשיטתו לפסוק כלישנא
 בתרא²².

(עו) בגיטין כט ב: חלה טעמא מאי משום דאנוס תאי
 נמי אנוס.

כרשב"ג דחייז ורבים הלכה כרבים. ובספר הזכות שם ובחדושי
 הרמב"ן שם הקשה על הראב"ד למה לא פסק כלשון ראשון
 שהוא להחמיר. ועמ"ש ע"ז בקרבן נתנאל על הרא"ש הנ"ל
 אות פ'.

23 נראה שצ"ל: "סקס"ד" — שאם פירש לו שיוכל לעשות
 שליח, יכול לעשות אפילו בלא חלה, דאל"כ ל"ל לפרש, בום,
 היות ולי"מ שרבנו זיכרי סיק שלו, לכן נראה שצ"ל: "סכ"ד",
 ששם מ' שעיקר הרשאה משום זה שיוכל לעשות שליח אפילו
 בלא אונס, וכמשי"ש סקמ"ו.

24 מלשון זו מ' דהוי רק חומרא, ולפי"ז אם עבר השליח
 ושלח ביד אחר, לא יהי הגט בטל, וכים של שלמה בגיטין פ"ג
 סי"ג — אחרי הביאו דברי הר"ן — כתב: וא"כ יראה להזהר
 לכתחלה שלא יוכל לעשות שליח כלל בלא חלה או שאר אונס
 אבל אי עבדי מהני. ועיי"ש שם סימן י' וכאן בב"ש סק"ד
 ובישועות יעקב פירוש הארוך סק"ז ובערוך השלחן סק"ף ק"ו.

22 ז"ל הר"ף שם: ויש מי שאומר אפילו הולך גט זה
 לאשתי לא ישלחנו ביד אחר אלא אם חלה או נאנס כרשב"ג
 דמסקנא דסתם מתני' כותיה ולא איכפת לן במחלוקת דברייא
 וכן הדעת נוטה. ובהשגות הראב"ד שם כתב ע"ז: והכריע
 הרב ז"ל בזה כלשון האחרון דאמר שסתם מתני' כותיה דרשב"ג
 כלומר שאינו מפליג בין הולך לאת הולך. וכן הרא"ש שם
 פ"ג ס"ו (עפ"י משי"ש בקרבן נתנאל אות ק') כתב — שלכן פסק
 הר"ף כלישנא בתרא — משום דמשמע ליה דמתני' סתמא
 קתני ואיירי בין בהולך בין באת הולך, עכ"ל. וכן פירש הב"י
 את דברי הר"ף. ורבנו לא כ"כ, כי בהשגות הראב"ד על הר"ף
 שם הקשה בזה על הר"ף, עיי"ש. ולכן כתב רבנו — כמשי"ש
 בספר הזכות ובחדושי הרמב"ן — שטעם הר"ף הוא, כשיטתו
 לפסוק כלישנא בתרא. ובסק"ד כתב רבנו בטעם — השיטה
 בשניה שהיא כותב: — דעריפא לאוקמי כרבנן. וזה עפ"י
 משי"ש בהשגות הראב"ד: מוטב דלוקמא כרבנן בשנויא ולא

באר הגולה

ג כת"ש הטור נאם
הר"ף.
ס נעיל ונפשה
וחתנה ס.
ע ויחולל דרנא שם
פ' כגון זל"י לו
שנתקיים בחותמיו.
פ טור וכן כתב אביו
הר"ש שם דל"ן דבר
שנערוה פחות משנים.
צ כתיבאל דמר נר
רנ אפי שם הסכנות
הפוסקים.
• דכולל מכה נעל
קלת. ק טור נאם הרמ"ה לפי שלא
ש טור וכן דעת הרשנ"ל בסוף פרק ו' דגיטין כיון שאמרה בפירושו. ת שם נאם תשו' אביו הר"ש וכן הרשנ"ל נחשונה.

שליח נ אא"כ נאנס או שפירש לו. מ ס כשממנה השליח שליח אחר אם
הוא צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם צריך למנותו בפני ב"ד ע (פג) ואם אינו צ"ל
בפני נכתב ובפני נחתם א"צ למנותו בפני ב"ד (פג) פ אבל צריך למנותו בפני עדים.
(וע"ל סינון קמ"ב סעיף ט'). מא צ שליח שעשה שני ושני שלישי אם מת
הבעל נתבטלו כלם אבל אם הבעל קיים אעפ"י שמת השליח הראשון * לא נתבטל
שליחות השאר מאחר שהבעל קיים. מב ק (פד) אם מת שליח שני יכול
שליח ראשון ליטלו מיורשיו של שני ויוליכנו או ישלחנו ביד אחר.
מג ר (פה) שליח קבלה אינו יכול למנות שליח ואפילו נאנס ואפילו נתנו לו רשות
למנות שליח משום דה"ל מילי ומילי לא ממסרין לשליח ש (פז) ויש מתירין אם
נתנה לו רשות למנות שליח (ואז יוכל לנתן אחר בל"ד רק לפני שנים (צ"י נאם הרשנ"ל)).
מד ת (פו) אם עשתה שליח קבלה וחזרה ועשתה שליח אפילו עשרה זה אחר זה או
ר שם נאם תשנה לנאון והסכימו עמו חכמי הדין.
ש טור וכן דעת הרשנ"ל בסוף פרק ו' דגיטין כיון שאמרה בפירושו. ת שם נאם תשו' אביו הר"ש וכן הרשנ"ל נחשונה.

ביאורי הגר"א

(פב) ואם א"צ כו'. ערש"י שם ד"ה עושה כו':
(פג) אבל צריך כו'. הרמ"ש וכשיטתו כמש"ל סו"א:
(פד) אם מת כו'. עשה"ג וכמש"ל ר"ס קכ"ב. שם ע"ש:
(פה) שליח כו'. כמש"ל ח' תנן הוציא כו' רנא אומר כו':
(פו) ויש כו'. כמש"ל סו"ר ז' רנ אומר אחרו לאו מילי
הוא ולא ר"י לא פסל אלא בכתובה דנעין לשמה

ברכת אליהו

קבלה — שאין האשה מוסרת לו שום דבר — הו"ל מילי
ולא מימסרין לשליח.
(פו) כמ"ש בגיטין פו ב רב אומר אמרו לאו מילי הוא ²⁶.
ואף רבי יוסף — דמסקינן שם שפוסל גם באומר אמרו —
לא פסל אלא בכתיבה, דבעינן לשמה, ובעינן שיכתוב
הבעל, ואין הסופר והעדים במקום הבעל, אלא כמשמעו הם
מפניו. אבל במ"ד ארם עושה שליח שלא בפניו כנ"ל סי"ד. —
ר"י בפ"ס התקבל (שם בגיטין) בשם הרמב"ן ע"ש. ועומד
סימן רמ"ד, שכתב המחבר: ויש מכשירים באומר אמרו
לפלוגי ופלוגי שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוגי.
ועמש"ש סק"ז באריכות, שזוהי שיטת הרמב"ן, שרק בגט
פסול באומר אמרו, וכנ"ל ²⁷. וכן משמע בקדושין רפ"ב מא
א: ושלח מלמד שהוא עושה שליח ושלחה מלמד שהיא
עושה שליח ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח.
ומ' דקאי אשניהם — גם על שליח קבלה של האשה —
שיכול לעשות שליח. וערש"י שם, [שעל הדרשה שהיא
עושה שליח, כתב בד"ה מלמד משום, דקרי ביה ושלחה
לא מפיק ה"א. ועל הדרשה ושלח ושלחה מלמד שהשליח
עושה שליח, כתב בד"ה ושלח: שני פעמים נאמר בענין.
ומ' שהדרשה שהשליח עושה שליח קאי גם על שליח
קבלה של האשה. ועיי"ש בתוד"ה ושלח. ועט"ו סקכ"ו
וב"ש סקג"ס].

(פו) כ"ה במדרכי רפ"י דגיטין סימן שס"ו והביא שם

(פב) בגיטין כט ב: אמר רבה שליח באר"י עושה כמה
שלוחין. וערש"י שם ד"ה עושה פו, וז"ל: ואין צריך
ב"ד הואיל ואין הראשון צ"ל בפני האחרון נמי אצ"ל
שליח ב"ד אני, עכ"ל. [וכתב הר"ן: ומינה נמי דכל
שנתקיים בחותמיו כיון שא"צ לומר בפני ובפני אינו צריך
ב"ד וכך כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות גרושין, עכ"ל].
(פג) כ"כ הראש"ש בגיטין פ"ג ס"ח. וכשיטתו — כמש"ל
פ"א [וכמש"ש סקכ"ו — דשליח הולכה צריך למנותו בפני
עדים. אבל לדעה הראשונה שם בשו"ע, א"צ למנות השליח
בפני עדים. ועב"ש סקג"ז].
(פד) עשה"ג סק"ק שכתב: טור בשם הרמ"ה לפי שלא
נגמרה השליחות עד שיגיע הגט לידה, עכ"ל. וכמש"ל ר"ס
קכ"ב: אמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו
וכתבו וחתמו ונתנו לה וגמצא פסול או שכתבוהו וגאבד
יכולים לכתוב גט אחר. וגם שם הטעם לפי שלא נגמרה
שליחותם. — שם ע"ש ²⁵.

(פה) כמ"ש בגיטין כט א: תנן המביא נט באר"י וחלה
הרי זה משלחו ביד אחר ורמינהו אמר לשנים חנו גט
לאשתי או לשלשה כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו
אינהו אין אבל שליח לא כו' רבא אמר משום דמילי נינהו
ומילי לא מימסרין לשליח (שלא מסר להם אלא דברים
ואין בדברים כח להיות חחרים ונמסרים לאחר אבל גט
דאית ביה מששא חחר ונמסר — רש"י). והו"ה בשליח

26 אין כלשון זו בגמ' שם, ונראה שכונת רבנו, למש"ש
דלשמואל באומר אמרו לאו מילי הוא.

27 ועיין מ"ש ע"ז בחזון איש סימן פ"ו סק"ו.

25 בטור בשם הרמ"ה כתב הטעם: לפי שלא נגמרה שליחות זה
עד שיגיע גט לידה. והביא שם רא"י לזה "כדאמרין גבי עדים
שחתמו בשטר וגאבדה השטרי". ולא הביא הרא"י מגס הנ"ל.

באר הגולה

א ומשנה שם דף ס"ה
ע"ה.

ב פשוט שם גנמ' דף
כ"ט ע"ה.

ג טור גסס הרמ"ה.

ד ומשנה שם דף ס"ה
ע"ה.

ה טור גסס הרמ"ה
גפ"ט וכתב ה"ה שהיה

תוספתא.

ו ומשנה שם.

ז כניסת הרמ"ה
וה"ה ממקום פלוני

כניסת ספרי' דין
ה"ה שם.

ח וה"ה אם אמרה
לו הרי הול' גמקום

פלוני ה"ה שם.

ט חוקימחל דומת'
גנמ' שם.

י לשון הרמ"ה שם
ומשנה שם דף כ"ט

ע"ה.

כ פשוט שם גנמ' לכ"ע.

שעשיתה עשרה כבת אחת כל שהגיע הגט ליד א' מהן מגורשת. (ואפילו נתן ניד אחד מהם גט פסול ולשני גט כשר מגורשת) (מורדכי ריש השולח). מה א השליח ששינה בשליחותו במה שאמר לו הוא (פח) או היא לא עשה כלום כיצד א"ל תנהו לה במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר ב אל תתנהו לה אלא בעליה ונתנו לה בבית או איפכא או אל תתנהו לה אלא כימין ונתנו לה בשמאל או איפכא לא עשה כלום. מו גיש מי שאומר שאם אמר לו אל תגרשנה אלא בימינך אינו יכול לשלחו ביד אחר (פט) אפילו אם חלה היתה ליה כאילו פירש לא יגרשנה אחר אלא אתה. מז ד א"ל תן גט זה לאשתי והרי היא במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר ה"ז גט שאין זה קפידא אלא מראה מקום. מח ה אמר לו תנהו לה ביום פלוני ונתנה לה בתוך הזמן אינו גט אל תתנהו לה אלא ביום פלוני נתנו לה בין מלפניו בין מלאחריו אינו גט. מט ו האשה שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני וקבלו במקום אחר אינו גט (צ) אבל אם אמרה והכא לי גיטי במקום פלוני והביאו לה במקום אחר ה בשר. נ ס אמרה לו התקבל לי גיטי בכבל ופעמים תמצאנו בדמשק בכל מקום שיקבלנו הוי גט ובלבד לכשיגיע לבבל למקום שאמרה היא. נא י אמר הבעל לשליח טול ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה ה"ז לא ישלחנו ביד אחר ואם שלחו ביד אחר כ ונתנה האשה לשליח החפץ תחלה ואח"כ נתן הגט הרי זו מגורשת ואם נתן לה הגט תחלה ואח"כ

ביאורי הגר"א

ואעפ"י שמהירין לעשות שליחות ע"פ ענין לא בטלה שליחותו: (פח) או (הוא) [היא]. ומתני' שם האשה כו': (פט) אפי' אם חלה. טור דלא כרמיה וכתב"ל שליח כהנה: (צ) אבל כו'. כת"ק חדל דיוקד ורבים ועוד דפפ"ג דקלושין ופרק נתרל דנ"ג חוקמה

ד"ה מחלתי כו' ע"ש כהנ"ל ועוד הניח ראיה שם ומש"ס חס משהגיע כו' פשיטא לא לריכא דמיסדר כו' וכ"ש הכא לריכא גילוי דעת כלל אלא להאדורי כתר גירושין ועוד אמרין נפשי' דפסחים חזרה שזנה כו' אם שלו נשחט ראשון כו' ואעפ"י שקדונה לקיחתן לשחיטתו

ברכת אליהו

במקום פלוני וקיבלו לה במקום אחר פסול. (פט) בריש סעיף זה בבאה"ג סק"ג כתב: טור בשם הרמ"ה. אולם מ"ש המחבר: „אפילו אם חלה“, הוא טור דלא כרמיה. וטעמו דמדלא אמר סתם „בימין“ אלא — „בימינך“, הו"ל כאלו פירש שלא ישלחנו ביד אחר, וכמש"ל פל"ח כהנ"ה: פירש לו שלא ישלחנו ביד אחר ל"י לעשות שליח אפילו חלה או נאנס.

(צ) בבאה"ג סק"ג כתב: שם (גיטין סה א) במשנה. אולם במשנה שם יש מחלוקת בין ת"ק ור"א. דתנן שם: האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני וקיבלו לה במקום אחר פסול ור' אלעזר מכשיר וכו'. ובגמ' שם אמרו טעמא דר"א: מראה מקום היא לו. והלכה כתיק. דרא דיוחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד דבפ"ג דקדושין מח ב ופ' בתרא דכ"ב קסה א אוקמה לר"א בשיטה, דמראת מקום הוא לו, ולית הלכתא כחד מנתון. — הרי"ף בגיטין שם והרא"ש שם פ"ו סי"ג.

אליהו סק"ד ובהערה 5 שם.

29 נראה שצ"ל: קבל. והציון אינו כמ"ש בדפוס השו"ע על דברי המחבר: אבל כו', אלא על: קבל לי גיטי במקום פלוני וכו'.

ס"ב ד"ה מצאתי כו' ע"ש בהג"א, וז"ל: וראי' מדקתני ואמר גט שנתי לך בטל הוא ה"ז בטל טעמא דבטליה אבל גילוי דעתא לא אשכחן דבטל ועוד דפלגי בגילוי דעתא בגיטין אביי ורבא והלכתא כאביי דגילוי דעתא לאו מילתא היא ועוד האריך במרדכי, עכ"ל. ועוד הביא רא"י שם במרדכי ממש"ש לב א: אם משהגיע גט לידה א"י לבטלו פשיטא ל"צ דמיסדר עליה מעיקרא לבטולי מ"ד איגליא מילתא למפרע דבטולי בטליה קמ"ל. ומ"ש הכא, דליכא גילוי דעת כלל, אלא להאדורי כתר גירושין. ועוד הביא שם ראיה, מהא דאמרינן בפפ"ט דפסחים צח ב: חבורה שאמרה פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט והם לקחו ושחטו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו וכו'. ואעפ"י שקדמה לקחתן לשחיטתו, ואעפ"י שמהירין לעשות שליחותו עפ"י עצמן, לא בטלה שליחותו של השליח²⁸.

(פח) מתני' בגיטין סה א: האשה שאמרה התקבל לי גיטי

28 ועיין בב"ש סקס"א וב"מ וישועות יעקב פירוש הארוך סק"ב ופ"ת סקמ"ו וערוך השלחן סעיף ק"ב ובשו"ע לעיל סימן ל"ז ס"י ושם בט"ז סק"ו וז"מ סקס"ו וב"ש סק"י וישועות יעקב פירוש הארוך סק"ד וביאורי הגר"א וברכת

באר הגולה

ל כ"ר יוחנן ע"ג
הלכתה כותיה לגבי
ר"ל הסכות הפומקים.
מ ג"ז הרמ"ס שם
וכתב ה"ה שלח ר' צו
ד"ן זה שפילו ר'
יוחנן לא נתקן
אלא כהקדים הנעל
נדרו לקחת הספן
אלא כהקדים נתינת
הגט וכו' שפילו ר'
יוחנן מודה.

ג תוס' שם בשם ריב"ז
והר"ש צפסקין שם
והגדילו הטור.

• פ' לע"פ שנתן
השליח השני הספן ליד
שליח הראשון כיון
שמתחלה קבל ממנה
השליח השני שפילו
רצונו שיהיה פקדונו

נתנה החפץ לאפילו ביד שליח ראשון אינו גט * אמר לו תן לה הגט וטול ממנה
חפץ פלוני ה"ז לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר ואם
שלחו ביד אחר ה"ז גט כיון שנתנה תחלה כיון שלא נתנה אלא בסוף (צא) וי"א
שבשואמר לו טול ממנה חפץ פלוני ותן לה הגט אם שלחו ביד אחר אפילו נתנה
לו החפץ תחלה ואח"כ נתן לה הגט * מאחר שלא נתנה החפץ ביד שליח ראשון
קודם שתקבל הגט משליח שני אינה מגורשת כיצד יעשה יטלנו הראשון מידה
ויחזור ויתנו לו בתורת גירושין אחר שהגיע לידו החפץ. נב ס (צא) כל
תנאי שהתנה הבעל עם השליח כגון אל תגרשנה אלא בבית או בעליה וכיוצא
בזה אם לא הרשהו הבעל למנות שליח אינו יכול לשלחו ביד אחר לכתחלה שמא
לא ידקדק השני בשליחותו ויתבטל הגט. הנה: (צב) מיהו אם עשה שליח שני אפילו
לא הגיד לו התנאי או החליף לו אם נתקיים התנאי הוי גט (ריב"ש סימן שי"ו) אם התנה שתמחול
לו כל זכות שיש לה עליו לענין דינא יש לדון מהו בכלל כל זכות מ"מ יש להחמיר לענין גט
שתמחול כל זכות שיש לה עליו ואח"כ תדון עמו מהו בכלל וכן כל כיוצא בזה (שם וסימן שי"ז).
נג ע (צג) שליח המביא גט במקום שאינו צ"ל בפני גכתב ובפני נחתם נותנו
לה ומתגרשת בו ונשאת אע"פ שאין מכירין חתימות העדים פוגעבה כתובתה
מבני חרי צ ואם בא עד אחד וערער לומר שהוא מזויף אין שומעין לו (צד) באו

גיד אחר. ס טור בשם הרמ"ה. ע משנה ריש גיטין. פ טור ומדני א"נ הר"ש שם מהירושלמי משום ערער הלקוחות
האומרים מזויף הוא ומ"מ נשאל ערעור הלקוחות לא חסרין לה להשאל ומשמע ליה לרבינו דאפילו לא ערערו הלקוחות א"נ
טענין לה. צ כ"ר יוחנן שם דף ט' ע"ל דלון ערעור פחות מנ'.

ביאורי הגר"א

לר"ל בשיטה. הרי"ף והר"ש שם: (צא) וי"א כו'.
עתו"ס ד"ה ר"י כו' ונראה לריב"ז כו': (צא) כל
תנאי כו'. ערש"י שם ד"ה ואזיל כו' הלכך כו':
(צב) מיהו כו'. כמש"ש דכ"ע היכא כו' ולפירש"י ק'
מאי לישאל דנפקא כו' אלל דה"ק שפילו השליח השני
לא ידע כלל וזה או שהחליף לו צין מוקדם ומאוחר אלל

ברכת אליהו

ומאוחר, אלא שהאשה מעצמה מיהרה ונתנה לו קודם,
מיראתה פן הקפיד הבעל, בזה גיטא מעליא הוא, שהרי
נתקיימה פידתו של בעל מכל מקום. — ריב"ש סימן שט"ו.
(צג) מתני' בגיטין ב א: המביא גט באר"י א"צ שיאמר
בפ"ג ובפ"ב ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו. ועתו"ס
שם ד"ה ואם כו', ח"ל: אבל כ"ז דלא אתי בעל ומערער
גישאת עפ"י הגט ולא טענינן מזויף דמשום עיגונא אקילו
בה רבנן אבל כממזן טענינן מזויף לנפרע שלא בפניו
ומיתומים ומלקוחות וכו' עכ"ל. ח"ש המחבר: וגובה כתובתה
מבני חרי. ועתו"ס שם ט א ד"ה אלא ערער דבעל, שכתבו:
וה"ה ערער דלקוחות שבאה אשה לטרוף מהן כדאמרינן
בירושלמי, עכ"ל. תבחי"ג סק"פ שכתב: ומשמע ליה לרבינו
דאפילו לא ערערו הלקוחות א"נ טענינן לה, עכ"ל. וזה
כמ"ש בתוס' הנ"ל בריש גיטין. וי"ל הרי"ן שם ט א. [ועב"ש
סק"ח].

(צד) גיטין ט א: ואלא ערער תרי תרי ותרי גינהו מאי חזית
דסמכת אהני סמוך אהני. ועיין בתוס' שם ד"ה סמוך כו',
ו"ל: סמוך אהני שפוסלין החתימה ולוקמ' בחזקת אשת

(צא) עתו"ס בגיטין כט ב ד"ה רבי יוחנן כו', ח"ל:
ונראה לריב"ז דכשואמר שקול מינה חפץ והדר הב לה
גיטא שתולה שליחות הגט בחפץ פוסל רבי יוחנן גמי כמש"ל
ביד אחר אפילו לא שינה שליח השני מדעת הבעל ונשאל
ממנה החפץ קודם נתינת הגט דכיון שתולה שליחות הגט
בחפץ כל מה שמשנה מדעת הבעל נפסל הגט וכו' עכ"ל.
(צא) ערש"י בגיטין כט ב ד"ה ואזיל וכו', ח"ל: הלכך
תאנא במתני' לא ישלחנו ביד אחר שמא כשימסור ראשון
שליחות לשני לא ימסור לו דברים כהייתן או השני לא
ידקדק בהן ויהא משנה ויפסול גיטא, עכ"ל. וטעם זה שייך
בכל תנאי שהתנה הבעל עם השליח.

(צב) כמ"ש בגיטין כט א: דכ"ע היכא דנפקא לאפיה
ויהביה ליה חפץ והדר שקליה מיניה גיטא כו"ע לא פליגי
גיטא מעליא הוי. ולפירש"י — שפירש, "דנפקא לאפיה",
קאי אשליח שני — קשה מאי לישאל, "דנפקא לאפיה",
ה"ל: "דשקיל מינה חפץ", אלא דה"ק שפילו אם השליח
השני לא ידע כלל מזה — מענין החפץ, לפי שהשליח
הראשון לא הגיד לו דבר — או שהחליף לו בין מוקדם

באר הגולה

ק לשון הרמז"ס נפרק
ז' מהלכות גיטין.
ר כתב ה"ה לע"פ
דקי"ל שקיום שטרות
דרננן הכל שהנעל
טוען נרי שהם מזויף
והיא אינה יודעת זאת
דבר כיון שאינו מקיים
העמוד אשה על חזקה
דה"ל אשת איש.
ש דלמלא אי הוי גט
קיים היה מתקיים
בחזותו.

ת נר"ה שם דף כ"ג
ע"כ וכלוקימתא דלני

א כתב ה"ה שכן נלמד ממתני' האשה שלום דף קי"ט ע"כ ומת"ש נגמ' דף ק"ב ע"כ וכמ"ס התוס' שם ביצמות דף קי"ז ריש ע"ב.
ב מירושלמי שם ה"ה. ג משה"ס וכלוקימתא דלני. ד טור בשם הרמ"ה וכו' כ"ה"ה בשם הרמז"ן. * ה"ה שם בשם הרשב"א
דלניסו לאלו דניא נמיירי. ה טור וכו' פ הרמז"ס נפ"ג וכתב ה"ה שכן מנאל להר"ף נמשנה מטעם שהקבלן ידו כיד האשה וכשם
שהאשה אינה נלמדת על קיום בחזותו או עדי נוסרה אם הנעל טוען מזויף כן דין השליח. * כן הוא בטור. ו כמיתר

דבר מסדל שם דף ס"ד ע"כ הרי"ף שם והרמז"ס שם.

ביאורי הגר"א

כ"ג ז' ומכדי תרי כו' וז"ש אפילו כו' : (צה) ו"א כו'. כמ"ש ז' ז' ולי
ענדית כו' : (צט) ואם הוא כו' כפי' רש"י ותוס'
וש"פ דנשליח קבלה מיירי וכמ"ל : (ק) השליח כו'.
ומפריך סתמא דגמ' שם וליהמניה לשליח : (קא) אפילו

כ"ג ז' ומכדי תרי כו' וז"ש אפילו כו' : (צה) ואם
בא כו'. ומתני' שם וכמ"ש שם נגמרא חלל כו' : (צו) תצא
כו' שהרי כו'. כבר נתקשה זאת בעל לחי"מ ע"ש :
(צז) אפילו היתה נשואה לאחר. ירושלמי פט"ו דיננות.

ברכת אליהו

(צה) שאפילו במקום שאצ"ל בפ"ג ובפ"ג, אם אמר מהני.
כמ"ש בגיטין ז ב : ואי עבדת אהנית מאי אי עבדת אהנית
דאי אתי בעל מערער לא משגיחין ביה. [וכדאיתא לקמן
סימן קמ"ב ס"א : וכן שליח שהביא גט מא"י ואמר בפ"ג
ובפ"ג אעפ"י שא"צ אם יבא הבעל ויערער אין משגיחין
בו. ועמ"ש סק"ד. ומאחר שהבעל לא יהי' נאמן, אין
בכה"ג חשש שמא הן מכוונות לקלקלה].

(צס, ק) בגיטין סד א : איתמר בעל אומר לפיקדון ושליש
אומר לגירושין וכו' רב הונא אמר בעל נאמן דאם איתא
דלגירושין יהיבא ניהליה לדידה הוי יהיב לה ניהלה ורב
חסדא אמר שליח נאמן דהא הימניה. ובפירש"י שם בד"ה
בעל ותוס' שם סג ב ד"ה ושליש ושי"ש דבשליח קבלה מיירי
וכמ"ל סק"ה. ופסקו הה"פ שם והרמב"ם בה' גירושין
פ"ב ה"א, כ"ה"ח — שהשליח נאמן, מדפריך פתמא דגמ'
שם : תנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי
עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה (לו לקבלו — רש"י)
ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע ואמאי וליהמניה לשליש.
(קא) דפלוגתיהו דר"ה ור"ח — בגיטין סד א הנ"ל
בסקצ"ט — בכה"צ הוא, כמ"ש שם רש"י בד"ה בעל : והאיש
והאשה יחד בעיר, ותוס' שם ד"ה בעל כו' ע"ש, וז"ל :
דלא מהימן אלא בששלשתו בעיר דשייד האי טעמא דלדידה
הוי יהיב לה וכו' עכ"ל.

איש, עכ"ל. וכמ"ש בכתובות כב ב : מכדי תרי ותרי נינהו
הבא עליה באשם תלוי קאי. וז"ל המחבר : „אפילו נשאת
כבר תצא“, דמוקמינן לה בחזקת אשת איש.

(צה) מתני' בגיטין ב א : ואם יש עליו עוררים יתקיים
בחזותו. וכמ"ש ט א בגמ' : אלא ערער דבעל.

(צו) כ"ה ברמב"ם בה' גירושין פ"ז ה"ב. וכבר נתקשה
בזה בעל לחי"מ, ע"ש [שהקשה מגיטין ג א ומשה ה ב
שמוכח שאפילו אם ערער הבעל אינו נאמן מן התורה,
דמדאורייתא לא בעי קיום, וקשה על הרמב"ם שכתב
שאינה מגורשת מן התורה. ועמ"ז סקל"ג וב"ש ס"ק ע',
ע"א].

(צז) ירושלמי פפ"ז דיבמות ה"ד : צרתה אפילו נשואה
(כלומר אפילו כבר נישאת מ"מ עדיין השנאה כבושה
ביניהן — פני משה). כ"ה בכ"מ בה' גירושין פ"ז ה"ג.
ועמ"ש סק"א, שהביא בשם המ"מ שם ראי', ממש"ש קיח
א במשנה : האשה שהלכה היא ובעלה למה"י ובאה ואמרה
מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וצרתה אסורה. ואמרו שם,
קב א, שאף אם נשאת זו תחלה אסורה צרתה להנשא.
וכמ"ש קיז ב בתרד"ה לאו, לענין כלתה שאינה נאמנת
שחמותה תנשא אפילו אם נשאת הכלה לאחר. והכ"מ שם
כתב : וראית ה"ה מצרה יש לדחות דהתם בשעת עדות
היא צרה משא"כ כאן.

באר הגולה

ז כרז הונח שם דהא
רביה דרב חסדא
הר"ע זרנוני אפרים
וכמו שהעיד הרמז"ן
שלא צנוספה להסנה
של הרי"ף ומכתיבת
ידו שהלכה כרז הונח
שכיון שלא נתגלה לנו
טעמו של הרי"ף
ראוי להחמיר בדבריו
הראשונים וכמו שפסק
ר"ת ופ"כ הטור.

ז (קב) וי"א שאם שלשתם בעיר אחת הבעל נאמן דאם איתא חבתורת גירושין
יהביה לדידה הוה יתיב לה ודוקא כשמועין שלפקדון נתנו לו (קב) ה אבל אם מועין
שעשאו שליח להולכה ורוצה לחזור בו קודם שיגיע לידה אינו נאמן (קד) ואם אינם
בעיר אחת השליח נאמן ט (קה) והוא שבאים בפנינו עדים שעשאתו שליח לקבלה
י (קו) והשליח אומר שמסרו בפני עדים. הגה: (קז) וי"א דוקא שהגט יולא מתחת ידו אבל
אין הגט צידו אינו נאמן אפילו היה לו עדים שראוהו תחת ידו (כן משמע מהטור לדעת הרא"ש)
נ ולסברא זו טוב לזוהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה בעיר אחת משום
דמצי מיפק מיניה חורבה שאם ימעות שלא נתנו לו לגירושין שהוא נאמן.
הגה: (קח) ואין חילוק בזה בין שליח הולכה לשליח קבלה (כ"כ הרי"ף) (קט) מיהו צומן שהרשאה
ח טור וכ"כ התוספות שם דהא אפילו רב הונח מודה דשליח נאמן כיון דלא סייד האי עמואל דאם איתא וכו'.
ט הרש"א וכו"כ התוספות והרא"ש וכן משמע מדברי הטור. י טור. כ נ"ז שם.

ביאורי הגר"א

[נהגיה] ויש מחלוקת כו': (קז) וי"א כו'. כן
מדויק צד"ח ס"ק (ל"ג) [ל"ח] מדברי הטור וליתא דהא
למחינן שם ווי קנפיק כו' תינה כו' וע' בתוס' שם ד"ה
תינה כו' וה"ה לס' האחרונה צא"כ צעיר אחת כנ"ל
ועצ"ש: (קח) ואין חילוק כו'. כשיטת תוס' הנ"ל
סייד ח' ד"ה צעל כו' ולהרא"ש וכ"כ הר"ם צתי' ראשון
אבל צתי' ז' מחלק בין שליח קבלה להולכה ונתש"ל סי"ח
ועוד תי' ת' (ז') [ג'] אבל שהצטיף דהא ת' זה והרי"ף
נתש' פי' הסוגיא דשליח הולכה וער"כ שם שהאריך:
(קט) מיהו כו'. דפשוט הוא דמקום עדים אין הצעל

ברכת אליהו

לזה כמש"ל סימן קל"ג ס"א ועמ"ש"י. ועי' סימן זה ס"א
בהגה: ויש מחלוקת בדיון זה וכו', וכמש"ש סכ"ט.
(קז) כן מדויק צד"ח סקל"ה מדברי הטור. וליתא דהא
אמרינן בגיטין סד א — על קושית הגמ': ואמאי ליהמניה
לשליש הג"ל בסק"ק — מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה
דליהמניה. ומקשינן: תינה אמרה קבלה ל"ל. ועיין בתוס'
שם ד"ה תינה כו', וז"ל: אלא בפנינו קיבל ל"ל נהי דלא
סגיג בשנים אומרים בפנינו אמרה כיון דקצר הגט ולא
נפיק גיטא מתותי ידיה מ"מ ל"ל בפנינו קיבל לא ה"י
צריך אלא לעדים שראוהו בידו שלם, עכ"ל. הרי שאפילו
אם אין כבר הגט תחת ידו, רק יש עדים שראוהו בידו סג.י
והריה לפי האחרונה באינם בעיר אחת שהשליח נאמן —
כנ"ל — אפילו אם אין הגט כעת תחת ידו. ועכ"ש ס"ק
ע"ט, פ"ט וגם הוא דחה דברי הרמ"א הללו³⁰.

(קח) כשיטת תוס' הנ"ל בסק"א בגיטין סד א ד"ה בעל
כו', שהקשו לר"ה: מה הועילו חכמים דחקון לומר בפ"ג
ובפ"נ משום דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין ביה אכתי
יערער שיאמר לפיקדון נתתי. ותרצו דלא מהימן אלא
בששלחן בעיר אחת דשייך ה"ט לדדידה הוה יתיב לה וכו'.
הרי שהתוס' סוברים דלר"ה — שהשליח נאמן — הוא גם
בשליח הולכה. ולהרא"ש³¹. וכ"כ הר"ע שם בתירוצו ראשון.

מתחת ידו ולא מצי בעל מכהיש ליה וכו', עכ"ל. וכתב שם
בקיבן נתנאל אות י' ולא חיישינן שמא נתנו לו הבעל לפקדון
דכיון שהגט בידו השליש נאמן דהא הימנו כדאמר לקמן בפרק
האומר דף סד, עכ"ל. ומ' מכאן שלהרא"ש גם בשליח הולכה
השליח נאמן.

כו' דפלוגתייהו צב"ה"ג הוא כמ"ש רש"י ותוס' שם ד"ה
צעל כו' ע"ש: (קב) וי"א כו'. כר"ה דאין הלכה
כתלמוד צנוקס הרז וקושיית הגמ' וליהמניה היא אפילו
לר"ה כיון שאין מחכישו: (קג) אבל אם כו'.
תוס' ס"ג ז' ד"ה צעל כו': (קד) ואם אינם כו'.
כנ"ל: (קה) וזהו כו'. תוס' שם ד"ה ושלש כו'
ודיה וליהמניה ה"ה וד"ה תינה כו' ודלא כרש"י שם
ואף לס' ראשונה וכמש"ל ס"י ע"ש: (קו) והשליח
אומר כו'. עתוי"ס שם ד"ה ר"א (הוא) [הוא] כו'
וכשיטתם דאפילו צדיעצד צעינן עדי מסירה אבל לרמז"ס
ח"ל לזה כמש"ל סימן קל"ג ועי' סימן זה ס"א (זה)

(קב) כר"ה — הג"ל בסקצ"ט — שה"י רבו של ר"ח,
ואין הלכה כתלמוד במקום הרב. וקושיית הגמ' שם וליהמניה
— הג"ל בסק"ק, שמחת זה פסקו הרי"ף והרמב"ם כר"ה —
סוברת שיטה זו — שהקושיא היא אפילו לר"ה, כיון שאין
הבעל מכהישו, ובכ"ה"ג אף לר"ה השליש נאמן. [ועי'ל
סקכ"ג].

(קג) תוס' בגיטין סג ב ד"ה בעל וכו', וז"ל: הא דלא
נקט בעל אומר להולכה ושלש אומר לקבלה משום דלא
שייך האי טעמא דקאמר אם איתא דלגירושין הוה יתיב
לה אלא כשאמר הבעל לפקדון, עכ"ל. [ועט"ז סקל"ז וב"ש
סקע"ז].

(קד) כנ"ל בסק"א.

(קה) כ"כ תוס' בגיטין סג ב ד"ה ושלש כו' ושם סד א
ד"ה ליהמניה כו' וד"ה תינה כו'. ודלא כרש"י שם ד"ה
ואמאי. ואף לפי ראשונה שהשליח נאמן, מ"מ בעינן עדים
שהאשה עשאתו שליח לקבלה, וכמש"ל ס"י ע"ש בסקכ"ג.
(קו) עתוי"ס בגיטין סד א ד"ה ר"א היא כו', ח"ל: אפילו
אין כאן עדי מסירה לפנינו דמסתמא נמסר בפני עדים
ונעשה כדון כו' עכ"ל. וכשיטתם דאפילו בדיקבר כעינן
עדי מסירה. אבל לרמב"ם בה' גירושין פ"א ה"ט"ז א"צ

30 ועיין מ"ש ע"ז בחזון איש סימן ק' סקל"ט.

31 נראה שכונתו למ"ש הרא"ש בגיטין פ"א ס"ב: אבל
כי אמר בפ"ג ובפ"נ לא מצי למימר בעל לא שלחתיו אע"פ
שאין עדים שעשאו שליח דכי היכי דימנוהו רבנן לומר בפ"ג
ובפ"נ הימנוהו נמי לומר שהבעל עשאו שליח כיון שהגט יוצא

באר הגולה

ל חסדקת הנחל סס
וכדעת הר"ם ששפילו
הוא ביד השליח.
מ טור והר"ם שבי"ח
ושכ"כ הרמב"ם סס.
ג ל' הרמב"ם סס
וכדעת הסדל.
ס סס.
ע כח"ס לעיל סי'
י"ז סעיף ב'.
פ ג"ז סס.

כידו שנעשה שליח לגרש אין חילוק בין אם הסגל צעיר או לא (והר"ם פדווא' סימן נ').
ל ואם האשה אומרת בפני קבלו שליח לגירושין נאמנת מ (ק) ויש אומרים דוקא
כשהגט ביד האשה. גו נ (קיא) היה הגט יוצא מיד האשה והיא אומרת שליח
זה נתנו לי לגירושין והשליח אומר כן נתתיו לה ולגירושין והבעל אומר לא נתתיו
לו אלא לפקדון השליח נאמן והיא מגורשת ס ואם אבד הגט ואין עדים שראו אותו
בידה אעפ"י שהבעל אומר לגירושין נתתיו לשליח והשליח אומר נתתיו לה הרי
זו ספק מגורשת שהרי החזקה אשת איש ואין כאן אלא עד אחד ובעל ואפילו אמרה
האשה בפני נתנו לו לגירושין ונתנו השליח לי הואיל והבעל והשליח מסויעים אותה
ע אפשר שתעני פניה ושמה לא נתגרשה. גז פ (קיד) שליח קבלה שקיבל גט
לאשה ושלחו לה בפני שני עדים והגיע הגט לידה ונטלתו והרי הגט יוצא מתחת
ידה והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה או שליח קבלה שלה או שלוחו של בעל
הרי זו מגורשת ואם בא הבעל וערער שלא כתבו או שהוא גט בטל יתקיים כחותמיו
שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו בידיה ואעפ"י

ביאורי הגר"א

לר"ח ודאי ומהיוצא: (קיד) שליח קבלה כו'.
הרמב"ם פ"ג (הי"ב) [הי"ג] וכו' הו"מ סס וכשיטתו
שפ' כר"ח לדידה ח"ל לידע וכתש"ס תנן כו' וז"ל וי"ח

נאמן וכתש"ס תנן כו' מ' דלר"ה ניהל: (קי) וי"א
כו'. ערש"ס שס ומיירי שהגט כו' ולפטר כו' וענ"י:
(קיא) היה הגט כו'. ומתש"ס ח"ר ומהר"ר כו' מ'
איכא כו' חלמא ל"ק להו חלל לר"ה נשום מ' איכא חלל

ברכת אליהו

כיון שהגט בידה דאם אינו בידה אין כאן מינו. והר"א ש
הקשה שם ע"ז. ואח"כ כתב: ואפשר דאפילו הגט ביד
שליש מהימנא וכיון דלא מסייע ליה אלא שליח לחדויה
אינה מעוזה והאי דקאמר הש"ס מינו דאי בעי אמרה לדידי
יהביה ניהליה ה"ק נתנו לי והפקדתיו ביד שליח וכו'
עכ"ל. והטור כתב: וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם
הוא ביד השליח נאמנת. וענ"י שכתב: ואעפ"י שהרא"ש כתב
פירוש שני בלשון איפשר, מאחר שראה רבינו שהקשה על
פירוש ראשון, משמע ליה דסבר דפי' שני עיקר, אבל רבינו
ירוחם בח"ג כתב דפי' ראשון עיקר, עכ"ל.

(קיא) כמ"ש בגיטין סד א: אי"ר ומדה ר"ה דאי אמרה
איהי לדידי אמר לי שליח דלגרושין יהביה ניהליה מהימנא.
ומקשינן: מי איכא מידי דשליש גופיה לא מהימן ואיהי
מהימנא. אלמא ל"ק להו אלא לר"ה — הסובר שהבעל נאמן
משום מי איכא מידי וכו'. אבל לר"ח ודאי מהימנא.

(קיד) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ב הי"ג. וכ' המ"מ שם,
שדברי הרמב"ם הם כשיטתו שפסק כר"ה דשליח נאמן.
דלידידה איצ' לידע, דכיון שיש עדים שהי' הגט ביד השליח,
אין בו שום חשש. וכמ"ש בגיטין סד א שהקשו לר"ה: תנן
האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי עדים
שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושנים שיאמרו בפנינו קבל
וקרע ואמאי ליהמניה לשליש. ומוכח מכאן דלר"ח אין
אנו צריכים לדעת כיצד הגיע הגט לידו. אבל לר"ה איכא
למיחש שמה יאמר הבעל לפקדון מסרתני בידו, הילכך כ"ז
שהם בעיר אחת צריך ראייה שהבעל נתנו לגירושין. וז"ש
המתבר: "וי"א כו" — כשיפוט הפוסקים שפ"ה בפניה כר"ה

אבל בתירוצו ב' מחלק בין שליח קבלה להולכה. דבשליח
קבלה איכא ריעותא, דכיון שידו בידיה, לדידה הוה מסר
ליה; אבל בשליח הולכה ליכא ריעותא, שלא רצה למסור
לה שתתגרש מיד. ועמ"ש סי"א. ועוד תירץ תירוצו ג',
ח"ל: אי גמי דכי קאמר ר"ה בעל נאמן דוקא שהוא עדיין
ביד שליח ור"ה ה"ק אם איתא דלגירושין יהביה בעל
לשליח, לדידה הוה יהיב ליה השליש, ולא ה"י מעכבו
בידו, הילכך כיון שלא מסרו לה מוכח דלפקדון יהביה
לשליש ולצעורה קא מכזין, אבל משיגיע גט לידה, שוב
אין הבעל נאמן, אע"פ שאינה טוענת ברי, עכ"ל. אבל
בחיודשי הרשב"א שם דחה תירוצו זה, וז"ל: ואינו מחזור
לי לפי מה שפירשנוהו בשליח קבלה דכיון דשליח קבלה
הוא ל"ל לשליח למסרו לה הא מכיון שהגיע גט לידו
מגורשת ויכול הוא לקרעו קודם שיגיע גט לידה וא"כ
מאי קאמר אם איתא דלגירושין לדידה הוה יהיב לה ועוד
וכו' עכ"ל. והרי"ף כתשכ"ה⁸² פ"י הסוגיא בשליח הולכה.
וענ"י שם שהאר"י.

(קט) דפשוט הוא דבמקום עדים אין הבעל נאמן. וכמ"ש
בגיטין סד א, שהקשו לר"ח: תנן האשה שאמרה התקבל לי
גיטי צריכה שתי כיתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה
ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע ואמאי ליהמניה לשליש.
מ' דלר"ה — דאמר הבעל נאמן — ניהא הא דבעינו עדים,
שהבעל לא יתא נאמן במקום עדים.

(קי) ערש"ס בגיטין פ"ז ס"ז, וז"ל: ומיירי שהגט יוצא
מתחת ידי האשה והיא אומרת שקבלתו דהשתא איכא מינו

באר הגולה

צ לדעת הפוסקים כדכ
הנזל וכמ"ס נסעיף
לנעיל.
ק טור וכ"כ ה"ה
מדין מנורשת ולינה
מנורשת חייב מנורשת
כתובות דף ג' ע"ב.
ד משנה שם דף ל"ב
ע"א.
ש שם נמשכה.
ת ממשכת הנזל ב"ב
דף קכ"ט ע"ב.
* עין נז"ס לעיל
נסעיף ל' נה"ה ונסי'
קנ"ד סעיף כ"ו.
א משנה שם התקין
ר"ג הזקן וכו' גיטין
דף ל"ב ע"א.
ב כרזי נזרייתא שם
דף ל"ג ע"א דליפסקא
שם הלכת' כוותיה.

שהיא אינה יודעת הרי העדים ידעו ואם לא נתקיים אינה מגורשת צ וי"א שאם
שלושתם בעיר אחת איכא למיחש שמא יאמר הבעל לפקדון נתתיו (ק"ג) ואפילו אינן
בעיר אחת י"א לחין השליש נאמן רק כשהגט צידו (כן ומשמע מהטור לדעת הרמ"ש) דהוי כשליש
שיתנצל נח"ה סימן ל"ו. גח ק (קיד) כיון שהשולח גט לאשתו אינו גט עד שיגיע
לידה הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה עד שיגיע לידה או ליד שליח קבלה
(קטו) ואם מת קודם שיגיע אין גט לאחר מיתה. גט ר השולח גט לאשתו
ובטלו קודם שיגיע לידה הרי זה בטל שואם הגיע לידה אינו יכול לבטלו
ת אפילו בתוך כדי דיבור. הגה: י"א דמומר אינו יכול לעשות שליח להוליך גט לאשתו דחיישין
שמא ינטלנו (מהרי"ו סימן תכ"ו) ולף אם מוקנל עליו נהרס ובשנועה שלא לנטלו לא מהני
דחיישין שמא יעבור על שנועתו (קטו) * וי"א דמומר עשה השליח תחלה שליח לקבלה וחומר
לשליח זכי נגט זה לאשתי פלונית וכו' תהא מגורשת וכו' ונותנו לשליח ואחר כך חוזר ולוקחו מן
השליח ועושה אותו שליח להולכה וחומר הולך גט לאשתי וכו' (ת"ה סימן רל"ז ובפסקיו סימן מ"ב)
וכן כוהגין חזל לא יעשה השליח תחילה שליח להולכה ואח"כ שליח לקבלה וכבר נתנצל כל זה לעיל
סימן ק"מ סעיף י"א. ס א לכתחילה אין לו לבטלו אלא בפני השליח עצמו או
בפניה ב (קין) אבל בדיעבד אפילו בטלו שלא בפניהם מבוטל ג (קית) והוא שיבטלנו
ג כמיומא דרב נחמן שם דף ל"ב ע"א הסכמות הפוסקים.

ביאורי הגר"א

(קטו) ואם מת כו'. ונתני' ספי"ק: (קטו) וי"א כו'.
וכבר נתנצל (כנ"ל) [כנ"ל]. עמש"ש: (קין) אבל
בדיעבד כו'. שם ל"ד א' והלכתא כו': (קית) והוא
כו'. עתו"ס ל"ז צ' נד"ה ור"כ כו' וק"ת ונתי' כ"ח כו'.

כו' וכשיטת הפוסקים שפ' נסכיה כר"ה וע' רשנ"א סי"א
רכ"ח: (ק"ג) ואפילו אינן כו'. כמש"ל נסכיה
נהגיה וי"א דוקא כו' וכבר כת' שם דליתא: (קיד) כיון
כו'. כמ"ס הרי"ף ושי"פ נפ' המדיר וכמש"ל סימן ל' ס"ה:

ברכת אליהו

(קטו) עמש"ש ס"ק כ"ג כ"ד.
(קין) בבאה"ג סק"ב כתב: כרבי בברייתא שם (גיטין)
דף ל"ג ע"א דאיפסקא שם הלכתא כוותיה. ומ"ש: דאיפסקא
שם הלכתא כוותיה, הוא שם עמוד ב פסק ר' נחמן כרבי.
ושם לר א אמרינן: והלכתא כנחמן.
(קית) עתו"ס בגיטין לב ב בדי"ה ור"ע כו', וז"ל: וא"ת
ומאי נפ"מ השתא בפלוגתא דר"ב ור"ש בפני כמה מבטלו
הא תיקן ר"ג שלא יהו עושין כן ואומר ר"ז דג"מ לרבי
דאמר לקמן אם ביטלו מבוטל ופסק לקמן ר"ג כוותיה ומודה
רבי דאם ביטלו בפני ב' או בפני אחד אפילו לר"ב דאינו
מבוטל וכו' ולר"ב אצי"ג דבפני שנים איכא למיחש למזירות
כדאמרינן בסמוך ואפ"ה הוי מבוטל מ"מ בפחות משנים
דאיכא למיחש טפי אינו מבוטל ובהא אפילו רבי מודה
דאמרינן מה כח ב"ד יפה, עכ"ל.

וכמש"ש בסק"ב. ועיין בתשובת הרשב"א סימן אלף רכ"ח.
ושם ג"כ תלה דין זה במה דקדילי כרב חסדא ששלח נאמן.

(ק"ג) כמש"ל בפניה בהגה: וי"א דוקא שהגט יוצא מתחת
ידו וכו'. וכבר נת' שם בסק"ז דליתא.

(קיד) כמ"ס הרי"ף ושי"פ בפ' המדיר וכמש"ל סימן צ'
ס"ה.³³

(קטו) נתני' ספי"ק דגיטין יג א: האומר תנו גט זה לאשתי
שטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. וכתבו שם
בתור"ה לא יתנו לאחר מיתה: וקמ"ל דאין גט לאחר מיתה
אע"ג דבהדיא תנו בפרק מי שזאחו דאין גט לאחר מיתה
הכא אצטריך לאשמועין דאע"ג שמינה המגרש בחייה
השליח לא חשיב להיות כמותו אחר מותו כאילו הוא עצמו
קיים אלא חשיב גט לאחר מיתה וכו' עכ"ל.³⁴

חיוכי הבעל כלפי האשה כ"ו שלא גירשה והגיע הגט לידה. וזה
מתאים יותר למה שסיים רבנו: וכמש"ל סי' צ' ס"ה. ששם
מובא הדין של נתן עיניו לגרשה והדין שבעל יורש את אשתו
המורדת. ובביאורי הגר"א שם ס"ק ט"ו, י"ח ציין רבנו לדברי
הרי"ף בכתובות שם. וע"ל סימן ע"ז סקל"ה.
34 ועפ"י דברי התוס' הללו ציין רבנו למתני' ספי"ק דגיטין, ולא
ציין — כמ"ס הב"י — לפרק מי שזאחו.

33 בפרק המדיר לא נמצא ברי"ף מזה. ובב"י כתב על דין זה:
ופשוט הוא בפרק אלמנה ניונות (צו ב) ומי שאזחו (עד א).
ונראה שמי"ש בביאורי הגר"א „בפ' המדיר" הוא ט"ס, וצריך
לתקן כמ"ש בב"י. ויתכן שצ"ל: בפ' המביא גט, ששם — גיטין
יז ב — כתב הרי"ף, שאף לאחר כתיבת הגט — עד דמטי גיטא
לידה — חייב הבעל בפרקונה ויש לו פירות. ואולי צ"ל: בפ'
אעפ"י ששם — כתובות סד א — בסוגיא דמורדת, כתב הרי"ף
דלא מיפקע ירושה דבעל אלא בגירושין גמורין. וכ"ש דלא נפקעים

באר הגולה

ד גיטתא דם דף ל"ג
ע"א ורבי.
ה חוקיתא דמי' דם
חלוצא דרבי.
ו הרמז"ס דם דף ל"ו
וכו"ס ה"ה ס' שהול
סובר דאפילו למחן
דלחור צעדות שטלה
מקצתה לא בטלה כולה
שליחות שטלה מקצתה
בטלה כולה.

בפני שנים. הנה: (קט) ואין הבעל נאמן לומר שנטלו אלא השליח או האשה מודים נדנר או שיש לו עדים שנטלו (נ"י וכן הוא נהג' אחר"י צפרק השולח) (קכ) י"א דלח השנים שנטלו לפניהם השליח לריכים להיות צידת (קכא) חזל זה שלא בפני זה לא חזל אם שנטל הגט עמו או אפילו לאחר שנטתה מהני אפילו זה שלא בפני זה (רי"ש סימן רל"ג). סא ד (קכב) שלחו ע"י ב' או ע"י י' יכול (קכג) לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה ואות' שביטל שליחותם בטל ואינם יכולין לעשות שלוחים אא"כ יתמנו פעם אחרת ובעשרה שעשאם שלוחים בין לכתוב וליתן גט (קכד) בין שעשאם שלוחים להולכה ה אם ביטל מקצת' לא נתבטלו כולם ו (קכה) ויש מי שאומר דבשליחות אם ביטל אחד מהם נתבטלו כולם. סב כד"א שהוא בטל כשביטלו בפירוש אבל אם לא ביטלו בפירוש

ביאורי הגר"א

פני כו': (קכא) אבל כו'. ע"ל סימן קל"ד ס"א
הג"ה: (קכב) שלחו כו' או כו'. ל"ג א' ת"ר
כו' ל"ג צ' ת"ש כו' ורז אפי' אחר שם דרשב"ג מודה שנים
מימי לרבי נשניהם יכול וק"ל כרבי כחש"ש ל"ד א'
(הלכתא) [והלכתא] כו': (קכג) לכתחילה. רש"י
שם ד"ה יכול כו' ושי"פ: (קכד) בין כו'. כלוקימתא
דר"א שם: (קכה) ויש כו'. דסובר כיון דלא

ואומר ר"י כו': (קט) ואין הבעל כו'. ר"ל
דפני השליח והאשה א"ל עדים ומימי חין כו': וע' ה"א
שם ד"ה ופרס ריב"א כו' וענ"ש: (קכ) וי"א
כו'. דאפילו לר"י דלחור בפני שנים היינו נאמן ונאמן ל"ג ת"ר
כו' ומימי חין דקרי להו צ"ד נעין זה בפני זה דלא שייך
לאכשורי זה שלא בפני זה אלא נעדים וכו' ריב"ק שם כו'
ע"ש ונתוס' ל"ג א' ד"ה ר"י א"כ אפילו כו' דדוקא

ברכת אליהו

יכול לבטל זה שלא בפני זה רשב"ג אומר אינו יכול לבטל
אלא זה בפני זה כו'. ושם עמוד ב': ת"ש אומר לשנים תנו
גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי רשב"ג
אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה. ורב אשי אומר
שם, דרשב"ג מודה בשנים שיכול לבטל, ומוקים הברייתא —
דאמר לשנים — בעדי הולכה. מ"מ לרבי, בשניהם — בין
אמר לעשרה ובין אמר לשנים — יכול לבטל זה שלא בפני
זה. וק"ל פרכי, כחש"ש ל"ד א': והלכתא כנחמן (נמי בהא
דאמר הלכה כרבי בשתייהן — רש"י).

(קכג) בגיטין לג א הג"ל בסקק"ב איתא לשון: יכול
לבטל כו'. ומ"ש המחבר: לכתחילה, הוא עפ"י דברי רש"י
שם ד"ה יכול כו', שכתב: מותר לבטל ולומר לשנים מהם
אל תכתבוהו ואין זו לעקור תקנת רבן גמליאל, עכ"ל. ושי"פ.

(קכד) באוקימתא דרב אשי — בגיטין לג ב הג"ל בסקק"ב
— דמוקים הברייתא בעדי הולכה. ופסקינן כרבי דאמר
שיכול לבטל זה שלא בפני זה, מפני שאם בטל שליחות
האחד, לא נתבטלה שליחות השני, ואם ילך השני וימסור
הגט שפיר עבד.

(קכה) דסובר כיון דלא איפסקא הלכתא — בגיטין ל"ד א
הג"ל בסקק"ב — אלא בשתייהן כרבי, בשליחות לא נקטינן
כוותיה, דלא קי"ל כרבי במקום רשב"ג אלא היכא דאיתמר.
וודאי דיש לאפלוני בינייהו כיון דאיצטרך להו לחלוק
בשתייהם: — ר"י שם ע"ש.

ועמ"ש סק"ד. והו"ה כאן — כשמבטל הגט — ה"ז כמוסר
מודעא, ומהני אפילו זה שלא בפני זה. וכ"ה בריב"ש סימן
רל"ב — ששם המקור לדברי ההגה, כמ"ש בב"י, וכמו שצוין
כאן בשו"ע.

(קט) ר"ל דבביטול בפני השליח והאשה אי"צ עדים, ומימי
אין הבעל נאמן לומר שנטלו, אא"כ השליח או האשה מודים
וכו'. וקחנ"א רפ"ד דגיטין ד"ה מפרש ריב"א, וז"ל:
בגון שיש לשליח השני עדים ששמו הבעל שליח קודם שהגיע
הגט ליד האשה שאל"כ חיישינן לקנוניא דאפילו אם יאמר
אחר שהגיע הגט לידה אני שלחתי לבטלו לא נאמינו. —
מרדכי, עכ"ל. ועב"ש [סקצ"א] שכתב — עפ"י דברי המרדכי
הללו שצ"ל —: דאיירי כאן דהגט הוא ביד השליח ואמר
הבעל שביטל וכו'. עכ"ל. וע"ע מש"ש ובסקצ"ב].

(קכ) דאפילו לר"י דאמר בגיטין לב ב דמבטלו בפני
שנים, היינו — כמ"ש בגמ' — משום, "לבי תרי נמי ב"ד
קרי להו". כלומר, בענין כזה — שא"צ מו"מ — אפילו
לשנים קרי להו ב"ד, דכי בעינן ב"ד של ג', היינו במילתא
דשייך בה פלוגתא, וכי היכא דלא להו ב"ד שקול, בעינן
שלשה. ומימי חין דקרי להו ב"ד, בעינן זה בפני זה. דלא
שייך לאכשורי זה שלא בפני זה אלא בעדים, וכו' ריב"ק שם
לג ב. ע"ש בריב"ש סימן רל"ב, שכתב כנ"ל, וחוסף:
דבעינן זה בפני זה דומיא דההיא דפרחובל דמייתי תתם
דקאמר מוסרינן לכה פלוני ופלוני הדיינין וכו'. ובתוס' שם
לג א ד"ה רבי כתבו: אי"צ אפילו לא מהני בלא שנים וכו'
דרקא בפני ג' לרב ששת או בפני שנים ביחד לרב נחמן
הוא דמבטל וכו'. עכ"ל. [ועב"ש סקצ"ג].

(קכא) ע"ל סימן קל"ד ס"א בהגה³⁵.

(קכב) בגיטין לג א: ת"ר אומר לעשרה כתבו גט לאשתי

35 בשולחן ערוך צוין צוין ס"ק זה על דברי הרמ"א: אבל זה שלא
בפני זה לא. וזו ס"ס, וצ"ל על: אבל אם מבטל הגט עצמו אפילו
לאחר שנכתב מהני אפילו זה שלא בפני זה. וז"ש רבנו: ע"ל
סימן קל"ד ס"א בהגה. שכתב שם — לענין מסירת מודעא —:
ואע"פ שלא מסר בפני ב' עדים ביחד רק בזה שלא בפני זה.

ל כפי' יהרמז"ס שס

36 שם כתב המחבר: אמר לה הרי זה גיטך והרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי הרי זו ספק מגורשת. ולפי' גם בנידונו, צרכה להיות ספק מגורשת. ושם בסק'ו כת' שלרמב"ם באומר היום אני את אשתי ולמחר את אשתי אינה מגורשת כלל. ובתשובת ה"ן סימן מג' ולא כמ"ש בדפוס השו"ע סימן מ"ח" — ששם המקור לדברי הרמ"א — תלה דינו במחלוקת הג"ל של הרמב"ם ושם, וא"כ צ"ע למה כתב כאן

נטל וכאלו לאמר היום חין את אשתי ולמחר את אשתי (ב"י גמס תשנ"ג סיון נ"ח).
 סה' נ' (קלב) אם לא גילה דעתו מתחילה שרוצה לבטלו ואמר אחד מלשונות שאינם
 מועילים לבטל הגט מ"מ ערעור הוא לפוסלו וצריך שיתקיים בחותמו. ס' השולח
 גט ביד שליח וביטל הגט ה"ז חוזר ומגרש בו כשירצה שלא בטלו מתורת גט אלא
 מתורת שליחות (קלג) לפיכך אם היה הגט ביד הבעל ובטלו כגון שאמר גט זה בטל
 הוא ע' אינו מגרש בו לעולם וכן אם פירש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר גט
 ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט אינו מגרש בו ואם גירש ה"ז ספק פ' מגורשת
 סו' ז' מי ששלח גט לאשתו וחזר ובטלו (קלד) בפני שנים אחרים וכן מי שמסר מודעא
 על הגט מכין אותו מכת מרדות מפני שגורם להיות ממזרים. סח' ק' (קלה) שליח
 שהביא גט אין חוששין וישאם בטלו הבעל או שמא מסר מודעא ונתנו לאשה בחזקת
 שהוא חי (קלו) ש' אפילו הניחו זקן או חולה (וי"א דוקא חולה צדי שנים אצל הוכה ונעשה
 פ' כח"ש הרש"א גמס תכמי לפרטים וה"ה גמס הרמב"ן). צ' שם צפ"ז מהא דרנ' חנני' וכו'
 ק' שם. ר' כתנ' הנ"י דאל"כ ח"א ליתן שום גט ע"י שליח. ש' תשנה גיטין דף כ"ח ע"א.

באר הגולה
 נ' גמס רש"י
 שם ונשם הרמ"ה
 וכפירושו אצל אס' גילה
 דעתו לנטלו ואמר
 מחלו השונות חינו
 כלום.
 ס' ל' הרמב"ם שם
 כר"נ דאפסיקא הלכתא
 כותיה שם דף ל"ב
 ע"כ.
 ע' כפי גירסתו שם
 בגמ' וכחש"ל צ"ח
 קל"ד סעיף ג' בהג"ה
 ובת"ש התוס' שם.
 קלש"ן ד"צ ע"א.

ביאורי הגר"א

והר"י דהו וס"ל דל"י לנטל וכו' דגיטין ועיין בתוס'
 שם ד"ה התב' כו' ונקדושין שם ד"ה מתורת וכו' הו"מ
 והרש"א שם לזכור לחומת וכו' הרש"א: (קלד) בפני
 כו'. וכן פיר' תוס' נקדושין י"ב צ' ד"ה (וע"ל) [ועל]
 כו' ע"ש: (קלה) שליח כו'. ונחש"ש ל"ג ח' ונחי
 מפני ת"ה ר"י"א כו' וזי תרי כו': (קלו) אפילו כו'.

ע"ל ס"ס קל"ז: (קלב) אם לא כו'. ערש"י שם
 ד"ה חינו מועיל כו': (קלג) לפיכך כו' וכן כו'.
 הרמב"ם כ' ולא גירש אינה נגורשת וכו' דרש"ג דקדושין
 נהי דנטליה כו' והצילו ר"ה ונחש"ש י"ח צ' שאל פייס
 וכפירוש תוס' שם ד"ה שאל כו' י"ס ל"ד ח' אטו התם
 לנטולי כו' ושם (כ"ה) [כ"ה] ח' וי"ד ביטולי כו' והרש"א

ברכת אליהו

וכתבו: וצריך לפרש אתה סבור שהגט יכול ליפסל בביטול
 ולא היא וכו' דמאחר דהגט כתוב כהילכתו א"י לבטלו ואם
 ירצה יחזור ויגרש בו, עכ"ל. וכת' המ"מ שם והרשב"א
 בגיטין שם שיש לחוש לחומרא. וכי"כ הרא"ש שם פ"ד ס"ד.
 (קלד) וכן פיר' תוס' בקדושין יב ב' ד"ה ועל דמבטל גיטא
 ע"ש. [ערש"י פירש שם, דמייירי שביטל בפני השליח, ואיכא
 למיחש שמא יתנו לה השליח לאחר שביטלו, ותנשא בו.
 והתוס' שם הקשו ע"ז: דאין סברא לומר שיתן לה השליח
 כיון שהוא מוחה בו דאטו בהשע"י עסקינן. ולכן פירשו
 דמייירי שביטל בפני אחרים].

(קלב) ערש"י בגיטין לב ב' ד"ה אינו מועיל [ח"ל: משמע
 דהוא אינו מבטלו אלא מעיד בו שהוא פסול והא לא חזינו
 ביה פסול ויתקיים בחותמו, עכ"ל. וכתב ע"ז הב"י: גבי
 אינו מועיל כתב כן ואפשר דה"ה לאומר פסול הוא ורבינו
 משמע ליה דה"ה לכל אינך לישני. וכ"כ הטור בשם הרמ"ה].
 (קלג) הרמב"ם בה' גירושין פ"ו הכ"א כתב: ואם גירש בו
 אינה מגורשת. וכג"ה דרש"ג דקדושין נט ב': נהי דבטליה
 מתורת שליח מתורת גט לא בטליה. ומשמע מלשון זו,
 שאם בטלו בפירוש מתורת גט, הגט בטל. והביאו ראיה
 ממ"ש בגיטין יח ב': שמא פייס. וכפ"י תוס' שם ד"ה שמא
 פ"ו [דר"ל שמא פייס וביטל ואמר גט שנתיב בטל הוא.
 וש"מ שאם ביטל הגט הרי הוא בטל. ושם בתוס' ג"כ
 פירשו דשמא פייס היינו שמא ביטל, אלא שפירשו שמא
 ביטל שליחותם]. ושם לר' א' אמרינן: אטו התם לבטולי
 גיטא בעי וכו'. ומשמע דאי בעי לבטולי גיטא ה"י יכול
 לבטל. ושם נה א': מהו דתימא כיון דאמר כנסי שט"ח
 זה בטולי בטליה קמ"ל אם איתא דבטליה לעדים הוה
 אמר להו וכו'. ומשמע שאם בטלו בפירוש מבטל. והרשב"א
 והר"י שם לב ב' דחו זה, ופ"ל דא"י לבטל הגט, וכג"ה דגיטין
 שם: „גיטא גופא מי קא בטיל“, ומשמע דא"י לבטל הגט.
 ועיין בתוס' שם ד"ה התם וכו', וז"ל: וגם מוקאמר גט
 גופיה מי קא ובטיל משמע דאין לו כח לבטל אבל בקדושין
 בריש והאומר (נט א') כו' משמע דאם בטלו בפירוש מודה
 ר"ג דבטל וכו' עכ"ל. ובקדושין שם בתד"ה מתורת גט לא
 בטליה. ג"כ עמדו על הסתירה בין הגמ' דשם לגמ' דגיטין,

(קלה) מ"מ"ש בגיטין לג א'— אהא דתנן שם לב א' שהתקין
 ר"ג הוקן שלא יבטלו בפני ב"ד מפני תיקון העולם —:
 מאי מפני תיקון העולם ר"א מפני תקנת ממזרים כו' סבר
 לה כר"ג דאמר בפני ב' וזי תרי לית להו קלא והיא
 לא שמעה ולא ידעה ואולה ומינסבא ואיכא ממזרים. ומוכח
 מכאן, ששליח שהביא גט ונתן לה, אין חוששין שמא ביטלו,
 והיא יכולה להנשא.
 (קלו) לשיטה זו אפילו אם הגיע לגבורות, גותנו לה בחזקת
 שהוא חי. וזה כפ"י בגיטין כח א'. דתנן שם: המביא גט
 והניחו זקן או חולה גותן לה בחזקת שהוא קיים. ושם בגמ':
 אמר רבא [וי"ג: רבה] ל"ש אלא זקן שלא הגיע לגבורות
 וחולה שרוב חולים לחיים אבל זקן שהגיע לגבורות וגוסס
 שרוב גוססין למיתה לא. איתביה אב"י המביא גט והניחו
 זקן אפילו בן מאה שנה גותן לה בחזקת שהוא קיים, תיובתא.
 ואבע"א כיון דאיפליג איפליג. ע"כ דברי הגמרא. ושיטה זו

באר הגולה

ת מיתרל דרנה סס.
א טור נשס הרמ"ה
והנה' וי"ו צפ"ו כרנה
סס וכאזע' חומה
סס.

ב וחסנה גס ע"ג.
ג טור וסירוסלמי
שכתנו הרמ"ה
והרש"א סס.

ד שהרי סס כלסטיס
אינס חסיס על
חומותיה חיישינן שחל
פלו עליהס החומה
פתאום יושגי העיר.
ה דללו צ"ד סל
ישראל כיון שגמור
דינו לא חיישינן דהוי

ליה זכותיה וכליגנל צתרא דרנ' יוסף סס ריש דף כ"ט. ו ירושלמי כחמה הרש"א וסר"ה סס וכ"כ הרמ"ה צפ"ו.
א ל' הרמ"ה צפ"ו מהל' גרושין ומחנה ריש גיטין וכחכמים.

טריפה דינו כנוסס). (הנחות אלפסי) ה אבל אם הניחו גוסס לא יתננו לה שרוב גוססים למיתה ואם נתנו לה הרי זו ספק מגורשת א ויש מי שאומר דהא דאמרינן בזקן דוקא בפחות מבן פ' (קלו) לו יותר מק' אצל חנן פ' (טור נשס הרמ"ה) עד בן מאה דינו כנוסס. ס ב עיר שהקיפה חיל ג מאותו מלכות והיו במצו' וספינה המפורדת בים והיוצא לידון בדיני נפשות הרי אלו בחזקת חיים ואם היה גמ אחד מהם ביד שליח נותנו לאשתו ותהיה בחזקת מגורשת אבל עיר שכבשוה כבר או ד עיר שהקיפה חיל ממלכות אחרת וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג ה (קלח) בדיני עכו"ם וומי שגוררתו חיה או שטפו נהר או נפלה עליו מפולת נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים ואם היה גמ אחד מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו ואם נתנו לה הרי זו ספק מגורשת ואם נודע שמת הבעל קודם שיגיע גמ לידה אינו גמ.

קמב דין המביא גט בח"ל. וכו' י"ח סעיפים

א א (א) שליח שהביא גט ממקום למקום בח"ל או מא"י לח"ל או מח"ל לא"י אם

ו ירושלמי כחמה הרש"א וסר"ה סס וכ"כ הרמ"ה צפ"ו.
א ל' הרמ"ה צפ"ו מהל' גרושין ומחנה ריש גיטין וכחכמים.

ביאורי הגר"א

כאזני דסתמו דמתני' וברייתא כותי' וז"ש אב"א כו' שינוייל
הוא רש"א וכ"ד הרי"ף ור"ה גס"פ: (קלו) או
יותר כו'. כפסטר דגו' סס ודלא כרש"י שכת' אפילו
יותר מתשעים וע"ס ד"ה כיון כו' וד"ה אפלוג כו':
(קלח) בדיני עכו"ם. הרמ"ה וכליגנל צתרא. וסר"ה
וסטור פ' כלישנא קנאל דוקא בדיני ישראל אצל בדיני

ברכת אליהו

כיון דנפק ליה דינא לקטלא קטלי ליה. ודברי המחבר הם
כדברי הרמב"ם בה' גירושין פ"ו ה"ט שפסק בלישנא בתרא.
והרא"ש שם פ"ג ס"ה והטור פס' בלישנא קמא דדוקא בדיני
ישראל, אבל בדיני עכו"ם — אחר דחתיים פורסי שנמג —
חשוב כמת. והרשב"א שם פסק בשתי הלשונות לחומרי דבין
בדיני ישראל ובין בדיני עכו"ם ואפילו לבתר דחתום פורסי
שנמג נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים. דללישנא
בתרא ל"ש לן בין חתיים פורסי שנמג ללא חתיים. וכ"כ
הטור בשם הרמב"ה. [וע"ל סימן י"ז סקק"ז].

(א) מ"ש המחבר: „או מא"י לח"ל", הוא בחכמים בגיטין
ב א. דתנן שם: המביא גט ממח"י צריך שיאמר בפ"ג
ובפ"ג כו' וחכ"א א"צ שיאמר בפ"ג ובפ"ג אלא המביא ממח"י
והמוליך (מא"י למח"י — רש"י) והמביא ממדינה למדינה
במה"י צריך שיאמר בפ"ג ובפ"ג. ושם בגמ' מחלוקת —
בטעם אמירת בפ"ג ובפ"ג —: דבה אמר לפי שאין בקיאות
לשמה, רבא אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו. וזרבא,
גם לת"ק, צריך המוליך לומר בפ"ג ובפ"ג, שהרי אין עדים
מצויין לקיימו. וחכמים לפרושי טעמא דת"ק קאיתו, כמש"ש
ד ב: ורבא מתרץ לטעמיה דכו"ע לפי שאין עדים מצויין
לקיימו ורבנן בתראי לפרושי טעמא דת"ק הוא דאתו א.

דחכמים לפרושי טעמא דת"ק קאיתו וכו'. ועיין במ"מ ובלח"מ
בה' גירושין פ"ו ה"ה.

חוברת שהלכה כאביו דפתמא דמתני' וברייתא בותיה. וז"ש
בגמ': ואביקמא כו', שינוייל הוא ולא סמכינן עלה. —
רשב"א שם. וכו' הרי"ף שם והרא"ש שם פ"ג ס"ד —
שהביאו דברי רבא רק לענין חולה וגוסס, ולא הביאו החילוק
בין הגיע לגבורות או לא. ורש"י.
(קלו) כפשטא דגמ' בגיטין כת א הג"ל בסקק"ל — ופסקינן
כאבע"א — דכיון דאיפליג איפליג. ואיפליג היינו בן
מאה, כדאיתא שם בברייתא. ודלא כרש"י שם בד"ה איפליג,
שכתב אפילו יותר מבן תשעים שנה כבר נקרא איפליג.
ועי"ש ד"ה כיון כו', שכתב: כיון דאיפליג משאר דרך כל
הארץ שהארץ ימים עד מאה שנה. ומשמע מדבריו אלה
שרק מבן מאה נקרא איפליג. ובר"ה איפליג הג"ל מ' —
מבן תשעים.³⁷

(קלח) איתא בגיטין כח א: אמר רב יוסף ל"ש (דיוצא
ליהרג נותנים עליו חומרי חיים — רש"י) אלא בב"ד של
ישראל, אבל בב"ד של עכו"ם, כיון דגמיר ליה דינא לקטלא
מיקטל קטלי ליה. א"ל אביו ב"ד של עכו"ם נמי דמקבלי
שוחד. א"ל כי שקלי מקמי דלחתום פורסי שנמג (לשון פורסי
הוא פסק דין — רש"י), לבתר דמיחתם פורסי שנמג לא
שקלי. וללישנא בתרא אמרו שם: איכא דאמרי אמר רב
יוסף ל"ש אלא בב"ד של עכו"ם, אבל בב"ד של ישראל,

37 ועיין בב"ש סקק"ז ובהגהות הרש"ש בגיטין שם.

1 בבאה"ג סקא כתב: „וכחכמים", ויש מקום לטעות דהיינו
ולא כת"ק, לכן כתב רבנו דאין כאן מחלוקת בין ת"ק לחכמים. רס

באר הגולה

ב כר' יוחנן ונתת
 כותבים שם דף ה' ע"ב
 ודף ג' ע"א.
 ג חזקוניא שם ונפרש
 שם חזקוניא שם ונפרש
 שם חזקוניא שם ונפרש
 שם חזקוניא שם ונפרש
 ד שם דף כ"ג ע"ב.
 ה חזקוניא שם.
 ו שם חזקוניא.
 ז חזקוניא שם.

היה השליח עומד בשעת כתיבת הגט וחתימתו ה"ז אומר ב בפני שנים בפני נכתב ובפני נחתם (ב) ואח"כ יתן לה בפניהם ותתגרש בו (א) ואע"פ שאין עידיו ידועים אצלנו ג ואפילו היו שמות עידיו כשמות העכו"ם אין חוששין להם ד (ד) ואם בא הבעל ועמד וערער אין משגי' בו ה לפיכך אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גט זה ולומר בפני נכתב ובפני נחתם ו וכן שליח שהביא גט מא"י ואמר בפני נכתב ובפני נחתם אע"פ שאינו צריך אם יבא הבעל ויערער אין משגיחין בו (ה) ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה אל ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו ז ויש לשלוח להיות מכלל הג' שקיימו אותו (ו) ואם לא נתקיים ונתן לה

ביאורי הגר"א

גט כו' אם נתקיים כו' ויחש וסוגין כרצא משום דפרך
 שם לרצה תנן הנוציל כו' ת"ש דנעל כו' ת"ש הנוציל כו'
 ולע"ג דשנינוהו סינוייל הול הר"מ וכ"פ הר"ש והרמב"ם
 וס"פ דלא כרצא"ל ש"כ דסוגין כרצא והניזיל רלויות וער"ג
 שזהו כל רלויותיו. עתו"ס ה' ח' ד"ה אלימא כו':
 (ו) ואם לא נתקיים כו'. ונתני' רפ"ג הנוציל כו':

דרב' ח"ל דרצא ועמ"ש למטה: (ב) ואח"כ יתן
 כו'. עמ"ש: (ג) ואע"פ שאין כו'. ונתני' ט' ח'
 הנוציל כו' הלא"ה ח"ל וכן נותני' הרקסונה וגמרא שם
 כמה פעמים: (ד) ואם בא כו'. ו' ז' כ"ג ועמ"ש
 ג' ח' ד"ה חד כו': (ה) ואם אין השליח כו'.
 הרי"ף שם וסוגין כרצא והכי דליכא עדים דחזקוניא ל"ל
 לומר בפני נכת' ובפני נחת' וכחש"ס ה' ח' ת"ש הנוציל

ברכת אליהו

שמקיימו כשר, ולא חיישינן לשאין בקיאין לשמה. וכמ"ש
 הר"ף שם: וסוגין כרצא והיכא דאיכא קדים דמקיימי ליה
 ליצ' לומר בפ"ג ובפ"ג. ופמ"ש"ה א: ת"ש המביא גט
 ממה"י ונתנו לה ולא אמר לה בפ"ג ובפ"ג אם נתקיים
 בחותמיו כשר. ומ"ש הר"ף: "וסוגין כרצא"ל משום דפרך
 שם ד ב: ה א לרבה: תנן המביא כו' ת"ש דנעל כו' ת"ש
 המביא כו'. ואע"ג דשנינוהו, שינוייל הוא ואשנינוייל לא
 סמכינו. — הר"ן שם. וכ"פ הר"ש שם פ"א ס"ג הרמב"ם
 בה' גירושין פ"ו ה"ח וס"פ. דלא כרצא"ל — המובא שם
 בספר הוכחות שכתב דסוגין כרצא והיכא דאיכא קדים ע"ו.
 וער"ג שם שדחה כל ראיותיו. [גראה שמכאן ואילך הוא
 ליקוט]. עתו"ס בגיטין ה' א ד"ה אלימא כו'. [דשם בגמ'
 איתא: תנן המביא גט ממה"י ואינו יכול לומר בפ"ג ובפ"ג
 אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו והוינן בה מאי ואינו יכול
 לומר אלימא חרש חרש בר איתווי גיטא הוא כו'. וכתבו
 שם התוס': ולא בעי למימר כגון אלם או שלא ראה כתיבת
 הגט דא"כ הו"ל למימר ולא אמר, עכ"ל. ומ' מדברי התוס'
 שאם השליח לא ראה כתיבת הגט אי"ל ליתן הגט אא"כ
 יתקיים בחותמיו, כמ"ש המחבר].

(ו) נתני' רפ"ג דגיטין טו א: המביא גט ממה"י ואמר
 בפני נכתב אבל לא בפני נחתם וכו' פסול. [ועב"ש סק"ד
 ובאה"ג סק"ח].

כמ"ש הפ"י: דמספקא להו בסברת המקשה בהא דקאמר
 ופסיל ליה אם כונתו דפסיל ליה ממש וכו' מהו לבתר דמשני
 השנים ומסיק דמעיקרא מידק דייק נראה דפשיטא להו להתוס':
 אליבא דכל הפירושים דאי אתי בעל ומערער לא אשגחין ביה
 כדמשמע פשטא דלישנא דגמ' לקמן וכו' עכ"ל. ועי' בחידושי
 הרשב"א בגיטין ו' שהוכיח מדברי הגמ' כמ"ש רבנו. ועי' בפ"י
 מ"ש ובפ"ג ט א. ובגמ' בה"ק אה"ע"ז סימן פ"ה ד"ה ובהו נראה,
 וכאן בב"ש סק"ב ובתורת גיטין ובערוך השלחן סי"ח.

ואפילו לרבה, צריך המוליד לומר בפ"ג ובפ"ג, למפגא
 דגמ' שם ד ב דרבה אית ליה דרבא. ועמ"ש למטה.
 (ב) עמ"ש, שצ"ל בפ"ג ובפ"ג בשעה שנתנו ליד האשה
 או סמוך לו מיד תוך כדי דיבור. [ועמ"ש סק"א. וצ"ל
 שם"ש כאן המחבר: "ואח"כ יתן לה בפניהם", היינו תוך
 כדי דיבור, כמ"ש בב"ש סק"ט].

(ג) נתני' בגיטין ט א: המביא גט ממה"י וא"י לומר
 בפ"ג ובפ"ג אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו. הלא"ה —
 כשאומר בפ"ג ובפ"ג — א"צ לקיים חתימת העדים. וכן
 במתני' הראשונה תנן: המביא גט בא"י א"צ שיאמר בפ"ג
 ובפ"ג ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו. ומ' דבחז"ל —
 כשאומר בפ"ג ובפ"ג — א"צ קיום בחותמיו. וגמ' שם
 כמה פעמים.

(ד) בגיטין ו ב אמרינן שאם אמר בפ"ג ובפ"ג אפילו
 בא"י מהני דאי אתי בעל מערער לא משגחין ביה. ושם
 כן ב אמרינן: בחז"ל דאי אתי בעל מערער לא משגחין
 ביה (שהצריכה לומר בפ"ג וזה קיומו ותו לא חיישינן
 לעירערו ואי מערער לא מהימן — רש"י). ועתו"ס שם ג
 א ד"ה חד כו'.

(ה) זהו כרצא — בגיטין ב ב הנ"ל בסק"א, דטעמא שצ"ל
 בפ"ג ובפ"ג — לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ואם יש מי

2 דברי התוס' הם אהא דמקשה הגמ' שם: האי קולא הוא
 חומרא הוא דאי מצרכת ליה תרי לא אתי בעל מערער ופסיל
 ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה. ועי' כתבו התוס': יש
 לפרש דפסיל ליה ממש אע"ג דלא מהימן וליכא אלא לעי'
 בעלמא מיפסל וכו' ומיהו אין נראה לר"י לפרש שיהא פסול
 משום לעז בעלמא כיון דקים לן שהוא כשר וכו' עכ"ל. רואים
 אנו שגם התוס' מסקים שאפילו אם ערער הבעל הגט כשר.
 והא דלא הביאו התוס' דברי הגמ' הנ"ל בדברי רבנו, הוא

באר הגולה

ח כתב ה"ה סי' א"ל
אני צטל ומ"ש צנוגל
בדין הוא דקיום לא
נע"י וכו' שם דף ג'
ע"א וס"מ כתב מהר"א
דתי"ו והכ"ל אין
הולך מותר שם דף
ה' ע"ב.

ס שם גריס הפ' כתב
והולך מותר וכתב
ה"ה ונראה שהוא סוגר
[לדע"ג] דקיום שערות
דרננן הכל שהנצל
מערער וטוען צרי
שהולך וזו"ף והוא לינה
יודעת צוה דבר והעמוד

ה"ז ח פסול עד שיתקיים (ח) ואם בא הבעל וערער ולא נתקיים ט אינה מגורשת
אבד הנט' הרי זו ספק מגורשת (ח) ומפני מה הצריכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם
בח"ל כ כדי שלא תהיה האשה צריכה לקיימו אם יבא הבעל ויערער מפני שאין
עדים מצויין לקיימו (ט) ממקום למקום בח"ל (י) ונ"ל דהאידינא אפילו בא"י צ"ל בפני
נכתב ובפני נחתם. הגה: (יא) וצומן הזה המניח גט אפילו מניח לזית צעיר אחת צ"ל
צפני נכתב וצפני נחתם (תוספות ריש גיטין) וע"ל סימן קמ"א סעיף כ"ה לדון ליתנו צומן
שהנצל צעיר (יב) וי"ל דאם יש לשליחות הרשאה וכתוב זה מי הם עידי הגט דזה מקרי נתקיים
צחותמיו ואם כן אין השליח צ"ל צפני נכתב וצפני נחתם (רש"י סימן תקס"א ויורדכי ריש
התקנל) (יג) ויש חולקים ואומרים דהרשאה לא מקרי קיום (ריב"ש סימן ש"ח
וצמ"ד) וכן נוהגין דשליח אומר צפני נכתב וצפני נחתם אף כשיש לו הרשאה ואין
לשנות. ב ובעל שהביא ראיה ברורה בשני עדים שגט זה שנאמר בו בפני
נכתב ובפני נחתם מווייף הוא הרי זה בטל. ג (יד) מ כשם שא"צ לקיים

אשה על חקקה דה"ל ח"א. י שם דלנחל אי הוה גט קיים היה נתקיים. כ כרנל ומשום עיגול דאשה הקילו שהשליח
נאמן כשאוור צפני נכתב וצפני נחתם. ל שם מ"ש צנוגל חלף ערער תרי ותרי נינהו וכו' שם דף ט' ע"א וכ"ש שליח שלל
יפה כמו יותר מקיום גמור. מ טור וכ"כ הר"ש גריס גיטין ונשואה כלל מ"ה וט"פ.

ביאורי הגר"א

(ז) ואם בא כו' אבד כו'. ע"ל סימן קמ"א ס"ג:
(ח) ומפני מה כו'. כרנל וכו': (ט) ממקום כו'.
שם דף ג' א"צ כו'. איני כו': (י) ונ"ל כו'. הר"ם
שם ג"ס הרמב"ן אע"ג דלמירין שם צומן שאין צה"מ כו'
השתא מיהא ליכא בתי דינין (דקניע) [דקניעין].

כרבת אליהו

המקדש קיים, מפני שהשיירות מצויות עקב בתי דינין
הקבועים, השתא מיהא ליכא בתי דינין דקביעי, ולפיכך
אפילו בא"י צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם.

(יא) בגיטין ו א : ור"א מצריך באותה שכונה והא רבא
דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו שאני בני מחוזא
דגידי. ועת' שם ר"ה שאני כו', וז"ל : מכאן פוסק ר"ת
דהשתא בזמן הזה צ"ל בכ"מ בפ"ג אע"ג דקיי"ל כרבא
דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו ולא משום לשמה מ"מ
צריך דהשתא בכל מקומות גידי כבני מחוזא, עכ"ל.

(יב, יג) כמו באותה בי תרי, דאמרינן בגיטין ב ב דלרבא
אצ"ל בפ"ג ובפ"ג. ודעת ה"ש חולקים, דדוקא שהם נעשו
שליחים, אצ"ל בפ"ג ובפ"ג, דמסתמא חתמו העדים בפניהם
או ידעו חתימתם. וע"ש בריב"ש סימן ש"ח באריכות, וע"ל
סי"ח בדין אתויה בי תרי, ומש"ש.

(יד) ע"ל סימן קמ"א סי"א, ושם כת' המקור לדין זה.

(ז) ע"ל סימן קמ"א ס"ג. [ושם בסקצ"ר כת' שהל"מ
מקשה ע"ז, מהא דמוכח בגמ' דמדאורייתא לא בעי קיום,
ואפילו אם הבעל מערער, הוי רק חששא מדרבנן שהצריכו
קיום, ועב"ש סק"ה].

(ח) כרבא וכו' [דאמר בגיטין ב דטעם אמירת בפ"ג ובפ"ג
לפי שאין עדים מצויין לקיימו כנ"ל בס"ק א', ח'].

(ט) בגיטין דף ב ב : איכא בינייהו (בין רבה לרבא)
כו' אינן באותה מדינה במדינת הים (כגון מעיר לעיר במדינה
אחת וכו') לרבה בעי למימר דהא אין בקיאין לשמה לרבא
דאמר לפי שאין וכו' ומתניתין משום עירעורא דזיוף הוא
הכא ל"צ דהא שכיחי שירתא — רש"י *.

(י) כ"כ הר"ם בריש גיטין בשם הרמב"ן [בפנינו כחוב
בטעות : הרמב"ם] אע"ג דאמרינן שם ד ב : "בזמן שאין
בה"מ קיים כו' כיון דאיכא בתי דינין דקביעי מישכח שכיחי".
— שולחן אצ"ל בא"י בפ"ג ובפ"ג, אף בזמן שאין בית

אפילו באותה מדינה, וזה עפ"י מ"ש בגיטין ו א : שאני בני
מחוזא דגידי, המובא לקמן בסק"א. וכן מפרש הב"ש בסק"א
את דברי המחבר. אולם כנראה שרבנו אינו מפרש כן, שהרי
ציין כאן רק לדברי הגמ' בוף ב. והלח"מ שם הקשה על
דברי המ"מ עי"ש. ורבנו מפרש שמ"ש הרמב"ם והמחבר
"ממקום למקום", היינו ממדינה למדינה, אבל באותה מדינה אפילו
בחז"ל אצ"ל בפ"ג ובפ"ג — לרבא דפסקינן כותיה. וכן פירש
בהגה"מ שם אות א' את דברי הרמב"ם, וז"ל : נראה דר"ל ממדינה
למדינה אבל ממקום למקום באותה מדינה עדים מצויין לקיימו.
[ועי"ש אות ב', וצ"ע, ועיין בערוך השולחן סי"א]. והרי"ף
והרא"ש והרמב"ם והמחבר לא הביאו הך דבני מחוזא דגידי.

3 גם בבאה"ג סק"כ כתב : כרבא. ובאה"ג ציין זאת אדברי
המחבר : כדי שלא תהי' האשה צריכה לקיימו וכו', ורבנו
הקדים לציין זאת על דברי המחבר : ומפני מה הצריכו לומר
בפ"ג ובפ"ג בח"ל, שכן הוא לשון הגמ' שם : מאי טעמא (צריך
שיאמר בפ"ג ובפ"ג) וכו' רבא אמר לפי שאין עדים מצויין
לקיימו. ובבאה"ג שם הוסיף : ומשום עיגונא דאשה הקילו
שהשליח נאמן כשאמר בפ"ג ובפ"ג. ורבנו, נראה שכוון להשמיט
זאת, מפני שטעם זה — משום עיגונא אקילו בה רבנן — נאמר
בגמ' שם ג א לא רק אליבא דרבא, אלא גם אליבא דרבנן.
4 מ"ש המחבר : "ממקום למקום בח"ל" הם מדברי הרמב"ם
בה' גירושין פ"ז ה"ה. ומדברי המ"מ שם מ' שמפרש דהיינו

באר הגולה

ג שם מהל דמונין
ווייזי לה איתתא וכו'
שם דף ה' ע"ג וה"ה
לקרוב וכ"כ הר"ן
שם.
ס שם גסס הר"פ.
ע שם גסס מורו הר'
ונתם גרני שמואל.
פ שם וות"ש כחמים
גזרייתא שם כינל
יעשה וכו' וכ"כ
התוספות שם.

הגט כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם כך א"צ לקיים עידי השליחות אלא נאמן לומר שהבעל עשאו שליח (טו) (נעדים) אעפ"י שאין מכירין חתימת עידי השליחות או אפילו אין לו שום עדות בשליחות אלא שאמר שהבעל עשאו שליח כראוי נאמן (ועיין לעיל סימן קנ"ח סעיף י"ח וסעיף ל"ד כינל נוהגין לכתהילם). ד נ בד"א שנתנו לה בפני ב' כשאין השליח (טז) קרוב או פסול אבל אם הוא קרוב או פסול צריך ליתנו לה בפני ג' זולתו. הגה: (יז) וי"ח דיש להחמיר אפילו אין השליח קרוב או פסול ליתנו לה לפני ג' כדי שלא ינצל ליתנו לה בפני שנים אף כשהוא קרוב או פסול (טור) גסס הרי"ף) וכן נוהגין ויש מחמירין עוד ליטול שנים אחרים לעידי וחסירה ולא יהיו קרובים לדיינים ולא לאיש ולא לאשה גם ה"נ שיוצאים לא יהיו קרובים לעידי הגט ולא לשליח (נכסד) גיטין) וע"ל סימן קנ"ח סעיף ל"ג (מ) יש מחמירין ואומרים דהרצ הנוטל שטר ונסדר נתינת הגט לא יהיה אחד ונ"ל היוצאים לדיינים אלא יושבי ג' אחרים והרצ שאל כל השאלות ונסדר הנתינה (נכסד) גיטין כן עשה מהר"א"י). ה (יט) אותם שנתנו לה בפניהם אין צריכין לישב וכשאומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם צריך לעמוד ע ויש מי שאומר שלכתחלה צריכים לישב אותם שאומר בפניהם ב"נ וב"נ (כ) ולכתחלה יתנו לה ביום ולא בלילה (תוס' ריש גיטין).

ביאורי הגר"א

כו' כיון שהקילו אף עד נעשה דין והעד צענודה כו"ש
נפ"ד דשנועות: (כ) ולכתחלה כו'. והא דמי
למשפט כו"ש כאן דלריך שלשה וע"ל ס"ס קכ"ג חנל
בהגמ"ר סימן תת"פ תכ"א בלילה דסוף דין הוא ע"ש:
(כא) אומר כו'. עתו"ס שם ד"ה יטלנו כו':

(טו) בעדים. כס' האחרונה שם: (טז) קרוב.
תוס' שם ד"ה הי"ג כו' וכ' הרי"ג שיש חולקים:
(יז) וי"א כו'. אע"פ דק"ל כר"י דלא חיישין לאשה
או קרוב נזמ"ז חיי"א. שם: (יח) יש מחמירין
כו'. כו"ש נפ"ד דנכורות וע"ל נס"ס ס"ד: (יט) אותם

ברכת אליהו

איתתא וסמכי עלה (לאכשורי גמי בשנים ואשה לא חזי
לאצטרופי בהדיהו לתלתא — רש"י) ואידך אשה מידע ידעי
ולא סמכי עלה. ואע"פ דק"ל כר"י, דלא חירשנין לאשה
או קרוב, בזמן הזה חירשנין. — שם⁵.

(יח) כמ"ש בפ"ד דפכורות כ"א: הנוטל שכר לדון דיניו
בטלים וכו'. וע"ל בפ"ד הגט סימן קנ"ד ס"ד ומש"ש ס"ק
ט', י'.

(יט) כיון שהקילו שאף עד נעשה דין, והעד בעמידה
כמ"ש בפ"ד דשנועות ל ב: בעדים ד"ה בעמידה דכתיב
ועמדו שני האנשים (דברים י"ט י"ז).

(כ) דהא דמי למשפט, כמ"ש כאן דצריך שלשה. וע"ל ס"ס
קכ"ג⁶. אבל בהגמ"ר דגיטין סימן תת"ף (בפנינו: סימן
חס"ת) מכשיר בלילה דסוף דין הוא ע"ש, וז"ל: כיון דקיום
שטרות דרבנן יכול ליתנו בלילה ולא דמי לקיום שטרות
דעלמא דתחלת דין הוא אבל הכא סוף דין הוא.

(כא) עתו"ס בגיטין ה ב ד"ה יטלנו כו', וז"ל: מכאן

(טו) פס' האחרונה בסימן קמ"א ס"א, ששליח הולכה צריך
למנותו בעדים.

(טז) בגיטין ה ב אמרינן שאם הגט הובא ע"י אשה צריך
ליתנו בפני ג', מפני שאין האשה — שהיא פסולה לדון —
יכולה להצטרף לג'. ופתו"ס שם ד"ה ה"צ כ"ה כתבו דהו"ה
קרוב, שהרי הוא פסול לדון. וכתב שם הרי"ף שיש חולקים
„שאף הקרובים מצטרפין לשלשה דאע"פ דדיינים קרובים
לבעל דבר פסולין בעלמא אפ"ה הקלו להכשירן כאן כמו
שהקלו והאמינו הבעל דבר לקיימו ולומר בפ"ג ובפ"ג
וכדתנן האשה מביאה גיטה ובלבד שתהא צריכה לומר
בפ"ג ובפ"ג ואעפ"י לא הכשירו שתצטרף האשה לג' משום
דאשה לאו בת דין היא כלל".

(יז) בגיטין ה ב: איתמר בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן
ור"ה חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה תסתית
דרי"ה הוא דאמר בפני שנים כו' ובהא קמפלגי דמר סבר
כיון דאשה כשירה להביא את הגט זימנין דמייתא לה

5 מ"ש רבנו "שם", כונתו לדברי הר"ף המובאים בטור.
ובטעות ציין בדפוס השו"ע על דברי הרמ"א טור בשם
הרי"ף, וצ"ל: טור בשם הר"ף. וז"ל הר"ף: אע"פ וכ' טוב
ליתנו בפני ג' שלא יבאו לטעות כשהשליח קרוב או אשה.
ומפרש רבנו שמש"י הר"ף: טוב וכו' הוא מפני שבו"ה ז'
חיישין שמא יבאו ליתנו לה בפני שנים אף כשהשליח קרוב
או אשה.
6 שם כתב הרמ"א: ואין לגרש בלילה ואם גירש בלילה י"א
דהוי גט פסול. ובביאורי הגר"א שם סק"ב ציין לעיין בח"מ

סק"ד שכתב: ואינו יודע מה ענין דין לגט וכו'. וע"ש בפ"ת
סק"ו מ"ש בשם הנו"ב תנינא אה"ע סימן קי"ד שאף אם נאמר
דנתינת הגט לא הוי דין, אבל בגט ע"י שליח שצ"ל בפ"ג ובפ"ג
הוי כקיום שטרות שצ"ל ביום. ובהגהות רעק"א שם ציין לדברי
הרמ"א כאן, וכאן ציין לדברי הרמ"א שם, והשאר בצ"ע (ומ"ש
כאן בהגהות רעק"א: ס"ס קכ"ז הוא ס"ס, וצ"ל: ס"ס קכ"ג).
ונראה שכונתו רעק"א ורבנו להקשות שהרמ"א כתב שם שצ"ל
לגרש בלילה אפילו בלי שליח, א"כ מה ה"ר צריך כאן לומר
בנתינת השליח: ולכתחלה יתנו לה ביום ולא בלילה.

באר הגולה

ז כחכמים נזריחא
ס.

בשעה שנותנו ליד האשה או סמוך לו מיד תוך כדי דיבור (כג) לפיכך נתנו לה ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שגשתק פסול עד שיתקיים בחותמיו. ו אם אחר מלאומרו יותר מתוך כדי דיבור או שלא אמרו (כד) (נפני האשה) (טור) (כה) או שנתנו לה בינו לבינה אעפ"י שגשאת ז נטלו ממנה וחוזר ונותנו לה בפני שנים ואומר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם (כו) ואם לא נטלו ממנה הרי זה פסול עד שיתקיים בחותמיו. הגה: (כו) ולכן אלס לא יוכל להניח גט אעפ"י שיוכל לכתוב ב"כ וצ"ח דל"ל בפ"ו (ריב"ש סימן ר"ח) (מח) וי"ל דל"ל לומר נטלו הקודש דהיינו בפ"ה ונפ"ח (כ"ח) מהר"ש פ"ק מסדר גיטין) ואם עם הארץ הוא מקרין אותו מלה נמלה ומוודיעים לו נלע"ז הפירוש (גם זה נסדרים) ויהי נדענך אם אמרו נלע"ז נראה לי דכשר.

ביאורי הגר"א

האשה. טור צ"ח הרמ"ה וכו' דוקא לכתלה ועי"ז ס"ק ה' ונ"ע: (כה) או שנתנו לה כו'. ע"ש ג' א': (כו) ואם לא כו'. כנ"ל ס"ל ועתו"ס שם ד"ה כ"ל כו'. (כז) ולכן אלס כו'. כנ"ל: (כח) וי"א כו'. כן דקדק מלשון הרא"ש פ"א סי"ג אצל התוס' כ' דנענין שיאמר כו' וליתא דל"ד רק הענין שתקנו הכתובים שאף

נזכרופסי השו"ע חסר פניאורי הגר"א סק"כ"ב (כג) לפיכך כו'. שם ט' א' וי"ל נחתם אלס נחתם עדות נענין תפיהס ולא כו' כחש"ש ע"ל א' חזן מעדי מיתה ועתו"ס שם דף [ה'] א' ד"ה אילימא כו'. והר"ח חולק ע"ז וכו' להכי ל"ק אלס דמכני כמו נעדי מיתה וכ"ש כלן דהכתב מוכיח ועריב"ש שם: (כד) בפני

ברכת אליהו

בגט ממיתה, אלא הטעם הוא כמש"ש, דבגט בחו"ל כיון דאי אתי בעל ומערער לא משגיחין ביה ליכא למיחש שרוצות לקלקלה. ועב"ש סק"א. (כד) כ"כ הסו"ר בשם הרמ"ה. וכתב דוקא לכתלה. ועי"ז סק"ה וצ"ע.

(כה) עיין בגיטין ג א. ושם ובגמ' אמרינן, שכל הנאמנות שיש לשלוח באומרו בפ"ב ובפ"ג, הוא מפני שמוסרו בפני ב' או ג', ולכן מעיקרא מידק דייק ולא אתי לאורועי נפשיה. ולפיכך אם נתן לה הגט בינו לבינה הוי כאילו לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם.

(כו) כנ"ל פ"א, שאם לא אמר בפ"ב ובפ"ג פסול עד שיתקיים בחותמיו. ועמש"ש. ובגיטין ה ב איתא: המביא גט ממח"י ונתנו לה ולא א"ל בפ"ב ובפ"ג יוציא והולד ממזר דר"מ וחכ"א אין הולד ממזר כיצד יעשה יטלנו הימנה וחוזר ונתנו לה בפני שנים ויאמר בפ"ב ובפ"ג: ועתו"ס שם ד"ה כיצד יעשה, וז"ל: כיצד יעשה לרבנן שתינשא לכתחילה או אם נישאת שלא תצא אבל הולד א"צ תקנה דבלא תקנה לא הוי ממזר דלית להו כל המשנה כו' עכ"ל. [וכאן שנקט המחבר לשון „פסול“, משמע שאם נשאת לא תצא, כבכל מקום שזכר לשון פסול. ועב"י ובי"ש סק"ד].

(כז) כנ"ל בסק"ג, דס"ל דלא מהני עדות בפ"ב ובפ"ג בכתב.

(כח) כן דקדק מלשון הרא"ש בגיטין פ"א סי"ג, וז"ל: אבל התוס' כתבו שאין להכשיר סומא ע"י קן קולמוס משום דנראה שקרן אם יאמר בפ"ב ואם יאמר שמעתי קן קולמוס אינו מועיל דבעינן שיאמר בלשון שתקנו חכמים וכו' עכ"ל.

לחלק בין מדבר עמה או לעדים וכו' עכ"ל. וז"ש רבנו: וצ"ע. ויש דפוס שו"ע שכתוב בביאורי הגר"א: ועד"ו סק"ה. ואולי צ"ל: ועד"מ סק"ה. שגם בדי"מ שם דחה דברי הרמ"ה והבי"י. ובס"ז הג"ל ס"ס: ולענין ולא זו הדרך כלל בדברי הרמ"ה ור"י מקינן דהם ס"ל דאיצ"ל לומר כן (מכאן חסר), עכ"ל.

משמע דצ"ל בשעת נתינתו בפ"ג מדקאמר יטלנו הימנה והו"ה לאחר נתינתו תוך כדי דיבור דמהני כו' אבל לאחר כדי דיבור מספקא לר"י אי מהני כל זמן שעוסקים באותו ענין או לא וקודם נתינתו מספקא לר"י אי מהני כו' עכ"ל. [ועב"ש סק"ט].

(כג) נתנו בגיטין ט א: המביא גט ממח"י וא"י לומר בפ"ב ובפ"ג אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו. ושם בגמ': מאי א"י לומר אילימא חרש חרש בר אתווי גיטא הוא והתנן וכו' הבמ"ע כגון שנתנו לה כשהוא פיקח ולא הספיק לומר בפ"ב ובפ"ג עד שנתחרש. ולאו דוקא נחתם א"י לומר בפ"ב ובפ"ג, אלא הו"ה נחתם. ולא מהני שיעיד בכתב, דעדות בעינן מפייהם ולא מפי כתבם, כמש"ש קא א, חזן מעדי מיתה. ולכן נקט המחבר כאן: נשתתק. ועתו"ס שם דף ה א ד"ה אילימא כו', וז"ל: ולא בעי למימר כגון אלס או שלא ראה כתיבת הגט דא"כ הול"ל ולא אמר, עכ"ל. הרי שגם התוס' סוברים שאלם א"י להעיד בפ"ב ובפ"ג מתוך הכתב. והר"ע שם ט א חולק ע"ז, וכתב דלהכי ל"ק אלס, דמהני מתוך הכתב, כמו בעדי מיתה. וכי"ש כאן דהכתב של הגט מוכיח, כדאיתא שם כג ב: אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא את גיטתו וכו' מה בין למיתה (דאמיתה לא מהימנין ואגט מהימנה — רש"י) שהכתב מוכיח. ועריב"ש סימן ר"מ. [ושם כתב דלא מהני כאן כתיבה באלם כמו בעדי מיתה. דשאני בעדי מיתה דאקילו בה רבנן. ואע"ג דמקילים יותר לענין לומר בפ"ב ובפ"ג מדדי מיתה, לענין נשים שאינן נאמנות בעדי מיתה, ואעפ"כ נאמנות להביא גיטה, וזה לא מפני שיש להקל

ד ז"ל ה"טו סק"ה: וכתב ב"י (על דברי הרמ"ה) ולא ידעתי מנ"ל אי מדקתני וחוזר ויתנו לה ויאמר בפ"ב כו' אין הכרע מזה דאפשר דאורחא דמלחא נקט והקשה עוד וזה צריך לאומרו בשעת נתינתו איך האיד אמר דאמר לסהוי ולא ליליה ותיקן דלא אמר כמדבר עמה אלא כמדבר עם העדים ותימה ע"ז מגליה דא מאחר שאומר עכ"פ בפני עדים ע"כ ואין לך דוחק גדול מזה

באר הגולה

ק הר"ע"ש נשואה ומפנה שם משום דכיון שנת העל בטל השליחות ומועקה אין השליח חלוק לומר צ"ע"נ ונפני נחתם. ר גיטין דכ"ט ע"ג פשיטין מונחיתין אין שליח האחרון וכו'. ש פשיט שם דף ה' ע"ג שליח נעשה עד ונעשה דין נדרתן כגון קיום שטרות כיוצא בו. * לשון פוסם כלומר שאני מחלוק ונפסם מקומי רש"י נכתובות דף ק"ה ע"א.

ח (כט) קאם לא אמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם ומת הבעל אין תקנה ליטלו ממנה לחזור וליתנו לה ולומר בפני נכתב ובפני נחתם ואין לו תקנה אלא להתקיים בחותמיו. ט ר שליח שעושה שליח יעשה בפני ב"ד ש דהיינו שנים והוא מצטרף עמהם אם הוא כשר לדין ואומר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנותנו לשליח וכן אחר לאחר עד מאה וכל אחד אומר בפני בית דין (ל) (נשעת נתינה לו תוך כדי דיבור) (סדר גיטין) שליח ב"ד אני וכן יאמר האחרון בשנותנו לידה. הנה: (לא) ולאו דוקא ה"ל ליטול חלל ה"ה אם אומר אני השליח נעשיתי לפני צ"ד סגי (מ"כ תקון יטן) (לב) ואפילו לא אומר כלום אם יש לו הרשאה והוא נזקק עיגון יש להקל (ריב"ש סימן יח) [שי"ת] וכן יאמר כל אחד לתנינו והנני פלוני צר פלוני נעמה חותך פלוני צר פלוני להיות שליח נמקומי * ונחריקתי ויהיה ידך כידי כו' לנרש פלונית בת פלוני אשתו של פלוני צר פלוני בכל מקום שתוכלנה והנני נותן לך רשות לעשות שליח ושלח שליח וכו' ומיד שיגיע הגט ליד פלונית בת פלוני אשת פלוני צר פלוני תהא מורשת כו' (הכל בסדר גיטין) כדרך שנתפאר לקמן בסדר הגט סעיף ל' ואין שליח צ"ד לריד הרשאה כמו שליח הראשון אבל נזהרין בהרשאה כמו בשליח הראשון (ריב"ש סימן נ"ג) וע"ל סימן קמ"א סעיף כ"ד ואפילו לא היו חתומים על ההרשאה רק צ' וכתבו צ"ל עדות ולא צ"ל דיינות נאמן השליח השני לומר שהיו ג' או שהוא היה עמהם (ג) ולא שייך צ"ל עד נעשה דין (ריב"ש סימן שי"ח) (לד) ולא חיישינן לצ"ד טועין חל"כ אנו מכירין בזהותן בסדרו הגט שאין בקיאותן שאלו אפילו כתבו כהוגן חוששים להם

ביאורי הגר"א

נפניהם ואפילו אינן חתומים רק שנים כמ"ש נש"ע דהיינו שנים כו' וכמ"ש למטה. ואפי' לא כו' וכמ"ש נחוש משפט סימן מ"ו סכ"ט בהג"ה ואם כל השלשה כו' וכמ"ש הראי"ה נפ"צ דכתובות דוקא נאמן דלית ביה ריעותא דלא חתומי חלל תרי וה"ה כלן אש"ל חלל שנים: (לג) ולא שייך בזה כו'. כמ"ל נש"ע וכמ"ש ה' צ': (לד) ולא

הגט עצמו כשר בכל לשון וכ"כ דהיינו ח"ש מיהו כו': (כט) אם לא כו'. כמ"ש (ה') [ה'] ה' ת"ש התנאי כו'. ונעשה"נ וכמ"ש כ"ט צ': (ל) בשעת כו'. כמ"ל ס"ו: (לא) ול"ד כו'. ריב"ש סימן שי"ח וכ"ה שם צנ"ח דקא"ל כי משוי שליח בפני צ"ד כו' ו' שאין הב"ד מונחין אותו חלל השליח עצמו: (לב) ואפי' לא אמר כו'. כיון שחתומים על הרשאה ע"כ נעשה

ברכת אליהו

ממנה אותו. (לב) כיון שחתומים על הרשאה, ע"כ נעשה בפניהם. ואפילו אינן חתומים רק שנים כמ"ש המחבר בש"ע: דהיינו שנים והוא מצטרף עמהם כו'. וכמ"ש למטה בהגה: ואפילו לא היו חתומים על ההרשאה רק ב' וכו'. ואע"פ שלא מוזכר בשטר השליחות שהיו ג' בצירוף השליח, אין חשש בזה, מאחר שגראה מתוך הלשון שהיו ג' יחד עם השליח. וכמ"ש בח"מ סימן מ"ו סכ"ט בהג"ה: ואם כל השלשה חתומים א"צ לכתוב במוטב תלתא הוינא. ועמ"ש ס"ק ס', ס"א. וכמ"ש הראי"ה בפ"ב דכתובות כב א — גבי שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריכין למיכתב במוטב תלתא הוינא וחד ליתוהי — דדוקא משום דאית ביה ריעותא דלא חתומי אלא תרי, הא אי חתומי תלתא ל"צ למיכתב תלתא ולא בי דינא. וה"ה כאן שא"צ אלא שנים חוץ מהשליח. (לג) כמ"ל בש"ע בס"א ובסעיף זה, וכמ"ש בגיטין ה ב דבנה שליח נעשה עד ועד נעשה דין. (לד) כמ"ש בב"ב קלח ב: הלכתא אין חוששין לבית דין טועין.

וליתא, דל"ל לשון הקדוש, רק הענין שתקנו חכמים, שא"פ הגט עצמו כשר בכל לשון. ונ"כ בד"מ סק"ו. וי"ש בסוף התנה: מיהו בדיעבד אם אמרו בלע"ז נראה לי דכשר.

(כט) כמ"ש בגיטין ה א: ת"ש המביא גט ממח"י ונתנו לה ולא א"ל בפ"ג ובפ"ג אם נתקיים בחותמיו כשר ואם לאו פסול. וזהו שסיים המחבר: ואין לו תקנה אלא להתקיים בחותמיו. ועבד"ה סק"ק שהביא — שלכן לא מהני אחרי מיתת הבעל לומר בפ"ג ובפ"ג —, משום דכיון שמת הבעל בטל השליחות ומועקה אין השליח נאמן לומר בפ"ג ובפ"ג. וכמ"ש בט ב: אילו מת בעל מידי משא אית בהו כולוהו מכח מאן קאתו מכח דבעל קאתו איתיה לבעל איתנהו לכולהו ליתיה לבעל ליתנהו לכולהו.

(ל) כמ"ל ס"ו, לענין אמירת בפ"ג ובפ"ג, וכמ"ש סק"א. וה"ה לענין אמירת שליח ב"ד אני צ"ל בשעת נתינה או תוך כדי דיבור.

(לא) כ"כ בריב"ש סימן שי"ח. וכ"מ בגיטין כט ב בהמ', דקא מדיקא ליה כי משוי שליח בב"ד או אפילו שלא בב"ד. מי שאין הב"ד ממנין אותו, אלא השליח עצמו

באר הגולה

(גם זה ע"ס).

י ת כשבא לעשות שליח אחר א"צ שיהיה בפניו אלא אומר בב"ד הרי פלוני שלוחי אפילו שלא בפניו (לה) וכן יכול למסור שליחות לב"ד שחב יעשו שלוחים אחרים ויכולים לעשות שליח שלא בפני שליח ראשון. הסה: (לו) וי"ל דלא ניהני שיאמר שליח צ"ד אני מאמר שלא שמוע שהשליח אומר צפני נכתב וצפני נחתם אלא צריך שיהיה לו הרשאה או שיתקיים הגט צהותיו (ריב"ש סי' כ"ג). יא א חסומא (לו) בשני (עיניו) אינו יכול להביא גט של חוצה לארץ מפני שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם (לה) לפיכך אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא פתוח ונסתמא ב ה"ז אומר בפני נכתב ובפני נחתם ונותנו לה ג והוא שמכיר האשה במביעות קול ואם אינו מכירה במביעות קול לא מהני מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת (לט) ד אע"ג דמהני בפקח (מ) (ועינין גמי פקח שני עדים כשרים שאינן קרובים ולא ד כח"ס החוספות שם כיון דיכולין להטעות את הסומא יש לחוש יותר שחל יטעוהו וכ"פ ע"פ.

ביאורי הגר"א

דייק צ"ל מדברי ריב"ש וע"ש: (לו) בשתי עיניו. ד"מ ס"ק טי גסם ס"ג ופשוט הוא: (לה) לפיכך כ"ו. גמרא שם: (לט) אע"ג כ"ו. תוס' שם ד"ה (מ"ח) [מתי] כ"ו ור"ג ור"פ וכח"ס כ"ט ב' מי קלומר כ"ו. וכח"ס ל' סיון קו"ל סלי' צה"ה: (מ) ובעינין כ"ו. כן דייק צה"ה שם מדברי סה"ת ולע"ג דלמדין

חיישינן כ"ו. כח"ס צ"ג קל"ח ב': (לה) וכן יכול למסור כ"ו. טור. וכנ"י הרי"ף כי משוי שליח צ"ד כ"ו ומפרש הטור דקל"י ג"כ צפניו על שליח ראשון ונקט ב' הקולות וכ"כ רי"ף אצל הרמב"ם פי' גירסת הרי"ף על שליח שני דל"ל השליח השני להיות צלוחו מעמד שמה ומכל מקום הכל א' לדינא: (לו) וי"א כ"ו. כן

ברכת אליהו

מצתה פתוח ונסתמא דמצי אמר הכי גמי דכשר, והא קתני פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח כשר, חזר ונתפתח אין לא חזר ונתפתח לא, הו"ה דאע"ג דלא חזר ונתפתח ואידי דקתני שפוי ונשתטה וחזר ונשתטה וכ"ו תנא גמי פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח וכ"ו. (לט) בתוס' בגיטין כג א ב"ה ממי כתבו: ,,ושמא יש לחלק דדוקא סומא שיכול להטעותו ויש לחוש יותר שמא יטעותו, לכן לא מהני מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת, משא"כ בפקח. ואם כי בתוס' כתבו בלשון ,,ושמא, אבל ברי"ע שם כתב: ובודאי שכן עיקר וכו'. וכ"כ ש"פ. והר"ג שם הביא רא"י, ממש"ש כט ב: מי קאמר ליה אבא בר מניומי ולא את, ושם מדובר, שהשליח לא הכיר בעצמו את האשה, ואעפ"כ אמרינן שיכול ליתן לה הגט עפ"י מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת. דכח"ס סימן קמ"א סלי' מהגה (וכמש"ש סק"ח).

(מ) כן דייק בתרומת הדרשן סימן רל"ח מדברי ספר התרומה הלכות גיטין סימן קכ"א. ואע"ג דאמרינן ביבמות ל"ב ב:

(לה) כ"כ הטור. ובגירסת הרי"ף בגיטין ל א: כי משוי שליח בב"ד כ"ו. דאיתא שם בגמ': כי משוי ב"ד שליח בפניו או שלא בפניו הדר פשטה בין בפניו בין שלא בפניו. כ"ה גירסת רש"י. ומפרש דהיינו שהב"ד יכולים לעשות שליח שלא בפני השליח הראשון. והרי"ף גורס: כי משוי שליח בב"ד כ"ו. ומפרש הטור דקאי ג"כ בפניו על שליח ראשון, ונקט ב' הקולות: בין שלא בפני השליח הראשון ובין שלא בפני השליח השני הממונה. וכ"כ רי"ף גמ"ב בת"כ ב"ד בח"ג. אבל הרמב"ם בה' גירושין פ"ו הכ"ד — שהביא רק הדין של שלא בפני השליח השני הממונה — פי' גירסת הרי"ף על שליח שני — דא"צ השליח השני להיות באותו מעמד שמה. ומ"מ הכל א' לדינא.⁸

(לו) כן דייק ב"י מדברי ריב"ש סימן ג"ג. ועכ"ש.⁹

(לז) ד"מ סק"ט בשם סדר גיטין סימן ע"ו. ופשוט הוא, שהרי סומא באחת מעיניו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. (לח) ברי"ש סעיף זה כ' בבאה"ג סק"א: ,,משנה גיטין דף כ"ג ע"א. ומ"ש כאן: לפיכך וכו', הוא גמרא שם: אלא

זה מלשון הטור, שכתב: ,,וכשבא לעשות שליח א"צ שהיה בפניו אלא אומר בפני ב"ד הרי פלוני שלוחי אפילו שלא בפניו וכן יכול למסור שליחותו לב"ד וכו'. ויכולים לעשותו שליח בפני השליח הראשון. ומלשון וכן וכו', משמע שאין הדין השני — שלא בפני השליח הראשון — נלמד מהדין הראשון — שלא בפני השליח הראשון. ועמ"ש בסימן קמ"א סק"ל, וכאן בפ"א סק"ח.

9 ז"ל ב"ש סק"ד: ,,הב"י מדייק כן מדברי הריב"ש ובסימן קמ"א כתבתי באריכות. ובסימן קמ"א סק"ו דן אם השליח נאמן לומר שעשאו שליח — כשהגט מקוים ואינו אומר בפני ובפני. והסק"ס שם — כמו שכתב כאן בסק"ו — שמדברי הריב"ש המובאים כאן, מוכח דס"ל שנאמן.

8 הב"י — אחרי שהביא פירוש הרמב"ם ודברי רי"ו — כתב: וכן נראה שהוא דעת רבינו (הטור) שכתב שני הדינים לקולא וג"ל הטעם משום דחזקא משמעע מחברתא וכמ"ש הר"ן לגירסת רש"י והמספתי שב"ד יכולין למנות שליח שלא בפניו שמתעבן שהבעל יכול למנות שליח שלא בפניו גם לגירסת הרי"ף מדרשטין דאין שליח הממונה צריך להיות במעמד נשמע דאין שליח ראשון צריך להיות במעמד כשהב"ד ממנים שליח אחר, עכ"ל. נראה מדברי הב"י, שמפרש שגם דעת הטור — היא כפירוש הרמב"ם בגירסת הרי"ף — דקאי על השליח השני. אלא דלמד מזה, הו"ה שאין השליח הראשון צריך להיות באותו מעמד. אבל מדברי רבנו נראה, שמפרש בדעת הטור — לפי גירסת הרי"ף — דקאי בין שלא בפני השליח הראשון ובין שלא בפני השליח השני. וצ"ב מהיכן למד רבנו פירוש זה בדעת הטור. ויאויל למד

פסולים (ת"ה סימן רל"ח). יב ה (מא) אם יש עדים שהבעל מסר לסומא זה נ"ז
לגרושין כשר שהרי כיון שיש עדים אינו צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם (מב) ו ויהיב
לה באפי הנהו סהדי גופיהו (מג) ואם נתקיים כחותמיו כשר בכל גוונא.
יג (מד) ו האיש שנתן גט לאשתו ונכתב ונחתם בפני' ואמר לה הרי את שלוחי
להולכה עד כ"ד פלוני והם יעמידו שליח ויתנו לך גט זה ותתגרשי בו הרי זו
נאמנת לומר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם וזריכה לאמרו נשעה שהגט יוצא מתחת

ביאורי הגר"א

ציננות ל"ט ז' אשתודעיהו כו' וכן גט כו' וכתש"ל
סימן ק"כ ס"ג כן יש לחוש שחל יטעוהו כו' ודבריו אינן
נראין: (מא) אם יש כו'. כס' הראשונה נס"ל
נהגיה: (מב) ויהיב לה כו'. דלא להוי חזי דגר
והוא כשיטת הרי"ף נפ' מרונה אלל לדעת תוס' שם

ברכת אליהו

(מג) כנ"ל כפ"א, דבנתקיים כחותמיו אצ"ל בפ"נ ובפ"נ.
[ועמ"ש].

(מד) בגיטין כג ב' האשה עצמה מביאה את גיטה ובלבד
שהיא צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ. ובגמ' שם כד א איכא
תרי אוקימתות. לאוקימתא קמא מיירי: דא"ל הוי שליח
להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוי שליח להולכה
וקבלי את גיטיך מיניה. ולאוקימתא בתרא מיירי: דא"ל
הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם אימר
קמי בי דינא בפ"נ ובפ"נ ומשוי בי דינא שליח וליתבה
ניהליך. דברלי המחבר הם כאוקימתא בתרא. וכן הרי"ף
ורא"ש שם פ"ב סכ"ט לא הביאו אלא הדיא אוקימתא.
ועת"ש שם ד"ה אימר כו', וז"ל: קצת תימא מ"ל היא
ומ"ל ב"ד ואמאי קאמר ואב"א ושנא לשון זה חלוק מלשון
ראשון דבלישנא קמא אינה אומרת בפ"נ אלא בשעה שתקבלו
אע"ג דבפרק כל הגט ובכל דוכתא משמע שצ"ל בשעה
שהגט יוצא מיד השליח שמא הכא שיכול לומר בשעת
גירושין עדיף טפי, עכ"ל. וזהו מ"ש בהגה: וצריכה לאמרו
בשעה שהגט יוצא מתחת ידה. ובחידושי הרשב"א כתב שם
דאף ללישנא קמא צריכה לומר בפ"נ בשעה שהגט יוצא
מתחת ידה ולישנא קמא — שלא מזכיר שתאמר בפ"נ בשעה
שהגט יוצא מתחת ידה — אלישנא בתרא סמך, דמשי"ש:
אימר קמי ב"ד כו', קאי אבולחו לישנא¹¹.

לשון הגמרא סתם ולא כתב דברי התוס' משמע דס"ל (כרשב"א)
שליח זה שוה לשאר שליחים דעלמא וכולם בשעה שהגט יוצא
מידו צ"ל בפ"נ ובפ"נ. וסיים — על דברי הטור — ולכן רבינו
לא כתב דברי התוס'. ואילו ה"י הב"י סובר שיש מחלוקת בין
לישנא קמא ללישנא בתרא, לא ה"י מביא דא"י מזה — שהרא"ש
לא כתב דברי התוס' — שלא ס"ל כתוס', שילי שפסק כללישנא
בתרא, ובכל גוני צ"ל בפ"נ בשעה שהגט יוצא מתחת ידה. ומדברי
רבנו נראה שמפרש שאמנם יש מחלוקת בין לישנא קמא ללישנא
בתרא, ולכן כתב: כאוקימתא בתרא שם שכן הרי"ף ורא"ש לא
הביאו אלא הדיא אוקימתא וכו'. ור"ל שפס"ל כללישנא בתרא שתמיד
צ"ל בפ"נ בשעה שהגט יוצא מתחת ידה. וזה לא כדברי הב"י
שדעת הרא"ש כהרשב"א. ואח"כ הביא רבנו דעת הרשב"א שגם
ללישנא קמא צ"ל בפ"נ בשעה שהגט יוצא מתחת ידה. ונעב"ש
סקכ"ו ותורת גיטין ובית מאיר.

אשתודעיהו (דאחותה דמיתא מאבא ניהו) כו' ואפילו
קרוב ואפילו אשה. וכן בגמ' מהני הכרה אפילו עפ"י אשה
וקרוב, ונמשיל סימן ק"כ פ"ג וכמשי"ש סק"י, כאן יש
לחוש שחל יטעוהו, ובעינן עדות גמורה, דהא קמן סומא
מסתמא בכל התורה יכול הוא לסמוך על שני עדים אם
יעידו זהו איש פלוני, וגבי שליחות הגט חיישינן שמא
יטעוהו, וא"כ איכא למימר נמי אפילו פיקח בעינן עדות
גמורה, ולא סגי בגולי מלתא, אע"ג דבמילי אחרנא סגי
בכה"ג. — כ"כ בתה"ד הג"ל, דבריו אינן נראין¹⁰.

(מא) כס' הראשונה כפ"א בהגה, שאם יש שני עדים על
השליחות — אע"ג שהם לא נעשו שלוחים — אצ"ל בפ"נ
ובפ"נ, וכמשי"ש סק"ב.

(מב) דלא להוי חזי דגר. והוא כשיטת הרי"ף, כפרק
מריבה ב"ק ע ב. אבל לדעת תוס' שם ד"ה למעוטי ובפ"ג
דב"ב נו ב ד"ה אלא, אין לחוש לזה. [דלרי"ף שם, כל
שלא מועילה ראייה של כת אחת בלי הכת השניה, הוי
חזי דגר. אבל לתוס' שם ושם, אם עדי הכת הראשונה
לא היו יכולים לראות יותר, לא נקרא חזי דגר. ולדעת
תוס', גם כאן אין לחוש, ומותר למסור אפילו בפני עדים
אחרים, ולא נקרא חזי דגר, מאחר שהכת הראשונה —
שם עדי השליחות — לא היו יכולים לראות אז יותר.
ועמ"ס סק"ז וב"ש סקכ"א].

10 נראה שכונתו מחמת קושי הסי' בסק"ו ע"ש. ועיין ב"ש
סקכ"ט ותורת גיטין כאן ובסימן ק"כ בביאורים סקכ"ב, ופ"ת
כאן סקכ"ג ובסימן קמ"א סקל"ט, ובבהגות שי למורה כאן
ובסימן קמ"א סל"ו, ובערוך השלחן כאן סמ"ט.

11 בחדושי מהרש"א על התוס' שם כתב: ק"ק דבלישנא בתרא
נמי יכולה לומר בשעה שתקבלו ואמר דבי הלשונות מחולקים
בזה וללישנא בתרא לא עדיף ליה לומר בשעת גירושין א"כ הדין
קושין לדוכתין מ"ל היא ומ"ל ב"ד ולמה לשון ראשון נקט
שהיא עושה שליח ובלשון ב' נקט דבי דינא עושה שליח ויש
לייבש ודו"ק. עכ"ל. וי"ש בהגות קרני ראם אות ב' ובמהר"ם
שי"ף ובתורת גיטין מ"ש ע"י. ומדבריהם יוצא שאין מחלוקת בין
לישנא קמא ללישנא בתרא. אלא דבאופן דלישנא קמא — שהיא
עושה שליח — אומרת בפ"נ בשעת קבלת הגט, ובאופן דלישנא
בתרא — שהיא ממנים שליח — אומרת בפ"נ בשעה שהגט יוצא
מתחת ידה. וכן נראה מדברי הב"י, שכתב שמדברי "הראש שכתב

באר הגולה

ח פשוט שם גמרא.
 ט כמו שהוכיח ה"ה
 טז נספח"ז מסוגיות
 הגמרא שם וכו'
 הטור.
 י פשוט שם גמרא.
 כ הריב"ז שם נסתנה
 סיון שפ"ה.
 ל ל' הרמז"ס שם
 חמשה שם דף ס"ו
 ע"א וכו' וכו' לה
 רב אשי שם.
 מ חיימרל דרבי אלעזר
 שם ופירש רש"י שטה
 ראשונה שטה שם
 האיש והאשה והזמן
 והתוספת סוף דף ה'
 פירשו שטה ראשונה
 דומתהא סיונו לשום.

ידה (טור והרא"ש) והם נוטלים אותו ונותנים לשליח ליתנו לה כמאמר הבעל (מה) ואם לא התנה עליה הבעל תנאי זה והרי הגט יוצא מתחת ידה ה אינה צריכה לומר כלום והרי היא בחזקת מגורשת (מו) וואע"פ שלא נתקיימה התימת ידי העדים שעדים שהתומים על הגט כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי כל זמן שאין מערער ואפילו אמר לה אל תתגרשי בו אלא בב"ד פלוני תנאה בעלמא היא וכשתבא לאותו ב"ד והגט ברשותה מתגרשת בקבלה ראשונה ואינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם. יד (מו) ויש חולקים ואומרים שאין להתירה לינשא ע"י גט שיוצא מתחת ידה אם לא נתקיים בחותמיו אע"פ שאין עליו עוררים (מח) שמעולם לא שמעו מי שנהג קולא כזו. הנה: (מט) בעל שניגד גט לשאתו והוא צעמו חוליכו ממוקם שכתנו אותו עד מוקם הכניסה לריק למסרו לה כשליח ולריך לומר צ"כ וצ"כ כמו השליח כדי שלא נגד לטעות גם כשליח אחר ונאחר שעכשיו אינן בני תורה (צ"י צ"כ ח"ח).
 טו ל נכתב מקצת הגט בפניו ונחתם וכלו בפניו אם מקצתו הראשון הוא ה"ו אומר בפני נכתב ובפני נחתם (ג) מ אפילו לא נכתב בו אלא שיטה אחת בפניו

ביאורי הגר"א

הריב"ז סיון שפ"ה שמשוה דין האשה לדין השליח וקושיה גמ' אשה כו' דלא מהני נפשי ונפשי כיון שכבר נתגרשה ולריך קיום וכשתל סיו וסיו: (מח) שמעולם כו'. שם הריב"ז: (מט) בעל כו'. מאחר כו'. דמוילא ח"ל כחש"ש ה' ח': (ג) אפילו כו'. כפיר' תוס' ה' ב' ד"ה אפילו כו' ורש"י ט"ו ח' ד"ה

צטעה כו' ולינשא קומא חלינא נתרל סיון דחש"ש חיוור קמי צ"ד כו'. קלי אכולהו לינשא: (מה) ואם לא כו'. קושית (הגמ') [הגמ'] שם: (מו) ואעפ"י כו'. הרמז"ס דלס נתקיים ח"ל בפני נכתב ונפשי כחש"ש צט"א וע"כ נלא נתקיים חיויר ואפ"ה פריך אשה מכי כו'. חיויר ע"ש: (מו) וי"ח כו'. הראב"ד פ"י"ג ח"ג וכו'

בכרת אליהו

האשה לדין השליח. וקושיה הגמ' בגיטין כד א: אשה מכי מטי גיטה לידה איגרש' לה — הנ"ל בסמ"ו, שממנה מוכח כשיטת הרמב"ם — יפרשה הראב"ד בדרך אחרת: דלא מהני בפ"ג ובפ"ג, כיון שכבר נתגרשה מכי מטי גיטה לידה, ואינה שליח, אין דיבורה מועיל כלום, וצריך קיום, דומיא לשליח — שלא אמר בפ"ג ובפ"ג בשעה שנתן לה הגט — שאין תקנה אלא בקיום, ובמש"ל פ"ו ופ"ו. ומ"ש המחבר: „שמעולם לא שמעו מי שנהג קולא כזו", הוא שם בריב"ש¹².

(מט) דמרינא איצ' לומר בפ"ג ובפ"ג, כחש"ש בגיטין ה א: הוא עצמו שהביא גיטו אצ"ל בפ"ג ובפ"ג וכו'. [ועב"ש סקב"ז].

(ג) איתא בגיטין ה ב: אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב א"צ רב אשי אמר אפילו קן קולמוס וקן מגילתא. ובבא"ה סק"מ ציין לפרש"י שם טו א ולפירוש התוס' שם ה ב. דברי המחבר הם כפיר' תוס' שם ד"ה אפילו כו', ח"ל: פירש שלא ראה אלא שיטה ראשונה דמסתמא סימנו לשמה, עכ"ל. ורש"י טו א ד"ה שיטה כו' לא פירש כן, ח"ל: שיטה ראשונה שבה שם האיש והאשה והזמן.

וכי אין האשה מתגרשת אלא בשבהא' לב"ד ותאמר בפ"ג ובפ"ג והלא מכי נתנו לה הבעל נתגרשה וכו'. וצ"כ למה לא צוינו דברי הרשב"א כאן. [ועט"ו סק"ח וב"ש סקב"ז].

(מה) בבא"ה סק"ח כתב: פשוט שם בגמ'. והיינו קושיה הגמ' בגיטין כד א — אהא דתנן שם כג ב: האשה עצמה מביאה את גיטה ובלבד שהיא צ"ל בפ"ג ובפ"ג: — אשה מכי מטי גיטה לידה איגרש' לה. ופירש"י: ולמה לה לומר בפני נכתב הא לאו שליח היא. ופרקינן דמייירי שא"ל הרי את שלוחי להולכה וכו', כמ"ש בריש סעף זה. אלמא דבלא התנה עליה תנאי זה, אינה צריכה לומר כלום. [וכ"כ המ"מ בה' גירושין פ"ז הכ"ד].

(מו) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ז הכ"ד. ורא"י לדבריו, מסוגיא דגיטין כד א הנ"ל בסמ"ה, דע"כ מייירי בלא נתקיים, דהא נתקיים, אצ"ל בפ"ג ובפ"ג, כחש"ש בס"א. וע"כ בלא נתקיים מייירי, ואפ"ה פריך: „אשה מכי מטי גיטה לידה איגרש' לה". כלומר כיון שכבר נתגרשה בקבלת הגט מה צורך לדבר אחר. אלמא אעפ"י שהגט אינו מקום, היא מוחזקת בו בגרשה. — מ"מ שם ע"ש [שהביא עוד ראיות לזה].

(מז) בבא"ה סק"כ כתב: הריב"ש בחשובה סימן שפ"ה ואין זה כ"כ בדקדוק. כי זוהי שיטת הראב"ד בה' גירושין פ"י"ב ח"ב. וכתב הריב"ש שם שהראב"ד משהו דין

12 גם בחידושי הרשב"א בגיטין כד א חולק על הרמב"ם, והביאו הב"י: ועל קושיה הגמ' שם: „אשה מכי מטי גיטה לידה איגרש' לה", כתב: לפי ששנינו האשה עצמה מביאה גיטה ואינה מגורשת עד שתביא גטה ותאמר בפ"ג ובפ"ג ולפיכך הקשו

באר הגולה

ג ויחלף דרב אשי
 זשס וכפ"י רש"י
 ס ברייתא ונחמ' ס
 ד ר' ע"א.
 ק דר' משנה דרב
 הדיא ס לקיח' דרב
 אחי וכו' ס.
 פ ס משנה ה"ג.
 ז משנה ס דף ט"ו
 ע"א.
 ק וספיקא דרב אשי
 ס ע"ג וכדפרש' ס
 דענין או כולו נקיים
 הגט או כולו נקיים
 שטרי'.
 ר ג' וספיקא דרב
 אשי ס.
 ח כלישנא קמא דרב יהודה דרב אשי וכו' ס ד' ט"ז ע"א.

(גא) ואפילו שמע קול קולמוס כותב וחתמו העדים בפניו ה"ו אומר בפני נכתב ובפני נחתם וכן אם יצא הסופר לשוק וחזר והשלים הגט אינו חושש שמא אחר מצאו ואמר לו ולשם אשה אחרת כתבו וואם בא להחמיר ולעמוד על כתיבת כולו אין שומעין לו שלא להוציא לעז על גימין הראשונים וכל זה בכתיבתו אבל בחתימתו צריך לעמוד עליהם מתחלה ועד סוף. טז אמר בפני נכתב ולא אמר בפני נחתם או אמר בפני נחתם ולא אמר בפני נכתב או אמר בפני נכתב חציו האחרון ונחתם כולו או שאמר בפני נכתב כלו ונחתם עד אחד אבל לא העד השני אינו כלום ק אפילו אם הוא אחד מעירי הגט ואמר העד האחד חתם בפני וזאת היא חתימתו יתקיים בחותמיו ו ואם העיד הוא ואחר עמו על חתימת העד השני שלא חתם בפניו שפיר דמי ש ואין צ"ל אם העידו שנים אחרים על חתימת אותו העד שלא חתם בפניו. יז (גב) ת הו' שלשה עדים חתומים בו וחשנים חתמו בפניו אע"פ שהאחד חתם שלא בפניו אין בכך כלום. יח (גג) א עשה הכעל שנים שלוחים להוליך גט לאשתו אע"פ שלא נכתב ונחתם ש מסק' דרנא ס. ת טור גס חסונת אביו הר"ש כלל מ"ו. א כלישנא קמא דרב יהודה דרב אשי וכו' ס ד' ט"ז ע"א.

ביאורי הגר"א

היה מחתם נדרענה ואחד לוור צפ"נ וצפ"נ (כז') [גנ'] עדים כו'. פלוגתיהו דר"י ור"ל דאתפלגין ח"ל חתמו גט זה וחתמו ומקצתו היום ומקצתו למחר ר"ל למחר כשר והשאר על תנאי ר"ל עד שיחתמו בו גיטם ונבג' שלנו גרסינן להיפוך וק"ל כר"י נבג' שלנו ע"ש ס"ג: (נג) עשה כו'. מסקנא ס' י"ז ח' וכן ס"ל לרנצ"ח ס' וכן גליש' קמא דר"י ס' ט"ז ח' דכן ס"ל לרנצ"ח כמ"ש י"מא דרנא כו'. לא כו'. ושם ב' ב' ד' ב' וק"ל כרנא

שיטה כו' לא פירש כן: (גא) ואפי' כו'. כפיר' השני נרש"י ס' ועוד יש פרושים אחרים ועסג"ל ס' ד"ה ור"ח כו': (גב) היו כו'. דעמ"ל משה שאין עדים מצויין לקיימו ונמקום הקיום הוא וא"ל קיום חלף על ב' עדים כמ"ש נפ' ג"פ וכן ח' לרנא וכמ"ל סט"ו דאפילו שטה הראשונה ואפילו קל קולמוס כ"ש כה"ג וא"ל לכל האריכות הזה דהא אפי' קרונים השאר כשר אפילו בכלם כמ"ש י"ח ב' וכ"כ ס' גס הירושלמי

ברכת אליהו

וא"ל לכל האריכות הזה, דהא אפילו קרומים השאר, כשר אפילו ב"בולכס", כמ"ש בגיטין יח ב, וכמ"ש סימן ק"כ ס"ט. וב"כ הרא"ש שם בשם הירושלמי שם פ"ב ה"א: ה"י מחתם בארבעה ואחד אומר בפ"נ ובפ"נ ב' קדים כו' פלוגתיהו דר"י ור"ל דאתפלגין ח"ל חתמו גט זה וחתמו ומקצתו למחר ר"ל למחר כשר והשאר על תנאי ר' יוחנן אמר עד שיחתמו בו כיום. ובפ"נ שלנו שם גרסינן להיפוך, וק"ל כר' יוחנן בגמ' שלנו. וע"ש בראש"י שהאריך בזה וסיים: והא ליכא למימר דבדוכתא דנהיגי למחתם תלתא הוו כתיי עדים דעלמא וצריך השליח להעיד על כלן דכיון דחכמי הגמרא לא הצריכו [ג'] עדים אלא בגט מקושר משום מנהגא בעלמא דנהיגי לא פסלינן לגיטא. (גג) מסקנא דגמ' בגיטין יז א: הא הגט יוצא מתחת ידי שניהם מכשרי רבנן כו' יתד היא שלא תמוט. וכן מ"ל לרנצ"ח שם טז ב. וכן בלישנא קמא דר"י שם פז א: אר"ש בר יהודה אר"י כו' שנים שהביאו גט ממ"ה איצ' שיאמרו בפ"נ ובפ"נ. ואע"ג דאיכא שם לישנא אחרינא דר"י סובר דשנים שהביאו גט ממ"ה צ"ל בפ"נ ובפ"נ, פסקינן כלישנא קמא, דכן מ"ל לרנא — דעמא דצ"ל בפ"נ

(גא) בבא"ה סק"ג ציין שזה כפי' רש"י בגיטין ו א. וברש"י יש שם שני פירושים ידברי המחבר הם כפיר' השני ברש"י שם — אהא דאמרינן: אפילו קן קולמוסא וקן מגילתא — ח"ל: ולי נראה קן קולמוס' קול הקולמוס כשהוא כותב וקול היריעה שהוא נשמע כמי שאומר קן ואת דגרסי קול קולמוסא, עכ"ל. ועוד יש פירושים אחרים. וקמ"ל שם פ"א ס"ג ד"ה ור"ח פ' כו', וז"ל: ור"ח פירש שמע שאמר הבעל כתוב גט לאשתי פלוגתא שאני מגרשה וראה שלקח הסופר והמגילתא לכתוב בה הגט לשמה דיו ורב האי פירש שמע חיתוך הקולמוס והמגילה שחתך הסופר לכתוב בה הגט עכ"ד ויכול להיות שכל הלשונות אמת ואיוו מהם שיהי' דיו וקיי"ל כרב אשי וכן פסק רב אלפס ז"ל. — מא"ו, עכ"ל. (גב) דעמא — דצ"ל בפ"נ ובפ"נ — משום שאין עדים מצויין לקיימו, ובמקום הקיום הוא, וא"ל קיום אלא על ב' עדים כמ"ש בפרק גט פשוט¹⁸. וכן אף לרנא — דעמא דצ"ל בפ"נ ובפ"נ משום לשמה — מהני מה ששנים חתמו בפניו, וכמ"ל בפ"נ ואפילו שיפה הראשונה סגי ואפילו קל קולמוסא, כ"ש כה"ג. כ"כ בשו"ת הרא"ש כלל מ"ו פ"ג.

או פסול תתקיים עדות בשאר וכו'. ועב"ש סקל"ד ותורת גיטין ובית מאיר ופ"ת סקל"א וחומ"מ סימן מ"ה ס"ב ושם בביתאור הגר"א וש"ך סכ"ג.

13 דברי רבנו הם משו"ת הרא"ש כלל מ"ו ס"ג שצויין בבא"ה ג סק"ה. אולם מ"ש רבנו: "כמ"ש בפ' גט פשוט" אינו מדברי הרא"ש אלא — הוספת רבנו. וראה שכחותו למ"ש בב"כ קסב ב: ה"י ארבעה וחמשה עדים חתומים על השטר ונמצא אחר מהן קרוב

באר הגולה

ב ר"י נח"ג.

ג רמב"ם שם בפ"ז.

ד הרשב"א לדעת

הרמב"ם ובעל ההלכות.

ה טור גמס הרמ"ה

ויופרא שם משום דכל

כת וכת תני דבר

דכ"ע מורו דלא

והנפרי וכתב המחבר

בפניהם נותנים אותו לה ותהיה מגורשת (נד) ב והוא שחיו כשרים להעיד ג שחרי
 אין הבעל יכול לערער בגט זה אע"פ שאינו מקיים שחרי שלוחיו הם עדי
 (נה) וי"א דאם גל הבעל וערער לריך להקיים נחתמיו (טור וכן משמע מהר"ן לדעת ז"י)
 (נו) ד וי"א שאפילו לא עשה שליח אלא אחד והשני מעיד שבפניו נתן הבעל לזה
 הגט להוליך לאשתו א"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם (נז) ה ויש מי שמצריך
 בזה שימסרנו בפני עידי שליחות עצמם. יט (נח) ו שנים שמביאים גט ואחד
 אומר בפני נכתב ואחד אומר בפ"נ * אם אין שליח אלא אחד מהם לא ינתן לה
 גם צדק היות ומ"מ דבריו צריכין תלמוד' דכשנסתרו בפני עדים אחרים אומץ קרי ליה הני דבר הרי עד שליחות תמוד ועדות מסירה לתוד.
 * דלא שניהם טול אחיהם מחלוק וסרי יא כהן ב' שליחים וכו"ש כנעוף דלעיל.

ביאורי הגר"א

(נו) וי"א כו. תוס' ט"ז ח' ד"ה אלל כו' והר"ש והר"מ
 רפ"ב מחלות הטעם הנ"ל ומה חילו יאמרו צפנינו גרשה.
 שם: (נו) ויש כו' ע"ל סי"ז: (נח) שנים
 כו' וכן כו' אמר כו'. מתני' רפ"ב וכלוקימתא דגמורא שם
 דאין הגט יולא מתחת ידי שניהם וכו' וע"ש בגמורא
 (ס"ז) [ט"ז] ח"כ ארשני אמריי ל"ש כו'. ח"ל חזי

כח"ש נס"א ועתי"ם (צ"ב) [צ' צ'] ד"ה דאתיה כו'.
 ושם ט"ז ח' ד"ה אלל כו' וכ"כ הר"ש שם ושם וכו"פ:
 (נד) והוא כו'. דהא טעמא משום מה (אלו אמרו) חלילו
 יאמרו] כו' שם ט"ז צ': (נה) וי"א דאם כו'. כ"יו
 צרי"ג שם ש"כ דכל שיש עדים כו' שוב אין לחוש למוזויף
 ועתי"ם הנ"ל ד"ה דאתיה כו' ולהאי לא חיישינן כו':

ברכת אליהו

שכתבו: ולהאי לא חיישינן שמא חתמים במיד עדים פסולין
 דמסתמא כיון דשלח לה גט כדין עשאו דאינו חשוד להכשילה,
 עכ"ל¹⁴.

(נו) תוס' בגיטין טז א ד"ה אבל כו', וז"ל: ואם האחד
 שליח והשני מעיד שבפניו נתן הבעל את הגט לחברו להוליך
 לאשתו לרבא כשר דמה אם יאמרו בפנינו גירשה וכו' עכ"ל.
 וכ"כ הרא"ש שם פ"ב ס"ב והר"ם רפ"ב מאותו הטעם הנ"ל:
 ומה חילו יאמרו בפנינו גרשה מי לא מהימנו. — שם¹⁵.

(נז) מתני' רפ"ב דגיטין טו א: אחד אומר בפני נכתב
 ואחד אומר בפני נחתם פסול. וזה מ"ש המחבר: ואחד
 אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם. ושם במשנה:
 שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול.
 זמ"ש המחבר: וכן אם שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד
 שלישי אומר בפני נחתם. עוד שם במשנה: אחד אומר
 בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר. זמ"ש המחבר:
 אמר אחד בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם וכו'.
 ומ"ש המחבר: אם אין שליח אלא אחד מהם וכו', הוא
 כאוקימתא דגמורא שם, דאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם
 וכו'. וע"ש בגמרא טז עמוד א ועמוד ב: ארשני אמר ר"י
 ל"ש אלא שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם, אבל גט יוצא

ובפ"נ משום שאין עדים מצויים לקיימו, וכששנים הם
 שלוחים הרי עדים מצויים לקיימו ואצ"ל בפ"נ ובפ"ג.
 כמ"ש בעמוד ב: לימא דרבה ורבא תנאי היא, לא, רבא
 מתרץ כלישנא קמא כו' (דאי שנים הביאותו דכו"ע כשר
 וכו') — רש"י: ושם ב ב ויד ב אמרינן דלרבא באתיה בי
 תרי אצ"ל בפ"נ ובפ"ג, וקו"ל כרבא כמ"ש בס"א סק"ה.
 ועתי"ם שם ב ב ד"ה דאתיה כו', וז"ל: ומפרש ריב"א
 דאתיה בי תרי ואמרו שהבעל שלחם דתו לא מהימן לומר
 לא שלחתים דהכי אמר לקמן שנים אצ"ל בפ"ג וכו' ומה
 חילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימנו וכו' עכ"ל. ושם
 טז א ד"ה אבל כו' כתבו דמייירי שניהם אומרים שהבעל
 עשה שניהם שלוחין על כך. וכ"כ הרא"ש שם פ"א ס"א
 ופ"ב ס"ב רש"י.

(נד) דהא טעמא — שנים שהם שלוחים אצ"ל בפ"נ ובפ"ג
 — משום מה חילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימנו,
 כמ"ש בגיטין טז ב. לפיכך בעינן שיהיו כשרים להעיד.
 (נה) כ"מ בר"מ בגיטין טז ב שכתב רכל שיש עדים שהבעל
 מסרו להוליכו לאשתו, שוב אין לחוש למוזויף. ומ' דאין
 לחוש למוזויף — מפני שהוא מילתא דלא שכיחא, כיון
 ששנים מעידים עליו, אבל אם בא הבעל וערער ערערו
 ערערו. ועתי"ם בגיטין ב ב ד"ה דאתיה כו', הנ"ל בסק"ג,

צריך לומר בפ"נ ובפ"ג דאע"פ שיש כאן שנים לא קרי ליה
 מצוין לקיימו אבל יוצא מתחת ידי שניהן ואחד שליח ואחד מעיד
 שבפניו עשאו הבעל שליח חד דינא וחד טעמא אית להו. עכ"ל.
 ולכן כתב רבנו "שם" להורות שהרשב"א כתב כן בתורת ודאי
 רק בשם התוס', ואילו בשם הרמב"ם ובעל ההלכות — המצוינים
 בבהא"ג שם — כתב זאת הרשב"א רק בלשון "ואפשר".
 16 שם כתב המחבר לענין סומא שהביא גט שצריך למסור הגט
 בפני אותם העדים המעידים שהבעל מסר הגט לסומא. וכ' שם
 רבנו בסק"ב: דלא להוי חצי דבר. וסיים שם דלדעת תוס' אין
 לחוש לזה. ועב"ש סק"ט ונתורת גיטין בס"ב ובהא"ג סק"ה וערוך
 השלחן ספיעים ג"א, ס"ה.

14 הדעת נוטה שכונת רבנו שהתוס' ר"ל דמסתמא כל שאין
 הבעל בפניו לא חיישינן וכו', אבל אם בא הבעל בפניו וטוען כן,
 יכול לערער. ועט"ז סק"י וביש סק"י ותורת גיטין וערוך השלחן
 ספיעים ס"ו, ס"ז. ועמ"ש בזה בד דוד לגר"ד פרידמאן מקארלין
 בפ"ד מה' אישות ה"ד דף מ"ג ע"ב אות ע"ג.

15 מ"ש רבנו: "שם", נראה שכונתו לדברי הרשב"א בגיטין טז
 א — שצ"ל בבהא"ג סק"ד — שכתב זה בשם התוס'. ובבהא"ג שם
 כתב: הרשב"א לדעת הרמב"ם ובעל ההלכות. וזה שלא בדקדוק.
 כי הרשב"א כתב שם מקורם שמדברי הרמב"ם [בדפוס ירושלים
 תשט"ז כתוב: הרמב"ם, וזו ט"ס וצ"ל: הרמב"ם] ובעל ההלכות
 מ' שצריך שיהיו שניהם שלוחים. ואח"כ כתב: ו א פ ש ר שאף
 הם זיל לא נכתבו אלא להוציא שליח שבא אחר בחבורתו דאז

באר הגולה

א ממשנה גיטין דף
ע"ה ע"ב.
ב ממשנה סד דף פ"ה
ע"ה וכו'.

עד שיתקיים בחותמיו וכן אם שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד שלישי אומר בפ"נ
אם אין שליח אלא אחד לא ינתן לה עד שיתקיים בחותמיו אמר אחד בפני נכתב
ושנים אומרים בפנינו נחתם אע"פ שאינו יוצא מתחת ידם כשר שהרי נתקיים
בחותמיו. הנה: (ט) ואל דלס הנז' השליש הגט מקוים נחתמיו אף על פי שאין מכירין
התימות דיני הקיום מ"מ נמקים דחק וענוג יש להקל ולסמוך עליו אע"פ שלא אמר השליש
נפני נכתב ונפני נחתם הוהיל ואל"ל להחזיר ולומר יש לסמוך על התימות דמן התורה עדים
החתומים על השטר כתי שחקרה עדותן נזית דין דמי (צ"י נסח רש"י).

קמג דין המגרש על תנאי. ובו כ"ג סעיפים

א (א) המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת ואם לא נתקיים
התנאי אינה מגורשת (ב) נ ואפילו הוא כהן מותרת לו וכבר נתבאר משפטי התנאים

ביאורי הגר"א

דכתובות (ק"ח) [כ"ח] א' ד"ה עד כו' נסח ירושלמי
דנפרוזבול הקילו ג"כ צוה:

קמג (א) המגרש כו'. מתניתין וגמרא נכתב ונקומות:
(ב) ואפילו כו'. ונתני פ"ה א' ונמ' פ"ה דיומא:

אלא כו' וס' י"א א' זמנין אשכחיה כו' ועתו"ס שם ד"ה
אחד לומר כו' וה"ה אפילו אינו יוצא מתחת ידם כמש"י
שהרי כו': (נט) י"א כו' דמן התורה כו'. כו"ש
ג' א' ולא גרע גט מקוים שלא נתקיים נחתמיו (ונפ"י)
[ומנפ"י] ונפ"י דהקילו שם נוסח עיגולא שם ועתו"ס

ברכת אליהו

(נט) כמ"ש בגיטין ג א': בדין הוא דבקים שטרות נמי
לא ליבעי כד"ל דאמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשו
כמי שנחקרה עדותן בב"ד ורבנן הוא דמצריך והכא משום
עיגונא אקילו בה רבנן, ולא גרע גט מקוים שלא נתקיים
בחתומות דיני הקיום מכפ"נ וכפ"נ דהקילו שם משום
עיגונא. — שם ¹⁷. ועתו"ס דכתובות כא א ד"ה עד כו'
בשם ירושלמי דנפרוזבול הקילו ג"כ בזה.

מתחת ידי שניהם כשר, אלמא קסבר שנים שהביאו גט
ממדינת הים א"צ שיאמרו בפ"נ ובפ"נ. א"ל אב"י אלא
מעתה סיפא דתנאי שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר
בפני נחתם פסול ור"י מכשיר טעמא דאין הגט יוצא מתחת
ידי שניהם הא גט יוצא מתחת ידי שניהם מכשירי רבנן,
א"ל אין וכו'. ושם יז א': זמנין אשכחיה דיתבי וקאמר
דאפילו אין יוצא מתחת ידי עדי חתימה כשר אלמא קסבר
שנים שהביאו גט ממה"י א"צ שיאמרו בפ"נ ובפ"נ וכו'.
ועתו"ס שם ד"ה אחד אומר כו' שכתבו — אהא דתנן:
אחד אומר בפני נכתב ובי' אומרים בפנינו נחתם כשר —
לרבא אפילו ליכא מעיד על הכתיבה כשר ולא נקט אחד
אומר בפני נכתב אלא אגב רישא דתנאי אחד, עכ"ל.
וה"ה אפילו אינו יוצא מתחת ידם, כמש"י המהמר: שהרי
נתקיים בחותמיו.

(א) מתניתין וגמרא בכמה מקומות ¹.
(ב) מתני' בגיטין פא א': ובי"ה אומרים אע"פ שנתנו לה
על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה והלכה
כב"ה. ונמ' פ"ה דיומא יג אמרינן שכהן גדול מגרש את
אשתו על תנאי וכל זמן שלא נתקיים התנאי, אשתו מותרת
לו ².

הביאו מהירושלמי שקיום ב"ד א"צ קיום, והתוס' הסיקו
שנפרוזבול הקילו דלא בעי קיום.
1 בבאה"ג סק"א כתב: במשנה גיטין דף ע"ה ע"ב. אולם
שם במשנה אין הדבר מפורש כ"כ, ע"ש. ויש מקומות יותר
מפורשים, ולכן כתב רבנו: מתניתין וגמרא בכמה מקומות.
ולדוגמא ראה במשנה שם עד א': ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי
מאתים וזו ה"ז מגורשת ותתן: ע"מ שתתני לי מיכן ועד
שלשים יום אם נתנה לו בתוך שלשים יום מגורשת ואם לאו
אינה מגורשת.

2 בבאה"ג סק"ב כתב: משנה שם (בגיטין) דף פ"ה ע"א
ובב"ה. וזה מדברי בדק הבית שבב"י, ולכאורה צ"ב בדברי
רבנו, כיון שהיא משנה מפורשת, למה ציין גם לגמ'
דיומא. ומקודם שכתב, שרבנו הביא הגמ' דיומא להורות
שהלכה כב"ה. אולם זה דוחק, כי הרי ידוע הכלל שב"ש (שהוא
בר פלוגתא דב"ה שם במשנה) במקום ב"ה אינה משנה" (ראה
ברכות לו ב ושי"א), ולעולם הלכה כב"ה" (עירובין ו ב ושי"א).
וג"ל שיש חידוש מגמ' דיומא, כיבואר להלן: בשו"ת מהר"ט
ח"א ס"ז הביא דעת מוה"רם קשטלאן, שאם גירש על תנאי

17 מ"ש רבנו "שם", הוא כתשב"ץ ח"ג סט"ז. ולשון התשב"ץ:
ו"עדיף טפי גט מקיים שלא נתקיים הקיום מעד א' אומר בפ"נ
ובפ"נ. וז"ש רבנו: ולא גרע גט מקוים וכו'. ונראה שרבנו כיוון
בזה לתרץ קושיית הט"ז בסק"ה. וכמ"ש בנזירות חאה"ע"ז סימן
קל"ה, שעפ"י לשון התשב"ץ מיושבת קושיית הט"ז, והובאו דבריו
בפ"ת סק"ג. וז"ל הפ"ת: עיין בט"ז סק"ה שתמה מאד על דין
זה דהא בריש גיטין פרכינן לטעמא משום קיום ליבעי תרי
כמו בכל קיום שטרות ומשני כיון דמה"ת עדים החתומים וכו'
ורבנן הוא דאצריך והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן הרי
דלא אקילו בעונא אלא ע"י נאמנות השליח והאמינו חז"ל כבי
תרי אבל אם לא אמר השליח בפ"נ הגט פסול ולא סמכינן
על הא דמה"ת א"צ קיום וכו' ועיין בתשו' נזירות סימן קל"ו
ש"י ולק"מ דבאמת התשב"ץ בעצמו הרגיש ליישב זה כמו
שהובא לשונו בב"י סימן זה וז"ל ועדיף טפי גט מקוים וכו'
עכ"ל והיינו שהרי עד א' אינו מועיל מה"ת לממן קיום שלא
נתקיים מהני מן התורה וא"כ ק"ו אם השליח נאמן כו' עכ"ל.
הפ"ת. וע"ע מ"ש בזה, ועב"ש סקמ"ב. ומ"ש רבנו: ועתו"ס
וכו' בשם ירושלמי דנפרוזבול הקילו ג"כ בזה", היינו שהתוס'

באר הגולה בסימן ל"ח: (ג) המגרש על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת

בשעה שיתקיים לא בשעת נתינת הגט לידה (ו) לפיכך יש לבעל לבטל הגט
ג' הרמז"ס פ"ו מהל' גירושין ומזמג
זמנ' ס' דף ע"ז ע"ג וכתמים וש"ס לחז' לדגרי רני יוסי גיטין כלל כת"ס ה"ה ס' וס"ז ס'.

ביאורי הגר"א

הגט ואף דתני ג' כ"כ לתנאי' תפ' הרמז"ס ז"ש ס' ומחל' דמתני' אנרייתא' כו' הא' לא תתא' ור"ל אפילו פייס לא כלום שהרי נתקיים התנאי' לומר. והרמז"ן והר"נ

(ג) המגרש כו'. דע"כ ל"פ ר"ה ור"י ס' ע"ד א' אלא נע"מ כת"ס' אלל בלם מודה ר"ה לר"י: (ד) לפיכך כו'. ומת"ס' ע"ז צ' וליחז' שחל' פייס ופיר' שחל' בטל

ברכת אליהו

מעכשיו דמ"י, אבל ב,אם" מודה ר"ה לר"י. [ועבה"ג סק"ג ובביאורי הגר"א סימן ל"ח סק"ג — ולהלן סק"ז].
(ד) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"ח ה"א. ממש' בגיטין עו ב: וליחז' שחל' פייס. דאיתא שם בכרייתא: ה"ו גיטך כ"ז שאעבור מנגד פניך ל' יום והיה הולך ובא הולך ובא הואיל ולא בתייחד עמה ה"ו גט ולגט ישן אין חוששין שהרי

(ג) בגיטין ע"ד א פליגי רב הונא ורב יהודה באומר „על מנת" וקיימה התנאי אם היא מגורשת למפרע משעת נתינה: ר"ה סובר שמגורשת למפרע משעת נתינה, ור"י סובר שמגורשת משעת קיום התנאי. אבל בתנאי ד,אם" לכו"ע מגורשת רק משעת קיום התנאי. דע"כ ל"פ ר"ה ור"י, אלא ב,על מנת", כמש"ש אליבא דר"ה: „כל האומר ע"מ כאומר

שטר מוכיח עליו ואין גט בלא זמן וכו' כיון דשטר כזה בממון דינו מעכשיו אי"כ בגיטין ה"ל עכ"פ ריח הגט ופוסל לכהונה".

והחת"ס ממשיך ואומר: ורא"י לסברא זו מדברי מרדכי ס"פ מי [שאחזן] שנשאל על כהן שגירש ע"ת אי מותרת לו והשיב דמותרת כבתנאי' ושוב מיייתי ראה מסוגי' פ"ק דיומא דכה"ג ביה"כ ומיוצאי למלחמת ב"ד וקשה כיון דמשנה מפורשת היא אי"כ הרא"י מיומא הוי כיהודה ועוד לקרא אבל להג"ל נוחא משום דאי מתנאי' איכא למימר דוקא בתנאי' דאם ואליבא דר' יהודה וכנ"ל אבל לר' יוסי ומכ"ש בתנאי' דע"מ אימא לא משויה מיתי ראה מגירושיו כה"ג ביה"כ דע"כ בתנאי' דע"מ גירש באופן ששהא מגורשת למפרע משום ב' בתים ואפי' הותרה לו אותה שלא נתקיים התנאי וכו' ור"י דברי המרדכי ור"מ הרמב"ם לא סמיך עצמו על הראיות הנ"ל וכו' ומפ"ק דיומא אין ראה כולי האי מכה"ג ביה"כ כיון דלא אפשר בענין אחר לא החמירו חכמים וכו' יהי' אך שיהי' לא ברירא לה' להרמב"ם לא לאיסור ולא להתיר משויה לא מיתי ליה כולעדי' לפי חומר הענין, עכ"ל.

עכ"פ, המחבר שכן הביא הדין: ואפי' הוא כהן מותרת לו, ולא חלק בין תנאי' ד,אם" לבין דע"מ" [כמו שחילק להלן לענין דברים אחרים] הרי מוכח, שגם בתנאי' דע"מ מותרת לכהן, וע"ז הביא רבנו הגמ' דיומא, שמשם מוכח שגם בכהן שגירש בתנאי' דע"מ — אם לא נתקיים התנאי מותרת לו.

ועפ"י דברי החת"ס הנ"ל אפ"ל קושיית הדברי אמת והשער המלך על דברי מוהר"ם קשטלאן שהבאנו לעיל, שהם הקשו עליו והוכיחו מסוגיא דיומא, שגם בתנאי' דשב ואל תעשה שבירה לקיים אין בו ריח הגט, ואם לא נתקיים התנאי מותרת לכהונה. ועפ"י הנ"ל אפשר לדחות רא"י זו, וכמ"ש החת"ס: „ומפ"ק דיומא אין ראה כולי האי מכה"ג ביה"כ כיון דלא אפשר בענין אחר לא החמירו חכמים".

ומ"ש החת"ס: „לא החמירו חכמים", נראה שזה רק לשנית והרמב"ם בה' גירושין פ"י אין ריח הגט פוסל לכהונה. אלא מדבריהם, [ועי"ש במ"מ וקרי' ספר. וראה גם שאנ"א החדשות סימן ב' ושי"ק לירושלמי בגיטין פ"ט ה"א ד"ה אף ריח וכו']. אולם לפי מ"ש רבנו לעיל בסימן ו' סק"ג, ולהלן סימן ק"ג סק"י — שהמחבר סובר שריח הגט פוסל לכהונה מן התורה, תו לא שייך לומר: „כיון דלא אפשר בענין אחר לא החמירו חכמים", שהרי הפסול הוא מן התורה ולא מדבריהם. ולפי"ז שפיר מוכח מסוגיא דיומא הנ"ל שבכל מיני תנאים — אם לא נתקיים התנאי — לא נפסל לכהונה. ועיין מ"ש בזה גם בבוית ברית אברהם סימן ק"ט ובאוצר הפוסקים לעיל סימן ו' סק"י א'.

דשב ואל תעשה שבירה לקיימו, אף אם עברה על התנאי, הוי ריח הגט ונפסלת לכהונה, עיי"ש. ובספר דברי אמת להמ"ר בכר דוד בקונטרס י"א בענין גיטין סימן מ' ובשער המלך ה' גירושין פ"ח ה"א דחו דברי מוהר"ם קשטלאן מסוגיא דיומא הנ"ל, ששם מוכרז גם תנאי' כנ"ל, ואפי"ה היא מותרת לכהונה. וזהו שרמז כאן רבנו, שמגמ' דיומא מוכח (לא כדברי מוהר"ם קשטלאן) שכל מיני תנאים — אם לא נתקיים התנאי — היא מותרת לכהונה.

דיותר נראה לומר, שרבנו רמז כאן מ"ש לעיל בסימן ו' סק"ה, ששם נפסק בשו"ע סק"י א': ורשאי הכהן לכתחילה לגרש על תנאי' (ואם לא נתקיים התנאי אינה פסולה לו). וכתב ע"ז רבנו שם: „הרא"ש כלל מ"ה וכמ"ש יג א דמגרש לה על תנאי' כו'. וע"ש בברכת אליהו, שהבאנו, שרא"ש שם ס"ג הביא ראה מסוגיא דיומא הנ"ל, שאפילו לכתחילה רשאי הכהן לגרש על תנאי, ואין כאן אפילו ריח הגט. ור"ש כאן רבנו לגמ' דיומא, שלא רק בדיעבד היא מותרת לכהונה, אלא אפילו לכתחילה רשאי הכהן לגרש על תנאי, ואם לא נתקיים התנאי תהי' מותרת לו. ועל"י סימן קמ"ה ס"ט בהגה: ובכהן (ש"מ) המגרש צריך להתנות שלא תהא אסורה לחזור לו. ועיין במרדכי בגיטין סימן תל"ב שעיקר התקנה — בגיטין ע"ב — שש"מ יגרש בתנאי, היתה משום כהנים כי היכי דלא יתסדרא עליה. וכתב שם: וכן מצאנו בשאלות אהרין שמואל בגיט' ד כה"ג א אם לא מתי כו'. אולם בשאלות שפנינו בפרשת מסות סימן קל"ח הגירסא: דאתקין שמואל בגיטא ור"מ אם לא מתי וכו', כגרי' שבגמ', ועיין בהלכות גדולות הלכות גיטין סימן לט שכתב: כהן וכו' לתני וכו' אם לא מתי וכו'.

ועוד אפ"ל שרבנו צ"ח לגמ' דיומא, שמשם אנו למדים שגם בתנאי' דע"מ — אם גירשה בתנאי, ולא נתקיים התנאי — מותרת לכהן. וזה עפ"י דברי החת"ס סופר בתשוב' חאה"ע ח"ב סימן קי"ח, וז"ל: „וואשר בדין כל מ"ס השמים הרמב"ם הך מתני' דכהן שגירש על תנאי ולא נתקיים התנאי אין בו משום ריח הגט לפוסלו מכהונה כמבואר בגיטין פ"א ע"א וכו' אמנם באמת לכאורה במגרש על מנת א מעכשיו דקיי"ל מותרת להנשא מיד ואינה צריכה להתירא עד שנתקיים התנאי וגם אינו יכול להוסיף על התנאי ולא לבטלו אי"כ הסבר' נותנת דתיאסר לכהונה אפי' לא יתקיים התנאי לבסוף כיון דכל אותן הימים היתה מותרת לעלמא ואסורה לכהונה אי"כ גם אח"כ כשנתבטל התנאי לא תחזור להתירה ואמנם דברי ב"ה אמורים בתנאי' דאם תעשי כך וכך דאין כאן שום התחלת גירושין עד שעה שיתקיים התנאי ובהך הא דאמרו ב"ה דאין כאן אפי' ריח הגט אבל תנאי' דע"מ מעכשיו ר"ל דמודי' ב"ה דפסולת לכהונה כן כן י"ל דמתני' דגיטין פ"א אימא כו' יהודה דלית ליה זמנו של שטר מוכיח עליו אבל לר' יוסי דס"ל זמנו של

באר הגולה

(ה) או להוסיף על התנאי או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון

אע"פ שהניע לידה (ו) ואם מת הבעל (ז) או אבד הגט או נשרף קודם שיתקיים

התנאי אינה מגורשת (ח) ואם נשאת תצא (ט) ד ואם אמר לה הרי את מגורשת

ד ממשנה ונחל סס
דף ע"ד ע"ל ורז
הונח דק"ל כר"י דכל
האומר ע"נ כמעשיו דמי וכ"כ הרי"ף והר"ש והתוספות סס וז"פ.

ביאורי הגר"א

ע"מ לאו כאומר מעשיו דמי : (ו) ואם מת כו'.
מתני' ע"נ ז' הרי זה גיטין חס כו' : (ז) או אבד
כו'. שם ע"ד ח' פלוגתא דר"ה ור"י ונכח"ג מורה ר"ה
כו' : (ח) ואם נשאת תצא. כו' המפרשים דלא
כהרמב"ם ועמ"מ וכ"מ שם : (ט) ואם א"ל כו'.

ועמ"ש ס"ס קנ"ד ועוד שיטות אחרות ועמ"ש נס"י ט"ז :
(ה) או להוסיף כו' או כו'. שם ע"נ ח' תיר א"ל כו' חל
כו' ורש"י פירש שלא חסר לה ע"ש דר"ה אמר לה צפני
כו'. והר"נ כתב דאפילו צפני שנים האחרונים ג"כ לא
חסר דל"כ ודאי ציטל דבריו האחרונים את הראשונים
וכ' חל אחרים פי' כשחסר לה צפנים ראשון והאי תנא ס"ל

כרכת אליהו

שתשמיש את אבא ב' שנים וחזר ואמר לה בפני שנים ה"ז
גיטך ע"מ שתתני לי מאתים וזו לא ביטל דברי האחרון את
הראשון רצתה משמשתו רצתה נותנת לו מאתים וזו. אבל
אמר לה בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים וזו
וחזר ואמר לה בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ג'
מאות וזו ביטל דברי האחרון את הראשון. ורש"י פירש
שלא מסר לה הגט מקודם. ע"ש דר"ה אמר לה בפני כו',
וה"ל : ולא מסרו לה בפניהם דאי מסרו לה איגרש' לה
בהאי תנאי ותו לא מצי לאתנויי תנאה אחרינא אלא כך
אמר בפניהם כשאמסרנו לה לא אמסרנו אלא ע"מ כן, עכ"ל.
[ובד"ה וחזר ואמר כו' כתב רש"י : ומסרו לה]. והר"נ פי'
שם דאפילו בפני שנים האחרונים ג"כ לא מסר דא"כ
ודאי ביטל דבריו האחרונים את הראשונים. וכ' אבל אחרים
פי' כשמסר לה בפעם ראשון. ושם עו"ב כתב הר"ן שלפ"ז
צ"ל דהאי תנא ס"ל ע"מ לאו כאומר מעשיו דמי, ולכן
אפשר לבטל או להוסיף על התנאי הראשון [וע"ל סק"ז].

(י) מתני' בגיטין עו"ב : ה"ז גיטין אם לא באתי מכאן ועד
י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש אינו גט (דכיון דלא אמר
מעשיו משמע לאחר י"ב חדש יהא גט והרי מת בתוך הזמן
וצריכה ליבם — רש"י).

(ז) בגיטין עו"ב א פלוגתא דרב הונא ורב יהודה ב, על מנת.
דרב הונא סובר דע"מ כאומר מעשיו דמי, ולכן אם נקרע
או שאבד הגט קודם שנתקיים התנאי, מגורשת. ורב יהודה
סובר דע"מ לאו כאומר מעשיו דמי, ואינה מגורשת. ובפ"ה
— בתנאי ד, אס' — מורה ר"ה שאינה מגורשת למפרע,
ולפיכך אם אבד או נשרף הגט קודם שנתקיים התנאי אינה
מגורשת.

(ח) פי' המפרשים דלא בהרמב"ם — שכתב ברפ"ת מה'

גירושין — שאם נשאת לא תצא. ועמ"מ וכ"מ שם שתמהו
על הרמב"ם, שהרי כ"ז שלא נתקיים התנאי אינה מגורשת,
ועודנה אשת איש, וא"כ למה כתב הרמב"ם שאם נשאת
לא תצא.⁶

(ט) [עבה"ג סק"ד. דבריו הם לענין תנאי דע"מ, וכמ"ש

תנאיה. מ' דאי בטיל בהדיא, לכוי' בטל. ועיין מרדכי שם
פרק מי שאחזו סימן תר"ט [בפנינו : סימן תכ"ו], וז"ל :
ועוד כתב הרי"ף כו' והוא עובדא דריש כתובות דלא
אתינא עד ל' יומין כו' דפריך התם לבטולי קא מכיון
דמשמע דמצי לבטולי בדלא אמר מעשיו כו' עכ"ל. וכן
כאן — כיון שלא חל הגט עד קיום התנאי כנ"ל — יכול
לבטל. ודוקא כ' מי שאחזו שהוא בע"מ אמר דוקא שהוא
ברצונה.⁵ וכ"י תוס' שם יח ב ד"ה שמא פייס, שבתנאי
ד, אס' יכול לבטל הגט, וב"מ עכשיו" א"י לבטל. אבל
הראב"ד בה' גירושין פ"ס ה"ט [ובהלכה י"א] בהשגות, ס"ל
דאפילו במעשיו יכול לבטל, ומדעת בעל העיטור, במאמר
שלישי אגב ובאות תירו' תנאי. וכ"י הרא"ש בתשוב' כלל
מ"ז ס"ב ע"ש שהאריך. והביא ראיה מהא דפרק המדיר
כתובות עב ב. דאיתמר שם : קידשה על תנאי וכנסה סתם
רב אמר צריכה הימנו גט ושמואל אמר א"צ הימנו גט.
אמר אביי לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה סתם אחולי
אחליה לתנאיה, אלא טעמא דרב לפי שאין אדם עושה
בעילתו בעילת זנות. ומדקאמר : „לא תימא טעמיה דרב
כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה“, מוכח שאם בטל
תנאו בפירוש, שהוא בטל. דא"כ מאי קאמר : „כיון שכנסה
סתם אחולי אחליה לתנאיה“, הא אפילו בטלו בפירוש,
לא היה בטל. אלא ודאי מוכח מכאן שאם בטל התנאי,
הוא בטל. וכ' שם הרא"ש, דבגירושין אפילו דבר שהוא
למטובה, יכול הבעל לבטל, כיון שמגרש בע"מ. וע"ל סימן
ל"ח [סל"ה וסל"ז], ושם מובא הדין שיכול לבטל התנאי או
להוסיף. ועמ"ש שם ושם בביאורי הגר"א. ושם הביא הטור
את דברי תשובת הרא"ש הנ"ל. והביא הטור ג"כ בסימן
זה. וזה שכתב בהג"ה : וי"א דאפילו בתנאי דמעשיו יכול
לבטלו. ועמ"ש בסק"ז. ועמ"ש ס"ס קמ"ד סקט"ו ועוד
שיטות אחרות. ועמ"ש בס"י פז. [נראה שיש בביאורי הגר"א
כאן טעות דפוס, וצ"ל בס"י י"ז (היינו בסימן זה סק"ז) או
שצ"ל : בסעיף ז', ור"ל בסימן קמ"ד ס"ז].

(ה) בגיטין עו"ב א : תיר א"ל בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ
5 נראה שצ"ל בביאורי הגר"א : ודוקא ב' מי שאחזו שהוא
בע"מ אמר דוקא שהוא ברצונה. ור"ל שמדברי הרמב"ם בה'
גירושין פ"ס ה"י מ' שמפרש דהא שהקשו ב' מי שאחזו
עו"ב : שמא פייס, היינו שהיותו התנאי הוא ברצונה ולטובה,
היא יכולה למחול על התנאי, וכמ"ש רבנו לעיל. ולכאורה
למה נזקק הרמב"ם לומר מפני שהוא ברצונה, הרי הרמב"ם

6 דברי רבנו הם לא כדברי הב"ש בסק"ב שפירש שמי

באר הגולה

ה כ"כ שם צרמ"ס.
ו טור כנרייתא שס.
ז שם צסס הרנ"ה
זכור פ"ז מ"ג הרנ"ה
יוניא וכו'.
ח הר"ן שם צפ"ו.
ט ה"ה צפ"ט צסס
הרנ"ה וכן האחרונים
ושם פסק הרנ"ן
להחמיר ושהרש"א
הסכים.

מעכשיו (י) או מהיום על תנאי כך וכך (יא) או שאמר לה הרי את מגורשת על מנת
כך וכך (וע"ל סיון קנ"ד סעיף ד' ד"ח דע"מ ללו כמעכשיו דמי) כשיתקיים התנאי
תחיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה (יב) לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף
על תנאו משהגיע גט לידה (יג) ואם אבד או נשרף (יד) ה (ואפילו ונת הנעל)
קודם שיתקיים התנאי ה"ז מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נתגרשה משעת נתינת
הגט לידה (טו) וילכתחלה לא תנשא קודם קיום התנאי ואם נשאת ויפרוש ממנה
עד שיתקיים התנאי ת ומיהו בתנאי שהוא בידה והוא בשב ואל תעשה לא חיישינן
שמה תעבור עליו ולפיכך מותרת לינשא מיד כתנאי דעל מנת או מעכשיו (טז) ויש
הסכים הדבר צ"ע דסב"י כר"י דק"ן הלכה כר' יוסי וכן הלכה כר' יהודה הנשיא דס"ל כותיה.

ביאורי הגר"א

אבד כו'. כר"ה שם וכנ"ל: (יד) ואפילו מת כו'.
ותני' ע"ז ב' ושם ע"ד ח' ועוד תניא הרי זה גיטך כו'.
(טו) לכתחלה כו'. שם והקשו ממש"ש פ"ג ח' אפי'
נכולהו תנאין כו' וכ' זה כונה שיטות ועברייא כלן ושם
וכ' הר"י והחמור שכולן שיטת הרמב"ן לחלק בין קום
ועשה לשב ולית' וז"ל ומיהו כו' ועשיית סיון רמ"ח ס"י:
(טז) וי"א כו'. למש"ש ע"ז ב' תנא ונפיק דנ"ב פ' נדה

ותנאי' ע"ז וגו' כנמה וקוונות: (י) או מהיום
כו'. גמרא שם וותנאי' ע"ז ח': (יא) או שא"ל
כו'. עתוי"ס ע"ד ח' דיה ר"ה כו' וכן הסוגיא שם ע"ז ח'
(סז): (יב) לפיכך כו'. כנ"ל כולן דתני אחריתא
וכ"כ הר"ף נתונה והשלימות כיון שגם נקדע הגט
אז אבד כשר כ"ש ש"י לנעלו הנזיל הר"י שם וכ"ד תוס'
כנ"ל ולרמב"ן יש זה שיטה אחרת ע"ש צ"ח: (יג) ואם

ברכת אליהו

(יד) [בבא"ג סק"ה ציין לרמב"ם. והמקור הוא] כמתני'
בגיטין עו ב: ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד
י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש ה"ז גט (שכבר חל הגט
למפרע משעת נתינה — המאירי). ושם עו א: ועוד תניא
הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת רשב"א נותנת
לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים כו' ומ"ס לי ואפילו
ליורשי כו' כל האומר עד מנת כאומר מעכשיו דמי.
(טו) בגיטין עו א: ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז
אע"פ שנקדע הגט או שנאבד מגורשת ולאחר לא תנשא
עד שתתן (דדלמא לא יהבה ונמצא גט בטל — רש"י).
והקשו ממש"ש פ"ג א: אי הכי (אפילו) ככולהו תנאין דעלמא
נמי לא תנטיב דלמא לא מקיימא ליה לתנאיה ונמצא גט
בטל ובניה ממורין. ומסקינן: היינו פירכא. כלומר: שאין
חוששים שמה לא תקיים התנאי, ומתירין אותה להנשא. ופתי'
בזה כמה שיטות. ועבריי' כאן ושם עו א. וכתב הר"י שם
עד א, והחמור שבכולן שיטת הרמב"ן לחלק בין קום ועשה
— חוששים שמה לא תקיים התנאי, לתנאי של שב ואית' —
שאין חוששים שמה תעבור על התנאי. וז"ש המחבר: ומיהו
בתנאי שהוא בידה והוא בשב ואל תעשה לא חיישינן שמה
תעבור עליו. ועתוי"ס סימן רמ"א ס"י [שיש הבדל בין תנאי
של קום ועשה לתנאי של שב ואית', לענין חובת ההוכחה
על קיום או ביטול התנאי. ועמש"ש סק"ג ולעיל סימן ל"ח
סקנ"ח וכאן בב"ש סק"ד וע"ל בביאורי הגר"א סק"ט].
(טז) כמ"ש בגיטין עו ב: תנא רבולתיו התירוה לינשא
(דאע"ג דלא אמר מעכשיו כמאן דאמר מעכשיו דמיא

להלן בסק"א. ובנוגע ל"מעכשיו", ה"ן מתני' בגיטין עו
ב: ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש
ומת בתוך י"ב חדש ה"ז גט (שכבר חל הגט למפרע משעת
נתינה — המאירי). וגמ' כנמה מקומות.
(י) נמרא בגיטין עו ב. דאמרו שם דלר' יוסי דאמר זמנו
של שטר מוכיח עליו, וכמאן דכתב מהיום דמי, אם אמר
ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב
חדש ה"ז גט, דהוי כאילו אמר מהיום אם לא באתי. ומתני'
שם עב א: מהיום אם מתי מעכשיו אם מתי ה"ז גט.
(יא) עתוי"ס בגיטין עו א ד"ה ר"ה כו', שכתבו דקיי"ל
כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. והביאו רא"י לזה
מקידושין ח א. וכן הסוגיא שם עו א: ע"מ שתצא חמה
מנרתיקה מעכשיו קאמר לה דאמר ר"ה א"ר כל האומר
על מנת כאומר מעכשיו דמי. [וע"ל סימן ל"ח סק"א].
(יב) כנ"ל בסק"ד, כמאן דתני אברייתא בגיטין עו ב.
דאמרו שם: אבל אמתני' הא לא אתא. ור"ל שמכיון שנתקיים
התנאי, הרי היא מגורשת למפרע, וא"ל לבטל הגט. ופ"ד
הר"ף בתשובה (במהדורת מכון הרמב"ם פיסטבורג תשי"ד
סימן ל"ד) והשאלות בפרשת מטות סימן קל"ח, כיון שאם
נקדע הגט או אבד כשר, כ"ש שא"ל לבטלו. — הביאו הר"י
שם. וכ"ד תוס' שם יח ב ד"ה שמה. כנ"ל בסק"ה. ולרמב"ן
יש בזה שיטה אחרת ע"ש בר"י [ועסק"ד].
(יג) בר"ה בגיטין עו א, שסובר ע"מ כאומר מעכשיו דמי,
ואפילו אם בינתיים נקדע או אבד הגט, מגורשת, וכנ"ל
[בסק"ז ובסק"א — שהלכה כרב הונא].

על הרמב"ם. וגם רבנו מפרש כן. ועיין ערוך השלחן סעיפים
יט, כ"א.
ד בסק"ט — לענין "מעכשיו" לא ציין רבנו למתני' בדה עב א.
ונראה, שזה מפני שהי' אפ"ל דשאני התם שהתנאי הי' "אם
מתני' ואין גט לאחר מיתה. ולכן אמרנו שמגורשת למפרע,
משא"כ בשאר תנאי דמעכשיו. ולכן ציין שם רבנו מתני' בדה

המחבר: "ואם נשאת תצא" קאי אמ"ש מקודם: "ואם מת
הבעל או אבד הגט קודם שיתקיים התנאי", ולכן כתב הב"ש
שהמחבר נוטה אחר דעת הרמב"ם. ועיין בבית מאיר שדחה
דברי הב"ש, ופירש ש"ש המחבר: "ואם נשאת תצא", כוונתו
אם נשאת לפני שנתקיים התנאי, וזה דלא כהרמב"ם. ועיין
ס"ז סק"ב שג"כ מפרש דברי המחבר דעת הפוסקים החולקים

באר הגולה

י' ל' רמז"ס שם
והרי"ח שם וכת"ק.
ב שם וצ"ח שם ה"ה
ש"ע פ' ש"ל שיתקיים
התנאי בשם פנים
כיון שנת העל אין
וחוקים הגט צטל
כדי שתוכל להתייבם
עד שיהיה התנאי
נצטל צפועל וד"ל
לחיות נצטל צפועל כיון שלא נקבע לו זמן לפיכך חולצת ולא מתייבמת.

אומרים דאפילו לא אמר מעכשיו ולא מהיום ולא על מנת דינו כאומר מהיום משום
דזמנו של גט מוכיח עליו הילכך אזלינן בה לחומרא (יח) וי"ל דאפילו נתנאי דמעכשיו
יכול לצטלו ויש להחמיר (ע"טור וכן גשטע צהר"ש). ג י' אמר לה ע"מ שתתני
לי ר' וזו מכאן ועד שלשים יום ומת בתוך השלשים יום קודם שנתנם לו אינה
יכולה לקיים התנאי שאם תתן ליורשיו אינו כלום (יח) וכיון שכן כיון ששלמו
שלשים יום ולא נתנה לו בבטלו הגירושין וחולצת או מתיבמת (יט) כ' ואם אמר לה
ע"מ שתתני לי מאתים וזו ולא קבע לה זמן ומת קודם שתתן לו אע"פ שאבד הגט
או נקרע קודם שימות ה"ז לא תנשא לזר עד שתחלוין. ד ל' אמר לה ע"מ

ל' ויחזק דרנא מתקנתו וכו' שם.

ביאורי חג"א

צט"י זה (והג"ח) [והח"מ] צט"י וכו' חזל כנר
הכריעו הרמזין והרש"א ז"ל כדברי רבינו צ"ח צ"ח צ"ח
(יח) וכיון שכן כו'. שם לא נתנה זקוקה ליבם:
(יט) ואם א"ל כו'. עכ"ל וכת"ש ע"י צ' מעכשיו ז"ל
כו' ונעיל שם צנח' לאלתר (כ"ט) [כו'] דהא איקיים
כו' ולא ליפסעט וכו"ה מחלוקת צירושני ואלזין צנח
החמיר וכת"ש ס' קמ"ד ס"ג אלמא ש"ע ש"א

כר"י חזל ס' הראשונה ס"ל דגיטין אין הלכה
כר"י כחש"ש (פ"ד) [פ"ה] צ' לאפוקי כו' וערש"י שם
ד"ה מן יומא כו' תוס' ע"כ ח' ד"ה הכי כו' וזהו דעת
ס' האחרונה וע"ל ס"ס קל"ז: (יז) וי"א דאפי'
כו'. מומש ע"י צ' ואיכא דמתני לוחמני' ושם ח' ת"ר חזר
לה צנח כו' וכ"כ הר"ג שם צט"י אחרים וכ"כ הראש"ד
פ"ט הלכה ט' וכ"כ הראש"ש כלל מ"י ס"ב והצ"ח הטור

ברכת אליהו

רבינו (הרמב"ם) בראיות ברורות.
(יח) בגיטין עד א': ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים וזו
ומת כו' לא נתנה זקוקה ליבם (ולא סגי לה ליתן ליורשיו
— רש"י).

(יט) עכ"ל סק"כ שהביא בשם ה"ה טעם הדבר „שאע"פ
שא"א שיתקיים התנאי בשום פנים כיון שמת הבעל אין
מחזיקים הגט בבטל כדי שתוכל להתייבם עד שיהי' התנאי
מבוטל בפועל וא"ל להיות מבוטל בפועל כיון שלא נקבע לו
זמן לפיכך חולצת ולא מתייבמת". וכמ"ש בגיטין עו ב':
והיבטי ליה מתני' מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב
חדש ומת בתוך י"ב חדש ה"ז גט לאלתר הוי דהא לא
אתי או דילמא לאחר י"ב חדש דהא איקיים ליה תנאיה.
ולא איפשיטא. וכ"ה מחלוקת בירושלמי דגיטין פ"ו ה"ג:
ר' חגיני אמר מותרת לינשא רבי יוסי אמר אסורה לינשא
וכו'. ואזלינן בתר המחמיר, וכמ"ל סימן קמ"ד ס"ג.
אלמא שאע"פ שא"א שיתבטל התנאי בשום פנים, דכיון
שמת ודאי לא יבא, בכל זאת אין מחזיקין הגט כבטל עד
שיהיה התנאי מבוטל בפועל. ואף כאן — שכיון שמת הבעל
— א"א שיתקיים התנאי בשום פנים, אעפ"כ אין מחזיקים
הגט בבטל — שתוכל להתייבם, עד שיהי' התנאי מבוטל
בפועל, ולפיכך חולצת ולא מתייבמת. [ועט"ז סק"ח וב"ש
סק"ו ולהלן בסימן קמ"ד ט"ז סק"ז וב"ש סק"ה].

דמסתמא מעכשיו קאמר לה — רש"י) כו' כר"י דאמר זמנו
של שטר מוכיח עליו. ובפ"ש דב"ב קלו א פסקינן בהדיא
כרבי יוסי. אבל מ' הראשונה ס"ל, דבגיטין אין הלכה כר"י,
כמ"ש פה ב': דאתקין רבא בגיטי כו' מיומא דגן לאפוקי
מדברי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו. וערש"י שם
ד"ה מן יומא כו', וז"ל: ואע"ג דקיי"ל כר' יוסי בעינן
לאפוקי נפשינן מפלוגתא שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שום
פסול אמשפחות בישראל, עכ"ל. וכ"כ בתוס' שם עב א ד"ה
הכי כו', דלשופרא דשטרא תקן רבא כו'. וזהו דעת ס'
האחרונה. וע"ל ס"ס קל"ז [ומש"ש סק"ו לענין הא דאמרינן
„לאפוקי" — אם יש מזה הוכחה שאין הלכה כן. וע"ל סימן
קמ"ד סק"ח וסימן קמ"ה סק"א וסק"ב וסימן קמ"ו סק"א
ובחז"מ סימן רנ"ח סק"ב].

(יז) כמ"ש בגיטין ע"י ב': ואיכא דמתני לה אמתני' כו',
וכמ"ש בסק"ד, שמשם מוכח שגם בתנאי ד, מעכשיו"י יכול
לבטלו. ושם עמוד א': ת"ר אמר לה בפני כו', הנ"ל בסק"ה,
ושם איתא שיתוכל לבטל ולהוסיף על התנאי, ושם מייירי
באומר „על מנת" דהוי כ, מעכשיו"י. וכ"כ הר"ן שם בשם
אתרום, וכ"כ הראב"ד בה' גירושין ס"ס הלכה מ', וכ"כ
הרא"ש כלל מ"י ס"ב, והביאו הפור בסמ"ח זה⁸, והמ"ם
פ"ח מה' גירושין ה"א בשם בעל העיטור כנ"ל בסק"ד. וכ'
שם המ"מ אבל כבר הכריעו הרמב"ם והרשב"א ז"ל כדברי

שבכל מיני תנאים יכול לבטלו. ומדהשוה הטור דברי הרא"ש
ודברי בעל העיטור, מ' לכאורה שסובר הטור שגם דעת
הרא"ש כן. וגראה שלכן הוסיף רבנו: „והביאו הטור בסימן זה".
אולם הבי"ח כתב על דברי הטור: ומי' דעת הרא"ש לא נתבאר כל
הצורך בדברי רבינו שהוא ז"ל ביאר דבריו בחשובה הנזכרת
ודוקא ככה"ג שהתנאי לא ה"ל לצורה וכו' אבל בתנאי שהוא
לצורה ודאי אי' לבטלו וכו' עכ"ל. ועמ"ש בזה בערוך השלחן
סעיפים ל"א, ל"ב, ל"ג. וע"ל סק"מ ובס"ז סק"א ובב"ש סק"ל.

עו ב' ומיירי בשאר תנאי. אבל כאן לענין „מהיום" — מאחר
שמצינו בגמ' דשם עו ב', דגם לענין שאר תנאים, אם אמר
„מהיום" ומת בתוך י"ב חדש ה"ז גט — צ"ן גם למשנה שם עב א
דב„מהיום" ה"ז מגורשת למפרע.

8 בטור סוף סימן זה — אחרי שהביא תשובת הרא"ש —
סיים: וכ"כ בעל העיטור שיתוכל לבטל כל זמן שלא יתקיים.
ודברי בעל העיטור הם במאמר שלשי' אגב ובאות תירו' תנאי.
ומדלא פירש בעל העיטור באיזה תנאי יכול לבטל, מ' מדבריו

באר הגולה

מ כתב ה"ה שדעת רבינו כדעת רבינו הלוי שפוסק כלשונא דתנא שם דף ע"ה ע"ל דנעל כרהו הוי נתינה אלף שרפה להחמיר בערור מנונה וידוע ענין הפסול דגדגרי ז"ל שלכתלה לא תנשא ואם נשאת לא תנא.

ג כדפס רבי יוחנן

ס הרשנ"ל וכו"ל תדברי הרמב"ם ספ"ח וכו"ל שם ה"ה. פ כמ"ש בסוף סעיף דלעיל וכן כתב הרמב"ם שם.

שתתני לי ר' זון מכאן עד ל' יום ונתנה לו בתוך ל' יום בעל כרחו והוא אינו רוצה לקבל (ב) מהרי זה גמ פסול עד שתתן מדעתו. ה : אמר לה ע"מ שתתני לי ר' זון מכאן ועד ל' יום וחזר ואמר לה בתוך הל' יום הרי הם מחולים לך אינה מגורשת שהרי לא נעשה התנאי (כא) וי"א דה"מ בשלא אמר לה אלא הרי הם מחולים לך לכד אבל אם אמר לה להוי גיטא בלא שום תנאי הרי זו מגורשת ואינו צריך ליטלו ממנה. ו : אמר לה ע"מ שתתני לי כלי פלוני או בגד פלוני ואבד אותו כלי או אותו בגד או נגנב אע"פ שנתנה לו אלה זון בדמיו אינו גמ עד שתתן אותו כלי או אותו בגד עצמו פ או שיאמר לה ליהוי גיטא בלא שום תנאי (כב) ז ויש מי שאומר שאם הוא מתרצה בקבלת הדמים הוי גמ. ז ק אמר

שם דף ע"ד ע"ב ומשום דלעורה קא מכין והא לא לעורה. ע משנה שם וכדמיוק לה שם נמנהל נחמור מיתסר וכתל קמא. צ טול וכן כתב הרמ"ה שם. ק שם נשם הרמ"ה.

ביאורי הגר"א

ולע"ג דתניא בתוספתא ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מלתים זה וחזר וחזר ה"ז גיטך ונעשיו לא חזר כלום כיצד יעשה יטלנו סימנו ויתקור ויתקור לה ויחזר לה ה"ז גיטך ונעשיו ה"ז כרשנ"ל זאן קי"ל כרני : (כב) ויש מי

שיתבטל התנאי אין מחזיקין הגט צטל עד שיהיה התנאי ונצטל צפועל וכלן ליהל כו' : (ב) ה"ז גמ כו'. ענה"ג ולי"כ שחש לדברי ר"פ דפריך ולמלא כו' : (כא) וי"א וכו'. כמחש"ש פ"ב ח' כיצד יעשה כו' ושם פ"ד ז' חזן תנא כו' שאלו הכל כו' ונחש"כ כלן כח"ש צט"ל

ברכת אליהו

הימנה ויחזור ויתנו לה ויאמר לה ה"ז גיטך רי"א אפילו תימא רבי דילכון אמר שאני הכא (משום הכי צריך לחזור וליטלו — רש"י) הואיל וקנאתו ליפסל בו לכהונה. משא"כ כאן — בגירש על תנאי — שלא קנאתו ליפסל בו לכהונה — אם לא נתקיים התנאי — כמ"ש בס"א, לכן א"צ לחזור וליטלו ממנה. — [כ"ה ברשב"א בגיטין עד ב. וסיים שם] דאמרי' דתניא בתוספתא ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זון וחזר ואמר ה"ז גיטך מעכשיו לא אמר כלום כיצד יעשה יטלנו דימנו ויחזור ויתנו לה ויאמר לה ה"ז גיטך מעכשיו⁹, ההיא כר"ש בן אלעזר — שסובר שגם כשלא קנאתו להפסל לכהונה צריך ליטלו ממנה, ואנן קי"ל כרבי [כמש"ל סימן קל"ו סק"ח וע"ל סק"מ].

(כב) ערא"ש בגיטין פ"ו ס"ז, וז"ל : ויראה דמדעתו הוי שום תנאי, ולכן הוצרכו לומר שהתוספתא כרשב"א. אולם במאירי בגיטין עד ב הביא דברי התוספתא על "חזר ואמר מחולים לך", וגר' בסיום דברי התוספתא : כיצד יעשה יטלנו וכו'. וגורס : "ויחזור ויקנא לה", והנטילה והחזרה מוסבים על המאיתים זון, ולא על הגט. ובהמשך דברי המאירי שם כתב : המגרש ע"מ שתתן לו אשתו מאתים זון ורצה למחול וי"א שנוטל הימנה לא הגט וחזר ונותן בלא תנאי כדרך שאמרנו בפרק אחרון בחוץ מפלוני וי"א שלא נאמר כן אלא (בשטר) [בשטר] אבל בתנאי לא. ונראה שדברי מאירי אלה — כוונתו — כרשנ"ל למחול בדרך אמירה : "ליהוי גיטא בלא שום תנאי, שכלי אמירת, "ליהוי גיטא בלא שום תנאי", כבר כתב מקורו המאירי שבאמירת "מחולים לך" אינה מגורשת. אע"כ כוונת המאירי כאן, שאמר "ליהוי גיטא בלא שום תנאי, ובזה סוברים הי"א בתרא שא"צ ליטול ממנה, והי"א קמא סוברים, שגם ככה"ע צריך ליטול ממנה ויחזור ויתנו לה. ועב"ש סק"ט שכתב על המחבר למה כתב דין זה בשם "י"א, וסיים בה"ש : מיהו איי מן הוא החולק וכו'. ולפי דברי המאירי הנ"ל, הרי יש אומרים שסוברים שצריך ליטלו ממנה. ועמ"ש על דברי המחבר והב"ש ביד המלך על הרמב"ם ה' גירושין פ"ה הכ"א. וע"ל סק"מ.

(כ) בגיטין עה א איבא תרי לישני : ללישנא קמא אמר רבא שנתניה בע"כ לא שמה נתינה, וללישנא בתרא — שמה נתינה. ועבאדי' סק"מ שהביא שהרמב"ם פסק כלישנא בתרא, אלא שרצה להחמיר בערור חמורה, ולכן כתב ה"ז פסול — שלכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תנא. ול"כ שהרמב"ם חשש לדברי רב פפא, דפריך שם — ללישנא בתרא : — ודלמא אפילו בפניו גמי מדעתו אין על כורחו לא. (כא) כמ"ש בגיטין פב א : המגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרים כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתנו לה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם. ומ"ש המחבר : "וא"צ ליטלו ממנה" הוא עפ"י מ"ש שם פד כ : מאן תנא אמר חזקיה ר"ש בן אלעזר היא דתניא רשב"א אומר עד שיטלנו

ובסימן קמ"ד סק"ו. ובערוך השלחן שם העיר שדברי הראב"ד — שצ"ע רבנו — הם לא בתנאי ומעכשיו. ונשאר צ"ע על דברי רבנו ש"י שדעת הראב"ד שגם ב"מעכשיו" יכול לבטל. ברם, המעיק בהשגות הראב"ד שם הי"א — וכפי המבואר לעיל בסק"ד — יראה שמוכח, שהראב"ד סובר שגם בתנאי ומעכשיו יכול לבטל. שהראב"ד כתב שם שגם במעכשיו בעינין שמהא נאמנת עליו לומר שלא בא. וכפי מ"ש הראב"ד שם בהלכה ט', הסעם דבעינין שמהא נאמנת עליו, הוא מחמת החשש שמה בטל, ומ' מכאן שהראב"ד סובר שגם במעכשיו יכול לבטל. ועיין מ"ש בסבירת הראב"ד ביד המלך על הרמב"ם שם. ומ"ש רבנו : "וכ"כ הרי"ג שם בשם אחרים", היינו פירוש האחרים שהביא רבנו בסק"ה עיי"שה. ומש"ש רבנו : "והאי תנא ס"ל כו'", היינו ש ה"ר"ן כתב כן, מפני שהר"ן סובר שבמעכשיו אי"י לבטל התנאי, ולכן כתב שלפירוש האחרים, צ"ל שהאי תנא ס"ל ע"מ לא כאומר מעכשיו דמי. אבל האחרים בעצמם סוברים שגם בע"מ ומעכשיו יכול לבטל התנאי. וע"ל סימן ל"ח סקמ"ד ובחזון סימן ג"ג.

9 התוספתא היא בגיטין פ"ה ה"ד. והראשונים שהביאו תוספתא זו גורסים כגירסת הג"ל. וכ"ה בהוצ. צוקרמנדל. ומ' מדברי שאמירת "ה"ז גיטך מעכשיו" הוי כאומר : "ליהוי גיטא בלא

באר הגולה

ר' דומסקא לן אי
נע"ל יום תעתי לעת
אז ל' יום כדמרי
לישני ללל קודם נעתי
לילל דעבר לה מיוונל
קנול עס.

ש נריתל ונשנה עס
דף ע"ה ע"ז וכדמפרש
רז אשי עס כ"פ
הר"ף וטור נשס
הרמ"ם נפרק ה'
ור"י לע"ג דלסיקנא
רז אשי נקשיל כיון
ללל דלסיקנא נתינתל.

ת הטור העתיק יום
אחר. א עס נשנה וכדמפרש
ד עס נשנה וכת"ק וכ"פ הר"ף עס והרמ"ם עס נפ"ה.

לה על מנת שתתני לי מאתים זוז מכאן עד ל' יום אפילו לא נתנה לו עד יום ל'
בסופו מגורשת ואם אמר לה בתחילת יום ראשון לחודש ונתנה לו בסוף ליל
ראשון לחודש השני ר' הרי זו ספק מגורשת. ח שהתנה עליה שתעשה
חבר זה סתם ה"ז כמפרש יום אחד הואיל ולא פירש כמה זמן תעשה ביצד אמר
לה ה"ז גיטין ע"מ שתעשי עמי מלאכה על מנת שתשמישי את אבא ע"מ שתניקי
את בני אם עשתה עמו ת מלאכה או אם שמשה את אביו יום אחד או שהניקה
בנו יום אחד א בתוך הזמן שהבן יונק בו והוא בתוך כ"ד חודש הרי זה גט.
הנה: וי"א דלריכה לשמש האז כל יומי חייו ולריכה להניק התינוק עד סוף כ"ד חדש (טור נשס
ב הר"א"ט) (כג) ולא נותן לאחר שהתחילה לקיים התנאי רק יום אחד הוי גט (טור). (כד) ג מת הבן
או מת אביו קודם שתניק או שתשמש אינו גט אמר לה על מנת שתניקי את בני
או שתשמישי את אבי שתי שנים הרי זו משלמת הזמן שפירש מת הבן או האב ד בתוך
הזמן שפירש (כה) או שאמר האב אין רצוני שתשמישי אינו גט שהרי לא נתקיים
ב נשס הרמ"ם וכתל עס ונכ"פ הרמ"ם. ג עס נשנה.

ביאורי הגר"א

הרמ"ם מפרש לה דלף לרז אשי צריך שיתקיים התנאי
צהנקה וי"פ אלל לרזל כו' דע"כ גס צריכ' שקיימה
התנאי מ"ש רישל דתני ה"ז גט ונסיפא לינו גט דננתקיים
נשניהס הולל גט ולל נתקיים נשניהס לינו גט וענש"ל
לדעת תוס' אף לרזל אשי להנקה כלל: (כה) או

כו'. ערל"ש עס ועתו"ם ע"ה צ' קד"ה ונתני': (כג) ואם
מתו לאחר כו'. עתו"ם עס ד"ה מת כו' אלל הר"א"ט
הסכים לפירש"י וכ' שכו"ה צירושלמי: (כד) מת
כו'. ערש"י עס ד"ה אלל לרז אשי כו'. וא"כ לפי דברי
רז אשי אפי' נכה"ג הוי גט וכן כתבו המפרשים אלל

ברכת אליהו

לפי שיטה זו אפילו ככה"ג — שמת קודם שתניק או
שתשמש — הוי גט. וכן כתבו המפרשים. אבל הרמב"ם —
עפ"י מ"ש בה' גירושין פ"ח ה"ט, והמחבר פסק כוותיה
— מפרש לה, דאף לרב אשי צריך שיתקיים התנאי בהנקה,
וקושיה הגמ' ה"פ: אלא לרב אשי כו', דע"כ גם פרישא
מייירי שקיימה התנאי והניקתו ושמשותו יום אחד, שאם לא
הניקתו ולא שמשותו כלל דלא אינו גט, שהרי לא נתקיים
התנאי כלל, וא"כ מ"ש רישא דתני ה"ז גט ומ"ש סיפא
דתני אינו גט. הרי בנתקיים התנאי, בשניהם — ברישא
ובסיפא — הוא גט. ואם לא נתקיים התנאי, בשניהם אינו
גט. דהא כיון דסתם כמפרש יום אחד דמי, כשאמרה המשנה
מת הבן ה"ז גט, בשנהיקתו יום אחד היא, וא"כ כבר
נתקיים התנאי. ועמשי"ל בסק"ג דלדעת תוס', אף לרבא
— שבסתם צריך להניק ב' שנים — איצ להנקה כלל,
ואם מת אפילו קודם שתניקה כלל, הוי גט. [ועב"ש סקט"ו].
(כה) תנן בגיטין עה ב: או שאמר האב אי אפשי
שתשמישי שלא בהקפדה אינו גט רשב"ג אומר כזה גט.
והר"ף שם והרמב"ם בה' גירושין פ"ח ה"כ פסקו כת"ק.
ואע"ג שיש כלל שכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה
כמותו כו', כאן לא פוסקים כרשב"ג, כמ"ש הר"ף בפרק
גט פשוט [ב"ב קעד א] דהאי כללל כ"מ ששנה רשב"ג כו'
לא דוקא הוא, ולא אמרינן הלכה כרשב"ג, אלא עד דאיכא
טעמא.¹⁰

גט ואע"ג דמחולין לך לא הוי גיטא שאני התם דלא ציערה
אבל הכא דיהבה דמי וציערה על גוף האי צטלית יכול
למחול. ועתו"ם שם עה ב ברי"ה מתני', וז"ל: ולכך
כשאבדה יכול לומר איני חפץ בדמי אצטלית וכו' עכ"ל.
ומ' שאם הוא מתרצה בדמי אצטלית, הוי גט.

(כג) תנן בגיטין עה ב: מת הבן או שמת האב ה"ז גט.
ופירש"י דמייירי שמת לאחר שהניקה יום אחד, אבל אם
מת לפני שהניקה כלל לא הוי גט. ועתו"ם שם ד"ה מת כו',
שחולקים ע"ז, וסוברים שאפילו אם מת לפני שהתחילה
לקיים התנאי כלל, הוי גט. אבל הרא"ש שם פרק מי שאחזו
ס"י הסכים לפירש"י, וכ' שכו"ה בירושלמי. [ועבה"ג סק"ב].

(כד) בגיטין עה א תנן ברישא: ה"ז גיטין ע"מ שתשמישי
את אבא כו' מת הבן או שמת האב ה"ז גט. ובסיפא תנן:
ה"ז גיטין ע"מ שתשמישי את אבא שתי שנים וכו' מת הבן
כו' אינו גט. ושם בגמ', סובר רב אשי, שאפילו בסתם —
שלא פירש כמה זמן תניק או תשמש — כמפרש יום אחד
דמי. ושם עו א מקשינן: אלא לרב אשי מ"ש רישא ומ"ש
סיפא ומקשינן: קשיא. [ועבה"ג סק"ש]. וקד"ש שם ד"ה
אלא לרב אשי כו', וז"ל: אלא לרב אשי דאמר רישא
דמתני' יום אחד קאמר ע"כ מת הבן או האב דתני כגון
שמת ולא הניקתו כלל ואמאי ה"ז גט הרי לא נתקיים כלום
מן התנאי, עכ"ל. וא"כ לפי דברי רב אשי [שהלכה כמותו

שמואל אות א' ובקרבן נתנאל אות מ' ובשורת בית אפרים
סימן ע"ה ובבאה"ג כאן סק"ה.

10 ועיין לעיל סימן ס"ו סקכ"ב וסימן פ"ה סקל"ו ומש"ש
בהערה 11 לסק"מ ובדא"ש בגיטין פרק מי שאחזו ס"ז
ובקרבן נתנאל שם אות מ' ובדא"ש שם ס"י ושם בתפארת

באר הגולה

ה וכו"כ הרמ"ה שם פוסקים
צכל מוקדם כדכ"ג.
ו הר"ן שם.

ז טור שם הרמ"ה.
ח ל' הרמב"ם שם
פ"ח ונרמיתא שם
ק"ק ע"ו ע"ה וכפי
פירושו שם שומר ל'י
הנט נשעת התנאי
הראשון כמ"ה ה"ה
ובכ"ז עוד והקדוה ל'י
דלויי דכלל אומר ע"מ
דל'י אומר על נותן ת'
ל'ין בידו להספיק על
התנאי או לנט
(כמ"ה לעיל סעיף ב')
ואע"פ שהנרמיתא היא
נע"מ סוגר רצינו
שהנרמיתא היא כמ"ה
כל האומר ע"מ לאו
כמעכשיו דמי ול'ין
הלכה כן ויחסי נפקא
ב ונרמיתא שם דף
מ נרמיתא שם דף
נ כמיומל דרנל

התנאי וכן כל כיוצא בזה (וי"א דכל שאין העיכוב מונע הוי גט (טור שם ה' ר"י)
כ"ל דלזליקן בכל זה לתוומה).
ט ו (כו) ו"א דכי אמרינן דהניקה או שמשח
יום אחד הוי גט לאו דוקא יום אחד דאפילו בשעה אחת סגי (כו) ויש מי שאומר
דיום אחד דוקא כליל שבת ויומו.
י ה הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן
לו מאתים וזו וחזר והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי שנים
לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים אלא הרי זה כאומר לה עשי אחד משני
תנאים רצת' משמשת רצת' נותנת ואין אחד מהראשונים ואחד מהאחרונים מצטרפים
ט אבל אם התנה עליה שתתן לו ר' וזו וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו ג' מאות וזו
כבר ביטל התנאי של ר' וזו וצריכה ליתן ג' מאות וזו וכן כל כיוצא בזה.
הנה: (סח) וי"א דכל זה דוקא בשלל מסר לה הגט לא צתנאי ראשון ולא צתנאי שני אלא אחר שני
התנאים מסר לה הגט צפני עדים הראשונים והאחרונים אצל מסר לה הגט נשעת תנאי הראשון
או השני אותו תנאי דוקא (הר"ן פרק מי שאלו).
יא (כט) כ ה"ז גיטך והנייר שלי
אינה מגורשת שאין זה כריתות ע"מ שתתני לי את הנייר ל ה"ז מגורשת ותתן.
יב מ התנה על הבר שא"א לקיימו כגון ע"מ שתעלי לרקיע או שתדרי לתהום או
שתבלעי קנה של ד"א אינו תנאי והגט גט אבל אם התנה בדבר שאפשר לקיימו
אפילו באיסור כגון שתאכלי כשר חזיר נ הוי תנאה שאפשר שתאכלנו ותלקה ואין
זה מתנה על מ"ש בתורה שאינו מתנה שתאכלנו עכ"פ שאם לא תאכלנו לא תתגרש

לן מדינת דנרמיתא לידן נותנה גמ"ה. ס ג"ז נרמיתא שם.
כ' ע"כ וכפי פירושו ורש"י פירש דנמללו האותיות פרושות בלוי.
פ"ד ע"ה וכיחודה נן תיחל דתסס לן תנל דתתנ' צנ"מ דף ג"ד
שם צניטין להלכתא כותיה לנניה לצי חזן חיי"ל קנ"ס.

ביאורי הגר"א

הרמ"ה אצל לפי דהרמ"ה כ' שאם התנה צהדיא יום א':
(כח) וי"א כ': הר"ם שם וכנ"ל: (כט) ה"ז כ'.

שאמר כו'. כמ"ס הר"ף צ' ג"פ דה"י כללל כ"ז ששנה
רשנ"ג כו' ל"ד: (כו) ו"א כו'. עתוי"ס שם ד"ה
ורמיה כו' וכ"כ ש"פ: (כז) זי"מ כו'. טור שם

ברכת אליהו

בהדיא יום א' ¹¹.
(כח) הר"ן בגיטין עו א, וכנ"ל בסק"ה.
(כט) גיטין כ ב עה א ¹².

(כו) עתוי"ס בגיטין עה ב ד"ה ורמיה פו, וז"ל: יום אחד
לאו דוקא אלא אפילו שעה אחת כו' עכ"ל. ונ"כ ש"פ.
(כז) טור שם הרמ"ה. אבל לפי דהרמ"ה כ' שאם התנה

שבשש"ע לא נזכר דין דמפרש יום אחד.
12 בבא"ה סק"כ כתב: מבריתא שם דף כ' ע"ב וכו', עכ"ל.
וה"ל הבריתא שם: ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ
שתחזירי לי את הנייר ה"ז מגורשת. ורבו ציין גם לשם עה א.
כי שם בגמ' הקשו: מ"ש רישא ומ"ש סיפא. ונאמרו שם הרבה
תירוצים. ורב אדא בר אבהו מתרץ שם, משום דהוי תנאי
ומעשה בדבר אחד ובטל התנאי, ולכן בסיפא מגורשת אפילו
אם לא תחזיר לו הנייר. ורבו לעיל סימן ל"ח סק"ה ביאר,
שדעת הרמב"ם ושו"ע שם, שלא צריכים שיהי' תנאי בדבר
אחד ומעשה בדבר אחר עיי"ה. וגם כאן — שכתב המחבר —
דין ע"מ שתתני לי את הנייר — "ה"ז מגורשת ותתן" —
כלומר שצריכה לקיים התנאי — הוא לא כתיבוי של רב אדא
בר אבהו, אלא כיתר התירוצים שם, שאינם מצריכים שיהי' תנאי
בדבר אחד ומעשה בדבר אחר, וכשיטתו לעיל סימן ל"ח. והרמ"א
כתב לעיל בסימן ל"ח ס"ד: וי"א עוד דאע"ג דאיכא כל הגי' ד'
בתים בעינן ג"כ שיהי' התנאי בדבר אחד והמעשה בדבר
אחר אבל אם הכל בדבר אחד אינו תנאי ויש לחוש לדבריו.
וכאן לא הגיה הרמ"א כלום. וי"ל שסמך על מ"ש לעיל בסימן

11 נראה שחסרות כאן מלים אחדות. וכונת רבנו, שכפי מה
שפיר' הבי' דברי הטור, בשם הרמ"ה, כתב הרמ"ה זאת רק
בהתנה בהדיא יום א', אבל בהתנה סתם — דאמרינן דסגי ביזם
אחד, וכרב אשי — בזה גם הרמ"ה יודה לשיטת הראשונה
שחביא המחבר, דאפילו בשעה אחת סגי, ולא כפי מה שנראה
מדברי המחבר, שגם בסתם יש מי שאומר דיום א' דוקא
כליל שבת ויומו. וכ"כ הט"ו סק"ד והב"ש סק"ה. ועיין בס"י
שם שכתב: וי"א קמא דס"ל לאו דוקא היינו דברי הר"ן ומיירי
באמר סתם וכ"כ ב"י בהדיא וכו' ופולגתא שנוכר כאן ליתא
כלל, עכ"ל. וזה אינו בדקדוק, כי אמנם הבי' כתב שדברי
הרמ"ה הם רק במפרש יום אחד, אבל לא כתב שדברי הר"ן
הם רק באמר סתם. ועיין בערוך השלחן סעיף ג'ה שכתב:
דהנה מדברי הר"ן מוכח להדיא דאפילו בפירש יום אחד די
בשעה אחת וכו' ולכן כתב זה (המחבר בשיטה ראשונה) בשם
י"א וממילא דמחולקת דעה זו עם דעת הרמ"ה בטור וכו', עכ"ל.
וגם מדברי התוס' שציין רבנו בסק"ה מ' שגם במפרש יום אחד
די בשעה אחת, עיי"ה. ובערוך השלחן שם מפרש, שהמחבר
בסעיף ט' מיירי במפרש יום אחד. אבל הוא בעצמו העיר,

באר הגולה

ס שם בגמרא דנפח
מודה דנפח.
ע ברייתא דס.
פ כ"ח הול' נפח
וכפרס"י שם שנותרת
לינשא מיד ואין חוששין
שמה תבעל לו ויבטל
הגט וכמ"ש הס"י.
צ טור ומהתוספתא
כתובה התוספות שם
ריש דף פ"ג.
ק ברייתא ומוסקת
דנפח שם.
ר טור וכ"כ הס"ה
שם.
* פ"י חס' אחר
שגירשה זה נשאת
לבעל התנאי ונתן לו
גרשה אסורה לחזור לה.
שתנאי לפ' תחלה נשבע
הסכים לה ונ"ע שלא כתב הרמ"א וי"ל.

ס בד"א כשהאימור תלוי בה לעבור עליו אבל אם תלוי באחרים שאמר לה ע"מ שתבעלי לאבא לא הוי תנאי שאביו לא ישמע לה לעשות איסור. יג (ה) ע אמר לה ע"מ שלא תבעלי לאבא ונבעלה לו אינו גמ' אבל כל זמן שאין עדים שנבעלה לו אין חוששין שמא נבעלה לו (ומותרת להנשא) ואין חוששין שמה פ' תבעל לו (טור). יד ז אמר לה ע"מ שלא תנשא לאבא ונשאת לו הוי גמ' שאין לו בה נשואין. מו ק אמר לה ע"מ שתנשאי לפלוני אם נשאת לו ה"ז מגורשת אבל אמרו חכמים לא תנשא לו שלא יאמרו נשותיהם בנותנים במתנה זה לזה. הנה: ואפילו לא התנה עמה נפירוש שתנשא לפלוני חלף שניכר שגירשה ושום זה כגון שאלתו פלוני נתן לה ממון כדי לגרשה והוא מעלה לה מזונות כדי שיקנה וכל כיוצא בזה (הגהות מרדכי נקדושין). ואם נשאת לא תצא (לא) ר ואם נשאת לו תחילה וגירשה מותרת לכל שהרי נתקיים התנאי (לב) נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני תצא ממנו (לג) * ולא יחזיר עולמית וצריכה ממנו גמ' (לד) ושהולד ממנו ממזר. הנה: (לה) נשאת אח"כ לאותו פלוני שהתנה עמה והבעל הוי גמ' למפרע ואין הנשים נזונות ת (טור) חלל לא יחזירה עולמית ושום דהוי כמחזיר גרושתו (טור א נשא הרמ"ה) (לו) נתקדשה לאחר תלך ולא תחזור לו חלל ש כתב הס"ה שם נפ"ה לדעת הרמב"ם שכל שנשאת לאחר תחלה עברה על תנאיה ובעל הגט דע"מ שתנאי לפ' תחלה נשבע דלי לא"ה הוי להו לנותני בגמרא הפי' תקנתא. ת וכ"כ הראש"ד שם נהגות וכתב הס"ה שהראש"ד הסכים לה ונ"ע שלא כתב הרמ"א וי"ל. א וכ"כ הראש"ד שם.

ביאורי הגר"א

כ' ז ע"ה ח': (ל) א"ל כו'. ונדקאמר אין חוששין וכמשי' חלל כו' ועתו"ס פי"ג ח' ד"ה ועמודה כו': (לא) ואם נשאת לו כו'. כמש"ש וכי"ת אפשר כו' ואינו אסור חלל לכתחלה כמש"ש: (לב) נשאת לאחר כו'. שם כלוקימתא דנפח ותי"כ: (לג) ולא יחזיר עולמית. ר"ל אפילו אחר מיתת הבעל דהוי כסוטה שאסורה.

ברכת אליהו

(לב) בגיטין פד א, באוקימתא דרבא ותינא בנותיה: הרי זו לא תינשא לא לו ולא לאחר ואם נישאת לו לא תצא לאחר תצא. (לג) ר"ל אפילו אחר מיתת הבעל, דהיא כסוטה שאסורה לבעול אפילו אחר מיתת הבעל. וה"נ, כיון שלא נתקיים התנאי, ה"ה אשת איש. וכיון שנשאת לאחר קודם שנתקיים התנאי אסורה לחזור לו עולמית. (לד) אם לא יתקיים התנאי. אבל אם אח"כ נתקיים התנאי, הוי גמ' למפרע ואין הולד ממזר. ופי' לדעת הראב"ד בה' גירושין פ"ח הי"ג ופור' בשם הרמ"ה. אבל לרמב"ם שם שיטה אחרת, שכל שנשאת לאחר קודם שנשאת לפלוני, עברה על התנאי והגט בטל. ש, ע"מ שתנשאי לפלוני, משמעו שתנשא לפלוני תחלה. והשיגו הראב"ד שם, וכמשי' בהנה¹³. (לה) דהא קיי"ל כר' הונא בגיטין עד א, דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי, ולמפרע הוי גמ', כנ"ל ס"ב, וכמש"ש סק"א. (לו) דאז — שרק נתקדשה — אינה כסוטה, כיון שלא

(ל) בבאה"ג סק"ע כתב: ברייתא שם [בגיטין פד א]. וזה לא כ"כ בדקדוק. כי אין דין זה מפורש בברייתא. אלא מדקאמר שם: ע"מ שלא תבעלי לאבא ולאב"ך אין חוששין שמא נבעלה לה. ועתו"ס שם פג א ד"ה ועמדה כו'. וכתב ע"ז רש"י: כלומר מותרת לינשא מיד ואין חוששין שמא תבעל לה ויבטל הגט וכו'. וכמש"י המחבר: אבל כיון שאין עדים שנבעלה לו אין חוששין שמא נבעלה לו. ועתו"ס שם פג א ד"ה ועמדה וכו', שמ' מדבריהם שגורסים במו"ל: אין חוששין שמא תבעל להם. ועמש"ש בעצ"מ מ"ש בתוספתא — לפי גירסתם — שחוששין שמא תבעל להם. עכ"פ אנו למדים מכאן שאם נבעלה לאבא עברה על התנאי ואינו גט.

(לא) כמשי' בגיטין פד א: וכי"ת אפשר דמינסבה היום ומיגרשה למחר ומקיימא לתנאה כו'. ש"מ שאע"ג שלכתחלה לא תנשא לפלוני כמש"ל, מ"מ אם נשאת לו וגירשה מותרת לכל, ופלוני אינו אסור אלא לישאנה לכתחלה כמש"ש: הרי זו לא תנשא לו שמא יאמרו נשותיהם בנותנים במתנה וכו' ואם נישאת לו לא תצא.

ל"ה. או שיל שדעת הרמ"א שבט"מ לא צריכים שיהי' תנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר. ועי"ה"ט מ"ש רבנו בחיי"ם סימן רמ"א קל"ו. ועיין כאן בב"ש סק"כ ודגול מרובה. 13 מדברי בבאה"ג נראה שמפרש שדעת המחבר כהרמב"ם. ובב"ש סק"כ כתב שהמחבר השמיט הדין אם יש תקנה לדבר

אם תנשא אח"כ לאותו פלוני (בעל התנאי), מפני שהמחבר חייש לדעת הרמב"ם. ומדברי רבנו נראה שמפרש שהמחבר סובר כהראב"ד. ובזה ניחא — קושיית הבאה"ג סק"ת — שהרמ"א לא כתב: וי"א.

אחר מיתת הנצל או שיתן לה נט אחר בלא תנאי (ג"ז ס). טז (לו) ב אמר לה ע"מ שלא תנשא לפלוני (לה) ג עד זמן פלוני הרי זה בט (לט) ד יוש מי שאומר שלא תנשא ועד שימות אותו פלוני ויש מי שאומר ה שמונתרת לינשא מיד כיוון שבידה לקיימו שא"א לינשא לו אלא מדעתה (מ) ו ואין תקנה להתירה (לאותו פלוני) אא"כ יקדשנה המגרש ויחזור ויגרשנה פתם (או שנת הנצל קודם שנשאת לשום אדם) (נ"ו) הרמז"ס והרשב"א ונשם הנלוים וסקנלת הנלוים תורה הלא יב"ג ונדני התוס' סס. ג לדעת הרמז"ס שס וכו"ס נסעיף כ"ז ועיין נש"ס. ד ונדני ר"ה שכתב הרשב"א. ה ונדני ר"ה שכתב הרשב"א. ו שס וכו"כ בתשובת הרשב"א כלל י"א.

ביאורי הגר"א

אבל נבעלה וכו"מ צפרק האשה רבה ח"ל כו' ונתקדשה וי"ש ולא תחזור לו ר"ל אפילו אם נשאת לאותו פלוני משום דהוי כמחזור גרושתו מן האירוסין ועכ"ל צטור נשם הרמ"ה: (לו) א"ל ע"מ כו'. כמש"ל ר"ס קל"ז: (לח) עד זמן פלוני. דוקא. רמז"ס ועסכ"ב: (לט) ויש מי כו'. ע"ל ס"ב מ"ש נשם הר"י וכתב שם לאחרים ס"ל דבכל תנאי אפילו נשם וי"ש חוששין וי"ש פ"ג ח' א"ה נכולו תנאי כו' ה"פ דלר"ע דאמר אין זה כריתות כיון שיש להם לזיטול א"ה נכולו כו' והוא הי"א כ"ל ועוד כ' ואחרים מקילין דאפילו נקום עשה אין חוששין אלא דכל שחלוי נשאת אחרים חוששין

אבל נבעלה וכו"מ צפרק האשה רבה ח"ל כו' ונתקדשה וי"ש ולא תחזור לו ר"ל אפילו אם נשאת לאותו פלוני משום דהוי כמחזור גרושתו מן האירוסין ועכ"ל צטור נשם הרמ"ה: (לו) א"ל ע"מ כו'. כמש"ל ר"ס קל"ז: (לח) עד זמן פלוני. דוקא. רמז"ס ועסכ"ב: (לט) ויש מי כו'. ע"ל ס"ב מ"ש נשם הר"י וכתב שם לאחרים ס"ל דבכל תנאי אפילו נשם וי"ש חוששין וי"ש פ"ג ח' א"ה נכולו תנאי כו' ה"פ דלר"ע דאמר אין זה כריתות כיון שיש להם לזיטול א"ה נכולו כו' והוא הי"א כ"ל ועוד כ' ואחרים מקילין דאפילו נקום עשה אין חוששין אלא דכל שחלוי נשאת אחרים חוששין

ברכת אליהו

חוששין שמא לא תקיים התנאי, אלא דכל תנאי שתלוי ברשות אחרים חוששין. אבל בתנאי שבידה אין חוששין. וכתב הר"ן וכו"ד הרמב"ם כו'. וכ"כ הרא"ש שם פ"ח ס"ב, וי"ש המחבר: ויש מי שאומר שמוותרת לינשא מיד כיוון שבידה לקיימו וכו'. (ועב"ש סק"ב).

(מ) כ"כ הרא"ש בתשוב' כלל מ"ה [ולא כמ"ש בבאה"ג סק"ו: כלל מ"א] סכ"ו. ועמ"ש"ל פ"ח [צ"ל ס"ה. ושם כתב המחבר: אם אמר להוי גיטא בלא שום תנאי ה"ז מגורשת וא"צ ליטול ממנה. ועמ"ש"ל סק"א, שכן מוכח ממתני' דגיטין פב א]. ונדני דמתני' הנ"ל, י"ל דדוקא ב"הר"י שאינו נט כלל, או בעיניו לפי דגמ' שם — שאינו נט, ולפיכך מועיל אם חוזר ונוטל הגט ונותנו לה, אבל כאן מאחר שנתן לה גט גמור לא מועיל אפילו אם יכול ממנה הגט ויחזור ויתנו לה בלא תנאי. אבל היא דתוספתא שכת' שם בסק"א פירכיה. דבתוספתא מייירי בנתן גט ע"מ שתתני לי מאתים זוז, ואפ"ה איתא בתוספתא שמועיל אם יטלנו ויחזור ויתנו לה בלא תנאי. ומוכח כאן דלא כהרא"ש, אלא שגם כאן יש תקנה לכל הפחות אם יטול הגט ויחזור ויתנהג לה בלא תנאי. ועי"ש בתשוב' הרא"ש כלל מ"ו ס"ב שכתב ש"כ לכתוב התנאי. והביא הסור סוף סימן זה. והביא ראיה מ"מ"ש בכתובות עג א: ל"ת טעמיה דרב וכו', כנ"ל בסק"ד. וכתב שם הרא"ש, דבגרושין אף תנאי שהוא פורת האשה יכול לבטל. וע"ל סימן ל"ח פקד' ל"ח, וכמ"ש"ל סק"ה דברי הרא"ש שחלק בין קידושין — שא"י לבטל בלי רצונה, מפני שהקידושין הם רק לדעתה, ובין גירושין — ש"כ לכתוב, מפני ש"כ לכתוב בעל כרחיה. ועי"ש בתשובה שהאריך בזה. ובי"ע, וכבר נתקשו בזה האחרונים עי"ש שהקשו למה אין כאן תקנה להתירה, הרי יכול לבטל התנאי. ואע"פ

נבעלה. וכמ"ש בפרק האשה רבה יבמות פב ב: אמר לה מת בעלך ונתקדשה ואח"כ בא בעלה מותרת לחזור לו. ולכן — בעניננו — מותרת לאותו האחר אחר מיתת הבעל, או שיתן לה גט אחר בלא תנאי. ומי"ש הרמ"א: ולא תחזור לו וכו', ר"ל אפילו אם נשאת אח"כ לאותו פלוני, ועי"ז קיימה את התנאי — משום דהוי כמחזור גרושתו מן האירוסין. ועכ"ל בסוף בשם הרמ"ה.

(ז) עבאה"ג סק"ב, וכמ"ש"ל ר"ס קל"ז, וכמ"ש"ל סק"א, דב"על מנת" הוי כשאר תנאי, ולא הוי שירורא.

(ח) עבאה"ג סק"ג. ומ"ש המחבר, "עד זמן פלוני" דוקא, כ"ה ברמב"ם בה' גירושין פ"ח ה"כ. שאם לא אמר, "עד זמן פלוני", אין זה כריתות לשיטתו. ועסכ"ב שיש מחלוקת בזה, ועמ"ש"ל.

(ט) ע"ל ס"ב סקט"ו מ"ש בשם הר"י בגיטין עד א, שבתנאי דשב וא"ת, מותרת להנשא, ואין חוששים שמא תעבור על התנאי. וכתב שם הר"י דאחרים ס"ל דבכל תנאי — אפילו בשב ואל תעשה — חוששין. ומש"ש פ"ג א: "אי הכי כבולוהו תנאין דעלמא נמי לא תנסיב דלמא לא מקיימא ליה לתנאיה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין", כנ"ל בסקט"ו, ה"פ דלר"ע דאמר — בע"מ שלא תנשא לפלוני — דאין זה כריתות, אי הכי כבולוהו תנאין דעלמא נמי וכו', כלומר שאפילו נתקיים התנאי לא תנסיב, כיון שבשעת נתינת הגט יש להושיע לביטולו, וז"א שלא תקיים התנאי נמצא שאין זה כריתות. ועי"ז מסקנן שם: היינו פירכא. כלומר שאם נתקיים התנאי מותרת להנשא. אבל כ"ז שיש חשש שתעבור על התנאי אסורה להנשא. והוא הי"א כאן. [ה"ש ויש מי שאומר] קמא — שהביא המחבר — שגם בתנאי דשב ואל תעשה, חוששים שמא תעבור על התנאי. ועוד כתב שם הר"י, ואחרים מקילין, דאפילו בתנאי בקום עשה אין

באר הגולה

ז שם וס.

ה פטו שם גמרה

דף פ"ג ע"א.

ט גרייטל שם דף פ"ד

ע"א.

? טור וכו' הרשב"א

שם וכו' הרשב"א

הנפרטים.

כ שם שם הירושלמי.

ל שם וכן פרש"י שם

גרייטל וכן כתבו

התוספות דף פ"ג ר"ס

ע"ג וכו' הרשב"א

גם התוספתא.

גדולר הנ"ל.

גם הרשב"א (מא) ז ואם נשאת לאחר וגירשה אותו האחר סתם עדיין לא הותרה לאותו פלוני ואם נשאת לו נתבטל הגט ובניה אף מהשני ממזרים. יז ה זינתה עם אותו פלוני הולד כשר והגט כשר שלא התנה אלא על נשואין. יז ט אמר לה ע"מ שתבעלי לפלוני נתקיים התנאי שנבעלה לו * (מב) בין בזנות בין בנשואין הרי זה גט (מג) כ ולכתחלה לא תבעל לו דהא אינה מגורשת עד שתבעל לו נמצאת תחלת ביאה באיסור. יט (מד) ל ע"מ שלא תבעלי לפלוני הוי גט ולא תנשא עד שימות אותו פלוני דחיישינן שמא תבעל לו באונס. כ מ צריך שלא יתנה עליה תנאי שעומדת בו כל ימיה כגון ע"מ שלא תאכלי בשר נ או שלא תשתי יין לעולם או כל ימי חייכי שאם התנה כך אין זה כריתות אבל אם אמר לה כל ימי חיי או כל ימי חיי פלוני או עד חמשים שנה ס ה"ז גט (מה) ע ויש מי מ גרייטל שם ע"ג. ג מוהר"א דרנא שם. ס ותנא מיד טור וכו' שם הר"א וכו' התוספות שם ע טור מהא דמור רנא כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות וכח"ס ה"ה וס"ן גס הרשב"א.

ביאורי הגר"א

דומה לאחד שאמר לשאתו ה"ז גיטך ע"מ שתבעלי לפלוני נתחלה אסור הולד כשר ובעל הותר הגט לנפרע כו' : (מד) ע"מ כו'. רש"י שם ד"ה אין חוששין כו' ותוס' פ"ג א' ד"ה ה"ל. ותוספתא ה"ל הר"א שם ס"ג וכפ' צה"ב דחיישינן שאלו כו' כחש"ו וכח"ל סט"ז לשיטת הר"א שם וכ"כ תוס' שם פ"ג ז' ד"ה גר"א כו' : (מה) ויש מי כו'. ומ"ש כל ימי פלוני אף שהיה זקנה

וכח"ס צומתני ה"ל ותוספתא ה"ל וכח"ל כיון שאינה מגורשת כלל קיום התנאי עדיין יכול לגרשה : (מא) ואם נשאת כו'. גמ' פ"ג א' : (מב) בין כו'. רש"י שם ד"ה (שתבעל) [שתבעל] כו' ועמ"ס פ"ג א' ד"ה ועמדה. א"כ כו' : (מג) ולכתחלה כו'. ירושלמי א"ר שמאי מצינו אשה בתחלה חייבין עליה משום ערוה ולכסוף אין חייבין עליה משום ערוה א"ר מנא למה זה

ברכת אליהו

(מד) רש"י בגיטין פד א ד"ה אין חוששין כו', וז"ל : אבל א"ל ע"מ שלא תבעלי לפלוני וכו' שמא תבעל לו וכו' עכ"ל. ותוס' שם פג א ד"ה ועמדה וכו' ה"ל בסק"ל ובסק"ב, וז"ל : הא לאחר חוששין שמא תבעל אע"פ דאסורה לו גמי משום א"א מ"מ חוששין שמא תבעל לו לאחר מיתת המגרש וכו' עכ"ל. ותוספתא הביא הר"א שם פ"ט ס"ב, וז"ל : וכן תנאי בהדיא בתוספתא ע"מ שלא תבעלי לפלוני חוששין שמא תבעל לו¹⁴. וכפ"י בעל הלכות גדולות הלכות גיטין סימן ל"ט, שבתנאי שבידה לקיימו מתרת להנשא, ואין חוששים שמא לא תקיים התנאי. אבל בתנאי שתלוי באחרים, אסורה להנשא, שמא תעבור על התנאי. לכן כאן ג"כ אסורה להנשא עד שימות אותו פלוני, דחיישינן שמא תבעל לו באונס, כחש"ו. וכח"ל סט"ז סק"ל לשיטת הרא"ש. וכ"כ תוס' שם פג ב ד"ה שריא כו', וז"ל : וכן גבי שלא תבעלי לאחר חיישינן שמא יבא עליה באונס וכו' עכ"ל.

(מה) ומ"ש בגיטין פג ב : „כל חיי פלוני, ה"ז כריתות", אף שהיה זקנה והוא ילד. ופ' הרשב"א בספר התשב"ץ ח"א סימן ד' שכן היא דעת הרמב"ם. ונקט הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ה"ב ג' שנה לרבנות הזמן היותר רחוק שאפשר, שהרי

שבסעיף ב' בת' שבתנאי דע"מ איני לבטל התנאי, היינו דש"א לבטל התנאי, אבל יכול לגרשה טור בלא תנאי, וכח"ס במתני' ה"ל ותוספתא ה"ל וכח"ל, כיון שאינה מגורשת בלא קיום התנאי, עדיין יכול לגרשה¹⁴. (מא) בנאה"ג סק"ז ציין לטור ולתשובת הרא"ש. וזה בשו"ת הרא"ש כלל מ"ה סי"ו. ולמד זאת מגמ' בגיטין פג א : הרי שהלכה זו ונישאת לאחר מן השוק והיו לה בנים ונתארמלה או נתגרשה ועמדה ונישאת לזה שנאסרה עליו לא נמצא גט בטל ובניה ממזרים.

(מב) רש"י בגיטין פד א ד"ה שתבעלי, וז"ל : בין בזנות בין בנשואין. ועמ"ס שם פג א ד"ה ועמדה וכו', וז"ל : א"נ קמ"ל דע"מ שלא תבעלי לאבא ולאבך לא בעי למימר דרך נישואין אלא דרך זנות בעלמא. והיינו משום דבאבא ואבך לא שייך נישואין. אבל בעלמא תנאי דבעילה כולל נישואין וזנות. [וע"ל סימן ל"ח סק"ח].

(מג) ירושלמי בגיטין פ"ט ה"א : א"ר שמאי [בפנינו : שמי] מצינו אשה בתחלה חייבין עליה משום ערוה ולכסוף אין חייבין עליה משום ערוה א"ר מנא למה זה דומה לאחר שאמר לאשתו ה"ז נישואין ע"מ שתבעלי לפלוני בתחלה אסור הוא לבטל עבר ובעל הותר הגט למפרע כו'¹⁵.

ותחיל כדברי בעל הלכות גדולות כנ"ל. וכנראה שכונת הרא"ש לדברי התוספתא בגיטין פ"ד ה"ה. ובפנינו הגירסה בתוספתא : ואינו חושש שמא תלך ותבעל. ולפי גוססאות כ"י אות צ' והגהות הגר"א אות ט' והו"ו. צוקרמנדל ליתא בתוספתא דין זה. ועמ"ס סק"ג וב"ש סק"ג ופרוך השלחן סעיף פ'.

14 ועיין בבנה"ג ה' הטור אות פ"ז וב"ח וס"ז סק"א וב"ש סק"ל וישועות יעקב סק"ז ופ"ת סק"א ופרוך השלחן סעיף ע"ג. 15 בפנינו הגירסה בירושלמי : בתחלה אין חייבין וכו'. וע"ש במפרשים. ועיין בהשגות הראב"ד בה' גירושין פ"ה ה"ג ושם במ"מ ובל"מ.

16 גם בתשובת הרא"ש כלל מ"ה סי"א הביא תוספתא זו,

באר הגולה

פ נסח"ת דינים
שכתבם בסוף ספר
זה התנאים.
ז טור נסח הרמב"ם
ח נסח"ת.
ק שם וכו' הרשב"א
והר"ן ונפרשים
לחרוץ כח"ס ה"ה
והנ"י.

שכתב שאפילו הרחוב הזמן יותר מכדי חיי האדם כיון שהוא דבר פסוק ה"ז גט.
כא פ אמר לה ע"מ שלא תלכי לבית אביך (מ) עד זמן פלוני אע"פ שהגט כשר
והתנאי קיים אין לשום אדם להשתדל בגט שינתן בתנאי זה כי א"א לעמוד על
נפשה מלכת לבית אביה ונמצא גט בטל וכניה ממזרים ואם המגרש הוא מאותם
שכופין להוציא ולא רצה לגרש אלא בתנאי זה כופין אותו לגרש בלא תנאי זה.
כב (מז) צ אמר לה ע"מ שלא תנשאי לפלוני ולא קבע זמן אינו גט שאין זה כריתות
דומה לאומר על מנת שלא תנשאי יין לעולם או כל ימי חייו (מח) ק וי"א שכוון
שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חייו הוי ליה כאומר ע"מ שלא תנשאי יין כל ימי

ביאורי הגר"א

שלא תעלי נאילן זה וע"מ שלא תעלי נכח זה נקצן
האילן ונסתר הכותל ה"ז גט וכח"ס נסכ"ג. ומיהו ל"ע
לי"א חלו ל"ל נקצן האילן כו'. והא חין חוששין שאל
[לח] יתקיים התנאי ואפשר להתוספתא ר"ע ה"א דלמור
חין זה כריתות כ"ז דחיישין לניטול התנאי וכח"ס הר"ן
נשם אחרים כח"ס נסכ"ג. והה"א שלא תלכי לבית אביך
כנר תירץ נקדושין ה' ה' ד"ה ע"מ כו'. ונביתין (כ' ח"ב)
כ"ח נ' ונ"מ והרשב"א והר"ן תי' דלנ"ת אביך ל"ד

והוא (ילד) [ילד] וכתב הרשב"ן שח"ס דעת הרמב"ם
ונקט [כ'] שנה זמן היותר רחוק כו' עכ"ל ס': (מז) עד
זמן פלוני. דאי לכו הכי אינו גט כח"ס': (מז) אמר
לה ע"מ כו'. ונמש"ס שלא תלכי לבית כו' אע"פ שגט מותר
מותר כח"ס נדרים וי"ו ח' אלא כיון שנסקרה לו לעולם
וה"ל ועכ"ל ס"ק י'. (מח) וי"א כו'. כח"ס'
פ"ג ח' דנע"מ מודה מ"מ אפילו נסתם שהוא לעולם אכל
הרמב"ם וחקי לה לזמן ועוד הניחו רחיה מהתוספתא ע"מ

ברכת אליהו

(מח) כח"ס בגיטין פג א דב"מ"מ שלא תנשאי לפלוני
מורה ר"א דהוי כריתות. ומשמע דזה מ"מ — אפילו כפתם
שהוא לעולם. — אבל הרמב"ם — שהוא בעל השיטה
הראשונה שבש"ע — מוקי לה לזמן. ועוד הביאו ראיה
מהתוספתא בגיטין פ"ה ה"ג: ע"מ שלא תעלי באילן זה
וע"מ שלא תעלי בכותל זה נקצן האילן ונסתר הכותל ה"ז
גט. וכח"ס בכ"ג בשיטת "וי"א". ועמ"ש ובבא"ה סק"ת.
ומיהו צ"ע לי"א אלו, ל"ל נקצן האילן כו', והא אין
חוששין שמא לא יתקיים התנאי. ואפשר להתוספתא ר"ע
דאמר דאמר בגיטין שם אין זה כריתות כל מ"מ דחיישין
לביטול התנאי, וכח"ס הר"ן בשם אחרים, כח"ס נסכ"ג
סק"ט. והה"א "שלא תלכי לבית אביך" — הנ"ל בסק"ז
— דאמרינן שאין זה כריתות, אע"ג שאסורה רק כשהבית
נקרא בית אביה, כבר תירצו בקדושין ה' א בתוס' ד"ה
ע"מ כו' ובגיטין כא פ ד"ה שלא תלכי וש"מ, דבית אביה
קרויים כל יוצאי חלציו של אביה אע"ג שמת. והרשב"א
והר"ן שם פג ב תירצו ד"לכית אביך" לאו דווקא, אלא
שאמר לה "לבית זה שהוא של אביך", דלכית זה אסור
לעולם, כח"ס נדרים מו א: קונם בית זה שאני נכנס
שדה זו שאני לוקח מת או שמכרו לאחר אסור. אבל המ"מ
בה גירושין פ"ה ה"א כתב שהוא דוחק, דא"כ לא הול"ל
בגיטין שם איסור בלשון היתר, [דכיון דבתאי לישנא —

ימי שנתינו בהם שבעים שנה והאשה המתגרשת ע"י עצמה
יש לה יותר מ"ב שנים קרוב לעשרים שנה, וא"א לחיות
אח"ז לפי מנהגו של עולם סכום שלם יותר מחמשים שנה,
עכ"ל התשב"ץ. ועכ"מ שם שהביא דבריו¹⁷.

(מו) דאי לא הכי אינו גט, כח"ס בגיטין פג ב: ה"ז
גיטך ע"מ שלא תנשאי יין ע"מ שלא תלכי לבית אביך
לעולם אין זה כריתות (שארין מפירין אלא המות דעד
יום מותה קשורה בו — רש"י) שלשים יום ה"ז כריתות.
[וזה לא כדברי הרשב"א והר"ן — המובאים להלן סק"ח
הסוברים שבאומר "לבית אביך" הוי כריתות, ורק "לבית
זה שהוא של אביך" לא הוי כריתות, עיי"ש]. וע"ל סק"מ
וב"ש סק"ד.

(מז) כח"ס בגיטין פג ב: ה"ז גיטך וכו' ע"מ שלא
תלכי לבית אביך אין זה כריתות. אע"פ שאם מת אביה,
מותר לה להכנס לאותו בית, כח"ס נדרים מו א: האומר
לחבירו קונם לביתך שאני נכנס ושדך שאני לוקח מת או
שמכרו לאחר מותר. אלא כיון שנאסרה לו לעולם — שאסור
לה לעולם להכנס לבית זה כ"ז שנקרא בית אביה — אין
זה כריתות. וה"נ — באמר לה ע"מ שלא תנשאי לפלוני —
אע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חייו פלוני, מ"מ
לא תהא מותרת בנישואי אותו פלוני לעולם, לפיכך אין
זה כריתות. ועכ"ל פ"ק י'¹⁸.

לדברי רבנו שתלה הענין בדבר פסוק איפשר דמשמע ליה
דאפילו באומר מאתים שנה ה"ז מגורשת וכ"ז וכו' עכ"ל.
והיות ומדברי הרשב"א משמע לכאורה לא כדברי התשב"ץ,
לכן כתב המחבר שיטת התשב"ץ בשם "ויש מי שכתב". אולם
עיי' שם בתשב"ץ שגם הוא הביא דברי הרשב"א הנ"ל.
18 נראה שצ"ל ס"ק ר'. וכוחו למ"ש בבא"ה שם לחלק בין
ע"מ שלא תנשאי יין כל ימי חייו פלוני — שלא נאסרה ביין
לעולם, ומותרת בשתיית יין לאחר מיתת פלוני, לבין "שלא
תנשאי לפלוני" — שנאסרה בנישואיו לעולם.

17 ומ"ש המחבר שיטה זו רק בשם "ויש מי שכתב" (כאילו
שוו דעת יחיד). נראה מפני שבב"י הביא דברי הרשב"א בגיטין
פג ב, שכתב: ואע"פ שהוא ילד והיא זקנה ואפילו היא זקנה
וא"ל ע"מ שלא תנשאי יין מכאן ועד ג' שנה ה"ז כריתות דכיון
דאיפשר שתחי היא יותר מכן כריתות קרינן ליה, עכ"ל. וכתב
ע"ז הבי": ודברי הרשב"א מנומנים אצלי דמשמע ולא
מכשרינן אלא דוקא באומר ג' שנה שאע"פ שהיא זקנה איפשר
שתחיה יותר מכאן אבל אילו אמר מאתים שנה וכיוצא מאמר
שלא נמצא כלל מי שיחיה כ"כ זמן הו"ל ככל ימי חייו ואילו

באר הגולה

ר וכבר כתב הכ"מ
שם בשם הרשב"א
שנראה שדעתו ז"ל
דהתם שלתי מפני
שהוא רשאה לשתות
לחם וייתנו ויחלל
שלא נאסרה ביה לעולם
לחלל זה נאסרה
בנשואים לעולם וכו'
וכן כתב הר"ן שם.
פ"י שטורה להנשא

חיי פלוני ר שהיא מגורשת * ונקטינן כדברי שניהם להחמיר. כג (מט) ש אמר
לה ע"מ שלא תשתי יין זה לעולם או שלא תעלי באילן זה או בכותל זה לעולם
ונשפך היין ונקצץ האילן ונפל הכותל אין זה כריתות מאחר שלא הותרה לעולם
במה שנאסרה (ג) תו"א שכיון שאין תנאי נמשך אלא כל זמן שהיין קיים או
האילן או הכותל קיימים הרי זו כריתות ונקטינן כדברי שניהם להחמיר.

קמד דין תנאי ואם יש טענת אונס בגט. וכו' ז' סעיפים

א א אמר לה ה"ו גיטך אם לא אבא בתוך ל' יום או שאמר ע"מ שלא אבא בתוך
ל' יום והיה בא בדרך בתוך ל' יום (א) וחלה (ב) או עכבו נהר ולא בא עד אחר

גט זה ופסלה להכונה ולא קיבלה קדושין מאחר לריכה גט מוננו. ש שם בשם הרמב"ם וכתב הנ"י וה"ה שם בפ"ה שלא כתב
כן אלא נלמד מתוך דבריו כו"ה הרשב"א בתשובה. ת שם בשם תוספתא. א עובדא וכו' דשמואל גיטין דף ל"ד ע"א.

ביאורי הגר"א

קמד (א) וחלה. כתובות ז' ז' ח"ר ולענין כו' (ופי')
[ופי] תוס' שם ג' ח' ד"ה ח"ד כלשנא קמח' וכן
ש"פ לנד המרדכי ספ"ג גיטין סי' תל"כ בשם ספר
המקצועות דבידי שמים הו' אונס וכפי' ר"ה גיטין ע"ג
ח' שלחו מתם כו' דתי' לפי שהוא צדי שמים ובשם
הגאון כתב לחומרא כז' השלמות: (ב) או כו'. נההוא

חלף לבית זה שהוא של חניך ולבית זה חסור לעולם
כו"ה בנדרים שם לחלל המיין כתב שהוא דוחק ולהליל
חיסור נלשון היתר וכן על תיר' תוס' הקשה הר"ה ע"ש:
(מט) א"ל ע"מ כו'. רעז"ש שם הלכה י"א ולמד הטור
דה"ה דס"ל צילין וכותל: (ג) וי"א כו'. וכנ"ל
דאפילו לא נקצץ האילן:

ברכת אליהו

יש אונס בגיטין. ופסקו תוס' שם ג א ד"ה איבא דאמרי
בלישנא קמא ושארין אונס בגיטין. וכן ש"ס, לבד המרדכי
ספ"ג גיטין סימן תי"ז [בפנינו: סימן ש"ס] כ' בשם
ספר המקצועות שפסק דבידי שמים הו' אונס. וכפי' ר"ה
בגיטין ע"ג א שלחו מתם דתי' לפי שהוא צדי שמים.
דאיחא התם: ת"ר זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה
ונפל הבית עליו או הכישו נחש אינו גט אם לא אעמד
מחולי זה ונפל עליו בית או הכישו נחש ה"ו גט. ומקשינו:
מ"ש רישא ומ"ש סיפא. ובתר הכי אמרינו: שלחו מתם
אכלו ארי אין לנו. ופירש ר"ה דתירוצא הוא, וקאי ארישא,
שלכן אינו גט, משום דהוי אונס דבידי שמים, דמיא
דאכלו ארי, ובאונס בידי שמים אין לנו שיהא גט, וכיון
שאמר אם מתי מחולי זה ולא מת מחולי זה אינו גט; אבל
בסיפא שאמר אם לא אעמד מחולי זה הוי גט שהוא
נתקיים התנאי שלא עמד מחולי זה. ובשם הגאון כ' המרדכי
לחומרא ככ' השלמות; ואם מת חולצת ולא מתייבמת.
[וע"ל סימן קמ"ה סק"ו].

לבית אביך — הוי כריתות לא חול"ל לשון זה ולומר אין
זה כריתות. וכן על תירוצ' התוס' הקשה הר"ן ע"ש, וז"ל:
ולבי מספק כזה אמאי לא הו' כל יוצאי ירכו נמי ככל
היי פלוני דהא אפטר דמיתו כולוהו כו' עכ"ל. [ועיין ביו"ד
סימן רס"ו סעיפים ד' ו' ובביאורי הגר"א שם ס"ק י"ד,
ט"ו, ובמ"ל ברמב"ם הנ"ל].

(מט) הרמב"ם בה' גירושין פ"ה ח"א כתב: שלא תשתי
יין זה לעולם אינו גט שאין זה כריתות. ולמד הטור דהוא
הר"ן דפ"ל כן באילן וכותל¹⁹.

(ג) ונכ"ל בסקמ"ח, דאפילו לא נקצץ האילן ה"ו גט והוי
כריתות כיון שאין התנאי נמשך אלא כל זמן שהאילן
קיים. ועמש"ש, כי פרט לשיטת הר"ן בשם י"א — אין
חוששין שמא לא יתקיים התנאי.

(א) כתובות ב ב: אמר רבא ולענין גיטין אינו כן אלמא
קסבר רבא אין אונס בגיטין כו' חלה נמי אינו גט כו'
איבא דאמרי אמר רבא וכן לענין גיטין אלמא קסבר רבא

¹⁹ מדברי רבנו משמע שהי' מקום לחלק בין יין לאילן וכותל.
ובערוך השלחן ספ"ז כתב: ואפ"ל דרק בדבר ששייך בו הנאה
כשאסרה לעולם בדבר זה מקרי שלא נכרתה ממנו שמוכרחת
לעזור תאותה מפני תנאו ואם אפילו ישפך היין ותאבד הבשר
סוף סוף בתנאי זה נאסרה לעולם דלאחר שנאבדו לא שייך
אכילה ושתיה כמ"ש אבל בעליית כותל ואילן כיון שהי' תנאו
לא חיישין בזה כלל, עכ"ל. וברמב"ם ד' קושטא ור' רומי ר"ם
ובקריית ספר הגירסה: ע"מ שלא תאכלי בשר לעולם שלא
תשתי יין לעולם אינו גט. ולא כ' ברמב"ם מל', והי'. ובאנצ"ת כרך
ו' ערך גירושין עמוד ת"ב ציון 659 כת' שכן הגירסה בכת"י
אוקספורד מס. 590. ואם כי הרמב"ם סובר בע"מ שלא תשאי

לפלוגי, שאין זה כריתות, אע"ג שהתנאי הוא רק בחיי פלוני,
כנ"ל בסקמ"ח, מ"מ יש מקום לומר, שבין זה ויודה הרמב"ם
שה"ו כריתות. והו' עפ"י דברי המאירי בגיטין פג ב שהביא
גירסת הרמב"ם, בשר זה, ויין זה, וכתב ע"ז: ואני תמה
שהרי יכולה לשרוף את הבשר או לשפוך את היין ובגמרא לא
נאמרה אלא בין סתם, עכ"ל. ואם גם ברמב"ם הגירסה בשר
סתם ויין סתם (כלי "זה"), י"ל שבבשר זה, ויין זה, גם
הרמב"ם יודה שה"ו כריתות, "שהרי יכולה לשרוף את הבשר
או לשפוך את היין", וכיון שבידה לעשות שלא תהי' קשורה
בו הוא כריתות. משא"כ ב"ל תנשאי לפלוני — שאין חיי
פלוני מסורה בידיה — אין זה כריתות.

ל' יום ב ה"ז גט (ג) אפילו עומד וצווח הריני אנוס שאין אנוס בגיטין (ד) ואף ע"פ שגילה דעתו שאין רצונו לגרש (ה) כיון שלא התנה חוץ מאם יקראנו אנוס (ו) גאבל אנוס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש או נפל הבית עליו לא אסיק אדעתיה להתנות עליו ומבטל הגט והיא זקוקה ליהבם. (ז) ושניה הויה לזנוס דשכיח ולינו מנצל גט מולא הסנה (מורדכי פרק מי שמתו).

ומת בתוך יב"ח ה"ז מגורשת, אבל אם יש לה יבם לא תנשא בלא חליצה עד שיצברו י"ב חדש ואם נשאת לא תצא.

הטור ובס' הרצ"ד כתב וכ"כ הרש"א בשמו דהוי גט כנרייתא דרוביתין שם וכו' יוסי דזמנו של שטר מוסר והעלה הר"ן דהוי ספיקא וכ"כ הרש"א וכ"כ הטור בש"א. ה שמה שם. ו דאע"פ שם ולא נפשו דלכ"י שם. ח שם דף ע"ז ע"א דמחל דספר כרבי יוסי הוה גיטא ומחל דלך ספר כר' יוסי לא הוה גט. דלעיל דעות הפוסקים שנהלקו בזה ופסק הרב ב"י ה"ז ספק. ט שם גתספוסת לרבי יוסי גט ולינו גט.

אמרינן תאמר בשניה כו' וכ"כ בתרדכי גיטין דס"ט
 תרי"ג וכ"כ נח"מ ס' קע"ז סמ"ח נהג"ה אלא דכאן
 אפילו לא שכיח הוי אונס א"ל שליו שכיח כלל. ח"מ :
 (א) ה"ז כו'. עשה"ל וע"ל ס' תרי"ג ס"ז : (ב) אבל
 וכו'. כ"כ ש"ס דמסקאן לן אי הלכה כר"י גיטין :
 (ג) או שאמר כו'. דל"י וי"ס ספיקא הוי פתח"ש ע"כ

ענדלע שס וסס: (ג) אפילו כו' שס וסס:
(ד) וועפ' שגילה כו' שס ליד ח' וואר חזי מאיל
דהוה כו': (ה) כיון כו' שס נכתובות ויהי
חלה ללישנא קמל: (ו) אבל כו' כוונס בניטין
ע"ג ח' תוס' דכתובות דיה הכיל ובניטין שס דיה חיתוסה
כו' נתי' ראשן: (ז) ושביה כו' ברפ' וסמל

(ז) בר"פ השואל ב"מ צד ב אמרין : תאמר בשבועה שכן
אונסא דלא סליק אדעתא הוא. וכ"כ במדרכי בניטין פ' מי
שאתחו פ"ט תרי"ג [בפנינו : סימן תכ"ד] דשבועה אונסא
דלא שכיח. וכ"כ בחי"מ סימן קנ"ו סמ"ח בהנה, וז"ל :
ויכן מי ששלח אחר חבירו וקיבל עליו לפדותו מכל הפסד
ונתפס בדרך אפילו הכי פטור לפדותו דאונסא דלא שכיח
הוא. [ועמש"ש ס"ק קמ"ט]. אלא דכאן אפילו לא שכיח
היהו אונס [נראה שצ"ל : לא היה אונס, ור"ל דבשכיח ולא
שכיח אין אונס בגיטין כב"ל בסק"ו] א"ל שאינו שכיח
בכל. — חלקת מחוקק סק"א. [וכ"כ ב"ש סק"ג, דלא כט"ו
סק"ה].

(ח) עבאדי'ם סק"ר. ותמצית דבריו הוא, שהספק הוא אם בגיטין הלכה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו כאומר מעבשיו. וע"ל סימן קמ"א ח"ב. [וגם שם הביא המחבר שתי סברות אם הלכה כר"י בגיטין, וסיים שם : **הלהלכה** אולינו בה לחומרא. ועמש"ש סקט"ו בביאור שתי ההסברות. ועב"ש סק"ד.]

(ט) בגיל פ"ב סק"ח, דמפסקא לן אי הלכה כר' יוסי בגימין דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו והוי כאומר מעבשיו.

(י) דלר' יוסי מסיקא הו', כמ"ש בגיטין ע"ב ב' : ואיכא
מסתמי לה אסיפא זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום
אמאר רב הונא ולדברי רבי יוסי חולצת (דזמן השטר היריל
במבמהיום וכי מסריה ביהליה ואמר זה גיטך לאחר מיתה
מספקא לו כי הנאיה הוא אי חזרה הוא — רש"י). ושם
ע"ב ב' איתא : אמר אביי הכל מודים היכא דאמר לכשתא

(ב, ג) בההוא עזבא בכתובות ב ב ובגייט ל א וילד א.
דאינא שם דשם: ההוא דאמר אי לא אתינא עד תלתין
יומין ליהוי גיטא אתא ופסקיה מברא (מפבר המים —
רש"י) א"ל חזו דאתאי אמר שמואל לא שמיא מתניא (דלא
מסית עד הכא ואין טענת אונס בתנאי גיטין — רש"י).
(ד) בגייטין לר א אררינן שאבין סוכר גלוי דעתא בגיטא
לאו מילתא היא. ואיתא שם: דאמר אבאי מנא אמינא לה
דההוא דאמר להו אי לא אתינא כו', כנ"ל בסק"ב.

(ה) בכתובות ג א מקשינן אלישנא בתרא זרבא — דאמר יש אונס בניטין, מההוא דאמר אי לא אתינא ופסקיה מברא, הנ"ל בסק"ב. ותרצינן: אונסא דשכיח שאני, דכיון דאיבעי ליה לאתנאי ולא אתני, איהו הוא דאפסיד אנפשיה. והיה לחלה ללישנא קמא דרבא — שסובר שגם כאונס דשכיח לאתניא אין אונס בניטין.

(1) כמ"ש בגיטין טג א: ת"ר זה גיטין מהיום אם מחולי זה ונפל הבית עליו או הכישו נחש אינו גט כו' אכלו איי אין לנו (שיתא גט דאונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה — רש"י). ובתוס' דכתובות ג א ד"ה איכא דאמר, הג"ל בסק"א, ובגיטין שם ד"ה איתביה הקשו מהא דאמרין בכתובות שם ללישנא קמא דרבא שאין אונס בגיטין. ותרצו בכתובות ובגיטין בתירוצי ראשון דאיכא שלשה גזוני אונס: א) דאונס דשכיח לגמרי לכו"ע אין אונס. ב) אונס דלא שכיח כלל — כי ההיא דגיטין — אפילו לרבא יש אונס. ג) באונס דשכיח ולא שכיח בהא פליגי תרי לישני דרבא.

באר הגולה

י זינתיך לעיל.
 ב משנה גס.
 ל שם וכתק.
 מ ששה מעשה גזה
 ה"ר יהודה בן גולאט
 וע"י הרב צ"ו והתירו
 בכנפול.
 ג ל' הרמב"ם שם
 ונרמיתא שם.
 ס פי' אחר השבוע
 כותבין כל שנה
 השמינית.
 * פירוש כותבין מיד
 ותוך חדש ראשון
 ומשנה שניה וכן פי'
 מ"ט עד לאחר השנת
 וכו' וכן פירש ה"ה
 שם וכ"כ הכ"מ שזה
 הפירוש הוא נכון.
 * מומרא דרבי זירא
 ואמרי לה רב אסי שם.
 ע כדעת הר"ן בפ"ז
 דגיטין.
 פ שם ומשנה ונרמיתא
 שם דף ת"ז ע"ל וע"ב.

י (יא) וי"א דאף בע"מ נקטינן לחומרא אלא א"כ אמר מעכשיו בהדיא. ה כ אמר
 ל אם לא באתי עד י"ב חדש כתבו גט ותנו לאשתי או שאמר כתבו גט ותנו לאשתי
 אם לא באתי עד י"ב חדש אין כותבין תוך י"ב חדש אפילו אם לא ירצו ליתנו
 עד אחר יב"ח ואם כתבוהו בתוך י"ב חדש אע"פ שנתנהו לה לאחר י"ב חדש
 אינו גט כתבו ונתנו לה לאחר י"ב חדש ומת אם מיתה קדמה לנתינת הגט אינו
 גט (ואם גט קודם למיתה הוא גט) (טור) ואם הוא ספק איזה מהם קודם ה"ז ספק
 מגורשת. הגה: לא נתנו לה ניד אחר י"ב חדש אלא זמן רב אח"כ אע"פ שהעיקוב היה מלד
 הששה שלא רתה לקננה מיד אפ"ה הוא גט ונלמד שיהיה הנעל חי (עיין מ צ"י).
 ו (יב) ג אמר כתבו ותנו גט לאשתי אחר השבוע * אין כותבין אלא עד שנה מאחר
 השבוע אמר לאחר שנה * כותבין עד לאחר חדש משנה שנייה אמר לאחר החדש
 כותבין עד לאחר שבת מחדש שני אמר * לאחר השבת כותבין עד סוף יום שלישי
 אמר כתבו ותנו לה קודם השבת כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי ונותנים לה
 (יג) הרי שאחרו אחר הזמן שאמר ואח"כ כתבו ונתנו לה * ה"ז ספק מגורשת.
 הגה: י"א דלס' אחר אחר י"ב חדש כאלו אמר אחר שנה אחר אחר ל' יום כותבין יום א'
 לאחר ל' יום (הגהות אלפסי פרק מי שאלחו). ז פ התנה עליה שתתגרש כשיעבור
 מנגד פניה ל' יום והיה הולך ובא הולך ובא ולא נתייחד עמה כשילך וישהה
 ל' יום תהיה מגורשת ואע"פ שהיה הולך ובא בתוך ל' יום הואיל ולא נתייחד
 עמה ה"ז גט כשר בד"א * כשתתנה ואמר הרי היא נאמנת עלי שלא פייסתיה
 * כחוקימחל דרנא דר רב הונא וכו' שם.

ביאורי הגר"א

כתבו כו'. כן פי' הרמב"ם אצל ש"פ מפ' כפירש"י שם
 דעל תנאי אם לא באתי קלי: (יג) הרי שאחרו
 כו'. הרמב"ם כ' שם הלכה כ"ד הרי זה פסול ותמה עליו
 הר"ם שם דהא מידי ספיקא לא נפיק וע"ל סימן קמ"א
 סמ"ח א"ל כו' אינו גט מי אצל אחר הזמן ה"ז גט ומי

ז' ואיכא דמתני לה כו' תוס' ע"ז ז' ד"ה הכל כו' ורש"י
 צע"ז ל"ז א' ד"ה היכא דא"ל דהאי כו' וער"ג בגיטין שם:
 (יא) וי"א דאף כו'. וכ"כ צד"ה ולא רליתי דיעה שם
 כלל דהא איפסקיה צ"ח קדושין צד"ה כו' אלעזר
 ועתו"ס דגיטין ע"ד א' ד"ה ר"ה כו': (יב) אמר

ברכת אליהו

(יא) וכ"כ בפרק הבית, דלדברי האומרים דע"מ לאו
 כמעכשיו דמי, האומר "ע"מ" כאומר, "אם" עד שיאמר
 מעכשיו. ולא ראיתי דיעה שם כלל — דע"מ לאו כמעכשיו
 דמי. דהא איפסקיה בפ"ק דקדושין ח א בהדיא כו' אלעזר
 — דע"מ כאומר מעכשיו דמי. ועתו"ס דגיטין עד א ד"ה
 רב הונא כו', שעל סמך גמרא זו פסקו שע"מ כמעכשיו דמי
 [כנ"ל בסימן ל"ח סק"א וסימן קמ"ג סק"א. ועב"ש סק"ז].
 (יב) כן פירש הרמב"ם בה' גירושין פ"ט הכ"ג, אהא
 דאיתא בגיטין עז א: ת"ר לאחר שבוע שנה כו'. אבל
 ש"פ מפרשם כפירש"י שם ד"ה לאחר שבוע שנה,
 דעל תנאי אם לא באתי קאי [ועט"ו סק"י וב"ש סק"י].
 (יג) הרמב"ם כתב בה' גירושין פ"ט הכ"ד: הרי זה פסול.
 ותמה עליו הר"ן בגיטין עז א דהא מידי ספיקא לא נפיק,
 ואם נשאת תצא, ולמה כתב הרמב"ם פסול (שאם נשאת
 לא תצא). וע"ל סימן קמ"א סמ"ח: א"ל נתנה לה ביום
 פלוגי ונתנה לה בתוך הזמן אינו גט. [וע"ש בבאה"ג סק"ה
 שהיא תוספתא]. מי אבל אחר הזמן ה"ז גט. ומי פסול
 הוא. [ועב"ש סק"א].

חמה מנתיקה לכי נפקא קאמר וכי מית בליליא הוי גט
 לאחר מיתה. ופירש"י שם עז א ד"ה לכי נפקא, שאפילו
 לר"י — דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו — בכה"ג אינו
 גט כלל, כיון שאמר לששתא, הרי אומר שהגט יחול רק
 כשתצא ולא מקדם. אבל בתוס' שם ד"ה הכל כו' כתבו:
 ולר"י גט ואינו גט, כדאמר לעיל באחר מיתה. וכ"כ רש"י
 בע"ז לו א כד"ה היכא דא"ל דהאי כו' [כפנינו זה בד"ה:
 לכי נפקא לה קאמר לה]. וער"ג בגיטין שם [שב"אר כי
 לשיטה זו, מ"ש: הכל מודים וכו', ה"ק הכל מודים דלא
 הוי גט גמור ולרבנן אינו גט כלל ולר"י לא הוי גט מעליא
 וחולצת ולא מתייבמת. והקשה ע"ז א"כ מאי קאמר, הכל
 מודים, הרי בהאי גוונא גופא פליגי רבנן ור"י. ואי משום
 דאפילו לר"י לא הוי גיטא מעליא פשיטא והאי מילתא
 לא שייכי בפלוגתייהו כלל. ותירץ: ואפשר דאיצטריך
 לאשמעין דאע"ג דר"י מיקל בתנאי אפ"ה לא סבר לה
 כרבי דאמר במהיום ולאחר מיתה דגיטא מעליא הוי
 וכדאיתא בסוגיין לעיל (עב ב) בגמ', עכ"ל. וע"ל סימן
 קמ"ו סק"א].

באר הגולה

ק שם וכל"ק לקולא ועד כהן לא חנורו שם נגמורא לזל אחתיתין ה' לא אחת חלל כשחזר צעיר לזל כשהוא צעיר לז"ה חוששין ה"ה. ר ודברי רבינו הם נחלי שצ"ח וכו' שם היו נחלי שחם כנר נחזר שכול הנזל לזל הגט קודם קיום התנאי וא"כ למחילת האשה ה"ה שם שם הרמז"ו ועין נח"ש לעיל סימן קמ"ג סעיף ז'.

אבל אם לא האמינה חוששין שמא פייסה כשהיה הולך וזבא ומחלה לו (יד) וחזר וביטל הגט כשפייסה ומפני חשש זה יהיה הגט פסול ק וכן האומר לאשה ה"ו גיטך לאחר י"ב חדש והיה עמה במדינה חוששין שמא פייסה עד שיאמר נאמנת עלי שלא פייסתיה וכן כל התנאים שהם תלויים ברצונה (טו) ואם רצתה ומחלה אותן לבעלה בטל הגט חוששין לה שמא פייס עד שיאמר נאמנת עלי (טז) ש בד"א במתגרשת מן הנשואין שלבו גם בה אבל במתגרשת מן הארוסין אין חוששין לה שמא פייס ה"ו גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ה' אין חוששין שמא בסתר בא שאין דרך בני אדם לבא בצינעא ואם תם הזמן שקבע ולא בא ה"ו מגורשת א וי"א שאף בזו חוששין שמא בסתר בא אלא א"כ התנה בתחילה ואמר נאמנת עלי לומר שלא באתי וראוי לחוש לדבריהם לכתחילה וכן המנהג להתנות בתחילה שתהא נאמנת לומר שלא פייס בו אם כשהתנה תלה ביאתו בעדים שלא יתבטל הגט כבואו אא"כ יעידו עליו עדים שבא ועבר הזמן ואין מעידים שבא לדברי הכל אין חוששין שמא בא אף ע"פ שלא האמינה *.

ש מפורש בגמרא שם סוף דף כ"ט. ת כל"ק שם בגמרא וכו"ש לעיל דס"ל כיון דתשעה דרבנן חזקין לקולא. א כלשנא נחזר ולחומרא הרמז"ד שם נהגות והרמ"ש נכנס ר"ח והרי"ף והנזל הטור. ב טור שם תשובת אביו הרמ"ש כלל מ"ה. * ואם התמה שתא נאמנת אם היא חנונית לא נא ויש עדים שצ"ח עין גרי"ש סימן שצ"ח והנזל ה"ה נכ"ס זה דאיה נאמנת חלל אי הימנה צפירות כנזל עדים ועין שם.

ביאורי הגר"א

פסול הוא: (יד) וחזר וביטל כו'. כן פי' הרמ"ף נתשנה וכן פי' התוס' י"ה ז' וכנ"ל סי' קמ"ג ס"ב: (טז) ואם רצתה כו'. חש"ש שח"י לזל התנאי כל שהוא נכונה יכולה למחול דע"כ לא אמרו בגיטין עד כ באומר ה"ו

ברכת אליהו

גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולים לך, שאינה מגורשת, משום דלצקורה קמבזין, משא"כ במה שהוא לפזובתה. ועבאח"ג סק"ר. (וכ' שם שכאן מיירי בתנאי שבע"מ שא"י לבטל. ועב"ש סקט"ו). (טז) כשיטתו בב"מ שאמרו ומאן דמתני כו'.

שבשו"ע, כתב בבאה"ג סק"א: כלישנא בתרא ולחומרא הראב"ד שם בהשגות והרא"ש ובשם ר"ח והרי"ף והיבאם הטור. ועין כתב רבנו, כי — בנוגע לשיטת הרמ"ף — ל"צ לומר — כמ"ש בבאה"ג — דפסק כלישנא בתרא מפני שזה לחומרא, אלא זה בשיטת הרמ"ף לפסוק בכל מקום כלישנא בתרא, (וכמ"ש רבנו הרבה פעמים בביאורי הגר"א, וראה מ"ש בזה בספרי הכללים). ועין ברא"ש בגיטין פרק מי שאחזו ס"ב, שאמנם הביא בשם ר"ח: כיון דאיכא דמתני לה אמתני אולנין לחומרא. ואח"כ הביא דעת הרמב"ם — שהיא שיטת הי"א הראש' שבשו"ע — וכתב ע"ז: ותימה הוא שפסק לקולא באיסורא דאורייתא ועוד דלישנא בתרא מתני לה אמתני' וכן דעת רב אלעזר ז"ל דבכ"מ הוא תופס איכא דאמרי עיקר וכן לעיל בפרק כל הגט (כח) מקשי הש"ס מלישנא בתרא, עכ"ל. ועיי"ש בקרבן נתנאל אות ק. הרי שהרמ"ף תופס איכא דאמרי עיקר גם כשזה לקולא. ומדברי הרא"ש הללו מוכח ג"כ — כמ"ש ברי"ף גיאת ח"א עמוד ל"ד — כי גם כאשר כתוב בגמ' בלשון "איכא דמתני", ה"ו כמ"כא דאמרי", והלכה כלישנא בתרא.

(יד) כן פירש הרמ"ף בתשובה ¹ מ"ש בגיטין עו ב: וליחוש שמא פייס. וכן פירשו התוס' שם יח כ ד"ה שמא פייס וכו', וכנ"ל סימן קמ"ג ס"ב סק"ד. (טו) אע"פ שא"י לבטל התנאי, כל שהוא ברצונה יכולה למחול התנאי. דע"כ לא אמרו בגיטין עד כ באומר ה"ו

1 בהוצאת מכון הרמב"ם פיססבורג תשי"ד סימן ל"ב.
2 בדפוס השו"ע מסומן ס"ק זה על: בד"א וכו'. ונראה שזו ט"ס, וצ"ל על: וי"א שאף בזו חוששין וכו'. ונראה שגם בביאורי הגר"א יש ט"ס, ובמקום זמאן דמתני וכו', צ"ל: איכא דמתני וכו', וכפי שיבואר להלן: איתא בגיטין עו ב: ה"ו גיטך כ"ו שאעבור מגד פנד' ל' יום והי הולך וזבא הולך וזבא הולך ולא נתייחד עמה ה"ו גט, ולגט אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה. וליחוש שמא פייס. אמר רב רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי. איכא דמתני לה אמתני' מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש ה"ו גט, וליחוש שמא פייס. אמר רבה בריה הכי אמר אבא מרי משמיה דרב באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי. מאן דמתני לה אמתני' כ"ש אבריתא מאן דמתני לה אבריתא אבל אמתני' הא לא אתא. ע"כ דברי הגמ'. והיי"א הראשון שבשו"ע הוא כלישנא קמא, וכמ"ש בבאה"ג סק"ת, דס"ל כיון דחשד דרבנן אולנין לקולא. וזה עפ"י דברי הר"ן שם והמ"מ פ"ט מה' גירושין הי"א שהחשש דשמא פייס הוא מדרבנן. ועל הי"א השני

קמה דין שכיב מרע ואם עמד ומת מחמת מקרה רע. ובו י' סעיפים

א. (א) א ה"ז גיטך אם מתי מחולי זה או ה"ז גיטך לאחר מיתת אינו גט (ב) ב וי"א שחזר ספק. ב. ג ה"ז גיטך מהיום אם מתי או מעכשיו אם מתי ה"ז גט

ובכשימות תהיה מגורשת (א) ויותר טוב שיאמר מעכשיו משיאמר מהיום שאם אמר מהיום ומת בתוך היום ה' יש להסתפק שמא אין דעתו אלא בסוף היום ואין גמ' לאחר מיתה. ג' וה"ל גיטך מעכשיו או מהיום ולאחר מיתה ומת ה"ל ספק מגורשת שמא אחר שאמר מעכשיו חזר בו מל' מעכשיו ; וסמכה דעתו על לאחר מיתה. ד' (ד) ה' שכיב מרע שגירש סתם בלא תנאי דמהיום אם מתי

ביאורי הגר"א

דונוסוס תומרל דעריות כו' רשז"ס ורל"ז וכן הרר"ף
והג"ל גס תוס' ש וכו"כ תוספות גניטין ש וז"ל וי"ל
כו' ועח"ת ר"ס רנ"ח: (ב) ור"א כו' כתש"ל
סימן קמ"ז ס"ז: (ג) ויותר טוב כו' שה"ת
הגהות פ"ק ועתימ' ש ד"ה מהיום כו': (ד) ש"מ
כו' רמז"ס ועזה"נ ופ"ל כפירש"י ש. מ"ח:

ויהודה אפילו כממון. אבל הרא"ש שם תירץ הסוגיא הנ"ל
דנ"מ אפילו לרבי יוסי אם אין כתוב בו זמן, ואין
התוכחה משום שהלכה כרבי יהודה. וההיא דאתקין רב בגיטין
כזו, בלא"ה קשיא דרב אדרב. דרב אתקין שם מיומא דגון
יכול. ושם ע א ובב"ב שם פסק רב שהלכה כרבי יוסי.
דכור' דמשום חומרא דעריית אתקין רב לרווחא דמלתא
לכתוב מיומא דגון. כ"ה ברשב"ם ורא"ש וכן הר"ם והנ"א
ובב"ב כ"ב בשם תוס' שם. וז"ל תוספות בגיטין שם ד"ה הכי
אמר רב הלכה כרבי יוסי. וז"ש המחבר : וי"א שהוא פסק.
והיינו הספק אם הלכה כרבי יוסי. ועקצ"מ ח"ס רנ"ח.
אישם בפסק לענין ממון כרבי יוסי ועמש"ש סק"ב. ועל
סק"ב.

(ב) כמש"ל סי' קמ"ב סי"ב.
(ג) [עבא"ה] סק"ד שציין לטור. והמקור הוא] בספר
ה' גירושין פ"ט ה"ג. וז"ל
הג"מ: כתב ר"ת בסידור הגט ש"מ שטוב לו לומר מעכשיו
אמר מהיום אם מתי אם מת באותו יום שמא
היום אמר שיהא גט וכבר מת והז"ל גט לאחר מיתה
התורה ע"כ. ותת"ם בגיטין עב א ד"ה מהיום כו',
כתב ר"ת מהיום אם מתי אם מת בו ביום לא
ידענא מה אידן בה ולרבינו אלחנן נראה דמהיום הוי גט
מעכשיו ודעתו שיהא גט לאלתר דמסתמא דלכך נותן
שם שירא למות וכי אין לו לירא שמא ימות בו ביום אלא
דאי לאלתר קמי שיהא גט ומ"מ נכון להחמיר, עכ"ל.
ואולם בתוס' לא נזכר: יותר טוב וכו'.

(ד) כ"ה ברמב"ם ה' גירושין פ"ט הט"ז. ועבא"ה סק"ח,

1 נראה שבביאורי הגר"א יש כאן ט"ס, וצ"ל: ס"ר קמ"ג ט"ב. ושם הביא המחבר שתי דעות אם הלכה כר"י — שזמנו של שטר מוכיח עליו. וסיים שם: הלכך אוליגין בה לחומרא. ועמשי"ש סקטין. או שצ"ל: ס"ר קמ"ד ט"ב, ששם כתב המחבר בנדון.

באר הגולה

* פי' סתמו כפירושו
 שזינו מנרש חלל חס
 ינות ואם עמד חזר
 כדן וחתנת ש"ח.
 ח וזירה שחל יחזרו
 ים גט לאחר מיתה
 וקף על גב דנולדוריתא
 היו גיטל וכדמפרש
 טעמא שם בנחלא.
 י כמיומא דנחלא שם
 קף ע"ה ע"ב.
 ב טור וכ"כ הרמ"ה
 שם.
 ל לשון הרמב"ם שם
 פ"ט ונריתא שם דף
 י"ג ע"ה.

אין אומרים * סתמו כפירושו כמו שאנו אומרים במתנה ס דגט שאני ואם עמד
 אינו חוזר. ה י שכיב מרע שרוצה לגרש על תנאי אם ימות כדי שלא
 תפול לפני יבם ואם עמד לא תהיה מגורשת אומר לה כשנותן לה הגט אם לא
 מתי לא יהיה גט ואם מתי יהא גט מעכשיו ואם לא מתי לא יהיה גט כחי' שיהא
 התנאי כפול והן קודם ללאו ולא יפתח פיו תחלה לפורענות (ה) כואז יהיה בטל מיד
 כשיעמוד אע"פ שלא יאמר חוזרתי כי (ו) ואם ירצה שלא יתבטל מיד כשיעמוד אלא
 עד זמן פלוני יאמר אם לא מתי עד זמן פלוני לא יהיה גט ואם מתי
 עד זמן פלוני יהא גט מעכשיו ואם לא מתי עד זמן פלוני לא יהא גט.
 הנה: ויחזר לשון זה דוקא אם מתי אם לא מתי וכו' ולא יאמר אם חמות אם לא חמות ונאמר
 שהכל לשון סתמים וע"ל סימן קס"ד סעיף (קל"ה) [ק' לא — פ"ת] ונשמע כך.
 ז ה"ז גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו
 ארי וכיוצא בזה ומת אינו גט (י) אבל אם אמר אם לא יעמוד מחולי זה ונפל עליו

ביאורי הגר"א

(ז) אבל אם כו'. ענה"ג וערל"ש שם חלל נתוספתא כו'
 וכן פירש"י כו' והרמב"ם כו' ועתי"ס שם ד"ה מ"ש כו'.
 והקוצ"ח שהקשה על ר"ה כזר פי' במדק"ה שם שר"ה
 פי' מ"ש שלחו מתם תירוצא הול' וכתש"ל ר"ס קמ"ד:

(ח) ואז יהיה בטל כו'. עתי"ס ע"כ ז' ד"ה חר"ה כו'.
 ומיהו י"ל דשמואל כו' ולשון הרמב"ם ורל"ש שם ס"ג ולית
 ה' כר"ה כו' (קף) [חל"ן] שהתנה כדאתקין שמואל כו':
 (י) ואם ירצה כו'. סה"ת סי' ק"ל והג"ח שם:

ברכת אליהו

(ז) עכאדי"ג ס"ק ל' מ'. וזה תוכן דבריו: בגיטין עג א:
 ת"ר זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל הבית עליו
 או הכישו נחש אינו גט; אם לא אעמוד מחולי זה ונפל
 עליו בית או הכישו נחש ה"ן גט. והקשו בגמ': מ"ש
 רישא אין לנו. ופירש"י: ע"י מעשה שאירע באחד שאמר
 אם לא אעמוד מחולי זה. ואכלו ארי ושלחו הדבר לא"י
 והשיבו אין לנו שיהא גט דאונסא דלא שכיח לא אסיק
 אדעתיה. ודברי המחבר הם כדברי הרמב"ם בה' גירושין
 פ"ט הל' י"ז, י"ח. ומ"ש ברישא במהיום אם מתי כו',
 דאינו גט, הוא כרישא דברייתא. ומ"ש באם לא אעמוד כו'
 דה"ז ספק מגורשת, הוא מפני שהרמב"ם מפרש, ש"ש בגמ'
 אכלו ארי אין לנו, היינו אין לנו שיהא גט גמור, ולפיכך
 לא אמרו בגמ': „אין זה גט", ולכן כתב הרמב"ם ספק מגורשת.
 וערל"ש שם פרק מי שאחזו ס"ד, וז"ל: אבל בתוספתא:
 (פ"ה) קתני זה גיטך אם מתי מחולי זה ונפל עליו בית או
 נשכו נחש אינו גט. שאינו מת מאותו חולי אם לא אעמוד
 מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש ה"ן גט שלא עמד
 מאותו חולי והכי איתא בירושלמי (פ"ד) וכן פירש"י ז"ל
 כו' ותמנהי על ר"ח דשבק גמ' דידן ופירש עפ"י התוספתא:
 והירושלמי דלכאורה פליגי אהדדי והרמב"ם (פ"ט מה'
 גירושין) כתב דברישא אינו גט ובסיפא ספק מגורשת.
 משום דפליגי אהדדי צריך גט מספק, עכ"ל.² ועתי"ס שם:

שזה כרבה ורבה בגיטין עג א. דאיתא בגיטין עג ב: אמר
 רב הונא גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו
 עמד חוזר. ואמרין שם עג א: רבה ורבה לא סבירא להו
 הא דרב הונא גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה.
 ופירש"י שם, שרב הונא ורבה ורבה מיירי בש"מ שגירש
 סתם בלא תנאי. ויש עוד פירושים אחרים. וכתב שם
 המ"מ שהרמב"ם מפרש כפירש"י שם.

(ה) קת"ס בגיטין עג ב ד"ה אריה כו', שהתוס' הקשו
 שם על פירש"י — הנ"ל בסק"ד, שרב הונא סובר שש"מ
 שגירש סתם ועמד חוזר — אמאי הצריך שמואל לתקן בגט
 דש"מ לומר אם ימות יהא גט ואם לאו לא יהא גט, כיון
 לבסחם נמי אם עמד חוזר. וכתבו ע"ז: ומיהו י"ל דשמואל
 לא סבר כרב הונא. אלא כרבה ורבה, עכ"ל. ומ' שדינו של
 שמואל בהתנה, הוי כדינו של רב הונא בלא התנה. ולרב
 הונא בלא התנה, כתבו שם המפרשים, שאם עמד חוזר,
 לאו דוקא שיצטרך לומר אני חוזר בי, אלא מיד שעומד
 מחליו בטל הגט. ולשון הרמב"ם שם והרמב"ם שם פרק מי
 שאחזו ס"ד: ולית הלכתא ברב הונא כו' אם לא שהתנה
 כדאתקין שמואל כו'. ומ' גם מדבריהם, שאם התנה כדאתקין
 שמואל, מיד כשעומד מחליו בטל הגט, כמו אליבא דר"ה
 כשגירש סתם.

(ו) ספר התרומה הלכות גיטין סימן ק"ל והנהי"מ ה' גירושין
 פ"ט ה"ה.

מגורשת, דשםא גם אילו לא ה"י הבית ונפל עליו, או לא ה"י נשכו
 נחש, לא ה"י עומד מחליו, וה"י מת מחליו, ולכן צריכים לפרש
 שו"ש בגמ': „אין זה גט", היינו שאין זה גט ודאי, אלא ספק
 גט. וע"ע מ"ש שם ושם.

2 ועמ"ש בתפארת שמואל אות א' ובקרבן נתנאל אות ע'.
 ובפני יהושע בקונטרס אחרון ממסכת כתובות ב' ובאור שם על
 הרמב"ם שם, כתבו שלכן פסק הרמב"ם — באמר לה אם לא
 אעמוד מחולי זה ונפל עליו בית או נשכו נחש — שה"ז ספק

מ ונדשלוו מתס אכלו
ארי אין לנו ולא אחרו
אכלו ארי אין זה גט
פירש רבינו אין לנו
שיהיה גט גמור ומתוך
כך כתב ספק ויגורשת.
ג שם מוסיפה שם דף
ע"ב ע"א.

ס' מתבאר שם נגמרה
סוף ע"צ חליצה
דהלכתא שאפילו ה"ך
צלא משענת אם חת
מחמת חולי הראשון
ה"ל נ"י.

בית או נשכו נחש או טרפו ארי מ"ז ספק מגורשת. ז ג"ז גיטך מעכשיו
 אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אותו אם מחמת חולי
 הראשון מת ה"ז גט ט (ה) אפילו הלך בלא משענת וא"ל אינו גט ז ואם ניתק מחולי
 לחולי ולא ועמד בשוק ה"ז גט ואינו צריך אומדן. ח (ט) פ שכיב מרע שנתן
 גט ואמר מהיום אם מתי סתם והכריא כשל גיטו ולא אמרינן לעולם קודם שימות
 קאמר אלא מתי מחולי זה קאמר (י) אבל אם מתוך בוריו התנה במהיום אם
 מתי ודאי כל שמת בחייה קאמר וכל אימת דמאית הרי זו מגורשת. ט זעצה
 טובה על פי גדולי עולם לחוש לרמאין בגט שכ"מ שיאמר אם מתי מעכשיו ועד
 יום פלוני והוא בכלל יהא גט ולא יאמר אם אמות מחולי זה שיהא התנאי תלוי
 בחולי שמא יבא אדם שאינו הגון וישתדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאותו
 חולי אלא מחולי אחר שנעתק אליו ויוציא לעז על הגט. סנה: (יא) וי"ל דלין לטו

פ ה"ה שגמור וק"ל על פי שגמור וק"ל דרז הולד וכו' כל שכן הולד לדין דמוריקן אס עמוד אינו חוזר ה"ה ש.

[illegible]

(ח) אפילו הלך כו'. ממשש וא"ל אם עמוד כו' והא
הלך הא צלל ר"ה אפי' עמד והלך צלל משענת ולשיטת
תוס' שם ממשש רנה ורבל לא ס"ל דר"ה היינו צבא"ב
ועיי' דר"ה אר"ה כו' אור"ת ונדקאמר דישו כו' ולרבותא
שיש אחרת צפ' (הנ"מ) והנ"ל ועיי': (ט) ש"מ

מ' שרק לר"ה מיירי שהלך על משענתו, הא בלא ר"ה, אפילו עמד והלך בלא משענת ה"ו גט. ולשיטת תוס' שם, משי"ש בגמ' "רבה ורבא לא ס"ל דר"ה", היינו ככה"ג — שאפילו עמד והלך בלא משענת ה"ו גט. ועיי' בריה אריה צ"ח, וז"ל: אומר ר"ת מרדכאמר גיטו וכ"ו משמע דקאי אמתני' דמהיום אם מתי מחולי זה כ"ו רבה ורבא לא ס"ל הא דר"ה דאפילו אם עמד והלך בלא משענת כיון דשוב מת לאותו חולי אינו חוזר וה"ו גט כ"ו, עכ"ל. ולרמב"ם שם שיטת אחרת בפירוש הגמ'. ועיי' שם [שהאריך בזה. ועב"ש סק"ט].

ר"ה מ"ש כו' שהביאו דברי הירושלמי, וסיימו: אבל גמ' שלנו אינו סובר חילוק זה אלא בכולם משמע ליה שימות מתוך חולי זה, ע"ל. והקדשא שהקשה הרא"ש על ר"ח, כבר פ' במדרכי שם סימן ש"ס, ש"ח פ"י מ"ש בגמ' שלחו מתם וכו', תירוצא הוא, וכמש"ל ר"ס קמ"ד סק"א, שהתירוץ הוא, שבר"ש — אם אמר אם מתי כו' — אינו גט, משום דהוי אונס בידי שמים, ולא אסיק אדעתיה ע"ז, ולכן הוי כאלו לא נתקיים התנאי, ואינו גט. אבל בסיפא — שאמר כא"ל לא אעמד וכו', הוי גט, כיון דרז"ס לא עמד מחולי זה, הרי נתקיים התנאי.

(ט) ממש'ש בגיטין עה ב : אתקין שמואל בנימא דשימא אם ללא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט כו', ותקנתו כשיעמוד השיבטל הגט, דהא איהו לא בעי דתהוי מגורשת אלא בשלא עמד. ומוכח מכאן, דאם מת מחולי זה קאמר, ולא תנאה לדעולם הוא. — הרי"ן שם עב ב אסוגיא דאם מתי מחולי זה. (י) כמ"ש בגיטין עז א : ע"מ שתצא חמה מנרתיקה כו', אע"ג שוראי תצא, ה"נ אע"ג שסוף התנאי להתקיים שסוף אדם למות, אפ"ה — כבריא שהתנה ואמר אם מתי — תנאה לדעולם הוא. — רי"ן שם עב ב ³.

(יא) שםא לא נשמר מכמה דברים ששמזירין האדם לחלו וולא מוחמת חולי הראשון מת. — הנהות מימוניות בתשע"ב

(ח) בגיטין עב ב: א"ר הווא גיטו כמחנתו מה מחנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר וכו'. ומקשינן מהא דתנו זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ופנה אומדים אותו אם מחמת חולי הראשון מת ה"ז גט אם לא אינו גט וא"א אם עמד חוזר ל"ל אומדנא הרי עמד. ותרצו: שניתק מחולי לחולי. והקשו: והא עמד קתני. ותרצו: עמד מחולי זה ונפל לחולי אחר. והקשו: והא הלך בשוק קתני. ותרצו: הלך על משענתו כו'. ובתר הכי אמר רבא ורבא לא ס"ל הא דרב הווא גזירה שמה יאמרו יש גט לאחר מיתה. ומ"ש המחבר: "אפילו הלך בלא משענת" הוא ממש"ש: וא"א אם עמד כו' והא הלך כו'.

שיקויים התנאי בחייה. ובנוגע לדין זה — של קיום התנאי לאחר מיתה — עין באריכות בדברי אמת לר"י בכר דוד קוטסרס י"א בענין גיטין סימן מ', ובשער המלך ה' גירושין פ"ח ה"א, ובשו"ת רעק"א ס' קכ"ו, קכ"ז, ובאר שם ה' גירושין פ"ח ה"א.

3 וְלִי הָרֶ"ן שֶׁ: וְאֵפֶ"פ שְׁסוּף הַתְּנָאִי הַתְּקִימִם שְׁסוּף אִדֶּם
לְמוֹת מִצִּיּוֹן תְּנָאִי כִּיּוּצָה בְּכִסְרֵינִי לִקְמוֹן (צ"א) וְשִׁתְּנָא
חֲמֵה מְנַרְקָה. אִלּוּם הִי רָק לִפִּי מִשֵּׁל לְעוֹלִי שְׁסוּף קִמְבִּי סִיבִי,
שֶׁאִפְשָׁר שִׁתְּקִימִם הַתְּנָאִי אַחֲרֵי מִיתָה הַבֶּעַל. אֲבָל לִפִּי מִשֵּׁל
הַתְּנָאִי בִּיּוּמֵי יָבֵ"ה כִּי חֲנִי שְׁאִין קִיּוֹם הַתְּנָאִי אַחֲרֵי מִיתָה
הַזֹּאת לִקְמוֹן הַנֶּגֶז, אִפְשָׁר שֶׁהַתְּנָאִי לֹא הִי לְשׁוֹא. אִלּוּ שִׁתְּנָהּ

באר הגולה

ק נעיל ולא נפסטה
יננות דף ק"ח ע"ג.
לשון הרמב"ם ר"ש
פ"ט מהלכות גירושין
וכתב ה"ה מנחם
הוא נזקק הקדושין
לגירושין וכבר נתבאר
כן בקדושין וכו'
(ונתבאר לעיל בסיוון
מ' ונת"ש שם ומדין
הנזכר בסעי' שאליו).

נקיטין זמן הזה ולכן אין לסמוך זמן הזה על המנהגים הרפואיים (יב) וי"א דלכתחלה אין לגרש על ידי תנאי רק יגרש סתם ולקבל נחרס הקהלות או ליתן נוסכנות שביעיו יחזור וישלח זה את זה (מרדכי פרק נוי שאלו) ונכסו המגרש נריך להטות שלא תהא אסורה לחזור לו (כדלעיל ר"ש סיוון קמ"ג) או שיש לחוש לעירוף דעת המולה יש לגרש בתנאי כדרך שנתבאר (סדר גיטין) חשה שנתגרשה על תנאי ונתן הנעל חריכה להתבטל עליו (שם מרדכי) חזל אין ליסור נדנר אם ראוה להתמיר על עמיה לנכות עליו וללאת אחר משהו. י קשכב מהע שנתן גט לאחד ואמר לו זכי בגט זה לאשתי כדי שלא תפול לפני יכם ומת קודם שיגיע לידה הרי זו ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת.

קמו דין המגרש לאחר זמן ומי שנתגרש על תנאי. וכו' ה' סעיפים

א (א) המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע הרי זו מגורשת וכשיגיע הזמן שקבע (ב) והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי דומה לתנאי שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע ואינו תנאי שהמגרש על תנאי הרי גירש וזה עדיין לא גירש עד שיגיע

ביאורי הגר"א

לכשתלך כו' וכי כו' וכל זה לשיטתי דל"ס כו' יוסף וכן לפרש"י שם חזל להפוסקים כר"י ולפי' תוס' שם. ורש"י נפיק דע"ז ה"ז ספק וכ"כ המו"ק הלכה ה' והגילו דה"ג ס"ק ז' וכמש"ל סיוון קמ"ד ס"ד וכלן (פ"ט) סתם כדעת הרמב"ם ושם כהחולקים: (ב) והרי זה דומה כו' וזה כו'. נגיטין ע"ז ע"ז הכל מודים כו' לבי

דברים שמתוירין האדם לחלוף ולא נחתות חולי הראשון ונת. הנ"מ סוף ה"ל סיוון ל' ע"ש: (יב) וי"א דלכתחלה כו'. שמה יטעה בלשון התנאי. שם סיוון תרי"א וע"ל ס' קמ"ז:

קמו (א) המגרש כו'. כתובות פ"ו ב'. הונגרש כו' כינר כו' ואם נתן כו'. כוונ"ש הכל מודים היכא דחור

ברכת אליהו

מדברי השו"ע שעליהם מוסב הליקוט. והתחלת דברי הליקוט מוב' גם להלן בסק"ב ובסק"ה. כמ"ש בגיטין עו ב: הכל מודים היכא דאמר לכשתצא חמה מנרתיקה לבי נפקא קאמר לה וכי מיית בלילה הוי גט לאחר מיתה. ודברי המחבר הם כדברי הרמב"ם רפ"ט מה' גירושין. וכל זה לשיטתו דל"ס כר' יוסף — שזמנו של שטר מוכיח עליו. וכן לפירש"י שם עו א בד"ה לבי נפקא, שבה"ג — שקבע בפירוש לאחר זמן — גם ר"י מודה שהגט חל רק אח"כ, ואם בינתיים מת או אבד הגט אינה מגורשת. אבל להפוסקים כר"י, ולפי' תוס' שם עו ב ד"ה הכל מודים, ורש"י בפ"ב דע"ז לו א בד"ה לבי נפקא, אף כהנ"ג, לר' יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו, וה"ז ספק. וכ"כ המ"מ שם ה' ה', והביאו באה"נ סק"י, וכמש"ל סימן קמ"ד ס"ד סק"י. וכאן סתם כדעת הרמב"ם, ושם — בסימן קמ"ד — כהחולקים.

(ב) בגיטין עו עז: הכל מודים היכא דאמר לכשתצא חמה מנרתיקה לבי נפקא קאמר לה וכי מיית בליליא הוי גט

שכסוף ה' אישות סימן ל' ע"ש. ושם כתב כי האומדנא צריכה להיות ע"י בקיאים, ומי בקי בזה"ז להתיר יבמה לשוק כו'.

(יב) שמא יטעה בלשון התנאי. — מרדכי דגיטין פרק מי שאלוהו סימן תרי"א [בפנינו: סימן תכ"ז]. וע"ל סימן קמ"ז.

(א) כתובות פו ב: בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר ל' יום והלכה ותניחתי בצידי רה"ר מהו א"ל אינה מגורשת מדרב ושמואל וכו' (הלכך לאחר ל' לאו ברשותה הוא דליהוי גירושין חיילי — רש"י) אדרבה מגורשת מדרי"ג דא"ג אמר רבה בר אבובי האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תהי' קנויה לך עד לאחר ל' יום קנה ואפילו בעומדת באגם וכו' אגם לחד וצידי רה"ר לחד איכא דאמרי א"ל מגורשת מדרי"ג וכו' רה"ר לחד וצידי רה"ר לחד. ומכאן, דבלאחר ל' יום מגורשת כשהגיע הזמן, לכן אם הניחתו ברה"ר לכו"ע אינה מגורשת. [נראה שמכאן ואילך הוא ליקוט, והמלים: המגרש כו' כינר כו' ואם מת כו' שבביאורי הגר"א, הם

מוקדם לקבל חרם שאם יכירא שישאו זא"ז וכן נכון לעשות וכו'. ומ"ש: ה"י מוחה מלכתוב וכו', אין כוונתו רק שלא יכתבו התנאי בגט, אלא גם שלא יאמרו התנאי בע"פ. והרא"י, שסיים: אך ה"י מוקים וכו', ולא כתב שיאמרו התנאי בע"פ. ובמרדכי שם סימן תכ"ג הביא הלשון: לגרש לגמרי בלא שום תנאי לאפוקי נפשיה מכל ספיקות וגמגום וכו', וכ"ה בהנחות סמ"ק סי' קפ"ד. ובשו"ת גאוני בתראי סג"ב כתב החשש בגט ש"מ, דשמא יאמרו שלא מת מחולי זה, וצ"ב.

4 נראה שכונתו למש"ש בסק"א, שלא יאמר שיכתבו הגט על תנאי אפילו אחר התורף, לפי שאין הכל בקיאין בין אחר התורף ללפני התורף ובין תנאי המבטל הגט לתנאי אחר. והו"ה כאן חוששין שמא יטעה בלשון התנאי. ושם בסי"א כתב המחבר: ואומר לה ה"ז גיטך או הרי את מגורשת ממני ע"מ כך וכך. ושם לא כתב הרמ"א שאין לכתחלה לגרש על תנאי. ונראה שסמך שם על מה שכתב כאן. וז"ל המרדכי שם: ור"י מפריש"י ה"י מוחה מלכתוב תנאי בגט פן יטעה בלשון התנאי אך ה"י

באר הגולה

ב שזין כלן תמלי אלא קניעת הזמן. לכול המעשה וכו' שלא מלינו בנזרח שז' תשפט התנאים נדון לאחר וכן התנאי נדון לאחר וכן מוצא נירושלמי

אותו זמן (ג) לפיכך המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו (ד) ב וזה אינו צריך לכפול דברו ולא לשאר משפטי התנאים (ה) כיצד האומר לאשתו הרי זה גיטין ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום אינה מגורשת אלא לאחר שלשים יום ואם מת הבעל (ו) ג או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים יום אינה מגורשת. ב (ז) ד הלכה והניחתו בצידי ר"ה ונגנב או אבד לאחר שלשים יום הרי זו מגורשת הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו וייחדה אותו במקום שאינו ר"ה נקדושין פ"ג שם אחר לאחר שירדו גשמים הכל מודים שהיא מקודשת ה"ה. ג פשוט שכל שזין הגט חל עד אותו הזמן צריך שיהיה קיים בשעה שהולך חל ומתבאר מהדיון שיתבאר בסמוך. ד נעיל דרמי נר חמא ונר חסדא וכו' וכליגנא חתלא דלידי ר"ה לכו כר"ה דמי ופרש"י לדי ר"ה סמוך לכתלים שזין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחבך בכתלים כחובות דף פ"ו ע"ג.

ביאורי הגר"א

כ' וכן כשקנה בשטר צריך מעכשיו כו': (ז) הלכה כו'. תוס' [פז] ז' שם ד"ה האומר והראשית פיר' דוקא גדלומר מעכשיו דהא פשט מדריג ור"ג איירי במעכשיו דוקא כמש"ש פ"ג א' והקשו עליו הרמב"ן והרש"א דלם במעכשיו מוספקא לן בפרק מי שאתו ונפרק האומר אי תנאה לו חזרה וא"כ מוסיף אי חזרה ומעכשיו כמחל דליתיה דמי ואי תנאה אפילו צריה מגורשת דהא אפילו חזר ונשאר מגורשת כמ"ל ולכן פיר' גדלל קאמר מעכשיו וכן דרי"ג ס"ל לרמי צ"ח ור"ה דמיירי גדל"ק מעכשיו ודלל כסוגיא דשם פ"ג א' ולענין הלכה כ' הרש"א דקי"ל כסוגיא דספ"ה האשה שנפלו ולכך לענין גט אי אחר מעכשיו ה"ז מגורשת ואינה מגורשת ואין חילוק בין הניחתו בצידי ר"ה או צריה ואי ל"ק מעכשיו אינה מגורשת כלל והר"ג

נפקא כו' ע"מ כו': (ג) לפיכך כו'. כמש"ל סימן ל"ח ס"ג: (ד) וזה כו'. ירושלמי פ"ג דקדושין ומתנה אדם על עירובו ר"ה מחל תנא חס כל ואס לא כל צל ר"ה חס חזרין אמרין ר"ה דקדושין דתני' האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שירדו הגשמים ירדו גשמים מקודשת וא"ל אינה מקודשת רמ"ל צין ירדו צין לא ירדו מקודשת עד שיכפול תנא הכל מודים שם אחר לאחר שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת וא"ל אינה מקודשת והצי"ח הר"ש בפרק מי שאתו ס"ט וכו' שם והרמב"ם ז"ל כ' ג"כ גדללחך כו'. (ה) כיצד כו'. ואם מת כו'. כמש"ש בנטיין הכל מודים כו' וכי מית כו': (ו) או אבד כו'. כמש"ש ע"ד א' לרבי יהודה דלחך לכשתן וה"ל כ"כע ועתוים דימות (כ"ג) [צ"ג] א' ד"ה קטויה

ברכת אליהו

מעכשיו שאפילו יהי נקדע השטר או שנאבד קנה דאי לא אמר מעכשיו ונקדע בתוך כך או אבד לא קנה כיון דבשעת קנייה אין כאן שטר כדאמר למ"ד דמקודשת ומגורשת לכשיבא דאם נקדע או אבד והגט אינה מגורשת. [וע"ל סק"ז].

(ז) בסק"א כת' דברי הגמ' בכתובות פו ב בענין האומר ה"ו גיטין ולא תתגרשי בו אלא לאחר ל' יום והלכה והניחתו בצידי רה"ר — דל"ישנא בתרא מקודשת. וכתוס' שם ד"ה האומר והראשית — מובא בס' הזכות ובר"ן שם — פירשו דוקא כדאמר מעכשיו, דהא פשט מדריג, ור"ג איירי במעכשיו דוקא, כמש"ש פב א בגמ' המובא להלן. והקשו עליו הרמב"ן בספר הזכות והרשב"א שם, דאם מיירי במעכשיו, הרי מספקא לן ב' מי שאחזו גיטין עב א וב' האומר קדושין גט ב, אי תנאה או חזרה הוי (כנ"ל בס"מ קמ"ה בס"ג). וא"כ מ"מ, אי חזרה הוי, מעכשיו כמאן דליתיה דמי, ואי תנאה הוי, אפילו הניחתו ברה"ר מגורשת, דהא אפילו אבד ונשרף מגורשת, כנ"ל [בס"מ קמ"א ס"ב, ועמש"ש סק"ג]. ולכן פיר' גדלל קאמר מעכשיו. וכן דרי"ג, ס"ל לרבי בר חמא ורב חסדא, דמיירי גדלל קאמר מעכשיו, ודלא כסוגיא דכתובות פב א. ולענין הלכה, כ' הרשב"א — מובא בר"ן שם פו ב — דקי"ל כסוגיא דס"פ האשה שם פב א. ולכך לענין גט, אי אמר מעכשיו ה"ו מגורשת ואינה

לאחר מיתה ק"מ שתצא חמה מגרתיקה מעכשיו קאמר לה כו'.

(ג) במש"ל סימן ל"ח ס"ב: כל תנאי צריך להיות בו ד' דברים ואלו הן שיהי כפול וכו'.

(ד) ירושלמי פ"ג דקדושין ה"ג: מתנה אדם על עירובו אר"א מאן תנא אם בא ואם לא בא (שצריך לכפול תנאו — פני משה) ר"מ היא חכרין אמרין ר"מ דקדושין דתני' האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שירדו הגשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת רמ"א בין ירדו בין לא ירדו מקודשת עד שיכפול תנאו הכל מודים שם אחר לאחר שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת, עכ"ל הירושלמי. והביאו הראש"ש בגיטין פרק מי שאחזו פ"ט. וכו' שם: והרמב"ם ז"ל (פ"ט מה' גירושין) כ' ג"כ גדללחך לא בעי תנאי כפול, עכ"ל.

(ה) כמ"ש בנטיין עו ב: הכל מודים היכא דאמר לכשתצא חמה מגרתיקה לכי נפקא קאמר לה וכי מית בליליא הוי גט לאחר מיתה. (ואי מית בליליא לא הוי גטא — רש"י).

(ו) כמ"ש בגיטין עד א לרבי יהודה דאמר — בה"ז גיטן ע"מ שתתני לי מאתים זוז, שמגורשת לכשתתן — שאם נקדע הגט או שאבד קודם מתן מעות אינה מגורשת. וה"ל לכו"ע — באומר לאחר שלשים יום. ועת"רם דיכמות צג א ר"ה קטויה כו', ח"ל: וכן כשקנה בשטר צריך

לאחר זמן קבוע — שתמיד אינה מגורשת מעכשיו, ואילו בתנאי — לפעמים כשתתנה ע"מ — מגורשת מעכשיו.

1 מ"ש המחבר: וה"ו דומה לתנאי וכו', כחנתו לתנאי של "אם", כמש"ל סק"י ובס"ז סק"א. וזה שצ"ח רבנו: ע"מ וכו', כחנתו כי מגמ' זו אנו רואים השוני בין תנאי למגרש

באר הגולה

ה זה פסוק וכבר
הזכרתי הידוע
שהוא כלומר שירד
נשמים.
ו כבר נתאר לעיל
בסימן קמ"ג.
ז כתב ה"ה לדעת
הפוסקים כ"י יוסף
שזמנו של שטר מוכיח
עליו אפילו בחומר
סעיף ג' ולא נקדע

(ח) שצידו ר"ה אינם כר"ה (ט) וכן אם תלה הגירושין במעשה דינו כדין מגרש אחר
זמן כיצד כגון שאמר לאשה הרי זה גיטך ולא מתגרשי בו עד שתתני לי ר' זו
ה הרי זו מתגרשת אחר שתתן ואינו צריך לכפול התנאי ולא לשאר משפטי
התנאים שהרי לא גירש על תנאי אלא עדיין לא גירש זה אלא תלה הגירושין
בעשיית כך וכך ואחר כך מתגרש (י) ומה בין מגרש על תנאי לזה שקבע זמן
לגירושין או תלאן במעשה ו שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינם גומרים עד
שיתקיים התנאי (יא) ו לפיכך כשיתקיים התנאי נתגרשה אם היה הגט קיים אע"פ
שאינו ברשותה ואינה צריכה לחזור וליתלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים

אחר שלשים יום ומת תוך הזמן חוללת ולא מתייבמת דה"ל כמעשיו ולאחר שלשים יום (כמ"ש לעיל סימן קמ"ד) ואלו נקדע
הגט או שאלה משמע נ"כ לדעת זו היות ספק ומגרשת.

ביאורי הגר"א

וכסוגין דס"פ האשה וק' לו קושית הרמב"ן והרשב"א
ועומות רפ"ט והר"י נכתבות שם ועיין תוספ' שם פ"ג
א' ד"ה הא כל כו' וניצנות ז"ל ח' ד"ה קטויה כו':
(ח) שצידו כו'. כלשנא בתרא שם: (ט) וכן
אם תלה כו'. ירושלמי דפ"ג דקדושין הנ"ל וז"ש וא"ל
כו' וכנ"ל: (י) ומה בין כו'. ר"ל לתנאי דאם
דעית א"ל להיות הגט קיים כוונתו ע"ד ח' וכן א"ל
לכפול התנאי כוונתו סימן ל"ח ס"ג: (יא) לפיכך

כ' דקיי"ל כר"ה ורמי ב"ה דהלכה כר"ה דיוני וסוגין
דס"פ האשה שנפלו אינה סתמא דנמי אלא לתירוץ דר"י
אדר"י וא"כ ח"ף לענין משיכה ח"ף בלא מעשיו קנה
אבל הרמב"ם פ' לענין משיכה דוקא בחומר ומעשיו
וכוונתו עתה ס"ס קל"ז וכלן פ' בלא מעשיו דס"ל דר"י
מייירי במעשיו אלא דילפינן מינה לגיטין בלא מעשיו
והטעם דפרה קונה במשיכה וכבר כלתה ומשיכתו אלא
הגט הכתב עדיין צידה והכריחו שופ' כפי' הראשון

ברכת אליהו

[וכ' שם ושם הסברה הנ"ל — שיש הבדל בין משיכת פרה
שכלתה משיכתו לאחר ל' יום ולכן בעינו שיאמר מעשיו,
ובין קנין שטר — שאם השטר קיים לאחר ל' יום — לא
בעינו מעשיו. וגם כתבו שם ושם בדעת ר' יוחנן — שהוא
סובר במעשיו ולאחר ל' יום, דלא הוי תנאי ולא חזרה,
אלא מעשיו מתחיל הקנין ואינו נגמר עד לאחר ל' יום,
ולכן צריכים שתה"י הפרה עומדת באגם, אבל אם היינו
סוברים דהוי תנאי, לא היו צריכים מעשיו; ואם היינו
סוברים דהוי חזרה, לא הוי מועיל מעשיו, וכנ"ל].

(ח) בסק"א כת' דברי הגמ' בכתובות פו ב — שיש שם
שתי לשונות: ללישנא קמא צידו ר"ה אינם כר"ה ואינה מגורשת,
וללישנא בתרא צידו ר"ה אינם כר"ה ומגורשת. ומ"ש
המחבר: שצידו ר"ה אינם כר"ה, הוא פלישנא בתרא.
[וה"ל הרא"ש שם פ"ט סט"ו: וכן הלכתא כלישנא בתרא
והכי אמרינן לעיל בפ' אלו נערות (לא ב) דאפילו למ"ד
דלענין שבת צידו רה"ר כרה"ר דמי מודה הוא דלענין
מיקטא קני ביה. וע"ש בקרבן גתנאל אות ל'.]

(ט) ירושלמי דפ"ג דקדושין ה"ג, הנ"ל בסק"ד, שהזכיר
שם — בלאחר שירדו גשמים — שא"צ לכפול תנאו. וז"ש
המחבר: וא"צ לכפול התנאי וכו' וכנ"ל. [ומ"ש המחבר:
ה"ז מתגרשת אחר שתתן, הוא מגמ' דגיטין עו עו: הכל
מודים היכא דאמר לכשתצא חמה מנרתיקה לכי נפקא
קאמר ליה וכי מיית בליליא הוי גט לאחר מיתה וכו', כנ"ל
בס"ק א', כ' ח'.]

(י) ר"ל לתנאי דהא"ה, דהע"מ אי"צ להיות הגט קיים
בזמן קיום התנאי, פמ"ש בגיטין עד א [כנ"ל בסימן קמ"ג
ס"ב, וכמ"ש סק"ג]. וכן אי"צ לכפול התנאי, כמ"ש סימן
ל"ח ס"ג. [ועט"ו סק"א].

(יא) כמ"ש בסימן קמ"ג סק"ז, דל"פ ר"ה ור"י בגיטין עד א,

מגורשת, דמספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי, ואין
חילוק בין הניחתו בצידו ר"ה או בר"ה. ואי ל"פ מעשיו,
אינה מגורשת כלל. והר"י שם פו ב כ' דקיי"ל בר"ה ורמי
ב"ה דהלכה כר"ה כדיוני. וסוגיא דמ"פ האשה שנפלו, אינה
סתמא דנמי, אלא לתירוץ דר"י אדר"י. דז"ל הסוגיא שם:
אמר מר בר רב אשי אע"ג דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן
האומר לחבירו לך ומשוך פרה זו ולא תה"י קנויה
אלא לאחר ל' יום לאחר ל' יום קנה ואפילו עומדת באגם
כו' והא כי אתא רבין א"ר יוחנן לא קני (גבי משיכת
פרה קאי ופרין דר"י אדר"י — רש"י) לא קשיא הא דא"ל
קני מעשיו הא דלא א"ל קני מעשיו. וא"כ — דלאו
מסקנא דגמ' היא, והוינן דמי ב"ה ור"ה סברי דהא דר"י
בדלא אמר מעשיו היא — א"ל לענין משיכה א"ל בלא מעשיו
קנה. אבל הרמב"ם בה' מכירה פ"ב ה"ט פסק לענין משיכה,
דוקא בדאמר מעשיו, וכמ"ש בחי"מ פ"ס קצ"ו [תעמ"ש
סק"כ]. וכאן — לענין גט — פסק בפ"מ מה' גירושין בלא
מעשיו. דס"ל דר"י מייירי במעשיו, אלא דילפינן מינה
לגיטין בלא מעשיו. והטעם דפרה קונה במשיכה, וכבר
כלתה משיכתו, ולכן בעינו שיאמר מעשיו. אבל הגט,
הכתב עדיין בידה, ולכן לא בעינו שיאמר מעשיו. והכריחו,
שמפרש בפירוש הראשון הנ"ל, ובסוגין דמ"פ האשה הנ"ל,
דר"י מייירי דוקא באומר מעשיו. וק' לו קשיית הרמב"ן
והרשב"א הנ"ל, ולכן חילק בין משיכה דפרה — דבעינו
מעשיו, לגט — דלא בעינו מעשיו. ועמ"מ רפ"א מה'
גירושין והר"י בכתובות שם פו א. [ושם הביאו השיטות
הנ"ל. וכתב עוד במ"מ: א"י דהא דר"י היא בכל גוגא
ואנו לא קיי"ל כותיה בפרה אלא בשאמר מעשיו ומיהו
ילפינן מינה לענין גירושין בשאינו אומר מעשיו. ועיי'
תופ' שם פב א ד"ה הא פ"י וביבמות גג א ד"ה קנויה כו'.

באר הגולה

ח שס וכתב: ה"ה אף
ע"פ שנושעו שם
תמן תסו: מנורשת
דמכלל ללו אתה שומע
הן כיון שלא חזר
נפירוש הרי את
מנורשת לו הרי זה
גיטין.

התנאי שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גירושין (יב) אבל התולה בגירושין בזמן
או במעשה לא הגיע לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד
שתעשה המעשה לפיכך כשהגיע הזמן צריך להיות הגט ברשותה או תחזור
ותטלנו או יהיה במקום שייחדה אותו בו אע"פ שאינו רשותה כמו שביארנו ואח"כ
תתגרש בו (יג) ואם נשאת קודם הזמן שקבע או קודם שתעשה המעשה שתלה בו
הגירושין תצא והולד ממנו ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם
גירושין. ג (יד) ה הנותן גט ביד אשתו ואמר לה אם לא תתני מאתים וזו

ביאורי הגר"א

כו' שעדיין כו'. כמ"ש בקדושין שם וקדשה אחר נתוך
שליש דמקודשת קדושין גמורין לשני: (יד) הנותן
כו'. בירושלמי פ"ג דקדושין נכלל אחר חית ליה לר"י
מכלל ללו אתה שומע הן והכא ל"ל חומר הוא צעורה

כו'. אם היה כו'. כמ"ש דל"פ אלל נע"מ אלל נזלס ונודס
שצריך להיות קיים ונ"מ דוקא כשנקרע וגלנד דוקא:
(יב) אבל כו'. כמ"ל וזה דכחונות הנ"ל ונקדושין שם
דיכולה [לחזור] צ"ע קודם הזמן: (יג) ואם נשאת

כרכת אליהו

הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה
בתוך שלשים יום מקודשת לשני. ושם גט ב אמרינן בגמ'
דמקודשת קדושין גמורין לשני, ואינם בטלים לאחר שלשים
יום, לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת לראשון
ותפס בה קדושי שני לעולם. והו"ה כאן — קודם שתעשה
המעשה שתלה בו הגירושין — עדיין היא אשת איש גמורה,
ואין כאן שם גירושין.

(יד) בירושלמי פ"ג דקדושין ה"ג: בכל אתר אית ליה
לר"י מכלל לאו אתה שומע הן. והכא ל"ל חומר הוא
בעצרה ועמ"ש בליקט"א צ"ד ב"י.

אלא בנ"מ" — אם צריך שיהי' הגט קיים בשעת קיום
התנאי, אבל בנ"מ" מורה ר"ה שצריך להיות קיים. ומ"מ
דוקא כשנקרע ונאבד דוקא.

(יב) כמ"ל בסק"א א', ו' מהא דכתובות פו ב הנ"ל —
דכשהגיע הזמן, צריך להיות הגט ברשותה, ולא ברה"ר,
מפני שלא הגיע לידה תחלה בתורת גירושין. וכמ"ש
בקדושין גט א — בהאומר להאשה והרי את מקודשת לי
לאחר שלשים יום — דיכולה לחזור בה קודם הזמן [כמ"ל
בסימן מ' ס"א].

(יג) כמ"ש בקדושין נח ב במשנה: וכן האומר לאשה

ענין, אם קושייתו היא, והל"ל שבעסקין באותו ענין היא
מגורשת — אפילו אם התנה תנאי בלשון שלילה: אם לא
תתני לי וכו', אם זוהי קושייתו, אפ"ל דאח"כ, וכאן מיירי
שלא היו עסקין באותו ענין, והוא שלא הזכירו זאת כאן, מפני
שסמ' על מה שכבר כת' בדין נתינת הגט, דבעסקין באותו
ענין לא בעינן אמירה, והר"ה דמהני אם אמר התנאי בלשון
שלילה, ואפשר שקושייתו היא, דאמירת התנאי בלשון שלילה,
יהי' כמו עסקין באותו ענין. וע"ז אפ"ל דעסקין באותו ענין
הוא רק כשמדברים בענין הגירושין בלשון חיוב, אבל לא
כשעסקין בלשון שלילה — באיזה אופן שלא יהי' גט.

ואפ"ל שגם אם היו עסקים באותו ענין לא מהני — אם
התנה בלשון שלילה — דמגרע גרע מלא אמר כלום. ודומה
לאמר איני אישך או איני בעלך, שיש מי שאומר שאף בעסקים
באותו ענין אינו גט, כמש"ל סימן קס"ג. אמנם בראש שיש
מקום לחלק בין אמירת איני אישך וכו' לבין אמירת תנאי
בלשון שלילה. דבאמר איני אישך וכו', מכיון שאמר לשון
גרועה, הרי ביטל המשמעות הקודמת של עסקין באותו ענין.
שענין הגירושין הוא שהוא ישלח אותה. ולא שישלח את
עצמו" (קדושין ו א). וע"ז שאמר איני אישך וכו', הרי הפקע
המשמעות הקודמת, והביע שרצונו עתה לשלח את עצמו,
ולכן אינו גט. משא"כ בענינו — שהתנה בלשון שלילה —
הרי אמירתו כשלעצמה אינו לשון גרוע, אלא שחסרה אמירה
„הרי את מגורשת". א"כ כשעסקים באותו ענין — שא"כ
באמירה — ממ"ז היתה צריכה להיות מגורשת. שאם מהני
באמירתו, אם לא תתני וכו', ויש במשמעות זה שאם תתן לו
מאתים וזו תהא מגורשת, א"כ הוי כאילו א"ל הרי את מגורשת.
ואם נאמר שהיות ולא הוי כשעסקים באותו ענין, א"כ
הוי כאילו לא אמר כלום, ותהא מגורשת אפילו בלא אמירה,

2 גראה שר"ל, שאף לר"י — שסובר שם, ש"ע"מ" לאו כאומר
מעכשיו, ודמי לגאס, ובעינן שיהי' הגט קיים, היינו לאפוקי נקרע
או נאבד, אבל אם הגט קיים — אע"ג שאינו ברשותה — הרי היא
מגורשת. דאלת"ה היתה הגמ' בגיטין שם יכולה לומר דאיכא
ביניהן של רב הונא ורב יהודה כשהגט אינו ברשות האשה
בזמן קיום התנאי. וז"ש המחבר: אע"פ שאינו ברשותה, ועב"ש
סק"ב.

3 מ"ש בביאורי הגר"א: „בליקט" צ"ד ב"י היא ט"ס, וטעון
תיקון. וגם צ"ב כונתו בהבאת דברי הירושלמי. ומקור דברי
המחבר הוא ברמב"ם ה' גירושין פ"ט ה"ה. וכתב ע"ז המ"מ —
והובא בבבא"ג סק"ה — פ"י בשלא א"ל ה"ז גיטך אלא שנתנו
לה וא"ל אם לא תתני וכו' ואע"פ שמשמעו שאם תתן תהי'
מגורשת ומכלל לאו אתה שומע הן כיון שלא הזכיר גירושין
בפירוש דא"ל הרי את מגורשת או הרי זה גיטך אינה
מגורשת. עכ"ל. ודבריו צ"ב. הרי שיטת הרמב"ם היא, שצריכים
תנאי כפול, ואם לא כפל תנאו לא אמרינן מכלל הן אתה שומע
לאו, וא"כ מאי הקשה המ"מ ואע"פ שמשמעו שאם תתן תהי'
מגורשת ומכלל לאו אתה שומע [הן]. [ואולי אפ"ל כאן] —
כיון התנאי סותר המעשה — לכו"ע אמרינן מכלל לאו אתה
שומע הן. וגם תירוצו של המ"מ צ"ב. מאי תירץ „כיון שלא
הזכירו בפירוש וכו'". למע לא נאמר, ד"מכלל לאו אתה
שומע הן" הוי כאילו הזכיר גירושין, והוי כאילו אמר הרי את
מגורשת. ובערוך השלחן סימן קמ"ג ט"ח כתב על דברי המ"מ:
ותמהני הא קי"ל דכשעסקין באותו ענין אף שנתן לה סתם בין
בגט בין בקדושין ה"ז מגורשת או מקודשת אף שלא אמר כלום
וכו' ובע"כ צ"ל הטעם משום דבתנאי צריך תנאי כפול וזה
לא כפליה לתנאיה וא"כ אדרבה ה"י לנו לומר שהתנאי בטל
והמעשה קיים וכו' עכ"ל. ומ"ש ערוך השלחן מעסקין באותו

אין זה גט או אין את מגהשת זרי זה לא נירש כלל ואין כאן גט לא על תנאי ולא תלוי במעשה וכן כל כיוצא בזה (טו) וס' ואם אמר לה הרי את מגורשת ואם לא תתני לי מאתים וזו לא תהיה מגורשת • הרי זו מגורשת אע"פ שלא נתנה מפני שלא כפל תנאו. ד (טז) כ' מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קודם

ס' ה"ה ס.ס.
י עין לעיל סימן ל"ח
סעיף ד' ד"ה דלחלין
בזה לחומרא.
כ' ספ"ח מדין
ס'ה"ה שכלל בעל לנודת ה"ס ושומע שמת בעל ונתקדשה ושנה נישואין דף ג"כ ע"ה.

ביאורי הגר"א

ועמ"ש בליקט' ל"ד ז': (טו) ואם א"ל כו'. ר"ל דנעיק תנאי כפול כמ"ש הרמב"ם בפ"ו והלכות אישות וכמ"ש סימן ל"ה ס"ב. וי"ו: (טז) מי שנתגרשה

כו'. כמ"ש ח' ז' שפסטה ידה כו' ונקיים תנאה כו'.
ועתו"ס ס' ד"ה ח"כ כו' ואירי נתנאי (שה"ח) [שה"ח]
ע"מ כמ"ש וכן הרמב"ם קצתה נפס"ח שס' איירי

ברכת אליהו

ושל שני אינו כלום — (רש"י). ועתו"ס שם ד"ה איכא ביניהו כו', שכתבו: ולעיל גבי גט הוי מצי למימר גמי שפסטה ידה כו' עכ"ל. הרי שאם אח"כ נתקיים התנאי היא מגורשת למפרע וחלים קידושי השני. והגמ' איירי בתנאי שהוא ע"מ, במש"ש דר"ה ור"י פליגי אם האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. וכן — כאן — המחבר איירי בתנאי דע"מ. וכן הרמב"ם קבעה להלכה זו בפס"ח מה' גירושין — ששם איירי בתנאים דע"מ. אבל בתנאי דאם, הגירושין

(טו) דבעינן תנאי כפול, כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' אישות, וכמ"ש סימן ל"ה ס"ב. — מ"מ בה' גירושין פ"ט ה"ו.⁴
(טז) כמ"ש בגיטין עד א': האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאתן לך מאתים וזו הרי היא מקודשת ויתן ואיתמר מאי ויתן רב הונא אמר והוא יתן רב יהודה אמר לכשיתן מאי ביניהו איכא ביניהו שפסטה ידה וקיבלה קדושין מאחר רב הונא אמר והוא יתן תנאה בעלמא הוא מקיים תנאיה ואזיל וכו' (והו' קידושי קידושין למפרע

ומהירושלמי הנ"ל יש ראשונים שהוכיחו שמה שר"מ סובר שצריכים תנאי כפול בקידושין וגירושין, הוא רק לחומרא. כמ"ש בביאורי הגר"א בתו"מ סימן רמ"א ס"ק ל". וגראה שרבו — בהביאו כאן דברי הירושלמי — ר"ל שלשיות הפוסקים, דהא דבעינן תנאי כפול הוא רק לחומרא, גם בענינו אינה מגורשת רק לחומרא ולא לקולא. והרמב"ם שכתב: "ה"ז לא גירש כלל ואין כאן גט וכו'". הוא לשיטתו שצריכים תנאי כפול בין לקולא בין לחומרא, וכמ"ש סק"ט. וכן המחבר — נקט לשון הרמב"ם — לשיטתו שפסק בסימן ל"ח ס"ב שצריכים תנאי כפול גם לקולא. וכמ"ש בביאורי הגר"א סק"ד. ולפיכך ה"י נראה להגיה בדברי רבנו במקום: "ועמ"ש בליקט' צ"ד ב' ס' צ"ל: ועמ"ש בס"י ל"ח ס"ב. או שצ"ל: ועמ"ש בתו"מ ס' רכ"א ס"ב. כי שם בס"ק ל"ו הביא באריכות השיטות השונות אם צריכים תנאי כפול בכל מקום. ושם הביא גם הירושלמי הנ"ל, וכתב שהתוס' והרא"ש הגיהו הירושלמי, עיי"ש ה"ט. וע"ל בהערה 4.

ומ"ש הערוך השלחן בסימן קמ"ג סט"ז בטעמו של הרמב"ם בדנינו, שאף אם נאמר מכלל לאו אתה שומע הן אין זה גט כלל, מפני שתלה הגט במעשה, ולא בא הגט לידה בתורת גט, הוי כמוסר לה בתורת פקדון, וסמ"ס שזוהי כוונת המ"מ, אינו מובן כלל, כי אם נאמר מכלל לאו אתה שומע הן, הרי המסירה היא בתורת גט ולא בתורת פקדון, ואין כאן שום חסרון במסירת הגט, ובוודאי שאין זו כוונת המ"מ, ואכמ"ל.

4 בבאה"ג סק"י כתב: ע"ל ס' ל"ח ס"ד ד"ה דלחלין בזה לחומרא, עכ"ל, ור"ל, ששם כתב המחבר: י"א דלא בעי שיהי' בתנאי ד' דברים אלו (כולל תנאי כפול) אלא במקום דא"י מינייהו חומרא ולא היכא דא"י מינייהו קולא, וע"ש בבאה"ג סק"ז ובביאורי הגר"א סק"ד. ונראה שכתבנו: רבנו, שלכן כת' המ"מ והמחבר: "ה"ז מגורשת" — דמשמע אפילו לקולא, מפני שזה לשיטת הרמב"ם והמחבר בסימן ל"ח ס"ב — שצריכים תנאי כפול גם לקולא, וכמ"ש בביאורי הגר"א סק"ד. ועיין בערוך השלחן ס"ח. ויתכן שסק"ד הקודם שייד לכאן, ור"ל שמהירושלמי המוכרח שם, מוכח שלר"מ מצריכים תנאי כפול רק לחומרא. ועמ"ש בהערה 3.

מחמת עסקין באותן ענין — שא"צ אמירה, אלא דאכתי אפ"ל שהיו ולא כפל תנאו — ובתנאי צריך תנאי כפול — לכן נשארת רק המשמעות השלילית של אמירתו אם לא תתני ר' וזו אין זה גט. וזה מגרע המשמעות הקודמת של עסקין באותו ענין, ולפיכך אינה מגורשת. ומ"ש הערוך השלחן שה"י לנו לומר שהתנאי בטל והמעשה קיים, ל"ק, שהיו ולא אמר הרי את מגורשת, לא שייך לומר שהתנאי בטל והמעשה קיים, כי הרי בגירושין לא סגי מעשה גירא בלי אמירה, וכאן הרי לא היתה אמירה של "הרי את מגורשת", אלא מה נאמר שמאחר והיו עסקין באותו ענין א"צ אמירה, ע"ז מהני התנאו בלשון שלילה להפקיע הדין של עסקין באותו ענין, ואמירתו, אם לא תתני לי ר' וזו אין זה גט" מגרע גרע ולפיכך אינה מגורשת, וכנ"ל.

וסברה זו היא מוכרחת גם מצד אחר. שהרי הרמב"ם פסק בה' גירושין ע"ה א"ה שאם לא אמר כלום — אף שלא היו עסקין באותו ענין — הוי רק פסול מדבריתו ולא בטל, כמ"ש סימן קל"ו ס"א. וא"כ קשה למה אומר כאן הרמב"ם: ה"ז לא גירש כלל ואין כאן גט וכו', ומאי קאמר המ"מ: כיון שלא הזכיר גירושין בפירוש ולא א"ל הרי את מגורשת וכו', הרי גם בלי אמירה כלל הוי ר' "פסול" ולא "בטל", אע"כ צ"ל שכאן התנאו השלילית מגרע גרע מלא אמר כלום, ומש"ה אינה מגורשת כלל מהתורה.

ולדעת הפוסקים שנתנית גט בלי אמירה כלל בטל מהתורה (ראה ב"ש סימן קל"ז סק"א וביאורי הגר"א שם סק"ב), יש מקום לומר שבענינו אפילו למ"ד דל"צ תנאי כפול, אינה מגורשת. כי סו"ס חסרה אמירה "הרי את מגורשת", שטעם הראשונים הסוברים שצריכים אמירה מן התורה הוא שלמדנו מן הכתוב ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות, יהיינו שיאמר בפירוש שנתן בתורת גירושין. ולגבי זה לא מהני המשמעות ד"מכלל לאו אתה שומע הן", ועי"ז סק"ד. ומדברי רבנו — שהביא כאן דברי הירושלמי הדין בענין תנאי כפול — מוכח שסובר שדינו תלוי במחלוקת של ר"מ וחכמים — אי אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן. ולמ"ד דאמרין בתנאי מכלל לאו אתה שומע הן, גם בענינו אין הגט בטל.

באר הגולה

ל ממשנה שם דף פ"ז
ע"ז וכל הדרכים
האלו זה השנויים
נמשנה שם.
מ כן פירש ה"ה דברי
הרמב"ם וזה נוסף
השנה הראשונה שם
וכתב עליו ואם עין
הר"ה ז"ל נדברי
רבינו עיון שלם לא
היה כותב כן מה
שכתב.
א לשון הרמב"ם פ"ח
מהלכות גירושין
מחלוקתה ומחלוקת
דנאל גיטין דף פ"ד
ע"ז.
ב שם.
ג כתב ה"ה זה דעת
ההלכות וכן הכריעו
הרמב"ם והרשב"א ורוב האחרונים וכן נעשה בנפול
שם דהא ליכא הסם. ומאן דמחמיר טפי. מרעל ואילו מכשיר לאחר התורף אפילו
בכתב לדעת חכמים ונודאי דק"ל כוותיה.

שיתקיים התנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת (יז) ואם לא נתקיים התנאי
ובטל הגט אינה צריכה גט משני שאין קדושין תופסין בה ל אב"ל אם נשאה ולא
נתקיים התנאי ובטל הגט צריכה גט משני. ה מ בד"א שאם קדשה אחר
ולא נתקיים התנאי שהגט בטל בתנאי שהוא בלאו ועשתה מעשה בכיטולו או
בתנאי שהוא במעשה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא נעשה או באיזה דרך שהיה
התנאי מבוטל בפועל הגט בטל אבל בתנאי שבידה לקיימו ובה הדבר תלוי ואם
נתקיים התנאי מגורשת (יח) לחיישין שמה קיימה התנאי (מ"ח) וחלו קדושי שני.

קמו אין כותבין תנאי בגט ואם כתבו מה דינו. וכו' ג' סעיפים

א (א) א כיצד מגרש אדם על תנאי (ב) לא שיאמר כתבו גט לאשתי על תנאי זה
או כתבו ותנו לה על תנאי זה ואצ"ל שלא יכתוב בתוך הגט על תנאי זה גירש
פלוגי את פלוגית אלא כיצד עושה אומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום וכותבין גט
כשר בלא שום תנאי בעולם ואח"כ נותן לה הגט ואומר לה הרי זה גיטך או הרי
את מגורשת ממני על מנת כך וכך או יאמר לשליח תנו לה גט זה ע"מ כך וכך.
ב (א) ב כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתוב תורף הגט ג"ה כשר בין שכתבו
הרמב"ם והרשב"א ורוב האחרונים וכן נעשה בנפול שם דהא ליכא הסם. ומאן דמחמיר טפי. מרעל ואילו מכשיר לאחר התורף אפילו
בכתב לדעת חכמים ונודאי דק"ל כוותיה.

ביאורי הגר"א

התורף ללפני התורף וצין תנאי המנטל הגט לתנאי אחר.
מ"ח שם הלכה ט"ז. וז"ש אלא כיצד כו' נלא שום כו'
אבל קודם התורף אפילו דיעבד פסול כמ"ש לקוין בס"ז:
(ב) לא שיאמר כו' או כו'. ר"ל צין מגרש עפ"י עלמו
צין מגרש עפ"י שליח וז"ש ג"כ לנטה ולומר לה כו' או
יאמר לשליח כו': (ג) כתב כו'. הנה הרמב"ם
פ' כרצא דלומר שם ל"ש אלא לאחר כו' ולדולל כו'. ושם
ורצא דלומר מחלוקת כו' ומתני' כו'. ומפרש כפירש"י

נתנאים דע"מ וכמ"ל סימן קמ"ג ס"ז הונגר כו'
ואם נשאת תנאי אלא שהרמב"ם כ' שם ואם נשאת לא
תנאי אלא כזר השיגו המפרשים שם כמ"ש: (יז) ואם
לא כו'. עשה"ג מ"ק כו': (יח) חיישינן שמא
תקיים התנאי. כ"ל:

קמו (א) כיצד כו' לא כו' ואצ"ל כו'. ר"ל אפילו
אחר התורף לפי שאין הכל נקילין צין אחר

ברכת אליהו

אפילו בדיעבד פסול, כמ"ל בס"ב.
(ב) ר"ל בין מגרש עפ"י עצמו [ז"ש]: "לא יאמר כתבו
גט לאשתי על תנאי זה", והנתינה ע"י עצמו, ולא ע"י
שליח], בין מגרש עפ"י שליח [ז"ש]: "או, כתבו ותנו לה"
— שגם הנתינה ע"י שליח]. וז"ש נ"ב למטה: ואומר לה
וכו' [שמגרשה עפ"י עצמו] או יאמר לשליח וכו' [שהנתינה
ע"י שליח].

(ג) תנן בגיטין פב א: המגרש את אשתו וא"ל הרי את
מותרת לכל אדם אלא לפלוגי ר"א מחיר, וחכמים אוסרים
כו' כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול. ובגמ' שם פד ב:
אי"ר ספרא כתבו בתוכו תנן כו' ורבא אמר ל"ש אלא
לאחר התורף אבל לפני התורף אפילו על פה גמי פסול.
ואדא רבא לסעמי, דא"ל רבא להגהו דכתבי גיטי שתקו
שתקי לבעל עד כתביתו ליה לתורף דגיטא. ופירש"י:

חלים רק בשעת קיום התנאי ולא למפרע, כמ"ל סימן
קמ"ג ס"ב: המגרש כו' ואם נשאת תנאי. אלא שהרמב"ם
כתב שם ברפ"ח: ואם נשאת לא תנאי. אבל כבר השיגו
המפרשים שם כמ"ש בסימן קמ"ג סק"ח. [ועב"ש סק"ה].

(יז) עכא"ה סק"ב.

(יח) חיישינן שמא תקיים התנאי. — כצ"ל, [ולא כנדפס:
חיישינן שמא קיימה התנאי. וכ"כ בב"ש סק"ז, ועט"ז סק"ז].

(א) ר"ל אפילו אחר התורף, לפי שאין הכל בקראין צין
אחר התורף ללפני התורף, ובין תנאי המכטל הגט לתנאי
אחר. — מ"מ ה' גירושין פ"ח ה"מ. וז"ש הרמב"ם שם ה"ג
והמחבר: אלא כיצד כו' בלא שום כו'. והיינו שלכתחילה
לא יכתוב התנאי אפילו אחר התורף. אבל קודם התורף

סק"ה וב"ש סק"ו. ודברי באה"ג — המסומנים בראש הסעיף —
שייכים על דין שלנו — שא"צ גט משני, ולא על ריש הסעיף —
שנחקים התנאי. ולכן צ"ח רבנו כאן לעיין בבאה"ג, להורות
שדבריו שייכים לדינו — שלא נתקיים התנאי.

5 ז"ל שם: שם (ברמב"ם ה' גירושין) ספ"ח מדין האשה
שהלך בעלה למדינת הים ושמע שמת בעלה ונתקדשה משנה
יבמות דף צ"ב ע"א. עכ"ל. דתנן שם: אמרו לה מת בעליך
ונתקדשה ואח"כ בא בעלה מותרת לחזור לו. והורה כאן —
כיון שרק נתקדשה לשני ולא נשאת — אי"צ גט משני. ועט"ז

קודם חתימת העדים בין שכתבו אחר חתימת העדים ו אבל אם כתבו קודם תורף
הגט אפילו כתב ע"מ כך וכך ה הרי זה ספק גירושין שהרי נשאר לו זכות בגופו
של גט ו וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין.
ג ו כל מגרש על תנאי שמבטל הגט כגון שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה
פסול ולא אחר אינו גט וכמ"ש בתשובה והביאו ה"ה שם כיון שלא נמצא גירור בו אם הוא מחזורייתא או מדבריהם הוא אצלו ספק גירושין.
ו שם עניינא דרנא. ו שם וכמנה"ה וכונת רבינו אם התנה בתנאים המנעלים הגט אפילו אחר התורף ובשאר תנאי דוקא לפני התורף.

ביאורי הגר"א

וזהר ומחזקו כו' וזה ח"ו לפנים ולא כ' זה חלל שלל
למעות נדברי המ"מ שכ' שחר ומחזקו או שנתקיים דל"ת
דוקא נל' מהו, וכן גע"פ לפני התורף אע"פ שנתקיים
ה"ו פסול ממש"ש ולאזל רנח כו' וכפירש"י יתוס' דבכל
תנאים ייירי וז"ל וכן אם תשרה כו' אזל לאחר התורף
פשוט דכשר לפיילו בכתב כשר ולא הירדל כותבו. וכן
בשעת נתינת כשר כמ"ש בנתיני' המגרש את כו' ולוקימונא
דנע"מ כשר וערש"י בנתיניתין אם המגרש (ואף) [ואל]ל
בשעת כו' וכן כולה פרקין דפ' מי שאלחו וכמ"ש בס"ג
ונתנו כו' או כו' ובס"א ואומר לה כו' נחלל דבשחר
תנאים בכתב ונע"פ שוין לאחר התורף כשר ולפני התורף
פסול. ובתנאים שנתקבל הגט כגון כל ימי חייה או חזן
לפלוני בכתבו אפילו לאחר התורף פסול כמ"ש ורנח

אם ד"ה פוסלין גנט כו' דצכל תנאים מייירי אפילו נתקיימו וכן מוש"ס שחקו שחקו כו' ופרש ג"כ כפירש"י ותוס' ד"ה שחקו כו' דצכל תנאים איירי דלפני התורף שזין כל התנאים לתוך ושיטתו דשאר התנאים שזין ונצטלין הגט כו' לפני התורף אע"פ שנתקיימו פסול כחש"ס ורצל אומר ומהצוקת לאחר כו' אבל כו' וכפירש"י (אי) [אפ"י] נתקיימו איירי כנ"ל וז"ל אבל אם כחצו קודם כו' וכן א"י חזר ונחקו פסול מוש"ס ומהנ"י דקתני כו' לאחר התורף כו' אבל לפני התורף אפילו צע"מ פסול אע"פ שחזר ונחקו וז"ל צע"מ או שהתנה עליה כו' וחזר כו' ואפילו נתקיים ונחקו פסול צע"מ דמהנ"י דכשר צנתקיימו הוא ואחר ומהנ"י דקתני כו' וכן ע"פ כחצו ונחקו ואפ"י פסול כחש"ס למטה וז"ל או שהתנה כו' ר"ל אפילו נתקיים וכ' כחש"ס למטה וז"ל או שהתנה כו' ר"ל אפילו נתקיים וכ'

ברכת אליהו

אפילו. בע"מ אע"פ שחזר ומחקו]. ואפילו נתקיים התנאי ומחקו פסול, דע"מ דמתני' דנשה, בנתקימו הוא. ואמר שם בגמ': ומתני' דקתני כו' [דבכה"ג בלפני התורף פסול, ש"מ שאפילו אם נתקיים התנאי ומחקו פסול]. וכן כשהתנה ע"מ, הוי כחזר ומחקו, שהרי אין התנאי כתוב בגט, ואפ"ה פסול, כמ"ש למטה. וי"ש בס"ג: או שהתנה עליה שאר תנאים כו', ר"ל אפילו נתקיים, שאם לא נתקיים, פשיטא שהגט בטל. וכתב: וחזר ומחקו כו', הרי שאפילו אם נתקיים התנאי וחזר ומחקו פסול. וזה א"צ לפנים. ולא כת' זה, אלא שלא למעות בדברי המימ, שכתב שם בהט"ז: שחזר ומחקו או שנתקיים, דלית דוקא בא' מהן — שמחקו ולא נתקיים או שנתקיים ולא מחקו — אלא אף בשניהם — במחקו וגם בנתקיים — פסול.

וכן בע"פ לפני התורה, אע"פ שנתקיים התנאי ה"ז פסול. ממש"ש בגמ': ואזרא רבא כו', ובפירש"י ותוס' דבכל תנאים איירי. ושי"ש הרמב"ם בה"ד והמחבר: „וכן אם התנה ע"פ קודם כתיבת התורה ה"ז ספק גירושין", והיינו בנתקיים התנאי, שאם לא נתקיים פשיטא שהגט בטל. אבל בהתנה הצורך לכתובו. וכן בהתנה בשעת נתינה כשר, כמ"ש במתני': והמנרש את כו', ואקומנא דבע"מ בשר, וערש"י במתני' ששם שכתב בריש פרק המנרש: ואמר לה בשעת מסירה. וכן כולה פרקין דפ' מי שחזו, מיירי שהתנה בשעת מסירה. וכמ"ש בס"פ: ונותנו לה בלא תנאי כלל או כתנאי כשר. והרי שאם גותנו כתנאי כשר שפיר דמי: ובס"פ: ואומר לה כו' ע"מ כך וכך. נמצא, דבשאר תנאים, בכתב ובע"פ שזין, דאחרי התורה כשר, ולפני התורה פסול. ובתנאים שמבטלין ההנב, כגון כל ימי חייה או הוצ' לפלוני, בכתב ואפילו לאחר התורה פסול. כמ"ש בגמ': ורבא אמר לבי"ש אלא כו' כו'.

שתוקו שחקיה — נזפו בו שלא יזכיר שום חנאי. ובתורה"ש
שחוקי כתבו: בכל שאר חנאים איירי כדפירש בקונטרס
ורבא לטעמיה דלפני התורף גזר ע"מ אטו חזק לרבנן
דדבי. ובתר הכי איתא בגמ': ת"ר כל התנאים פוסלין בגט,
דברי רבי, (ופירש"י: אם כתבו בתוכו ואפילו גתקים
התנאים), וחכ"א כל שפוסל ע"פ פוסל בכתב וכל שאינו
פוסל ע"פ אינו פוסל בכתב, חזק שפוסל ע"פ פוסל בכתב,
ע"מ שאינו פוסל ע"פ אינו פוסל בכתב וכו' ורבא אמר
מחלוקת לאחר התורף, דרבי סבר גזרינן אטו לפני התורף,
ורבנן סברי לא גזרינן אטו לפני התורף, אבל לפני
התורף ד"ה פסול, ומתני' דקתני כתבו ואוקימנא בחזק
אבל ע"מ לא פסיל אחר התורף ורבנן היא וכו'. ע"כ
דברי הגמרא.

והנה הרמב"ם בה' גירושין פ"ח פסק כרמא דאמר שם :
 ל"ש אלא לאחר כ"ו ואזדא כ"ו. ושם : ורמא אמר מחלוקת
 ד"ו ומתני' כ"ו. ומפרש כפירש"י שם ד"ה פוסלין בגמ' כ"ו,
 דככל תנאים מיידי אפילו נתיקמו. וכן מש"ש : שתקו
 שתוקו כ"ו, מפרש ג"כ כפירש"י ותוסד"ה שתוקי כ"ו, דבכל
 תנאים איירי, דלפני התורף שזיו כל התנאים לחזי. ושאיטתו,
 דישאר התנאים שאין מכסליו הנט, וכ' לפני התורף, אע"פ
 שנתיקמו פסול. כמש"ש : ורמא אמר מחלוקת לאחר כ"ו
 אבל כ"ו. וכפירש"י אפילו נתיקמו איירי, כנ"ל. וז"ש
 הרמב"ם שם ה"ד והמחבר : אבל אם כתבו קודם כ"ו. וכן
 אם חזר ומחקו פסול, כמש"ש בגמ' : ומתני' דקתני כתבו
 (בתוכו) אע"פ שחזר ומחקו פסול) כ"ו לאחר התורף כ"ו.
 אבל לפני התורף, אפילו בע"מ פסול, אע"פ שחזר ומחקו.
 שהרי כמבתי' קתני אע"פ שחזר ומחקו פסול, וע"ז אמ'
 שם בגמ' דבכה"ג לפני התורף פסול אפילו בע"מ. וז"ש
 בספ"ג : או שהתנה עליה כ"ו וחזר כ"ו [שלפני התורף פסול

ח תמימרא דרנא
וכח"ז בסעיף דלעיל.

אמר ל"שאלת כו' וכן גם ונתני' דקתני' כ' כו' לאחר כו' וז"ש בס"ג כל המגרש ע"ת כו' ונכתבו חייבי כח"ש למטה ואם היה התנאי ע"פ כו' וסתם צאיזה מקום שכ' וכח"ש או שהתנה כו' קודם כו'. הא צריש' כו' אפילו לאחר התורף ונע"פ דוקא קודם התורף אבל לאחר התורף כשר כח"ש א"ר ספרא כו' ורבא אמר ל"ש כו' ולא ביאר הרמזים דין ע"פ לפי שצאחר התנאים ג"כ הדין כן וכבר כ' בס"צ וכן אם התנה כו' וז"ש ואזדא רבא כו' דנע"פ כל התנאים שוין בין ונצטלין או חין ונצטלין אלא דנמנצלין נע"פ פסול בשעת נתינה כח"ש ונתני' המגרש את אשתו וא"ל כו' וערש"י גם ד"ה כתבו צדוכו כו' ונלמד שיאמר לה כו' וז"ש צסק"ו ואם היה התנאי כו' ר"ל בשעת נתינה וזה הו"א חלקו צע"פ ומשאר תנאים. זהו שטת הרמזים ועומת פ"ת הלכה ד' וגם הלכה ט"ז וכ' גם דהא דכתבו שאר תנאים אחר התורף כשר דוקא שנתקיימו התנאים או חזר ומחקו ושיטתו נקו"ר דתנאים שנצטלין ע"פ ושאר תנאים נכתב וע"פ שוין דקודם התורף פסול ואח"כ כשר ונתנאים המנצלים נכתב אפילו אחר התורף פסול וכ"ז

וקמ"מ שם פי"ח ה"ד ושם ה"י"ו. וכתב שם, דהא דכתבו
שאר תנאים אחר התורף כשר, דוקא שנתקיימו התנאים או חזר
ומחקו. ושיטתו בקוצר, דתנאים שמכפילין ת"ס, ושאר תנאים
בכתב וט"ס שזין, דקודם התורף פסול, ואח"כ כשר. ובתנאים

ספק מגורשת * ואם היה התנאי על פה ט ה"ז נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה באר הגולה

כלא תנאי כלל או בתנאי כשר.

* פ"י שכתב הגט

ספק ונשעת כתיבה

התנה כת"ש בסעיף דלעיל. ט שם נחמיה דפ"ג ע"א וכתבסיום.

ביאורי הגר"א

וכ' וי"ל ראי' מו"מ בתוספתא אמר לשנים תנו גט לאשתי ע"מ שתמתיק (גני) [התי] שנים ויהר ואחר לשנים תנו גט לאשתי ע"מ שתתן לי ונאמרים זה לא נטלו דבריו הראשונים כו' (רזה) [רזה] כו' ותנו היינו לכתוב וליתן כו"מ צפרק התקבל אמר לשנים תנו כו' ועוד מודקאמר ויהר כו' ולא שלקחו מיד הראשונים ותנו לאחרונים שא"כ כבר ביטל שליחות הראשונים אלל לכתוב וליתן וכ' צ"י שם דברי רש"י אפשר לפרש כן משום השאט שמו יזכיר הן מו"מ דברי תוס' אי"ל לפרש כן דלא כצ"י וכ"ז כשיטת רש"י אלל שיטת רש"י נחום' סס ד"ה כל כו' דלין שאר תנאים פוסלין נגט אם נתקיימו ונרייתא דשם מייירי בלא נתקיימו ויהר ונתקן והנילו הפוסקים והטור וער"ג שם:

ברכת אליהו

בגיטין שם ובתשוב' ח"א סימן אלף רמ"ד. ופי' הרשב"א שם ושם, וי"ל ראי' מו"מ בתוספתא דגיטין פ"ד ה"ז: אמר לשנים תנו גט לאשתי ע"מ שתמתיק שתי שנים וחזר ואמר לשנים תנו גט לאשתי ע"מ שתתן לי מאתים וזו לא נטלו דבריו האחרונים את הראשונים כו' אלא הרשות בידה רוצה מכתנת רוצה תתן. ונתנו' דקאמר, היינו לפתוב וליתן, וכמ"מ כפי' התקבל גיטין סו א: אמר לשנים תנו גט לאשתי כו' הרי אלו יכתבו ויתנו. ועוד מודקאמר: וחזר ואמר לשנים כו', ולא שלקחו מיד הראשונים ונתנו לאחרונים, שא"כ כבר ביטל שליחות הראשונים. אלא ודאי משמע, דלעדים הוא שאמר לפתוב וליתן על תנאי. ושמעני' מינה, דע"מ בע"פ אפילו לפני התורה אינו פוסל. ופי' כ"י שגב דברי רש"י אפשר לפרש כן, ש"מ"ש רש"י שם פד ב ד"ה שתוקי שתקוה: גזפו בו שלא יזכיר שום תנאי, היינו משום חששא שלא יזכיר חזק. ומ"מ דברי תוס' אי"ל לפרש כן דלא ככ"י². שהתוס' כתבו שם בד"ה שתוקי שתקוה: בכל שאר תנאים איירי כדפירש בקונטרס ורבא לטעמיה דלפני התורה

מוד"ת אינה ומגורשת כלל כו"מ: פ"ג ח' נענה רחמי"ה כו' אי"ר כוללו לית כו' תנאי' כו' ושם צ' ורצון הלי כריתות כו' וכן צ"מ ולתור התורה ומגורשת לגוריי מוד"ת ולינו פסול רק מדרבנן משום גזירה ולכן צ"ע כשר חף נהס. אלל כל המפרשים כ' דתנאים המנטלים לפני התורה נכתב הוא פסול מוד"ת אלל ע"פ זו לאחר התורה או שאין מנטלין אינו פסול אלא מדרבנן והכל משום גזירה ורמיהם עזר"ג: ועוד כ' הרשב"ד ורמ"ה והרמב"ן דאחר תנאים ע"פ חין פוסלין אפילו לפני התורה דכולי הלי לא גזרינן שאר תנאים אטו תנאים המנטלין וע"פ אטו נכתב והא דאי"ר שתוקו כו' כדי שלא (יזכר) [יזכיר] חזק וכ"ז צ"ע ורש"י וכ"כ הרשב"א

דבר הכותב בינו לבינה, הא למדת שאין זה כריתות כו' אי"ר כוללו אית להו פירכא לבר מדרבנ"ע דלית ליה פירכא. תנאי' ארי' רואה אני את דברי רבנ"ע מדברי כולן. ושם עמוד ב: ורבנן האי כריתות ארי' עבדי ליה כו'. וכן בש"מ מוכח שבתנאי שאינו כריתות אינה מגורשת כלל מד"ת¹. ולאחר התורה, מגורשת לגמרי מוד"ת בחזר ומחקו, ואינו פסול רק מדרבנן משום גזירה, ולכן כפי' כשר אף בהם [אם חזר ובטלו].

אבל כל המפרשים כ', דתנאים המנטלים לפני התורה נכתב הוא פסול מוד"ת, אבל ע"פ או לאחר התורה או תנאים שאין מנטלין, אינו פסול אלא מדרבנן, והכל משום גזירה, ורמיהם עזר"ג שם. ועוד כ' שם הרשב"ד ורמ"ה והרמב"ן דשאר תנאים ע"פ, אין פוסלין אפילו לפני התורה, דכולי האי לא גזרינן — שאר תנאים אטו תנאים המנטלים, וע"פ אטו נכתב. והא דאי"ר שתוקו כו', כדי שלא יזכיר, חזק, אבל שאר תנאים אין פוסלים ע"פ אפילו לפני התורה. וכ"ז בעל הטיפור באות ת' תנאי ענין י"ד ושי"פ וכ"פ הרשב"א

כי מה שרבנו הוכיח מהגמ' כי בתנאי שאינו כריתות אינה מגורשת מה"ת, הדבר מפורש ברמב"ם שם פ"ה, שהזכיר כמה פעמים — בכה"ג — לשון "אינו גט" ו"אין זה כריתות" — המורה שאינה מגורשת כלל מן התורה. ועל מ"ש רבנו להלן, דחזק לאחר התורה ומחקו, מודה הרמב"ם דאינו פסול אלא מדבריהם, כתב החזו"א שם סק"ב: ולפלא שלא הזכיר שזה דלא כהמ"מ, עכ"ל. וגם בב"ש סק"ג כי בדעת הרמב"ם — בכה"ג — דהוי ספק גירושין.

2 בחזו"א סימן ק"ו סק"ד כתב על דברי רבנו: "עיון בב"י נגראה דלא כוון כלל הב"י אלא שמהאי מימרא דרבא אין הרע דע"פ בע"מ פסול, דאפשר לפרש דלא כפירש"י ותוס'. ואולי גירסא אחרת ה"י לו להגרי"א, או שיש ס"ס בביאור הגרי"א וכו' ב"י, הוא ר"ת וכתבו ב"י היינו שהב"י כתב לדברי הרשב"א או שצ"ל (בביאור הגרי"א במקום א' ב"י) וכו' ב"י היינו שסיום דברי הרשב"א בב"י ותיבות "דלא כב"י" יש לתמוק, עכ"ל. ולפי שם שמויה החזו"א בביאור הגרי"א, צריך להגיה גם במקום: שגם דברי רש"י צ"ל: "וגם דברי רש"י וכו'. והיא פסיקא אחרת, והם דברי רבנו — שגם דברי רש"י אפשר לפרש כן, משום חששא שלא יזכיר חזק.

1 בחזו"א ה' גיטין סק"ו סק"א כתב: אמנם מה שהביא הגר"א ראי' לזה מהסוגיא אינו אלא דאין שיוור חזק מדבריהם אלא מה"ת, אבל אכתי אין זה ראי' דלא מהני מחיקה מה"ת, אבל דעת הגר"א נראה כיוון שאין כאן ספק ברירה, ודאי פסול מה"ת וכו' עכ"ל.

ונראה שהסבר הדברים הוא כך, שרבנו סובר דבשלמא כשכתב לפני התורה תנאי שאינו מבטל, אפ"ל שהדבר תלוי בדין ברירה, וכמ"ל. אבל אם כתב תנאי המבטל הגט, אע"י שחזר ומחקו, צ"ל ודאי אינו גט (ולא ספק), ואין זה שייך לדין ברירה. וכמ"ש הלח"מ בה' גירושין פ"ח ה"טז, וי"ל: יש לדקדק תנאים המבטלים וכתבו ומחקו וכו', והיכי שייך לומר יש ברירה כאן דבשעה שכתבו כתבו על תנאי זה אע"ג דהשתא מחקו מיפסל ולא שייך הכא טעמא דברירה וכו' עכ"ל, ע"ש. ואמנם הב"ש סק"ג כ' גם על תנאי המבטל, שטעם הספק הוא משום דאין ברירה. וכן תמה עליו בחזו"א הל"ל, וכתב: וצ"ע וכי מה ענין זה לברירה כיון שפירש שכתוב לשם גירושין משוירין שאינן גירושין ודאי אין כאן לשם כריתות, עכ"ל. וצ"ע בחזו"א בסיומן ק"ו שתאריך דינינו אלו. וראה גם בקצת ספר על הרמב"ם שם ובמראה הפנים בירושלמי דגיטין פ"ג ה"א ד"ה כל התנאים פוסלין בגט. ויש להעיר

באר הגולה

א לשון הרמ"ם צפרק
ג' מהל' גירושין
מחשבה גיטין דף ע"ט
ע"כ וכו' וכו' וכו'

הטור.
ב כלישנא נתרל
משמיה דרבי אבא אומר
שמואל גס.
ג שם נומחל ופירש

קמח דין המגרש בגט ישן והמגרש בתנאי ושלל יתיחד עמה. ובו ב"ס

א א מי שכתב לגרש את אשתו ונמלך ולא גירשה ונתייחד עמה אחר שכתבו לא יגרשנה באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה ואם גירשה באותו הגט הישן ה"ז מגורשת (א) בתנשא בו לכתחילה שהרי נכתב לשמה והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו ולמה לא יגרשנו בו לכתחילה גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה (ב) דו"א דהני מילי כשהגט ביד הבעל ומסרו מידו לידה אבל אם שלחו לה ע"י שליח ונתייחד עמה אחר שנתנו ליד השליח ונתנו לה השליח ה לא תנשא בו

רש"י שמה את הגט שנתים ושלל בין כתיבה לנתינתו ויהיה לה גנים ונתנו בתוך האון ולח"כ יגרשנה זו וליתום כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללדת הבן ויהיו סבורים שניתן לה משעת כתיבה ויחזירו וזון הפגועה כולל והיו פגם. ד טור והר"ש שם בפסקיו גס הרמ"ם וכו' שם דלם ליתא דלא עליה הוה חייב לפגועה דנריה וכתבו לה גיטא אחרת. ה דאפשר דלי הוה מיומלך ביה הוה מזהי לכתוב גט אחר.

ביאורי הגר"א

קמח (א) ותנשא כו'. כלישנא נתרל שם וכן ס"ל לוי ר' יוחנן שם פ"ו ומחש"ש ותו ליכא כו' הניחא

ברכת אליהו

(בג' גיטין פסולין) דיעבד. וע"ל סימן קכ"ז ס"א [דפסקינן כליו ור' יוחנן שאם נתגרשה בגט שאין בו זמן — שהוא א' מג' גיטין פסולין — אם נשאת לא תצא, ועמ"ש סק"א ובבא"ה שם סק"ג ובביאורי הגר"א להלן סימן ק"ב סק"ו]. וער"ש שם פ"ט פ"ו, וז"ל: ולוי אמר לעולם לא תצא וכן אמר ר' יוחנן וכן הלכתא הלכך לגבי גט ישן תינשא לכתחילה. [וכונת הר"א כמ"ש, וכמ"ש בחדושי מהרש"ל אות א']. (ב) ער"ש בגיטין פ"ח ס"ח, וז"ל: כתב הרמ"ה ז"ל ואי תקשה לך הא דאמר לעיל בפ"ב (דף יח א) המשליש גט לאשתו וא"ל אל תתנהו אלא לאחר ג' חדשים משנתנו לה מותרת לינשא מיד ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה משמע הא אם נתייחדה עמו חוששין לגט ישן ואסורה לינשא ואמרין נמי בפ' מי שאחזו (דף עו א) גבי ה"ז גיטך כ"ז שאעבור מכנגד פניך ל' יום והי' הולך ובא הואיל ולא נתייחד עמה ה"ז גט כו' דלא הוי גט ישן ואי שריא לאינסובי ביה מאי נפ"מ דהוי גט ישן ותריץ הא דאמרין הכא אם נתגרשה בגט ישן תינשא לכתחילה היינו היכא דנתנו לה אחר הייחוד דלכתחלה אסרו חכמים לגרש ביה גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה אבל אם נתנו לה הבעל אחר הייחוד תינשא לכתחלה דאם איתא דבא עליה הוה חייש לבגמא דבריה וכתב לה גיטא אחרשנא אבל היכא דיצא הגט מתחת ידו קודם ייחוד ונתנו לה השליח לאחר ייחוד לא תינשא לכתחילה דאי הוה מימליך ביה שליח היה מצוה לכתוב גט אחר כו' עכ"ל².

גור על מנת אטו חוץ לרבנן דרבי, עכ"ל. ומוכת מדבריהם, שהטעם הוא שגזורים כל תנאי אטו תנאי דחוי. וכ"ז כשישית רש"י — שמש"ש בברייתא בגמ': כל התנאים פסולים בגט, היינו אפילו נתקיימו התנאים. אבל שיטת ר"י בתוס' שם ד"ה כל כו', דאין שאר תנאים פסולים בגט אם נתקיימו, ובריתא דשם — ד, כל התנאים פסולים בגט — מיידי בלא נתקיימו וחזר ומחקן. והביאו הפוסקים והטור וער"ש שם. [וסיים שם: ועכשיו נהגו להזהיר שלא לכתוב שום תנאי בגט ולא להזכירו בשעת כתיבת הגט וכשר הדבר לפי שאין הכל בקיאים לחלק בין תנאי ובין אחר התורף ולפני התורף. (א) תנן בגיטין ע"ט ב: ב"ש"א פוטר אדם אשתו בגט ישן, וב"ה אוסרין; ואיזהו גט ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתב לה. והלכה כב"ה. ובגמ' שם: א"ר אבא אמר שמואל אם נישאת לא תצא. ואיכא דאמרי ארי"א אי"ש אם נתגרשה תינשא לכתחילה. ופסקינן כלישנא בתרא שם¹. וכן ס"ל לוי ור' יוחנן שם פו, וכמ"ש: ותו ליכא כו' הניחא כו'. דתנן שם עמוד א: שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הוולד כשר וכו'. ומקשינן בגמ': ותו ליכא והא איכא גט ישן. ותריצין: התם לא תצא הכא תצא. ומקשינן: הניחא למיד' הכא תצא אלא למיד' הכא לא תצא מאי איכא למימר. ותריצין: התם תינשא לכתחלה הכא דיעבד. ולוי ור' יוחנן סוברים שם בעמוד ב דבהני ג' גיטין פסולין אם נשאת לא תצא, א"כ לדידהו, יש הכרח, שבגט ישן תנשא לכתחלה, כמ"ש בעמוד א: התם (בגט ישן) תינשא לכתחלה הכא

1 בחידושי הרשב"א שם כתב: וכן הלכה (כלישנא בתרא) דהא דגזרו דרבנן היא ותופס לשון אחרון לקולא ועוד דאמרין לקמן בפ' המגרש (פו א) גבי ג' גיטין פסולין ותו ליכא והא איכא גט ישן ופרקינן התם תנשא לכתחלה הכא דיעבד וכו' עכ"ל. ועמ"ש לעיל ס"ס קמ"ד בהערה לקס"ט בנוגע להלכה כלישנא בתרא. והר"ש — המובא בדברי רבנו בסוף ס"ק זה — שכתב: וכן הלכתא הלכך וכו', אין כונתו שרק משום כך פסקין לבני גט תינשא לכתחלה, אלא שהוא סעם נוסף לפסוק כן. וכ"ה לשון הרא"ש שם פ"ח ס"ח: והלכתא כלישנא בתרא כן מוכח לקמן בפרק בתרא (והיונו כמ"ש פ"ט ס"ז) וכן מוכח לישנא וב"ה אוסרין משמע אוסרין לכתחלה לפוטרה בגט ישן אבל אם גרשה מגורשת, עכ"ל. וזה כמ"ש, שנוסף לטעם

2 עכ"ש סק"ה שאם הבעל אחרי הייחוד שלה הגט ע"י שליח, היז כאלו מסר בעצמו הגט לאשה, שאילו היז בא עליה היז הבעל

באר הגולה
ו שם ונחשנה שם דף
ע"נ ע"ל.
ז שאסור ליתד עם
הפניות.
ח תשובת הרשב"א
דנן וסוקן שנתן גט
ושאלה האשה שם
הנילו הב"י.
ת מהתוספתא והנילו
הר"ף.
י ג"י ולפילו לא רלו
לוחה אחר כך ממ"ש
נמשקנה בשל רלוה
א לשון הרמב"ם בפ"י

ואם נשאת לא תצא. ב וכל המגרש על תנאי בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהיה וא"ל יהיה זה"ז לא יתייחד עמה כל זמן שלא נתקיים התנאי אלא בפני עד אפילו עבד ואפילו שפחה (וציוול ונכנס סני) ח חוץ משפחתה (ג) ט או בנה הקטן מפני שאינה כושה לשמש בפניהם והדבר ידוע שאם נתייחד עמה בפני שני עדים כאחד (ד) וראה הוא והיא אותם אפילו נתקיים התנאי אח"כ הרי זו ספק מגורשת שמא בעלה הגט ויתבאר בסימן שאחר זה.

קמט דין המגרש את אשתו ואח"כ בא עליה או נתייחד עמה. וכו' ז' סעיפים

א המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים (א) או שגלוי לכל שגל עליה כגון שגשלה (הר"ן פרק כל הגט) קודם שתנשא לאחר (ב) בין שגירשה מן הנשואין בין

שגשלה מחלוקת וכו' שם דף פ"א ע"ב וכנ"ה הא' לאו הכי לא חיישין לה ולפי' ראוה שגשלה צ"י בסימן קמ"ב. ומה' גירושין דמגורש נגמ' דגיטין דף פ"א ע"ב וכ"כ הסור.

ביאורי הגר"א

עדים אפילו שניהם מודים כמ"ש בפרק האומר הר"ן דשם בשם הרשב"א ונתשו' סימן אלף רמ"ג וכתב שם בתשובת הרשב"א אע"ג דמ"מ יש לחוש לגט ישן כל שנתיהדה עמו לפני ר"ח ור"ת בכתוב' שם ענ' א ד"ה לא בוי' — שפירשו שם, שאם נתנו לה בתנאי אם מתי, כיון דלא הוי גט אי לא מאתי, חיישינן ביה לגט ישן. וכן פי' רש"י בעצמו בכתובות כו ב ד"ה לא בוי' וז"ל: לא תתייחד עמו שמא יבא עליה והו"ל גט ישן כוי' — מ"מ אין לחוש כאן כיון שכבר נתגרשה וקיי"ל דתנשא לכתחלה, כמ"ש בסמ"א ק"ש [וכמ"ש סק"א].

קמט (א) או שגלוי כוי'. עמש"ל סי' כ"ו ס"א: **(ב) בין כוי'.** גמ' שם:

ז"ל ואי כוי' ולמורין כוי' ותירץ כוי': (ג) או בנה כוי' והדבר ידוע כוי'. תוספתא הנילו הר"ף ור"ש שם לא תתייחד עמו ולפי' נזה הקטן לפי שאינה כושה לשמש כנגדו רלוה שנים שנתיהדה עמו לריסה הימנו גט שני ח' בין הערבים וח' בשחרית זה היה נעשה ולמורו אין מוצטרפין וז"ש צנני כוי' כלאה ועמ"מ סימן ל' ס"ו בהג"ה ועמ"מ גליקוט' י"ד צ' וז"ע: (ד) וראה הוא והיא כוי'. דל"כ אין לחוש משום קדושין לדלס יודע שאין קדושין בלא

ברכת אליהו

הר"ן בגיטין עד א בשם הרשב"א ובתשו' סימן אלף רמ"ג. וכתב שם בתשובת הרשב"א אע"ג דמ"מ יש לחוש לגט ישן כל שנתיהדה עמו לפני ר"ח ור"ת בכתוב' שם ענ' א ד"ה לא בוי' — שפירשו שם, שאם נתנו לה בתנאי אם מתי, כיון דלא הוי גט אי לא מאתי, חיישינן ביה לגט ישן. וכן פי' רש"י בעצמו בכתובות כו ב ד"ה לא בוי' וז"ל: לא תתייחד עמו שמא יבא עליה והו"ל גט ישן כוי' — מ"מ אין לחוש כאן כיון שכבר נתגרשה וקיי"ל דתנשא לכתחלה, כמ"ש בסמ"א ק"ש [וכמ"ש סק"א].

(א) עמש"ל סימן כ"ו ס"א.
(ב) גמ' בגיטין פא ב: ואי שראוה שגשלה מה לי מן האירוסין ומה לי מן הנישואין (הא חזינן דבעל ואין אדם בועל את אשתו בזנות — רש"י).

(ג) תוספתא בגיטין פ"ה ה"ד — הביאו הר"ף שם עד א ור"ש שם פ' מי שאחזו ס"ד: — לא תתייחד עמו ואפי' בנה הקטן לפי שאינה כושה לשמש כנגדו רלוה שנים שנתיהדה עמו צריכה הימנו גט שני אחד בין הערביים וא' בשחרית זה הוי' מקשה ואמרו אין מצטרפין. וז"ש המחבר: בפני שני עדים כאחד. ועמ"מ סימן ל' ס"ו בהג"ה. ששם כתב המחבר: בדיני ממונות אע"פ שלא ראו שני העדים המעשה כאח' עדותן מצטרפות כוי'. וכתב שם בהג"ה: וכן דיני עדות דבר איסור. ועמ"מ בליקוט' י"ד ב' וצ"ע.
(ד) דאלי"כ אין לחוש משום קדושין, דאדם יודע שאין קדושין בלא עדים אפילו שניהם מודים כמ"ש בפ' האומר [קדושין סה א דהמקדש בלא עדים אפילו שניהם מודים אינם קידושין] (וכמ"ש סימן מ"ב ס"ב וכמ"ש סק"ח) —

כאן שצריך בפני שני עדים כאחד. וגם לעיל בסימן י"א סקס"ז האריך רבנו לתוכית דלר"י בן קרחא טגי גם כשלא ראו כאחד, ושהתוספתא הג"ל — המצריכה לענין יחוד שני עדים כאח' — אלא כמ"ק דריב"ק, ולא קיי"ל כותיה, ובתו"מ שם ובאה"י שם הביא רבנו גם מירושלמי דריש סוטה, דלריב"ק הוי' י"ח וד גם כשראו שניהם זה אחר זה. ועיל סימן קל"ג סק"ב וסימן קל"ד סק"ב, ובתו"מ סימן י"ח סק"א כתב ע"ז דברי רבנו לעיל סימן י"א סקס"ז, וז"ל: והנה יש לתמוה בעתידה בפני אחד שהיית ובפני אחד ערביית איד יחולו הקדושין לריב"ק הלא כשבעל שחרית בפני ע"א לא חלו הקדושין מדין קידש בלא עדים וכיון שלא חלו הקדושין עכשו שוב אי"א לביאה זו לעשות קדושין מערביית ומה יועיל צירוף העדים נהי דהאמת כדבריהם מ"מ אין כאן קדושין וכו' עכ"ל, עיי' שם.
1 כמות רבנו, למש"ש בביאורי הגר"א סק"ג. ששם כ' המחבר: אין האשה נחשבת א"א אלא ע"י קדושין שנתקדשה כראוי וכו' ואפילו בא עליה לשם אישות כינו לבינה אינה נחשבת כאשתו

חושש משום פגם בנו ולא הוי' מוסר הגט ליד השליח. ובישועות יעקב סק"א חולק ע"ז, וז"ל: ואמנם לדעתי נראה ברור דבכל גט ע"י שליח גורו חז"ל שלא תנשא בגט ישן משום דאין הכל בקיאין לידע אימת בא הגט ליד השליח כיון דבעת מסירת הגט ליד השליח אינו מוסרו לו בעדים וכו' ולכן עשו חז"ל גדר לדבר וכו' כנגדע' מלשון הפוסקים וכו' עכ"ל. ושם בסק"ב הביא רא"י לזה עיי"ש. ונראה שלכן הביא המחבר כאן דין זה רק בשם "וי"א", מפני שבכ"מ ה' גירושין פ"ג ה"ה כתב שמדברי הרמב"ם נראה שלא מולק בין נמטר הגט ליד האשה מיד הבעל או מיד השליח. ועיי' שם במל"מ ובקריית מלך ובערוך השלחן כאן ס"ו.
3 מ"ש י"ד ב' נראה שזו ט"ס, וסעון תיקון. עכ"פ מסתבר שכתבו למש"ש בהו"מ ס"ל ס"ק כ"ג בליקוט, דלר"י בן קרחא — קיי"ל כותיה — גם לענין יחוד — שהוא דבר איסור — סגי כששניהם ראו זה אחר זה ולא בענין שיראו שניהם כאחד. וזהו שסיים רבנו: וצ"ע. והיינו שצ"ע על דינו של המחבר

באר הגולה

ב כתב ה"ה שלמד
זה ונחלקהו לחוקות
דנתן לה כספים שם
דף ע"ב ו"כ
הרשב"א.
ג נמשך שם דף פ"ח
ע"ה.
ד מנזל נזם שליחתי
לעיל סעיף ג'.
ה נמשך שם.
ו הר"ן גס הרשב"א וכסא ולחמין כחפזות דכ"ח ע"ה.

מן האירוסין (ג) הואיל ואשתו היתה ה"ז בחזקת שתחזירה ולשם קידושין בעל
ולא לשם זנות ב ואפילו ראו שנתן לה מעות שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו
בעילת זנות וחרי בידו לעשותה בעילת מצוה לפיכך חרי זו מקודשת קדושי ודאי
וצריכה ממנו גט שני. ב (ד) ג נתייחד עמה בפני שני עדים והיו שני עדים
(ה) כאחד וראו הוא והיא את העדים ה אם היתה מגורשת מן הנשואין חוששין
לה שמא נבעלה והן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה (ו) לפיכך היא ספק מקודשת
וצריכה גט מספק ואם היתה מגורשת מן האירוסין אין חוששין לה שחרי אין לכו
גם בה (ז) ו ואי חזינן להו * דגייסי אהדדי חוששין לה. הנה: (ח) חלל אם נתייחד עם
* פירש רש"י גייסי וזכירין זה את זה בלתיחות וקדילות נלע"ז פרויין.

ביאורי הגר"א

(ג) הואיל כו'. ר"ל כוונת כס"ה לא לזנו כו'.
(ד) נתייחד כו'. סתם ונתני': (ה) כאחד וראו
כו'. כנ"ל ס"ס קו"ח: (ו) לפיכך כו'. דלפילו ודאי

ברכת אליהו

(ג) ר"ל כמ"ש בס"ה: לא אמרו חזקה זו דאין אדם עושה
בעילתו בעילת זנות אלא באשתו שגירשה כו'.
(ד) תנן בגיטין פא א: המגרש את אשתו ולנה עמו
בפונדקי בש"א א"צ הימנו גט וב"ה אומרים צריכה הימנו
גט שני. והלכה כב"ה. ושם עמוד ב מובאת ברייתא:
ארשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על שלא ראוה שנבעלה
שא"צ הימנו גט שני וכו'. והלכה פסקינן כסתם מתני',
וכמ"ש בגמ': מתני' בשלא ראוה שנבעלה.
(ה) כנ"ל פ"ס קמ"ח [ועמ"ש ס"ק ג', ד'].
(ו) דאפילו ודאי ראוה שנבעלה, אינו אלא ספק, כמ"ש
בגיטין עג ב: ראוה שנבעלה חוששין משום קידושין כו'.

בגיטין מ ב ד"ה חיישין ובכורות לה א ד"ה איכא דאמרי
שלשון חיישין מורה גם על "ודאי", עיי"ה. אי"כ איך הוכיח
רבנו מלשון "חוששין" שאינו אלא ספק. ועיין בספרי הכללים
מ"ש גם בענין לשון "חוששין" שאפשר לפרשו שהוא "ודאי",
וגם שמצינו לשון "חוששין" לקולא. ועיין בגיטין שם מ"ש
במסורת הש"ס על לשון "חוששין משום זנות" שהוא לקולא,
ועיין בספר הצבא להר"ח מדה תשיעית ובהשגות הרמב"ן שם.
[ואולי אפ"ל שהוכחת רבנו היא מפני שרוב לשון "חוששין"
מורה על ספק].

וגרסה להסביר דברי רבנו עפ"י דברי החת"ס בתשוב' חאה"ע
ח"ב סימן נ"ט, ושם כ' שמ"ש "אין אדם עושה בעילתו בעילת
זנות", היינו שאין זה ודאי שבעל לשם קידושין, מפני שיש
מיעוט שאינם בועלים לשם קידושין. אבל בנתייחודה שיש שני מיעוטים:
בענין זה אין עושה בעילתו בעילת זנות וקידשה, וחזקה
רוב זה עדיף מחזקת פגרה.

ולכן הדין הוא שהיא מקודשת ודאי. ומ"ש "הן הן עדי ייחוד הן
הן עדי ביאה", הוא ג"כ חזקה דרובא. ש"עמרו חז"ל על סוף דעת
דרוב ב' שגייסי אהדדי ומתייחדים אחר גירוש' אש בנעורת וקרוב
לודאי לא עמדו על עצמם מלבעול. ולכן בראוה שנבעלה שיש רק
מיעוט אחד שאינם בועלים לשם קידושין, הוה קידושי ודאי מחמת
הרוב שבוועלים לשם קידושין. אבל בנתייחודה שיש שני מיעוטים:
מיעוט אחד שמעמידים עצמם בלי בעילה, ומיעוט שני —
מבוועלים — שעושים בעילתם בעילת זנות בצירוף שני
המיעוטים אלו הרי היא ספק מקודשת. עכ"ת דברי החת"ס.
ולפניו אפ"ל, שר"ש רבנו. דאפילו ודאי ראוה שנבעלה אינו
אלא ספק, אין כוונתו שזה ספק קידושין, אלא שר"ל

ואפילו אם יחדה לו. וע"ז שכתב המחבר: ואפילו אם יחדה
לו, כתב שם רבנו: "ר"ל כיון שידוע שבא עליה הוי כעדים".
והביא שם ראיות לזה. וסיים: כיון דידוע שמתיתחת עמו
ודאי לשם קדושין בעל וכו' מ"מ כאן דלאו לשם קדושין בעל
לאו כלום הוא כנ"ל. ועמ"ש בברכת אליהו שמש"ש רבנו
כנ"ל, כוונתו למש"ש בסק"א, שבשאר נשים לא אמרינן שבעל
לשם קידושין, ורק באשתו שגירשה אמרינן שאין אדם עושה
בעילתו בעילת זנות והבעלה לשם קידושין, וכמ"ש המחבר
בסימן זה ס"ה, וכמ"ש בביאורי הגר"א סק"ט. ולכן בנידוננו —
באיש וגרושתו — אם ידוע שמתיתחת עמו כדרך איש ואשתו
[ולא בדרך מקרות — ע"ז מדובר בס"ב], אף שאין עדי ייחוד
ממש, מ"מ הוי כאילו שיש עדים שבעל אותה, ומחמת "אין
אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ה"ז בחזקת שבא עליה לשם
קידושין, ובוודע למ"ש הרמ"א, כגון שנשאה, עמ"ש בזה
בס"ז סק"א ובב"ש סק"א ובבית מאיר ובשו"ת חת"ס אה"ז
ח"ב סנ"ט. ובפד"ר כרך ז' עמודים 39, 46 כת' שכונתו שיחד
אותה לו בקביעות כדרך נשואי איש ואשתו, ובה"ג — כיון שלגוי
לכל שבא עליה — הוי קידושי ודאי. ועמ"ש בסק"ו.

ג מ"ש רבנו: דאפי' ודאי ראוה שנבעלה אינו אלא ספק וכו'.
צ"ב. כי הרי בס"א כי המחבר — בשראוה שנבעלה — ה"ז בחזקת
שהחזירה ולשם קידושין בעל ולא לשם זנות וכו' לפיכך חרי זו
מקודשת קדושי ודאי וכו'. וז"ל לשון הרמב"ם בה' גירושין
פ"י ה"ז: ה"ז בחזקת שתחזירה וכו' לפיכך ה"ז בחזקת
מקודשת קדושי ודאי וכו'. ואי מ' בדראוה שנבעלה הוה קידושין
ודאי, וכ"כ כאן הבית והב"ש סק"ג ושי"פ. גם מ"ש רבנו
מלשון "חוששין" שאינו אלא ספק צ"ב, כי הרי כתבו החוסי

משודכת שלו לעיניו דגם זה לא חיישין אלא ח"כ זה עליה צפני עדים (תש"ו הרמזין סיון קל"ה).
ג' מי ששלח גט לאשתו ואחר כך ביטלו והלך ונתייחד עמה ואחר כך נתברר
שכבר הגיע הגט לידה קודם ביטולו אינה צריכה ממנו גט שני דודאי לא בעל לשם
קדושין כי היה סבור שהגט היה בטל ולא בעל ה' אלא על דעת קידושין הראשונים.
ד' מי שגירש את אשתו ונתייחד עמה וקודם שגירשה שנית לקחה אחד לשם
פילגש' אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם. ה' (ט) כ' לא אמרו חזקה זו
דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא באשתו שגירשה או במקדש על תנאי
ובעל סתם שהרי אשתו היא ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת
זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בועל אבל שאר כל
הנשים בחזקה שבעל לשם זנות עד שיפרש שבעל לשם קידושין. ו' (י) ל' וכן

באר הגולה
ז' טור נס"ס קמ"א
נכס תשנת הר"ל.
ח' וס"ס ע"ס חפ"ו
ר"ח ש"ס נענעלה לא
חיישין לה.
ט' ע"ס נס"ו זה נכס
תשנת חפ"ו הר"ל.
י' ופ"ו ע"ס משום
שדלי השני נא עליה
ונאסרה עליו כיון
שנעשת אשת ח"ש על
ידי יחוד של רחשון.
כ' בתשנת להרמזין

נסימן קל"ה וכו' הרמז"ס נפרק הנזכר ולזה הסכים הר"ל והציג הטור לפוקי ודעת ונקזת הנאונים שהשנו חפ"ו חפ"ו לוי
ש"ס לו נן משפחתו שנת שחררה ואחר כך נא עליה וכו' והציג הרמז"ס ע"ס והרמז"ד ע"ס הסכים לנזרי הנאון חפ"כ החזק צפניות
העריות העזר בני ישראל וננות ישראל על חזקתן וכו' וכתב ה"ה וכבר כתבתי פ"ד מהל' נחלות טעם רבינו ורלויותי והתוספתא.
ל' ריב"ש נסימן ו' ותש"ו סיון ר"ט ותשנת הרמז"ד נית כ"ה.

ביאורי הגר"א

אם כו'. כו"ס נכ"ה לא חזרו כו' ע"ס : (ט) לא
אמרו כו'. עומ"ל ס"ס כ"ו : (י) וכן איש כו'.

ברכת אליהו

טעם הדבר, וע"ש ח"מ סק"ג.
(יא) דחיישין שמה פ"ס ובמל השליחות, במש"ל סימן
קמ"ד פ"ו [ועמ"ש] — המ"מ בפ' גירושין פ"ט הכ"ה והר"י
בגיטין ס"פ הוורק, אבל הרמב"ם כתב שם : אינו גט, וכבר
תמחו עליו וע"ש שם.⁴

בעילתו בעילת זנות אלא באשתו שגירשה כו'. — תשובת
הרמב"ן סימן קל"ה.³
(ט) עומ"ל ס"ס כ"ו : צ"ל : ר"ס כ"ו, ושם בסק"א כת' ראיות
לזה, ועמ"ל סק"ז.
(י) בסמ"ק כ"ו ס"א בהגה הביא דין זה, ועמ"ש [סק"ט

ובביאורי הגר"א שם סק"ו, ובסימן ל"ח סל"ה, ושם בב"ש
סקנ"ט ובביאורי הגר"א סקמ"ו, ובבית אפרים סמ"ב וסמ"ג,
ובפסקי הלכות להר"ד מקארלין ה' אישות פ"ו ה"ו, וכאן
בישועות יעקב סק"א.

ומה מאד שמחתי שאח"כ מצאתי כדברי הנ"ל בעין יצחק ח"ב
אה"ע"ו סימן נ"ד וז"ל : ודבריו אינם מובנים לי דהא מבואר
בהרמב"ם יבש"ע שם דבראיה שנבעלה ה"ל קדושי ודאי, וע"כ
מה שאמרו בגיטין שם לשון חוששין אין זה ראייה כדמצינו
בגיטין (דף מ' ע"ב) תוס' ד"ה חיישין שמה זיכה לו וכו' וחיישין
שמה במי מלין ע"ש ואפשר דנתכוין למש"כ הת"ס המובא לעיל
דהשמי יתעם במה שכתבו בלא ראייה שנבעלה ה"ל ספק קדושין
דוהו משום דמצרפין תרי מיעוטי מיעוט דאינם נבעלים ומיעוט
דאינם מכונים לקדושין והו"ל סלגא. לפ"ז אתי שפיר כונת
הגר"א וצ"ל במה שכתב דאפילו ראוה שנבעלה הו"ל ספק,
דכוונת דע"כ מיעוט איכא ולכן אמרו בזה לשון חוששין משום
קדושין דאף שכתבו התוס' דמצינו לשון חוששין על ודאי, מ"מ
מיעוט איכא דאם ליכא אף מיעוט א"כ לא היה ש"ך בזה לשון
חוששין ומש"כ הבאר הגר"א לשון ספק כבר כתבתי בספרי
באר יצחק ח' יו"ד ס"י ט"ו לפלפל הרבה בדברי השמ"ק לב"מ
(דף ו') דרוב אינו אלא ספק וי"ל דלכן ה"ל ספק משום דהא
איכא מיעוטא עכ"פ וזהו שכתב הגר"א וצ"ל דאף שנבעלה הוא
ספק דהא איכא מיעוטא עכ"פ א"כ בלא נבעלה מצרפין תרי
מיעוטי כן יש לפרש דבריו הקדושים ונתבאר בעז"ה דברי
הרמב"ם והטוש"ע. עכ"ל.

3 ועמ"ש בזה בכנה"ג הגי' טור אות כ"ב ובהגב"י אות ח'
ובבאר היטב ובפ"ת סק"ו ובחכמת שלמה ובערוך השלחן ס"ח
ובבאר היטב סימן י"ז ס"ק קס"א.
4 נראה שצ"ל : וע"ש ושם. וכונתו לעיין במ"מ שם. שהרמב"ם
כ' שם על דין זה : וק"ו הדברים אם הגט שניתן לה לידה

שבמצאות אין הדבר ודאי שבעל לשם קידושין, מפני
שיש מיעוט עושים בעילתם בעילת זנות, אלא מחמת הרוב
שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, הדין, שהוא
בזקת מקודשת ודאי, ומוסבר היטב בזה לשון הרמב"ם שם :
ה"ז בחזקת מקודשת קדושי ודאי וכו'. והיות ובראיה
שנבעלה אין המציאות ודאי שבעלה לשם קידושין (והיא מקודשת
רק מחמת הרוב שא"א עושה בכו"ז), לכן בנתייחודה שיש שני
מיעוטים וכי"ל, היא רק ספק מקודשת, וכדברי החת"ס הג"ל.
ואילו היינו אומרים שבראיה שנבעלה המציאות היא שכל
הבועלים בודלים לשם קדושין, שו"ד א"י בעל לשם קדושין,
גם בנתייחודה ה"ז צ"ל ודאי מקודשת, מחמת הרוב שה"ן הן עדי
יחוד הן הן עדי ביאה, דהו"ל לא הוי שני מיעוטים לעשותה רק
ספק מקודשת, שהרי ירד המיעוט שבוועלים לשם זנות, ומפני
שבראיה שנבעלה אין הדבר ודאי במציאות שבעל לשם קדושין,
לכן בנתייחודה היא רק ספק מקודשת, וכי"ל. [ומש"כ שהכלל
שאין אדם עושה בכו"ז הוא רק רוב ולא ודאי במציאות
לכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים הידועה בב"מ ו' ב'
אם רוב הוי "בירור" כודאי, או שעדיין נקרא "ספק", אבל
במובן ש"ל, ואב"מ].

ולפ"ז מיושבים היטב דברי רבנו שהוכיח מלשון "חוששין"
— שאינו אלא ספק, ואין כונתו שהדין הוא שהיא ספק מקודשת,
אלא ר"ל שהמציאות היא שאין בודאות שהבעילה היא לשם
קידושין, וספק זה מחמת רוב ה"א"א עושה בכו"ז הוי ודאי
קידושין, וכי"מ שמצינו לשון "חוששין" שמורה על
ודאי, היינו שהדין הוא ודאי, אבל במציאות אינו ודאי.
והו"ה כאן, הכלל שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אינו
ודאי אלא ש"חוששין" שבעל לשם קידושין, ומחמת חשש זה —
הנובע מחמת רוב — היא בחזקת ודאי מקודשת, וע"ע בזה —
אם תחזקו שיש אדם עובדין עושה קידושין ודאיים — לעיל
סימן כ"ה סט"ו ובביאורי הגר"א שם סקמ"ה, ובסימן ל"א ס"ט

באר הגולה

מ משנה גיטין דע"ט
ע"ז וכנ"ה.
* כדעת הר"ן בסוף
פרק הורק ושכ"כ
הרמב"ן.

א הרמב"ם בפ"י מהל'
גירושין ממשנה ג' שיה
שמו וכו' גיטין דף פ'
ע"ל.

ב כדי שלא יאמרו
לשת איש יוצאה צלה
נט.

ג שם משנה וקף על
פי שנועלה בשנה כדי
שלא יאמרו החזיר זה
את גרושתו ושנסת.

ד כתב ה"ה שהיקא זה שהקישו רבינו פשוט הוא וכ"כ מהגרמא.
והטעם צמורה שם.

איש ואשה שהמירו כאונם הגזירתם ונשאו זה לזה כחוקת העכו"ם אף על פי
שמתנייחים זה עם זה בכל יום לעיני הכל אין חוששין להם משום קדושין
(וע"ל סי' כ"ו). ז (יא) מ נתייחד עם אשתו אחר שאמר לכתוב ולחתום גט
וליתנו לה הרי אלו לא יכתבו ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה
* הרי זו ספק מגורשת.

קג דין פיסול גט שאם נשאת בהן. ובו ד' סעיפים

א (א) כל גט שהוא בטל מן התורה אם נתגרשה בו ועדיין היא אשת איש גמורה
(ב) ואם נשאת בו תצא והולד ממזר וצריכה גט (ג) ג שני מדבריהם ומהראשון מן
התורה להתיירא לעלמא (ד) ג ואסורה לשניהם לעולם וכל י"ג דרכים שנוהגין באשה
שהלך בעלה למדינת הים ונשאת ואח"כ בא בעלה שנתבארו בסימן י"ז ד נוהגים
בה (ה) (וי"ל דנעלה הראשון יורשה) (הג"ח פרק י' גירושין) ה אבל אם לא נשאת
עדיין אלא נתקדשה מותרת לבעלה ואינה צריכה גט משני (ו) וכל גט שאינו
ה כדן האשה שהלך בעלה וכו' משנה שם יצמות דף פ"ז ע"ז

ביאורי הגר"א

סי' קכ"ח וכן צ"ס עירו ועירה כיון ששינה ה"ה כשינה
שמו: (ג) ואם נשאת כו'. וכל י"ג כו'. כ"ז
נתייחד: שם: (ג) משני מדבריהם ומראשון כו'.
כח"ס צינמות פ"ח ז': (ד) ואסורה לשניהם.
כח"ס תלג מזה ומה: (ה) וי"א כו'. כח"ס סי'
י"ז וסמ"ו כהנה"ע: (ו) וכל גט כו'. כח"ס

הג"ח והר"מ לזל הרמב"ם כתב אינו גט וכבר תמנהו עליו
וע"ש שם:

קג (א) כל גט כו'. כח"ס (פ"ז) [פ' ז'] אר"ל
כו' ומוקדים חתמים כו' לפי שהוא צל מן התורה
כח"ס י"ט ז' הו"ל גזרל דעל כו' ומקדמור למאי ליחוש
ח' שצטל מדית ואמר ה"ל צעין כו' וכ"ס צשינה כח"ס

ברכת אליהו

וכן בשם עירו ועירה כיון ששינה ה"ה כשינה שמו.
(ב) כיון כמתני' בגיטין פ א: שינה שמו ושמה שם עירו
ושם עירה תצא מזה ומה וכל הדרכים האלו בה. [ושם]
ברישא דמתני' מפורטים הי"ג דרכים שנוהגים בה. ועסק"א].
(ג) כח"ס ביכמות פ"ח ב — אהא דתנן: צריכה גט מזה
ומזה — בשלמא מראשון תבעי גט אלא משני אמאי זגות
בעלמא הוא; אמר ר"ה גזירה שמא יאמרו גירש זה [ראשון —
רש"י] ונשא זה (ואשת איש גמורה היא ואם מוציאה שלא
בגט — רש"י) ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט וכו'.
(ד) כח"ס במשנה בגיטין פ א — הג"ל בס"ק א', ב' —
תצא מזה ומה.

(ה) כח"ס סימן סנ"ז בהנה"ע"ש. [ושם לא כ' בהנה"ע
זה בשם י"א. ועמ"ש ס"ק קס"ט].

(ו) כח"ס בגיטין פו א במשנה כג' גיטין אע"פ דפסולין
הולד כשר. ושם עמוד ב' בגמ': ולוי [בפנינו: לוי] אמר
לעולם לא תצא וכן אר"י לעולם לא תצא. וקרי"ל כותיהו,

(א) בבאה"ג סק"א ציין למשנה בגיטין פ א. ושם תנן:
שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומה וכל
הדרכים האלו בה. ושם במשנה פורטו עוד דברים שתצא מזה
ומזה וכו'. ואמרו בגמ' שם עמוד ב: זו דברי ר"מ אבל
חכ"א הולד כשר. וע"ש ברש"י ד"ה הולד כשר ובתורה
זו דברי ר"מ. אבל לענין שמו ושמה, גם לחכמים, הדין הוא
כח"ס במתני'. כח"ס: אר"א כו' ומוקדים חתמים לר"מ
שם שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה שהולד ממזר.
והטעם הוא לפי שהוא בטל מן התורה. כח"ס י"ט ב: ההוא
גברא דעל לבי כנישתא שקל ס"ת יהיב ליה לדביתהו א"ל
הא גיטך אר"י למאי ליחוש לה כו' הא בעינן שמו ושמה
שם עירו ושם עירה. [בפנינו הגירסה: הא בעינן שינה שמו
וכו'. וע"ש ברש"י ובתוס' ולעיל בסימן קכ"ח סק"ג].
ומקדמור: למאי ליחוש, מ' שבטל מדית. ואמר הא בעינן
שמו ושמה. ש"מ שאם לא כ' שמו ושמה בטל מדית.
וכ"ס בשניה שמו ושמה, שבטל מדית, כח"ס סי' קכ"ח.

כשנתייחד עמה נפסל הגט שמה בעל ק"ו לזה שלא נכתב ואם
כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה אינו גט. וד"ל המ"מ שם:
ויש לדון בדבריו ולומר דיו לבא מן הדין להיות כדון שהרי
כשנתייחד עמה אחר תנינת הגט וכו' אינו אלא ספק א"א
כנוכר פ"י וכאן היאך דן אותה בודאי א"א וכו' ובודאי שדעתו
הי' ללמוד פסול מדין ק"ו ובטולו מן הסבור שהוא סבור
שכל שנתייחד אחר האמירה היה כאילו ביטל בפי' שליחותו
דודאי חזר בו ואינו רוצה לגרשה וכו'. עכ"ל. וע"ש בל"מ. ובר"ח
ס"פ הורק כ' על הרמב"ם: ודבריו תמוהין הרבה שהרי אין

זה ק"ו של כלום דבשמעתין איכא למיחש לקדושין ובנדון שלו
ליכא למיחש להכי ועוד הכא פסק בפ"י דאינו גט דהא בשמעתין
ספוקי עלמא וכו' אבל אין מקום לומר שהיה הגט בטל לגמרי
וכן דעת הרמב"ן ז"ל, עכ"ל. ועב"ש סק"י.
1 נראה שכונתו למש"ש בסק"ג, ע"שה"ס וע"ש בב"ש סק"ו.
ויתכן שצ"ל בביאורי הגר"א: סי' קכ"ט. וכונתו למש"ש
המחבר בס"ס, שאם שינה שמו או שמה או שם עירו או שם
עירה אינו גט. וע"ש בביאורי הגר"א סק"ט וסק"ט וב"ש
סק"ה וסק"ה, ובחז"א סימן ז' סק"ה וסימן צ"ב סק"א.

פסול אלא מדבריהם להנשא בו לא תנשא בו לכתחלה ואם נשאת וואפילו לא נבעלה לא תצא והולד כשר (ו) וכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה ואם אי אפשר לכתוב לה גט והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו הרי זה משובח (ח) במה ד"א שאין לו בנים ממנה אבל אם יש לו בנים ממנה לא יוציא מפני שמוציא לעז על הבנים (מיהו נותנין גט אחר כשר ואין זה משום הולאת לעז על הבנים) (פסקי מהר"י סי' כ"א) (ט) כל דבר שאלו מחמירין בגיטין והגט נלחץ הכי כשר חלל שמהמירין לכתבו לכתחלה אם לא נכתב * הגט כשר (מהרי"ו סימן כ"ג).
ב (י) **ה כל שהיא ספק מגורשת לא תנשא ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר.** **ג** **ט כל גט שהוא**

באר הגולה
 ו נכתני מהר"ר
 אסרלן סימן ר"ן.
 ז הרמז"ס שם וכו'
 רב האל נחשונה וכו'
 הרמ"ס וסר"ן בשמו
 והפסוקים לזה וכו'
 ה"ה בשמו וסרמז"ן
 כתב שהוא מנצל דעתו
 לדעת הגאון ושיע לזה
 עיקר שם בגיטין.
 ח שם כתב ה"ה כוערי
 ורב אפי' ורבי יוחנן (גיטין דכ"ה ע"א) שכולן שוין שכל הפסולים שהזכירו שם נמשנה חסד פוסלין לכהונה חזן מפסול אחד שהזכירו
 נמשנה שם ונחתה חסד שנהלוקו בו כדליתא התם וכו'.

* פירוש אם כבר נתנו לה הגט וכן הוא שם נחשונה.
 ח שם וכתב ה"ה זה פשוט שכל ספק גט כן הוא דינו. **ט** שם כתב ה"ה כוערי ורב אפי' ורבי יוחנן (גיטין דכ"ה ע"א) שכולן שוין שכל הפסולים שהזכירו שם נמשנה חסד פוסלין לכהונה חזן מפסול אחד שהזכירו נמשנה שם ונחתה חסד שנהלוקו בו כדליתא התם וכו'.

ביאורי הגר"א

פ"ו בג' גיטין אע"ג דפסולין הולד כשר ושם ז' ולוי חומר כו' וק"ל כותיהו כמש"ל ר"ם קמ"ז ושם ה' א' והאחרת גזירה כו' כשניסת ושם ז' ור"מ משום דלא כו' ולא קרייל כר"מ וערל"ש פי"ט סי' כ' ר"ה גאון ז"ל כו' וכ"כ הרמז"ס ז"ל כו' וטפי נראה כו' ודעת תוס' שם לא חומר נפ"ק ונפ"ק שחלל ועיין תוס' דצ"ח וזכ"ל כו' ונפ"ק לגיטין:
 (ז) וכותבין לה כו'. ממש"ה ה' ז' תי"כ דר"י כו' יוציא כו' כיצד יעשה כו' ויחזקאמר יוציא כו'

חללח דמיירי גניסת ואפ"ה קאמרי רבנן כיצד יעשה כו':
 (ח) **בד"א** כו'. כמש"ש לרב דס"ל דתנא ואפ"ה צ"ל גנים לא תלך וכן נפ"ק דינמות:
 (ט) **כ"ד שאנו** כו'. כמו גט וכן נחשלה לכתחילה וכן מחזיר לקרקע שם כ"א ז' דלמירין שם אין כותבין טופס כו' כשר. שם:
 (י) **כל כו'.** כמש"ס נסי' קניא ואם לא גירסה כו' אע"פ שחינו חלל ספק כמש"ס חינו כו' שאלו תולין כו' ונסי' קני"ב (ס"ג) [ס"ג] ונר"ש החולק ספק בן ט' כו' ושם

ברכת אליהו

גיטת שלא תצא כו'.
 (ז) ממש"ש בגיטין ה ב: תניא כותיה דר"י המביא גט ממזרי ונתנו לו ולא א"ל בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר דר"מ וחכ"א אין הולד ממזר כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ויאמר בפ"נ ובפ"נ. ומדקאמר — בדברי ר"מ: — יוציא כו', אלמא דמיירי בנית, ואפ"ה קאמרי רבנן: כיצד יעשה כו', ש"מ שאפילו אם יושבת תחת בעלה השני, נותן לה בעלה הראשון גט כדין.
 (ח) כמש"ש בגיטין פו ב לרב — דפ"ל בג' גיטין פסולין — דתצא, ואפ"ה ביש לה בנים לא תצא. וכן בפ"כ דיבמות (כד ב חנן: הנסען על א"א והוציאה מתחת ידו אע"פ שכנס יוציא. ואיתא שם בגמ': בד"א כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא תצא (דכ"ל מפקי לה קא מחזיקה לקלא קמא ועבדינן להו ממזרים — רש"י). וכמש"ש לעיל סימן י"א ס"א וכמש"ש סק"ט.
 (ט) כמו גט ישן, דתנשא לכתחלה [כמש"ל סימן קמ"ח ס"א, וכמש"ש סק"א]. וכן מחובר לקרקע בגיטין כא ב. דאמרינן שם: אין כותבין טופס שמא יכתוב תורף כתבו לטופס ותלשו כתבו לתורף ונתנו לה כשר [כמש"ל סי' קכ"ד ס"ה]. — שם. [במהר"ו סימן כ"ג]. וכן מ"ש כאן הרמ"א: הגט כשר, היינו אם כבר הגיע הגט ליד האשה, כמש"ש בתשובה.
 (י) כמש"ש בפ"י קניא — בדין הסופר שטעה בגט ובשובר —: ואם לא גירשה יעמדה ונשאת תצא

כמש"ל ר"ם קמ"ז, לענין נהגורשה בגט שאין בו זמן — שהוא א' מג' גיטין פסולין — שאם נשאת לא תצא אפילו אם אין לה בנים [ועמש"ש סק"א ובסימן קמ"ח סק"א].
 ושם ה א מקשינן — לענין לא אמר בפ"נ ובפ"נ: —
 והאמרת גזירה שמא יחזור הדבר לקלקלו. ותריצנן: בשניסת. אלמא דפסול מדבריהם אם נשאת לא תצא. ושם עמוד ב' מקשינן: ור"ם משום דלא אמר בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר. ותריצנן: אין. ר"מ לטעמיה, דא"ה משמיה דעולא אומר ה' ר"כ כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין יוציא והולד ממזר. ולא קרייל כר"מ. וערל"ש שם פ"ט פ"ק, ח"ל: ב' ר"ה גאון ז"ל בתשו' על ה' במזרח וכתב במערב דלא תינשא ואם נשאת לא תצא אע"פ שאין לה בנים כו' ופ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"י מה' גירושין) ורב אלפס ז"ל כתב והגד פסולין דקתני בהו פסול כגון ההיא דרש פרק קמא אם נשאת תצא והולד ספק ממזר כו' וטפי נראה כדברי רב האי גאון להשוות כל פסולי דרבנן דלא קרייל כר"מ דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר ואפשר דבהני דפ"ק אם לא אמר בפ"נ ובפ"נ דאיכא למיחש לזיופא בזה רצה להחמיר, עכ"ל. ודעת תוס' — באם לא אמר בפ"נ ובפ"נ — שתצא. ועתו"ס דב"מ נה ב ד"ה וחכ"א פו', וח"ל: מדלא קאמרי רבנן לא תצא דעדיפא טפי מכלל דס"ל דתצא אע"ג דאין הולד ממזר. ובפ"ק דגיטין שם ה ב בתוס' ד"ה כיצד יעשה כתבו: פ"י כיצד יעשה לרבנן שתינשא לכתחילה או אם

ואומר בפ"נ ובפ"נ, ומהני בכה"ג אף שיושבת תחת בעלה השני אבל כשהפסול מדבריהם, והדין הוא אם נשאת לא תצא, יתכן — שלשיטת התוס' — אם כבר נשאת, תו אין הבעל הראשון נותן לה גט אחר.

2 נראה לדברי התוס' הנ"ל בסק"ה, אין ראי' מכאן. שהרי התוס' כתבו שם שמש"ש כיצד יעשה וכו', היינו לענין שתנשא לכתחלה. וגם לפי מש"ש דהיינו לענין שאם נשאת לא תצא, נראה שזה רק כשלא אמר בפ"נ ובפ"נ, והדין הוא — לשיטת התוס' — שתצא. בזה אמרינן, שנטול הימנה וחזור ונתנו לה

באר הגולה

י ונתימאל דרז סה
ליה וכו' יצמות דף
ז"ד ע"א וכתב ה"ה
וסו"ר רציו סזו
אסמכתא היא ופסול
זה אינו אלא ונדריהם

בטל מן התורה אם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה (*). חוץ מהמגרש ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם שאע"פ שאין כאן גט כלל פסולה לכהונה. ד כ מי שגירש את אשתו בגט שיש בו פיסול מדבריהם או שהיתה ספק מגורשת ורצה לתחזירה (יא) ל צריך לקדשה (יב) מ אבל אינו צריך לברך שבע ברכות (יג) ולא לכתוב לה כתובה אחרת.

וע"ז נהם שהקשה ונתימאל דרזי יותנן גיטין דף פ"ב ע"ב והניחו ז"ע. כ סס. ל כן פירש ה"ה והס"מ שם דרזי רציו. מ שם ציונ"ס וסתם שם עד שתגרש גירושין גמורים.

ביאורי הגר"א

ל"ז א' ושני ספק ונוהר: (*). חוץ כו'. והרמב"ם כתב מדבריהם והמחבר השמיטו שהמיטו הקשה עליו דהא נוקרע נפיק ציננות וס' ונגיטין פ"ז ב' ורי"ל טעמיה דרי"ל כו' ורצנן כו' ועיניו שדחק שם: (יא) צריך לקדשה. מ"מ שם דה"ס ספק פנוי ואין לה לעמוד תחתיו וכ"ש בנט פסול שהי' פנוי וכן התורה: (יב) אבל א"צ כו'. דאין ונזכרין ונספק כמ"ס נא"ח סי' י"ז ס"ב

ברכת אליהו

דהוי גיטא, ורבנן — ל"ל למימר איסור כהונה שאני — לימרו התם לא מדאורייתא הוא. וקמ"מ שנדחק שם, וז"ל: ואולי רבינו סבור דלפי שיטתו של ר"א השיבו זה בגמ' דאפילו תמצא לומר דפיסול זה מדאורייתא ליכא למילף מיניה היתר לעלמא דאיסור כהונה שאני שרבה הכתוב בכהנים מצות יתירות והחמיר בהן או שהוא מפרש איסור כהונה שאני שאין איסור זה אלא מדבריהם ואין ללמוד ממנו היתר וזה דוחק וקושיא זו צ"ע לדעת רבינו, עכ"ל. (יא) כ"כ במ"מ בה' גירושין פ"י ה"ג בספק מגורשת, דה"ה ספק פנוי, ואין לה לעמוד תחתיו אלא בקידושין גמורים. וכ' שם דכ"ש בגט פסול מדבריהם — שהיא פנוי מן התורה — שצריך לקדשה שנית.

(יב) דאין מדברין מספק כמ"ש באר"ח סי' י"ז ס"ב: טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק בציצית ויתעטפו בלא ברכה. ושי"מ שם⁴.

(יג) כמ"ש ס"פ הכותב [כתובות ד א במשנה:] שהמגרש את אשתו והחזירה [ע"מ כתובה הראשונה החזירה]. ומ"מ

מזה ומוזה, אע"פ שאינו אלא ספק, כמ"ש: אינו נאמן לאוסרה כו', שאנו תולין שנפל ממנה והוא מצאו. וכמ"ש בס' קנ"ב סי': אבל אם נשאת לאחר האיל והדבר אצלו ספק וכן אם אמרה איני יודעת תצא והולד ספק ממזר [ועמ"ש סק"ד]. וכר"פ החולץ יבמות לה ב תנן: ספק בן מ' לראשון ספק בן ז' לאחרון יוציא והולד כשר (ממה נפשך — רש"י) וחייבין באשם תלוי. ושם לו א בגמ': ושני ספק ממזר.

(י*) והרמב"ם ברפ"י מה' גירושין כ': ה"ז פסולה לכהונה מדבריהם. והמחבר השמיט מלת: מדבריהם, שהמיטו הקשה על הרמב"ם דהא מקרא נפיק ביבמות ושם⁵. ובגיטין פה א תנן: המגרש את אשתו וא"ל הרי יא מותרת לכל אדם אלא לפלוני ר"א מחיר אסורים. ואמרינן שם עמוד ב בגמ': ור"י אמר טעמ' דרי"א מהכא ואשה גרושה מאישה לא יקחו אפילו לא נתגרשה אלא מאישה נפסלה מן הכהונה אלמא הוי גיטא ורבנן איסור כהונה שאני. ומוכח מכאן שהפסול הוא מהתורה, שאל"כ, היכי הוה יליף מיניה ר"א

3 נראה שצ"ל: שם. והיינו ביבמות צד א שצ"ן בבאה"ג סק". דשם צב א תנן: את זו דרש רבי אלעזר בן מתאי אשה גרושה מאישה (ויקרא כא, ז) ולא מאיש שאינו אישה. ואמרו בגמ' שם צד א: אר"י א"ר הו"ל לר"א למורש ביה מרגניתא ודרש ביה חספא מאי מרגניתא דתנא אשה גרושה מאשה (שם) אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה והיינו רית הגט דפוסל בכהונה. ובריתא זו הוזכרה גם שם נב א. והא שהקשה המ"מ משם צד א, ולא משם נב א, הוא מפני ששם צד א מ' ספי שהיא דרשה גמורה מן התורה, מדקאמר: וה"ל למדרש ביה מרגניתא ודרש ביה חספא וכו', ברם, ככ"ז כ' שם המ"מ, שהרמב"ם סובר, שזו אסמכתא היא, ופיסול זה אינו אלא מדבריהם. ועי"ש בל"מ שהקשה ע"ז: דאי הוי אסמכתא מה הקשה לו לר"א הא ר"א לא רצה לדרוש אלא דרשה גמורה ולא אסמכתא. ועי"ש מ"ש ע"ז בשירי קרבן בניטין פ"ט ה"א ד"ה אף. וכ"כ בדעת הרמב"ם במאירי בגיטין פב א, וכ' שם שהרבה מפרשים כ"כ. וגם בשו"ת הריב"ש סי' שמ"ח (הג"ל בביאורי הגר"א סי' סק"ג עי"ש) כ': נראה שדעתו (של הרמב"ם) דאסמכתא בעלמא היא ומדברבן. ועיין בשו"ת שאגת אריה ההדושה שהאריך בזה, ומסיק שם שגם לדעת הרמב"ם ריח הגט פוסל לכהונה מן התורה, ומ"ש הרמב"ם, שפוסל מדבריהם היינו

„שלא נתברר בקרא בהדי' וכו' וכל כה"ג אעפ"י שהוא אתי מירבויא דקרא או שהוא גלמד באחד מן המדות שהתורה נדרשת בהן וכו' דרך הרמב"ם שאינו קורא אותם דברי תורה אלא דברי סופרים או מדבריהם וכו'". ועיין בשירי קרבן הג"ל שגם הוא האריך בזה, וכ': והא ליכא למימר אע"ג דמדאורייתא הוא כתב הרמב"ם לשון מדבריהם לפי שאינו מפורש בתורה וכו' דודאי מדברי סופרים מיקרי הלכה למשה מסיני אבל מדבריהם משמע שאינו הלכה אלא מדברבן ממש וכו' עכ"ל. ובמנחת חינוך מצוה רס"ח האריך למצא ראי' לשיטת הרמב"ם — שריח הגט אינו פוסל מהתורה — מסוגיא דקידושין עו ב, עי"ש. ובקריית ספר על הרמב"ם ה' איסורי ביאה ספ"ז כתב בדעת הרמב"ם „דקרא לא הוי אלא אסמכתא בעלמא דמן התורה לא נפסלה דאין כאן גט כלל". ועיין כאן בב"ש סק"ה ובבית מאיר.

4 מ"ש רבנו „שם", יתכן שכונתו שבש"מ באר"ח נזכר שאין מברכין מספק. ועי"ש סימן תרפ"ח ס"ד ובביאורי הגר"א שם סק"ס. ויתכן שכונתו שכ"כ שם במ"מ בה' גירושין ה"ג, הג"ל בסקי"א. וסיים שם במ"מ: ואפי' במגורשת בנט פסול סובר הוא (הרמב"ם) ז"ל סכ"ן שאינה פנוי גמורה [י"ל מדרבנן] אין לברך.

באר הגולה

קנא הסופר שטעה בגט ובשובר. ובו סעיף א'

א וטעה גיטין דף פ' ע"ח.
ב כר"ל שם נמשנה וכדמפרש רז דלד נר חכמה שם.
ג כר"ל שם וכת"ש.
א לשון הרמז"ס נפרק י"ג מהל' גירושין מוסקתה העולה ג"ג דף קל"ד ע"ג.
ב דלי נזכרת פשוט דליו נחתן והיא עננה משויל נפשה חסיכה דלסורל וף על פי ששם סיה מוכחשה היא לנדה היתה נחתת כשהוא חומר כן אינה נחתת ג שם וכדמפרש דר'.

א כתב הסופר השובר והגט וטעה ונתן השובר לאיש והגט לאשה ונתנום זה לזה וכדמורה להם שנתגרשה ולאחר זמן ערער הכעל לומר שלא נתגרשה שלא נתן לה אלא השובר והרי הגט עדיין בידו (א) ב אם לא נשאת עדיין נאמן ויגרשה עכשיו ותחא מותרת מעתה ואם לא גירשה ועמדה ונשאת תצא מזה ומזה וכל הי"ג דרכים בה ואם לא ערער הכעל עד אחר שנשאת ג אינו נאמן לאסרה והרי היא בחזקת גרושה שאנו תולין שנפל ממנה והוא מצאנו.

קנב דין שני עדים אומרים שנתגרשה והאומרת אשת אישי הייתי ונתגרשתי. ובו י"ב סעיפים:

א (א) הבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן וחוששין לדבריו ותהיה ספק מגורשת (ב) ב ואפילו הודית לו שגירשה אינם נאמנים. ב האומרת לבעלה גרשתי והוא מכחישה נתבאר בסיומן י"ז.
ג (ג) ג שנים אומרים שנתגרשה והטעם שזכר נבי' י"ז ולקמן סעיף ג' וסיים הרמז"ס ולחזקתם לו הרי חסם קיימים גרש אותה עתה נפיקו. יוחנן וכדמפרש לה רז אפי' שם כתובות דכ"ג ע"ג.

ביאורי הגר"א

קנב (א) הבעל כו'. ג"כ קל"ה ח': (ב) ואפי' הודית כו'. כ"מ בגיטין ס"ד ח': (ג) שנים כו' בד"א כו'. כת"ק נכתובות כ"ג ז' וכרז אפי' כגון דלמרי עדים כו' ודלל כרזל דלמרי ראה ר"י דבריו כו' ומ"מ נמה שסובר רזל היכא דליכא מסייע ונעוזה אין

קנא (א) אם לא כו' ואם לא כו'. לשון הר"ף ור"א שם מוקדק מפרשי למוחלי דברי ר"א שמועין דהלכתא כוותי' ומסתברל דקפריש ר"א ז"ל דייקו ומחלי כוותי' ולע"ג דפריק שמואל סיניאל נעלמל ולא סומכין אשינויל:

ברכת אליהו

גרשתי את אשתי אינו נאמן. אבל שם איתא גם הא דאמר ר' חייא בר אבין א"ר יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן. אולם שם קלה א אמרו על דין זה: א"ל רבא לרב נתן בר אמי חוש לה. וי"ש כאן: אינו נאמן וחוששין לדבריו ותהי' ספק מגורשת.

סבור רבינו בגירושין גמורים שצריך לחדש ולכתוב, אבל כספק מגורשת כיון שלא היתה יכולה לגבות כתובתה איצ' להרשה, והשוה לזה גט פסול. ונראה שאינה גובה בו כתובה, דממירש כתובה נלמד לכשתנשא לאחר כו', משא"כ כזה שאינה רשאה להנשא לכתחלה, עכ"ל המ"מ בה' גירושין פ"י ה"ג.

(ב) עבאה"ג סק"ב, והוא מדברי המ"מ בה' גירושין פ"י ב' ה"ה. וכ"מ בגיטין סד א. דאיתא שם: בעל אמר לגירושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת נתן לי ואבד אמר ר"י הוה דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים. ומקשינן: ולהמניה לבעל דאמר רב חייא ב"א אר"י בעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן. ותריצין: מי קאמר גירשתי. ושם הרי גם האשה מודה לו שגירשה. ומדמקשינן רק למ"ד נאמן, ש"מ דלמ"ד אינו נאמן אפילו אם היא הודתה לו שגירשה אינם נאמנים.¹

(א) תנן בגיטין פ א: כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זל"ו ולאח"ז הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה, ר"א אומר אם לאלתר יצא אין זה גט, אם לאחר זמן יצא ה"ז גט, לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני. ושם עמד ב בגמ': ה"ד לאלתר וה"ד לאחר, אר"י א"ש כ"ז שיושבין ועסקין באותו ענין זהו לאלתר, עמדו זהו לאחר זמן, ור"א בר אבהו אמר לא גישאת זהו לאלתר, גישאת זהו לאחר זמן. תנן לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני, בשלמא לרב אדא בר אבהו היינו דקתני שני, אלא לשמואל מאי שני, זכות הראייה לשני. ע"כ דברי הגמרא. ולשון הר"ף שם והרא"ש שם פ"ח ס"א: מדקא מפרשי אמוראי דברי ר"א שמעינן דהלכתא כוותיה ומסתברא כדקפריש ר"א בר אבהו דייק מתני' כוותיה ואע"ג דפריק שמואל שינויא בעלמא [הוא] ולא סמכין אשינויא.

(ג) בכתובות כב ב: ת"ר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, ה"ז לא תנשא, ואם נשאת לא תצא, רבי מנחם בר יוסי אומר תצא כו'. ומקשינן: מכדי תרי ותרי גינהו הבא עליה באשם תלוי קאי. ותרץ רב ששת: כגון שנשאת לאחד מדניה. ומקשינן: היא גופא באשם תלוי קיימא. ותריצין: באומרת ברי לי. ואיתא עוד בגמ': אמר רבי יוחנן שנים

(א) בבאה"ג סק"א ציין לכו"כ קלד ב. ואמנם שם איתא הא דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן בעל שאמר

1 ועיין מ"ש בזה ביד דוד לגר"ד פרידמאן מקארלין ח"א בפ"ד מהל' אישות הי"ג אות שע"ו דף קפ"ח ע"א.

באר הגולה

ד כדמפרש רב אסי ס.ס.
ה מנריחל ס.ס וכת"ק
וכלוקחמל דרנ אשת
ס.ס.
ו ה"ה ס.ס נסס
הרש"ל ושכחמוס
שלוס נחבין רעינו
למעלה (דן ג') היו
לה ג' עדים וכו'.
ז ס.ס מנריחל ס.ס
וכדמוקי לה רב אסי
ס.ס דכ"ג ע"ה.
ח לשון הטור וכו"כ
הרמב"ם ס.ס מנריחל
דלעיל. וכלוקחמל
דלעיל ס.ס.

ושנים אומרים לא נתגרשה אפילו הכעל עומד והיא אומרת לו גרשתני הרי זו בחזקת אשת איש גמורה מפני שהעדים סומכים אותה ואפשר שתעיו פניה לפיכך אם נשאת תצא והולד ממזר ד בד"א כשאמרו עכשיו נתגרשה שהרי אומרים לה אם אמת הדבר הוציאי גיטיך אבל אם אמרו העדים מכמה ימים נתגרשה י"ל אבד הגט והואיל והיא אומרת גרושה אני בודאי ושני עדים מעידים לה אע"פ שהשנים מכחישים אותה האם נשאת לאחד מעדיה לא תצא שהרי היא ובעלה יודעים בודאי שהיא מותרת וחזקה היא שאין מקלקלים עצמם אבל נשאת לאחר הואיל והדבר אצלו ספק (ה) וכן אם אמרה אני יודעת תצא והולד ספק ממזר (ה) ואבל כל היכא דליכא הכחשה אלא ב' אומרים נתגרשה עכשיו ואמרינן לה אחוהין גיטיך ואמרה נאבד או נקרע לא חיישינן לה. ד ואמרו ב' ראינוה שנתגרשה וב' אומרים לא ראינוה אפילו אם היו כלם שרויים בחצר אחד הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר שבני אדם עשויים לגרש בצינעא. הנה: (ו) וי"ל דלס אמרו שהיו כולם נמנעו אחד ואנים לאמרוס לל ראינו הוי הכחשה דכולי הלי לל ענדי צינעל (תליו ככ"ג ח"ג).

ביאורי הגר"א

חולק עליו שכן אמרינן צ"כ גיטין ס"ד ג' וז"ש אפילו הנעל כו' דנ"ל כו' אס נשאת כו': (ד) וכן אם אמרה כו'. ס.ס היל גופה כו': (ה) אבל כל כו'.

ברכת אליהו

דאמר: ראה ר"י דבריו כו'. ומ"מ במה שסובר רבא — היכא דאיכא מפיע מעיזה — אין חולק עליו. שכן אמרינן בפ' בנימין סד ב: הני מילי היכא דליכא מסייע לה אבל היכא דמסייע לה מעיזה ומעיוה. וז"ש המחבר: אפילו הכעל כו' בד"א כו' אם נשאת כו'.
(ד) בסק"ג כת' דברי הגמ' בכתובות כב ב, שהקש' — אהא דאמ' שאם נשאת לאחד מעדיה לא תצא —: היא גופה באשם תלוי קיימא. ותצא: באומרת ברי לי. הרי שאם אמרה אני יודעת תצא והוי ספק.
(ה) כנ"ל בסק"ג, שכת' דברי הגמ' בכתובות כב ב, דהיכא דאיכא הכחשה בין שתי כיתי עדים דכת אחת אומרת עכשיו נתגרשה, וכת אחת אומרת לא נתגרשה — תצא, דאמרינן לה אחוי לן גיטיך. ומ' דיוקא מפני שמכחישים זה"ל, אבל כל היכא דליכא הכחשה, לא חיישינן לה.
(ו) עתה"מ סימן כ"ש ס"ז.
(ז) בכתובות כב ב — הנ"ל בסק"ג —: אמר אב"י כו'. ושם כב א: אמר אב"י תרגמה בעד אחד כו' עד אחד אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה תרוויהו בא"א קמסהדי והאי דקאמר נתגרשה הו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. רבא אמר לעולם תרי ותרי גינהו, וראה ר' יוחנן דבריו של ר' מנחם בר יוסי בגרושין ולא ראה במיתה. מ"מ מיתה אינה יכולה מכחשתו, גרושין יכולה מכחשתו. ומקשינן: ומי חציפה כלוי האי והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. ותוצינן: הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה אבל היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיוה. רב אשי [בפגינו: רב אסי] אמר כגון דאמרי עדים עכשיו מת עכשיו גירשה, מיתה ליכא לברורה, גירושין איכא לברורה, דאמרינן לה אם איתא דהכי הוה אחוי לן גיטיך. ע"כ דברי הגמרא. ודברי המחבר הם כתיק שם, וכרב אשי דאמר שם: כגון דאמרי עדים כו' ודלא כרבא

אומרים מת ושנים אומרים לא מת ה"ו לא תנשא, ואם נשאת לא תצא, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה ה"ו לא תנשא, ואם נשאת תצא. ומקשינן: מ"ש רישא ומ"ש סיפא. ותריץ אב"י: תרגמה בעד אחד, עד אחד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי כו', עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה תרוויהו באשת איש קמסהדי, והאי דקאמר נתגרשה הו"ל חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים. רבא אמר לעולם תרי ותרי גינהו, וראה ר' יוחנן דבריו של ר' מנחם בר יוסי בגרושין ולא ראה במיתה. מ"מ מיתה אינה יכולה מכחשתו, גרושין יכולה מכחשתו. ומקשינן: ומי חציפה כלוי האי והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. ותוצינן: הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה אבל היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיוה. רב אשי [בפגינו: רב אסי] אמר כגון דאמרי עדים עכשיו מת עכשיו גירשה, מיתה ליכא לברורה, גירושין איכא לברורה, דאמרינן לה אם איתא דהכי הוה אחוי לן גיטיך. ע"כ דברי הגמרא. ודברי המחבר הם כתיק שם, וכרב אשי דאמר שם: כגון דאמרי עדים כו' ודלא כרבא

או' א', ו', ח', ובב"ש סק"א ובפ"ת סק"א. ודין זה — שאם היו באותו מעמד, ואומרים לא ראינו, הוי הכחשה — מובא גם בכתובות כג א במאורי בשם גאונים, ובש"מ שם בשם שיטה ישנה לענין קידושין, ובש"מ שם בשם תלמי הרשב"א לענין קידושין וגירושין, ובש"ג שם בשם ראיז לענין קידושין ועין בש"ג שם מ"ש בשם מו"ה ובתוס' רי"ד שם. ובבית מאיר לעיל סימן מ"ז כג, שדין זה מוכח, מ"ש בכתובות שם — לענין לא ראינו אינה ראייה — ג"כ דדירי בחצר א' מהו דתימא אם איתא דנתקדשה קלא אית ליה למילתא קמ"ל דעבדי אינשי ומקדשי

1 * שם כ' המחבר: אע"ג דלא ראינו אינה ראייה היכא דתרוויהו כי הדדי (גינהו) ואמרי האחד לא ראייתי הו"ל כאומר לחבירו לא ראיית והו"ל הכחשה. ונראה שרבנו כוון גם למש"ש בבאור הגר"א ס"ק ית, יט, ראי' לזה. ובפסקי הגר"א ובעמודי אש כאן כתב שכונת רבנו בצינו לחי"מ, שם הביא המחבר דין זה בלי מחלוקת, ודינא הכי, ודלא כרמ"א (כאן) שהביא זה הדין בשם י"א. ובדפוס השו"ע כאן צוין המקור לדין זה: תא"ו נכ"ג ח"ג, וכיה בד"מ סק"ד. והב"י בסימן מז הביא דברי רבנו ירוחם אלו לענין קידושין, וע"ש ככה"ג הגה"ס א' ב' ל' והב"י

באר הגולה

ס שס טטור מזדרי
התוספות שס.

י פירוש כיון שהעז
האחד הוא הפס שאסר
הפס שהתיר ולא
שאר חלל עד אחד
ולכן דבר שצטווה
פחות משנים וכח"ס
התוס' שס.

כ כיון דתרווייהו
נאשתי איש קא מסהדי

ואתרושין בספק וכח"ס התוס' שס. ל משה שס דף כ"ג ע"א. מ טור בשם רבי יונה וכ"כ ה"ה בשם ה"ר משה הכהן ז"ל
ובשם קתה מפרשים חלל דעת הטור וה"ה בשם רבינו יחיאל שאפילו אמרה אחד זמן פטירה אינו חייב תחלתו ונחלתו דאשת איש
הייתי תשע דעכסיו פטירה היא כחשמועות לשון הרמב"ם שלא חילק בזה ולזה הסכים ה"ה. ג שס תשעה. ס טור וכלשונא
מקן דמתני לה אסיפא וכו' שס דף כ"ג ע"א וכו' ר"ת וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הרמ"ע והר"ן ש"כ מזדרי הרי"ף
וכ"כ ה"ה ושכ"נ מזדרי הרמב"ם. ע גם זה ברמב"ם שס וכתב ה"ה פשוט הוא דשויא לאפשה חסידא דאסורא ונאחנת
למסחר ולא להקל מתגלה בזה ציננות דף קי"ז ע"ב.

ביאורי הגר"א

הטעם איש איש היתה כו' ואם לא כו'. ומ"ש תנשא לכתחילה
הוא מזדרי תוס' שס ד"ה תרווייהו חלל תימא כו' וה"כ
כיון שלא נתחוק' אשת איש כיון שמכחישים זא"ז כח"ל
אחוקה אחוקה: (ח) וי"א כו'. עתו"ס שס סד"ה
ונתן: (ט) אבל חוששין. כח"ס ציננות קיי"ט נ':

ברכת אליהו

בחוקת א"א תצא בכל ענין ואם לא כו'. ומ"ש: "תנשא
לכתחילה", הוא מדברר תוס' שם ד"ה תרווייהו, וז"ל: אבל
תימא אמאי לא תנשא לכתחילה דה"ל לאחוקה אחוקה כו'
עכ"ל. וה"ל כיון שלא נתחוקה אי"א, כיון שמכחישיה זא"ז —
כח"ל — אפוקה אחוקה. [ועיין פרישה סק"ד ועט"ז סק"ו וב"ש
סק"ט].

(ח) עתו"ס בכתובות כב א פריה מנין.²
(ט) [בבא"ה סק"ע ציין ליבמות קי"ז ע"ב ויש דפוסים

נא"ל קא מסהדי כו' מ' דלא אחוקה אי"א חלל על פיהם
וה"ל כיון שמכחישים זא"ז אחד מהן פסול כח"ס צח"ט
ס' ל"א סק"א ות' כגון דתרווייהו מזדרי חלל דפליגו
בקרוב לו ובקרוב לה וכה"ל גוונא ענידי דטעו הילכך לא
מיפסיל חד מינייהו כו' ע"ש והנלמד לה מפני שלא נתחוקה
אי"א חלל ע"פ חלל אם היתה בחוקת אי"א חלל כח"ס וז"ש

וכ' ה"ר"ן שם, מדקאמר תרווייהו בא"א קא מסהדי כו', מ'
דלא אחוקה אי"א אלא על פיהם, וה"ל כיון שמכחישיה זא"ז,
א' מהן פסול, כח"ס בחר"מ, ס' ל"א ס"א [דפ"ש בש"ד סק"א
וביאור הגר"א סק"א]. ותירק, כגון דתרווייהו מזדרי בגירושין,
אלא דפליגי בקרוב לו ובקרוב לה, וכה"ל גוונא ענידי
דטעו, הילכך לא מיפסיל חד מינייהו כו', ע"ש. והנלמד
לזה, מפני שלא נתחוקה אי"א אלא על פיהם. אבל אם היתה
בחוקת אי"א, תצא בכל ענין. וז"ש השו"ע: אם היתה

בצינעא, מ' שרק בכה"ג — דדירי בחצר א' — אמרינן לא ראינו
אינה ראי', אבל אם היו באותו מעמד כי הדדי ואומרים לא ראינו
שנתקדשה, הוי הכחשה. ונראה שלזה כחן ברבנו בביתור הגר"א
שם סק"ה, ש"ל על הדין הנ"ל: כ"מ בכתובות כג א. וע"ש בב"מ
שם, שספר רבנו ירוחם אין בידו, והנה בדברי ר"י, וכ' שרי
סובר שד"ק זה — שבאותו מעמד לא ראינו הוי הכחשה. וה"ל
רק בחומרה בגירושין ולא לקולא בקידושין. אולם המעיין הטב
בפנים ברבנו ירוחם, יראה שא"צ להגיד בדבריו, ושהביא דין
זה לא רק לחומרה, בין בגירושין בין בקידושין, ודו"ק.
2 בכתובות שם תנן: האשה שאמרה א"א הייתי וגרשה אני
נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ושם בגמ': מנין להפה
שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש
הזה לאשה (דברים כ"ב, ט"ו) לאיש אסרה (לכל העולם ולא
ידעינן למאן — רש"י) הנה התירה (וכ"ל אמר הנה התירה לו —
רש"י), וכ' שם בתוס', שם אינו סותר דבריו הראשונים אלא
מפרשם, כגון באת באת בתי נתתי לאיש הזה, נאמן אפילו בלא מגו,
ומש"ש בגמ': מנין להפה שאסר וכו', קרא יתירה קדוש ואם
אינו ענין כאן דאפילו לאח"ז נאמן דסברא הוא שיהא נאמן לפרש
למי נתנה אע"פ שלא פירש מתחלה שלא הי' חושש לפרש נתנה
לענין להיבא דאינו נאמן לאח"ז שיהא נאמן בתוך כדי דיבור
במגו. והדעה הראשונה שהביא המחבר סוברת, שכאן נאמנת

אפילו לאחר כדי דיבור, וכח"ס הטור: "כיון שאינה עוקרת
דבריה הראשונים אלא מוספת עליה לומר נתגרשה וכיון שלא
דענו שהיתה א"א אלא על פיה נאמנת", וכ' שם בב"י שזה
עפ"י דברי התוס' הנ"ל. והדעה השניה שהביא המחבר סוברת,
כח"ס ה"ה, שרק בבתי נתתי וכו' — שדבריו האחרונים הם
פירוש לדבריו הראשונים — שברישא אמר את בתי נתתי,
ואח"כ מפרש למי נתתי, לכן נאמן אף לאחר כדי דיבור. משא"כ
בענינו, שאין דבריה האחרונים פירוש לדבריה הראשונים, אלא
— תוספת, אפשר דבעינן שתאמר כן תוך כדי דיבור. ובסימן
מ"ז ס"ד כ' המחבר: אמרה היא מעצמה נתקדשתי וחזרה ואמרה
פניה אני תוך כדי דיבור נאמנת לאחר כדי דיבור אינה גרשה
וגם שם בביתור הגר"א סק"ד ציין לעיין בתוס' הנ"ל, ושם לא
הביא המחבר מי שחולק ע"ז. וזה מפני שבם הדעה הראשונה
שכאן — שסוברת שנאמנת אפילו לאחר כדי דיבור — היינו רק
כשאמרה מקודם: "אשת איש הייתי", ואח"כ אמרה גרשה
אני, בזה אנו אומרים שדבריה האחרונים הם פירוש לדבריה
הראשונים — שאשת איש הייתי היינו הייתי מקודם, ונתקדשתי,
אבל עכשיו אני גרשה. משא"כ כשאמרה מקודם "נתקדשתי",
ואח"כ אמרה "פניה אני", אין דבריה האחרונים פירוש לדבריה
הראשונים, לכן לכו"ע אינה נאמנת לאחר כדי דיבור. וע"ע כאן
בב"י וב"ח וב"ש סק"י.

באר הגולה

פ רמ"ס זכרון י"ג
מחנה גיטין דכ"ג
ע"ז וכו"ס ה"ה שם
ספ"ז.
צ שם וכו"ס נכתובות
ס דף כ"ז ע"ג.
ק שם וכו"ס דרב חסדא
וליתניו לעיל נס"י
קמ"ח סעיף נ"ה
וסעיף כ"ו.

לכתונה לעולם ואם מת חולצת ולא מתייבמת. הגה: (י) צלו עדים ולומר שזענו שהיא
נגורשת ח"ו זה עדות להוציא מחזקתה עד שיעידו שהיא גרושה (ריב"ש סימן תקנ"ד) חז"ל חס
ח"ו עדים שהיא חסד ח"ו רק אומרים שזענו שנתקדשה ונתגרשה דינו כקול נעלמה (וכדרך
שנתאר לעיל סימן מ"ו). ח (יא) פ ח"ו לה ב' עדים שהיא גרושה אע"פ שאין
שם גט ה"ז תנשא לכתחלה. ט (יב) צ הוציאה גט מתחת ידה ואמרה גרשני
בעלי בזה ה"ז נאמנת ותנשא בו (יג) אע"פ שאינו מקוים כמו שנתבאר בסימן
קמ"א וקמ"ב. י (יד) ק בא הבעל ופרעך אם אמר ממני נפל ומצאה אותו
אינו נאמן שהרי הודה שכתבו לה והרי הוא יוצא מתחת ידה (טו) אבל אם אמר
הבעל על תנאי היה ועדיין לא נתקיים התנאי או פקדון היה מעולם לא כתבתיו

ביאורי הגר"א

קמ"ז (סי"ד) [סי"ג] ואם לא התנה כו' ואע"פ כו':
(יד) בא הבעל כו'. מ"ש נז"ל כ"ה ח' הוא אומר סימני
הגט כו' חלמה לכל שידוע שה' צידה ח"ל מונני נפל
וכ"ש שהוא עכשיו צידה: (טו) אבל אם כו'. אע"פ
דל"ל לקיימו כ"ז שלא ערער מדפריך ספ"ז דגיטין חס
וכי חס"ל כו' וא"ל נפ"ס נפ"ס כ"ל וכו"ס נס"י קמ"ז
(סי"ד) [סי"ג] מ"ח לא עדיפא מונניו דל"ל דל"ל ג"כ

(י) באו כו'. פשוט דע מפי עד פסול ועתה"ס דינמות
מ"ז ח' ד"ה (ס"ד) - [מ"ד] כו': (יא) ח"ו לה כו'.
מו"ס נכתובות פ"ח (הנעל) [הנ"ע] כשח"ו ח"ו ח"ו
עדים גובה כתובה וק"ל דכל שח"ל לה להנשא אינה גובה
כתובה וכו"ס ס"ס ק"כ ושי"מ וע"ל ס"ג חז"ל כל כו':
(יב) הוציאה כו'. ונתני' ומוקמינן שם צלח"ו שם עידי
גירושין כ"ל: (יג) אע"פ שאין כו'. כח"ל סימן

ברכת אליהו

(יב) מתני' בכתובות פ"ב: הוציאה גט ואין עמו כתובה
גובה כתובתה. ומוקמינן שם פ"א בגמ' דמתני' מיירי,
כשאין שם עידי גירושין, כנ"ל בסק"א. ומוכח מכאן שיכולה
להנשא דאל"ה אינה גובה כתובתה, כל שא"א לה להנשא
אינה גובה כתובתה כנ"ל בסק"א.
(יג) במש"ל סימן קמ"ב סי"ג: ואם לא התנה כו' ואע"פ
שלא נתקיימה חתימת ידי העדים שעדים שתתומים על הגט
כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי כל זמן שאין מערער. [ועמ"ש
ס"ק מ"ה, מ"ו].

(יד) מ"ש בב"מ כ"ה א: הוא אומר סימני הגט (ואומר
ממני נפל - רש"י) והיא אומרת סימני הגט ינתן לה
שהוא נתנו ויודע סימניו אבל היא לא נתנו לה מהיכן
ידעה - רש"י. אלא דכל שידוע שהי' בידה, אי"ל ממני
נפל, וכ"ש היכא שהוא עכשיו בידה [וע"ל סימן קנ"ג].
(טו) אע"פ דא"צ לקיימו - כ"ז שלא ערער, מדפריך ספ"ב
דגיטין כ"ד א: אשה מבי מביא כו'. ואצ"ל בס"ג ובפ"ג, כנ"ל
בסק"ג, ובמ"ש בס"י קמ"ב סי"ג: [וכמ"ש ס"ק מ"ה, מ"ו].
מ"מ לא עדיפא ממביא גט כא"י, דא"צ ג"כ לומר בפ"ג
ובפ"ג, ואמרינן בריש גיטין: ואם יש עליו עוררין יתקיים
בחותמו. ואמרינן שם ט א, דהיינו עוררין דבעל (ערער עליו
לפוסלו - רש"י). [וכמ"ש סימן קמ"א ס"ג ובמ"ש ס"ק
צ"ז].

רק כשאומרים נתגרשה עכ"ש, אבל כאשר מעידים שהיא
גרושה (סתם, ולא אומרים נתגרשה עכשיו) ל"צ לומר לה אחזינן
וכו'. ולכן דיינונו - בס"ח - לא כ: ואמרינן לה וכו'. ומדברי
המ"מ בה' גירושין פ"ב ה"ו מ' שהדק של ס"ג דיינונו בס"ח הם
שום, ע"ש. ובבאה"ג כאן יש טעות הדפוס, ומ"ש בסק"פ
צ"ל בסק"צ, ומ"ש בסק"צ צ"ל בסק"פ.

שכ': קי"ו ע"ב. אולם זה אינו שם, אלא] כמ"ש שם ק"ה
ב [במשנה: האשה שהלכה היא ובעלה למח"י ובנה עמהם
ובאת ואמרה כו' מת בני ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת
וחוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת (דשו"ת) לנפשה
חתיכה דאיסורא מעלמא - רש"י). וכ"ה במ"מ בה' גירושין
פ"ב ה"א שהביא בבאה"ג שם. וע"ז סק"ה ובי"ש סק"ב].

(י) פשוט, דע מפי עד פסול. ועתה"ס דינמות מ"ז ח' ד"ה
מ"ד כו'. דאיתא שם בגמ': בא הוא ועדי עמו (שנתגיר)
קרא ל"ל (שנאמן), א"ר ששת. דאמרי שזענו שנתגיר בב"ד
של פלוני, סד"א לא ליהמנייהו, קמ"ל. וכתבו שם בתוס':
ויש פורים דגרסי מהו דתימא להמנייהו וה"פ להמנייהו
כעד מפי עד. ומ' שעדים שאמרו, "שמענו" הוי כעד מפי עד.
(יא) מו"ס בכתובות פ"א - אהא דתנן: הוציאה וכו'.
כתובה ואין עמה גט וכו' הרי אלו לא יפרעו - הכא במאי
עסקין כשאין שם עדי גירושין, מיגו דיכול למימר לא
גירשתיה יכול למימר גירשתיה ונתתי לה כתובתה. ומוכח
מכאן, הא יש עדים שהיא גרושה - אף שאין עמה גט -
גובה כתובה. ומדגובה כתובתה, ש"מ שמוחרת להנשא, דהא
קיי"ל, דכל שא"א לה להנשא, אינה גובה כתובתה, וכמ"ש
ס"ס ק"ג סק"ג, ושי"מ. וע"ל ס"ג: אבל כל היכא דליכא
הכחשה אלא שנים אומרים נתגרשה עכשיו ואמרינן לה
אחזינן גיטין ואמרה נאבד או נקרע לא חיישינן לה.³

3 שם בס"ג כ' המחבר: ואמרינן לה אחזינן גיטין ואמרה
נאבד או נקרע וכו'. ויש מקום להסתפק אם הפירוש הוא שצריכים
לומר לה אחזינן גיטין וכו'. או שהפירוש הוא, שאע"פ
שאמרו לה אחזינן גיטין, ואין הגט בידה, ואמרה נאבד
או נקרע, אין זו ריעותא. אבל א"צ לומר לה אחזינן גיטין.
ואף אם נאמר, שכן צריכים לומר לה אחזינן וכו', נראה שזה

באר הגולה

ר ונוסח ב"ש סוף
סעיף ז'
ש תשובת רש"י.
* דין גט שהעידו על
אחד מעדי הגט שהוא
נכבד ע"י תשובת
הרמ"ש כלל מ"ה סי'
ג' והבילו הטור נכ"ס
זה.
א ל' הטור ומימרה
דרכא ומסקנת הגמרא
הנהגה.

או מזויף הוא יתקיים בחותמו (ט) או בעידי מסירה כמו שנתבאר בסימן קמ"א
וקמ"ב. יא (יז) ואם לא נתקיים אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים
(יח) אבל פסלה עצמה מכהונה. יב ש (יט) אשה שיש בידה מעשה ב"ד אינה
יכולה לינשא בו עד שיוכרו חתימות ידי הב"ד*.

קנא דין המוצא גט בשוק למי יחזיר אותו. ובו סעיף א' :

א (א) המוצא גט אשה בשוק אם האשה נותנת סימן שאומרת נקב יש בצד אות
פלוני ואומרת שכבר נתגרשה בו וממנה נפל יחזירה לה אפילו אם הבעל מכחישה
ואומר שממנו נפל ולא גירשה מעולם אלא שצוה לכתבו ועדיין לא נתנו ב אפילו
ב"ת דף כ"ה ע"א. ב כמו שפירש רש"י שם שהוא נתנו ויודע סימניו אצל ה"ס לא נתן לה ויחזיק ידעה.

ביאורי הגר"א

מוצק וכחש"ש י"ה ז' ובפ"ג דגיטין (ודקמל דנלד)
[ודקמל דנלד] לוחות כ"ו וכ"כ הרמב"ם וכו' דכל שאלתו שם
כגון סימני החוט ובתפוסה הכל סימון מוצק וכ"כ הר"ם
וכ"י אצל הרמ"ש שם חולק עליהם דכ"ל דליתו סי' מוצק
אצל נקב כו' אצל סי' החוט ותפוסה אינן סימנים מוצקים
וכו' דל"ד לשם דשם לינתן לנעל לגרש זו דהוא איסורא
נעין סי' מוצקים אצל כאלן ינתן לה משום (הכתיבה)
[הכתיבה] לא נעין כמו בכל דיני ממונ ודע"ג דמסכנא
זו בלתי"ה נאמנת מדרב המונקל ומשום גיטל דמסייע לא
חזקין דמעיזה ע"ש אצל הטור ס"ל דכדרי תוס' שם
י"ה ז' ד"ה אין כו' דעם הגט מעיזה ומפרש ג"כ לענין

נפ"ג ובפ"ג ולחזקין נריש גיטין ולס' יש עליו עוררין כו'
ואחזקין שם ט' ח' עוררין דנעל: (טז) או בעידי
מסירה. כחש"ש ובפ"ג ט"ז ז' דשנים ח"ל לומר נפ"ג
ובפ"ג ומה ח"לו יאמרו בפנינו גירשה כו': (יז) ואם
לא כו'. כחש"ש כ"ג ז' ח"ל חזיר כו' וערש"י ז' ז' ד"ה
דאי חזיר כו': (יח) אבל כו'. כח"ל ס"ז (ז' נכמה)
[ונכמה] ונקומות: (יט) אשה שיש כו'. עתו"ס
דכתובות כ"א ח' ד"ה עד כו':

קנא (א) המוצא כו'. ב"ת כ"ה ח' הוא חומר כו' וכ'
הר"ף דדוקא נקב נלד לוחות פלוני דהוא סי'

ברכת אליהו

בחפיסה (מצאת אותו — רש"י) והיא אומרת בחפיסה ינתן
לו. מ"ט, מידע ידעה דכל מה דאית ליה בחפיסה הוא
דמנא ליה. וכו' הר"ף, דדוקא בנקב בצד אות פלוני, דהוא
סימן מובהק. וכחש"ש יח ב ובפ"ג דגיטין כו' ב: ודוקא
בצד אות פלונית דהו"ל סימן מובהק אבל נקב בעלמא לא
כו'. וכ"כ הרמב"ם בה' גזילה ואבדה פ"ח ה"ו. וכו' דכל
שאמרו שם — כגון סימני החוט וחפיסה — הכל סימן
מובהק. וכ"כ הר"ם בגיטין שם ונ"י בב"מ כח א. אבל
הרא"ש שם פ"ב ס"ד חולק עליהם, דכ"ל דאינו סימן מובהק
אלא נקב כו', אבל סי' החוט וחפיסה אינן סימנים מובהקים
וכו'. דלא דמי לשם [להא דב"מ יח ב גיטין כו' ב — דבעינן
סימן מובהק]. דשם מיירי, שהספק הוא אם ינתן לבעל גירשה
בו, או שמא הגט הוא של אחר ואין הבעל יכול לגרש בו, בזה
— כיון דהוא איסורא, שלא יגרשנה בגט שנכתב לשם אחר' —
בעינן סימנים מובהקים. אבל כאן — כשהיא אומרת שהבעל
נתנו לה וממנה נפל — ינתן לה משום הכתיבה, ולא בעינן
סימן מובהק, כמו בכל דיני ממונ — דלא בעינן סימן מובהק.
ואע"ג דמנסבא בו בגט זה, ואיכא איסורא דאורייתא, בלא"ה
נאמנת — מדרב המנוגא — שהאשה שאומרת לבעלה גירשתי
נאמנת, משום חזקה שאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

(טז) כח"ש בגיטין ה א ושם בפ"ב מז ב דבשנים איצ
לומר בפ"ג ובפ"ג, ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא
מהימני. [ועמ"ש בסימן קמ"ב סי"ח].
(יז) כח"ש בגיטין כג ב: א"ל אביו כו' בארץ דאי אתי בעל
מערער משגיחנן ביה. וערש"י שם ז ב ד"ה דאי אתי כו'
[וה"ל: אבל אי לא אמרת ואתי בעל ומערער מיפסיל.
ועסקט"ן].

(יח) כח"ל ס"ז ובכמה מקומות*.
(יט) עתו"ס דכתובות כ"א א ד"ה עד כו', וז"ל: משמע
דאפילו בשטר מקיים חיישינן שמא זייף לחתימת הדייגין וכו'
עכ"ל. ולפיכך צרי' שיכירו חתימות ידי הב"ד. וע"ל סימן
קמ"ב סקנ"ט*.

(א) כ"מ כח א: הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סימני
הגט ינתן לה. ושואלת הגמ': במאי, אילימא במידת ארכו
ורחבו דלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה. ומסקינן: אלא
נקב יש בו בצד אות פלוני. ועוד שם: הוא אומר סימני
החוט והיא אומרת סימני החוט ינתן לה. ושואלת הגמ':
במאי, אילימא בחיורא ובסומקא ודלמא בהדי דנקיט ליה
חזיתיה. ומסקינן: אלא במידת ארכו. ועוד שם: הוא אומר

ליבמות קיח ב, כי כ"ה שם במשנה. ואילו כאן דאיתא רק אצל
פסלה עצמה מכהונה, הוסיף רבנו: "ובכמה מקומות", והיינו
שבכ"מ הוזכר, דשוית' לנפשה חתיכה דאיסורא.
5 וע"ל ס"ס קמ"ב ושם בנו"כ ובביאור הגר"א סקנ"ט, וש"ת
מהריב"ל חלק שני שאלה א, וכאן בפ"ת סקנ"ט.

4 בס"ז איתא: אבל חוששין לדבריה ופסולה לכהונה לעולם
ואם מת חולצת ולא מתיבמת. ושם בסק"ט כ' רבנו: כח"ש
ביבמות קיח ב, וע"ש בברכת אליהו, וי"ש רבנו כאן כח"ל ס"ז.
וגם בבאה"ג בריש הסעיף סק"ר כ': מבואר במ"ש ס"ז. ורבנו
ציין זאת כאן, להרגיש שזה קאי על דינו: אבל פסלה עצמה
מכהונה. ובס"ז שמוזכר: "חולצת ולא מתיבמת", ציין רבנו

באר הגולה

ג ונריתת מלל גט
וכו' שם ד"ח ע"ב
וכת"ש הרי"ף והר"ש
גדלל נתנה סימני הגט
ליירי וכתבו התוס'
לע"ג דלמחנה לומר
גרסתי הכל אינה

אם גם הוא נותן בו סי' (ב) ואם אינה נותנת בו סי' והבעל מכחישה ג לא יתנוהו
לא לו ולא לה (ג) וואם הבעל מודה שכתבו ואומר שיתנוהו לה להתגרש במקום
ובשעה שראוי להחזיר דליכא למיחש שמאחר נפל על פי מה שנתבאר בסימן קל"ב
יתנוהו לה ונתגרש בו מעתה ואם לאו לא יתנוהו לה (ד) ה ואם הוא מודה שנתגרשה
בו והיא שואלת אותו לגבות בו כתובתה והוא אומר שכבר פרעה והחזירו לו
וממנו נפל מחזירו לה ו אפילו אינה אומרת נקב יש בצד אות פלוני (ה) רק בשאר
מחנות דמעיזה פניה כיון שהגט מסייעה. ד מהא דרבי זירא רמי מחזיקין לנריתת ונשני וכו' סס. ה טור וה"י לא כתב מולא
דיו זה וכתב דנרישה ופרישה דאם ליתא דפרעה היה לו לטול מחנה שזכר ולא שכיחא שהיה תחזיר לו הגט משום שהיה זריכה לראיה
להכשיל ועיין בב"מ ט"ז צ"ח ולענין דנרש שלמד זה מנדרים התוספות כתובות סוף דפ"ח. ו חלעיל קל' אם האשה נותנת בו סי'
דלמא הוקא ש"ל נקב יש וכו' שהוא סימן מובהק אלא אפילו בלחומר כך וכך אצטות שליט סימן מובהק כל כך וכ"כ הר"ש צהריא
והניחו הנ"י אבל אם הוא מודה שנתגרשה בו א"צ סימן כלל אלא מחזירין לה גלל סי' וכ"כ מהרש"ל.

ביאורי הגר"א

הוא מודה כו'. כשיטתו דנסי' שאין מובהקין אין לית
לה חל"כ מחולקין צפרעון וכניל והסוגיא דשם כה"ג
ליירי דס"ל צה כהר"ש דכל אלו סי' שאין מובהקין
הן רק הרישא נקב כו' ואינו מחולק עם הר"ש אלא
צומא דפליג הר"ש על תוס' הנ"ל: (ה) רק בשאר
כו'. דלף לענין מוהול צעין סי' מובהקים כה"ש כ"ח

הכתובה כפי' הר"ש אלא שזמר' שזורה שנתגרשה
ומחולקים צפרעון הכתובה וז"ל המולל כו' שזומרת כו'
אפי' אם כו' דלענין גירושין צעין סי' מובהק וכשיטת
הרי"ף ותוס' דלל כה"ש: (ב) ואם אינה כו'.
צרייתא שם י"ח צ': (ג) ואם הבעל כו'. שם
צנרייתא וכת' דר"ז וכל הסוגין שם: (ד) ואם

ברכת אליהו

(ג) בב"מ יב ב פרייתא הנ"ל בסק"ב, וכתיר' דרבי זירא וכל
הסוגין שם, דמיירי באופן דליכא למיחש שמאחר נפל.

(ד) כשיטתו של הטור הנ"ל בסק"א, דבסימנים שאין
מובהקין אין ליתנו לה, וא"כ מחולקין בפרעון, וכניל בסק"א.
והסוגיא דב"מ כח א הנ"ל בסק"א, כה"ג איירי —
שמחולקין בפרעון, דס"ל בזה כהר"ש הנ"ל שם, דכל אלו
הסימנים שזכרו שם בגמ', סימנים שאין מובהקין הן, רק
הרישא — שאמרו שם בגמ' — „נקב יש בו בצד אות
פלוני" הוא סימן מובהק, אבל אין כוונת הגמ' דדוקא סימן
מובהק של נקב וכו', אלא אף בסימן שאינו מובהק כ"כ,
ג"כ נותנים לה. והטור אינו מחולק עם הר"ש, אלא במאי
דפליג הר"ש על התוס' הנ"ל בסק"א. [דלרא"ש לא אמרינן
דמעיזה משום דמסייע לה, לפיכך סובר הר"ש שאפילו אם
אין הבעל מודה שממנה נפל, נותנים לה הגט אף בסימן
שאינו מובהק, ואע"ג דמנסבא בו, דבלא"ה נאמנת מדבר
המנוגא. ולתוס' עם הגט מעיזה, ולכן אינה נאמנת, ולפיכך
כשאין הבעל מודה, אין מחזירים לה אלא בסימן מובהק.
ולכן לדעת השו"ע בריש הסעיף — שמחולקים בגירושין —
צריך דוקא סימן מובהק. וכאן — כשהבעל מודה שנתגרשה
בו, ומחולקים רק בפרעון הכתובה — סגי בסימן שאינו
מובהק, וכמ"ש בסק"א, דלא כב"ש סק"ה ובאה"ג סק"ו].
(ה) דאף לענין ממדנא בעינן סימנים מובהקים, כמ"ש בב"מ
כח ב — אהא דתנן שם: אמר את האבידה ולא אמר סימניה
לא יתן לו — לא אמר סימניה מובהקין דידה. [וכמ"ש בחו"מ
סימן רס"ז ס"ה וכמ"ש בביאור הגר"א סק"ד]. אלא דלענין
איפורה בעינן סימנים מובהקים ביותר, כמ"ש סימן י"ז ע"ש
[בסעיף כ"ד ומש"ש בביאורי הגר"א].

ומשום גיטא דמסייע לה, לא אמרינן דמעיזה, כיון דסימנים
מסייעי לה, הלכך אפילו בסימן שאין מובהק מהדרינן לה,
ע"ש. אבל הטור ס"ל בברכי תוס' בב"מ יב ב ד"ה אין בו,
דעם הגט מעיזה לומר גרשתני, כיון דהגט מסייעה, ולכן
אינה נאמנת על הגירושין. ומפרש הטור ג"כ, שכאן מיירי
לענין הכתובה, כפירוש הר"ש הנ"ל, אלא שמפרש, שמודה
הבעל שנתגרשה, ומחולקים הבעל והאשה בפרעון הכתובה:
שהיא רוצה הגט בשביל לגבות בו כתובתה, כהיא דתנן
הוציאה הגט ואין עמו כתובה גובה כתובה, וכניל בסימן
קנ"ב סק"ב, והבעל אומר, שכבר פרע כתובתה, והחזירה
לו הגט, וממנו נפל. ובודא מחזירים לה אפילו בלי סימנים
מובהקים ביותר, דלענין ממון לא בעינן סימנים מובהקים
ביותר. וזהו מ"ש כאן המחבר: המדנא כו' שאומרת כו'
אפילו אם כו', דלענין גירושין — כשהבעל והאשה מחולקים
אם גירשה או לא: שהבעל אומר שלא גירשה וממנו נפל,
והאשה אומרת שכבר גירשה וממנה נפל — כיון דהוא
ענין של איסור, בעינן סימן מובהק, וכשיטת הרי"ף ותוס',
דלא כרא"ש. וז"ש המחבר להלן: ואם הוא מודה שנתגרשה
כו' אפילו אינה אומרת נקב יש בצד אות פלוני כו', היינו
מילתא באפי נפשה שבעה"ג שמחולקים בפרעון הכתובה
סגי בסימן שאינו כ"כ מובהק וכמ"ש סק"ה, ודלא כמ"ש
הב"ש סק"ה ובבאה"ג סק"ו, דקאי אריש הסעיף — שגם
כשחולקים בענין הגירושין סגי בסימן שאינו כ"כ מובהק.
[וע"ל סק"ד].

(ב) פרייתא בב"מ יב ב: מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל
מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא
לזה¹. [ועבאה"ג סק"ג שכו'. וכמ"ש הרי"ף והרא"ש בדלא
נתנה סימני הגט איירי].

לא לו ולא לה, הוא מפורש בברייתא, ולא שלומדים דין
זה מהברייתא.

1 גם בבאה"ג סק"ג כ': מברייתא וכו'. ורבנו דקדק כאן לכתוב:
ברייתא וכו' — שהדין הזה כשהבעל מכחישה שלא יתנוהו

באר הגולה

ז כן מלמדי מונח
זש"ע א"ח ז"ל.
ח שם עמרת דף כ"ח
ע"א וכדמפרש שם
טעמא.

א משנה כתובות דף
ע"ו ע"א.
ב לשון הרמב"ם
(ספכ"ח) [ספכ"ה]
מה"ל כדעתו שנוול
לו אחר הכוונות לכל
א שם נמשנה.

סי' ז שאינו כ"כ מובהק (ו) כגון שאומרת כך וכך אצבעות באורך הגט או ברחבו או שאומרת מדת החוט הקשור בו ה אבל אם אמרה הגט היה ארוך או קצר ואינה מכוונת מדתו או החוט לכן או שחור או שאמרה שהוא מונח בחפיסה או בדלוסקמא (ז) אינו סי' להחזירו לה על ידו.

קנד למי שכופין להוציא בגט בין איש בין אשה וסדר כתיבת הגט ונתינתו ובו כ"ד סעיפים

א אלו שכופין אותם להוציא (א) וליתן כתובה (ב) ב מי שנוולד לו (ב"י) ג ריח הפה או ד ריח החוטם או שחור להיות מקבץ צואת כלבים או בורסקי או להיות (ג) מחתך קודם לכן משמע דסברה וקבלה וכתבתי שפילו לא התנה ה"ה שם וכ"כ הר"ן וכת"ש הרמ"א שג"ל שם הרמ"ה. א שם נמשנה פוליסם וכדמפרש לה רב נתני משניה דמחול שם. ד גרייתא שם.

ביאורי הגר"א

דמ"ש יתן לו לא שיוכל לגרש בו חלל לאפוקי שלא יתן לה:

קנד (א) וליתן כתובה. תוס' שם ד"ה כופין כו' ונכס התוספתא וניצמות ס"ד ח' ד"ה יוליד כו'. עשו"ש: (ב) מי שנוולד. כדעת הרמ"ה שכתב נהגיה למטה: (ב*) ריח כו' או כו'. פסק כדברי שניהם דל"פ אהדרי וסניחן אחת: (ג) מחתך

ז' חלל דלענין איסורא נעיקן סי' מנהקים ביותר כמש"ל סי' י"ז ע"ש: (ד) כגון שאומרת כך כו'. הרא"ש שם וכתו אורך החוט שם וי"ש חילומא כו' שחינה וכוונת מדתו וכמ"ש למטה וכשיטתו דלענין ממונא מיירי ולמירין שם מדת ארכו ומדת רחבו נתתן כו' חלל לשיטת הר"ף אורך החוט הוא סיומן מנהק ביותר חלל לא אורך הגט וערמונים: (ז) אינו סימן כו'. כמ"ש הרא"ש

ברכת אליהו

כו' ובתוספתא קתני בהדיא אמומין דהכא יוציא ויתן כתובה, עכ"ל. וכ"כ ביבמות דר א יוציא כו', עשר' [שהוכיחו זאת מבאה מחמת טענה שנותן כתובה אצ"פ שמגרשה בעל כרחו. ועב"ש ס"ק ב', ג'].

(ב) כ"ה ברמב"ם ה' אישות פכ"ה הי"א. והא דנקט, מי שנוולד לו, ולא — „מי שהי' לו“, הוא כדעת הרמ"ה שכי' בהנהגה למטה, שאם ידעה בהן קודם שנשאת, אין כופין להוציא, דסברה וקבלה, וכמש"ל סק"ד. ולכן נקט מי שנוולד — דבכה"ג תמיד כופין אותו להוציא, משא"כ אם הי' לו קודם, אין כופין אותו — אם ידעה מזה.

(ב*) תנן בכתובות עו א: ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליסוס כו'. ובגמ' שם: מאי בעל פוליסוס, אריי א"ש. ריח החוטם, ובתנ"י תנא ריח הפה. רב אסי מתני איפכא כו'. ולהלכה, פ"י בדברי שניהם, דל"פ אהדרי, ונציתן אחת. [וכ"כ המ"מ בה' אישות פכ"ה הי"א, וכ"כ הב"י, וז"ל: ומשמע דמתנתא ור"י לא איפליגו אלא בפ"י מלת פוליסוס אבל לענין דינא על איזה מהם כופין להוציא לכורע ומתני' תנא חדא והר"ה לאידך זכו' עכ"ל].

(ג) וכ"ה ברשב"א וסוד.

(ו) כ"כ הרא"ש בב"מ פ"ב סי"ד. וכמו באורך החוט — דאמרינן שם כח א — דנותנים לה. ומ"ש שם בגמ': „אלימא במדת ארכו ורחבו דלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה“, היינו שאינה מכוונת מדתו, אלא אומרת הגט הוא ארוך או קצר, וכמ"ש למטה המחבר, דבכה"ג אינו סימן להחזיר לה. וכשיטתו של הרא"ש הנ"ל בסק"א, דלענין ממונא מיירי, ואמרינן שם, בגמ': „מדת ארכו ומדת רחבו נתתן למדת ארכו“, אלמא דלענין ממונא סגי במדת ארכו. אבל לשיטת הר"ף הנ"ל בסק"א, שצריך סימן מובהק ביותר, אורך החוט הוא סימן מובהק ביותר, אבל לא אורך הגט. וערמונים [בה'] גזילה ואבדה פ"ח ה"ו שכתב לענין אורך מדת החוט לגבי החזרת הגט שהוא סימן מובהק. וכוונתו שהוא סימן מובהק ביותר, שהרמב"ם סובר כהר"ף, דכל הסימנים — שאמרו שם בגמ' — שנותנים לה, היינו סימנים מובהקים ביותר].

(ז) כמ"ש הרא"ש בב"מ פ"ב סי"ד דמש"ש כח א: „הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה יתן לה, לא שיוכל לגרש בו, אלא לאפוקי שלא יתן לה.

(א) כ"כ תוס' בכתובות עו א ד"ה כופין כו' ובשם התוספתא. וז"ל: נראה לר"י דיוצא ויתן כתובה אצ"פ שמגרשה בע"כ

1 ראה הערה 2.

לגרס' „המהתך“ — בה"א אין נפ"מ אם זה „מעיקרו“ או לא. ורבנו בא להוציא מהגירסה שבירושלמי שם פ"י הי"ט: „שמואל אמר מתיך נחוש מעיקרו, ולהוציא ממ"ש הר"י מטרנני ז"ל — הובא בש"מ שם — וז"ל: תניא בתוספתא מצרף נחוש זה המתך נחוש וכל אלה פניהם וכל גופם מפוזרים תמיד והם מאוסים, עכ"ל. ובתוספתא שם ה"י שבפנינו — וכ"ה בהוצ' צוקרמנדל — אגמם איתא: המתך נחוש. אבל בהגהות הגר"א שם אות י"ד גורס: „המהתך נחוש מעיקרו“, וזה עפ"י הג"ח, וברמב"ם בה' אישות פכ"ה הי"א יש דפוסים שכת': „וא לחצוב מעיקרו“ וחסרה מלת נחוש ודפוס ויינצציא ורומי ר"מ כת': לחצוב נחוש מעיקרו.

2 בכתובות עו א תנן: ואלו שכופין אותו להוציא וכו' והמצרף נחוש. ובגמ' שם: מאי מצרף נחוש, רב אסי אמר חשלי דורי (מחשלין ומרדיין נחשת ועושין ממנו מירות — רש"י), רבב"ח אמר זה המתך נחוש מעיקרו (ממקום מוצאו מעיקרו — רש"י). תניא כותיה דרבב"ח איזהו מצרף, זה המתך נחוש מעיקרו. ומ"ש רבנו: „וכ"ה ברשב"א וסוד“, לא מצאתיו ברשב"א. עכ"פ נראה שכתב רבנו, שכן ז"ל: המתך נחוש מעיקרו, ולא כדפוסים שם: „המהתך“ — בה"א. ולכן הביא רבנו גם מלת „מעיקרו“ — להוכיח שהגירסה הנכונה היא „המהתך“ — בחז"ל והיינו שהוצב נחוש ממקום מחצבתו, כמ"ש רש"י הנ"ל. ואילו

באר הגולה

ה. שם צמחנה וגמרא
 ר"ש ע"ב.
 ו. ל' הרמז"ס ונחמיה
 שם וגמרא שם ופי'
 נחמיה שחין ונחמיה
 נחמיה שחין ונחמיה
 הרמז"ס.
 * פי' לשון חמק
 נחמיה.
 ז. שם צמחנה.
 ח. שם צמחנה ונחמיה
 נחמיה וכו'.
 ט. כשחולל דמור לר"א
 אכסוה שחין ונחמיה
 עד שחין ונחמיה
 להוציא יכפוחו לזון
 כ"פ הר"ף וכו'.
 הר"ף שם ר"ח וכו'.
 הרמז"ס נחמיה וכו'.
 י. לשון הר"ף שם
 הרמז"ס וכו'.
 וע"ל סימן ע' סוף ג'.

נחשת מעיקרו ה ואם רצתה תשב עם בעלה (ד) ולא ידעה צהן קודם שנשאת לזון כופין להוציא דסברה וקבלה (טור בשם הרמז"ס) ו נעשה האיש מוכה שחין כופין אותו להוציא וליתן כתובה ואע"פ שהיא רוצה לישוב עמו (ה) (או שהתנה עמו) [עמה] קודם שנשאה אין שומעין לה אלא מפרישין אותם בעל כרחם מפני שהיא * ממיקתו ו ואם אמרה אשב עמו בעדים כדי שלא יבא עלי שומעין לה. הנה: וי"א דמומר כופין אותו ע"י עכו"ם להוציא (צ"י סימן קל"ד בשם א"ח ונחמיה פרק המגרש) ונלמד שיצטל בשעת הגט (שם נחמיה) ויש חולקים ולחומרים דלזון כופין דמומר או שער עובר על דת (תשנע מהר"ם) אלא"כ פושע לה כגון שמאכילה דבר איסור (מהרי"ו סימן כ"ז) או שער על הרס ששענד עמו נגדה שלא להקניטה ושלל להכותה או שזרד ואינו מקיים שנינו נתיים צעון נדרים (הגהות מיי' סוף לישות) וני שהול רועה זומת ואשתו קובלת עליו אם יש עדות נדרד שרלו אותו עם נחמיה או שהודה י"א שכופין אותו להוציא לזל נשום שחין וכו' ילדים נכריים לזון לחוש דילמא משקרים עליו (תירושי אגודה ציננות).
ב ה מי שהיה בעלה בעל ריה הפה או ריה החומם או מלקט צואת כלבים וכיוצא בה ונתת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום שהיה בבעלה יכולה היא לומר לאחיה הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל ויחלוץ ויתן לה כתובה.
ג ה האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו לזון (ו) ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון כגון שאין לו כמה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון אם

ביאורי הגר"א

אליה דרשן לזל הרמז"ס סוגר מדנקט האי לישנא ש"מ שהיה אליה דרשן ולכן פ' הר"ף והרמז"ס כרז יהודה ללמוד היו נתינו כרז ודחק לומר דחיק ורש"י פליגי צלונתא דר"מ וחכמים: (ה) או שהתנה כו'. כחכמים: (ו) ואם אין ב"ד כו'. מדקאמר

נחשת מעיקרו. וכו' הרמז"ס וטור: (ד) ואם ידעה כו'. כ' המית וכ"כ מדברי הרמז"ס הנ"ל והרמז"ס חולק וכתב דחכמים לא אמרו אלא צהתנה עמה שנקבלת כו' וכן הר"ף הוציא צ' הדיעות ונראה שפלוגתייהו צפוניא שם דפריך צלמח כו' כסברה כו' וסוגר דהוא אפילו

ברכת אליהו

דאמרינן ש"ל סבורה הייתי כו', הוא אפי' אליבא דרבנן דר"מ — הסוברים שבהתנה מקבלת היא ע"כ, מ"מ בלא התנה — אע"פ שהיו לו קודם וידעה מהמומים — לא אמרינן סברה וקבלה. אבל הרמז"ס סובר, דמקצת בגמ' האי לישנא — כסבורה היא שיכולה לקבל ועכשיו א"י לקבל — ש"מ שהיא אליבא דר"מ — שאומר כן במשנה: יכולה היא שתאמר סבורה הייתי וכו', אבל אליבא דחכמים דר"מ, אם ידעה מהמומים שהיו לו — אע"פ שלא התנה — אמרינן סברה וקבלה, וא"י לומר סבורה הייתי וכו'. ולכן פ' הר"ף והרמז"ס שם כרב יהודה דתני, "נולדו", ומתני' היא אפילו אליבא דחכמים לר"מ, דלמ"ד, "היה", מתני' כר"מ. וחכמים ורשב"ג פליגי אם גם במומים אומרים סבורה הייתי וכו'. ודחק לומר דחיק ורשב"ג פליגי במומים גדולים כפלוגתא דרבי מאיר וחכמים בריח הפה ושאר דברים.
 (ה) כחכמים — ולא כר"מ — במשנה בכתובות ע"ז א, הנ"ל בסק"ד.

(ו) בכתובות עז א: אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה אול רבי אלעזר אמרה לשמעא קמיה דשמואל אמר כו' עד שכופין אותו להוציא יכפוחו לזון כו'. ופס' הר"ף והר"ח והרמב"ם בה' אישות פ"ב הי"א כשמואל. אולם אפי' אליבא דשמואל, אם אין ב"ד יכולים לכופו, כופים אותו להוציא, מדקאמר בגמ' שם עד שיכפוחו להוציא

(ד) כ' המ"מ בה' אישות פכ"ה הי"א שכינ מדברי הרמב"ם הנ"ל בבאה"צ סק"ב, וכמ"ש בסק"ב. מדכתב הרמב"ם: נולד לו כו', מ' כל שהי' כן קודם נשואין וידעה, סברה וקבלה. דהרשב"א — הובא שם במ"מ חולק ע"ז. דבכתובות עז א תנן: ואלו שכופין אותו להוציא, מוכה שחין וכו' בין שהיו עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו, ועל כולן אמר ר"מ אעפ"י שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל, וחכ"א מקבלת היא על כורחה חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו. וכ' הרשב"א דחכמים לא אמרו, אלא בהתנה עמה בפירוש — שמקבלת היא על כורחה, אבל אם לא התנה עמה בפירוש, אע"פ שהי' כן קודם נישואין וידעה, אפילו חכמים מודים שיכולה היא לומר איני יכולה לקבל. וכן הר"ף שם הביא כ' הדיעות. ונראה שפלוגתייהו במוציא שם. דתנן שם: האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא, אמר רשב"ג בד"א במומין קטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא. ושם בגמ': רב יהודה תני נולדו (משנשאה — רש"י), חייא בר רב תני היו כו'. ופריך: תנן אמר רשב"ג בד"א במומין קטנים אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא, בשלמא למ"ד נולדו היינו דשאני בין גדולים לקטנים, אלא למ"ד היו מה לי גדולים ומה לי קטנים הא סברה וקבלה. ותרצינן: כסבורה היא שיכולה לקבל ועכשיו א"י לקבל. וסובר הרשב"א, דהא

באר הגולה

תרצה היא כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה (ו) וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש. הנה: וכן איש שגנב לבעול ולהוציא אשתו ונזנח ממנה ופורה ממנה נשמיש יותר מעונתה והוי כמורד מתחנות ותשמיש (תש' הרשב"א סימן תרנ"ג) וע"ל סימן ע' וסימן ע"ז (ח) איש * הנוסה אשתו עזירה היא צידו כמכה חבירו (ט) ואם רגיל הוא נכד יש ציד צ"ד ליקרו ולהחרימו ולהלקותו וכל מולי רדוי וכפייה ולהשביעו שלא יעשה עוד וחס אינו נזית לדברי הצ"ח (י) ו"ל שכופין אותו להוציא (יא) וכלצד שותרין זו תחלה פעם אחת או שתיים כי אינו מורד נני ישראל להכות נשותיהם ומעשה עכו"ם הוא וכל זה כשהוא מתחיל (יב) אבל אם מוקלעו נחנס או מולולת אביו ואמו והוכיחה צדקרים ואינה משגחת עליו ו"ל דמותר להכותה ו"ל דאפילו אשה רעה אסור להכותה (יג) והסנדרל ראשונה היא עיקר נזניה וכו' ודודתו אשר צנית המקנטת אותו וגורמת המולוקת חייב להוציאה מן הבית וכו'.

ביאורי הגר"א

כ"כ כגון המדיר שלא תלך לבית אציה או לבית אציה כ"כ כגון המדיר כ"כ או שלא תשאל נפה וכצרה כ"כ כ"ש במערה גנופה. תשנ' הרמב"ם סי' ק"ע (יא) ובלבד שמתרין כ"כ. דלא גרע מעונות על דת: (יב) אבל אם כ"כ. ו"ל כ"כ. שהרי מן היוולדות נלל כתובה היא כמש"ל סי' קט"ו שם ועכ"ל צנ"י סי' ע"ד: (יג) זהם' ראשונה כ"כ. עת"מ סי' תכ"ח סי' צנ"ה וכן מי כ"כ:

עד שיכפוהו כ"כ. ה"ל אם א"ל לכופו כ"כ. הרשב"א והר"ם שם ו"ל: (ז) וכן הדין כ"כ. תוס' שם סי' ח' ס"ד"ה והאמר ור"ל שם ו"ל שם דהא אפילו אני צנדי כ"כ. כופין כ"כ. כה"ג וכ"כ הרשב"א ו"ל: (ח) איש המכה כ"כ. עכ"ל: (ט) ואם רגיל כ"כ. כ"כ. צפרק ד' מיתות דר"ה ק"ן י"ל וכ"ש נאשמו כ"כ: (י) ו"ל שכופין כ"כ. אפילו על ש"ד שאין לה לער

ברכת אליהו

וכ"ש באשתו, כ"כ. בסק"ח.⁵ (י) שאפילו על שאר דברים שאין לה צער כ"כ כגון המדיר שלא תלך לבית אביה או לבית האבא או לבית המשתה או שלא תשאל נפה וכצרה כ"כ, מוציא וגותן כתובה [כמש"ל סימן ע"ד], כ"ש במערה גנופה. — תשוב' הרמב"ם סימן ק"ב.⁶ (יא) דלא גרע מעונות על דת [דבעינן התראה, כמש"ל סי' קט"ו ס"ד]. (יב) שהרי מן היוצאות בלא כתובה היא כמש"ל סי' קמ"ט. — כ"כ בתשוב' הרמב"ם סי' ק"ב. ועכ"ל בב"י סי' ע"ד [ושם הביא תשובת הרמב"ם]. (יג) עת"מ סי' תכ"ח סי' צנ"ה בהגיה: וכן מי שהוא תחת רשותו ורואה בו שהוא עושה דבר עבירה רשאי להכותו ולייסרו כדי להפרישו מאיסור ואין צריך להביאו לב"ד. ולכן גם בענינו מותר להכותה.⁷

יכפוהו לזון, מ' הא אם א"ל לכופו לזון כופין אותו להוציא. — הרשב"א והר"ם שם ו"ל.³ (ז) כ"כ תוס' בכתובות סג א ס"ד"ה והאמר, ו"ל: דע"כ מורד מתשמיש נמי כופין להוציא. וכ"כ הרא"ש שם פ"ה סל"ב וכ' שם דהא אפילו האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה כופין אותו להוציא כ"ש כה"ג. וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"א סימן תרצ"ג ו"ל.⁴ (ח) עכ"ל כ"כ. כ"כ. מציאתי בשם תש' מהר"י הישנים דעונשו יותר ממכה חבירו דבחיבירו אינו חייב בכבודו ובאשתו חייב בכבודו לכבדה יותר מגופו עולה עמו ואינה יורדת עמו לחיים ניתנה ולא לער ועונשו גדול ממכה חבירו כי היא יושבת לבטח אתו ודמענה מצויה וכו' עכ"ל. (ט) כמ"ש בפ' ד' מיתות — סנהדרין נח ב — דרב הונא ק"ן י"א (מאדם אחד שהי' רגיל להכות את חבירו — רש"י).

4 הדין של האומר א"א אלא אני בבגדי וכו' מובא לעיל סימן ע"ו סי' ג, ושם כ': יוציא ויתן כתובה, וכ"ה ברא"ש הג"ל. ועיין להלן סק"ח כ"א ובביאורי הגר"א שם ס"ק סי' — ס"ד, ולעיל בסימן ע"ו בח"מ סק"ח ובב"ש סק"ח, ובחזו"א סימן ס"ט סק"ח, וכאן בפ"ת סק"ח.⁵ 5 בב"י ס"ס ע"ד הביא הרא"ש — מהא דק"ן י"א — בשם ספר משרים נכ"ה ח"ה בשם הרמ"ה. ועכ"ל סימן שפ"ח ס"ז בהגיה, ושם ש"ך סק"ח, ובביאורי הגר"א סק"ח.⁶ 6 שם כ' שהוא חייב להוציא, ולא הזכיר שכו"פ. ובאור ורוע ב"ק פ"ג סי' קס"א ובתשובת רבנו שמחה שם — הוב' דברי בהגות אשרי שם סי', ובשו"ת בנימין זאב סימן פ"ח כ' שכופין. וגם בתשוב' ח"ב סי' כ' שכופין. ועיין ביבין ובעזר ח"ב ספ"ד, ובב"י ור"מ ס"ק סי', י"ה, ויד אהרן הגב"י אות כ"ב, ובחזו"א סימן ק"ח סק"ח.⁷ 7 בד"מ סק"ח הביא שבעל תרומת הדשן סובר שמותר להכותה.

3 מ"ש רבנו: "והר"ג", היינו שגם הר"ן הביא כן בשם הרשב"א. ודברי הרשב"א הובאו גם במ"מ בה' אישות פ"ב הי"א. וברשב"א שם — כפי המובא בר"ן במ"מ — כ': אפשר לו מ' וכו' שכופין. הרי מלשון "אפשר לומר" מ' שהרשב"א לא החליט שכופין. אבל ברמב"ם שם פסק שכו"פ וכן הכריעו שם המ"מ והר"ן הג"ל, ולכן פסק כן המחבר. ורבנו הביא דברי הרשב"א בנוגע להוכחה מדברי הגמרא, ושוהו המקור ללשון המחבר: ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון וכו', והיינו שהטעם שכופין אותו להוציא, הוא מפני שאי אפשר לכופו אותו לזון, כמ"ש הרשב"א. וע"ל סימן ע' ס"ג שגם שם כ' המחבר דין זה: ואם הי' עני ביותר וכו' כופין אותו להוציא. ושם לא כ' המחבר. ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון, לכן בביאורי הגר"א שם סק"ח כתב: "דשמואל ל"פ עליה דרב בכה"ג", ולא ציין לדברי הרשב"א. וע"ש בביאורי הגר"א סק"ח ובפ"ת שם ס"ק ב', ג' וכאן ס"ק ז', ח'. ובחזו"א סי' ק"ח ס"ק ט', י'.

באר הגולה

ב לשון הרמב"ם סוף פכ"ה מה"ל מושגה כתובות דף ע"ז ע"ה וכחכמים ודכתיבי רב יהודה דפסק רב נחמן שם הלכתא כותיהו וכו' כ' הרי"ף והרא"ש וכו' הטור.
ל טור גס תשובת הרא"ש.

ואם אינו ידוע ווי הנורס אין הצעל נאמן לומר שהיא הותחלת שכל הגסים צחוקת כשרות ומושיצין צניניהן אחרות לרחות בשל מי הרעה האלת ואם היא מתקללת. חסם יולאה צלל כתובה ונראה לי דווקא צניניה נכך ואחר ההתראה וכתו שנתפאר לעיל סימן קטיו ואם הלכה מתינו ולווחה ואכלה אם יתה. מכה שהכה אותה תמיד תיב לשלם (כל דברי הגמ"ה זו תנא. במרדכי פרק נערה נשם ומהר"ם וצ"י סימן פ"ח) וכתו שנתפאר לעיל סימן ע'. ד כ האיש (יד) שנולדו בו מומין אחר שנשא (טו) אפילו נקטעה ידו או רגלו או נסמית עינו ולא רצתה אשתו לישב עמו אין כופין אותו להוציאה וליתן כתובה אלא אם רצתה תשב ואם לא רצתה דינה כדין מורדת. הגם: (טז) וי"ל דכ"ז צידו לו רגלו לו עינו אחת חלל צנ' ידיו וצ' עיניו וצ' רגליו כופין אותו להוציא (טור והרא"ש). ה ל איש המשתטח מדי יום יום ואומרת אשתו אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי

ביאורי הגר"א

כחכמים: (טז) וי"א כו'. שה"ה כענר ובטל מן העולם שם. חלל כתובה סוף כלל מ"צ פ' להיפך וכו"ה דעת כל הפוסקים שסתמו וכו"ה פשטא דמתני' ורשב"ג

(יד) שנולדו. כרז יהודה דאפילו מספקא לן יש לפסוק לקולא דאין כופין כ"ה דכחכמים נוסחי גרסינן שנולדו. (טו) אפילו כו'. כר"כ דפ' הר"ה שם וכו"ה ש"פ:

ברכת אליהו

(טז) שהרי הוא כעבר ובטל מן העולם. — כ"כ הרא"ש בכתובות פ"ז סי"ח¹⁰. אבל בתשובה סוף כלל מ"ב פסק הרא"ש להיפך, שאפילו בכה"ג אין כופין אותו להוציא. וכו"ה דעת כל הפוסקים שסתמו. וכו"ה משמא דמתני'. דשם עז א. תנן — בדעת חכמים: — האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא. ולא חלקו חכמים, שבכה"ג — כגון שנקטעו ב' ידיו וכו' — כופין. ומ' שלעולם אין כופין במומים. ובכתובות שם: ואלו הן מומים גדולים פירש רשב"ג [כגון] נסמית עינו נקטעה ידו ונשברה רגלו. והא דנקט רשב"ג "עינו" דמשמע עינו אחת, היינו לרבותא, שרשב"ג סובר שגם בעינו אחת כופין אותו להוציא, והר"ה בידו אחת ורגלו אחת. אבל לחכמים, אפילו נסתמו שתי עיניו, אין כופין אותו להוציא.

(יד) בסק"ד כת' בדכתובות עז א יש מחלוקת: רב יהודה תני, "נולדו" וחייא בר רב תני, "היו". וקיי"ל כרב יהודה, דאפילו מספקא לן הלכתא כמאן, יש לפסוק לקולא דאין כופין אפילו שנולדו. כ"ה דכחכמים נוסחי במתני' גרסינן שנולדו. — הר"ה שם וכו"ה ש"פ.⁸

(טו) בסק"ד כת' מחלוקת דחכמים ורשב"ג בכתובות עז א. דחכמים סוברים שאפילו במומים גדולים כגון נקטעה ידו אין כופים אותו להוציא, ורשב"ג סובר שבמומים גדולים כופים אותו להוציא. ובגמ' שם: אומר ר' אבא בר יעקב אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג, רבא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים. ומי א"ר יוחנן הכי והא אמר רבב"ח א"ר יוחנן בכ"ה ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו חוץ מערב וצידו וראיה אחרונה, אמוראי גינתו ואליבא דרבי יוחנן. ע"כ דברי הגמרא. והלכה כרב נחמן דפסק כחכמים.⁹

שבפנינו. והשלטי גבורים שם הביא דברי הטור שסובר בדעת הרא"ש בפסקיו. ובמהר"ש ח"א סימן קי"ג הביא רק דברי הרא"ש בפסקיו. ומ"ש רבנו להלן: "וכ"ה דעת כל הפוסקים שסתמו", אין כוונתו שכ"ה דעת כל הפוסקים ממש, אלא שרוב הפוסקים ססתמו ולא חלקו בין אבר אחד לשני אברים — מ' שטוברים שבכל גוני אין כופין. ומ"ש רבנו להלן: "וכ"ה פשטא דמתני'", הוא כ"ה מדברי הרא"ש בתשובה שם. והוכחה זו היא קושיא על דברי הרא"ש בפסקיו — למה לא נזכר זה במתני'. שבכה"ג כופין אותו להוציא. ובקרבן נתנאל שם אות כ' כתב לתרץ קושיא זו, וז"ל: והא דלא תני לה במתני' שכופין להוציא איכא למימר וספק בזה אם מפני ריח הפה כופין מפני חזי נפש לא כ"ה וכו' עכ"ל. וצ"ע כזה בפ"ה סק"י. ובפד"ר כרך ח' עמוד 38 ואילך. ובפד"ר עמוד 44 הקשל' על דברי הרא"ש בפסקיו — שכי': שהרי הוא כעבר ובטל מן העולם — איך יתכן להחשיב בעל מום בשתי רגליו וכן אידך כאלו עבר ובטל מן העולם בעוד שעדיין ישנן כמה וכמה מלאכות שיכול לבצע למרות מומו...

וני"ל שאין כוונת הרא"ש שהוא כעבר ובטל מן העולם לענין מלאכה. אלא שכונתו, כי מבחינת בעל ביחסיו לאשתו, הרי בעל מום כזה, הוא — כלפי אשתו — כעבר ובטל מן העולם (מבחינת בעל). וד"ל. ובמאירי הג"ל כ': "וכל שנשמוא שתייהן אין בו עוד פעולה

וזה בתשובה שם סימן קי"ח. וגם הדין שבוה"מ — הג"ל בדברי רבנו — מקורו שם בתשובה. ובטעות נדפס בדפוס החר"מ שם — כמקור לדין הג"ל: ת"ה סימן י"ח, וצ"ל: ת"ה סימן קי"ח.

8 בסק"ד כ' רבנו טעם אחר למה פס' הרי"ף והרמב"ם כרב יהודה, ע"ש. אולם הטעם ההוא הוא רק לשיטת הרמ"ה המובאת שם. שלפ"י, למד היו, מתני' כר"מ. ולכן פסקין כרב יהודה — דלדידה מתני' היא אף לחכמים דר"מ, כמבואר שם. אבל לשיטת הרשב"א המובאת שם, גם למד היו, מתני' היא אף לרבנן דר"מ. ולשיטה זו נופל הטעם הג"ל — שיפסקו כר"מ משום דרק דלדידה היא אף לחכמים דר"מ, והרי הר"ן שם הביא ב' הדיעות, ולא הכריע כאחת מהן, לכן כ' טעם אחר למה צריך לפסוק כרב יהודה.

9 אע"ג שיש כלל שהלכה כרשב"ג במשנתו, בכ"ז כאן אין הלכה כמותו. וראה בביאורי הגר"א לעיל סימן ס"ו סקב"ב ושמ', שהביא שהר"ף סובר שלא אמרין הלכה כרשב"ג אלא עד דאיכא טעמא. ועוד, שהכלל של הלכה כרב נחמן בדיני דוחה את הכלל של הלכה כרשב"ג במשנתו, כמ"ש התוס' בב"ב לה א סדיה ומאי שנא. וצ"ע בספרי הכללים בזה.

10 דעת הרא"ש בפסקיו אינה דעת יחיד. וכן סובר רבנו ירוחם בספר מישורים נתיב כ"ה ח"ה. ובשטה מקובצת כתובות עז א הביא שכן דעת תלמידי רבינו יונה ז"ל והמאירי, וכו"ה במאירי

באר הגולה

מ' ל' הטור חושב
גיטות דס"ה ע"ג
וכת"ק. וזננה. שם
וכ"כ הרמב"ם נפטר
מה"ל.
ג שם נגמ' תעודת
לקימה דרב פפי.
ס נ"י גס ר' ירוסם.
ע כרב תמי שם ע"ל.
חלל לחקר י' שני.

איפשי לקבל כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני בכעסו אין כופין אותו לגרש
(יז) שאין כופין אלא באותן שאמרו חכמים. הגה: (יח) אני שהלך נכפה י"ל שאליו מוס
ואין כופין ע"ז לגרש ומי"ל אין כופין אותה שתהיה עמו הוליל ונאלתה תחמת טענה (נורדכי פרק
המדיר ע"ש רל"ז"ה) (יט) וי"ל דהוי מוס גלוי וכופין לגרש (הר"ש כלל ע"ג) [מ"ג]:
ז (כ) מ' האשה שתובעת גם בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו אין שומעין לה
(כא) נ' ואם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו (כב) (ואין לה כנר
זס ס נ) (כג) ע' ואמרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ פ' אם שהתה עמו י' שנים
פ כתב ה"ה פשוט והוא ולא עדיפא מיניה שהוא מוציא ואליו מוציא

ביאורי הגר"א

תפני חיי נפש לא כ"ש וכלן סכנה היא ועוד נפ' האומנין
מדמה נכפית לשוטה ושעמומית ושוטה אמר אין לךס דר
כו' ולא תקנו ליה נשואין כלל. הר"ש כלל מ"ג ס"ח ע"ש:
(כ) האשה כו'. גמ' שם ס"ה ז': (כא) ואם טענה
כו'. שם: (כב) דאין לה כו'. כ"י ורי"ן ע"ש:
(כג) ואמרת כו' אם כו' אפילו יש כו'. תוס' שם ח'
ד"ה שנינו כו' וכת' ראשון שם ומיהו י"ל קצת דכיון

ברכת אליהו

זו שוטה היא גיכפית היא משועממת היא והי' בה מוס אחד
וסנפו בין המומין ה"ז מקח טעות. וגבי שהפא אמ' ביבמות
קיב ב: אין אדם דר עם נחש בכפיה אחת, ולא תקנו
ליה נשואין כלל. — תשובת הר"ש כלל מ"ב ס"א ע"ש.
[וכ' שם — בנוגע לדמיון לשוטה —: אעפ"י שלפעמים יש
לו (לשוטה) קדושין כשהוא חלים גם בנכפה שאינו נכפה
תדיר יש לו קידושין מ"מ במום גדול כזה וכו' עכ"ל].
(כ, כא) גמ' בכתובות פה ב: ההיא דאתאי לקמיה דר"נ
א"ל לא מיפקדת, א"ל לא בעיא הך אתתא חוטרט לידה
ומרה לקבורה (עץ שתשען עליו לעת זקנתה ואם תמות
יקברנה — רש"י) אמר כי הא דואי כפינן. [ומש"ש בגמ':
„לא מיפקדת“, הוא כת"ק דמשנה שם (שציון בבאה"ג סק"מ):
דאיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה וכו'].
(כב) ג"י ורי"ן ע"ש¹².

(כג) תוס' ביבמות סה א ד"ה שבינו כו' וכת' ראשון שם.
דאיתא שם בגמ': הוא אמר מינה (יודע אני שמחמתה
הוא שאין לי בנים — רש"י) והיא אומרת מיניה, אמר
רב אמי דברים שבינו לבינה נאמנת. וטעמא מאי, היא קיימא
לה ביורה כחץ, הוא לא קים ליה ביורה כחץ. אמר איהו
איזיל אינסב אתתא ואיבדוק נפשיא, אמר רבי אמי אף
בוז יוציא ויתן כתובה, שאני אומר כל הנושא אשה על

דנקט עינו לרנותא: (יז) שאין כופין כו'. תוס'
דיבמות ס"ד ח' קד"ה יוציא וכל היכא דליק כו' והר"ש
שם ועיין ס"ג בהג"ה חלל דכאן י"ל כיון שידעה ח"ל
סבורה הייתי לקבל כח"ש נכ"ל: (יח) מי שהוא
כו'. עהנ"ל שם ד"ה כ' רל"ז"ה וע"ל ס"ס (ק"י"ד)
[ק"י"א] מי שנודע כו' ודוקא נלם כו' ומי"ש וי"ל כו':
(יט) וי"א כו': כח"ש צירושלמי תפני ריה הפס' כופין

(יז) ז"ל תוס' דיבמות פד א פד"ה יוציא: וכל היכא דלא
קאמר בהדיא כופין אין כופין שלא יהא גט מעושה בישראל
שלא כדיו ופסול. וכ"כ הרא"ש שם פ"ו ס"א. [ועי' לקמן
ס"א ומש"ש]. ועי' ס"ג בהגה: וכן איש שרגיל לכעוס
ולהוציא אשתו מביתו תמיד כופין אותו להוציא וכו' איש
המכה אשתו וכו' י"א שכופין אותו להוציא וכו', וא"כ למה
כאן בעניננו אין כופין אותו להוציא, אלא דכאן י"ל כיון
שידעה קודם הנשואין, אי"א סבורה הייתי לקבל ועכשיו
איני יכולה לקבל, כח"ש במ"א וכמש"ש סק"י¹¹.

(יח) עהנ"ל בכתובות פ"ו ס"י ד"ה כו' ראב"ה, וז"ל: כו'
ראב"ה אע"ג דנכפה גבי אשה מוס הוי אין רא"י להחשיבו
מום גבי איש דאשה בכל דהו ניהא לה כו' עכ"ל. וע"ל
מ"ס קרי"א: מי שנודע לו שאשתו נכפת כו' כופין אותה לקבל
גט כו' ודוקא במום גדול כזה שאלו ה"י באיש היו כופין
לגרש וכו'. והמקור לדיון ההוא, הוא בתשו' הרא"ש כלל מ"ב
ס"א, וזהו מ"ש כאן בהגה: וי"א דהוי מוס באיש וכופין
לגרש. [וע"ל סק"ט].

(יט) כח"ש צירושלמי בגיטין פ"ס ה"ט: מפני ריה הפה
[בפנינו: ריה רע] כופין כח"ש חיי נפש לא פ"ש. וכאן פכנה
היא. ועוד ב"ה האומנין ב"מ פ' א מדמה נכפית לשוטה
ושעמומית. דאמר שם: המוכר שפחה לחבירו וא"ל שפחה

מצד אותו האבר, ולדעת זה יראה לי שאף באבר אחד כל שאין
בו זוג שיהא כח הפעולה נשאר בו כופין. ועפ"י סגנון לשונו
הי' אפ"ל שמ"ש הרא"ש, שהרי הוא קעבר ובטל מן העולם,
כוננו שהאבר עבר ובטל מן העולם, וכדברי המאירי, וכל
שנסמאו שתיהן אין בו עוד פעולה מצד אותו האבר.
אולם עיין בסוף דברי המאירי שכתב: „אלא שיש לדון בה
שמה דוקא באלו שרוב מלאכות נעשות על ידם ונעשה האדם
בחסרון שניהם כבטל לגמרי“.

11 דברי המחבר הם מתשובת הרא"ש כלל מ"ג ס"ג. ושם כתב
הטעם — שאין כופין — כח"ש המחבר: שאין כופין אלא באותן
שאמרו חכמים, ולא כתב שכיון שידעה א"א סבורה הייתי לקבל
וכו'. ובפד"ר כרך ב' עמוד 361 כ' ע"ז: „בנוגע להגדרת עצם
מהותו של אותו האיש: הוא שייך לסוג בעל מוס הכרע
הרא"ש וכו' ואין לנו להוסיף על המומין ששנו חכמים במשנה

וכו' בזה אין אנו זקוקים למה שהכירה בו וסברה וקיבלה הואיל
והספשות שלו, לא הוי מחמת חולי אין זה בכלל המומים הנ"ל
ואפילו אם נולד לו אחר הגשואין אין כופין אותו. אולם איתי
יש מקום לכתו על גט מצד אחר, שהרי הלכה פסוקה היא בכ"ג
ברמ"א וכן איש שרגיל לכעוס וכו', וע"ז תריץ (הגר"א) דשאני
הכא שהרי ידעה וסברה וקיבלה וכו'. וע"ע מש"ש בזה ושם
כרך א' עמוד 80 וכרך ג' עמוד 223 וכרך ו' עמוד 223.

12 בבאה"ג סק"ס צ"ן: ב"י בשם ר' ירוחם. ורבנו הוסיף
שכ"ה גם בנ"י [ביבמות סה ב]. ומ"ש רבנו ע"ש, נראה שכונתו
שהנ"י כ' שם: הא אית לה אפילו בת לא כייסנין לה. והב"י
בשם ר"י כ' „שאם יש לה בנים אפילו מאיש אחר אין
שומעין לה“. ובריי"ו בספר מישרים תניב כ"ג ח"ח כ' ואם יש
לו בנים מאשה אחרת והיא תובעת גט אין שומעין לה, והמקשר
הדברים שם נראה שיש שם ט"ס, וצ"ל כח"ש בב"י, ודו"ק.

באר הגולה

צ טור וכ"כ נתשונת
הרא"ש כלל מ"ג וכ"כ
התוספות שם.
ק כ"כ הרא"ש שם
נפסקיו.
ר כ"כ הרי"ף והרא"ש

וְלֹא נִתְעַבְרָה (כד) וְאִינָה תוֹבַעַת כְּתוּבָתָה כְּדִי שְׁנַחֲשׁוּ שְׁתוּבַעַת גַּט כְּדִי לִגְבוֹת כְּתוּבָתָה (כה) וְגַם אֵין לְתַלּוֹת תְּבִיעוֹת הִגַּט בְּשׁוּם דְּבַר אַחֵר שׁוֹמְעִין לָהּ ק אֲפִילוּ יֵשׁ לָהּ בָּנִים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת דְּשִׁמָּא נִתְקַלְקְלָה אַח"כּ וְכוּפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיא (כו) ר וְיִתֵּן מִנָּה מֵאֲתִים אֲבָל לֹא תוֹם' (כז) וְיִתֵּן נְדוּנִיתָא מִה שְׁחֻכְנִיסָה לוֹ (כח) וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סָתָם עַל מַה שְׁמוֹעֶנָּה דְּבַר שְׂאִינָה יוֹדַעַת כּו בּוֹדָאִי וְאַח"כּ יִתֵּן כְּתוּבָה (כט) ש וְאִם אִמֵּר גַּם וְכֵן דַּעַת הַרְמוֹז'ס צִפְט'וֹ מַה"ל מִשּׁוֹם וְלֹאדַעַתָּא לְתַשְׁקֵל וְלִמְיֻשָּׁק לֹא כִתְנָה לָהּ. ש כְּמִימְרָא דְרַבָּא דְּס דָּק ס"ה ע"א.

ביאורי הגר"א

וכמשׁ הראשׁ זרשׁ לעשׁ ושׁפ וכן הסכימו צתוס' הניל
 וכ' כימ צתוסה אחת כו' ודוקא (וזה) [מזה] כו' וכי
 הרישׁף ורשׁשׁ ושׁפ: (כו) וית' גרונ' כו' שס
 צתוס' אלל גדויתיה כו' ו: (כח) וי'ל להחרים כו'.
 הרעזים וכמו בכל טענת ספק וכמשׁשׁ הוא לא (קייס)
 [קיס] כו': (כט) ואם אמר כו' גמ' שס:

ברכת אליהו

תובעת כתובתה, תלינן שתובעת הגט ואומרת שאינו יורה, תחץ, בכדי לגבות כתובתה. והו"ה כשיש תולות תביעת הגט כדבר אחר. וכן ממשיך בנדרים צ ב במשנה. האומרת שמים ביני לביני, שחזרו לומר שאינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר. א"ע"נ דרבה"נ ב. בשהתנה י' שנים - לא חיישינן ששמא נתנה עיניה באחר - כמ"ל בסבכ"ג, היינו מסתמא, אבל כשיש תולות תביעת הגט מחמת דבר אחר אינה נאמנת.

(כו) בתוס' ביבמות סה ב ד"ה כי — הנ"ל בסקכ"ד —
 כפרי"ח, דכל הנך דכופין מחמתה דוקא מזה ומאתים אית
 לה אבל תוספת לית לה דאדעתא למיפק לא אוסיף לה.
 ידלא כח"ת — שמפרש שם בתוס', שיש לה גם תוספת, דלכל
 הוי תנאי כתובה ככתובה. ומ"ש לפר"ח — שאין לה
 תוספת — הוא כמ"ש לקיל כמה פעמים כפרי"ח ידלא בכל
 דברים תנאי כתובה ככתובה, וכמ"ש הרא"ש בכתובות בר"פ
 אע"פ ויש"פ [וכמ"ש סימן ס"ו וס"ז וכמ"ש בסקכ"ח ושי"מ].
 וכן הפסימו בתוס' [וכ"ל, וב' בן מנאח תשובה אחת ב'ו'
 דרובא מנה ומאתים אבל תוספת לא יתן כ' עכ"ל, וכ"כ שם
 הר"ף ורא"ש פ"ו ס"כ ויש"פ].

(כו) ביבמות סה ב בתוס', ד"ה כי — הנ"ל בסקכו' — כתבו: אבל נדוניתה שהכניסה לו יחזור הכל מה שידעו שהכניסה לו כו' עכ"ל.

(כח) כ"כ הרמב"ם בה' אישות פט"ו ה"ט, וכמו בכל טענת ספק — שהיא תקנת הגאונים להחרים [וכמ"ש] סימן ע"ז סקמ"ב, ובחור"מ סימן ע"ה סקמ"ח. וכאן היא טענת ספק, כמ"ש ביבמות סה א: הוא לא קים ליה ביוורה כחץ.

(כט) נמ' שם ¹⁵.

אשתו יוציא ויתן כתובה. רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא דאית ליה למיזינינהי. והקשו שם בתוס', וז"ל: תימא דבמאי איירי דאי בשתתה עשר שנים עמו ל"ל טעמא דאין יורה כחץ אפילו יורה כחץ נמי יוציא ויתן כתובה לפי שלא זכה ליבנות ממנה ואי לא שהה נישואי שמא עיניה נתנה באחר כמשה אחרונה דסוף נדרים (צ ב) וכו' וההיא דסוף שמעתין דכופין בבאה מחמת טענה ולא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר איכא לאוקמה בידוע שהוא עקר או בשתתה עמו י' שנים ויש לו בנים מאשה אחרת דאי לאו דבאה מחמת טענה לא היו כופין משום ביטול פו"ר כיון דיש לו בנים והך דהכא ליכא לאוקמה בשתה י' שנים ויש לו בנים ובהא מחמת טענה דאי"ב אפילו יורה כחץ נמי כופין דלא זכה ליבנות ממנה. ותירוץ בתיירוק ראשון: ומיהו כ"ל קצת בדין דיש לו בנים אין לתלות באונס שלו אלא אית לו למימר דאדרבה איהי היא דלא זכתה כדאמר לעיל ולכך צריכה טעם דיוורה כחץ ואע"פ שיש לו בנים מאשה אחרת שמא אח"כ נתקלקל וכו' עכ"ל ^ג.

וכ"כ ברא"ש שם פ"ו סט"ו.

(כד) תוס' ביבמות סה ב ד"ה כי, וז"ל: כן מצאתי בתשובה אחת שפסק ריצב"א על אשה שהיתה טוענת על בעלה כי אין לאיש גבורתו וכו' דלא מהימנא מדרבי המנונא כיון שהיתה תובעת כתובה וכו' עכ"ל. ופמ"ש ק"ז א: באת לב"ד ואמרה מת בעלי התיורני להנשא מתירני אותה להנשא ונותנין לה כתובתה, תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירני אותה, מ"ט, אדעתא דכתובה אחאי. וכמש"ל סימן ק"ז סמ"ג וסימן ק' ס"ז¹⁴.

(כה) נלמד מהנ"ל בסקב"ד דתביעת כתובה, שאם היא

13 נראה שרבנו מפרש, שמ"ש המחבר שצריכה לבא בטענה — שהוא גורם שאינו יורה כחץ אם שהתה צמו"י שנים, הוא כתיבויך הראשון של התוס' — דמיייר אשת לו בנים, ולכן לולא הטענה שאינו יורה כחץ, לא היו כופים אותו להוציא, מפני שכלב הקים פ"ר, ועיין בב"ש סק"א שכתב שמלשון המחבר שבי"א פ"ו י"ש לו בנים", מ' שדין זה — שצריכה לטעון שאינו יורה כחץ — הוא אף באין לו בנים, וקשה שהרי לתיירוצ זה של התוס' באין לו בנים כופין אותו אם שכאניה טוענת שאינו יורה כחץ, ופ"ל כביאורי הגר"א סקל"י ומ"ש בזה אודות דברי ההגה — שהולך לשטתו, שבוז"ז אין כופין בשעה"י שנים. אבל על דברי

המחבר א"א לומר כן, שהרי המחבר כ' להלן בס"ד שאם שהה שנים כופין אותו להוציא. וצ"ל — לפי דברי רבנו — ש"מ" המחבר, "אפילו יש לו בנים", היינו שהיו שכופין אותו, הוא אפילו אם יש לו בנים, אבל אה"כ שאם אין לו בנים כופין אותו אם לא באה בטענה. ועומ'ש על דברי רבנו בב"מ ובבבבצית השקל לרי"מ יאגוד (לעומבצית תרמ"ו).

14 בב"י ציין על דין זה — ואם תובעת כתובתה וכו' — : וכ"כ
כתשובת הרא"ש כלל מ"ג [ס"ב]. וגם בתשובת הרא"ש הביא
תשובת הריצב"א והרא"י מיבמות קיו א כמ"ש רבנו.
15 ביבמות סה א : אמר איהו איזיל אינסיב אתתא ואיבדוק

אשה אשה אחרת עליה ואבדוק עצמי שומעין לו (ל) ואם ילדה השניה ת תצא באר הגולה ת טור ומיוזרה דרנא.

ביאורי הגר"א

וש"פ ומ"ש איזיל ואבדוק כו' הוא ג"כ לענין כתובה אבל שיטת התוס' הנ"ל הוא לענין כפיית גירושין ואם לא ילדה כופין להוציא וליתן כתובה ואם לאו אין כופין להוציא וכתובה מלי עמידתי' אם מגרשה מרצונו יתן לה גם הכתובה וע"ל (סי"ד) [סי"ז] וזה"ל שם ס"ק (כ') [ת'] וכ"כ בתשנפת הראשון והגדילו הטור דאף אם תלד השניה יש לה כתובה לראשונה ואף שלשיטת הר"ף אין לה כתובה התם שהוא טוען נרי וכמ"ש רש"ל וז"ל ודלא כדמ"ס ס"ק י"א אל תלד התוס' לא מיירי צהכי וכן נטוש"ע למעלה לא כתב טענתו כלל עלי' כלום רק היל טוענת והמתנן הרכיב ב' השיטות וליתא. וער"ש שם ויש מתיראים

(ל) ואם ילדה כו'. טור שלהי הסי' וז"ל שם צל להוציא תוך עשר שנים צל כתובה ואומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם נאמנת וצריך ליתן לה כתובה כו' אם ירצה להוציאה וגם לאחר עשר שנים שכופין אותו להוציאה אם לא להפטר מכתובה שאומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם נאמנת וצריך ליתן לה כתובה כו' ואם הוא אומר אשה אחרת כו' ואם ילדה האחרת יוציא הראשונה בלא כתובה כו' ויש מתיראים דנדרים כו' ורב אלפס כו' ולמאי דפריש' כו' והוא שיטה אחרת דאין מחולק בגירושין אלא בכתובה והוא טוען נרי שהיא הגורמת והיא שיטת הר"ף והרמב"ן

ברכת אליהו

שהוא הגורם ומגיע לה כתובה. והיא שיטת הר"ף והרמב"ן וש"פ — שמחולק עמה לענין כתובה. אלא שהר"ף מפרש בשהה י' שנים, והרא"ש מפרש אפילו בלא שהה י' שנים. ומ"ש שם בגמ': אמר איהו איזיל אינסיב איתתא ואבדוק נפשי וכו', הוא ג"כ לענין כתובה — שהוא רוצה לבדוק עצמו ע"י שישא אשה אחרת, ואם יוליד ע"י אשתו השניה, לא יתן לראשונה כתובה. ולכן כתב הטור „שאם ילדה האחרת יוציא הראשונה בלא כתובה“.

אבל שיטת התוס' הנ"ל, שמש"ש בגמ': הוא אמר מינה והיא אמרה מיניה כו', הוא לענין כפיית גירושין — שהוא אומר מינה ואינו מחויב לגרשה, והיא אומרת מיניה וכופין אותו לגרשה. וע"ז אומרת הגמ', שאם אמר שרוצה לבדוק עצמו ולישא אשה אחרת, שומעין לו. ואם לא ילדה האחרת כופין אותו להוציא הראשונה וליתן כתובה, ואם לאו אין כופין להוציא. וכיון דלדברי התוס' כל השקלא וטריא דבסוגיין הוא רק לענין כפיית הגירושין, כתובה מאי עבידתיה. דממה נפשך, אם אינו רוצה לגרשה, הרי אין כופין אותו אם ילדה השניה; ואם מגרשה מרצונו, יתן לה גם הכתובה. וע"ל סעיף י"ז, ובאה"ג שם סק"ת שהביא בשם המ"מ, שכל שאינו מחויב להוציאה, אם רצה להוציאה יש לה כתובה. וכ"כ בתשובת הראש"ש כלל ח ס"ז — והביאו הטור — דאף אם תלד השניה, יש לה כתובה לראשונה. ואף שלשיטת הר"ף, אם תלד השניה, אין לה כתובה לראשונה התם שהוא טוען כרי שהיא הגורמת. אבל כשאינו טוען כרי שהיא הגורמת, צריך ליתן כתובה לראשונה, אף אם תלד השניה, וכמ"ש רש"ל¹⁶ וב"ח, ודלא כדמ"ס סק"א. אבל התוס' לא מיירי בהכי — שטוען שהיא הגורמת ורוצה להוציאה בלא כתובה. וכן בטוש"ע למעלה לא ב' טענתו כלל עליה כלום, רק היא

(ל) טור שלהי הסימן, וז"ל שם: בא להוציא תוך עשר שנים בלא כתובה ואומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם נאמנת וצריך ליתן לה כתובה כו' אם ירצה להוציאה וגם לאחר עשר שנים שכופין אותו להוציאה אם לא להפטר מכתובה שאומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם נאמנת וצריך ליתן לה כתובה כו' ואם הוא אומר אשה אחרת כו' ואם ילדה האחרת יוציא הראשונה בלא כתובה כו' עכ"ל. והוא מדברי הראש"ש ביבמות פ"ו סט"ו בתירוץ האחר. שהרא"ש הקשה שם, קושית התוס' שם סה א ד"ה שבינו כו' — הנ"ל בסק"ג — שאם נאמר דמיירי בלא שהה י' שנים, למח נאמנת, הרי בסוף נדרים אמרינן שאין האשה נאמנת לומר שאינו יורה כחץ, משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר. וע"ז ב' הרא"ש: ויש מתיראים דנדרים איירי כשהיא באה להפקיע עצמה מתחת בעלה בע"כ הלכך חיישינן שמא נתנה עיניה באחר אבל הכא דמיירי שהבעל רוצה לגרשה ובכתובה הוא דפליגי לא שייך הכא שמא נתנה עיניה באחר ורב אלפס מפרש לה דאמתניתין קאי דתנן נשא אשה ושהה עמה י' שנים דתני עלה יוציא ויתן כתובה והוא אומר מינה הוא דלאו בת אולודי היא ולית לה כתובה והיא אמרה דמיניה הוא דאינו יורה כחץ כו' שטרען טענת כרי כגון שהיא מפלגת שכבת זרע כו' ולמאי דפרישית אפילו בתוך עשר נמי והוא לא לגרשה בלא כתובה מחמת שהוא טוען טענת כרי שאינה ראויה לילד והיא אומרת מיניה איהי מהמינא דלעיניה נתנה באחר ליכא למיחש כיון דהיא אינה תובעת להתגרש, עכ"ל. והוא שיטה אחרת, דמש"ש בגמ': הוא אמר מינה והיא אמרה מיניה כו', אין מחולק עמה בגירושין — אם חייב להוציאה או לא, אלא שמחולק עמה בכתובה. שהוא טוען כרי שהיא הגורמת ולא מגיע לה כתובה, והיא טוענת

אדם וכו' — אם אמר איזיל אינסיב וכו' שומעין לו. וע"ל סק"א. 16 דברי רש"ל הובאו בטור הוצ' אל המקורות ירושלים תשי"ח, וז"ל: נ"ל דהכא איירי שהבעל בא להוציא וטוען טענת כרי לי שאינה יולדת כגון מפלגת ש"ז וכ"כ האשר"י אבל מ"ש לעיל בשאלת תשובה בהפוך הדף דלא גרעה כחה לענין כתובה אלא בג' אנשים היינו היכא שהבעל לא בא בטענת כרי שאינו יולדת אלא שבא לידע שהעכבה אינה ממנו ודו"ק, עכ"ל.

נפשאי אמר רב אמי אף בזו יוציא ויתן כתובה רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזניניה. ובבאה"ג סק"ש צ"ע כאן: כמימרא דרבא שם דף ס"ה ע"א. ורבנו שב' גמ' שם, כחונתו שמימרא דרבא: נושא אדם וכו' אינו דוקא במקרה זה של אמר איהו וכו', אלא הוא דין כללי שמוות לאדם לישא כמה נשים, וכמ"ל סימן א' ס"ט וכמ"ש סק"ד, וסימן ע"ז ס"ז וכמ"ש סק"ו. והגמ' שם אומרת דלרבא — דאמר נושא

באר הגולה

א סס. גמורת.

ב טור.

ג כ"כ התוס' סס

והרמ"ה סס בפסקיו.

הראשונה בלא כתובה ואם לאו יוציא שתיהן ויתן כתובה (לא) או ישא שלישי
אם אפשר א ליה למיקם בסיפוקיהו (לב) ג ויש מי שאומר שאם אמרה גם השני
שאינו יורה כחץ יוציא שתיהן ויתן כתובה (לג) ג ובכל גוונא אם ידוע שהוא עקר
והיא באה מחמת טענה יוציא מיד. הנה: (לד) וה"ה אם שה' י' שנים ולא ילדה ונאם
מחמת טענה שכופין אותו להוציא וליתן כתובה (לה) והתם לא מהני וזה שחומר לחזק עמו

ביאורי הגר"א

דקוף שונותיו או נשתה עמו כו' ו' חלל בידוע שהוא
עקר ח"ל לשה עשר שנים וז"ל כלן מיד וכל"ל נה"ל
נר"ש שם חלל שם (ס"ד) [ס"כ] כתב דמירי בשה כו'
וידענא כו' וכ"כ נשתנה כלל מ"ג סימן (ד') [י"ד]
ומ"מ דברי התוס' וטו"ש עיקר. (לד) וה"ה כו'.
ר"ל דגם כלן ח"ל לטענת שאינו יורה כחץ כמו בידוע
שהוא עקר: (לה) והתם כו'. דבריו אינן מונחין
דמי' דמחלק בין כלן למ"ש נש"ע שיש לו בנים מהני טענתו
ח"ל ולדבר' לענין כתוב' ולא כלן וליתא דגם כלן מהני

כו' וער"כ נגדרים ח"ל ח' וליכא: (לא) או
ישא כו'. שם נוסף חס כמה כו': (לב) ויש מי
כו'. הכל נטור שם ור"ל שם' ראשונה הוא הרמ"ה ס"ל
דוקא חס' שה' עם השניה עשר שנים ולא ילדה חלל הטור
חולק וכתב שא"ל חלל שאם אמרה כו' וגם הוא ס"ל שאם
לדוע לישא שלישי הרהר בידוע ע"ש: (לג) ובכל
גוונא כו'. ר"ל דח"ל כלן לומר שאינו יורה כחץ כיון
שהוא עקר ושם דילמא נאם כו'. ופי' תוס' שם ד"ה
ואי כו' כה"ג וכן בתוס' הכ"ל ד"ה שנינו כו' והס"ה

ברכת אליהו

(לב) הכל בטור שם. ור"ל, שם' ראשונה — הוא הרמ"ה —
ס"ל דוקא אם שה' עם השניה עשר שנים ולא ילדה יוציא
ויתן כתובה. אבל הטור חולק, וכו' שא"ש שיששה עם השניה
י' שנים, אלא שאם אמרה גם השניה שאינו יורה כחץ, יוציא
שתיהן מיד ויתן כתובה. וגם הוא ס"ל, שאם רצונו לישא
שלישית, הרהר בידו, ע"ש שכתב: ... רוצה לבדוק עוד
בשלישית שומעין לו.

(לג) ר"ל, דא"צ כאן לומר שאינו יורה כחץ, כיון שהוא
עקר, ודאי שאינה יכולה להבנות ממנו. והרא"י לדין זה
מבימות סה ב. ששם הגמ' רצתה להוכיח, שהלכה כר' יוחנן
בן ברוקה — שאשה מצווה על פו"ר — מ, עובדא דהוה קמיה
דרי' יוחנן בכנישתא דקיסרי ואמר יוציא ויתן כתובה ואי
ס"ד לא מפקדה כתובה מאי עבידתה? ודחינן: דילמא בבאה
מחמת טענה. ופי' תוס' שם ד"ה ואי כו', דמירי כה"ג —
בידוע שהוא עקר. ומוכח מכאן, שבידוע שהוא עקר, א"צ
לומר שאינו יורה כחץ. וכן בתוס' שם עמוד א ד"ה שבינו —
הנ"ל בסק"ג — כתבו: וההיא דסוף שמעתין וכו' איכא
לאוקמה בידוע שהוא עקר או כשהיה עמו י' שנים וכו'
עכ"ל. ומה אצל בידוע שהוא עקר, א"צ לשה עשר שנים.
וד"ש כאן המחבר: יוציא מיד. וכ"כ בזה"ל בראש שם פ"ו
ס"ו. אבל שם ס"כ ב', דמירי בשה עמה י' שנים וירקנא
ביה שהוא עקר. ומ' מדבריו, שאפילו אם הוא עקר, אין כופין
אותו להוציא תוך עשר שנים. וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל מ"ג
סי"ר. ומ"מ דברי התוס' וטו"ש עיקר [שבידוע שהוא עקר
א"צ לשה עשר שנים ויוציא מיד. ועב"ש סק"ו].

(לד) ר"ל, דגם כאן — כשאין לו בנים — א"צ לטענת
שאינו יורה כחץ, כמו בידוע שהוא עקר.
(לה) דבריו אינן מונחין. דמי' דמחלק בין כאן למ"ש המחבר
בש"ע, שאם יש לו בנים, מהני טענתו איילו ואבדוק לענין
כתובה, ולא כאן — כשאין לו בנים, וכפינן ליה משום פו"ר,
וליתא, דגם כאן מהני — לשיטת הר"י ולישטת, "יש מתרצים"
שברא"ש ביבמות פ"ו סט"ו, הנ"ל בסק"ל, כמ"ש. והר"י
וה"ש מתרצים מוקמי באין לו בנים. אלא שהם פי' הר"י

מוענת. ולכן כ' הטור בהתחלת דבריו, שאם ילדה השניה
צריך ליתן כתובה לראשונה, דשם לא מירי שהוא טוען
עליה ברי שהיא הגורמת. והמחבר הרכיב ב' השיבות, וליתא.
שהמחבר בתחילת דבריו לא כ' שהוא טוען עליה שהיא
הגורמת, וא"כ הרי נקיט כשיטת התוס', שכל החילוק בינו
לבינה הוא רק לענין כפיית גירושין, ולא לענין תשלום
הכתובה. וכאן כ': „ואם ילדה השניה תצא הראשונה בלא
כתובה" שזה כשיטת שאר הפוסקים, שטוען ברי עליה שהיא
הגורמת, והחילוק בינו לבינה הוא לענין תשלום כתובה.
והמחבר — שהולך בשיטת התוס' — ה' צ"ל: „ואם ילדה
השניה אין כופין אותו להוציא הראשונה. [נראה שמכאן
ואילך הוא ליקוט]. וער"ש שם מ"ש ויש מתרצים כו', שתירץ
שבגדרים מירי שהיא באה להפקיע עצמה מתחת בעלה
בע"כ, הלכך חיישינן שמא נתנה עיניה באחר; וביבמות
מירי שהבעל רוצה לגרשה, לכן לא שייך החשש שמא
עיניה נתנה באחר. וער"ש נגדרים צא"ה ד"ה ואיכא שהקשה ג"כ
מסוגיא נגדרים אסוגיא דיבמות. שבגדרים, „משמע, דמילתא
ידע בעלה מהימנא, משום דלא מחצצא ביה, ודלא ידע
בה בעלה לא מהימנא"; וביבמות משמע איפכא, דאמרין
שהיא נאמנת בטענה שאינו יורה כחץ, משום „היא קים
לה ביורה כחץ, ואיהו לא קים ליה ביורה כחץ", משמע
דמשום דלא קים ליה מהימנא, הא קים ליה לא מהימנא.
וע"ז כ'—כעין תירוצו „היש מתרצים" שברא"ש—ו"ל: תירץ
הרמב"ן ז"ל דלא דמיון אהדי דהתם (ביבמות) איהו הוא
דקמפיק לה ומפסיד לה כתובתה הילכך אי תרוויהו קים להו
ליכא למימר דאיהי מהימנא משום דחזקה אין אשה מעוזה
בפני בעלה דכי אמרינן הכי היכא דאיהי בעיא לאפוקה
נפשה מבעלה דאיכא העזה טובא ואי לא דקושטא אמרה
אינה מעוזה אבל התם (ביבמות) דאיהו בע"ל לאפוקה נפשה
מעוזה ומעוזה אבל כיון דאיהי קים לה ואיהו לא קים ליה
אינו בדין שיוציאנה ויפסיד כתובתה בטענת שמא, עכ"ל.
(לא) ביבמות סה א: נושא אדם כמה נשים על אשתו [ועמ"ש
בסק"ט].

ולאח אחרת דמיא לא אצדה הראשונה כתובתה (לו) האיל ולא הוחזקה. גנ' אגשים (לוי) והא
לזריכה לטעון צאינו יורה כחן היינו שידוע שהיו לו כבר נשים אז תלין צדידה אם לא שטוענת
שאינו יורה כחן (לו) אז נצטל השלישי שכבר הוחזקה (כך נראה סגרת הטור והוא מסקנת התו')

ביאורי הגר"א

שהה י"ל כתובה כמ"ש נס"י"ז אלל אם הוחזקה א"ל כתובה
דאף מהראשונים א"ל כתובה אם לא גבתה כמ"ש נס"י"ז
ואף להחולקים אם כלן מודי והוה התילוק בין תי' הר"ש
לתי' הרי"ם שם נחום' דרי"ם מיירי בלא הכיר זה ומיד:
(לוי) **הוא דצריכה** כו'. בקושית תוס' ור"ש דלי נסתה
י"ש א"צ לומר (שיורה) [שאינו יורה] כחן אלל דוקא
נ"ל נשים כו' ואף לטענה א"ל כתב"ש ושם והר"ם שכתב
מחמת טענה הוא צו"ה אלל כופין להוציא נסתה י"ש
כתב"ש סי' א' ס"ג נסתה אלל מחמת טענה כופין ודאי
וכ"כ האחרונים: (לו) **או בבעל** כו'. (כתב)
[כתי'] הר' שמואל נתוס' אם והר"ש וכ"כ הראשון
נסתה אלל הרשניא והר"ש ונ"י נסתה המפרשים חולקין
ע"ז דכיון שכבר הוחזקה לאו כל הימנה להחזיקה לגבות

לשיטת הר"י"ף ויש מתרנים שגר"ש כתב"ש והר"י"ף ויש
מתרנים מוקמי צאין לו נשים אלל שהם פי' הר"י"ף
נטענת ודאי וכמ"ש ושם כלן מהני ואין חילוק אלל
נצטל מ"מ כפיין להוציא ולא מהני טענת מינה ואיזול
ואצדוק אלל לענין כתובה משא"כ נצדרי הש"ע צ"ל נשים
והוא בלא מחמת טענה דמהני אף לענין הגט. ודבריו נע"מ
והנה כלן ו' שיטות תי' התוס' דמ"ש היא אומרת מיניה
כו' איזול כו' מיירי צ"ל נשים וכו' ו' שיטות לאחר עשר
או בתוך עשר. ושיטת הר"י"ף צ"ל נשים אלל לטענת
כתובה וכו' ו' שיטות נ"כ לאחר עשר או בתוך עשר. ושיטת
הר"ש ורי"ם נצטל השלישי. ולענין כתובה ונ"כ ו' שיטות
אחר י' או תוך י': (לו) **הואיל ולא** כו'. הוא כתי'
הר"ש נר חיים שם נחום' ור"ש והיינו נסתה נצטל

ברכת אליהו

שבינו וברא"ש שם פ"ו סט"ו הנ"ל בסקל"ה. והיינו בהכירה,
דכלא שהה י' שנים יש לה כתובה, כמ"ש בס"י; אבל אם
הוחזקה אין לה כתובה, דאף מהראשונים א"ל כתובה אם
לא גבתה, כמ"ש בס"י. ואף להחולקים שם, וסוברים שאפילו
אם לא גבתה עדיין הכתוב' מהראשונים יש לה כתובה
מהראשונים, כמ"ש ע"ש הבי"ש בסקל"ד, היינו דוקא משום
דלגבי י' הראשונים עדיין לא היתה מחזקת, אבל כאן מודי
דלגבי שלישי כבר הוחזקה ואין לה כתובה. וזהו החילוק בין
תירוק הר"ש לתירוק הרי"ם שם כתוס'. דרי"ם מיירי
בלא הכיר בה ומד. ור"ש מיירי בהכיר בה ולאחר ששהה
עמה י' שנים. ולדברי הבעל שמניעת ההולדה מינה, א"צ
ליתן לה כתובה. ואעפ"י שהכיר בה, מ"מ כיון ששהה עמה
י' שנים ולא ילדה, הרי הוחזקה בג' אנשים ששהה עמה
כל אחד י' שנים ולא ילדה. ורק אם בא השלישי לגרשה
תוך י' שנים, יש לה כתובה מן השלישי אם הכיר בה.
ולטענתה — שמניעת ההולדה ממנו שאינו יורה כחן — יש
לה כתובה, מאחר שאין המניעה ממנה.

(לוי) בקושית תוס' ביבמות סה א ד"ה שבינו ורא"ש שם
פ"ו סט"ו, דאי בשעתה י' שנים, א"צ לומר שאינו יורה
כחן, אלא דוקא ביש לו נשים וכו' כמ"ש בסק"ג. ואף
לפנינו א"צ, כמ"ש ושם — שבאין לו נשים א"צ שתבא
מחמת טענה, שהרי כופין אותו מחמת פור', כיון ששהה י'
שנים ולא ילדה. והרב שכתב, ובאה מחמת טענה, הוא כוה"ז
— שאין כופין להוציא בשעה י' שנים, כמ"ש סי' א' מ"ג
בהנה: ואפילו בנשא אשה ושהה עמה י' שנים לא נהגו
לכוף אותו לגרשה אעפ"י שלא קיים פור' [ועמ"ש סק"ו].
אבל אם היא באה מחמת טענה כופין ודאי, וכ"כ האחרונים.
(לו) כתירוק הר' שמואל כתוס' ביבמות סה א ד"ה שבינו
והרא"ש שם פ"ו סט"ו הנ"ל בסקל"ו. וכ"כ הראשון בהשגות
בה' אישות פט"ו ה"ט. אבל הרשב"א והרא"ה ונ"י שם
בשם המפרשים חולקין ע"י, וסוברים שא"ל כתובה בטענת

בטענת ודאי, וכמ"ש, וגם כאן מהני. ואין חילוק אלא
דבכאן — בא"ל נשים — מ"מ כפיין להוציא, ולא מהני
טענת מינה ואיזול ואצדוק, אלא לענין כתובה. משא"כ בדברי
הר"י"ף — כ"ל נשים — והיא באה מחמת טענה, דמהני אף
לענין הגט. ודברי הגה צ"מ. והנה כאן ו' שיטות. דיבמות
סה א אמרינן שהיא נאמנת — כהוא אמר מינה והיא אמרה
מיניה. וקשה ע"ז מסוף נדרים, דאמרינן דלמשנה אחרונה
אינה נאמנת, דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר. וע"ז יש ו'
שיטות: א"ב' תירוק התוס' שם ד"ה שבינו, דמ"ש שם
היא אומרת מיניה כו' איזול כו', מיירי כ"ל נשים, וטוענת
שאח"כ נתקלקל. וכו' ב' שיטות: לאחר עשר, ולכן לא
חיישינן שמא עיניה נתנה באחר. והא שאין כופין אותו בלא
טענתה שאינו יורה כחן, הוא משום שיש לו נשים. או
בתוך עשר, והא דלא חוששין שמא עיניה נתנה באחר, משום
שבאה מחמת טענה; וההיא דנדרים באינה באה מחמת טענה.
ג"ד' שיטת הר"י"ף בא"ל נשים, וכאן לא מיירי לענין כפית
הגט — ששידך החשש שמא עיניה נתנה באחר, אלא מיירי
לענין טענת כתובה. וכו' ב' שיטות נ"כ: לאחר עשר, או
בתוך עשר, והם מחולקים, שהוא אומר מינה ולא מגיע לה
כתובה, והיא אומרת מיניה ומגיע לה כתובה. וע"ז אמרינן
שהיא נאמנת, ולא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר, מאחר
שהיא אינה תובעת להתגרש. וע"ז אמרינן בגמ', שאם אמר
איזול ואצדוק נפשיא שומעין לו, ר"ל שטענה זו מהני לענין
כתובה. ה"י' שיטת הרא"ש ורי"ם שם בתוס', דמיירי
בבעל השלישי ולענין כתובה. ונ"כ ב' שיטות: אחר י' ובהכיר
בה, והוא אומר מינה ולא מגיע לה כתובה, והיא אומרת
מיניה ומגיע לה כתובה. או תוך י' מיירי בלא הכיר בה,
והוא אומר מינה ולא מגיע לה כתובה, מאחר שנשאת לשלישי
ולא ה' לה נשים, והיא אומרת מיניה ולא הפסידה כתובה
מאחר דחזיא ליה כיון שאינו ראוי לבנים.

(לו) הוא כתירוק הר"ש כ"ר חיים ביבמות סה א כתוס' ד"ה

באר הגולה

ד טור וכ"כ התוספות
שם ריש דף ס"ה מורה
המנוגה והר"ל בנשו'
כלל מ"ג וכתבונות
שנסוף ספר נשים כיון
שטוענת טענה שבעל
יודע אם הוא חותם אם
לאו לא היתה מעיזה
פניה בפניו כיון שהוא
מכחישה. ה שם וכתבונות הר"ל שם.

והאשר"י.

ז (לה) ד אם טוענת אין לו גבורת אנשים לבא עליה ושואלת גט
והוא מכחישה ו"א שהיא נאמנת (לט) (ואפילו לא שהיא י"ש) (טור) (מ) וכופין אותו
להוציא מיד (מא) ולא יתן לה כתובה ה ואם מגרשה מעצמו בלא כפיה יתן לה כתובה
(וי"ל דלע"פ שיכול לבעול אחרת לריך ליתן לזאת הכתובה האילו ולא יכול לעל עליה יכולה
לומר ונסרתי ענוני לך ומה לעשה לך יותר (נ"י דשם ל"ה) (מב) ו בד"א כשאינה תובעת
כתובתה אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין.
הגה: (מג) וי"ל דנזנן הזה שיש נשים חלופות אינה נאמנת (ומדכי פרק י' יוחסין) ומימי
ז שם ושם ונת' שם והרש"ל כתבונות שם גדולי רבני ארפת.

ביאורי הגר"א

כ' ואם מגרשה כו'. טור וכ"כ הר"ל שם בכלל (מ"ג)
[מ"ג] ס"י"ב וכ' דהא דר"ה דנאמנת דוקא לגבי נפשה
להפקיע איסור אי"ל לנזי כתובה להפקיע ממון לא
מהימנא ואי"ל כה"ג מספר כתובה כו' והוא כס' האחרונ'
בס' י"ז ס"ב וי"ל דאינה נאמנת לענין כו' אצל כל
הפוסקים חולקין וזה כמש"ש וכ"כ הרש"ל והר"ז
ס' קכ"ז נהד"ל כאן: (מב) בד"א כו'. תוס' שם
ד"ה (נמי) [כי] מלאתי כו' וכמש"ש ק"י"ז א' וכנ"ל:
(מג) וי"א דבזה"ז כו'. כמש"ס ס' י"ז ס"ב נהג"ה וי"ל

כתובתה: (לה) אם טוענת כו'. תוס' סד"ה הכ"ל
ומי"ש פנדרים ל"א א' אר"ה ת"ש כו' אצל לפי פירוש
הירושלמי שם והגילו הר"י בנתי' שם ד"ה השמים שפי'
הנתי' אינה נאמנת למטה האחרונה ומי"ל קי"ל כנז'
דיון וערש"ל סיון תרכ"ח: (לט) ואפילו לא
כו'. מדברי התוס' שז' אפילו למטה אחרונה ונחכי מיירי
שם כמש"ש נת' תינו' כו' ולי לא כו': (מ) וכופין
כו'. כנ"ל נס"ג וכן הדיון כו' וכ"כ נת' ד"ה כי והיכי
שהיה כו' כיון דל"י כלל כו': (מא) ולא יתן

ברכת אליהו

שהה (י' שנים) גיחוש שמא עיניה נתנה באחר כמשנה
אחרונה דסוף גדרים כו' עכ"ל. וע"ז כתבו בסוף דבריהם,
שבכה"ג נאמנת אפילו למשנה אחרונה. ומ' מכאן שאפילו
לא שהתה י' שנים היא נאמנת.
(מ) בנ"ל בס"ג: וכן הרין למי שאינו רוצה לשמש. [ועמש"ש
סק"ן]. וכ"כ בתוס' ביבמות סה ב ד"ה פי, וז"ל: והיכי שהורה
הבעל שא"י לבעול פסק דצריך ליתן גט וכו' כיון דא"י כלל
לקיים לה עונה וכו' עכ"ל. והו"ה כאן כיון שהיא נאמנת כופין
אותו להוציא מיד.
(מא) טור. וכ"כ הרא"ש בכלל מ"ג ס"י"ב. וז' דהא דרב
המנוגה דנאמנת לומר גרשתני, דוקא לגבי נפשה — להפקיע
איסור א"א, אבל לגבי כתובה — להפקיע ממון לא מהימנא;
ואי"א כה"ג מספר כתובה נלמד, לכשתגשאי לאחר תטלי מה
שכתוב ליכי, כיון שהוא מכחישה. והוא כס' האחרונה בס'
י"ז ס"ב בהגה — לענין האומרת גרשתני: — וי"א דאינה
נאמנת לענין ממון כלל. ועמש"ש. אבל כל הפוסקים חולקין
בזה כמש"ש. וכ"כ הרשב"א בתשוב' ח"א סימן תרכ"ח וסימן
אלף רנ"ה, והר"ב"ש ס' קכ"ז כהדיא כאן, שאם טוענת
שאיין לו גבורת אנשים יוציא ויתן כתובה.
(מב) כ"כ תוס' ביבמות סה ב ד"ה פי, וז"ל: כן מצאתי
בתשובה אחת שפסק ריצב"א על אשה שהיתה טוענת על
בעלה כי אין לאיש גבורתו כו' דלא מהימנא מדרב המנוגה
כיון שהיתה תובעת כתובה וכו' עכ"ל. וכמש"ש ק"ז א —
לענין אשה האומרת מת בעלי — שאם אמרה תנו לי כתובתי,
אף להנשא אין מתירין אותה, ובנ"ל בסקכ"ד.
(מג) כמש"ס בס' י"ז ס"ב בהגה — לענין האומרת גרשתני: —
וי"א עוד דבזה"ז דנפשי חוצפא ופריצתא אינה נאמנת אלא
לחומרא דאיתרע חוקה דאינה מעיזה [ועמש"ש סק"ט].

אינו יורה כחץ, דכיון שכבר הוחזקה, לאו כל הימנא להאמינה
— שאינו יורה כחץ — לגבות כתובתה.
(לה) תוס' ביבמות סה סד"ה שבינו הנ"ל. בסעיף ו'. ממש'
פנדרים צא א: איבעיא להו אמרה לבעלה גרשתני מהו,
אמר רב המנוגה ת"ש האומרת טמאה אני לך, דאפילו למשנה
אחרונה דקתני לא מהימנא התם הוא דמשקר' דידעה דבעלה
לא ידע בה אבל גבי גרשתני דידע בה מהימנא, דחזקה אין
אשה מעיזה פניה בפני בעלה. ועפ"ז כתבו התוס' ביבמות
שם, שגם בטענה שאין לו גבורת אנשים — כיון שבעלה
יודע בה אם היא משקרת — היא נאמנת, לפי שאין אשה
מעיזה פניה בפני בעלה. וזה אם נפרש שמ"ש פנדרים צ ב
במשנה: „שמים ביני לבינך“, היינו שטוענת שאינו יורה
כחץ. אבל לפי פירוש הירושלמי שם פ"א ה"ב — והביאו
הר"י במתני' שם ד"ה השמים — שפירוש המתני' הוא, שהיא
טוענת שאינו בא עליה, אינה נאמנת למשנה האחרונה שם,
אע"פ שטוענת דבר שבעלה יודע בה שמשקרת. ומי"ל קי"ל
כנמי' דיון. וערש"ל ח"א סימן תרכ"ח. [ושם כתב מקודם
שהיא נאמנת, ואח"כ הביא פירוש הירושלמי שטוענת שאינו
בא עליה מפני שאינו יכול. וכ' שם: אפילו לפירוש הירושלמי
יראה שיעשה סעודה או סעודות ודברים של פיוס שאם הי'
כעס בלבה יסור ע"י הפיוס ולפי ראות עיני הב"ד עד כמה
יהי' זמן הפיוס ופייסה ולא פייסה כופין או להוציא או
ליתן כתובה כך דעתי נוטה אלא שיש לחוש על הירושלמי
וכו' עכ"ל. וע"ל סקמ"ה ולעיל סימן ע"ז סקמ"א ועט"ז סק"ן].
(לט) מדברי התוס' ביבמות סה ד"ה שבינו — הג"ל בסקל"ח
— שכתבו אפילו למשנה אחרונה פנדרים צ ב, בכה"ז היא
נאמנת, כיון דידע בה דמשקרא, ואין אשה מעיזה פניה
בפני בעלה. ומש"ש התוס' שנאמנת, בהכי מיירי שם —
שלא שהתה י' שנים, כמש"ש בתוס': תימה כו' ואי לא

באר הגולה

ז שם צמח תשנח
הרא"ש כלל מ"ג סימן
י"ג.

נחוקם שיש חמתלחות ואומנות שחומרת חמת נאמנת (מהרי"ק שורש ע"ג) ואם יש לתלות שלא יכול לנצל עליה נשום שרחמה צר והיא בתולה שלא יכול לנצל עליה חמת רכות שני וחולשתו חולין נזה ואין כופין להוציא (תשו' הריצ"א סוף אישות) (מה) וי"א דלפילו צמקום שאין כופין אותה וי"א אין כופין אותה להתפיים עמו ואין זנין אותה כדי מורדת אלא מאריכין הדבר עד שיתפסרו או עד שישהה י' שנה ולא חלד (מהרי"ק שורש קל"ה וצ"י צמח הרש"א) (מו) וה"ה אם קידש אשה ואסורה להנשא לו ולאחר כופין אותה להוציא (תשו' הרא"ש כלל מ"ג) (מז) אם טוענת שבעלה אינו שוכן עמה ואינו צל עליה דינה כדין טוענת שאין לו גבורת אנשים. ח (מה) ז אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו

ביאורי הגר"א

ח' אל השתא מינך חיפסלא זיל כו' אלוה כיון דל"י לכונסה כופין שיפטור: (מז) אם טוענת כו'. כמ"ש צמ"ג ומהיונאל כמ"ל דלא כירושלמי וכמ"ל: (מח) אם ידוע כו'. דאין לו לנצל אלא רשותה מפני ציטול עונה כמ"ש צמק אע"פ ומנדין ומכין ע"ז דלע"ג דללו שאין צו מעשה מ"מ לא גרע מודר שהוא מדר"ם שמכין ומנדין עד שיקיים ואם הוא מעממו כדי להנצל מזה יגרש אין זה גט מעשה שהרי אין כופין אותה על הגט כלל כו'. כן פ' הריצ"א דברי הרא"ש והטור כאן צמ"ג קכ"ז.

עד כו': (מד) ואם יש לתלות כו'. תוס' גד"ה הנ"ל ועריצ"א ס' קכ"ז: (מה) וי"א כו' אלא כו'. כמ"ש צמק דרך נקשה וכמ"ל ס' ע"ז ס"ד וכפ"י הירושלמי שם דלע"ג דאין הלכה כירושלמי דנאמנת נזה וי"א לנדין דאף צמק דל"ה נאמנת וכן לפי גמ' שלנו דל"ה י"כ: (מו) וה"ה כו' ולאחר כו'. הרש"א ס' א"ף דל"ה ושם המעשה צמק שתי צנותיד לשני בני כו' דל"א להנשא לא לכן ולא לאחרים וכתב שכופין וכמ"ל צמקנת אל גבורת כו' ומנדין שם ק"י

ברכת אליהו

איפסלא זיל חלוק לה חליצה מעליא כי היכי דתשתי לעלמא. אלמא כיון דא"י לכונסה כופין אותו שיפטור אותה, [וכמ"ל סימן קס"ט סנ"א, וכמ"ש ש"ס קמט. והוא הדין כאן כיון שהן אסורות מחמתם מלהנשא לעולם בין להם בין לאחרים, כופים אותם ליתן גט. וצ"ל סימן ל"ז סקנ"ג].

(מז) כמ"ש צמ"ג שכופין למי שאינו רוצה לשמש, וכמ"ש סק"ז. ומהימנא, כמ"ל בס"ז, דלא כירושלמי, וכמ"ל בסקל"ט. (מח) דאין לו לצאת בלא רשותה מפני ציטול עונה כמ"ש צמ"ג אע"פ [בכתובות סא ב במשנה: התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות כו' הפועלים שבת אחת וכו', וכמ"ל סימן ע"ז ס"ה]. ומנדין ומכין ע"ז. דלע"ג דלאו שאין בו מעשה, מ"מ לא גרע מודר שהוא מדר"ם, שמכין ומנדין עד שיקיים. ואם הוא מעממו — כדי להנצל מזה — יגרש, אין זה גט מעשה, שהרי אין כופין אותו על הגט כלל כו'. כן פ' הריצ"א בס"מ קכ"ז דברי הרא"ש בתשוב' כלל מ"ג ס"ג והטור כאן, ע"ש שהאריך בזה. וע"ל סנ"א: וי"א שכל מי שלא נאמר בו בתלמוד בפירוש כופין להוציא אלא יוציא בלבד אין כופין בשוטים כו' אבל מי שאינו מקיים עונה יכולים לנדותו ולהחרמו שיקיים עונה או שיגרש כי אין זה כפיה רק לקיים עונתו וכן כל כיוצא בזה. ועמ"ש. וכפ' הרא"ש ובתשובה, שכל מי שלא נאמר בו בתלמוד בפירוש שכופין אותו, אין כופין אותו בשוטים, אבל כופין אותו לקיים עונתו. וכן מה שכתב כאן שכופין אותו, אינו ר"ל שכופין אותו על הגט, אלא שכופין אותו לקיים מצות עונה, ואם מחמת זה יגרש אותה אין זה גט מעשה.

(מד) תוס' ביבמות סה ב בד"ה כי הנ"ל בסק"מ, וז"ל: ואם א"י לבעול מחמת שרחמה צר כתב דאם המתין ג' שנים דימתין עוד שנה ואף על הקישוי כתב שאין לה למהר לסתור בנינם כי רחמי שדי מרובים וכו'. עכ"ל. ועריצ"א סימן קכ"ז [שג"כ פסק כמ"ל. וסיים שם: ובכל אלו הדרכים יוכלו הדיינים לדבר על לבה ולרצותה למען ירובקו יתלכדו ולא יתפרדו לפי שקשין גרושין אמנם אם היא תאמץ לבבה ולא תרצה להיות עמו עוד אין חוסמין אותה כל שאמרה כן בב"ד ובפני בעלה יוציא ויתן כתובה וכו'. לא שיהיה כופין אותו על הגט שכבר הסכימו כל האחרונים ז"ל דבכ"מ שאמר יוציא ויתן כתובה אין כופין על הגט וכו' עכ"ל] ז.

(מה) כמ"ש צמק דרך נקשה, וכמ"ל סימן ע"ז ס"ד [ועמ"ש ש"ס מ"א, מ"ג]. וכפ"י הירושלמי שם פ"א ה"ב, ד, השמים ביני לביןך". היינו שטוענת שאין לו גבורת אנשים. ואע"פ דאין הלכה כירושלמי, דאנן פסקינן שהיא נאמנת בזה, כמ"ל סקל"ט, מ"מ למידן דאף בדבר דאינה נאמנת, אין כופין אותה וכו', אלא עושים דרך בקשה. וכן הדין לפי גמ' שלנו, ד, השמים ביני לביןך". היינו שטוענת שאינו יורה כחץ. (מו) מקור דין זה הוא בתשוב' הרישב"א ח"א סימן א"ף דל"ה¹. ושם המעשה כאמר שתי צנותיד לשני בני כו' דל"א להנשא לא להן ולא לאחרים. וכ' שכופין אותם ליתן גט, וכמ"ל במוענת א"ל גבורת אנשים כו' ואמרינן ביבמות קו א בההוא יבם דאתא לקמיה דר' חייא והטעהו וא"ל חלוק לה ובכך אתה כונסה לבתר דחלץ לה א"ל השת' מינד

18 ולא כמו שצוין ע"ז בדפוסי השו"ע: תשו' הרא"ש כלל מ"ג. והציון של תשובת הרא"ש, צ"ל על הדין השני בהגה: אם טוענת וכו', כמ"ש בערוך השלחן ס"ב. ועד"מ סק"ז.

17 ראה מה שאריכו בדברי הריב"ש בפד"ר כרך א' עמוד 86, כרך ג' עמוד 84 וכרך ה' עמוד 242. ואכמ"ל כי אין הדברים נוגעים ישירות בהבנת דברי רבנו כאן.

באר הגולה

ח ג"ז סס נשמו.

ט סס.

ס"י משנה וברייתא

יבמות דף ס"ד ע"א.

י פסוק נכתובות דף

ע"ז ע"ב.

שקודם שילך יגרש אותה לזמן.

ט (מט) ח אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד

במקום שנשאת מפני סכנת נפשות (ג) כופין אותו לגרש. (כי היא חיה חיה נריכה ט ללכת אחריו).

י טי נשא אשה ושהתה עמו י' שנים ולא ילדה יוציא ויתן

כתובה (נא) או ישא אשה הראויה לילד (נב) ואם לא רצה כופין אותו עד שיוציא

י ואם אמר איני בועלה והריני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתיחד עמה (נג) בין

שאמרה היא בין שאמר הוא אין שומעין לו אלא יוציא וישא אשה הראויה ללדת.

הנה: (נד) ויאל דכ"ז ללא הוליד כלל לאל אם הוליד זרע קיימא לע"פ שלל קיים עדיין פריה

ביאורי הגר"א

וכן פירש"י שם ד"ה אינו רשאי כו' וכ"י וס"פ וי"ט
 ח"ר לנטל ולק"י יגרש' וכמ"ש נגמ' חז"ל וחזקת כו'
 וכ"ל: (נב) ואם לא כו'. כרב תתליפ דסקלו
 וטרו שם חז"ני הר"מ שם: (נג) בין כו'. שם
 הכל לע"פ כו' וכ"ש נאמר הו"ל: (נד) וי"א דכ"ז
 כו'. ומקאמר ילדה ומיהו דוקא זרע קיימא כמ"ש
 הפילה מוכה כו' וזירושלמי ה"ל ננים ומתו מונה משה

ע"ש וע"ל סכ"ל וי"ל כו' וכפ' הרמ"ש ונתענה:
 (מט) אם כו' כי כו'. כמ"ש בסוף כתובות ג' ארצות
 כו' וע"ל ס' ע"ה ס"ל ונהג"ה: (ג) כופין כו'.
 ז"ל ג"כ כ"ל וכמ"ל דכל שזינו ופורש נהדיא נגמ'
 כופין אין כופין ולע"פ דמונע תשומע ומזונות כופין
 כמ"ש בס"פ וי"ט וחוס שזינה רוצה ללכת אחריו לא
 יתאמר נהדיא דכופין: (נא) או ישא כו'. הר"ף

ברכת אליהו

וכנ"ל [בס"ו]. ועב"ש סק"ג].

(נב) איתא בכתובות עז א: אמר ר"י אר"א כו' אבל נשא
 אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה אין כופין אותו, ורב
 תחליפא בר אבימי אמר שמואל אפילו נשא אשה ושהה עמה
 י' שנים ולא ילדה כופין אותו. וז' הר"מ שם דק"י"ל כרב
 תחליפא, משום דאמוראי אחרני שקלו וטרו שם אליבא
 בגמרא.

(נג) בכתובות עז ב: הפא אע"ג דאמרה דייגרא בהדיא
 בסהדי לא שבקינן לה. וב"ש באמר הוא.

(נד) תנן ביבמות סד א: נשא אשה ושהה עמה י' שנים
 ולא ילדה אינו רשאי לבטל. ומקאמר: ולא ילדה, מ' דוקא
 אם לא ילדה כלל אבל אם ילדה — אע"פ שלא קיים עדיין
 פו"ר — אין כופין להוציא. ומיהו דוקא זרע קיימא, כמ"ש:

סבל מכאובים במקומו, שג"כ בתב — בסברת הישועות יעקב
 הנ"ל — ואף שאונס רחמנא פטריה היינו שהבעל פטור מלקיים
 אבל לא אמרינן אונס רחמנא חייב לדידה. וסיים שם: וכתב
 מהותני דכאן ביש ליה מחמת חשש סכנה גם הריב"ש מודה ואני
 אומר נהפוך הוא שגם תה"ד מודה שא"י לכופה שהרי עיקר טעמו
 של תה"ד שבדאי כל הנשים בוחרות יותר טלטול המקום
 מלסכול עוני וכו' והיינו בדוחק עניות שגם האשה בדוחק אמרינן
 דעתה שיתור נוח לה להיות במקום אחר מלסכול עניות אבל
 בהיות דין הוא סובל מכאובים אבל איהי היא בהרחה ומה
 איכפת לה בדידה לצאת ממקומה וכו' עכ"ל. ובפ"ת שם סק"ג
 הביא דברי הרי"ב, וכתב ע"ז: לפי קוצר דלתי אין סברה זו
 ברורה כ"כ כי מאחר שיה"ל לו מכאובים בחשש סכנה מסתמא
 לא יוכל להשתכר ותרוויחו איתנהו בה.

ובענינו, לפי סברת הנו"ב והישועות יעקב נוחא הא שכ'
 כאן בשו"ע: כי היא אינה צריכה ללכת אחריו. ואפילו לדעת
 החולקים עליהם, אפ"ל דכאן מיירי שהוא הכניס עצמו בסכנת
 נפשות, לכן כה"ג — אף שעכשיו הוא אונס — אינה צריכה
 ללכת אחריו. ועיין בפ"ת סקכ"ד ובשו"ת עונג יו"ט סימן קס"ו,
 קס"ה, ואכמ"ל יותר. ועיין בתשובת הרא"ש כלל מ"ג ס"א, שכפי
 הנראה, זה המקור לדין הג"ל שבשו"ע. ושם אין משמעות, אם
 מדובר, ש הוא הכניס עצמו בסכנת נפשות. ועמ"ש בפד"ר
 כרך ח' עמוד 127.

(מט) כמ"ש בסוף כתובות קי א: ג' ארצות לנשואין כו'
 אין מוציאין מעיר לעיר כו'. וע"ל ס' ע"ה ס"א ובהג"ה¹⁹.

(ג) צ"ל ג"כ כנ"ל בסק"מ, שאין כופין אותו לתת גט, אלא
 כופין אותו לקיים עונתו, ואם מחמת זה יגרשנה אין זה גט
 מעושה. וכמ"ל, דכל שאינו מפורש בהדיא בגמ' „כופין“,
 אין כופין. ואע"פ שמונע תשומע ומזונות כופין, כמ"ש בס"פ,
 מ"מ משום שאינה רוצה לצאת אחריו, לא איתמר בהדיא
 דכופין.

(נא) הר"ף ביבמות ספ"ו. וכן פירש"י שם סד א ד"ה אינו
 רשאי לבטל, וי"ל: אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה.
 וכ"כ ג"ז שם וס"פ. וזהו מ"ש שם במשנה: נשא אשה ושהה
 עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל. ולק"י: יגרשנה.
 ובמש"ש בגמ' סה א: אייל אינסיב אחתא ואבדוק נפשאי,

19 נראה שכונת רבנו להא שמובא שם (ע"ש בביאור הגר"א)
 המחלוקת אם המשנה מיירי בכפיית האיש או בכפיית האשה.
 אבל לכו"ע אינה צריכה ללכת אחריו מארצה כמבואר שם. ויתכן
 שכונת רבנו — בציינו להגה שם — להקשות, ששם כ' י"א
 שאם לא יוכל להחיות ולפרנס עצמו כופין אשתו שתלך עמו
 למקום שירצה. וע"ש בביאור הגר"א סק"ו ובבאר היטב סק"ט
 ובלשכת הסופרים. ובכנה"ג סימן ע' הג' הטור אות ו' הביא דם
 הרש"ך ח"ב ס' ל"ז הר"ם דר' בוסין בתשו' כ"י ס' ג"ה: אדם
 שרוצה לצאת מעירו לרור בארץ אחרת בשביל שאינו מתפרנס
 בעירו ואשתו אינה רוצה אינו חייב בשאר כסות ועונה. והביאו
 הבאר היטב שם סק"א. ובשו"ת מהרש"ם אבה"עו סימן קנ"ה כי
 בגדול מתירא מן התורגמים מפני שמועתו רבה ומעללים עליו
 עלילות ברשע לאכזר, את ממונו שהיו ע"ס הבעל שיכול להוציאה
 למקום אחר. ובשו"ת מהר"ט ח"א סמ"ז כי בשאלה שהעכו"ם
 היו מתעוללים עליו מסעם שאביו ה' לו עסק בממון המלך. אם
 יתברר דבר זה ודאי יכול להוציאה ממזרים לעיר אחרת שיהא
 כיוצא בה'. והביאו הבאר היטב סק"ה. ובישועות יעקב
 שם פירוש הקצר סק"ב כתב ע"ז: ואני מסתפק בדבר זה מאד
 דנהי דהוא אונס מ"מ הוי בגדר אונס רחמנא חייבה ללא אמרינן
 בודאי וכו' עכ"ל. ובכנה"ג שם הג' הטור אות י"ח הביא דברי
 הר"ם גאלנטי סימן מ"ד. „אם יש סכנה לרור במקום שהתנה עמה
 שלא להוציאה אפילו שתהנה בפ"י שיכול להוציאה למקום אחר.
 ועיין בשו"ת נוי"ב מהדורא קמא אה"עו סימן ס"ו בגדול שהבעל

באר הגולה

ב רח"ט כ"ט פ"ט ו"ח ח"א
וכתב ה"ה שהיה
מנוול צירושלמי.
ל נרייתא בגבלי יצמות
ד"ד ע"א.

מ טור נ"ט א"י
הר"ש ופרש"ט הטעם
שלא תולין להם הטעם
שגם להם להיחלץ
חולים או חנוכים גם
מנעם מלהוליד.
ג ט"ז נ"ט.

ס פשוט ט"ז נ"ט
דף ט"ז ע"ב.
ע כפירוש רש"י ט"ז
דמאל לא זכר ליננות
ומנעם.
פ ויחלץ דרני א"י

ורביה אין כופין להוציא (ריב"ש סתם ט"ו) וע"ל סימן ט' דנזקין הזה אין נוהגין לכופ כלל ונחלקין
הא"ש לומר שידוע נענשו שאינו מוליד ואין כופין אותו לישא אשה (כ"י פרק הגל על יצמות).
יא (נה) כ הלך בסחורה בתוך י' שנים ל או שהיה הבעל חול' או שהיה' היא חול'
(נו) מ אף ע"פ שמשמשים יחד או שהיו חבושים בבית האסורים אין עולים להם
אותו זמן מהמנין: יב נ הפיל' מונ' מיום שהפיל' ס אם הפיל' וחזרה והפיל'
נ"פ הוחזק' לנפלים ויוציא ע ויתן כתובה (נו) ומ"מ מותרת לינשא לאחר.
יג פ הוא אומר הפילה בתוך עשר כדי שתשב עמו והיא אומרת לא הפלתי
היא נאמנת. יד צ הוא אומר הפילה שנים והיא אומרת הפלתי ג' היא
נאמנת. טו ק בכל זה משביע שבועת היסוד שלא הפילה או שהפילה ג'
שכמענה זו יתחייב ליתן לה כתובה. טז ר שהיה עם אשתו י' שנים ולא
ילדה והוציאה מותרת לינשא עם השני שהיה עם השני עשר שנים ולא ילדה דינה
עמו כדינה עם הראשון. יז ש גירשה לא תנשא לשלישי ואם נשאת לשלישי
תצא שלא בכתובה (נה) ת אא"כ יש לו אשה אחרת א או שקיים מצות פריה ורביה
ואם (נט) ב הכיר בה יש לה כתובה. יח ג שהתה עם השלישי י' שנים ולא

ס ופרש"ט הטעם. צ עונול הוה צ"י מדרש וכו' ט. ק רח"ט כ"ט פ"ט ו"ח ח"א שכל שהיה טוען על חזרו
צרי משניעו היסוד. ר ט"ז נ"ט. ש נרייתא ט"ז ע"א. ת רח"ט כ"ט פ"ט ו"ח ח"א שכל שהיה טוען על חזרו
להוציא אל ראה להוציא יש לה כתובה. א ט"ז נ"ט. ב תוספות ט"ז ע"א שכל שהיה טוען על חזרו
ס ו"ה ט"ז נ"ט וקצת היסוד. ג אע"פ ט"ז ע"א.

ביאורי הגר"א

שמשמשים כו'. דייק ונוש"ט ללמדך כו' ע"ש:
(נו) ומ"מ מותרת כו'. כמו נשאה י"ש ולא ילדה ונוש"ט
זה שאל לא כו': (נה) אא"כ יש כו'. ט"ז נ"ט
נישאת למי שא"ל בניס כו' וה"ה ליש לו אשה אחרת
וכנ"ל ס"י לו ישא כו': (נט) הכיר כו'. עתוי"ס

שמותו אכל י"נו דולת ילדה ארישא דמתני' קאי דתנן
נשיא לא יטל כו' ולא ילדה וקאמר כשיעור ריב"ש
וכ"י ט"ז: (נה) הלך כו'. ע"י תוספתא פ"ה זקן
לו חולה או חנוש צניח האסורים והלך למדינות הים אין
עולין וין המנין של עשר שני': (נו) אע"פ

ברכת אליהו

ולא הלך, ולכן נעשו. כמו"כ אנו למדין, שאם ה' הוא חולה
או היא חולה, אע"פ שמשמשים יחד, או שהיו שניהם חבושין
בבית האסורים, ושמשו בבית האסורים, שאין זמן זה עולה
לו מן המנין. שאנו תולים שהעון — שגם להם להיות
חולים או חבושים בבית האסורים — מנעם גם מלהוליד,
כמו באברהם שמנעו העון מלהוליד. דא"ל שהחולי מנעם
מלשמש או מלהוליד, צריכא למימר שלא יעלו מן המנין.
(יז) כמו בשעה עשר שנים ולא ילדה — שמותרת להנשא
לאחר, כדלקמן ס"ז. ומשעם זה — שמא לא זכה להבנות
ממנה.

(נה) ביבמות סה א בברייתא: נישאת למי שאין לו בנים
תצא בלא כתובה. ומ' הא נשאת למי שיש לו בנים אם רצה
להוציאה יש לה כתובה. וה"ה אם נשאת למי שיש לו אשה
אחרת, וכנ"ל ס"י: או ישא אשה הראויה לילד, וכמש"ש
סקנ"א.

(נט) עתוי"ס ביבמות סה א ד"ה תצא כו'. [ושם הוכיחו
התוס' מתצא מן השלישי לאלתר, וסיימו: דבשלא הכיר
בה איירי ותצא שלא בכתובה משום דהוי מקח טעות וכו'
וכן מצא ר"י בהלכות דרב יהודאי גאון דבלא הכיר בה איירי
אבל הכיר בה יש לה כתובה עכ"ל. ועב"ש סקל"ג].

ואם הפילה מונח משעה שהפילה. וכירושלמי שם פ"ו ה"ו:
היו לה בנים ומתו מונח משעה שמתו. אבל י"מ ה"ה, ולא
ילדה' ארישא דמתני' קאי. דתנן שם סה ב: לא יבטל אדם
מפ"ו אא"כ יש לו בנים בש"א שני זכרים ובי"ה אומרים
זכר ונקבה וכו'. ואהא קאי, ולא ילדה', וקאמר דהיינו שלא
ילדה כשיעור פ"ר. — ריב"ש ס"י ת"י שם סה א. ולפי"ז
אם לא קיים פו"ר אפילו אם יש לו זרע קיימא כופין אותו
להוציא.

(נה) [עבאה"ג סק"כ שהביא דברי המ"מ שהוא מבואר
בירושלמי]. וע"י תוספתא דיבמות פ"ח ה"ה: זקן או חולה
או חבוש בבית האסורים (והלך) [או שהלך] למדינות הים
אין עולין מן המנין (של עשר שנים).

(נו) ביבמות סה א: ת"ר נשא אשה ושהה עמה י' שנים
ולא ילדה יוציא ויתן כתובה כו' וזכר לדבר מקץ עשר שנים
לשבת אברהם בארץ כנען (בראשית ט"ז, ג') ללמדך שאין
ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין לפיכך חלה הוא או שחלתה
היא או שניהם חבושים בבית האסורים אין עולים לו מן
המנין. וע"ש ברא"ש פ"ו ס"ב שדייק ממש"ש ללמדך כו',
דח"פ כמו שלאברהם אבינו לא עלתה ישיבת חו"ל, מפני
שזוהי לו המקום לך לך מארצך אל הארץ אשר אראך, ונתעצל

באר הגולה

ד גס זה אעניא שם
וכפוש רב פפא.
ה ויתחל דרב יהודה
ושמואל כתובות דע"י
ע"א.
ו טור גס הר"ף וכן
פירש"י שם וכ"כ
הרמב"ם שם וכתב
ה"ה שהו' מפורש
גמרא.
ז שם גס ר"ה
ומפורשים בטעמים שם
בתוס' ונפקי הר"ש וזה הסכים שם.

ילדה (ס) אם לא נכתה כתובה מהראשונים לא תגבה ואם נכתה לא תחזיר.
יט ד הוציאה השלישי בלא כתובה ונשאת לרביעי וילדה אינה יכולה לגבות
כתובה מהשלישי דשםא עתה נתרפאה.
כ ה כל הנושא אשה בעבירה
(סא) אפילו באיסור דרבנן כגון שניות כופין אותו להוציא. כא ו (סב) כל
אלו שאמרו להוציא כופין אפילו בשוטים (סג) ו י"א שכל מי שלא נאמר בו בתלמוד
בפירוש כופין להוציא אלא יוציא בלבד אין כופין בשוטים אלא אומרים לו חכמים
חייבוך להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עברייין. הסה: (סז) וכיון דליכא פלוגתא
דרבנן ראו' להחמיר שלא לכופ בשוטים שלא יהא הגט מעשה (טור גס הר"ש) (סה) אכל
אם יש לו אשה נעצרה לכ"ע כופין בשוטים (סו) וכל מקום שאין כופין בשוטים אין מנדין אותו
ג"כ (מרדכי ר"פ המדיר) (סז) ומ"מ יכולין לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או

ביאורי הגר"א

(ס) וכוין דאיכא כו'. הר"ש שם וכ"כ בתוס' סד"ה
הכ"ל: (סה) אבל אם יש כו'. דנופרש נהדיא
נכתובות שם וכנ"ל דכל שנופרש נהדיא ודאי כופין
בשוטים וכן הנך דס"א ודס"ג ודס"י: (סז) וכ"מ
כו'. כו"ש בפ"ד לפסחים ונפ"ג דמ"ק דשמות המירא
מנגדל דנמערנא כו' ובפ' הדיינים חורין לנקטי' נכונסין
כו'. שם: (סז) ומ"מ כו'. דיכול להגלל מזה לילך

ברכת אליהו

רבנן להוציא ואם לא הוציא מותר לקרותו עבריינא אבל
לכפותו בשוטים לא כו' וגר"ח דברי האומר איני זן ואיני
מפרנס כופין אותו להוציא ויתן כתובה כו' עכ"ל. וכ"כ הר"א"ש
שם פ"ו סי"א פ"ו. וערינ' בכתובות עז א. וז"ל: דקדקו
מסוגיא דהתם דכל היכא דאמרין יוציא ויתן כתובה היינו
כפיה ממש דהא הכא לא אמר רב אלא יוציא ויתן כתובה
ומשמע ליה לשמואל דכפיה ממש קאמר וליהא דהאי לישנא
משמע הכי ומשמע הכי ושמואל הזה ידע דרב כפיה ממש
קאמר כו' אבל בשאר דוכתי כל היכא דלא מוכח אין בלשון
הזה לשון כפיה בגט אלא שהיו כופין אותו לתת כתובה
ומבקשין ממנו שיתן גט כמו שאכתוב בסמוך בס"ד וכו'
עכ"ל. וכ"כ בריב"ש סימן קכ"ו דברי הר"י.
(סד) הר"א"ש ביבמות פ"ו סי"א, וז"ל: וכאן דפליגא בה
רבוותא ראו' להתמיר שלא לכופ בשוטי דלא ליהוי גט מעושה.
וכ"כ בתוס' שם סד א ס"ה יוציא — הנ"ל בסק"ג — וז"ל:
וכל היכא דל"ק בהדיא כופין אין כופין שלא יהא גט מעושה
בישראל שלא כדין ופסול, עכ"ל.

(סה) דמפורש בהדיא בכתובות עז א: אין מעשין אלא
לפסולות. ונכ"ל בסק"ג דכל שמופרש בהדיא ודאי כופין
בשוטים. וכן הנך דס"א ודס"ג ודס"י (וכמ"ש שם ושם ושם).
(סז) כמ"ש בפ"ד דפסחים נב א ובפ"ג דמוע"ק יז א דשמתא
חמירא מנגרא דממערבא ממנין אנגדא דבי בר רב ולא
ממנין אשמתא. ובפ' הדיינים שבועות מא א אמרינן — על
שמתא —: האי לינקטיה [בפנינו: נקטיה] בכובשיה דנשבקיה
לגלימיה הוא. — שם במדרכי כתובות פרק המדיר סימן ר"ד.

[ועיין ברא"ש ביבמות פ"ו סי"א ובדרישה סק"ט].
(סז) דיכול להנצל מזה לילך לעיר אחרת. וכל שאין ערשין
מעשה בגופו, לא ערשין מיקרי. וכ"מ ערשין לו שעבר על

(ס) [בבאה"ג סק"ג כ': בעיא שם ונפשטא. והיינו דמסקינן
ביבמות סה א: מסתברא מצית אמרה להו השתא הוא דכחשי.
ומ"ש המחבר: אם לא גבתה וכו', הוא] שם בתוס' ד"ה
בשאת, וז"ל: י"ל דטענה דהשתא הוא דכחשי לא מהני
להוציא אלא לענין שלא תחזיר מה שגבתה מראשון ומשני,
עכ"ל. וכ"כ הר"א"ש שם פ"ו סי"ד ע"ש, [וז"ל: נראה דמועיל
האי טעמא לענין שלא תחזיר מה שגבתה כבר אבל אם לא
גבתה אינה מוציאה ע"י טענה זו מספק דלאו טענה ודאי
היא דא"כ תנשא לשלישי כיון שהיתה ודאי בריאה תחת
ראשון ושני לא הוחזקה עדיין אלא ודאי אינה אלא טענה
ספק להחזיק מה שבידה כו' עכ"ל ועב"ש סק"ד].
(סא) ירושלמי שם בכתובות [פ"א ה"ו וביבמות פ"ט ה"ד
ובגיטין פ"ט ה"ט בשינוי לשון] והביאו הר"ם שם עז א ועי"פ.
[וז"ל הר"ן: דאמרין אין מעשין אלא לפסולות ומפרשינן כגון
אלמנה לכה"ג מקשו עלה בירושלמי ותא תנינא כל אלו
שכופין ומפרקינן כגון קאמר שמואל כלומר לאו דוקא אלו
אלא כל שביאתן באיסור כגון אלו ושניות בכלל כו' עכ"ל].
(סב) בכתובות עז א: ורב תחליפא בר אבימי אמר שמואל
אפילו נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו.
תנן אלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין וכו' ליתני נשא
אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו, אמר ר"נ
ל"ק הא במילי הא בשוטי: מתקיף לה רבי אבא בדבריהם
לא יוסר עבד (משלי כ"ט, י"ט), אלא אמר רבי אבא הא
והא בשוטי כו'.

(סג) עתים יבמות סד א י"ה יוציא כו', וז"ל: ור"ה הביאו
(לירושלמי) כו' דאין כופין אלא היכא דקתני כופין אבל
היכא דאמור רבנן יוציא ולא פיר' כופין אומרים לו חייבוך

באר הגולה

ח שם בסדר הגט
שם אביו הרא"ש.
* נוסח החרס הוא
נמרדכי סוף גיטין
אחר הלכות גט.
ס זינתיו לעיל סימן
קל"ד סעיף ג'
י הר"ר לוי בן חביב
נתשבותיו וכתב ע"ז
פסק ארוך.

לישא וליתן עמו (ש"ד נשרית ובמהרי"ק) או למוול מציו או לקצרו עד שיגרש (צנינון זלצ פ"ח) וצכל הומר שירצו צ"ד יכולים להחמיר בכה"ג וותלד שלא ינדו אותו (סח) חלל מי שאינו מקיים עונה יכולים לנדומו ולהחמירו שיקיים עונה או שיגרש כי אין זה כפייה רק לקיים עונתו וכן כל כיוצא בזה (ריב"ש סימן קכ"ז) וכן מי שגרש אשתו נגט כשר ויאל קצת לעז על הגט מותר לכופו לתת גט אחר (סט) וצכל מקום דליכא פלוגתא אם כופין או לא חף ע"ג דאין כופין לגרש מ"מ כופין אותו ליתן כתובתה מיד (ע) וכן הגדוליא דלעגלת ליה (מרדכי ריש הוטר).
כב ה צריך להטיל חרם על כל העומדים בשעת נתינת הגט שלא להוציא לעז על הגט (ומוכרין שרית * גור צכנפיל עס תלמידיו על מי שמוציא לעז על הגט הכיתן).
כג (עא) ס אם נשבע הבעל ליתן גט טוב שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס אך ערבון יתן אם ירצה. הנה: ועיל סימן קל"ד סעיף ד' ונגט מומר אין צריכין לשלול אם נשבע או נדר מאחר דצריך לגרש מדינא אך שולין אותו אם מגרש צרנון וכן שולין לאשתו.
כד (עב) י מי שקבל עליו נזירות שמשון לגרש את אשתו מותר לגרש ואין בו משום מגרש באונס ומוב לגרשה בשני גיטין ויתנם לה זה אחר זה.

ביאורי הגר"א

חלל ברא"ש פ"ג נדרים לא מ' כן שכתב שם צ"ח צ"ח צ"ח ר"ה גלון ומי שיצרו נתגבר כו' חלל חייב לקיים ולגרש כו' וכ"כ כ"ז נמרדכי פ"ג דשנעות ועצמי סימן קל"ד וכ"כ הרבה פוסקים דכ"ד שאלס עושה מעצמו אין משום אונס: (עב) מי שקבל כו'. כו"ש בספ"ד דגיטין ח"ר יוסי צריי מעשה צידן צל' כו' ועיין צ"ח:

לעיר אחרת וכל שאין עושין מעשה נגופו לאו עישוי וחקרי וכ"ז עושין לו שער על דברי חכמים. שם וס:
(סח) אבל מי כו'. כחש"ל ס"ח: (סט) ובכ"מ כו'. כיון דחייב להוציא וליתן כתובה נהי דל"י לכופו על הגט כתובה מ"מ חייב לה. שם: (ע) וכן הגדוליא כו'. כח"ל ס"ו: (עא) אם נשבע כו'.

ברכת אליהו

כשהספר בידו שאשה פלונית לא תהי' אשתו לעולם כו' אלא חייב לקיים ולגרש את אשתו כו' עכ"ל. וכ"כ ב"ח במרדכי פ"ג דשנעות ס"י תשנ"ח. ועבכ"י סימן קל"ד. ושם הביא תשובת ה"ר מיימון שאם חייב עצמו במה שהוא רוצה לעשות אין זו כפייה. וכ"כ הרבה פוסקים דכל דבר שאדם עושה מעצמו אין משום אונס.
(עב) כמ"ש בספ"ד דגיטין מה ב במשנה: אי"ר יוסי בריי מעשה בצידן כאחר שאמר לאשתו קונם אם לא יגרשה וגרשה וכו'. אלמא שאם קבל עליו קונם אם לא יגרשה וגרשה אין בו משום מגרש באונס. ועיין ב"ח ז'.

דברי חכמים. — שם ושם [בש"ד בשם ר"ת ובמהרי"ק שורש קל"ה].

(סח) כחש"ל ס"ח סקמ"ח.

(סט) כיון דחייב להוציא וליתן כתובה. נהי דאין יכולים לכופו על הגט, כתובה מ"מ חייב לה. — מרדכי כתובות ר"פ המדיר סימן קצ"ד.

(ע) כח"ל ס"ו, וכמ"ש סקכ"ז.

(עא) אבל ברא"ש פ"ג נדרים לא מ' כו'. שם שם בפ"ב בשם ר"ה גלון: ומי שיצרו נתגבר עליו וקפץ ונשבע בתורה

פח ב ובריב"א קדושין ג א ובתשוב' הריב"א שהביא בב"י ס"ס זה ובסימן קס"ה ובתשוב' ח"ב סימן ס"ח ובבית מאיר סימן קל"ד ושם בביאורי הגר"א סק"ג ובפ"ת ס"ק ז' ח.

השמיטה להצרה א בעמוד חכ"ג: בבאה"ג סק"ב כי שכיב הר"ן. והמעין בר"ן בכתובות עז א יראה שלא הכריע בדבר, אלא שהביא ב' דעות בזה, וכמ"ש סק"ד. ובי שם שמהרמ"ם נראה שאם ידעה אין כופין. עכ"פ דעת הרמ"ה בזה היא ברורה, כפי מ"ש להלן בהגה. וכמ"ש בסק"ד. ולכן השמיט רבנו כאן דברי הר"ן, וכ' רק: כדעת הרמ"ה כו' [אם כי שגם בבאה"ג ציין להרמ"ן]. ובכ"ש סק"ב כי שאין מוכרח בן בדעת הרמ"ם. ועיין בב"מ שדחה דברי הב"ש, וראה גם בישועות יעקב סק"א. וצ"ע מ"ש בחו"א סימן ס"ט סקכ"ג — על דברי רבנו בסק"ד: — "מהו מ"ש הגר"א דלכך פסקו הר"ף והרמב"ם אינו מובן דהא הר"מ לא ס"ל כהרמ"ה".

21 בפנינו בב"ח ליתא מענין זה. ונראה שצ"ל: מהרלב"ח. וכוונתו לדברי מהרלב"ח המובא בב"י ס"ס זה. וזה בתשובת מהרלב"ח סימן קכ"ד. וז"ל הבי': והר"ל י' חביב ז"ל עשה מעשה במי שנדר נזירות שמשון לגרש את אשתו וגירשה בבית דינו וכתב ע"ז פסק ארוך והביא כמה ראיות לדבריו וכו' ואנהיגוהו לעינין מטרק השולח (מה ב) וכו' מעשה בצידן וכו' עכ"ל. וע"ע בזה בכנה"ג הגב"י ס"ס זה, ובשו"ת הרדב"ן ח"ג סי' תתקפ"ב (תקנ"ב) כי טעם הדבר שאין זה מגרש באונס — שהרי יכול לא לגרש ויהי גזיר וכיון שרוצה לגרש אינו אונס — "ותו דאין אדם לוחץ ודוחק אותו אלא הוא דוחק את עצמו ולא הוי אונס". וזה כסברת תשובת ה"ר מיימון הנ"ל בסקע"א. ודע שבתשובת ה"ר מימון הנ"ל ס"ס: ומ"ש רבותינו הצרפתים שאם נשבע ליתן גט צריך שיתירו לו קודם ס"ל כו' בנשבע לגרש דומה לאונס שתלה הגט בשובעו וכו' עכ"ל. וע"ע בשו"ת הרדב"ן ח"א סי' קס"א וח"ג סי' אלף ל"ז (תר"י) ובמאירי בגיטין

סדר הגט

באר הגולה

ובו דיני העדים והבעל והסופר והאשה וכל פרטיו ובו ק"א סעיפים

אמר המגיה כל הכתוב בסדר זה משם הסדרים סתם הוי יודע שהוא מסדר מהר"י מרגלית ז"ל.
הנה: (א) ציוני חכמי התלמוד היו נוהגין לזנות חכם נקי על הגיטין וכן נושא דצדרי הקדונונים
שהיו נוהגין שלא ליתן גט רק לפני גדולי הדור (ריב"ש סימן שפ"ט) (ב) ועל כן לא ישתדל אדם
צנתינה רק הנקי זהם וכל מי שאינו נקי צטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם ולא אחד
עבר ונתן גיטין או חליצות בלא נתינת רשות עיין צ"ח סימן רמ"ג סעיף י"ד גט שסדרו אותו
הדיוטות יש לפסלו כמו שכתבתי לעיל סימן קמ"ח סעיף ל' וסימן קמ"ג סעיף ט' *.
א (ג) יש נזהרים מלסדר הגט כע"ש. ב (ד) ב יומין סופר ושני עדים כשרים
שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה. הנה: וע"ל סימן קמ"ח סעיף כ"ה לכתחלה
לוקחין עדים שאין להם שום קרובה אפילו רביעי דרביעי (גם נהרי"ל) או מלך תיתונם
(ה) גם שלא יאז עליהן קול שהודים על עריות (כן נשמע בפרק זה ב"י צורר) (ו) או שאר דברים

ביאורי הגר"א

זיל לא שנקי כו' ונריש גיטין ומהו דוקא בעדים אצל
בסופר אינו אלא חומרא בעלמא וכו' קרא תגר צ"י ע"י
וכן בנהרי"ק שם (ושם) וכן מ"ש לכתח' לוקחין עדים
כו' וכן שלא יס' צע"ח וע"ל סי' ק"ל ס"ח צע"ח וכן
מ"ש לרד הנסדר וכן מ"ש בס"ח שלא לסדר צע"ח כי
גט אינו דין אפילו גיר' בינו לבינא מנוגשת ועמ"ד צע"ח:
(ה) גם שלא יצא כו' (שם) בנהרי"ק כ"ו צ':
(ו) או ש"ד הפוסלים. שם בנשיא וכתב צמ"ח סימן

ברכת אליהו

כו' א"ל זיל קניה בעדי מסירה כו' אלעזר והאמר רבי אבא
מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול (שחתמו בו עדים
פסולים — רש"י) א"ל זיל לא שבקי לי דאבותבניה לך.
[ועמ"ד ס"ג סי' ו' ומש"ש ס"ק ל"ד, ל"ה]. ואפילו איכא
עדי מסירה, ג"כ פסול, כאשר עדי חתימה הם קרובים,
כמש"ש בסנהדרין: זיל לא שבקי כו'. ובריש גיטין ד א:
מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול. ומהו דוקא בעדים
אבל בסופר אינו אלא חומרא בעלמא. וכבר קרא תגר ב"י
ע"י, וכן בנהרי"ק שורש ק"ו. וכן מ"ש לכתחלה לוקחין עדים
שאינו להם שום קרובה כו' וכן שלא יח' צע"ח אינו אלא
חומרא בעלמא. וע"ל סימן ק"ל ס"ח בהג"ה, שכתב: אבל
היכא דלא אפשר אין קפידא בדבר. [ועמ"ש סק"ו]. וכן
מ"ש שלא יהיו העדים והסופר קרובים אל הרב המסדר,
אינו אלא חומרא בעלמא, כי גט אינו דין דאפילו גירש בינו
לבינא מנוגשת. [ומ"ש בסק"ג מגיטין ה ב, דגט הוי כמו דין,
הוא רק לענין שליח המביא גט, שצ"ל בפ"ג ובפ"ג. וגם זה
רק לפי הס"ד שם]. ועמ"ד בהג"ה: כי סודר הגט אינו אלא
למחר בעלמא. [וע"ל סי' קכ"ג סק"ח].

(ה) בסנהדרין פו ב: אר"ג החשוד על העריות כשר לעדות
כו' ומודה ר"נ לענין עדות אשה שהוא פסול. [ושם בתורה
החשוד כתבו: דמייירי הכא ובחשוד בעלמא בלא עדים דאין
כאן כי אם שמועה. וע"ל סימן מ"ב סק"ח וסימן ק"ל סק"ח].
(ו) שם בנשיא דסנהדרין מדף כו ואילך. וכ' בחח"מ סימן
ל"ד.

סדר הגט

(א) בימי כו'. גיטין ה' צ': (ב) וע"כ כו' וכל כו'.
פ"ק דקידושין: (ג) יש נזהרים כו'. כמ"ש
בירושלמי פ"ח דיני ונוונות והנילו הרא"ש שם סוף ס"ט
ועמ"ד סי' ה' ס"ב וצנח"ה וכן כאל' ד"ח שהוא כמו דין
כמ"ש ה' צ': (ד) יומין כו'. כמ"ש בפ"ג דסנהדרין
ונתוספת' וירושלמי הנילו הרא"ש שם ס"ב וכן בנהרי"ק
שם הו"א מתנחא כו' ואפילו איכא עידי נסירה כמ"ש

(א) גיטין ה ב: אתא לקמיה דרבי אחי דהוה ממונה אגיטי
(דקיי"ל קידושין ו' ב) כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין
לא יהא לו עסק עמהן והוה ממני גברא רבא לאורי' היכי
נעביד — רש"י) — שו"ת הריב"ש סימן שפ"ט].

(ב) פ"ק דקידושין ו א: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין
לא יהא לו עסק עמהם. [וע"ל סימן מ"ט ס"ג ומש"ש סק"ג
ושם ב"ש סק"ד ולהלן סעיף ק"א ומש"ש ס"ק קנ"ח].

(ג) כמ"ש בירושלמי בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות ה"ו:
אסור לדון דיני ממונות בע"ש וכו'. והביא הרא"ש שם סוף
ס"ח. ועמ"ד סימן ה' ס"ב: אין דנין בע"ש ובעי"ש. ובהג"ה
שם: ויש מי שכתב דעכשיו בזה"ל דנין בע"ש ובעי"ש משום
בטול מלמדין ודוקא לענין ממון יש להקל דהפקר ב"ד הפקר
אבל בדבר איסור אין להקל וכו'. [ועמ"ש סק"א]. וכן פאן —
ד"ח שנתנת הגט הוא כמו דין, כמ"ש בגיטין ה ב — לענין
שליח הנותן גט לאשה — שצריך ליתנו בפני ג', שהוא כמו
דין [וע"ל סק"ד וט"ז ס"ק א', ב'].

(ד) כמ"ש בפ"ג דסנהדרין כח א: אשכחן בנים להדדי בנים
לעלמא (שיהו שנים קרובים פסולין להעיד על אדם מן
הטוב — רש"י) מנלן כו'. ובתוספתא דסנהדרין פ"ה ה"ג:
אין דנין לא זא"ז ולא זע"ז ואין מעדין לא זה את זה
ולא זה עם זה וכו'. וירושלמי שם פ"ג ה"ט: ומניין שלא
יהו העדים קרובים לדיינים כו' ומניין שלא יהו העדים
קרובים זל"ז וכו'. והביא הרא"ש שם ס"ב. וכן בנמ'
בבלי שם כח ב: ההוא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי

* נוסח הגט שכתב
הרמ"ח עיין בסוף
הסדר וגם נוסח
הרש"ה הנהגים
במדינות אלו העתקתי
שם.
א תה"ד סי' (רכ"ו)
[רכ"ז].
ב מנחם צמ"ח קכ"ג
קכ"ג.
גב' מנחם צמ"ח דרנא
ורב שש שם דף
כ"ו ע"ג].

באר הגולה

- ג מנאחר נסיון ק"ל.
ד שם.
ה מנאחר נסיון ק"כ
ונסיון קל"ו.
ו גם זה שם.
ז מנאחר נסיון קכ"א.
ח מנאחר נסיון קמ"ז.
ט מנאחר נסיון קכ"ג.

הפוסלים גם אין לוקחים עד שהוא צעל מום גם ונדקקים שלא יהיו העדים והסופר קרובים אל הרב המסדר הגט וצעת הדחק אין לדקדק בסופר אם הוא הגון י"ל דהרצ אומר לעדים שיהרהרו תשובה בלנס על עצירות שעשו אפילו ומוחקים ללדיקים גמורים שוא עזרו עזירה שפסלים זה (בסדר מהר"מ יפה וזהר"י מיינץ) (ז) ולוקחים עדים המצוינים הגט ואם לא יודעים לקרות מלמדיו אותן ומפרשין להם ולסופר ולצעל מהו גט ומהו לשמו ולשמה (מ"כ) (וע"ל בסמוך סעיף י"ג עד מדין סופר).
ה (ט) דאם הסופר או החכם המסדר הגט גומלים שכר הרבה יותר מכדי בטלה י"א שצריך שלא יהיו העדים קרובים להם וזהר"ר עובדיה בפירוש המשנה בפרק ד' דבכורות קרא תגר על הרבנים מסדרי הגט הגומלים יותר מכדי שכר בטלה.
הנה: (י) ולא נהגו כמותו גם טעמו אינו כלום כי הוא מודה דבר זה למה שאמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטילין ואין ראיה כי סדור הגט אינו דין אלא למוד צעלאל וע"ל סימן ק"ל הטעם שהעדים לוקחים שכר ויש לצעל להשוות עצמו עם הסופר והרב והעדים קודם שמתחילין לכתוב (מ"כ בם מהר"ן ז"ל).
ה (יא) ה צריך שיכירו שזה הוא פלוני וזו היא אשתו פלונית (יב) אלא אם כן הוא שעת הסכנה. (יג) ו אם יש בעיר אחד ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו אינו יכול לגרש אלא בפני חבירו. (יד) דאם המגרש הוא שכיב מרע צריך לדקדק בו שיהיה שפוי בשעת כתיבה (טו) ובשעת נתינה (וע"ל סי' קכ"א).
ח (טז) ח אם רוצה לגרש על תנאי לא יזכיר שום תנאי אלא אומר לסופר לכתוב גט ולעדים לחתום בו ולא יזכיר שום תנאי עד שעת מסירה (וע"ל סי' קמ"ז).
ט (יז) הכל כשרים לכתוב גט חוץ מחש"י

ביאורי הגר"א

- (יא) צריך שיכירו כו'. ונתני' ונמנ' פ' ג"פ:
(יב) א"כ כו'. פ' נתנא דינמות תנא דר"י כו':
(יג) אם יש כו'. פ' ג"פ: (יד) אם המגרש כו'.
כמ"ש ר"פ מי שחזו: (טו) זבשעת נתינה. תוס'
שם ע' ד' ד"ה התם כו' ועמ"ש"ל סי' קכ"א: (טז) אם
רוצה כו'. דלפני התורף פוסלין את הגט כמ"ש פ"ה א'
ואפילו צע"פ כמ"ש פ"ד ז': (יז) הכל כו'. שם

- ל"ד: (ז) ולוקחים עדים כו'. כמ"ש בירושלמי
פרק נתנא דגיטין ונתני' פליגא על רב כו' וכמ"ש"ל סימן
ק"ל סט"ז: (ח) יזהר כו'. ד"ש (ש"פ) [שפ']
כשמואל שם ס"ו ק"ז ולדידי' התם סופר ועד פסול
כמ"ש"ש ושם ע"א ז' וע"ל סי' ק"ל ס"ה: (ט) אם
הסופר כו'. כו"ש נפ"ד דבכורות הנוטל שכר לדון כו'
להעיר כו': (י) ולא נהגו כו'. כ"ל ס"ג:

ברכת אליהו

- (יב) פ' בתרא דיבמות קכב א: תנא דבי ר' ישמעאל בשעת
הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאין מכירין.
(יג) פ' ג"פ ב"ב קסו ב: שני יב"ש הדרים בעיר אחת
אין מגרשין אלא זה בפני זה.
(יד) כמ"ש ר"פ מי שחזו גיטין ע ב: אין כותבין אלא
כשישתפה.
(טו) תוס' בגיטין ע ב ד"ה התם כו' וז"ל: ובגט שכ"מ
אומר ר"י דצריך לזוהר שלא יתקלקל בין כתיבה לגתינה
כו'. ועמ"ש"ל סי' קכ"א [סק"ו שר"ל שצריך שיהא שפוי גם
בשעת נתינה אבל בין כתיבה לגתינה אין קפידא. וע"ש
ב"ש סק"ה].
(טז) דלפני התורף פוסלין את הגט כמ"ש בגיטין פה א,
ואפילו בע"פ כמ"ש"ש פה ב [ועמ"ש"ל בסיומן קמז].
(יז) בגיטין פה ב [אמרינן שחש"י אסורים לכתוב הגט.
ועמ"ש"ל סי' קכ"ג ס"ק ד', י"ז].

- (ז) כמ"ש בירושלמי פ' בתרא דגיטין ה"ח: מתני' פליגא
על רב כו' פשוט לה כשהיו יודעין לקרות כו'. וכמ"ש"ל סימן
ק"ל פמ"ו: והוא שיכירו לשון הגט. [ועמ"ש"ל סק"ט].
(ח) ד"ש שם בשמואל בגיטין פו סו, שמכשיר באומר אמרו,
ולדידיה התם סופר ועד פסול, כמ"ש"ש ושם ע"א ב. וע"ל סימן
ק"ל פ"ה [ומש"ש סק"ד].
(ט) כמ"ש ב"מ דבכורות כט א: הנוטל שכר לדון דיניו
בטילין להעיר עדותיו בטילין. [ולכן י"א שבכה"ג צריך
שלא יהו העדים קרובים להם שנוגעים בעדותם מהמת שכר
קרוביהם. וע"ל סימן קמ"ב סק"ח].
(י) בנ"ל פ"ג. [גראה שצ"ל: ס"ב. וכוונתו למש"ש בסק"ד
שגט אינו דין דאפילו גיר' בינו לבי"ע מגורשת].
(יא) מתני' כ"פ ג"פ ב"ב קסו א: ובלבד שיהא מכירן. ובגמ'
שם: שם האיש בגט וזהר"ה לשם האשה. [וע"ל סימן ק"כ
ס"ג ומש"ש].

באר הגולה

י מנולר צנ"י וכו"כ
הרמ"ח שם צנה.
כ גס זה שם ושם.
ל גס זה שם ושם.
מ מנולר צמיון ק"כ.
ג מנולר צמ"י קל"ד.
ס מנולר צמ"י קכ"ג.

(יח) ועבד ונכרי (יט) וישראל מומר או מחלל שבת בפרהסיא. י (כ) הבעל עצמו לא יכתוב הגט היכא דאפשר. יא (כא) כוכן לא יאמר הבעל לסופר כתוב כן או לא תכתוב. יב (כב) ל לא יהיה הסופר קרוב לא לאשה ולא לאיש היכא דאפשר. יג (כג) (יציא) מ הסופר הקלף והדיו והקולמוס (וכל שאר כלי הכתיבה וישאל הרב לסופר צפני עדים אם הכל שלו וכשיאמר הן אחר כך יתנס) במתנה לבעל והבעל יגביהם לקנותם. הגה: י"א דקודם שיתן לו הסופר דברים אלו ינטל הצעל מודעות (טור ע"ש הרמ"ח) וחקרין אותו כמו שיתנולר סעיף י"ד וסעיף כ' ולח"כ מקבל הדברים הנזכרים מן הסופר. וכן נוהגין. יד (כד) ישאל החכם לבעל המגרש אתה נותן גט זה מרצונך בלא שום אונס כלום ועשית שום איסור או גדר או שבועה שמכריחך ליתנו תאמר לנו ונתי' לך והבעל המגרש משיב לא נדרתי ולא נשבעתי ואין לי שום אונס אלא מרצוני אני נותן גט זה בלב שלם בלי שום אונס ותנאי ואם אומר שנשבע או תקע כף ליתנו יתירו לו קודם כדי שלא יהא דומה לאונס אך ערבון יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס. (וע"ל סימן זה סעיף כ"ג וכו"ד השייכים הנה). מו (כה) ה וישיט הבעל הקלף (ושאר כלי כתיבה) והקולמוס והדיו לסופר בפני עדים ואומר לו בפניהם כתוב לי גט לשם גירושי אשתי פלונית בת פלוני ולשם כריתות

ביאורי הגר"א

כ"ג ז': (יח) ועבד ועכו"ם. שם כ"ג א"כ ויש מוכסירין צענד כחש"ל ס' קכ"ג: (יט) וישראל כו'. כמ"ש צפ"ק דחולין: (כ) הבעל כו'. משום דקדוקי הגט ועברא"ש פרק נתרם ס"ד וצעל העיטור כו'. (כא) וכן לא יאמר כו'. כמ"ש וכו"כ ר"ה נאון ז"ל אי יהיב כו'. (כב) לא כו'. ז"ל מוהרי"ק סימן ק"ו ועל הסופר שהוא קרוב לאשה אין קפידא כלל כו' דאף הצעל עצמו יכול לכותבו ועוד דלא שייך צוה שום עדות והאמנה כו' וגם אמת הוא כי צהיות

ברכת אליהו

שייך בזה שום עדות והאמנה כו' וגם אמת הוא כי בהיות אחר רחוק טוב יותר מפני מראית עין דילמא אתי לאחלוסי כעדים אמנם לא ראיתי דבר זה בשום מקום רק אמרתי מ"מ דנפשי' מהיות טוב כו' אבל היכא דלא אפשר אין קפידא כלל. ובי"ט ס"ס קכ"ג ב' עליו דאפילו מהיות טוב ליכא. [ועסק"ד וסימן קכ"ג סק"ח וסימן ק"ל סק"ו]. (כג) כמ"ש בגיטין כ א: יכילנא למיפסלינהו לכולי גיטי דעלמא א"ל רבא מ"ט אילימא משום דכתיב וכתב (דברים כ"ד, א') והכא איהי קא כתבה ליה וכו'. והרמב"ן והרשב"א חולקים ע"י וכמ"שיל סימן קכ"ג [סק"ג]. ועיין יש"ש גיטין פ"ב סכ"ב].

(כד) שלא יהא גט מעושה שלא כדין דפסול, כמ"ש בפ' נתרם דגיטין פ"ב. ועמ"שיל סימן קנ"ד סכ"ג, שאט נשבע או נדר לגרש, וגירש מחמת השבועה או הנדר, הגט כשר, ולא הוי גט מעושה, דכל דבר שאדם עושה מעצמו, לא הוי אונס. (כה) עה"ש פ"א דגיטין פ"ג ד"ה וריח כו', וז"ל: ור"ח פירש שמע (השליח) שאמר הבעל כתוב גט לאשתי פלונית שאני מגרשה וראה שלקח הסופר הקולמוס והמגילתא לכתוב בה הגט לשמה דיו כו'. ח"ל הג"א שם פ"ב ס"א: כו' בספר

(יח) בגיטין כג א ב איתא דנכרי ועבד פסולים. ויש מוכסירין בעבד, וסוברים דהא דפסלינן התם לעבד, היינו רק לשליחות, כמ"שיל פ"י קכ"ג סק"ג.

(כא) כמ"ש בפ"ק דחולין ה א, דמומר לע"א ומומר לחלל שבתות בפרהסיא הוה מומר לכל התורה כולה.

(כ) משום דקדוקי הגט, שלא יוכל הבעל לפסול הגט ולומר שכוון לקלקלה. ועברא"ש פ' נתרם דגיטין ס"ד, וז"ל: ובעל העיטור משמיה דרבוותא כתב בכל הני דקדוקי דהכא היינו היכא דכתב ליה בעל גופא א"צ דכתב ליה סופר מפומיה ובתר הכי אתא בעל וקמערער ואמר אנא הוא דפסלתי ליה בהני דקדוקי ולקלקולא איכווניא וכו' עכ"ל. [וע"ל סי' קכ"ג סק"ז וט"ז סק"ב].

(כא) גם בזה הטעם שלא יוכל הבעל לערער ולפסול הגט, כמ"ש ברא"ש פ"ט דגיטין ס"ד: וכי"כ ר"ה נאון ז"ל אי יהיב בעל רשותא למיכתב גט שלם וטעו בהני כולהו או במקצתן כו' ואח"כ בעל ומערער ואמר האי דכתב ודין דינא הוא דאמרי כו' לא מנסבינן לה, עכ"ל.

(כב) ז"ל מהרי"ק סי' ק"ו: ועל הסופר שהוא קרוב לאשה אין קפידא כלל כו' דאף הבעל עצמו יכול לכותבו ועוד דלא

באר הגולה

ע גס זה שם.
פ מנוחלר גס' קכ"ג.
צ שם.
ק מנוחלר גסיון ק"ב.
ר ג"ז שם.

(כו) ואני נותן לך רשות לכתוב הגט מאחד עד מאה עד שיהיה אחד כשר בלי שום פקפוק בין בכתיבה בין בחתימה להעת החכם הר"ר פלוני. הנה: או לכל מי שמרצה אותו ויחמר הסופר כן אעשה (כז) ולא מהני זה אלא גדיענד ולכן נוהגין ג"כ לכתחילה שהסופר ווקנה לו הרצה קלף ודיו נאולי יכתוב גיטין רצים כמו שזה לו דכשר גדיענד אצל לכתחילה אם כתב גט פסול נוהגין שחזור ומוקנה לו הסופר הכל והצעל חזר וימנה לו לכתוב ומוצטל מודעות כסדר שעה נראשונה וע"ל סעיף י"ד וכשהצעל נותן הדברים לסופר יתנם לו לכתחילה ע"י עזמו ולא ע"י שליח (מ"כ נתיקון יא). טז (כח) ע ואתם פלוני ופלוני הוו עדים וחתמו בגמ' הזה (שכותב סופר פלוני בן פלוני לשמי) ולשם גירוש אשתי פלונית בת פלוני ולשם כריתות פ ואני נותן לכם רשות לחתום מגמ' אחד עד מאה גיטין עד שיהיה אחד כשר לדעת החכם הר"ר פלוני (או לכל מי שמרצה אותו) בלי שום פקפוק בין בכתיבה בין בחתימה. הנה: (כט) ויכול לוור כל דברים אלו צכל לשון שירצה (מהר"י סימן ק"ג) ויחמרו העדים כן נעשה (צסדרים): יז (ל) צ אם צריכים לכתוב שני גיטין מפני ספק שיש בשמות (לא) כגון גרשון גרשם וכיוצא בזה צריך שיאמר הבעל המגרש לסופר שאם יחפון החכם הר"ר פלו' לסדר גיטין הרבה מחמת ספק כדי שינתנו כלם ביד האשה שה' נותן לו רשות לכותבם וכן יאמר לעדים שהוא נותן להם רשות לחותמם. יח (לב) ק לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפי (לג) הבעל שצוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא מפי שליח אפילו אמר לשלשה אמרו לפלוני שיכתוב ולפלוני שיחתמו לא יכתבו ויחתמו מאחר שלא שמעו מפיו. יט ר הבעל נותן שכר הסופר (לד) ואם

ביאורי הגר"א

צסה"ת כו' וכוונ"ש צרפ"ג צותני': (כו) ואני נותן לך כו'. עתוי"ס סי"ג ב' ד"ה צותנין כו': (כז) ולא מהני כו' אבל לכתחילה כו'. דר"י לטעמיה' דפ' ד"ש צרירה אצל חנן קי"ל דחין צרירה וכוונ"ש ס' קכ"ג: (כח) ואתם כו' ואני כו'. כנ"ל: (כט) ויכול כו'. דאפילו כתיבתו וחתירתו הוא (כפל) [צכל] לשון

צוונ"ש צפרק צתרא ושם י"ט צ': (ל) אם כו'. כנ"ל סט"ו: (לא) כגון גרשון כו'. שהם שני משני שנות שגרשון בן לוי נכתב צוונ" וכן משה נכתב צוונ"ס. תה"ד: (לב) לא יכתוב כו' אפילו כו'. שם ע"ל ע"כ: (לג) הבעל כו'. ונתני' דפ' ג"פ: (לד) ואם כו'. גמ' שם (וצפ"ג) [וצפ"ג] דגיטין:

ברכת אליהו

ולכן צריך גם שיתן להם רשות לחתום מגט אחד עד מאה גיטין וכו'. (כט) דאפילו כתיבתו וחתירתו הוא ככל לשון, כמ"ש במשנה בגיטין בפרק בתרא פ"ב: גט שכתבו עברית ועדיו יוונית ויונית ועדיו עברית וכו' כשר. רש"י פ"ב: דכל לשון כשר. [וע"ל סי' קכ"א ס"א ומש"ש]. (ל) כנ"ל סט"ו. [ועמ"ש בס"ק כ"ו, כ"ז]. (לא) שהם שני משני שמות, שגרשון בן לוי נכתב בגר"ן וכן משה נכתב במ"ם. — תרומת הרש"ן בפסקיו סי"ד. [וע"ל סימן קכ"ט סכ"א ושם בב"ש סק"מ]. (לב) בגיטין פ"ב: עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו. ושם ע"ב א אמרינן שאפילו באומר אמרו פסול. [ועין סימן ק"ב ס"ד ומש"ש]. (לג) מתני' דפ' ג"פ. (לד) גמ' בב"ב קס"א א — אהא דתנן שם קס"א: והבעל

התרומה כו' ואם אמר לסופר לכתבו צריך כמ"כ לומר לו כתוב הגט לשם אשתי פלונית כו'. וכמ"ש ברפ"ג דמתני': כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כו'. (כו) עתוי"ס בגיטין פ"ב ב' ד"ה צותנין כו', וז"ל: צראה לר"י היכא דלא נאבד הגט אלא שמסופקין בו אם נעשה כתיקון אם לא דאין לעשות אחר שהרי עשו שליחותן אם הוא כשר לפיכך טוב ללמד את הבעל שיצוה לעשות כמו שירצו עד שיצאו מן הספק. [וע"ל סימן קכ"ב ומש"ש]. (כז) ובסכ"ו כ' דברי הר"י — דמהני אם נותן לו רשות לכתוב הגט מאחד עד מאה וכו'. אולם לכתחילה אין לסמור ע"ז, דר"י לפעמיה דפ' ד"ש צרירה בדאורייתא. אבל אנו קי"ל בדאורייתא אין צרירה, ולפיכך לכתחילה לא מהני מה שיתן רשות מקודם, אלא צריך שיחזור הבעל ויצוה, וכמ"ל סימן קכ"ב [ס"א ועמ"ש סק"ב]. (כח) פני"ל סעיף ט"ו, שצריך להיות לשמה בציווי הבעל,

באר הגולה

ש ונזכר בס' קל"ד.
ת ונזכר בס' ק"כ
ונסמון קל"ח.
א שס נסמון קל"ג.
ב ונזכר בס' קל"ה.
ג ונזכר בס' קמ"ג.

נתנה האשה כשר. כ (לה) ש יאמר הבעל בפני העדים הנני מבטל לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי דנפקי מגו מוהעי דמודעי שמסרתי על גמ זה וכל דברים שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמים לבטל הגט הרי הם בטלין (לו) וכן אני מעיד ועל עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיפסל מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבטל גמ זה או שיוצק כחו מחמתו (וע"ל סימן קל"ד סעיף ז'). כא ת (לו) צריך שהעדים שאמר הבעל לפניכם לסופר לכתוב גמ לאשתו שלהם עצמם יצוה לחתמו (לה) וצריך שיעמדו בשעת כתיבת שיטה שם האיש והאשה והזמן וישמעו שכותבו לשמו ולשמה. כב (לט) א צריך שיכירו שזהו הגט שכתב סופר לשמו ולשמה לפיכך אם רוצים לצאת לחוץ אחר שכתב שם האיש והאשה והזמן (מ) צריכים לעשות שום סימן בגמ כדי שיכירוהו או שתהיה להם טביעות עין בו. כג (מא) ג טוב שיחיה הבעל אצל הסופר והעדים עד שיכתב הגט ויחתם וינתן כדי שלא ימסור מוהעא (גס) שלא ידבר ונענייני הגט עד אחר הנתינה כדי שלא ידבר דברים המזכירים לידי ציטול הגט (נסדר): כד (מב) ג אם רוצה לשלוח הגט לאשה ע"י שליח צריך שיעמוד שם השליח בשעת כתיב שיטה (מג) שבה שם האיש והאשה והזמן וישמע שיתחיל

ביאורי הגר"א

שליחותם וכן אפילו אחר הכתיבה לדעת הרמז"ם וש"פ דהגט צטל ג"כ ועתו"ס ל"ז ז' ד"ה הסם כו' וז"ש וינתן כו': (מב) אם רוצה כו'. רפ"ז: (מג) שבה כו'. רש"י שס ד"ה שיטה אחת כו' וכ"כ הרמז"ם וש"פ וכ"כ בס' כ"ח אל תוס' שם ה' ז' ד"ה אפי' כו' כ' שיטה ראשונה לצד וכ"כ בס' קמ"ב סט"ו וכלן כ' לכתחילה ללכת ידי הכל אלל יותר חין לעשות אפי'

(לה) יאמר הבעל כו'. כמ"ש ס"פ שם היתומים: (לו) וכן אני מעיד כו'. כמ"ש נפ"ג ופ"ד דגיטין באומרת כלומת עלי כו': (לו) צריך כו'. כמ"ל סי"ח: (לח) וצריך כו'. דל"כ חתימתו נפסול שלא ידעו אם הגט כשר ואפילו נע"מ פסול כמ"ל: (לט) צריך שיכירו כו'. ג"כ כמ"ל (נסי') [נסי'] כ"א: (מ) צריכים כו' או כו'. כמ"ש כ"ז ז': (מא) טוב כו'. דאפילו אם יצטל נשעת הנתינה לא ונהני כיון שצטל

ברכת אליהו

(מ) כמ"ש בגיטין כז ב: אי סימנא אית לי בגויה אי טביעות עינא אית לי בגויה כו'. (מא) דאפילו אם יבטל המודעא בשעת הנתינה לא מהני, כיון שביטל שליחותם. וכן אפילו אם ביטל הגט אחר הכתיבה — לרקת הרמב"ם (בה) גירושין פ"ו הכ"א וש"פ — דהגט בטל ג"כ. ועתו"ס בגיטין לב ב ד"ה התם כו', וז"ל: דאם ביטלו בפירוש מדה ר"ב דבטל כו' עכ"ל. [וע"ל סימן קמ"א ס"ק קל"ג]. וז"ש: וינתן כו' — שלא יבטל אחר הכתיבה עד הנתינה. [וע"ל ס"ק ק"ח]. (מב) רפ"ב דגיטין טו א: אפילו לא כ' בו אלא שיטה א' לשמה שוב א"צ. (מג) רש"י בגיטין טו א ד"ה שיטה אחת, וז"ל: שיטה ראשונה שבה שם האיש והאשה והזמן. וכ"כ הרמב"ם * רש"י, וכ"כ ברמב"ם. אבל תוס' שם ה' ב ד"ה אפי' כו', כ' שיטה ראשונה לבד, וכ"כ בסמ"ק כמ"ב פמ"ז [וכמ"ש סק"ב]. ובאן כ' לכתחילה לצאת ידי הכל. אבל יותר אין לעשות אפי' לכתחילה, כמ"ש ה' ב: וכי תימא אעבד לחומרא

נותן שכר — והאידידא דלא עבדינן הכי שדיחוהו רבנן אאשה כי היכי דלא לשהייה. ובפ"ב דגיטין כ א: יכלנא למיפסלינהו לכלוי גיטי דעלמא א"ל רבא מ"ס אילמא משום דכתיב וכתב (דברים כ"ד, א') והבא איהי קא כתבה ליה (נותנת שכר הסופר כדאמרינן בגמרא דג"פ משום תקנת עגנות — רש"י) ודילמא אקנוי אקנו ליה רבנן. [ועיין סימן ק"כ ס"א ומש"ש].

(לה) כמ"ש ס"פ שם היתומים *.
(לו) כמ"ש בפ"ג כס ב ופ"ד דגיטין עו ב: באומר נאמנת עלי שלא באחי. [ועמ"ש בסימן קל"ד סק"ט].

(לז) כמ"ל סי"ח [וכמ"ש סקל"ב].
(לח) דל"כ חתימתו כפסול, שלא ידעו אם הגט כשר. ואפילו כקרי מסירה פסול, כמ"ל [בסימן קל"א ס"ו, שאם לא חתמו העדים לשמו ונתנו לו בעדו הגט פסול, וכמ"ש בס"ק ד, ח'].
(לט) ג"כ כמ"ל בסעיף כ"א סקל"ח, שידעו בחתימתם שהגט כשר, דל"כ הוי חתימתם בפסול.

הבעל נותן שכר הסופר. וע"ז כ' רבנו: דמתי דפ' גס פשוט. וכוונתו למשנה בב"ב קסז א: והבעל נותן שכר. וע"ל ס"ק ל"ז.
2 נוהא שכאן ס"ס. וצ"ל: ס"פ האומר משקלי עלי, וכוונתו למ"ש בערכין כא ב ובתו"ס שם בענין מודעא וכמ"ש בסימן

קל"ד ס"ק א, ו' ע"ש.

3 לא מצאתי זה ברמב"ם. ועיין ברמב"ם ה' גירושין פ"ז הי"ב ובמ"מ ובלח"מ שם.

באר הגולה

ד מנוולר נס' קמ"ח.
ה מנוולר נס' קמ"ח
זנסדר הגט של
הרא"ש שהגיד צטור
נס"ס זח.
ז מנוולר נס' קמ"ח.
ז נס זח שס.

לכתוב לשמה (מג) וגם צריך לעמוד שם בשעת חתימת ב' העדים וישמע שחותמים לשמה. הנה: (מד) וי"א דהשלית יהיה ג"כ אלל ציווי הנעל לסופר ולעדים וכן נוהגין (מה) וטוב להגיד לשלית קודם כל דבר שאסור לישא המנוורשת שלא יוכל לוור אח"כ אלל ידעתי לא הייתי עליה (מז) (מז) גס יאמר לו ההכס המסדר שיקח השלית סימן מונהק נגט אולי יוציאנו מתחת ידו שיכירנו אלל יזהר שלא להוציא מתחת ידו כלל כל נולד דלפטר. כה (מו) ד וצריך שקודם כתיבה יודיענו שחוא יהיה השלית (גס קודם שיצא לסופר לכתוב לו שיעשה שום דבר יוננה השלית וע"ל סי' כ"ז כיצד ידבר) והחכם יאמר שישמ' איך הגט הוא נכתב ונחתם לשמה כדי שיוכל להעיד כן. כו (מח) ה כששולח גט ביד שלית טוב הוא שישביעו הבע' בשבועת התורה שלא ימסור מודעא ושלא יבטל הגט. הנה: ולס הוא נומר לעכ"ס שאינו נוקפיד ומציעין אותו על חלקו לע"ה וכך כותבין דהרשאה וע"ל סי' קמ"א סעיף כ"ט (מט) ונוהגין להקנות מן הנעל עושה השלית וע"ל סימן קמ"א סעיף כ"ה. כז (נ) ד צריך לדקדק שיהיו השלית והמשלח גדולים לפי שאין שליחות לקטן (נא) ואין קטן עושה שלית. הנה: (נב) גס צריך לעשותו שלית בפני עדים כשרים וע"ל סימן קמ"א סעיף י"א וכ"ד כיצד נוהגין צעדי השליחות. כח (נז) ד צריך שלא יהיה השלית חרש שוטה וקטן (נד) או עבד או נכרי (נה) או סומא

ביאורי הגר"א

להקנות כו'. ע"ל סימן (קפ"ח) [קמ"ח] סכ"ו:
(נ) צריך כו' לפי כו'. ונתני' (כ"ז ז') [כ"ז א']:
(נא) ואין כו'. ונתני' ס"ה ח' ונו"מ ליכא קפידא ננעל
כ"כ כחש"ל סי' קמ"א:
(נב) גם צריך כו'.
ירושלמי פ"ד הציאו הרא"ש שס ס"ז עשה כו' צריך
להחזיקו כו' והרמב"ם חולק ע"ז וכחש"ש (סי' ח')
[סי"ח]: (נג) צריך כו'. ונתני' כ"ז ח': (נד) או
עבד. שס ז': (נה) או סומא. אפילו נצ"י האידנא

לכתילה כחש"ש ה' ז': (מג) וגם צריך כו'.
ונתני' רפ"ז ז"כ אלל כו': (מד) וי"א דהשלית
כו'. שהג"ח פ"ח (ד"ה) [ד"ה] ור"ח כו':
(מה) וטוב להגיד כו'. דחש"ש נו"י ח' ננעל תניא כל"ק
כו': (מו) גם כו' אולי כו'. כחש"ש כ"ז ח':
(מז) וצריך כו'. דלחור שהתחיל מקנת הגט לא מנהי
כחש"ש רפ"ז נפני נכתב חזיו כו' הי חזיו כו':
(מח) כששולח כו'. כחש"ש רפ"ד: (מט) ונוהגין

ברכת אליהו

(מח) כחש"ש רפ"ד דגיטין לב א, שאם ביטל הגט אחר
ששלחו — קודם שהגיע ליד האשה — הגט מבוטל. [וע"ל
סימן קמ"א ס"ס ומש"ש. ולכן טוב הוא שישביעוהו שלא
ימסור מודעא ושלא יבטל הגט].
(מט) ע"ל סי' קמ"א סכ"ז: נהגו להקנות לעושה שלית
להרדע שגמר בלבו ואם אמר בלב שלם אמרתי וגמרתי
לעשות דבר זה א"צ קנין.
(נ) מתני' בגיטין כג א: הכל כשרים להביא את הגט חוץ
מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי.
(נא) מתני' בגיטין פה א: שאין קטן עושה שלית. ומ"מ
ליכא קפידא בבטל כ"כ, כחש"ל סי' קמ"א סק"ג, דמ"מ
אם הוא קטן א"צ גט, ואם הוא גדול יכול לעשות שלית.
(נב) ירושלמי פ"ד דגיטין ה"א — הביאו הרא"ש שם
ס"ב: — עשה שלית להוליד את הגט צריך להחזיקו בפני
שנים כו'. והרמב"ם חולק ע"ז, וכחש"ש בס"מ קמ"א סי"א
ועמש"ש.

(נג) מתני' בגיטין כג א הנ"ל בסק"ג.
(נד) גיטין כג ב: אין העבד נעשה שלית לקבל גט לאשה
מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. [וע"ל סימן
קמ"א סק"ז].
(נה) בגיטין כג א אמרינן דבח"ל סומא פסול להביא הגט

נמצא אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים.
(מג) מתני' רפ"ב דגיטין טו א: בפני נכתב אבל לא בפני
נחתם וכו' ובפני נחתם חציו כו' פסול.
(מד) ענה"א פ"א דגיטין ס"ג ד"ה ור"ח כו'. [וכ' לשוננו
בסק"ה].
(מה) כחש"ש בגיטין מז א בבטל: תניא כל"ק אר"מ מפני
מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום
נדר לא יחזיר שמה תלך ותנשא לאחר ונמצא דברים בראין
ויאמר אילו הייתי יודע שכן הוא אפילו אם היו נותני' לי
מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין
לפיכך אומרים לו הוי ידע שהמוציא את אשתו משום שם
רע לא יחזיר. [וע"ל סי' ס"ג ומש"ש].
(מו) כחש"ש בגיטין כז א במשנה: המביא גט ואבד הימנו
כו' אם מכירו כשר. ושם עמוד פ' בגמ': אי סימנא אית לי
בגויה אי טביעות עינא אית לי בגויה כו' דאמרי נקב יש
בו בצד אות פלונית [ועסק"מ].
(מז) דלאחר שהתחיל מקצת הגט לא מהני כחש"ש רפ"ב
דגיטין טו א: בפני נכתב חציו כו' פסול די חציו אילימא
חציו ראשון והאמר ר"א אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת
לשמה שוב א"צ אלא אמר רב אשי חציו אחרון. [וע"ל
קמ"ב סט"ז].

באר הגולה

ח גס זה סס.
ט מנוחר נס"י קכ"ג.
י נס"י קמ"ז.
כ מנוחר נסיון.
(קכ"ג) [קמ"ח].
ל מנוחר נס"י קמ"ח.

(נו) או פסול לעבירה מן התורה. (וע"ל סימן קמ"ח סעיף ל"ג). כט (צו) ה טוב ליותר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה שניהם בעיר (וע"ל סימן קמ"ח סעיף נ"ה). ל (נח) ט אם הבעל נחפו ללכת ואינו יכול להמתין עד שיוכתוב הגט ויחתם אומר לסופר כתוב גט לאשתי וכו' כדלעיל ואומר לעדים אתם פלוני ופלוני היו עדים וחתמו בגט הנזכר וכו' כדלעיל והריני ממנה את פלוני בן פלוני שליח להוליך הגט הנזכר לאשתי פלונית בת פלוני בכל מקום שימצאנה ותהא ידו כירי ופיו כפי (ודעו דכדורי) ועשייתו כעשייתי ונתינתו כנתינתי וגותן אני לו רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים ואפילו בלא אונס עד שיגיע הגט לידה או ליד שלוחה ותיכף שיגיע הגט הנזכר לידה או ליד שלוחה מיד פלוני שלוחי או מיד שלוחו או מיד שליח שלוחו כאמור תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם (ושלר דיני השליחות והרשאה ע"ל סימן קמ"ח). לא (נט) י וכבר נתבאר שאין להזכיר שום תנאי קודם כתיבת הגט וא"כ כל מי שמצוה לגרש בענין זה אינו יכול לגרש על תנאי. לב כ (ס) ואם אינו רוצה לגרש אלא לזמן והוא נחפו ללכת וא"א לכותבו קודם שילך יאמר לשליח שיתן הגט לאשתו ולא תתגרש בו אלא לאחר זמן פלוני. לג ל (סא) א"צ שהשליח יתא עומד בפני המגרש אלא אפילו שלא בפניו יכול למנותו והעדים כותבים שמינה לפלוני שליח.

ביאורי הגר"א

כו"ט נס"י קנו"ג ס"א דהטעם הוא נוסח מתינתל כחש"ט ד' ז' משא"כ האידנא. (נו) או פסול כו'. כח"ט נס"י ז' דינמות ולא הקילו בגט אלף זה' נשים כו': (נו) טוב כו'. שלל יאמר לפקדון נתתו להפוסקים כר"ה סס (סד"ל) [ס"ד] ח' ועתי"ס ורש"י שס ד"ה צעל כו': (נח) אם הבעל כו' ואפילו בלא אונס. דל"כ ח"ז

ברכת אליהו

הרא"ש שם פ"ב ס"ו. ומיהו אפילו לא כ"כ — אפילו בלא אונס — מהני. דרשינן לישנא יתירא — שמפרט שמרשהו לעשות שליח — שהרשות לעשות שליח הוא גם בלא אונס, דבאונס א"צ רשות כחש"ט בפ"ח דב"ב קלח ב: כיון דל"צ וקאמר לטפווי מלתא קא אתי. — ב"י סימן קמ"א. [ועין מש"ש ס"ק ס"ד].

(נט) לעיל ס"ח כ': אם רוצה לגרש על תנאי לא יזכיר שום תנאי כו'. [ועמש"ש סקט"ז]. וזה אפילו כד"ה פסול, להרמב"ם בפ"ח מה' גירושין ותוס' בגיטין פד ב, [כח"ט בסימן קמ"ו סק"ג].

(ס) בגיטין כט ב: ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו א"ל לשליח לא תיתבי' ניהלה עד תלתין יומין כו' כיון דלבתר תלתין יומין מצי מגרש כשליח שניתן לגירושין הוא. [וע"ל סימן קמ"א סל"ז].

(סא) דע"כ לא פסיל — בגיטין עב א — באומר אמרו,

משום דבעי למימר בפ"ג ובפ"ג, ולא מצי למימר. ומ"ש: או סומא הוא אפילו בא"י האידנא, כחש"ט בפ"י קמ"ב ס"א דהאידנא אפילו בא"י צ"ל בפ"ג ובפ"ג. דהטעם — שאצ"ל בא"י בפ"ג ובפ"ג — הוא משום מתיבתא, כחש"ט ד ב, משא"כ האידנא.

(נו) כחש"ט בפ"ג ב' דיבמות כב ב: גולן דדברי תורה פסול לעדות אשה. ולא הקילו בגט אלא בה' נשים [שאין נאמנות לומר מת בעלה, ונאמנות להביא את גיטה, משום שהכתב מוכיח, כח"ט בסימן קמ"א ס"ק ס"ח, ס"ט].

(נז) שלא יאמר לפקדון נתתו, להפוסקים שהבעל נאמן כר"ה בגיטין סד א. וקת"ס ורש"י ד"ה בעל כו' [ולא מהימן אלא כשהאיש והאשה יחד בעיר. וע"ל ס"י קמ"א סנ"ה ומש"ש].

(נח) דל"כ — אם ה' אונס — א"צ לפרט שיוכל השליח לעשות שליח, לאוקימתא בתרייתא בגיטין כט א. וכן פ'

גם הגירסא — בדברי רבנו — "מתיבתא". וכחנתו למש"ש ו א דבבל כא"י משום מתיבתא. (ישיבות קבועות אחת בסורא ואחת בנהרדעא והולכים תלמידים מו לזו ומשאר עירות להן ללמוד תורה — רש"י). והר"ן שם הביא גם זו, וכתב: דבכל דוכתי הכל לפי מה שהוא ענין. ועיין להלן ס"ק קל"ה.

4 נראה שצ"ל: ב"ד. וכחנתו למ"ש בגיטין ד ב שלכן אצ"ל בא"י בפ"ג ובפ"ג — גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים — כיון דאיכא ב"ד דקביעי מישכת שכיחי (שירות שהולכות לדין במקום הועד — רש"י). ובסימן קמ"ב סק"י הביא רבנו מ"ש הר"ן בריש גיטין דהשתא מיהא ליכא ב"ד דקביעי. לכן צריך האידנא — אפילו בא"י — לומר בפ"ג ובפ"ג. ואולי יש לקיים

באר הגולה

מ צסי' קנ"א וצסי' קנ"ב.
 ג צסי' קנ"ב.
 ד מנאחר צסי' ק"כ.
 ה זס.
 ו פס.
 ז מנאחר צסי' קנ"ד.
 ח קס.
 ט כן הול צטור.
 ש מנאחר צסי' קכ"ה.
 ת זס.

הגה: וכל זה כשהנעל נחפז ללכת ואינו מוסר הגט לשליח והוא שעת הדחק אצל בלאו הכי אין עושין שליח כה"ג אלא מוסרו ליד השליח וע"ל סימן זה ומעיקר צ"ח וליכך. לד (סב) מ כבר כתבתי לעיל מי הם הפסולים להיות שלוחים. לת ז (סג) וגם כבר נתבאר שצריך השליח לעמוד בשעת כתיבת תורף הגט והתימת שני העדים ושישמע שנכתב ונחתם לשמה. לו ס (סד) כשיבא הסופר לכתוב הגט קודם שיתחיל לכתוב יש לשאול למגרש מה שמו ומה שם אביו (סה) ואם יש לו או לאביו ב' שמות כגון ע"י חולי ואם יש לו או לאביו כינוי או שום חניכא (סו) (או אם הם כהנים או לויים). לז (סז) ע וכן יש לשאול לאשה ולאביה כמו לאיש. הגה: וכינז נוסהגין לכתוב השמות ע"ל סימן קכ"ה וסימן קכ"ט נדיני שמות המוקס וישלל זה לפני העדים. לח (סח) פ צריך שהסופר והעדים יעמדו במקום אחד. הנה: וישלל שקודם שיתחיל הסופר הקלף ידבר בפני העדים שרוצה לכתוב לשמה כדרך שיתבאר לקמן סעיף כ"ה וכן נוסהגין במדינות אלו. לט (סט) צ יחתוך הקלף למדת הגט שלא יצטרך לחתוך ממנו שום דבר אחר כתיבת הגט. מ (ע) ק אם טעה הסופר לאחר שכתב קצתו ומתחיל ד (צאחר) באותו הקלף יחתוך תחלה המועט שכתב. מא (עא) ש צריך הקלף להיות ארכו יותר על רחבו ונקרא ארכו דרך קריאתו מתחלתו לסופו. (ויניח למטה גליון כדי תפיסת יד או יותר וצדיענז אין לחוש). מב (עב) ת ישרטטו

ביאורי הגר"א

(סח) צריך כו'. כמ"ש פ' א' ה' במזרח כו' אלא סופר וכו' האחרונה צסימן קכ"ה ס"א: (סט) יחתוך הקלף כו'. כמ"ש כ"א ז' ועתו"ס שם ד"ה יאל כו' והרמ"ש שם וז"ל: (ע) אם כו'. הגי"א פ"ז ס' כ"ז ד"ה וכן כו' וכמ"ש צמ"ס שם ד"ה הג"ל ולר"ת דוקא כו' ורמ"ש שם: (סז) צריך כו'. דנק' ספר וז"ע ועמ"ש ס' קכ"ה סי"ג: (עב) ישרטטו

אלא נשום דנפיק חורצה כו' וערמ"ש פרק התקנל ס"כ: (סב) כבר כ' כו'. לעיל סכ"ה: (סג) וגם כו'. לעיל סכ"ד: (סד) כשיבא כו' למגרש. ליד דנריך לשלל לאחר כמ"ש ס' ק"כ ס"ג רק צ"ס אביו כ' שם דנהגו לכתוב ע"פ עמון: (סה) ואם יש כו'. ליד ז' ה"ה דהו כו': (סו) או אם כו'. ונדינל א"ל כמ"ש צ"ח דדוקא צ"ח יצ"ש כותבין כהן וע"ל ס' קכ"ט ס"ט: (סז) וכן כו'. ג"כ כמ"ל סל"ח:

ברכת אליהו

כו' אלא סופר כו'. וכו' האחרונה בסימן קכ"ה ס"א: „שגם על מקום עמידת הסופר יש להקפיד וצריך שיעמדו הסופר והעדים במקום אחד“. [ועמ"ש"ש ס"ק א' ב'].

(סט) כמ"ש בגיטין כא ב, שאסור שיהי' הגט מחוסר קציעה. ועתו"ס שם ד"ה יצא כו', שכתבו דלר"ת גם בתלוש בחותך מקלף גדול הוי מחוסר קציעה, ובחותך דבר מועט כמו שעושין לייפות הגט לא חשיב מחוסר קציעה. וכ"כ הרא"ש שם פ"ב סכ"ב ושי"פ. [וע"ל ס' קכ"ד ס"ג ומש"ש סק"י].

(ע) הגי"א בגיטין פ"ב סכ"ב ד"ה וכן כו', וז"ל: וכן הכותב גט וטעה ורצה לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה ראשון המוטעה עכ"ל. וכמ"ש בתוס' שם כא ב ד"ה יצא הגי"ל בסק"ט: ולר"ת דוקא נחתך מקלף גדול חשיבא מחוסר קציעה כו', ורמ"ש שם.

(עא) דנקרא ספר. וצ"ע, דספר דכ' בגט לספירת דברים הוא דאחא, כמ"ש בתוס' בגיטין כ ב ד"ה לא צריכא. ועמ"ש ס' קכ"ה סי"ג [סקט"ו דלשופרא דמילתא עושין כן].

(עב) עתו"ס גיטין ב א ד"ה המביא כו' 5.

וכתב רבנו שם בסק"ג: תוס' ריש מכליתין ד"ה המביא כו'.

אלא משום דנפיק מינה חורבא, דוימנין דאמר להו לשנים אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתמו, ומשום כיסופא דסופר חיישי ומחתמי. אבל כאן לא שייך חשש זה. וערמ"ש שם פרק התקנל ס"כ. [ושם הביא רא"י לזה, וכ' דבריו בסימן קמ"א סק"ל].

(סב) לעיל סכ"ה פורטו הפסולים להיות שלוחים.

(סג) לעיל סכ"ד [ועמ"ש"ש].

(סד) מ"ש „למגרש" ליד, דצריך לשאל לאחר, כמ"ש ס' ק"כ ס"ג [ועמ"ש"ש סק"י]. רק בשם אביו, כ' שם דנהגו לכתוב ע"פ עצמו של המגרש.

(סה) בגיטין לד ב: הדיא דהו קרו לה מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום שיש לה. [וע"ל ס' קכ"ט].

(סו) מדינא איצ לכתוב כהן או לוי כמ"ש בגי"א ב"ב קעב א דדוקא בב' יב"ש כותבין בהן. וע"ל סימן קכ"ט ס"ט [ומש"ש ס"ק ט"ז, י"ח].

(סז) גי"ב בגי"ל סל"ח [ועמ"ש"ש סקט"ד].

(סח) כמ"ש בגיטין פ א: ה"י במזרח וכתב במערב כו' מאן

5 בסימן קכ"ה ס"א כ' המחבר: נוהגין לעשות י"ב שיטין.

באר הגולה

א ונחלר נס"י קכ"ד
וקכ"ה.
ב ונחלר נס"י קכ"ה.
ג נס.
ד נס.
ה נס.
ו נס.

בו י"ג שיטין ושורה אחרונה יחלקנה לשתי שורות קצרות שבה יחתמו העדים זה תחת זה (עג) ויעשה זו השרטוט וכל תיקוני הכתיבה לשו ולשמה ולשם גירושין כ"כ נסדרי':
מג (עד) א יש מי שאומר שיכתוב במקום בשר ולא במקום שער. מד (עה) ב לא ישרטט באבר ולא ישרטט מכפנים אלא מבחוץ. הנה: (עו) וישרטט שני שרטוטין צדידי הגט ח' מימין וח' משמאל כדי ליישר הכתב (נסדר הגט) ויכוין שיהא הכתב צד השרטוט ולא על השרטוטין עצמן. מה (עז) ג יש מי שאומר שאין כותבין הגט בקולמוס של כנף. מו (עה) ד לא יהא הכתב מעוקם ולא מבוטל שמה תדמה אות לאות נמצא הענין משתנה. מז (עט) ה נהגו להחמיר לעשות האותיות מוקפות גויל ואם יש בו אותיות דבוקות יכול לגרד הדיו שביניהם להבדילם (וע"ל סימן קכ"ה סעיף ו'). מח (פ) ו צריך לדקדק שלא יכנסו האותיות זו בזו כגון ראשה של

ביאורי הגר"א

כו'. חלל נקנה כמו נס"י כמ"ש בפ"ג דתענית:
(עח) לא כו' נמצא כו'. כמ"ש פ"ה ג' חמר חב"י כו' ולא כו':
(עט) נהגו כו'. עתו"ס כ' ג' ד"ה ל"ז
כו' דלפילו כו' ומי"מ לכתלה נהגו להחמיר בכל:
(פ) צריך כו'. עתו"ס ד"ה הנ"ל ור"י חומר כו' חל

כו'. עתו"ס ג' ח' ד"ה הנזיל כו':
(עג) ויעשה
כו'. עתו"ס פ"ח ס"ג ד"ה ור"ס ור"ס ח' כו':
(עד) יש מי כו'. כמו נסדרי' וחומרל דחומרל חלל
שאי"ל על הנייר כשר חף לכתלה:
(עה) לא כו'.
להנפרס דס"ל דר"ס פליג אשמואל שם י"ט ח':
(עו) וישרטט כו' ויכוין כו'. עתו"ס:
(עז) יש

ברכת אליהו

ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ס"ת תפילין ומזוזות. [ועמש"ל סימן קכ"ה סק"ג וביו"ד סימן רע"א סק"ג].

(עח) כמ"ש בגיטין פה ב: אמר אב"י האי מאן דכתב גיט' לא לכתוב ודין דמשמע ודין (דמשמע דין הוא שאגרשך אבל אם אינו דין עלי שאגרשך לא תתגרשי — רש"י) אלא ודין ולא לכתוב איגרת דמשמע איגרת (לשון גג — רש"י) אלא אגרת וכו'. [וע"ל סי' קכ"ה סק"ח].

(עט) עתו"ס בגיטין כ ב ד"ה לא צריכא כו' שכי: דא"צ בגט שתהא כל אות ואות מוקף גויל מארבע רוחותיה וכו' אבל בגט ליכא קפידא דאפילו ספר ודין לא בעינן בגט דספר דכתב בגט לספירת דברים הוא דאחא, עכ"ל. ומי"מ נהגו להחמיר בכל. [וע"ל סימן קכ"ה ס"ק כ"ד, כ"ה].

(פ) עתו"ס בגיטין כ ב ד"ה לא צריכא דמעורה הנ"ל בסקע"ט, וז"ל: ור"י אומר דאין מכאן רא"י דהא דקאמר

(עג) עתו"ס פ"א סי' ד"ה ור"ה, וז"ל: ורב האי פירש שמע חיתוך הקולמוס והמגילה שחתך הסופר לכתוב בה הגט כו' עכ"ל. [וע"ל סי' קל"א סק"י].

(עד) כמו בפתי"מ (כמ"ש ביו"ד סי' רע"א ס"ג ועמש"ש).
וחומרל דחומרל הוא שאפילו על הנייר בשר אף לכתלה [כמש"ל סימן קכ"ד ס"ב ועמש"ש סק"ח וסימן קכ"ה סקט"ו].
(עה) להמפרשים — הנ"ל בסימן קכ"ה סק"ב — דפ"ל דרב פליג אשמואל בגיטין יט א. ולדלידה הוא אבר כתב, וא"כ הוא כתב על גבי כתב. וע"ש סק"ב].

(עו) עתו"ס: לא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל לתוך הגליון כו'. [ועמש"ש סקפ"א, שהטעם הוא דהוי כמו תלויות. ולכן צריך לשרטט משני הצדדין, כדי ליישר הכתב ולכוין שיהא הכתב בצד השרטוט ולא על השרטוטין עצמן].

(עז) אלא בקנה, כמו בפ"ה, כמ"ש בפ"ג דתענית כ ב:

בא' מן התלמודים ולא בשום מקום ואפ"ה כיון שתקנו כן המתבררים להם שומעין ולכתלה אעפ"י שאין הענין הזה מעכב דהא תנן כתבו על עלה של זית ועלה של זית אין בו כדי לשרטט בו י"ב שיטין וכו' עכ"ל.

ובירושלמי גיטין פ"ה ח"ג מ' שאם אחד אבד גט ומצאו גונון סימן שהיה בו שתיים או שלש שורות לא הוי סימן מובהק. ומ' שהיו מצויים גיטין של שתיים או שלש שורות. ועיין בסימן קכ"ה ס"ב שכתב בהנה: אם הוסיף או פחת מי"ב שיטין י"א דאין להכשירן כי אם במקום עיגון שבא מארץ רחוקה דאין שידות מצויות. ופלא שהפוסקים לא העירו מהירושלמי הנ"ל.

ואולי אפ"ל שכונת הירושלמי, שנתן סימן שתורף הגט הי בשתיים או שלש שורות. וזה לא הי' נדיר ביותר, ולכן לא הוי סימן מובהק. אבל הגט בכללו (יחד עם הטופס) הי' יותר משתיים ושלש שורות.

והבאנו לשון התוס' שם בברכת אליהו. וכאן כ' רבנו: ע"י תוס' וכו'. להורות שמנין השיטין הוא רק מנהג, וכמש"ש התוס' ומה שנהגים לכתוב י"ב שורות בגט וכו'. ואילו בסימן קכ"ה סק"ג לא כ' רבנו "עין", כי כבר מוזכר במחבר כלשון התוס': — ונהגין. וברא"ש ריש גיטין ובעיטור ח"א אות ג' גט ובס' התרומה סי' ק"ב ובסמ"ג ענין ו' כ' כדברי התוס'. ובסמ"ת ובסמ"ג שם כ' עוד טעם — משום דכתב במדרש זה ספר תולדות אדם מלמד שאפילו סרגול הספר למד אדם הראשון פירוש סרגול שרטוט וגט קרוי ספר ומנין "זה" י"ב ובענין זה אנו מורים בפ"ק דכריתות. משם זה יח"ל לי "זה" י"ב לוג". ובלבוש סימן קכ"ד סי"א הביא טעם גם עפ"י הקבלה וכו': "ואולי יש בזה סוד סתום וגנון וכו' והמשכיל יבין". ושם נסקי"ד הביא רבנו דברי הרשב"א ח"א סי' תקס"א שכשר אפילו אם פחת מי"ב שיטין עי"ש. ובתשוב' הרשב"א שם סימן אלף ר"כ כ': ומה שהצריכו י"ב שיטין כו' לא מצאתי כן

למ"ד שבשיטה תחתונה לא תכנס בתוך חללה של ה"א או חי"ת של שיטה העליונה
 וכן כל כיוצא בזה. מט (פא) ז לא יהיו האותיות ועוברות מהשיטין בימין
 ובשמאל לתוך הגליון ויש להחמיר אפילו מאות אחת. נ (פב) ח נפלה טפת
 דיו לתוך האות ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו לתקן האות דה"ל חק תוכות.
 (וע"ל סימן קכ"ה סעיף ט'). נא (פג) ט ואף אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה
 ונמשכה ידו ונסתמה א"י לגרד הדבקות לפתחה דה"ל חק תוכות (וע"ל סימן קכ"ה
 סעיף ט'). נב (פד) י לא יהא בו משמוש ולא יכתבנו על המחק. נג (פה) כ צריך
 ליוזר במופס הגט לכתבו כמשפט. נד (פו) ל אם נמצא פסול בגט וצריך
 לכתוב גט אחר אם הכעל בפנינו צריך לחזור ולצוות בכתחלה לסופר שיכתוב גט
 לאשתו ולעדים שיחתמו בו. נה (פז) מ כשיבא הסופר לכתוב הגט (פה) יאמר
 בפני עדים. הנה: שמועו אלי אתם עדים פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני (הגהות מרדכי).
 הנני כותב גט זה לשם פלוני בן פלוני ולשם גרושי אשתו פלונית בת פלוני
 שיגרשנו בו לשמו ולשמה לשם כריתות ויכתוב הגט מיד (ולא יכתנו נסירונין והסופר
 יקח סימן מזהק נגט קודם שיוצאו מידו). נו (פט) נ צריך שיתייבש הגט קודם
 שיחתמו העדים. נז ס אחר שיתייבש הגט יחתמו העדים (צ) זה תחת זה.

ז ס.
 ח ס.
 ט ס.
 י ס.
 כ ס.
 ל מנואר בס" קכ"ג.
 מ מנואר בס" קל"א.
 נ נס"ס ק"ל.
 ס ס.

ביאורי הגר"א

הרי"ג כ' דיש פוסלין כה"ג: (פא) לא יהיו כו'.
 דהוי כמו תלויות ולס לינן מקומוין פסולין אלס הס נתורף
 כח"ש נתוספתא ונצילו הנ"ל פ"ג סכ"ד ד"ה וכ"כ כו':
 (פב) נפלה כו'. כח"ש כ' ה' וער"ש ס: (פג) ואף
 אם כו'. כח"ש נפ"ג דשנת שהוא פסול: (פד) לא
 כו' ולא כו'. ה"ל חומרה דהא כתב על המחק כשר כח"ש
 כ"ל כ' אלל לדעת הרי"ף ורמב"ם דמכרי נלל ע"י
 יס לחוש: (פה) צריך כו'. כח"ש פ"ה נ' והוספו
 עוד הפוסקים כח"ש סימן קכ"ו: (פו) אם נמצא
 כו'. מדינא ח"ל כח"ש ס"ג נ' אלל מפני שיש פסולין
 שליון פסולין מן הדיו וע"ל סט"ו נהגיה: (פז) כשיבא
 כו'. כח"ל סט"ו: (פח) יאמר כו'. כח"ש נל"ח
 ר"ס י"א: (פט) צריך כו'. שלא יהא יכול להודיף
 ועמ"ל סכ"ג: (צ) זה כו'. משום דלפעמים יש

ברכת אליהו

דאמר עדי מסירה כרתי (והלכך לא חיישינן לדילמא מציפא
 כו' ואי הוה ביה תנאה אינהו ידיע — רש"י). אלא לדעת
 הרי"ף ורמב"ם — דמכשרי בלא עדי מסירה — יש לחוש.
 [וע"ל סימן קכ"ה סט"ו וסכ"א].
 (פה) כח"ש בגיטין פה ב: האי מאן דכתב גיטא לא לכתוב
 דיון אלא ודן כו'. והוספו עוד הפוסקים, כח"ש סימן קכ"ו.
 (פו) מדינא א"צ שיחזור הבעל ויצוה — אם נמצא פסול
 בגט, כח"ש בגיטין פה ב: „מי קאמר להו כתבו חספא והבו
 לה", ולא נקרא שעשו שליחותם. אלא מפני שיש פסולין
 שאינן פסולין מן הדיו. וע"ל פט"ו בהנה [ומש"ש סכ"ו],
 ובסימן קכ"ב ומש"ש].
 (פז) כח"ל פט"ו [וכמש"ש סכ"ה שצריך לשמה].
 (פח) כח"ש באר"ח רפ"א [וכמש"ש סק"ג, דהיכא דבעינן
 לשמה צריך שיאמר בפני, ולא מהני במחשבה לבד. וע"ל
 סימן קל"ח ושם סק"ט].
 (פט) שלא יהא יכול להודיף. ועמ"ל פנ"ב [סקפ"ד, וע"ל
 סי' קל"ד סק"ה].
 (צ) משום דלפעמים יש חלק בגליון לפני תלימתם. ועשרי"ע
 חר"מ סימן מ"ה רפ"א [שאם יש חלק בגליון השטר ויחתמו

דמעורה היינו רגל ך של שיטה עליונה בט' של שיטה
 שתחתיה או ראש ל' ב' או בת' שלמעלה הימנה וכו' עכ"ל.
 אבל הרי"ג כ' שם דיש פוסלין כה"ג. [וע"ל סי' קכ"ה סכ"ו].
 (פא) דהוי כמו תלויות, ואם אינן מקומוין פסולין, אם הם
 בתורף, כח"ש כחוספתא פ"ו ה"ו דגיטין ומביאו הנ"ל פ"ב
 סכ"ד ד"ה וכ"כ, וז"ל: תנאי בתוספתא וכו' גט שיש בו מחק
 שטעה וכו' התיבה של טעות ומחקה או תלויה פירוש שדילג
 תיבה וכתבה ביני חטי מגופו דהיינו תורף פסול שלא מגופו
 כשר כו' עכ"ל. [וע"ל סימן קכ"ה סק"ו].
 (פב) כח"ש בגיטין פ א דחק תוכות לאו כתיבה היא.
 וער"ש שם פ"ב ס"ט, וז"ל: אבל אם נפלה טיפת דיו לתוך
 האות ואינה ניכרת האות א"י להעביר הדיו ולתקן האות
 דה"ל חק תוכות.
 (פג) כח"ש בפ"ב דשבת קג ב' — בפלוגין שכתב סתומין
 — שהוא פסול. [ולכן א"י לגרד הדבקות לפתחה דה"ל חק
 תוכות. וע"ל סי' קכ"ה ס"ק י', י"א, ובאר"ח סי' י"ח סקמ"ט].
 (פד) היא רק חומרא. דהא כ' על המחק כשר. כח"ש בגיטין
 כא ב במשנה: אין כותבין לא על הנניר המחוק כו' וחכמים
 מכשירין. ואמרינן בגמ' שם כב ב, דחכמים ר' אלעזר היא,

באר הגולה

ע.ס.ס.
פ.נמ"ס קל"ח.
צ.ונחלר נס"י ק"ל.
ק.ס.ס.
ר.ס.ס.
ש.ס.ס.
ת.ס.ס.
א.ונחלר נס"י קל"ח.

הנה: (צא) ויקראו אותו קודם שיחתמו שידעו על מה יחתמו (בסדר מהר"ן) ויראו תחלה אחר סימן שלקחו (כמו שנתפטר לעיל סעיף כ"ז). נח (צב) צ צריכין העדים לחתום זה בפני זה. גט (צג) פ יאמר כל אחד מהעדים קודם שיחתום אני חותם גט זה לשם פלוני בן פלוני לגרש בו אשתו פלונית בת פלוני לשמו ולשמה לשם גירושין ויחתום מיד. (ויראה העד השני כשהתם הנירו) (סדרים). ס (צד) צ יתחילו לחתום בראש השיטה שלא יניחו חלק בגליון מימין לפני החתימה. סא (צה) ק לא יניחו כדי אויר שני שימין בין חתימתו לשיטה אחרונה. (צו) ויחתמו ג"כ נקולמוס ונדיו של העל (סדר''). סב (צז) ר צריך כל אחד מהעדים לפרש שמו ושם אביו (צח) שיחתום פכ"פ עד. הנה: ולין צריכין לחתום כינויין (צט) חלל חס הם כהנים לו לויים חותמין פלוני ג"פ הכהן לו הלוי עד חלל חינו כותב בן מהר"ר לו בן הכהן (בסדרים) וכן נהגין. סג (ק) ש כתיבת העדים תהיה תמה ונכרת שלא יהיו דבוקים האותיות כמו בגט עצמו. סד (קא) ת לא יחתום הסופר בגט. סה (קב) א צריך

ביאורי הגר"א

ונתוספתא דגיטין: (צו) ויחתמו כו'. הוא להוורא זעלמא דחתימת העדים ח"ל: (צז) צריך כו'. שם ליו א': (צח) שיחתום כו'. לכתח' כמש"ס פ"ז ז': (צט) אבל אם כו'. עפ"י דכתנות כ"ד ז': (ק) כתיבת כו'. כמש"ל סמיו וסמיו: (קא) לא יחתום כו'. להפוסקים דפ' כשחולל דמכ"ל נלוור אמרו פסול הסופר לעד כמש"ס ס"ז ז': (קב) צריך כו'. כמש"ל סמיו:

חלק בגליון ועש"ע ח"מ סימן מ"ה ס"א: (צא) ויקראו כו'. כמש"ס י"ט ז' (והי) [וה"ק] עדים שא"י לקרות כו'. (צב) צריכין כו'. שם י' ז' אר"פ כו'. (צג) יאמר כו'. דאפי' לר"ח צעין חתימה לשמה כמש"ס ד' א' ועמש"ל סמ"ה: (צד) יתחילו כו'. עמש"ל סמ"ז ולקחו שתי הסומרות לכתחילה ועתו"ס דנ"צ קס"ג ז' ד"ה שיטה כו': (צה) לא כו'. כמש"ס ננ"צ שם

ברכת אליהו

העדים מן הכתב מלא שתי שיטין פסול. [וע"ל סימן ק"ל ס"א ומש"ס].
(צו) הוא להוורא בעלמא, דחתימת העדים אי"צ שיהי' משל הבעל. [וע"ל סימן ק"ב סק"ג].
(צז) בגיטין לו א': התקינן שיהיו מפרשין שמותיהן בגיטין. (צח) לכתחלה, כמש"ס בגיטין פז ב' במשנה: איש פלוני עד כשר, בן איש פלוני עד כשר כו'.⁹
(צט) עפ"י דכתובות פד ב': איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין חיכי דמי אילימא דכתיב אני פלוני כהן חתמתי עד כו'. ומ' מכאן שעד שהוא כהן מזכיר בחתימתו שהוא כהן.
(ק) כמש"ל סמיו וסמיו [בגט עצמו. וע"ל סימן ק"ל ס"א]. (קא) דלהפוסקים דפ' כשחולל — דמכשיר באומר אמרו — פסול הסופר לעד, כמש"ס בגיטין פז ב', משום דנפיק מינה חורבה, דזימנין דאמר להו לשנים אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתמו, ומשום כיסופא דסופר חישיי ומחמתי חד מהנך סהדי וסופר בהדייהו ובעל לא אמר הכי. [וע"ל סק"ה].
(קב) כמש"ל פנ"ז [ושם סקפ"ט שלא יהא יכול להזדייף. וע"ל ס"י קכ"ד סק"ב וסימן קל"ג סק"ה].

זה אחר זה, יש חשש שיכול לבא לידי זיוף, ולכתוב בגליון שבאורך העדים מה שירצה, והוי שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר, ויחתוך כל השטר, ולכן צריכים לחתום זה תחת זה. וע"ל סקצ"ד ולעיל ס"י ק"ל סק"ב].
(צא) כמש"ס בגיטין יפ ב': והכי קתני עדים שאין יודעין לקרות קורין לפניהם וחותמים. [וע"ל סימן ק"ל סט"ז].
(צב) בגיטין י ב': אמר רב פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה כו'. [וע"ל סימן ק"ל ס"ג].
(צג) דאפילו לר"א — דס"ל עדי מסירה כרתי — בעינו חתימה לשמה, כמש"ס בגיטין ד א': מודה ר"א במזויף מתוכו שהוא פסול. [וע"ל ס"י קל"א ומש"ס]. ועמש"ל סמ"ה [ושם סקפ"ח דהיא דבעינן לשמה צריכים לומר בפה ולא סגי במחשבה].
(צד) עמש"ל פנ"ז שהעדים צריכים לחתום זה תחת זה. וכת' שם בסק"צ, שאם יחתמו זה אחר זה, והיי' חלק בגליון, יש חשש לזיוף. ולקחו שתי החומרות לכתחילה: שיחתמו זה תחת זה ויחתילו לחתום בראש השיטה. וקתני' דב"ב סג ב ד"ה שיטה כו'. [וכת' דבריהם בסי' ק"ל סק"י עיי"ש].
(צה) כמש"ס בב"ב סב ב': הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול. ובתוספתא דגיטין פ"ו ה"ט: הרחיק את

לשון חכמים אות רצ"ט ובשדי חמד מערכת הלמ"ד כלל קמ"א (ב"ב תשכ"ג, עמוד 117) וע"ל ס"י ק"ל סקכ"ו ושם בהערה 6. ב"ר ד' ולהלן סימן קנ"ה הערה 3.

6 נראה שהוכחת רבנו היא מלשון "כשר", דמשמע שלכתחילה צריך לחתום — יותר מזה: — "פלוני בן פלוני עד". ועיין בנוגע ללשון "כשר" — אם הוא אף לכתחילה או רק בדיעבד ביבמות קו ב בתור"ה הלכה ובהקלה יעקב במענה לשון ח"ב

באר הגולה

ב ונחלר בס' קל"ד.
ג שם עד סוף ע"ה.

לייבש החתימות. סו (קג) ב החכם והעדים קוראים הגט וגם חתימות העדים. הגה: ומוקדקין זו אם לא דילג זו תיבה גם נחסירות ויתרות ונכל תיקוני הגט וטוב לקרותו נגד גט אחר שאז אם יש בו טעות ירניש בו וייד (נסדר ונהרי"ו) גם לשלחו אל שאר החשובים שצריך לדקדק בו אם נכתב כהוגן ויזהירו שלא יטעשו אותו בשליחותו ואח"כ חוזר הצעל ונותן הקלף שנשאר לסופר והדיו וכל כלי הכתיבה לסופר נמתנה כדי שיוכל לכתוב בו גיטין לאחרים (בסדרים) (קד) ונהגו ליקח י' אלל נתינת הגט כדי לפרסומו ויילתל (ר"י תינן) (קה) וקרוגים יכולין להיות מן המניין ולוקחים שני עדים כשרים לעידי ונסירה (קה) ונהגו ליקח הס' עידי התימה לעידי ונסירה. ג"כ נהגו שהחכם המסדר הגט עומד בלחצו ונ' עידי ונסירה אחד מיומיו ואחד משמאלו והסופר לפניו גם הצעל והאשה לפניו עומדים כולם ולא יושבים (נתקון יאן ונח"פ' זה צורה) י"א שיש ליזהר שלא ליתן גט צנית החכם המסדר ולא ראיתי נזהרים בזה (שם נתקון מפי הקצלה). (קו) ג ואחרי קראו יסאל החכם לסופר זהו גט שכתבת (נתן) כך כל כלי הכתיבה והקלף והדיו) כתבת אותו בצווי הבעל לשמו ולשם גירושי אשתו פלונית ב"פ והוא אומר הן (אמר לך הדברים לפני העדים) שואל לאחד מהעדים שמעת שצוה הבעל לסופר לכתוב לשמו ולשם גירושי אשתו פלונית כת פלוני. הגה: ולא היה אלל הסופר עד שכתב קצת הגט כמו שכתוב לעיל סעיף כ"א ולא ראו שהצעל נתן לו הקלף וכו'. סז אתה מכיר שהוא גמ זה. סח אתה חתמת בצווי הבעל (שזה אותו) לחתמו לשנו ולשמה וכו'). סט חתמת לשמו ולשם גירושי אשתו פלונית. ע אתה מכיר חתימתך. עא חתמת בפני חברך. עכ אתה מכיר חתימתו (שמעת

ביאורי הגר"א

ג"כ בס"ע אתה מכיר חתימתך לפי שלא חתם בפני הדיינים ואמר בסעי' אתה כו' להוסיף לדברי רבי בפ"ג בכתובות וכמשי"ש דהייס שמואל לנ"ד טועין וכל זה הכל חומרות יתירות וכן כל השאלות דמסתמא עשו העדים כדון וכמשי"ש חזקה אין העדים חותמין כו' והכל משום שאל יערער הצעל ואף שצערעור אין חוששין לכמה דברים

(קג) החכם כו'. שם י"ט ז': (קד) ונהגו כו'. עמי"ש ס"ס קל"ג: (קה) וקרוגים כו'. עתוי"ס דמוכז ו' א' ד"ה שמואל כו': (קה) ונהגו כו'. משום דבר ולא חייב לפי' הרי"ף בספ"ג דנ"ב וכבר כת' דליתא. (קו) ואחרי קראו כו'. כל השאלות האלו כדי שיהא וקרוגים נצ"ד חתימות' שלא יערע' הצעל כמשי"ש בפ"ק וז"ש

ברכת אליהו

השניה, הוי חצי דבר. וכבר כת' בס' קל"ג סק"ד דליתא, מאחר דמעיקר הדין עדי המסירה הם העיקר ול"צ עדי חתימה, וא"כ לא הוי חצי דבר.

(קו) כל השאלות האלו, כדי שיהא מקוים בב"ד חתימתם שלא יערער הבעל, כמשי"ש בפ"ק דגיטין בכמה דוכתי. וי"ש ג"כ בסעי': „אתה מכיר חתימתך", לפי שלא חתם בפני הדיינים. ואמר בסעי' ב: „אתה מכיר חתימתך", לחוש לדברי רבי בפ"ג בכתובות כ ב, האומר שם במשנה: זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי צריכים לצרף עמהם אחר. וכמשי"ש כא א בגמ' דחייש שמואל לנ"ד טועין (לומר שהלכה כרבי — רש"י). וכ"ז הכל חומרות יתירות. וכן כל השאלות, הן חומרות יתירות, דמסתמא עשו העדים כדון, וכמשי"ש יט א: חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול. והכל משום שמה יערער הבעל. ואף שצערעור אין חוששין לכמה דברים שכו' כאן, מי"מ החמירו מאוד לשימא דשימא.

(קג) בגיטין יט ב: הגי בי תרי דיהיב גיטא קמיהו צריכי למיקרייהו?

(קד) עמי"ש ס"ס קל"ג [סק"ו] שהטעם הוא לפרסומי מילתא, שאם היו בעיר שנים ששמותיהם שוים שיהי' אצל הגט, וכל שהוא לפרסומי הוא בעשרה, כמ"ש בכתובות ז ב].

(קה) עתוי"ס דמוכז ו א ד"ה שמואל כו', וז"ל קשה היאך מצינו דינו ורגלינו כשנותנין גט במעמד קרובים והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל כו' לכן גראה לר"י דגם לר"י לא אמרו דעדותן בטלה אלא דוקא באותן שמעידים בפני ב"ד אבל בשביל ראי' לחודה לא כו' עכ"ל. וחזוין מדברי התוס' דהדרך היא לתת הגט במעמד הקרובים, ואין בזה פסול של, נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה" [ועבחו"מ סי' ל"ו ס"א ומש"ש סק"ד].

(קה) משום דבר ולא חצי דבר, לפי' הרי"ף — בספ"ג ד"ב"ב נו ב — שסובר, דהיכי דכת אחת לא מועילה בלי הכת

בגמ' לעיל סימן קל"ה ס"א: ולכתחלה אנו נוהגין שהחכם המסדר הגט קורא אותו תחילה וסוף עם העדים וכו'.

ד המקור מהגמ' הנ"ל הוא רק לדין שעדי המסירה צריכים לקרא הגט. ולענין החכם שקורא הגט, הוא כמ"ש

באר הגולה

- ד מנוחל נסי' קל"ד.
ה שם.
ו שם.
ז מנוחל נסי' קל"ג.
ח נסדר הגט של
הרא"ש שנסוף סימן
קכ"ד.
ט מנוחל נסי' קל"ג.
י שם.
כ מנוחל נסי' קל"ט.

שזיה לו הנצל להתוס). עג והוא משיב הן על כל שאלה וגם העד השני כמשפט הזה יעשה לו. הגם: גם שאל לסופר ולעדים אם אמרו צפי' שהתחילו לכתוב שכתבין לשמו ולשמה לשם גירושין ואם שמע כל אחד מה שאמר חזירו ואומרים הן אומרים לו צפי' כיצד אמרו (בסדרים) ויזהיר החכם לנצל ולסופר ולעדים שלא יאמרו הן הן או לאו לאו בתשנותם אלא פעם אחת הן או לאו (בסד' מהר"ם יפה). עה ד אח"כ יתן הגט לבטל ואז ישוב לשאול לו אם נותן גט זה מדעתו ורצונו כנוכח לעיל. הגם: סעיף י"ד ויש סדורי גיטין שכתוב בהן בטול מודעות אלו קודם שהחכם קורא הגט ושאל לסופר ולעדים כמו שנתבאר קודם שקורא הגט וכן מנהגין נמדינות אלו לכל חין חילוק נדבר וכשהחכם קורא הגט יקראנו נדקדוק ולא יקראנו נדרך התשתמע ללשון אחר. עה ה (קז) וגם יבטל המודעות פעם שנית וגם יפסול עדים כדלעיל. הגם: סעיף כ' וישאל לעדים אם היו כשהנצל ציטל מודעות קודם הנתינה כמו שנתבאר לעיל סעיף כ': עו ו (קח) ואם יצא הבעל מלפניו בין כתיבה לנתינה ישביענו החכם המסדר בשבועה שלא ביטל הגט בשום ענין ושלא מסר שום מודעה ולא אמר שום דבר שיגרום ביטול הגט. עז ו יקבץ מנין כדי לתת הגט בעשרה. עח ה יאמר החכם לכל העומדים טרם ינתן הגט אם יש שום אדם שידוע שום פיסול נגד הגט וירצה לערער בו דבר יאמר אותו קודם שינתן (וכל מי שידוע דבר צריך לאומרו) כי אחר הנתינה יושם חרם שלא להוציא לעז על הגט (וע"ל סימן זה סעיף כ"ג שזי"ך הנה). עט ו יאמר החכם שמעו כל הכשרים להעיד. פ (ק) י טוב שיהיו שם עדים חתומים על הגט. פא (קיא) כ יצוה לאשה שתסיר הטבעות שבידיה ושאחר כך תוציא ידיה ותפתחם ותקרב אותם יחד לקבל הגט (קיא) ולא יהיו ידיה במדרון שיוכל הגט ליפול. הגם: נהגו לכסות פני האשה עד שעה שהחכם מודבר עמה וכשמקבלת הגט משום נגיעות (קיג) וישאל אותה אם מקבלת הגט נרצונה ותאמר הן ויש ונהמירין לומר אם נשבעה או נדרה שיתירו לה (קיד) ויאמר לה החכם המסדר הגט

ביאורי הגר"א

כו'. כהרצ נס' סי' נהנ"ה: (קי) טוב כו'. כו"ש בש"ע סי' נהנ"ה שיהיו הן בעלון עי"ה: (קיא) יצוה כו'. ע"ל סי' קל"ט סי"ד נהנ"ה: (קיא) ולא יהיו כו'. כו"ש ע"ה ז' היתה ידה כו'. (קיג) וישאל אותה כו'. משום חרם ר"ג: (קיד) ויאמר לה

שכ' כלן מ"ה החמירו מאוד לשימאל דשימאל: (קז) וגם יבטל כו'. שאל ציטל בין כתיבה לנתינה וכחש"ל סי' קל"ד (סי"ג) [סי"ד] נהנ"ה: (קח) ואם יצא כו'. דלז לא מהני ציטול המודעה והשליחות צטל וגם הגט צטל לדעת הרמב"ם וש"פ וכחש"ל לעיל סכ"ג: (קט) יקבץ

ברכת אליהו

עד סופה, ועמש"ש. וגם כתב שם: גם לא יהא שום דבר כגון טבעת בידה וכיוצא בזה בשעת קבלתו. ובד"מ בטור שם סק"ד כתב הסעם: דשמא יהא צר לה בידה ותקפוץ ידיה משום זה והיו כקפצה ע"י דבר אחר. וע"ש בשו"ע סט"ו]. (קיב) כמ"ש בגיטין ע"ה ב: היתה ידה עשויה כקטפרס (מדרון — רש"י) וזרקו לה אע"פ שהגיע גט לידה אינה מגורשת כו'. (קיג) משום חרם ר"ג — שלא לגרשה בעל כרחיה. [ועיין לבוש אות ג"ט]. (קיד) עתה"ם בגיטין ע"ה א ד"ה אינו כו', וז"ל: וז"ל כו' שתדע שהיא מגורשת ולא תהא חוזרת דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת. [וע"ל סימן קל"ו סק"י].

(קז) שמא ביטל בין כתיבה לנתינה, וכמש"ל סי' קל"ד סי' בהנ"ה: ונהגו עוד לבטל מודעי קודם שיצוה לכתוב וקודם הנתינה כו'. (קח) דאז — אם יבטל אחר הכתיבה — לא מהני ביטול המודעה, והשליחות כפלה וגם הגט בטל, לדעת הרמב"ם בה' גירושין פ"ו הכ"א וש"ס, וכמש"ל סכ"ג סקמ"א. (קט) כהרצ בסעיף סי' בהנה [כדי לפרסומי מילתא. ועמש"ש ס"ק ק"ד]. (קי) כמ"ש בש"ע סעיף סי' בהנה שיהיו הן בעצמן עדי מסירה. [ועמש"ש ס"ק ק"ה]. (קיא) ע"ל סי' קל"ט סי' בהנה: [ושם כ' דלכתחילה אין לגרש אלא לתוך ידה ממש וידה תהא פתוחה מתחילת הנתינה

באר הגולה

ל מנואר נס"י קל"ט.
מ נס זה שם.
* פירוש לשון סגירת
הידים.
נ מנואר נס"י קל"ו.
ס מנואר נס"י קל"ט.
ע מנואר נס"י קל"ה.
פ נסדר הגט של
הרא"ש נס"ס קנ"ה.

דעי שגט זה תהיי מוגרשת ומנעליך (נסדרים) (קטו) וישאל הרב אחר הכתובה ושתחזור לנצל הכתובה או תנוחל לו כדי שלא יצאול אח"כ לירי קטט מחמת הכתובה ושיאמור הנצל ע"מ כן לא גירשה (הטעם מ"כ נסדר מהר"י מיינץ). פב (קטו) ל יזהר שלא תסייע לה חברתה ולא שום אדם (קיו) וישלא יגיע מרבליה ולא שום דבר לידה בשעת קבלה (נסדרים). פג (קיו) מ תזהר שלא * תקפוץ ידיה עד שיאמר לה (קט) (ושלא יהיו ידיה תוך ג' טפחים סמוכין לארץ) (שם). פד (קב) יתן הבעל הגט בידה (קטא) וזכה יאמר לה כשיתננו בידה ה"ז גיטך (והתקנלי גיטך זה) (קכב) והרי את מוגרשת בו ממני (וועכשיו) (קכג) ומותרת לכל אדם. הגה: וקודם שיתנו לה יאמר החכם לעידי מסירה שיראו מסירת הגט ויודיע לנצל תחלה פירוש הנולות שאמור (נסדרים) יש טהגין לכפול הגט כאגרת נצעה שמוסרו לה וכן נוהגין ויש שכתבו שלא לכפלו רק ליתנו לה כך והכתב מנחץ שיראו הכל שהוא גט (כן משמע נסדר מהר"י מיינץ). פה (קכד) ס אחר שהניח הגט בידה ויסלק ידו מכל וכל אז תקפוץ ידה ותחזק בגט (קטא) ותגביה שתי ידיה למעלה (קכו) ע ואח"כ יקח החכם הגט מידה ויקראנו שנית בפני העדים (וישאל שמואלין ושואלין לסופר ולעדים כל השאלות ששאלו בראשונה) (כ"ז נסדרים) פ ויחרים על כל מי שיוציא לעז על גט זה. פו (קכז) ויקרענו שתי וערב. הגה: ונהנו עכשיו שהרב הוסדר הגט בוכזו אלזו ואינו נותנו ביד האשה ואין לשנות וכל הגט שלא ניתן אין לקרעו שתי

ביאורי הגר"א

החכם כו'. עתו"ס ע"ה ח' ד"ה אינו כו' וישל כו':
(קטו) וישאל כו' שיאמר כו'. כנוש"ס ח"ו ח':
(קטו) יזהר כו'. שם ס' קל"ט ס"ד נהג"ה: (קיו) וישלא
כו' ולא כו'. הכל שם: (קית) תזהר כו'. עתו"ס
ע"ה ז' ד"ה אם כו' נראה דלא כו' והוא ליה כו' (נרדך)
[ולרדך] לזהר כו': (קיס) וישלא כו'. עפ"י דשנת
י"ב א': (קכ) יתן כו'. כנוש"ס ע"ה ח' הא נעיק

ונתן כו': (קכא) וכה יאמר כו'. ונתנ' שם:
(קכב) והרי כו'. פ"ק דקידושין: (קכג) ומותרת
כו'. עתו"ס ע"ה ח' ד"ה אינו כו': (קכד) אחר
כו'. כנ"ל ספ"ג: (קכה) ותגביה כו'. כדי לקנותו
ומדינא א"ל: (קכו) ואח"כ יקח כו'. עתו"ס י"ט
ז' ד"ה נרדכי כו': (קכז) ויקרענו כו'. כדי שלא

ברכת אליהו

(קטו) כמ"ש בגיטין מז א: ויאמר אילו הייתי יודע שכן
הוא אפילו אם היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה
ונמצא גט בטל ובניה ממזרין, לפיכך אומרים לו הוי יודע
שהמוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר
לא יחזיר. [וע"ל סי' י' ס"ג ומש"ש].
(קטז) שם סי' קל"ט ס"ד כהנה. [וזה בשם סדר הגט].
(קיו) הכל שם. [בד"מ סי' קל"ט סק"ד הביא זה בשם סדר
הגט וע"ש בכנה"ג הגב"י אות י'].
(קית) בגיטין עה ב: גט בידה ומשיחה בידו אם יכול
לנחקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת מ"ט
בעינן כריתות וליכא. ועתו"ס שם ד"ה אם כו', וז"ל: נראה
דלא מיירי כשהיתה ידה פתוחה ולאחר שנתן הגט בידה
קפצה ידה דא"כ אפילו א"י להביאו אצלה אינה מגורשת כיון
דבשעת נתינה ה' יכול להביאו אצלו ומה שקופצת ידה
אח"כ זה אינו עושה הבעל אלא היא והח"ל כמו טלי גיטך
מעל גבי קרקע ואינו גט כו' וצריך לזהר שיהא יד האשה
פתוחה עד שיניח כל הגט בידה כו' והמחמיר תבא עליו
ברכה. [וע"ל סימן קל"ח ס"ב ומש"ש בסק"ב וב"ש סק"ה].
(קיס) עיין פ"י דשבת צב א [דלמטה מג' טפחים כמונח על
הארץ דמי. וע"ל סי' קל"ט סק"ח].

(קכ) כמ"ש בגיטין עה א: הא כעני' ונתן בידה כו'.
(קכא) מתני' בגיטין עה א: אינו גט עד שיאמר לה הא
גיטך.
(קכב) פ"ק דקידושין ו א: נתן לה גיטה וא"ל כו' הרי את
מגורשת כו' הרי היא מגורשת. [וע"ל סי' קל"ו ס"א ומש"ש].
(קכג) עתו"ס בגיטין עה א ד"ה אינו כו', וז"ל: ר"י ה'י
מצריך לנותן גט לאשתו לומר ה'י גיטך וגם הרי את מותרת
לכל אדם כדמשמע בהמגרש (פה ב) שהיו רגילים לומר
ג"כ ודן כו'.
(קכד) כנ"ל סק"פ פ"ג [וכמש"ש ס"ק ק"ח].
(קכה) כד לקנותו. ומדינא אי"צ, דבלא"ה היא קונה אותו.
(קכו) עתו"ס בגיטין יט ב ד"ה צריכי כו', וז"ל: וה'י רגיל
ר"י לקרות קודם הנתינה ולאחר הנתינה ומיהו פשיטא דאי
לא קראה קודם הנתינה וקראה לאחר הנתינה דבר פשוט
הוא דמגורשת. [וע"ל סי' קל"ה סק"א].
(קכז) כד שלא תגבה בו כתובתה כמ"ש בב"מ יח א: אי
פרעתה אבעי לך למיקרעיה כו' כי היכי דלא תגבי ביה
זימנא אחרינא. [ועב"ש סי' קל"ה סק"ב ובסדר הגט של ד"מ
אות כ"ד וברדב"ז ח"ג סי' תתפ"א (ת"מ) וח"ב סימן
תשצ"ה].

באר הגולה

ז מנחם לעיל בסיון י"ג.
ק ת"ה סימן רמ"ח.
ר סס.
ש מנחם בס"י קכ"ז.
ת מנחם בס"י קנ"ט.
א מנחם בס"י קנ"ב.

וערש שלא יטעו צו שניתן (מ"כ). פז (קכת) ז יזהיר החכם לאשה שלא תתארם עד צ' יום חוץ מאותו יום (ומלכד יוס שתתארס נג). פח (קכט) ק נתינת הגט יש מי שאומר שצריך להיות ביום ולא בלילה (וע"ל סוף סימן קכ"ג). פט (קל) ר וכן אם התפללו הקהל ערבית אע"פ שהיה עדיין יום אין ליתן גט אז מפני שכבר חשוב לילה אם לא בשעת הדחק שאז אפילו בלילה ממש יכתוב וינתן (קלא) ש צריך שניתן הגט בו ביום שנכתב אלא א"כ שולחו לעיר אחרת דאז א"א ליתנו לה ביום שנכתב. צ (קלב) ת צריך שלא יתייחד חבטל עמה בין כתיבה לנתינה ואם נתייחד עמה הוי גט ישן ולא יגרש בו (ועיין לעיל סימן קמ"ט). צא (קלג) א שליח המביא גט נותנו לה בפני שנים ואם השליח (קלד) קרוב או פסול נותנו לה בפני ג' ואומר לה בשעת נתינה הרי זה גיטך ששלח לך בעלך (פכ"פ המוכנה פלוני) והרי את מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם (קלה) וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם. הסה: (קלו) וכן גט ארוסה יאמר לה השליח זה גיטך ששלח לך בעלך (בסדר ר"י מינן) וכן כותבין נהרשאה שם בעל חזל נשאלות ששאל הרב לשליח יזכיר שם ארוס כגון ששאל חס זהו גט ששלח פלוני הארוס

ביאורי הגר"א

תגנה צו כוונ"ש צנ"ח י"ח א' (קכת) יזהיר כו'. כוונ"ש צנ"ח דינמות: (קכט) נתינת כו'. מוונ"ש ה' צ' והכל כו' אלמל שהוא כמו דין והגמרא הולק ע"ז וכ"כ צ"י וז"ש צפ"ט חס לא כו': (קל) וכן אם כו'. עמ"ש צ"ח סימן קל"ו ס"א נהג"ה: (קלא) צריך כו'. עתו"ס י"ז צ' ד"ה עד כו' וי"ל דלא כו' והר"ה

ברכת אליהו

(קכת) כמ"ש בפ"ד דיבמות מא א במשנה: וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להן ג' חדשים כו'. [וע"ל סימן י"ג ס"א ומש"ש]. (קכט) כמ"ש בגיטין ה' ב: והבא בשליח נעשה עד ועד נעשה דין קמפלגי כו'. אלמא שהוא כמו דין, ודין צריך להיות ביום. והגמרא שם חול' ע"ז. וכ"כ ב"י ס"ס קל"ו שכשר בלילה. וז"ש בפ"ט: אם לא בשעת הדחק שאז אפילו בלילה ממש יכתוב וינתן. [וע"ל סימן קכ"ג סק"ב]. (קל) עמ"ש ביריד סי' קצ"ו ס"א בהנה. [ושם בסק"ו כ' ראיות שכל זמן שעוד יום — אפילו אם כבר עשו שבת — לענין שאר דברים דלא שייכי לשבת לאו לילה הוא. וא"כ כאן אף שהתפללו הקהל ערבית מותר לגרש שאין התפילה עושה היום ללילה, דלא כמ"ש כאן בשו"ע. וע"ל סימן קכ"ב סק"ג]. (קלא) עתו"ס ובגיטין יז ב ד"ה עד כו', וז"ל: וי"ל דלא שייך למימר קלא אית להו אלא כשמגרש ע"י שליח כו'. וז"ל הרא"ש שם פ"א ס"ה: א"כ להכי כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו כו' או מוסרו ליד שליח להוליך לה כו' ולפי טעם זה אי אתרמי הכי שלא נמסר ביום שנכתב תו לא מתכשר האי גיטא אם לא ע"י שליח להולכה דאית ליה קלא

דאם ה'י' הבעל נותנו לאשה לית ליה קלא ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין מיום שנכתב, עכ"ל. [וע"ל סימן קכ"ז ס"ה ומש"ש סק"ו]. (קלב) מתני' בגיטין ע"ב ב: ב"ש אומרים פוטר אדם אשתו בגט ישן ובית הלל אוסרין ואיזהו גט ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה. והלכה כב"ה. (קלג) בגיטין ה' ב: בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן ור"ה חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה תסתיים דר"י הוא דאמר בפני שנים כו' תניא כוותיה דר"י כו'. [וע"ל סי' קמ"ב ס"א]. (קלד) תוס' בגיטין ה' ב ד"ה ה"ג כו'. [ועיין בסימן קמ"ב ס"ד ומש"ש סק"ו]. (קלה) מתני' בריש גיטין: המביא גט ממח"י צריך שיאמר בפ"ג ובפ"ג כו'. והאידנא אפילו בא"י כמ"ש לעיל סי' קמ"ב ס"א: ונ"ל דהאידנא אפילו בא"י צ"ל בפ"ג ובפ"ג. [ועמ"ש סק"י וכאן סק"ה]. (קלו) כמ"ש בפסחים פז א וה"י ביום ההוא נאום ה' תקראי איש ולא תקראי לי עוד בעלי (הושע ב, יח) אריז ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה⁸. אלמא שהארוס נקרא בעל.

8 מימרא זו מובאת גם בכתובות עא ב. ועמ"ש בשמ"ק בשם רש"י במהדורא קמא. וראה גם בקידושין ה' ב: הריני בעליך וכו', ובגוררים סו ב במשנה: נערה המאורסה אביה ובעלה וכו'. וב"ק מג א: התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפילו בלא עליה בנות מ"ט אמר קרא כאשר ישית עליו בעל האשה (שמות

כ"א כ"ב) (אבועל הקפיד — רש"י), ובירושלמי שם פ"ה ה"ה ובמכילתא שם על הפסוק הנ"ל. ועיין מ"ש ע"ז בהתורה והמצוה לבעל המלכים אות פ"ו. ועיין גם בחו"מ סימן תכ"ג ס"ג ובש"ך שם סק"א. וע"ל בד"מ סימן קמ"א סק"א.

באר הגולה

ב מנואר נס' קמ"א
עד סעיף ז"ח.

(קלז) והנ"ד שנותנים הגט לפניהם קוראין הגט קודם הנתינה ואם יש תנאי נגט אומר השליח בשעת נתינה על תנאי כך וכך וע"ל צסימן קמ"ב עוד מוסר נתינה מיד השליח ליד האשה (ולעיל סימן ק"מ סעיף ז') (קלח) יש סדורי גיטין וכן נוהגין שוותן שיושבים שוללים לשליח מהו רוצה והוא אומר אני שליח פנ"פ לגרש אשתו פלונית וכו' וישאלו אותו אם לא קנע לו הצעל זמן לגרש או אם לא התנה שחר תנאי והוא אומר להם והח"כ ישאלו לאשה אם רצונה לקבל גט והח"כ שולחין אחר ההרשאה וקורין אותה אם היא כתקנה ואם היא מקוימת כראוי והח"כ שולחין לשליח אם היה הצעל צריך כשעשאו שליח ואם לא שמוע שנות או צטל השליחות והוא משיב להם על הכל (קלט) גם שולחין לאשה אם לא צא הצעל אליה או לא שלח שליח לצטל הגט והיא משיבה להם והח"כ חוזרין ושולחין לשליח אם הוא עצמו לא צטל השליחות או אם לא עשה שליח אחר או אם עושה שליחות זה בלאונס או מכה נדר או שנועה או אם מוסר מוודעא על השליחות והוא נוסיב להם על לאו ולאו ועל הן הן והח"כ שולחין אותו אם מכיר האשה אשת הנוגרש ואם אינו מכירה צריכין להיות עדים המכירין אותה ויקרא החכם הנוסדר הגט עם עידי מסירה וישאל לשליח אם ראה שהצעל נתן הקלף והדיו לסופר לכתוב ואם שמוע שזה לו לכתוב לשמו ולשם אשתו לשם גירושין וכן אם שמוע שזה לעדים לחתום לשמו ולשמה ולשם גירושין ואם מכיר שזהו הגט ההוא ושולחין אותו אם היה חלל הכתיבה וחתימה כדרך שנתבאר לעיל סעיף כ"ד וכ"ה ואם שמוע מן הסופר שאמר צפירוש שכותב לשמו ולשמה ולשם גירושין וכן אם אמרו העדים כשחתמו וכן אם היו זה צפני זה כשחתמו ואם היה הגט יצא כשנתנו לשליח והשליח יעמוד כשמוסרו לאשה ולא ישען כלל (צסדר ר"י מינן צסס מהרי"ל) והח"כ מקבלת האשה הגט מן השליח כדרך שמוקבלת אותו מנעלה כדרך שנתבאר לעיל והוא מוסרו לידה כמו הצעל המוסר גט לאשתו רק שמונה צדצורו ואומר לה הרי זה גיטך ששלח לך צעליך וכו' והח"כ לוקח החכם הגט מן האשה וחוזר וקורא אותו ושאל לשליח כל השאלות ששאל לו בראשונה והח"כ קורעין הגט שתי וערב ומחרימין על העלן ומזהירין על האשה שלא תנשא תוך ז' יום כמו שנתבאר לעיל סעיף פ"ז (צסדרים) ונראה לי שהחמיר בזה הרבה בשאלות מקצתן ללא צורך ולכתחילה נוהגין כך חלל צדיענד כנר נתבאר סי' קמ"א והנ"ל איזה דברים מעכבים. צב (קמ) אם המתגרשת היא נערה בין ארוסה בין נשואה מתגרשת בקבלת הגט היא עצמה ואם קבלו אביה

ביאורי הגר"א

(קלז) והב"ד כו'. כנ"ל (ס"ע) [סע'] סי': ויש פוסקין כלישנא נתרל לחומרל דקאי אפילו אחתני' חלל הרמזים וש"פ לא פ' כן וכנ"ל סי' קמ"ד: (קלח) יש סידורי כו'. הכל מנואר צסעפים הקדומים: (קלט) גם שולחין לאשה כו'. כמ"ש וליחוש שחל פייס

ברכת אליהו

וללישנא בתרא זה קאי אף אמתני דתנו : אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש בתוך י"ב חדש ה"ז גט. ואע"ג שלא ראינו שבא חיישינן שמא בא בסתר ופייס. ויש פוסקין כלישנא בתרא לחומרל דקאי אפי' אמתני'. אבל הרמב"ם וש"פ לא לא פ' כן, וכנ"ל סי' קמ"ד ס"ס ז' [ועמ"ש סקט"ז]. (קמ) מתני' בגיטין פר ב: נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה אר"י אין שתי ידיים זוכות כאחת אלא אביה מקבל את גיטה בלבד. והלכה כתי"ק שגם היא מקבלת את גיטה. [וע"ל סי' קמ"א סק"ו].

(קלז) כנ"ל סעיף פ"ז [ועמ"ש ס"ק ק"ג].

(קלח) הכל מנואר צסעפים הקדומים.

(קלט) כמ"ש בגיטין עו ב: וליחוש שמא פייס אמר רבבה' הכי אמר אבא מרי משמיה דרב באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי. ויש שם בגמ' שתי לשונות: ללישנא קמא זה קאי רק אברייתא דקתני: ה"ז גיטך כ"ז שאעבור מנגד פניד ל' יום והי' הולך ובא הולך ובא הואיל ולא נתייחד עמה ה"ז גט. וע"ז חיישינן שמא פייס מפני שהי' הולך ובא.

אם היתה ארוסה מאחר שעדיין לא בגרה (קמא) ה"ז מגורשת (קמב) אבל אם בגרה אף על פי שאינה אלא ארוסה או אם נשאת אעפ"י שהיא נערה אינה מתגרשת בקבלת אביה. צג (קמג) ואם היא קטנה ונשאת אינה מתגרשת בקבלת אביה.

ביאורי הגר"א

קטנה כו' ועדיין סי' קמ"א סי' (א') [ג' וצנ"ה כ'] ושמעתי כי בפני הרמ"מ כו' וכ"ז לכתחילה לזל דיעבד אם לא כתב לזל נוסח גט הפשט כו'. ודעת' דוקא במתגרשת ע"י אביה לזל נוסח גט הפשט ע"י אביה לזל נוסח גט הפשט וכ"ל צייעוד שאמר הרי את מקודשת ונפ"צ כ"ל וז"ל גט לזכות דברי הרמב"ן שכתב אף ע"י אביה ולמד מהכ"ל דאין מוכרח דשם מקבלת נעמה ומ"מ ז"ל דבריו קיימין וכמ"ש בסמ"ק צנ"ה וז"ל כו' וע' ע"פ מהר"מ סי' מ"ו שפ' ש"ל את כמו בכל טופסי גיטין וכמ"ש בגיטין שם רבנן סברי ידא יתירתא זכי לה רחמנא ר"ל יד אביה כאלו הוא ידה ע"ש : (קמב) אבל כו'. כמ"ש במתני' דנדה ומ"ז ח' וש"מ ה"ש במתני' כגון נערה המאורסה וכן מאורסה דוקא וכמ"ש בפ"ד דכתובות וש"מ וז"ל ח' כו' וכ"ה להדיא צירוף' וכמ"ש סי' קמ"א : (קמג) ואם כו'. עת"מ דקידושין (י"א) [י' ח'] ד"ה

וכת"ק : (קמא) ה"ז מגורשת. ה"ה אפי' לכתחלה לזל נוסח דהר"מ מסתפק בפ"ק דקידושין גבי מש"ש כי"ז נשטר כו' אם לכתוב נשטר בתוך מגורשת וכן כל נוסח הגט ע"ש וכמ"ש כי"ז נשטר בתוך מקודשת לי בתוך מאורסת כו' לזל שהרמב"ן כ' שם דל"ד בתוך דה"ה אם אומר את נוקדשת וכמ"ש י"ט ח' א"ר אר"י אומר אדם לזנו קטנה כו' ושם נ' כי"ז מלות כו' וכן שם מ"ד נ' היתמר קטנה כו' (חיישין) שאל נתרנה הלז וע"כ אומר לה הרי את מקודשת והלז שאל לדעת אבי' נתקדשה לזל שהר"מ חלק עליו ואמר דאין לדמות שטר לכסף ע"ש יו"ט פ' הפוסקי' כדברי הרמב"ן ואפילו נאזיה המוקבל וכמ"ש סי' ל"ז סי' צנ"ה ואם סינה כו' מ"מ דיעבד דוקא ס"ל כדברי הרמב"ן וכמ"ש הרצ"ה ואם מקדשה נשטר כותב נשטר כו' לזל מהר"מ ס"ל לכתחילה יכתוב כשאר טופסים הרי את וכ"ל ולכן כ' לקמן ס"ל

ברכת אליהו

כו' : ושמעתי כי בפני הרמ"מ ז"ל נתגרשה קטנה ע"י אביה וצוה להכתוב ב' גיטין כו' וכ"ז לכתחילה אבל בדיעבד אם לא כ' אלא נוסח הגט הפשט שריא כו' ע"ל. ודעתיה דוקא במתגרשת ע"י אביה צריך ב' גיטין, אבל במתגרשת ע"י עצמה, ודאי שיש לכתוב נוסח הגט הפשט, וכ"ל בדיעבד — שאמר הרי את מקודשת. ובפ"ב דקידושין מד ב' כ"ל שהוכח' דמהני באומר לה, "הרי את". ואף שיש לדחות דברי הרמב"ן — שכו' אף ע"י אביה, אם כ', "הרי את" מהני, ולמד מהנ"ל — דאין מוכרח, דשם — ביעוד ובקידושין מד ב' — מקבלת בעצמה. ומ"מ כזה — במקבלת ע"י עצמה — דבריו קיימין, וכמ"ש בפ"צ בהנה : ואם מוסר הגט ליד הקטנה מדעת אביה א"צ רק גט אחד כשאר גיטין. ועיקר בפסקי מהר"א סימן מ"ז שפ' ש"ל, "את" כמו בכל טופסי גיטין, וכמ"ש בגיטין סד ב' : רבנן סברי ידא יתירתא זכי לה רחמנא. ר"ל יד אביה כאלו הוא ידה. וכיון דמוכח דיד אביה כידה הוא, א"כ ודאי שפיר דמי למכתב בלשון נוכח כלפי הבת המתגרשת, שהרי מה שנותן הגט ליד אביה כאלו נתנו לידה, דיד אביה לידה זכי ליה רחמנא, ע"ש [שהביא ראיות לזה. וע"ל ס"ק קמ"ח ולעיל סימן ל"ז ס"ק כ', כ"א, כ"ב].

(קמב) כמ"ש במתני' דנדה מז א : ,כיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה, וש"מ. וז"ש במתני' כאן — בגיטין סד ב' : — נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה. שרק "נערה" אביה מקבל את גיטה, ולא בוגרת. וכן, "מאורסה" דוקא. ובמ"ש בפ"ד דכתובות מג ב' : ,משהשיאה אין לאביה רשות בה, וש"מ. וז"ש כאן : אז אם נשאת אעפ"י שהיא נערה אינה מתגרשת בקבלת אביה. וכ"ה להדיא בירושלמי ובמ"ש סימן קמ"א סק"ב.

(קמג) עת"מ דקידושין י א ד"ה ומקבל כו' [וזה : וגראה למורי הר"ר יצחק דמשנשאת אין האב יכול לקבל לה גט

(קמא) הו"ה אפילו לכתחלה היא מתגרשת ע"י אביה, כדתנן בגיטין סד ב', הנ"ל בס"ק ק"מ. אלא משום דהר"מ מסתפק בפ"ק דקידושין ט א גבי מש"ש כי"ז נשטר כו', אם לכתוב בגט בתוך מגורשת, וכן כל נוסח הגט, ע"ש. וכמ"ש — לענין קידושין — : כי"ז נשטר כו' בתוך מקודשת לי בתוך מאורסת כו'. אלא שהרמב"ן כ' שם דלאו דוקא, "בתוך", דהו"ה אם אומר, "את מקודשת" היא מקודשת. ובמ"ש יט א : א"ר אר"י אומר אדם לכתוב קטנה צאי וקבלי קדושין כו'. ושם עמוד ב' : כי"ז מצות יעוד א"ל בפני שנים הרי את מקודשת לי כו'. וכן שם מד ב' : איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה איש צריכה גט כו' שמוא נתיבא האב בקידושין. וע"פ א"ל הרי את מקודשת, דהא שלא לדעת אביה נתקדשה, אלמא דאם א"ל : הרי את — בלשון נוכח — מהני, אלא שהר"מ חלק עליו ואמר דאין לדמות שטר לכסף, ע"ש שכתב דבשלמא בקידושי כסף מהני אם אומר צאי וקבלי קידושין, דלא גרע מתנהו לכלב שלי שמקודשת, משום דאכילת כלב הגנהא היא לידה, והו"ה קבלת הבת הגנהא היא לגבי אב, משא"כ בשטר. ומ"מ פסקו הפוסקים כדברי הרמב"ן ואפילו באביה המקבל, וכתב, "הרי את" מהני. וכמ"ש סימן ל"ז סי' כהנה : ואם שינה בדברים אלו אפי' הו"ה מקודשת. מ"מ בדיעבד דוקא ס"ל כדברי הרמב"ן, וכמ"ש הרב : ואם מקדשה בשטר כותב בשטר בתוך מקודשת לי כו' ואם שינה כו'. אבל מהר"א בפסקיו סימן מ"ו ס"ל לכתחילה יכתוב כשאר טופסים : "הרי את", וכ"ל. ולכן כ' לקמן סעיף צ"ו : קטנה המתגרשת ע"י אביה יש להחמיר לכתוב שני גיטין וליתנם לה האחד כנוסח שאר גיטין ואחד יכתוב בו בתוך פלונית כו'. ועד"מ סי' קמ"א ס"ק ג'. וכתב שם שגם מהר"ם פדאוה סי' א', ג' סובר כמהר"א. וכ' שני' כדברי השו"ע לכתוב ב' גיטין כי מהר"א ומהר"ם פדאוה לא ראו דברי הר"ן כמבואר בתשובותיהם. ובבדק הבית שם

צד ואם היא קטנה ארוסה לדברי הכל מתגרשת ע"י אביה (קמז) ואיכא פלוגתא אם מתגרשת ע"י עצמה וראוי להחמיר שלא תקבלנו אלא על ידי אביה. צה (קמה) והא דקטנה מתגרשת דווקא כשמבחנת בין גיטה לדבר אחר (קמז) דהיינו שנותנים לה צדור וזורקו אגוז ונוטלו או שהגיעה לעונת הפעושות דהיינו כבר שית וכבר שבע כל חד לפום חורפיה אבל פחות מכאן אינה מתגרשת (קמז) לדעת רש"י ז"ל אפילו ע"י אביה ולדעת ר"ת דווקא ע"י עצמה אבל ע"י אביה מתגרשת ולזה הסכים הרא"ש ז"ל. צו (קמח) קטנה המתגרשת ע"י אביה יש להחמיר לכתוב שני גיטין וליתנם לה האחד כנוסח שאר גיטין ואחד יכתוב בו בתך פלונית דהגת אנתתי וכו'. הנה: ואם מוסר הגט ליד קטנה מדעת אביה אין לריך רק גט אחד כשאר גיטין וע"ל סי' קמ"ח וסי' ל"ז. צז (קמט) אם הוא מוסר גט לשליח להוליכו לאשתו ימנה אותו בפני ב' עדים. ויקראנו החכם לפני העדים ואח"כ ישאל לסופר זה הוא הגט שכתבת וכו' כדלעיל ועד טוב שיהיו שם עדים החתומים על הגט. הנה: וכך יאמר הנני פנ"פ המכונה פלוני מונה אותך פנ"פ להיות שליח להוליך גט לאשתי פלונית נת פלגית הי"פ אתה לו שלוקך לו שליח שלוקך עד מזה שלוחים ותהא ידך כידי וכו' כמו שנתאר לעיל סעיף ל' ואח"כ מונה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ומנצלין מודעות ושנועית קודם הכתיבה כאלו היתה האשה עמוה אלנו (הכל בסדרים) וכו' שנתאר לעיל.

ביאורי הגר"א

ומקבל כו': (קמז) ואיכא כו'. עתו"ס דגיטין שם ד"ה נערה כו' ועמ"ל סי' קמ"א: (קמה) והא כו'. שם נגמ': (קמז) דהיינו כו' או כו'. שם ס"ה ח' וכפ"י שני הגי' שם: (קמז) לדעת כו' ולדעת כו'. עתו"ס שם ד"ה זל כו': (קמח) קטנה כו'. כו"ש צנ"צ ואמר קטנה דנערה לכתלה (תגרש) [תתגרש] ע"י עמוה וכו"ש צנ"צ ואם כו' וס"ל להרב

ברכת אליהו

גיטין. והו"ה נערה המתגרשת ע"י עצמה סגי גט אחד. ופ"ל להרב דקטנה יכולה לקבל גיטה מרעת אביה, וכמ"ש בקידושין יט א': אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושך. ובפ"ב שם מד ב': שמה בתרצה האב בקידושין, ובנ"ל בס"ק קמ"א, והו"ה לגירושין. ודלא כהר"ז שם ט א' שחולק על הרמב"ם שם אף בזה. וע"ל סי' ל"ז פ"י בהנה, ומש"ש. ולפי"ז מ"ש בפס"ד: "וראוי להחמיר שלא תקבלנו אלא ע"י אביה", ר"ל מרעת אביה, ואז מהני אף ע"י עצמה. ואפשר שחושש בשו"ע לדעת הר"ז — דלא מהני בקידושי שטר קבלת קטנה או מדעת האב, ולכן כ': וראוי להחמיר שלא תקבלנו אלא ע"י אביה. ור"ל שלא תקבלנו ע"י עצמה אף מדעת אביה. וכן המרדכי בקידושין פ"ב סימן תקי"ז הביא דעה שחולק אף בכפ"י, כמ"ש שם.⁸

(קמט) ירושלמי ברפ"ד דגיטין ה"א, והביא הרא"ש שם ס"ב, וז"ל הרא"ש: ירושלמי כו' עשה שליח להוליך את

ואפילו היא קטנה ומביא רא"י מהא דתנן בירושלמי במס' תרומות בפ"ח כו' עכ"ל. וע"ל סי' קמ"א סק"י.

(קמז) עתו"ס דגיטין סד ב' ד"ה נערה כו'. ושם מבוא' הפלוגתא בזה. ועמ"ל סי' קמ"א סעיפים ב', ג' ומש"ש. (קמה) בגיטין סד ב' תנן: וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש. ואמרינן שם בגמ': ואיזו היא קטנה יודעת לשמור את גיטה כו' כל שמבחנת בין גיטה לדבר אחר.

(קמז) בגיטין סה א'. וכפ"י שני הגי' שם [כמ"ל סי' קנ"ה ס"ק ח', ט'].

(קמז) עתו"ס דגיטין סד ב' ד"ה וכל כו'. [ושם הובאו שתי הדעות, כמ"ל סי' קמ"א סק"י ח'].

(קמח) כמ"ש בפס"ב ס"ק ק"מ. ואמר בשו"ע: "קטנה", דנערה לכתלה תתגרש ע"י עצמה, וכמ"ש בהנה: ואם מוסר הגט ליד הקטנה מדעת אביה א"צ רק גט אחד כשאר

8 בספר עמודי אש שעל פסקי הגר"א (ווילנא תרס"ד) כתב ש"ס"ס הוא בביאורי הגר"א מ"ש "אף בכסף". אבל באמת אין כאן שום ט"ס, כי המעיין במרכיב הנ"ל יראה, שאמנם המרדכי הכריע שהיא יכולה לקבל כסף קדושין, אבל הביא דעה

שסוברת שגם קדושי כסף אינה יכולה לקבל. ומש"ש רבנו "כמ"ש", היינו כמ"ש בסימן ל"ז סק"יז על מש"ש המחבר: אבל יש חולקים ואומרים דאין בת קטנה יכולה לקבל קידושה אלא האב בעצמו צריך לקבלם.

באר הגולה

* ועיין בסוף הס' ג ונוצר בסיומן קמ"ג וקמ"ד.
ד ונוצר בסיומן קמ"ה.

צח ואח"כ מחזיר תחכם הגט לבעל ותבעל ימסור הגט לשליח ויאמר (אתה פנ"פ ה"פ) הולך גט זה לאשתי פלונית (נת פלוני) בכל מקום שתמצאנה ותהא ידך כירי ופיך כפי (ודגורך כדגורי) ועשיית' בעשיית' ונתינ' כנתינתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים (ק) ואפילו בלא אונס עד שיגיע הגט זה לידה או ליד שלוחה ותכף שיגיע גט זה לידה או ליד שלוחה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך כנוכח לעיל תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. הנה: ויקבל השליח הגט כמו האשה צעמנה ואח"כ חזר החכם וקורא הגט וישאל כל השאלות ויחריס על המניח לעז כדלעיל סעיף פ"ה וכופלו כלגרת ונותנו לשליח ואח"כ כותבין ההרשאה ולח קודם לכן דהרי כותבין צהרשאה צפנינו ווסר וכו' כמו שכתבנו לעיל סיומן קמ"א סעיף ל' דין שליח שני ע"ל סי' קמ"א סעיף מ' וסי' קמ"ג סעיף ט' * וסדר ההרשאה תנול' בסדר גיטין חזל חין הלשון ונעכז כמו שכתבתי לעיל סי' קמ"א סעיף ל' וכשהשליח ראשון עושה שליח שני נ"ל שיש לשאלו כל השאלות ששאלים אותו כשנותנו הוא צעמנו ליד האשה שהרי השליח השני אינו חוזר אח"כ כלום רק שחומר שליח צ"ד חני ולכן יש לנ"ד הראשון לתקור הדברים היטב וכדרך שכתבנו לעיל סעיף ז"א. צט (קנא) ג אם נותנו לה על תנאי יאמר לה בשעת נתינה ה"ו גיטך והרי את מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם (קנב) וע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חודש יהא גט מעכשיו ואם אבא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט (קנב) ותהא היא נאמנת עלי לומר שלא באתי וישלא פייסתי. ק ד אם המגרש שכיב מרע אומר לה בשעת נתינה הרי זה גיטך והרי את מגורשת בו ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם וע"מ (קנב) שאם לא אמות (קנב) עד יום פלוני והוא בכלל לא יהא גט ואם אמות קודם יום פלוני יהא גט מעכשיו ואם לא אמות עד יום פלוני והוא בכלל לא יהא גט. הנה: וע"ל סיומן קמ"ה ס"ה (קנב) ואח"כ לא תתייחד עמו אח"כ יש אחד עמהם אפילו ענד אפילו שפה חוץ משפחה

ביאורי הגר"א

והניחו הרא"ש נרפ"ד: (קנב) ואפילו בלא כו'. (קנב) ותהא כו'. שם ע"ז ז' כל' נתרס לחומרס וכנ"ל: כנ"ל ס"ל: (קנב) אם נותנו כו'. ע"ל ר"ס קמ"ז: (קנב) שאם לא כו'. ע"ה ז': (קנב) עד יום כו'. ע"ל סי' קמ"ה ס"ט וס"ה: (קנב) ואח"כ כו'.

ברכת אליהו

לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט אם לא מתי לא יהא גט, לא מתי לא יהא גט לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה, אם מתי יהא גט אם לא מתי לא יהא גט, בעינן הו קודם ללא. [וע"ל סי' קמ"ה ס"ה]. (קנב) ע"ל סי' קמ"ה פ"ש — שמבואר שם בתור עצה טובה — שלא יאמר אם אמות מחולי זה, שמא יבא אדם שאינו הגון, וישתדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאתו חולי, אלא מחולי אחר שנעתק אליו, ויוציא לעז על הגט. ושם ס"ה: ואם ירצה שלא יתבטל מיד כשיעמוד אלא עד זמן פלוני, יאמר אם לא מתי, עד זמן פלוני. [וע"ש סק"ו]. (קנב) גיטין קנ א במשנה: לא תתייחד עמו (זה שנתן גט וא"ל מהיום אם מתי — רש"י) אלא בפני עדים אפי' עפ"י עבד עפ"י שפחה חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה בשפחתה. [וע"ל סי' קמ"ח ס"ב ומש"ש].

הגט צריך להתחזקו בפני שנים כו'. [וע"ל סיומן קמ"א ס"א ומש"ש]. (קנב) כנ"ל ס"ל סקנ"ח, דבאונס אפילו אם לא הרשהו בפירוש שיעשה שליח, יכול לעשות שליח. (קנב) ע"ל ר"ס קמ"ז [שהתנאי יהי' רק בנתינה ולא בכתיבה, ועמ"ש"ש]. (קנב) מדינא איצ' אלא א' מהן — או, "ע"מ" או, "מעכשיו" — שכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי, כמש"ל סי' קמ"ג ס"א ועמ"ש"ש סק"א]. (קנב) בגיטין עו ב: באומר נאמנת עלי שלא באתי. וכלישינא בתרא שם לחומרא, שאף אם לא ראינו שבא, חיישינן שמא בא בסתר, אם לא שיאמר שהיא נאמנת עליו לומר שלא בא ולא פייס, וכנ"ל ס"ק קל"ט. (קנב) בגיטין עה ב: אתקין שמואל בגיטא דש"מ כו' אם

באר הגולה

ה נסדר נט של
הר"ש נסוף סי' זה.
** נוסח שטר הרשאה
שנהגו צמדינות האלי
וניחוד צמסטרדס
כפי הסכמות הרגנים
ותכני כל הקהלות
י"ו שהסכימו צום
ה' ה' ה' ה' ה' ה'
נענין שנות הנהרות
צפנינו ח"ו נאחד
צצנת צגנים ועשרים
יום לירח כסלו צצנת
חמשת אלפים וחצבע
וחאית ועשרים ושלש
לצריחת עולם למוין
שאלו וניין כלן צמתא
חמסטרדס דמתקריא
חמסטרדס דיתנא על
כ"ף ימא דמתקריא
טייא ועל נהר חמסטיל
מסר פלוני בן פלוני
נט כריתות ציד פלוני
בן פלוני להוליכו
לאשחו פלונית צת
פלוני ליתן אחיו צידה

(קנד) וצנה הקטן (טור סי' (קע"ח) [קמ"ח]. קא (קנח) ה מאוד יש ליזהר לאדם שלא להשתדל בענין גיטין אם לא שיהא בקי בהלכות גיטין כי רבו בהם הדקדוקים ובנקל יכול אדם למעוץ בהם והוא פיס' ממזור' וצור ישראל יצילנו משגיאות אמן. הגה: וכבר נתבאר ריש סימן זה נוסח גט שנהגו בו צמדינות אלו וצפרטות צעיר הזאת (קנט) וז"ל

צגלישי צצנת צשלשה ימים לירח סיון שנת חמשת אלפים ושלש מאות וארצעים *)
לצריחת עולם למנין שאלו ומנין כלן צקאצמר דמתקריא קאציונירז ומתא דיתנא
על נהר ויסלף ועל נהר וילגא ועל מי מעינות חנא פלוני המכונה פלוני בן פלוני
המכונה פלוני העומד היום צקאצמר דמתקריא קאציונירז ומתא דיתנא על נהר
ויסלף ועל נהר וילגא ועל מי מעינות צציתי צרעות נפשי צללא חניסנא ושצקית
ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי חנא חנתתי פלונית המכונה פלונית צת פלוני המכונה
פלוני העומדת היום צקאצמר דמתקריא קאציונירז ומתא דיתנא על נהר ויסלף ועל
נהר וילגא ועל מי מעינות דהוית חנתתי וון קדוית דנא וכדו פטרית ושצקית
ותרוכית יתיכי ליכי דיתיהוויין ראחא ושלטאה צנפשיכי למתא להתנסנא לכל
גבר די תינצניין ואנש לא ימתא צידכי מן יומא דק ולעלם והרי את מותרת לכל אדם
ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת צצוקין וגט פטורין
ו י ש ר א ל ו נ ש ה כ ד ת

פלוני בן פלוני עד

פלוני בן פלוני עד **

ובד חיוור צפנינו פלוני בן פלוני הנעל לשלוהו פלוני בן פלוני הולך נט זה לאשתי פלונית צת פלוני ותן אותו צידה צלל וקוס שמתאלנה ותא ידך כירי ופיך כפי ודנורך וכדצורי ועשייתך כעשייתו ונותן חני לך ראית לעשות שליח צהריקוך ושליח שליח ושליח אחר שליח אפילו עד וואה שלוחים אפילו צלל חונס עד שגיע הנט לידה ותקף שגיע נט זה ציד אשתי המזכרת מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך עד וואה שלוחים תהא מנורשת מומי ומותרת לכל אדם והגט שגעה עליו פלוני בן פלוני שליח להוליכו ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם צמתא חמסטרדס דמתקריא חמסטרדס ומתא דיתנא על כ"ף ימא דמתקריא טייא ועל נהר חמסטיל נאחד צצנת צגנים ועשרים יום לירח (כסלו) [כסלו] צצנת חמשת אלפים וחצבע ומתא דיתנא על כ"ף ימא דמתקריא טייא ועל נהר חמסטיל נאחד צצנת צגנים ועשרים יום וצפנינו צלל פ"פ הנעל כל ונודעות שחמר על גט זה וגם צפנינו קבל עליו פלוני בן פלוני הנעל צחרם וצצנויות התורה שלא לצטל את הנט ולא את השליח ומה שדליו ונעשה צפנינו צתננו וחתמנו יום הנ"ל והכל שריר וקיים.

ביאורי הגר"א

ע"ג ה': (קנד) ובנה כו'. תוספתא: (קנח) מאוד כו'. כ' דקדוקי' ע"ל סי' קכ"ו: כו'. כו"ש צקידושין י"ג ה': (קנט) וז"ל בשלישי

ברכת אליהו

וקידושין לא יהא לו עסק עמהן כו' מולדין בנין מנשי חבריהון כו'. [וע"ל סק"ב וסימן מ"ט ס"ג ומש"ש ס"ק ג', ד']. (קנט) ב' דקדוקים ע"ל סימן קכ"ו [ושם נתבאר נוסח הגט].

(קנד) תוספתא בגיטין פ"ה ה"ד: לא תתייחד עמו ואפי' בנה הקטן לפי שאינה ברשה לשמש כנגדו כו'. [וע"ל סי' קמ"ח סק"ג].

(קנח) במ"ש בקידושין יג א: כל שאינו יודע בטיב גיטין

ש"כ". וכ"ה בד"מ סי' קכ"ו סק"ו, שהביא נוסח הגט, וצוניה בו שנת ש"כ. וראה מ"ש בזה הראשליצ הגר"י נסים שלישי"א בקובץ "רבי יוסף קארו" (ירושלים תשכ"ט).

*) החיד"א בשם הגדולים ערך בדק הבית תמה על זה, וכתב: "לא בריא ליי, כי בשנת ש"מ הרמ"א כבר לא הי' בחיים, וצ"ח לדברי הס"י או"ח סימן ת"ך, שכתב שהרמ"א נפטר בשנת של"ג. ובעל ההגהות בשם הגדולים השלם כתב: "זה ודאי ט"ס וצ"ל

הלכות מיאון

באר הגולה

קנה עד איזה זמן הקטנה ממאנת ויתר דיני מיאון. ובו כ"ב סעיפים

א א (א) קטנה שאין לה אב או שיש לה אב (ב) והשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה כשהיא קטנה שהיא כיתומה בחיי האב (ג) שהרי אין לו עוד רשות בה (ד) והשיאוה לדעתה (ה) כיון שאין קידושה אלא מדרכנן אם אינה חפצה בבעלה אינה צריכה ממנו גט אלא יוצאת ממנו כמיאון ג אבל אם השיאוה שלא לדעתה (ו) או אפילו לדעתה ואינה יודעת לשמור קדושה ד אפילו מיאון אינה צריכה. הנה: (ז) ולכתלה יש לנזיר ליתור שלל להשיא יתומה קטנה במקום שגורלה להם שיצא לידו

א תשנה יצמות דף ק"ז ע"ה.
ב תנזר נשנה סס דף ק"ט ע"ה וכתובות דף ע"ב.
ג סס נשנה.
ד סס וכתובות סס וכתובות.
הנתיבות.

ביאורי הגר"א

קנה (א) קטנה כו' או כו'. קידושין מ"ד ז': (ב) והשיאה כו' שהיא כו'. יצמות ק"ט ח': (ג) שהרי. כתובות מ"ג ז': (ד) והשיאוה לדעתה כו'. יצמות ק"ט ז': (ה) כיון כו'. סס פ"ט ז' (ק"יג) [ק"יג] ז': (ו) או אפילו כו'.

סס ק"ח ח' הלכה כו': (ז) ולכתלה כו'. עת"ס סס ק"ט ח' ד"ה ויתרחק פ"ח כו' ותינה כו' וס"ס ר"י נתפסה ח"ן לדין כו' הנ"מ (רפ"י) [רפ"י] מ"ה. וזירושלמי סס ונ"ד יושבין נתיאון לא כן תני נרח מן שלל כו' תפטר דהו עסוקין נמלה חורי ולתל ענדל

ברכת אליהו

מנהג הפקר.

(ו) על דברי המחבר: אפילו מיאון אינה צריכה, כתב בבאה"ג סק"ד: וכו' תנינא בן אנטיגנוס. ודברי ר' תנינא בן אנטיגנוס הם ביבמות קז ב במשנה: ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושה א"צ למאן. ושם קא א בגמ': אר"י א"ש הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס. [וע"ל ס"ק ח' ט'].
(ז) ביבמות קט א: ויתרחק משלשה דברים מן המיאון כו'. ועת"ס שם ד"ה ויתרחק, וז"ל: פ"ח בריש פירקין (קז א) בשם גאון דאין לקדש יתומה עד שיביאו ראיה שהיא בוגרת כדי להתרחק מן המיאונים כו'. ומיהו מהכא אין לו ראיה אלא שלא ילמדוה למאן, עכ"ל. ובהג"מ רפ"א מה' גירושין הביא שפ"ס ר"י בתשובה: אע"פ שאינו נראה בעיני כדברי ר"ח מפי הגאון והייתי מתיר להשיא יתומה קטנה במקום שלא הי' דומה שהי' בא ליד מיאון שאין לו לדין אלא מה שענינו ראות מכ"מ לא אפסוק עתה לעבור על דבריהם אחרי שנ"ל לפי הענין שאלו הגיטות אין הם עושה עכשיו הי' בעיני קרוב לודאי למיאון כו', עכ"ל. ובירושלמי שם פ"ג ה"א: וב"ד יושבין כמיאון (בתמיה — פני משה) לא כן תני ברח מן שלל כו' וברח מן המיאונים כו' תפטר דהו עסוקין נמלה חורי ואחא עובדא קמייהו כו' (כגון שהיו עסוקין בדבר אחר ובא ענין המיאון לפנייהם ולא שישבו מתחילה לכך — פני משה). [הרי שהירושלמי מביא הא ד"ברח מן המיאונים" על ב"ד].

(א) קידושין מד ב: קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפילו מיאון א"צ. מתיב ר"כ וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילוניות צרותיהן מותרות, דקדשה מאן כו' אלא לאו דקדוש אחי נפשה וקתני דבעיא מיאון, הוא מותיב לה והוא מפרק לה כגון שגעשו לה מעשה יתומה בחיי האב (שהשיאה אביה לאחר ונתארמלה או נתגרשה בקטנותה שהרי היא בחיי אביה כיתומה כו' — רש"י) ז'.

(ב) יצמות קט א במשנה: קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה כיתומה בחיי האב (לענין קידושין דשוב אין לו כח לקבל קידושה — רש"י).

(ג) כתובות מג ב במשנה: השיאה וגירשה השיאה ונתארמלה כתובתה שלה (דמשהשיאה פקעה רשותו — רש"י) כו' משהשיאה אין לאביה רשות בה.

(ד) יצמות קז ב במשנה: אי זו היא קטנה שצריכה למאן, כל שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה; השיאוה שלא לדעתה א"צ למאן.

(ה) ביבמות פט ב אמרינן — אהא דתניא: מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה כו' ויורשה ומיטמא לה — והא הכא דמדאורייתא אביו ירית לה (כלומר קרובי האב ירית לה דנישואי קטנה מדרכנן נינהו כו' אבל תורה לא יזכה לקדש את הבת לא לאמה ולא לאחיה — רש"י) ומדרכנן ירית לה בעל כו' ומיטמא לה והא הכא דמדאורייתא אביה מיטמא לה ומדרכנן מיטמא לה בעל כו'. ושם ק"ב ב: והרי קטנה דאית לכולל גיטותיה ותקינו רבנן גיטותיה, התם שלא ינהגו [בה]

אביה ונתגרשה כיתומה בחיי האב, לא ציין רבנו כאן למשנה ההיא, כי שם לא מדובר לענין ממון, עיי"ש ועל מ"ש המחבר: והשיאה כו', כתב בבאה"ג סק"ב: מבורר (ביבמות) דף ק"ט ע"א וכתובות דף מ"ג ע"ב. ורבנו בסק"ב ציין ליבמות קט א — שזהו מקור למ"ש המחבר: והשיאה כו' שהיא כו', ובסק"ג ציין רבנו לכתובות מג ב — שזהו המקור למ"ש המחבר: שהרי כו'.

1 בבאה"ג סק"א ציין: משנה יצמות דף ק"ז ע"א. אולם אין זה בדקדוק, כי שם מוזכר פלוגתא דב"ש וב"ה בעניני מיאון, ואין שם המקור לדיננו. לכן ציין רבנו לקידושין מד ב. כי שם מוזכר — לענין מיאון — הדין של יתומה בחיי האב, וגם המ"מ בה גירושין פ"א ה"א ציין — על כן קטנה שהשיאה כו' — לקידושין מד. ומדהוכר שם "יתומה בחיי האב", הרי זה מקור גם לדין של "קטנה שאין לה אב", ואם כי ביבמות קט א במשנה — שציין רבנו בסק"ב — איתא ג"כ: קטנה שהשיאה

והוא וזין לדין זה אלא מה שענינו ראות (הנחות מ"י' פ' י"א נסס ר"י). ב (ה) ה' איזו
היא קטנה שצריכה למאן מכת שש שנים עד בת עשר בודקין אותה לפי יופי דעתה
(ט) אם יודעת לשמור קדושיה ושהם קדושין ו לא שתשמור אותם בדרך שמשמרת
האגוז והתמרה וכיוצא בהם ה"ז צריכה מיאון ואם אינה יודעת לשמור קדושיה
1 זריותה שם דס"ד
ע"ז וכדמפרש לה שם רב הונא בר חנניה.

ביאורי הגר"א

שנצחת בין גיטה לדבר אחר וזין חילוק בין כאלו לגט
אלא דכלן צריך ג"כ לזמן הפעוטות ואם סגי ביודעת
לחוד אצל לגי' רש"י יודעת לשמור דכלן אצל כ"כ בין
קידושין לד"א כמו נט אלא רק בין צרור לאגוז וגם אצל
כאלו לזמן הפעוטות וע"ל סימן קמ"א ס"ו שהגיה ז'
הדיעות: (ט) אם יודעת. כ"כ"ה נן אנטויגנוס
ומפרש הרמז"ס דתירווייהו צ"ע ואף שגניטין נמי קאמר
היודעת לשמור ומפרש כל שנצחת כ' חלקינהו צ"ל שם
דתרי ענינא יודעת הן צרור וזרקו להפריש בין צרור
לאגוז סגי גניטין ולענין וזין צריך הנצחה יותר
נפעוטות וז"ש ושהם קידושין לא כ' וגניטין כ' הרמז"ס
סתם כל שנצחת כ' ר"ל בין צרור לאגוז כמ"ש הנ"י
שם ונ"י רש"י ותוס' להיפך וע"ל ס' קמ"א ס"ו:

כרכת אליהו

מיאון — היינו שיודעת שהם קדושין, ולא שתשמור אותם
בדרך שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהם. והיה שהיה
צרור וזרקו וכו', אלא נקט לשון הברייתא שם, דזהו פ'
לשמור גיטה וקידושיה. ור"בא קאמר, "צרור וזרקו כו' ", למכח
שאז יודעת לשמור קידושין ג"כ. וז"כ הרמב"ם בה' גירושין
פ"ב ה"ט בגירושין ג"כ — שמבצחת בין גיטה לד"א ואין
חילוק בין כאלו — לענין מיאון — לגט. אלא דבאז, צריך
ג"כ לזמן הפעוטות, ושם — בגט — סגי ביודעת לחוד. אבל
לגירסת רש"י, "יודעת לשמור" דבאז, אי"צ כ"כ בין קידושין
לד"א כמו בגט, אלא סגי רק במבצחת בין צרור לאגוז. וגם
אי"צ לזמן הפעוטות. וע"ל סימן קמ"א ס"ו שהמחבר הביא ב'
הדעות.

(ט) כ"כ"ה בן אנטויגנוס ביבמות קו ב במשנה: ר"ח בן
אנטויגנוס אומר כל שא"י לשמור קידושיה א"צ למאן, כנ"ל
בס"ק. ודברי המחבר הם כדברי הרמב"ם בה' גירושין פ"א
ה"ז. ומפרש הרמב"ם דתירווייהו כ"ע. שבין לענין גירושין
ובין לענין מיאון צריכים שתדע לשמור גיטה וקידושיה. אלא
שההבדל הוא, שלענין גירושין סגי אם שומרת גיטה כמו
ששומרת אגוז וכיוצא. ולענין מיאון, צריכים שתשמור
קידושיה [בתור, "קידושין"], ושתדע שהם קידושין, ולא
שתשמור אותם בדרך שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהם.
ואף שלענין גיטין נמי קאמר בגיטין סד ב: היודעת לשמור
את גיטה מתגרשת, ומפרש שם בגמ': כל שמבצחת בין
גיטה לדבר אחר, חלקינהו רבא שם סה א, דתרי עניינא
יודעת הן: "צרור וזרקו" — להפריש בין צרור לאגוז סגי
בגניטין, ולענין מיאון צריך הבחנה יותר בפעוטות. וז"ש
הרמב"ם והמחבר: דשהם קדושין לא שתשמור אותם בדרך
שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהם כו'. ובגניטין כ'
הרמב"ם בה' גירושין פ"ב ה"ט סתם: כל שמבצחת בין
גיטה לדבר אחר כו', ר"ל שמבצחת בין צרור לאגוז, כמ"ש

קוויטיון כו': (ח) איזו היא כו'. כנ"י הרי"ף
גניטין הפעוטות כו' וכנגדן מתקדש' למיאון ושם נ"ט א'
ועד כמה כו' ולג' הרי"ף דגרים צרור וזרקו וכנגדן
מתגרשת אצל צרור וזרקו אגוז ונטלו שיעור א' הוא
עם מנצחת בין גיטה לד"א שמשמר' לא כמו אגוז כו'
כמו שידוע' להצחקין בין אגוז לצרור כן מנצחת בין גט
לאגוז וכיוצא דלג' רש"י מנצחת בין גיטה הוא יותר
והוא דעת הפעוטות ומפרש הרמז"ס דנט סגי ביודעת
לשמור לחוד ובמיאון צריכה זמן הפעוטות ויודעת לשמור
ויודעת לשמור הוא כמו בגירושין וה"ה שה"ל צרור וזרקו
אלא נקט לשון הנרייתא שם דזהו פ' לשמור גיטה
וקידוש' ור"ב קאמר צרור וזרקו למצחן אלו יודעת
לשמור קידושין ג"כ וכ"כ הרמז"ס בגירושין ג"כ

(ח) בגיטין סד ב: ת"ר קטנה היודעת לשמור את גיטה
מתגרשת כו' ואיזו היא קטנה יודעת לשמור את גיטה כו'
כל שמבצחת בין גיטה לדבר אחר. ושם סה א איתא —
לפי גירסת רש"י — : אמר רבא ג' מדות בקטן צרור וזרקו
אגוז ונטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים וכנגדן בקטנה
מתקדשת למיאון; הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר
במטלטלין וכנגדן בקטנה מתגרשת בקידוש אביה כו'. ודברי
המחבר הם כדברי הרמב"ם ה' גירושין פ"א ה"ז. וזה בבירור
הרי"ף שם שמחליף הגירסא. דבמדה ראשונה גורס: וכנגדן
בקטנה מתגרשת בקידוש אביה, ובמדה שניה גורס:
הפעוטות כו' וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון. ושם נט א
אמרינן: הפעוטות מקחן מקח כו' ועד כמה כו' כבר שית
כבר שב כו' כבר עשר ולא פליגי כל חד וחד לפי חרפייה.
ולגירסת הרי"ף הנ"ל — דגרים כו', "צרור וזרקו": "וכנגדן
מתגרשת", צ"ל ד, "צרור וזרקו אגוז ונטלו" שיעור א' הוא
עם, "מבצחת בין גיטה לדבר אחר". דהיינו שמשמר' לא כמו
אגוז כו', וכמו שידעת להבחין בין אגוז לצרור, כן מבצחת
בין גט לאגוז וכיוצא. ולפיכך כאשר הגיעה למדת, "צרור
וזרקו אגוז ונטלו", מתגרשת בקידוש אביה, שזה שיעור
אחד עם, "מבצחת בין גיטה לדבר אחר", — דע"ז אמרינן
שם סד ב שמתגרשת בקידוש אביה. דלגירסת רש"י, "מבצחת
בין גיטה לד"א" הוא יותר ממדת, "צרור וזרקו אגוז ונטלו",
והוא (מדת מבצחת) דעת הפעוטות — שמתגרשת בקידוש
אביה; ואילו במדת, "צרור וזרקו אגוז ונטלו", מתקדשת
למיאון, ואינה מתגרשת בקידוש אביה.

ומפרש הרמב"ם, דכנט סגי ביודעת לשמור לחוד, וא"צ
לזמן הפעוטות; וכמ"א צריכה אגוז וזמן הפעוטות ויודעת לשמור
ו, "יודעת לשמור" הוא כמו בגירושין. דכמו שבגירושין, "יודעת
לשמור את גיטה", היינו שמשמרת גיטה יותר מאגוז, ומבצחת
בין גיטה לדבר אחר; כן, "יודעת לשמור קדושיה" — לענין

באר הגולה

ז נרתיקל שם דף ק"ה
ע"ל.
ח חשבה שם דף ק"ז
ע"ל.
ס כרזי יוסף בר יהודה
ור"ל בר שמועון
נרתיקל שם ע"ג
דפסק רב נתחן הלכה
כאחות הזוג וכו"פ
הרי"ף והרמ"ש שם
והרמב"ם שם וכו"
גם רש"י.

י טור גסם ר"ה ונעל העיטור.

אינה צריכה למאן (י) אלא הולכת לכית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם ופחותה מבת שש אפילו היא נבונה לחש ביותר ויודעת לשמור אינה צריכה מיאון ויתירה על בת עשר אפילו סבלה ביותר צריכה מיאון. הנה: (יא) וי"ל דכל זה כשנשאת לדעת אחיה ואמה חזל אם נשאת שלא לדעתן אינה צריכה למאן (הנהות אלפסי פרק ג"ט) (יב) וי"ל דאם הגיעה לפעוטות צריכה למאן (גמ' גסם הריטב"א). ג ז המיאון הוא שתאמר אי אפשר בפלוני בעלי או אי אפשר בקדושין שקדשוני ואמי ואחי (ג) ואפילו לא אמרה דבר אלא הלכה ונתקדשה לאחר כשהיא קטנה אע"פ שהיתה נשואה קדושה הם הם מיואניה. ד ה ממאנת בין מן האירוסין בין מן הנשואין אפילו שלא בפני הבעל ושלא בפני ב"ד ס רק שיחיה בפני שנים (יד) שיעידו על הדבר (טו) ויש

ביאורי הגר"א

שנתקדשה ע"י עמוה: (יג) ואפילו כו'. אף על פי כו'. שם: (יד) שיעידו כו'. ר"ל כח"ש תוס' שם ד"ה נכשירין כו' וכח"ש רש"י שם ק"ק ח' ד"ה חזל חנוני כו': (טו) ויש כו'. תוס' שם ד"ה הלכה כו' כח"ש ק"ה ג' וערש"י שם ד"ה קמ"ל כו'.

ברכת אליהו

ר"ה בן אנטיגנוס כל תיבנות שא"י לשמור קידושה א"צ למאן. ומ' שאם יודעת לשמור קידושה צריכה למאן — אפילו קודם שהגיעה לעונת הפעוטות. ובגמ' סה א אמר רבא — לפי גירסת הרי"ף הג"ל בסק"ח — שהפעוטות מתקדשות למיאון, אלמא שקודם לכן אינן מתקדשות למיאון. ולכן פיר' דר"ה בן אנטיגנוס איירי דנתקדשה ע"י אמה ואחיה, ולהכי סגי לה כשהגיעה שידועת להבחין בין קידושין לדבר אחר. ובגמ' שנתקדשה ע"י עצמה, ובגי' שתיה' כפעוטות. [וע"ל סק"ט].

(יג) ביבמות קח א: קטנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה משום ר"י בן בתירה אמרו קידושה הן הן מיואניה. ומסקנא: והלכה כר"י בן בתירה ואפילו בנישואין דקמא.

(יד) ר"ל דבחד גמ' סגי, אלא שצריך בפני שנים שיעידו על הדבר. כח"ש תוס' ביהמות קו ב ד"ה מכשירין בו', ח"ל: ה"ה בחד אלא שצריך לעדות שמיאנה. וכח"ש רש"י שם קח א. דאיתא שם בגמ': אפילו שיגרה בעלה אצל חנוני להביא לו חפץ משלו ואמרה אי אפשר בפלוני בעלי אין לך מיאון גדול מזה. וכ' שם רש"י ד"ה אצל חנוני: דליכא אלא חנוני וכו'. אלמא שאפילו בפני אחד מיואנה מיאון. [ועב"ש סק"ח].

(טו) איתא ביבמות קו ב: ר"י בר יהודה ורבי אליעזר

(י) אלא תולכת כו'. כפיר"ה דאלו להנשא עכשיו נישואיה הן מילוני' כח"ש גס"ג ושיטה אחרת להשגיח ע"ש: (יא) זי"א דבין כו'. כח"ש שהיה לה אמה ואחי' כו': (יב) וי"א כו'. הוא דעת הרמב"ד בהשגות וריטב"א דר"ה ג"ל איירי דנתקדשה ע"י אמה ואחי' ונשיטין איירי

הבי' בסימן קמ"א ש, צרור וזורקו אגוז ונטלו' היינו מבחין בין גיטה לדבר אחר. ונרמז רש"י בגיטין סה א ותוס' [לפי מש"ש סד ב ד"ה כל שמבחת] להיפך: שבצרור וזורקו אגוז ונטלו מתקדשת למיאון, ובפעוטות מתגרשת בקידושי אביה. וע"ל סימן קמ"א ש' שהמחבר הביא ב' הדעות הג"ל 2. (י) תנן ביבמות קו ב: ר"ה בן אנטיגנוס אומר כל תיבנות שא"י לשמור קידושה א"צ למאן. ומ"ש המחבר: אלא הולכת כו', הוא כפיר"ה — הובא שם ברשב"א ובני"ו — ד, א"צ למאן — דקאמר ר"ה בן אנטיגנוס — היינו שהיא כפנויה לגמרי ושריא לעלמא אפילו גדלה כאילו לא נתקדשה מעולם, דאילו להנשא עכשיו, הרי נישואיה הן מיואניה, כח"ש בס"ג. ושיטה אחרת לרשב"א ע"ש שכתב, שיש לפרש ד, א"צ מאן — דקאמר ר"ה בן אנטיגנוס — היינו שאם מתה אינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו זכאי במציאתה ובהפרת גדרה, ואפשר דלר"ה בן אנטיגנוס אף הקטנה שא"י לשמור קדושה אינה יוצאה בכדי אלא במיאון, דא"צ מיאון דקאמר אינו אלא לדברים הג"ל בלבד.

(יא) כח"ש ביבמות קו ב במשנה: שהשיאנה אמה ואחיה כו'.

(יב) הוא דעת הראב"ד בהשגות בה' גירושין פ"א ה"ז וריפכ"א [הובא בני"ו ביבמות קו ב], דביבמות שם אמר

2 עיין בחזו"א סימן קי"א סק"ט ובערוך השלחן סי'. ודברי רבנו בסק"ט שונים מדבריו בסק"ה. ונבאר דברינו: בגיטין סד ב אמרנו שידועת לשמור את גיטה מתגרשת בקידושי אביה, ושם סה א אמרנו — לפי גירסת הרי"ף והרמב"ם — שבצרור וזורקו כו' מתגרשת בקידושי אביה, ובפעוטות מתקדשת למיאון, וביבמות קו ב במשנה אמר רשב"א: שכל שא"י לשמור קידושה א"צ למאן. ובכדי להשוות את כל השיעורים האמורים בגמ' הג"ל, כי רבנו בסק"ה, שהרמב"ם סובר, שמ"ש לענין גירושין, לשמור את גיטה. צרור וזורקו כו' — זה שיעור א' והיינו, שכמו שמבחת בין צרור לאגוז, בין מבחת בין גיטה לצרור. וגם מ"ש לענין מיאון, לשמור קידושה, הוא שיעור

א' עם, לשמור את גיטה. והיינו, שידועת שהם קידושין, ושומרת אותם לא כדרך משמרת האגוז כו', וההבדל בין גירושין למיאון הוא בזה, שלענין להתגרש בקידושי אביה, סגי אם יודעת לשמור את גיטה, ולא בעינן שתגיע לעונת הפעוטות. ולענין מיאון, צריכים עוד שתגיע לעונת הפעוטות — מבט ו' עד בת עשר. ובסק"ט כי רבנו, שיש הבדל בין, לשמור את גיטה — לענין גירושין, לבין, לשמור קידושה — לענין מיאון. והיינו, שלענין גירושין, סגי בידועת לשמור את גיטה סתם, וזהו אותו השיעור של צרור וזורקו כו'. ולענין מיאון, צריכים הבחנה יותר משמור קידושה בחזקו, "קידושין" יותר משמירת אגוז ויחצא. ומ"ש לענין מיאון עונת הפעוטות, היינו שבעונה זו היא מבחינה

מי שאומר דלכתחילה בעינן ג' . ה כ כשם שממאנת בבעל כך ממאנת ביבם
אם לא מיאנה בבעל . ו ל מיאנה בבעל ונשאת לאחר ממאנת בו וכן בשלישי
וברביעי אפילו כמה פעמים כל זמן שהיא קטנה . ז מ (טז) השנים שמיאנה
בפניהם כותבים לה גט מיאון וחזתמין בו (יז) ונותנים לה ואינו כגט גירושין להיות
נתינתו מגרש לפיכך אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי גט

ביאורי הגר"א

(טז) השנים כ' כותבין כ' וחזתמין בו . כמש"ס ניוס
כ' נאכפנה ולכן צריך שנים כ"ל : (יז) ונותנים

ברכת אליהו

ב"ר שמעון מכשירין בשנים אמר רב יוסף בר מניומי אמר
ר"נ הלכה כאותו הווג . וכתבו תוס' שם ד"ה הלכה כו' :
פר"ח דוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא דמכשירים דיעבד
משמע . עכ"ל . במש"ש קה ב . דתנן שם קד ב : חלצה בשנים
כו' ר"ש ור"י הסגדלר מכשירין . ושם קה ב בגמ' : אמר רב
יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אין הלכה כאותו הווג .
ומקשינן : והאמר רב נחמן חדא זימנא דאמר ר"י בר מניומי
אר"נ חליצה בשלשה . ותרצינן : צריכי דאי איתמר הך

לשמו קידושה יותר משמירת אגוז וכו' . ועיין ביד דוד לגר"ז
פרידמאן מקארלין פ"ג מה' אישות הי"ד אות ר"ט דף ע"א ע"א .
וכתב שם : ונראה דהך דסק"ט אינו מדברי הגאון ז"ל ואיזה תלמיד
כתבו בפנים נועמש"ש בהערה א' על דברי הרשב"א שהביא רבנו
בסקיין . ובהו"א הנ"ל כ' : ונתעברו בביאור רבנו ב' הפירושים
בהערה ז' בדפוס . ורבנו הדגיש בסוף דבריו בבטימן קמ"א ס"ו
הביא המחבר ב' הערות , וכאן סתם כדעת הר"ף . ובערוך השלחן
ס"ח כ' : נראה שס"מ על מ"ש שם . ועיין לקמן בברכת אליהו
סקי"ב וסמ"א ב"ש סקי"ז וביאורי הגר"א וברכת אליהו סקי"ז
והערה 4 שם .

3 מדברי רש"י הללו , לכאורה מ' שלשון "מכשירין" הוא בדיעבד .
וקשה . הרי גם לענין מיאון אמרו ביבמות קז ב' לשון "מכשירין
בשנים" . ועפ"י פ"ח שזה דוקא בדיעבד , כמ"ש רבנו בתחילת
סיק זה . ובכ"ז כתבו המ"מ ה' גירושין פ"א ד"ה , שדעת רש"י
שאף לכתחילה לא בעינן שלשה . ואח"כ ראיתי שבספר ישרש
יעקב על יבמות שם הקשה כן , והוכיח מזה , שדעת רש"י
שלכתחילה בעינן ג' במיאון . — שלא כדעת המ"מ הנ"ל . וע"ע
מש"ש בזה .

ובכדי ליישב שיטת רש"י — עפ"י דברי המ"מ — נ"ל , דהא
דמשמע מלשון רש"י שלשון "מכשירין" הוא בדיעבד , זה רק
כשכתי' אצל לשון "חלצה" , שהוא לשון דיעבד . אבל לשון
"מכשירין" גרידא , לעצמים זה מורה "לכתחילה" ולפעמים
— "בדיעבד" . ואפ"ל , שרש"י סובר שלשון "מכשירין" גרידא ,
אינו מורה על "דיעבד" , אלא — "לכתחילה" . ומזה הוכיח רש"י —
עפ"י דברי המ"מ — שאפילו לכתחילה לא בעינן שלשה במיאון .

(אלא בדיעבד לפי"ז למה הוסיף רש"י בדי"ה הנ"ל : "וקתני
מכשירין" , וי"ל] . ורבנו — שציין לדברי רש"י הנ"ל — אין
כוונתו לומר , שגם רש"י סובר , שלענין מיאון מכשירין בשנים
רק בדיעבד , — כפ"ח , אלא ר"ל שמצינו שלשון "מכשירין"
הוא בדיעבד . ואם כי שרש"י סובר שזה רק כשכתי' אצל לשון
"חלצה" — שהיא לשון דיעבד , ה"ח סובר , שגם לשון "מכשירין"
גרידא , הוא רק בדיעבד . ועיין — בענין לשון "כש" , אם משמעות'
לכתחילה או בדיעבד — בשדי חמד מערכת הלמד כלל קמ"א
(דפוס ב"ב תשכ"ג כרך ד' עמוד 117) ומש"ל סי' ק"ל הערה
6 ובסדר הגט הערה 6 .

ובשו"ת שער אפרים סי' קי"ב וכאן בבית מאיר העירו מהיכן
דקדק המ"מ שדעת רש"י שאף לכתחילה לא בעינן ג' במיאון ,
ועמש"ש . ונ"ל שהוכחת המ"מ היא , מדברי רש"י בדף קא א ד"ה
אצל חנוני — שציין רבנו בסקי"ד . שרש"י כתב שם : ודכתיב אלא
חנוני . וע"ז אמר' שם בגמ' : אין לך מיאון גדול מזה . ומלשון זה

באר הגולה
כ שם נמשנה וכו"ס .
ל שם נמשנה וכו"ס .
מ רמז"ס שם וייתרה
דרכי יסודות ואמרי לה
נתינתה שם סוף
ע"ב .

קמייאת הו"א הני מילי לכתחילה אבל דיעבד אפילו תרי
קמ"ל אין הלכה כאותו הווג כו' . ועמש"ש שם ד"ה קמן כו' ,
וח"ל : דאע"ג דאי עבד הוא כדקתני חלצה בשנים וקתני
מכשירין , עכ"ל .
(טז) במש"ש ביבמות קח א : תקינו הכא (לכתוב בגט מיאון)
ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני באנפנא . ולכן צריך
שנים שיעידו על הדבר , כנ"ל בס"ד , וכמש"ש סקי"ד 4 .
(יז) במש"ש בבב"מ יח א : מצא גיטי נשים כו' ה"ז לא יחזיר

מוכח שזה גם לכתחילה . ולפ"י , יש הוכחה שרש"י סובר , שאף
באחד סגי לכתחילה . ורק מפני שצריך עדות אמר' שם קז ב' :
מכשירין בשנים , וכמש"ש התוס' בדי"ה מכשירין — שציין
רבנו בסקי"ד . אולם עיין במאירי שם קח א שכתב — בדעת רש"י
— שרק בדיעבד סגי בחד . ולפ"י צ"ל שלשון : "אין לך מיאון
גדול מזה" . אינו מורה שכשר לכתחילה . וכ"מ מהריטב"א , שהוכיח
שם קז ב' — מדברי רש"י הנ"ל — ש בדיעבד סגי בחד . הרי
שגם לדריה צ"ל , שלשון "אין לך מיאון גדול מזה" , אינו מורה
לכתחילה . ובשער אפרים הנ"ל כ' דיש לדקדק במש"ש רבי אין לך
מיאון גדול מזה . מהי תיתי לומר שלא יהי מיאון וגם למה הנ"ל
רבי הענין ואמר הלשון אין לך והל"ל כפשוטו דהוי מיאון אלא
צ"ל שרבי ה" מתירא שלא יאמרו דזה לא מקרי מיאון כו' לכן
הפליג והגדיל הענין ואמר שאין לך מיאון גדול מזה כו' עכ"ל .
ובריטב"א שם ב' שלפ"ח — שלכתחילה צריך שלשה — צ"ל
דהרבותא ד"שיגרה בעלה אצל חנוני" — שם קח א — הוא
"דאע"ג דמתני דמשום דמסרח לה בעלמא הוא דקאמרה הכי הוי
מיאון גדול" . ועפ"י הנ"ל — שלשון "אין לך מיאון גדול מזה"
אינו מורה לכתחילה — ה"י יכול גם הריטב"א לפרש — כמו
רש"י — שאמנם ה"י רק החנוני , ובדיעבד הוי מיאון אפילו בחד .
אלא שנראה , שהריטב"א סובר — כמש"ש הרשב"א — שלפ"ח
אפי' בדיעבד לא סגי בחד . וע"כ יש הכרח לומר , דבעובדא ד"שיגרה
בעלה אצל חנוני" לא ה"י החנוני בלבד , אלא ה"י עוד עומד , ויכן
הצריך הריטב"א לומר דהרבותא היא דאע"ג דמשום דמסרח לה
בעלמא כו' .

4 ציון ס"ק זה הוא גם על מ"ש המחבר : וחזתמין בו . ונראה
שכוונת רבנו היא כמו שנבאר : בהו"א סי' קי"א סקי"ב כ' : נראה
דאין העדים כותבין גט חליצה ומיאון אלא באין לב"ד וב"ד
כותבין על פיהן כו' אבל ל' הר"מ שם ה"י (וכ"כ כאן המחבר)
מבאר דעדים חזתמין כו' עכ"ל . ע"ש . וזהו שציין רבנו :
באנפנא . דמלשון זו מוכח , שלא הביד כותבין גט מיאון , אלא
העדים ש ב פניהם מיאנו כותבים : "באנפנא" . ומובן , שלפ"י
העדים בעצמם חזתמים על הגט מיאון , ולא הביד . ובמאירי
ביבמות קח א כתב : ויש נוהגים שמוזינים ב"ד ומביאים
לפניהם העדים שמיאנה בפניהם ומעידים לפניהם ככל תרף
הענין והם כותבים בנוסח זה : אנו ב"ד חתומי משה כו' עכ"ל .
ונ"ל העיסור אות ג' גט מיאון : כתב איך פכ"ב אתה קדמנא
לבי דינא כו' ואסהיר' סה"י קדמנא כו' ומסתברא דהאי דיבורא
נמיש טפי כו' וה"י בעי לחתומי . וכך וכך במותב וכו' מיאנה
בפכ"ב באנפנא כו' , עדים , עכ"ל . ועסקינח .

באר הגולה

ג כרמז"ס חיתא שנת
יראה כנע גירושין
וכן הוא שם גמורה
ריש דף ק"ה ע"ל וכתב
ה"ה ופי' דילולא חתי
לחלופי בעטא וינלו
למור קרנות ורש"י
ותוס' פירשו טעם
אחר.

ס שם וכתב שם דף
ק"ו (ע"ב) [ע"א].

ע שם הר"ן לרעת הרמז"ס.
דק"ז ע"ב לענין מזונות וכתב הרמז"ס דה"ס לענין פדיונה.

הגירושין (יח) ואין כותבים בו טופס הגט נ לפי שאינו אלא כמעשה כ"ד.
ח ס אלו שממאנת בפניהם צריך שיכירו (יס) אותה ואת בעלה לפיכך כל מי שיראה
שמיאנה בפני שנים יכול לכתוב לה גט מיאון אע"פ שאינו מכירה שודאי הכירה
אותם שמיאנה בפניהם (ודוקא לכתלה לנל נדיענד אפילו אלינס ווכירים הנעל רק האשה
סגי כ"כ ע הנ"י). ט (כ) פ אותם שממאנת בפניהם צריך שיתברר להם שהיא
קטנה.
י ז קטנה הממאנת אין לה כתובה מנה ומאיתם (כא) אבל יש לה
תוס' (כב) וכל זמן שלא מיאנה בעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה (כג) וחיוב
במזונותיה (כד) ופדיונה כל זמן שהיא תחתיו (כה) ק אבל אם הלך למדינת הים ולותה
ואכלה (כו) או לצורך פדיונה ועמדה ומיאנה אינו חייב לשלם אע"פ שאכל פירותיה

ז' הטור מוסיף וגמור כתובות דף ק' ק"ל. ק נתינת שם

ביאורי הגר"א

וכוונת ס"פ יולא דופן תניא ראי' כו': (כא) אבל
יש כו'. נמ' שם ק"ל ח': (כב) וכ"ז כו'. שם
ויננות ק"ה ח' כר"י: (כג) וחיוב במזונותיה. שם
ק"ז ז' כ"ל אמרו כו': (כד) ופדיונה. ממש ח' דין
לה פירות ש"מ דעל אכיל פירות וערש"י ש פ' ח' ד"ה
ענדו כו' וזיננות ק"ז (אוכל) [תשום] פירו ולמורין
שם וז"ל ז' ופרקנה כו': (כה) אבל אם כו'. שם
ק"ז ז' ככ"ל: (כו) או לצורך כו'. כפי' תוס'

שנא לא נתנו לה אלא לנתינתו וז"ל לפי שאינו כו':
(יח) ואין כותבין כו' יננות שם כיון דחזו כו':
(יט) אותה ואת בעלה. רמז"ס והקשו עליו הרמז"ל
וש"ס בעלה ל"ל הכרה דאפילו אין זה בעלה אין נזק
כלום דהא ונמאנת אפילו אלא צפניו ומה לה לשקר תנאן
זו נכ"מ שהיא נשלמה נאשה חיישין דילמא מייתה לה
ומפקא קרונים להמילאן וירתי לה וכ' הר"ן ואפשר
שאף הרמז"ס החמיר לכתחילה וז"ל נהג"ה ודוקא כו':
(כ) אותם כו'. כן למד מנוסח של המילאן שרמז"ס וטור

ברכת אליהו

(כב) בכתובות קא א וביבמות קא א כר"י. דאיתא שם:
רא"א אין מעשה קטנה כלום ואין בעלה זכאי לא במציאתה
ולא במעשה ידיה כו' אלא שצריכה מיאון; ר' יהושע
אומר בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה כו'. וכתב
הר"ף ביבמות שם: והלכתא כרבנ' יהושע חדא דרבי
אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע ועוד דרב ושמואל
תרווייהו דחו להא דרבי אליעזר כו' עכ"ל.
(כג) בכתובות קז ב: כיצד אמרו ממאנת א"ל מזונות,
אי אתה יכול לומר ביתשבת תחת בעלה ששרי בעלה חייב
במזונות, אלא כגון שהלך בעלה למה"י לותה ואכלה עמדה
ומיאנה; טעמא דמיאנה הא לא מיאנה יהיבין לה.
(כד) ממש בכתובות ק ב במשנה: הממאנת השנייה
והאילונית אין לה כתובה ולא פירות. והיינו כמש"ל סק"ו
או שלאחר מיאון א"ל פירות דלפני מיאון. ש"מ דבעל אכיל
פירות. ושם פ א: המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה
כמוציא על נכסי אחר דמי, מ"ט, עבדו בה רבנן תקנתא
כי היכי דלא נפסדינהו. וערש"י שם ד"ה עבדו כו', וז"ל:
כי היכי דלא ליפסדינהו שלא יכסוף ויקלקל הקרקעות ויאכל
ולא ישבח כו'. וביבמות קז א תנן: בש"א אין ממאנין אלא
ארוסות וב"ה אומרים ארוסות ונשואות. ובגמ' שם: טעמא
דב"ש משום פירי (שלא יפסיד פירות נכסי מלוג אבל ארוס
לית ליה פירי — רש"י) כו'. ומכל הנ"ל מ' שהוא אוכל
פירי. ואמרינן בכתובות מז ב: ופרקנה תחת פירות [ועל'
ס"י קט"ז סקט"ו ולהלן סק"ז].

(כה) בכתובות קז ב, כנ"ל בסק"ג.

(כו) כפי' תוס' בכתובות קא א ד"ה אלימא — אהא דתנן
שם ק ב דממאנת אין לה פירות — וז"ל: מיהא איכא

שאני אומר כחובין היו וגמלך עליהן שלא לתנן. יע"ב כ א:
מצא כו' ומיאונין כו' וכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר. ולא
יחזירא שמת לא נתנו לה, שא"צ לנתינתה. וז"ש: לפי
שאינו אלא כמעשה ב"ד.

(יח) יבמות קז ב: בראשונה היו כותבין גט מיאון לא רעינא
ביה ולא צבינא ביה ולית אנא בעיא להתגסבא ליה, כיון דחזו
דנפיש דיבורא אמרי אתו לאיחלופי בגיטא תקינו הכי כו'.
(יט) כ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"א ה"י. והקשו עליו
הרשב"א ביבמות קז א רמ"ב, בעלה ל"ל הכרה, דאפילו אין
זה בעלה, אין בכך כלום, דהא ממאנת אפילו שלא בפניו,
ומה לה לשקר, תנאן כו ככל מקום שהוא. בשלמא באשה,
חיישין דילמא מייתה לה, ומפקא קרובים להמילאן, וירתי
לה. וכ' הר"ן בתשובה ס"ו ואפשר שאף הרמב"ם החמיר
בבעלה לכתחילה, אבל דיעבד כיון שהכירו האשה כשר.
וז"ש כאן בהגה: דוקא לכתחילה אבל דיעבד אפילו שאינם
מכירים הבעל רק האשה סגי. [ועיין בדק חבית וכו' שם ס"ק
י, י"א].

(כ) כן למד מנוסח של המיאון שברמב"ם בה' גירושין פ"א
ה"א ומור: ואתברר לנא דעדיין קטנה היא. וכמ"ש בס"פ
יוצא דופן נדה מז ב: תביא ראייה שהיא בת עשרים שנה
והיא איילונית ולא מתיבמת. [אלמא דכל היכא שרוצה
להפקיע עצמה מזיקת בעלה — והדבר תלוי בגילה —
צריכה להביא ראי' שהיא בגיל כזה שגורם שאין עליה
זיקת בעלה].

(כא) גמ' בכתובות קא א: נשים שאמרו חכמים אין להן
כתובה כגון הממאנת וחברותיה אין להן מנה מאיתם אבל
תוספת יש להן.

(כו) ואפילו הם בעין עדיין שליטתן ומונחין ברשותו אינו מחזירן (כח) ונכסיה של צאן ברזל ושל מלוג אם הם בעין נוטלתן ש ומה שאבד מהם מנכסי צאן ברזל חייב לשלם ת ומנכסי מלוג פטור (כט) והוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכשרה לכהונה (ל) נ ואינה צריכה להמתין ג' חדשים מלהנשא (לא) ג ואם נשאת לאחר וגירשה או מת מותרת לחזור לראשון (לב) ד ולא עוד אלא אפילו גירשה דרך פהא שם וכ"פ הרי"ף והרא"ש והתוספות שם וכ"פ הרמב"ם נכ"ד ונ"ה דין ט"ו). ת כ"כ ה"י מונסנה ואם נחתו לה שם. א מונסנה שם. ב מיימורל דשמואל יצונות דל"ה ע"כ וכתובות ד' ק' ע"כ. ג מונסנה דף ק"ח ע"ה. ד שם.

ביאורי הגר"א

שם ק"ה ח' ד"ה אילימא וניהל איכא כו': (כו) ואפילו הם כו'. כפירש"י יצונות פ"ד ח' וכימש תוס' ד"ה הנ"ל והא דתנן דמונחית כו' ולין לפרש כו': (כח) ובנכסי כו' ומה כו'. ומתני' ולא נללות ועתיק' שם ד"ה ולא נללות כו' ונבנ' שם אילימא דמונחית כו' ונבנ' שם ד"ה נעין צין מימ צין נלל' נוטלתן ואם חייב נעין צין נלל' וכתב צ"ח נבנ' וינינו כשגדס הוא הל"ה תנן א"ל ונחתו לה וי"ש כחן ומה כו' חלל דנריו תנוהין דהא חזרינן

ברכת אליהו

בעין בין נכסי מלוג בין נכ"כ נוטלתן ואם אינם בעין צריך לשלם. וכ' ב"י בנכסי מלוג היינו כשאבד מהם הנכ"כ תנן אם מתו מתו לה. וי"ש כאן: ומה שאבד מהם הנכ"כ חייב לשלם ומנכסי מלוג פטור. אבל דברי תמהנין, דהא אמרינן שם בגמ': אי דליתנהו אידי ואידי לא שקלה ואפילו בנ"מ ואפילו איכדן הוא, במיש תוס' שם ב"ה אילימא, הנ"ל בסקכין, וכתבו שם: כהנך שבלה שלא כדון מיירי שכלה הקרן. וכ"כ ביבמות קז א ד"ה דאי כו', ח"ל: ואורי' כו' אפילו הומורות וגוף הקרקע אם כילה דא"צ לשלם אע"פ שאכל שלא כדון כו'. וי"ש בנ"מ, וחזר תיבת "אין, וצ"ל: "אין צריך לשלם, ואפילו אכלן שלא כדון.

(כט) יבמות קח א וכתובות קא א: הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה. (ל) מיימורל דשמואל שם בכתובות ק ב ויבמות ס"פ ד' אחין לד ב וילה א: ממאנת א"צ להמתין ג' חדשים.

(לא) [בבאה"ג סק"ג צ"י: משנה יבמות דף ק"ח ע"א. וזה לא כ"כ בדקדוק, כי הדין שלנו הוא] במתני' שם עמוד ב': הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה כו' זה הכלל כל שיוצאת הימנו כו' במיאון מותרת לחזור לו.

(לב) מתני' ביבמות קח א: נתן לה גט והחזירה מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה מותרת לחזור לו.

ואפילו איכדן הוא, ובוה יש רבנות יותר בנ"מ — שאף שאיכדן שלא כדון — בכ"ז פטור. שלא כדעת הר"ן שם — הובא כאן בב"ש סק"ג ובביאורי הגר"א לעיל סימן קט"ז סק"ד — שבנ"מ אם הוציא שלא כדון חייב לשלם. ומסקנת רבנו שטי"ס בנ"מ וכ"כ בשו"ת מהריש"ץ סימן צ"ו ובנפנת צופים (קאזאבלאקה לר' פתחי מרדכי ברדוגו) אהע"ז סימן קי"א. ועב"ח ובי"ש הנ"ל ובהא"ש סק"ש וביאורי הגר"א לעיל סימן קט"ז סק"טו. 6 בבאה"ג סק"ב צ"ל ליבמות דף ל"ח ע"ב [וי"ש דמוס"ס שכי: דף ל"ה ע"ב], וזו ט"ס וצ"ל: דף ל"ז ע"ב או: דף ל"ה ע"א וי"ש רבנו: ויבמות ס"פ ד' אחין (המסתים בדף ל"ה ע"א).

לפרושי כגון שגשבית ולותה ופדתה את עצמה ומיאנה דכה"ג מיירי כו' עכ"ל.

(כו) תנן בכתובות ק ב: הממאנת השנייה והאילוניות אין להן כתובה ולא פירות. ופירש"י שם בד"ה ולא פירות דין פירות והוא פירקונה כו'. וביבמות פד א ג"כ תנן ששניה א"ל פירות. השם פירש"י בד"ה ולא פירות: אין משלם לה פירות ב"מ שאכל משלה כו'. ודברי המחבר הם כפירש"י ביבמות הנ"ל, שמי"ש במשנה: ולא פירות היינו פירות ב"מ. אולם לא כפירש"י דהיינו פירות שכבר אכל, אלא כמי"ש תוס' בכתובות קא א ב"ה אילימא הנ"ל בסקכין, וז"ל: והא דתנן דממאנת א"ל פירות לא פירות שאכל קאמר דאפילו קרן גופיה אם אכלו א"ל אלא אצטרף לאשמעינן דא"ל פירות שליטתן אפי' מונחין בעין וביתו ואין לפרש פירות דממאנת תקנת פירות כגון פירקונה דה"ד אם מיאנה ואח"כ נשבית פשיטא ונשבית נמי ומיאנה בעודה שבויה פשיטא כו' עכ"ל. [וע"ל סי' קט"ז סק"י].

(כח) מתני' בכתובות ק ב: הממאנת כו' ולא בלאות. ועת"ש שם ד"ה ולא בלאות כו', וז"ל: הא בלאות היינו בע"כ מה שבלה ולא השזקים שנתורו כו'. ובגמ' שם קא א: ולא בלאות כו' ל"ש אלא בנ"מ אבל נצ"ב אית לה; הוי בה ר"פ אהייא, אילימא אממאנת, אי דאיתנהו אידי ואידי שקלה, ואי דליתנהו אידי ואידי לא שקלה כו'. ובבב"ר כ' א: אם הם

5 רבנו מפרש — בדעת הב"י — שבנצ"ב חייב לשלם אף אם אבדו מעצמם. ועפ"ז כ' רבנו: "וזה"ל כן ומה כו', ר"ל שדינו של המחבר הוא כשאבדו מעצמם, ולכן בנ"מ פטור ובנצ"ב חייב — אעפ"י שאבדו מעצמם. וזה לא כדברי הט"ז בסק"ד, ע"ש. ומ"ש רבנו להלן: "ואפילו בנ"מ כו'", לכאורה ה"י צ"ל "ואפילו בנצ"ב", — שבנצ"ב הוא יותר רבנות שהוא פטור, שהרי לפי דברי הב"י — כפי המבואר לעיל — באבדו מעצמם בנ"מ פטור ובנצ"ב חייב. וכ"ה לשון הפרישה סק"י: דאפילו בנצ"ב הדין כן דאם נאבדו בעצמם א"צ לשלם כו', ע"ש. והא שכי רבנו: ואפילו בנ"מ, מפני שסיים:

באר הגולה

ה כשמואל כתובות
דף ק' ע"ב הסכמות
הפוסקים.
ו כרז סס.
ז סס.
ח סס במשנה.

הראשון והחזירה ומיאנה בו ונשאת לאחר אחר שמיאנה בו וגירשה האחר מותרת לחזור לראשון (לג) שכל היוצא במיאון אע"פ שקדמו גם הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם ומותרת לחזור לו (לד) ה אבל המגרש את הקטנה בגט יש לה כתובה (לה) ואסור בקרובותיה ואסורה בקרוביו ואסורה לכהונה (לו) וצריכה להמתין שלשה חדשים (לז) ואם נשאת לאחר ומיאנה בו ו אסורה לחזור לראשון מפני שיצאה ממנו בגט אף על פי שיצאה מן האחרון במיאון (לה) וא"צ לומר אם גירש' האחרון או מת (לט) וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו כשאר הגרושות אף ע"פ שיצאה מן האחרון במיאון (מ) ה ואם מיאנה בראשון והחזירה וגירשה ונשאת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה (מי) או מיאנה בו אסורה לחזור לראשון ולקרוביו

ביאורי הגר"א

וינמות ספ"ד אה"ס: (לו) ואם נשאת כו'. ונתני' ינמות שם לאחר וגירשה לאחר כו' זה הכלל כו'. (לח) ואצ"ל כו'. שם מילתה זו והחזירה כו'. (לט) וכן אסורה כו'. שם ולא"ד ח"ר יצחק כו'. (מ) ואם מיאנה כו'. ונתני' כנ"ל: (מי) או מיאנה כו'. כנ"ל וכנ"ש בגמ' חלק אי קשיא כו' ח"ר אליעזר כו'

עוד כו'. שם נתן לה כו': (לג) שכל כו'. שם זה הכלל גט כו': (לד) אבל המגרש כו'. כשמואל דסוגיא דגמ' שם כותבי' חיליונא לחומלת כו' (תסה) [תנ"ה] כו'. וכן בירושלמי והנזילו הר"ף ויתומה אין לה כתובה תפטר ציתונה שמואלה כו' (לה) ואסור כו'. ינמות שם: (לו) וצריכה כו'. כתובות שם

ברכת אליהו

(לח) ביבמות קח א במשנה: מיאנה בו והחזירה נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו כו'. (לט) ביבמות קח ב: א"ר יצחק בר אשיאן ומודה רב שמותרת לאחיו של זה שנאסרה עליו וכו' ואינא דאמרי אריז בר אשיאן כשם שאסורה לו כך אסורה לאחיו וכו' גזירה אחיו אטו הוא (דאי שריא ליה לאחיו אמרי הא חזינו דבטל גיטא ואתי איהו למינסב — רש"י) [ופסקו בהלכות כלישנא בתרא — מ"מ ה' גירושין פי"א ה"ט].

(מ) מתני' ביבמות קח א, כנ"ל בסקל"ח.

(מי) מתני' ביבמות קח ב, כנ"ל בסקל"ז. וכמ"ש בגמ' שם: אלא אי קשיא כו' מיאנה בו והחזירה נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו, טעמא דנתארמלה או נתגרשה הא מיאנה מותרת לחזור לו, אלמא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא ידידיה, ורמינחיה הממאנת באיש ונשאת לאחר וגרשה, לאחר ומיאנה בו, זה הכלל כל שיצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו במיאון מותרת לחזור לו, אלמא לא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא ידידיה; אמר רבי אליעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו כו' מאן תנא כו' ושאלו את ר' עקיבא ואמר, את רבי יהודה בן בתירה בנציבין ואמר כו'. וכתב שם הר"ף וסוגין [דשמעתא] דמיאון ידידיה מבטל גיטא ידידיה אבל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא ידידיה כו' עכ"ל. ושם בגמ': ואינא דאמרי א"ר יצחק כו' — כנ"ל בסקל"ט — שאסורה לא רק לראשון אלא גם לאחיו. וי"ש כאן המחבר: „לקרוביו" וכנ"ל.

(לג) מתני' ביבמות קח ב: זה הכלל גט אחר מיאון אסורה לחזור לו, מיאון אחר גט מותרת לחזור לו.

(לד) בכתובות ק ב תנן: הממאנת כו' א"ל כתובה, ובגמ' שם: רב תני יוצאה בגט א"ל כתובה, וכ"ש ממאנת; שמואל תני ממאנת א"ל כתובה אבל יוצאה בגט יש לה כתובה. והלכה כשמואל, דסוגיא דגמ' שם כותבי' 7. דאמר' שם קא א: אילימא אממאנת כו' תנ"ה נשים שאמר חכמים אין להן כתובה כגון הממאנת וחברותיה כו'. אלמא דסוגיא דגמ' כשמואל שגורס: ממאנת. וכן בירושלמי שם פי"א ה"ז — והביאו הר"ף שם. שביירושלמי הגירסה במשנה הג"ל: היתומה כו'. ופריך שם: היתומה אין לה כתובה (בתמיה — פ"מ). ומשני: תפטר ביתומה שממאנה בה (ולחכי קרי לה יתומה וסתם ממאנת יתומה היא — פני משה). הרי שגם לירושלמי המשנה מדברת בממאנת.

(לה) יבמות קח א במשנה: נתן לה גט (ואפילו היא קטנה — רש"י) הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה.

(לו) כתובות קא א: יוצאה בגט צריכה להמתין ג' חדשים (ואע"ג דליכא לספוקי קטנה במעוברת לא חילקו חכמים בתקנתא בנשואות — רש"י). ויבמות ספ"ד אחיו לד ב וילה א: נתן לה גט צריכה להמתין ג' חדשים.

(לז) מתני' יבמות קח ב: לאחר וגירשה לאחר ומיאנה בו כו' זה הכלל כל שיצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו (אעפ"י שיצאה משל אחרון ובמיאון לא בטליה לגיטא ידידיה — רש"י).

ד ברי"ף שם כתי': וקמ"ל כשמואל. ולא כתב — כמ"ש רבנו —: דסוגיא דגמ' שם כו'. ונראה שטעמו של הר"ף הוא, עפ"י הכלל דקמ"ל כרב באיסורי וכשמואל בדיני' (בכורות מט ב). ורבנו שלא הסתפק בזה, וכתב: דסוגיא דגמ' שם כותבי' וכו', ג"ל שזה מפני שהמאירי בפסחים ב ב הביא בשם גאונים ראשונים, שהכלל הג"ל (בכורות מט ב) „לא

נאמר אלא במחלוקת שלהם, אבל במה שהם מפרשים בו דברי אחרים לא". וכ"כ בים של שלמה ביבמות פ"ג ס"ב. ולשיטה זו, בנידונו — שהמחלוקת של רב ושמואל היא איך לגרוס במשנה, אין בזה הכלל של הלכה כשמואל בדיני', ולכן כתב רבנו: דסוגיא דגמ' שם כותבי' וכו'. ועיין ביד מלאכי כלל קמ"ח.

(מא) שכל שיצאת ממנו במיאון לבסוף דינה כממאנת וכל שיצאת ממנו בנט לבסוף דינה כמגורשת. יא (מב) ה' הממאנת כיבס אסורה באביו מפני שנראית ככלתו בעת שמת בנו ונפלה ליבוס (מג) ואכל לשאר קרובים מותרת לו ויש אוסרים גם בשאר קרובים (מד) (דוקא נקרוני המת לנל נקרוני הינס שנוי'נה צו וותרת) (כ"פ ל הנ"י) מ ומ"מ אם מיאנה באחד מהיבמים מותרת לשאר אחיו. יב (מה) ג עד מתי והרשנ"ל. ל גסס כ"י גסס הרישנ"ל. מ כשוואל דחור ווי'נה צוה מותרת לזה שס וכ"פ הרי"ף והרש"ל שס וכ"פ הרישנ"ל צפרק י"ל ויה"ג. ג וטשה נדה דף כ"ג ע"ל.

ביאורי הגר"א

נואן תנא כו' (וכתב) ושס ול"ד ח"ר יתקו כו' וז"ש ולקרוביו וכנ"ל: (מא) שכל כו'. ונתני' שס זה הכלל גט כו'. (מב) הממאנת כו'. שס ק"ז ג' (ג') [י"ג] ח': (מג) אבל כו'. כשוואל שס ווי'נה צוה וכן ס"ל לר' יוחנן וכן סוגיא דגמרא שס י"ג ח' כותי' דלא כר' אשעיה וס"ל להרמז"ס דה"ה לשאר

ברכת אליהו

(מא) מתני' ביבמות קח ב: זה הפלל גט אחר מיאון אסורה לחזור לו, מיאון אחר גט מותרת לחזור לו. (מב) ביבמות קז ב יג א: דתני רמי בר יחזקאל מיאנה בבבל ומותרת לאביו כיבס אסורה לאביו אלמא בשעת נפילה נראית ככלתו⁸. (מג) כשוואל ביבמות קז ב דאמר: מיאנה בזה (באחד מן האחין יבמין — רש"י) מותרת לזה. וכן ס"ל לר' יוחנן שם: מיאנה בזה מותרת לאחין. ושם יג א ויקא א הגמ' מביאה דברי ר' אשעיה הסובר שא"י למאן לזיקתו. ושם קז ב אמר רבא שמדברי ר"י מוכח שחולק על ר' אשעיה (מדקאמר ר"י מותרת לאחין כו' אבל בחד יבס דמיאנה בזיקה שלמה אסורה ולר' אשעיה אפי' בחד יבס גמי שריא דאין מיאון לזיקה — רש"י). וכן פוגיא דגמי' שם יג א פותיה דר"י דלא כר' אשעיה. דשם ב ב תנן: וכל היכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתייבמת (כגון שהערוה קטנה ויכולה למאן ולא מיאנה ומת אחיו הואיל וקידושיה אינה אלא מדרבנן אינה פוטרת צרתה מן החליצה — רש"י). ושם יג א אמרינן בגמ': ותמאן השתא (הערוה — רש"י). ותתייבס (צרתה — רש"י) לימא מסייע' ליה לר' אשעיה דא"ר אשעיה ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו (לעקור נשואי' ראשונים ולהפקיע זיקת ייבוס ולצאת רמי בר יחזקאל רש"י). ומסקינן: צרת ערוה שאני דתני רמי בר יחזקאל מיאנה בבבל מותרת לאביו מיאנה כיבס אסורה לאביו אלמא משעת נפילה נראית ככלתו ה"ג משעת נפילה נראית כצרת

דברי רמי בר יחזקאל רק ליישב דברי שמואל, ואילו שם יג א הוא סוגיא דגמ', ומ' שכן היא ההלכה, כמ"ש רבנו להלן סקמ"ג. 9 מ"ש רבנו, "ומבעל" צ"ב. אם כוונתו לומר דלא גרע מאם מיאנה בבבל — שמותרת בקרוביו, הרי כבר כתב מקודם: כמו בממאנת בבבל. ולשון הרישב"א ביבמות קז ב: ומיהו כיון דהוא טעמא הוא (שאסורה לקרובים) שנראית ככלתה נפילה כאשתו של ראשון דוקא לקרובי המת היא נאסרת אבל לקרובי היבס לא דהא פקעה מיניה בלא כיום. וכע"ז כ' הרמב"ן שם, ובמאירי שם חולק ע"ז, וכ' : וכן הדין (שאסורה) לקרוביו של זה שמיאנה בו.

8 בבא"ג כאן סק"ט ציין: משנה יבמות דף ק"ז ע"א וכב"ה ו. ועל מ"ש המחבר: אבל לשאר קרובים מותרת, ציין שם בסק"י: תני רמי בר יחזקאל שם. וזה לא בדקדוק. כי מ"ש בבא"ג סק"ט, הוא על עצם הדין שיכולה למאן כבה"ג, ולא על הדין שלנו — שאסורה באביו. ומ"ש בסק"י — תני רמי בר יחזקאל — : הוא על הדין שלנו. ולכן כאן ציין רבנו "יבמות קז ב יג א" — ששם מוזכר הא דתני רמי בר יחזקאל, ולהלן בסקמ"ג — אהא דמותרת לשאר קרובים — כי רבנו כשוואל כו', ומה שהקדים רבנו קז ב י"ג א, מפני ששם ק"ז ב הוא עיקר הסוגיא דמאן, והא דתני רמי בר יחזקאל איתא גם שם יב א. והא דלא ציינו רבנו, הוא מפני שם הגמ' מביאה

באר הגולה   הקטנה ממאנת עד שתביא ב' שערות (מו) אחר י"ב שנה ס' או עד שתלד (מו) (ומסעת

ס' מומשנה ריש' יצמות וכדלחור רב ספרא שס דף י"ג ע"ב וכדעת רש"י והרמז"ס וכ"כ הטור.

ביאורי הגר"א

א' והלכה כר"ג כו': (מו) **אחר י"ב שנה**, צ"ב שם וזה מ"ו א' הלכתא תוך כו' וכרבי דהלכה כר' ומחזירו וסתם מחזירי' כותי' ועתי' שם ו"ה צ' ד"ה אלו כו' וכמ"ש מ"ו א' א"ר קטנה כו': (מו) **ומשעת** כו', ומקדמון דבה ר' ל"ווי' גבול כו' ועתי' שם ד"ה הרי כו' וצמחנות ל"ט א' ומי מעברה כו' ואע"ג דמסקינן

ברכת אליהו

הבאת שערות ממאנת עד שירבה ויהיו שוככות — רשב"ם). ומסקינן שם: והלכתא ברכ נחמן אמר שמואל בכולהו¹⁰. (מו) כ"ב קנו א': והילכתא תוך זמן כלפני זמן. וכ"ה בנדה מו א': הלכתא תוך זמן כלפני זמן. ושם מה ב' יש מחלוקת של רבי ורשב"א. שרבי סובר שאם הגיעה ל"ב שנה ה"ה כגדולה, ורשב"א סובר שאם הגיעה ל"ב שנה ה"ה היא כגדולה. והלכה כרבי, דהלכה כרבי מחבירו, ופסם מתני' כוותיה. דתנן שם: בת י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימין. ועת"ם שם ר"ה אלו כו', וז"ל נראה דהלכה כרבי לגבי רשב"א דלקמן בפירקין אמרינן כל י"ב שנה ממאנת ומכאן ואילך אינה ממאנת ובכ' נערה שנתפתחה (כתובות נא א) אמר דהלכה כרבי לגבי רשב"א לבד מלגבי מילתא דהתם ועי' שם נוחל (ב' כד ב) נמי פסיק הלכה כרבי מחבירו, ע"ל. וכמשי' שם מו א': אמר רבא קטנה כל י"ב שנה ממאנת והולכת מכאן ואילך אינה ממאנת.

דר"נ ג' נשים משמשות במוך אלו הן כו' קטנה שמא תתעבר ותמות וכו', וכי תימא דאיבערא כשהיא נערה והולידה כשהיא נערה ובשיתא ירחי מי קא ילדה והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים כו'. ואע"ג דמסקינן ביבמות שם: ש מא תמות, ולא הוי ודאי שתמות, ואיכא דמיעברא וילדה, א"כ מאי מקשינן בכתובות שם: ומי מעברה כו', הרי לפי המסקנא דיבמות, יש אפשרות שתתעבר ותלד, ואין הכרח שתמות. אלא דקושית הגמ' היא דימיא אם נתעברה וילדה אח"כ, הרי היא כנערת משעת הריון, וכיון דשעת התיבוי הרי היא נערה, הרי היא בלידה כוגרת, כמש"ש: וכ"ע דאיבעברא כשהיא נערה והולידה כשהיא נערה ובשיתא ירחי מי קא ילדה והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים. והיות ומשעת הריון עד הלידה הוי יותר מו' חדשים, ומשעת הריון היא נערה, הרי דבלידה היא כוגרת. וכיון אפי' קודם י"ב שנה כמש"ש רש"י ותוס' שם הג"ל וש"פ. ודלא כהרמב"ם שנה אישות פ"ב ה"ט ופ"ט ה"ד דקוקא משעת לידה הוי גדולה, דקוקא אם

(בנדה) בפרק בא סימן אמר רבי אבהו אמר ר"א הלכה כר"י, (בב"ב) פרק מי שמת אמרו לאפוקי מר"י ואיפסיקא הלכתא הכי כו' עכ"ל.

11 בנימוקי יוסף שם הוכיח שמשעת היריון היא כגדולה. דאל"כ
מצדיו שבתות תמנן בזמן היריונה לפני לידתה. והינו שאתיו
קידש את הבהמה היתם במצא אמה אחרי שהוכר עובריה.
וזה לשיטת הרמב"ם בה' אישות פ"ז הס"ז — והובא לעיל
סימן מ"ח וצמח"ש — שבהג"ה היא מקודשת. וכיה במ"מ
שם פ"ב ה"ה וצ"ע מ"ש ובכור אורח בבעור לגי במצא שם.

10 כאן — לענין מיאון — כ' רבנו: ודלא כר"י, ויעיין לעיל סימן קמ"א סכ"ח ושם בבאורי הגר"א ס"ק נ"ו, נ"ז, ונ' משם שהלכה כר"י, ושם בסקניז' רבנו: עיין משנה למלך רפ"ב מה' אישות ד"ה יושב תהלות כו', ובמשנה למלך שם האריך בזה אם הלכה כר"י, והביא ה"א דאמרו בנהג נב א: ה"לכה כר"י כו', והא דמסקינן בב"ב קנו א — ה"ל בדברי רבנו — שאין הלכה כר"י, וכי' שם: אפי' דר"ג אמר שמואל פליג עליה גבי מיאון ואפשר הוי הלכתא כותיה ודלא כר"י היינו דוקא גבי מיאון אבל באידך מלי כו' דלא אשכחנא מאן דפליג עליה כותיה אפשר ותלכתא כותיה ובה"א נחא ואצ"ל דאחמר

באר הגולה

ע וכן כתבו התוס' סס ופי' אז כשתלך הוי גדולה נוסעת ההריון וכן כתב ה"ה גסס הרנה והמפרס"ס ושכן נראה דעת הראש"ד חו"ס פ"ט וכן נראה והסמול"ס עס. פ ינוסטה נדה דף מ"ז ע"ג. צ כדמפרש לה רב שחולל וכו' עס. ק גרייתא סס וכפירש סס. כתני רבי חילל סס.

הריון הוי כגדולה (ע ח"ז) (מת) פ וכל זמן שלא הביאה ב' שערות ולא ילדה חשובה כקטנה אפילו נולדו לה סימני איילונות אבל אם היא בת כ' ז ונולדו בה סימני איילונות חשובה כגדולה (מט) (למפרע וזמן שהיתה בת י"ג אע"ג שהצילה אח"כ שתי שערות) (נח"ס סימן רל"ט) ואינה יכולה למאן (ג) ק ובת י"ט שנה ול' יום דינה כבת כ' דל' יום בשנה חשוב שנה ר' ויש מי שאומר שאינה חשובה בת כ' שנה עד שתהיה בת כ' שנה פחות ל' יום. יג (נא) ש אם היא בת כ' ולא נולדו בה סימני איילונות ולא הביאה ב' שערות חשובה כקטנה עד שתביא ב' שערות ת או עד שתגיע לרוב שנותיה שהם ל"ה שנה ויום אחד שאז הרי היא איילונית אע"פ שלא נראו בה סימני איילונות וחשובה כגדולה ואינה יכולה למאן (וע"ל סימן קע"ג סימני איילונות וזה הס.) יד (גב) א אין שתי שערות סימן גדלות (גב) אא"כ באו מי"ב שנה ואילך אבל אם באו קודם לכן אפילו תוך שנת י"ב חשיבי הטור וה"ה גסס המפרס"ס. ד רמז"ס נפ"ג מה"ל כפי פירוש. ש נשנה ונח' עס. ת כדמסיק רנא הלכתא וכו' דף (מ"ה ע"ג) (מ"ו ע"ח).

ביאורי הגר"א

סס כעולא וכנרייתא סס וכוון שפ' ר"ח סס וכפי פי': (נא) אם היא כו'. מתני' ספ"י דיננות וכמ"ש בגמרא סס ונדה סס ונכ"ז קניה': (גב) אין כו'. כמ"ל (סו') ז' (ס"ג): (גב) אא"כ כו'. סס וי"ו ח' וי"ח ז':

כלן שחל תמות. רמזין ורש"ל גסס תוס' וע"ש שדחקו לפרש דברי הרמז"ס שהצילו גס"ע דס"ל דוקא משעת לידה ע"ש גלרובי): (מת) וכ"ז כו' אבל כו'. נדה וי"ז ז' וכמ"ש בגמ' סס והוא כו': (מט) למפרע כו'. ינמות פ' ח' כרז': (ג) ובת כו' ויש כו'. נדה

ברכת אליהו

איילונות חשובה כגדולה למפרע, כדמוכח מהגמ' הג"ל. ועיין ביש"ש שם פ"ח סל"א. (ג) נדה מז ב: אמר רב הלכתא בכולי פרקא מעת לעת (חשבינן לה שנה — רש"י) ועולא אמר דתנן תנן דלא תנן לא תנן (בת כ') שנה שלא הביאה ב' שערות דהתם לא בעינן כ' שלמים — רש"י). והלכה כעולא, וכנרייתא שם: תני ר"י בן כיפר אומר משום רבי אליעזר שנת כ' שצאו ממנו ל' יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה. וכמו שפסק ר' אלעזר שם מח א: הלכה כר' יוסי בן כיפר שאמר משום ר' אליעזר. והדעה הראשונה שבשו"ע, היא כפי פירוש הראב"ד בה' אישות פ"ב ה"ד, שמש"ש בגמ': שצאו ממנה שלשים יום, היינו שהיא בת י"ט שנים ושלשים יום, וכיון שצאו שלשים יום בשנת העשרים, הרי הם חשובים שנה, וכאלו נשלמו לה כ' שנה. והדעה השנייה שבשו"ע, היא כפי פירוש הרמב"ם שם — שהיתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום. (נא) מתני' ספ"י דיבמות צו ב: אחד שהוא בן ט' שנים ויום א' ואחד שהוא בן כ' שלא הביא ב' שערות (דכל כמה דלא מייתי שערות קטן הוא — רש"י). וכמ"ש בגמ' שם צו א, שאם נולדו לו סימני סריס הרי הוא סריס מבין כ', ואם לא נולדו לו סימני סריס הרי הוא נידון כקטן עד רוב שנותיו. וכה' בנדה מז ב כג"ל בסקמ"ח ובפ"ב קנה ב. והר"ה לקטנה לענין איילונות. (גב) כמ"ל סי"ב (סקמ"ו) שהשתי שערות הוו סימן גדלות רק אחר י"ב שנה. ובסעיף זה מבואר, שאם באו השתי שערות קודם י"ב שנה, אינם סימן גדלות — אפילו אם נשארו לאחר י"ב שנה, והמקור לזה בס"ק הבא. (גב) נדה מז א: מבין ט' ועד י"ב שנה ויום אחד ועודן בו

ילדה אחר י"ב שנה. והא דל"ק ביבמות שם שכבר עיברו, לפי שאין עיבורן ראייה עד שתלד ולו של קיימא. אבל אם ילדה ולד של קיימא הוי כגדולה משעת הריון, ולכן נקט בגמ' שם שכבר ילדו ולא — שכבר עיברו (אע"ג שהיא גדולה למפרע משעת עיבורו). (ובליקוט) דאל"כ תקשי מה פריך בכתובות לפ א: ומי מקברה כו', הוא מסקינן ביבמות כאן: ש מא תמות — כנ"ל. — רמב"ן ורשב"א ביבמות שם בשם תוס'. וע"ש שדחקו לפרש דברי הרמב"ם — שהביאו בשו"ע — דס"ל דוקא משעת לידה הוי כגדולה, ע"ש בארובה. (מת) נדה מז ב במשנה: בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראי' שהיא בת כ' שנה והיא איילונית, לא חולצת ולא מתייבמת, בן כ' שנה שלא הביא ב' שערות יביא ראי' שהוא בן כ' שנה והוא סריס כו'. וכמ"ש בגמ' שם — לענין סריס — והוא שנולדו בו סימני סריס (מתני') כגון שנולדו בו סימני סריס — רש"י). אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא סריס ש"מ. והר"ה לענין איילונות — מ"ש במתני' בבת כ' שנה: „והיא איילונית” — היינו שנולדו בה סימני איילונות, ובפחות מבת כ' שנה — אפילו אם נולדו בה סימני איילונות — הרי היא כקטנה. (מט) יבמות פ א: אכל חלב מבין י"ב כו' ונולדו בו סימני סריס ולאחר מיכן הביא ב' שערות רב אמר נעשה סריס למפרע ושמואל אמר קטן ה' באותה שעה מתקף לה רב יוסף לרב איילונות לר"מ יאא לה קנס (אלמה תניא במס' כתובות (לה ב) איילונות אין לה קנס כו' ולא אמרינן כיון שעברו כו' נעשית גדולה למפרע וכו' — רש"י) א"ל אביי מקטנותה יצתה לבגד. ופס' כרב — שאם נולדו בו סימני סריס נעשה גדול למפרע. [והר"ה שאם נולדו בה סימני

באר הגולה

ב פשוט שם גמורה
דף נ"ח ע"א.
ג טור והרמב"ם
מונח עות' הגמורה
לדליל.
ד כפרס"י שם וכתנו
התוספות שם שהדין
ענו.

כשומא ואינה נחשבת גדולה על ידם ב א"כ הביאה אחרות אחר י"ב שנה
(נד) וי"א שם הניחה שערות ציוס אחרון של שנת י"ג חשונה גדולה (טור צ"ס ר"ת וכ"כ הרמ"א).
(נה) גומיהו כשמוצאים לה שערות אחר הזמן מחזיקין אותה כגדולה אפילו לחליצה
ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן (נו) ד וי"א שאם נראו בה ב' שערות קודם י"ב
שנה ועודם עליה אחר י"ב שנה אע"פ שלא הביאה שערות אחר י"ב שנה חשובה
כגדולה למיאון ואע"פ חשובה כקטנה לחליצה (נז) (ספק אם הגיע ל"ג שנים או לא

ביאורי הגר"א

(נו) וי"א כו'. כן לומר צ"י מתוס' הנ"ל וליתא דלא
כתב תוס' כן חלל צנדיקת נשים לר"י לפני הפרק חלל
צנדיקת חסדים ליכא לנ"ד ואף ריב"ז ל"ק שם מ"י
ח' חלל צננת י"ג וכדלוקימתא דגמורה שם ולא קי"ל כן
וגם צנדיקת נשים לא קי"ל כר"י כו"ש צ"ט ט"ו:
(נז) ספק כו'. וככל ספיקא דלורייתא ואף צ"ס דעת

(נד) וי"א כו'. שם כר"י לפי פיר"ת צ"ה ולצ"ח כו'
מ"י ח' ע"ש: (נה) ומיהו כו'. מונח"ש מ"ח צ'
צ"לחא כו' דאי משתכח כו' ח' דל"ה לא חיישינן ושם
ונלמנת כו' כי"ד כו' קטנה היא כו' וכו"ש תוס' שם צ"ה
לצ"ח כו' ול"ת כו' וי"ל דלמנת כו' וכו"ש ציננות ק"ה
וצ"צ ק"ה כו"ש תוס' שם צ"ה צ"לחא כו':

ברכת אליהו

דאיתא שם: אדחכי אתאי יבמה לקמיה דרבי א"ל רבי
לאבדן פוק בדקה (אם הביאה ב' שערות — רש"י). ומסתמא
לא בדקה לפני הפרק ואפ"ה סמך על הבדיקה שלאחר י"ב
שנים שאם יש בה ב' שערות הרי היא כגדולה, ולא חיישינן
שמא באו לפני הפרק. וכ"מ בב"ב קנה א. דאיתא שם:
מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת ובאו בני
משפחה וערערו לומר קטן הי' בשעת מיתא ובאו ושאלו את ר"ע
מהו לבדוקו כו'. אלמא אי משתכחי בהו סימנים לא אמרינן
דלפני הפרק באו. כמ"ש תוס' בנדה שם ב"ה בשלמא כו'.
(נו) כן למד ב"י מתוס' בנדה מח' ד"ה בשלמא כו',
הי"ל בסק"ה. דאיתא בגמ' שם: אמר מר ר"י אומר לפני
הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן. בשלמא לפני הפרק
בעי בדיקה, דאי משתכחי לאחר הפרק שומא נינהו כו'.
וכתבו ע"ז בתוס' שם: פירש בקונטרס ולא תחלוץ והדין
עמו דליכא לפרושי שומא נינהו ותמאן דהא קתני בסיפא
דאינה נאמנת לומר קטנה היא ותמאן כו' עכ"ל. ומהו למד
הב"י, שאם נראו בה ב' שערות קודם י"ב שנה, ועודם עליה
אחר י"ב שנה, חשובה כגדולה למיאון. וליתא, דלא כתב
תוס' כן, אלא בבדיקת נשים לר"י לפני הפרק, דלא סמכינן
עליהו להקל — שהשערות היו מקודם, ולפיכך לא תמאן.
אבל בבדיקת אנשים — שראו בה ב' שערות קודם י"ב —
ליכא למ"ד — שאם נמצאו אותם השערות לאחר י"ב שנה
שהיא כגדולה לענין מיאון, ולכו"ע יכולה למאן. ואף ריב"ז
ל"ק שם מ"מ א' אלא בשנת י"ב וכדלוקימתא דגמ' שם ולא
קי"ל כן¹². וגם בבדיקת נשים לא קי"ל כר"י, כמ"ש
בסמ"י, וכמ"ש בסק"ה.

(נז) וככל ספיקא דאורייתא, דאזלינן לחומרא. ואף בספ
ספיקא דעת הרשב"א בתשובה סימן אלף רט"ו לחחמיר,
וע"ש סק"ב, וז"ל: והא דמחמיר הרשב"א אע"ג בס"ס
מקלין אפילו באיסור דאורייתא צ"ל משום דהוי הכל ספק
א' אם היא גדולה או קטנה כו' עכ"ל.

שומא כו' אמר רבא הילכתא תוך זמן כלפני זמן. ושם
מח ב' בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה דאי משתכחי לאחר
הפרק שומא נינהו (אי לא אתו בה אחריני — רש"י).
וכתב הב"י, שהטור מפרש, דלגמרי קאמר דשומא נינהו,
ואפילו לענין מיאון, שאם אחר י"ב שנה לא הביאה שערות
אחרות — אע"פ שאותם שערות שהביאה בתוך י"ב שנה
עודם עליה ממאנת, דשומא נינהו.

(נד) כר"י בנדה מח ב'. דאיתא שם: ת"ר ר"י אומר לפני
הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן, תוך הפרק אין
נשים בודקות אותן שאין משיאין ספקות עפ"י נשים, רבי
שמעון אומר אף תוך הפרק נשים בודקות אותן ונאמנת אשה
להחמיר אבל לא להקל כו'. [והלכה כר"י, דר"י ור"ש הלכה
כר"ש ועיין בסק"ו]. ולפי פיר"ת שם מט א ב"ה ואב"א
כו' ע"ש, וז"ל: ומפרש ר"ת דפליגי הכא כיום אחרון של
שנת י"ב יום אחד לגובה או כיום שנת י"ג יום אחד לזכר
ואותו יום אקרי תוך הפרק דלר' יהודה הוי זמן הבאת
שערות מתחילת היום ולר"ש בסופו וקי"ל כר"י לגבי ר"ש
כו' עכ"ל. [ועב"ש סק"ב].

(נה) מ"ש בנדה מח ב'. בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה,
דאי משתכח לאחר הפרק שומא נינהו (אי לא אתו בה
אחריני — רש"י). מ' דל"ה — היכא דלא בדקה לפני
הפרק ומשתכחי לאחר הפרק — לא חיישינן שמא באו
לפני הפרק. רש"י איתא: ונאמנת אשה להחמיר אבל לא
להקל, כרצו, גדולה היא שלא תמאן, קטנה היא שלא תחלוץ,
אבל אין נאמנת לומר קטנה היא שתמאן וגדולה היא
שתחלוץ. וכמ"ש תוס' שם ב"ה אב"א כו', וז"ל: וא"ת
ובאמנת לומר קטנה היא שלא תחלוץ מאי אהני נאמנת הלא
אפילו אמרה יש שערות אינה נאמנת כדקתני סיפא אינה
נאמנת לומר גדולה היא כו' וי"ל דנאמנת לומר שאותן
שערות היו קודם הפרק דאי לא האשה הוה אמינא אחר
הפרק באו וחלצה כדפרי' לעיל, עכ"ל. וצ"מ ביבמות קה ב.

תוך זמן כלפני זמן, וגם בב"ב קנו א אמרו: והלכתא תוך זמן
כלפני זמן. וכמ"ש בקט"ג ובח"מ סי' ל"ה סק"ב וסי' רל"ה
סק"כ"ח ובא"ח סימן תרס"ז סק"י. ועב"ש סק"א שגם הוא הקשה
על הב"י כקושי רבנו. וע' ע"ז בב"מ, וכן מ"ש"ש על דברי
הרשב"א שהביא רבנו בסק"ז.

12 מ"ש בביאורי הגר"א: "ואף ריב"ז ל"ק שם מ"מ א' נראה
זו ט"ס, ואולי צ"ל: ואף ר"י וריב"ל ל"ק שם מ"ה ב' כו'.
וגראה שכתנול וי"ש בנדה מה ב שר' יוחנן ור' יהושע בן לוי
סוברים שתוך זמן כלתא דמ' והאוקימתא דגמ' שם מ' שהינו
בשנת י"ב. ולא קי"ל כן, שאמרו שם מ"ז א: אמר רבא הילכתא

לזליקן לחומרה) (נתפסות רש"א אלף ר"י). טו (נח) ה כשבדקין אותה בודקין על ידי נשים כשרות ונאמנות (נט) ואפילו אשה אחת בודקה ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה (ס) ו ואפילו היא קרובה (סא) וע"ל סיון קס"ט אם נשים נאמנות על שותיה. מז ז ב' שערות צריך שיהי' בעיקרן גומ' ה ואפילו שתיהן בגומא א' הרי אלו סי' ט נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שיער הרי אלו סימן חזקה אין גומא בלא שיער ושערות היו בהם ונשרו. יז (סב) י ב' שערות צריכות שיהיו במקום הערוה ובית הערוה כולו מקום סימנים בין למעלה בין למטה בין על איברי הזרע וכו' לא לשתמט תל גומות וכו' סס. ט מיוחד דרך ונלכו סס. י רמז"ס סס וכרנן אמרי רב אשי וכו' (סס ע"ג) ופרש רבינו שנקום אחד הוא בית הערוה ה"ה סס.

באר הגולה
ה גרייטל דף מ"ח
ע"ג וכרני אליעזר.
ו מרדכי פ' מנחות
חלני' גסס ספר
חלני' גסס ר"ת
ושכ"פ רלני"ס.
ז מיוחד דר' חלני
וכו' דף נ"ב ע"א.
ח מיוחד דר' אשי

ביאורי הגר"א

הרש"א להחמיר וענ"ש: (נח) כשבדקין כו'. לשון הרמז"ס ונרמז"ס כתב שצריכין להיות נמוק אחד וכרנן אר"ח סס וכן פ' הרי"ף ובש"ע השנויט כשיטתו שנוה על הרמז"ס ונין לו לפי פ' המי"מ שהרמז"ס ש" דוקא נמוק הערוה כ' לפי פירוש נמוק אחד וכתב המי"מ חלל שאר מפרשים לא פ' כן חלל שיהיה נמוק אחד ולפי חומר גס הרמז"ס מפרש כן ומי"ש נמוק הערוה למד ממי"ש ציננות (פ"ג) [פ' ג'] ת"ר איזהו כו' וכמי"ש נתוס' סס ד"ה דהניח וא"ת והא כו' וכמי"ש

ברכת אליהו

(נח) דברי המחבר בלשון הרמב"ם בה' אישות ש"ב ה"כ, ור"ל בין להומרא בין לקולא, כת"ק בנדה מה ב. יא"תא שם: ת"ר כל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים. וכן ה"י רבי אליעזר מוסר לאשתו ורבי ישמעאל מוסר לאמו. רבי יהודה אומר כו' שאין משיאין ספקות עפ"י נשים. ר"ש אומר כו' ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל כו'. [ופס' כת"ק שנשים נאמנות אף לקולא. ועב"ש סכ"ג]. (נט) [בבאה"ג סק"ה — על התחלת הסעיף — כ': ברייתא דף מ"ח ע"ב וכו' אליעזר. אולם עצם הדין — שבדקים ע"י נשים — אינו דוקא כו' אליעזר, אלא כת"ק שם, וכמ"ש בסקנ"ח. ומ"ש המחבר: ואפילו אשה אחת כו', הוא כרבי אליעזר ורבי ישמעאל בברייתא] שם, הנ"ל בסקנ"ח. (ס) ביון דנשים כשרות, ה"ה קרובות, וכמי"ש ביבמות לפ' ב [דבמילתא דעבידא לגלויי גם קרוב' נאמנ'. דאמר' שם: אשתמודענהו כו' והלכתא גלויי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה. וע"ל סקס"א ולעיל סי' קמ"ב סק"מ ולהלן סי' קס"ט סק"ד]. (סא) לקמן סימן קס"ט סי"א מבואר, שאין סומכים על נשים במנין השנים. והחילוק ביניהן, משום דכאן — לענין שערות — הוא מילתא דעבידא לגלויי כו', וכמי"ש ברפ"ב דר"ה כב ב: „כל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי", ולכן אף נשים נאמנות בזה. וזהו הטעם ג"כ ביבמות לפ' ב שנשים נאמנות לומר — לענין ייבום — שהייבם הוא אח המת, וכמ"ש סק"ס, וכ"ש כאן, דאין לך עבידא לגלויי כמו כאן. ועיין במרדכי סי' קל"ז וסי' קל"א. [נראה שכוונתו לדברי המרדכי ביבמות פרק מצות הליצה (בפנינו סי' ס' וסי' ג"ח). ושם כ' בענין נאמנות נשים על טינים ועל שערות. וכ' הסברה הנ"ל דמילתא דעבידא לגלויי — לענין שערות ולא לענין מגין השנים. ועב"י סימן זה וסימן קס"ט ודי"מ כאן ס"ק ו', וז']. (סב) איתא בנדה גב ב: אר"י א"ש שתי שערות שאמרו אפילו

אחת על הכף ואחת על הביצים. תנ"ה שתי שערות שאמרו אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה, אחת ע"ג קשרי אצבעותיה של יד ואחת ע"ג קשרי אצבעותיה של רגל, דברי ר"ש ב"י איש כפר עכו שאמר משום ר"ש. ורבנן אמר ר"ח עד שיהיו ב' שערות במקום אחד. ודברי המחבר בשיטה הראשונה הם בלשון הרמב"ם בה' אישות פ"ב הי"ו. וברמב"ם שם פ' שהשערות צריכין להיות במקום אחד, וכרנן אר"ח שם, הנ"ל. וכן פ' הרי"ף. ובש"ע השמיט — זה שו' הרמב"ם — „במקום אחד". כשיטתו שתמה בכ"מ על הרמב"ם שם, מנין לו — לפי פ' המי"מ. שהמ"מ פירש, שהרמב"ם — שכי דוקא „במקום הערוה" — כ' לפי פירוש, שמש"ש בגמ', „במקום אחד", היינו „בית הערוה". ותמה ע"ז בכ"מ, שאם כן, לא ה"י צריך הרמב"ם לכתוב „במקום אחד", שכבר כ' שם: צריכות שיהיו במקום הערוה. ואם כוונת הרמב"ם, שבמקום מנין לו. וכ' המי"מ, אבל שאר מפרשים לא פירשו כן — שיהיו במקום הערוה, אלא שיהיו במקום אחד. ואני אומר, גם הרמב"ם מפרש כן — שמש"ש בגמ' „במקום אחד" היינו מקום אחד ממש, ולפיכך כ' הרמב"ם שיהיו במקום אחד. ומי"ש הרמב"ם „במקום הערוה", למד ממי"ש ביבמות פ' ב: ת"ר איזהו טריס חמה, כל שהוא בן כ' ולא הביא ב' שערות כו' ואלו הן סימניו כל שאין לו זקן כו'. ובתה הכי איתא בגמ': איתמר סימני טריס ר"ה אמר עד שיהיו כולם, ר"י אמר אפילו באחד מהן. היכא דהביא שתי שערות בוקן כו"ע ל"פ דעד שיהיו כולן כו'. וכמי"ש בתוס' שם ד"ה דהביא, וז"ל: וא"ת והא לי עלא אמרינן בן כ' ולא הביא שערות כו' הא הביא שערות קודם כ' לא חשיב ודאי טריס אע"פ שיש בו סימני טריס וא"כ מאי קאמר עד שיהא בכולן אפי' כולן אין מועילין דהא הביא ב' שערות בוקן. ומחמת קושיא זו הוכיח הרמב"ם, שבשאר מקומות שבגוף, לא מהני ב' שערות, ורק במקום הערוה מהני. וכמי"ש הרמב"ם בפירושו שם פס"י,

באר הגולה

כ' יטור גסס ר"י
ושכ"כ הר"ש כר"ס
נן יהודה שם צנזריה
וכתבו העוספות שם
גסס ר"ת תשגיטה
לכלל שנותיה לא
תמלאן זמן הזה דלן
לנו צקילין צנזריה
לדקוק כל גופה וכוונ
שכתב הנחמד בסוף
הסי'.

ל' וסנה שם זכר"ע.

עצמן (סג) כ' ויש מי שאומר שאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה או אחת בקשרי
אצבעותיה של יד ואחת בקשרי אצבעותיה של רגל חשובה גדולה למיאון אבל
לא לחליצה. יח ל' (סד) שיעור אורך הב' שערות משיצמחו ויהיו ראויים
להנמל בפי הזוג (פי' וספריים) או לקרוץ בצפורן מ חשובה גדולה למיאון אבל
אינה חשובה גדולה לחליצה עד שיהיה בהן כדי לכוף ראשן לעיקרן
(וע"ל בפירוש סדר החליצה סינון כ"ז). יט (סה) נ' בד"א שיכולה למאן אחר
י"ב שנה כשבדקו אותה ולא הביאה ב' שערות (סו) אבל סתמ' משיש לה י"ב שנה
אינה יכולה למאן חזקה שתי שערות ומכל מקום לא תחלוץ עד שיבדקו
אותה וימצאו שתי שערות. כ (סז) בד"א שיכולה למאן כשבדקו אותה

מ' וספקת הנזכר שם הלכה כדברי כולן להחמיר וכפירש רש"י שם וכ"כ הר"ש שם וספור. נ' לשון הטור מחמיר דנזק קטנה
כל י"ב שנה וכו' וכדמיוקו לה הסם לחליצה צני צדיקה שם דף נ"ו ע"ל וכ"כ הרמב"ם שם בפ"א מה"ג.

ביאורי הגר"א

הקטן והרמב"ם מפרש דר"ע: (סה) בד"א כו'.
כמ"ש צנז"ר קמ"ו א' צודקין [למילוכין] [ולמילוכין] כו':
(סז) אבל סתמא כו'. נדה מ"ו א' כוסקנה דנמרה שם
וכי קאמר רבא חזקה כו' וכן שם מ"ה ב' וע"ש דלד
תירוצא ר"ש ל"ל חזקה דנזק לא קי"ל כר"ש דר"י ור"ש
הלכה כר"י וגם קי"ל כתי"ק כמ"ש ל' סט"ו: (סז) בד"א

הרמב"ם בפירושו שם ספ"י ונכחן יתנזר לך כו' ודלא
כתי"ק נדה שם: (סג) ויש מי כו'. כתי"ק שם
וג"כ א"ל צוקוס אחד וכמ"ש שם הלכה כדברי כולן
להחמיר ונופרש תוס' שם ע"ז קאי וע"ש ד"ה הלכה כו'
אבל הרמב"ם ופ' דלא קאי אלא אמתני': (סד) שיעור
כו'. שם הלכה כו' ופירש"י והטור דשיעורא דר"ל הוא

ברכת אליהו

והרמב"ם בפירוש המשניות שם ובה' אישות פ"ב הט"ז
מפרש דשיעורא דר"ע — שיהו ניטלות בזוג — הוא הקטן.
[ועט"ז סק"ח].

(סה) [מ"ש בבאה"ג כאן סק"ג שייך יותר למ"ש המחבר:
אבל סתמא כו' כמ"ש ל' סק"ו. ומ"ש המחבר: בד"א כו', הוא]
כמ"ש בב"ב קנו א': בודקין [אתרי] אם הבי' שערות —
רשב"ם] כו' ולמילוכין.

(סז) נדה מו א': והאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה
א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנין. ופמסקנא דגמ' שם: וכי
קאמר רבא חזקה למיאון (דלא ממאנת מסתמא — רש"י)
אבל לחליצה ביעא בדיקה. וכן איתא שם מח ב'. ואע"ג
דלחד תירוצא — שם מט א' — ר"ש ל"ל חזקה דרבא, לא
קי"ל כר"ש, דר"י ור"ש הלכה כר"י, כדאיתא בעירובין מו
ב' וש"ב. וגם קי"ל כתי"ק — החולק שם על ר"ש וסובר —
שנשים נאמנות בזה אף להלך, כמ"ש ל' סק"ח.

(סז) נדה מו א': אמר רב דימי מנהרדעא הלכתא חוששין
שמא נשרו (ואם הגיעה לכלל שנותיה ובדקו ולא אשכחו
לא ממאנת — רש"י). והגוי מילי היכא דקדשה בתוך זמן
ובעל לאחר זמן, דאיכא ספיקא דאורייתא (דבשעת בעילה
דלאחר זמן שמא הביאה והו"ל ביאה זו קדושין גמורין דהא
גדלה ושוב אינה יוצאה במיאון — רש"י), אבל מעיקרא
לא (דמכי עברה שתא דתרתני סרי ולא בעל לא חיישינן שמא
נשרו דהא לא הוה בה קדושין גמורין כו' הלכך מספיקא לא
מחמירין עלה היכא דלא אשכחו — רש"י) ¹³.

הר"י: "והיכא דבעל לאחר שנדלה קנאה קנין גמור מדאורייתא
וא"צ גט משני כרב וליחא [ל]דשמואל דאמר כל הבועל על
דעת קידושין הראשונים הוא בועל והא [צ"ל דהא — ב"ח]
דתינא המקדש את הקטנה קידושה תלוין מ"מ הוא תיובתא

וז"ל: לפי שכשיהיו בזקנו אפילו ב' שערות לא יהיו סריס
עד שיהיו בו הסימנים כולן כו' ומכאן יתבאר לך ששתי
שערות הנזכרות בכ"מ באיש ובאשה אינו ר"ל באי זה מקום
שיהיו בגוף אלא מתנאי השערות שיצמחו למטה במקומות
הידועים שהשער צומח בו ודע זה, עכ"ל. וזה דלא כתי"ק
בנדה שם. [וע' ב"ש סק"ד ובהגהות הגר"א ביבמות שם
ובביאור הגר"א חו"מ סי' ל"ה סק"ה].

(סג) כתי"ק בנדה נב ב' — הנ"ל בסק"ב — שא"צ שיהיו
במקום העורה, וג"כ א"צ — במקום אחר. וכמ"ש: הלכה
כדברי כולן להחמיר. ומפר' תוס' שם שגם ע"ז קאי. וע"ש
ד"ה הלכה כו', וז"ל: וה"נ קאמר הלכה כדברי כולן להחמיר
הלכך אינה חולצת עד שתביא שער גדול שכולן ועד שיהיו
ב' שערות במקום אחד כו' ולא תמאן משהביאה ב' שערות
קטנות ואפילו אחת בגבה ואחת בין קשרי אצבעותיה ור"ת
כ' כו' דאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה ובקשרי אצבעותיה
מצטרפים או גומא גרידא. עכ"ל. אבל הרמב"ם — שהוא
בעל השיטה הראשונה שבשר"ע כנ"ל בסק"ב — מפרש
דמ"ש בגמ': הלכה כדברי כולן להחמיר, לא קאי אלא
אמתני' דהתם — לענין שיעור אורך השערות, וכמ"ש
סק"ד.

(סז) תנן בנדה נב ב': שתי שערות כו' כדי לכוף ראשן
לעיקרן דברי רבי ישמעאל ר"א אומר כדי לקרוץ בצפורן
ר' עקיבא אומר כדי שיהו ניטלות בזוג. ואמרין שם בגמ':
הלכה כדברי כולן להחמיר. ופירש"י בד"ה להחמיר והאמר
דשיעורא דר"א — כדי לקרוץ בצפורן — הוא הקטן.

13 בבאה"ג סק"ס כ': פלוגתא דרב ושמואל ביבמות דף ק"ט
וק"י וכמ"ש הרמ"ף שם כיון דלא איפסקי הלכתא בהדי' עבדי
בה לחומרא. וזה לא בדקדוק, כי בפלוגתא דרב ושמואל שם,
הלכה כרב, כמ"ש בבאה"ג סק"פ, וכמ"ש רבנו בס"ק ס"ה, וכמ"ש

באר הגולה

ס פלוגתא דרב ושמאל
נימנות דף ק"ט וק"י
וכמ"ס הרי"ף שם
כיון דלא איפסקא
הלכתא צריכה ענין
בה לחומרא.
ע כוונתא דרב דיוני
מנהרדעא הלכתא
חוששין וכו' נדה דף
נ"ו ע"ה.

פ מנהרדעא דרב שם
נימנות דלא לחומרא

ק ל' הטור וינהרדעא נדנרי הרי"ף שם

ולא הביאה כשלא בעיל אחר היות לה י"ב שנה ויום אחד ס אבל אם בא עלי' אחר
כך אינה יכולה למאן שאף ע"פ שאין מוצאים לה סימנים ע חוששין שמא נשרו
שהוא ספק דאורייתא (סח) שאם היה ידוע שהיו לה שתי שערות קודם שבא עליה
פ הוי קדושין גמורים שודאי בעי' לשם קדושין (סט) ואם קדשה אחר לא היתה
צריכה ממנו גט וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישין שמא הביאה סימנים קודם
שבעיל וצריכה גט מספק ואם מיאנה בו אחר שנבעלה ונבדקה ולא נמצאו לה
שערות ונתקדשה לאחר צריכה ממנו גט מספק ואסורה לחזור לו (ע) ואם נשאת
תצא מזה ומה צוהולד ספק ממזר משניהם. כא (עא) קהביאה ב' שערות
אחר י"ב שנה ולא בעיל אחר כך הוי ספק קדושין ואם בא להוציאה צריכה גט

כל הנוגע על דעת קדושין הראשונים נעל. צ והטעם בכל זה דהוי ספק א"ל דאורייתא.
נימנות וחומרא נדה שם וכ"כ הרמב"ם שם בפ"ה ו"ה פ.

ביאורי הגר"א

שינוי דחיקא הוה ועוד דלחורין נדה ויו"א אר"ד
מנהרדעא כו' אלמא נשהיאה סימנים א"י לנחל אפי'
ל' נעל אל' הרמב"ם כתב דליכא שום ספיקא דשינוי
וועליא הוה ור"ש קיבל דנריו כו"ש הוה עדיף וכפי'
המפרשים דעל רבין קלור וסוגיא דגמרא שם כותי' וסא
נדה ח' רב מודה דמדרבנן צריכה גט וכ"כ הרמב"ם
וכ"כ הרשב"א ור"ש וכו' נדה כ"ג א' נמתני' תינות

ברכת אליהו

אי לא בעל לא, א"ל היינו טעמא דר"ג משום דקסבר כו'
אי בעל אין אי לא בעל לא. אמר רב ששת אמנא כי ניים
ושכיב רב אמר להא שמעתא, דתניא המקדש את הקטנה
קידושה תלוין, מאי תלוין לאו כי גדלה גדלי בהדה ואע"ג
דלא בעל, א"ל רבין בריה דר"ג הא מילתא דקטנה מיתלא
תליא וקיימא אי בעל אין כו' הוה עדיף מינאי ואנא עדיפנא
מיניה. ע"כ דברי הגמרא. דחברי המחבר הם מלשון הטור.
וכמ"ס הרי"ף שם דהבעיא שם — אי אמרינן דכי גדלה
גדלי בהדה הקידושין — לא אפשר, דהא פריך רב ששת
על רב, ואע"ג דשני, שינויא דחיקא הוא. הלכך ספיקא הוא
ועבדינן בה לחומרא. ועוד דאמרינן בנדה כו' א: אר"ד
מנהרדעא כו' [כנ"ל בס"ק ס"ו]. ומ' שאם לא בעל לא
חיישין שמא נשרו, אבל אם בדקין לה ויש לה ב' שערות
אינה ממאנת. אלמא בשהביאה סימנים א"י למאן אפילו לא
בעל. אבל הרמב"ם [הובא שם בספר הזכות] כ' דליכא שום
ספיקא, דשינויא מעליא הוא, ורב ששת קבל דבריו, כמ"ס
בגמ': הוה עדיף כו', ודלא כפירש"י שם ד"ה דאמרה כו',
שזה קאי על האשה הקטנה, אלא כפי' המפרשים דעל רבין
קאמר. וה"ק רב ששת: הוה עדיף מינאי ואנא עדיפנא
מינאי. כלומר: אני הייתי סבור שיאני חכם ממנו, והנה
הוא חכם ממני שידע לתרץ הברייתא לדעתו של רב.
וסוגיא דגמ' שם בנותיה דרב. והא דנדה הנ"ל — שם' שאם
הביאה סימנים א"י למאן — אף רב מודה דמדרבנן צריכה
גט. וכ"כ הרמב"ם בה' גירושין פ"א ה"ז ופ"ה הרשב"א
וש"פ. ופ"ה בנדה נב א במתני': תינות שהביאה ב' שערות

וע"ז כ' הרי"ף דהוי ספק קידושין, וכיבואר להלן בס"ק ע"א.
ועיין בחדושי אנשי שם אות א' שעל הרי"ף שם. ורבנו ציינ'
כאן מ"ש בבאה"ג להלן סק"ע.

כו' אבל כו'. שם מ"ז א' אר"ד מנהרדעא כו':
(סח) שאם כו' ואם קדשה כו'. יצמות ק"ט ק"י כרז:
(סט) ואם כו' ואסורה כו'. כמ"ס צניטין פ"ט ז' ל'א
ונל'ו כו' מנרש רלשון כו': (ע) ואם כו'. כמ"ס
נימנות פ"ה א' ס"ס תרי ותרי כו': (עא) הביאה
כו'. לשון הטור וכמ"ס הרי"ף נימנות דהנעיל שם ק"ט
ז' ל'א אפשיטא דהא פריך רב ששת על רב ואלע"ג דשני

(סח) יבמות ק"ט ק"י כרז. דשם קט ב: איתמר קטנה שלא
מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת רב אמר א"צ גט משני
ושמאל אמר צריכה גט משני. ומסקינן שם ק"י א,
שהמחלוקת היא כשבעל, וע"ז קאמר רב, אינה צריכה גט
משני דבעילה שבעל הראשון משגילה סתמה לשם קדושין
נתכוון דיחיד הוי שאין קידוש קטנה כלום" — לשון
רש"י שם).

(סט) [בנדרס צויין ס"ק זה על דברי השו"ע: ואם קדשה
אחר. חו ט"ס, וצ"ל על דברי השו"ע: ואם מיאנה כו'].
כמ"ס בנימין פט ב: יצא עליה קול מראשון ובא אחר
וקדשה קידושי תורה מהו כו' לא מצאו דבר על בוריו מהו,
אר"ה מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא
ראשון לא, מ"ס, אתי למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין.
[וע"ל סי' ל"א סי' ס"ד וס"י מ"א סט"ו ושם סקט"ו וכאן כ"ש
סק"ל וביאורי הגר"א סקע"ג].

(ע) כמ"ס ביבמות פה א: סוף סוף תרי ותרי נינהו והבא
עליה באשם תלוי קאי. [וצריכה לצאת מזה ומה מחמת ספק,
כמ"ס סי' י"ז סמ"ב ושם ס"ק קל"ד. וגם כאן תצא מזה
ומזה שהיא ספק א"א].

(עא) נתן ביבמות ק"ט א: ב' אחין נשואין לשתי אחיות כו'
מת בעלה של גדולה כו' ר"ג אומר אם מיאנה מיאנה ואם
לאו תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה. ושם
עמוד ב בגמ': בעא מיניה ר"א מרב מ"ט דר"ג, משום
דקסבר קידושי קטנה מיתלא תלו וכי גדלה גדלי בהדה
אע"ג דלא בעל, או דילמא משום דקסבר כו' אי בעל אין

לשמואל". ומש"ש הרי"ף דלא איפסקא הכא הלכתא בהדיא
כו', אינו ענין למאן, ואינו על הפלוגתא דרב ושמאל, אלא
— על הדין של רב שם, שאם לא בעל ליכא כאן שום קדושין,

באר הגולה

ר ופני שמונה ללשה
שחמשה שמת נעלה
ונשאת וחתך כך כל
נעלה רמז"ס ס"ס.
ש טור נ"ס סה"ת
והדברי התוס'.

(עב) מדרבנן ואם לא גירשה ועמדה ונתקדשה לאחר צריכה גט משניהם (עג) ואם ירצו מגרש ראשון ונושא שני אבל אם גירש שני לא יקיים ראשון שמא יאמרו החזיר גרושתו אחר שנתארסה (עד) ואם בא עליה שני קודם שגירש ראשון ר תצא מזה ומזה (עה) ואין הולד מן השני ממזר ואם בא עליה ראשון קודם (גרושי) שני הולד ממזר. כב (עו) ש"א דהאידינא יש להחמיר שלא תמאן אחר י"ב שנה אף על פי שנבדקה ולא נמצאו לה שתי שערות וגם לא בעיל אחר י"ב שנה. הגה: ולכולי עלמא אם היא פחותה מנת יצ"ש ומוחלת לפילו בזמן הזה וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל ונעשה ציטוי ודלא כיש מחמירין ולאמרו שאין נת מוחלת בזמן הזה כלל (מהר"ס מרזבורק ור"י מייזן סי' י"ג).

ביאורי הגר"א

תוס' ונעשה שטענו חכמים כו' ול"כ ראי' צרורה ונידוש' ר"פ חרש שהנחתי לעיל סי' י' ס"ב נאשת חרש שנאשת לפיקת שהיא כמו קטנה: (עה) ואין הולד כו'. ול"ד ללשה שהלך כו' שהולד מן הראשון ממזר מדרבנן וראי' תומ"ש נגיטין פ' ז' א"ר זו דברי ר"מ כו' הולד כשר לעי"ג דהגט פסול מדרבנן: (עו) י"א כו'. תוס' נדה נ"ב ז' ד"ה הלכה כו'.

כו' ונעשה שם ונודה ר"י כו' וכן בספ"ק דחולין כ"ח שיש ויולדו כו' ולומר רב זו כו' אלמא דרב ונודה כ"ל: (עב) מדרבנן. כו"ש נדה שם הלכתא כו' והנ"מ כו' וכ"ל: (עג) ואם ירצו כו'. כו"ש נגיטין פ"ט ז': (עד) ואם בא כו'. כמו נאשה שהלך נעלה למ"ה. רי"ף והקשה הראשון עליו ול"ד לשם כיון דלינו אלא איסור דרבנן והרמב"ם חזק דברי רי"ף וההיא דנגיטין ע"ט ז' ועת"מ שם ד"ה ולריכה כו' והרא"ש סתר דבריו וע"ש

ברכת אליהו

שאפי' בפסול תקנות של דבריהם משום שלום מלכות ומשום דמיחזי כשיקרא, ואעפ"כ תצא מזה ומזה. והרא"ש ביבמות פ"ג ס"ז סוף דבריו — וע"ש — משום מטבע שפסקו חכמים כו' וקנסו כל המשנה מטבע שלהם. אבל בנדון זה — שאין תקנה לחכמים בדבר זה — אין לחדש קנס זה מדעתנו, אם לא שנמצא שקנסו כיוצא בזה. ול"כ ראי' ברורה מירושלמי שם ר"פ חרש (פ"ד ה"א) — שהבא' לעיל סי' י' ס"ב סק"ה — באשת חרש שנשאת לפיקת, שתצא מזה ומזה. ואשת חרש מקודשת לו רק מדרבנן, והיא כמו קטנה שאין לה אב שקידושיה רק מדרבנן, ואעפ"כ תצא מזה ומזה. והר"ה כאן אע"ג שאינו אלא איסור מדרבנן תצא מזה ומזה¹⁴. (עה) ול"ד לאשה שהלך בעלה למדינת הים וא"ל מת בעלך ונשאת ואח"כ בא בעלה ובא עליה הראשון קודם שגירש השני, שהולד מן הראשון ממזר מדרבנן [כמש"ל סימן י"ז ס"ג ועמ"ש ס"ק קע"א, קע"ב]. דשאני התם שהיו קידושין מן התורה, והולד מן השני ממזר מן התורה, ולכן קנסו שגם הולד מן הראשון ממזר מדרבנן. אבל כאן — שאין אצל הראשון קידושין מן התורה, אלא מדרבנן — אין הולד מן השני ממזר. וראיה ממ"ש בנ"י פ' כ: א"ר זו דברי ר"מ אבל חכ"א הולד כשר (אשלום מלכות קאי — רש"י). אע"ג דהגט פסול מדרבנן. (עו) [עבה"ג סק"ש שצ"י: טור בשם סה"ת מדברי התוס' וה"ה בתוס' נדה נ"ב ז' ד"ה הלכה כו', וז"ל: ור"ת כתב בספר הישר דמשגהיעה לכלל שנותיה לא תמאן בזה"ל דאע"ג דלא בעל פסקינן ב' יוצא דופן (לעיל מו' א) דלא חיישינן שמא נשרו אין אנו בקיאים לבדוק בכל גופה שלא יהיו לה שערות דאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה ובקשרי אצבעותיה מצטרפים או גומות גרידא, עכ"ל.

א"י למאן ר"י אומר עד שירבה השחור. ובגמ' שם: ומודה ר"י שאם נבעלה לאחר שהביאה ב' שערות א"י למאן כו'. וכן בספ"ק דחולין כו' ב: כ"מ שיש מיאון אין חליצה וכ"מ שיש חליצה אין מיאון. ושם בגמ': אר"י אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים יש מיאון במקום חליצה דתניא עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות כו'. אלמא דרב מודה כ"ל — שאם הביאה ב' שערות אחר י"ב שנה ולא בעיל א"י למאן וצריכה גט מדרבנן. [ועב"ש סק"ל]. (עב) כמ"ש נדה מו' א: הלכתא חוששין שמא נשרו. והני כ"ל היכא דקדשה בתוך זמן ובעל לאחר זמן, דאיכא ספיקא דאורייתא אבל מעיקרא לא (דמכ"י עברה שאת דתרת"י סרי ולא בעל לא חיישינן שמא נשרו דהא לא הוה בה קדושין גמורין כו' — רש"י). אלמא שאם לא בעל צריכה גט רק מדרבנן, ולפיכך לא חיישינן שמא נשרו, אבל אם הביאה סימנים אחר י"ב שנה צריכה גט מדרבנן, ונכ"ל בסק"ע"א. (עג) כמ"ש בנ"י פ"ט ז': מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא מ"ס אתי למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין. [וע"ל סק"ט].

(עד) כמו באשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וגשאת ואח"כ בא בעלה שתצא מזה ומזה. [כנ"ל בס"מ י"ז ס"ו]. — כ"כ הר"ף ביבמות ק"א. והקשה הראב"ד עליו [הובא שם בספר הזכות], דל"ד לשם, כיון דכאן אינו אלא איסור מדרבנן. והרמב"ם שם חזק דברי הר"ף, מההיא דנגיטין ט"ז ב, דתנן: כתב לשום מלכות שאינה הוגנת כו' ה' במזרה וכתב במערב במערב וכתב במזרה תצא מזה ומזה. ועת"מ שם ד"ה וצריכה כו', וז"ל: אבל הכא מן התורה צריכה גט משני שהרי גם גמור ה' שגירש בו ראשון ואינו פסול אלא מדרבנן, עכ"ל. הרי

14 בחז"א סי' קכ"ט ס"ק א' ב'. [ועמ"ש בס"י קכ"ו ס"ה על מ"ש רבנו בסק"ב].

14 עיי' בספר הזכות ביבמות ק"א שהרמב"ם בעצמו הביא ראי' מהירושלמי הנ"ל דפרק חרש, שהביא רבנו, וצ"ב. ועיי'

הלכות יבום

באר הגולה

קנו איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום.

ובו י"ג סעיפים

א מנואר ככתוב.
ב פשוט כהנה
נקונות וחסה וחסה
יננות דף כ"ג ע"ב.
ג כ"ג דף ק"ט ע"א.
ד מנואר כהנה
נקונות וחסה וחסה
מי שם לו כן ת"ו
וכו' יננות דכ"ג
ע"ב.
ה שם נחמה.

א מי שמת (א) אחיו מאביו (ב) ולא א הניח זרע (ג) מצוה ליכם את אשתו (ד) ב בין שהיא אשתו מן הנישואין בין שהיא אשתו מהאירוסין דכתיב כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו יבמה יבא עליה. ב זה שנאמר בתורה ובן אין לו ג אחד הבן ואחד הבת (ה) או זרע חכן או זרע הבת עד סוף כל הדורות (ו) בין מאשה זו ד בין מאשה אחרת (ז) אפילו היה לו זרע ממנו (ח) או ע"א הרי זה פוטר את נשיו מן החליצ' ומן הייבום ה אבל בנו מהשפחה או מהנכרית אינו פוטר

ביאורי הגר"א

ק"ט ח' וה"ה כחן תוס' דג"ה כן ולר"י נראה כו' וכ"כ הר"ש כפ"ד דיננות ס"ג: (ו) בין כו'. ומתני' (רפ"ט) [רפ"ט] דף ק"ט ח' וע"ה: (ז) אפ"ל כו'. שם: (ח) או מומר. דלא מופיק שם חלל בנו כו' וכונש"ש מ"ז

קנו (א) אחיו מאביו. י"ז ב' ל"ט ב' ושאר נקונות: (ב) ולא כו'. כמ"ש כס"ב: (ג) מצוה כו'. ל"ט ב': (ד) בין כו'. י"ג ב' וע"ה: (ה) או זרע כו'. כמ"ש קט"ו ח' ת"ר כן כו' וה"ה צינור כונש"ש

ברכת אליהו

(ה) כמ"ש בב"ב קטז א' — לענין נחלה —: ת"ר בן, אין לי אלא בן, בן הבת או בת הבן או בן בת הבן מנין, ת"ל אין לו, עיין עליו. וה"ה בייבום, כמ"ש קט א': כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו, וה"ה כאן — ילפינן יבום מנחלה — כמ"ש תוס' שם קטו א בד"ה בן, וז"ל: "ילר"ה נראה הא דבני בנים כבנים גבי יבום מנחלה הוא דקיי"ל", ע"ש. וז"ל הרא"ש בפ"ב דיבמות ס"ג.

(ו) מתני' רפ"ט דיבמות דף ק"ט א': האשה שהלך בעלה וצרתה למה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה. הרי שגם בן מאשה אחרת פוטר מן היבום. וע"ה: 1.

(ז) שם. ביבמות כב א תנן: מי שיש לו בן מ"מ פוטר אשת אביו מן הייבום. ושם עמוד ב בגמ': מ"מ לאיתווי מאי אמר רב יהודה לאיתווי ממזר כו'.

(ח) דלא כפי"ק ביבמות כב אלא בנו מן השפחה ומן הנכרית דלא נקרא בנו. אבל בן שהוא מומר, נקרא בנו, שהרי ישראל הוא, וכמ"ש מו ב לענין גר: טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו. למאי הילכתא, דאי הדר ביה (לקדמותו — רש"י) ומקדש בת ישראל מומר קרינא ביה

(א) יבמות יז ב': יחדיו מיוחדים בנחלה (הראוין לירש זה את זה — רש"י), פרט לאחיו מן האם. רבה אמר אחיו מן האב יליף אחיה אחיה מבני יעקב מה להלן מן האב ולא מן האם אף כאן מן האב ולא מן האם כו'. ושם לט ב': ואישת' מודיענהו דאחיה דמיתנא מאבא ניהו. ושאר מקומות. (ב) [בבא"ג סק"א כ': מבורר בכתוב. אולם בפסק (דברים כה, ה) כתוב: ו בן אין לו. והמחבר כ': ולא הניח זרע. וזה] כמ"ש בפ"ב: אחד הבן ואחד הבת או זרע הבן כו'. [ועמ"ש].

(ג) יבמות לט ב': יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה כו' (מצוה עליו ליבמה יותר מן החליצה — רש"י). (ד) יבמות יג ב': חוצה ל"ל לרבות הארוסה (שאם נתארמלה מן האירוסין צריכה ליבם כנשואה וחוצה משמע חיצונה שלא נתקרבה עדיין לביאה — רש"י). וע"ה: סק"ב שם: פשוט בהרבה מקומות ומהם משנה יבמות דכ"ג ע"ב: וכוונתו למש"ש: מי שקידש אחת משתי אחיות וא"י אי זה מהן קידש גזל גזל וגט לזו. מת ולו אח אחד חולץ לשתייהן. היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם כו'. ושם ה' רק אירוסין, ואעפ"כ היא זקוקה לחליצה או ליבום. [והילפותא מהקרא, הוא כמ"ש יג ב הג"ל].

דמירי בנשא ממזרת שקדושין תופסין בה, והבן ממזר. וע"פ מש"ש בזה. אולם מהסיפא דמתני' שם, יש להוכיח שגם בן מאשה אחרת פוטר. ותנן שם בספיא: חזק ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת כוכבים. והיינו, מפני שבן מן השפחה ומן העכו"ם, אינו קרוי בנו וכמ"ל סק"ה. ומי שאם כן ה' נקרא בנו, ה' פוטר, אע"פ שהוא בן מאשה אחרת. ברם ה' מקום לדחות ולומר, דמירי שהשפחה נשתחררה והעכו"ם נתגיירה, ואח"כ נשאה. וע"ז אומרת המשנה שהבן שנולד לו ממנה לפני שנשתחררה ולפני שנתגיירה אינו פוטר אותה מן הייבום. ולכן ציין רבנו — מקור אחר — למשנה שם קט א כו"ל. ונראה שציון סק זה של רבנו בשו"ע צ"ל על דברי המחבר: "בין מאשה אחרת", ולא כמו שצוין על: "בין מאשה זו".

אין רא"י מזה. שיתכן שהוליד ממזר מאשתו זו, באופן שתופס' בה קדושין, וכמ"ש בב"מ ובישועות יעקב פירוש הקצר סק"ב, 1 שם סק"ד כ': מבורר בהרבה מקומות ומהם משנה מי שיש לו בן מ"מ כו' יבמות דכ"ב ע"ב, ע"ל. והמשנה היא שם כב א. ובגמ' שם עמוד ב איתא: מ"מ לאיתווי מאי אר"י לאיתווי ממזר. ואם כונתו הבאה"ג להביא מכאן, שגם זרע ממזר פוטר מן הייבום, ה' צריך לציין זאת על מ"ש המחבר: אפילו ה' לו זרע ממזר, כמ"ש רבנו בסק"ז. ואם כונתו הבאה"ג להוכיח — שגם זרע מאשה אחרת פוטר — מדן דורע ממזר פוטר: וה' מפני ש"ממזר" היינו, שהוא הוליד ממזר מאשה אחרת דאילו הממזר הוא "מאשתו זו" — מפני שהיא אסורה עליו בחיובי כריתות, הרי אין קדושין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום. אולם

באר הגולה

ו טור גסס רז
נערונלי גלון משוס
דחוקה אין אלס עושה
נעילתו צעילת זנות
ונולדי שחררה קודם
שנא עליה ושלחה

(ט) (אפילו נתגייר לו נשתחרר הנן) (הרמז"ס פ"ח מהלכות יבום וחליצה) (י) ו וי"א דהני
מילי בנו משפחה אחרת אבל בנו משפחתו פוטרי. ג ו אפילו היה הזרע
גוסס או פצוע ממכות שאי אפשר לו לחיות פוטרי. ד ה מי שמת והניח
אשתו מעוברת אם הפילה הרי זו תתייבם (יא) ואם ילדה ויצא תולד חי לאויר
העולם אפי' מת בשעה שנולד הרי אמו פטורה מהחליצה וזמן הייבום (יב) אבל

הסכים הרמ"ז וכו' הרמז"ס נפ"י מהל' גירושין גסס יג מן הגלושים וכו' ולזה הסכים הרמז"ד שם אל"כ מוחזק צפירות העמוד בני
ישראל וצנות ישראל על חזקתן וכו'. ז משנה ו' פ"ק דהלכות. ח לשון הרמז"ס נפ"י מהל' יבום וחליצה ממשנה יצמות
דף ל"ה ע"ג וכתב ה"ה שם שרינו פוסק כרבי ולאחר אשתהו אשתהי בכל שנתו לו סימניו יצמות דף פ' ע"ג זהו דין א' ופסק כרש"י
כל ששה ל' יום וכו' שם זהו דין ג' ואם מודע שכלו לו חדשי כ"ע מודו זהו דין ג' זהו דין תורה.

ביאורי הגר"א

רש"יג לרנצן דלנין נתר רונל דרונ נשים ולד מעליא ילדן
וכמ"ש תוס' שם צנדה (מ"ד ז') ד"ה דקים ולא"ת ח"כ
כו' וכ"כ צינמו' ל"ו ז' ד"ה הל ורר"י כו' מהתיר'
ז' כו' וזה דפריך צנדה שם אלגלות כמלן דלל כרש"יג
ולא פריך אכולה מתני' משום דמתני' י"ל דמדאוריית'
קאמר משא"כ צלגלות דמדרנצן הול ומתורן בזה קושית
הרמ"ז נפ"ד דיצמות ס"ה ולע"ג דהשתל כו' וכיון
דשניהם מדרנצן מוטע שלל לחלון דלל לימאסו אגבריהו

ז למאי הילכתא כו' ונסי' קני"ז ס"ד: (ט) אפי'
כו'. קידושין ס"ט ח': (י) וי"א כו'. ע"ל ס' ט"ו
ס"י: (יא) ואם ילדה כו'. שם צנתני' וצנדה מ"ג
ז' דוקא חי אלל מת ה"ה אפי' מדאורייתא כמ"ש צנכורות
מ"ו ח' הגל כו' וע' שנת קל"ו ח': (יב) אבל
מד"ס כו'. שם איפסיק הלכה כרש"יג ונסתם ולדות ח"רי
שם כמ"ש שם צנכונ"ל וע' תוס' שם וצכלו חדשיו מודה
כמ"ש שם וצנדה מ"ד ז' וסובר הרמז"ס דמדאורייתא מודה

ברכת אליהו

ל' יום באדם אינו נפל, הא לא שהה ל' יום באדם ספיקא
הוי. ובסתם ולדות איירי שם, כמשיש בחזקא. ועת"ס שם
ד"ה מימחיל כו', וז"ל: מכאן משמע דלא איירי רשב"ג בבן
ח' (דא"י — ב"ח) דוקא אלא בסתם ולדות וכ"מ לקמן כו'
עכ"ל. ובכלל חדשיו, מודה רשב"ג דלא בעינן שישהה ל'
יום, כמשיש ובנדה מד ב: הכא במאי עסקינן דקים ליה
שכלו לו חדשיו (ולכן לא בעינן שישהה ח' ימים בבהמה
ושלשים יום באדם). ודברי המחבר כלשון הרמב"ם בה'
יבום וחליצה פ"א ה"ה. וסובר הרמב"ם, דמדאורייתא מודה
רשב"ג לרבנן דאולינן בתר דבא, דרוב נשים ולד מעליא
ילדו, ולכן א"צ מן התורה שישהה ל' יום, וכמשיש תוס' שם
בנדה ד"ה דקיפ, וז"ל: וא"ת אי"צ מ"ט דרשב"ג כיון דליכא
ריעותא אמאי אינו מתאבל עליו דניול אחר רוב ולדות
דהוו בני קיימא כו' וי"ל דנפלין הוי מיעוט דשכיח דבר
ההוא הוא ולכך החמירו חכמים ולענין אבלות הקילו
כו' עכ"ל. וז"ל ביבמות לו ב ד"ה הא, וז"ל: ואר"י דחיישינן
למיעוט מצוי כזה כו' כיון דמיעוט של נפלים מצוי מחמירי
ביה בוי ומיהו לענין אבלות לא החמירו שיש להקל באבלות
כו' עכ"ל. וזה דפריך בנדה שם אאבלות: כמאן דלא כרשב"ג
כו'. דתנן שם מג ב: תינוק בן יום א' מטמא בזיבה כו'
ופוסר מן היבום והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן
שלם. ואמרינן בגמ' שם מד ב: למאי הילכתא אר"פ לענין
אבלות. ופריין: כמאן דלא כרשב"ג דאמר כל ששהה ל'
יום באדם אינו נפל הא לא שהה ספק הוי. ולפירוש הרמב"ם,
הפירכא היא רק אאבלות, ולא פריך אכולה מתני', משום
דמתני' י"ל, דמדאורייתא קאמר, משא"כ באבלות דמדרבנן
הוא. ומתור' בזה קרשית הרא"ש כפ"ד דיבמות ס"ה.
דאמרינן שם לו ב: מת בתוך ל' יום (בן היבמה — רש"י)

וקידושיו קידושין (דישראל הוא — רש"י). ובסימן קני"ז פ"ד
כתב המחבר, שאם נפלה לפני יבם מזמור הרי היא זקוקה
ליבום מפני שהוא נקרא ישראל. [ועמש"ש סק"ז, סימן מ"ד
ס"ט ושם בס"ק ט"ז, י"ט].

(ט) קידושין פ"א א במשנה: יכולין ממזרים ליטור כיצד
ממזר שנשא שפחה הולד עבד (ואין ממזר דהא ולד כמות —
רש"י) שיחררו נמצא הבן בן חורין. הרי שגם אחרי
שנשתחרר הבן, לא נקרא בבן.

(י) ע"ל פ"י ט"ז ס"י. [ושם הביא המחבר שתי השיטות,
ועמש"ש סק"ז, ובחור"מ סימן רע"ט ס"ו ומש"ש, ובי"ד סימן
רס"ו סעיף ט"ט ומש"ש, וכאן בט"ז סק"א וב"ש סק"ב].

(יא) ביבמות לה ב במתני': החולץ ליבמתו ונמצאת
מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה
(דלאו חליצה הוא דהא לא בעיא — רש"י) והיא מותרת
בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה, אין הולד של קיימא (שהי'
נפל — רש"י) הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו
ופסלה מן הכהונה. הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה
בזמן שהולד של קיימא ויצא חייבין בקרבן (שבעל אשת
אח שלא במקום מצוה — רש"י) ואם אין הולד של קיימא
יקיים. ומתני' בנדה מג ב: תינוק בן יום א' כו' ופוסר מן
היבום. דוקא חי, אבל יצא מת, ה"ה נפל אפילו מדאורייתא,
כמ"ש בבכורות מו א במשנה: איהו בכור לנחלה כו'. הכא
אחר נפלים אר"פ שיצא את ראשו חי ובן תשעה שיצא
ראשו מת כו'. ועיי' שכת קלו א: נפל מן הגג או אכלו
ארי ד"ה חי הוא כי פליגי שפיהק ומת מר סבר חי הוא
ומר סבר מת הוא למאי נפ"מ לפסור מן הייבום. [ועיי'
להלן].

(יב) בשבת קלו א איפסיק הלכה כרשב"ג — וכל ששהה

מדברי מופרים עד ש שיוודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד (יג) למ' חדשים גמורים. הנס: י"א דזמן הזה אפילו לא נכנס' נחש הט' רק יום אחד תלמד יום שנתעצר' עו הוא ולד קיימא וזע"ג דחמורין צמ' יולדת לט' אינה יולדת לתקוטעין כנר תמהו על זה רנים שהחוש תכחיש זה אלא שאלו נריכין לומר שעכשיו נשתל' הענין (נד) וכן הוא נכמה דברים (נז) צ"ס (הרשב"ץ) (נח) מיהו חדשי העיבור כל אחד ל' יום ולא יחשבו להו בסדר השנים (כן משמע שם) אבל אם לא נודע לכמה נולד י אם היה ל' יום הרי זה יולד קיימ' ופוטור נשי אביו מהחליצה ומהייבום (טו) (וי"א דוקא שגמרו שעריו וצפוניו) ב (טור וכן כ"ל) ל ואם מת הצ"ח דרש"ג ורבי לא פליגי ותרתי נעין חדל שגמרו שעריו וצפוניו ושישאל ל' יום ותמה על זה מנין יאל לו דין זה והנימוק צ"ע. ל כלוקיימא דנשי כרש"ג שנת דף קל"ו ע"א.

ביאורי הגר"א

פרה (חמור) [וחמור] כו': (טו) מיהו כו'. כנ"ל: (טז) וי"א כו'. ענה"ג ונ"ש תירץ דכן ס"ל לכמה פוסקים דנ"י כ' דרש"ג קאי אדברי רבי ותוס' ס"ל דרש"ג צתיתי פליגי כו"ש תוס' נשנת קל"ו ח' וצינמות פ' ולא דק דנ"י ורמז"ן ורש"ג תוס' נשנת קל"ו ח' וצינמות פ' ולא גמרו לא הוזכר אלא בודאי וט"ס שם (נז) [נכ"י] ונ"ל להיפך אחת שכתבו דלפ' גמרו וסתם ולדות לריק ל' יום ומו"ש מיהו היכי מדליקין ולי"ק צלל גמרו דסתם ולדות

כמו"ש ט"ו ח' ועמ"ש נח"ח סי' א' ש"א סי"ג: (יג) למ' חדשים גמורים. ר"ל כ"א של ל' יום כמו"ש נהג"ה מיהו כו' וכמו"ש נז"ל ל"ח ח' כשמואל וחסידיו הראשונים וכן סוגיא דינמות מ"ז ח' אצל הרמב"ן פ' כר"י נדה שם דשיפורא גרים וכמו"ש תוס' סד"ה שיפורא ונראה דלר"י כו' וכ"כ לעיל סי' ד' סי"ד נהג"ה: (יד) וכ"ה בכמה דברים כו'. כמו"ש תוס' בחולין מ"ז ח' ד"ה כל ונראה דלין ר"ה כו' ונע"ש כ"ד ד"ה

ברכת אליהו

מבהמות שלנו דשמא חלוקות משלהם כדאשכחן ב' הלוקח בהמה (בכורות יט ב) דפרה בת ג' שילדה חזאי לכהן ובהמות שלנו יולדות לפעמים בשנה שנייה כו' עכ"ל. וכ"כ התוס' בט"ו פד ב ד"ה פרה וחמור כו', וז"ל: וי"ל דחזאי עתה גשתנה העת מכמו שהי' בדורות הראשונים כו' עכ"ל, [ועבאר"ח סי' של"א סק"א].

(טו) כנ"ל [בסק"ג מגדה לח א דלא אמרינן שיפורא גרים. ועב"ש סק"ה].

(טז) עבא"ה פק"ב. וזה תוכן דבריו: ביבמות לו ב אמרינן דרשב"ג סובר דבעינן שיחי' ל' יום. ושם פ ב גרסינן: איזה בן ח', כל שלא כלו לו חדשיו, רבי אומר סימנין מוכיחין עליו שעריו וצפוניו שלא גמרו, טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוא ואשתהויי הוא דאשתתה. וכי' הב"י שהטור סובר דרשב"ג ורבי לא פליגי ותרתי בעינן שיגמרו שעריו וצפוניו ושישה' ל' יום. ותמה הב"י ע"ז מנין יצא להטור דין זה. וב"ש בסק"ו תירץ דכן ס"ל לכמה פוסקים. דנ"י פ' שם דרשב"ג קאי אדברי רבי. ותוס' ס"ל דרשב"ג צתיתי פליגי: בודאי בן ח' ובספק בן ח', כמו"ש תוס' בשבת קל"ו א ד"ה מימהיל וביבמות שם ד"ה כיון כו'. ש"מ אפילו בספק בן ח' צריך לרשב"ג שהה' ל' יום וגמרו. ולא דק הב"ש, דנ"י ורמב"ן ורשב"א שם מבואר דבספק בן ח' למיך דבעינן גמרו, דהא גמרו לא הוזכר אלא בודאי בן ח'. ופ"ש שם פני. דנ"י כתוב: וה"מ דבעי תרתי בספק בן ח' ספק בן ח' אבל בן ח' חזאי כגון שבעל ופירש סגי ליה בשהייה או בגמיר סימנין כו'. וצ"ל להיפך דבספק

ועמדה ונתקדשה לשוק (בזוקת שפטורה משום בנה — רש"י) רבינא משמיה דרבא אמר אם אשת ישראל היא חולצת ואם אשת כהן היא (שאם תחלוץ תיאסר עליו — רש"י) אינה חולצת. וע"ז הקשה שם הרא"ש: ואע"ג דהשתא נשאתה תחת בעלה בספק יבמה לשוק דאורייתא ואם היתה חולצת ונשאתה תחת בעלה היתה עומדת בספק חליצה דרבנן. ולפי הנ"ל — דרשב"ג מודה לרבנן דמדאורייתא הוא ולד מעליא, ורק מדרבנן סובר דרשב"ג דהוי ספק — מתורצת קרית הרא"ש, דכיון דשניהם מדרבנן, מושב שלא לחלוץ, ולא לימאמו אגביריהו, כמו"ש טו א: ליחלצו (לרצח דמילתא דרך חקנה — מאיר) ממיאסו אגביריהו, וכי תימא לימאסו, דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז). ועמ"ש באריכות באר"ח סימן של"א פ"ב סק"א.

(יג) ר"ל כל אחד של ל' יום, כמו"ש בהגה: מיהו חדשי העיבור כל אחד ל' יום כו'. וכמו"ש בנדה לח א כשמואל וחסידים הראשונים — שאין אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים ואחד יום או למאתים ושבעים ושנים יום או למאתים ושבעים ושלושה. וכן סוגיא דיבמות מב א. אבל הרמב"ן פ' כר"י נדה שם דשיפורא (שופר שתוקעין בו ב"ד בקדוש החדש — רש"י) גרים, וכמו"ש תוס' פ"ה שיפורא, וז"ל: ונראה דלר"י שיפורא דט' חדשים גרים ואם נתעברה בסוף החדש יולדת בתחלת תשיעי כו' עכ"ל. ופ"ש לעיל סי' ד' סי"ד בהגה. [ועמ"ש סק"ל"ד ובאר"ח סימן של"א סק"א].

(יד) כמו"ש תוס' בחולין פז א ד"ה כל, וז"ל ונראה דאין ראייה

באר הגולה

בתוך ל' (יז) אפי' ביום הל' בין שמת מחולי (יח) בין שנפל מהגג או אכלו ארי ה"ז ספק נפל ספק בן קיימא וצריכה חליצה מדברי סופרים אבל לא תתייב' (יט) (ו"ה) דאפי' אם נולד מת ואפילו אם יש להסתפק שכלו חדשיו חולצת ולא מתייבמת (טור גסס ה"ק).
ה' מ' (כ) אם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה אינה נאמנת (כא) נ' יבמה שנשאת נמוקות מפורשים בתלמוד וכו'.

ביאורי הגר"א

גמרו הוא חלל דרש"ג מור"ך גמרו לא לשכחן לשם מפרש ש"כ כן: (יז) אפילו ביום ל' כמ"ש בזכורות נמתני' מ"ט ח' כתיב וכו"ש לגי' הספרים נשנת שם ביום שלשים ועתו"ש ציננות ל"ז צ' ונזכורות שם: (יח) בין כו'. שנת שם וכיו' ונד"ס חלל מדאורייתא נשנים ולא מעליה הוא כנייל דלמר אשת כהן אינה חולצת ומדקאמר מת מ' אפילו ע"י חולי ומשם הוכיחו הפוסקים דליתא לדאזני דאפי' ע"י חולי פליגי רבנן

ברכת אליהו

לא בעינן גמרו, ובדאי בן ח' בעינן ל' יום וגמרו. ועיין בהגהות ב"ח שם אות ג'. אמת שכתבו התוס' שם ושם דאפי' גמרו ופתם ולדות צריך ל' יום, ממש"ש בשבת: מימהל היכי מהלינן ליה (שם) קטן שמיני בשבת דילמא נפל הוא ולא חוי למול — רש"י; וליק' בלא גמרו ופתם ולדות גמרו הוא, ואפי' מקשינן: מימהל היכי מהלינן ליה, ש"מ דלרשב"ג אפילו בגמרו בעינן שיששה ל' יום. אבל דרש"ג מצריך גמרו בפסק לא אשכחן לשום מפרש שכתב מן.

(יז) כמ"ש בזכורות כמתני' מט א' כתיב. דתנן שם: מת הבן בתוך ל' יום אע"פ שנתן לכהן יחזיר (דגפול היה ולא מיהיב בפדיון — רש"י) כו' מת ביום ל' כיום שלפניו, ר' עקיבא אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. וכ' שם הרמב"ם בפ' המשניות: והלכה כחכמים. וכ"ש לגירסת הספרים בשבת קלו א: ביום שלשים. דאיתא שם: מת בתוך ל' ועמדה ונתקשרה אמר רבינא משמיה דרבא אם אשת ישראל היא חולצת כו'. ויש גירסת הספרים: מת ביום שלשים כו'. ועת"ס כיבמות לו ב ד"ה מת כו' ובזכורות שם ד"ה מת כו'. (ושם ושם הביאו ב' הגירסות).

(יח) בשבת קלו א: אמר אביי נפל מן הגג או אכלו ארי ד"ה חי הוא, כי פליגי שפיהק ומת, מר סבר חי הוא, ומר סבר מת הוא. למאי נפ"מ, לפטור מן היבום. ובתר הכי מסקינן: כשפיהק ומת ד"ה מת הוא, כי פליגי בנפל מן הגג ואכלו ארי, מר (רשב"ג) סבר מת הוא, ומר סבר חי הוא. והלכה כרשב"ג. וכיו' מר"ם, אבל מדאורייתא בשניהם וולד מעליא הוא, כנייל בסקי"ב, דאמר ביבמות לו ב — במת בתוך ל' יום ועמדה ונתקשרה — שאם היא אשת כהן (שאם תחלוץ תיאסר עליו — רש"י) אינה חולצת דכיון דלא אפשר עבדינן כדרבנן. ומדקאמר מת, מ' אפילו ע"י חולי. ומשם הוכיחו הפוסקים דליתא לדאביי, דאפי' ע"י חולי פליגי רבנן, מדקאמר שם לו א: כיון דלא אפשר עבדינן כרבנן. ולאביי דאמר דבפיהק ומת לכוי'ע מת הוא — והו"ה חלה

של קיימא... וכן בבי' הביא תשובת הרא"ש בלשון זה: ובבא"ב סק"ס ב': ומפרש שם (ברא"ש) משום דהוה תרי ותרי בספיקא דרבנן ולא אמרינן אוקימא אחזקתה כו'. עכ"ל. ואילו

מקור דין זה בתשובת הרא"ש כלל ג"ב סי' ב' ד', וז"ל: וקיי"ל כמו שכתב ר"י ז"ל דתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא ולא אמרינן אוקימא אחזקתה ועוד דאולינן בתר רוב גולדים שהם

לשוק ועדים מעידים שהולד שילדה אחר מות בעלה היה שלשים יום ועדים אחרים מכחישים אותם ואומרים שלא היה ל' יום וכן וגם אין עדות ברורה שלא היה ל' יום אלא קול לעז לא אמרין לה בקלא דבתר נישואין.
בני (כג) או יש לי בנים ו נאמן לפטור את אשתו אפי' הוחזק באחים (כד) וי"א שאם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן אח"כ לומר שיש לו בנים.

קיימא לכן הקילו חכמים בזה. ע שלא להוציא לעז על גנים. משמע מדברי הרש"ם שם דלא הולחנוהו אלא במקום חזק נעלמה ועין נח"ש הראש"ד בהשנות נפ"ל. דף ס"ד ע"א ומשמע דהלכה כרבי מחזירו.

ביאורי הגר"א

דנאשת ישראל חולצת נכסיה"ג אף רשנ"ג מודה כיון שאין חוששין אלא מד"ס כנ"ל ס"ד וכלן ספיקא מדרבנן אף באיסור דאורייתא: (כב) ואם כו'. כמ"ש בסוף גיטין: (כג) או כו'. ונתני' בקידושין ואפי' לר' נתן נאמן להחזיר אפי' מוחזק נאח"כ כמ"ש שם: (כד) וי"א כו'. כ"כ רשנים נכ"כ קל"ד ז' ד"ה הכא כו' צלל עדים

וכ"ש הכא דליכא רובא דרוב נשים ולד מעליא ילדן ורובא עדיף מחזקה כמ"ש דרש"י ונ"צ ולמרינן בלשון כהן כו' חל"צ"ג דספק חלוה מותרת לכהן וה"ה כהן וכמ"ש הראש"ש שם בינמות ותו' נצטת קל"ו ז' דלא לימרו קשרי חלוה לכהן וכ"ש כהן דליכא חשש לעז על גניו כמ"ש נסי' קניט ס"ז וי"א כו' וכן לפי מש"ל דלא לימאסו כו' ולענין

ברכת אליהו

מד"ס, אינה חולצת ומותרת לבעלה. (כב) כמ"ש בסוף גיטין פט ב: כל קלא דבתר נישואין לא חיישינן לה. [וע"ל סימן ו' ס"ג וסימן מ"ו ס"ח ומ"ש שם ושמ].

(כג) [בבא"ג סק"פ ציין למשנה וגמ' ב"ב קלד א. אולם שם איתא דהאומר זה בני נאמן. ומ"ש המחבר: או יש לי בנים, הוא] מתני' בקידושין סד א: מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן, יש לי אחים אינו נאמן. ושם בגמ' תניא: בשעת קידושין אמר יש לו בנים, בשעת מיתה אמר אין לו בנים, בשעת קידושין אמר אין לו אחים, בשעת מיתה אמר יש לו אחים, נאמן להחזיר ואינו נאמן לאסור (כלומר נאמן במה שאמר בשעת קידושין ואינו נאמן במה שאמר בשעת מיתה — רש"י), דברי רבי, רבי נתן אומר אף נאמן לאסור ואפי' לר' נתן — דאמר אף נאמן לאסור — היינו שנאמן במה שחזר ואמר בשעת מיתה שאין לו בנים, אבל אם לא חזר בו בשעת מיתה, נאמן להחזיר — במה שאמר שיש לו בנים — אפי' מוחזק באח. כמ"ש שם [בגמ', דברייתא מיירי במוחזק לן באחי, וסובר ר' נתן שנאמן להחזיר. ועיין להלן]. (כד) כ"כ רש"י"ם כמ"כ קלד ב ד"ה הכא כו', וי"ל: דאע"ג

כאן ל"ק ת"ק התם אלא דלא אולנין בתר חזקה אבל בתר רובא אולנין (דרובא עדיף מחזקה — רש"י"ם). ואמרין ביבמות לו ב במת בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה — באשת כהן (שאם תחלוץ תיאסר עליו — רש"י) שאינה חולצת. ואע"ג דספק חלוה מותרת לכהן, ואפי' אינה חולצת, וסמכין ארובא — דרוב נשים ולד מעליא ילדן, וה"ה כאן, וכמ"ש הראש"ש שם ביבמות פ"ד ס"ה ותוס' בשבת קלו ב ד"ה ואם כו' — דלהכי אינה חולצת — דלא לימרו קשרי חלוה לכהן. וכ"ש כאן, דאם תחלוץ, יאמר שנשאת לזר בהיותה זקוקה לחליצה, ואיכא חשש לעז על בניו, כמ"ש בסיומן קניט ס"ב — בנשאת לזר והי' לו בנים ממנה — וי"א שהוא (הולד) ממזר מדרבנן [ועמ"ש"ש סק"ד]. וכן לפי מש"ל סק"ב — דלהכי אינה חולצת — דלא לימאסו אגברייהו, ה"ה כאן — מאותו הטעם — אינה חולצת ומותרת לבעלה. ואע"ג דבאשת ישראל — כשלא הי' תרי ותרי — חולצת כמ"ש ביבמות, בכה"ג — דאיכא תרי ותרי — אף רש"י"ם מודה שאינה חולצת, כיון שאין חוששין אלא מר"ם, כנ"ל ס"ד וכמ"ש"ש סק"ב, וכאן — דאיכא תרי ותרי — דהוי ספיקא מדרבנן אף באיסור דאורייתא, והחשש בכה"ג הוא רק

אחזקה כמבואר בתוס' כתובות ז"ך ע"ב [צ"ל: כ"ו ע"ב. וכוונתו לתוס' שם ד"ה אן אתתין ליה הנ"ל] וה"ה בניו היתה האשה כבר נשאת בריבם במקומה קורא לה חזקה היתר ורימה אותה לתרי ותרי דתרימה דרבנן ולא לתרי ותרי דשביה וזה צ"ע קצת כי איסור שבב"י נמי דרבנן אלא שעיקרה ד"ה והכא חושש לדבר שעיקר מדבריהם והיינו מטעמי דרבנן דרוב נשים וכו' וא"כ מה תו שכתב רש"י אמרין וכו' ועוד שיש כאן עדות מוכחשת והוי ספיקא דרבנן וכל טעמים אלו חד ניהו וצריכי אהדי וכו' עכ"ל. ובנוגע לדברי רבנו — שכתב: „ואוקמה אחזקה כמ"ש ב"ב ד' אחין — הי' אפי' שכוונתו כמ"ש בב"ב, שהיות וכאן הוא רק איסור מדרבנן, לכן מוקמינן לה אחזקה היתר, וכמ"ש בב"ב הנ"ל. אבל קשה לפי' מ"ש רבנו: „כמ"ש ב"ב ד' אחין, ושם לא מבואר שבאיסור דרבנן מוקמינן לה אחזקה. וגם הי' קשה על רבנו, מה שהקשה הבי"מ על הראש"ש. ולכן נראה שמי' רבנו: „ואוקמה אחזקה, אין כוונתו שכאן יש לה חזקה היתר, אלא שר"ל שבכל תרי ותרי מן התורה אוקמה אחזקה, וכ"ש

רבנו כתב: דתרי ותרי ספיקא דרבנן ואוקמה אחזקה כמ"ש ב"ב ד' אחין כו'. ומ"ש רבנו: כמ"ש ב"ב ד' אחין, כוונתו למש"ש ביבמות לא א: ותו בשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן היא כו'. ועי"ש בחודה אי בשתי כו' ובראשונים. וכפי שמבואר — פ"י גמ' זו דיבמות — בתוס' בכתובות כג א ד"ה מ"ש רישא כו' ושם כו' ב ד"ה אן אתתין ליה כו' ובב"ב לב א ד"ה אן מסקינן ליה — תרי ותרי ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מוקמינן אחזקה, ומדרבנן החמירו ולא מוקמינן לה אחזקה. וא"כ צ"ב מ"ש רבנו ואוקמה אחזקה. ועי"ש סק"ט שהקשה ג"ב, וי"ל: אע"ג דתרי ותרי ונשאת לאחר קי"ל תצא כמ"ש בס"י מ"ז כו' עכ"ל. ומ"ש הבי"ש כמ"ש בס"י מ"ז זה שם בס"א. ועמ"ש"ש בבבאורי הגר"א ס"ק א, ב' ובברכת אליהו סק"א — ושה ע"י דברי התוס' בכתובות כג א הנ"ל — דבתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן ותצא מדרבנן. ועי"ש מ"ש בתשובת הראש"ש כג הנ"ל: „ע"כ כונתו (של הראש"ש) אם הי' בחזקת היתר כתב תרי ותרי דקדושין איסור זה אינו אלא מדרבנן ומשאי"כ בתרומה דרבנן מוקמינן

באר הגולה בשעת קידושין (כה) (או אח"כ כן משמע מהר"ן) יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים אינו נאמן לאסר' (סו) ר' וי"מ שאומר שחולצת ולא מתייבמת. ח (כו) ש נאמן עד אחד להעיד שניתן לבעלה בן להתייר' לזר (כח) (וי"ט מולקין נצ"י כרתי נתן. ש שם שם הרמז"ס פ"ג וכתב ה"ה שכ"כ בעל האמור ושכן הכריע הרש"ל מטעמא דלק היה דייקא ומונסבא.

ביאורי הגר"א

(נתינתו) [נתינתו] כמש"ש שם ל"ד ח' וכשיטתו דס"ל דלפישיט הנצי"ל דטעמא משום דענידא לגלויי כמש"ש ס' י"ז ס"ל"ג ע"ש: (כח) וי"ט. הרלנ"ד שם ל"ד לשם דלכאן חפ"י הנצל עלמא אינו נאמן אם מוחזק נאחים ונצל ננים ור"ל כמש"ל ס' קנ"ז ס"ז דלינו נאמן נגד החזקה ע"ש והר"ה ס"ל כהרמז"ס ממש"ש שם אמר ליה רנ שעת תניתהו כו' ולכאורה הא ליהי נמי ונהימנא

ברכת אליהו

רבותא קמ"ל, דאע"ג דר"ל, דמאי דאמר בשעת קידושין, לא אמר אלא כדי שתתרחצ בקידושין, ובשעת מיתה קרשפא קאמר, אפ"ה נאמן להתייר, ואינו נאמן לחזור בו מדברורו הראשון. — ר"ן בקידושין שם.

(כו) דמספיקא ליה שבא הלכה כד' נתן, הנ"ל בסק"ג. מדרחיק בגמ' בקידושין סד א לאוקמי מתני' דשם כותיה.⁵ (כו) כ"כ הרמב"ם בה' יבום פ"ג ה"ה. דאע"ג דהיא אינה נאמנת, אפ"ה עד אחד נאמן. כמו באמירת מת יבמה, שהיא אינה נאמנת, כמש"ל ס' קנ"ח ס"א ועד אחד נאמן, כמש"ש ביבמות צד א. ושם צג ב: בעו מיניה מרב ששת, אם עד אחד נאמן לומר שמת יבמה "למישרי יבמה לעלמא מ"ט דע"א משום דמילתא דעבדי' לגלויי לא משקרא ה"נ לא משקר, או דילמא טעמא דע"א משום דאיהי דייקא ומינסבא והא לא דייקא ומינסבא דמיסבא הוא דסניא ליה (ליבם — רש"י). והרמב"ם או"ל בשו"ת, דס"ל דאפישי' הבעא — דטעמא דע"א משום דעבידא לגלויי, כמש"ש בס"י ר"ן פ"ג ע"ש [ומש"ש בס"ק ק"ח. ועין להלן].

(כח) זוהי שיטת הראב"ד בה' יבום פ"ג ה"י. ולא דמי למי"ש בסק"י — שצ"ד נאמן לומר שמת יבמה, דשאני התם דמילתא דעבידא לגלויי היא ולא משקר, משא"כ לומר שניתן

דמוחזק לן בגריה דאית ליה אחי חזקה בעלמא בלא עדים אפ"ה אי אמר זה בני נאמן לפוטרה מייבום. ומ' בהדיא, דדוקא משום דלא הוה אלא חזקה בעלמא, לכן נאמן; והא אי הוה עדים, לא ה"י נאמן לומר זה בני. וכ"ז בקידושין סד א. דתניא שם המחלוקת של רבי ורבי נתן הנ"ל בסק"ג. ואמר' שם עמוד ב, דברייתא מיירי דמוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני, ואי לא דהדר ביה בשעת מיתה הוה מהימנינן ליה, דאמר מה לי לשקר, מאי קאמר למיפטרט מיבם, מצי אמר שפרגא לך בגיטא, וכי הדר ביה בשעת מיתה, בהא פליגי רבי ורבי נתן: רבי סבר מה לי לשקר כי עדים דמי, ואתי עדים עקרי חזקה — דהוה מחזקינן ליה מעיקרא באחי בלא בנים, ורבי נתן סבר מה לי לשקר כי חזקה דמי, ולא אתי חזקה ועקרה חזקה לגמרי. ומ' דאמירתו דוקא מרעי לחזקה כו'. אבל אין אמירתו מרעי היכא דאיכא עדים שיש לו אחים. והתם פליגי נמי כאמר יש לי בנים, אלמא שאם ש עדים שיש לו אחים, אינו נאמן לומר שיש לו בנים.⁴

(כה) בסק"ג הבאנו דברי תבריתא בקידושין סד א: בשעת קידושין אמר כו'. אולם לא דוקא אם אמר בשעת קידושין, דהו"ה אם אמר אח"כ. ד"בשעת קידושין" דנקט,

הכא דאיכא רובא כו' צריך מן התורה לסמוך על הרוב. וע"ז מביא רבנו, הא דאמרין ביבמות לו ב, שסומכים על רוב זה באשת כהן וכו'. וע"ז סי' שהיה וכתב וכו' אין האיסור אלא מד"ס, לכן גם מדרבנן אוקמה ארוב נשים ולד מעליא ילדן. ובערוך השלחן סי' נראה שמפרש טעם דין השורץ, כמש" בהבנת דברי רבנו, וז"ל ערוך השלחן: דאע"ג דקמ"ל דכל תרי ותרי דאורייתא אוקמא אחזקה וכשש חזקת היתר מותרת ומדרבנן אסורה מ"מ בכאן דמן התורה היא מותרת לדיה והאיסור הוא מדרבנן כמש" גם מדרבנן מותרת כשיש חזקת היתר והכא יש רוב דעדיף מחזקה דרובא ננשי לט' ילדן ובחזקת בן קיימא הוא וכו'. עכ"ל. וע"ז מ"ש בזה בב"ש הנ"ל ובערוך השלחן שם ובפסקי הגר"א.

ועל עיקר הדבר — באשה שומרת יבם שילדה ולד אחרי מיתה בעלה ולא התברר שהולד בר קיימא — אם האשה היא בחזקת היתר או בחזקת איסור, ע"ז בהגהות מרדכי בכתובות פרק אלמנה נזירות סימן שי"ח שכתב שהיא בחזקת איסור. ובשו"ת גליא מסכת אהר"י סימן י"ג האריך להוכיח מדברי התוס' בכמה מקומות ומעוד מקומות דרובא בחזקת היתר, ע"ישה"ס. וראה גם בנ"ב מהרי"ק אהר"י סימן ס"ט מ"ש בזה.

4 וע"ן בבית מאיר ובחזון איש סימן קס"ו סק"ח.
5 ז"ל הבי': יש קצת ספרי רבי שכתוב בהם והרמיה כתב שחולצת ולא מתייבמת ואיפשר שטעמו משום דמספיקא ליה אי הלכה כרבי או כו' נתן ופסק לחומרא ורבי ירוחם כתב שהרמיה פסק כו' נתן ונראה שטעמו מדמתחא תלמודא בפרק האומר לימא מתני' דלא כו' נתן ודחיק לאוקמה כו'. נתן ואין זה הכרע דהכי אורחא דתלמודא למהדר לאוקמי מתני' ככו"ע, עכ"ל. והבי' כתב: והרמיה כתב שחולצת ולא מתייבמת טעמו דפסק כו' ואע"ג דקמ"ל כרבי מבחירו שאני ר"נ דרביה דרבי דאבואה הוה ואין הלכה בתלמודי דרבי דאמין נאמן לעולם לאסור דעלמא למי לשקר לאו כעדים דמי ומפרש דר"נ ה"י כו' חולצת ולא מתייבמת וע"ן במ"ש הר"י בנכ"ה ח"ג, עכ"ל. ובר"י שם כתב: ור"י לא ביאר שום דבר אלא המשנה בצורתה וכתב הר"ה מהלכות היריף נראה דהלכת כרבי דאמין נאמן לעולם לאסור ולפ"ק לא הזכיר זו תבריתא דמחלקת רבי ור"י והקשה עליו הרמב"ן וכו' עכ"ל. וע"ן ביריף בכתובות צ א — במחלוקת דרבי ור"י שם לע"ן גביה כתובה — שכתב: וטעמיה דרבי עדיף וטפי מסתבר הלכך הילכתא כחתייה. עכ"ל. וז"ל מזה שבדף כלל — ולא דטעמיה דרבי עדיף וטפי מסתבר — הלכה כר"נ נגד רבי.

ט (כס) ת מי שזינה עם ואשה בין פנויה בין אשת

איש ונתעברה ואמר זה העובר ממני הוא ואפי' היא מודה לו הרי זה ספק וחולצת ולא מתייבמת (ואם היו תושבין נני' האסורין שולאי הול' תמנו פוט') (מרדכי ת שם ושם וכתב ה"ס שדעת רבינו הול' ע"כ לז' אחר)

ביאורי הגר"א

כה"ג כמ"ש ספט"ו אלול דהכי פריך מוקתני תרי נבי
נמתני' האשה שהלך כו' ותרווייהו בע"א כמ"ש שם ומדסיפא
למפוקה מחזקה חף שהיא אינה נלמנת נכך כמ"ש ספט"ו
היה גריסא חף למפוקה מחזקה כגון שאומר העד ניתן
לבעלה נמייה שאין האשה נלמנת כה"ג כמ"ש אפי"ה העד
נלמן וחע"ב דתנן שהלך בעלה וננה משום סיפא וכבר כ'
הרי"ף שם דדוקא דרז ששת עיקר ואיפשיט דמהיומן ועתו"ש
שם ד"ה כי וח"ת כו' ורמזין' ורשנ"ל תו' דרך אחר ע"ש
ובמלחמות: **(כס) מי שזינה כו' וי"א אפי"ה** כו'.
כ"י ספ"י דיננות דלין הנלמנות שלה אפי"ה לר"ג אלול
משום חזקה כמ"ש צכתונות וי"ג ז' ע"ש. כבר כתבתי
נסי' ד' סכ"ח דהרמז"ם מפרש נסוגיא דספ"ז דמ"ש רצא

לבעלה בן — דאפשר דמשקר — אינו נאמן; דכאן אפילו הבעל עצמו אינו נאמן לומר יש לי בנים, אם מחזיק באחים ובלא בנים. ור"ל במש"ל פ"י קנ"א ס"ח, דאינו נאמן נגד החזקה ק"ש [ומש"ש ס"ק י"ח, י"ז]. והר"ה ביבמות צד א ס"ל שראשון, כהרמב"ם הג"ל בסקכ"ז. במש"ש שם בנ"ב — על הבעיא אם עד א' נאמן ביבמה להתירה לעלמא — : א"ל רב ששית תניתה אמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת ואח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תצא והולד ראשון ואחרון ממזר כו' אלא לאו חד, וטעמא דאתו ב' תרי אכחשוהו הא לאו הכי מהימנא דהנ"ל, במש"ש שם ספמ"ז קי"ח פ"ט הא השנה שולכה היא ובעלה למה"י ובנה עמהם ובאת ואמרה מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת, מת בני ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת וחוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת. אלא דהכי פריך, דמתני' הג"ל דרפס"ו היא נאמנת, מפני שאינה מפקה עצמה מחזקה, דבחזקת לשוק היא עומדת, שהרי בחזקת קיימין היו שניהם הבעל והבן עד שבאה היא. אבל הכא מפקתני תרי ככי במתני' שם צב א: האשה שולחך בעלה ובנה למה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך כו'. ובסיפא תנן: אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעליך ונתייבמה אח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תצא והולד ראשון ואחרון ממזר. ותרווייהו בע"א, במש"ש שם צב א. ומדיפסא — דמת בנך ואח"כ מת בעליך — נאמן ע"א אף לאפוקה מחזקה, בחזקת לשוק היא עומדת, שהרי הלכה היא ובנה למה"י, אף שראו אינה נאמנת בכך במש"ש ספמ"ז. ה"ה בירושא — במת בעליך ואח"כ מת בנך — נאמן ע"א אף לאפוקה מחזקתה, כגון שאומר העד ניתן לבעלה

וכנוגצ למ"ש הב"ת הנ"ל "שאני ר"נ דרביה דרבי ורביה האב"ה
היה ואין הלכה בתלמיד במקום הרב" עיני ברש"ם בב"ב ע"א ד"ה
ובפלוטנא שכתב: רבי ור"נ סוף משנה וחבריה הוי, ובסוגיא
דקידושין סוף המאור והרשב"א והר"ן ומאירי והלכה כרבי
משום דקדשיל הלכה כרבי מחבירי, ובמאירי הוסיף שם: וזמ"ש

פוסקין כר"י ונראין לי דבריהם ממה שתמהו לימא מתני' ולא כר' [נתן] וטרחו להעמיד משנתנו כדכרי'. ועיין בתוס' כב"מ ג ב ד"ה אמר שכתבו — מחלוקת של רבי ור"נ לענין ארנאה : — ועוד הולכת כרבי מחבירו. ועב"ש סקי"ג ובית מאיר וחזון איש סימן קט"ז סקי"א.

ביאורי הגר"א

נכסיה ולא היו כו' כמ"ש חז"ל נלישנא קנא וע"כ נכסיה
אף לענין יבום מהני ומ"ש נכ"ס וני שיש לו כו' לפטור

ריש עירובין דהא נזוהה ל"פ חלל חז"ל ע"ש ולפ"ז חפ'
כפסטי' חלל חז"ל כחן ל"ע דהוא כלשנא קנא דחז"ל חז"ל

ברכת אליהו

שלעולם — אפילו אם מודה אותו פלוני — אינו ודאי בנו
אלא דנאמן האב לענין שהבן יורשו, כמ"ש בבב"ב קל"ד ב'
לירוש' פשיטא (דמגו דאי בעי יהיב ליה במתנה כי אמר
נמי בני הוא וירשני נאמן — השב"ם). ובתנ"י שם בספ"ק
הרא"י מ"מ"ש בפ"ק דחולין יא ב: מנ"ל דאזלינן בתר רובא
ממכה אביו ואמו ודילמא לאו אביו הוא. ואם איתא —
שאם הוא מודה לדבריה הרי הוא ודאי בנו — מאי ראי' ממכה
אביו ואמו, דלמא מיירי כשהוא היא אומרים עליו שהוא
בנו. ומוכח מכאן, שאינם נאמנים להתחילן כבנו ודאי —
לולא שרוב בעילות אחר הבעל. ועוד ראי' ממכות כג ב.
דאמר' שם: א"ר אלעזר בג' מקומות תופיע רוח הקודש
בבית דינו של שם כו' דכתב יוכר יהודה ואימר צדקה
ממני (בראשית ל"ח, כ"ו) מנא ידע דלמא כי היכי דאזל
איהו לגבה אזל נמי אינש בראשיתא [לגבה]. וחזוין מכאן,
שאפילו אם האב והאם אומרים שהעובר ממנו אין הדבר
כודאי. ואע"כ דדחי שם בגמ': "ממאי דלמא יהודה כיוון
דחשיב ירחי ויומי ואיתרמי דחזוין מחזקין דלא חזוין לא
מחזקין", דיתורא הוא. אלא דקשה — לפי מ"ש דלעולם
מחזקין ליה בשתוקי — א"כ מה מביא רבא ראי' מהא דתנן
"ילדה תאכל", הרי עדיין קשה, הא תנן הוי שתוקי, ולמה
תאכל משום בנה. וצ"ל כסוגיא דיבמות שם, רבמקום
דמחזקין בשתוקי, תאכל בתרומה, דכיון דתרומה בזה"ז
דרבנן. ורבא מביא ראי' ממחז"ל דאינו ממזר ודאי, אלא
ספק, ולכן ילדה תאכל בתרומה בזה"ז דרבנן.

אלא דבפ"ק דתרומות ה"ד פסק הרמב"ם כלשנא קנא
דרבא — שרק אם לא יצא עליה קול עם אחר, אלא הכל
מרבנין אחריה בזה הכהן, אוכלת בתרומה. ואפשר דס"ל כמ"ש
מהר"ם * דכל היכא דאמרי איכא דאמרי הלכתא כוותיה,
ופי הרמב"ם כלשנא בתרא, וכמ"ש תוס' שם דיהא אידי כו',

ובחידישי הרשב"א ביבמות סט ב איתא: אמר רבא כו', ונראה
שצ"ל: חבה, כי אח"כ כי: אלמא משמע דל רב ה כו' וקני"ל
כלשנא בתרא דל רב ה כו' ע"ל. ואח"כ מצאתי בספר נהור שרגא
(וילנא תרל"ב) שג"כ כי שצריך לגרוס בתשו' הרא"ש: רבה.
ומ"ש רבנו להלן: והלכה כאב"י לגבי רבה כו', זה כבר לא
דבריו הרא"ש הנ"ל, כי הרא"ש פסק כרבה, כנ"ל וכמש"ל סק"ל.

והרמב"ם פסק כאב"י לגבי רבה כינורא להלן.
ומ"ש רבנו להלן: כמ"ש הרא"ש ריש עירובין דהא במחצה
ל"פ אלא אב"י ע"ש. כוונתי למ"ש הרא"ש שם ס"ד — במחלוקת
של אב"י ורב יוסף — והר"ז הלוי פסק דהלכה כרב יוסף דרביה
דאב"י הוא כו' ורבינו אב"י העזרי ז"ל פסק כרב יוסף דאין
הלכה כתלמיד במקום הרב וכו' ור"מ ז"ל הביא ראיה דהלכה
כאב"י מדאצטרך למיפסק כרב יוסף בשדה ענין ומחצה בפ"ח
דביב (קד"ב וקד"ב) ובמחצה ליכא מאן דפליג עליה אלא
אב"י מכלל דבשאר דוכתי לית הלכתא כותיה לגבי אב"י, ע"ל.
והמחלוקת של הראשונים הרב הוא, אם כאב"י (והר"ה רבא)
בעצמ' כשנחלק עם רבו, אם אמרינן בזה "אין הלכה כתלמיד
במקום הרב" או — "הלכה כבתרמי". וצ"ע ברא"ש שם פ"ב ס"ד
ובקנ"א אות ט' ובשבת פ"ז ס"ב ובקנ"א אות ד' ובהגהות הר"ם
אות א' ושם פכ"ג ס"א ובקנ"א אות ד' ובכתובות פ"ז ס"ג ובקנ"ג
אות ת' ובגורם פ"ג ס"ח ובקנ"ג אות ה' ובר"ח ובר"י ב"ק
כא ובר"ח שם לב א.

וכונתו רבנו, דכמו שכתב שם הרא"ש בשם הר"ם שהלכה כאב"י
לגבי רב יוסף, מפני שאב"י הוא בתרא, והלכה כבתרא — אפילו

חבושים בבית האסורין. איכא דאמרי בבא עליה כו"ע ל"פ
דבתריה ידיה שדינן ליה, והכי איתמר ארוסה שעברה רב
אמר הולד ממזר, ושמואל אמר הולד שתוקי. אמר רבא
מסתברא מילתיה דרב דלא דיימא מיניה דיימא מעלמא אבל
דיימא מיניה אע"ג דדיימא מעלמא בתריה ידיה שדינן ליה.
אמר רבא מנא אמינא ליה דקתני ילדה תאכל כו' א"ל אב"י
לעולם אימא לך כל היכא דדיימא מעלמא אע"ג דדיימא מיניה
אמר רב הולד ממזר, ומתני' בדלא דיימא כלל. וכתב שם
חז"ל, דבפנויה — אף בפלגש המיוחדת לו — אינה נאמנת עליו
לומר שהוא בנו של פלוני, דאין הנאמנות שלה אפילו לר"ג,
אלא משום חזקה, כמ"ש בכתובות יג ב ע"ש. וכבר כתב' בסיומן
ד' סכ"ח סק"ע, דהרמב"ם מפרש בפנויה הנ"ל דספ"ק, דמ"ש
רבא מיסתברא מילתיה דרב כו', היינו לענין ממזר ודאי, אבל
ס"ל דשתוקי הוי כפ"ק. מדקאמי' מיסתברא מילתא דרב,
ול"ק גם מסתברא מילתא דשמואל כו', ש"מ שהפירוש הוא
כנ"ל. וללישנא בתרא כך פירושו: מסתברא מילתא דרב —
שהוא ממזר ודאי — בדלא דיימא מיניה ודיימא מעלמא, אבל
דיימא מיניה — אע"ג דדיימא מעלמא — בתר ידיה שדינן
ליה. כלומר בזה מודה רב לשמואל, שאין הולד ממזר אלא —
שתוקי. ולכן פסק הרמב"ם בה' א"ב פט"ו ה"ח שגם במרבנים
שזינתה עם ארוסה הולד ספק ממזר. וזה כלשנא בתרא אליבא
דרבא, וכדרכו של הרמב"ם לפסוק כלשנא בתרא.

וע"ש בסיומן ד' סכ"ה, שפסק המחבר: פנוי שנתעברה וילדה
אם אינה לפנינו לבדקה או שהיא שוטה או אלמא ואפילו
אם אומרת של פלוני היא ואנו מכירים באותו פלוני שהוא
ממזר אין זה הולד אלא ספק אפילו אם מודה אותו פלוני
שנבעלה לו שכשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר ואם
אותו פלוני הוא כשר הולד כשר ומ"מ אין אנו מחזיקים אותו
כבנו ודאי ליורשו אם אינו מודה שהוא בנו. ומוכח מכאן,

6 מ"ש רבנו: כמ"ש מהר"ם כו', ל"י מקומו. אולם נראה שכונת
רבנו, למ"ש ר"ץ גיאות ח"א עמ' ל"ד (בספר שערי שמה פירשה
תרס"ט) היכא שאמרו בגמ' בלשון "איכא דאמר", הוא כלשנא
בתרא, וכפי הכלל — שהלכה כלשון אחרון — הלכה כאב"א
דאמרי וע"ש בהגהות יצחק ירגן אות ק"א. ויש דפוסים שבי'
דבריו רבנו: דכל היכא דאמרי א"ל הלכתא כוותיה. ועפ"י כתב
ב"עמודי אש" ב"פסקי הגר"א". וכלל הלכתא דכתב הש"ס א"ל
פסקין כאב"י, אבל לא מצאתי שום מקור לזה.

ומ"ש רבנו להלן: וכמ"ש ברא"ש כלל פ"ב ס"א דהג"ה הוא רבה
והלכה כאב"י לגבי רבה כו', בפנינו ברא"ש שם איתא רבא,
וכתב שם דקני"ל כרבא. ברם, נראה ששם שם ס"ס בדברי
הרא"ש, וצ"ל: רבה. שהרא"ש כתב שם: "ופסק הלכה כרבא
כי אב"י לא מצוין שנחלק על דברי רבא רבו אלא שדחה הראיה
שרצה להביא מן המשנה אבל לא חלק עליה". וטעמו דמוכי'
היא — שאי אפשר לגרוס שם "רבא". וכל על אב"י ורבא, לא
הי' כותב הרא"ש: "ופסק הלכה כרבא כי אב"י לא מצוין שנחלק
על דברי רבא רבו". חזא, שרבה הי' רבו של אב"י ולא — רבא
ועוד הרבה פעמים מצוין שאב"י חולק על רבא, ועוד במחלוקת
על אב"י ורבא, דיועה הכלל שהלכה כרבא בר ביצ"ל קג"ה אר"ה
בי"מ כ"ב, ב' ושי"נ וברש"י פסחים עו ב ד"ה אמר לך ובסדר
נזאים ואמוראים סימן ל"ט ועוד'. ולא הי' צורך הרא"ש לומר
ע"ז טעם אחר — למה פסק הלכה כרבא. ולזה מוכח שצ"ל
ברא"ש "רבא", והיות והרא"ש גרס בגמ' שם "רבה", לכן הצריך
למצא טעם למה הלכה כרבא לגבי אב"י, אע"ג שאב"י הוא בתרא.

פ' כינ' (ק) ויאל אפילו צוונה אחרת המיוחדת לו) (המ"מ א פ"ג). י ב (לא) האשה באר הגולה
שהלך בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך מותרת לינשא לשוק. א וכ"כ הטור נ"ס
תשובת הר"ע כלל
פ"ג סימן א' ועיין תשובת הרשב"א סי' תר"י (וכ"י) [ור"ן] ספ"א דכתבות. ב טור וכמ"ס שנימור ה"נ נחזקת שהולך קיים
וכיצל צ"ח כתב הרמב"ם ס' ע"ג וכתב ה"ה שזה מתבאר ממשנה ונמאד נטין דף כ"א ע"א וע"ג שאל מת לא חיישין.

ביאורי הגר"א

מן היצום מרדכי שם: (ל) וי"א כו' הר"ש ר"ש
כלל פ"ג ואלפי' לאני ללישנא קמא ומו"מ נפיק דכתבות
חדא דקא מודה כו' מ' צוונה חף לר' יהושע הולד כשר
ובינמות שם אחר לאני נלישנא קמא לע"ג דדיימא מיניה
לדא אפי"ה הולד מוזר לרז וחף לשמואל הולד שותקי וחף לפי
מה דפרשין בקדושין ע"ה בדוקי היינו לר"ג כמ"ס אלל
לר"י לא ופי' ה"ר שמשון דמ"ס בכתבות שם מיניה ר"ל

ברכת אליהו

לקמיה דרב יוסף, היא אמרה מיניה והוא אמר אין מינאי
אר"י למאי נחוש לה, חורא דהא קא מודה, ועוד הא אר"י
א"ש הלכה כרבן גמליאל [וראה בסקכ"ס שתבאנו המחלוקת
של ר"ג ור"י]. מ' דבמודה — אף לר' יהושע שחולק שם על
ר"ג — הולד כשר. וקשה ע"ז. דביבמות שם, אמר אב"י
בלישנא קמא, אע"ג דדיימא מיניה לבר, אפי"ה הולד ממוזר
לרב, ואף לשמואל הוא שותקי. ואף לפי מה דפרשין
בפירושין ע"ה א, דשותקי דאמר שמואל, היינו בדוקי —
שבדוקין את אמו ואומרת לכשר בבעלתי ונאמנת, היינו לר"ג,
במשי"ש: כמאן כר"ג. אבל לר"י לא נאמנת ואין הולד
כשר, א"כ קשה מה דמוכח בכתובות שם שהולד כשר לר"י.
ופי' ה"ר שמשון [וכ"ה בתוס' שם ד"ה הוהא ארוס וארוסת]
דמ"ש בכתובות שם "שניה, ר"ל שהי' שרגל אצלה תמיד,
הילכך שדינן רוב בעילות בתריה, וכדאמרין רוב בעילות
אחר הבעל. וההיא דיבמות מיירי שאומר הארוס שלא בא
עליה רק פ"א, הילכך אמרינן מדאפקרא נפשה לגבי ארוס,
אפקרא נפשה לגבי עלמא, וז"ש כאן, שבזונה המיוחדת לו
שדינן הולד בתריה וא"צ לחלוץ. נמצא דכל מ"ש בסוף זה
הכל לאב"י בלישנא קמא. אבל הרא"ש שם פ' כרבי, וכלישנא
בתרא, משום דסוגיא דקדושין שם כותיה, דלא מייתי אלא
האי לישנא בתרא, ע"ש ברא"ש בשם ראב"ה ש"כ. והוסף:
ופסק הלכה כרבי, כי אב"י לא מצינן שנחלק על דברי רבי
רבי אלעזר שדחה הרא"ש ושרצה להביא מן המשנה אבל לא חלק
עליו כו' עכ"ל. וכ"פ הרשב"א ביבמות שם כלישנא בתרא
דרבה. ומ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' תרומות ה"ד ובש"ע סימן
ד' סכ"ח, הוא כאב"י בלישנא בתרא, כנ"ל [בסקכ"ס ועמ"ש].
(לא) עת"רם ביבמות צד א דיה כו, וז"ל: וא"ת ומאי
קמביעיא ליה (אם ע"א נאמן לומר שמת בעלה ואח"כ מת

דהיכא דלא דיימא מעלמא מודה אב"י דאין תולד ממוזר,
ופליגי אב"י ורבא בדיימא מיניה דיימא מעלמא. ופסק
הרמב"ם כלישנא בתרא אליבא דאב"י. ולכן אם לא דיימא
מעלמא הוי כבנו ודאי ואוכלת בתרומה, ואם דיימא מיניה
ומעלמא אינה אוכלת. ובמ"ש ברא"ש כלל פ"ב ש"א דהני'
הוא רבה והלכה כאב"י לגבי רבה כמ"ש הרא"ש ר"ש עירובין
דהא בכה"ה ל"פ אלא אב"י ע"ש. ולפי"ז מפרש הרמב"ם
בפשיטא — שמש"ש רבא: "מסתברא כו' בתר' ידידה שדינן
ליה", היינו דבתר ידידה ממש שדינן ליה, ולא כמ"ש
לעיל דהוא שותקי. אלא שהרמב"ם פסק כאב"י, וכמ"ש לעיל.
אלא מ"ש כאן צ"ע. דמשמע שגם בדלא דיימא מעלמא ה"ו
ספק, ואינו נחשב כודאי בנו, והוא בלישנא קמא דאב"י.
וע"ש בהנ"ה: ואם הוי כו', כמ"ש אב"י בלישנא קמא —
שרק אם הוי חבושים בבית האסורים נחשב כבנו ודאי, אבל
אם לא הוי חבושים בבית האסורים — אף בדלא דיימא מעלמא
— לא הוי כבנו. וע"ש בכה"ה — כשהיו חבושים בבית
האסורים — אף לענין יבום מהני, מ"ש בפ"ב דיבמות כב
א במשנה: מי שיש לו בן מ"מ פוטרי אשת אביו מן הייבום.
ואמר' בבמ' שם עמוד ב: מ"מ לאיתויי מאי, אר"י לאיתויי
ממוזר כו'. וכתב במרדכי שם פ"ב ס"ב: וצ"ל (אליבא דרמב"ם
בה' יבום פ"ג ה"ד הנ"ל) דמתני' [מירין] כגון שהיו חבושים
בבית האסורים וכ"מ ס"פ אלמנה לכה"ג עכ"ל.⁷

(ל) כ"כ הרא"ש ר"ש כל פ"ב. [ולא כמו שצוין בש"ע:
מ"מ פ"ג. ועב"ש סקט"ו]. ואפי' לאב"י בלישנא קמא —
ביבמות ס' ב הג"ל בסקכ"ס — דכל היכא דדיימא מיניה
אע"ג דלא דיימא מעלמא, אמר רב הולד ממוזר, מ"מ בכה"ה —
שהיא מיוחדת לו והיתה תדיר בביתו — שדינן בתריה ידידה.
וראיתו ממ"ש בפ"ה דכתובות יג ב: הוהא ארוס וארוסתו דאתו

סקכ"ג ובביאורי הגר"א לעיל סימן ד' ס"ק ע', ע"א, ע"ג,
ומ"ש בהע"ד 10—11, ובפ"ר כר"ג עמוד 105.
ד מ"ש רבנו: וע"כ בכה"ה אף לענין יבום מהני כו', כונתו
שלא נאמר בזה "אין אפוטרופוס לעריות" כמ"ש בכה"ה בחולין
יא ב. והחשבו הוא עפ"י מ"ש בערוך לגר ביבמות ס' ב. דשם
אמרינן במחלוקת הג"ל של רב ושמואל: ומתני' (דאם ילדה
תאכל) שהיו שניהם תבושים בבית האסורין. וכי שם בערוך לגר:
"אלא הא אמרינן חולין (דף י"א) דאעפ"י אף אפוטרופוס לעריות
חיל זה דוקא לגבי התם י"א דלא אולנין בתר רובא או אפילו
בחבושים יש מיעוט מונות אבל הכא דאולנין בתר רובא לפי

תלמיד במקום הרב, כן סובר הרמב"ם, שהלכה כאב"י — שהוא
בתרא לגבי רבה שאב"י ה"י תלמידו של רבה. ויתכן לומר, שמי"ש
רבנו לעיל "כמ"ס מהר"ם" כונתו לדברי מהר"ם שהובא ברא"ש
הג"ל שגם באב"י עצמו אמרינן שהלכה כבתרא אף כשחולק עם
רבנו [אלא שלפי"ז לשון רבנו צריך תיקון צתא].
ועיין היטב מ"ש בקרבן נתנאל ביבמות פ"ו ס"ז אות ק' וכי' שם
בתו"ד: אפשר שהי' גרסתם (של הרי"ף והרא"ש) רבה ואב"י
ורבה קיי"ל כאב"י לחומרא ועיין בכללים וכי' עכ"ל. וגם ע"ש
מ"ש בענין הא דילדה תאכל' הג"ל, אם הוא רק לענין תרומה
כזה"ז ורבנן [שהוכיז רבנו לעיל]. ועיין בב"ש סקט"ו ופי"ה

והטעם ח"ו געיל.

האמת רק דבסתם זנות ליכא רוב דכסם שזנתה עס וז כך זנתה
עס אחר אבל עכ"פ בתבושים יש רוב שממנו הוא והרי אולמן
בתר רוב לפי המסקנא. וכענין כתב בקון אורה ביבמות של
ובחזריא סימן א' סק"א. וצ"ע משי"ש בחזריא ושם כסקיה על
הרא"י שהביא ברנו לזל - ולא מחזיקין ליה כוונא בנז. מהא

באר הגולה

א משנה ונמרה
ימות זכ"ג ע"ה.
ב משנה נדה דף
מ"ג ע"ב.
ג וז"ל הרמב"ם
ונמרה שם בנמרה
נדה דף מ"ג ע"ב.
ד משנה ו' פ"ק
לשולח.
ה ימות ד"ז ע"ב
ל"ף לה תקרה.
ו משנה שם דף כ"ב
ע"ב.
ז מסקנת הגמרא
שם דף ל"ט ע"ב
דגלי מילתא גמלתא
הוא וז"ל הרמב"ם
מטעם גמלי מילתא

קנו דיני גרים ומומר ואיזה נקרא אח ליבם.

ובו י' סעיפים

א מי שיש לו אח מאביו אפי' הוא מסור (א) או עוב' ע"א ב ואפי' הוא קטן
(ב) משיצא ג ראשו ורובו לאויר העולם (ג) קודם שימות אחיו ה"ז זוקק
(פ') קושר מענין ולא ספורים נזיקים) את אשתו ליבום ד אפי' הוא גוסס או פצוע
מכות שאינו יכול לחיות מהם לא תנשא כל זמן שהוא חי ה אבל אם הוא אחיו
מאמו (ד) ו או שנולד אחר מותו יבמתו מותרת לשוק (ה) וכן אם היה לו אח
מהשפחה או מהנכרית אינו זוקק את אשתו (ו) אע"פ שהיתה לידתו בקדר' הואיל
והורתו היתה שלא בקדר'. ב ז אפי' קרוב או אשה או עבד או קטן שהוא
מכיר ונכון נאמנים לומר זה פלוני אחי פלוני מאביו וזו היא יבמתו וחולצ'י'
או מיבמ'י' על פיהם. ג ה גרים שנתגירו ועבדים שנשתחררו אין להם
אחות כלל אפי' אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והב' הורתו
ולידתו בקדושה ט ואפי' הם תאומים ונולדו בקדושה אין להם אחות עד שיהיו
שניהם הורתם ולידתם בקדושה. ד נפלה לפני יבם מומר י יש מי שמתיר
וכ' משנה לה"ס לענה. ח משנה שם דף י"ז ע"ב. ט גרייתא שם. י טור שם רב יהודה גלון וכ"כ קצת פוסקים.

ביאורי הגר"א

קנו (א) או כו'. כח"ס גרים קניו ס"ב: (ב) משיצא ראשו ורובו. עשה"ב ור"ל ראשו לו רובו וכח"ס נדה כ"ט א' ועי' ס' קל"ד ס"י: (ג) קודם כו'.

ברכת אליהו

(ד) שם ב'.

(ה) יבמות כב א במשנה: מי שיש לו אח מ"מ זוקק את אשת אחיו לייבום ואחיו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן הנכרית. [ובגמ' שם עמוד ב: מ"ט אמר קרא האשה וילדיה תהי' לאדוניה (שמות כ"א, ד') (נכרית לקמן מפרש בשמעתין מכי יסיר את בנך מאחרי — רש"י)].

(ו) כח"ס ביבמות צו ב: שני אחים תאומים גרים וכן משוחררים כו' היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה לא חולצין ולא מיבמין (דצד ייבום מן האב הוא והני אין להם אב דורע מצרי כהמה — רש"י² והיה כאן כח"ס כספ"ג דקידושין ורבנן כל ולד במעי שפחה וכו'.

ה מ"ת היתה הורתו שלא בקדושה. והאח ה"ז הורתו ולידתו בקדושה. וכאן בשו"ע מדובר שהאח ה"ז היתה הורתו שלא בקדושה, ולכן ציין לברייתא שם — דמייירי שגם האח החי היתה הורתו שלא בקדושה. ומ"ש רבנו: וה"ה כאן כו', נראה שכונתו שהוא הדין כאן — שאביו של האח הוא ישראל, אפי' הואיל והורתו של האח הוא שלא בקדושה, אינו מתחסם אחרי אביו. וביבמות צו ב ה"ז אפ"ל דמייירי שגם האב ה"ז נכרי, לכן כתב רבנו: כח"ס בספ"ג דקידושין כו'. דשם סט א תנן: רבי טרפון אומר יכולין ממזרין לישתר (מפסול דרעם שלא יהו בניהם ממזרים — רש"י) כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד (ואין ממזר דהא וילדה כמות — רש"י) שיחררו נמצא הבן בן חורין (ומותר בלשאלתי — רש"י). ואמרו שם בגמ' — טעם הדבר —: ורבנן כל ולד במעי שפחה כנענית כולד במעי בהמה דמי (שאין מתחסם אחר אביו כלל — רש"י). אלמא שגם באביו ישראל, אמרינן שמאחר שהורתו של הולד שלא בקדושה — וכח"ס כל ולד ב מ"מ שפחה כו' — הולד אינו מתחסם אחר אביו.

(א) כח"ס בר"ס קני' ס"ב [שבן שהוא ע"א פסטר מן החליצה ומן הייבום. וכח"ס סק"ה. וה"ה אח שהוא ע"א נקרא אח זוקק את אשת אחיו ליבום. וע"ל סק"ו].
(ב) עבא"ה"ג סק"ג ש"ב: ומבואר שם בגמ' בנדה דף מ"ב ע"ב. וכונתו להא דאמר' שם שאם הוציא ראשו ה"ל ליד. ומ"ש ראשו ורובו, ר"ל ראשו או רובו וכח"ס כס א — לענין יצא מחותן או מסורס —: הלאש כרוב אברים. ועי' ס' קצ"ד ס"י: אינה טמאה לידה עד שיצא רובו ואם יצא ראשו כולו כאחד ה"ז כרובו.

(ג) רש"י בנדה מג ב ד"ה זוקק ליבום, וז"ל: אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו אבל נולד לאחר מיתת אחיו אינו זוקק דכח' כי ישבו אחים יחדיו (דברים כ"ה, ה').

1 בבא"ה"ג סק"ו כתב: משנה שם (ביבמות) דף כ"ב ע"ב. וזו ס"ס, כי דין זה ליתא שם. ורבנו ציין כאן: "שם". ונראה שהכונתו ליבמות מן שצוין בבא"ה"ג סק"ה. ושם איתא: אשת אחיו שלא ה"ז בעולמו היכא כתיבא ארי' איר אמר קרא כי ישבו אחים יחדיו (דברים כ"ה, ה) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא ה"ז בעולמו. ואפשר שכונת רבנו — בצינו "שם" — לדנה מג ב — שציין רבנו בסיק הקודם סק"ג. דשם תנן: תינוק בן יום אחד כו' זוקק ליבום. וכח"ס רש"י הול' בסק"ג ובגמ' שם מ"א: וכתב כי ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. ובב"י ציין לשתי גמרות אלו. ויתכן שציין באה"ג סק"ז צ"ל על מ"ש המחבר: וכן אם ה"ז לו אח מהשפחה כו'. וזה אמנם במשנה ביבמות דף כ"ב. אבל זה שם בעמוד א כח"ס רבנו בסק"ה, ולא — כח"ס בבא"ה"ג — בעמוד ב. וזה במשנה תנן: הגירות שנתגירו בניה עמה לא חולצין ולא מיבמין אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה וכן שפחה שנשתחררה בניה עמה. והא' שלא ציין רבנו למשנה זו, כי שם מדובר, שהאח

באר הגולה

אם היה מומר כשנשא אחיו (ו) כ ואין לסמוך עליו. הגה: (ח) מיהו אם עבר' וכא'.

כ שם נשם רב
שריה גלון וזוה

הסכים הטור וכ"כ הרמז"ס ולא חולק בה וכ"כ ה"ה שם נשם הרמז"ל ורש"י נשתנה דש"פ וכתב הכ"י שאינו תוה על אשר כתבו
נשם של רב יהודה גלון משום דגוררי דמורר עינים היה לפעמים היו כותבין תלמידין בשמו מה שלא עלה על דעתו אך על תלמידיו
הכותבים כן ועל צעל העיטור שהעתיק דבריהם יש לתמוה למה לא דפסם וכתתם עד חרמה דלון לדברים אלו שורש וענף וכו'.

ביאורי הגר"א

לו ותניא צ"ל הפורשים מדרכי ציבור אין מתעסקין
עמיהם לכ"ד ומ"ש אעפ"י שחטט ישראל הוא היינו דברים
ללא כתיב אחיה כגון גיטין וקידושין וז"ש דלי קדים
קידושין קידושין דוקא ש"י מומר כשקידשה דניש' מפילין
אנל ר"ח ור"ף ור"ש וז"פ פ' דמיתה מפלת וכמ"ש
שם י"ג ח' כרצא שם וכחמים שם ק"ט ח' והר"ם כ' מנעם
אחר ומ"ש צ"ח ק"י ז' אלא מנעה כו' התם (אין) [אין]
כו' משא"כ כאן וזוה ניחא דוקא נשעה שקידשה אנל לפי
מ"ש תוספת שם ד"ה דלדעת' כו' דוקא נארוסה ואף
נכה"ג חלק רש"י וס"ל דגם נכה"ג י"ל דמיתה ניחא לה
כמ"ש נשתנה מהר"ם לדעת רש"י ועב"י ס' ק"מ ותה"ד
ס' (רל"ד) [רכ"ג] ועכ"ז במדרכי והגמ"ר פ' החולין
וכ"י פ' ז' על מתני' הנ"ל מי שי"ל ח' כו'. (ח) מיהו
כו'. (מהר"י) [מהר"י מ"י] דס"ל כדעת הגאונים כמו

דקידושין ורנן כל ודל צמעי שפחה כו': (ז) ואין
לסמוך כו'. דלא תפקין אלא מן השפחה ונכרית ואמרין
שם מ"ז ז' דלי דר' ז' כו' ונכסדרין חטט ישראל אעפ"י
כו' ואף (הכ') [ח"כ] ס"ד שם דמרבין אי לאו משום
ללא תפסי קידושין כמ"ש כ' ז' ומומר תפסי קידושין
כנ"ל ואפי' מומו' וח"ל דניחא' נעניה זקקין כ"ש האי
דניחא' כשירה ואמרין שם ט"ז ז' נכרי שקידש כו'
ואמרין כל הכתמים הנ"ל כו' ח"ז וכבר נזכר הכתוב
העולה על דוחסם היו כו'. והגאונים ס"ל דלאו אחיו
קרינן ז' כיון שהוא מומו' לכל התור' כלה וכמ"ש נע"ז
כ"ז ז' וכ"ש נמומו' לכל התור' כול' דגר' מומומר ל"ל
להכעיס ועתו"ם שם ד"ה אי כו' ומיהו כו' וכמ"ש נשם
ירושלמי' כותלי דקיסרין כו' ולכן אמרו ציבורות מי שיש
לו אח מומו' ולא אמרו כל עיק' ואמרו שם ליורשו ולטמא

ברכת אליהו

אח כל עיקר — דהוי משמע אפילו אח מומר. ואמרו שם
בגמ': מ"מ לאתויי מאי אר"י לאתויי מומר כו'. והוא
דקאי בקדושתיה, והיינו מ"מ בין שגולד מאיסור בין
מהיתר; ולכן לא אמר' שם: לאתויי מומר. ואמרו שם עמוד ב'
בגמ' ואחיו הוא לכל דבר למאי הלכתא ליורשו וליטמא לו
כו'. ובמומר אינו מיטמא לו כדתניא באביל רבתי (מסכת
שמות פ"ב ה"י) [בפנינו בשינוי לשון קצת]: הפורשים מדרכי
ציבור אין מתעסקין עמיהם לכ"ד [וכמ"ש ביר"ד סימן
שמ"ה ס"ה]. ומ"ש לעיל ראי' מ"ש בסנהדרין מד א:
„אע"פ שחטט ישראל הוא", היינו בדברים דלא כתיב אחיה,
כגון גיטין וקידושין. וז"ש ביבמות מז ב הג"ל: דאי קריש
קידושין קידושין. ודוקא שהי' מומר כשקידשה, דנישואין
מפילין את האשה לפני יבם לחלוץ או ליבם, וכיון שהי' אז
מומר אינו זוקק. אבל ר"ח ור"ף ור"ש וז"פ פסקו
דמיתה מפלת. וכמ"ש ביבמות יג א כרצא שם, וכחכמים
שם קט א דס"ל מיתה מפלת. ולשיטה זו אפילו אם בשעת
נישואין לא הי' מומר ובשעת מיתת אחיו הי' מומר אינו
זוקק הואיל ובשעת מיתת אחיו הי' מומר. והר"ם כ' מטעם
אחר, מ"ש בב"ק קי ב: אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה
שחיו תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה.
ומשני: התם אנן סהדי דמינח ניתא לה בכל דהו כר"ל דאמר
ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. משא"כ כאן —
שנפלה לפני מומר — דאנן סהדי דלא ניתא לה להתיבם לו,
כי יעבידה על דת, דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה מעיקרא,
ולכן נפקא בלא חליצה. ולזה נחא דוקא אם הי' מומר בשעה
שקידשה, דאסאק אדעתא, והר"ל כאילו התנה ע"מ שלא
תתיבם לו. אבל לפי מ"ש תוס' שם ד"ה דאדעתיה כו', דוקא
בארוסה שייך למימר לא קדשה עצמה. וח"ל התוס' שם: נראה
דבנפלה מן האירוסין איירי דאי מן הנשואין ודאי מקדשה

(ז) דלא מפיקין ביבמות כב אלא אח מן השפחה ומן
הנכרית [כנ"ל בס"ה], אבל אם הוא מומר, הרי הוא זוקק.
ואמרין שם מז ב — לענין גר —: טבל ועלה הרי הוא
בישראל לכל דבר למאי הלכתא דאי הרי ביה ומקדש בת
ישראל ישראל קרינן ביה וקידושין קידושין. ובפני'
הדרין מד א: חטט ישראל (יהושע ז, י"א) אעפ"י שחטט
ישראל הוא. ואף חייבי בריתות, ס"ד ביבמות, דמרבין
לחליצה, אי לאו משום דלא תפסי קידושין, כמ"ש כ ב.
ומומר תפסי קידושין כנ"ל. ואפילו מומר חייבי לאוין —
דביאתן בעבירה — זוקקין כ"ש האי דביאתן כשרה. ואמרין
שם מז ב: נכרי שקידש בזה"ז חוששין לקדושין שמא
מעשרת השבטים הוא. אלמא אע"ג שהוא עובד ע"ז כנכרי,
קידושין קידושין אם הוא מורע ישראל. ואמרין בגדה
נו ב במשנה: כל הכתמים הבאי מרקס טהורין ר"י מטמא
מפני שהם גרים וטועים. אלמא אע"ג שחטאו ומיררו ישראלים
הם וכתמייהם טמאים לר"י. וכתב אור זרוע בח"א סימן
תר"ה וכבר צווח הפתוח [העולה על רוחם היו לא
תהי' אשר אחם אומרים נהי' כגוים וגו'] (יחזקאל כ', ל"ב).
והגאונים — המתירים באח מומר — ס"ל דלא אחיו קרינן
ביה, כיון שהוא מומר לכל התורה כולה. וכמ"ש בענין כו ב
לענין מומר לד"א להכעיס, דלא קרינן ביה לכל אבידת
אחיד, וכ"ש במומר לכל התורה כול', דגרע ממומר לר"א
להכעיס. ועתו"ם שם ד"ה אני כו', וז"ל: ומיהו מומרים
של עצמיהם להכעיס הן דשבקי התירא ואכלי איסורי ומטמעי
בין העכו"ם כו'. וכמ"ש בשם ירושלמי כותאי דקיסרין
מומר להלוותו ברבית (משום דלא קרינן ביה וחי אחיד
עמך (ויקרא כ"ה, ל"ו) הנאמר ברבית). ולכן אמרו ביבמות
כב א במשנה: מי שיש לו אח מומו' זוקק את אשת אחיו
לייבום ואחיו הוא לכל דבר כו'. ולא אמרו: מי שיש לו

גלג חליצה כי לא ידעה שהיה לה יבם ואחר כך נוד' שיש לה יבם מומר לא תלז (מהר"י)
 מינין סימן (ג') [י"ג] (ט) וי"ל דוקא אם חלץ לה לבסוף (מהרי"ו סי' נ"ד ונניין זלז) ל טו.
 נק היו לה שני יבמים אחד מומר והוא הגדול ואחד קטן והוא ישראל לא תחלוץ אלל מן ישראל
 ואפי' נדיענד לא מהני מן המומ' (כן השיב מהר"ם וכ"כ מהר"י ומהרי"ק) (יא) אלל אם
 הוא אלוס מהני (יב) נדיענד (ריב"ש סימן א') (יג) והמקדש אשה ויש לו אח מומר יכול לקדש
 ולהתנות נתנלי כפול שאם תפול לפני מומר ליבום שלל תהא מקודשת (מהר"י נרי"ן).
 ה (יד) ל אם היה המת מומר אשתו זקוקה לאחיו (והוא הדין זרעו שיש לו מישראלית)

ביאורי הגר"א

(י) היו לה כו'. לדעת הגאונים אין חליצתו כלום
 כנ"ל ולהחמיר שומעין להם: (יא) אבל כו'. עמש"ל
 סי' י"ז סי' נ"ד סי' קי"ט סי' נ"ז (יב) בדיעבד. אלל
 לכתלה חזרין על חליצה המעולה יותר שם:
 (יג) והמקדש כו'. כמ"ש נצ"ק שם אלל מעתה כו' התם
 כו' משא"כ אם מתנה להדיא ועפי' ל"ח סי' נ"ז וסליה:
 (יד) אם היה כו'. כנ"ל דקדושו קידושין ג"כ דלא (כר')

שהלריך נסי' י"ז וכ' דלף המחמירים אינו אלל מומר
 צעלמל ונכה"ג מורו ואף רש"י וסיעתו' אי הוי שמיע להו
 טעמיה גאונים ומהר"ם ה"ה הדר צ"י ע"ש:
 (ט) וי"א כו'. דס"ל כדעת הש"ע אלל נדכה"ג אף
 דחמירין תלז אינו אלל מורנצן ונשל סופרים הלך אחר
 המיקל כמ"ש צפ"ק דע"ז ונר"פ החולץ ל"ז א' כיון
 דלא אפשר כו' ר"ל שלל תלז מעעלה ה"ה כלן:

ברכת אליהו

וא' מטהר א' אוסר וא' מתיר כו' בשל סופרים הלך אחר
 המיקל. ובר"פ החולץ יבמות לו א — גבי מת בתוך ל' יום
 ועמדה ונתקדשה אם אשת כהן היא אינה חולצת — אמרינן
 הטעם "כיון דלא אפשר עבדינן כרבנן". ר"ל שלא תצא מבטלה.
 וה"ה כאן לא תצא מבטלה שסומכים על דברי האומרים
 שמומר אינו זוקק.

(י) דלדעת הגאונים אין חליצתו של המומר כלום, כנ"ל
 בסק"ז, ולהחמיר שומעין להם — שלא מועילה חליצת המומר.
 (יא) עמש"ל סי' י"ז סי' נ"ד ומש"ש סק"ג, וביד"ד סי' קי"ט
 סי' נ"ב ומש"ש ס"ק כ"ג, כ"ו, דאנוס הו' כישראל גמור.
 (יב) אבל לכתלה חזרין על החליצה המעולה יותר ויחלוץ
 האח השני שאינו מומר אנוס. (ריב"ש סימן א').
 (יג) כמ"ש בב"ב קי ב'. אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה
 שחין תיפוק בלא חליצא דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה.
 ומשני: ה"ה אנו סהדי דמינת ניהא לה בכל דהו כו'. משא"כ
 אם מתנה להדיא. ועיין סי' ל"ח סי' כ"ב [שאר משפטי התנאים,
 וגם בדיננו — נוסף לכפילת התנאי — צריך שיהי' כמשפטי
 התנאים, כמ"ש כאן בט"ז סק"א]. ועיין שם סק"ה ל"ה.
 (יד) כנ"ל בסק"ז, דקידושו קידושין ג"כ, דלא כר"י גאון,

נפשה כדי שתהא נשואה לבעלה דמשום אחר מיתת בעלה
 לא מסקא אנפשה מלהיות נשואה אלא מן האירוסין
 איירי דמקדשין אין לה שום טובה כו' עכ"ל. ואף ככה"ג
 חלק רש"י וס"ל דגם ככה"ג י"ל דמינת ניהא לה כמ"ש
 בתשובת מהר"ם הנ"ל לדעת רש"י. ועבי' סי' קי"ט וזה"ל
 סי' רכ"ג [ושם הביאו תשובת מהר"ם ודעת רש"י]. ועבי'
 במרדכי ביבמות פרק החולץ סימ' כ"ח, כ"ט, ל' ובהגמ"ד
 שם סימן ק"ז ונ"י שם פרק ב' כב א על מתני' הנ"ל: מי
 שיש לו אח כו'.³

(ח) מהר"י מינץ. דס"ל כדעת הגאונים הנ"ל בסק"ז,
 שמותרת בלא חליצה, כמו שהאריך שם בסימן י"ב. וכ' דאף
 המחמירים — החולקים על הגאונים — אינו אלא חומרא
 בעלמא, וככה"ג — ושכבר נשאת לאחר — מורד שלא תצא.
 ואף רש"י הנ"ל בסק"ז וסיעתיה, אי הוי שמיע להו טעמיה
 דגאונים ומהר"ם הנ"ל, ה"ה הדר ביה ע"ש.

(ט) דס"ל כדעת הש"ע שזקוקה לחליצה, אלא דכה"ג —
 שנשאת בלא חליצה ואח"כ חלץ לה — אף דלולא שהי' מומר
 אמרינן תצא, זה אינו אלא מדרבנן, וכשל סופרים הלך
 אחר המיקל, כמ"ש בפ"ק דע"ז ז א: היו שנים א' מטמא

3 תשובת מהר"ם הובאה גם בתשוב' הגה"מ דשייכי להלכות
 אישות סימן כ"ט. ועיין גם ברשב"א וריטב"א ומאירי ביבמות
 כב ובאוצ"ג תשובות סימן ע"ח. ועמש"ל רבנו שמומר לא
 נקרא אח לענין יבום מהא שלא נקרא אח לענין שאר מצות, כתב
 בתרומת הדשן סימן רכ"ג הנ"ל שיש לחלק בין אחיה הנאמר
 לענין יבום לבין אחיה הנאמר בשאר מצות. דאחיה הנאמר בשאר
 מצות, לאו באחין גמורים איירי, אלא כלומר ג"כ נקרא אחיו
 אחים בתורה ובמצות, ולכן מומר — שכפר בעיקר ויצא מן
 הכלל — פורק ממנו אחיה זאת, ותו לא נקרא אחיו. אבל אחיה
 הנאמר גבי זיקה ויבום, אינו ר"ל — בתורה ומצות, אלא אחיו
 מעצמו ובשרו שוללדו מאיש אחד, לכן מומר ג"כ נקרא אחיו
 לענין זה. ומומר נמי אעפ"י שנשתמד, לא פסקו תולדותיו, והלא
 הוא ואחיו המת נולדו מאיש אחד, דעשיו נמי ישראל מומר הי'
 ואעפ"י משתבח דהתורה קראתו אח לעיקב בכמה דוכתי, והיינו
 משום דבני איש אחד היו. ובר"ת ח"ט אהע"ז ח"ב סע"ד כ'
 על דברי תה"י: וקושיא גדולה ועצומה היא וצריכה נגר. וע"ז

מש"ש בזה, ושם סימן פ"ח תירץ קושיא זו ע"ש. וע"ז בתה"ד
 שם מ"ש על מש"ל שאם נישואין מפליק דוקא שהי' מומר
 כשקדשה אינו זוקק, אבל אם לא הי' מומר בשעה שקדשה
 זוקק, וע"ז הקשה שם דאפילו למ"ד נישואין מפליק, לענין זה
 אולינן בתר מיתה, כמו לענין צרת ערוה, עיישה"ט. וגם בחזו"א
 סימן קי"ח סק"א הקשה כן, וע"ש בכל הסימן מ"ש על הדעות
 הנ"ל בענין מומר. ועיין בכה"ג כאן ובסימן קי"ט בהגב"ה,
 ובשאלת יעקב ח"א סכ"ט, וכאן גאבני מילואים ופ"ה, ולעיל
 סימן מ"ד ס"ט ושם בביאורי הגר"א ובהערות 5, 7, ובשדי חמד
 כללים מערכת הא"ף סימן ת"ג (הוצ' ב"ב תשכ"ג כרך א עמוד
 101) ושם במאת השדה סימן ד' (שם עמוד 188).
 4 שם נפסק: שהמקדש על תנאי ובעל או כנס סתם הי' צריכה
 גט אע"פ שלא נתקיים התנאי שמה ביטל התנאי כשבעל או
 כנס. ונראה שרבנו סובר, שגם בדיננו היא צריכה להתנות
 גם בשעת ביאה. ועמ"ש בב"ש סק"ו ופ"ה סק"ט וערוך השלחן
 סעי' י"ג-י"ז.

באר הגולה מ (צ"י וד"ע). ו לא היה מוחזק באחים נ ואמר יש לי אחים אינו נאמן
 מ מחמיר דרז יסודו (טו) בא אחד ואמר אני אחיו אינו נאמן (טז) ס ואפילו עד אחד ע לו (יז) קרוב
 וכו' שם דף ט"ז מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציא מחזקתה. ז (יח) ס היה מוחזק
 ע"ז ושכנר כתב כן מה"ר קולון גבורש פ"ה. ג משם קדושין דף ס"ד ע"ל וכדמפרש לה א"י שם.
 ע סם טור בשם הרמב"ם ס והר"ף והר"ס וכו' הרמב"ן ושכן מוכח הסוגיא ד"ס נוחלין (דף קל"ד
 ע"ג) דמשמע שם דוקא זה בני נאמן לומר במקום שהזקוק דלית ליה אחי שלימי סותר לגמרי החזקה אלל לסתור לגמרי החזקה ולומר

ביאורי הגר"א

משום דהכחשה דמיא ונדנר דה"ל לידע כמ"ש תוס' שם ובידושין ס"ה ז' ד"ה נטולא כו' (ע"ז) [ע"ש] וכלן ג"כ לתחוק היתירא כיון דלא מוחזק לן וערש"י שם ס"ד ח' סוף העמוד ד"ה חמר יש לי כו' (יז) או קרובים כ"ל. ז"ש: (יח) היה כו'. דלא כמ"ש גמ' דקידושין שם דשינויא דשני א"י שינויא דהיקא להעמיד המתני' כר"ג וליתא אלל דגם ברייתא מיירי דלא הוזק בלתי ור"ל מ"ש נ"ב קל"ד ח' הסוגיא זה בני נאמן לע"ה דהזק בלתי ח' דוקא זה בני דלא נזרע לחזקה אלל א"ל אחים לא ושם קל"ה ח' הסוגיא דהוס מוחזק

[כר"י] גלון כמ"ש צ"י שם ונמרדכי (טו) בא אחד כו'. כמ"ש בעובדל דמרי צר איסק וה"ה לענין איסורא ונ"ב שם זה אחי כו' ונ' דקאמר הוא ג"כ אחי הוא אחיו מדפריך גמ' קל"ה ח' ואידך מאי קאמרי כו' ול"פ אריש דקאמר ויטול כו' וקאמר אינו נאמן אף ליינוס (טז) ואפילו ע"א כו'. כמ"ש צ"י ס' קכ"ז ס"ג ע"ל ח' אלל לא להחמיר וכמ"ש הר"ש צ"פ הניזקין ס"ה מ"ש שם טהרות שעייתי עמך ביום פלוני כו' ואפילו לרנא שם דוקא משום שהיו צידו תחלה אלל אחר אינו נאמן כלומר כמ"ש תוס' שם ד"ה חמר ודוקא בשותק

ברכת אליהו

שנטמא הסהרות — כמ"ש תוס' שם ב"ה אמר, ז"ל .... אבל אחר לא מהימן אי מכושיו או אומר איני ידע כו'. ודוקא בשותקים הבעלים, נאמן ואחר לומר שנטמא, משום דשתיקת הבעלים כהודאה דמיא, וכדבר דהו"ל לבעלים לידע, כמ"ש תוס' שם ובידושין פה ב י"ה נטמא כו' ע"ש. וכאן ג"כ אתחוק היתירא, כיון דלא מוחזק לן באחים. וערש"י שם פה א סוף העמוד ד"ה אמר יש לי אחים, ח"ל: לאו כל כמיניה דמפקינן לה מחזקה. ושם מיירי דלא מוחזק לן באחי. אלמלא שגם בכה"ג — שלא הוזק באחים — הוי כהוזק שאין לו אחים, והוי אתחוק היתירא שאינה זקוקה ליבום.⁵

(יז) או קרובים — כ"ל. — כ"ש סק"ה.
 (יח) תנן בקידושין סד א: מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן, יש לי אחים אינו נאמן. ובגמ' שם: גימא מתני' דלא כרבי נתן, דתניא בשעת קידושין אמר יש לו בנים, בשעת מיתה אמר אין לו בנים, בשעת קידושין אמר אין לו אחים, בשעת מיתה אמר יש לו אחים, נאמן להחמיר ואין נאמן לאסור, דבר רבי, רבי נתן ואמר אף נאמן לאסור כו' אלא אמר אביי מתני' דלא מוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני כו' ברייתא דמחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני, דאמרין מה לי לשקר, מאי קאמר למיפטר מיהבם, מצי אמר פטורא לך בגיטא, רבי סבר מה לי לשקר בי עדים דמו ואתו עדים עקרי חזקה, ור"ג סבר מה לי לשקר כי חזקה דמי לא אתי חזקה ועקרה חזקה לגמרי. ולפי סוגיא זו יצא, דלרבי — שהלכה כוותיה דקיי"ל הלכה כרבי מחברו [ועמ"ש בס"מ קנ"ו ס"ז] — אפילו במחזק לן באחי, נאמן לומר אין לי אחים. דברבי המחבר — שפסק שאינו נאמן — הם כדבר הפוסקים דלא כמ"ש בגמ' דקידושין שם. משום דשינויא דשני אביי, שינויא דהיקא הוא — להעמיד המתני' כ"ל, וליתא, אלא דגם ברייתא מיירי דלא הוזק באחי, אבל אם הוזק באחי, אינו נאמן לומר אין לי אחים. וראי' ממ"ש

כמ"ש בניי ביבמות כב א ובמרדכי שם סכ"ט, תג"ל בסק"ז. [ושם ושם הביאו דברי ר"י גלון: ואם ה' בעלה מומר לעכ"ה ירשבה תחתיו באונס וזמא במומרות בלא בנים אינה זקוקה ליבום דהא לאו אחיו הוא ואינה זקוקה לחליצה. וחז"י ומרדכי מחמירים בזה. ועסק"ן].

(טו) כמ"ש בכתובות כו ב בעובדל דמרי בר איסק: אתא ליה אחא מב"י תחאה א"ל פלוג לי בנכסי דאבא כו' א"ל זיל אייתי סהדי דאתהה את כו'. אלמא שאינו נאמן לומר אני אחיו לענין ירשה, והיה לענין איסורא שאינו נאמן להוציא מחזקת היתר. ובכ"פ קל"ד א תנן: זה אחי אינו נאמן ויטול עמו בחלקו. ומ' ואידך מאי קאמרי כו' אלא דקא אמרי לאו אחינו הוא אימא סיפא נפלו לו נכסים ממקום אחר ירשו אחיו עמו הא אמרי ליה לאו אחינא הוא ולא פריך ארישא — דקאמר ויטול עמו בחלקו, אמאי הא קאמר שאינו אחיו, ואמאי יטול עמו בחלקו. [אע"כ מוכח דמיירי דקאמר שהוא אחיו, וע"ז קאמר במתני': אינו נאמן אף לייבום. דשם ברישא תנן: האומר זה בני נאמן. ואמר שם בגמ', שזה גם לענין יבום, אי"כ מ"ש בס"פ "אינו נאמן" הוא גם לענין יבום. ועיין בתוספות המיוחסות לרמב"ן ס' קי"ז].

(טז) כמ"ש צ"י ח' קכ"ז ס"ג: ע"ש נאמן באיסורים להתיר אבל לא להחמיר. [ועמ"ש סק"ה]. וכמ"ש הרא"ש בגיטין פ' הניזקין מ"ה, ממ"ש נד ב: ת"ר ה' עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמא כו' נאמן אבל א"ל טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמא כו' אינו נאמן. ומקשינן. מ"ש רישא ומ"ש סיפא. ותריצין: אמר אביי כל שבידו נאמן, רבא אמר כגון דאשכחיה ולא א"ל ולא מידי ולבתר הכי אשכחיה וא"ל. הרי דלאביי רק כל שבידו נאמן, אבל אם אינו בידו אינו נאמן. ואפילו לרבא שם, דוקא משום שהי' בידו תחלה נאמן, אבל אחר אינו נאמן — באומר

באחים ואמר בשעת מיתתו אין לי אחים אינו נאמן (יט) וכן אם אמר על מי שהוחזק אחיו אין זה אחי ו אינו נאמן. ח ק לא היה מוחזק באחים ויצא קול שיש עדי' שיעידו שיש לו אחים והעדים במדינה אחרת אפי' אמר הוא בשעת מיתתו אין לי אח ה"ז חוששת ותמתין עד שיבואו עדים שאמרו וישאלו. ט ר אשה שאין לבעלה בן ולא אח וחמות' וחמיה במדינת הים ומת בעלה מותרת לינשא ולא חיישין ש שמא ילד' חמותה זכר והיא זקוקה לו אבל אם יצאתה חמותה מכאן מעוברת ת חוששין שמא ילדה זכר והיא זקוקה לו. י (כ) אשה שמת בעלה והיה לו בן במדינ' הים ה"ז מותרת לזר ואין חוששין שמא מת הבן אלא העמד אותה על חזקתה (כא) יבם לסור לדור עם חלוצתו אם לא יבם יבם כולו האי לא חיישין שמא נתעברה וילדה זכר היה. ת שם נמשנה וכת' ק. א רמז'ם שם נפ"ג וזיניתו לעיל בסמ"ק ק"ו סעיף (ג'י')

ביאורי הגר"א

כו' חוש לה אלמנה אפי' לקלח חיישין כ"ש לחזקה ונפיק שם ונפרט' דינמות איבעי להו אי חתי מ"ל לשקר ומרע לחזקה ולא איפשיטא: (יט) וכן אם כו'. כח"ש לעיל ממ"ש זה בני דוקא הא חזר אין זה חתי לא: (כ) אשה כו'. חח"ש נפסטי' מת נבעלי וחח"ש בני נאמנת ונכס"ל סי' קנ"ו סי': (כא) יבם כו'. ירושלמי פ' הארק הלכה י"א המנשא את אשתו לא תדור

ברכת אליהו

בכ"ב קל א במשנה: האומר זה בני נאמן. ובגמ' שם עמוד ב אמרין דלפטור את אשתו מן היבום איצטריכא ליה אפי' דהחזק באחי, ומ' דדוקא לומר זה בני הוא נאמן דלא מרע לחזקה לגמרי, אבל לסתור לגמרי ולומר אין לי אחים לא נאמן. ושם קלה א: ההוא דהוה מוחזק לן דלית ליה אחי ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי כו' א"ל אביי הא אמרי דאיכא עדים במה"י ידיעי דאית ליה אחי כו'. ומסקינן: א"ל רבא לר"ג בר אמי חושש לה (כאביי ולא תנשא בלא חליצה — רשב"ם). אלמא אפי' לקלא דאית ליה אחי חיישין, כ"ש לחזקה. ובפ"ק שם ו א וברפ"ק דיבמות קטו א איבעי' להו אי חתי מ"ל לשקר ומרע לחזקה ולא איפשיטא. וזה דלא כסוגיא דקידושין — אליבא דרבי — דמ"ל לשקר עוקרת החזקה לגמרי. (יט) כמ"ש לעיל בסק"ח, ממ"ש בכ"ב קלר א: האומר זה בני

6 מ"ש רבנו "שם" כוננו לדברי תשובת הרשב"א ח"א סימן ר"ט. וז"ל הרשב"א: זכיון דמייתי הכא חולץ ליבמתו לומר שאף על פי שעשה בה מאמר איכא [צ"ל: אינה] כנשואה וקאמר דארוסה שביהודה הרי היא כנשואה משום דגייסי אהרדי ששבע נמי לכאורה דחולץ דכותה דכל דלא גייסי הרי היא כארוסה ואי גייסי כנשואה שביהודה הרי היא כנשואה, עכ"ל. ועיין בשו"ת מהר"ם מפדואה סימן ט"ז שכתב על דברי הרשב"א: ולולי שהור"ח חכם הייתי אומר להביא מן הירושלמי ההפך כו' עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם לובלין סימן קל"א הביא דברי מהר"ם מפדואה, וכתב עי': וכלל דבריו (של המהר"ם מפדואה) שהוא מפרש שהירושלמי מיידי בדגייסי ור"ל דמאמר אינו קונה קנין גמור דאפי' כארוסה אינה דארוסה קונה קנין. גמור ר"ל היא א"א מן התורה משא"כ במאמר דהוא מדרבנן לכך אפילו אי גייסי אהרדי וגם עשה בה מאמר אינם באיסור זה ולא גזרו כי אם באותן שהיו להם פעם אחת אישות יחד מדאורייתא דנתקריבו יחד בדעותיהם אבל

באר הגולה
אין לי אחים אינו
נאמן.
צ שם נפס.
ק עובדל צ"ג דף
קל"ה ע"א וכנאמר
לני לרנ יוסף וכו'
שם וכדעת המפרשים
דלא צנין קול מוחזק
צ"ג.
ר ממשנה יבמות דף
ק"ח ע"א.

א רמז'ם שם נפ"ג וזיניתו לעיל בסמ"ק ק"ו

נאמן. דוקא בכה"ג — דלא מרע לחזקה, הא אמר אין זה אחי — דמרע לחזקה — לא נאמן.
(כ) ממ"ש בספ"ק דיבמות קיח ב במשנה האשה שהלכה היא ובעלה למה"י ובנה עמהם ובאת ואמרה מת בעלי ואחייב מת בני נאמנת, ובמש"ל סימן קנ"ז מי סקל"א.
(כא) ירושלמי בגיטין פרק חזורק הי"א [בפנינו: ה"ט] המנשא את אשתו לא תדור עמו לא כאותו חצר ולא כאותו המקום אם היתה החצר של אשה האיש מפנה של איש האשה מפנה של שניהם מי מפנה מפני מי האשה מפנה מפני האיש ואם יכולים הם זה פותח לכאן וזה פותח לכאן כד"א בזמן שנשאו זה לא נשאו לא. ובכהנא אפילו לא נשאו והארוסה שביהודה כנשואה היא. החולץ ליבמתו אעפ"י שעשה בה מאמר ח"ו לא יפנה שאין מאמר קונה קנין גמור. ע"כ דברי הירושלמי. מי' דהיא כארוסה, דקאמר שאינה כנשואה. — שם ".

במעשה מאמר אין בו כ"כ קירוב דעת מאחר שאינם קידושין גמורים. זה העולה מתמצית דבריו וכו' עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם מפדואה הנ"ל סי' : והנה ע"כ בסלה דעתי אצל דעת הגאון (הרשב"א) וכו' עכ"ל. וגם בשו"ת מהר"ם לובלין הנ"ל הקשה על הרשב"א. וז"ל : ועוד דמנ"ל למידק דכיון דמייתי חולץ להכא הו"ל חולץ דכותה דאפילו בלא עשה מאמר כל היכי דלא גייסי הו"ל כארוסה ואי גייסי כארוסה שביהודה הרי היא כנשואה דלמא לא מייתי ליה לחולץ הכא אלא לומר שאע"פ שעשה בה מאמר אינה כנשואה אלא שע"י המאמר נעשית כארוסה משום שע"י המאמר נעשה ביניהם צד קירוב אישות כמו בארוסה דעלמא ולכן אי גייסי כארוסה שביהודה הוי כנשואה אבל לעולם אימא לך דחולץ דעלמא שלא עשה ביבמתו מאמר ולא ה"י בדעתו מעולם לכונסה ולא ה"י ביניהם שום קירוב כמו אישות אפי' היכי דגייסי אהרדי לא הוי כנשואה כו' עכ"ל. ועיין בכהנ"ב הגב"י סי' קי"ט ובאן בבאה"ש סק"י ופ"ת סקט"ז.

באר הגולה

א ונשנה ימות דף
 קי"ד ע"ב
 ב ונשנה שם דף
 קי"ח ע"ב וכתב
 הרמ"ם בפ"ג מהל'
 יבום הוהיל וכו' וכו'
 לומר ללוי שחלף יסוף
 קל צענייה.
 ג שם נמשנה וכתב
 הרמ"ם שחל עיניו
 נתן פה שלל האמינו
 ע"ל חלל חשום
 הסרת ענוה.
 ד שם נמשנה.
 ה שם נמשנה.
 ו כנ"ל וכן הוא
 בטור וברמב"ם פירוש
 פירוש שכלכו חלל
 זרע וכלל יבם.
 ז טור נשם הרמ"ם

כמו ארום וארוסתו (תש"ו הרשנ"א סימן ר"ט) (כב) ודוקא לאחר שחלץ חלל קודם שחלץ
 (כג) שרי (מהר"ם פדוואה סימן (י' [י"ז]).

קנח באיזה אופן אשה נאמנת להתייבם ואם עד אחד נאמן. ובר' סעיפים

א א כשם שהאשה נאמנת לומר מת בעלי שתנשא כך נאמנת לומר מת בעלי
 שתתייבם (א) והיבם נכנס לנחלה על פיה ב אבל אינה נאמנת לומר מת יבמי
 שתנשא לשוק ג ואין האיש נאמן לומר מת אחי ואייבם את אשתו ד לפיכך
 הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי או מת
 יבמי ואח"כ מת בעלי אינה נאמנת. ב ה הלכה היא ובעל' למדינ' הים (לנדו)
 ובאה ואמר' ניתן לי יבם ומת בין שאמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי בין שאמרה
 מת יבמי ואח"כ מת בעלי נאמנת. ג (ב) ז נאמן עד א' להעיד ליבמה שמת
 בעלה ומתייבמ' על פיו ה או שמת יבמה שתנשא לשוק (א) או לומר מת בעלך
 ואח"כ מת בנך ט ואפי' עכד או שפחה או אשה או עכו"ם מסיח ל"ת או עד
 מפי עד נאמן להעיד במית' היבם כמו שנאמן במיתת הבעל ודין עדות זו כדין
 אותו עדות לענין עדים המכחישים זה את זה במיתת היבם ולכל דבר. הסג: (ד) וי"ל

נפ"ג ונשם הר"ף וכדפשט רב ששט שם דף ל"ג ע"ב. ח כדפשט רב ששט ללישנא ליכא דאחרי וכדפשט רבא שם וכת"ס הר"ף נשם
 רשומת' אע"ג דדיקין להא דרב ששט ולחל דרבא דף דחיתא ללוי דמכחי פיסא וכו' וכ"כ הרשנ"א והר"ם והר"ט. ט פשוט הוא

ביאורי הגר"א

קנח (א) והיבם כו'. שם קי"ז א': (ב) נאמן
 כו'. ענה"ג ושם ל"ד כו': (ג) או לומר כו'.
 כמ"ש רב ששט שם ודע"ג דדחי שם דחויא הוא כמ"ש
 הר"ף שם: (ד) וי"א כו'. דס"ל ה' דדחי שם דברי
 רב ששט ורצ' דחויא מועילא הוא וערל"ש שם:

ברכת אליהו

ששת שע"א נאמן. ועבא"ה [סק"ז שכתב: וכדפשט רב
 ששת כו'. אולם עיין בסק"ד שהרא"ש סובר שנדחו דברי
 רב ששת. ואפ"ה בדיננו גם הרא"ש סובר שע"א נאמן, משום
 דשם בגמ' איתא: ואיכא דאמי' הא לא תיבעי לך דאפי' איהי
 נמי מהימנא כו'. וכיון דללישנא אחרינא לא היתה כלל בעיא
 כזה, ופשיטא להו דמהימן, פסקינו כן — שע"א נאמן.
 (א) ביבמות צג ב אמרינן ללישנא בתרא דבעו מיניה מרב
 ששת אם ע"א נאמן להתיר יבמה לשוק ושם צד ב פשיט
 ר"ש שנאמן. וז"ל הגמ': א"ל ר"ש תניתיה אמרו לה מת
 בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת ואח"כ א"ל חילוף היו הדברים
 תצא כו' אלא לאו ש"מ חד ושעמא דאחו בי תרי אכחשה
 הלא"ה מהימן. ומי"ש המחבר או לומר כו', הוא כמ"ש רב ששת
 שם. ואע"ג דבגמ' דחי שם דברי רב ששת, אפ"ה הלכה כדברי,
 דרך דחויא הוא, ולאו דסמכא נינהו, כמ"ש הר"ף שם.¹
 (ד) בסק"ג הבאנו סוגיא דגמ' ביבמות צג ב ורצ' א, שר"ש
 פשט שע"א נאמן, וכן פשט שם רבא. ובגמ' שם דחו דברי

(כב) כ"מ בירושלמי דגיטין פרק הורק הנ"ל בסק"א: החולץ
 כו'. משמע דוקא לאחר שחלץ, אמור אם לבו גס בו. ובגמ'
 דיבמות קב ב: יבמה שהגדילה בין האחין כו', מ' שמותר
 לה להתגדל בין האחין.

(כג) ר"ל דלא חיישינן שמא יבא עליה, דאף אם יבא עליה,
 שמא יבוא לשם מזוה. וכי"ש למסקים דמסקו בחכמים [ביבמות]
 לט ב. דתניא שם: אבא שאל אומר הכונס את יבמתו לשם
 גוי ולשום אישות ולשום דבר אחר כאילו פוגע בערוה וקרוב
 אני בעיני להיות הולד ממזר וחכ"א יבמה יבא עליה (דברים
 כה, ה') מכל מקום כו'. וע"ל סי' קס"א ס"א ומש"ש].

(א) ביבמות קיד ב תנן: האשה שהלכה היא ובעלה למה"י
 כו' ובאה ואמרה כו' מת בעלי תתייבם. ושם ק"ז א: אמר
 רב חסדא נתייבמה יבמה נכנס לנחלה על פיה כו' יקום על
 שם אחיו (דברים כ"ה, ו') אמר רחמנא אחרי קם.

(ב) ביבמות צג ב: בעו מיניה מרב ששת עד אחד ביבמה
 (מעיד שמת בעלה כדי שתתייבם — רש"י) מהו. ופשיט רב

הם לא כדברי הרא"ש, אלא שגם ככה"ג קמבעיא ליה, ופסקינו
 שע"א נאמן כמ"ש רב ששת בגמ' שם. ועיין מ"ש על דברי הרא"ש
 ביש"ש שם סכ"ה ובק"נ שם אות פ' ובתפארת שמואל אות א'
 ובאן בפרישה סק"א ובית מאיר תורן השלחן ס"ב.

1 גם בבא"ה סק"ח כ': כדפשט רב ששת כו'. אלא שבבא"ה
 כ' זאת על מ"ש המחבר: או שמת יבמה שתנשא לשוק. ורבונו
 הוסיף לציין זאת גם על מ"ש המחבר: או לומר מת בעלך ואח"כ
 מת בנך. כי כדא"ש ביבמות פ"י ס"ד כ' דבמת בעלך ואח"כ מת
 בנך פשיטא ליה דע"א לא מהימן, ועי' כ' רבנו שדברי המחבר

באר הגולה

ד (ה) • חמש נשים

ואין עד אחד נאמן לומר שמת יצמה להסירה לעלמא *

שאנינם מעידות זו לזו שמת בעלה כך אינם מעידות שמת יבמה. ה כ שתי יבמות שבאו ממדינת הים זו אומרת מת בעלה וזו אומרת מת בעלה זו אסורה מפני בעלה של זו וזו אסורה מפני בעלה של זו שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה כמו שנתבאר ל' היה (ו) לאחת מהן עד שמת בעלה זו שיש לה עד אסורה מפני יבמה וזו שאין לה עד מותרת שהרי העיד העד שמת יבמה והיא נאמנת לומר שמת בעלה מ' היו לזו בנים ולזו אין בנים ולשתים אין עדים זו שאין לה בנים אסורה וזו שיש לה בנים מותרת. ו (ז) נ לא היו להם לא עדים ולא בנים והיו כאן יבם או יבמים ויבמו אותם ומתו גם הם בלא בנים ואין להם אחים אחרים • אסורות להנשא לזר כמו שהיו בתחיל' (ח) ע אבל אם הניחו אלו בנים פ או שגשרו' בגט מותרות להנש' לזר.

מ שם נמסרה. ג מנזרח גרים הס' שהלכה נאמנת לומר מת בעלי שתינים. ס שם נמסרה. * פירוש זה מפני בעלה ראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו שאלמנות הן חלל עמון שמתו בעליה כדי להתייבם חלל לא להשגא לשוק ולכן ואין היצמות מועדות זו לזו. ע ה"ה שם ושכן נמסר מפירש' וכו' הס' והשגא אין אחת זקוקה לעדות חבירה שאפילו היה בעל חבירה קיים היתה אסורה להתייבם כיון שיש לה בנים מחיו. פ טור והרמב"ם שם נמסר הס' היה גרושה אחיו.

ברכת אליהו

(ה) חמש כו'. כן מנזרח נמסר' שם קייט' ב' וערש' שם ד"ה זו אסורה כו' וכמ"ס נס"ה: (ו) לא' מהן עד. כשיטתו נס"ה דעד אחד נאמן: (ז) לא היו כו'.

ביאורי הגר"א

דכאן מיירי שיש שני עדים. ומ"ש המחבר: ה' לאחת מהן עד שמת בעלה כו' והיינו שהי' עד אחד, זה כשיטתו בס"ג דעד אחד נאמן. [ועב"ש סק"ד והערה 2 בסק"ה]. (ז) ביבמות קט' ב במתני': נתייבמו (שהי' להם כאן שני יבמין. ונתייבמו כו' וארישא קאי שאין להם לא עדים ולא בנים — רש"י) ומתו היבמין אסורות להנשא. [ובבבא"ג סק"ס ציין למשנה זו על דברי המחבר: ומתני' כו', והציין למשנה זו צ"ל כאן בהתחלת הסעיף]. (ח) בבבא"ג סק"ע כ' שכן משמע מפירש"י. וערש' ביבמות קט' ב בד"ה ומתו כו', וז"ל — על המשנה הנ"ל בסק"ז — אבל עכשיו כשנישאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לזו ואין יבמות מעידות זו על זו צד היתר, עכ"ל. משא"כ בה"ג — שאין עדותה של זו מועיל לזו, שהרי עכשיו אין אחת מהן, זקוקה לעדות חבירתה, שאפילו אם הי' בעל חבירתה קיים היתה אסורה להתייבם לו, כיון שיש לה בנים מאחיו, או מפני שהיא גרושה אחיו.

ר"ש ורבא. וטעם המוסקים שצ"א אינו נאמן, דפ"ל הא דדחי דברי רב ששת ורבא, דיהויא מעליא הוא. וערא"ש שם [פ'] ס"ד שהחמיר בזה. וכ' שם שבמה שדחתה הגמ' ראיית רב ששת ללישנא אחרינא נדחתה נמי ראיית רב ששת דפשיט ללישנא קמא שצ"א נאמן שתתייבם על פיו אלא דלא חשש בעל הש"ס להאריך משום לישנא אחרינא דפשיטא להו דמהימן ע"א להתייבם שם פיו. וערש' בסק"ב]. (ה) כן מוכרח במתני' שם קט' ב. וערש' שם ד"ה זו אסורה כו', וז"ל: שאין יבמה מעידה על חבירתה שהיא אחת מחמש נשים שאין נאמנות להעידה. וכמ"ס נס"ה: שתי יבמות כו' שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה כו'.² (ו) המקור לדין זה הוא במשנה ביבמות קט' ב: לזו עדים (שמת בעלה — רש"י) ולזו אין עדים את שיש לה עדים אסורה (לינשא מפני יבמה דשמא חי הוא — רש"י) ואת שאין לה עדים מותרת (לשוק דהא אמרה שהוא מת ובשביל יבמה נמי לא חישינן שהרי יש עדים שמת — רש"י). ולסוברים שצ"א אינו נאמן ביבמה להתירה לעלמא, צ"ל

ולא מהני בזה עדות אשה [אף כשאניה מהחמש נשים שאינן מעידות]. ולכן ציין רבנו למתני' שם קט' ב. דהנן שם: שתי יבמות זו אומרת מת בעלי וזו אומרת מת בעלי זו אסורה מפני בעלה של זו וזו אסורה מפני בעלה של זו. ולסוברים שצ"א אינו נאמן ביבמה להתירה לעלמא, צ"ל כמ"ס הבי"ש בסק"ד, וז"ל: ואלי' להרא"ש כו' תיפוק ליה צ"א אינו נאמן וצ"ל דה"ל רואל ונאמני על עצמה דמת בעלה נאמנת על חבירתה כמ"ל דא"י להעיד על הצדק, עכ"ל. אולם עיין בישועות יעקב פירוש הארוך סק"ו שהשיג על הבי"ש, וז"ל: ומשמע מדבריו (של הבי"ש) דבע"א כה"ג מהני היינו כשמעיד לאשה אחת שמת בעלה והוא היבם של אשה אחרת וזה אינו נכון ודעת הרא"ש לא משמע כן כו' אמנם נראה דהש"ס לא רצה לפשוט מכאן דאמרין וידיק

2 בבבא"ג סק"י ציין למשנה ביבמות קט' א. וגם בב"י כתב המקור לדין זה ממשנה זו, וז"ל: כן משמע בפשיטות במשנה פ' האשה שלום (דף ק"ו) דבית דקדני האשה שהלכה היא ובעלה למדה"י ובאה ואמרה מת בעלי תינשא מת בעלי תתייבם קתני הכל נאמנים להעידה חוץ מחמותה ובת חמותה ויבמתה ובת בעלה, עכ"ל. אולם לפי שיטת ה"א שהביא בהגב' בסעיף ג—שצ"א אינו נאמן לומר שמת יבמה להתירה לעלמא, ע"כ האי משנה — דהכל נאמנים כו' — לא קאי על עדות שמת יבמה להתירה לעלמא, שהרי אפילו בעד אחד כשר לא סגי ובעינן שני עדים, ואין לומר דמיירי שיש עוד עד עמה [כמ"ס בב"ש סק"ד על הדין המוזכר בסעיף ה': הי' לאחת מהן כו', וע"ש בביאורי הגר"א סק"ו], שהרי אם צריך שני עדים, בעינן שיהי' שני עדים כשרים,

באר הגולה

א מיוחדת דשמואל
נענייתו לריכה נט
מספק וכדפסק
למיונה יענית דף
ל"ב ע"ב
* פיר' לאפוקי בנזיל

קנט יבמה שנתקדשה לזר אם יש זיקה לאסור בקרובותיה. ובו ז' סעיפים

א א הזקוקה ליבם שנתקדשה לאחר (א) * בשוגג (ב) נותן לה חזר שקידשה
גט ויבמה מייבם (ג) או חולץ ב ואם היה יבמה כהן שאינו יכול לישא גרושה
תצא מחזר בגט שלא יהא חוטא נשכר וחולץ לה יבמה ג (ד) ואם חזר חזר שגירשה
מהאירוסין ונשא' אחר שחלץ לה יבמ' אין מוציאין אותה מידו. הנה: (ה) וי"ל
לז' אסורה עליו אפילו לאחר שקלן לה היבם כמ"ס התוספות שם וכמ"ס הרמ"א נהנה. ב שם בגמרא. ג טור נסס
הרמב"ם ספ"ב מהל' יבום וכתב ס"ה שדי להחזיר צוה לכתולה ושכ"כ הרשב"א.

ביאורי הגר"א

קנט (א) בשוגג. לרבותא דלף שגוג אס' למוקדש דלא
כמ"ס נהג"ה כמ"ס למטה: (ב) נותן כו'
ויבמה כו'. שם חלל אס' ה' כו'. (ג) או חולץ.
ר"ל אפי' חולץ מיד אס' למוקדש כמ"ס איתגורי איתג'
וכמ"ס תוס' שם סד"ה נותן. (ור"ל פ"י) [ור"ל פ' כו']

ברכת אליהו

(א) נקט בשוגג לרבותא, דאף בשוגג אס' למקדש, דלא כמ"ס
בהנה — דבשוגג מותרת למקדש — כמ"ס למטה.¹
(ב) ביבמות צב ב: אמר רב אשי השתא דאמר אמימר הלכתא
כוותיה דשמואל (דיבמה שנתקדשה לזר צריכה גט) אם
הי' יבמה כהן (זו נישאת לשוק כו' ואמר שמואל בעיא גט
וכיון דהיה לה גיטא מ'פסלא על היבם שהוא כהן משום
גרושה — רש"י) חולץ לה ושריא ליה (לבעלה — רש"י).
ומקשינן: איתגורי איתגר א"כ מצינו חוטא נשכר. ומסקינן:
אלא אם הי' יבמת ישראל נותן לה שני גט והותרה לו
(ליבם — רש"י). [ובבאה"ג סק"ב כ': „שם בגמ' על מ"ש
המחבר: ואם הי' יבמה כהן. והי' צ"ל לציין כן גם על דברי
המתבר שם"ק דנן].
(ג) ר"ל אפי' חולץ, מ"מ אס' למקדש, כמ"ס ביבמות צב ב
הג"ל בסק"ב איתגורי איתג' כו'. וכמ"ס תוס' שם סד"ה נותן,

דאף דלא שייך להאמין מטעם דהאשת דייק' מ"מ כיון דאנו
מחזירין אשה זו להנשא לאחר וחזקה דאין אשה מקלקלת נפשה
בוודאי קושט' קאמר' ומה לי שהאשה הזקוקה דייקא או שאשה
זו דייקא ואניה מקלקל' עצמה כו' עכ"ל. וע"ע מ"ש בזה. וגם
בהו"א סי' כ"ג סק"ג כתב כעין דברי הישועות יעקב, וז"ל:
...מ"מ הא חביתה דייקא במיתת בעלה, ושמעין מכאן דדייקא
דחך איתתא מהני לחברתה להתירה, עכ"ל עיי"ש ועפ"ת סק"ג.

ומ"ש הישועות יעקב דמשמע מדברי הב"ש דבע"א כהנ"ג
מהני כו', צ"ע. כי הרי הב"ש בעצמו בתחלת דבריו (בסק"ד)
כ': — על מ"ש המחבר: הי' לאחת מהן עד כו' — : כיכ
הרמב"ם היינו לשיטת הפוסקים דע"א נאמן ולשיטת הרא"ש איירי
באיכ"ב פ' עדים, עכ"ל. איכ' מפורש בדבריו שגם כאשר ע"א מעיד
על אשה שמת בעלה והוא היבם של אשת אחיו, אף שהעד נאמן
להתיר את האשה, אין עדותו מועילה להתיר את אשת אחיו,
וע"כ צ"ל שגם כוונת הב"ש בסוף דבריו היא — כמ"ס הישועות
יעקב והחזון איש — שהוא לא היה נאמנת על עצמה, הרי היא
דייקא. לכן היתיר אומר שאמנת גם על חברתה. [וכנראה שבבני
הישועות יעקב לא הי' התחלת דברי הב"ש כפי שהם בפנינו].

וגם מדברי רבנו בסק"י מוכח — כדברי הישועות יעקב —
שע"א המעיד על אשה שמת בעלה, אינו מועיל לגבי אשת אחיו.
שרבנו כ' שם — כדברי הב"ש הג"ל — שמי' המחבר „עד'
דהיינו אחד — הוא כשיסתו בס"ג דעד אחד נאמן.

1 בבאה"ג (והסומן בכוכב) כ': פי' לאפוקי במזיד דאן אסורה
עליו אפי' לאחר שחלץ לה היבם כמ"ס התוס' שם וכמ"ס הרמ"א
בהגיה, עכ"ל. ודבריו בל דקדוק. כי הרי דעת המחבר היא לא
כרמ"א, כמבואר להלן. והמחבר סובר כמ"ש — בב"י — שגם

במזיד אינה אסורה עליו. ולכן כ' רבנו, שמי' המחבר בשוגג
הוא לרבותא כו'. ועב"ש סק"א ופ"ת סק"א וערוך השלחן סי' ב
והב"מ כ': ומה שמוקדש השו"ע לכתוב בשוגג היינו מפני
המחלוקת של הטור עליו במזיד בדין אם חזר ונשאה בתר
הגרושין לא רצה לסתום אלא בשוגג שהוא מוסכם אבל להצריכו
גט כשנת הרמב"ם כדי שלא יהא חוטא נשכר פוסק כו' אף
בשוגג כו'.

2 בב"ש סק"ד כ': ונראה הו"ה אם עדיין לא גירש ונשאה אחר
שחלץ היבם יב"כ אין מוציאין ממנו וכן משמע מהמגיד, עכ"ל.
ובתשו' כנ"י סי' ס"ז כ' ע"ז: הגה' לא ראיתי במגיד שום
משמעות ורב"מ הביא דברי הכנ"י, וכתב: או ברור ודואי
משמע מהרמב"ם דפעם מחויב לגרשה כדי שלא יהא חוטא נשכר
בקידושו ויהי' כמקודש שלא קדשה וא"כ כו' מחויב לבטל מעשיו
כו' ואלו קדש הב"ש קשה על הרמב"ם אדמשימעין שאם חזר
ונשא אחר הגט לישמענו דברי הב"ש שאם נשא בתר החליצה
בלא גט דנמי לא תצא כו', עכ"ל. וע"ע מ"ש בזה. וגם בישועות
יעקב פירוש הקצר סק"ב חולץ על הב"ש, וכתב: ודור כלל טעם
הדבר כמ"ס הפוסקים דצריך לבטל מעשיו וגלל כן מ"ש הב"ש
הו"ה אם עדיין לא גירש אין דבריו מוכרחים, עכ"ל. ועמ"ש
בפירוש הארוך סק"ב. ומדברי רבנו ברור, שסובר שרק אם חזר
הזר ונשאה אחר שגירשה אין מוציאין מידו, וכמ"ס רבנו
הטעם: ... משא"כ ככה"ג דאינו נשכר כלל. וכ"כ בהו"א סי'
כ' סק"ה. וז"ל: למשי"כ הגר"א הטעם משמע ולכתחלה מותר
להחזירה, ודוקא בגירשה, אבל כנסה י"ל דעדיין מקרי חוטא
נשכר ומגרשה, והב"ש לא כתב כן, עכ"ל. ועל מ"ש החו"א:
„משמע דלכתחלה מותר להחזירה, צ"ע ודמשון כ'. ואם חזר
כו' אין מוציאין אותה מידו, משמע שזה רק בדעבד.

באר הגולה

ד מיתחל דרז גידל
וכו' שם וכמ"ש
הרי"ף שם והכריע
כן מהירושלמי וכו' פ'
הרמ"ש שם וכו' פ'
הרמ"ש פ"ג וכו' פ'
הטור.

דאפי' חזר ונשא מנחמון מידו הוהיל ונתקדשה לו בליסור (ו) וזוקף אם קדשה נמויד
אלל אם קדשה בשוגג שלא ידעו שהיה לה יצם אם רוצה היצם ליצם נריך המקדש לגרשה
ואם רוצה היצם לחלוץ חולץ לה ונשאת למקדש (ז) ונריך לחזור ולקדש אותה אחר שהלץ
לה יצמה (ח"ת) וכמ"ל עיקר (ח) וי"ל דזוקף בשוגג נמור שלא ידעו שיש כלן יצם אלל היה
כלן יצם אלל שהיתה סגורה שמת כי כן יאל הקול תאל מן המקדש (ת"ה סי' רכ"ג).
ב (ט) ד נשאת לזר (י) אפילו בשוגג מוציאה בגמ' (יא) ואפי' היו לו בנים ממנ'

ביאורי הגר"א

דהא קידושין הראשונים אינן תופסין לרוב האמוראים ואף
לשמואל אינו אלל ספק קידושין: (ח) וי"א כו'.
דהיל קרוב למויד דלשם דייקא ומינספה ועצ"ש דנ"י ונ"י
חולקין: (ט) נשאת וכו'. שם כלישנא נתרל אליב'
דרז גידל וכפי' הרי"ף קידושין אינן זה ומותר' ליצם
נישואין יש זה ולסורה דמיחלפא כו' וכמ"ש צפ' הזורק
כל העריות כו' הכונס את יצמתו כו' וניחושלמי כלן ונפ'
הזורק שם וזו היא יצמה שניקט צלא תליא ר' ירמיה
אמר זה חולץ זה וקיים ר"י בן פזי צס ר' יוחנן תאל

רכ"ג דייק מלשון ב"ה"ג ש' עולמית והטעם משום קנסא:
(ז) דזוקף כו'. כמו שהקשו הרמב"ן ורשב"א מ"ש מלשם
א"ש שנתקדשה שמותר' לחזור וה"ה שמוותרת למקדש
כמ"ש דלל קנסא אלל היכל דנע' איסור וכ"ש צינמה
ותי' דהכל נמויד וכ"כ הרמ"ש ותוס' אלל שפירית דאפילו
בשוגג איירי ומ"ש איתגוררי איתג' דס"ד שכופין אותו
לחלוץ ולומר אלל אם כו' ר"ל דכופין אותו ליתן גט
ומ"ש אם רוצה כו' ואם רוצה כו' אלל אין כופין אפי' נכחן
אלל מותרת ואלל כדעת ב"ה"ג וס"ע: (ז) וצריך כו'.

ברכת אליהו

ורוצה ליבמה כופין את הור ליתן גט; ואם היבם רוצה
לחלוץ מותרת למקדש. וי"ש בהגה: אם רוצה היבם ליבם
צריך המקדש לגרשה ואם רוצה היבם לחלוץ חולץ לה ונשאת
למקדש. אבל אין כופין לחלוץ אפילו ככהן. אבל אם חלץ
מוותרת למקדש, ואלא כרעת כה"ג וי"ש הג"ל בסק"ג.
(ז) דהא הקידושין הראשונים אינן תופסין לרוב האמוראים
ביבמות צב ב. ואף לשמואל שם אינו אלל ספק קידושין,
כמ"ש בגמ': מספקא ליה לשמואל כו'.
(ח) דהא קרוב למויד, דאשה דייקא ומינספה, ולא הוי לה
למסמך אקול בעלמא — שמת היבם. ועב"ש רבי' וב"ח
חולקין: 4.

(ט) בבה"ג סק"ד כ': מימרא דרב כו' שם. אולם ביבמות
צב ב איכא כמה לישיני אליבא דרב גידל. דיינו של המחבר
הוא כלישנא בתרא אליבא דרב גידל שם. דמסקינן: קידושין
אין בה ונישואין יש בה דמיחלפ' באשה שהלץ בעלה למדה".
וכפי' הרי"ף שם: „קידושין אין בה — אם נתקדשה
לאחר קודם שיחלוץ לה יבמה מותרת ליבם; „נישואין יש בה"
— אם נשאת לאחר אסורה ליבמה, דמיחלפא באשה שהלץ
בעלה למדה". וכמ"ש בפ' הזורק גיטין פ א במשנה: כל העריות
שאמר צרותיהן מותרות הלכו הצרות והאלו ונישאו ונמצאו

יבם שנתקדשה גותן לה גט ושריא ליבם אבל למקדש אסור'
עולמית. ומדנקט „עולמית" משמע דאין תקנה לדבר אפילו
בריעבד. והטעם משום קנסא 5.

(ו) כמו שהקשו הרמב"ן ורשב"א ביבמות צב ב מ"ש מאשת
איש שנתקדשה, שמוותרת לחזור לבעלה, והר"ה שמוותרת
למקדש — אחר שבעלה מת או גירשה כמ"ש פט א, ולא
קנסא אלא היכא דעבדה איסור [וכמ"ל סי' י"ז סנ"ח,
ועמ"ש ס"ק קע"ד]. וכ"ש ביבמה — שמוותרת למקדש.
ותירצו דהכא מייירי שקדשה במויד, ולכן אסורה למקדש,
מאחר שהיא חוטא, ולא יתא חוטא נשכר. וכ"כ שם הרא"ש
פ"י ס"ג ותוס' ד"ה גותן, אלל שפירית בספר הישר חלק
ההידושים (מהדורות שליונגר ירושלים תשכ"ט) סימן ג"ד ובח'
השו"ת סימן ס' (דפוס ברלין תרנ"ח עמוד 135) והובא בתוס'
שם] דאפילו בשוגג איירי. ומ"ש בגמ': „איתגוררי איתג',
אין כוונת הגמ' שמחמת זה היא אסורה למקדש, אלא דמי'
— דהא דקאמר שם בגמ' חולץ לה — היינו שכופין אותו
לחלוץ, אע"פ שברצונו ה' מייבם אילו לא קידשה הור, משום
הכי פריך „איתגוררי איתג' " — וכי מפני שנתקדשה באיסור
לזר, נכוח את היבם לחלוץ לה כדי להתירה לזר. וע"ז מתרצת
הגמ' ואומרת: „אלא אם כו' " — ר"ל שאם ה' יבמה ישראל

ולכן — גם להאוסרים במזיד — ככה"ג היא מותרת. וז"ל הב"ח:
והו איכא לתמוה על מ"ש הרב (תה"ד) דהך איתתא דהשגיחה
לקול ונתקדשה חשיבא מזידה דכיון דאשכחן דוכותא נשאת
דחיישינן לקלא לחומרא כו' כו' מעתה אין לתמוה על מה שטענה
האשה וחשבה דבכל דוכותא דחיישינן לקלא בין לקולא בין
לחומרא ולא נקראת מזידה אלא שוגגת כו' עכ"ל. ובב"י כתב
על דברי תה"ד: ואין דבריו נראים בעיני. ולא כתב הב"י מדוע
„אין דבריו נראים בעיני". ויתכן שלכן כתב רבנו: ועב"ש
כו', ששם בסק"ו כתב הטעם: „וס"ל דהוי שוגגת כשסמכה את
עצמה על הקול, ושנראה שגם הב"ש מכריע בן. וראה ערוך
השלחן ס"י.

3 גם בשו"ת בנימין זאב סימן ס"ט דייק כן מלשון בעל הלכות
גדולות וע"ש מ"ש בזה. אולם בהלכות גדולות שבפנינו הלכות
יבום וחליצה סליא (דפוס ת"א תשכ"ב עמוד 117) איתא לשון
„עולמית" רק לענין „נשאת", ולא לענין „נתקדשה", ובראש
פ"י דיבמות ס"ג ובהגמ"ר שם סימן קכ"ג הביא לשון בעל
הלכות גדולות „עולמית" גם לענין „נתקדשה". והב"י הבה"ח
חולקים על התה"ה, וע"ש ושם וב"ש סק"ד.
4 הב"י הבה"ח חולקים על תה"ד הג"ל בסק"ה, וסוברים שגם
במויד, אם גירשה הור ויתור ונשאה אחר שהלץ לה יבמה, אין
מוציאין אותה מידו. אלא שבתה"ד כ' לאלה האוסרים במויד, גם
ככה"ג היא אסורה, דהיא קרוב למויד. וגם ע"ז חולקים הב"י
והב"ח, וסוברים שכאשר היא סומכת על הקול היא שוגגת.

באר הגולה

ונאסר' עליו ועל יבמה (יב) וי"ג דרכי' שנתבארו בס' י"ז בה (יג) ה אלא שאין

ה טור גכ"ל ונשס

הרנ"ס כ"ג

ביאורי הגר"א

לרצו הוי מוזר אף לרבנן ולשמואל ספק מוזר חלל כפי' תוס' שם ד"ה הכל כו' ע"ש. ירושלמי הג"ל וכ"ה בתוספתא (פ"י) [פ"י] דניטין כל עריות שאמרו לרבותין כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"ל אין מוזר מיצמה הכונס את יצמתו כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"ל אין מוזר מיצמה וכ"ה בתוספתא (פ"י) [פ"י] דניטין חלל להתייבס מת בעלך ואח"כ כו' לא שהיתה ראויה להנשא חלל להתייבס כל ולדות כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"ל כו' קיים היה ומת כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"ל כו' וכ"ה בגמ' י"ב א' ת"ר זו כו' ושם י"ד א' לר"ע אינטיריך כו' ושם מ"ט ב' תנ"ה הכל מודים כו' וע"ש בתוס' ד"ה הכל וא"ת אי"כ אח"כ כו' והא דקאמר ואני כו' ושם י"ד א' בשלמא ג"ש מצינו לא נמנעו כו' ושם ב' גופא אר"י אעפ"י כו' ותסגולא כו' ת"ש דלרבינא כו' ושם ט"ו ב'

ר' יוסי שאל לר' פנחס היך סגר א"ל כו' ירמיה א"ל חזור נך דלא כן אלא כתב עלך זקן מחרא א"ר זבד' מתני' מסייעא לר' יוחנן תנא מזה ומזה וי"ג דנר' זה דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"ל אין מוזר מיצמה הא ללאת תנא: (י) אפילו בשוגג. מדקאמר דמיחלפא ונאשה אפי' בשוגג וכן המתני' דניטין בשוגג היא: (יא) ואפילו היו כו'. והא מתני' דשם ג"ש לו גנים דקא' והאיד מוזר ורבנן ל"פ חלל נמוזר חלל תנא אף צכ"ה: (יב) וי"ג דרבינא כו'. לשון הירוש' והג"ל הר"ש פ"י דיבמות ס"ג וי"ג דרבינא זה דר"מ כו' וי"ל דתנא ונריכה גט חשיב כח' וכן אם נטלה תחזיר לא חשיב ובכלל אין לה כתובה כו' הוא וכן היתה בת ישראל כו' נת לוי כו' נת כהן כו' כהדא חשיב וכן חולצין ולא מייצמין כהדא חשיב: (יג) אלא שאין כו'. ל"ב א' ת"ר זו דר"ע כו' ודלא כרש"י מ"ט ב' שפי'

ברכת אליהו

ומזה. (ב) אין לה כתובה. (ג) אין לה פירות. (ד) אין לה מזונות. (ה) אין לה בלאות. (ו) הולד ממזר מזה ומזה. (ז) לא זה וזה מטמא לה. (ח) לא זה וזה זכאים במציאתה. (ט) — ולא במעשה ידיה. (י) — ולא בהפרת גדריה. (יא) היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה, בת לוי מן המעשר, בת כהן מן התרומה. (יב) אין יורשין של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה. (יג) אם מתו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. (יד) ביבמות צ"ב א': ת"ר זו דברי ר"ע שהי' אומר אין קידושין תופסין בחיביי לארין אבל חכ"א אין ממזר מיבמה (שנשאת לשוק בלא חליצה תואיל וליתא עליה אלא בלאו — רש"י). ודלא כרש"י שם מט' ב', שפ"י דלר"ב א' דאמר אין קידושין תופסין ביבמה לשוק — הוי ממזר אף לרבנן, ולשמואל — דמסתפק אם קדושין תופסין ביבמה לשוק, כנ"ל בסק"ז — הוי ספק ממזר. אלא כפי' תוס' שם ד"ה הכל כו' ע"ש [ועיין להלן שהבאנו לשון התוס'].

[גראה שמכאן תאילך הוא ליקוט]. ירושלמי הג"ל בסק"ט. וכ"ה בתוספתא פ"י דניטין ה"ח: כל עריות שאמרו צרותיהן כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"א אין ממזר מיבמה הכונס את יצמתו כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"א אין ממזר מיבמה. ופ"ה בתוספתא פ"י דיבמות ה"ו: א"ל מת בעלך ואח"כ כו' לא שהיתה ראויה להנשא אלא להתייבס כל ולדות כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"א אין ממזר מיבמה כו' קיים ה' ומת כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"א אין ממזר מיבמה. וכ"ה בגמ' ביבמות צ"ב א': ת"ר זו כו' אבל חכ"א אין ממזר מיבמה. ושם צ"ד א': כי אינטיריך (לאשמועינן שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי שאנשא) לר"ע אינטיריך ד"א תואיל ואמר ר"ע יש ממזר מחייבי לארין (מיבמה לשוק — רש"י) אימא חיישא אקלקולא דזרעא דייקא קמ"ל. ומי דלרבנן לא הוי ממזר מיבמה לשוק. ושם מט' ב': תנ"ה חלל מודים בבא כו' ועל שומרת יבם שאין הולד ממזר ואכ"י שומרת יבם מספקא ליה א' כרב (דאמר בפרק האשה רבה מנין שאין קידושין תופסין ביבמה דכתיב לא תהי' אשת המת לאיש זר לא תהי' בה הוי' — רש"י) אי כשמואל (דאמר בעניותינו בעניות דעתנו צרי' גט דמספקא לן כו'

אלו איילונית תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. הכונס את יבמתו והלכה צרתה ונישאת לאחר ונמצאת זו (שנתייבמה — רש"י) שהיתה איילונית (ואין לה ייבומי' שהרי לא אשת המת היתה ונמצא שלא נפטרה צרתה ונישאת לשוק בלא חליצה — רש"י) תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. ובירושלמי כאן פ"י דיבמות ה"ד ובפ' הזורק שם פ"ח ה"ו: וזו היא יבמה שנתת בלא חליצה ר' ירמיה אמר זה חולצין זה מקיים ר"י בן פזי בשם ר' יוחנן תצא ר' יוסי שאל לר' פנחס היך סגר א"ל כו' ירמיה א"ל חזור נך דלא כן אלא כתב עלך זקן ממרא א"ר זבד' — מתני' מסייעא לר' יוחנן תצא מזה ומזה וי"ג דרבינא זה דר"מ כו' דר"מ שאמר משום ר"ע וחכ"א אין ממזר מיבמה הא לצאת תצא (דלא פליגי בהא אר"מ — פני משה).

(י) מקראמר — ביבמות צ"ב ב' הג"ל בסק"ט — שאם נשאת אסורה ליבם, משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למה"י. ובאשה — אפילו בשוגג, אסורה לחזור [כמש"ל ס"ס י"ז ועמ"ש]. וכן המתני' דניטין — פ א הג"ל בסק"ט — בשוגג הוא, ותנן: תצא מזה ומזה כו'.

(יא) דהא מתני' — דניטין פ א הג"ל בסק"ט — מיירי ביש לו בנים, דקאמר והולד ממזר מזה ומזה. ובסק"ט הבאנו דברי הירושלמי, דרבנן ל"פ אר"מ, אלא כממזר, אבל תצא אף ככה"ע — שיש לה בנים.

(יב) לשון הירושלמי הג"ל בסק"ט — והביאו הרא"ש פ"י דיבמות ס"ג — וי"ג דרבינא זה דר"מ כו'. ובמשנה דיבמות פו ב' — באשה שהלך בעלה למה"י ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה; וכן במשנה בגיטין עט ב' — בגירש בגט פסול, חשיב יותר מ"ג דברים. וצ"ל ד"תצא", וצריכה גט מזה ומזה חשיב כאחד. וכן מה דתנן שם ושם: "אם נטלה מזה ומזה תחזירי' לא חשיב, ובכלל אין לה כתובה כו' הוא. וכן מה דתנן שם ושם: "והיתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה, בת לוי מן המעשר, בת כהן מן התרומה" כהדא חשיב. וכן מה דתנן שם ושם: "ואם מתו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין" כהדא חשיב. [נמצא שה"ג דברים הם לפי סדר המשנ' כדלהלן: א) תצא מזה מזה וצריכה גט מזה

הולד ממזר (יד) ו י"א שהוא ממז' מדרבנן (טו) ויבמה חולץ לה ואח"כ תהיה באר הגולה

ר שס נסס א"נ

הר"ש וכו"ס התוספות נסס ר"י שס דף נ"ב

ביאורי הגר"א

נני נרות כו' : (יד) וי"א כו'. וממ"ש צניטין פ' צ' נישא חין כו' וא"ר נישא כו' וע"כ ס"ל דמתני' כרנן דר"ע ע"כ איתא דרצ התנוח' כמ"ש נסוטה י"ח צ' ואפ"ה קאמ' במתני' דהולד ממזר והא דאמרי' חין הולד מתו' מייבמה היינו ממזר ומדאורי' והא דאנטריך לאוקמי מתני' כר"ע ומשום דמתני' נמזר ומדאורייתא ע"כ איירי מתמ"ש ח"ל מת צעלך כו' והאחרון אינו ממזר ולי מדרבנן ממזר כמו בראשון וכמ"ש נסי' י"ז סנ"ז לדע' התוס' וזירושלמי דמוקי מתני' דניטין ונתוספתא שם כר"ע ס"ל כלישנא קמא דרצ גידל לאפילו נישא חין זה ולכן קי"ל כלישנא גמרא וסבוגיל דניטין שם כ"ל. חלל הרמזין ורשנ"ל הקס עליהם דהא חף ממזר מדרבנן קרינן ממזר נר"פ דלחן והיחך אמרינן חין ממזר מייבמה וכן כל הכי

ברכת אליהו

המנונא, כמ"ש בסוטה יח ב : לית הלכתא כרב המנונא. אלא הא דקתני (שמשביעה על זנות שזינתה כשהיא) שומרת יבם וכנסתה, הא מני, ר"ע היא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומשד ליה כי ערות (ורבנן פליגי עליה ואמרי בחייבי כריתות היא דלא תפסי אבל בחייבי לאוין תפסי — רש"י). ואפ"ה קאמר במתני' דהולד ממזר, דזה אחד מה"ג הדרכים הנוכ' שם במשנה, ומוכח מכאן, שגם לרבנן, הוי ממזר מדרבנן. והא דאמרינן — ביבמות צב א הנ"ל בסק"ט — אין הולד ממזר מיבמה, היינו ממזר מדאורייתא. והא דאצטריך לאוקמי בגמ' שם מתני' ברע, כנ"ל בסקי"ג, היינו משום דמתני' בממזר מדאורייתא ע"כ איירי, ממש"ש במשנה : א"ל מת בעליך וניסת ואח"כ א"ל קיים ה' ומת תצא והולד ראשון (שהי' לה בעודנו חי — רש"י) ממזר והאחרון אינו ממזר. ואי המשנה מיידי בממזר מדרבנן, גם הולד האחרון הוי ממזר כמו בראשון, ובמ"ש בס"י סנ"ז לדעת התוס' (ועמ"ש ש"ס ק"ע, קע"א, קע"ג). וזירושלמי — הנ"ל בסק"ט — רמוקי מתני' דניטין ובתוספתא שם — הנ"ל בסקי"ג — ברע ס"ל כלישנא קמא דרצ גידל ביבמות צב ב, דאפילו נישא חין כה, ר"ל שיבמה שנשאת לזר מותרת ליבמה. ואנן קי"ל כלישנא בראש דרצ גידל — שיבמה שנשאת לזר אסורה ליבמה, כנ"ל בק"ט, וסבוגיל דניטין שם כנ"ל — דלרבנן הוי ממזר מדרבנן.

אבל הרמב"ן ורש"י ביבמות צא ב הקשו על התוס' — הסוברים דלרבנן הוי ממזר מדרבנן — דהא אף ממזר מדרבנן, קרינן ממזר, בר"ש דכאן. דברפ"י דיבמות פז ב תנן : והולד ממזר מזה ומזה ; ושם פט ב אמרינן דמראשון הוי ממזר רק מדרבנן. והיאך אמרינן שם צב א דלרבנן אין ממזר מיבמה. ובכ"מ שאמרו בגמ' סתם, אינו ממזר, הכוונה שאינו ממזר כלל אפילו מדרבנן. וכן פל הני פוגיות הנ"ל בסקי"ג מוכיחות שאינו ממזר. ופוגיות דניטין — פ ב הנ"ל — שם, והולד ממזר, וישבד דמיל כמ"ש בירושלמי הנ"ל בקס"ט, — דאין רבנן פליגי אר"מ, אלא לענין ממזר, אבל שאר דרכים המוכרי' שם במשנה, אתי אפילו לרבנן. והא דקתני שם במשנה, נישא חין, ע"כ לרבנן אתי, דאילו

נני נרות כו' : (יד) וי"א כו'. וממ"ש צניטין פ' צ' נישא חין כו' וא"ר נישא כו' וע"כ ס"ל דמתני' כרנן דר"ע ע"כ איתא דרצ התנוח' כמ"ש נסוטה י"ח צ' ואפ"ה קאמ' במתני' דהולד ממזר והא דאמרי' חין הולד מתו' מייבמה היינו ממזר ומדאורי' והא דאנטריך לאוקמי מתני' כר"ע ומשום דמתני' נמזר ומדאורייתא ע"כ איירי מתמ"ש ח"ל מת צעלך כו' והאחרון אינו ממזר ולי מדרבנן ממזר כמו בראשון וכמ"ש נסי' י"ז סנ"ז לדע' התוס' וזירושלמי דמוקי מתני' דניטין ונתוספתא שם כר"ע ס"ל כלישנא קמא דרצ גידל לאפילו נישא חין זה ולכן קי"ל כלישנא גמרא וסבוגיל דניטין שם כ"ל. חלל הרמזין ורשנ"ל הקס עליהם דהא חף ממזר מדרבנן קרינן ממזר נר"פ דלחן והיחך אמרינן חין ממזר מייבמה וכן כל הכי

(רש"י). וע"ש בתורה הכל, ח"ל : וא"ת איך אמאי איצטריך למינקט וכל מודים בשומרת יבם אמאי תיסק אדעת' למימר דהוי ממזר טפי משאר חייבי לאוין דלאו דשאר וי"ל דאליבא דרב דאמר אין קידושין תופסין ביבמה איצטריך לאשמעינן שפיר דלא הוי ממזר כו' והא דקאמר ואפ"ה מספק' ליה אי כרב אי כשמואל לא כפי' הקונטרס דאפילו לרב אין הולד ממזר כדפי' אלא להכי לא נקט שומרת יבם משום דשמא תפסי בה קידושין כשמואל ופשיטא דלא הוי ממזר ואין שום חידוש להשמעינן כו' עכ"ל. ושם יד א : בשלמא ב"ש מבי"ה לא נמנעו דבני חייבי לאוין נינהו (הנך דב"ה שהצרות נישאות לשוק בלא חליצא אפילו לב"ש דאמרי חליצה בעי בלאו בעלמא נינהו לא תהי' אשת המת ואין ממזר אלא מחייבי כריתות כדאמרינן לקמן בתחולץ — רש"י) אלא ב"ה מב"ש אמאי לא נמנעו בני חייבי כריתות ממזרים נינהו. ומ' מכאן דביבמה לשוק לא הוי ממזר. ושם עמוד ב : גופא אריאל אנפ"י שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר כו' מאן מודים אילימא ב"ש לב"ה פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו כו' ותפסרנא כו' אלא ב"ש אמאי נמנעו מב"ה בני חייבי לאוין נינהו וכשרים נינהו כו' תיש דאמר ריב"ז היאך הלכה זו רוחות ישראל נעשה כדברי ב"ש הולד ממזר לדברי ב"ה נעשה כדברי ב"ה הולד פגום לדברי ב"ש כו'. ושם פז ב : בני צרות דב"ה לב"ש מהו (דחייבי לאוין נינהו מי הוו פגומים אליבא דב"ש — רש"י). ומוכח מכל הנך, דיבמה שנשאת לזר, אין הולד ממזר.

(יד) כיכ התוס' ביבמות צב א ד"ה אבל, כמ"ש בגיטין פ ב : נישא חין כו' וא"ר נישא כו'. דתנן שם בעמוד א : כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות הלכו הצרות תאלו ונישאו ונצטאו אלו איילוגית תצא מזה ומזה וכל הדרכים תאלו בה כו'. ואמרינן שם עמוד ב : נישא חין י"ז לא, לימא תיהוי היובתא דרב המנונא, דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה כו' ואיכא דאמרי נישא חו"ה הולד לזינו, לימא מסייע ליה לר"ה, דאמר ר"ה שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה, לא, נישא דוקא משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למה"י. וע"כ ס"ל דמתני' כרבנן, דלר"ע ע"כ איתא לדרב

באר הגולה

ז ברייתא: סוטה דף ע"ג ע"א.
ח משנה ימות דף
ז"ר ע"ג וכדליתמר
עלם חשמים דרב גידל
וכ'.

ט כרב יסודה שם דף י"ז ע"ג.

מותרת לאחרים (ע"ל סי' קנ"ז: סעיף ד'). ג (טז) ו' שומרת יבם שזינתה לא נאסרה על יבמה אם הוא ישראל (יז) (וי"א דאסורה לנעול משום קנסא) (כ"י פ' האשה). ד (יח) ה נתיבמה בטעות כגון ששמע' שמת בעלה ואח"כ בא אם היתה נשואתו א"צ גט מהיבם ומוותרת לנעלה ואם היתה ארוסתו צריכ' גט מהיב' (ואסורה לנעול) (טור). ה (יט) ט היבם אסור בקרובות זקוקתו (כ) אפילו מתה קודם

ביאורי הגר"א

נ"ד ז' דכן ס"ל לרב הונא ל"ר ז"ה ז' וכן ס"ל ח' שמואל לתי' נתרל סס: (יט) היבם כו'. כרב יסודה דכולהו אמוראי טרחי לזקומי מתני' כוותיה אמר רבה ה"ה כו' וכן קאמר רב אשי שם ל' ח' (כ) אפי' כו' בין כו'.

ברכת אליהו

כן — לענין שתהי' אסורה ליבמה — כנ"ל בסקט"ז, מ"מ — לענין הבעול — לא גרע זנות מקידושין. וכמו שאסורה למקדש, כן אסורה לבעול משום קנס.

(יח) ביבמות צד ב: כל עריות שבתורה א"צ הימנו גט חוץ מא"א שנשאת עפ"י ב"ד, ור"ע מוסיף אף אשת אח ואחות אשה כו' האי אשת אח היכי דמי, כגון שקידש אחיו את האשה והלך למה"י ושמע שמת אחיו ועמד ונשא את אשתו, דאמרי אינשי הך קמא תנאה ה"ל בקידושין והאי שפיר נסיב (ואי מפיך לה בלא גט נמצאת א"א נראית יוצאת בלא גט — רש"י) כו' אלא נשואין מי איכא למימר תנאה ה"ל בנישואין (דא כר"ע ידעי דאין אדם משים בעילתו בעילת זנות — רש"י). והלכה כר"ע, דכן ס"ל לרב הונא א"ר שם צה ב, וכן ס"ל אף שמואל לתי' בתרא שם. דאיתא שם: יבמה רב אמר הרי היא כא"א, ושמואל אמר אינה כא"א, ואמר רב הונא כגון שקידש אחיו את האשה והלך לו למה"י ושמע שמת אחיו ועמד ונשא את אשתו, דרב אמר הרי היא כא"א ואסורה ליבם (הרי היא כא"א הניסת בע"א שאסורה לבעלה חו בני אסורה לראשון שהוא עכשיו יבמה דאמרי אינשי הראשון תנאה ה"ל בקידושין ולא נתקיים ומוותרת היתה לשני ועכשיו יוצאה משני ונושאה ראשון ונמצא נושא את אשת אחיו — רש"י), ושמואל אמר אינה כאשת איש ושריא ליה. ושם מקשינן משמואל אשמואל; ולתירוץ בתרא אף שמואל ס"ל כרבי עקיבא.

(יט) ביבמות יז ב: אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה. אלמא קסבר אין זיקה כו' ורב יהודה אמר שומרת יבם שמתה אסור באמה. אלמא קסבר יש זיקה (ויקת יבום הואי ככנסה ואוסרת אמה על היבם משום חמותו — רש"י). והלכה כרב יהודה, דכולהו אמוראי טרחי לאוקמי מתני' כוותיה. דשם יח א מקשינן על רב יהודה; ותריצין: אמר רבה הוי"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מייבמה (דהויא צרת ערוה בויקה — רש"י). וכן קאמר רב אשי שם ל' א.

(כ) ביבמות יח ב: וצריכא, דאי אשמעינן יש זיקה ה"א ה"מ בחד אבל בתרתי לא, קמ"ל, ואי אשמעינן הלכה כר"י בן בתירה ה"א ה"מ מחיים (כ"ז שיבמתו קיימת — רש"י) אבל

מזה כו': (טז) שומרת יבם כו'. סוטה י"ח ז' לחי' נמערבא כו' דלא כתוס' סס: (יז) וי"א כו'. כמו נקידושין דאסורה למקדש כנ"ל לעת תה"ד ולתיר' השני ולת"ל מחי כו' זנות חומר מקידושין ואף דלא קי"ל כן וי"מ לא גרע מקידושין: (יח) נתיבמה כו'. כר"ע

לר"ע ודאי אפילו, וז"ל כנ"ל. והתוס' ביבמות שם ד"ה אבל כתבו, דלחכי לא אוקמי מתני' שם — דקתני שהולד ממור — כרבנן, והוי ממור מדרבנן, משום סיפא, דתנן: א"ל מת בעליך ונשאת ואח"כ א"ל קיים ה' ומת תצא והולד והראשון (שה' לה בעודנו חי — רש"י) ממור והאחרון אינו ממור. ואי רישא דמתני' ממור מדרבנן קאמר, אמאי קאמר בסיפא: האחרון אינו ממור, הרי מדרבנן אפילו אחרון ממור, כמו הולד מהבעל — דהוי ממור משום קנס, וכי היכי דקנסה גבי בעל, ה"ג קנסה לגבי בעל — שאפילו אחר שמת בעלה או גירשה אסור בה והולד ממור ממנה. והרמב"ן שם צא ב הקשה על התוס' דהא אף מראשון אינו ממור, אלא כשהחזירה הראשון קודם שגירשה השני, משום דעבדות רבנן כאילו גירש ראשון ונשא שני והחזירה בלא גט, אבל הולד שולד לבעל אחרי שגירש שני, אין הולד ממור, דכל דתקון רבנן אמילי דטעמא אסמכתא, וא"א לומר שיהא ממור משנתן לה השני גט, וכמ"ש בס"פ החולץ שם מט ב, דאין ממור מסוטה. וכן הולד שולד מן הבעל, אחר שמת הראשון, אינו ממור אפילו מדרבנן וכשר גמור הוא. והביא הרמב"ן מירושלמי שם פ"י ה"א, כמ"ש בס"י י"ז סנ"ז ס"ק קע"א ע"ש. וכתב הרמב"ן וז"ל בתוספתא פ"א דיבמות ה"ו קיים ה' ומת כל שילדה בחי בעלה הרי אלו מומזין לאחר מיתת בעלה הרי אלו כשרין. ומ"ד הרמב"ם שם, קודם שיגירש הראשון כו' ע"ש ודלא כמ"ש ב"ש כפ"י ז' ע"ג.

(טז) כמ"ש בניגין פ א: כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות הלכו הצרות האלו ונישאו ונמצאו אלו איילונית תצא מזה ומזה. [היינו שתצא מהור בגט ומהיבם בחליצה].

(טז) פוסק יח ב: אמר רב תמונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה כו' אמרי במערבא לית ההלכתא כרב תמונא כו'. דלא כתוס' שם ד"ה אמרי שפסקו כר"ה. [ומ"ש בבאה"ג סק"ז: ברייתא סוטה דף כ"ז ע"א נראה שזו ט"ס].

(יז) כמו בקידושין, דאסורה למקדש, כנ"ל בסק"ה, לרעת תהי'. ולתיר' השני ביבמות צב ב אמרינן: ואכ"א מאי נישואין יש בה בזנות כדרב תמונא דאמר ריה שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. ולתירוץ זה, זנות חומר מקידושין, דבקידושין לא נאסרה ליבמה, ובזנות נאסרה ליבמה ואף דלא קי"ל

5 מ"ש בבבאורי הגר"א: קודם שיגירש הראשון נראה שזו ט"ס, וצ"ל: קודם שיגירש השני. וכוננו למ"ש הרמב"ם בה'

שייבם או יחלוץ בין שהוא יבם א' בין שהם ב' יבמים (כא) ואפי' ספק אם זקוקה לו או לא אזלין לחומרה (טור) לפיכך אם קידש א' מהם אחות זקוקתו אסור לו לכנסה מפני שהיא כאחות ארוסתו עד שייבם אחיו או יחלוץ זקוקה ותפקע הזיקה (כב) כ' וי"א דדוקא בקידשה אבל אם כנסה פקעה לה זיקה ומותר ונהניא הר"ש שם בפסקיו.

ביאורי הגר"א

שם י"ח ז' ונריבא כו': (כא) ואפי' ספק כו'. מתני' כ"ג ז': (כב) וי"א כו'. תוס' שם י"ח ז' ד"ה [שומרת יבם] מדנקט קידש ומי"ש צ"ד' דהיו כ"ט צ"ח' אשתו עמו כו' אע"ג דלרס"ה מספקא שם אי מחמת לז"ש נישואין כו' ולרנ"ל שם ל"ט ח' עושה ודאי ארוסה לדחות גזרה ומאס דקדש לזיקה דהא צקדס זיקה אחרי צ"ש יקיימו לין לכתחילה לא וכונ"ש גמ' שם וכמו שנסק' שם אלא כו' מחמת דהיתירא דחי כו' יבמה דחי לכולהו כו' וא"ל דלז"ש ס"ל דלין זיקה והא דאסור לכתחלה משום ציטול מלות יצמין כמ"ש צריש פירקין ח"כ מחי קאמר זה יעשה מחמת כו' ודוקא לומר שיהיה כח' ע"י שליח דמי"א אסור גזירה דלמא קדים אחד כונ"ש כ"ח ח'

ברכת אליהו

מהם נשואים ב' אחיות ומתו הגשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות (משום זיקה דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו — רש"י) ואם קדמו וכנסו כו' בש"א יקיים. ואמרינן בגמ' שם כ"ט א': יקיימו אין לכתחילה לא, ואי ס"ד מאמר לבי"ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה כו', וכמו שפסק שם עמוד ב': אלא מאי אית לך למימר מאמר דהיתירא דחי דאיסורא (כגון דנפלו שתי אחיות לך קודם מאמר — רש"י) לא דחי כו' אלא יבמה דחויא לכולהו חזיא למקצתה, יבמה דלא חזיא לכולהו לא חזיא למקצתה. ומדמקשינן: זה יעשה מאמר ויקנה כו', ר"ל שאם מאמר קונה קנין גמור וכנשואה דמיא, ע"י פקעה זיקה מאחותה, וכמ"ש רש"י בד"ה ואי: זה יעשה מאמר בזו ויקנה אותה קנין גמור לחיות אשתו כו' ותצא אחותה מעלי ואלה היא אחות זקוקתו. ומוכח מכאן, שאם כנסה, פקעה לה זיקה. ואע"ג דמשני הגמ', דמאמר שאחר הויקה אינו מפקיע הויקה, היינו רק, "מאמר" שקנין חלש הוא, ואינו כנישואין גמורים — שידחת אף בכה"ג, אבל בנישואין גמורים, דחי אפילו כשנעשה באיסור, כמו שדחה מאמר דקדש לזיקה אליבא דב"ש. וא"ל דלבי"ש מ"ל דאין זיקה, ולכן כשעשה מאמר אינה אסורה עליו משום אחות זקוקתו, הוא דאסור לכתחלה לכנס, משום ביטול מצות יבמין, כמ"ש ברש"י פירקין כו' א, איב מאי קאמר שם כ"ט ב': זה יעשה מאמר כו', הרי אסור לבטל

לאחר מיתה פקעה לה זיקה, קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה. (כא) מתני' ביבמות כ"ג ב': מי שקידש אחת משתי אחיות וא"י אי זה מהן קידוש נותן גט לזו וגט לזו. מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן (דלא ידע אי זה היא יבמתו ומיחלץ חדא ריבומי חדא לא כו' ויבומי ברישא גמי לא דדילמא לא זו היא יבמתו לפקע באחות זקוקתו דהוי כאשתו — רש"י) 8. (כב) תנן ביבמות כ"ג א': שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום רבי יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה (שיכנסו האחין את היבמה או יחלצו ותיצקו ויקתה ממך — רש"י). וכתבו תוס' שם יח ב' ד"ה שומרת יבם, דדוקא אם קידש, אומרים לו המתן מלישא, משום דבשעת נישואין נראה כנשוא אחות זקוקתו, אבל אם נשא כבר — שהיא אשתו גמורה — פקע לה זיקה לגמרי, וא"צ להמתין מלבעול. וראי' לזה, מדנקט במשנה: "קידש". וממ"ש בפ' ד' אחין שם כ"ט א' במשנה: ג' אחין שנים נשואים ב' אחיות ואחד מופנה מת א' מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואח"כ מת אחיו השני בש"א אשתו עמו (דמאמר ככנסה דמיא וכי נפלה אחותה לא מיתסרא הך עליה משום אחות זקוקה — רש"י) והלזו תצא משום אחות אשה. אע"ג דלרבה מספקא שם עמוד ב', אי מאמר לבי"ש נישואין או איירוסין עושה, ולרבה שם לפ' א' עושה ודאי ארוסה לדחות בצרה, ומשום דקדש לזיקה, דהא כפרם זיקה אמרי ב"ש יקיימו אין לכתחילה לא, וכמ"ש בגמ' שם. דתנן שם כו' א': ד' אחין ב'

שגירש השני, ולרמב"ם גם הולד מן השני אחרי שגירש הראשון אינו ממזר. ועיין היטב שם בברכת אליהו ובהערה 57 שם. 6 גם בישועות יעקב בפירוש הארוך סק"ט הביא ראי' זו. וע"ע מ"ש שם. ועיין ב"ש סק"א. ובספר צלעות הבית שבסוף ספר בית מאיר סימן ב' כתב שהרא"י מהמשה הג"ל, היא רק היבא "דהוי אתחזיק איסור שהרי בשעה שמת ונפלו לפני האחיות איבא בהנך ב' אחיות הוא דזקוקה בודאי אלא דנתערבו ולא ידע הי מיניהו והוי כתערובות חד בחד ולכ"ע הוי איתחזיק איסור כו'". עיי"ה.

אחרי שגירש השני אין הולד ממזר אפילו מדבריהם. וכמ"ש רבנו בסיומן י"ו ס"ק קע"א. והו"ה הולד שנולד מן השני אחרי שמת הראשון אינו ממזר אפילו מדבריהם, דהא כהא תליא, וכנ"ל בשם התוס', ומ"ש בביאורי הגר"א: "ודלא כמ"ש ב"ש בס"י ד", נראה שזו ג"כ ס"ס, וצ"ל: בס"י ד', או שצ"ל: ס"י ד' סט"ו. וכונת רבנו למ"ש הבי"ש סק"ה, שגם לדעת התוס', הולד מהראשון אחרי שגירש השני, לא הוי ממזר אפילו מדבריהם. ורבנו הביא דברי הבי"ש, בסיומן י"ו ס"ק קע"א. וכתב: כי שרבו רבנו ליתא לדברי הבי"ש — והרמב"ם והתוס' לא פליגי, אלא — כי רבנו — לדתוס' הוי ממזר מהראשון גם אחרי

לבא עליה קודם שייבם או יחלוץ אחיו. הגם: (בג) וי"ל דעכשיו נזה"ל דליכ' חרם ר"ג שלא ישא שתי נשים אם נפלה לח' שומרת ינס אסור לישא אחרת עד שיחלוץ לינמתי (ר"י מינץ) (בד) ודוקא שלא היתה משודכת לו כבר אצל אם היתה משודכת לו כבר מותר

ביאורי הגר"א

לישא אותה ולסורת היצוה עליו והוא כמ"ס אחרתה שהיא יצתה כו' ולע"ג דנאסור מזה חוללת אחרתה אם כיון דמלאווייתא רמיא קמי' אסור הקרנות דלי זיקה ככנוסה

ברכת אליהו

הזיקה לכר"ע.

[נראה שמכאן ואילך הוא ליקוט]. וכ"ז בקידוש, אבל ככנס — אפילו באיסורא — מפסיע הזיקה. וזש"ש כט א: „לא תימא מאמר לבי"ש קונה קנין גמור" — ר"ל שיהא בנישואין, כמש"ש: דאי בעי לאפוקי סגי לה בגיטא כו' ואי ס"ד מאמר לבי"ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה כו'. — ר"ל כיון דבנשואה דמיא — אפילו באיסור, אי"כ ישאנה ע"י מאמר, ועי"כ תצא אחותה מעליה, ולא הויא ח' אחות וקוקתה. ודחי הגמ', דמי"ס אינו בנישואין לגמרי לכל מילי — שיקנה אף באיסור, אבל נשואין גמורין, לר"ה דחי — אף שנעשו אחרי הזיקה. וכמש"ש כח א: ולימא ליה גזירה כו' מצות יבמין. דאיתא שם כו ב' ב' אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד כו' ור' יוחנן אמר מזה שניה מותר בראשונה (הואיל ובשעת נפילתה היתה ראוייה לו — רש"י), אבל מזה ראשונה אסור בשניה כו'. ומקשינן על ר' יוחנן מהא דתנן ד' אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ואמאי, ליקו חד מינייהו לחלוץ לה לשניה ותיהי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה הותרה תחזור להיתירה הראשון. ואמרינן שם כח א: ולימא ליה גזרה שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין. ואע"ג דר' יוחנן ס"ל דיש זיקה, דקאמר: מזה ראשונה אסור בשניה, מ"ס, שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה. ושם מ"ס, „אין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה" זה רק מחמת זיקה, כמש"ש בגמ', ואפ"ה סובר ר' יוחנן, שאם מזה ראשונה אסור בשניה, משום דיש זיקה. ואפ"ה אמרינן: ולימא ליה גזירה שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין.

(בג) כנ"ל בסעיף ה' סק"ט, דק"ל זיקה ככנוסה דמיא והוי כאשתו, ולכן אסור לישא אחרת עד שיחלוץ, דהי' כנושא ב' נשים, ועובר על חרם דר"ג.

(כד) דהא ג"כ איכא חרם הקהלות במשודכת לישא אותה, ואוסרת היבמה עליה. והוא כמש"ש ביבמות כ א במשנה: אחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת (אחות הערוה דלא פגע באחות וקוקתו משום דערה לאו וקוקתו היא — רש"י). אלמא איסור ערוה דאית ליה בחזא מיניה, משום זיקה וקתניה לאיסתרוי בחברתה, ה"ג — כיון דאיכא חרם הקהלות לישא את המשדכת — מפסיע את איסור זיקה הייבום שלא יהי' — ע"י שנשואה את משדכתו — כנושא ב' נשים. ולכן מותר לו לכנוס משדכתו ויחלוץ ליבמתו. ואע"ג דבאיסור מצוה, אמרינן ביבמות שם, שחולצת אחותה ולא מתייבמת, דכיון

זיקה דקל' מזה ראשונה אסור בשניה: (בג) וי"א דעכשיו כו'. כנ"ל דק"ל זיקה ככנוסה דמיא והוי כאשתו: (בד) ודוקא כו'. דהא ג"כ איכא חרם הקהלות במשודכת

מצות יבמין. ודוקא לומר דקושיה הגמ' היא — כמש"ש התוס' י"ב ב ד"ה אומרים — שיעשו שניהם כאחד מאמר עמי שליח, דמי"ס אסור, גזירה דלמא קדים לחר, כמש"ש כח א: ולימא ליה גזירה דילמא קדים וחלוץ לראשונה בראשונה. אע"כ — הגמ' סוברת — שלב"ש אין איסור לבטל מצות יבמין (וע"ש ברשב"א ש"כ), והא דאמרי ב"ש — בקדם זיקה — שלכתחילה לא יכנסו, היינו משום דס"ל יש זיקה. ואעפ"כ מקשה הגמ': שזה יעשה מאמר בזו כו', ר"ל שהמאמר ידחה את הזיקה. ומכאן יש ראי' שנשואין גמורים — אף לאחר הנפילה — דוחה הזיקה.

ועוד ראי' — דבכנס דוחה אפי' באיסור — מיבמות ע"כ. דשם אמר רבה, שאם היבם נעשה פצוע דכא אחרי שנפלה לו היבמה ליבום, בעי חליצה לאפוקי מזיקה, מאחר שכבר הווקקה ליבום לפני שנפצע. ואיתא שם: „א"ל אביי וליתי איסור פצוע ונידחי עשה דייבום, מי לא תנן ר"ג אומר (בגדולה שנפלה לפני בעל אחות קטנה — רש"י) אם מיאנה מיאנה ואם לא תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה, אלמא אתי איסור אחות אשה ודחי (אע"ג דבשעת נפילה איחזא — רש"י), הכא גמי נתיי איסור פצוע ונידחי. ואם איתא — דאיסור שנועשה אחרי הזיקה אינו מפסיע הזיקה — מאי פריך מרי"ג, הא ר"ג אין זיקה ס"ל, כדאיתא שם יח א, ולכן ס"ל דנישואין שלאחר הנפילה דוחה זיקה היבם. אבל לפי מאי דק"ל יש זיקה, לא יוכל איסור דפצוע דכא — שנעשה אחרי הנפילה — לדחות הזיקה. אע"כ מוכח שאפילו למי"ד יש זיקה, גם איסור שנעשה אחרי הנפילה דוחה הזיקה, ולכן פריך שאיסור דפצוע דכא — אף שנעשה אחרי הנפילה — ידחה הזיקה. אלא ש"ל, דלר"ע — שהוזכר שם ע"כ — פריך. והוא גמי אין זיקה ס"ל, כמש"ש כט ב, שלר"ע אינו מפר נדרי' שזמרת יבם, משום שסובר אין זיקה. אלא דלמסקנא נדריים לא קיימא כן. ותי"ש ע"ה א, שטעמו של ר"ע הוא, לפי שאין היבמה נחשבת כארסה ליבם, שהרי אין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה. ועיין ברי"ג שם ברי"ה כ"ש כו', וז"ל: ולענין חלפה קו"ל כרי"ע כו' דאע"ג דק"ל יש זיקה ולי"ל פרישנא טעמא דל"ע משום דס"ל אין זיקה איכא למימר ה"מ מקמי דאיתי' לה הך ברייתא אבל בתר דאיתי' לה חיונן דפ"ה ס"ל לר"ע דיש זיקה מצי אמר דלא יפר לפי שאין היבמה גמורה לאישה שאין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה כו' עכ"ל. ואיכ' קושיא אביי ביבמות ע"כ ב — היא, גם לפי מה דק"ל יש זיקה, וכמש"ל דהכניסה ואיסור דפצוע דכא — אף שנעשה אחרי הנפילה — מפסיעים

יהא הדין הבא כמו שמכאן במשנה מא א, דמוצא את אשתו בנט ואשת אחיו בחליצה. מכל זה מוכח דנשואין ממש מפסע זיקה — אף דנשואין היו באיסור, דהיינו אחר זיקה.

7 בעמודי אש המצורף לספר פסקי הגר"א מפרש, שראית רבנו היא כו': דהא ר' יוחנן סובר דיש זיקה, ואיכ' מאי ביטול מצות יבמין יהי' הכא, אי אמרינן דנשואין גמי לא דוחה זיקה הקדומת,

באר הגולה
ל טור וכו' כ' ה'תוס'
גס ר"י עס והצילו
הר"ש עסקיו עפ'
החולן.

מ מנזר נזונה עס

ס כ"ל וכן הוא צטור וכו' הרמז"ס עפ' זין שמה קודם מיתת

לכנסה (הנחות מ' דכתובות).

נשוי אחותה כונס את אשתו.

ז מ קידש אחות זקוקת ואח"כ מת אחיו

שחיתה ג"כ זקוקה לו ולא נשארה זקוקה אלא לזה מוציא ארוסתו בגט ואת היבמה בחליצה (כו) נ ואם מתה א ארוסתו חוזרת היבמה לחיתורה רצה חולץ רצה מייבם.

ק מ"א ע"א. ג כרז ורבי חנינא עס הסכמות הפוסקים.

לחץ זין שמה לאחר מיתת החיון.

ביאורי הגר"א

משום דשם רגנן ועתו"ס שם מ"א ח' ד"ה מ"ט כו' אלז
צירושלמי מ' דר"י ס"ל כרז דחור עס לא חורו אלז מתה
ינחתו מותר צלשתו אלז עס מתה אשתו אסור צינחתו.
אר"י זו דברי רבי אלעזר אלז דברי חכמים מתה ינחתו
מותר צלשתו אר"י זו דברי חכמים מתה כל דבר שהוא
צל מחמת הגורם צטל הגורם צטל האיסור ודברי ר' אלעזר
אעפ"י שצטל הגורם האיסור צנחמו:

דנו"א אסור מדאורייתא משא"כ כלן דלינו אסור אלז
מחרס ר"ג ה"ל חרס דמשדכת כערה דאורייתא ועוד
כמ"ש נס"י קידש כו' וה"ה כלן צמשדכת וע"ש ס' ר"ח:
(כה) קידש כו'. תוס' עס וז"ש שומרת ינס שקידש
וכי"נ צנח' עס מ"א דלח"כ מ"ירי אחריו הותרה וחרה
כו': (כו) ואם מתה כו'. (ד"ה) [ד"ה] כרז דר"י
ס"ל עפ' ד' להיס כוותיה. ר"י ערל"ש מ"ד רליתו

ברכת אליהו

את אחותו, בשעה שכבר היתה שומרת יבם, אבל אם קידש
בהיתר — קודם נפילה — מותר אח"כ לכנס אותה. ופ"י בנ"מ
שם, דמ"ירי שקידש אחר שנפלה לפניו השומרת יבם. שאמרו
שם: רב ורבי חנינא דאמרי תריוהו מתה אשתו מותר ביבמתו
כו' משום דהוא יבמה שהותרה (בשעת נפילה — רש"י)
ונאסרה (כשקידש זה אותה — רש"י) וחרה וחרה תתנור
להיתירא הראשון.

(כו) דהלכה כרב הנ"ל בסקכ"ה * ואע"ג דשמואל ורב אסי
פליגי שם עליו, מ"מ הלכה כרב, דר' יוחנן ס"ל בפ' ד' אחיו
כוותיה. דאמר שם כו' ב — בב' אחיות יבמות שנפלו לפני
יבם א' — שאם מתה שניה מותר בראשונה, משום דהוא
יבמה שהותרה ונאסרה וחרה וחרה תתנור להיתירא הראשון.
— ר"י שם מא א. וערל"ש שם פ"ד סכ"ג מה דחידה ראיית
הר"י, משום דשם — בב' אחיות יבמות — לא נאסרה עליו,
אלא משום זיקה דרבנן. אבל הכא — דנאסרה משום אחות
אשה — אימא דר' יוחנן מודה לשמואל שאסור. ועת"פ שם
ד"ה מ"ש כו', שגם הם חילקו חילוק זה, בין איסור דרבנן
לאיסור מדאורייתא. אבל צירושלמי מ' דר"י מ"ל כרב. דאמר
שם פ"ג ה"א ופ"ד ה"ז: לא אמרו אלא מתה יבמתו מותר
באשתו, אבל אם מתה אשתו אסור ביבמתו אר"י זו דברי ר"א
אבל דברי חכמים מתה יבמתו מותר באשתו [מתה אשתו
מותר ביבמתו] אר"י זו דברי חכמים (טעמן של החכמים
— קרבן העדה) כל דבר שהוא בא מחמת הגורם ככל הגורם
כפל האיסור ודברי ר"א אעפ"י שכתל הגורם האיסור במקומו.
הרי שגם באיסור אחות אשה, אומר ר"י סברה זו — כרב —
שיבמה שהותרה ומ' תחזור להיתירא הראשון.

דאחותה רמ"א קמיה מדאורייתא אסור לייבם את השניה, משום
איסור אחות זקוקתו, א"כ ה"נ כיון דמדאורייתא רמ"א היבמה
קמיה, ועדיין לא נפקעה זיקתה, יהי' אסור לו לישא את
המשדכת, דהוי כנושא ב' נשים. אולם לא דמי לאיסור מצוה.
דשם כיון דמדאורייתא רמ"א אחותה קמיה, לכן זה אסור את
הקרוצות ביבום, דאי זיקה ככנוסה רמ"א, אסור מדאורייתא
לייבם את אחותה, דדמי לאחות אשתו. משא"כ כאן — דאינו
אסור בב' נשים אלא מחרס ר"ג — הו"ל חרס הקהלות
דמשדכת כערה דאורייתא לענין זה, שהיות ועליו לישא את
המשדכת — מחמת חרם הקהלות, זה מפקיע את זיקת הייבום
שלא ייבמה אלא יחלוץ אותה. ועוד כמ"ש בפ"ז: קידש
אשה ואח"כ מת אחיו שהי' נשוי אחותה כונס את אשתו. והיינו,
מאחר שקידש אותה קודם נפילה, שלא היתה זקוקתו בשעת
קידושו, מותר אח"כ לכנס אותה, אף שלפני הכניסה, מה
אחיו — שהי' נשוי אחותה. והטעם הוא, דקידושי דאורייתא,
מפקעי זיקה דאורייתא, לענין איסור אחות אשה דאורייתא.
והו"ה כאן במשדכת שלפני הנפילה, השדוכין — שיש ע"ז
חרם הקהלות שצריך לישא אותה — נפקעי זיקת הייבום,
מחמת חרם דר"ג — שאסור לישא ב' נשים, ולא ייבם את
היבמה אלא יחלוץ אותה. וע"ש — בהגהות מרדכי סוף
מסכת כתובות סימן רצ"א — שהאר"י בזה, וכתב שם כנ"ל *.

(כה) תוס' ביבמות יח ב ד"ה שומרת יבם, וז"ל, אבל אם
קידש בהיתר קודם נפילה שלא היתה אחותו זקוקתו בשעת
קדושו אין א"צ להמתין כלל. וזש"ש מא א במשנה: שומרת
יבם שקידש אחיו את אחותו משום ריב"ב אמרו אומרים
לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה. והיינו רק אם קידש אחיו

8 ועיין בשו"ת חכם צבי סימן קט"ו וחת"ס אה"ע ח"א סימן
א' ופ"ת כאן סקט"ו ולע"ל סימן א' סקט"ו. ושם בבית הלל
ובב"מ מפרשים שמש"ש בס"י, "וכן בארוסה כו'", היינו
שאין ע"ז חר"ג שלא לגרשה בע"כ. אבל ע"ש בבאורי הגר"א
ובברכת אליהו סקכ"ז ובהערה 6 שם שרבנו מפרש שמש"ש:
"וכן ארוסה כו'", היינו שרשאי לישא אחות. וע"ש באוצר
הפוסקים, ומש"ש על הא ש"י שם הרמ"א: אמנם יש חולקים
וס"ל דחר"ג נוהג אפילו במקום מצוה ואפילו במקום יבום:
וצריך לחלוץ. וע"ל סימן קס"ה סק"א.

9 הר"י שם כתב — בנימוק הראשון — דהלכה כרב, דרב
ושמואל הלכה כרב באיסורין. ורבנו לא הכיז נימוק זה, שעיקר
כוונתו בס"ק זה להוכיח מהירושלמי בנימוק השני שבר"י —

שר' יוחנן סובר כרב, ולא כהר"א המובא להלן בדברי רבנו.
וברא"ש שם — אחרי שדחה ראיית הר"י — כתב: אלא הלכתא
כרב באיסורי וגם רבי חנינא ה"י יותר גדול מרב אסי כו' עכ"ל.
וע"ש בקרבן נתנאל אות צ'. ונראה דהא שלא הסתפקו הר"י
והר"א לפסוק כרב — מחמת הכלל דרב ושמואל הלכה כרב
באיסורין, הוא עפ"י מה דמ' בר"י בסוכה י' א וברא"ש
שם פ"א סכ"ח ובגושן פ"ט ס"ו ובתוס' בקידושין ע"ב ד"ה
והלכתא, שבמקום שיש אמור' אחי שסוב' כשמואל, אין סומכים
על הכלל שהלכה כרב באיסורין. וכאן הרי גם רב אסי סובר
כשמואל. ודע כי גם בחידושי הרשב"א ביבמות מא א הוכיח
מהירושלמי המובא להלן בדברי רבנו — שר' יוחנן סובר כרב.
וע"ע מש"ש בזה.

באר הגולה

א בריתא ד' נזירות דף
מ"ח ע"ב וכו' וכו'
ספר"י שם דף'
חדשים הראשונים
שז"ל יכולה להנשא
והחמ"ה בעלה נזירות
תשל בעלה שכן כותב
לה ואת תהא יתנא
נזיתי וכו'.

* כן הוא במנחם
ופוסקים.

קס חיוב מזונות היבמה וקבורתה ודין נכסיה וירושתה. ובו ח' סעיפים
א א יבמה ג' חדשים * הראשונים ניוזנית משל בעלה (א) ומעשה ידיה ליבם
ב מכאן ואילך אינה ניוזנית לא משל בעל ולא משל יבם ג עמד בדיון (ב) (לאחר
ג"ה) (ריב"ש סי' ק"ד) (ג) ותבעתו ליב' או לחלוץ (ד) (לפני נ"ד) (ה) ונתרצה לייבם
ואירעו אונס שחל' או שהוצרך לברוח (ו) מחמת ממון או מחמת מרדיון חיוב
במזונותיה (ז) בלא שכועה. ב (ח) הניחה מעובר' ח"ו ניוזנית עד שתל'
(ט) ילד' ולד של קיימא ח"ו ניוזנית כל ימי אלמנותה כשאר כל הנשים.
ג ה נפלה לפני יבם קטן אין לה מזונות עד שיגדל. הנה: (י) ילדה ספק נפל

ב שם נזירותא. ג טור וכפירוש התוספות והרא"ש שם. ד שם נכס הרמ"ם נפ"ח מה"א וכתב ה"ה שכל יוני עניורה
הם נז' חדשים הראשונים שם נכס אינה יכולה להתייבם ולא לחלוץ. ה ומסקנת המנחם שם.

ביאורי הגר"א

לשמואל דחייס לנררי ונכח"ג לא שייך וגדולה מזו צירושלמי
שם הלך למ"ה כמו שזכר: (ז) בלא שבועה. רמב"ם
וכמ"ש בכתובות שם ח' משום נררי כו': (ח) הניחה
כו'. נכח"ג וכמ"ש רש"י נד"ה ג' חדשים כו':
(ט) ילדה כו'. ערש"י שם ד"ה ומכאן כו': (י) ילדה
כו'. אע"ג דנזקוקה ליבם לזרין כתובות פ"א ח' ואי
משום כתובה לא כו' ומ"מ כן הלך אחר רוב נשים
דרובא ולד מעליא ילדן כמ"ש נס"י קניו ס"ד וס"ה

קס (א) ומעשה ידי' כו'. כמ"ש ברפ"א דכתובות
וה"ה כן שהיבם הוא היורש וערש"י נזירות שם
ד"ה נזירות כו': (ב) לאחר ג"ה. תוס' שם ד"ה
עמד והא דנזעי כו' וה"ה לברית דהר דינא להו כמ"ש תוס'
שם וצירושלמי פ' אעפ"י תלה כמו שזכר: (ג) ותבעתו
כו'. רש"י שם: (ד) לפני ב"ד. גמ' עמד נדיון:
(ה) ונתרצה לייבם. תוס' שם: (ו) מחמת ממון
כו'. דל"ל נשנייה צרה דח"כ מחי פריך בכתובות ק"ז נ'

ברכת אליהו

ולא לחלוץ, דא"כ מאי פריך בכתובות קז ב לשמואל דחייס
לצררי, ובכח"ג — שבשבילה ברה — לא שייך למיחש
לצררי, שהרי ברה כדי לעגנה. אע"כ איירי שברת מחמת
ממון או מחמת מרדיון. וגדולה מזו אמרו בירושלמי דכתובות
פ"ה ה"י: והלך לו למדינת דים (ר"ל לצורך עסקיו ולא מחמת
בריהה — מאירי ביבמות שם) כמי שברה.

(ז) כ"כ רמב"ם בה' אישות פ"ח ה"ו. וכמ"ש בכתובות קז
ב: למאי ניהוש לה, אי משום צררי לא מיקרבא דעתיה לגבה,
אי משום מעשה ידיה לא משתעבדא ליה.

(ח) עכא"ה סק"ד, שהביא הטעם, "שכל ימי עיבורה הם כג'
חדשים הראשונים שגם בהם א"י להתייבם ולא לחלוץ".
וכמ"ש רש"י ביבמות מא ב בוי"ה ג' חדשים הראשונים, וז"ל:
שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה.

(ט) ערש"י ביבמות מא ב ד"ה מכאן ואילך (לאחר ג' חדשים)
אינה ניוזנית לא משל בעל ולא משל יבם, וז"ל: ואינה דומה
לשאר אלמנה דהתם כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת מחמת
פלוני בעלי שכבודו גדול עלי יש לה מזונות אבל הך אגידא
ביבם לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות ולא משל יבם
עד שתכנס לחופה, עכ"ל. וכאן — כיון שילדה ולד
של קיימא — תו אינה אגידא ביבם, והרי היא כשאר אלמנה
שניזונת מנכסי בעלה כל ימי אלמנותה.

(י) אע"ג דנזקוקה ליבם, אמרינן בכתובות פא א: ואי משום
כתובה לא נתינה כתובה לגבות מחיים (כל זמן שהבעל חי
ואני היבם) במקום בעל עומד — רש"י, מ"מ כאן, הלך אחר
רוב נשים, דרובא ולד מעליא ילדן, כמ"ש בסמ"ק קנ"ז ס"ד

חדשים. וכן נוסה דעת הבי"ש בסק"ג, וכ"כ בערוך השלחן
ס"ה ע"ש.

(א) כמ"ש ברפ"א דכתובות צה ב: אלמנה ניוזנת
מנכסי יתומין מעשה ידיה שלהן. והר"ה כאן — שהיבם הוא
היורש. וביבמות מא ב: ת"ר יבמה כל ג' חדשים הראשונים
ניזונת משל בעל כו'. וערש"י שם ד"ה ניוזנת כו', וז"ל: שכן
כתב לה את תהא יתבה בביתו ומתנו' מנכסי כל יומי מיגר
ארמלתיה, עכ"ל. הרי שג' חדשים הראשונים היא ניוזנת
כאלמנה אחרת שניזונת מנכסי בעלה מחמת תנאי כתובה
ומעשה ידיה ליורשים.

(ב) ביבמות מא ב: יבמה ג' חדשים הראשונים ניוזנת משל
בעל מכאן ואילך אינה ניוזנת לא משל בעל ולא משל יבם,
עמד בדיון וברח ניוזנת משל יבם כו'. וכתבו תוס' שם ד"ה
עמד: ולא דווקא ברה דהר"ה חלה כו' והא דבעיא בריש
כתובות (ב ב) חלה מאי היינו שחלה מיד בהנעת זמן אבל
הכא שחלה אחר שעמד בדיון דהר"ל לכונסה לאלתר קודם
שאירע לו אונס, עכ"ל. והר"ה לברח דהר דינא להו כמ"ש
תוס' שם כנ"ל. ובירושלמי פ' אעפ"י כתובות פ"ה ה"ד:
חלה כמו שפירש"י.

(ג) רש"י ביבמות מא ב ד"ה עמד בדיון, וז"ל: שתבעתו בדיון
או כנוס או פטור.

(ד) גמ' ביבמות מא ב: עמד בדיון. והיינו שתבעתו לפני ב"ד.
(ה) תוס' ביבמות מא ב ד"ה עמד, וז"ל: דוקא בנתרצה ליבם
וברח אבל אם לא נתרצה אלא לחלוץ אין נזקא בנתרצה ליבם
חכמים מזונות מיבם כיון דאין סופו ליבם אלא לחלוץ.

(ו) דל"ל, דמ"ש ביבמות מא ב דבברח ניוזנת משל יבם, איירי
שבשבילה ברה — שרוצה לעגנה — ואינו רוצה לא לייבם

1 מדברי רבנו נראה, שמי"ש הרמ"א, לאחר שלשה חדשים,
היינו שברח אחרי שלשה חדשים אף שעמד בדיון תוך שלשה

שדי' לחלוק ולא להתייבס כמו שנתנא' לעיל סימן קנ"ו נוטלת כתובתה מיד (הנהות ו')
 (יא) י"א הא דלינה ניוזנית משל יבם קטן היינו מנכסיו ואפי' נדוניא שהכניסה לבעלה
 והחזיק זה אצל לא החזיק בנדוניא שלה כגון שעדיין מונחת בידי גלוי ניוזנית מנדונייתא
 כ"ש נתקום שהיא חוונת שיתנו הנכסים לידה והוא רוצה לקיים הקרן עד שיגדל הנער ולזון
 יון הריוה שנותנין הנועות לידה (שם בשם הרי"ף). ד ו (יב) מועש' ידיה שלה
 לעול' אפי' היא ניוזנית (יג) (דוק' לאחר ג' חדשים) (ד"ע). ה (יד) ז נפלו

ביאורי הגר"א

ולענין מומן הלך אחר רוצה דשכית וכמ"ש בס' י"ז
 סליה: (יא) י"א כו' ע"ל ס' י"ג ס"ג בהג"ה:
 (יב) מעשה כו' כתובות ק"ז ז' כי משום מעשה כו':
 (יג) דדוקא כו' כמ"ש בס"ל: (יד) נפלו כו'.
 עומש"ש והנה בירושא ד' שיטות צ"מ שפלו לה כשהיא
 שומרת יבם לכ"ע ליורש' וכתובה לכ"ע ליורשי הבעל
 אלא צנ"צ ונ"מ שפלו לה צעודה תחת צעלה לרש"י
 צניהם יחלוקו ולתום' שניהם של יורשי הבעל ולרצ"ד

ברכת אליהו

ובב"י הביא כמה שיטות בזה. והנה בירושא ד' שיטות:
 בנ"מ שפלו לה כשהיא שומרת יבם, לכ"ע ליורש'ה. וכתובה
 לכ"ע ליורשי הבעל. אלא בצנ"צ ונ"מ שפלו לה בקדשה תחת
 בעלה. (א) לרש"י בשניהם יחלוקו. (ב) ולתום' שניהם של
 יורשי הבעל. (ג) ולראב"ד בה' אישות פכ"ב הי' בצנ"צ
 — כתום, שהכל ליורשי הבעל, ונ"מ שחת הבעל — כרש"י,
 שיחלוקו. (ד) ולהרמב"ם שם בצנ"צ — כרש"י, ונ"מ אפילו
 שנפלו תחת הבעל הכל ליורש'ה. ודעת הרמב"ן בסוגיא
 דיבמות שם נוטה להרמב"ם כמ"ש המ"מ שם. ובפירות בחייה
 עוד ג' שיטות מלבד אלו הנ"ל: (א) שדעת הרמב"ן שם
 ובמלחמות והראש"ש בכתובות פ"ד ס"ג ונ"מ שדין הפירות
 כדון הירושא — לביא בראית ליה. (ב) ודעת הרמב"ם שם
 שאין ליבם פירות — אפילו מצנ"צ — עד שיכנסו. (ג) ודעת
 הרשב"א בסוגיא דיבמות שם שאפילו לאחר שכנסה, אין
 ליבם פירות. אבל כבר פתרה הר"ן בכתובות פ ב האחרונים.
 ובמפרטה ג"כ ג' שיטות: (א) שדעת המפרשים, שדין
 מכירה כדון ירדשה. (ב) ודעת הטור, שכל שיש ליבם חלק

ובי"ה [ועמ"ש ושם], ולענין מומן הלך אחר רובא דשכית,
 וכמ"ש בפ"מ י"ז פליה ס"ק קט"ו, בנפל למים שאין להם
 סוף, שאפ"י שאסורה לינשא, מ"מ יש מי שאומר, שגובה
 כתובתה, דאולינו בתר רובא דשכית, שרוב הנסבצים במים
 שאין להם סוף מתים. והנה כאן — לענין הכתובה — אולינו
 בתר רוב דשכית, ורוב נשים ולד מפליא ילדו, ונמצא שהגיע
 הזמן לגבות כתובתה.²
 (יא) ע"ל פ"י נ"ב ס"ג בהג"ה.³

(יב) כתובות קז ב: אי משום מעשה ידיה לא משתעבדא ליה.
 (יג) כמ"ש בסעף א' [דבג' חדשים הראשונים מעשה ידיה
 ליבם, וכמ"ש ס"א. ועב"ש ס"א וט"ו ס"א].

(יד) עמ"ש"ש. בבאה"ג ס"ק צ"י למשנה ביבמות לח א. וז"ל
 המשנה: שומרת יבם שנפלו לה נכסים מורים ב"ש וב"ה
 שמוכרת ונותנת וקיים. מתה מה יעשה בכתובתה ובנכסים
 הנכנסים ויוצאין עמה, בשיא יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי
 האב, ובה"א נכסים בחזקתן, כתובה בחזקת יורשי הבעל,
 נכסים תנכנסים ויוצאין עמה בחזקת יורשי האב. ובטור

2 וכתב בישועות יעקב בפירוש הארוך ס"ג: ושם בסימן י"ז
 הביא הש"ע דבר זה בשם יש מי שאומר וכאן תתם בפשישות
 משום דכאן כתובתה על נכסי בעלה הראשון רק היכי דמתיבמת
 אינה נוטלת בכתובתה אבל היכי שאינו רשאי ליבם נוטלת מה
 שמיניע לה מנכסי בעלה וזה פשוט, עכ"ל. ומקור דין זה הוא
 בהגהות מרדכי דכתובות פרק אלמנה ניוזנית סימן ש"ח. וסיים
 שם: ועוד דל מהבא כ"ז למה לא תגבה זו כתובתה ח"א יבם
 זה אינו רשאי ליבם וא"כ אינו עומד במקום אחים לירד לנכסים
 ואין דינו כשאר יבמין, עכ"ל. ובב"מ הוסיף ע"ז: וכן איתא
 ס' קס"ג ס"א וכבר איתא נמי ס' קס"ה ס"ד כל יבמה שתחלוץ
 ולא תתיבם הי"ז נוטלת כתובתה, עכ"ל. ובבב"מ ח"א סימן
 קל"ג — והובא ככה"ג הג' טור אות ז' ובאר היטב סק"ד כתב
 כשנפלה לפני יבם קטן אם ידוע ששיגדיל ל' יבם אותה גובה
 כתובתה מעתה. וראה עוד השלחן עספים י, י"א.

3 מקור הר"ן הנ"ל הוא מרבנו פרץ — ומה שצוין בדפוס
 השו"ע: "שם בשם הרי"ף היא ט"ס, וצ"ל: שם בשם הרי"ף —
 המובא בשלטי גבורים אות ה' שעל המרדכי ביבמות פרק החולץ
 סימן כ"ג, והביא בד"מ ס"א. ושם מדובר, שבעלה מת תוך שנה
 ראשונה מהנישואין. וע"ז כתב שם: אבל בנדוניא זאת לא זכה

בהן הבעל שהרי מת הבעל תוך שנה של נשואין והרי המנהג
 להשליש הנדוניא ביד שלישי תוך שנה לפי שרוצים לברר אם
 ניתנה עם אשתו כראוי וא"כ לא זכה המת בנכסים מעולם תוך
 השנה שהרי הדבר תלוי וזה הדין לא נתברר שנהג עמה כראוי
 ועוד אפילו היכא דמתה תוך שנה של נשואין אין הבעל יורשה
 לפי ר"ת אפילו לאחר שנה היכא דלא הוחזק בנדוניא ס' ג
 שמעתי אם היבמה רוצה לקבל חרם לקיים את הקרן עד שיגדל
 היבם ולעשות ממנו כאשר חכמים ירצו ג"ל שהרשות בידיה כו'
 עכ"ל. וע"ז כתב רבנו: "ע"ל סימן נ"ג ס"ג בהג"ה — ששם
 מוב' הדעות השונות בזה, ועמ"ש"ש בבאורי הגר"א ובברכת
 אליהו ובהע"ר, וראה כאן בערוך השלחן ס"ב.

4 כ"כ בדעת רש"י ברשב"א וברמב"ן בסוגיא דיבמות וכ"ה
 בר"ן (בדעת רש"י) בכתובות פ ב וכ"כ בב"י. ולא בערוך
 השלחן בס"ט, שחמה על רבנו בזה. וכתב, "דבנצ"ב ג' לרש"י
 ליורשי הבעל כמ"ש הרשב"א והר"ן. וראה בחזו"א סימן ק"ש
 ס"ק ח', ט', י. ועל מ"ש רבנו להלן: ולתום' שניהם של
 יורשי הבעל תמה בערוך השלחן שם, וז"ל: "וע"ק דהתום'
 אינם מתלקים רק בצנ"צ ע"ש היטב.

באר הגולה לה נכסים (טו) בעודה שומרת יבם מוכרת ונותנת וקיים (טז) שאין ליב' בהם כלום עד שיכנו' ח ואפי' עשה בה מאמ' (יז) וה"ה אם נשאר' אלמנ' מן האירוסין ונפלו לה בעודה ארום' שמוכר' ונותנת וקיים ט דלא עדיף יבם מבעל. דמאחר לנ"ה אינו עושה ספק נשאין אם ריש דף ל"ט. ט כחש"ל סימן 35.

ביאורי הגר"א

שנתארומה מהאירוסין ג"כ מוכח הג"ל מדמקשה (ארכה) [רצה] ליפלו נחיה כו': (טו) בעודה כו'. כתי' דנחל' שם ל"ט ח': (טז) שאין כו'. ר"ל חף פירות כח"ש נסוגות שם דדינה הוה למכירה: (יז) וה"ה כו'. לשון הח"מ חלל ח"ש דלא עדיף יבם מבעל תמוה דהא ארוסה לא תמוכר לנ"ה וכן הקשה לח"מ הרומניץ דהא לאזני דידו כידה חין ליבם כלום לנ"ה וכ"ש שארוסה חף לרצה דהא ידו גריעל חידה לכ"ע כח"ש נכתות (פ"ג) [פ"ג]

ברכת אליהו

בחזקתה ולא שקיל מידי — רש"י. ש"מ שדין הפירות — ונכסים שנפלו לה בהיותה שומרת יבם — שוה למכירה. (יז) לשון המ"מ בה' אישות פכ"ב ה"י. אבל מ"ש, ודלא עדיף יבם מבעל" תמיה, דהא ארוסה לא תמוכר לכתחילה לנ"ה, כדחנן בכתובות ע"א: נפלו לה משנתארסה בש"א תמוכר ובה"א לא תמוכר. וכמש"ל סימן צ' ס"א: וכן ארוסה לכתחילה לא תמוכר נכסים שנפלו לה משנתארסה. וא"כ היכי קאמר כאן שמוכרת דלא עדיף יבם מבעל. וכן הקשה לחם משנה שם. [ותירץ שם: ואולי י"ל דמאי דקאמר תו"ה לא הוי אלא בדיעבד דאמר לכיון דשם בדיעבד מוכר כאן מעלין ליה דרגא דאפילו לכתחילה ולשון דלא עדיף קשה לנו, עכ"ל. תע"ש סק"ח].

[נראה דמכאן ואילך הוא ליקוט. ומקודם נביא את סוגית הגמרא ביבמות לח, לט. בסק"ל הבאנו דברי המשנה שם לח א. והקשו שם בגמ': מ"ש רישא דלא פליגי ומ"ש סיפא

המפרשים שדין מכירה כדין ירושה ודעת הטור שכל שיש ליבם חלק בהן נמחיתין כח"ל ח"י למכור כלל מפני חלקו. ודעת הרומניץ שח"י למכור כלל חלל נכסים שנפלו לה בעודה שומרת יבם כפשטא דמתני' חלל כל שהיה צרעות הנפל ח"י למכור חף שהן הכל צרעות וכ"ש נגמ' ודיוקו כדיוק הטור ממש"ל ליפלו (נחיהם לפירות) [נחיהם ולפירות] ול"ק נמכירתה וחף לדברי הי"ל לנ"ה לא תמוכר ונ"ה"ה תמוכר חלל דחף נ"ה מודה דלא תמוכר וחף

בהן במחציתן, כח"ל, ח"י למכור כלל מפני חלקו. ג) ודעת הרמב"ם שם, שא"י למכור כלל, אלא בנכסים שנפלו לה בעודה שומרת יבם, כפשטא דמתני' הג"ל. אבל כל שהי' ברשות הבעל, ח"י למכור — אף שהן הכל ברשותה, וכ"ש בנכ"ב שא"י למכור. ודיוקו של הרמב"ם — כדיוק הטור — ממש"ל ביבמות לח ב: ליפלו בחיה ולפירות, ול"ק: במכירתה. ואף לדברי הי"ל לנ"ה לא תמוכר ובה"א תמוכר, אלא דאף כ"ה מודה דלא תמוכר, ואף שנתארמלה מהאירוסין ג"כ מוכח הג"ל, מדמקשה רבה ליפלו בחיה כו' 5.

(טו) כתירוצי דרבא שם לט א 6. (טז) ר"ל אף פירות, כח"ש כפוגיא שם דדינ' שוה למכירה. [דבסוגיא דיבמות על המשנה דשם לח א: שומרת יבם שנפלו לה נכסים כו' — הג"ל בסק"ד — מקש': אדמפלגי בגופה (של קרקע — רש"י) ולאחר מיתה לפלו בחיה ולפירות (זלביש פליג יבם פירי בהדה כו' ולב"ה נכסים

למכור הנכסים שנפלו לה בעודה תחת בעלה, יקשה ליפליג בחיה ובמכירה, ז"א שגם ברישא — דנפלה כשהיא ארוסה — ליפלו בנכסים שנפלו תחת בעלה אם היא יכולה למכור או לא. ומדלא מיפלגי בזה, מוכח דלכו"ע ככה"ה יכולה למכור. ומ"ש כאן רבנו "מדמקשה רבה כו'" ולעיל כ' סתם: "מ"ש ש"ל ליפליג", ולא כ' שם: "מדמקשה רבה", היינו מפני ששם לט א יש עוד פעם הקושיא: אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה לפלו בחיה ובפירות, ומ"ש רבנו לעיל: "ממש"ל ליפליג" הוא גם מקושיא הנ"מ שם לט א, אבל כאן — התוכחה לענין ארוסה — היא רק מקושיא רבה, שמקשה על עולא — דמוקים רישא בנפלה כשהיא ארוסה. וע"ל סק"ו.

6 בסק"ד הבאנו לשון המשנה ביבמות לא א. ושם בגמ' הקשו: מ"ש רישא דלא פליגי ומ"ש סיפא דפליגי. ושם עמוד ב תירץ אביי: רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם, סיפא כשהיא תחתית ובעל. ושם לט א תירץ רבא: אידי ואידי שנפלו לה כשהיא שומרת יבם, רישא דלא עבד מאמר, סיפא דעבד בה מאמר וכו'. ולתירוצו של רבא — שהלכה כותיה לגבי אביי — הרישא — שמוכרת ונותנת וקיים — מיירי דנפלו לה כשהיא שומרת יבם. וא"כ יבם לתירוצו של אביי קאי רישא בנפלו לה כשהיא שומרת יבם, אבל מ"ש המחבר: "ואפ' עשה בה מאמר", הוא כתירוצי רבא — דסיפא מיירי שעשה בה מאמר. ולב"ה — שמאמר אינו עושה ספק נישואין — הנכסים שנפלו לה בהיותה שומרת יבם הם בחזקתה ויכולה למכור. וע"ז סק"ב ובי"ש סק"ו.

5 יש דפוס שר"ע ש' בביאורי הגר"א — במקום: "הי"ל" — "הג"ל". ובחזו"א סימן קי"ט סק"ב הגיה כמה תיקונים כאן בביאורי הגר"א בסוף ס"ק זה. וכ': "והב"ל על השיבושים שנפלו שקשה לעמוד על כונת רבנו". ועי"ה ש' מש"ש. ולולא דבריו, הי' ג"ל שא"י להגיה בביאורי הגר"א, וכפי שנבאר דבריו: מ"ש רבנו: "ודיוקו כדיוק הטור", ר"ל שדיוקו של הרמב"ם — שא"י למכור חף שהם הכל ברשותה — הוא כדיוקו של הטור — שא"י למכור כלל מפני חלקו של היבם. ודיוקו הוא, מ"ש בסוגיא דיבמות שם: "אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה ליפלו בחיה ולפירות" וז"ש רבנו: "ול"ק במכירתה ואף לדברי [וע"ל: לדברי] הי"ל לנ"ה לא תמוכר ובה"א תמוכר". ור"ל, שאף לדברי המקשן, הי"ל לנ"ה ולב"ה ליפלו לענין מכירה: דלבי' לא תמוכר ולב"ה תמוכר. וזהו שסיים רבנו: "אלא דאף כ"ה מודה דלא תמוכר", ולכן לא פליגי במכירה. אלא שלדברי הטור בסוף דבריו — שג"מ יחלוקו — הדיוק מהג"מ הוא, שא"י למכור כשיש ליבם חלק. ולרמב"ם — שג"מ הכל לאשה — הדיוק מהג"מ הוא, שאפילו ג"מ — שהכל לאשה — ח"י למכור. וסיים רבנו: ואף שנתארמלה מהאירוסין — שכתב המחבר שמוכרת ונותנת — ג"כ מוכח הג"ל, ר"ל מאותו הדיוק ש' לעל — מדמקשה רבה ליפלו בחיה כו', כלומר דשם בגמ' לח א מקשה הגמ': מ"ש רישא דלא פליגי ומ"ש סיפא דפליגי. ומתירץ עולא: רישא דנפלה כשהיא ארוסה וסיפא דנפלה כשהיא נשואה כו'. וע"ז מקשה רבה שם עמוד ב: אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה ליפלו בחיה ולפירות. ואם נאמר דבנתארמלה מן האירוסין ח"י

ו (יה) י אין ליבם פירות בנכסי מלוג של שומרת יבם ובנכסי צאן ברזל באר הגולה
שהכניסה לאחיו אין לו בפירותיה אלא מחצ' כ ויש מי שכתב ושגם בהם אין לו
פירות כלל עד שיכנסו. הגם: והראשון עיקר דלי' נ"מ שנפלו לה נעודה תחת
רש"י הניחו הטור וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ם והמפרשים ובשם הרמב"ן אבל אין לו פירות מנכסי מלוג כיון דאינו חייב בנעודה.
כ הרמב"ם בפ"ג מה"ל וכתב ה"ה וחלו הוא סוגר שאין לו זכות אלא בגוף הקרקע אם תנוות ולא נפירות.

ביאורי הגר"א

ח' ח"ה חפ' נשואה כו' וכ"ש צינן דכ"ע ל"פ לעולא נזה
תדע דאמר רבה אידי ואידי כו' ול"ק ל"ש ארוסה ל"ש
נשואה אלא דוקא נשואה וז"ל רש"י צ"ה זיקת ארוסה
כו' ואע"ג דלגזי כו' ול"ק דנ"מ דלא תמכר לכתחלה
בנכסים שנפלו בחי הארוסה וז"ל רש"י צ"ה ח"ה חפ' אמר
כו' ונפלו כו' ל"ד אלא משום סיפא דנשואה ולאפוקי ג'
הגאונים ר"ש שנפלו לה מן האירוסין סיפא שנפלו לה מן
הנשואין והנכסים וליתא דל"כ אחאי פריך רצא אלצני
אי דנפלו לה כו' ולא לעולא וכן ארצה דקל' אידי ואידי

ברכת אליהו

עכ"ל. ול"ק רש"י — דלכן קרי ליה ספק ארוסה — דנ"מ
דלא תמכור לכתחילה בנכסים שנפלו בחי הארוסה. ומוכח
מכאן, דבכה"ג מוכרת אפילו לכתחילה.

ורש"י שם עמוד א בריה ד"ע כתב וז"ל: ה"ג אמר עולא
רישא דנפלה כשהיא ארוסה — שנפלה לייבום מאירוסין
ונפלו הנכסים לה כשהיא שומרת יבם, עכ"ל. ומ"ש רש"י
„ונפלו הנכסים לה כשהיא שומרת יבם“, לאו דוקא, דהו"ה
אם נפלו לה הנכסים בעודה ארוסה, אלא משום סיפא
ד„נשואה“, ע"כ מיירי שנפלו לה הנכסים כשהיא שומרת
יבם, כמו שנבאר להלן, לכן נקט רש"י „כשהיא שומרת יבם“,
ולאפוקי גירסת הגאונים: „רישא שנפלו לה מן האירוסין
סיפא שנפלו לה מן הנשואין“, ולפי גירסת זו, קאי נפל'
אנכסים, ולא — אשומרת יבם, וליתא. דא"כ אמאי פריך
רבא ואב"י: „אי דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל דכו"ע ל"פ
דידו עדיפא מידה“, ולא פריך אעולא. וכן לפרוך ארבה
דקאמר: אידי ואידי דנפל כשהיא נשואה. ועוד דאמר רב
פפא: „דיוקא דמתני' כוונתה דאב"י (דסיפא בדנפלו לה
כשהיא תחת הבעל — רש"י) דקתני נכסים הנכנסים
ויוצאים עמה כו' בכנסין לרשות הבעל ויוצאין מרשות
הבעל לרשות האב“, ול"ק נמי דיוקא דמתני' בעולא
ורבה. עא"כ מוכח, דלעולא ורבה, לא מיירי שנפלו לה
הנכסים כשהיא תחת הבעל. וז"ש רש"י: ה"ג אמר כו',
לאפוקי גירסת הגאונים — שלפיה מיירי סיפא שנפלו
לה הנכסים כשהיתה נשואה. אלא הכל מיירי בנפלו לה
הנכסים כשהיא שומרת יבם. וערשבי"א שם שהביא הראיות
הנ"ל לגירסת רש"י.

(יח) הנה בירושת הנכסים: הני"מ — של יורשי האב, והמתנה,
דהיינו עיקר ותוספת — של יורשי הבעל, כמ"ש במתני'
ביבמות לח א הני"ל בסק"ד ובכתובות פ ב. ונצ"כ, דעת
רש"י בכתובות שם שדינן — כמ"ש בפ"ב קנח ב בנפל הבית
עליו ועל אשתו, דאמרי ב"ה — גכסים בחזקתן, ואמרין שם:
בחזקת מי, ר' יוחנן אמר בחזקת יורשי הבעל, ור' אלעזר

דפליגי. ותירץ עולא: רישא שנפלה כשהיא ארוסה וסיפא
דנפלה כשהיא נשואה כו' זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה,
זיקת נשואה עושה ספק נשואה. ורבה הקשה עליו: אדמיפלגי
בגופה ולאחר מיתת ליפלו בחייה ולפירות. ותירץ:
אידי ואידי דנפלה כשהיא נשואה, וזיקת נשואה עושה ספק
נשואה, רישא דאיהי קיימא הו"ל איהי ודאי ואינתו ספק
ואין ספק מוציא מדי דאי, סיפא דמתה הללו באין לירש
והללו באין לירש ויחלוקו. ואב"י תירץ: רישא דנפלו לה
כשהיא שומרת יבם, סיפא דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל,
וקסבר אב"י ידו כידה. ורבה חולק עליו ואמר: אי דנפלי
לה כשהיא תחתיו דבעל כו"ע ל"פ דידו עדיפא מידה, אלא
אידי ואידי דנפלו לה כשהיא שומרת יבם, רישא דלא עבד
בה מאמר, סיפא דעבד בה מאמר. ושם: אמר רב פפא דיוקא
דמתני' כוונתה דאב"י ואע"ג דקשיא מתה דקתני נכסים
הנכנסים ויוצאים עמה, מאי נכנסין ומאי יוצאין, לאו בכנסין
לרשות הבעל ויוצאין מרשות הבעל לרשות האב, ואע"ג
דקשיא מתה אדמיפלגי בגופה ולאחר מיתת ליפלו בחייה
ולפירות, והו לא מדי. ע"כ דברי הגמרא. וכ' שם בחידושי
הרמב"ם ובמלחמות, דאם נפלה מן האירוסין, לכו"ע מוכרת
וגותנת וקיים. דהא לאב"י — ידיו כידה — אין ליבם כלום
לבי"ה, וכ"ש בארוסה אף לרבא. דהא בארוסה ידו נרדעה
מידה לכו"ע, כמ"ש בכתובות פג א: איה אפילו נשואה נמי,
אמר אב"י נשואה ידו כידה. רבא אמר ידו עדיפא מידה, נפ"מ
לשומרת יבם. ע"כ דברי הגמ'. עכ"פ, שמעינן מכאן, דבארוסה
ידו גריעא מידה, וכ"ש ביבם. דכח"ע ל"פ אעולא כזה
— דבנפלה מן האירוסין מוכרת וגותנת וקיים. תדע דאמר
רבה שם: אידי ואידי דנפלה כשהיא נשואה כו', ול"ק ל"ש
ארוסה ל"ש נשואה. אלא דוקא בנשואה, אבל בארוסה, מוכרת
וגותנת וקיים. וז"ש רש"י שם לח ב בריה זיקת ארוסה כו',
וז"ל: זיקת יבמה שנפלה מן האירוסין ספק ארוסה ולא דאי
ארוסה ואע"ג דלגזי נכסים אין לו שום כח בהן ונמצא
שזיקת ארוסה אינה כלום קרי ליה ספק ארוסה דלא מצי
למימר קסבר עולא זיקת ארוסה אינה כלום דהא בעיא חליצה,

באר הגולה

בפעלה דין כנעני ויהלוקו צפירות (הרמזין והר"ן פ' האשה) וכן יחלוקו צפירותה אם מתה ונמקום שהפירות שלה כך יכולה למכור צקרקע. כפי חלקה צפירות. ז ל מתה כשהיא שומרת יבם יורשי' יורשין נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל.

ל משנה שם דף ל"ח
ע"א כגיר' רש"י שם
וכפידוש נכתובות

קף פ' ע"ג כי הרכי דפליגי אתוראלי אלימא דנ"ה אלוסמה דנפל הבית עליו ועל אשמו וכו' דפליגי אש ד"ג ונ"ה כהאי גוונא דנ"ג דף קנ"ח ע"א ה"ג פליגי אתעניתין דהכא וקוין"ל אש כריש לקיש וכדתני נר קפרא דהוה רעיה דרבי יוחנן דיוחנן וכו' ה"ה אש דנ"ג וכו' דהיונ"ס גפ' הזכר.

ביאורי חגר"א

הצעל ול"פ אלא גנ"מ והרשצ"א פי' דכלל ופרט תני נכסים
בצחוקתן קאי אכל הנכסים כינר כתובה כו' ונכלל כתובה
ג"כ הגדוהיה דהיינו גנ"מ וז"ש גנ"מ מה יעשה בכתובה
ושנקת נכסים כו' ונצ"צ לא איירי צ"ש ומ"ש מנ"מ לאיירי
בהו אלא ודאי בכללן הוא ומ"ש בכתובות (פי"ב) [פ' ד']
יורשי הבעל קדרי לה כו' אע"ג דקדושתה תחת גדוהיה
ועת"מ שם מ"ז צ' ד"ה וקדושתה וגו' א' ד"ה שאין כו'
וא"צ לדחוק כמ"ש תוס' שם לדעת רש"י גד"ה יורשי הבעל
כו' וכן ק' לרצא דלמחר ידו כו' ויחלוקו אף לנ"מ ונצ"צ
בצחוקת יורשיה לחד מ"ד כנ"ל. ונצי"מ שפלו לה בעדה
תחת' דבעל דינן כנצ"צ וכפי שיטתן כנ"ל לרש"י יחלוקו
כמ"ש גנ"מ וערש"י דכ"ע וקסדר אצי כו' ונצ"ש פליגי כו'
וא"כ לרצא דלמחר דכ"ע ל"ש א' א"כ גם לנ"מ תלוחו

קפרא' דהוא רצחון ועוד דמסיים הגמ' וכן תני צר קפרא וא"כ ה"ה כלן דיתלוקו וכ"פ הרמב"ם. ותוס' הקשו דל"ד לשם דהתם צ"ש דיתלוקו צבולס וכאן מורה צ"ש בכתובה כמ"ש בגמ' ועוד דלמ"ד צחוקת יורשי האשה וצ"ש ל"פ צנ"צ צלל צניח כמ"ש בגמ' נכסים הנכנסים והיוצאים עמה צמ"ח כו' וא"כ צ"ש צנ"צ צחוקת האשה יתור ומימ' וח"פכא הוא כמ"ש צר"פ אלמנה לכ"ג צמתני' ועוד הקשה הרשב"א דהל"ל וכתובה צחוקת אלא מפרשים דכאן דל"ה צנ"צ צחוקת יורשי הצעל ולכך ל"פ האמוראים כאן כמו דפליגי התם אלא דל"ד לשם דס' צאין צטענת ספק ולצ"ש שטר העומד לגבות כו' משא"כ כאן דזוקקה ליבס ואין לה צכתובה וצנ"צ כלום ע' אחר החליפה כמ"ש צכתובות פ"א ח' א' לא ניתנה כו' ולהכי הכל מורים צאלו שכן צחוקת

ברכת אליהו

על מ"ש מקדם: „נכסים בחזקתן". אלא — מפרשים התוס' והרשב"א — דכאן לר"ה נצ"ב בחזקת יורשי הבעל, ולכך ל"פ האמוראים כאן כמו דפליגי התם כ"כ. אלא דלא דמי לשם, דשם באין בטענת ספק, ולכ"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי, משא"כ כאן דזקוקה ליבם, ואין לה בכתובה ובנצ"ב כלום עד אחר החליצה, כמ"ש בכתובות פ"א א': לא ניתנה כתובה לגבות מחיים ולחיי הכל מדרים באלו שהן בחזקת הבעל, ול"פ אלא בנ"מ. והרשב"א שם פירש דכלל ופרט תני במתני'. ומ"ש במתני': „נכסים בחזקתן" קאי אבל נכסים. ומפרש במתני' — כיצד — כ: כתובה כו'. וכלל כתובה, נכ"מ הנדונית — דהיינו נצ"ב. וז"ש בנ"מ שם עמוד ב: מה יעשה בכתובתה, ושבה, נכסים כו', ובנצ"ב לא איירי ב"ש, ומ"ש מבי' דאיירי בהו. אלא ודאי כללן דכתובה הוא. ומ"ש בכתובות פ ב: איבעיא להו שומרת יבם שמתה מי קובר, יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובה, או דילמא יורשי האב קברי לה דקא ירתי נכסים הנכנסין והוצאין עמה. אע"ג דקבורתה תחת נדוניה, ועתו"ם שם מז ב ד"ה וקבורתה וי"ג א ר"ה שאין כו', שכתבו שם ושם שקבורתה תחת נדוניה. וא"צ לרחוק כמ"ש תוס' שם לדעת רש"י בד"ה יורשי הבעל כו'. שהקשו שם לרש"י — שאין ליורשי הבעל אלא מנה ומאתים ולא נדוניה — והא אמרינן שם מז ב דקבורתה תחת נדוניתה, א"כ מאי אמרינן: יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה. אבל לתוס' ורשב"א — שיורשי הבעל יורשי

אמר בחזקת יורשי האשה, ורשב"ל משום בר קפרא אמר יחלוקו, וכן תני בר קפרא הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו. הו"ה כאן דאמר במתני': „ונכסים בחזקתו, ר"ל נצי"ב. וכי דכי דפליגי התם אמוראי בחזקת מי, הו"ה כאן. ושם פ' הרי"ף וש"ס כבר קפרא דהוא רבבון של ר' יוחנן ור' אלעזר, ועוד דמסיים הגמ': וכן תני בר קפרא כו'. ווא"ב הו"ה כאן דיחלוקו, וכי"ב הרמב"ם בה' אישות פכ"ב ה"י ובה' חלות פ"ג ה"ט. ותוס' ביבמות שם ד"ה ובה' ובכתובות שם ד"ה נכסים בחזקת הקשו, יבמות דמי לתא דב"ב. דהתם בייש סביר יחלוקו ככולם, וכאן מרד' בייש ככתובה, דהוי בחזקת יורשי הבעל, כמ"ש כנמ' ביבמות שם עמוד ב. ועוד הקשו בכתובות שם, דלמ"ד בחזקת יורשי האשה, ובייש ל"פ בנצי"ב, אלא בני"ב, כמ"ש כנמ' דיבמות שם: נכסים הנכנסים והיוצאים עמה כשי"א כו' ה"ק מתא מה יעשה בכתובתה, ושביקה (דמדרו ב"ש שהיא בחזקת יורשי הבעל — רש"י), נכסים הנכנסים והיוצאים עמה כשי"א יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב (נ"מ — רש"י) כו'. וא"כ לבייש, נצי"ב בחזקת האשה יותר מני"ב; ואיפסא הוא, כמ"ש בר"פ אלמנה לכהן במתני'. דתנו שם ס' א דעבדי צ"ב יאכלו בתרומה, ועבדי מלוג לא יאכלו בתרומה (לפי שהן שלה וזיא חלה — רש"י). ועוד הקשה הרשב"א שם לת א דהול"ל במתני' שם: „וכתובה" — כוא"ב — וכן ה"י צ"ל: וכתובה בחזקת כו', כיון דמש"ש במתני': „כתובה" לא הוי פירוש

הביא דברי הר"ף כפי הסדר שהביא רבנו : דהוה רביה דר"י
לדוד הוויא מסגנא כו'. וזה שלא הזכיר האלעזר דבר קפרא ר"ה
בריה דר' אלעזר, וזה מפני ש' ויחנן ור' אלעזר הלכה כ' ויחנן
שהוא רבו של ר' אלעזר (ראה אנצ"ת כרך ט') ערך הלכה עמוד
ש"ב). ולכן כשיש מחלוקת בין ר' קפרא ור' ויחנן ור' אלעזר
מסמיך הסעם — שהלכה כבר קפרא — "דהוא רביה ד' ויחנן"

ד מ"ט: "וְשֵׁם פִּי הָרִיף וְשֵׁם כֶּבֶד קִפְּרוּ דָּהוּא רִבְהוֹן", הוּא
עַנֵּי מִיֵּשׁ בְּשׂוּיָתָא אֲנֹנִים הִרְכִּיב סִימֹן עֵץ שֶׁלֹּם כִּתְבֵּי קִפְּרוּ
גַּם ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר שְׁהוּי לְמַלְמְדֵי. וְכִיפִי שֶׁם כֶּתֶב מִקְדֹּם
הַטֶּעַם — הוֹיִלְכֵתָא כֶּבֶד קִפְּרוּ — מִשּׁוֹם "דָּהוּא מִסְכּוּא
הַטֶּעַמָּה". וְכַטְעַם הַשְׁנִי כֶּתֶב: הוּא רִבְהוּ דִּרְבִּי יוֹחָנָן וְקִיפִיל
דָּאן הִלְכֵה כְּתָמִיד בְּמִקְדֹּם הֶרֶב. אוֹלַם בְּרֵאשׁ בִּשְׁבִימֹת פ"ד ס"ג

ביאורי הגר"א

וה"ש א"י אומר כו' וכמ"ש עולא ורבה דזיקת נשואה עושה ספק נשואה לענין נכסים כדכ"ה ר"ל ויחזקו הנכסים לבני משפחתה עליו להנזיל ראה וסיפא כו' הוליל וידו כידה הללו באין לירש והללו כו' יחלוקו ורנא אומר כו' וחזקתו עדיפה הילכך כיון דמספקא לב"ש הנכסים בחזקת יורשי הנזיל וכ"ז לב"ש אצל לב"ה פשיטא להו דאפילו אירוסין ודאי אינו עושה אפילו מחמת כמ"ש נפ' ד' אחין הלכך לב"ש בחזקתה אלא בנז"כ ס"ל דיתלוקו דמספק' להו א"י ניתנה לגבות והללו כו' ולפיכך היה נכון לומר שהשמיט הרי"ף כ"ז לפי שאין כ"ז לב"ה אלא דגמ' דר"פ הכותב נז"ל דפליגי אליה דנ"ש וכ"ש שק' על הרי"ף שז' שם אצל לדעת תוס' פליגי לד"ה ולדעת רש"י אליה דנ"ה וד"ה מכירת הנכסים כד"ה הירושא כמ"ש בגמ' מ"ש רישא לר"פ ונ"ש כו' וכן לכל האוקימתות. וכן דין הפירות כמ"ש אדמפלגי בגופה כו' וכמ"ש ר"פ ואלע"ג דקשיא מתה כו' ופי' הרמב"ן דגם לרנא קשיא אלא דלרנא גס מתני' לה דיקא כותי' ואף לפיר' תוס' ד"ה אלע"ג כו' היינו אליה

וה"ש רש"י ד"ה דידו כו' ואפילו ד"ה כו' ר"ל דיתלוקו. ולשיטת תוס' כולה דירשי הנזיל כמו נז"כ וכמ"ש הרמב"ן וקסנר א"י ידו כידה ר"ל דרשות שניהם שזה צ"ן מחיים צ"ן לאחר מיתה דלא כפירש"י דלאחר מיתה נחות דרנא אלא כ"ש שאלו מיתה היא קמו בחזקת הנזיל ה"כ כשמת הוא קמו בחזקתה ונ"ש סגרי דמחיים ודאי ידו כידה אלא לאחר מיתה ומספקא ל' אי ירתא אי לא כשיטתן הילכך יחלוקו דזיקת נשואה ספק נשואה משא"כ לב"ה ורנא דכ"ש כו' לענין זה שאלו מיתה היא נכסים לנעלה ואם מת הוא והיא שומרת ינ"ס לא נתרקון לה אלא בחזקת הינ"ס שהוא במקום אחיו וכן פי' הרי"ף בר"פ הכותב ע"ש ופי' הפוסקים כרנא ולכן השמיט הרי"ף (דכ"ה) [כ"ה] וסמך על ה"ל דר"פ הכותב אצל הרמב"ם לא הילך בנ"י דאפילו נזנפו לה בעודה תחתיו דנזנל ג"כ בחזקת יורשי האשה דמפרש דלמי רנא ל"פ אלא אליה דנ"ש דכל שקלא וטריא דשמעתין הכל אליה דנ"ש כמ"ש מ"ש רישא לר"פ ונ"ש כו' ועל ד"ה ל"ק כלום וכן כל האוקימתות

ברכת אליהו

יבם, והחזקו הנכסים לבני משפחתה — עליו להביא ראה שיש לו זכות בנכסים, לפיכך מוכרת ונותנת וקיים. וסיפא — דנפלו לה הנכסים כשהיא תחתיו דבעל — החזיל וידו כידה, והללו באין לירש והללו באין לירש, הילכך יחלוקו. ורנא אומר: „אי דנפלי לה כשהיא תחתיו דבעל דכ"ז ל"פ דידו עדיפא מידה", וחזקתו עדיפא מחזקתה, הילכך כיון דמספקא לב"ש אי זיקה עושה נשואין, הנכסים בחזקת יורשי הנזיל. וכ"ז לב"ש, אבל לב"ה פשיטא להו, דזיקה אפילו אירוסין ודאי אינו עושה, אפילו מאמר, כמ"ש בפ' ד' אחין שם כ"ט, ל. הילכך דביע' — בין שנפלו הנכסים כשהיא שומרת יבם ובין שנפלו כשהיא תחתיו דבעל — הנכסים בחזקתה. אלא בנז"כ, ס"ל לב"ה, דיתלוקו, דמספקא להו אי ניתנה לגבות מחיים, והללו באין לירש והללו באין לירש, הילכך יחלוקו. ולפיכך ה"י נכון לומר, שהשמיט הרי"ף כ"ז, לפי שאין נפ"ם לב"ה. אלא דגמ' דר"פ הכותב הנז"ל — דאמרין: „נפ"ם לשומרת יבם", כמ"ש בסק"י — א"ל דפליגי אליבא דב"ש. וכ"ש שקשה על הרי"ף שז' שם בר"פ הכותב: ונפ"ם לשומרת יבם כו', ומ' מזה שהרי"ף סובר שהנפ"ם אליבא דב"ה — שהלכה כוותיה. אבל לדעת תוס' פליגי לד"ה, ולדעת רש"י — אליבא דב"ה.

ודין מכירת הנכסים כד"ה הירושא, כמ"ש בגמ' ביבמות לח א: מ"ש רישא דלא פליגי (דקאמר מוכרת ונותנת לכתחלה — רש"י) ומ"ש סיפא דפליגי (כשמתה לא מוקמי נ"מ בחזקת יורשיה — רש"י). אלמא שהנ"מ משוה דין מכירת הנכסים לדין הירושא. וכן לכל האוקימתות שוה דין המכירה לדין הירושא. וכן דין הפירות שוה לדין הירושא, כמ"ש בסוגיא: אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה ליפלגו בחייה ולפירות. אלמא שדין הפירות כד"ה הירושא. ובמ"ש לט א: אמר רב ספא דיוקא דמתני' כוונתה דאביי כו' ואע"ג דקשיא מתה אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה לחלוג בחייה ולפירות. ופי' שם הרמב"ן דגם לרנא קשיא מתה אדמפלגי כו'. אלא דלרנא גם מתני' לא דיוקא מוותיה, ומה שר"פ הוכיר, אב"י זה רק לענין דיוקא דמתני' ולא לענין דקשיא מתה כו'. ואף לפיר' תוס' שם ד"ה אע"ג פי' — שכתבו: לרנא נ"חא דדיוקא לאחר

נדונייתה — נ"חא. וכן פי' רש"י לרנא דאמר ביבמות לט א ידו עדיפא מידה ויתלוקו אף לב"ה, ובנז"כ בחזקת יורשיה לאחר מצי' פניל. ובנ"כ שנפלו לה בעודה תחתיו דבעל, דינו בנז"כ — ובפי' שישתן כנ"ל לרש"י — יחלוקו, כמ"ש בגמ'. ורש"י שם ד"ה וקסנר אב"י כו', וז"ל: וב"ש פליגי ואמריו נשואה ידו עדיפא מידה וכשמת יד היתם כידה ויתלוקו כו' עכ"ל. וא"כ לרנא דאמר דכ"ז ל"פ דידו עדיפא מידה, א"כ גם לב"ה יחלוקו. וחש"ש רש"י בר"ה דידו כו': „ואפילו ב"ה מודה דשקלי יורשי הנזיל הבעל בנכסים", ר"ל דיתלוקו. ולשיטת תוס', כולה דירשי הנזיל הבעל, כמ"ש נז"כ. ובמ"ש הרמב"ן שם, שמש"ש בגמ': „וקסנר אב"י ידו כידה", ר"ל דרשות שניהם שוה בין מחיים בין לאחר מיתה. דלא כפירש"י הנ"ל, דלאחר מיתה נחות דרנא, אלא כשם שאם מתה היא, קמו הנכסים בחזקת הבעל, ה"כ כשמת הוא — הבעל — קמו הנכסים בחזקתה, אפילו במקום יבם. וכ"ש סביר, דמחיים ודאי ידו כידה, אלא לאחר מיתה — כיון דיבם במקום אה קאי — מספקא להו אי ירתא היתם אי לא כשיטתן, הילכך יחלוקו, דזיקת נשואה עושה ספק נשואה, משא"כ לב"ה. ורנא דאמר: דכ"ז כו', היינו לענין זה, שאם מתה היא נכסים לבעלה, ואם מת הוא — היא שומרת יבם — לא נתרקון לרשות לעצמה, אלא — בחזקת היתם — שהוא במקום אחיו, וכן פירש הרי"ף בר"פ הכותב בכתובות פב א, ע"ש. ופסקו הפוסקים כרנא, ולכן השמיט הרי"ף כאן דברי רבא, וסמך על הא דר"פ הכותב הנז"ל. אבל הרמב"ם הנ"ל לא הילך בנ"י, דאפילו בנפלו לה בעודה תחתיו דבעל, ג"כ בחזקת יורשי האשה. והרמב"ם מפרש דאב"י ורנא ל"פ אלא אליבא דב"ש, דכל שקלא וטריא דשמעתין הכל אליבא דב"ש, כמ"ש לח בגמ': מ"ש רישא דלא פליגי (ב"ש — רש"י) ומ"ש סיפא דפליגי ב"ש, ועל ב"ה ל"ק כלום. וכן כל האוקימתות הן אליבא דב"ש.

ומש"ש עמוד ב בגמ': אב"י אומר כו', לשיטת הרמב"ם ח"ש, דלעולם מיירי שנפלו הנכסים בנשואין, ובמ"ש עולא ורנא דזיקת נשואה עושה ספק נשואה לענין נכסים, הילכך רישא — דנפלו לה הנכסים כשהיא שומרת

באר הגולה

מ רמז"ס שם וכתב
ה"ה מצויר שם
צמחל.

(יט) וכן אם נתן לה היבם מת' יורש' יורשין אותה (מהר"ם פדוזה סי' י"ז) ויורשי
הבעל יורש' עיקר כתובה ותוס' וחצי נכסי צאן ברזל מ יורשי הבעל חייבים
בקבורתה. הנה: וי"א דכל נכסי צאן ברזל שלה הם בחזקת יורש' הנעל כמו הכתוב (ר"ת

ביאורי הגר"א

דנ"ש אבל לנ"ה אין חילוק אבל הרמז"ס פ' דלין להיבם
פירות כלל וכנ"ל הרי"ף נפ"ד דכתובות נשנית אחר מיתת
הנעל אין היבמין חייבין לפדותה כו' וכ' הרי"ף שם
הלכך ל"ל פירי לפירות תחת פרקול' כמ"ש שם תדע
דאלמ' נזונת ומעשה ידי' של יורשים ואין חייבין בקבורתה
יורשי כתובתה חייבין בקבורתה ה"ה לפרקונה ופירי וס"ל
להרמז"ס דסוגי' דינמו' כנריתא הראשונה שם דאם הכיר
זה נעלה חייבין לפדותה ולכך תקינו ליה פירי אבל הרמז"ס
ורש"א כ' דכל שנתקנה לזכר פירות ול"ק שם דלא
תקינו פרקול' אלא תחת פירות נ"מ שהגוף שלה משא"כ
כאן דלין לזכר פירות מחלקה אבל נחלקו שהגוף בחזקתו
אוכל נ"כ הפירות וכן מהנכסים שנעלו לה בעודה תחתיו

ברכת אליהו

ולפיכך אין היבם חייב לפדותה. וכן אוכל היבם פירות
מהנכסים שנעלו לה בעודה תחתיו דבעל כנ"ל שיוורש את אחיו,
[ועי' לא תקנו פרקונה תחת פירות, מאחר שאוכל הפירות
מהנכסים ש בחזקתו]. ובי"א הרא"ש בכתובות פ"ד סכ"ב.
ויו"ש המחבר: „ויש מי שכו' גם בהם אין לו פירות כלל
עד שיכנסו", הוא דעת הרמב"ם הנ"ל ומ"ש בהגה: „רי"א
דאפי' נ"מ שנפלו לה בעודה תחת בעלה דינן כנצ"ב ויחלקו
בפירות", הוא דעת הרמב"ם ורשב"א לפירש' הנ"ל. ומו"ש
בהגה: „וכן יחלקו בירושתה אם מתה", הוא מתני' בפירש'
הנ"ל. ומ"ש בהגה: „ובמקום שהפירות שלה כך יכולה למכור
בקרע כפי חלקה בפירות", הוא כנ"ל כמ"ש ביבמות:
מ"ש רישא כו', אלמא שדין המכירה כדיו הירושה, וכבר
הוכחנו לעיל מהגמ', שגם דין הפירות ודין הירושה שוים.
וכי' לדעת רש"י. וכ' בי"א הרמ"א לדעת הש"ע שפי' כרש"י,
ולא ביאר הרמ"א כאן — לענין פירות — דעת התוס', ופ"ק
על מ"ש — לענין ירושה — בהגה בסעיף ז' שאח"כ: וי"א
דכל נצ"ב הם בחזקת יורשי הבעל כמו הכתובה. וכבר כ'
כאן בהגה, שפירות יורשה שוין. ומ"ש בסעיף ז': מתה
כשהיא שומרת יבם יורשית יורשין נ"מ שלה וחצי נצ"ב,
הוא כדעת רש"י ורמב"ם הנ"ל. ומש"ש בהגה: וי"א כו',
חלק על כל הנ"ל — שהוא הכל לדעת רש"י, ושיטת הר"א
היא כשיטת התוס'. ואלו הג' שיטות של סעיף ז' בענין פירות
יכול לחלק גם כאן בסעיף ז' לענין ירושה.

(יט) דין זה הוא אף לדעת התוס' הנ"ל בס"ק י"ד, וי"ח — שנצ"ב
הם בחזקת הבעל, רודאי מה שהוא שלה, יורשה יורשין אותה,
כמו נ"מ. אלא דנצ"ב אינן בחזקתה, כמ"ש תוס' ביבמות לח

מיתה מהני מאמר לחלוק בנכסים אבל מחיים לא דהויא לה
איהי דאי ואינה ספק כו' — היינו אליבא דרש"י, אבל לנ"ה
אין חילוק.

אבל הרמב"ם בה' אישות הנ"ל פסק, דאין להיבם פירות
כלל. ובגירסת הרי"ף בפ"ד דכתובות גב א': נשביית אחר
מיתת הבעל אין היבמין חייבין לפדותה כו'. וכ' הרי"ף שם:
„הלכך לית להו פירי דכי תקינו רבנן פירות לבעל תחת
פרקונה הוא דתקינו", כמ"ש (מו ב) ופירקונה תחת
פירות. ומסיים שם הרי"ף: תדע דתא תנן (שם צה ב)
אלמנה נזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן ואין חייבין
בקבורתה [יורשית יורשי כתובתה חייבין בקבורתה], אלמא
דכיון דחייבין במזונותיה מעשה ידיה שלהן, וכיון דאין
יורשין כתובתה אין חייבין בקבורתה, הי"נ כיון דלא מייחייבי
בפרקונה לית להו פירי, עכ"ל. וס"ל להרמב"ם דסוגיא דיבמות
— דמשמע דיש ליבם פירות — כנריתא הראשונה בכתובות
שם, דאם הכיר בה בעלה (עד שלא מת נודע לו שנשביית
ונתחייב בפרקונה בחייו (רש"י) יורשין חייבין לפדותה,
ולכך תקינו ליה ליבם פירי. אבל לברייתא השניה דבכתובות
שם — אף אם נשביית בחיי בעלה — אין חייבין לפדותה,
שאין אני קורא בה וזאתיבגך לי לאינתה. ולפיכך אין ליבם
פירות, מאחר שאינו חייב לפדותה. אבל הרמב"ם ורשב"א
פתכו ביבמות שם, דכל שבחזקת היבם הוא אוכל פירות. ול"ק
בכתובות מז ב, דלא תקינו פרקונה אלא תחת פירות נ"מ
שהגוף שלה, משא"כ כאן דאין היבם אוכל פירות מחלקה,
אבל מחלקו של היבם — שהגוף בחזקתו — אוכל נ"כ
הפירות. ותחת אכילת פירות כאלו, לא תקנו פרקונה כלל,

והרשב"א בסוגיין דיבמות כ' לדעת רש"י שיהלוקו. וזה עפ"י
מ"ש רש"י שם לט א, וכמ"ש רבנו לעיל, אולם אין זה כ"כ
מפורש בדברי רש"י, ולכן כתב רבנו: הרמב"ם ורש"ב א
לפירש' ועיין בערוך השלחן סי"ט שעמד על הסתירה בדברי
רש"י וגשאר בצ"ע. ועי' מש"ש בזה, ועיין גם בחזו"א סימן קי"ט.

8 מ"ש רבנו: הרמב"ם ורש"ב א לפירש'י, ולא כ'
סתם „לפירש'י", נראה שזה, מפני שרש"י בכתובות פג א ד"ה
פ"מ כ' — על דברי רבא דבסוגיין דיבמות: — דכו"ע ידו של
בעל עדיפת מידה וכשמת עמד אחיו ליבמה במקומו והרי הוא
כמותו ואם מתה כשהיא שומרת יבם אין ליורשה בהן כלום
כו' עכ"ל. א"כ מ' כאן שהכל ליבם ולא יחלקו. אבל הרמב"ם

באר הגולה

ג תשובת הרשב"א
ס"ו תתפ"ו ומוצאי
שם בין שנים את
השנים או יתלוצץ אין
לו צירוף הראשונה
שניה.

והרא"ש (ב) ואין מוסיפין מידם אם הם מוחזקים (כ"כ הר"ן בתשובה) (כא) וכל זה במקום
ובזמן שאין כופין לחלוצו אצל במקום ובזמן שכופין לחלוצו אי"כ לא היתה רלוויה להתייבם
י"א דאין הנכסים בחזקת יבם ולכך אם מתה אינו יורשה ולכך צמדינות שכופין לחלוצו אינו
יורש' לדעת זה (מהרי"ק שורש ז"א) ולענין מי נקרא יורשי הנעל צריך עיון כי (כב) י"א
שהיבם הוא יורש אע"פ דלדיניהם עדיין הי' והי' קודם צירוף הנעל לכל יוצאי יריכו (והר"ן)
ס"ו וי"א והר"ן פרק האשה וההר"ן פדוה ס"ו י"ז) (כג) וי"א דהאז' יורש דמיד שמתה
היבמה פקע' זיקת יבמ' ונפלה הירושה לפני הקודם צירוף הנעל (מהרי"ק שורש ז"א)
ואע"פ שהסביר נותנת כסברא האחרונה וכן משמע קצת לשון יורשי הנעל (כד) אצל סוגית
הגמרא והירושלמי פרק האשה שנפלו משמע שהיבם יורש השומר' יבם וח"כ אין לאז' חלק
צירופה וכסברא הראשונה ואם היבמים רבים עיין לקמן ס"ו קס"ה.

ביאורי הגר"א

סוגית כו'. דנמ' שם ולימא את אחי יורש כו' יבם נמי
כאחר דמי וצירופה שם אי"כ זעירא דהן יבם דהכל
צריך לנ"ש כנעל הוא או אינו כנעל אם הוא כנעל יורש
את הכל אם אינו כנעל לא יורש כלום ומסק' יחלוקו
יורשי הנעל עם יורשי האז' (דנ"ה) [דנ"ה] פשיטא לן
שהוא כנעל כו' וכי"ז צנוג' דינמות שם דקא' זיקת
נשואה כו' אלמא משום זיקת יבם הוא וכן לרצ' דלוקים
נעשה מחמר וקסבר כו' וכ"כ הרמב"ן ורש"י:
(כה) ראובן כו'. שכל הנכסים משועבדים לה כמ"ש

כו' משא"כ צמדתה דלה היא לגמרי יותר מנ"מ שנפלו
לה עתה שם: (כ) ואין מוציאין כו'. כיון שהיא
פלוגתא הפוסקים: (כא) וכ"ז כו' י"א כו'. דהטעם דהוא
בחזקת יורשי הנעל משום דלא ניתנה כתובה לגבות עכ"ל
כנ"ל משא"כ צמדת כמ"ש בס' קס"ה ס"ד צמדת וה"ה
כו' צריך כו': (כב) י"א שהיבם כו'. דהא כל
הטעם הוא מפני שזקוקה ליבם וה"ה היורש כמ"ש מ"ס
א' הכנסה כו': (כג) וי"א כו'. כמו צמדת שם שהרי
לא קם תחת אחיו כמ"ש שם והרי קם: (כד) אבל

ברכת אליהו

קס. וכאן — שמתה היבמה — לא שייך טעם זה, שבמיתתה
פקעה זיקתה, והיבם לא קם תחת אחיו.
(כד) דבגמ' בכתובות פא א אמרינן: ולימא את אחי יורש את
אשתו אין אני קובר כו' יבם נמי כאחר דמי. אלמא דיבם
הוא דירית לה. ובירושלמי שם פ"ח ה"ט וביבמות פ"ד ה"ג:
אי"כ זעירא דהן יבם דהא צריך (מספקא ליה — פני משה)
לבי"ש כבעל הוא או אינו כבעל אם הוא כבעל יורש את
הכל אם אינו כבעל לא יורש כלום מספק יחלוקו יורשי
הבעל עם יורשי האב דב"ה פשיטא לן שהוא כבעל כו'. ומפורש
כאן שהיבם הוא היורש. וכ"מ בסוגיא דיבמות לח ב, דקאמר
זיקת נשואה עושה ספק נשואה. ומדקמפרש טעמא משום זיקה,
אלמא משום זיקת יבם הוא, והוא היורש, שהרי היא זקוקה לו
ולא לאביו. וכן לרצ' דאוקים שם לט א בעשה מאמר וקסבר
רבא מאמר לבי"ש עושה ודאי ארוסה וספק נשואה כו' (לא
כודאי נשואה משוי לה למיקני יבם כולה יורשה דילה אלא
כספק נשואה ויחלוקו — רש"י). הרי מ' מכאן שהיבם —
שעשה והמאמר — הוא היורש. ובכ"ה הרמב"ן ורשב"א בסוגיא
דיבמות שם. [ועט"ז סק"ז וב"ש סק"ב].
(כה) שכל הנכסים משועבדים לה, כמ"ש בכתובות פ ב
במשנה: כל נכסיו אחראין לכתובתה¹⁰.

א ד"ה ובה"א ובכתובות פ ב ד"ה נכסים בחזקתן משום דלא
ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואין לה ליקח הכתובה עד
שתחלוץ, משא"כ צמדתה דלה היא לגמרי יותר מנ"מ שנפלו
לה עתה. — שם.
(כ) כיון שהוא פלוגתא הפוסקים, בחזקת מי הנכסים.
(כא) דהטעם — דהוא בחזקת יורשי הנעל — משום דלא ניתנה
כתובה לגבות עכשיו, כנ"ל בסק"ה. וזה שייך רק במקום
ובזמן שאין כופין לחלוצו, ואז שייך לומר דלא מפקינן ממון
מחזקתו, דשנא יבם אותה, משא"כ צמדת — במקום ובזמן
שכופין לחלוצו — שצריך ליתן לה הכתובה מיד, כמ"ש בס' פ
קס"ה ס"ד צמדת: וה"ה למ"ד מצות חליצה קודמת אע"פ שאין
כופין אותו לחלוצו צריך ליתן לה כתובתה מיד שהרי דינה
כחלוצה. [ועב"ש סק"ה].
(כב) דהא כל הטעם — שהנכסים בחזקת יורשי הנעל — הוא
מפני שזקוקה ליבם, והרי הוא היורש, כמ"ש ביבמות מ א:
הכנס את יבמתו וזה בנכסים של אחיו.
(כג) כמו בחולין, דאמרינן ביבמות מ א: והחולץ ליבמתו הרי
הוא כאחד מן האחין. והטעם הוא, שהרי לא קם תחת אחיו.
והא שהיבם וזכה בנכסים — אם כנס אותה — הוא כמ"ש:
מ"ט יקום על שם אחיו (דברים כ"ה, ו') אמר רחמנא והרי

לפי שהשניה בפניו ואם יבם כבר סילק זיקתו מעל זו ואינו
יורשה. וכן אם חלק סילק זיקתו היבום מכל הבית דכיון שלא
בנה שוב לא יבנה ואם היא עדיין לפניו ולא יבם ולא חלק מ"מ
כיון שזו בפניו ומצוה עליו לחלוצו לזו או ליבם שהראשונה
כבר מתה וכבר נסתלקה כו' משא"כ בשומרת יבם אחת שמתה
דכיון שהיתה זקוקה לו ואין אחרת שיתחיל זיקתו עליה הרי
הוא יורשה כו' עכ"ל. ועט"ז סק"ח שגם הוא כתב סברה זו,

9 מ"ש רבנו "שם" כונתו לשוית מהר"ם פדוה ס"י — ששם
מקור דין זה, וכמ"ש בד"מ סק"ט. אולם שם כתב: כי הם של
היבמה כמ"ז נ"מ שנפלו לה כשהיא שומרת יבם, ולא כת' שם
יותר מנ"מ — כנ"ל בדברי רבנו.
10 מקור דין זה הוא בתשובת הרשב"א סימן תתפ"ו כמ"ש
בב"י (ומש"ש): תפ"ו היא ס"ס) ובבא"ה"ג סק"ג. ושם כתב:
ואפילו בא בטענת שומרת יבם שמתה אין לו בכאן שום טענה

באר הגולה

א משנה יצמות דף
ו"ג ח"ד.

ב שם צומח ויחית
לס חקל וכתב אשר
לא יבנה בית לחי
בית אחד הוא צונה
ואינו צונה צ' צנים.

ג שם צמחה וליחל
שם צמחה ל"ר יוסף
כלן שנה רבי לא
יספוק ענה מי צור
ואחרים צריכים לו
וכתב רבינו ירוסם
צס הר"ש חס ענר
על דברי המזכירין
אותו על כך היו

ונדקו אותו. ד מנזר ונמנה לעיל דכין דנציתא חס חסן
שלא נזקקו מנה וכן מנזר צמח וקניות שם צמחות. ה משנה שם דף ל"ט ע"א.

שמת ולו שתי נשים ונשארו זקוקות ליבם ומתה אחת מהן אין ליבם שום
מענה בנכסים לפי שהשניה בפניו. הגה: (פו) ספק שומרת יבם שמתה אין יורשי
הנצל יורשין אותה דהם ספק ויורשיה ולוי (צ"י צס הרש"ץ) ואין ספק מוליד מידי
ולוי (כלקמן סי' קס"ג).

קסא מי שהיו לו אחים רבים או נשים רבות שמתו אחיו ונפלו נשותיהם לפניו. ובו ט' סעיפים

א מי שהיה לו נשים רבות ומת ולו אח ביאתה או חליצתה של אחת מהם
פוטרת כלם ב ואין חיבם יכול לייבם אלא אחת מהם. ב ג היו כהם
פסולות לכהונה אם בא לחלוץ אינו חולץ אלא לפסול ולא לכשרה. ג (א) ד היו
לו אחים רבים ונפלו נשותיו לפניהם אחד מייבם או חולץ לאחת מהיבמות
והותרו שאר הצרות. ד ה מצוה על הגדול לייבם (ב) (או לחלוץ) לא רצה
(או שני אפשר לו לחלוץ או לייב' כגון שהיה נשוי לאחותה) (הי"ש סי' קמ"ט) חוזרין על

ד מנזר ונמנה לעיל דכין דנציתא חס חסן שם דף ל"ט ע"א. ה משנה שם דף ל"ט ע"א.

ביאורי הגר"א

קסא (א) היו לו כו'. ונזכר דריש יצמות הלכה נרת
כו' ולפי' כו' וש' י' צ' י"א ח': (ב) או
לחלוץ. שם צ' פלוגתא דאמוראי ופ' הטור לחומרא וכ"כ

צכתובות שם: (כו) ספק כו'. כמ"ש בסוגיא שם
ואף צ"ה ל"פ חלל דמ"ל דל"ן זיקה עושה כלום כמ"ל
וכן שם ל"ז צ' בספק ויבם כו'.

ברכת אליהו

שהאח השני ייבם את צרתה. ושם י ב: איתמר החולץ ליבמתו
כו' והאחין חייבין על החלוצה כרת, על הצרה בין הוא ובין
האחין חייבין על הצרת כרת, ורבי יוחנן אמר בין הוא ובין
האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת
כו' איהו שליחותא דאחים קעבד, איהו שליחותא דצרה קעבדה
(וכי היכי דתאזר עלה בלא יבנה כן על צרתה בלא יבנה וכן
האחים על שתייהם — רש"י). ושם יא א: איתמר הבא על
יבמה ובא אחד מן האחין על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא,
חד אמר בכרת, וחד אמר בעשה. מ"ד בכרת כר"ל ומ"ד בעשה
כו' יוחנן, [וע"ש בתוד"ה חד אמר בעשה ולהלן סימן קס"ב
סעיפים א', ב' ומש"ש ס"ק א', ב'].

(ב) ביבמות לט ב — פלוגתא דאמוראי — חליצת קטן וחליצת
גדול פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר חליצת
גדול עדיפא, וחד אמר כי הדדי גבניהו כו'. ופסק הטור לחומרא,
דחליצת גדול עדיפא. וכ"כ רבינו ירחם בנתיב חמשה ועשרים
חלק שלישי וז"ל: וכתב הרמ"ה וכיון דלא איפסיקא הלכתא

(כו) כמ"ש בסוגיא ביבמות לח ב: אמר רבה אידי ואידי שנפלה
כשהיא נשואה חיתק נשואה עושה ספק נשואה רישא דאיהו
קיימא הוה לה איהו ודאי ואיגתו ספק ואין ספק מוציא מידי
ודאי, סיפא דמתה הללו באין לירש והללו באין לירש
ויחלוקו. ומ"ש בגמ': ויחלוקו חיינו לב"ש, אבל לב"ה
הנכסים בחזקתן ואף ב"ה לא דמ"ל דאין זיקה עושה
כלום כמ"ל בס"י. וכן שם לו ב בספק ויבם כו' 11.

(א) מנזאר בריש יצמות ב ב: הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו
השני ולו אשה אחרת ומת כשם שצרת בתו פטורה כך צרת
צרתה פטורה ואפילו הן מאה (אחים והלכה צרת צרתה של
בתו ונתייבמה לאחיו השלישי ולו אשה אחרת ומת בלא בנין
שתיקו נאסרות על זה זכן לעולם — רש"י). הרי שהאח
השלישי ה"י צריך לייבם רק אחרי שהאח השני מת, ונפלו
לפני האח השלישי שתי נשי האח השני. אבל לפני שהאח
השני מת, לא ה"י צריך האח השלישי לייבם את בתו של
האח הראשון שנפלה לייבום לראשונה, כי כבר נפטרה במה

בגמ' אמרו סברה זו — ואין ספק מוציא מידי ודאי — אליבא דביש, וה"י מקום לומר דב"ה ליל האי סברה. וע"ז ב' רבנו, כי ב"ה ל"פ
בוה, וגם הם מוכרים שאין ספק מוציא מידי ודאי, אלא ושם
לביה אין זקוקים לסברה זו, כי ב"ה ס"ל דאין זיקה עושה כלום
דהנכסים בחזקתה. ומ"ש רבנו: וכן שם לו ב כו', נראה שצ"ח
לדף ה"ז כי שם האל התחלת הסוגיא הדנה בספק ויבם שבאו
לחלוץ, אבל כחזתו למש"ש לח א: ספק ויבם שבאו לחלוץ בנכסי
סבא כו' ה"י יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי.
ובנידון יורשיה הם ודאי ויורשי הבעל הם ספק, ולכן אין יורשי
הבעל יורשין אותה. וצ"ח בס"י סק"ט ובי"מ וישועות יעקב
פירוש הארוך סק"ז וחז"א סימן קי"ט סק"ב.

וראה גם ב"ש סק"ג. וא"כ עיקר הטעם הוא, שפקעה הזיקה
מהראשונה, ולכן אין ליבם שום טענה בנכסיה. וקשה להבין
מ"ש רבנו: "שכל הנכסים משועבדים לה", כי הרי לא והו
הטעם — שאין ליבם טענה בנכסיה. ואולי כחזתו לומר, שאף אם
יבם את השניה וירש את כל נכסי אחיו, מ"מ כל הנכסים
משועבדים לכתובת הראשונה, ומאחר שפקעה הזיקה מהראשונה
ואינו יורשה, לפיכך אין ליבם שום טענה בנכסיה, ויורשיה
יורשים כתובתה. וע"ז ברשב"א שם, שהשאלה היתה, בענין
חוב שנשא חייב לאשה עבור כתובתה. ועדיין צ"ב.
11 מ"ש רבנו: ואף ב"ה ל"פ כו' צ"ב, כי הרי לביה הנכסים
בחזקתה יותר מאשר לב"ש. וכנראה שכחתי רבנו הוא ששם

כל האחים זה אחר זה (ג) דרך גדילתן לא רצו חוזרי' אצל הגדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוק או ייבם (ד) לא רצה לא לחלוק ולא לייבם כופין אותו ו לחלוק (ה) ואין כופין אותו לייבם. הנה: (ו) ואפילו אם נשבע הגדול שלא לייבם (ז) ולא לחלוק (ח) וחסדקת הגמורה ע"פ.

ביאורי הגר"א

וחל ג"כ על החליצה ע"י כולל כמ"ש בירושלמי הנ"ל ל"ד לשם דש כולל רשות ומש"כ דשתיקן הוא מזה והיה כמו שנשבע שלא יקד' לא ציון ולא צפת דלינה חלה אע"פ דציון נלד חל כמ"ש (נפ"ה) [נפ"ה] דנזי' ועוד כיון שהזכיר צפירוש לא הוי כולל כמ"ש תוס' שם כ"ד ח' ד"ה חלה ח' ותי' דהכל ח' ועוד ט"ז דכל מה שמוטל עליו לעשות לחצירו ח' יכול לישבע עליו דהוי הרעת אחרים כמ"ש שם וכמ"ש דר"פ המדיר וכיון דנשבע' לה ח' וצירושלמי שם וכי חלם נודר שלא לפרוע חובו תיפטר כמ"ד ח' ומונות נלזה מן התורה ח': (ז) ולא

ר"י: (ג) דרך גדילתן. שם כ"ד ח' וערש"י שם ד"ה הולכין ח' והרמב"ם גורס חלל אחיו הגדול והרמב"ם פליג בזה ויש לו ג' אחרת ע"ש: (ד) לא רצה לא ח' כ"ה מסקנת דנמ' שם: (ה) ואין ח'. רמב"ם וכמ"ש (כ') נמ' שם וכפיר"ת שם ד"ה חמר: (ו) ואפילו אם ח'. כיון שחלוק מן התורה נגדול לייבם ה"ל נשבע לבטל את המנוה דלינה חלה כמ"ש בנבועות כ"ז ח' וכמ"ש בירושלמי הציאו הר"ף ורמ"ש שם וסוף פסחים נשבע שלא לאכול מזה ח' וא"ל כיון דנדידה תליא רחמנא ואינו מחויב לייבם אם רוצה לחלוק

ברכת אליהו

ולא לייבם. ויחזרין אצל גדול למכפיה, ולא כייפינן לדידהו, דכיון דמצוה עליה רמיה לדידה כייפינן.

(ה) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ז. וכמ"ש בנמ' ביבמות לט ב: אמר רב אין כופין. ופיר"ת שם בתורה אמר דקאי אבראשונה שהיו מחכונים לשם מצוה וקאמר דאין כופין לייבם.

(ו) כיון שמצוה מן התורה בגדול לייבם, החיל נשבע לבטל את המצוה, דאינה חלה, כמ"ש בשבועות כז א: נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור. וכמ"ש בירושלמי שם פ"ג הלכה ה' — הביא הר"ף שם כט א ורא"ש שם פ"ג סכ"ו וסוף פסחים —: נשבע [בפנינו: שבועה] שלא לאכול מצה אסור לאכול מצה בליל פסח (משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בכלל — ר"ן): שבועה שלא אוכל בלילי פסח לוקה ואוכל מצה בלילי פסח ח' וא"ל כיון דבדידה תליא רחמנא, ואינו מחויב לייבם אם רוצה לחלוק, וחל ג"כ על החליצה ע"י כולל, כמ"ש בירושלמי הנ"ל. ל"ד לשם, דשם כולל בשבועתו רשות גמור שאין בו מצוה כלל, דהיינו אכילת מצה בשאר הימים, משא"כ בנידוננו, דשתיקן — היבום והחליצה — הוא מצוה

עבדינו לחומרא וכל היכא דאפשר בגדול עושין ואם לא ירצה גדול אין כופין אותו כיון דאיכא קטן שירצה לחלוק ח' עכ"ל. (ג) ביבמות פד א: מצוה בגדול לייבם, לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן, ולא רצה החזרין אצל הגדול. וערש"י שם ד"ה חולכין ח', וז"ל: משמע קטן חייבנו וגדול משאר אחיו אלמא מהחרינו אנדול גדול קדמ' ח' עכ"ל. והראב"ד בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ב גורס: מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכין אצל אחיו הגדול ח'. והיינו שכל הגדול מחברו הוא קודם. והרמב"ם שם פליג בזה, ויש לו גירסה אחרת בגמ', ע"ש [שכתב: מאחר שנשתלק הגדול שמצוה בו הרי כלן שווין. וכתב המ"מ: וגירסת רבינו היתה מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכין על כל האחין לא רצו הולכין אצל הגדול וכו' עכ"ל. ומ"ש המבחר, "דרך גדילתן", הוא כרש"י וראב"ד דלא כרמב"ם].

(ד) כ"ה מסקנת דנמ' ביבמות לט. דתנן שם עמוד א: מצוה בגדול לייבם, לא רצה מהלכין על כל האחין, לא רצו הולכין אצל גדול ח'. ומסקנא שם עמוד ב ד, "לא רצה", היינו שלא רצה לא לחלוק ולא לייבם, ולא רצו' היינו ג"כ — לא לחלוק

גדול עדיפא הוי כופין את הגדול אף שהקטן רוצה לחלוק. וה"י שרש"י יעקב בעצמו סובר שם "דאף אי הוי פשיטא דחליצת גדול עדיפא אפ"ה אין כופין כשהקטן רוצה לחלוק". אולם מש"ש: "וכי' בתה"ד סי' ר"כ, המעיין שם בתה"ד יראה שאין שם הכוונה, שגם למ"ד חליצת גדול עדיפא, אין כופין כשהקטן רוצה לחלוק, כי יתכן שתה"ד כתב דין זה — שאין כופין — מפני שלא איפסקא אי חליצת גדול עדיפא, ובש"ת פנים מאירות ח"ב ס"א כתב: "אף למ"ד חליצת גדול עדיפא מביאת קטן אפ"ה ביאת קטן או חליצתו ברצון עדיף משנצריך לבוף לגדול לחלוק או לייבם, ע"ש".

2 בראב"ד שם שבפנינו גורס: הולכין אחר גדול. ובמגדל עוז שם כתב שהרמב"ם גורס בגירסת הספרדית: הולכין אצל אחיו. ובמאירי ביבמות שם כתב שכן גורסין גדולי ספרד. והביא שם שגירסת הראב"ד היא: מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכין אצל גדול שבאחים. ומדברי הרשב"א מ' שהי' לו גירסה אחרת ברש"י, שכתב שם: ורש"י דל גורס בגירסתו של הראב"ד ז"ל ח'. וכ"כ במ"מ שם. וכפי הגירסה שברש"י שבפנינו, היא שונה קצת מגירסת הראב"ד — וכ"כ שם ברש"א — אם כי שיטת רש"י היא כשיטת הראב"ד. והרשב"א מבאיר גירסת הראב"ד: מצוה בגדול לייבם לא רצה הולכין אצל הגדול ח'. ודעת התוס' שם בדיה ה"ג והסמ"ג עשין נ"א כשיטת רש"י.

1 בב"ש סק"ז הביא סוף דברי ר"י אלה — שאין כופין לגדול לחלוק. מאחר דהקטן רוצה לחלוק. והרש"י ביבמות לט א — על דברי התוס' שם ד"ה גבי — כתב: ומוכח דאפילו הקטן רוצה לחלוק, מ"מ כייפינן לגדול ח' ולא כן כתב הב"ש בספ"י קט"א בשם הר"י וכו' עכ"ל. וע"פ מש"ש בזה. ובבית הבחירה לרבנו המאירי ביבמות שם כ' שאם הקטן רוצה לחלוק אין כופין לגדול. אולם אין סתירה בין דברי ר"י והמאירי לבין דברי התוס'. כי המעיין בסוגיא שם יראה שדברי התוס' הם לפי הסברה שחליצת גדול עדיפא מחליצת קטן. ולפי' כתבו התוס' שכופין לגדול אף כשהקטן רוצה לחלוק. ומ"ש הר"י שבכה"ג אין כופין לגדול, הוא כמ"ש בראשית דבריו — שלא הובאו כופין —: וכיון דלא איפסקא הלכ' ח' א"ל ח'. אבל אילו איפסקא הלכ' ח' א"ל ח' דחליצת גדול עדיפא, אה"י שהיו כופין לגדול, אף אם הקטן רוצה לחלוק. וגם לשון המאירי מוכיח כן, שכתב: ולענין השאלה (בחליצת) קטן וחליצת גדול אם חליצת גדול עדיפא או כי הדדי גינהו) מיהא לא הובררה, מתוך כך מחזירין אחר הגדול ח' אם חולץ מוטב, ואם לאו כל שיש קטן ממנו שרוצה לחלוק, אין כופין לגדול וכו' עכ"ל. הרי שגם המאירי הדגיש, שמפני שהשאלה מיהא לא הובררה מתוך כך ח' אין כופין לגדול. אח"כ ראיתי בספר "ישרש"י יעקב" ביבמות כ' שם הוא כתב שמלשון הר"י משמע "דאי הוי איפסקא דחליצת

באר הגולה

ז שם נמשנה ומפ' גג'ו' שם כל שהיו מנהג לא משהיק ליה. ח כלישנא לית דלחרי וכו' שם ריש ע"ג. ט תשנא שם דף כ"ד ע"א.

כופין אותו ולא לקטן ומכל ונק' מתירין השנועה לגדול חף ע"פ שאינו אלא נמשך ורמיה העין (שם צרינ"ש). ה ז אמר הגדול המתנינו עד שיגדל אחי הקטן או שהיה אחיו חרש ואמר המתנינו עד שיכריא או שהיה אחיו גדול ממנו במדינת הים ואמר המתנינו עד שיבא אין שומעין לו. ו לא רצה הגדול לייבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה לייבם ה ביאת קטן ועדיפא אבל אם אין שניהם רוצים לייבם אלא לחלוץ חליצת הגדול עדיפא. הנה: וע"ל סימן קס"ה דנזמן הזה מנות חליצה קודם ואפילו למאן דלמחר יבום קודם אם היא אינה חפיה צינזם רק נחליצה חליצת הגדול קודם (תה"ד סימן ר"כ). ז ט אע"פ שמצוה בגדול לייבם אם קדם הקטן וייבם זכה. הנה: (ח) והוא הדין אם חזן לה הקטן מהני נדיענד (עיין שם) (ט) אבל לכתחלה צריכה להדר אחר הגדול (י) ולתת לו חלקו דנזמן כמו שיתבאר לקמן סימן קס"ה.

ביאורי הגר"א

לחלוץ. הלא"ה חלה דנדידה תליא רחמנא כו"ש שם: (ח) וה"ה אם כו'. כ"ש הוא דהא חף לכתחלה פליגי צה: (ט) אבל לכתחלה כו'. כנ"ל ס"ד: (י) ולתת כו'. דתקנת המזמן הוא להרצות אותו שיחלוץ שלא תתענו

ברכת אליהו

דמשועבד] לה (למזנות — רש"י) היכי מצי מדיר לה כל כמיניה דמפקע ליה לשעבודיה כו'. ובירושלמי שם: וכי ארם נודר שלא ליפרע חובו תיפתר כמידי אין מזנות לאשה מן התורה כו'.

(ז) הלא"ה — אם נשבע רק שלא לייבם ולא נשבע שלא לחלוץ — השבועה חלה, דבדידיה תליא רחמנא, כמיש ביבמות לט ב: כי אתו לקמיה דרב אמר להו אי בעית חלוץ אי בעית ייבם בדיך תלא רחמנא ואם לא יתפרץ האיש (דברים כ"ה, ז') הא אם חפץ אי בעי חלוץ אי בעי ייבם. [וכמ"ש הריב"ש בסימן קנ"ט, והובאו דבריו בסק"ו].

(ח) כ"ש הוא מייבום. שהרי בייבום תנן ביבמות כד א: „מצוה בגדול לייבם ואם קדם הקטן זכה” וכ"ש בחליצה, דהא אף לכתחלה פליגי בה ביבמות שם לט ב, בחליצת קטן וחליצת גדול, אי חליצת גדול עדיפא אי כי כהדדי ניגהו, כנ"ל בסק"ב.

(ט) כנ"ל סעיף ד', וכמ"ש בסק"ב, דלכתחלה צריכים להדר אחר הגדול שיחלוץ.

(י) דתקנת המזמן הוא, להרצות אותו שיחלוץ שלא תתענו,

שהתורה חייבה אותו לסלק זיקת אחיו באחת משתייה, והוא נשבע שלא יפסור הזיקה לא ביבום ולא בחליצה, הרי זה נשבע לבטל את המצוה. וה"ה כמו שנשבע שלא יקדש לא כיון ולא בפל, דאין השבועה חלה, משום דהוי נשבע לבטל את המצוה. אע"פ שאם נשבע שלא לקדש כיון לבד, חלה השבועה, כמ"ש בפ"א דנזיר ג ב: לאסור יין מצוה כיון הרשות מאי היא קידושא ואבדלחא הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני. וכתבו התוס' שם ד א בד"ה מאי היא, שרית גרים בתמיה: „וכי מושבע ועומד בהר סיני” — מפני שקידוש היום על היין לאו דאורייתא. ועוד כיון שהוכיח בפירוש „הייבום והחליצה” — שלא לייבם ולא לחלוץ — לא הוי כולל, כמ"ש תוס' בשבועות כד א כד"ה אלא כו', וז"ל: ותיירך בהבא דוקא לא חיילא שבועה משום שהוכיח נבילה וגשבע עליה לאוכלה אבל תתם דלא מדכר פסח חיילא עליה שבועה כו' עכ"ל. ועוד טעם אחר, דכל מה שמוטל עליו לעשות להכיר, אישי לישבע עליו, דהרי הרעת אחרים, כמ"ש כו א: אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו. וכמ"ש בר"פ המדיר כתובות ע א: וכוין דמשנתקבד [בפנינו]:

ז דברי רבנו מקורם בשו"ת הריב"ש סימן קנ"ט. ושם כתב עוד טעם, וז"ל: לפי שלא מצינו כולל אלא כשהפעולה אחת כו' אבל כשהפעולות חלוקות כגון אם אמר שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח ושלא אעלה לגג אין לומר בזה מגו דחיילא על עליית הגג חיילא גמי על אכילת מצה כו' כשהן מוחלקות לגמרי כגון בנידון זה שהיבום לכנסו כו' והחליצה לאוסרה עליו להתירה לעלמא וא"כ הרי הוא כשתי שבועות והראשונה חלה עליו שהיא רשות ונשארה החליצה מצוה עליו ואין שבועה חלה עליו לבטלה ואין לומר בה כולל כיון שהן כשתי שבועות מפני חלוק הפעולות ולכן כופין אותו לחלוץ, עכ"ל. ולפי טעם זה יוצא שעל היבום — ובדידיה תליא רחמנא — חלה השבועה ולא על החליצה. כי טעם זה אינו אלא אין בכלל חלה השבועה, אלא — למה לא חלה על החליצה בכלל. וכן לפי הטעם שבי' שם — שהביא רבנו — שלא שייך בזה כולל, מאחר שהוכיח בפירוש, יוצא שעל היבום, השבועה חלה שזה לא הוי נשבע לבטל את המצוה, מאחר שיש לאפשרות לחלוץ, ועל החליצה אין השבועה חלה, ולא שייך בזה כולל, כיון שהוכיח

בפירוש. ואמנם אם נשבע רק שלא יחלוץ, השבועה חלה עליו, מפני שיכול לקיים המצוה ביבום, כמ"ש הריב"ש. אבל אם נשבע שלא ייבם ושלא לחלוץ, מיד לאחר שנשבע שלא לייבם, כבר נאסר ביבום, וכשנשבע אחרי זה שלא לחלוץ, הוי נשבע לבטל המצוה. והרי זה דומה למ"ש בשבועות כט א במשנה — וכן נפסק ביו"ד סימן רל"ח סט"ז — שבועה שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא (שהרי נשבע לבטל את המצוה — רש"י). [אמנם שם איתא: שבועה... שבועה, וכאן כלל הכל בשבועה אחת]. אולם נראה, שלדינא, סובר הריב"ש שגם על החליצה לא חלה השבועה מחמת הטעמים האחרים שכתב שם — והביאם רבנו — ולכן סיים שם: „וטוב לו זה (שהיה נשאל על שבועותיו) להסיר כל ספק ולא יחשדוהו כעובר על שבועותיו”. והיינו שמעיקר הדין אי"צ להתיר שבועתו, ורק מפני שלא יחשדוהו יתירו לו השבועה, וז"ש כאן בהגה: אע"פ שאינו אלא משום מראית העין. ברם בריב"ש שם כתב: מגדן אותו עד שיפסור אותה לכה"פ

ה' היו לו ארבעה אחים ומתו ונפלו נשותיהם לפניו כ' אם הוא עשיר ויכול לזונן אם ירצה לייבם את כלם מייבם ואם לאו חולץ למי שירצה מהן ומייבם למי שירצ' מהם אחת מכל בית. ט' יבמה שנשארה זקוקה לב' אחי' והגדול הוא מאנוסי הזמן והשני יהודי היתודי קודם לחלוץ ואם קדם הא' וחלץ הותרה לשוק. (וע"ל סימן קנ"ז סעיף ד').

קסב דיני צרת היבמה וקרובותיה. ובו ה' סעיפים

א (א) א הכונס את יבמתו נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים בעשה.

באר הגולה
י' תשנ"ה שם דף
מ"ג ע"ב.
כ' כחמקו לה שם
גמרא דף מ"ד ע"א.
ל' תשנ"ה הרי"ט
בסיון א'.

א' פלוגתא דרב אחא
ורבנא שם דף י"א
ע"א וק"ל כל היכא
דפליגי רב אחא ורבנא
הלכה כדברי הנהגה כ"ס
הכלה כדברי הנהגה כ"ס
עשה ורש"י פירש ע"ה.

הלכה כדברי הנהגה כ"ס הכל דסגר ר' יוחנן כותיה וכתב הרמב"ם צ"ל דהיינו דכתיב יבמה יצא עליה ולא על צרתה ולא הצא וכלל עשה ורש"י פירש ע"ה.

ביאורי הגר"א

הרמב"ם ק' שם' תשום דכתיב יבמה יצא עלי' ולא עלי' ועל צרתה דגמ' קאמר תשום בית אחד כו' ועוד דקאמר שם כ"ג ז' זו דר"ע כו' ואם איתא צניאח מלי איכא למימר הא אף לר' יצחק מספקא צנא' לר"ע וכן שם כ"ג א' צלמא לר"י כו' וע' רש"י ארומנין שם ופ' הרי"ף כרנינא דמיקל כח"ש צר"פ כ"ל וצנא' ועוד דר"י ור"ל הלכה כר"י לצד מתלת ולע"ג דשמואל ורצ אחא ורצ אשי ס"ל כר"ל הלכה כרנינא ור"י וכללל דכ"ל גמרא וכללל

ברכת אליהו

שם. ורש"י שם בד"ה בעשה כתב: בית אחד הוא בונה ואין בונה ב' בתים ולאו הבא מכלל עשה עשה. והפשה הרשב"א על רש"י מ"ש בית א' כו', הא לא כתיב "י ב נ ה בית אחיו" — דליהוי עשה, אלא, אשר לא י ב נ ה' כתיב, וא"כ הוי לאו. וגמ' שם, י ב מלא יבנה כו' קריש: אשר לא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה, והו"ל לאו. וגם על הרמב"ם הנ"ל קשה — שכתב משום דכתיב, "יבמה יבא עליה", ולא עליה ועל חברתה — דגמ' שם מד א קאמר משום בית אחד כו'. דאמרינן שם: וגיבם לתרוויהו, אר"ה בר אבא אר"י אמר קרא אשר לא יבנה את בית אחיו (דברים כ"ה, ט'), בית אחד הוא בונה ואין בונה שני בתים. ועוד דשם נ אה: ואין אחר חליצה כלום (דאי הדר ומקדש לה כבאמר או בבניה לא בעינן גט — רש"י). ושם נב ב קאמר בגמ' : זו דברי ר' כמ"ש בתרומת הדשן סימן ר"כ, [כמ"ש בהגה בסימן קס"ה ס"ד וכמ"ש סק"ל]. וכתב כתב כאן בסעיף ו' בהגה: "וע"ל סימן קס"ה דבזה"ו מצות חליצה קודם ואפילו למ"ד יבום קודם אם היא אינה חפצה ביבום רק בחליצה חליצת הגדול קודם", נמצא דא"צ להרצות לחלוץ רק את הגדול, אע"פ שהקטן חפץ ביבום.

כמ"ש בתרומת הדשן סימן ר"כ, [כמ"ש בהגה בסימן קס"ה ס"ד וכמ"ש סק"ל]. וכתב כתב כאן בסעיף ו' בהגה: "וע"ל סימן קס"ה דבזה"ו מצות חליצה קודם ואפילו למ"ד יבום קודם אם היא אינה חפצה ביבום רק בחליצה חליצת הגדול קודם", נמצא דא"צ להרצות לחלוץ רק את הגדול, אע"פ שהקטן חפץ ביבום.

(א) כגירסת רש"י ור"י ביבמות מ ב ורא"ש שם פ"ד סכ"א ורמב"ם בה' יבום וחליצה פ"א ה"ב ורש"י. דגרסי שם י א : איתמר הבא על היבמה ובא אחד מן האחים על צרתה פליגי בה רב אחא ורבנא, חד אמר בכרת, וחד אמר בעשה. מ"ד בכרת כר"ל, ומ"ד בעשה כו' יוחנן. אבל תוס' שם ד"ה חד כו' ס"ל "בלא"י, וגרסי: חד אמר בלאו כו'. וכ"כ הרשב"א

כשמקיים המצוה. אבל אם רוצה לייבם, "יחשדוהו כעובר על שבועות", מפני שיחשבו, שהשבועה חלה על היבום, מאחר שבדיניה תליא רחמנא, וכמו שהקשה הריב"ש. וטעמו של הרמ"א — שסובר שגם כשחולץ מתירין השבועה — הוא, שגם ככה"ג שיש כאן מראית העין, חזא שיחשבו שחלה השבועה גם על החליצה בכולל, ועוד שיחשבו שמאחר שיש לו אח בנן: שיכול לקיים המצוה. לא נקרא שהגדול נשבע לבטל המצוה וחלה השבועה עליו. וממ"ש הריב"ש שהשבועה היא "להרצ לאחריה", אין למדי, שמצות יבום וחליצה — מלבד שיש בה משום "בין אדם למקום" — יש בה גם משום "בין אדם לחיוב", וכמ"ש: שהמצוה המוטלת עליו ליבם או לחלוץ הוא חיוב שיש ליבמה עליה כו' ואין שבועת כטוי חלה להרצ לאחריה ולהפסיד זכותם כו' ועגון היבמה אין לך צער גדול מזה ולא גרע ממכה את חבירו הכאה שאין בה שו"ס שלוקה כו'. והשוה לזה מ"ש ביבמות מא ב: עמד בדיון וברח ניונות משל יבם. ובמחלוקת הראשונים שם אם זה מטעם קנס או מטעם שהגיע זמנו לכנוס. ועיין בס"י קיס ס"א ובנו"כ שם, ובפד"ר כרך ב' עמ' 50 ובכ"ז ה' עמ' 232.

בחליצה אם לא ירצה ביבום ואם ירצה ביבום יהי נשאל על שבועות וייבם או לחלוץ וטוב לו זה כו' עכ"ל. מ' מדבריו שעבור החליצה א"צ להתיר לו שבועתו, ורק אם ירצה ביבום יהי נשאל על שבועתו. ואילו בהגה כאן כתב: "כופין אותו", והכונה היא על החליצה, שהרי כתי' לפני זה בשו"ע — כשלא נשבע —: כופין אותו לחלוץ ואין כופין אותו לייבם. וע"י סיים בהגה: ומ"מ מתירין השבועה כו', משמע שגם אם אינו מייבם רק חולץ מתירין לו השבועה. וע"ל בסדר חליצה סל"ב: אם נשבע לחלוץ או שלא לחלוץ מתירין לו קודם. ובפירוש סדר חליצה שם סעיף מו: ואם נשבע שלא לחלוץ מתירין לו כדי שלא יהא עבדין. ונראה שכונתו שאם נשבע רק שלא לחלוץ, השבועה חלה — כמש"ל — ולכן מתירין לו, בכדי שלא יעבור על שבועתו. וטעמו של הריב"ש — שכתב, שרק, אם ירצה ביבום יהי נשאל על שבועתו" — נראה, שאם חלוץ, לא יחשדוהו כעובר על שבועתו, מאחר שהדבר ברור לכל, שזה נשבע לבטל את המצוה, ואין השבועה חלה, וה"ו כשבועה אחרת לבטל את המצוה, שאין השבועה חלה, וא"צ להתיר לו השבועה —

באר הגולה ב (ב) החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וצרותי' עליה ועל שאר האחים בעשה.
ג ג החולץ ליבמתו אסור מדרבנן בקרובותיה ד אפילו בשניות ה וכן היא אסורה
בקרוביו אבל האחים מותר'י בכל קרובותיה (ג) (ואפי' לא חנן לה חלץ ומספק אפי' אסור בכל קרובותיה) (מירדכי ריש החולץ). ד ו מותר אדם לישא אחות צרת
חלוצתו ושא' קרובותי'. ה ו אסור לישא צרת קרובת חלוצתו.

ד לענין שם ופסוק. ה שם נמשך ע"כ. ו שם נמשך. ז נ"ל שם נמשך פי' דלון חנן ללא ורחל נאסרה לנכרי
ולא צרה וזאת הנכריה צרה אסורה לרחלון וכדמפרש טעמא שם נמשך דף מ"א ע"ל וכפירש"י שם והתוספות פירשו ע"ל.

ביאורי הגר"א

דרבנא כחל וע' רמב"ן: (ב) החולץ כו' בעשה. טור והוא ט"ס שמופרש שם דחל' הוא כחש'ש וליתא כו' חל' כו' ושם מ"ד ושם כ"ב ז' כ"ג ח' ושי"ת: (ג) ואפי' לא כו'. ר"ל אפי' דספיקא דרבנן לקולא ואפי' דלמירין אס' אשת כהן אינה חוללת חלוצה ספק חליצה אסור לכהן כהונה שאני שריה הגט פוסל זה וחליצה לתא' דגרופה היא כחש'ש צפ"כ והשי"ת דמנינו כונה ספיקות מדרבנן

ברכת אליהו

אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ושם נג א: בשלמא לרי' דאמר כולה ביתא בלאו קאי איצטריך לאשמועינן דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין (מתני' חלץ לזו ועשה מאמר בזו אינו כלום דאפי' דלאו בעלמא היא גביה לא תפסי קידושין וסתים לן בכולן כר"ע — רש"י). ושי"ת.

(ג) ר"ל אפי' דספיקא דרבנן לקולא, ואפי' דאמרינן ביבמות לו ב: מת (בן זיבמה — רש"י) בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה (לשוק בחזקת שפוטורה משום בנה — רש"י) כו' ואם אשת כהן היא אינה חולצת (שאם תחלוץ תיאסר עליו אינה חולצת וסמיכנא אוולד — רש"י). אלמא ספק חליצה אסור לכהן, אפי' שחלוצה לכהן אסורה רק מדרבנן. כהונה שאני, שריה הגט פוסל בה, וחליצה לתא' דגרופה היא, כמש"ש בפ"ב כד א: גרופה (ויקרא כ"א ז), אין לי אלא גרופה, חלוצה מנין, ת"ל ואשה, מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא. אבל בשאר ספיקא דרבנן לקולא, א"כ למה כאן אסור מספק בקרובות החלוצה. כך הקשה במירדכי שם פרק החולץ סכ"א. והשי"ת דמצינו כמה ספיקות מדרבנן להחמיר, כמש"ש בפ"ב דשבת לד א: ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים. והאיסור, הוא רק מדרבנן, משום דמיחזי כמתקן מנא. ולפי' ראי' הנ"ל — מהא דאשת כהן שאינה חולצת. ומשי"ת המירדכי משום דריה הגט פוסל בכהונה, הי' פוסל ריח הגט בקרובות, כמש"ל סט"ו בפ"ב:

וכל המגרש אפילו מחמת קול בעלמא נאסר בקרובותיה. [ועמש"ש סקל"ד]. וכמש"ש בקידושין סה א — באומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך — אמאי כופין אותו ליתן גט הא מצו למיגר לא ניהא לי דאיתסר בקרובותיה. אלמא דאפי' דקדום הגט מותר בקרובותיה, כמש"ש במשנה, בכ"ז אם יתן גט מחמת דיבורה, יאסר בקרובותיה מחמת ריח הגט. ע"ש במירדכי פ"י ל"ד [בפנינו: סי' כ"א] שהאריך בזה, ונפתק הרבה בזה. אבל מתני' ערובה שם כג ב: מי שקידש אחת משתי אחיות וא"י זה מהן קידש כו' מת ולו אח אחד

עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ואם איתא — דלאחר שכנסה בביתא קאי על הצרה בעשה — כביאה מאי איכא למיגר, למה אמר שם גג א דאין ביאה אחר ביאה, הרי היא עליו רק בעשה ולא בלאו, ולמה אין קידושין תופסין בה. הא אף לר' ישבב מספקא בנמי — בכתובות ל א ובקידושין סד א ושם סה א — לרי"ע, אי גם בחייבי עשה אין קידושין תופסין. וכן שם ביבמות נג א אמרינן: בשלמא לרי' דאמר כולה ביתא בלאו איצטריך לאשמועינן דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין כו'. הרי דהוי בלאו ולא בעשה. ועיין רשבי"א ורמב"ן שם שתרצו קושיא זו.

ובפלותא דרב אחא ורבינא הנ"ל, פסק הרריץ שם מ ב ור"ב ב — כרבינא דמיקל, דהוי בעשה. כמש"ש כר"ס כ"א פסחים עד ב ובפרק גיר הנשה תולין צג ב: בכל התורה כולה רב אחא לתומרא ורבינא לקולא והילכתא כרבינא לקולא כו'. ועוד דרי' ור"ל הלכה כר"י לבר מתלת. ואפי' דשמואל ביבמות מ ב, ורב אחא ורב אשי שם יא א פ"ל כר"ל, הלכה כרבינא ור"י, וככלל דכ"ל גמרא דהילכתא כרבינא לקולא. וכלל דרבא שם לו א, דר"ל ור"ל הלכה כר"י בר מתלת, כ"ל. ורמב"ן שם מא א שהחזיק בדברי רי"ף ולא כרבי"ד — שפסק בדברי רי"ף — משום דשמואל ורב אשי סוברים כר"י לק"ש.

(ב) כ"כ הטור, והוא ט"ס. שמופרש ביבמות י ב דחייבי לאוין הוא, כמש"ש: א"ל ר"ל לר"י ללוי דאמר דאי גמי קתני, ליתני החולץ ליבמתו חזר וקדשה ומת בלא בנים דמיגו דאיהי אסורה צרתה גמי אסורה, א"ל לפי שאינה בצרת צרה. ולימא ליה חייבי לאוין היא (והאין על חלוצה זו כו') ואמר בין שאר האחים בין החולץ אין חייבין על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת — רש"י) כו'. ושם מר ב אמרינן — בנושא חלוצתו: — ר' עקיבא אומר אין לו בה קידושין כו' (דקסבר ר"ע אין קידושין תופסין בחייבי לאוין — רש"י). ושם נב ב — אהא דתנן אין אחר חליצה כלום: — זו דברי ר"ע דאמר

קסג המייבם זוכה בנכסי המת וטענ' בני היבם: ובו ח' סעיפים

באר הגולה

א משנה ימות: דף
ח' ע"א וכת"ק ויליף
לה במחל דכתוב
יקום על שם אחיו.
ב משנה נכורות דף

א א המייבם את יבמתו זוכה בנכסי המת (א) ועומד במקומו ליטול חלקו בנכסי
אביהם (ב) (ואפי' גירש' אחר כך מיד) (כ"י פרק החולץ) (ג) (ונלמד שהיתה רלוויה
לו ליבם) (ד) ב ודוקא במוחזק (ה) כגון שמת אביהם ואח"כ מת אחיו קודם שחלקו

כ"א נ"ג וכדמפרש טעמא דס' במחל דנכור קראח רחמנא וכו'.

ביאורי הגר"א

אם נזילה זכה א"ר יוסי ומאחר שאינו יכול לקיים את
אחת מהן לא זכה בנכסי אחיו: (ד) ודוקא כו'.
שם וס' וכפ"י הר"ח ורמב"ם ורמב"ן ורשב"א וריטב"א
ונ"י וש"פ דלא כרש"י שם כ"ד נ' ש"מ ודבריו שגו
מנכסי אחיו פי שנים ח' שנות אביהם אחר מיתת אחיו
וכן פי' ר"י וע' נזירי (פ"ט) [פ"י] והג"ה והכריתו
דלא כרש"י דהא נזירי אמרין שם ח' א' ח' מה נזיר
כו' מיד יקום כו' לזל רש"י שם נזיר מזה ופי' לר"י
פרק ע"ש אלא הם פי' נזירי ונזירות קאי על אחיו:
(ה) כגון כו' כגון כו' טור וכ"כ הרמב"ן ורשב"א

שם ונ"י שם וכו' הטעם משום דהיא נזירה ומשום אחרת
נרושתו שהיא נכרת ומתירין נספיקו ועמ"ש:

קסג (א) ועומד במקומו כו'. נפ"צ דימות ופ' יס
נכור ונזירי י"ג נ' יבם מחי כו': (ב) ואפי'
גירשה כו'. רש"י שם וז"ל נגנ' שם והרי קס:
(ג) ובלבד כו'. ירושלמי שם רב יהודה אמר נשם שחולץ
העושה ממחר צימתו לא זכה בנכסי אחיו ואף ג"ש מודה
נה ר"א חלוצת קונה קנין גמור צימות היו שתי
צימות עשה ממחר נזיר ונעל לו ממנ"כ אם נמאמר יזכה

ברכת אליהו

וכתב רש"י שם בד"ה זכה: ואפילו גירשה למחר. וז"ש
בגמ' שם: מ"ס יקום על שם אחיו (דברים כ"ה, ו') אמר
רחמנא והרי קם.¹

(ג) ירושלמי ביבמות פ"ד ה"ו: רב יהודה אמר כשם שמואל
העושה מאמר ביבמתו לא זכה בנכסי אחיו ואף ב"ש מודה
בה ר"א המאמר קונה קנין גמור ביבמות והיו שתי יבמות
עשה מאמר בזו ובעל לזו ממנ"כ אם במאמר יזכה אם בבירא
יזכה א"ר יוסי מאחר שאינו יכול לקיים את אחת מהן (דשתיהן
אסורות — פני משה) לא זכה בנכסי אחיו.

(ד) ביבמות דף ב: מה נזיר אינו נוטל בראוי כבמוחזק אף
האי (יבם הנוטל פי שנים — רש"י) אינו נוטל בראוי
כבמוחזק. ובבכורות נב א: ... ולא היבם וכולן אין נוטלין
בשבח ולא בראוי כבמוחזק. וכפ"י הר"ח — מובא ברשב"א
ביבמות שם — ורמב"ם² ורמב"ן ורשב"א וריטב"א וז"ל
ביבמות שם ורש"י, ש"ראוי, היינו מה שהי' ראוי לאחיו
כשמת; ו, מוחזק, היינו מה שהי' מוחזק ביד אחיו כשמת.
ולפיכך אם מת אביהם אחר מיתת אחיו, אין היבם נוטל פי
שנים בזה, מאחר שלא הי' מוחזק אצל אחיו. דלא כרש"י שם,
שכתב בד"ה נזיר: בכור אינו נוטל חלק בכורה בנחלה
הראויה לבא להם אחר מיתת אביהן אלא במת שמוחזק ביד
אביהן ביום מותו כו' אף יבם הנוטל פי שנים בנכסי אביו
חלקו וחלק אחיו שמת אינו נוטל בראוי כבמוחזק, עכ"ל.
ש"מ מדבריו, שנוטל מנכסי אביו פי שנים — אף שמת
אביהם אחר מיתת אחיו. ורש"י מפרש, ד, ראוי, היינו מה

חולץ לשתייהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם קדמו
וכנסו אין מוציאין מידם (דכל חד וחד אמר אנא שפיר נסיבי
ואי נמי הוה איפכא שתראשון ליבום כנס אחות וקחתו והיא
שעתא ודאי היא אסירא ומשבא אחיו ויבם השנייה שהיא
יבמתו פקע זיקה מאידך למפרע — רש"י). דוקא בשניה,
אמרינן דאין מוציאין מידם, וכמש"ש רש"י הטעם, אבל
באחד שחלץ לאחת ויבם לשניה, מוציא, משום דהוי ספק
אחות חלוצתו. אלא דאפילו בספק אחות חלוצתו יוציא,
אע"ג דאחות חלוצתו אסורה לו רק מדרבנן. וכן בכולה מנתי,
קתני „קדמו וכנסו אין מוציאין אותן מידיו" רק גבי שנים,
ולא גבי אחד המוזכר שם ברישא. וכ"כ הרשב"א שם ונ"י
שם. וכת' הטעם, משום דהיא נזירה משום אחות נרושתו
שהיא נכרת, מחמירין בספיקו. ועמ"ש' [ועיין בשבת קלו ב
תד"ה ואם, ויבמות כד א רש"י ד"ה מדרבנן, ושם בתד"ה
וספק, ושם במאירי].

(א) בפ"ב דיבמות כד א: יקום על שם אחיו (דברים כ"ה, ו')
נחלה כו' (יקום היבם על שם אחיו נחלה נחלתו ולא חלקו
אחיו עמו — רש"י). ופי' יש בכור בבכורות נב ב אמרינן
— לענין נחלה — דבכור קרייה רחמנא. ובפ"ב יב ב: פשיטא
חלק בכור וחלק פשוט יתבינן ליה אחד מצרא, יבם מאי, אמר
אב"י היא היא, מ"ט, בכור קרייה רחמנא. רבא אמר אמר קרא
והיה הבכור (שם), היותו בכבור ואין חלוקתו בכבור.
(ב) ביבמות מ א תנן: והכונס את יבמתו זכה בנכסים של אחיו.

אחיו אמר רחמנא והרי קם. כלומר ואע"פ שפירש מיד
כניסה ובמו שפירש"י, עכ"ל. ובישרש יעקב שם כ' על דברי
רש"י הג"ל: נראה דכתב רש"י כן ליישב לשון הגמ' וקאמר
יקום ע"ש אחיו כו' אחיו בא לידו ח"י הראשונים וראיתי שכ"כ
בכונת רש"י, עכ"ל.
2 כונת רבנו לדברי הרמב"ם בה' נחלות פ"ג ה"ז, וכמש"ש
המ"מ, והביאו רבנו בספקיה. והמאירי ביבמות שם כ' שדעת
הרמב"ם כרש"י. וע"פ מש"ש בזה, ומש"ש מ א, ועיין באר"ו
ח"א סי' תרמ"ב, ובאן בב"ש סק"ב, וב"מ, ובפרק השלחן סק"ה,
ובתו"א סימן קי"ט סק"ו.

1 בבבא בתבי ס"ס זה הביא דין זה בשם ג"י. וכן צוין בדפוס
השו"ע המקור לדין זה: ג"י פרק החולץ. ורבנו הביא שכ"כ רש"י
שם. ובספר בית מנחם (פיעטרקוב תרס"ט) לזקנו של בעל ההפלאה
כתב על דברי רש"י הג"ל: נראה דקשיא ליה למה אמר לישנא
דזכה בנכסי אחיו הוליל הכונס יבמתו הנכסים שלו כמ"ש גבי
חליצה אם יש שם אב נכסים של אב אלא ודאי רבא לז' לומר דהוא
זכה בנכסים ויש לו בזה זכיה גמורה ואפילו אם גירשה כבר זכה
בהם בנכסיו וק"ל, עכ"ל. ומ"ש רבנו: „ווי"ש בגמ' שם והרי
קם" הוא מדברי הנ"י שם, שכתב: כראמרינן בגמ' יקום על
שם אחיו אמר רחמנא והרי קם. וגם ברשב"א שם כ': יקום ע"ש

באר הגולה

ג כרעא טס.

אבל לא בראוי כגון אם מת אחיו ואח"כ אביהם ואפי' כמחוז' אינו נוטל אלא בגוף הנכסי' (ו) ג אבל אם השביחו הנכסים אינו נוטל חלק אחיו באותו שבח אפילו אם שבחו אחר יבום קודם חלוקה. הנה: (ז) וי"ל לכל שוקרי רלווי גני נכור מקרי גס רלווי אלל ינס (רינ"ש סי' ת"ע) (ח) וי"ל דינס נוטל נמולה ונשאר רלווי רק שליטו נוטל

ביאורי הגר"א

נוטל בין קרן בין שנה וכמו נעל שליטו יורש צדאוי אעפ"כ נוטל נכסי אשתו בין קרן בין שנה וי"ש בין יבום לחלוקה ואי נכסי אחיו מאי חלוקה איכא אלל צדאוי קולור נהדיח כ"ז חלוקה: (ז) וי"א כ"ל. כ"כ רינ"ש סי' ת"ע דהרי נחלל כלליהו: (ח) וי"א כ"ל. מהרי"ו והמעין שם ושם יראה דל"פ דהרינ"ש כ'.

ברכת אליהו

אחיו, משום דהוי ראוי לאחיו. ולדידהו מפ' כפשתון. אבל רש"י שם מפרש בע"מ, ע"ש. [ועכס"ד שתבאנו שם פירש"י. ונראה שדברי רבנו בס"ק זה הם ליקוט]. וכתב המ"מ בה' נחלות פ"ג ה"ז שכי' מדברי הרמב"ם ג"כ כרמב"ן וכרשב"א הג"ל.

(ו) תנן בבכורות נב א: ...ולא יבם כו' אין נוטלין בשבח. ובגמ' שם: אמר אביי ל"ש אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום אבל דבין יבום לחלוקה שקיל, מ"ט יקום על שם אחיו (דברים כ"ה, ו') אמר רחמנא והרי קם. רבא אמר אפילו דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל, מ"ט, כבכור, מה בכור אין לו קודם חלוקה אף יבם גמ' אין לו קודם חלוקה. והלכה כרבא. ודברי המחבר הם כפירש"י שם והרמב"ם בה' נחלות פ"ג ה"ז, דאנכסי אביהם קאי — ששבחו נכסי האב אחרי מיתה האח, או אחרי היבום. אבל בנכסי יבם — דהיינו בנכסים שירש היבם מאחיו — כיון שירש הכל, נוטל בין קרן בין שבח. וכמו בעל — שאינו יורש בראוי — אעפ"כ נוטל נכסי אשתו בין קרן בין שבח. וזו"ש בגמ' "בין יבום לחלוקה"; ואי בנכסי אחיו, מאי חלוקה איכא, הרי היבם יורש הכל. [כ"כ המגיד משנה שם]. אבל בירושלמי קאמר בחייא ב"ז אא"ז.⁸

(ז) כ"כ רינ"ש סימן ת"ק, דהרי בחדא כלליהו, בבכורות נא ב ר"ב א במשנה: הבכור נוטל פי שנים כו' ולא בראוי כבמחוז כו' ולא היבם וכולן אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמחוז.

(ח) כ"ה שיטת מהרי"ז סמ"א. והמעין שם וברבי"ש סת"ע — הג"ל בסק"ו — יראה דלא פליגי. דהרינ"ש כתב לענין נכסי אביו — שאינו נוטל ראו' בנכסי, כל שנקרא ראו' לגבי בכור. ומהרי"ז כתב לענין נכסי אחיו — שנוטל הכל, כניל

גימנות כ"ד ג' דלא כרש"י שם ד"ה אלל כו' וכ' שכ"כ צה"ג ור"ח ור"ל' ומש"ש ו' א' אי מה נכור כו' מירי כו' וה"ה לרנן ולדידהו מפ' כפשתון אלל שם מפ' נע"ל ע"ש וכ' הח"ת שכ"כ מתדרי הרמב"ם ג"כ: (ו) אבל אם השביחו כו'. כפירש"י שם והרמב"ם דאנכסי אביהם קאי אלל נכסי יבם כיון שירש הכל

שהי' ראוי לאביהם לירש עדיין, כגון שמת אביהם בחיי זקנם. אבל אם הי' מחוזק לאביהם — אע"ג שהי' ראוי לאחיו — היבם נוטל פי שנים. וכן פ' ר"י. ועיין במדרי"ב בב"ב פרק יש נוחלין סימן תקע"ו והגהות מיימוניות בתשובות השייכות לספר משפטים סנ"א. ושם ושם הביאו המחלוקת והראיות בזה. ובתג"מ שם הביא שדעת ר"י כרש"י. והכריחו דלא כרש"י. דהא פהדיא אמרינן ביבמות מ א: אי מה בכור נוטל פי שנים לאחר מיתה האב אף האי נוטל פי שנים לאחר מיתה האב, מירי יקום על שם אביו כתיב על שם אחיו (דברים כ"ה, ו') כתיב. ומ' מכאן, דאין היבם יורש פי שנים בנכסי אביו שמת אחרי אחיו. אבל רש"י שם נוהר מזה, ופירש דלר"י פריך, ע"ש. דר"י קאמר במתני' שם: אם יש שם אב נכסים של אב. ואמרינן בגמ' דטעמא דר"י, דכתיב והיה הבכור אשר תלד (שם) כבכור, מה בכור אין לו בחיי האב אף האי נמי אין לו בחיי האב. וע"ז פרטינן: אי מה בכור כו'. ומפרש רש"י, שהפירכא היא לר"י, וכי יודת ר"י שאם מת האב לאחר יבומו של זה דנוטל היבם פי שנים — חלקו וחלק אחיו. וע"ז מהדרינן: מירי יקום ע"ש אביו כו'. כלומר, דלר"י כיון שבשעת יבום — בשעה שקם ע"ש אחיו — לא שקל תו לא שקיל, דאי שקיל השתא לא מנכסי אחיו שקיל אלא מנכסי אביו דהא ירתינהו. אבל הם פירשו ד, בראוי' ו, כמחוז' קאי על אחיו, ובג"ל [וע"ל סק"ה].

(ה) כ"כ הפזר, וכ"כ הרמב"ן ורשב"א ביבמות כד ב. דלא כרש"י שם ד"ה אלא [כפנינו זה בדי' בכור והבאנו דבריו בסק"ד]. וכת' שכי' בה"צ [בהלכות נחלות סימן מ"ח] ור"ח דלא כרש"י. ור"א, ממש"ש מ א: אי מה בכור כו' מירי כו', כניל כסק"ד. ואע"ג דפירכת הגמ' היא לר"י, שמעינן מינה, דה"ה לרבנן, אינו נוטל פי שנים בנכסי האב שמת אחרי

3 נראה שכוונת רבנו לדברי הירושלמי ביבמות פ"ד ה"ז, וז"ל: שקמא דר"י (דאמר בין כך ובין כך אם יש שם אב הנכסים של אב — פי"מ) והי' הבכור אשר תלד (דברים כ"ה, ו') מקישו לבכור — מה הבכור אינו יורש לאחר מיתה אביו אף אינו יורש בחיי אביו. אי מה בכור יורש לאחר מיתה אביו אף זה יורש לאחר מיתה אביו (אף זה דאם מת אביו אח"כ יזכה בכל הנכסים — פי"מ) מינה מה הבכור לא יורש בשעה שהוא ראוי לירש (בראוי לבא לאחיו דאינו נוטל חלק בכורה בראוי כמחוז' — פי"מ) אף זה אינו יורש בשעה שהוא ראוי לירש (כל שלא היה ראוי לו בשעת מיתה אחיו שוב אינו יורש — קרבן העדה). עוד אינו יורש (ובשעה שראוי הי' אינו יורש ועוד אינו יורש אף לאחר מיתה אביו כ"א כאחד מן האחים — פי"מ) ע"כ

לשון הירושלמי. ומ' כאן דקאי על מה שהי' ראוי לאח. אולם אין מהירושלמי הוכחה, לענין שבח המדובר בס"ק זה. והרי הרמב"ם שסובר לענין ראוי דקאי אה א, כניל בס"ק ה' ו', בכ"ז לענין שבח, מפרש דקאי אנכסי אביהם כניל. אי"כ אנו רואים דלרמב"ם אין דין השבח תלוי בדיון הראוי. ברם במדרי"ב ובהג"מ הג"ל בסק"ד, מ' שמשום דין שבח לדין ראוי. ונראה שכוונת רבנו — להוכיח מהירושלמי — היא בעיקר לענין ראוי. ויתכן שקטע זה בדברי רבנו: אבל בירושלמי כו', צ"ל בסק"ד או בסק"ה — המדבר בענין ראוי, ועיין במדרי"ב הג"ל ובא"ו ח"א סי' תרמ"ב שיישבו דברי הירושלמי לשיטת רש"י. ועיין ביש"ש ביבמות פ"ד סכ"ג וישאר יעקב שם מ א.

באר הגולה

ד שס צמשה
 בעמות.
 ה מסקנת הנהרה
 שס דף ל"ז ע"ג
 וכת"ש
 והר"ש שס דאפילו
 רבנן דפלוני אסמכתום
 נכמה דוכתי ואמרי
 המע"ה מורו הכא
 דלון זה מוחזק יותר
 מזה.
 ו טור וכת"ש הר"ש
 שס כעין דנכסים
 נחזקת מיתנא קיימא
 ותרומיהו אתו בטענת
 ספק.
 ז שס וכ"כ רש"י
 והר"ש שס.
 ח ג"ז שס ושם.
 י טור וכ"כ הר"ש שס.

נראו של אצו אס ונת אחר אצו (מהרי"ו סימן מ"א) והסברה ראשונה נראה עיקר.
 ב ד החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד משאר האחים לנחל' ואם האב קיים הוא יורש
 הכל ואם מת יחלוקו האחים ביניהם. הנה: (ט) ואפי' רזה ליגס אלא שהיא לא רצתה וחלץ
 לה אין לו נכסים רק כשאר יורש (ת"ה סימן ר"ך) ואפילו קודם שהלך אס תפס האב ואמר
 קים לי כמ"ד מנות הלוינה קודם ועל כרחן של אחים יטרכו לחלון אין מוציאין הנכסים
 מידו (מהרי"ק שורש ע"ג ונ"ל) וכל זה מדי' אלא כנר יש תקנה שהחולץ יש לו חצי הנכסים
 (וע"ל סי' קס"ה).
 ג ה ייבם היבם בתוך שלשה חדשים וילדה לסוף
 תשעה חדשים ספק אם הוא בן תשעה חדשים לראשון או בן שבעה
 לשני ותובע הספק נכמי המת שאומר שהוא בנו והיבם אומר אני
 יורשו כי אתה בני יחלקו היבם והספק ביניהם (י) ו אפי' אחד מהם
 מוחזק אין חוששין לחזקתו ואם מת הספק קודם חלוקה ז יחלקו הזקן
 והיבם ח (יא) ויש מי שאומר שאם אין אבי המת קיים יטול היבם הכל.
 ד ט ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכמי המת הוא אומר אני בן המת ואטול הכל
 והם אומרים אחינו אתה ואין לך חלק אלא כאחד ממנו י החלק שהם מודים לו
 ט שס נגמ' וכאמור להו רב משריא.

ביאורי הגר"א

[ולין] ספק כו' לאו משום דיגס אית ליה ודאי חלק
 נכסים משום זה לא הוה ודאי כמ"ש גרים צ"מ זה אומר
 כולה שלי וזה אומר חליה כו' ונפ"ק דצ"ק צל גע"ח
 ונטל חלקו כו' כמ"ל אף שמוחזק במקצת נכסים אלא
 נשום דהוא צל בטענת ודאי כמ"ל כמ"ל אלא דוקא
 [נלל] טענת ייבום שמוחזק ליורש אלא דגמ' דוקא

לענין נכסי אצו ומהרי"ו כ' לענין נכסי אצו שנטל הכל
 כמ"ל כמ"ש המ"ח בספ"ג מה' נחלות כמ"ל וכמ"ש רש"י
 שס: (ט) ואפילו רצה כו'. כמ"ש והרי קס וכלן
 לא קס: (י) אפילו אחד מהם כו'. כונו נפול הבית
 כו' וצל גע"ח ונטל חלקו כו' רציע בטענת כו' פ"ק דצ"ק:
 (יא) ויש מי כו'. כפי' תוס' שס ל"ה א' ע"ש (ולין)

ברכת אליהו

כמ"ש בריש ב"מ: זה אומר כולה שלי וזה אומר חצי
 שלי כו' זה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביע. ולא אמרינן
 שהאומר כולה שלי הוי דאי והשני ספק, דמה שהוא דאי
 בחציו, אין מועיל לו לחציו השני. וכמ"ש בפ"ק דצ"ק ט
 א: בא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהן דאמר רב אסי נוטל
 רביע בקרקע או רביע במעות משום דמספקא ליה אי
 כיוורשים דמו אי כלקוחות דמו — כמ"ל בספ"י — ולא אמרינן
 שלא יטול כלום, שהרי זה המוחזק הוא דאי במקצת נכסים.
 אלא — להכי הוי יבם ודאי — משום דהוא בא בטענת ודאי —
 שהוא ודאי יורשו של סבא, וספק הוא ספק אם הוא יורשו
 כלל. והו"ה פאן, היבם הוא ודאי, כיון שהוא בא אף בלא
 טענת ייבום, שמוחזק ליורש, והשני הוא ספק יורש, לפיכך
 יטול היבם הכל. אלא דגמ' ביבמות לו ב — שאמר: ספק
 ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא כו' חולקין — מיירי דווקא
 בשאמי תמת קיים, הילכך מכת קורבא, אין היבם וזכה בנכסים,
 כי האב קודם, והיבם רוצה ליכות מכת טענת ד, את בראי ידי
 את", וזו טענת ספק, הלכך יחלוקו. [ועמ"ז וב"ש סק"ה].

בספ"י, כמ"ש המ"ח בספ"ג מה' נחלות כמ"ל שם, וכמ"ש
 רש"י בבבבורות נב א, הג"ל בספ"י. [ועב"ש סק"ב].
 (ט) כמ"ש ביבמות מ א — שלכן זוכה היבם בנכסי אחיו —
 יקום על שם אחיו (דברים כ"ה, ו') אמר רחמנא והרי קס.
 וכאן — שלא ייבם רק חלץ — לא קס.
 (י) כמו בנפל הבית עליו ועל אשתו, דאמרינן בב"ב קנח ב:
 הואיל וחללו באין לירש וחללו באין לירש יחלוקו. וכמ"ש
 פ"ק דצ"ק ט א: האחים שחלקו ובא בע"ח ונטל חלקו של
 אחד מהן כו' ורב אסי אמר נוטל רביע בקרקע או רביע
 במעות מספקא ליה אי כיוורשין דמו (ועל שניהם לפרוע
 הילכך מחצית חלקו יחזיר לן — רש"י) אי כלקוחות דמו.
 (יא) כפי' תוס' ביבמות לח א ד"ה הוי יבם דאי וספק ספק
 ע"ש. דשם בגמ' אמרינן: ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי
 סבא כו' הוי יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מיד
 ודאי. וכתבו שם התוס', דלאו משום דיבם אית ליה ודאי
 חלק בנכסים הו"ל יבם ודאי, דמשום זה לא הוה ודאי,
 דאטו מפני שהוא ודאי במקצת הנכסים, יהא ודאי בכלן.

ועיין בב"ק שם בתוד"ה הלכך נוטל רביע בקרקע ובמהרי"ם
 שם, וברא"ש ביבמות פ"ד ס"ה, ובקרבן נתנאל שם אות מ,
 ובמאירי שם לו ב, וכאן בב"מ.

4 נראה שרבונו תבא מהא דנפל הבית כו' על עצם הדין דחולקין.
 ומהא דבא בע"ח כו' הוא רא"י דלא מהני מה שאמר מהם
 מוחזק. דכמו דאמרינן שם דנוטל רביע בקרקע כו' אע"ג דאחיו
 השני הוא מוחזק. והיינו משום דתרומיהו אתו בטענת ספק.

באר הגולה

כ ויש מי שחומר
שהיה נכחן העתה
נשקף
נחמקו.
ל סס נאמר וכתב
אשר דקס דניא אחר
שנעשה הדין בנכסי
המת שאין זה יכול
לחזור ולערער עליהם
מה שהיה שולל דניא
אשר דניא הוא
ומה שחומר דניא
וכ"כ הרמב"ם נפ'.

יטול והנשאר יחלוקו ויטול הוא חצי והם חצי כ (יב) ויש מי שאומר שכל הנכסים חולקים בשות הוא מחצה והם מחצה. ה (יג) ל ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לאחר שחלק היבם בנכסי המת ואומר הספק אם אחיכם אני תנו לי חלק ומה שלקחתי מנכסי המת עם אחיכם אחזור ונחלק הכל ואם איני אחיכם תחזרו לי נכסי אבי שלקח אחיכם אין חוששין לדבריו * 1 ל ספק והיבם שבאו לחלוק בנכסי הזקן ואומר הספ' אני בן המת ויש לי יטול החצי אין שומעין לו. 2 ל ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי הזקן ואומר הספק אני בן המת ויש לי יטול החצי והם אומרים אתה אחינו ואין לך אלא חשליש החצי שהוא מודה להם יטלו והשליש שהם מודים לו יטול והשת' הנשאר יחלוקו ויטול הוא חצי והם חצי. ח ס זקן ויבם בנכסי ספק או ספק זקן בנכסי יבם חולקים.

ה' והאלכות נהגות וכ"כ הטור. * טור בשם י"א וכ"כ הרמב"ם בשם הר"ן הלוי כרני ייחיהם שם דהדר דניא והגיה דליות' לזה. מ שס נאמר דף ל"ה ע"א וכדמפרש טעמא שם שאין ספק מוהיל מוהיל ודליל. 2 סס נאמר. ס סס נאמר וכתו שפירס"י סס דליל כולא דהיל ודליל כולא דהיל וכו'.

ביאורי הגר"א

נאציו קיים: (יב) ויש מי כו'. הוא דעת הרמב"ם ושייך אחר סיד ועומות שם: (יג) ספק כו'. ע"ש בחי' ס' קייט שהרי"ף חזיל לשיטתו דס"ל דסוגיא דצ"ק ח' ה' הוא כר' ירמיה וע"כ אין הלכה כמות' סוגיא

ברכת אליהו

וליגבו מעדיית, משום דא"ל אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דויבורית למריה ושקליתו כוליה מויבורית. אי הכי בנוקין גמי גימא הכי אלא הכא במאי עסקינן ביתמי דלאו בני פרעון גינהו ושעבדא דלית עליה דידה רמיה כו'. והרי"ף השמיט תירוץ הגמ' דיתמי, וכתב אף במוכר חי. וכת' שם בחז"מ בביאור הגר"א הג"ל, דהרי"ף ס"ל, דהפתיא דב"ק, הוא כר' ירמיה, דס"ל דטעמא דרבנן — דיקח לו דרך במאה מנה — הוא לאו משום דקם דינא, ר"ל דהאחד שקנה מארבעה יש לו אותו הדין כאילו היו השדות אצל הארבעה, אלא טעמא דרבנן, הוא משום דא"ל אי שתקת כו', ר"ל דאע"ג דלפי הדין היינו צריכים לומר דהדר דינא, מ"מ משום דא"ל אי שתקת כו' גרעינא לדיניה. ולכן סוברת הגמ', שגם בנוקין, לא הי' צריך לגבות מעדיית, משום דא"ל אי שתקת כו', וגרעינא מדיניה דעדיית. ולכן מוקמינן דמייירי ביתמי. אבל לר' אבא — דאמר ביבמות שם: קם דינא — ס"ל דטעמא דרבנן, הוא משום קם דינא, דלולא דקם דינא, לא הו"ל לגרועי דיניה מחמת אי שתקת כו'. וכמ"ש דר' אבא כרבנן. ומש"ש בגמ' דר' אבא ור' ירמיה ל"פ בפלוגתא דאדמון ורבנן, הוא דחי' בעלמא. ולכן לא הביא הרי"ף התירוץ דיתמי, דכיון דקיי"ל כר' אבא — דקם דינא, ומחמת אי שתקת אין לגרועי מדיניה, ולכן אין קשיא הגמ' דב"ק שם דבנוקין גמי גימא הכי, דא"ל לומר לו אי שתקת כו' לגרועי דיניה שהוא בעדיית. וע"כ ראין הלכה כמות' סוגיא דב"ק, ממש"ש עמוד ב' ופכתובות צב א: אמר רבא ראובן שסבר כל שדותיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת ללוי רצה מזה גובה רצה מזה גובה. ולא אמרן אלא דובנה בינונית כו' ולא שבק בינונית דכותה כו'. ואם איתא דהלכה כמות' סוגיא דב"ק, קשה למה גובה מן הבינונית, הא אילו הוי גבי שמעון הי' יכול לדחותו אצל

(יב) הוא דעת הרמב"ם בה' נחלות פ"ה ה"ד. ושייך אחר פטרי ד' וטייז מ"מ שם, וז"ל: דימה הרב דין זה לדין ספק ויבם הנזכר בסמוך ובחצי שה' לו ליבם ליטול אין הספק הזה נוטל כלום ואלו הודאין במקום אביהם הן עומדין ואעפ"י שהן טרענין לזה שהוא אחיהם כיון שהוא טוען דבר מיתנא הוא ומשום ספקא פלגינן ליה בנכסי אין לו בחצי האחר כלום כו' עכ"ל.

(יג) איתא ביבמות לו ב: ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לבתר דפלג יבם בנכסי מיתנא, בני יבם אמרי אייתי ראי' דאחונא את ושקיל, א"ל ספק מה נפשייכו אי אחוכון אנא חבו לי מנתא בהדייכו ואי בר מיתנא אנא חבו לי פלגא דפלג אבוכון בהדאי, רבי אבא אמר רב קם דינא, רבי ירמיה אמר הדר דינא. לימא בפלוגתא דאדמון ורבנן קמיפלגי, דתנן מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדהו אדמון אמר ילך בקצרה, וכתמים ואמרים יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר כו' וכן פלגינן בחז' דאית' מלכ ארבעה, אדמון סבר מצי א"ל מ"מ דרכי גבך הוא. ורבנן סברי דא"ל אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למריה ולא מצית לאישתפוי דינא בהדיה, לימא רבי אבא דאמר כרבנן ורבי ירמיה דאמר כאדמון כו' ורבי ירמיה א"ל אנא דאמרי אפילו לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא משום דא"ל אי שתקת שתקת כו' אבל הכא מי איכא למימר הכי. ע"כ דברי הגמ'. והרי"ף כתב שם: ופסקו רבוואתא הלכתא כרבי אבא משום דקים ליה כרבנן דפליגי עליה דאדמון כו'. וכתב ע"ז הראב"ד — מאבא שם בספר הנוחות — ה' הא טעמא ליתא דאדא אמרי' בגמ' דר' ירמיה א"ל אנא דאמרי אפילו לרבנן כו'. ועיין מ"ש בחי"מ סימן קכ"ט סק"ג, שהרי"ף חזיל לשיטתו. דבב"ק ח א איתא: ת"ר מכר לאחד או לג' בני אדם כאחד מולן נכנסו תחת הבעלים כו' כגון שלקח עידיה באחרונה. אי הכי ליתו סולתו

קסד שהיבמה לא תתייבם ולא תחלוץ תוך ג' חדשים ודין אם נתיבמה ונמצאת מעוברת. וכו' ז' סעיפים

באר הגולה

א משנה ימות קף
ו"ח ע"ה.
ב שם עמרה.
ג גרייתא שם.
ד טור וכו' שם
התוספות והר"ה
והמרדכי נשם ר"ת.
ה תפ"ד.

א היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהיו (א) תשעים יום סמיתת הבעל
ב חוץ מיום המיתה ויום היבום או החליצה (ב) ואם יבם או חלץ תוך זמן זה ולא
נמצאת מעוברת ג הרי זו נפטרה ואינה צריכה כלום אבל לא תנשא לאחר
אע"פ שחלצה עד שישלימו תשעים יום למיתת הבעל (ג) ואם מת היבם תוך
הצ' יום או אחריהם י"א ד שצריכה להמתין צ' יום אחר מיתתו (ד) ה ואם היו

ביאורי הגר"א

כלום כחש"ש ליה צ' ח"ל רחל מה נפסך כו':
(א) ואם מת כו'. תוס' מ"ז ח' ד"ה [ל]אחר כו':
(ד) ואם היו כו'. דכאן לא שייך למיגור אטו נשואה דכך
היא קרובה לו כמו לחתו אפילו היה גדול דלס קדס הקטן
זכה ואף נסיוו ה' יכול להנשא לו משא"כ לעלמא:

קסד (א) תשעים יום כו' חוץ כו'. כחש"ל ר"ס י"ג
וה"ה ציצוס דחד דינא וחד טעמא להו וכן בחליצה
כחש"ש מ"ח ז' כל העולה כו': (ב) ואם כו' אבל
כו'. תוס' ל"ה ד"ה ונחלת (ועי"ל) [ועוד] כו' מנחיתא
מ"ח ז' ת"ר יבמה כו' וכן ציצוס דל"כ חף החליצה אינה

ברכת אליהו

חדשים לאו חליצה היא דהא תנן לקמן היבמה לא תחלוץ
ולא תתייבם עד שיהיו לה ג' חדשים כו'. ותיירצו בתירוצ
ראשון: דנהי דלאו חליצה היא מ"מ אסור בקרובותיה כיון
דמאורייתא היא חליצה. דברי המחבר הם כתיירצ שני
שבתוס'. שכתבו: ועוד דדיעבד אם חלצה אפילו מדרבנן
א"צ חליצה אחרת. והביאו רא"י מברייטא דשם מא ב: ת"ר
יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה צריכה להמתין שלשה
חדשים. ומשמע דלא בעיא חליצה שניה. וכן ביבום — אם
נתיבמה תוך שלשה חדשים, א"צ כלום — דאליכ, אף
החליצה תוך שלשה חדשים אינה כלום. במש"כ לה ב: א"ל
רבא מה נפשך, אי ביאת מעוברת שמה ביאה חליצת מעוברת
שמה חליצה, ואם ביאת מעוברת ל"י שמה ביאה חליצת מעוברת
נמי לא שמה חליצה, דהא קי"ל דכל העולה ליבום עולה
לחליצה וכל שאין עולה ליבום אינ' עולה לחליצה. [וע"ל
סק"ה ובהגהות הגר"א ביבמות שם אות א'].

(ג) כ"כ תוס' ביבמות מב א ד"ה לאחר כו', וז"ל: אמר ר"ת
דוקא חלץ (א"צ להמתין) שהחליצה מזכחת שלא בא עליה
כדאמר בממאנת דמאונה מוכיח עליה שהיא קטנה אבל אם
מת היבם לאחר ג' צריכה להמתין שלשה חדשים דיותר יבמה
קרובה לביאה מארסה דגורנין אטו נשואה כו' עכ"ל.
(ד) בסק"ג כת', שביבם אחד צריכה להמתין, משום, "דיותר
קרובה לביאה מארסה דגורנין אטו נשואה". אולם גזירה זו
לא שייך כשהיו שני יבמים. דכאן לא שייך למיגור אטו
נשואה, דכך היא קרובה לו כמו לאחיו. ואפילו אם היה זה
שמת גדול האחים, א"צ להמתין, דהא אם קרם הקטן ובא

זיבורית, מתמת אי שתקל כו', ומה מבר ראשון לשני כל
זכות שתבא לידו. והתוס' בכתובות שם עמוד ב' ד"ה אבל
כתבו, דהך דהבא נמי מיירי ביתמי. אבל הרי"ף סובר
דמדלא קאמר ביתמי — כמ"ש תוס' שם — ע"כ מיירי אפילו
כשהמוכר חי. ורא"י מכאן, דפסקינן דלא כסוגיא דב"ק —
דמוקמינן ביתמי. וזה משום דסוגיא דב"ק כו' ירמ"י, ואנן
פסקינן כו' אבא — דאמרינן קם דינא, ומטעם אי שתקת
כו' לא גרעינן מהדין שהי' קודם, ולכן אפילו כשהמוכר
חי, גובים הניזקין מעדיית. וע"כ הלכה כו' אבא, ע"ש.

(א) כחש"ל ר"ס י"ג: כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה ה"ז
לא תינשא ולא תתארס לאחר עד שתמתין צ' יום חוץ מיום
שנתגרשה או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו כדי
שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת כו'. [ועמש"ש
בסק"א א', ב']. והרי"ה בייבום, אסורה עד שיעברו ימי הבחנה,
דהרי דינא וחד טעמא להו ג. וכן באותו זמן אסורה בחליצה,
כמ"ש ביבמות מא ב: כל העולה ליבום עולה לחליצה כו'
(והו' הואיל ואינה עולה ליבום בתוך ג' כדאמרן לעיל שמא
יפגע באשת אח אינה עולה השערה לפני הזקנים לחליצה
— רש"י).

(ב) תנן ביבמות לה ב: התולץ ונמצאת מעוברת וילדה בזמן
שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה כו' (דלאו חליצה
היא דהא לא בעיא — רש"י) אין הולד של קיימא הוא אסור
בקרובותיה כו'. והקשו שם בתוסד"ה ונמצאת: וא"ת אי"כ
אם אין הולד של קיימא אמאי אסור בקרובותיה דתוך שלשה

שמואל בכדי להבחין כו', הרי טעם זה שייך גם ביבמה. וע"ל
ר"ס י"ג בב"ש סק"א ופ"ת סק"א ואוצר הפוסקים שם, אי
לשמואל הוי הבחנת זרע מן התורה, או מדרבנן והלימוד מקרא
הוא אסמכתא. ולרובא כשניהם הוי משום מזהר (אם כי הגניחות
שונות) ושייך לומר דחד טעמא להו. ובב"ש שם כ': וגראה
הלכתא כרבא. ובלבוש שם הביא טעם דשמואל וטעם דרבא,
וכאן הביא טעם הגמ' דשם מא ב הגי'ל. ובפרק השלח שם
ס"א כ': ורבא ושמואל שם ל"ב דהרי"ף הביא שניהם ועב"ש
וצ"ע עכ"ל. וגם המאירי שם מב א הביא שני הטעמים, וגראה
שג"כ סובר דרבא ושמואל לא פליגי.

1 מ"ש רבנו: דחד דינא וחד טעמא להו צ"ב. דביבמות מא ב
אמרו: בשלמא לא תתייבם שמא יהי' הולד בן קיימא וקא פגע
באיסור אשת אח דאורייתא כו'. ושם מב א: בשלמא יבמה
כדאמרן אלא שאר כל הנשים אמאי, ארי"י אמר שמואל משום
דאמר קרא להיות לך לאלקים ולזרעך אחרק (בראשית יז, ו)
להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני כו' רבא אמר
גזירה שמא ישא את אחותו מאכזי ויבם אשת אחיו מאמו וינשא
את אמו לשוק ויפטור את יבמתו לשוק. תוה"ק דלשמואל ביבמה
יש חשש שמא יפגע באיסור אשת אח, ובשאר נשים, הוי בכמה
להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. אלא דבחר דאמר

באר הגולה

ו משנה שם דף ל"ט
ע"ב.
ז כרש לקח שם
דפסא רחל הלכתא
כוותיה דר"ל דהני
תלת וכו' דף ל"ו
ע"א.
ח טור דגם הרמז"ס
דפ"א מהל' יבום
וכ"כ התוספות שם דף ל"ה ע"א.

שני יבמים ומת אחד מה' מותרת להתייבם לב' תוך תשעים יום למיתתו של זה.
הנה: (ה) וי"ל דכל שחללה תוך ג' חדשי' צין נחל' מעוברת והפילה או לא נחלסת מעוברת
ה"ל חליצה פסולה (ו) וצריכה חליצה אחרת מכל האחים (הנחות מרדכי סוף גיטין) ועי"ל
סי' ק"ע ס"ה. ב ו החולץ ליבמתו ונמצאת מעובר' וילדה אם חולד של
קיימ' אין החליצ' כלום הוא מות' בקרובותי' ולא פסל' מהכהונה ואם הפיל'
(ז) או ילדה ולא היה ל' יום ו צריכה חליצה אחרת שחליצת מעוברת לא שמה
חליצת (ח) ה וחולץ לה הוא או אחד משאר אחיו (ט) וי"ל דלא יתקן לה הוא אלא
וכ"כ התוספות שם דף ל"ה ע"א.

ביאורי הגר"א

הקטנה שחל תנוח' איילונות כמה דלת אחר תמן לעי"פ שחללה
חולד' והיי' לעי"פ שחל' חולדת ר"ל דגם איסור החליצה ג"כ
משום שאינה ראויה לייבום אלא בגמ' ק"ה ז' אמרו משום
דמק' גשה לאיש לר"מ ועתי"ס שם. ופליג אמ"ש הגאונים
ותוס' דחליצת מעובר' לא הוי חליצה פסולה כמ"ש נס"ס:
(ו) וצריכה כו'. ר"פ ד' אחים: (ז) או ילדה כו'.
שם ל"ו ז': (ח) וחולץ כו'. כ"כ הרמז"ס והגאונים
וכפ"י תוס' שם ד"ה וצריכה כו': (ט) וי"א כו'. דמן
האחין דוקא (נאמר) [קאמר או ש"ל: מאחר] דחליצה
הראשונה פסלה לו ודוקא לו משום דעדד זה מעשה כל דהו אלא
חליצת האחים חליצה כשרה והוי כונו בעלת הגט וצרה שם

ברכת אליהו

ועתי"ס שם ד"ה קטנה, וז"ל: ...להכי תני תחלוץ משתגדיל
יתור לשון לאשמועינן דחליצת קטנה אינה כלום כמו חליצת
קטן ומיהו בירושלמי גרסי' בסדר המשנה תחלוץ משתגדיל
ואם לא חלצה חליצתה כשרה משמע שסובר דהא דמקיש
ר"מ אשה לאיש היינו מדבנין כו' ובירושלמי גמי מוקי לה
כר"מ, עכ"ל. [עכ"פ מ' מהירושלמי, שאם חלצה תוך ג' חדשים
צריכה חליצה אחרת. ועי"נ סק"ב ולהלן סימן קס"ז וס"ד ושם
בב"ש סק"ד ובאה"ג סק"ט]. (ב) ופליג אמ"ש הגאונים ותוס'
דחליצת מעוברת לא הוי חליצה פסולה כמ"ש בס"ב [ועמ"ש.
ועיין בהגהות הגר"א ביבמות לה ב אות א' ובמאירי שם].

(ו) דעה זו סוברת דהו"ל חליצה פסולה, ולכן צריכה חליצה
אחרת מכל האחין, כמ"ש ר"פ ד' אחין יבמות כו ב: וחליצה
פסולה צריך לחזור על כל האחין.

(ז) ביבמות לו ב: רשב"ג אומר כל ששהא באדם ל' יום אינו
נפל את לא שהוא ספיקא הוי. [ועב"ש סק"ו].

(ח) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"א ה"כ והגאונים — תובא
בריטב"א וג"י ביבמות לה ב. וכפ"י תוס' שם ד"ה וצריכה כו.
[דשם בגמ' אמר': החולץ למעוברת כו' צריכה חליצה מן
האחין. וכתב ע"ז תוס' שם לאו דוקא מן האחין דהו"ה דלא
פקעה זיקת החולץ אי גמי מן האחין של מת קאמר, עכ"ל.
ושיטה זו סוברת דחליצת מעוברת לא הוי חליצה פסולה.
ועסק"ה. ועיין בהגהות הגר"א ביבמות שם אות ב'].

(ט) בסק"ח הבאנו מ"ש ביבמות לה ב: החולץ למעוברת כו'
צריכה חליצה מן האחין. ודעה זו סוברת — דמכלא אמר
צריכה סתם — "מן האחין" דוקא קאמר, מאחר דבחליצה
הראשונה — שחלצה כשהיא מעוברת — פסלה לו. ודוקא לו
היא פסולה, משום דעבד בה מעשה כל דהו, אבל חליצת
האחים הוי חליצה כשרה, והוי כמו בעלת הגט וצרה, דאמר'
עם כו א: חלץ לבעלת הגט (אין חליצתה הוגנת כ"כ דקלישא

(ה) וי"א דכל כו'. כתי' ראשון של תוס' ה"ל ופליג
בתרתי דלריך חליצה אחרת דהא אינה ראויה לייבום
וכמ"ש מ"א ז' קרא עליו מקרא כו' וכמ"ש ר"ל דמעוברת
דק"ל כוותי' ובירושלמי ר"פ החולץ היבמה לא תתקון ולא
תתיבס עד שיה' לה ג"ח ותתקון מיד תתיבס אם צן קיימ'ה
הוא כו' שלא תהא צריכה כרוו לכהונה תני ר' הושעיל
מלן יבמי את שא"ל יבס חלן ולת שא"ל לו יבס
חל' לו חלן כו' מ"ד את שא"ל יבס חלן חלן בתוך
ג"ח מהו שתהא צריכה לאחר ג"ח נשמעיה מן הדא קטנה
שחללה תתקון ומתגדיל כו' ר' יצחק צריה דר"ה דגם
ר' יוחנן דר"מ היא דרמ"א אין חולצין ואין וייבמין את

עליה, וכה וקנאה לכל דבר, ואף בחייו של האח הגדול,
היתה יכולה להנשא לקטן ע"י יבום, לכן היא קרובה לאח
הקטן כמו לגדול. משא"כ בארוסה שאסורה לעלמא, ועומדת
היתה לביאת תארוס ולא לעלמא, שייך למיגור בה אטו נשואה.
(ה) בתירוצ ראשון של תוס' ביבמות לה ב ד"ה ונמצאת, הנ"ל
בסק"ב. ופליג בתרתי: (א) דצריך חליצה אחרת, דהא אינה
ראויה לייבום תוך ג' חדשים, גם החליצה לאו חליצה היא,
ופמ"ש מא ב: קרא עליו מקרא זה אם לא יתפוס (דברים
כה, ז) כל העולה ליבום עולה לחליצה כו', וכנ"ל בסק"א.
וכמ"ש ר"ל שם לה ב — במעוברת שחלצה שצריכה חליצה
מן האחין — דק"ל כוותיה, כמ"ש בס"ב. ובירושלמי שם
ר"פ החולץ פ"ד ה"א: היבמה לא תתקון ולא תתיבס עד
שיהי' לה שלשה חדשים ותתקון מיד ממי' אם בן קיימא הוא
כו' שלא תהא צריכה כרוו לכהונה תני ר' הושעיל מאן יבמי
(שם) את שאומרים לו יבם אומרים לו חלון ואת שאין אומרים
לו יבם אין אומרים לו חלון כו' מ"ד את שא"ל יבם את א"ל
חלון חלץ בתוך ג"ח מהו שתהא צריכה לאחר ג"ח נשמעיה
מן הדא קטנה שחלצה תתקון משתגדיל כו' ר' יצחק צריה דר"ה
בשם ר' יוחנן דר"מ היא דרמ"א אין חולצין ואין מייבמין את
הקטנה שמה נמצאת איילונות כמה דאת אמר תמן אע"פ
שחלצה חולצת וחי' אע"פ שחלצה חולצת. ר"ל דשם
— בקטנה — איסור החליצה ג"כ, משום שאינה ראויה ליבום.
ולכן מוכיח הירושלמי, שכמו לענין קטנה, אף אם נתברר
אח"כ שאינה איילונית, וחליצתה כשרה דביעבר, דהא תונית
למפרע שלא היתה איילונית, אפ"ה צריכה חליצה אחרת
משתגדיל, כן לענין חליצה תוך ג' חדשים, אף אם נתברר
אח"כ שאינה מעוברת, אפ"ה צריכה חליצה אחרת לאחר ג'
חדשים. אבל כנ"ל דידן שם קה ב, אמרו הטעם דקטנה אינה
חולצת, משום דמקשינן אשה לאיש לר"מ ואיש כתוב בפרשה.

ח' (משאר האחין) (טור נשם הרא"ש).
 ג ט ביאת מעוברת נמי לא שמה
 ביאה י (י) לפיכך חכונ' או חולץ ליבמתו תוך ג' חדשים ולא צרה לא תנשא
 עד שתלד זו או שמא תפיל ולא היתה הביאה או החליצ' כלום (יא) והולד אינו
 פוטר עד שיצא לאויר העולם.
 ד כ היבמה לא תתייבם בעת נדתה (יב) אבל
 חולצת ל היא ואם עבר ויבם ובא עליה בעת נדתה קנאה. ח חכונם את
 יבמתו ונמצאת מעוברת (יג) מ מפרישים אותם וממתנין לה (יד) אם הפילה יחזור
 ל שם ואם נתיימרה דברי יוחנן פסחים דף ע"ד ע"ב חושמע דקנה.
 ספק אשת איש שלל נזקקם מזה הדין.

ביאורי הגר"א

ה"ה רבנן דר"א ורבנן דר"מ וכמו שאתרו שם יוליא בגט
 ולכשיגיע זמנו ליכנס כו' מ"מ ח"ל כחן וכמ"ש בסוטה
 ד"ד ח' יכול הוא להפריש כו' ח' שח"ל גט כיון דאסור'
 מדאורייתא וכמ"ש תוס' ציננות שם ד"ה ולא כו' ח"ש
 נותני' יקיים ושם אתרו יוליא: (יד) אם הפילה כו'.
 מתני' הנ"ל ולשון הרמז"ם חס הפילה יחזור ויקיים ואם
 ילדה אפילו מת ביום שנולד כו' וכ' הנו"מ ח"ש הפילה הוא

ברכת אליהו

זיקתה — רש"י לא נפטרה צרה, לצרה נפטרה בעלת הגט.
 וער"ש שם פ"ד ס"א ובניי לה ב שהביאו שיטה זו. ולפי זה
 — דחליצת מעוברת הוי חליצה פסולה — ויש בהנה כפער
 א': וצריכה חליצה אחרת מפל האחים. [וזה לפי הדעה,
 שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים, כמ"ש סק"י.
 ולדעה דחליצה פסולה א"צ לחזור על כל האחים, סגי אם
 יחלוץ לה א' משאר אחים כמ"ש כאן. ועב"ש ס"ק ד', ז',
 ולהלן סימן ק"ע ס"ה, ומש"ש].

(י) ביבמות לה ב איתמר החולץ למעוברת והפילה כו', ר"ל
 אמר צריכה חליצה מן האחין חליצת מעוברת לא שמה חליצה
 וביאת מעוברת לא שמה ביאה. ולפי המבואר שם בגמ', דינו
 של ר"ל הוא בהפילה, ובילדה ולד של קיימא יש דין אחר,
 שאין תולד פוטר עד שיצא לאויר העולם. והא דנקט בשריע:
 לפיכך כו', היינו משום, "שמה ביאה, חליצ' צריך להא דר"ל —
 דביאת מעוברת לא שמה ביאה, ולא אמרינן תגלי מילתא
 למפרע שאין זה ולד ובת חליצה היא, אלא אפילו הפילה
 אח"כ נפל גמור, אמרינן דחליצה שחליצה כשהיא מעוברת
 אינה חליצה. והא דכת' בשריע: הולד אינו פוטר עד שיצא
 לאויר העולם, משום שמא תלד בן קיימא נקיס לה — שאע"ג
 שתלד אח"כ בן קיימא, אפ"ה כ"ז שלא נולד, אינו פוטר עד
 שיצא לאויר העולם, כמ"ש לו א. [וכ' בדרישה סק"ב:
 דה"פ לא תינשא שמא תפיל ואז לא יתי' כאן לא חליצה
 ולא ביאה ולא ולד שיותר צרתה ע"י לשוק ואף א"ת שלא
 תפיל וגלך אחר רוב נשים שמולידות בר קיימא ותהא מותרת
 לשוק ע"י תולד מ"מ הרי ולד עדיין לא נולד ואינו מתירה עד
 שיוולד". ועט"ז סק"י].

(יב) ולא אמרינן דכ"ז שהיא גדה, קרינן לה אינה ראויה ליבם,
 כיון דאף אם בא עליה בעת נדתה, קנאה ועבד מצוה, כמ"ש
 המחבר: ואם עבר ויבם ובא עליה בעת נדתה קנאה. וזה
 מהא דפסחים עב ב, דחשיב שם בכה"ג עבד מצוה. דאמרינן

2 הרא"ש בריש יבמות פ"א ס"ב כתב: ואע"ג דלאו בת יבום
 היא בעת נדתה חליצתה חליצה ולא דמי לחליצת מעוברת כו'
 דשאני גדה שעומדת לטבול ולטהר בדרך כל הנשים אבל

באר הגולה
 ט כריש לקיש שם
 דפסק רבא הלכתא
 כוותיה שם.
 י צרייתא שם דף
 ל"ה ע"א.
 כ טור וכ"כ הרא"ש
 צריש יצמות.

מ שם וכ"כ הרמז"ם שם עפ"א וכתב ה"ה פשוט הוא שהרי

שם: יבמתו נדה בעל פטור סו' מ"ש יבמתו דקא עבד מצוה
 (מצות יבום בביאה ראשונה קאמר — רש"י) כו'. ולכן קולה
 ליבום קרינן לה.

(יג) ר"ל דא"צ שיוציא בגט. וביבמות לה ב תנן: הכונס את
 יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא יוציא
 וחיבינו בקרבן ואם אין ולד של קיימא יקיים. ובגמ' שם לו ב:
 תנא משום ר' אליעזר אמרו יוציא בגט. אמר רבא ר"מ ור"א
 אמרו דבר אחר. ר"א, תא דאמרן, ר' מאיר, דתניא לא ישא
 אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזור
 עולמית, דברי ר"מ, וחכ"א יוציא ולכשיגיע זמנו לכונס
 יכנס כו'. ולדברי חכמים (עד שיגיע הזמן — רש"י) יוציאה
 בגט. ע"כ דברי הגמ'. ואע"פ דאמרינן שם: ר"מ ור"א אמרו
 ד"א כו', וא"כ לכאורה הו"ה רבנן דר"א ורבנן דר"מ אמרו
 ד"א, וכמו שאמרנו שם רבנן דר"א יוציא כו', והיינו יוציא
 בגט ולכשיגיע זמנו לכנס יכנס, הו"ה דלרבנן דר"א, צריך
 להוציאה בגט, והמחלוקת של רבנן דר"א היא בזה, דלרבנן
 אם אין הולד של קיימא יחזור ויקיים, ולר"א אין מחזירה
 עולמית. מ"מ אין הדבר כך, וא"צ כאן להוציאה בגט, וסגי
 בהפרשה. וכמ"ש בפוסה כד א — לענין מעוברת חבירו
 ומינקת חבירו והלך זה ונשאה וקינא לה — דחכ"א דראויה
 לאישות קרינא ביה, משום דיכול הוא להפרישה ולהחזירה
 לאחר זמן. מו' שצריך רק להפרישה, וא"צ גט. והטעם הוא,
 כיון דאסורה לו מדאורייתא מחמת קינוי וסתירה, לכן לא
 חיישינן שיבא עליה באיסור. וכמ"ש תוס' ביבמות שם ד"ה
 ולא כו'. וז"ש במתני'—בכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת —
 "ויקיים", ולא קתני, "יוציא", משום שא"צ גט; ושם ברבנן
 דר"מ אמרו: "יוציא", והיינו בגט [ועמ"ש"ל סימן י"ג ס"ק מ"ט,
 נ, וכאן בט"ז סק"ט].

(יד) מתני' לה ב הנ"ל בסק"ג. ולשון הרמז"ם בה' יבום
 וחליצה פ"א חכ"ב: אם הפילה יחזור ויקיים ואם ילדה אפילו

מעוברת שמא תלד ועוד דאף אם בא עליה בנדתה קנאה כדמוכח
 בפסחים כו' הלכך מקריא שפיר עולה ליבום, ובלבוש ובט"ז
 סק"ח הביאו הטעם הראשון דהא ראויה היא לכשתטהר. ובק"ג

באר הגולה

ג ה"ה ע"ס.

ס שולח. כזה פוסק
מן התורה. ואינו
פוסק מדבריהם ולפיכך
צריכה תלמוד ליתקן
שכן צילת המעוברת

צילה לפטור מן היבום
ה"ה ע"ס.

ויקיים. הנה: (טו) וי"ל דוקא שכנסה קודם שהוכר העובר. אלל אם כנסה משהוכר העובר
נריך להוציאה אע"פ שהפילה (נ"י פ' החולץ) (טז) וכשתקיימה נריך לחזור ולנעול דצ"ל מעוברת
לא שמה צילה (נ"י נכס ר' ירוחם) (יז) ואם רצה להוציאה צריכה גט וחליצה.
ו נ וולד שלא נגמרו סימניו ולא כלו חדשיו קרוי נפל ואם ילדה וולד שנגמרו
סימניו ואין ידוע אם כלו חדשיו אפילו מת ביום שנולד (יח) ס ה"ז מוציאה בגט
צילה לפטור מן היבום כדכר למעלה ופוסק ג"כ רבינו צריכה גט להוציאה דמיו' לכנסה וכן דעת המפרשים וז"ל ע"כ שהסכים הר"א ז"ל

ביאורי הגר"א

יקיים כו': (יז) ואם רצה כו'. רש"י ע"ה ד"ה דלא
סגי כו' וכח"כ נבט' איתניה ר"ל לר"י כו' אלל לדודך
רצה יוציא כו' עמש"ש ל"ו ז' רש"י ד"ה תנא כו' ומיהו
כו' אלל רמזין ורש"י כ' שהתוס' הקשו ע"ז דל"כ
קשיא לר"ל אלל נגט וחליצה ע"ש: (יח) הרי זה
מוציאה כו'. למד ממש"ש ל"ו ז' תנא כו' יוציא נגט וז'
רש"י נכס תוס' ר"ל נגט וחליצה ולמד משם דה"ה לרבנן
נכס"ג רש"י וענה"ג נכס מ"ונו. עמש"ש שהרמב"ם

ולד שלא נגמרו כו' ומ"ש ילדה ר"ל וולד שנגמרו סימנים
ואין כו' וכח"כ ר"ס קנ"ו: (טו) וי"א כו'. דקנסינן
כמו נעוברת ומינקת חזירו וי"ל. דס"ל דגם שם קנסינן
אלל הרש"י וז"ל דגם שם לא קנסינן כח"כ ס'
י"ג ס"י בהג"ה לא כפ' כו' וכן כאל לא ס"ל לתוס' וז"ל
כח"כ ל"ה ז' ד"ה החולץ כו' אינן נקט כו' ול"כ משום
יקיים וכ"כ הרש"י ונ"י ע"ה ואלל כח"כ כאל נכס
הריטב"א: (טז) וכשמקיימה כו'. גמ' ע"ה שם מלי

ברכת אליהו

קיימא יקיים כו' אלל לדידך דאמרת כו' וביאת מעוברת לא
שמה ביאת יחזור ויבעול ויקיים מיבעי ליה. ומשני: מאי
יקיים יחזור ויבעול ויקיים דלא סגי (בלאו הכי — יעב"ץ)
(דלא מיפטר בה לא ביאה לאחר שהפילה דאם לא יחזור ויבעול
לא מצי למפטר בה גט דאין אדם יכול להוציא את יבמתו
בגט אצ"כ כנסה תחלה וביאת מעוברת לאו שמה ביאה
ובחליצה גמ' לא אפשר למפטר בה הו"ל ומ"מ בא עליה
— רש"י).

(יז) כ"כ רש"י ביבמות לה ב"ה דלא סגי כו' הג"ל בסקט"ז.
וכח"כ נכס: איתביה ר"ל לר"י אין הולד של קיימא יקיים,
בשלמא לדידך כו' היינו דקתני יקיים יחזור ויבעול ויקיים
דלא סגי בלא"ה אלל לדידך רצה יוציא רצה יקיים מיבעי
ליה. ש"מ דל"ל, א"י להוציאה בגט לבד או בחליצה לבד.
ושם לו ב: תנא משום ר' אליעזר אמרו יוציא בגט. ועמש"ש
רש"י ב"ה תנא כו': ומיהו בגט בלא חליצה סגי. אבל רמב"ן
ורש"י שם כתבו, שהתוס' הקשו ע"ז, דא"כ קשיא לר"ל
דאמר שם לה ב: ביאת מעוברת לא שמה ביאה. ומדלא
אוקימנא לפלוגתא דר"י ור"ל כתנאי, ש"מ דלא כרש"י, אלל
— מ"ש, "יוציא" — היינו כגט וחליצה, ע"ש. [ושם ושם כ'
שמכאן למד הרמב"ם הדין הנזכר להלן בס"ז ע"ש ומש"ש].

(יח) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"א הכ"ב. והרמב"ם
למד דין זה ממש"ש ביבמות לו ב: תנא משום ר' אליעזר אמרו
יוציא בגט. וכ' רש"י בשם תוס', דר"ל כגט וחליצה, משום
דמ"מ לכניסה. וכתב הרש"י דאע"פ שאין הלכה כר"א,
אפ"ה למד הרמב"ם משם, דה"ה לרבנן כבחי"כ. וכשם שאמר
ר"א במפלת שמוציא בגט וחליצה, ה"ה לרבנן ביולדת וולד

מת ביום שנולד ה"ז מוציאה בגט וחולץ לה כו'. וכתב שם המ"מ
מ"ש, "הפילה" הוא וולד שלא נגמרו סימניו ולא כלו לו חדשיו
שהוא קרר נפל כו' ומ"ש, "ילדה" ר"ל וולד שנגמרו סימניו
ואין ידוע בברור שכלו לו חדשיו, וכח"כ ר"ס קנ"ו.

(טו) כ"כ הריטב"א ביבמות לו א, והביאו שם הג"י. וטעמו
דאע"ג שהפילה דקנסינן ליה, נכס דקנסינן כנשא מעוברת
ומינקת חזירו. וצ"ל דס"ל, דגם שם קנסינן ליה, אע"ג שכבר
עבר זמן האיסור, אם לא הוציאה קודם. אבל הרש"י שם
רש"י ס"ל, דגם שם לא קנסינן ליה, אם כבר עבר זמן האיסור,
כח"כ ס"ל פ"י בהג"ה: לא כפ' ב"ד אותו עד שבערו ג'
חדשים אע"פ שקידש בעבירה שוב אין כופין אותו דכיון
שעברו עברו. [ועמש"ש סקט"ז]. וכן כאל, לא ס"ל לתוס'
ורש"י, דקנסינן ליה אחר שהפילה, אף שכנסה משהוכר
עוברת. כח"כ לה ב בתודיה החולץ כו'. דשם במשנה תנן:
החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת כו'. וכתבו התוס': הא דלא
נקט החולץ למעוברת כו' אינן נקט נמצאת משום סיפא דהתם
לא מצי למיתני הכונס ליבמתו מעוברת כו' עכ"ל. ולא קאמר
התוס' דנקט, "נמצאת" משום, "יקיים" — דבחולץ למעוברת —
דהיינו שהוכר עוברת, לא יקיים אף אם הפילה. ומוכח מכאן,
שהתוס' סוברים, שגם בהוכר עוברת, יקיים אם הפילה. וה"כ
הרש"י ונ"י שם טז' אה' דנקט במשנת החולץ למעוברת
משום סיפא, ולא כתבו דמשום, "יקיים" דקאמר בסיפא לא
נקט, "החולץ למעוברת", ש"מ דס"ל דגם אם כנסה משהוכר
עוברת יקיים אם הפילה, ודלא כח"כ הג"י כאן — בדף לו א —
כשם הריטב"א.

(טז) גמ' ביבמות לה ב: איתביה רבי יוחנן לר"ל אין הולד של

לחייבי לאוין כו' עכ"ל. ולא ציין הישעויות עקב דלברי הרא"ש
עכ"פ נראה, שמחמת הג"ל, הביא רבנו רק הנימוק השני
שברא"ש — דאף אם בא עליה בנדחת קנאה כו'. ועיין ביבמות
ב א בתודיה יעקב פירוש הקצר סק"י וכן כאל כ"כ ב"ש
(ירושלים תשי"ד) לגרש"י הילמן זצ"ל, וכאן בפרק השלחן ס"ה.

שם אות א' כתב על דברי הרא"ש: ... שהיו שואלין אף באשה
שמקולקלת בושתה ואינה עומדת לסהר ולזה כתב רבנו ג"כ
ועוד דאף אם בא עליה בנדחת קנאה, עכ"ל. וכע"ז כ' ב"ש
רש יבמות. ובשיעויות יעקב פירוש הקצר סק"י וכן כאל על דברי
הס"י: ולא ה"י צריך לזה דבלא"ה כיון דאם בא עליה קנאה דומיא

באר הגולה

ע' משנה שם דף ל"ה

ע"ב

ס' נתיחת סס

* פי' ונגמרו סימניו

צ' וכח"ש נסעף

לעיל

ק' דמנ"ס ספ"ג

וכמיתר דרנאל שם

דף ל"ו ע"ב וזכ"כ

הרי"ף

ר' שם והר"ש שם

וכמו שניאר הר"ש

הטעם שם

ש' שם נמונ"ס וכח

ה"ה ודברים נרחין

הס' שהרי לא התיירו צלל תליה אלא כדי שלא לחסר' עליו וכו'

וחולץ לה ואח"כ תהי' מותר' לאחרים (יט) ואם נתקיים הולד ל' יום אחר שנולד
(אף שכלו לו חדשיו) (המ"ח) ה"ז ולד של קיימא (כ) וא"צ ממנו גט מפני שהיא ערוה עליו.
ו' ילדה ולד של קיימא לאחר ששה חדשי' משנתייבמה ה"ז הולד ספק אם
בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון לפיכך יוציא בגט והול' כשר ו ואם בא עליה אחר
שילד' ונתעברה וילד' אותו ולד ספק ממזר. (טא) כל יבמה שהיא ספק
מדבריהם אם יש עליה זיקת יבם אם לאו כגון יבמה שילדה ולד * שלא נודע שכלו
לו חדשיו ומת בתוך ל' יום (כב) או ביום ל' שדינה שתחלוץ מספק מדבריהם כמו
שנתבאר צ' אם הלכה ונתקדשה לאחר או נשאת קודם חליצה ק' חולץ לה יבמה
ותשב עם בעלה ו ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוץ' אינו חולץ לה שאין
אוסרין ע"ז אשתו משו' ספק דבריה' (כג) (וה"ה אם אין הינם כהן שלא תלך מנעל'
ישראל ומותרת לו צלל תליה הולד וכנר נשאה) (ר"י מין נשאה). ש גירשה הכהן או מת
ה"ז חולצת לכתחלה ואח"כ תהיה מותרת לאחרים.

ביאורי הגר"א

ל"ה צ' מיתני הכונס כו' חרצה כו': (כא) כל
יבמה כו'. שם ל"ו ז': (כב) או ביום. כנ"י הגאונים
שם ציוס שלשים ואף לננו' שלנו כמ"ש צפ' יש צבור
וכמ"ש צפ"י קנינו': (כג) וה"ה כו'. נ"כ זה מה"ש
לכל מקפיקן מנעל משום זה ח"ש גירשה כו'.

והרשב"א כ' דלמד מהכ"ל תלך [משום] רח"ל כו' ככ"ל
לכל ח"ל לזה דכאן חף ר' יוחנן מודה כיון דספיקא הוא
וכה"ג כ' הל"מ ונ"מ דלפי' נעלה אחר שהפילה לריכה
כהן גט וחליצה משא"כ שם: (יט) ואם נתקיים כו'
או כו'. כמ"ל סימן קנינו': (כ) וא"צ כו'. כמ"ש

ברכת אליהו

חולצת ואם אשת כהן היא אינה חולצת (שם תחלוץ תיאסר
עליו אינה חולצת וסמכינו אולד — רש"י) כו'.
(כב) כגירסת הגאונים בשבת קלו א וביבמות לו ב — הנ"ל
בסקנ"א — בהא דאיתמר מת בתוך שלשים כו'. והגאונים
גורסים: מת ביום שלשים כו'. ואף לנמי שלנו, הדין הוא,
שיום שלשים הוא בתוך שלשים, כמ"ש בפ' יש צבור בכורות
מט א במשנה: מת ביום שלשים כיום שלפניו, וכמ"ש בפ"ק
קנינו' סק"ו.
(כג) נ"כ זה מה"א טעמא דלא מפיקנו מבעל משום זה. דומיא
דנתקדשה לכהן, שאינה חולצת, בכדי שלא תאסר על הכהן
שנתקדשה לו, כן כשהיבם אינו כאן, לא תצא מבעלה ישראל.
וגם כשנתקדשה לכהן — דאמרינן שאינה חולצת — היינו
כל זמן שהיא תחת בעלה הכהן, בכדי שלא תאסר עליו, אבל
אם גירשה הכהן או מת — דתו לא שייך האי טעמא — ה"ז
חולצת והת"י מותרת לאחרים. וי"ש המתבר: גירשה הכהן או
מת ה"ז חולצת לכתחלה ואח"כ תהי' מותרת לאחרים, [וכמ"ש
בבאה"ג סק"ש].

חי שנגמרו סימניו, ועכא"ה פק"ס בשם מ"מ, מ"ש בטעם
הרמב"ם. [נראה שמכאן ואילך הוא ליקוט]. עמ"ש' בסק"ו
שהרמב"ם והרשב"א כ' דהרמב"ם למד מיבמות לו ב הנ"ל:
תנא משום ראיא כו', כנ"ל. אבל אי"צ לזה, דכאן אף ר'
יוחנן — הסובר שם לה ב דביאת מעוברת שמה ביאה —
מודה שצריכה גט וחליצה, כיון דספיקא הוא אם הולד בן
קיימא. ופ"ה כ' הלחם משנה שם. ונ"מ, דאפילו בעלה אחר
שהפילה, צריכה כאן גט וחליצה, משא"כ שם.
(יט) כמ"ל סימן קנינו' ס"ד, שכל א' מאלו, פוסק את אמו
מהחליצה ומן היבום ועמ"ש.
(כ) כמ"ש ביבמות לה ב: מיתבי הכונס את יבמתו ונמצאת
מעוברת תרי זו לא תנשא צרתה שמא יהא ולד בן קיימא,
אדרבה כי הוי הולד בן קיימא מיפסרה צרתה כו'. והיינו,
מפני שהיותו והולד הוא בן קיימא, תרי אין הנשים זקוקות
ליבום, וממילא הן ערוות על אחיו.
(כא) ביבמות לו ב: ואיתמר מת בתוך ל' יום ועמדה
ונתקדשה רבינא משמיה דרבא אמר אם אשת ישראל היא

צרוה גמורה אף דמדברבין חוששין שמא זקוקה היא וצריכה חליצה
פשיטא דביבאה דאיסורא לא יפסור אותה בביאה כי האי ולכן
אפילו יבעל אותה אחר הפלתה ולד כזה לא יפקע זיקה דרבנן
כן ג"ל דעת מרן ז"ל כו' עכ"ל.

3 בעמודי אש שבפסקי הגר"א כ': מרן ז"ל חידש דאף לר'
יוחנן דאית ליה ביאת מעוברת שמה ביאה היינו דוקא היכא
שהפילה אח"כ נפל גמור דשרי לקיימה או אמרינן תגלי מלתא
למפרע כמבואר שם בריש החולץ לה ב אבל ביאה דאיסורא של
ספק ולד שלא יתברר לעולם ומכ"ש היכא דמדאורייתא היא

באר הגולה

קסה איזוה מהם קודם או חליצה או יבום. ובו ה' סעיפים

א. טור גסס הרי"ף א (א) א מצות יבום קודמת למצו' חליצה (ב) ואם אינה רוצה להתייבם לשום אחד והרמב"ם כהנמים
 גנרייתא יבמות דף ל"ט ע"ג וכדלמור רמזי בר תמל שם לא משום דלכשור דרי חלל מעיקרא סברי לה כחלל שאלו ולגסוף סברי לה כרענן
 וכ"כ הרי"ף בנשואה סי' תק"ט גסס כל האחרונים ושהוא הנכון וכדע נסיון ש"צ שפילו לדברי הפוסקים מלות יבום קודמת אם
 הינם נשוי לכו"ע מלות חליצה קודמת וכ"כ ש"פ.

ביאורי הגר"א

תי' במלחמות דרז ושמואל שם כמשנה הראשונה (קאמור)
 [קאמורין] דאלו למשנה אחרונה כיון דנדין נדרה לעולם
 כופין ומונש' מי חסקה אדעתה כו' ש"מ דאי חסקה
 דעתה או לאחר מיתה לא ואם איתא דלין כותבין אגרת
 מרד דפי' משנה אחרונה מודה למשנה הראשונה דנדרים
 דיוולת ונוטלת כתובה דלא שייך טעמא שמואל שם שלא

קסה (א) מצות ייבום כו'. כרמזי נר (תמזי) [תמל]
 שם וכחכמים וכן ס"ל לרמזי וריב"ל שם דפליגי
 נגילת קטן וחליצת גדול וללישנא נתרל ל"פ: (ב) ואם
 אינה כו'. כתיבות ס"ד ח' ולייך כאלו כו' ודלא כשמואל
 וכן הוכיח הרי"ף בנשואות קי"ג ח' ולע"פ שהקשו הרשב"ד
 והרמ"ה והרא"ש עלי' דל"כ קסה דשמואל כשמואל כנר

ברכת אליהו

כבעל. וע"ל סק"ט, שהרי"ף מפרש, דלרב, יבם אינו
 כבעל — היינו דלא מסקא אדעתה לאסור עצמה איבמה כמו על
 בעלה, ולכן כופין אותו שיחלוץ לה. וכתב הרי"ף: וכן
 הילכתא ונפ"מ דלא הוי מורדת וטעמא דגדרה בחיי בעלה
 וא לאחר מיתת בעלה הויה מורדת ושמעת מינה דליתא
 לשמואל דאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם.
 ואע"פ שהקשו הראב"ד¹ והרמ"ה שם והרא"ש שם פ"ג ס"א
 עליה, דא"כ קשה דשמואל אשמואל. דהכא אמר שמואל
 "יבם הרי הוא כבעל" — שאין כופין ליבם לחלוץ, כמו שאין
 כופין לבעל ליתן גט; ובכתובות שם אמר שמואל: אין כותבין
 אגרת מרד על שומרת יבם. כבר תירץ במלחמות [ובספר
 הזכות] שם דרב ושמואל ביבמות שם, כמשנה הראשונה
 קאמרי — דמצות יבום קודמת. דאילו למשנה אחרונה —
 דמצות חליצה קודמת — כיון דכדין נדרה, לעולם כופין
 אותו לחלוץ. והא דאמר שמואל בכתובות שם, שאין כותבין
 אגרת מרד על שומרת יבם, הוא למשנה אחרונה שמצות
 חליצה קודמת. וממ"ש ביבמות שם: מי חסקה אדעתה דמית
 בעלה ונפלה קמי יבם או לא, ש"מ דאי חסקה דעתה, או
 שגדרה לאחר מיתת בעלה, לא אמרינן דכופין אותו לחלוץ.
 ואם איתא דאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם, אפילו
 משנה אחרונה — דמתני' דשלוש נשים כנדרים שם — מודה
 למשנה הראשונה דנדרים דיוצאות ונוטלת כתובה. דלא שייך
 טעמא שאמרו שם במשנה — שלא תהא נותנת עיניה באחר
 ומקלקלת — כיון דאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם,
 למה ניהוש שגדרה מכל היהודים בכדי לקלקל על יבמה,
 הרי בלא זה, היתה יכולה למאן להתייבם, ולא היו כותבים
 עליה אגרת מרד, ולא היתה מפסדת כלום. אלא מוכח מכאן,
 שכותבים אגרת מרד על שומרת יבם, ולפיכך חששו שלא
 תערים ליטול עצמה מן היהודים, כדי לקלקל על היבם —
 שלא יוכל ליבם ויבטל מצות יבום, ולא רצתה סתם למאן
 להתייבם, כי אז היו כותבים עליה אגרת מרד. עיי' [במלחמות
 ובספר הזכות שם"כ].

(א) איתא ביבמות לט ב: בראשונה שהיו מתכווין לשם מצוה
 אמרו מצות ייבום קודמת למצות חליצה ועכשיו שאין מתכווין
 לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות ייבום. אמר רמי
 בר חמא א"ר יוחנן חזרו לומר מצות ייבום קודמת למצות
 חליצה. א"ל רב נחמן בר יצחק אכשור דרי (בתמיה וכי
 נתכשרו הדורות — רש"י), מעיקרא סברי לה כאבא שאול
 ולבסוף סברי לה כרבנן. דתניא אבא שאול אומר הכונס את
 יבמתו לשם גוי ולשם אישות ולשם זבר אחר כאילו פוגע
 בערה וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר, וחכמים אומרים
 יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מ"מ. ע"כ דברי הגמ'.
 ופסקו הגאונים והרי"ף והרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"א ה"ב
 כרמי בר חמא שם וכחכמים. וכן ס"ל לרמזי וריב"ל שם עמ' א'
 דפליגי בביאת קטן וחליצת גדול, אי ביאת קטן עדיפא אי
 חליצת גדול עדיפא. וללישנא בתרא שם עמוד ב' לא פליגי,
 ולכ"ע ביאת קטן עדיפא. [אלמא דמצות יבום קודמת למצות
 חליצה. ועבתו"ס שם ד"ה אמר רב כו'].

(ב) איתא בכתובות פד א: אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל
 כותבין אגרת מרד על אחוסה ואין כותבין אגרת מרד על
 שומרת יבם, מיתבי אחת לי אחוסה ונשואה אפילו נדה אפילו
 חולה ואפילו שומרת יבם כו' ולא קשיא כאן כמשנה ראשונה
 כאן כמשנה אחרונה דתנן מצות יבום קודמת למצות חליצה
 כו'. וכיון דפסקינן כמשנה ראשונה — שמצות יבום קודמת
 למצות חליצה, כנ"ל בסק"א, פסקינן דלא כשמואל, ולפיכך
 אב אינה רוצה להתייבם דינה כמורדת. וכן הוכיח הרי"ף
 ביבמות ק"ב א. דאיתא שם: תנן התם (בנדרים ז ב) בראשונה
 היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה כו' נטולה
 אני מן היהודים (גדרה היא שלא תיבעל ליהודים — רש"י).
 חזר לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת
 על בעלה כו' נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ומשמשתו
 ותהא נטולה מן היהודים. איבעיא להו נטולה אני מן היהודים
 ליבם מהו, מי מסקא אדעתא דמית בעלה ונפלה קמי יבם או
 לא, רב אמר יבם אינו כבעל, ושמואל אמר יבם הרי הוא

¹הר"א במקום "הראב"ד."

1 בהמאור הגדול ובספר הזכות וברא"ש שם מובאת קושיא זו
 בשם הר"ר אפרים תלמידו של הראב"ה. ואולי צ"ל בדברי רבנו:

באר הגולה
ב שם נשם רש"י
ואמריה דרש שם
אין כופין וכו'
וכמסקנת הנמלה
כתובות דף ס"ד ע"א
אין כותבין אגרת
מרד על שומרת יבם וכו"כ התוספות שם נשם ר"ת והלכה כאלה שאלו כסתם מחתי' דכבורות דף י"ג ע"א ושם ר"ת חזר בו ופסק דמעות
חליה קודמת וכו"כ הרא"ש בפסקיו שם כתובות וכן הוא בירושלמי פ' נזירות חליה.

מהאחים (ג) (או נגדול כשרוצה ליינס) (ד) בלא טענה מספק' דינה כמורד' (ה) ב וי"א
שמצות חליצה קודמת. הגה: (ו) ואין לה דין מורד' אם אינ' רוצ' להתייב' (ז) וממילא אין כופין
אותו לחלוץ אלא מטעין אותו אם יכולין להטעותו כגון שאומרים לו הלן ע"מ שתתן לך מנה
(טור נשם ר"ת והרא"ש) (ח) ודוקא אם אינו מואותן שכופין להוציא גבי נעל כמו שנתבאר
לעיל סי' קנ"ד (ט) ואם שניהם רוצים ציננס אין מניחים אותם ליינס (י) אל"כ ניכר
מרד על שומרת יבם וכו"כ התוספות שם נשם ר"ת והלכה כאלה שאלו כסתם מחתי' דכבורות דף י"ג ע"א ושם ר"ת חזר בו ופסק דמעות
חליה קודמת וכו"כ הרא"ש בפסקיו שם כתובות וכן הוא בירושלמי פ' נזירות חליה.

ביאורי הגר"א

איתא ל"ל יכפיהו וז"ש אלא כו'. וכמשי"ש ואלא היכי
איתא ל' כו': (ח) ודוקא כו'. כמשי"ש שם ד' א'
מנין ליצנה כו' וק"פ המדיר ע"ז א' מעשה כו':
(ט) ואם שניהם כו'. הוא דעת ר"ת בתוס' שם שפי'
דמשי"ש אין כופין היינו ליינס ואומנה ראשונה קאי אצל
לנושנה אחרונה כופין לחלוץ והא דאיתא לקוני' (דרגה)
[דרג] ואמר כו' היינו נאותן שצלו לחלוץ שניכר שזין
מתכוונין לד"א שהרי רוצין לחלוץ אלא שכתובות שם
סד"ה ודיני כ' שם לר"ת אין כופין רק במילי כו' וכן כ'
ב"י ודינו דאל"כ קשה על ר"ת ג"כ מה שהקשו על רש"י
וז"ש אין מניחים כו'. ומשי"ש לעיל ומכל מקום אין כופין
כו' גם ר"ת מודה דזה כנ"ל: (י) א"כ. כנ"ל מהא

הוא נותנת עיניה כו' כיון דא' כותבין אגרת מרד כו'
ע"ש: (ג) או בגדול כו'. רמז"ש פ"ב הלכה י"א
כיון שמו' נגדול מ"מ: (ד) בלא כו'. דנטענה
מספקת מטעין לו כמשי"ש ק"ו א' כ"ש דאין כותבין כו':
(ה) וי"א כו'. כסתם ונתני' דכבורות וכן סוגיא דרש
יצמות ג' א' ושם ק"ט א' וכתובות ס"ד א' כאלה שאלו:
(ו) ואין לה כו'. כתובות שם: (ז) ומ"מ אין כו'.
כתובות שם א"ר אין כופין וכדעת תוס' שם דאין כופין
לעולם אלא צדנרי' שכופין להוציא מן הנעל וכמשי"ש
וכ"כ נסה"ת ומרדכי שם סי' מ"ט וכתובות שם תנע
ליינס אין נזקקין ואם איתא השתא כופין אין נזקקין
ליינס מייצעיל וציננות ק"ו א' עשו טלדקי להטעותו ואם

ברכת אליהו

זו לבתר דחלץ לה א"ל זיל הב ליה א"ל (רב פפא — ב"ח)
מטשה אני כך עבדה ליה כו'. וע"ל ס"ק ט', י"ז.
(ח) כמשי"ש ביבמות ד א': מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין
שארין חוסמין אותה (לכופה להתייבם לו אלא כופין אותו וחולץ
— רש"י) שנאמר לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד) וסמך
ליה כי ישבו אחים יחדיו (שם ה). וס"פ המדיר כתובות
עז א': מעשה בצידון בבורסי א' שמת והי' לו אח בורסי
אמר חכמים יכולה היא שתאמר לאחיה הייתי יכולה לקבל
ולך איני יכולה לקבל. ומוכה שחין ובורסי הם מאותם
שכופין להוציא גבי בעל.
(ט) הוא דעת ר"ת בתוס' ביבמות לט ב ד"ה אמר רב. שפיר'
דמשי"ש ובגמ': אין כופין, היינו לייבם. ואמשנה ראשונה קאי,
שהיו מתכוונים לשם מצוה. אבל למשנה אחרונה — שאין
מתכוונים לשם מצוה — כופין לחלוץ. והא דאיתא שם בגמ':
כי אתא לקמיה דרב אמר להו אי בעית חלוץ אי בעית ייבם
כו', היינו באות' שבאו לחלוץ, שניכר שאין מתכוונין לדבר
אחר, שהרי רוצין לחלוץ. אלא שבכתובות סד א בתוס'
סד"ה ודיני בתבו, שם לר"ת אין כופין רק במילי ומרחיקין
אותו מן הייבום. וכן כת' ב"י ודי"מ סק"א. דאל"כ קשה על
ר"ת ג"כ, מה שהקשו בתוס' ביבמות שם על רש"י, כנ"ל
בסק"ז. שרש"י סובר שם, שכופין אותו לחלוץ. והקשו שם
בתוס' על רש"י, א"כ למה שם קו א בגמ', היו טורחין
להטעותו שיחלוץ, יכפיהו לחלוץ. ואם נאמר שלר"ת כופין
אותו בשוטים לחלוץ, יקשה גם על ר"ת מה שהקשו על רש"י.
אע"פ שר"ת כופין רק 'במילי לחלוץ. וז"ש בתגה: אין
מניחים אותו לייבם. ר"ל שרק כופין במילי ומרחיקים אותם
מן הייבום. ומשי"ש לעיל בתגה: ומ"מ אין כופין אותו לחלוץ,
גם ר"ת מודה בזה — שאין כופין בשוטים — כנ"ל. [ועב"ש
סק"א].

(י) כנ"ל בסק"ט, מהא דרב ביבמות לט ב.

(ג) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"א. וכתב ע"ז
המ"מ: זה מתבאר ממה שזכר למעלה מצוה בגדול ליבם
וכיון שהיא אינה רוצה להתייבם למי שהמצוה בו הרי זו
מורדת, עכ"ל.
(ד) דנטענה מספקת מטעין לו שיחלוץ, כמשי"ש ביבמות קו א
המובא להלן בסק"י. כ"ש דבכה"ג אין כותבין עליה אגרת
מרד אם אינה רוצה להתייבם.
(ה) כסתם מתני' דכבורות יג א, דעכשיו שאין מתכוונין לשם
מצוה, אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום. וכן סוגיא
דריש יבמות ג א: אבא שאל היא דאמר מצות חליצה קודמת
למצות ייבום. ושם קט א: תני בר קפרא לעולם ידבק אדם
בשלושה דברים בחליצה כאבא שאל כו'. וכתובות סד א
כאבא שאל. דשמואל סובר שם, שאין כותבין אגרת מרד
על שומרת יבם. ואמר' שם, שזה לפי משנה אחרונה — והוא
כאבא שאל — שמצות חליצה קודמת למצות יבום.
(ו) כתובות סד א: אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל
כותבין איגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על
שומרת יבם. ומסקינן דמירי שתבע לייבם והיא אינה רוצה
להתייבם, וכמשנה אחרונה שמצות חליצה קודמת למצות יבום.
(ז) יבמות לט ב: אמר רב אין כופין (אותו לחלוץ — רש"י).
וכדעת תוס' שם ד"ה אמר רב דאין כופין לעולם אלא בדבריהם
שכופין להוציא מן הבעל כגון מוכה שחין ובורסי, וכמשי"ש.
[וכמשי"ל סק"ח]. וי"ב בפסח"ת הלכות חליצה סימן קל"ג
ומרדכי שם סימן מ"ט [בפנינו: סימן ל"א]. ובכתובות סד א:
תנע לייבם אין נזקקין לו. ואם איתא שכופין אותו לחלוץ,
השתא כופין לחלוץ, אין נזקקין לייבם מיפסעא, אע"כ מוכה
שארין כופין לחלוץ, וביבמות קו א עשו טלדקי להטעותו
שיחלוץ. ואם איתא שכופין לחלוץ, ל"ל להטעותו, יכפיהו
לחלוץ. וז"ש בתגה: אלא מטעין אותו כו'. וכמשי"ש בגמ':
ואלא היכי אימא ליה א"ל חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתיים

וידוע שזכונוי' לשם מלוה (טור גסס ר"ת) וי"א דאם יש לו אשה אחרת שכופין אותו ומנדין אותו עד שיהלך (טור גסס סמ"ג) (יב) וי"א אפי' צלל אשה אחרת אם אינם זכונוים לשם מלוה והוא אינה רוצה להתייבס ואין יכולים להטעותו כופין אותו להלך (יג) והמנהג כסדרה הראשונה שאין כופין להליכה כלל אפי' יודעין שנתן עיניו צמזון (מהר"ם פדוואה סימן י"ח) אלא מפשרים צנייהם כפי תקנות הקהילות כמו שיתבאר למטה (יד) וכל זה כשהוא אומר שרוצה להתייבס ואפשר להתייבס שאין תשג איסור צניונו (טו) אבל אם אומר שאינו רוצה לא לייבס ולא להלך כופין אותו (נ"י גסס ר"ח) (טז) ודוקא צלל מחמת טענה כדרך שנתבאר לעיל סי' קנ"ד (ת"ה סימן ר"כ) (יז) ויהיו אם אפשר להטעותו ולומר לו שיקח צמזון הרבה

ביאורי הגר"א

(יא) וי"א כו'. מהא דס"ב צמז' ויבמה כו' אלא כל שנאסרה עליו אלא כזוונה שלה כופין הי"ך כלן דנאסרה עליו מחמת חר"ג הגמ"ר סי' תשמ"ט ומרדכי שם כ' דאף צמז"ג אין כופין דאין זה נושא צ' נשים דמן השמים הקנו לו אבל הרצ לזיל לשיטתו שפסק צמז' א' ס"י דאפילו צמזמה הוא חר"ג: (יב) וי"א אפילו כו'. הוא דעת רש"י צד"ה ח"ר כו'. דניחא כו' וניהו כו' והיינו צמזמל דוקא כחש"ש: (יג) והמנהג כו' אפילו יודעין כו'. כי רוב הפוסקים הסכימו לפסק הגאונים שפ' כחכמים דאפילו משום צמזון כחש"ש הריצ"ש סי' תק"ט ואף להסוברים כלצא שאלו פ' רונן דאין כופין וחליצה מעושה שלא כדין ופס' כחש"ש צמז' קס"ט צמז"ה (סמ"ג)

דרב: (יא) וי"א כו'. מהא דס"ב צמז' ויבמה כו' אלא כל שנאסרה עליו אלא כזוונה שלה כופין הי"ך כלן דנאסרה עליו מחמת חר"ג הגמ"ר סי' תשמ"ט ומרדכי שם כ' דאף צמז"ג אין כופין דאין זה נושא צ' נשים דמן השמים הקנו לו אבל הרצ לזיל לשיטתו שפסק צמז' א' ס"י דאפילו צמזמה הוא חר"ג: (יב) וי"א אפילו כו'. הוא דעת רש"י צד"ה ח"ר כו'. דניחא כו' וניהו כו' והיינו צמזמל דוקא כחש"ש: (יג) והמנהג כו' אפילו יודעין כו'. כי רוב הפוסקים הסכימו לפסק הגאונים שפ' כחכמים דאפילו משום צמזון כחש"ש הריצ"ש סי' תק"ט ואף להסוברים כלצא שאלו פ' רונן דאין כופין וחליצה מעושה שלא כדין ופס' כחש"ש צמז' קס"ט צמז"ה (סמ"ג)

ברכת אלהיו

לא לייבם ולא לחלוץ, וחזרין אצל גדול למיכפייה, וכמשי"ל סימן קס"א סי' דעמשי"ש.
(טז) בכתובות פד, א רצתה גמ' לומר, שרק אם באה שומרת יבם מחמת טענה — שאמרה בעינא חוטרא לידא וזמרה לקבוחה — כותבין עליו אגרת מרד. וכתבו שם בתום פד"ה תבע, וז"ל: ואין להקשות כו' אפילו אינה באה מחמת טענה גמ' תיקשי ליה מדתנן בזהחולץ (יבמות לט א) חזרין אצל גדול כו', כנ"ל בסקט"ז. ותרצו בתירוצי השני: א"נ משום ההיא גופה איכא לפרוש' בבאה מחמת טענה כו' עכ"ל.
(יז) כחש"ש רש"י ביבמות לט ב בד"ה אמר רב, כנ"ל בסק"ב. וכמו מתורץ מה שהקשו תוס' שם בד"ה אמר רב על רש"י, לזיל להטעותו, יכפוחו לחלוץ, כנ"ל בסק"ט. ולפי הגמ' ניהא, שכל זמן שאפשר להטעותו, מטעים אותו, בכדי שלא יצטרכו לכופו. וממשי"ש קו א, באחד שרצה לייבם בכדי לכלות ממזנה, והטעהו רבי חיאי, וא"ל חלוץ לה ובכך אתה כונסת. לבתר דחלץ לה א"ל השתא מינך אפסלה לה, חלוץ לה חליצה מעלייתא. ופי' שבזמן אותו, כיון דאסירא ליה. וה"נ איתא בירושלמי שם ספ"ח: אתא עובדא קומי רב הונא ועבד ברשב"ל (שאמר לו בכך אתה כונסת — פ"מ) כד שמע רבי יוחנן פלג (כד שמע רב הונא דר' יוחנן פליג עליה — פ"מ) חזר ופנה וחלץ לה זימנא תניינא (דהחליץ ואיפסיליה עליה כופין אותו לחלוץ חליצה אחרת להתירה לעלמא — פ"מ). והיינו, שממני שאסרה לו, כופין אותו לחלוץ, אבל לולא זה — כ"ז שאפשר להטעותו — אין כופין אותו לחלוץ. ובנמי שם: בת חמיה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין תגון לה, אתא לקמיה דאביי, א"ל חלוץ לה ובכך אתה כונסת. א"ל ר"פ לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן (עד שיתכוונו שניהם

(יא) מהא דס"ב: יבמה, שנדרה הנאה מחיי בעלה או שנדרה הנאה מכל היהודים כופין אותו שיחלוץ לה. אלא כל שנאסרה עליו שלא כזוונה שלה כופין לחלוץ. הי"ך כאן — דנאסרה עליו מחמת חר"ג. הגמ"ר יבמות סימן תשמ"ט [בפנינו: סימן ק"ט]. ומרדכי שם סימן ל"א כתב דאין בכח"ג אין כופין אותו לחלוץ, דאין זה נושא ב' נשים, דמן השמים הקנו לו. אבל הרב שכתב כאן שכופין אותו לשיטתו שפסק בסמ"ג א' ס"י דאפילו ביבמה הוא חר"ג. [ועמשי"ש ובסימן קנ"ט ס"ה בהגה ומש"ש].

(יב) הוא דעת רש"י ביבמות לט ב בד"ה אמר רב כו', וז"ל: ואי ניהא לתרווייהו לייבומי אין כופין אותו לחלוץ דניחא לאו למצוה מכוונים ופגע באיסור אשת אח אלא אי בעי מייבם ומהו תיבא דהוא צבי לייבומי ואיהי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים ניכרים אי מצינו לאטעויה כו' מטעין ליה ואי לא כפינן ליה לחלוץ כו' עכ"ל. ומ"ש כאן בהגה — לשיטה זו — שכופין, היינו באמתלא דוקא, כחש"ש רש"י. (יג) כי רוב הפוסקים הסכימו לפסק הגאונים — שפסקו כחכמים ביבמות לט ב הגמ' בסק"א — דאפילו נתכוון משום צמזון, קיים מצות יבום, ומצות יבום קדמת למצות חליצה, כחש"ש הריב"ש סימן תק"ט. ואף להסוברים כאבא שאלו — כנ"ל בסק"ה — פסקו רובן, דאין כופין אותו לחלוץ, וחליצה מעושה שלא כדין פס', כחש"ש בפס' כפ"ח כפירוש סדר חליצה פס'ה [ועמשי"ש סק"ט].

(יד) הא אסורה להתייבם, כופין אותו לחלוץ, כחש"ש פ"פ המדיר כתובות ע"ז א, שמעשין לפסולות.

(טו) ביבמות לט א תנן: חזרין אצל גדול ואומרים לו עליך מצוה או חלוץ או יבם. [ומקמינן בגמ', דמיירי שאינו רוצה

על החליצה נטעין ליה כדי שלא נעטרך לכוף (כ"י ומו"כ) (יח) ויזהרו שלא ישלישו הממון ביד שליש כי אז לא יכולין לחזור לו משטה היינו נך (מרדכי פ' החולץ) ועיין לקמן סי' קס"ט סעיף ל'.
 ב ג יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה (יט) או שנדרה הנא' מכל היהודים כופין אותו שיחלוץ לה (כ) ואם נדרה לאחר מיתת בעלה מבקשים ממנו שיחלוץ לה וכן אם נתכוונה בנדרה אפי' בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה מבקשים ממנו שיחלוץ לה. הנס: (כא) היה יבמה כהן והלכה ונתקדשה לאחר כדי שלא יוכל ליבמה דינה כאלו נדרה הנאה ממנו ומי' אין כופין אותו לחלוץ הואיל והיה גרמי' שאסורה לו (תשו' הרשב"א סימן (תת"כ) [תת"צ] (כב) וי"א שאם רקקה לפני האתים או כדומה לזה וגרמה שאסורה לייבם אין לה דין מורדת הואיל ואי"א לה לייבם מעכשיו (רשב"א אלף רמ"ו) וכבר נתבאר בסמוך שכל חלוקי' אלו למי' מנות ייבם קוד'

ביאורי הגר"א

אגרת נודר חלה כדי שתחזור בה חלה זו שנאסרה לא כיון שאי"א להתייבם ותדע שאין לך גורמת יותר מוחזקה ולא הפסידה נזלותי' ועוד נודרת הנזיל שלמד הר"ף ממה למורדת חולקין הכל עליו כנ"ל דא"כ קשיא דשמואל דלשמואל ועוד שרשי' פי' נע"א והוא הנכון וכ"ש כשרקקה חלה נתכוונה לאסרה עליו ולפי' היה בכל הנזיל שא"ל דין מורדת חלה שהרב חושש לפסק הר"ף שנק' מורדת

נאסרה רשב"א שם לחד תירון ע"ש: (יח) ויזהרו כו'. כיון שקנה כבר ע"י מעמד שלשתן ועשה"מ סי' פ"א סי"ז מש"ש: (יט) או שנדרה כו'. רמז"ם וכמ"ש נגמ' שם קי"צ א' וכפ"י תוס' שם ור"ף וז"ל: (כ) והאם כו' וכן כו'. מתני' שם: (כא) היה כו' ומ"מ. ר"ח ומקשין ממנו ואין כופין כו' כיון שנתכוונה לכך: (כב) וי"א כו'. ז"ל הרשב"א לא מלינו שכתבין

ברכת אליהו

ותמה ע"ז בסק"ו: אין מובן לי מהיכא ותי' לכופו מאתר שזיה גרמה ואסרה את עצמה עליו. אולם, ומ"מ [וזח] ר"ח ומבקשין ממנו, וצ"ל: ואין (עם וא"ו) כופין אותו לחלוץ. והינינו, שרק מ ב ק ש י נ ממנו לחלוץ — אבל אין כופין אותו — כיון שנתכוונה לכך, ודינה כאילו נדרה הנאה ממנו לאחר מיתת בעלה.

(כב) ז"ל הרשב"א, לא מצינו שכותבין עלי' אגרת מרד, שאין אגרת מרד אלא כדי שתחזור בה ותתייבם לו, אבל זו שרקקה בפניו שנאסרה, לא, כיון שאי"א להתייבם. ותדע, שאין לך גורמת לאסור על בעלה יותר מן המזנה, ואפי' אין דנין אותה כמורדת, שהרי לא הפסידה בנזלותי'. ועוד נודרת הנאה — הנזיל בס"ב — שלמד הר"ף ממנה למורדת, חולקין הכל עליו — כנ"ל בסק"ב — דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל. ועוד שרשי' פי' ביבמות ק"ב א — הא דנטולה אני מן היהודים — בענין אחר, והוא הנכון. שרשי' מפרש, דהאיבעיא ד, גטולה"א אני מן היהודים ליבם מהו? אינה לענין אם כופין אותו שיחלוץ, אלא דהאיבעיא היא, אם מסקה אדעתה דמית בעלה ונפלה קמי יבם, ונדרה גמי אדעתא דיבם ונאסרה לו; או לא אסקה אדעתה, ולא נאסרה לו. ומיש כשרקקה — דלא נתכוונה לאסרה עליו. ע"כ מחברי הרשב"א. ולפי' דיהיה בכל הנזיל — בנדרה לאחר מיתת בעלה ובנתכוונה בנדרה אפילו בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה ובהי' יבמה כהן והלכה ונתקדשה לאחר — שאין לה דין מורדת, מאתר שא"א להתייבם ואין תקנה לדבר. אלא שהרב — שהביא בהגה כאן רק הדין של רקקה — חושש לפסק הר"ף הנז' שנקראת מורדת, רק ברקקה שלא נתכוונה לאסור עצמה עליו כנ"ל,

וערוך השלחן סי"ג.

— רש"י, ואלא היכי אימא ליה, א"ל חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים וזו כו'. ולא שבקי ר"פ דחלוץ לה בהשטאה זו דע"מ לכוונה, ותתי' חליצה פטולה, ובהר' הכי יכמהו, מפני שנטירה עליו. אלא כיון דאפשר בהשטאה, לא רצה להביא לידי כך שיצטרכו לכופו. — רשב"א שם לחד תירון, ע"ש. (יח) כיון שקנה כבר הממון ע"י מעמד שלשתן. ועשה"מ סימן פ"א פי"ז מש"ש המחבר: אם הודה כו' או שהודה בקנין או במעמד שלשתן א"י ליפטר בטענת השטאה. ועמשי' כביאור הגר"א סק"ל: דמעמד שלשתן הוא כשטר וקנין ועוד דהא השלישי אינו תובעו ול"ש השטאה. [ועט"ז סק"ג וב"ש בסימן קס"ט סק"ג].

(יט) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ו. וכמ"ש בגמ' ביבמות ק"ב א: איבעיא להו גטולה אני מן היהודים ליבם מהו, מי מסקה אדעתה דמית בעלה ונפלה קמי יבם או לא, רב אמר יבם אינו כבעל, ושמואל אמר יבם הרי הוא כבעל. ומסקנא דגמ' כרב. וכפ"י תוס' שם בד"ה איבעיא להו ור"ף ושי"פ. וז"ל תוס' שם: דמיבעיא ליה אי מסקה אדעתה לאסור נפשה על היבם כו' או שמא לא עשתה כדי לאסור עצמה על יבמה כמו על בעלה וקאמר רב יבם אינו כבעל דלא מסקה אדעתה לאסור עצמה איבמה כמו על בעלה ולכך כופין שיחלוץ לה כו' עכ"ל.

(כ) מתני' ביבמות ק"ב: הנודרת הנאה מיבמה כו' לאחר מיתת בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה ואם נתכוונה לכך אפילו בחיי בעלה מבקשין להמנו שיחלוץ לה.

(כא) [בדפוס השו"ע כת': ומ"מ אין כופין אותו לחלוץ. וסבר הב"ש שהנזיל, ומ"מ] זהו ראשי תיבות: "ומכל מקום".

2 בתשובה סימן אלף ר"ב, ולא כמ"ש בדפוס השו"ע: אלף רמ"ו. ועיין ב"ש סק"ה וישועות יעקב פירוש הארוך סק"ה

באר הגולה

ד רמז"ס נפס"כ
מסוגיל גמרא
כתובות דף ס"ד
ע"ל וכו"ס ה"ה סס
ונתק"ד סימן ר"כ
ונכתיו סימן רס"ג
ורס"ג.

ה רמז"ס נפ"ג ונה"ל
יבום ונעיל דני
צירי דפס"ט להו רב שטת וכו' יצמות דפ"ה ע"ל.
ד שם מעשה צידון וכו'.

אבל למיד מלות חלי' קדמות חין לה דין נורדת כלל אם אינה רוצה ציוס. ג ד (כג) יבמה
שתבעה היבם לחלוץ והיא אינה רוצה אלא לישאר עגונה אין שומעין לה (כד) אפילו
היה היבם נשוי (כה) (ודינה כמורדת ונתנאל דינה סי' ע"ז). ד (כו) ה כל יבמה
שדינה שתחלוץ ולא תתייבם הרי זו נוטלת כתובתה (כו) (ושמין לה צנדיה כמו
לאלמנה ריב"ש סימן (ש"ך) [ש"ע]) (כח) ו וכן אם היה יבמה מוכה שחין או שאר
מומי אנשים שנתבארו בסימן קנ"ד חולץ לה ונוטלת כתובתה ואפילו היו המומין
ההם בבעלה ו יכולה היא לומר לאחיד הייתי יכול' לקבל ולך איני יכול' לקבל.

ו וימרא דרב שטת יצמות דף ד' ע"ל ונתיאר צמסנה כתובות דע"ז ע"ל.

ביאורי הגר"א

ליצני להו ולא אפשרטל חן אנה' דידן סמכין. רמזין
ורש"ל ושניה חוללות ולא ותיצמות כוונ' צפ"צ. וי"מ
פ"ג הלכה י"ז: (כו) ושמין כו'. דקו"ל בכתובות
כ"ד ח' באלמנה כו' מ"ט כי חקי כו' וכ' הרי"ף שם
שמעין מהא חלן דמגרש לאיתחל מועתא דנפסיה חין שמין
דליו קא מפיק לה ולא מוילל נפקא משא"כ כחן דמוילל
נפקא כמו אלמנה שהרי כתובתה מנכסי בעלה הרשעין
והוא אינו יורש הנכסי' ושל אחיו הם והוא קנה לה הנכסי'
ואוליין בתר אומר דעתו ואין הולכין אחר החלוק והיא
באלמנה אחרת: (כח) וכן אם כו'. שהיא מן החוללות

רק צרקה של כתובתה כנ"ל וז"ש וכבר נתבאר כו'
כוונ' הרי"ף ורמזין כנ"ל: (כג) יבמה כו'.
רמז"ס וכפי' תוס' שם ד"ה תבע ועי"ל תבע כו' וכ' וי"מ
וסובר הרמז"ס דאפילו למטה הראשונה הדין כן ויש
חולקים כו': (כד) אפילו כו'. ר"ל חף שאלמו
שם כיון דלגדל צי' כו' כ' הרמז"ס דה"ל אפשר שישל
אשה אחרת לו תהיה לו מריצה נתוך ציתו מפני היצונה
ורא'י מלל תי' צנח' צכס"ג: (כה) ודינה כמורדת.
גמ' שם כחן כו': (כו) כל יבמה כו'. עשה"ג ור"ל
מדלל ליצני' לן להיפך שניה ליצס ולא לצעל דודלי אית
לה כתובה דלל אתעניד זה אסורא ועשה"ג דצירושלמי

ברכת אליהו

עליה — רש"י. [וכנ"ל בסק"ג, שלשית הרמב"ם גם
למשנה ראשונה והדיו כן. ועב"ש סק"ט].

(כו) עבא"ה"ג סק"ה שדין זה גלמוד מבני' דבני בירי מרב ששת
ביבמות פה א. ור"ל דשם בגמ' בעו מיניה בני בירי מר"ש
שניה לבעל ולא שניה ליבם יש לה כתובה מיבם או לא ופשוט
להו ר"ש שיש לה כתובה. ומדלל איבעיא לן להיפך — שניה
ליבם ולא לבעל, ש"מ דהאי בכה"ג אית לה כתובה, דלא
איתעביד בה איסורא. ואע"ג דבירושלמי שם פ"ט ה"ד איבעיא
להו ולא איפשיטא, אנו אגמ' דיון סמכין. — רמב"ם ורש"י
ביבמות שם. ושנ' חוללות ולא מתיבמות, כמ"ש בפ"ג דיבמות
כ א במשנה: איסור מצוה כו' חוללות ולא מתיבמת כו' איסור
מצוה שניות מדברי סופרים כו'. — מגיד משנה בה' יבום
וחליצה פ"ב הי"ז.

(כז) דקו"ל בכתובות נד א באלמנה דשמין מה שעליה, מ"ש,
כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למישקל ולמפקק
לא אקני לה. וכ' הרי"ף שם, שמעין מוא, מאן דמגרש
לאיתתא מדעתא דנשואה, אין שמין, דאיהו קא מפיק לה,
ולא מוילל נפקא. [וכמ"ל סי' צ"ט סק"ב] משא"כ כאן,
דמוילל נפקא, כמו אלמנה, שהרי כתובתה מנכסי בעלה
הראשון, והוא אינו יורש הנכסים. ושל אחיו הם, והוא —
הבעל — קנה לה הנכסים, ואוליין בתר אומר דעתו, ואין
הולכין אחר החלוק, והיא באלמנה אחרת ששמין לה בגדיה.
(כח) שהיא מן החוללות, כמ"ש בספ"ס המדיר כתובות ע"ז א
במשנה: מעשה בצידון בבורסי א' שמת והי' לו אח בורסי
אמרו חכמים יכולה היא שתאמר לאחיד הייתי יכולה לקבל
ולך איני יכולה לקבל.

ע"ז כת' בהגה דעת ה"א שאין לה דין מורדת. וז"ש בהגה:
וכבר נתבאר בסמוך כו', הוא כמ"ש הרי"ף ורמב"ם — כנ"ל
בסק"ב — דלמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת, אין כותבין
אגרת מרד על שומרת יבם.

(כג) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ט. ובפי' תוס'
בכתובות סד א ד"ה תבע, שכתבו — אהא דאמרין בגמ' שם:
תבע לחלוץ נזקקין לו חול' ועי"ל תבע לחלוץ והיא אינה
רוצה לא לחלוץ ולא לייבם כו' עכ"ל. וכ' שם המ"ג, דסובר
הרמב"ם דאפילו למשנה הראשונה דמצות יבום קודמת —
הדיו כן דבדידיה תלי' רחמנא אי בעי מיבם אי בעי חולץ.
וכ' שם ויש חולקים, "דכיון דמצות יבום קודמת אם תבע
הוא לחלוץ והיא רוצה להתיבם אין כופין אותה לחלוץ והיא
סוגיא דלא כמשנה ראשונה היא".

(כד) ר"ל, אף שאמרו בכתובות סד א — שלכן תבע לחלוץ
נזקקין לו, ולא אמרין ליה זיל ונסבי איתתא אחריתי — דכיון
דאנידא ביה לא קא יתבו ליה אחרית, כתב הרמב"ם בה'
יבום וחליצה פ"ב ה"ט, דה"ל בנשוי, אפשר שישא אשה
אחרת, או תתי' לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה, כל זמן
שאינו חולץ. וראי' לזה, מדלל תיר' בגמ' שם בפ"ה — דהא
דאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם, הוא כשהיבם נשוי.
וש"מ דאף בכה"ג נזקקין לו.

(כה) בגמ' בכתובות סד א, מקש' — אהא דאמר שמואל אין
כותבין אגרת מרד על שומרת יבם — מהא דתניא דשומרת
יבם היא מורדת. ותריצין: כאן לחלוץ וכאן ליבם, דאמר
ר"פ אר"י תבע לחלוץ נזקקין לו כו' (לכתוב אגרת מרד

באר הגולה

ח שם וכתב ה"ה פשוט ונלמד מדין האשה שגדלו זה ומומין אחר שנתארסה ונתנחלר לעיל סימן קי"א.

הנה: (כט) וה"ה למ"ד מנזת חליצה קודמת לע"פ שאין כופין אותו לחלוץ צריך ליתן לה כתובתה מיד שהרי דינה כחלוצה (תשנז ר"ד כהן) וכל זה מדי' (ל) חבל הקהילות תקנו תקנה אס יתירו הינם והינז' בחליצה יחלוקו כל הנכס' שהניח (לא) אפי' אינו מוגיע החזי לכדי כתובתה (לב) ומנכין לה מחלקה כל מה שצנזה צחי בעלה וצריכה לישבע אס לא שהתפסרו עמם צל שנועה (לג) וימה שנתן הוא צננתת שכ"מ אין ומנכין לה מחלקה כל' (מרכי פ' החולץ) ואותו החזי שמוגיע לחלק יורשי העל נועל החולץ ואין לאז ולא לשאר אחין חלק צו ואפילו תפסו מוניאין מידן דעיקר התקנה היתה כדי שיתרצו בחליצה ולכן החולץ עיקר צוה (ת"ה סי' ר"ד) (לד) ואפי' אס רוצי' שאר האחין לחלוק עם גדול האחין ואומרים שהם רוצים לחלוץ אין שומעין להם אס גדול האחים רוצה לחלוץ (לה) וכל זה שאין מוגיעין חזי הנכסים לכדי כתובתה דודאי אינה נוטלת יותר מכדי כתובתה ויש דעות אחרות צענין תקנות הקהילות על כן נוהגין להתפסר צנייהם (לו) ואפי' יש לה שטר חליצה מן האחין צריכה להתפסר עמה' צנמון אס לא שפירשו שהדיא לחלוץ לה צחנס (מהר"ם פדואה סי' י"ז וכ"ג). ה נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם אם אינו רוצ' ליבם חולץ ה לה ונותן לה כתובה.

ביאורי הגר"א

ד"ה מוכרת כו': (לג) ומה שנתן כו'. כמש"ל סי' קס"א ע"ש: (לד) ואפי' אם כו'. כיון דמנזת צנדול וכן כשלין חפצין כולן כופין את הגדול כמ"ש שם ולכך היתה תקנה לגדול: (לה) וכ"ז כו'. לשון תקנת צום צס"ם י"ז של מהרמ"ם יש צריכה ציד יורשי הנות והינם אס יפרעו להיצמה הכתובה צנומנים או יתנו לה חזי הנכסים שהניח כמו שס"ס כו': (לו) ואפילו יש כו'. כי כותבין כן לשופרא דשטרל ועשינו סי' ע"א סי"ד שטר כו':

כמ"ס צס"פ המדיר מעשה כו': (כט) וה"ה למ"ד כו'. ערש"י צכתוצות פ"א ח' ד"ה לגנות כו' שהייתי כו' משא"כ כאן: (ל) אבל הקהלות כו'. משום עיגון פענוים שאינה חפיה צו ואין כופין אותו כנ"ל ולפעמים שדוחק אותה ליינם שדוחק אותה עבור צומון שידוע צה שאינה חפיה צו ועתה"ד סי' ר"כ ח"ש ואותו החזי כו' שצ"ע שמודינא אין לחולץ כלום צנכסים כמ"ס צפ' החולץ ח"מ התקנה היתה כדי שיתרצה לחלוץ כמ"ס: (לא) אפי' אין כו'. עמ"ס נטטה: (לב) ומנכין כו' וצריכה כו'. כמו צכל חלונתה ועתו"ס דכתוצות צ"ח ח'

ברכת אליהו

(לא) עמ"ס למטה בסקל"ה לשון תקנת שום. (לב) כמו בכל אלמנה שצריכה להשבע. ועת"ס דכתובות צח א ד"ה מוכרת כו'. (לג) כמש"ל סי' קס"א ע"ש. (לד) כיון דמנזת צנדול וכן כשאין חפצין צולן, כופין את הגדול, כמ"ס ביבמות לט ב [וכמ"ס בסימן קס"א סק"ד]. ולכך היתה התקנה לגדול. (לה) לשון תקנת שום צס"ם י"ז של תשוב' מהר"ם צרוואה: יש צריכה ציד יורשי המת והיבם אם יפרעו להיצמה הכתובה צנומנים או יתנו לה חזי הנכסים שהניח כמו שס"ס כו'. (לו) כי כותבין כן לשופרא דשפרא. ועה"מ סימן ע"א סי"ד: שטר שיש בו צאמנות ומנהג המקום שהרבה כותבים צאמנות בלא המלכת הבעלים לשופרא דשטרא כו' אין סומכין על הנאמנות. והר"ה כאן — כיון שכותבים כן לשופרא דשטרא.

(כט) בכתובות פ"א א אמר' — לענין כתובת שומרת יבם — לא ניתנה כתובה לגבות מחיים. וערש"י שם ד"ה לגבות כו', חז"ל: כ"ז שהבעל חי ואני במקום בעל עומד שהייתי מצפה לכונסה, עכ"ל. משא"כ כאן, דאינה מצפה לכונסה, למ"ד מנזת חליצה קודמת, ולכן צריך ליתן לה כתובתה מיד. (ל) טעם תקנה זו משום עיגון. דפעמים שאינה חפיה צו, ואין כופין אותו לחלוץ, כנ"ל בסעיף א' בהגה, ולפעמים שדוחק אותה לייבם, שדוחק אותה עבור צומון, שידוע צה שאינה חפיה צו, ותבא לידי עיגון, ולכן תקנו הקהלות לחלוק עמו צממון. ועתה"ד סי' ר"כ [שהצריך בזה, וכ' שם כנ"ל]. וז"ש בהגה: ואותו החזי כו', שצ"ע שמודינא אין לחולץ כלום צנכסים, כמ"ס צפ' החולץ יבמות מ א במשנה: „החולץ ליבמתו חרי הוא כאחד מן האחין לנחלה ואם יש לו שם אב צבסים של אב", מ"מ התקנה היתה שיטול החולץ, כדי שיתרצה לחלוץ כמ"ס.

4 נראה שצ"ל: כמש"ל סי' ק' ס"א ע"ש. וכונת רבנו להא דאיתא שם שכתובה אינה נגבית ממנת בריא, אבל נגבית ממנת שכ"מ. ולפיכך מה שנתן במנת שכ"מ אין מנכין מחלקה. מפני שכתובה נגבית ממנת שכ"מ. וכ"ה — במקור דין זה — במרכי דיבמות פ' החולץ סימן כ"ג.

3 בכתו"ס שם גוי"ג על מה משיבצים אלמנה. ודעת התוס' שגם משיבצים אותה שלא עכבה משל בעלה כלום. ואם בזונה בחיי בעלה היו גמי ע"ה כתובתה וכמש"ל סי' צ"ו ס"ב בהגה: ונהגו ג"כ להשיבץ אותה שלא בזונה כלום שלא ברשות בעלה. ושם מ' להלכה שצ"ק השבועה הוא שלא התפיסה צרי. ועמ"ס בסקי"ב ובהערה 4 שם.

באר הגולה

א לשון הרמב"ם
נפ"ב ממסקנת הגמ'
סנהדרין דף ז"א
ע"ב.
ב משנה יצמות דף
ק"ו ע"ב וגמרא שם
דף ק"א ע"ב.
ג תנאור שם דף כ"ב
ע"א.
ד גרייתא וגמרא שם.
* לא הננתי וזה נל
להספיק ולא מ"מ
והוא הדין הלא הוא שם בגרייתא.

קסו מצות יבום שתלך היבמה אחר היבם ושיקדשנה ואם כינס בביאה באיזו ביאה היא נקנית. וכו' ט' סעיפים

א א היבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם נ וב"ד נותני' לו עצה ההוגנת לשניהם או לייבם או לחלוץ. הגם: (א) ודוקא שהינס נמק' ליתרו והוא נמקוס צ"ל חלל אס הלך למקום אחר אין כופין היבמה לילך אחריו (נ"י סוף פרק זה גורר) (ב) וכן אס הוא דר צין העכו"ם או צין הדיוטות שאין יודעין סדר חליצה אין לדייקין לילך אחריו חלל כופין אותו לילך לנמקוס וועד ויפטו' יצמתו (הגה' אלפסי פרק מלות חליצה). **ב** ג מן התורה **א"צ** לקדשה אלא בא עליה ד וחכמי' תקנו שלא יבא עליה עד שיקדשנה (ג) בפני עדים (ד) בכסף או בשטר והוא נקרא מאמר. הגם: (ה) ולא* קידשה בשטר נמי

ביאורי הגר"א

ונפ"ל דקידושין איזוהו מאמר ביבמה הרי אלת נמקדשת לי נכסף ונזהר כסף ועמ"מ: (ה) ואם קידשה כו'. ר"ל צדיענד כמ"ש צרש"י שם והרמב"ם וטור השמיטו דין שטר שסוגרים דקושיה הגמ' על מ"ש כיצד והלא נתבאר ולא היה לו לומר חלל שנקדשת בשטר חלל למסקנא אין נמקדשת בשטר וכ"ה צתום' וירושלמי רק קידושי כסף. ונצפרי ש"ע של הרצ לא היה כ' או בשטר שגם צרמז"ם וטור לא כ' בשטר והמ"מ כ' שם חננו' הג"ל:

ברכת אליהו

(ביבמות נב א) שהמאמר ג"כ אפשר בשטר כדין קדושי אשה וכסף לאו דוקא. ועמש"ל בסק"ה.
(ה) ר"ל בדיעבד, כמ"ש ברש"י שם ביבמות נב א ד"ה ובשטר כיצד, וז"ל: ואם קידש בשטר כיצד כו'. ומלשון זו מ' שזה רק בדיעבד. והרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"א וטור השמיטו דין שטר. שסוגרים דקושיה הגמ' על מ"ש כיצד והלא נתבאר ולא ה' לו לומר אלא שמקדשת בשטר אבל למסקנא אין מקדשת בשטר. דאיתא ביבמות נב א: ת"ר כיצד מאמר נתן לה כסף או שוה כסף ובשטר כיצד. ומקשינן: בשטר כיצד כדאמרן כתב לה על הנזיר או על החרס אעפ"י שאין בו שוה פרוטה הרי את מקדשת לי. ומסקינן: אמר אביי הכי קאמר שטר כתובת יבמין כיצד כתב לה אנא כו'. ולמסקנא שמי"ש בברייתא ובשטר כיצד היינו כתובת יבמין, ובברייתא קאמר כיצד מאמר נתן לה כסף כו', ולא הוזכר מאמר דשטר, א"כ מ' דשטר לא הוי מאמר. אלא שרש"י שם כתב שקושיה הגמ' היא: „כיצד בתמיה והא כיון דקידושי כסף אמרת נתן לה כסף כשאר נשים ממילא שמעינן שטר נמי כשאר כל שטר אירוסין בעלמא כדאמר בקידושין כתב כו' ". ואפ"ל שקושיה הגמ' היא, שאין הברייתא צריכה להזכיר מאמר דשטר, ולא כיצד הוא מאמר דשטר, דכיון דהברייתא אומרת דמאמר דכסף הוי כשאר נשים, ממילא שמעינן, דגם מאמר דשטר הוי כשאר שטר אירוסין בעלמא. ולפי"ל, למסקנא — ד, שטר כיצד" הנזכר בברייתא, היינו שטר כתובת יבמין — לא קשה הא דלא נזכר בברייתא מאמר דשטר, דזה פשוט, דמדכסף הוי מאמר, הו"ה שטר, אבל הרמב"ם וטור סוגרים, דקושיה הגמ' היא — על מ"ש בברייתא בשטר כיצד — ל"ל לבאר כיצד, הלא נתבאר לענין קידושין כיצד הוא

קסו (א) ודוקא כו'. כמ"ש (אל) זקני עירו ואין זה עירו: (ב) וכן כו'. ג"כ מזה הטעם: (ג) בפני עדים. כי חלל עדים אין הקדושין כלום כמ"ש בקידושין ס"ה א': (ד) בכסף או בשטר. יצמות שם. וכן פירש"י צריש קידושין נמנתי' ד"ה ביאה וכ"מ מדה"ל צ"ל הנעמי ביאה גומר' כו' מדהקט לשון גומרת מ' דוקא בגומרת הוא החילוק אע"ג שאין חלל מדרבנן חלל צירו' לא מ' כן דלמך שם צרפ"ה דיצמות

(א) כמ"ש בסנהדרין לא ב: והיבמה הולכת אחר היבם להתירה כו' מאי קרא וקראו לו זקני עירו (דברים כה, ח) ולא זקני עירה. ואם הלך היבם למקום אחר, אין כופין היבמה לילך אחריו, משום שאין זה עירו. דלא מיקרי זקני עירו אלא במקום דירתו.
(ב) ג"כ מזה הטעם — הנ"ל בסק"א — דאין זה זקני עירו, דזקני עירו היינו בי"ד.
(ג) כי בלא עדים, אין הקידושין כלום, כמ"ש בקידושין מה א: המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושי. [וכנ"ל בסימן מ"ב ס"ב, וכמ"ש סק"ח].
(ד) יבמות נב א: כיצד מאמר נתן לה כסף או שוה כסף ובשטר כיצד כו'. וכן פירש"י ברש"י קידושין במתני' ד"ה ביאה. דתנן שם: היבמה נקנית בביאה. וכתב רש"י שם: להיות כאשתו לכל דבר כו'. אבל שטר וכסף אין מועילין בה מן התירה אלא מדרבנן דתקון דמהני בה מאמר כו' עכ"ל. וכ"מ מדקאמ' בפ' הבקעי' יבמות נד א: ויבם (דברים כה, ה) ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה. ומדנקט לשון „גומרת", מ' דוקא „גומרת" הוא החילוק בין ביאה לבין כסף ושטר, אבל מאמר הוי גם בשטר. אע"ג שכסף ושטר ביבמה אינן אלא מדרבנן, והגמ' דורשת זאת מקרא, וע"כ דעיקר הדרשה היא, שביבמה רק ביאה קונה מן התורה, ולא כסף ושטר, מ"מ, מדנקט לשון „גומרת", משמע דגם שטר הוי מאמר — אמנם מדרבנן — ורק שאינו גומר. אבל בירושלמי לא מ' כן. דאמר שם צרפ"ה דיבמות ובפ"א דקידושין ה"א: אויזהו מאמר ביבמה הרי את מקדשת לי בכסף ובשוה כסף. הרי שהזכיר כאן רק כסף ולא שטר. ועמ"מ בה' יבום וחליצה פ"ב ה"א שכתב: ומתבאר שם

מקרי מחמר (מ"ט פ"ג) (ו) ואפי' נתן לה פרוטה ואמר לה הרי את מקודשת לי נזו ונקידושי אחי הרי זו מקודשת דהוי כמלוה ופרוטה. (ריב"ש סימן קס"ג) (ז) וצריכה ג"כ חופה אחר קידושין כמו שאר אשה (ח) ויכול לעשות מחמר ע"י שליח כמו נשאר קידושין (שם סימן א') ה ואם בא עלי' בלא מאמר קנה וא"צ לחזור ולקדש ומכין אותו מכת מרדות (ט) ודווקא שאל עליה נפני עדים. ג ו אין עושין בה מאמ' אלא מדעת' ו קטנה שנתאלמנה ה מהאירוסין אין עושין בה מאמר אלא מדעת אחיה. ד ס כותבי' נקדושין. ח דעיי' רשות אציה עליה כל זמן שלא השיאה. ט ברייתא יצמות דף ק"ב ע"א וכדמפרש אב"י גס.

ביאורי הגר"א

(ו) ואפילו כו'. ר"ל שמש' נקידושי אחי חיו' כלום מ"ט מקודשת ונקמת הפרוטה כמש"ן דהוי כו': (ז) וצריכה כו'. הגמ"ר הוליד מתש"ש כ"ט ז': ואלא לענין מסירה כו' אלז נ"ע דהול דוקא לנ"ש וערש"י

ברכת אליהו

[כמש"ל סימן כ"ח סי"ד].

(ו) הגמ"ר ביבמות הוציא דין זה³, ממש"ש כ"פ ב' בעי רבה מאמר לב"ש נישואין עושה או אירוסין עושה כו' ואלא לקנין מסירה לחופה, מאי, נישואין עושה ולא בעיא מסירה לחופה או דלמא אירוסין עושה ובעיא מסירה לחופה, א"ל השתא לא עבד בה מאמר כתיב יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) בעל כרחא (שאין בה חופה — רש"י) עבד בה מאמר מיבעיא, א"ל שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו פרוה ממנו זיקת יבמין וחלה עליה זיקת אירוסין, מאי כו'. (ולא נפשטה תבעיא. ולכן כ' בהגמ"ר שצריכה ג"כ חופה לחומרא). אבל צ"ע, דהבעיא הוא דוקא לב"ש — הסובר שמאמר קונה קנין גמור, אבל לב"ה, נשארה פשיטות הגמ': „השתא לא עבד בה מאמר כו' עבד בה מאמר מיבעיא", ולא בעיא מסירה לחופה. וערש"י שם נח ב ד"ה דהבירה כו', וז"ל: דהא חופה ביבמה לא שייכא. אלא ש"ל, דשם מדאורייתא, וצ"ע.

(ח) דהא קיי"ל כרבנן, ביבמות יש ב, דמאמר מדעתה, דנמרי מקידושין, מ"ל קידושין דעלמא מדעתה אף קידושין דיבמה מדעתה, כדלהלן בסעיף ג', והו"ה דגמרינן מקידושין, שיכול לעשות מאמר ע"י שליח.

(ט) כמו גבי קידושין, דבעינן בפני עדים. [וגם בקידושי

קידושי שטר כתב לה כו', והו"ה לענין מאמר. ולא הי' לו לומר בברייתא אלא שמקודשת בשטר, ואנן ידעינן שלשון השטר הוא כמו בקידושין דעלמא. ולפי"ז למסקנא — דשטר המוזכר בברייתא, היינו שטר כתובת יבמין, ולא מוזכר בברייתא מאמר דשטר — מ' מכאן, דבשטר לא הוי מאמר¹. וצ"ה בתוספתא שם פ"ב ה"ב: אינו' הוא מאמר הרי את מקודשת לי בכסף ובשוה כסף ובשטר איזהו שטר אני פלוני בן פלוני מקבל עלי פלונית יבמתי לזון כו'. הרי שמוזכר בתוספתא רק מאמר דכסף. ובירושלמי הג"ל בסק"ד ג"כ מוזכר רק קידושי כסף. ובב"ש סק"ג הקשה על מ"ש בהגה: ואם קידשה בשטר נמי מקרי מאמר — וז"ל: איני יודע מה חידש בזה דהא נכלל ג"כ בדברי המחבר גם מ"ש בד"מ דין זה משם המגיד ג"כ תמוה דהא משמע כן בכל סוגיא אע"ג בברייתא דף צ"ב [צ"ל: ג"ב] תני כיצד במאמר נתן כסף כיצד בשטר כו' עכ"ל². אולם בספרי שח"ע של הרב לא היה כ' בדברי המחבר, „או בשפ"ר" שגם ברמב"ם ומו"ר לא כ' בשטר ולכן כ' זאת הרמ"א בהגה. והגמ"ר כ' שם מגמ' הג"ל. ולפי מש"ל הרי הרמב"ם והטור סוברים, שאם קידשה בשטר לא מקרי מאמר.

(ו) ר"ל, אף שממש' בקידושי אחי, אינו' בלום, מ"מ מקודשת מחמת הפרוטה כמש"ן: דהוי כמלוה ופרוטה דדעתה אפרוטה,

1 הרו"ה — בספר המאור בפסחים בפרק מי שהי' טמא צג א ובירוש' ספר הצבא — פירש קושיית הגמ' בסוגיין: בשטר כיצד כו' באופן אחר. וז"ל בספר הצבא שם: וכאלה רבים וכיצד בזה יש תמיהות מוקדמות בראשי הדברים על שם סופו, בפרק ר"ג כיצד בשטר כדנניא כתב לה על הגייר או על החרס וכו', ועיקר התמיהא משום סיפא דברייתא נקט לה כאילו אמר פתח במאמר וסיים בכתובות יבמין, ומתקן הכי קאמר שטר כתובות יבמין כיצד אנא מלניא וכו' עכ"ל. וגם לפי פירושו ר"ג בקושיית הגמ', מ' — כמ"ש רבנו לפי פירוש הרמב"ם והטור — דלפי המסקנא אין מאמר בשטר, מדלא הזכירה הברייתא מאמר דשטר.

ועיין בחזון יחזקאל לגר"י אברמסקי שליט"א על התוספתא ביבמות פ"ב ה"ב שכתב: הא דתני הכא דין שטר של כתובת יבמין אצל קידושי מאמר? לאשמועינן שאפילו אם עשה בה מאמר תחלה ואח"כ בא עליה ויבמה כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ולא נימא שדוקא אם כנסה מדין מצות יבום או כתובתה על נכסי בעלה הראשון ולא על שני, מטעם דאמרין

בגמרא משום שאשה זו הקנו לו מן השמים והוא לא שעבר עצמו בכלום, אבל אם עשה בה מאמר תחלה שהוא מדעת שניהם ככל קידושי דעלמא, הויא שכתובתה עליו? קמ"ל כיון שאינה נעשית נשואה אלא מדין מצות יבום שהקנו לו מן השמים — כתובתה על נכסי בעלה הראשון (עיין בשו"ע אה"ע סימן קס"ו ס"ד ובב"ש שם) עכ"ל. ודפח"ח.

2 כעין קושיא זו הקשה כאן בציון הכוכב שבבאה"ג, וז"ל: לא הבנתי מה בא להוסיף ואם מ"מ מוצא הדין הלא הוא שם בברייתא, עכ"ל. מ' מדבריו שחשב שהציון, „מ"מ" — המובא בדפוסי השו"ע אחרי דברי ההגה — הוא מהרמ"א. וכבר הזכרתי בפתח דבר" לכו"ר א' שכיווץ הציונים אינם מהרמ"א. וראה מ"ש — בדבר ה"ציונים" — הראשליץ הגר"י גסים שליט"א בקובץ „רבי יוסף קארו" (ירושלים תשכ"ט).

3 בר"מ סק"ב הביא דין זה בשם הגמ"ר. וזה שם ביבמות פרק מצות חליצה סימן קי"ט. ושם ליתא לרא"י שהביא רבנו. ועיין במורש"א ביבמות נח א בתורה דכותה ובישרש יעקב שם נח א ברש"י ד"ה דהבירה.

באר הגולה

לה כתובה : ואין נכסי היבם משועבדי' לה שכתובתה על נכסי בעלה הראשון (י) ואם אין לראשון נכסים כתובתה על נכסי היבם. ה נולד לו בן ממנה נ א"צ לקרותו על שם אחיו המת. ו ל כתובת יבמים צריכה שרטוט מפני הפסוקי' שכותבין בה (ועיין גטור סי' זה טופס הכתובה). ז מהבא על

מ משנה שם דף ק"ו ע"ג. נ משנה שם דף ק"ו ע"ג.

ביאורי הגר"א

הגמור' ע"ש אלז כ' שם דליתא. ג"כ נ"ע דלז מ' כן בתוס' דקידושין י"ב נ' ד"ה ומסוס כו' וקסא כו' וצינונות נ"ח דכותה נגי שומרת יבם כו' ואם איתא הא מוקי

ברכת אליהו

ביאה צריכים בפני עדים, כמש"ל סימן ל"ג ס"א, ועמש"ש סק"א. — ד"מ בשם הגמרי' ע"ש. אבל מ' שם דליתא. ג"כ צ"ע, דלא מ' בו, בתוס' דקידושין יב ב ד"ה משום כו'. דאיתא שם בגמ', דרב מנגיד על דמקדש בביאה, משום פריצותא. וכתבו שם בתוס': מפרש ר"ת דהיינו פריצותא לפי שצריך או עדי ביאה או עדי יחוד דדבר מכושר שמעמיד עדים על כך וקשה דביבמות פרק ר"ג (נב א) מייתי לה מצות יבמה מקדש והדר בעיל לא קדיש לוקה מכת מרדות מדרבנן כרב והתם לאו משום עדים תליא מילתא דהא יבמה מדאורייתא אינה נקנית אלא בביאה כו' עכ"ל.

יביבמות נח א : דכוותה גפי שומרת יבם שבא עליה יבם

4 נראה דצ"ל : "הגהות", כי כ"ה בד"מ סק"ג בשם הגהות, והיינו הגהות אלפסי, וזה בשלש' הגבורים ביבמות פרק בית שמאי ק"ב א ד"ה ה' היבם בשם רי"ז. ומ"ש רבנו להלן : "אבל כ' שם דליתא", בפנינו שם ושם, לא כ' דליתא.

ולהלן הביא רבנו ראה מדברי התוס' בקידושין יב ב ד"ה משום כו' ש"צ עדים. והבאנו לעיל לשון התוס', והדבר צ"ב כי עפ"י דברי כמה ראשונים ואחרונים יש משם הוכחה להיפך — שצריך עדים. וז"ל הריטב"א שם ד"ה דרב מנגיד מאן מקדש בביאה : פירוש משום חוצפה שבעל בפני עדים ולא מיתור כלל כו' ותו דהא אמרינן ביבמות כו' והתם בין בתחלה בין בסוף לא סגיא דליכא עידי ביאה שהרי ביאה גומרת בה ולא כסף ושטר כו' עכ"ל. וגם בתוס' הרא"ש שם כתב כע"ז, וז"ל : וקשה דביבמות מייתי לה גבי מצות יבום כו' והתם לא מצוי לפרושי משום עידי יחוד דאפילו אי קדיש תחלה אכתי צריך עידי יחוד דיבמה אינה נקנית מדאורייתא אלא בביאה כו' עכ"ל. וכ"כ בתוס' הרא"ש ביבמות נח א, ורואים אנו שקושיות הראשונים על ר"ת מסוביא דביבמות היא, שהרי ביבמה מן התורה לא קני אלא בביאה, ולכן איא לימר שהפריצותא ביבם בל, מאמר היא משום עדים, שהרי גם אם עשה מאמר קודם, צריך עדים על הביאה. ובשער המלך (יבום וצלה ס"ב ה"ד, כ' שכתנת קושית התוס' כדברי הריטב"א הנ"ל, ועפ"יו הוכיח מדברי התוס' שצריך עדים בביאת יבמה. וסיים שם : וליכא לפרושי דכותנתם להקטאת לפריה דטעמא משום עדים א"כ גבי יבמה דא"צ עדים אמאי לוקה דהא ודאי ליתא דא"כ לא ה' להם לומר כהאי ליטנא דהא יבמה מדאורייתא אינה נקנית אלא בביאה דוה אינו מעלה ומוריד ולא ה"ל להקטאת אלא מטעמא דכיון דאפילו שוגגין קונה ה"ז בלא עדים אלא מבואר כותנתם כמש"ש וכו' עכ"ל. וגם ב"מ כאן הוכיח מהתוס' הנ"ל שביאת יבמה צריך עדים.

ג"כ הביא דברי הריטב"א הנ"ל. ותמה על המלך ה' יבום פ"ב ה"ד — שנסתפק בזה אם בביאת יבמה צריך עדים, ורוצה לדמות לביאת שוגג או מזיד, וע"ע מש"ש בזה. וגם בישועות יעקב כאן בפירוש הארוך סק"א הוכיח מהתוס' הנ"ל, דאף אחר המאמר צריך עדים בביאת יבמה וע"א מ"ש בזה שם ושם בסק"ב. וגם בהגהות פ"ב מלא הרוצים ובהגהות מהג"מ שמחה מדעושי שבסוף מסכת קדושין בש"ס ויילנא. פירשו את קושית

התוס' הנ"ל, כדברי הריטב"א הנ"ל. ובי"חלופי גרסאות ע"פ ש"ס שבסוף מסכת יבמות בש"ס ויילנא ברך נב א — אחרי הביאה את דברי תוס' הרא"ש הנ"ל — גשאר בצע"ג על דברי רבנו כאן — שהוכיח מדברי התוס' הנ"ל ש"צ עדים. וגם בחור"א סי' ק"ל סק"ו כתב על דברי רבנו : "והיאם דדברי התוס' מוכרחין כפי השער המלך דצריך עדים".

ולחומר הקושיא, נראה שרבנו מפרש, שקושית התוס' היא, שא"א לומר גבי יבמה שהפריצותא היא מפני שצריך עדי ביאה או עדי יחוד, שהרי ביבמה א"צ עדים, וז"ש התוס' : "והתם לאו משום עדים תליא מילתא", והיינו ש"צ עדים. וצריך לפ"ו לדחוק ולומר שמש"ש התוס' : "דהא יבמה מדאורייתא אינה נקנית אלא בביאה", כותנתם לומר שאינה נקנית אלא בבאה לבד, בלי שיהי' צורך לקדושין ושהיו עדים לזה. וזה כעין מ"ש ב"ש פרק י"ג סימן כ"ה : דיבום איז לקדושין לא מצוה בעלמא הוא קרמאי עליה ומן התורה היבמה א"צ לקדושין כלל ומש"ה לא בעי עדים כלל.

ובנוגע לרא"י שהביא רבנו להלן ביבמות נח א, עיין כאן בב"מ ובנוב"ת ס"ס קמ"ה ובתשוב' רעק"א סי' צ"ד ובקרבן אורה ביבמות שם וכאן בפ"י ס"ק ו'. והוא גם שם סק"ו ובב"ש סק"ב ובדך המלך ר"ת, דובעריש בהו רפפורט (לעמברג תרנ"ב) ח"א על הרמב"ם רפ"ב מה' יבום ובדי דוד לגר"ד פרידמאן מקארלין ריש פ"א מה' אישות ובגהור שרגא ויילנא תרל"ב ביבמות נח א.

ובסוף ס"ק ג' כ' רבנו : ועתו"ש שם (ביבמות) נב א ד"ה המקדש כו'. וז"ל התוס' שם : אר"ת דאפילו ביבמה דצריך ביאה (מלקים) דפריצותא הוא שעושה תחלת קנינו בביאה. עכ"ל. ובמהרש"א שם כתב : והכא נתחלף להם אר"ת במקום אר"י. ונראה שכתנת רבנו — בציינו לדברי התוס' — שגם כאן לא רצו התוס' לפרש שהפריצותא היא משום עדים, מפני שביבמה לא בעינן עדים. ועיין מש"ש על דברי התוס' בהכנת שלמה ובבית פנחס לוקנו של בעל הפלאה (פיעטרקוב תרס"ט). זמ"ש המהרש"א : "והכא נתחלף להם אר"ת במקום אר"י, עיין בריטב"א בקדושין יב ב הנ"ל שגיכ הביא בשם אר"ת מה שבי' שם התוס' בשם ר"י וכן בשם ר"ת. ובקרבן אורה ביבמות שם כ' שמדברי התוס' בקידושין הנ"ל משמע דביאת יבמה נמי צריך עדים, וזה לא כדברי רבנו וכמש"ל.

באר הגולה

יבמתו בין בשוגג בין לשם זנות בין (יא) שאנסוהו עכו"ם והדביקוהו ביבמתו בעל כרחו נ ע"י קושי ס בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס (יב) בין שהיא ערה או ישנה קנה (יג) אפי' בהערה. ח ע בד"א כשנתכוון לשו' ביאה בעלמ' פ ואפי' לא נתכוון אלא לביאת בהמה אבל אם לא נתכוון לשם ביאה כלל כגון ז שהוא ישר ק או שיכור שאינו מכיר כלום ר או שנתכוון להטיח בכותל והטיח ביבמתו או ש שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה ה וכן אם הדביקוהו ביבמתו בלא קישוי אלא באבר מת לא קנה. ט א בד"א שביאת שוגג קנה ביבמתו שנפלה לו מן הנשואין אבל אם נפלה לו מהאירוסין (יד) ב י"א שלא

ג לזקוקתה דמזל
ס ריש דף נ"ז.
ס סס נמשכה.
ע סס נמשכה.
ס נמשכה דמזל סס.
פ נמשכה דמזל יסודס.
ק הרמז"ס ספ"ג סס
וכ"כ הטור וכתב
ה"ה שסודס רנינו
דין שיכור לנפל מן
הגג ונתקע ויש והוא
סס וימירל דמזל סס.
א סס דף כ"ו ע"ל כרז וכלסנל נתרל הרי"ף והרמ"ש סס.
ב סס נמשכה דלל לזקולת נתרומה
וכתבו התוספות והרמ"ש סס דה"ה דלל קנה ליורסה וכו' וכתב סה"י לדעת הרמז"ס נשאר דברים קנה מן האירוסין.

ביאורי הגר"א

ל"ט ח' כ"ז ח' פ"ה ח' כתובות כ"ג ז' פ"ג ז':
(יא) שאנסוהו עכו"ם כו'. כמ"ש בגמ' סס: (יב) בין
שהיא כו'. גמ' סס: (יג) אפי' כו'. מתני'
סס: (יד) י"א כו'. תוס' סס ד"ה מן כו'

וכמ"ש בגמ' לדברים האמורים נפרשה דוקא והרמז"ס
לא הזכיר זה דמ"ל דוקא לתרומה. נ"י וז"ל י"ל ולינו
נוכרה כי אין דרכו לכתוב רק המפורש בגמ':

ברכת אליהו

אוכלת דהא רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד, ושמואל אמר
כי רבי רחמנא לאוקמיה במקום בעל, לאומי מבעל לא
כו' ואיכא דאמרי מן האירוסין ד"ה לא אכלה בחיי בעל,
כי פליגי מן הנשואין רב אמר אוכלת דהא הוה אכלה
מעיקרא, ושמואל אמר אינה אוכלת כי רבי רחמנא ביאת
שוגג כמזיד לדברים האמורים בפרשה אבל לכל מילי לא.
ופסקו הרי"ף והרא"ש שם פ"ז ס"ה כרב אליבא דלישנא
בתרא. ואהא דאמר' בגמ' מן הנשואין כו"ע ל"פ דאכלה,
כתבו תוס' שם ד"ה מן כו': והו"ה דהוה מצי למינקט
לענין ליורשה ולהטמא לה ולהפר נדריה כו'. ולדברי התוס',
באירוסין דלא אכלה, הו"ה דלא קנה ליורשה ולהטמא לה
ולהפר נדריה, וכמ"ש בגמ' שם: "לדברים האמורים בפרשה"

להוציא. וכן איתא שם פה א ובכתובות נג ב ופב ב.
[וע"ל סימן קס"ח ס"ק י', י"א, י"ג].

(יא) כמ"ש בגמ' שם פ.

(יב) גמ' שם. [ביבמות נד א: בין ערה היא בין ישנה היא].

(יג) מתני' ביבמות נג ב: הבא על יבמתו כו' אחד המערה
ואחד הגומר קנה.

(יד) ביבמות נו א — על ציון דברי המשנה אחד המערה ואחד
הגומר קנה — איתא: מאי קנה, רב אמר קנה לכל, ושמואל
אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה לירש בנכסי
אחיו ולפוטרה מן היבום, מן הנשואין לד"ה אכלה דהא
הוה קאכלה מעיקרא, כי פליגי מן האירוסין, רב אמר

ודבריו לא נ"ל, שאם ר"ת סובר, לגבי יבמה — "דמנגיד רב
משום פריצותא הוא שעושה תחלת קנינו בביאה",
למה בקידושין פיר'ת — טעם אחר — דמנגיד רב משום
פריצותא משום ש צ ר י צ ד י מ, "חילוק ליה ש, עצם תחלת
קנינו בביאה", ואפילו אילו לא ה' צריך עדים, הוי פריצותא
משום "תחלת קנינו בביאה כמו ביבמה". אע"כ שכונת
רבנו — בציינו דברי התוס' הנ"ל — כמש"ל.
5 ביבמות נג ב מקש': אנוס דמתני' ה"ז אלימא כשאנסוהו
נכרים ובא עליה והאמר רבא אין אונוס לערוה לפי שאין
קישוי אלא לדעת. ושם נד א מסקינן: כגון שנתכוון לאשתו
(ותקשה לה — רש"י) ותקפוחו נכרים ודבוקם וכו' ובא
עליה, התוס' שם נג ב דהא שאנסוהו כ': דיש לדקדק מכאן
דאין יבמה קנית אלא בבא עליה בקישוי מדלא מוקמי
שהדביקוהו בלא קישוי כו' עכ"ל. ובבאה"ג סק"נ ציון — על
מ"ש המחבר: "ע"י קישוי" — : אוקימתא דגמ' שם ריש ד"ד.
ורבנו הקדים לציון לגמ' הנ"ל על מ"ש המחבר, "שאנסוהו
עכו"ם", שכ"ה בגמ' שם וכו"ל. אולם לשון המחבר אינו
ממש כלשון הגמ', לכן כ' רבנו: "כמ"ש בגמ' שם" ולא
כתב (כמ"ש בסקי"ב) "גמ' שם". ועט"ו סקי"א.

וראה מ"ש רבנו לעיל סימן כ"ו ס"ק י"ד, ט"ו ומש"ש בהערה
ד. ושם כת' בשם המאירי דיבם ביבמתו לא גרע משדוכין,
ובקרן אורה ביבמות נב א וז"ה נהרדעי כ', שגם ביבמה
צריך לשדך, וזה לא כדברי המאירי הנ"ל.
והלום ראיתי בשדי חמד מערכת יבום סימן ג' (בהוצ' ב"ב
תשכ"ד כרך ח' עמוד 481), שהביא שהרב מוהר"ם מיוחס
בשול"ח בירך משה למוהר"ם גלנטי סימן כ"א כתב, שגם דעת
התוס' והריטב"א הנ"ל, שאם קידש מתחילה בפני עדים, אין
הייחוד צריך להיות בפני עדים. ואין ספר בירך משה תחי',
ודבריו צ"ע, שהרי בריטב"א מפורש, שגם אם קידש מתחילה,
צריכה הביאה להיות בפני עדים. וע"ע מ"ש בשדי חמד.
ובאמירה נעימה תנינא חלק ראשון (ת"א תשט"ו) אות י'
מאמר יבום בלי עדים מאמר קע"ג כתב — על מ"ש רבנו
בסוף ס"ק זה: "ועתו"ס שם נב א ד"ה המקדש כו' — :
"כוונתו דס"ל לר"ת לחלק בין ייבום לקידושין דבקדושין
דבעי עדים כתב ר"ת בקידושין (יב ב) הטעם דמקדש בביאה
מנגיד רב משום פריצותא משום שצריך עדים ומכוער הוא
וביבמות (שם) לענין יבמה דלא בעי עדים כתב הטעם דמנגיד
רב משום פריצותא הוא שעושה תחלת קנינו בביאה ולא
משום מכוער דהא לא בעי עדים לא עדי ביאה ולא עדי יחוד".

באר הגולה

ג ז"י חז"ל ה"ה ה"ה
דמשמע נירושלמי
דפליגי בהערה.

א משנה נה דף מ"ה
ע"ה.

ב דרייתא סס.

ג משנה יבמות דף
ז"ו ע"ב.

ד משנה סס.

קנה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה (סו) ג ויש מי שאומר דה"ה לחערהא (סו) (י"ל שהנל על יבמות דרי' לנר' אשר קדשנו נצותיו וזונו על צילת יבמה) (טור נסס העיטו').

קסז דין יבם קטן וחליצתו וכן קטנה וכו' סעיפים

א א קטן פחות מבן ט' אין ביאתו כלום ומבן ט' שנים ויום אחד ואילך ביאתו קונה ביבמתו ב כמאמר בגדול ג ובאש' דעלמא אינה קונה כלל לפיכך נשא אשה ומת פטורה מחליצה ומתייבום. ב (א) ד בן ט' שנים ויום א' ישבא על יבמתו אינו יכול לפוטרה בגט עד שיגדיל ויבא עליה אח"כ ואם לא בא עליה אח"כ ובא להוציאה צריכה גט וחליצה (ב) ואם בא עליה כשהוא קטן ומת קודם שהגדיל

ביאורי הגר"א

נשהרה נה אלל חס גמר את הניאה כל עמל מודין שקנה כל הדברים: (טז) י"א כו'. תוספתא פ' נתרל דנרכות העושה כל הנאות לריך לנרד:

קסז (א) בן ט' כו' ואם לא כו'. מתני' וגמ' נגדה סס: (ב) ואם בא כו' או כו' ואם כו'. מתני' יבמות ז"ו ב' כו' וזו כו' וזו כו' כו' וכשמואל ור"י נגמ'

ברכת אליהו

הנ"ל — דמשום מלת "קנה" מציין גמ' המחלוקת על אחד המערה ואחד הגומר קנה, אלא אכולה מתני' קאי. וז"ל הירושלמי שם פ"ו ה"א: שמואל אמר לא קנה אלא בדברים האמורים בפרשה לירש נכפי המת כו' ר' יוחנן אמר קנה כל הדברים א"ר יצחק בר אלעזר מה פליגין בשהערה בה אבל אם גמר את הביאה כל עמא מודין שקנה כל הדברים⁶. (טז) כמו שמבכרים על כל מצוה כדאיתא בתוספתא פרק בתרא דברכות ה"ד: הערשה כל המצות צריך לכרד⁷.

(א) מתני' פנדה מה א: בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה ואין נותן גט עד שיגדיל. ובגמ' שם פריך: ולכשיגדיל בגט סגי לה (בתמיה אם בא לגרשה — רש"י), והתניא עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו אף ביאת בן ט' צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו. ותרצינן: אמר רב ה"ק לכשיגדיל יבעול ויתן גט (ואם בא לגרשה אינה צריכה חליצה — רש"י)¹.

(ב) מתני' יבמות זו פ: בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת כו' בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומשהגדיל נשא אשה אחרת ומת אם לא

(טו) ויש כו'. תוס' סס ד"ה לדברים אלל נשהרה כו' וזירושלמי כו' ולע"ג דנגמ' אמרו כי רבי רחמנא שונג כו' רישא דמתני' נקט וה"ה להערה ולכן מציין נה' להערה ול"ל לדחוקי משום ונלת קנה מציין אלל אכולה מתני' קאי וז"ל הירושלמי שם שמואל אמר לא קנה אלא נדברים האמורים בפרשה לירש נכסי המת כו' ר' יוחנן אמר קנה כל הדברים א"ר יצחק בר אלעזר מה פליגין

דוקא. והרמב"ם בה' יבום לא הזכיר זה, דפ"ל דוקא לענין תרומה הוא דאיפליגין, אבל לשאר דברים, אפילו מן האירוסין קנה. — ב"י, וז"ש כאן המחבר: י"א שלא קנה כו', וכתב דין זה בשם "י"א", מפני שהרמב"ם חולק על זה. ואינו מוכרח, פי י"ל, שגם הרמב"ם סובר, שלא קנה ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה, והא דלא הזכיר הרמב"ם זה בה' יבום, מפני שאין דרכו לכתוב רק המפורש בגמ'. [ועב"ש סק"י].

(טו) ביבמות גו א בתורה לרברים כתבו — על המחלוקת של רב ושמואל הנ"ל בסק"ד —: אבל בהערה דקני' גמי בעלמא וביאה הוא לכל דבר ל"פ בה ומה שקבע מחלוקתן כאן אמתני' דאחד הגומר ואחד המערה לאו משום דעלה פליגי אלא משום דמסיים בה קנה דקאי גמי אביאת שונג כן נראה לר"י וזירושלמי איכא פלוגתיהו ואיכא דמוקי פלוגתיהו בהערה, עכ"ל. וה"ש מי שאומר דה"ה להערה — שכתב המחבר — הוא עפ"י הדעה שבירושלמי, דפליגי גמי בהערה. ואע"ג דבגמ' אמרו: כי רבי רחמנא שונג כו', אין להוכיח מזה, דפליגי רק בשונג, דרישא דמתני' נקט, והו"ה להערה. ולכן מציין גמ' — המחלוקת של רב ושמואל — אהערה, להורות שהמחלוקת היא גם אהערה. וא"צ לדחוקי — כמש"ש התוס'

6 בפ"מ ובקרבן העדה שם מפרש שמש"ש בירושלמי: אבל אם גמר את הביאה כו', ר"ל שגם בשונג אם גמר הביאה קונה לכל. אולם מדברי הב"י והמחבר מ' שמפרש — עפ"י התוס' הנ"ל והרא"ש שם פ"ו ה"ה — דלמדי זה המחלוקת היא בין אם ה"י בשונג ובין אם ה"י בהערה. ולפי"ז צ"ל שמש"ש בירושלמי: אבל אם גמר את הביאה כו', היינו שגמר הביאה בכונה ולא בשונג. והקשה ע"ז שם במראה הפנים: וכי צריך רא"י שהגומר ביאתו ביבמתו לדעת שקנה כל הדברים. ועמש"ש בזה. וז"ל כמש"ש בשירי קרבן: וז"ל סד"א אף בגמר ב"א אינה כאשתו אלא לדברים האמורים בפרשה א"נ אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לביתו כמו באשה א"נ סד"א בעינן עד שיוציא וזר נכתב להקם לאחיו שם כו' עכ"ל. ויש להעיר, כי לפי פירושו בקרבן העדה הנ"ל, לא ה"י זקוק לתירוצים אלה. ועיין בב"י ובערוך

השלחן סכ"ג.

7 בשו"ת הרמב"ם (הוצ. פריימן — מקיצי נרדמים ירושלים תרצ"ד) סימן י"א הביא נוסח התוספתא: כל המצות מברך עליהן שהגיענו. אולם בהוצ. צוקרמנדל הנוסח כפי שהביא רבנו. ועיין בענין הברכה על יבום כאן בסור וב"ח ובעל ההגהות וט"ז סק"ו וב"ש סק"א. ושו"ת הרשב"א ח"א סי' י"ח ושו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' קס"ט ותמים דעים סי' קע"ט, ואבודרהם שער ג', ושו"ת שם אריה או"ח סי' א', ושו"ת משנת ר' אליעזר ברכה או"ח סי' א'. וראה גם בביאורי הגר"א או"ח סימן ח' סק"ב.

1 ביש"ש ביבמות פ"י סל"ד כתב: ואין פירושו שאם בא להוציאה שיבעול ויתן גט חלילה שיתירו לו לבעול בשנתן

באר הגולה

ה כשחולל וכן אמר
רבי יוחנן ע"ס.

ו משנה ע"ס דף ק"ד
ע"כ ונצטרפה ע"ס
ק"ה ע"כ לכ"ע איש
כתוב נפרס.

ז ונוסח צ"ל עליל
נסימן ק"ה סעיף
ד.

ח משנה נדה דף מ"ד
ע"כ.

ט חסוקת הגמלה
יבמות דף ק"ה ע"כ
כ נפירוש רש"י ע"ס.

או מת אחר שהגדיל אבל לא בא עליה משהגדיל חולצת ולא מתייבמת ואם
משהגדיל נשא אשה אחר' ולא בא על היבמה משהגדיל ה' שתייהן חולצו' ולא
מתייבמות. ג ו קמן אינו חולץ עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' (ג) ויבדקוהו
(ד) אז וימצאוהו שהביא ב' שערות : אבל אם היו לו ב' שערות קודם שהגדיל
אינו נחשב גדול על ידם אא"כ יביא ב' שערות אחרות אחר שהגדיל ומ"מ
אם מוצאים לו ב' שערות אחר שהגדיל לא חיישינן שמא אלו היו בו מקודם.
ד ה קטנה מבת ג' שנים ויום א' ומעלה ביאתה ביאה לכל דבר ואם בא עליה
יבם קנאה אבל ה' אינה חולצ' עד שתהא בת י"ב שנה ויום א' (ה) ובדקה אח"כ
ומצאוה שהביא ב' שערות. ה י יבם קמן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה
עם זה (ו) כ ואם בא לגרשה קודם שיגדיל אינו יכול (ז) דגט קמן אינו גט.
ו (ח) ל יבמה שנתייבמ' ואמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי (ט) אע"פ שהוא אומר
וכתב ה"ה ע"ס נפ"כ פירוש דלפי' נדענך לין חליצה קטנה כלום.
ל לשון הרמב"ם נפ"כ ונחמיה ע"ס.

ביאורי הגר"א

ע"ס : (ג) ויבדקוהו. כוונת' נדה מ"ו ח' מ"ח ז'
לחליצה לא סומכין לחזקה דנזל : (ד) אז.
כמש"י אצל כו' וכי' נת' נס' קנייה : (ה) ובדקו'

ברכת אליהו

(ה) כנ"ל סי"ג. [וכמש"ש בסק"ג — דבחליצה לא סמכין
אחזקה דרבא, וכמש"ש בסק"ד — דבעינן הבאת ב' שערות
אחר הגעת שנת הגדלות].

(ו) תנן ביבמות ק"א ב' : יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו
זה עם זה. וכתב רש"י שם בד"ה יגדלו, וז"ל : ואם בא לגרשה
אינו יכול עד שיגדיל דגט קטן אינו גט. ור"ש : יגדלו כו' ².

(ז) כנ"ל סי"ב בסק"א שאינו נותן גט עד שיגדיל. וכפ"כ
קני' א : בודקין לקדושין לגרושין כו' וכיון דבדקנא לקדושין,
לגרושין ל"ל (בדיקה בשעת גירושין — רשב"ם), לא נצרכה
אלא ליבום דתנן בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה
ואינו נותן גט עד שיגדיל (דמבן תשע קנאה בביאה וא"י
לגרש עד שיביא שתי שערות — רשב"ם) ³.

(ח) תנן ביבמות ק"א ב' : היבמה שאמרה בתוך ל' יום לא
נבעלתי כופין אותו שיתלוץ לה. ובגמ' שם ק"ב א פריך :
עד שכופין אותו לחלוץ ניכפנו ליבם. וחז"ל רב : בשגיטה
יוצא מתחת ידה. ומקש' ע"ז מבריייתא שיש בה ד' בבות :

ידע את הראשונה משהגדיל הראשונה חולצת ולא מתייבמת
והשניה או חולצת או מתייבמת. וכשחולל ור' יוחנן בגמ'
שם. [דבגמ' פריך — אהא דתנן : והשנייה או חולצת או
מתייבמת — : ויעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול ותדחה צרה
מיכוס. ותרצ' : אמר רב לא עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול,
ושמאל אמר עשו ועשו, וכן א"ר יוחנן עשו ועשו, ופרכינן :
ויעשו (ואמאי מייבמה שניה — רש"י). ומסקינן : תנאי היא
הך תנא דארבעה אחין גזר משום צרה כו'. וכתב הרא"ש שם
פ"י סי' : ונראה דהלכה כר' יוחנן וכתנא דפרק ארבעה אחין
דהא רבא מפרש אליבא כו'. ועי' ש"ש שם פ"י סל"ה].

(ג) כמש"ש נדה מ"ו א ורמח ב' לחליצה לא סמכין אחזקה
דרבא — שאם הגיע לכלל שנים חזקה שהביא סימנין.

(ד) כמש"י : אבל אם היו לו ב' שערות קודם שהגדיל אינו
נחשב גדול אא"כ יביא ב' שערות אחרות קודם שהגדיל. ופי'
נתבאר בס' קנייה סי"ד. [ועמש"ש].

"יגדלו" לשון רבים, הכוונה היא רק עליו — שא"י לגרש
כשהוא קטן. אבל היא יכולה להתגרש גם כשהיא קטנה —
כשיועצת לשבור גיטה, כמש"ל סימן קמ"א סי"ו. ועי' מאירי
ביבמות ק"א ב'.

3 בסק"א לא ציין רבנו לב"ב קנו א. וציין שם רק למתני'
וגמ' נדה מה א. וצ"ב מה כוונת רבנו כאן — בצינו להא
דב"ב הנ"ל. אמנם מב"ב שם אנו למדין דלא סגי ב"ג שנה
ויום א', אלא שצריך גם לבדוק אם יש לו ב' שערות. אבל
כאן בס"ד לא כ' המחבר שצריך לבדוק, וזה כ' המחבר בס"ג.
ונראה שבמשנה בנהה שם, לא מוזכר השעם להא. "אינו נותן
גט עד שיגדיל". ובב"ב שם מ' השעם משום דגט קטן אינו גט,
כמו יתר הדברים המפורטים שם בגמ' שא"י לעשות כשהוא
קטן. ושם מפורש בגמ', שזה האופן היחיד שעי' אנו נזקקים
לשעם דגט קטן אינו גט. ועי' בתו"ה וכן מאחר. ועי' בסימן
קמ"א סקמ"ט ושם בברכת אליהו ובפוסקים שצוינו שם
בהערה 17.

עיניו לגרשה שכבר הסכימו על המקרא אל תחרש על רעה
רעה והוא יושב לבטח אתך אלא ה"ק כשיגדיל יבעול ותהי'
אשתו גמורה ואם יבא אח"כ לגרשה אי' חליצה וכן נזהר
רש"י בפירוש לשם בפרק יוצא דופן עכ"ל. ועי' סימן
קס"א סק"א ובי"מ סימן קס"ט סל"ד ועי' ריטב"א ז"ל יבמות
לו ב' וב"ש סימן קס"א סק"א ושו"ת קרית חנה סט"ו ופד"ר
כרך ז' עמ' 101, 102.

2 נראה שרבנו מפרש — לפי פירוש רש"י — שז"ש במשנה
"יגדלו ועי'". היינו שלפני שיגדיל אינו יכול לגרשה, דגט קטן
אינו גט. ויבא לאפוקי ממש' בפרישה סק"ה, שבא להשמיעו
דלא חיישינן שמא סריס הוא או שמא איילנית היא, משום
דאף אם אמת הדבר שהוא כן, קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין
להפרישו. ועי' וישועות יעקב בפירוש הארוך סק"ג מה
שהשיגו עי'. ועי' מש"ש הבי"ח כוה. ועי' ציין רבנו שרשי'
מפרש "יגדלו" — כנ"ל — שבקטנתו אי' לגרש. ועוד
אפ"ל שרבנו בא להדגיש — עי' פירוש — שאע"כ שכי' במשנה

ביאורי הגר"א

ורמזים שפי' שניהם מודים דלא כרש"י כנ"ל וז"ש צ"ע וזרתה כו' אפי' הוא והיא כו' נזכר ד' שיטות לרמזים ותוס' נלשון צ' כל ד' צני צין תוך ל' או אחר ל' וללשון ראשון דוקא אחר ל' אצל תוך ל' הכל להיפך כנ"ל ושיטת רש"י דתרי צני אחר ל' ושניהם מודים לעולם א"צ אלא חליצה וזרתה לעולם מותרת ושיטת ראש' כחוס' נלשון ראשון אלא שז' דאף בתוך שלשים הנה מותרת אם הוא אומר בעלתי וכו' ואינה אסורה אלא כשהוא אומר לא בעלתי אפי' שהיא אומרת נבעלתי וכו' שם אצל לאחר ל' אפילו שניהם מודים נרתה מותרת וכנ"ל וזרתה לד"ה אפילו שניהם מודים וכ"כ תוס' שם ולפ"ז לא יתכן הא דאמר צמחד כו' וכופין היינו כי אחר בעלתי וחזר ואמר כו' דהא וז' צסיפא כו' ומהו י"ל דלוי' כו' :

נד"ה היא ועוד יש לפרש כו' דתרי צני בתרייתא היא אומרת נבעלתי הוא אומר בעלתי וכן מש"ש הנהו שניהם כו' ושם צעל מיני' כו' כללו צין בתוך ל' צין לאחר ל' ותוס' נלשון ראשון שם פי' דהכל לאחר ל' אצל תוך ל' שהיא אומרת נבעלתי כו' צריכה גט וחליצה ובהוא אומר בעלתי כו' א"צ אלא חליצה וכ"ש בשניה' מודים וכן צרה אסור' בתוך ל' ופ' תוס' כשני הלשונות לקומתא ורש"י פי' תרי צני הנ"ל כפי' תוס' נלשון ראשון ושניהם מודים פי' דוקא שאמר תחלה בעלתי והוא צנא אחרונה הנ"ל וזרתה פי' אף בתוך ל' וזרתה וז' מדברי רש"י אפילו שניהם מודים שלא נבעלה ול"ק מתחלה בעלתי שז' דאין שנסתרה כו' והותרה מיד וכ"כ הראש' שנתחלה שם אלא שח"כ העלה דברי רש"י לדרך אה' וכ"ש לדברי תוס' :

ברכת אליהו

ורש"י פי' תרי בני הנ"ל — ג' וד' — כפי' תוס' בלשון ראשון — דאחרי ל' יום קאי, ו"שניהם מודים", פי' דוקא שאמר תחלה בעלתי, והוא בבא אחרונה הנ"ל — דהיינו, שלפני שהודה — הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי וצריכה גט וחליצה, ובצרתה פי' שהיא מותרת אף בתוך ל'. ובצרתה, מ' מדברי רש"י, אפילו שניהם מודים שלא נבעלה — ול"ק מתחלה בעלתי — אפי' צרתה מותרת. שז' דבאן שנסתרה כו' והותרה מיד. וכ"כ הראש' שנתחלה שם פי"ג ס"י בשיטת רש"י, אלא שאח"כ העלה דברי רש"י לדרך אה' — שרק אם היבם אומר בעלתי מותרת הצרה, אבל אם בתוך ל' יום ואמר לא בעלתי הצרה אסורה. וכ"ש לדברי תוס' בלשון ב' ורמב"ם הנ"ל, שפי', "שניהם מודים" דלא כרש"י כנ"ל. שהם מפרשים — בשניהם מודים — שאפילו בתוך ל', ואפילו לא אמר בתחלה בעלתי, צריכה גם גט, דחיישינן שבעל, וכ"ש — שלדבריהם — שהצרה מותרת, אף בשניהם מודים שלא נבעלה. וז"ש בשו"ע : וצרתה לעולם מותרת אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל, ואפילו בתוך ל' יום. [ועמש"ש ס"ק ט"ו, ט"ז].

נמצא ד' שיטות : א) לרמב"ם ותוס' בלשון ב', כל ד' כבי דהיינו תרי בני בתרייתא דברייא, "שניהם מודים" ו, "צרתה מהו" — בין תוך ל' או אחר ל'. ב) וללשון ראשון של תוס', דוקא אחר ל', אבל תוך ל', הכל להיפך, כנ"ל. כלומר : בהיא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי — דלאחר ל' יוציא בגט — בתוך ל' צריכה גט וחליצה. ובהוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי — דלאחר ל' צריך גט וחליצה — דלאחר ל' צריך גט וחליצה. בניהם מודים — דלאחר ל' צריך גט וחליצה — ל' א"צ אלא חליצה, וצרתה — דלאחר ל' מותרת — בתוך ל' אסורה. ג) ושיטת רש"י, דתרי בני בתרייתא דברייא, מייירי אחר ל'. ו"שניהם מודים", לעולם — אף לאחר ל' אם לא אמר מתחלה בעלתי — א"צ אלא חליצה, וצרתה, לעולם — אף בתוך ל' ואפילו שניהם מודים שלא נבעלה [כפי שהבינו הראש' הנ"ל בתחלת דבריו דברי רש"י] — מותרת. ד) ושיטת ראש' שם, כחוס' בלשון ראשון, אלא שז', דאף בתוך שלשים, הצרה מותרת, אם הוא אומר בעלתי כו', ואינה אסורה, אלא כשהוא אומר לא בעלתי, אפי' שהיא אומרת נבעלתי, ופ' שם : "אבל לאחר ל' יום לא יצא בגט" — שכתבו : ועוד יש לפרש כו' — דתרי בני בתרייתא דברייא דהיינו בבא ג' : היא אומרת נבעלתי כו', ובבא ד' : הוא אומר בעלתי כו', וכן מש"ש בגמ' : הנהו שניהם כו', ומש"ש בעא מיניה כו', כולוה בין בתוך ל' יום בין לאחר ל' יום. ותוס' בלשון ראשון שם פי' דהכל לאחר ל', אבל תוך ל', בבבא ג' — כהיא אומרת נבעלתי כו' — צריכה גט וחליצה, ובבבא ד' — כהוא אומר בעלתי כו' — א"צ אלא חליצה. וכ"ש בשניה' מודים שלא נבעלה, א"צ אלא חליצה. וכן צרה אסורה בתוך ל'. ופסקו תוס' כשני הלשונות לחומרא, וז"ל : ומחמת ב' הלשונות שפר"י נראה לאסור הצרה עד לאחר ל' יום אם לא יודו שניהם שבעל ולהצריך גט לכנוסה אפילו תוך ל' אפילו שניהם מודים שלא בעל, עכ"ל.

א) יבמה שאמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי בין שהוא אומר בעלתי בין שהוא אומר לא בעלתי כופין אותו שיחלוץ לה. ב) לאחר ל' יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה. ג) היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי ה"ו יוציא בגט. ד) הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אפי' שחזר ואמר לא בעלתי צריך גט וחליצה, וקושיה הגמ' היא מבבא ד' — דקתני צריכה גט וחליצה (ומדקאמר צריכה גט מכלל דבאין לה גט עסקינן ואמאי קתני רישא כופין אותו לחלוץ נכפינהו לייבם — רש"י). ותרצינן : אמר רב אמי צריכה חליצה עם גיטה (לעולם בשגיטה בידה וה"ק צריכה חליצה עם גיטה — רש"י). רב אשי אמר התם גט לויקתו הכא גט לביאתו (לעולם צריכה גט אחר לבד גט הראשון דהתם גט לויקתו ונפסלה עליו לפיכך לא נכפינן ליה) וכיון דאמר בעלתי צריכה גט לביאתו דיש ביאה אחר הגט — רש"י). ואיתא עוד בגמ' : הנהו שניהם מודים (שלא נבעלה — רש"י) דאתו לקמיה דרבא א"ל רבא חלוצו לה ושרו לה תיגרא. א"ל רב שרביא לרבא והתניא צריכה גט וחליצה א"ל אי תניא תניא. בעא מיניה הון (כך שמו — רש"י) בריה דר"ב צרתה מהו (מהו ליאסר צרתה מפני דיבור של זה — רש"י). א"ל וכי מפני שאנו כופין ומבקשין (לצרכה דאיה שוית' לנפשה חתיכה דאיסורא — רש"י) תיאסר צרתה (צרתה ודאי לא מיסתר דחזקה הכונס את האשה בועל לאחור — רש"י). ע"כ דברי הגמרא.

הנה שיטת הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ה, ותוס' שם בלשון אחרון בריה היא — שכתבו : ועוד יש לפרש כו' — דתרי בני בתרייתא דברייא דהיינו בבא ג' : היא אומרת נבעלתי כו', ובבא ד' : הוא אומר בעלתי כו', וכן מש"ש בגמ' : הנהו שניהם כו', ומש"ש בעא מיניה כו', כולוה בין בתוך ל' יום בין לאחר ל' יום. ותוס' בלשון ראשון שם פי' דהכל לאחר ל', אבל תוך ל', בבבא ג' — כהיא אומרת נבעלתי כו' — צריכה גט וחליצה, ובבבא ד' — כהוא אומר בעלתי כו' — א"צ אלא חליצה. וכ"ש בשניה' מודים שלא נבעלה, א"צ אלא חליצה. וכן צרה אסורה בתוך ל'. ופסקו תוס' כשני הלשונות לחומרא, וז"ל : ומחמת ב' הלשונות שפר"י נראה לאסור הצרה עד לאחר ל' יום אם לא יודו שניהם שבעל ולהצריך גט לכנוסה אפילו תוך ל' אפילו שניהם מודים שלא בעל, עכ"ל.

בעלתי (י) מ וגירשה כופין אותו שיחלוץ לה הואיל וקדם וגירשה בגט ואם עדיין לא גירש כופין אותו שיבעול (יא) או יחלוץ ויוציא בגט (ולפי' מודה לדבריה שלא נעל צריכה גט וחליצה דכל כנוסה בחזקת בעולה) (המ"מ פ"ב) (יב) נ גירש' לאחר ל' יום והיא אומרת לא נבעלתי מבקשין ממנו שיחלוץ לה ס ואם הוא מודה שלא בעל

ביאורי הגר"א

נתן עכשיו הגט דלי קודם הכניסה לפי' לאחר שלשים יום היתה נאמנת כיון דליכא איסורא מוקים אנפשיה ועוד היך כנסה ומ"ש רב לשי הסם גט כו' נמתני' שנתן גט לזיקתו והוא מודה שלא נעל הכל נשכתב הגט סתם והיא אומרת שלא נעל ולזיקתה נתן והוא אומר שנעל ולזיקתו נתן אפי"ג שלדברי שניהם אי"ז חלל חליצה מ"מ נותנים עליה חומרי שניהם ונאמנים אותו שנעל והיא שוויה לניטל חספא שחומרה לזיקה וכמ"ש גירושלמי רב הונא ג'ס רב והוא שיהא הגט יולא מתוך ידו לתוך ידה הוא אומר גט אשה והיא אומרת גט יבמה בתוך שלשים יום חזקה לא נעל כופין אותו שיחלוץ לה לאחר שלשים יום כו' וז"ש הרמב"ם וש"ע גירשה לאחר כו' וכן לעיל

(ט) אפי"פ שהיא כו'. גמ' שם קי"ז א' : (י) וגירש' כו' הואיל כו' ואם כו'. שם עד שכופין כו' : (יא) או יחלוץ כו'. שם הוא אומר נעלתי כו' ושם הנהו שניהם מודים כו' ופי' המ"מ שלל חזר מעיקרא נעלתי דלא כרש"י וכ"כ תוס' שם נד"ה ה"ה וזמירו י"ל דליהי כו' וכ"מ נד"ה שם ה"ה מפ' פפירש"י לא היה צריך להזילו הנהו כו' שכבר כו' נצרייתא וכ"מ נדברי הרמב"ם הנ"ל שם אפי"פ שהיא כו' וז"ל ה"ה נלא חזר נעלתי וז"ש נהג"ה ואפילו מודה כו' דכל כו' ורמ"י ממש"ש וכי מפני שאלו כו' ופירש"י נד"ה מפני כו' דחזקה כו' מ"מ שם : (יב) גירשה לאחר כו'. מתני' שם לאחר כו' וכמ"ס נגמ' נשגיטה כו' ופי' הרמב"ם והרשב"א ומ"מ

ברכת אליהו

שכבר כת' בפרייתא בבבא ד' : הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אפי"י שחזר ואמר לא בעלתי צריך גט וחליצה. אלא ע"כ, הא דהביא הר"י"ף הא דהנהו שניהם מודים כו', להורות שאף אם לא אמר מעיקרא בעלתי, צריך גם גט. וכ"מ בדברי הרמב"ם הנ"ל, שכתב : אפי"י שהוא אומר בעלתי כו', ומ' ה"ה בלא אמר בעלתי, צריכה גט. וז"ש בהגה : ואפילו מודה לדבריה שלא בעל צריכה גט וחליצה דכל כנוסה בחזקת בעולה. ורמ"י ממש"ש בגמ' : ופי' מפני שאנו כופין ומבקשין תיאסר צרה. ופירש"י בד"ה מפני כו' : דחזקה הכונס את האשה בועל לאלתר, אלמא, אפילו לקולא, אמרינן דצרתה מותרת, דחזקה כנוסה שנבעלה, וא"כ האיך תהי' מותרת בלא גט. — מ"מ שם. [ודברי המ"מ בפירש"י הם כמו שכתב הרא"ש בתחלה בדעת רש"י כנ"ל בסק"ח].

(יב) מתני' ביבמות ק"א ב' : לאחר ל' יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה. וכמ"ש בגמ' ק"א ב' בשגיטה יוצא מתחת ידה. ופי' הרמב"ם והרשב"א שם ומ"מ בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ה נתן עכשיו הגט, דאי קודם הכניסה, אפילו לאחר ל' יום, היתה נאמנת לומר לא נבעלתי, כיון דאיכא איסורא לבעול אחר הגט, מוקים אנפשיה מלבעול. ועוד האיך פנסה לאחר הגט, הרי אסור לבעול אחר הגט. ומש"ש רב אשי : „התם גט לזיקתו והכא גט לביאתו“, ה"פ הכא — במתני' — מיירי שנתן גט לזיקתו, והוא מודה שלא בעל, ולפיכך כופין אותו שיחלוץ וסגי בחליצה. הכא — בברייתא — מיירי בשכתב הגט סתם, והיא אומרת שלא בעל, ולזיקתה נתן הגט ; והוא אומר שבעל, ולפיכך נותנים עליה חומרי שניהם, ומאמנים אותו שבעל, והיא שוויה לניטל חספא — שאמרה שהגט ה"ו לזיקה. וכמ"ש בירושלמי שם פ"ג ה"ד : רב הונא בשם רב והוא שיהא הגט יוצא מתוך ידו לתוך ידה הוא אומר גט אשה והיא אומרת גט יבמה בתוך ל' יום חזקה לא בעל כופין

אפילו שניהם מודים צרי' מותרת, וכנ"ל, דצרתה לד"ה מותרת לאחר ל', אפילו שניהם מודים שלא נבעלה. וכ"כ תוס' שם, וז"ל : ולפי זה לא יתכן הא דאמר בסמוך וכי מפני שאנו כופין ומבקשין נאסור צרתה כו' ואמאי שריא צרתה בתוך ל' כו' אלא נראה דצרתה לא שריא בסמוך אלא לאחר ל' דוקא וכופין היינו כי אמר בעלתי וחזר ואמר לא בעלתי כו' דהא משמע בפ"פ דוקא כשאמר מתחלה בעלתי צריכה גט אבל אם אמר מתחלה לא בעלתי אפי"פ גט ולא יתכן שתהא מותרת הצרה כששניהם מודים שלא בעל ולהחזיקה כודאי בעולה כיון דאיהי לא בעי' גט. אולם א"כ כתבו התוס' : ומיהו ר"ל דאיהי גמי בעי' גט אפילו שניהם מודים שלא בעל כו'. ולפי סוף דברי התוס' אלו, צרתה מותרת לאחר ל', אפילו כששניהם מודים מתחלה ועד סוף שלא נבעלה.

(ט) גמ' ביבמות ק"ב א, בבבא קמייתא דברייתא שם, הנ"ל בסק"ח.

(י) ביבמות ק"ב א הנ"ל בסק"ח : עד שכופין אותו לחלוץ ניכפנו ליבם אמר רב בשגיטה יוצא מתחת ידה.

(יא) ביבמות ק"ב א — בבבא בתרייתא דברייתא שם — : הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי כו' צריך גט וחליצה. וכפ"י הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ה ותוס' בלשון אחרון הנ"ל בסק"ח, שאפילו בתוך ל' צריך גט וחליצה. ושם בגמ' : הנהו שניהם מודים כו', הנ"ל בסק"ח. ופי' המ"מ שם, שלא אמר מעיקרא בעלתי, ואפי"ה צריך גט. דלא פירש"י — שכתב שם בד"ה שניהם מודים : ומעיקרא אמר בעלתי. וכ"כ תוס' שם בד"ה היא, וז"ל : ומיהו י"ל דאיהי גמי בעי' גט אפילו שניהם מודים שלא בעל כו' ולא כמו שפירש בקונטרס כו' עכ"ל. וכ"מ ברי"ף שם. שאם ה"ו מפרש בפירש"י — דמיירי שאמר מעיקרא בעלתי — לא ה"ו צריך הר"י"ף להביא הך עובדא דהנהו שניהם מודים כו',

באר הגולה

ע נרייתא ס.

פ אפילו תוך ל' ופני פירוש רבינו נררייתא דחוקת כנוסה געולה היז דלא גרעא מנרה דפני רב נתון ס

שהיל מנרה רבינו געזרי רבינו כ"ל עיקר.

ז טור וכפירא רש"י שם וכ"כ התוספות שם. ק כדפסט רב נתון ס. ר ואפילו אם היז אומרת שגעל וכ"פ התוספות שם בסוף הדבור. וכפירא רש"י וכ"כ התוספות שם ר"ח ס.

ביאורי הגר"א

ואמרה כו' וגירסה כו': (יג) היא אומרת כו'. הרמזים וכן תוס' שם ד"ה היז גלגון אחרון ועוד יש לפרש כו'. מפרש דתרי גגא נררייתא היז אומרת נבעלתי כו' הוא לומר נבעלתי כו' וכן הנהו שניהם כו' וכן געל מייני' (הנן) [הון] כו'. הכל צין בתוך ל' צין לאחר ל' היז הרמזים וש"ע שאין זה כו' אחר שכנסה מ' אפי' מיד וכן סתם בכל הני צנות וז"ש וצרתה כו' ואפי' בתוך כו' וה' מדברי רש"י שם נד"ה מפני כו' געל לאלתר וכמ"ש תוס' שם ר"ח נד"ה היז ופי' נקו' וכן ר"ח וכי מפני כו' והר"ף והרמזים השמיטו דין הצרה: (יד) וי"א דתוך כו'. כפרש"י דתרי צני נררייתא אלאחר ל' יום קאי וכמ"ש בתוס' הנ"ל לפירש"י תוך שלשים יום צהי

ברכת אליהו

(יד) כפירש"י ביבמות קיב א, דתרי כבי נררייתא, אלאחר ל' יום קאי, וכמ"ש בתוס' ד"ה והיא — הנ"ל — לפירש"י, תוך שלשים יום, כהיא אומרת נבעלתי, צריכה גט וחליצה; ובהיא אומרת לא נבעלתי, אי"צ אלא חליצה. וכן משי"ש „הנהו כו' ו, ה"כא מיינה כו' ו, הכל לאחר ל' דוקא, כנ"ל בסק"ה. והרב לא כתב פירש"י, אלא כאן — בתוך ל' להצריכה חליצה, ולא כתב פירש"י: כהיא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי בתוך ל' — שא"צ אלא חליצה, ובשניהם מודים אפילו לאחר ל' — א"צ אלא חליצה. לפי שתוס' פירשו שם עוד בלשון ראשון פי' להיפך, דהכל קאי אף בתוך ל', וכן דין הצרה כו' וכנ"ל בסק"ה. ומפסקא לתוס' שם, וכי שם שיש לעשות להומרא, כמשי"ש בתוס': פי' בקונטרס דאחר ל' יום קאי כו' דע"ל דבסמך שריא צרתה אפי' תוך שלשים כו' ומחמת שתי הלשונות שפ"י נראה לאסור הצרה עד לאחר ל' יום אם לא יודו שניהם שבעל ולהצריך גט לכנוסה אפילו תוך ל' אפילו שניהם מודים שלא בעל, עכ"ל. ע"כ כתב כאן הרמ"א פירש"י רק להחמיר. [וע"ל סקט"ז].

(טו) וכ"כ בירושלמי פ"א דתוככות פוף ה"ד: תני טענת בתולים עד ל' יום דר"מ וחכאי מיד כו' ר' ירמיה בעא מהו שיהא נאמן לומר על דר' (לדברי ר' — פ"מ) מאיר העומדת

אותו שיחלוץ לה לאחר ל' יום מבקשין ממנו שיחלוץ. וז"ש הרמב"ם הנ"ל ושו"ע: גירשה לאחר ל' יום כו'. וכן לעיל שם ברמב"ם ובהתחלת הסעיף: „ואמרה כו' וגירשה כו'. וזה כפי' הרמב"ן והרשב"א והמ"מ, דמייירי בשגיטה יוצא מתחת ידה, וכמ"ש"ל⁴.

(יג) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב ה"ה. ופי' בתוס' ביבמות קיב א ד"ה היא, שכ' בלשון אחרון: ועוד יש לפרש כו'. ומפר' דתרי בבא נררייתא: א) היא אומרת נבעלתי כו', ב) הוא אומר בעלתי כו', וכן „הנהו שניהם כו' ו, וכן כעא מיינה הון כו', הכל בין בתוך ל' בין לאחר ל', כנ"ל ובסק"ה. וז"ש הרמב"ם הנ"ל ושו"ע: „שאיין זה נאמן לאסורה על כל אדם אחר שכנסה, מ' אפילו מיד. וכן סת' הרמב"ם והמחבר בכל הני בכות, ומשמע בין בתוך ל' בין לאחר ל'. וז"ש המחבר: וצרתה כו' ואפילו בתוך ל' יום. והוא מדברי רש"י שם ברי"ה מפני כו', וז"ל: „צרתה ודאי לא מתסרא דחוקה הכונס את האשה בועל לאלתר, וכנ"ל בסק"ה. וכמשי"ש תוס' בשם ר"ח ברי"ה היא, וז"ל: ופי' בקונטרס וכן ר"ח וכי מפני שאנו כופין בתוך ל' ומבקשים אחר ל' נאסרה צרתה ואמאי שריא צרתה בתוך ל' כו'. הרי שלשיטת' מותרת צרתה, גם בתוך ל' יום. והר"ף והרמב"ם השמיטו דין הצרה⁵.

הארוך סק"ז.
5 ברא"ש שם פ"ג ס"י כ': ותימא למה לא הביא הרב אלפס ז"ל זו הבעיא. וגם המ"מ שם כ': ולא נתבאר לי למה לא נזכר דין הצרה בהלכות ובדברי רבינו. ועב"ל ס"ס זה מ"ש בזה. אולם ברי"ף שבפנינו מבא דין הצרה. וגם בגי' שם מ' שבפניו הי' דין זה ברי"ף. וכבר העיר בק"ג שם אות ט, וכי: ובספרי רי"ף שלפניו הביא איבעיא זו ובס' קס"ז בסופו מיישב הבי' בדוחק גדול ע"ש, עכ"ל.

4 ברמב"ן וברשב"א הנ"ל מבואר, שאף שגט יוצא מתחת ידה, צריכה גט שני. וזה מפני שלדבריה — שהגט הראשון הי' לזיקה — הרי שווא לגיטא חספא, ואינה ניתרת בגט הראשון. וברמב"ם ובמחבר לא כתבו שצריך עוד גט. ועפ"י כו' בחזו"א סימן קכ"ד סק"ה, שעיקר דברי רבנו — שכ' מדברי הרמב"ם והמחבר הם כפי' הרמב"ן והרשב"א — צ"ע. וע"ע מ"ש בזה ושם סק"ה ועיין בישי"ש ביבמות פ"ג סכ"ה, שגם הוא הקשה על דברי רמב"ם הנ"ל בדברי רבנו, עיישה"ס. ועיין בישועות יעקב בפירוש

קסח

משכנסה הרי היא כאשתו ועל מי חיוב כתובתה. ובו ט' סעיפים

באר הגולה

א משנה ימות דף
ל"ה ע"ל וכתובות
ד"פ ע"ג.
ב כמפרש רבי יוסי
גר חנינא שם דף ל"ט
ע"ל וכתובות דע"ג
ע"ג.
ג שם
נכתובות.
ד שם נמשנה.
ה חסכת הגמול
שם דף פ"ג ע"ל.

ו שם נמשנה וכדלמור רש לקיט תני שלם שם נמשנה.
ז שם נמשנה וכו"פ דספר מטלטלין משתעבד לכתובה וכו"פ הרי"ף שם.
ח נתינת

א א משייכם היכם את היבם' הרי היא כאשתו לכל דבר ב שיכול להוציא' בנמ
ויכול להחזיר'.

ב ג גירש' והחזיר' קודם שפרע לה כתובתה דינ' כאש'

אחרת שגירשה והחזירה שאין לה אלא כתובה א'.

ג ד יבמה כתובתה

על נכסי בעל' הראשון (א) לפיכך אין היבם רשאי למכור כלום מכל נכסי אחיו

ה ואם מכר או נתן מתנה או חלק עם אחיו בנכסי המת בין קודם יבום בין אחר

יבום לא עשה כלום. ד ו הניח אחיו פירות מחוברים לקרקע ימכרו

וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. ה ו הניח פירות תלושין או ממלטין

ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וה"ה אם הניח מעות (ב) ה ואפי' אם

ו שם נמשנה וכדלמור רש לקיט תני שלם שם נמשנה. ז שם נמשנה וכו"פ דספר מטלטלין משתעבד לכתובה וכו"פ הרי"ף שם. ח נתינת

ביאורי הגר"א

כשתי הלשונות להוחרג:

קסח (א) לפיכך אין כו'. שם פ"א ח' הרונה שימכור
כו' ושם ב' דתניא וי שות כו' (ב) ואפי'
אם היה כו'. גמרא שם פ"א ב' הרי שהיה כו' וע"ג
דלמור שם זו אינה משנה כו' לא לשכח תנא כו' כיון
דתקינו רבנן עכשיו דנתיב ממלטלין וחזרו עכשיו המלטלין
כמו הקרקעות ולא היו אלא הוחרג אח' כר"י וקיי"ל כותי'
וערי"ף ור"ש שם וכ"כ תוס' נצי"ג קכ"ז ח' גדיה ולין

ל' יום לא נבעלתי כופין אותו שיהלך לה לאחר ל' יום
מנשין ומתנו שיהלך לה ואר"ל דר' מאיר היל ואר"ל
ל"ש אלא אלא הא אלא נראה לא כמה דתימר תמן לא
כל הימנה להנז לנראה וכלן לא כל הימנ' להנז לנז'. הרי
מפורש דתוך ל' יום קאי: (טז) וי"א כו'. תוס'
שם לפרש"י והקשו על רש"י לפי פי' דלמור שלשים קאי
ווי"ש נראה כנש"ס ולפי' לא יתכן כו' אלא נראה דנראה
כו' וכו' שנסיק תוס' שם ומחיות שתי כו' וכ"ד הסנה

ברכת אליהו

את יבמתו ואמרן לעיל כל נכסיו אחראין לכתובתה — (רש"י)
כיצד הוא עושה אם כהן הוא (שאם יגרשה לא יוכל
להחזירה — רש"י) יעשה סעודה ויפייס (הימנה שתתן לו
רשות למכור — רש"י) כו'. הרי שבלי רשות, אינו רשאי
למכור נכסי אחיו. ושם עמוד ב' דתניא מי שמת והניח
שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה אע"פ שכתובתה אינה
אלא מנה לא ימכור שכל נכסיו אחראין לכתובתה. [ומסקינן
שם: כיון דאמר רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין לא הוי
זביניה זביני. ושם פב א מסקינן דבין יבם ואח"כ חילק
ובין חילק ואח"כ יבם לא עשה ולא כלום].

(ב) גמרא בכתובות פא ב: דתניא הרי שה' גרשה באחיו
ומת (הנושה המלוה — רש"י) לא יאמר (היבם המחויב
המעות — רש"י) הואיל ושאני יורש (שאכנים את אשתו
ואזכה בנכסים — רש"י) החזקתי (בחוב זה ולא אשלמו
עוד — רש"י) אלא מוציאין מיבם ויקח בהן קרקע והוא
אוכל פירות. ואע"ג דאמר שם: זו אינה משנה כו' לא
אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה אלא אי כר"מ
(דמלטלי משתעבדי לה — רש"י) אי כר' נתן (דגביא
מבע"ח של מת — רש"י). אפי"ה פסקינן כהאי ברייתא,
כיון דתקינו רבנן עכשיו דגביא כתובה ממלטלין, וחזרו
עכשיו המלטלין כמו הקרקעות, ולא הוי אלא חומרא אח'
כר"י — דנושה בחברו מנה וחברו בחברו מוציאין מזה
ונותנין לזה, וקיי"ל כותיה (כמ"ש בחו"מ סימן פ"ו ס"א).
וערי"ף שם שהביא הברייתא הנ"ל, וקרא"ש שם פ"ח סי"ג,
שהסביר כך את דברי הרי"ף. וכ"כ תוס' כ"כ פ"א בדי"ה
ואין כו', וח"ל: וכו"ה דתקינו גאונים דגביא אשה ובעל
חוב ממלטלי דיתמי כמו ממקרקעי יתומין שגבו בחובת

עצמי מ' [צ"ל: ל' וכ"ה בפנינו, וכ"ה ברא"ש ביבמות
פ"ג ה"י] יום כדי לעשות הולד שתוקי גישמעניה מן הרא
היבמה שאמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי כופין אותו שיהלך
לה לאחר ל' יום מבקשין ממנו שיהלך לה ואר"ל דר"מ
היא ואר"ל ל"ש אלא אלא הא אצל צרתה לא כמה דתימר
תמן לא כל הימנה לחוב לצרתה וכאן לא כל הימנ' לחוב
לבנ'. וכ' הרא"ש ביבמות פ"ג ה"י: והירושלמי מיתי ראי'
ממתני' דבתוך ל' יום כשהיא אומרת לא נבעלתי והוא
אומר בעלתי כופין אותו שיהלך לה היא מהימנה תוך ל'
ומדקאמר ר"א דלא מהימנה אצרתה דלא כל הימנה לחוב
לצרתה אפילו בתוך ל' כיון דהוא אומר שבעל הו"ה גמי
לעשות הולד שתוקי הוא אומר שלא בעל והאשה אומרת
שבעל לא כל הימנ' לחוב לבנה דהא דקאמר ר"מ דתלתי
יום מוקי איניש אנפשיה ה"מ לטעון טענת בתולים להפסידה
כתובה להחזיק ממון שבידו אבל לפסול את בנה לאו כל
כמיניה, עכ"ל. הרי מפורש דאתוך ל' יום קאי.

(טז) בתוס' ביבמות ק"ב א ד"ה והיא כתבו, דלפרש"י מיירי
תרי בבי בתרייתא לאחר ל'. והקשו על רש"י לפי פירשו
— דלאחר ל' קאי, אבל בתוך ל' יום, אם אמרה נבעלתי,
צריכה חליצה — מ"ש בצרה שמותרת אפילו בתוך ל' יום,
כמ"ש בתוס' — ולפי' לא יתכן כו' אלא נראה דצרתה לא
שריא בסמוך אלא לאחר שלשים דוקא. וכמו שמ"י תוס'
שם: ומחמת שתי הלשונות שפיר"י נראה לאסור הצרה עד
לאחר ל' יום אם לא ירדו שניהם שבעל ולהצריך גט לכנסה
אפילו תוך שלשים אפילו שניהם מודים שלא בעל, עכ"ל.
וכ"ד ההגה כשתי הלשונות לחומרא, כנ"ל בסקי"ד.
(א) בתובת פא א: הרד"ה שימכור בנכסי אחיו (לאחר שכנס

באר הגולה ה' הוא חיי' לאחיו מנה מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות
ט הרמב"ם נפ"כ (ג) ו'א שבפירות תלושין ומטלטלין ומעות משתמש בהם כמו שירצה (ד) ו'אם
מה"א וכחמיוס שם
נמשנה וכמ"ש שם שאין כח בתקנת הגאונים שתקנו לגבות כתובה ומטלטלין למונעו מנכסי אחיו וכו' וכפ"ה ה"ה שם נפ"כ בעטור נשם הגאון.
י' ה"ה שם וכן כתב הסמך משה"ש שם ונצית יוסף נשם הר"ז"ש למנהג שגאונים עכשיו לכתוב בכתובה מטלטלי אצל מקרקעי.

ביאורי הגר"א

אלא מחיים כמ"ש רש"י שם וכמ"ש פ"ד ז' ולא הוצרך
זה לצרף ודחוק הוא דלמה השמיטה כיון שכ' נחתני' ואינו
פשוט כ"כ אלא הוא מפרש דתפיסה שלה אינה שלא יוכל
להשתמש בה אלא שתוכל לגבות כתובה אחר מותו ואפי'
תפסה לאחר מיתת אחיו דהוא נמקס בעל קאי וכמ"ש
תוס' פ"ד ז' ד"ה ולר"ע כו' פיר"ת דקשיא כו' ונותני'
לבעל גבי יבם כו' או שפרש שפס' בחיי בעלה כפרש"י
והלכו לענין נצית כתובה וכבר ביאר זה בפ"ה מה' אישות
הלכה י"ל שתפיסה מהני לכתובה בחיי בעלה ע"ש:
(ד) ואם כ' כו'. שאלו היא קרקע לכ"ע כמ"ש נצ"כ

ברכת אליהו

הרמב"ם בה' אישות פכ"ב ה"ג כחכמים. וכ' שם הרמב"ם:
שהמטלטלין אין הכתובה נגבית מהן אלא בתקנת הגאונים
ואין כח בתקנה זו למונעו מנכסי אחיו ולאוסרן עליו באחריות
זו שלא ישא ויתן בהם. והמ"מ כ' שם שכ"כ בעטור בשם
גאון. ועברמב"ם בפירוש המשניות שם, שגם שם כ' סברה
זו. והרמב"ם בה' אישות הנ"ל ז': הכל של יבם ומשתמש
בהן כמו שירצה ואינה יכולה לעכב. ולא כ' הרמב"ם: „כל
הקודם זכה בהן כו' קדמה היא ילקח מהן קרקע והוא אוכל
פירות” — כמ"ש במתני', לפי שאין התפיסה מועלת אלא
מחיים, כמ"ש רש"י שם בד"ה כל הקודם בהן זכה, כנ"ל.
וכמ"ש פ"ד ב' בנ"ב — לענין אשה ובע"ה — והוא שתפס
מחיים. ולא הוצרך זה לבאר, שפשוט הוא, שכ"ז שהם תחת
שעבודתה, ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, כדין פירות
המחבורין. — כ"כ המ"מ שם ה"ב. ודחוק הוא, דלמה
השמיטה, כיון שכ' במתני', ואינו פשוט כ"כ. אבל הרמב"ם
מפרש דתפיסה שלה אינה שלא יוכל להשתמש בהן, אלא
שתוכל לגבות כתובתה אחר מותו, ואפילו תפסה לאחר
מיתת אחיו, דהיבם במקום בעל קאי. וכמ"ש תוס' שם פ"ד
ד"ה ולר"ע כו', וז"ל: פיר"ת דקשיא כו' ומתני' דלעיל
גבי יבם כאלו תפסה בחיי בעל דבמקום אחיו קאי הילכך
קדמה היא זכתה כו' עכ"ל. או שהרמב"ם מפרש שתפסה
בחיי בעלה כפרש"י, והכל לענין גביית כתובה. וכבר ביאר
זה בפ"ה מה' אישות ה"א שתפיסה מהני לכתובה בחיי
בעלה ע"ש, וז"ל: וכן אם תפסה מטלטלין בכתובתה בחיי
בעלה ומת גובה מהן כו' עכ"ל.¹

(ד) שאז הוא מקרקע לבח"ע, כמ"ש בב"ב מד ב: אי אקני

אביהן בין מקרקעי בין מטלטלי חוזרת אשה וגובה מהן
כי היכי דבמקרקעי משום דר' נתן חשיב כאילו גבאן
אביהן מחיים ה"נ במטלטלי. ובפמורות נב א בד"ה ולא כו'
כתבו: והשתא דתקנו רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובע"ה
ממטלטלי דיתמי גובה אשה אפילו ממלוה אביהם של יתומים
בין גבו קרקע בין גבו מעות כו' ע"ש. וכ"פ הר"י מ"ג
בכ"ב שם. וע"ל ס"י ק' ס"ב: „ומלוה שחייבין לבעל הוי
מוחק וגובה”, וה"ה כאן. ועמ"ש סק"ג. ועברמב"ן בב"ב
שם, וכ' ואי קשיא לך הא דאמרין בב"ב ק"ה פ: ומי
אמר רבה הכי (דשעבודא לאו דאורייתא) והא אמר רבה
גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו, אלמא אי שיעבודא
לאו דאורייתא לא גבי ממלוה וכ"ש תקנת הגאונים, י"ל
ה"מ גבי כבוד דלא משוינן ליה כמאן דגבה אבל מדר' נתן
גובה אף בדרבנן. וערש"ב"ם שם ק"ה א ד"ה למעמיהו כו',
שג"כ הביא החילוק בין דין הבכור לדינו של ר' נתן.
ועתוס' שם ד"ה לטעמיהו [שהקשו על פירוש הרשב"ם,
פירשו פירוש אחר].

(ג) כחכמים. ועברמב"ם סק"ט, וזה תוכן דבריו: תנן בכתובות
פ ב: הניח אחיו כו' פירות התלושין מן הקרקע ילקח בהן
קרקע (לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון כו' וקסבר
מטלטלי משעבדי לכתובה — רש"י) והוא אוכל פירות כו'
וחכ"א כו' התלושין מן הקרקע כל הקודם זכה בהן קדם הוא
זכה קדמה היא ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות (קסבר
מטלטלי לכתובה לא משעבדי אא"כ תפסה ומחיים דבעל
בעינן תפיסה כדלקמן בהכותב (פ"ד ב) והו"ה נמי דפליגי
אכספים דמ"ש כספים מפירות תלושים — רש"י). ופסק

1 דברי רבנו צ"ב. מאחר שרבנו מפרש, שתפיסתה אינה
לענין שלא יוכל להשתמש בנכסים, אלא לענין גביית כתובתה,
א"כ אלא אומרת המשנה: „קדמה היא ילקח בהן קרקע
והוא אוכל פירות”, הרי תפיסתה אינה מונעת אותו מלהשתמש
בנכסים כמו שירצה. ורבנו כתב: וכבר ביאר זה בפ"ה מה'
אישות ה"א שתפיסה מהני לכתובה כו'. ושם לא כ' הרמב"ם
שילקח בהם קרקע, וברור שהבעל יכול להשתמש בהם כמו
שירצה. ואם נאמר שגובה יש דין מיוחד, שבשביל שביתת
גביית כתובתה, צריך שילקח בהם קרקע [ויו"ש במשנה ילקח

בהם קרקע], תוזרת הקריא למקומה, למה השמיט הרמב"ם
דין זה. וכנראה שלזה כוון החזו"א בסימן קכ"ה סק"ד,
בכתובו — על דברי רבנו —: ואין מובן כונת רבנו בזה הא
קטני במתני' יקח בהן קרקע כו' ואי יש לו רשות למכור
הקרקע, אכתי שגיגו במתני' דכופין אותו ליקח בהן קרקע,
ואילו תפסה מטלטלין מן הבעל והוא חי מוציאין מידה וא"צ
ליקח בהן קרקע, ואכתי תקשה למה השמיטה הר"מ, וכונן
הגר"א נעלמה, עכ"ל.

כתוב בכתוב' מטלטלי אגב מקרקעי לדברי הכל ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.
הנה: (ה) ומיית כל זמן שלא כנסה אין נותנים הנכסים לידו אלא מעזיזין כל המטלטלין
והמועות מידו ליד ז"ל או לאפטרופוס (ו) (*אכל) הקרקעות הוא אוכל פירות (ז"י נכס הרשעה).
ו (ז) נ הנכסים שביד היבמה מוציאים אותם מידה וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.
ז (ח) ל אפי' גירשה וכנסה אח"כ סתם אינו יכול למכור מנכסי אחיו מ אא"כ

יד נכס היורש לפי שאין מזונות לשומרת יבם אלא שלשה חדשים ראשונים או אם עמד צדו וזרת.
פ"ג ע"ג. מ טור וכ"כ התוספות והר"ש ונרדיתא הרוגה שימכור וכו' אם דף פ"א ע"א.

ביאורי הגר"א

נז"ל ש פ"א ח' שאלתי כו' אם ישראל הוא כו' וערש"י
שם מנרשה כו' והקשה הר"ש הא אמרין צונתני' החזירה
ה"ס כו' ואמרינן צונתני' פ"ג ז' החזירה ונז"ל קמיל כו'
איתא כתובתה וינייה קמיל אלתא אפילו החזירה כתובתה
על צעלה הראשון והאידך יכול למכור מה"ט ותי' דמתני'
נשמהחזירה סתם אכל סומכוס מיירי צונתנה כו' וכוונ"ש
נתוספתא רפ"ט וי' שמת והניח אשתו שומרת יבם אפילו
הגיע נכסים של מזה ומה אין היורשין יכולין למכור

מ"ד ז': (ה) ומ"מ כ"ז כו'. קאי אמו"ש ילקח
צנס קרקע כו' דז"ש ילקח כו' ר"ל שאין נותנין המטלטלין
לידו אלא ילקח כו' וע' ז"י: (ו) אבל הקרקעות
כו'. כוונ"ש והוא אוכל פירות וגם אין להיבמה עליו כלום
אלא מדרגות צ"ח וענשה"ג ס"ק כ': (ז) הנכסים כו'.
הוא מדברי יוניי הג"ל כוונ"ש צונתני' להכתים קדוה היא
ילקח כו' וכ' הו"מ שלל הוצרך הרמז"ס זה לנדר שהכל
מודים צ"ח כ"ל ע"ש: (ח) אפי' גירשה כו'.

ברכת אליהו

כו', וז"ל: ומגבה את כתובתה ומכור מה שירצה ומחזירה
ע"מ כתובתה הראשונה או אפילו רצה להחזירה מיד מוכר
כ"ו שירצה שאין מעכבת מלמכור אלא יבמה לפי שאין היבם
כותב לה כתובה ולא כ' לה דקנאי ודקניא ואין כתובתה אלא
על הראשון כו' אבל כ' לה כתובה כשמהחזירה וכ' לה דקנאי
ודקניא לא מצי מעכבא כו' עכ"ל. והקשה הרא"ש שם פ"ח
ס"ג הא אמרינן במתני' שם פ ב: החזירה הרי היא ככל
הגשים ואין לה אלא כתובה בלבד. ואמרינן כגמ' שם פב כ:
החזירה מאי קמיל תנינא המגרש את האשה ומחזירה על מנת
כתובה ראשונה מחזירה. ותרצינן: מהו דתימא אשתו הוא
דאיהו כ' לה כתובה מיניה אבל יבמתו דלא איהו כתב לה
היכא דגרשה ואהדרה אימא כתובתה מיניה קמיל. אלמא
אפילו החזירה, כתובתה על נכסי בעלה הראשון, והאידך יכול
למכור מה"ט. ותריץ הרא"ש דמתני' בשמהחזירה סתם, אבל
סומכוס מיירי בשמתנה שכתובתה על נכסיו וכתוב לה דקנאי
ודקניא. וכמש"ש בתוספתא רפ"ט: מי שמת והניח אשתו
שומרת יבם אפילו הניח נכסים של מאה מנה אין היורשין
יכולין למכור מפני שכל הנכסים אחראין לכתובתה כיצד
יעשה כונסה ומגרשה ושוברת (נותנת לו שובר — מנחת
בכורים) לו כתובתה. אלמא שצריכה לשבור כתובה הראשונה
דוקא. ובירושלמי שם פ"ח ה"א: כיצד הוא עושה כונס
ומגרש ומחזיר והיא שוברת לו כתובתה א"ר ייסא לצרדין
היא מתניתא או שוברת לו כתובתה² ר' זעירא בשם רב
המנונא כנסה וגירשה והחזירה אם חידש לה (כתובה

ליה מטלטלי אגב מקרקע קני מקרקעי קני מטלטלי. [וגירסת
הרש"ל: גובה מקרקעי גובה מטלטלי. וכע"ז גורס המ"מ
בה' מלוה ולוה פ"ח ה"ב].
(ה) קאי אמו"ש והמתבר: ילקח בהם קרקע כו', וע"ז כ' בהג"ה,
דז"ש ילקח כו', ר"ל שאין נותנין המטלטלין לידו כ"ז שלא
כנסה, אלא מ"ש ילקח כו', היינו שנותנים הנכסים ליד ב"ד
או לאפטרופוס עד שילקח כו'. ועב"ש שהביא לשון הרשב"א
בתשובה: שיעמדו הנכסים המטלטלים מחמתה ומחמת היבם
ביד ב"ד או אפטרופין עד שילקח בהם קרקע ויאכל
היבם אז הפירות כו'. עכ"ל. אבל לדעה שניה שבמחבר
— שבפירות תלושין ומטלטלין ומעות משתמש בהם כמו
שירצה — הדין הוא, שמיד שמת אחיו יכול ליטול המטלטלין.
(ו) כמש"ש בכתובות פ ב הנ"ל בסק"ג ובמחבר ס"ו: והוא אוכל
פירות. ולכן לא תרד בהם האלמנה, וגם לא האפטרופוס
בשבילה. וגם אין להיבמה עליו כלום אלא מדרגות צ"ח,
וענשה"ג ס"ק, וז"ל: לפי שאין מזונות לשומרת יבם אלא
שלשה חדשים ראשונים או אם עמד צדו וזרת.
(ז) הוא מדברי המ"מ הנ"ל בסק"ג, כמש"ש במתני' בכתובות
פ ב להכניס: קרמה היא ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.
וכ' המ"מ שלא הוצרך הרמז"ס זה לבאר, שהכל מורים פה
בנ"ל, ע"ש [בסק"ג מ"ש ע"ו].
(ח) גמ' בכתובות פא א: שאלתי את סומכוס הרוצה שימכור
בנכסי אחיו כיצד הוא עושה אם כהן הוא יעשה סעודה ויפייס
אם ישראל הוא מגרש בגט ויחזיר. וערש"י שם ד"ה מגרשה

ראוי לה השתא שיעבוד נכסי דקיה". ור' זעירא סובר שגם
במחזיר יבמתו, אמרינן על דעת כתובה ראשונה מחזירה, וא"י
למכור הנכסים, אא"כ שוברת כתובתה. וזוהי הלכה כר'
זעירא, כג"ל בשו"ע ובדברי רבנו, וכמש"ש בחזו"א: "ומסקינן
שם כזעירי, וסוגין פב ב החזירה מאי קמ"ל כו' משמע כזעירי.
אולם במ"ש ר' ייסא דבשוברת כתובתה לחוד סגי — שיכול
למכור הנכסים — בזו הלכה כמותו, וכמש"ש רבנו: ואף ר'
זעירא מודה בזה. ואית לר' זעירא דבשוברת כתובתה לחוד
סגי, איכ למא אמרו: מגרש בגט ויחזיר, הרי גם אם מגרשה

2 על מש"ש בירושלמי: לצדדין כו', יש שם כמה פירושים.
ונראה שרבנו מפרש כך: ר' ייסא סובר שבחד מיניהו סגי:
אם היא שוברת לו כתובתה, יכול למכור הנכסים — אע"ג
שאינו מגרשה. ואם הוא כונסה ומגרשה ומחזירה, יכול למכור
הנכסים — אע"ג שלא שוברת כתובתה. ובחזו"א סימן קכ"ה
ס"ט הסביר הדבר: "דר' ייסא סבר דסתמא כשמהחזירה משעבד
לה כל נכסי ולא דמי לשאר מחזיר גרושתו דעל דעת כתובה
ראשונה הוא מחזירה דנכס כתובה הראשונה גרידא ואין לה
שיעבוד נכסים משום דאשה הקנו לי מן השמים אבל כשמהחזירה

באר הגולה

ג שם נכסי הרמב"ם
פכ"ג מה"ל נתי"ט
נגמרה ולי לית לה
מראשון וכו' שם דף
פ"ג ע"ג ה"ה.
ס ג"ל שם נשמו
נפ"ב מה"ל יבום
כדפס רב שנת נכני
גירי מנתי"ל שם דף
פ"ה ע"ל וכתב ה"ה
נכסי הרמב"ם ופירש"ל שם עשה עשה שם לא כתב לה אין לה כלום אלא שסור להשארה בלא כתובה
וכת"ל הרמ"ל נשמוך נה"ה.

יתנה בשעה שמחזירה שכתובתה על כל נכסיו ובלא גירושין אם מתרצה לו ע"מ שיכתוב לה אחריות כתובתה על כל נכסיו ויכול למכור. (ט) ה יבמה
שלא היה לה כתובה או שמחלה כתובתה וזה בנכסי אחיו ומוכר ונותן כחפצו
(י) וכשיכניסנה יכתוב לה כתובה מנה ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה כשאר כל
הנשים. ט (יא) ה יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיא אסורה
עליו והיא מותרת ליבם אם רצה כונס ואין לה כתובה כדרך שלא היה לה על בעלה
(וזרקא) שלל כתב לה אלא אסור להשארה בלא כתובה המ"מ פ"ג (יב) ודינה עם יבמה
נכסי הרמב"ם ופירש"ל שם עשה עשה שם לא כתב לה אין לה כלום אלא שסור להשארה בלא כתובה
וכת"ל הרמ"ל נשמוך נה"ה.

ביאורי הגר"א

ומגרסה כו' וז"ל כו': (ט) יבמה כו' או שמחלה
כו'. מירושלמי הג"ל או שזכת כו' וכ"ש בשלל היה לה
כלל דהא עי"כ המכירה ופניו שכל נכסיו כו' כנ"ל:
(י) וכשיכניסנה כו'. כן פי' מ"ש ולי ל"ל מראשון כו'
כנ"ל סי' קס"ו ס"ד: (יא) יבמה כו'. כ"ז לשון
הרמב"ם ונפ"ל ש"ס ולי ל"ל מראשון כו' ר"ל בשלל כו'
לה כו' תקינו כו' ר"ל שצריך לכתוב לה כתובה השני
ואם היתה כו' עי"כ צ"ל דל"ל לכתוב לה כלל וי"ש אם
ר"ה כו': (יב) ודינה בתוספת כו'. כמ"ש בכתובות

ופניו שכל הנכסים אחראין לכתובתה כיצד יעשה כונסה
ומגרסה וזוהי לו כתובתה אלא שצריכה לשנור כתובתה
הראשון דוקא וצירוף"ל שם כיצד הוא עושה כונס ומגרס
ומותרת והיה שזכת לו כתובתה א"ר יוסף ללדון היא
מתניתא או שזכת לו כתובתה ר' זעירא שם רב המונה
כנסה וגירסה והחזירה אם הודש לה כתובתה על נכסיו
ואם לאו כתובתה על נכסיו צללה הראשון ר"י נר נון שם
ר"ח מתני' אמר כן כו' ע"ש וי"ש ונ"ל גירושין כו'
כנ"ל ללדון כו' ואף ר' זעירא מודה דזה וכ"כ תוס' ד"ה

ברכת אליהו

„תקינו לה משני“ — היינו שהיבם כשיכניסנה צריך לכתוב
לה כתובה. וע"ל סק"א. ועיין במאירי שם לח א.
(יא) כ"ז לשון הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ב הי"ז, ומפרש
בש"ס, מ"ש ביבמות לט א: ואי לית לה מראשון כו', ר"ל
בשלא כתב לה הראשון כתובה או שמחלה כתובתה. וע"ז
אמרו שם: „תקינו לה משני“, ר"ל שצריך לכתוב לה
כתובה השני. ומ"ש שם פה א: „ואם היתה שניה לבעל
אפילו מיבם אין לה“, עי"כ צ"ל דא"צ השני לכתוב לה
כלל. וי"ש המחבר: אם רצה כונס ואין לה כתובה כדרך
שלא הי' לה על בעלה. [ולדעה זו, אף כשהיבם כונסה, אין
איסור לדור עמה בלא כתובה, דעל אשה כזו — שנשאה
מתחלה לאסור לה, לא חשו חז"ל גם אצל היבם — שבא
מכה הראשון — שלא יתא קל בעיניו להוציאה. ודלא כמ"ש
בהגה: אבל אסור להשהותה בלא כתובה. שמ"ש בהגה
היא דעת הרמב"ם והרשב"א שהביא המ"מ שם, אבל למחבר
— ההולך בשיטת הרמב"ם — אין איסור בכה"ג להשהותה
בלא כתובה, וכמ"ש בב"ש ס"ק ז', ח', ודלא כמ"ש בבא"ה
סק"ה].

(יב) כמ"ש בכתובות קא א — אהא דתנן שם ק ב: הממאנת
השני' והאילונית אין להן כתובה —: ל"ש אלא מנה מאתים
אבל תוספת יש להן כו', [וכנ"ל בס"י קט"ז ס"ה, ועמ"ש
סק"ה].

את כתובתה כו' או אפילו רצה להחזירה מיד מוכר כו'. ומ"ש
רש"י „מקד“, היינו טרם שגבתה כתובתה [שהרי מקודם כתב
רש"י ומגבה את כתובתה]. וע"ז הקשה הרא"ש, דבכה"ג
כתובתה על נכסי בעלה הראשון. וע"ז תירץ הרא"ש, שזה רק
כשהחזירה סתם, ולא כשהתנה עמה שכתובתה על נכסיו ויכתוב
לה דקנאי ודקניא. אבל אם גבתה כתובתה אחר הגירושין
והחזירה — גם להרא"ש — כתובתה רק על נכסיו, ולא אמרינן
בזה דעל דעת כתובה ראשונה מחזירה.

— רידב"ז) כתובתה על נכסיו ואם לאו כתובתה על נכסיו
בעלה הראשון ר"י בר בון בשם ר"ח מתני' אמרה בן המגרש
את האשה והחזירה ע"מ כתובתה הראשונה החזירה כו'
יקי"ש. וי"ש המחבר: ובל"ג גירושין אם מתרצה לו כו' יכול
למכור, כנ"ל בירושלמי: לצדדיו כו' — שגם אם היא שוברת
לו כתובתה בעודה תחתיו והיא מתרצה יכול למכור. ואף ר'
זעירא מודה בזה. וכ"כ תוס' שם פה א ד"ה מגרשה כו',
וה"ל: וא"ת והואיל וטעמא משום דלא כ' לה דקנאי יכתוב
לה ולא יצטרך לגרשה וי"ל שאין האשה חפוצה דניחא לה
שיהו על נכסיו בעלה הראשון הואיל והם כל שעה בעין שאין
רשאי למוכרם ואין לנו לכופה למחול דינה, עכ"ל.

(ט) מירושלמי הג"ל בסק"ה: או שוברת לו כתובתה, וכ"ש
בשלא הי' לה כלל כתובה, דהא עי"כ המכירה הוא, מפני שכל
נכסיו אחראין לה לכתובתה, כנ"ל [בס"ג, וכמ"ש בס"ק ג',
ח'].

(י) בן כתב הרמב"ם בה' אישות פכ"ב הי"ד. שכן פי' מ"ש
ביבמות לט א: ואי לית לה מראשון תקינו לה משני, כנ"ל סי'
קס"ו ס"ד. [ששם כ' המחבר: ואם אין לראשון נכסים כתובתה
על נכסי היבם. ומש"ש המחבר, הוא עפ"י פירש"י —
ושפירש שם: „ואי לית לה מראשון“, היינו „דלית ליה
נכסים“, וכמ"ש סק"י. והרמב"ם מפרש, ד„לית ליה מראשון“,
היינו שלא הי' לה כתובה או שמחלה כתובתה, ובאופן כזה,

ומחזירה, לא סגי בלא שבירת כתובתה, א"כ תשבור כתובתה,
ולא יצטרך לגרשה. וי"ל כמ"ש תוס' — שהביא רבנו —
שכ"ז שלא גירשה, הברירה בידה ולא חרזה האשה להסכים
לזה, אבל אם כבר גירשה, הברירה בידו שלא יחזירה אא"כ
תשבור כתובתה. ובערוך השלחן ס"י כתב, דמקושת הרא"ש
על רש"י — הג"ל בדברי רבנו — מ' שאם מגרשה ומחזירה
בלא תנאי, אף אם גבתה כתובתה אחר הגירושין, על דעת
כתיבה ראשונה מחזירה. וזה אינו, כי רש"י כ' שם: ומגבה

באר הגולה

ע מהל' דלינתי לעיל
בסעיף א' מה"ש ואי
לית ליה מראשון וכו'
ופי' דלית ליה נכסי.

בתוספת כמו שהיה לה על בעלה (יג) אבל אם לא כתב לה בעלה כתוב' או שמכרה
לו או שמחלה לו צריך היבם לכתוב לה כתובה בדרך כל האלמנות. הגה: וכן אם
לא היו נכסים לבעלה הראשון יש לה כתובה מנה ומשני כדון אלמנה ע' (טור) (יד) היו לה נזות מן
היבם אם יש לה כתובה על נכסי יבם גם הנזות נזונות מן האחים ואם אין לה כתובה על
נכסיו גם הנזות אינן נזונות מן האחים (סו) וכל מקום האלמנה נזונית כל ימיו ונזר אלמנותה
(ר"ן פרק נערה).

ביאורי הגר"א

(יד) היו כו'. נעיל שם כ"ג נ' ולא אפשרטל וכו' הרי"ף
הלכך ל"ל וכו' הר"ן דוקא נדאיכל נכסים מראשון כו'
דתנאי כתובה ככתובה: (טו) מ"מ כו'. שם וכ"כ
תוס' ד"ה נת כו' והר"ש:

ק"ח א' ל"ש אלא כו': (יג) אבל כו'. אצל הרמב"ם
ורש"י מופ' ואי ל"ל כו' תקינו כו' אפילו לא כתב לה
כתובה ואם היתה כו' ג"כ נשאל כ' לה אצל צריך לכתוב
לה שלא תהא כו' וז"ש בהגה ודוקא כו' וכן אם כו' ר"ל
אפי' לא כ' לה ואמר לא ה' כו' כפירש"י בינוניות ל"ט א':

ברכת אליהו

בד"ה ואי לית לה מראשון: דלית ליה נכסים, [כנ"ל בסק"י].
(יד) בעיא בכתובות נג, כ, ולא אפשרטל. דאיתא שם: בת
יבמה יש לה מזונות או אין לה מזונות כיון דאמר מר בכתובתה
על נכסי בעלה הראשון לית לה או דילמא כיון דאי לית לה
מראשון תקינו לה משני אית לה תיקו. וכו' שם הרי"ף: הלכך
ל"ל דכל תיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע. וכו'
שם הר"ן דוקא בראיכא נכסים מראשון הוא דקא מיבעיא
לן כו' דתנאי כתובה בכתובה⁴.
(טו) כ"כ הר"ן בכתובות נג ב. וכ"כ תוס' שם ד"ה בת כו'.
וכ"כ הרא"ש שם פ"ד סכ"ח. [וה"ל: אבל יבמה גופה לא
קמיבעיא ליה דפשיטא דאית לה דקרינא ביה שפיר כל
ימי מיגר אלמנותיך בביתו כיון שנשאה אחיו להקים לו שם].

(יג) כ"ה שיטת הרמב"ם³. וכמ"ש בסק"י, שכן מפרש מ"ש
ביבמות לט א: ואי ל"ל מראשון תקינו לה משני. אבל
הרמב"ן ורשב"א מפרשים מ"ש: ואי ל"ל כו' תקינו כו',
היינו אפילו לא כתב לה כתובה השני, תקנו לה כתובה
ממנו. ומש"ש פה א: „ואם היתה שני" לבעל אפילו מיבם
אין לה, ג"כ מפרשים בשלא כ' לה היבם, אבל צריך לכתוב
לה, שלא תהא קלה בעיני להוציאה. וז"ש בהגה לעיל: „ודוקא
שלא כ' לה אבל אסור להשהותה בלא כתובה", וזהו שיטת
הרמב"ן והרשב"א, דלא כשיטת הרמב"ם, כנ"ל בסק"ב. ומ"ש
כאן בהגה: „וכן אם לא היו נכסים לבעלה הראשון יש לה
כתובה מנה משני", ר"ל אפילו לא כ' לה השני. ואמר
בהגה: „לא היו נכסים לבעלה הראשון" כפירש"י שם

סמוך אחד לשני. ועיין בביאור הגר"א בחו"מ סימן ר"ג סקכ"ה
שכ': כפול לעיל ס"ו ושם העתיק ל' הטור וכאן לשון הרמב"ם
ובשביל דברים שנתחדש כאן כו'].
4 דין זה כ' גם הרא"ש בכתובות פ"ד ס"ח. והב"י בסימן
ק"ב הביא זה בשם הרא"ש והר"ן. וכאן בדי"מ סק"א ורבנו
ציונו רק לר"ן, מפני שבר"ן כ' הטעם: דאי ליכא הא תקינו לה
רבנן כתובה משני ופשיטא דתנאי כתובה נמי אית לה.
ועי' הוסף רבנו: דתנאי כתובה בכתובה. ועב"ש סק"ס וכו"מ
ולעיל סימן ק"ב ושם בב"ש סק"י.

3 דין זה כבר כתב המחבר בסעיף ח, וכמ"ש בסק"י.
והא דחזר המחבר וכתבו כאן, מפני שמ"ש בסעיף ח' הוא
כלשון הרמב"ם בה' אישות פכ"ב הי"ד, ושם עיקר הדין הוא,
לענין מכירת הנכסים, ועי' סיים שכשיכנסנה צריך לכתוב
לה כתובה כו', ומ"ש המחבר כאן הוא כלשון הרמב"ם בה'
יבום וחליצה פ"ב הי"ז לענין עיקר כתיבת הכתובה. [וכמדומני
שמעתי מפי רבי מרן הגאון הגדול ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל
שככה"ג - שהדין כתוב ברמב"ם בשני מקומות - מבוא
גם המחבר כלשון הרמב"ם שתי פעמים - באותו ענין -

קסט כל דיני חליצה בפרטות. ובו נ"ו סעיפים

א תשנה יצמות דק"ח
ע"ל.
* פי' לאפקורי גרים
כדבסמך.
ב טור והטעם משום
דחלי' דין הוא כמו
שיתבאר בסמוך.
ג שם במשנה.
ד דרייתא שם.
ה רמב"ם נפ"ד וס'י
יבוס וכו"ס ה"י
דח"ע כשהיבוס
והיבוס יודעים לקרוא
בשמות ונבלי שיקרא להם
אחר ח"ל אפילו לא קראו
כלל החלושה כשירה
נדרשד וכמו שיתבאר לקמן
סעיף מ"ג.
ז מיוחד דרנא שם ריש דף ק"ב.
ז וכו"כ התוספתא שם.
ח שם במשנה וכת"ק.

א א מצות חליצה בג' דיינים (א) * ישראלים (ב) ושלם יהיו ב קרובים זה לזה ולא
ליבם וליבמה (ג) ואפילו שנים נשואין ב' ננות לחין לא יהיו זה עם זה (ד) חלל שני
נשלישי כשר (ת"ה סימן (רכ"ה) [רמ"ה]) ג ואפילו הם הדיוטות ד רק שידעו להקרות
את היבם והיבמה (ה) ה ואם חלצה בפני עם הארץ שאינם יודעים
להקרות כשרה. ב (ו) נמצא אחד מהם קרוב או פסול (ז) או גר פסול ו ואפי'
היה אביו גר ואמו ישראלית פסול ועד שיהא אביו ואמו מישראל
(ח) (וי"ל דלס' אביו מישראל כשר) (טור בשם ז סמ"ג) (ט) ה ומיהו חליצה פסולה מיהא
והיבם יודעים לקרוא בשמות ונבלי שיקרא להם אחר ח"ל אפילו לא קראו כלל החלושה כשירה
נדרשד וכמו שיתבאר לקמן סעיף מ"ג.
ז מיוחד דרנא שם ריש דף ק"ב.
ז וכו"כ התוספתא שם.
ח שם במשנה וכת"ק.

ביאורי הגר"א

הקמ"ל ונראה הכי כו': (ו) נמצא כו'. ומתני'
המ"ל: (ז) או גר. ק"ל ב' ואלא גר חלל חלל
אפי' ח' מהן: (ח) וי"א כו'. דלפי' לענין יוחסין
לר"י דפוסל נאמן מירשאל מכשיר נאזיו עתו"ס שם
ול"ע מהי רחיה ויוחסין אפני כאן שהתורה מיעטתו
בשחלל שיהא כולו מישראל והא' להצני' ביוחסין אפי'
אמו מישראל כשר ולר' יוסי ח"ל כלל אפי' אמו וק"ל
כוותיה נקידושין שם וכו"כ כ"י וכו"כ בשם שאלות
ע"ש: (ט) ומיהו כו'. ומתני' שם חליצה פסולה
ולחורין דרפ"ג דגיטין כ"ד ב' כ"ח כו' ואף ר"ל ל"פ חלל

קסט (א) ישראלים כו'. ק"ל ב' בישראל צ"ל של
ישראל כו': (ב) ושלם כו' ולא כו'.
ומתני' ק"ד ב' וק"ל כתי"ק וה"ה זה לזה כמ"ש בתוספתא
וירושלמי פ"ג דסנהדרין והובא בר"ק ור"ל שם:
(ג) ואפי' כו'. כמ"ש בחי"ט סי' ל"ג ס"ד בהג"ה ומיהו
כו' וכו' במדרכי משום צ"ד טועין כיון שחיו מפורש
נגמ' בדיק' להיתר ונחזק בעל הן פסולין: (ד) אבל
שני כו'. גמר' שם ונצ"כ ק"ח ח': (ה) ואם
חלצה בפני כו'. מוש"ש במתני' וברייתא מנות חליצה כו'
נ' דוקא למנהו וכמ"ש ק"ו ב' אר"י מנות חליצה כו'

ברכת אליהו

(ה) ממש"ש ביבמות קא א במתני' וביריתא: מצות חליצה
בשלשה דיינים ואפילו שלשה הדיוטות. ושם בברייתא:
מצות חליצה בשלשה שידועין להקרות כעין דיינים. ושם
בגמ' מקש' על המשנה: ומאחר דאפילו שלשה הדיוטות
דיינים ל"ל. ותרג' : הא קמ"ל דבעינן בשלשה שידועין להקרות
כעין דיינים. תנינא להא דת"ר מצות חליצה בשלשה שידועין
להקרות כעין דיינים. ומדנקט במתני' ובברייתא לשון מצות
חליצה כו', מי דוקא למצוה ולא לעיכובא. ובמ"ש קו ב':
אר"י מצות חליצה קוראה וקורא וחולצת ורוקקה וקוראה.
מאי קמ"ל, מתני' היא, הא קמ"ל מצוה הכי ואי אפיך לית
לן בה כו'. [ועיין בפסד"ח ס"ב].
(ו) מתני' ביבמות קד ב' הני"ל בסק"ב — : ונמצא א'
מהן קרוב או פסול חליצה פסולה כו' :
(ז) ביבמות קא ב' : רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה
דרב יהודה, א"ל סק תא לזירזא דקני לאיצטרופי בי חמשה
לפרסומי מילתא, א"ל תנינא בישראל, בב"ד ישראל ולא
בב"ד של גרים, ואנא גר אנא (הלכך פסילנא לחליצה —
רש"י). אלמא אפילו אחד מהן גר נמי פסול.
(ח) תנן בקידושין עז א : ר' יהודה אומר בת גר זכר (אפילו
מישראלית — רש"י) כבת חלל זכר (ופסולה לכהונה אבל
בת גירות מישראל כשרה — רש"י). ראב"י אומר ישראל
שנשא גירות בתו כשירה לכהונה וגר שנשא בת ישראל
בתו כשירה לכהונה כו' רבי יוסי אומר אף גר שנשא
גירות בתו כשירה לכהונה. ועת"ס ביבמות קב א ד"ה לענין
כו', שהביאו רא"י, שבאביו מישראל כשר לחליצה. דאפילו

(א) ביבמות קא ב' : בישראל (להקים לאחיו שם בישראל
— רש"י) בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים.
(ב) מתני' ביבמות קד ב' : חליצה בשנים או בשלשה ונמצא אחד
מהן קרוב או פסול חליצה פסולה ר"ש ור"י הסנדלר מכשירין
כו'. וק"ל כתי"ק. והיה דפסולים כשהם קרובים זל"ז. כמ"ש
בתוספתא דסנהדרין פ"ה ה"ג : אין דנין לא זה את זה ולא
זה עם זה (שני דיינים קרובין — מנחת בכורים) כו'.
וירושלמי שם פ"ה ה"ח : ומגנין שלא יהו העדים קרובין זל"ז
כו' ומגנין שלא יהו הדיינים קרובין זל"ז (וקאמר דמהקישא
אתיא — פ"מ) אמרה תורה הרוג עפ"י עדים הרוג עפ"י דיינים
מה עדים אין קרובין זל"ז אף דיינים אין קרובין זל"ז כו'.
והובא בר"ק שם כט ב רש"י שם סל"ב. [וה"ל הרא"ש :
ירושלמי כו' ומגנין שלא יהו הדיינים קרובים זל"ז כו' תנא אין
(הקרובים — הר"י) דנין לא זא"ז ולא זה עם זה ואין
מעדין זא"ז ולא זה עם זה כו'. ועזח"מ סי' ז' סקמ"א ושם
סי' ל"ג סקל"ד].
(ג) כמ"ש בחי"ט סי' ל"ג ס"ד בהג"ה : ומיהו לכתחלה לא
יחתמו עצמן (שני בעלים שנשיהו הן זו עם זו שני בשני)
על שטר ביחד. [ועמ"ש סקט"ו]. וכתב במדרכי [הובא
בתרומות הדשן סימן רכ"ו ובפסקיו סימן רט"ז, דטעמא
דחיישין] משום כ"ד מועין, שיסברו שפסולין הם. כיון
שאינו מפורש בגמ' בהדיא להיתר. ובהך בעל כאשתו הן
פסולין. [ועבפס"ח סק"י].
(ד) גמר' בסנהדרין כח א : ורב אכשר שלישי בשני ובכ"ב
קפח א : הלכה שלישי בשני כשר.

באר הגולה

ס טור מדין יבמה
שגולה בין האחים
כמ"ט צע"ף (מ')
[מ"ד].

י כמה עובדי שם
גמול דף ק"א ע"ג.
* טור וכו' הרמז"ס
שם צ"ד ופשוט הוא.

הו"א לפוסלה על האחין (י) ס אפי' בינו לבינה. הנה: (יא) י"א דאסור ליקח שکر מחליצה והנוטל שکر לתן דינו בטלין (מהר"י מינץ ומהר"א) וכן נראה צע"י בחליצות יש לזכור שלא ישב בשלשה דייקים שיושבים לתלון מי שנוטל שکر (יב) דהרי צע"י צ"ד כשר מדאורייתא (יג) ועיין נחיה סי' ט' ח"זה שכן מותר לדין לקבל ואפי' צוה נ"ל להחמיר אם נוטל שכן מן החליצה ומשם מראית העין כמו שמחמירין לענין קרובים ונשאר דברים לענין צ"ד של חליצה יותר מנשאר צ"ד וראיתי ושמעתי שהרב נוטל שכן הרבה מן החליצה וסומך עלו צוה שזוכר לו הסגל של חליצה וקולא גדולה היא צע"י ושומר נפשו ירחק מזה ולא דמי למה שעירי הגט נוטלין שכן מטעם שכתבתי לעיל סימן ק"ל גם הרב המסדר הגט וכו' שכתבתי לעיל נסדר הגט סעיף ד' כי אותן הטעמים אינם שייכים בחליצה (הכל ד"ע).

ג י לכתחילה מצוה שיוסיפו ב' על ג' (יד) * ואפי' חב' הם ועמי הארץ (טו) (חל"א נג' חליצתה כשרה) (טז) (טז) ואלו השנים שמוסיפים לא יהיו קרובים ופסולים (יז) ודוקא

ביאורי הגר"א

כ"ו. כתובות ק"ה א': (יד) ואפי' חב' הן ע"ה. שהן ח"ל להקרות: (טו) חלצו כ"ו. ואפי' לכת' אין עיכוב כחש"ש ק"ה ב' ועתו"ס שם ד"ה לכתחלה: (טז) ואלו השנים כ"ו. דהא אפי' גרים וכשרים צ"ח פוסלים נהן כחש"ש ק"ה ב' וכו"ש קרובים או פסולים: (יז) ודוקא כ"ו. דהא אין מעכזין כח"ל וכו' בשלושה

נקטן ואנפיליא כחש"ש הריב"ש סי' תפ"ג וכחש"ש הרמב"ם וש"ע סנ"ה: (י) אנפילו כ"ו. ענה"ג וכחש"ש ק"ב ב': (יא) י"א כ"ו דהנוטל כ"ו. ומתניתין נזכרות (פ"ט) [כ"ט]: (יב) דהרי בעינן כ"ו. מתני' ק"ה א' ונו' שם מ"ט דה"ק כ"ו ושם ב' (נכ"ד) [צ"ד] ישראל כ"ו וק"ב א' וק"ד א': (יג) ועיין

ברכת אליהו

(יב) מתני' ביבמות קא א': מצות חליצה בשלושה דיינין. ונמי שם: מ"ט דת"ק דתנאי זקנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד א' הרי כאן ג'. ושם עמוד ב': בב"ד של ישראל כ"ו. ושם קב א': גר דן את חברו גר כ"ו ולענין חליצה עד שהוא אביו ואמו מירשאל כ"ו. ושם קב א' אמרינן דחליצה הוי כדיו, לענין זה שתה"י ביום ולא בלילה.

(יג) בחו"מ סי' ט' ס"ג וס"ה מבואר איזה שכן מותר לדיין ליטול, עפ"י מ"ש בכתובות קה א. [ועמש"ש].

(יד) שהן — השנים שמוסיפים על השלושה — א"צ להקרות כמו השלושה.

(טו) ואפי' לכתחילה אין עיכוב, כחש"ש ביבמות קה ב' אליבא דר"נ, שאפי' לכתחילה א"צ חמשה. ועת"ס שם ד"ה לכתחלה, וז"ל: מכאן יש ללמוד דא"צ ה' אפילו לכתחלה ומיהו לפרסומי מילתא עבדינן בחמשה, ע"ל.

(טז) דהא אפי' גרים — רכשרים בריני כמזנות — פסולים בהן [בשנים שמוסיפים על השלושה], כחש"ש ביבמות קא ב' הנ"ל בסק". וכח"ש קרובים או פסולים — שאינם כשרים אף לר"מ — דפסולים בחליצה אף בשנים שמוסיפים.

(יז) דהא השנים שמוסיפים, אין מעכבין, כנ"ל בסקט"ו. וביבמות קד ב' תנן: חליצה בשנים או בשלושה ונמצא א' מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה רבי שמעון ורבי יוחנן הסגדר מכשירין. וכמו בשלשה, ונמצא א' מהם קרוב או פסול, לר"ש ור"י הסגדר חליצה כשרה, משום דלדידהו לא בעינן ג', ואין השנים האחרים פסולים מחמת הצטרפות השלישי שהוא קרוב או פסול, כמו"כ בעניננו, לא נפסלה החליצה עקב הצטרפות השנים הפסולים שהוסיפו, מאחר שאין

לענין יוחסין, לר' יהודה דפוסל באמו מירשאל, מבשרי באביו מירשאל, כחש"ש רש"י הנ"ל בקידושין שם, וכדמ' שם בגמ' עז א. והו"ה לענין חליצה, באביו מירשאל סגי. דמ"ן מאי ראי' מירשאל לחליצה. שאני כאן — לענין חליצה — שהתורה מיעטתו בישראל שיהא כולו מירשאל, ולפיכך בעינן שגם אמו תהי' מירשאל. והא לראב"י ביוחסין אפי' מירשאל לבד בשר, ולר' יוסי א"צ כלל אפי' אמו שתהי' מירשאל. וקו"ל כוותיה בקידושין עז ב, דאמרינן: הלכה כר' יוסי. [וע"ל סי' ד' סכ"ג ומש"ש סקנ"ב וסי' ז' סכ"א ומש"ש סקע"ב]. הרי דלענין יוחסין קיל מחליצה, ובי"ב נ"י ביבמות שם, דפסול לחליצה עד שיהא ישראל מכל צדדיו, וכי"כ בשם שאילתות דבראשית [שאלתא ב'] ע"ש 1.

(ט) מתני' ביבמות קד ב': ונמצא א' מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה כ"ו. ואמרינן ברפ"ג דנישון כד ב': כל מקום ששנו חכמים כ"ו חליצתה פסולה פסולה ופוסלתה מן האחין. וא"ר ר"א — דפליג שם ואומר: שמאל ולילה פסולה ופוסלת קטן ואנפילי' פסולות ואין פוסלות — לא פליג אלא בקטן ואנפיליא כחש"ש הריב"ש סימן תפ"ב, וכחש"ש הרמב"ם בהלכות יבום וחליצה פ"ד ה"ט ורש"י סנ"ה: חליצה פסולה פוסלת על כל האחים כ"ו.

(י) עבאדי"ג סק"ט שהביא ראי' מדין יבמה שגדלה בין האחים. וכחש"ש ביבמות קב ב' בדין ההוא, דחיישינן דלמא חליצה היא לפוסלה עליהן. וכחש"ל סעיף מ"ד. אלמא שאפילו בינו לבינה הוי חליצה פסולה.

(יא) מתני' בפברות כס א': הנוטל שכרו לדון דיניו בטלין.

כאן ס"ד.

1 כעין קושיית רבנו הקשה על התוס' הנ"ל בשער המלך הלכות מלכים פ"א ה"ד. ועיין בברכ"י חו"מ ס"ז ובערוך השלחן

באר הגולה

לכתחלה חזל צדיענד כשר (נ"י).

ד נ צריכים הדיינים לכתחילה לקבוע

כ ויניח דרנא סע

ויליף לה ויחזק ועלמה יצמתו העשרה.

ביאורי הגר"א

הריטב"א חלה על כל דכח"נ אפי' לכתח' כשר חלה על כל כצונו של רב שנואל להקנותו וכן הצ"ח ונראה וזה שסתם הרב משום דהנהיג להקנות' לרב כח"נ נקד"ח צ"ע וק"ל דלא כח"נ שזכיר כח"נ לכת' וענפס"י

לר"ש ור"י הסנדלר שס ק"ד צ' כ"כ נ"י ונ"ל כו' והוא דוקא שהקלו השלש לרב חלה נלא"ה קי"ל בספ"ח דמוכח דאפי' חלה ונחל' ח' קרוב או פסול דנטלה כל העדות וה"ה לדיינים דהא דיינים נעדות גוורין וכ"כ נ"י צ"ס

ברכת אליהו

בספ"א רמכות ו א, דאפילו מאה ונמצא א' קרוב או פסול, דבטלה כל העדות. והו"ה לדיינים, דהא דיינים מקדוה גמרינן. [דלא כמ"ש בב"ש סק"ד, עיי"ש]. וכ"כ נ"י בשם הריטב"א ביבמות ר"פ מצות חליצה, שאם הקצו השלשה

השנים מעכבים. כ"כ הבי' [שבדיעבד כשר], ונ"ל: ונ"ל דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד כיון שהג' המיוחדים לדיינים כשרים לא נפטלה החליצה מפני פסול השניים שהוסיפו, עכ"ל. והוא דוקא שהקצו השלשה לרב, אבל בלא"ה, קי"ל

והא דמכשיר ר"י הסנדלר הוא מפני שהשלישי הקצוהו לרב, ואינו מעכב.

וברש"י במשנה שם ד"ה חלצה בשנים כ': חלצה בשנים כשרים או בג' ונמצא א' מהן קרוב הדור היו להו שנים חליצתו פסולה. והמגיה במל"מ בה' עדות פט"ו ה"ה הביא, שממשיך רש"י "הדר הו' להו שנים", מ' דלא נתבטל כל הדין. וצ"ע מ"ש רע"ל — דמירי שהשלישי הקצוהו לרב — אפשר לחות קצת רש"י זו. שיתכן שרש"י בא לומר, עיקר הטעם בפסול דהדר הו' להו שנים" והשלישי מעכב, ולכן פסול. ואילו ה' הדין דסגי בשנים, תו לא ה' נפסל מחמת הצטרפות השלישי, מאחר שאינו מעכב והקצוהו לרב. אבל היות וחזן מהפסול "הדר הו' להו שנים" — ולא סגי בשנים — לכן החליצה פסולה, לא רק מפני שיש רק שנים, אלא שכל הדין בטל, אע"ג שהשלישי הקצוהו לרב, מאחר שזקוקים לצרף השלישי — לדעת ת"ק — וחלצה בשנים חליצתה פסולה. ועיין כאן בפ"א סק"ג שהביא דברי המל"מ הג"ל, והסביר: "מבואר דדוקא בשלשה משום דאי מסלקת הפסול הו"ל שנים אבל אם ה' יותר משלשה חליצה כשרה". ולפי הג"ל אין ראה מרש"י לדיינים בעלמא — כשהיו ביחד ונמצא אחד מהם קרוב או פסול. שמה שמי מרש"י — שאם היו יותר משלשה ונמצא אחד מהם קרוב או פסול חליצתה כשרה — היינו כשהקצו הפסול לרב, ולא ה' יחד עם השלשה, דומיא דש"י — שנמצא קרוב או פסול דמגני — דמירי שהקצוהו לרב. אבל אם היו כל הדיינים ביחד, אח"כ שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, כל התבונה בטלה. והוכחת רש"י — שהמשנה מירי שהקצוהו לרב — היא, שאל"כ לא היו מכשירים רש"י ור"י הסנדלר, שמאחר שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, לא נקרא שחלצה בשנים, אלא שכל הדיינים נפסלים בזה — עקב הצטרפות הקרוב או פסול.

2 מ"ש רבנו: "דא דיינים מעדים גמרינן", נראה שכונתו, עפ"י דברי הירושלמי בסנהדרין פ"ג ה"ה הג"ל בסק"ב: ומניין שלא יהו הדיינים קרובין ול"ז אמרה תורה הרוג עפ"י עדים הרוג עפ"י דיינים מה עדים אין קרובין ול"ז אף דיינים אין קרובין ול"ז כו', הרי שדין קרובים לדיינים גמרינן מעדים. ולכן גמרינן דיינים מעדים — גם לענין זה — שאם נמצא דין אחד קרוב או פסול דינא בטל. ומצאתי בשו"ת מהר"ש ס"ט שג"כ כתב כנ"ל, ונ"ל: דכי היכי דגבי עדות קי"ל דאפילו הם מאה כל שנמצא א' מהם קרוב או פסול בטל כל העדות ה"י דיינים כו' שכתב הרא"ש ומניין שלא יהו הדיינים קרובים ול"ז אמרה תורה כו' וה"ל אית לן לומר מה העדים נמצא בהם קרוב או פסול בטל כל העדות אף אם הם מאה אף דיינים, עכ"ל. והוסיף שם: וכ"כ הטור חו"מ כ"ס בתם כל הפסולים לעדות מחמת קרובה כו' פסולים לדון כו' ואדרבה מצונו חומרא יתירה בדיינים יותר מבעדים כותנין כל הכשר להעיד כשר לדון ויש כשר להעיד ופסול לדון כו' עכ"ל. ודברי הטור הג"ל כתב המחבר שם סימן ו' ס"ט, וצ"ע בביאורי הגר"א. והי' מקום לומר שגם כונת רבנו הם כדברי המהר"ש האחרונים. אבל לשון רבנו: "דהא דיינים מעדות גמרינן", מ' שכונתו לדברי הירושלמי הג"ל, וכמש"ל.

ולפי דברי רבנו — שגם בדיינים אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול הדין בטל — צ"ב מ"ש במשנה ביבמות קד ב שר"ש ור"י הסנדלר מכשירים בנמצא א' מן השלושה קרוב או פסול, נהי' לדידוהו סגי בשנים, אבל מאחר שאחד פסול, הרי כל הדין בטל, ובצמח צדק לאדמו"ר מליובאוויטש בחידושי ליבמות שם כ', שר"ש לא ס"ל בנמצא א' מהעדים קרוב או פסול עדותן בטלה, אלא תחיתים העדות בשאר, והו"ה בדיינים. וסיים שם שזה עפ"י דברי תוס' בסנהדרין מא ב ד"ה כמאן כר"ע, שכתבו שם שכה"ה דעת ר"ש בעדות. והוסיף שם הצ"צ: וגם ר"י הסנדלר י"ל קאי בשיתחלה (דרי"ש).

אבל לפי"ז קשה, היאך הוכיח רבנו בשיתחלה ס"ק ה' — מהא דר"ש ור"י הסנדלר מכשירים בנמצא א' מהם קרוב או פסול — שאם הקרוב או פסול אינו מעכב, אינו פוסל השאר, הרי לר"ש ור"י הסנדלר גם בעדים סוברים שאם נמצא א' מהם קרוב או פסול תחיתים העדות בטלה, אבל לדין שבעדות אם נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, אפשר שגם בדיינים אם נמצא א' מהם — אפילו זה שלא מעכב — קרוב או פסול הדין בטל. אע"כ שרבנו סובר שגם לדיד, אם נמצא דין א' קרוב או פסול הדין בטל.

וצ"ל — לדברי רבנו — שמי' במשנה דלר"ש ור"י הסנדלר החליצה כשרה בנמצא אחד מן השלושה קרוב או פסול, היינו בהקצו השלישי לרב, וכמו שסיים רבנו בענין השנים שמוסיפים ואם כי לפי דברי תוס' הג"ל, אולא ראתי רבנו מהא דר"ש מכשיר, דהא ר"ש לא ס"ל גם בעדים הכלל דנמצא א' מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, אבל ראתי רבנו היא, מר"י הסנדלר — שלא מצונו שסובר בזה כר"ש, ולדידה שבדעים אם נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, גם בדיינים כן,

ואח"כ ראיתי בספר זקן אהרן לג"ר אהרן וואלקין (ניד-יארק תשי"ח) שגם הוא כתב לדחות ראית מל"מ הג"ל — כמש"ל — דמירי שלא צירפו את השלישי יחד עם שנים. וכחש' שיש הוכחה מלשון המשנה דמירי בכ"ה. דאי לא גימא הכי, לא הו"ל למיכללהו בחד כבא ומדכללם התנא בחד בבא מכלל דגם טעם בפסוליהו חד הוא משום דליכא ב"ד של שלשה, ומחמת זה ה' מוכרח רש"י לפרש בנמצא קרוב או פסול נמי מטעם דבצר להו חד ולא נשאר כ"א תרי. ועוד כתב שם ש"ל כשיטת הרי"ף הובא בחומ"ס ס' ל"ו דגבי עדים נמי כשהכירו הכשרים בהפסולים הוא דבטל כל העדות אבל אם לא הכירו בהם לא בטלו הכשרים, והו"ה' לגבי דיינים דלפינן מעדים, וי"ל דהמשנה מירי כשלא הכירו בקרבתו דשלישי ולכן לא מביטל עדותה".

ועיין בהגה"מ ה' יבום וחליצה פ"ד ס"ה אות ו' שכ': "וצריך בפני ה' שיהיו כשרים לדון לשון ראבי"ה. ושם באות ו' מוכח שאם היו כולם יושבים ביחד ה' הדין בטל. ומסיים שם: "כהאיה דמכית פ"ק צ"פ שנים עדים מה שנים וכו' ובגמ' מחזיו אתייהו לאסהודי וכו' ראבי"ה ע"כ. וגם בספר התרומה הלכות

מקום לחומר נלך למקום פלו' לחלוץ (יח) (מיהו אם חלטה נלך קניעות מקום כשר (טור) באר הגולה
 נסס הרמזים). ה' יש קובעים מקום בו ביום (יט) מ' וי"א לקבוע ביום שלפניו. ל טור נסס: אי
 ו' אין חליצה כשירה אלא ביום חלצה בלילה חליצתה פסולה. ז ס' אין
 ג' משנה שם דף ק"ד ע"א וכו' וכו' וכו' נראה שם בנמלה דקטנה דמיתנין יחידיו הו' וטענה ויפרש שם בנמלה דחליצה הו' כחלת דין
 ולכן דין חליצה. ס' משנה בלילה דף ל"ו ע"ג.

ביאורי הגר"א

סה"ל וכן נראה עיקר: (יח) מהו אם כו'. לכת': (יט) וי"א כו'. עפ"מ (ס"ט) [סט"ו]
 דקאמר (שם לא עשה ולא כלום וכו') נראה כו' מ'.

ברכת אליהו

שגם כשלא הזמין יחד — לכתחילה — לא יהיו השנים
 קרובים או פסולים.

(יח) דקאמר ביבמות קו ב: אכלה תומא ורקתה אכלה
 גרגישתא לא עשתה ולא כלום כו'. וכוה אמ' שם קא ב: צריכי
 דיניי למיקבעי דוכתא. ומדנקט כאן רק לשון "צריכי" מ' שזה
 רק לכתחילה, ואין קביעת המקום מעכבת.

(יט) עפ"מ פמ"י, ומש"ש בסק"ג מקור לזה.

בקצוה"ח סק"ז ובנה"מ בביאורים שם סק"י ובמל"מ הג"ל
 ובצמח צדק הג"ל ובתשובותיו חלק אבן העזר סי' קס"ב
 ור"ש ובישועות יעקב כאן בפירוש הארוך סי' ג' ובהגהות
 הרש"ש ביבמות קו ב ובשדי חמד בדברי חכמים סימן ע"ב
 (הוצ' ב"ב תשכ"ג כרך ה' עמוד 389) ושם מערכת חליצה סי' ג'
 אות ד' (כרך ח' עמוד 86) ובשו"ת יביע אומר ח"ב תחומ"מ סי' ב'
 ומש"ש בביאורי הגר"א סוף סי' ק' זה: "ועכפס"ח סה"א,
 נראה שזו ט"ס, וצ"ל: "ועכפס"ח סה"א, ששם ג"כ כי לא
 כניי שהביא רבנו כהן. או שצ"ל: "ועכפס"ח סה"א, ששם
 כתב להם לא פסק כניי."

3 בשדי חמד כללים מערכת הצד"י כלל ה' (הוצ' ב"ב תשכ"ג
 עמוד 265) האריך בענין "צריכי" אם משמעות לשון זה הוא
 דוקא לכתחילה או דיעבד נמי. וכאן — שהוכיח רבנו מלשון
 "צריכי" שזה רק לכתחילה — הוא כמש"ש בביאורי הגר"א
 (בסוגרין), דבענין אחר — באות' סוגי' דיניי חליצה — אמרו:
 "לא עשתה ולא כלום", וכאן אמרו לשון "צריכי", מ' שזה
 רק לכתחילה, דאילו ה"מ מעכב, ה"י צ"ל ג"כ — שאם לא קבעו —
 "לא עשו ולא כלום". ובשו"ת חתם סופר חא"ח ס"א כתב
 — בענין הא דאמר' בברכות נד ב: אביי אמר וצריך לאודי
 ברכת הגומל קמי עשרה — והנה צריך הוא לשון הקודש
 ולאודי קמי עשרה הוא לשון תרגום והל"ל "בעי" לאודי
 ולא "צריך" וע"כ משום דבעי" משמע טפי עיכוב מלשון
 "צריך" כו' עכ"ל. והו"ה בענינו אפ"ל. דדיניי למיקבע דוכתא
 הוא לשון תרגום, והול"ל "בעי" דיניי למיקבע דוכתא,
 ומדנקט לשון "צריכי" במקום "בעי" — דמשמע טפי עיכוב,
 ש"מ שזה רק לכתחילה. ואף שהמשל "צריכי" הוא עפ"י
 לשון תרגום, כי כתיב: "לשון הקודש צ"ל "צריכי". מ"מ
 מקור המלה "צריכי" הוא לשון הקודש [בביאורי הגר"א
 כת': "צריכי" — באל"ף, נראה שזו ט"ס וצ"ל: "צריכי" —
 כיו"ד] ודע כי כעין דבריו רבנו כתב המ"מ בה"י: יבום וחליצה
 פ"ד הכ"ד — על מש"ש הרמב"ם: "וכן אם לא ראו הדיינים
 הרוק כשיצא מפיה כשר" — וז"ל: מ' והא דאמרין צריכי
 דיניי למיחזי רוקא ה"מ לכתחילה אבל אם לא ראו כבר עשתה
 חליצתה כחלכתה שריי רקתה וזהו שלא אמר רבא שם אי לא
 חזו דיניי רוקא לאו כלום היא כמו שאמרו בההיא דאכלה תומא
 הסמוכה שם, עכ"ל. ואם כי המ"מ כ': "הסמוכה שם", נראה
 דזה לאו דוקא, ובפס"ט ששתי המימרות הן של רבא, וגם
 המימרא ד"צריכי" דיניי למיקבעי דוכתא" היא של רבא. ועל
 דין זה כ' במ"מ שם ה"ב: "ומתבאר שם שאין קביעות המקום
 מעכב", ונראה שכוון לג"ל. ועיין ובנחל דבש לר"ד במבואר
 (פראקפולרס דמיין תרבי"ו) סק"א ובשו"ת יביע אומר ח"ב
 האהע"ז סי' כ"ז אות א' ובטיב חליצה.

לבד, כשר אף אם השנים שהוסיפו הם פסולים. אלא שבי
 דכח"ע, אפילו לכתחילה כשר, אלא שלא הי' כבודו של רב
 שמואל — ביבמות שם קא ב הנ"ל בסק"ז, לענין פסול גר,
 שלא נצטרף בי חמשה — להקצותו מן הב"ד. ונראה מה
 שפתם הרב, וכתב: "אבל בדיעבד כשר", ולא כתב שזה
 רק כשהקצו השלושה לבד, משום דנהגין להקצות' לבד,
 כמש"ש בסרי"ג ס"ב. וס"ל לרמ"א דלא כניי שמכשיר כה"ג
 [כשהקצום לבד] לכתחילה. ועכפס"ח סה"א. וכן נראה עיקר,

חליצה סימן קל"ג כתב: הלכך צריך דינין מבוררין לחליצה
 לפרסומי מלתא ושללא יהו קרובין וכו' לא ליבם ולא ליבמה.
 וכי' במאורי ביבמות קא ב, ע"ש.
 ובאור זרוע הלכות חליצה סימן תרס"ד גורס ביבמות קא ב
 בעובדא דרב שמואל בר יהודה — אחרי שר"ש ב"י אמר לרב
 יהודה "ואנא גר אנא" — א"ל לפרסומי מלתא, ולפי"ז כי
 האור זרוע: הא למדת דמלין חמשה אפי' בפסולי' לחליצה כו'.
 ובתורתם הדשן סימן רכ"ו הקשה על האור זרוע הג"ל מהמ"מ
 זיכמות הג"ל. וכנראה שהתרומת הדשן לא ראה דברי האור
 זרוע אלו, כי לפי גירסתו יש הוכחה מהמ"מ הג"ל, שהשנים
 המוספים יכולים להיות פסולים מאחר שזה רק לפרסומי מלתא.
 וביש"ש שם פ"ב סי' ג' הביא קושית התרומת הדשן הג"ל,
 ויישב דברי האור זרוע, ונראה שגם הוא לא ראה את דברי
 האור זרוע.

וגם בראש"ש שם ס"א הביא הגירסא בגמ' הג"ל: א"ל לפרסומי
 מלתא. ובהגהות חנוך הבית במאורי שם (מהדורת אלבעק
 גנייריק תש"ז) אות ד' כ': "אמנם נראה טעות הוא בראש"ש
 דמלבד שלא מצאנו עדיין לאחד מן הראשונים שיביא גירסה זו,
 הלא הראש"ש בעצמו מביא הגירסא שרב יהודה א"ל כתחילה
 שיעלה לאדסורופי לחמשה לפרסומי מלתא, ועי' השב"י
 רב שמואל בר יהודה שגר הוא, ומאי א"ל שוב לפרסומי מלתא
 ודו"ק. והנה, מ"ש שלא מצא גירסה זו, הרי באור זרוע הג"ל
 גורס כן. ומש"ש: "הלא הראש"ש בעצמו כן ומאי א"ל שוב
 לפרסומי מלתא", י"ל שרב שמואל בר יהודה סבר מתחלה
 שאע"פ שזה רק לפרסומי מלתא, כיו"ד הוא פסול מפני שהוא
 גר. [והרי באמת יש פוסקים שגם הנוספים לפרסומי מלתא
 צריכים להיות כשרים]. ועי' ענה לו, שהיו זה רק לפרסומי
 מלתא, לכן כשר גם גר. והגמ' מביאה רק את תמצית תשובתו
 של רב יהודה — שהטעם שגר כשר הוא מפני שזה "לפרסומי
 מלתא". ועיין בלחם משנה בה' יבום וחליצה פ"ד והערך
 לגר ובקרבן אורה ביבמות שם.

ודע כי בשו"ת פאר הדור להרמב"ם סימן קפ"ו כתב —
 בענין נמצא אחד מהם קרוב או פסול —: "שהדבר אחד בין
 לדון בין להעיד", עיי"ש. ובברכ"י יוסף חו"מ סי' אות ל"א
 כתב: "וכן ראיתי שכתב הרשב"א בפירוש בתשובה כ"י כלל
 ה' סי' ס"א דאפילו שמואל דשנים שדנו דיניהם דין אם דנו
 ג' והא' קרוב כיון דמקצת ב"ד פסול בטל הדין ודמיא דעדים
 עכ"ד. ועי' מש"ש בזה. ובשו"ת גת ורדים חאה"ע כלל א' סי'
 ב' כתב דדיניי חליצה שיש ביניהם דין פסול, כלם פסולים —
 כשהדיינים הכשרים צירפו אותו להתוועד יחדיו, אבל אם הם
 לא צירפו אותו אף שהיו מתכוון להיות דין, לא נפסלים
 הכשרים על ידו, עיי"ש. ועי' בזה בכנה"ג חו"מ סלי' ושם

באר הגולה

ע צרייתא מ"ק דף י"ד ע"ג דין דיני נפשות ודיני ממונות נמועד.

* כ"כ מהרש"י סי' רכ"ז.

פ יצמות דף ל"ט ע"ג לתקין דין יהודה נגיסא דחליצה וכו' וכרצא דיהיה אמר וכו' שם דף ק"ו ע"א.

צ חסדית הגמול שם דף ל"ט ע"ג חילוי מילתא נעלומא הול. היבמה לא תחלוץ וכו' שם דף מ"א ע"א. וכו' כ הרמ"ש בסדר חליצה נס"פ מנחת חליצה וכו' כ הרשב"א בשו"ע וכו' כ התוספות שם.

חולצין בשבתות ולא בימים טובים (כ) ע ומיהו בח"ה שפיר דמי (כא) * (וי"א) דלין לחלוץ נע"ש ועי"ט וכן נוסחין).

(כב) ושהיה בעולמו (כג) וזאת היא אשת המת ואפי' צ אין כאן אלא עד אחד שמעיד עליהם (כד) או אפי' קרוב או אשה (כה) או עבד או שפחה או ק קטן שהוא מכיר ונכון נאמן בכך. ט (כו) ר צריך שידעו הדיינים שיש צ' יום

משמת הבעל חוץ מיום שמת בו ויום שחולצת בו. י (כז) ש צריך שידעו ת שהיבם (כח) בן י"ג שנה ויום א' (כט) והיבמה בת י"ב שנה ויום א' (ל) ושהביאו שתי שערות (לא) אחר שהגיעו לזמנים אלו (לב) א ואם יש ליבמה

ק הרמ"ש שם צפ"ד. ר טור וכו' כ סה"ת והסמ"ק ומשנה ת מונסנה וחולצת לקטן וכו' שם דף ק"ד ע"ג. א טור וכו' כ הרמ"ש בסדר חליצה נס"פ מנחת חליצה וכו' כ הרשב"א בשו"ע וכו' כ התוספות שם.

ביאורי הגר"א

סי' קס"ד ס"א: (כז) צריך כו'. כמ"ש חזקא אין העדים חותמין כו'. וכ"ש צ"ד וכן הכלל לכל מ"ש כלן: (כח) בן י"ג כו'. מתני' בנדה מ"ה צ' ועתו"ס שם ד"ה אלו כו': (כט) והיבמה בת כו'. (ק"י) [ק"ה] צ' והלכתא כו': (ל) ושהביאו כו'. כמ"ש הי"ד אי דלא חייטי כו': (לא) אחר כו'. שם מ"ו ח' מ"ה צ': (לב) ואם יש כו'. תוס' מ"ט ח' סד"ה וצ"ל כרצון דר"פ צל סימן דל"א לעלין בלא תחתן וצ"ד שם ח"א לומר שומא דלין בלין בלא זמנא:

ונו"ש: (כ) ומיהו בח"ה כו'. דהא הטעם שחל יכתוב כמ"ש וכותמין שט"ח נח"ה כמ"ש צפ"ג דמ"ק ועיין צ"ח: (כא) וי"א דאין כו'. דהא דין הול כמ"ל ולין דין צהן כמ"ש צירושלמי הוצא צר"ש פ"ד דמסנהדרין ועת"מ סי' [ה' סעיף] צ' נהגיה ודוקא כו': (כב) ושהי' בעולמו. רפ"צ: (כג) וזאת כו'. (ק"י) [ק"ו ח']: (כד) או אפי'. שם: (כה) או עבד כו'. רמז"ס וכו"מ הר"י"ף שם דלין זה עד' כלל ע"ש: (כו) צריך שידעו כו'. כמ"ש

ברכת אליהו

(כז) כמ"ש בכת"י יט א: "חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא כ"כ נעשה בגדול". וכ"ש ב"ד. וכן הכלל לכל מ"ש כאן, ש"ב צריך לדעת שהיבם והיבמה גדול.

(כח) במתני' בנדה מה ב מבואר שכן י"ב שנה ויום א' נעשה גדול, ופת י"ב שנה ויום א' נעשית גדולה. ושם בגמ' אמר, שרשב"א סובר ש בן י"ב שנה ויום א' נעשה גדול ו בת י"ב שנה ויום א' נעשית גדולה. ועתו"ס שם ד"ה אלו כו', שכתבו: נראה דהלכה כרבי כו' עכ"ל. [וע"ל סי' קנ"ה סקמ"ו]. (כט) יבמות קה ב: והלכתא עד שתביא ב' שערות. [והיינו, דקטנה אינה חולצת, כמ"ש שם קד ב במשנה. וכמ"ל בסקמ"ח, שבת י"ב שנה ויום א' נעשית גדולה. ואף אם הגיעה לשנים, צריכים ב' שערות, כמבואר בסק"ל].

(ל) כמ"ש בנדה מה ב: הא לאחר זמן היכי דמי אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא כו'. [אלמא שאף אם הגיע לשנים צריך גם ב' שערות. ועמ"ש בחו"מ סימן ל"ה ס"א ובאו"ח סימן תרס"ו סק"י].

(לא) גדה מה א: מבן ט' ועד י"ב שנה ועודו בו שומא כו'. ושם מה ב אמרינו דבעיא בדיקה לפני הפרק דאי משתכחי לאחר הפרק שומא גינהו. [ועיין סי' קנ"ה ס"ד ומש"ש]. (לב) תוס' בנדה מט א סרי"ה ואב"א, וז"ל: ואם יש ליבמה דדים גדולים א"צ לבדוק אחר השערות דהא אמרינן לעיל אי אפשר שיבא העליון עד שיבא התחתון, עכ"ל. ומ"ש התוס': דהא אמרינן לעיל כו', היינו כרצון דר"פ בא סימן שם מה א, דאי אפשר לעליון בלא תחתון. ובדדים א"א לומר שומא, דאין באין בלא זמנא.

(כ) דהא הטעם — דאין חולצין בשבתות ויו"ט — הוא שמא יכתוב, כמ"ש בבב"א לו א. ובחול המועד לא שייך חשש זה, דהא כותבין שטר חליצה בחול המועד, כמ"ש בפ"ג דמועד קטן יח ב: ואלו כותבין במועד כו' שטרי חליצה. והטעם דאין דנים בשבתות ויו"ט הוא ג"כ שמא יכתוב. ועמ"ש סק"ע — שצ"ח לברייתא דשם יד ב — דדנין ד"נ וד"מ במועד. (כא) דהא חליצה דין הוא, כמ"ל בסק"ב, ואין דנין בע"ש ועי"מ, כמ"ש צירושלמי פ"ד דמסנהדרין ה"ו: אסור לדון דיני ממונות בע"ש כו'. — הובא ברא"ש שם ס"ט. ועתו"מ סימן ה' סי' בהג"ה: ודוקא לענין ממוני יש להקל (לדון בע"ש ועי"ט) דהפקר ב"ד הפקר אבל בדבר אסור אין להקל כו'. [ועמ"ש סק"א וע"ל בסימן קנ"ד סדר הגט סק"ג].

(כב) רפ"כ דיבמות יז ב: כי ישבו אחים יחדו (דברים כה, ה) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא הי' בעולמו. [וכמ"ש סימן קע"ג סי"ב].

(כג) יבמות קו א: אין חולצין אלא אם כן מכירין. (כד) שם. ביבמות לט ב — הנ"ל בבאה"ג סק"צ — והלכתא גלויה מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה.

(כה) כ"ה ברמב"ם ה' יבום וחליצה פ"ד הל"א. וכמ"ש הר"י צ"ח ב"ב. רמ"א וכו' עדות פל' ע"ש. ונתן טעם לדבר דלא אמילתא דאסורא קמסהדי ולא אממונא מסהדי אלא מלתא בעלמא הוא דמגלו דהדין ניהו גברא פלן.

(כו) כמ"ש סי' קס"ד מ"א: היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהו תשעים יום ממיתת הבעל חוץ מיום המיתה ויום היבום או החליצה. [ועמ"ש סק"א].

באר הגולה

ב שס וכו"כ התוס' יבמות דף פ' ע"ג
ג שס גסס הרמב"ם
גפ"ג מה"א וכתב
ה"ה שחול נלמד
ממירמל דרב חסדל
ותניח כוותיה קדושין
סוף דף ס"ג וכו"כ
המרדכי גפרק מלות
חליצה גסס כונה
גדולים.
ד שס גסס סה"ת
גסס מורו רע"ט.
ה שס וכו"כ התוס'
ו שס בתוספות. * עיין גפ"ג סדר חליצה סעיף כ"ז שיעור אורך שערות.

דדי' גדולים א"צ לבדוק אחר השערות (לג) ב וכן אם היכם גתמלא זקנו א"צ לבדו' אחר השערות ומשפט שתי השערות ובדיקתן נתבאר בסימן קנ"ה סט"ו.
יא ג אין סומכין במנין השנים לא ע"פ קרובים ולא ע"פ נשים (לד) אלא ע"פ עדים כשרים להעיד (לה) ד וי"א שאם הוחזק בעיני השכנים שלא ע"פ האב שבא לכלל שנים (לו) או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים נאמנים להתחזק בגדולים (לו) או בדקום ומצאו להם ב' שערות (לח) חלל לא מהני שראו אותו שזל' לס"ת לו שה' ש"ץ (מרדכי פ' מלות חליצה) ה ואפי' בלא חזקת השכנים * אם יש להם ריבוי שערות (לט) או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה חזקה שבאו לכלל שנים וחולצים ועל זה סומכים שלא לבדוק אם יש גומות בשערות מאחר שיש ריבוי שערות או שהם ארוכות ו ואם הם גדולים בקומה יש לסמוך שהם גדולים אפי' לא הביאו כי אם שתי * שערות (מ) ואם יש ליצמה גם נקמטין. * שס וכו"כ התוספות שס סקדושין.
ו שס בתוספות. * עיין גפ"ג סדר חליצה סעיף כ"ז שיעור אורך שערות.

ביאורי הגר"א

בדקום. י"ל אם דקום ודיקה ונהני ככל דסס כחש"ל ס' קנ"ה: (לח) אבל לא כו'. דשנא עשו ע"פ האז כי האז נחמן להקדשות כו' כחש"ס מרדכי. ונלח"ה חורנין קטן עולה למנין שצעה חלל משום ש"ץ כחש"ס גפ"ג דמגילה המפסיר גנבתי כו' ואף לנ"י כחש"ס ס' ג"ה ס"ה גנבתי כחש"ס גירושלמי חין ומדקדקין קטן מ"ה שנים צעין כחש"ס ש: (לט) או שהם ארוכות כו' וע"ז סומכים כו'. סה"ת ומרדכי שס: (מ) ואם יש כו'. כפי' הרי"ף ורש"י וש"פ שס דאפילו קודם י"ב שנה דלא כהרמז"ס וכרז ספרא חלל רב זצ"ד

(לג) וכן כו'. עת"מ ס' ל"ה ס"ה: (לד) אלא ע"פ כו'. יבמות ל"ט ז' פליגי נה כו' וכאן כ"ע מוריס: (לה) וי"א כו'. מנ"י נקידושין פ' ח' מלקין כו' סוקלין כו' חע"ג שחין האז נחמן למכות ולעונשין כחש"ס חלח"ה הוי כעדות: (לו) או שיצא כו'. כחש"ס מלקין כו' הוחזק נדה כו' ומפרש הי"ד הוחזקה נדה שילא עליה קול נדה צין השכנים וזה כולו מרדכי ר"ת חלל רש"י פי' נכתבות ע"צ שראוה לנצח וכו' וכ"כ לעיל ס' קט"ו ס"ז וני"ד ס' קפ"ה ס"ז וכנר הקשה עליו הר"ר יואל הלוי כחש"ס מרדכי פמ"ס: (לז) או

ברכת אליהו

במרדכי שם, דמלקים על החזקות לא מיירי ע"י קול, דקול לא הוי חזקה *.
(לז) צ"ל: אם בדקום [וכ"ה בטור ובלבוש], ובדיקה מהני בכל ארץ, כחש"ל סימן קנ"ה סט"ו. [ועמ"ש].
(לח) דשמא עשו עפ"י האב, כי האב נאמן להקדשות כו', כחש"ס בקידושין סג ב הנ"ל בסקל"ה. — מרדכי ביבמות פרק מצות חליצה סנ"ט. ובלא"ה אמרינן במגילה כג א — וכן גפסס באו"ח סימן רפ"ב ס"ג — ששקן עולה למנין שבעת. א"כ אין הוכחה — מזה שעלה לס"ת — שהוא גדול. אלא — הא דכתב המרדכי דשמא עשו עפ"י האב — הוא משום ש"ץ, דקטן אינו ראוי להיות ש"ץ, כחש"ס בפ"ג דמגילה כד א. המפסיר בנביא כו' ואם היה קטן כו' ואינו עובר לפני התיבה. ואף לפי מ"ש באו"ח סימן ג"ה ס"ה בהג"ה: ומיהו אין מדקדקין בשערות כו', וכחש"ס גירושלמי דברכות פ"ז ה"ב: אין מדקדקין בקפס, מי"מ שנים בעינן, כחש"ס בהג"ה: אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזקין אותו בגדול כו'. [ועמ"ש סק"ד. ולכן לולא הטעם דשמא עשו עפ"י האב היתה הוכחה מזה שה' ש"ץ שבא לכלל שנים. ועמ"ס סק"ט].
(לט) ספר התרומה בהלכו' חליצה ס' קל"ג ומרדכי ביבמות פרק מצות חליצה סנ"ט. [ועבפס"ס ס"ז ומש"ש בסקל"ז].
(מ) איתא ביבמות יב ב: אמר רב ספרא בנים הרי הם

(לג) עיין חושן משפט סימן ל"ה שכתב המחבר, ואם גתמלא זקנו א"צ בדיקה. ועמ"ש סק"כ המקור לדין זה.
(לד) ביבמות לט ב: אשתמודענהו פליגי בה רב אחא ורבינא. חד אמר בעדים (שצריך להביא שני עדים שהוא אחי המת מאביו — רש"י). וחד אמר אפילו קרוב אפילו אשה: ודלכתא גלויי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה. וכאן — דלא הוי גלויי מילתא — כחש"ס מרדכי דבעינן עדים כשרים להעיד.
(לה) כחש"ס בקידושין פ א: מלקין על החזקות סוקלין ושוורין על החזקות כו'. אע"פ שאין האב נאמן למכות ולעונשין, כחש"ס סג ב בני זה בן י"ג שנה ויום אחד כו' נאמן לגדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים אבל לא למכות ולעונשין. ועפ"י חזקה מעגישים, כנ"ל, אלא מחזקה הוי כעדות.
(לו) כחש"ס בקידושין פ א: מלקין על החזקות כו' החזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה. ומפרש, היאך החזקה נדה, שיצא עליה קול נדה בין השכנים. וזה כולו מרדכי ר"ת [הובא במרדכי ביבמות פרק מצות חליצה סימן נ"ט]. אבל רש"י פירש בכתובות עב א בד"ה החזקה נדה בשכינותיה: שראוה לנצח בגדי נדות כו' עכ"ל. דהיינו ע"י מעשה, ולא ע"י קול. וכ"כ לקול סימן קמ"ז ובירמ' סימן קפ"ה מ"ב. וכבר הקשה על ר"ת הר"ר יואל הלוי, כחש"ס

באר הגולה

ננים הרי הם כסימנים) (הגהות מרדכי ז' דינמות).

יב ח (מא) ישכן הדיינים

ז' ומוסגה ר"ט יצמות
וכדלומר רב ספרא שם
סוף דף י"ג וכתבאר
לעיל סימן קנ"ה סעיף
שם מוסגם דדמיא לגמור

כמו שצריכים לישב בדיון (מג) ויעמדו לפניהם חיבם והיכבמה שמצות חליצה * לכתחלה מעומד. הגה: (מג) חזל דזיעבד. אם חלה מיושב * כשר * (טור) (מד) וכן חולה שלא יוכל והציאו ה"ז צירוף סדר חליצה סעיף כ"ה. * ח טור וכ"כ הרא"ש * בסדר חליצה וכ"כ צסה"ת. * ונבסרי מסייע לה להרא' ועמד. * ויבחייתא רש דף ת"ג.

ביאור: הגר"א

אצל הרשבי"א ס"ל אף לכתחלה ויושב והוכיח ומוח"ש
א"ל ר"א והתניא צין כו' והוא לשיטת הראשון והרא"ש
דס"ל דלמיוור לכתחלה קאמר אצל לפי' הרי"ף דפוסל
אפי' גדיענד ופי' דשייך צלדך דלמיוור וכוונ"ש תוס'
שם ד"ה מלך צאם ר"ח וכתב"ל סל"ג אין ראיה משם
ועי"פ ס"ח סל"א. ודעת הרמב"ם דקריאה נעמידה מהא
דספרי וכן ריקיה אצל חליה מיושב ונצריית' הנ"ל אצל
נוסנויה דמ"ק א"ל לומר כן וערבש"א שדק ענמו לתרן
דבריו וכו' שיקר ראייתו ומה דפרך ר"א דלמיוור ע"ש
וה"ל לומר כן דהא הרמב"ם ס"ל כר"ת ור"ף שרי כ'

וּנְסַפְקָא לֵיהּ וְכַמֵּ"ש תוֹס' עַם ד'ה רב זְנִיד כו' וּמוֹשֵׁי
וּמוֹשְׁשֵׁין כו' וְכַ"כ הֶרְאִישׁ עַם אֲנֵל הֶרְמוֹנֵין וְרַשְׁזֵאל כ'
שֶׁשׁ לִפְרֵשׁ גַּם לִרְבֵּז זְנִיד וְדֹלֵי סִימָנִים לֵהּ וְהָא שְׁפָרִיד
וְנִגְדֹק הִ"ק לֵיל לְסִמּוּכֵי עַל הַמִּזְבֵּחַ נִמְקֹס אֲפָשֶׁר לְגִדּוֹק
ע"ש: (מג) יִשְׁבוּ כו'. עַתִּיכֵּן ק"ג א' ד'ה צִין
כו' וְאִמְרִינן כו' וְעַתִּיכֵּן דְּקִי"ל דְּחִלְצָה כְּתַחֲלַת הַדִּין
כַּמֵּשׁ ק"ד א' הֵיכֵן לְהַחֲמִיר: (מב) וְיַעֲמְדוּ כו'.
שֶׁס׳ ק"ו א' צִתִּי כו' פִּי' שְׁרַשְׁשֵׁי וְנִסְפָּשֵׁי וְעוֹמֵד כו'.
וְכַמֵּשׁ נְחוֹסֵ' הֵכֵל: (מג) אֲבָל בְּדִיעֵבֶר כו'.
גַּח' שֶׁס׳ עוֹמֵד כו' וְנִסְפָּשֵׁי דְּמִ"ק כִּ"א וְעַתִּיכֵּן ס' י"ז

ברכת אליהו

הללו אלא בעמידה. וכתבו שם דשמא כוונת הספרי דלכתחלה בעי הכי. ועב"ש סקי"ב].

(מג) גמ' ביבמות קג א : בין עומד בין יושב בין מוטה. וזכ"ס המועד קמן כא א אמרינן : אלא מעתה ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה (דברים כ"ה, ח') ה"נ (דבעינן מעומד), והא תניא בין יושב בין עומד בין מוטה, א"ל התם לא כתיב ויעמד ויאמר כו'. [והיינו בדיעבד, אבל לכתחילה בעינן מעומד כג"ל בס"ק מ"א, ב]. ועוזיאל סימן י"ז ס"א, שגם בעלי הדין בגמרא דין והעדים בדיעבד כשר מיושב. ופשוט"ש סי"ק ד', ה': אבל הרשב"א ביבמות שם ס"ל אף לכתחילה מיושב. והוכיח טבש"ש קג א : אמר אמימר האי מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה (לדחות רגלו בקרקע — רש"י). א"ל רב אשי לאמימר והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה, אימא ולעולם דחיס לכרעיה. ומדמקשי' לאמימר : והתניא בין עומד כו', ש"מ שאפילו לכתחילה כשר מיושב. דאל"כ, מאי קא מקשה לאמימר — דאמר דצריך לכתחילה למדחסיה לכרעיה. והוא לשיטתא הראב"ד [הובא שם בספר הזכות] והרא"ש שם פ"ב ס"ו, דפ"ל דאמימר לכתחלה קאמר. אבל לפירוש הר"ף שם דפוסל אפילו בדיעבד אם לא דחק רגלו בקרקע, ופירש דשריך באידך דאמימר שם דאמר : האי מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה (שרגלו הפוך דורס בעליונו של רגל כו') שאינו דורס במקום מדרס רגלו — רש"י] לא חליץ. ומפרש הר"ף דה"ט משום דלא מצי שפיר למדחסיה לכולי כרעיה אארעא, וכמ"ש תוס' שם ד"ה מאן בשם ר"ח, וכמ"ל סליכ' . וי"א שאם לא דחק רגלו בקרקע חליצתה פסולה, אין ראיא משם. ועפ"מ סליכא, שחביא כל השיטות באידך דאמימר. דעת הרמב"ם בה' יבום והלצה פ"ד הלכ' ו', ז' דקריאה בעמידה, דמא דספרי הגיל בסקמ"ב, וכן ריקיה, אבל חליצה מיושב, מבריתא — בין עומד בין יושב — הגיל. [וטעמא דמילתא. משום דלא כתיב

כסימנים (הלכך אין לך יולדת ממאנת אפילו היא קטנה — רש"י) כו' ורב זבד אמר אין בנים בלא סימנים. ופריך בגמ' על רב זבד : ונבדוק, ומשנ' : חישישין שמא נשרו כו'. ומ"ש כאן הרמ"א : ואם יש ליבמה בנים הרי הם כסימנים, ומ' שזה אפילו בקטנות, הוא כפני' הרי"ף ורש"י רש"י שם, ואפילו קודם י"ב שנה הוי כסימנים, דלא הרמב"ם — שכי' בה' אישות פ"ב ה"ט, שרק אם ילדה אחר י"ב שנה הוי כסימנים. וזכר ספרא. אבל רב זבד מספקא ליה, וכמ"ש תוס' שם ג א ד"ה רב זבד כו', וז"ל : דצריך לפרש דאין עיבור בנים של קיימא מצוי להיות בלא סימנים ומיהו זמנין אתו מדפריך וניבדוק כו'. וע"ז משני בגמ' : חישישין שמא נשרו. וכתבו שם התוס' : וגם לשון חוששין נמי משמע דליכא אלא חששא בעלמא ולא שודאי נשרו כו'. וכ"כ הרא"ש שם פ"א ס"ו. אבל הרמב"ם ורשב"א כ"ש שם, שיש לפרש גם לרב זבד, ודאי סימנים לה, ולעולם אין בנים בלא סימנים. ומה שפריך בגמ' : ונבדוק, הי"ך לל' למכוני ולא החזקה במקום שאפשר לבדוק, ע"ש.

(מא) עתה'ם ביבמות קג א ד"ה בין כו', וז"ל : ואמר'י בפרק שבועת העדות (שבועות ל ב) בשעת גמר דין ד"ה דיינים ב'ישיבה ובעלי דינים בעמידה ומהאי טעמא בעינן לקמן (קו א) עמידה לכתחילה כו' עכ"ל. ואע"פ דקו"ל רחליצה בכתחלת הדין, כמש"ש קכ א, היינו להחמיר [שאם תלצה בלילה חליצתה פסולה, וכמש"ל ס"ו וכמש"ש בבא"ג סק"ג ויבדק"א ס"א ושם בפסד"ת ס"ט].

(מב) ביבמות קו א: „בתי עמודי” — לחד פי שברשי שם, שפירש עמודי על רגליך לחליצה. ובספרי — על הפסוק: עמוד ואמר לא חפצתי לקחתה (דברים כה, ח) מלמד שאין ואמר דבריו חלה בעמדה. וכמשי בתושי שם קג א ד”ה בינו כו, הניל בספרא. ושם הביאו לשון הספרי: אין דברים

ח"א בפ"ב מה' אישות אות ל"ג דף י"ד ובאן בנחלי הבש סקכ"ד.

4 ועט"ז סק"י וב"ש סק"א ולעיל סימן קנ"ה סק"ח ושם כביאורי הגר"א סקמ"ז וב"ד דוד לגר"ד פרידמאן מקארלין

באר הגולה

כ טור וסמ"ג וז"ל דה"ה
וכ"כ הרשב"א ספ"ד
וכתב ה"ה חטעמי'
נחל דמוריקן חליצה
מעושיית וכו' שם דף
ק"ו ע"א וזוה"ש
החליצה לגט י"ז לחליצה

לעמוד יוכל לחלוק מיושנ (מה) דכל דנר שאין לו תקנה חשון דיעבד (פסקי מהרא"י סימן ק"ל)
וע"ל סעיף ס"ד נפ"י סדר החליצה.
יאמרו לו לבטל כל מודעות שמסר כמו גבי גט. (מו) שאם מסר מודעה תחלה
החליצה פסולה. הגה: (מו) וכן אם כפו אותו לחלוק דינו כמו גט וע"ל סי' קל"ד
(מה) וז"ל דיי"א מלות חליצ' קודם (מט) וז"ל כל כפייה ה"ל דנין (ג) וי"מ אין לכופו חלל נחקס
שנתאר סימן קס"ה: יד ל' לכתחלי צריך לתת ליכנס מנעל החליצה במתנה
דין הגט בנסירת המודעה כמ"ש לעיל ר"ש סימן קל"ד.
ל' ועובדא קמיה דרנ יוסף וכו' שם דף ק"ג ע"ג.

ביאורי הגר"א

מעושיית צ"ל של ישראל כשירה צ"ל של גוים פסולה
ובגו' חובטין אותו וז"ל עשה מה שרצ פלוני אומר לך
וכן דמוריקן בגיטין (פ"ח) [פ"ח] לענין גט:
(מח) ואצ"ג כו' ר"ל דה"ל צ"ל של ישראל כשר כנ"ל
כמ"ש גט המעושה כו': (מט) וא"כ כל כו'.
ר"ל דכפ' בישראל דוקא כדן כשר כמ"ש צפוק גיטין:
(ג) מ"מ אין כו'. ר"ל כיון דרוב הפוסקים מוסכמים
לחין לכופו מפני זה כמ"ש ל"ט ב' אין כופין דקיי"ל כדעת
תוס' ד"ה אחר לחין כופין ללא כרש"י כיון שהוכיח שם

או שה' מהלך על חצונות רגליו כו' שהחולץ כו' וכמ"ש
נפס"ה סלי"א ע"ש: (מד) וכן חולה כו'. ק"ו
ח' לפירש"י הג"ל: (מה) דכ"ד כו'. כמ"ש
נכתובות י"ד ח' ועתו"ס דפסקים ל' ח' נד"ה ליושניהו.
ור"י מפרש כו': (מו) שאם כו'. כמ"ש גט
ספ"ה דערכין כ"ח ב' ועתו"ס שם ד"ה ה"ל כו' וצונות
שם חליצה כו' צונות כו' דתניא יקרינ כו' ונערכין
שם וז"ל עד שיאמר כו': (מז) וכן אם כו'.
ונגמ' דיננות הנ"ל שהשוו לגט ונתוספתא פ"י חליצה

ברכת אליהו

בר"ה לישנהיהו, וז"ל: ור"י מפרש דכיון שהקדירות של
חרס הן אם יהיו אסורין ואין להם תקנה זה חשוב דיעבד
כו' עכ"ל.⁵

(מו) כמ"ש בגמ' ספ"ה דערבין כא ב': האי מאן דמסר מודעה
אגיסא מודיעה מודעה כו' עד דמבטל ליה למודיעה. וקת"ר
שם ד"ה האי כו', וז"ל: לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי
כו' דחיישינן שמא בטלו אותו. [וע"ל סימן קל"ד ס"א
ומש"ש בסק"א]. וביבמות קו א': חליצה מעושיית וגט מעושה
וימנין כשר וזימנין פסול, הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר
רוצה אני, דתניא יקריב אותו (ויקרא א, ג), מלמד שכופין
אותו, יכול בע"כ, ת"ל לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד
שיאמר רוצה אני, וכן אתה מוצא בגיטין נשים כופין אותו
עד שיאמר רוצה אני. ובערכין שם: מאי עד שיאמר עד דמבטל
ליה למודיעה. ומכאן שהשוו החליצה לגט, ולכן יאמרו ליכנס
לבטל כל מודעות שמסר, כמו גבי גט.

(מז) מנמ' דיבמות קו א הנ"ל בסקמ"ו, שהשוו חליצה לגט.
ובתוספתא שם פ"ב ה"י: חליצה מעושיית בב"ד של ישראל
כשירה, בב"ד של גוים פסולה ובגוים חובטין אותו ואומרים
לו עשה מה שרצ פלוני אומר לך. וכן אמרין בגיטין פה ב'
לענין גט.

(מח) ר"ל דהא בב"ד של ישראל כשר, כנ"ל בסקמ"ו, כמ"ש
בגיטין פה ב': גט המעושה בישראל כדן כשר.

(מט) ר"ל דכפיה בישראל, דוקא כדן כשר, כמ"ש בסוף
גיטין פה ב': גט מעושה בישראל כשר; שלא כדן פסול
ופסול.

(ג) ר"ל כיון דרוב הפוסקים מסכימים, דאין לכופו מפני זה,
כמ"ש ביבמות לט ב': אין כופין. דקיי"ל כדעת תוס' שם ד"ה
אמר, דאין כופין. דלא כרש"י שם, כמו שהוכיח שם בתוס'.

מערכת הול"ת אות נ"ט (הוצ. ב"ב תשכ"ג כרך ב' עמוד 33)
ואינציקלופדיה תלמודית כרך ז' ערך דיעבד עמ' תש"ד.

ועמדה וחליצה נעלו, אלא — ועמד ואמר, שתהא קריאה
מעומד, דבקריאה הקפיד הכתוב, והלכך ל"ש איהו ל"ש
איהו, לעולם תהא הקריאה מעומד. אבל בסוגיא דמוע"ק
הנ"ל, אי"א לומר כן. מדמקשינן, „אלא מעתה ועמד ואמר ה"ב
התניא בין עומד בין יושב", ומאי קושיא, דהא, [ועמד ואמר]
בקריאה הוא, אבל חליצה — דלא כתיב ביה עמידה — בין
יושב בין מוטה, ובריי"א דקתני בין יושב בין מוטה, בחליצה
תניא. וקושבי"א שם שדחק עצמו לתרץ דברי הרמב"ם. וכו'
שעיקר ראייתו של הרמב"ם דחליצה מיושב, מהא דפריך רב
אשי לאמימר כנ"ל, ע"ש. ואי"א לומר כן, דהא הרמב"ם
שם ה"ז ס"ל כר"ה ור"י הג"ל. שהרי הרמב"ם ב' שם:
או שהי' מהלך על אצבעות רגליו ה"ו אינו חולץ שהחולץ
צריך לגעוץ עקיבו בארץ כו', וכמ"ש בפס"ה סלי"א, ע"ש.
[א"כ לפירוש', אין ראי' מהא דפריך ר"א לאמימר. דיל
דהפירא הוא, למה אמר אממר דפסול אפילו בדיעבד,
הרי עמידה אינה מעכבת, וע"ז מביא הבריי"א דבין יושב
כו', דבדיעבד כשר, וכמ"ש. וע"ל ס"ק ק"ח ובפס"ח סימן
ס"ד ומש"ש בס"ק ע"ג, ע"ד, וכאן בב"ש סק"ב].

(מד) יבמות קו א': ההוא דאתא לקמיה דרבי חי'א בר אבא,
א"ל בתי עמודי, א"ל אימא ישיבתה זו היא עמידתה.
ולפירש"י הנ"ל בסקמ"ב, „בתי עמודי", היינו שתעמוד על
רגליה, משום דבעינן חליצה בעמידה. וע"ז א"ל: „ישיבתה
זו היא עמידתה" — שהיא קיסעת או חולה, וא"י לעמוד.
(מה) כמ"ש בכתובות יד א, לענין ארוסה שנתעברה, שמאמינ'ה
לה שזה מן הארוס, דהוי כדיעבד. [ופירש"י שם בד"ה והא:
והא נמי כדיעבד דמי שנתעברה ואתה בא לפסול העובר ולאוס'
על הארוס דאם אין אתה מאמינה הרי אתה מוציאה מבעלה,
עכ"ל. וכמ"ש ל' סימן ד' ס"ק ס"ג]. ועתו"ס דפסקים ל' א

5 ועיין בזה בביאורי הגר"א להלן ס"ק נ"ו, קל"ג ויו"ד סימן
ק"ה סק"י וסימן קכ"א סק"ד ויד מלאכי כלל קל"ג וקהלת
יעקב למהר"י אלגאזי מענה לשון ח"ב אות קע"ה ושדי חמד

באר הגולה

מ טור גסס י"א.
ג משנה שם דף ק"א
ע"א.
ס וינחל דרב יהודה
וכפירו' השני שגרסי'
שם דף ק"ע ע"ג.

(טא) מ וי"א שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו (ואם לא כתנו לו כשר) ג (טור).
טו ס המנעל צריך שיהיה כולו של עור (גב) לפיכך צריך לתופרו (כל תפירותיו)
בעור (גב) לבתחילה (וכן נוהגין) (נגי) ויש פוסלין אף דיעבד (טור גסס הרמ"ה) דלא
כ"ל דנזמן הזה שכל המנעלים תפורין נפשתן צריך להיות תפור נפשתן (נסדר ר"י מינן גסס
ר' שמונה) (נד) אבל רצונותיו א"צ שיהיו מעור (נה) וי"א דגם רצונותיו מעור (כ"י)

ביאורי הגר"א

לא הוי פליג ר"י ונפ' בתרא דיומא אחר' וכו"ע מנעל
הוא כו': (גב) ויש פוסלין כו'. ערש"י ק"ג
א' ד"ה אנפילא וד"ה ודסקיפא כו': (נד) אבל
רצונותיו כו'. טור וז' ככ"ד כשר ב"י. וז"ל לפ"ז שלמד
ממש"ס ק"ג א' קטרינן ניה מיתנא והוא חבל כמ"ס
בכמה מקומות: (נה) וי"א כו'. וה"ה של שער
אזל שאר דבר לא ממש"ס א"ל מי לא קרינן כו' א"ה
כו' והוא מיתנא הנ"ל פי' הרשנ"א של עור או של שער:

נתוס' ומש"ס דנצרי ר"ת אלא אדרבה כופין כו' היינו
צמילי כמ"ס נכתובות ס"ד א' סד"ה ודיני כו' וכמ"ס
בסי' קס"ה ס"א ע"ש ומרדכי: (נא) וי"א כו'.
וזמרדכי כ' עוד ט"ל שיראו אם מכוון לרגלו כמ"ס
נמתני' בגדול שהוא יכול להלך כו' וכמ"ס נפס"ה סס"ג:
(גב) לפיכך כו'. כפי' ג' שגרש"י דפי' ראשון כנר דחו
אות' וכמ"ס סכ"ג נהג"ה: (גב) לבתחילה.
כ"כ הרא"ש דדרשא דתשא אסמכתא נעלמא היא דאל"כ

ברכת אליהו

עור. [ומוכח שרש"י סובר דלרבנן הדרשה מואנעלך תחש
לא הוי אסמכתא ומעכב גם בדיעבד, ור"מ לא דייק מואנעלך,
ולכן פליג וס"ל דכשר. ועיש"ש פי"ב דיבמות סי"ב וב"ש
סקי"ג וב"מ].

(גד) כ"כ בסור. ומ' בכל דבר [אפי' לא של שער — ע"ל
סקנ"ה] כשר. — ב"י. וז"ל לפי' שלמד ממש"ס ביבמות קב
א: והאי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא (בשעת חליצה —
רש"י) קטרינן ביה מיתנא כי היכי דתהוי חליצה מעליתא.
ומיתנא הוא חבל, כמ"ס בכמה מקומות, ש"מ שכשר בכל דבר.
(גה) והו"ה של שער, אבל שאר דבר לא, כמ"ס ביבמות קב ב:
בעא מיניה ר"א מרב הוא של עור ותרתיותיו (רצונותיו
— רש"י) של שער (מנוצה של עזים — רש"י) מהו, א"ל
מי לא קרינן ביה ואנעלך תחש; אי הכי כולו של שער גמי,
הוא קרא מקרי. ומ' מכאן דדוקא בתרסיות של שער הוא
דקרינן ביה ואנעלך תחש, משום דדבר הבא מן העור הוא,
אבל בדבר אחר לא. דאלת"ה מאי קאמר: מי לא קרינן ביה
ואנעלך תחש, הו"ל להשיבו דא"צ תחש ועור רצונות, וכן
מה הקשה לו: א"ה כולו של שער גמי, מנ"ל דשל שער נקרא
תחש, דלמא של שער לא נקרא תחש, אלא דלא איכפת לן
אם הרצונות של שאר מינים. אע"כ שגם הרצונות אינם
כשרות אם הם של שאר דבר. והוא מיתנא — הנ"ל בסקנ"ד
— פי' הרשנ"א שם, של עור או של שער. [ועיין יש"ש שם
סי"ב דרישה סק"ו וב"ש סקי"ד ולח"מ בה' יבום וחליצה
פי"ד הי"ט].

ומש"ס בדברי ר"ת: אלא אדרבה כופין לחלוץ, היינו כמילי,
כמ"ס נכתובות פד א בתוס' סר"ה ודיני כו', וכמ"ס בסי'
קס"ה ס"א ע"ש. — מרדכי ו.

(נא) וכמרדכי ביבמות פ' מצות חליצה סנ"ז כ' עוד טעם אחר
שיראו אם מכוון לרגלו, כמ"ס קא א במתני': בגדול שהוא
יכול להלך כו' חליצתה כשרה, וכמ"ס נפס"ה סס"ב, ועמ"ש
ס"ק ע"א.

(גב) ביבמות קב ב: סגדל התפור בפשתן אין חולצין בו שנא'
ואנעלך תחש (יחזקאל טז, י). ופירש"י שם בד"ה התפור
בפשתן בפירוש ראשון: שתפור בתוכו בגד פשתן כעין
שתופרין בתוכו לבדין. ודברי המחבר הם כפי' שני שברש"י:
שתפור במשיה כעין שלנו. דפי' ראשון כבר דחו אות',
ובמשי' כפי' בהגה: שבגד פשתן תפור בפנים כו' כשרה.
[ועמ"ש ס"ק פ"ט, ומ"ש בסק"ס].

(גה) כ"כ הרא"ש ביבמות פי"ב ס"ו, דדרשא דתחש הנ"ל
בסקנ"ב אסמכתא בעלמא היא, דאל"כ לא הוי פליג ר"מ שם
קג א, דמכשיר במנעל שאינו של עור. ובפרק בתרא דיומא
עב ב אמרינן דבז"ע דמנעל שאינו של עור מנעל הוא כו'.

(גג) ערש"י ביבמות קג א ד"ה אנפילא של בגד, וז"ל:
דקתני סיפא חליצתה פסולה אתאן לרבנן דפליגי עליה דר"מ
בקב הקיטע אלמא דלא הוי מנעל דאי ר"מ כיון דקב הקיטע
הוא נעל אלמא ואנעלך תחש לא דייק אנפילא גמי תהוי נעל.
ועיין שם בד"ה מרשפא רבנן שכתב: רישא דקב הקיטע גמי
רבנן ודייק ואנעלך תחש ודקתני קב הקיטע כשר במחופה

בב"מ: אין זה אלא לש' רש"י ז"ל דלמ"ד מ"ה קודם כופין בכל
אמתלא שתתן. אבל התוס' והרא"ש חולקין דכפיה היא שלא
כדין אלא שמטעין כמבואר סימן קס"ה וא"י למה סתם לשון
זה והמרדכי, עכ"ל, ורבנן כאן הוסיף — שפ"ש בהג"ה: מ"מ
אין לכופו כו', — הוא גם מפני שלרוב הפוסקים אין כופין,
אפילו למ"ד מצות חליצה קודמת.

6 ז"ל המרדכי ביבמות ריש פרק מצות חליצה סנ"ז: ולפי
הגאונים שפסקו בזה מצות חליצה קודמת למצות יבום כמ"ס
בפרק התולץ לא משתכח לה [עשוי מ"ן] בחליצה שלא כדין
וכיון שרבו החולקין בחליצה ואומרים דמצות יבום קודמת
יראי השמים תהרו שלא יעשו לחלוץ אך ירדו לדין או יפייסוהו
כדי שיצא הדרב בהיתר, עכ"ל. ובכ"ז הוא בדין סקי"א בשם
המרדכי. ועל מ"ש בהגה: "וא"כ כל כפיה היא בדין", כתב

מן ע (נו) צריך לכתחילה (נו) שיהא העור קשה קצת שיהא באר הגולה

וכן נוהגין.

ע טור נכס סמ"ג

והא דלעזריהן חילק בינייהו מנעל לכתחלה וכו' אס וכפירש רש"י וכ"כ הר"ק והרא"ש כי היל לישאל לכתחלה סנדל נעין ופירש רש"י אס נמשה וסנדל הוא של עור קשה ומנובל.

ביאורי הגר"א

ר' שלחני הייתי צעירי ועל שלחני היה תדיר ונמתי לו רחית חולץ מיימך במה הי' חולץ בסנדל או במנעל אמר לי ר' וכי יש סנדל במקומינו ואמרתי מה ראה ר"מ לומר אמר לי חולצין במנעל וכוונת הר"מ אלא אהרנשין הקשה עליהם אדרבא ומשם מוכח להיפך דאף במקום שאין מנעל מותר מה ראה ר"מ כו' אלא לפי שאין תקנה נדבר חסד דיעבד וגם סומכין על פוסקים הג"ל מ"מ לכתחלה עושין לורתו דומה לסנדל ככל מה דאפשר: (גז) שיהא

(גז) צריך לכתחלה כו'. לכתחלה נרץ לחלוצ בסנדל דרבה ורב יוסף הלכה כרבה כמ"ש נב"ב קי"ד קמ"ג ונביטין ע"ד ז' ועוד דהלכה כר' יוסי אפילו מחזיריו וגם פשטא דמתני' מ' דיעבד כמ"ש אלא שאין סנדל מנעל וסומכין על הירושלמי ר"פ מ"ה הלכה במנעל חליצה כשירה למי נכרסה לר"מ דרמ"א אין חולצין במנעל תניא אמר ר' יוסי מעש' שהלכתי לנצינץ וראיתי אס זקן אחד ונמתי לו נקי לך ריב"ז מיימך ונימתי לי

ברכת אליהו

תניא אמר ר' יוסי מעשה שהלכתי לנצינץ וראיתי שם זקן אחד ונמתי לו בקי לך ריב"ז מיימך ונימתי לי ר' שלחני הייתי בעירי ועל שלחני הי' תדיר ונמתי לו רחית חולץ מיימך כמה הי' חולץ בסנדל או במנעל אמר לי רבי וכי יש סנדל במקומינו ואמרתי מה ראה ר"מ לומר אין חולצין במנעל כו'. ומדקאמר בירושלמי: וכי יש סנדל במקומינו, ש"מ דהאידיגא — שאין סנדל מצוי בינינו — חולצין לכתחלה במנעל, וכמ"ש הרא"ש פ"ב ס"ג ושי"פ. אלא שהרמב"ם שם הקשה עליהם, אדרבא, משם מוכח להיפך, דאף במקום שאין סנדל מצוי, לא תחלוץ לכתחילה במנעל, מרמז ר' יוסי לזקן — אחרי שאמר לו חזקן: וכי יש סנדל במקומינו — מה ראה ר"מ לומר אין חולצין במנעל? (כלומר דאפילו אין שם סנדל אין חולצין לכתחילה לר"מ דאפילו ע"י דוחק אין חולצין במנעל שהרי אמר לו וכי יש סנדל במקומינו ואפ"כ השיבו לו ממנה לדברי ר' מאיר כן פ"י הרמב"ם ז"ל — פני משה). [ולרא"ש ושי"פ צ"ל כמ"ש בקרבן העדה שם: מה ראה ר"מ כו', היינו שתמה על ר"מ שאמר אין חולצין במנעל]. אלא לפי שאין תקנה בדבר חשוב דיעבד [כנ"ל בסקמ"ה]. וגם סומכין על פוסקים הג"ל, דהאידיגא שאין סנדל מצוי בינינו, חולצין לכתחלה במנעל. מ"מ לכתחלה עושין צורתו דומה לסנדל בכל מה דאפשר.

(גז) רש"י סובר, שההבדל בין מנעל לסנדל הוא, שהמנעל רך

(גז) דלכתחלה צריך לחלוצ בסנדל. דאיתא ביבמות קב א: אמר רבה א"ר כהנא אמר רב אס יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל, ורב יוסף אמר רב כהנא א"ר אס יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל, מאי בינייהו, איכא בינייהו מנעל לכתחלה. ופירש"י, דלרבה לא חולצין לכתחלה במנעל, ולרב יוסף חולצין אפילו לכתחלה במנעל. ומקש' ומו"ד אפילו לכתחלה, והתנן חלצה במנעל חליצה כשרה, דיעבד אין לכתחלה לא. ותוצ' : הו"ה דאפילו לכתחלה, ואידי דבעי למיתני סיפא באנפיליא חליצה פסולה דאפי' דיעבד תנא נמי רישא דיעבד. ובתר הכי אמר' בגמ': ומנעל לכתחלה תנאי היא כו'. — דלר' יוסי אליבא דר"מ אין חולצין לכתחלה במנעל, ולר' יעקב אליבא דר"מ מותר אפי' לכתחלה במנעל. ולפי"ז צריך לכתחלה לחלוצ בסנדל — כרבה, דרבה ורב יוסף הלכה כרבה, כמ"ש בב"ב קיד ב ויקמנו ב ובגיטין עד ב. ועוד דהלכה כר' יוסי אפילו מחזיריו⁷. וגם פשטא דמתני' מ' דיעבד, כמ"ש ביבמות הנ"ל: והתנן כו' דיעבד אין לכתחלה לא. [ותירוצ' הגמ': הו"ה כו', הוא דוחק]. אלא שאין סנדל מצוי בינינו, וסומכין על הירושלמי שם ר"פ מצות חליצה, וז"ל: חלצה במנעל חליצה כשירה למי נצרכה לר"מ דרמ"א אין חולצין במנעל

כאן סק"ל: והרמב"ם דנראה דפוסק כאידך לישנא אפשר שהוא באמת מהך טעמא דסובר ולא שייך כלל דרבה ורב יוסף הלכה כרבה היכא דלפיני אליבא דאחרנא כו' עכ"ל. ע"ש. ודברי הנזה"ל דבש מיוסדים על דברי התוס' במנחות לב א. וז"ל התוס' שם ד"ה מנעל: אע"ג דקמ"ל (ב"ב קיד ב) רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר משה ענין ומחצה ולרבה אין חולצין במנעל לכתחלה עכשיו נוהגין לחלוצ במנעל לפי שאין אנו בקיאים בסנדל אי נמי במילתא דקאמרי משמיה דאתרינא אפשר דהלכה כרב יוסף, עכ"ל. וראה באגוז"ת כרך ט' ערך הלכה עמוד ש"ה "וצ"ב אם ר"ל ואפשר בתורות ספק או במחזק שאין אנו בקיאים בקצוע ויתכן גם שהלכה כרב יוסף". ועיין ביד מלאכי שם כתב, תקצ"ה, שם מדבריו, שמפרש בדברי התוס', שבכ"ג — שתולקים בשמעה ששמעו: אין כאן כלל קבוע. ובדי מלאכי שם כתב, שבכ"ג הלכה כרב יוסף, לפי שר' יוסף הוה סיני ומארי חזיט ובעל שמועות.

ורבנו שכתב כאן: ועוד דהלכה כר' יוסי כו', נראה שסובר — לשיטת המצריכים סנדל לכתחילה — שהלכה כר' יוסי אף כשלא קאמר סברא דנפשה [ולא כמ"ש הבי"ל לשיטת הרמב"ם

ד עיין בספרי הכללים שיש מחלוקת בין הראשונים, אם פוסקים הלכה כר' יוסי רק מחבדו, או אפילו מחבדו. ולעיל בסיומן קכ"ט הערה ז' כתבת, שמדבריו רבנו שם סקנ"א מ', שסובר שהלכה כר' יוסי רק מחבדו. וכאן — שכתב רבנו: ועוד דהלכה כר' יוסי אפילו מחבדו" — זה לרווחא דמילתא אליבא שסוברים כן. וכאן אין אנו זקוקים לזה, כי הברפולוגיה של ר' יוסי הוא יחידא — ר' יעקב. ובסיומן ס"ו סקנ"ה ג"כ כ' רבנו: דהלכה כמותו (כר' יוסי) מחבדו. וגם שם זה לרווחא דמילתא כי שם הברפולוגיה הוא יחידא — ר' יהודה. והבי"א כאן — בהסבירו שיטה זו — כתב: והלכה כר' יוסי כו', ולא סיים: אפילו מחבדו. והרא"ש — שהוא מבדיל שיטה זו — שאין חולצין לכתחלה במנעל — הביא בסוכה פ"א סליא וביבמות פ"ז ס"ד שאין הלכה כר' יוסי מחבדו. ובכ"ג כתב בדעת הרמב"ם — שלא הוכרז חליצה סנדל — ואי משום דר' יוסי מליג אר' יעקב ליכא לאכרועי מדי דמיון דר' יוסי לא קאמר סברא דנפשה אלא משמיה דר"מ קאמר לה בטיל ליה כלל דהלכה כר' יוסי כו' עכ"ל. ורבנו כתב בשיטת ש"ס המצריכים סנדל לכתחלה — ודברו ורב יוסף הלכה כרבה. וצ"ל לפי"ז — בשיטת הרמב"ם — כמ"ש בספר נחלי דבש

באר תגולה	דומה קצת לסנדל (גח) פ וי"א שהתפירה תהיה מבחוץ (נס) x וי"א מבפנים כדי
פ מפירש"י שנת דף	שיהא דומה לסנדל (ס) ק וי"א שלא יהא כגד עור מבפנים ותפרו בו (סא) ר וי"א
ס' ע"ב.	
צ ומדרי סמ"ג וסמ"ק.	ק כפירוש הראשון ערש"י בויחזק' דרש יהודה והנ' לעיל.
הריטב"א שיש לחוש גם לזה.	ר כ"י בשם הרצ"ה מאופרשים ושכתב

ביאור: תגר"א

העיר כו'. רש"י ק"ל ק"נ: (נח) וי"א שהיא
כו'. מהל דשנת ס' ג' וכפי' הסמוי' וסמ"ק:
(נט) וי"א מבפנים. ט"ס וז"ל ולא מצפנים כו':
(ס) וי"א כו'. כפירש"י ס' וי"א נגד הוא עפ"י פי'
ראשון של רש"י דינמות ק"נ ג' ד"ה תפפור:
(סא) וי"א שעושין כו'. שכן פי' הסילוק בין מנעל

ברכת אליהו

חליצה מ"ע נ"ב והסמ"ק בסימן קפ"ה פ"ד, תפרו מבפנים היינו שהתפירות הן מבפנים, וע"ז אמרו שם בגמ' דהו"ל מנעל, וזוהי שיטת ה"א כאן שהתפירה תהי' מבחוץ ולא מבפנים, כדי שיהא דומה לסנדל. ומ"ש בשו"ע: ,וי"א מבפנים", היא מ"ש, דליכא שום מ"ד הסובר שתהי' התפירה מבפנים, וצ"ל בשו"ע: ,ולא מבפנים". [וזה כפי' הסמ"ג והסמ"ק הג"ל. ודלא כמ"ש בבאה"ג ס"ק פ', צ', ועב"ש סקט"ו]. (ס) מ"ש: ,או עור מבפנים", הוא כפירוש שבת ס ב הג"ל בסקנ"ה, שאם נתן עור מבפנים ותפרו הוה מנעל. ומ"ש הסמ"ק: ,שלא יכא בנר, הוא עפ"י פירוש ראשון של רש"י ורבמות יפה כ"ה התפרו הג"ל בסקנ"ה.

(סא) [במאירי ובריטב"א ובנ"י ביבמות קב א הובאה שיטה זו]. שכן פירשו החילוק בין מתקל לסנדל. ושם בגמ': אמר רב

והסגנדל קשה. וז"ל רש"י ביבמות קא א ד"ה מגעל: של עור
דרכך הוא כעין שלנו. ושם ד"ה חליצה כשרה אבל עיקר חליצה
בסגנדל והוא של עור קשה ומבושל. ושם קב א אמר דמגעל
גזירה משום מגעל מרופט. וכתב שם רש"י
בד"ה מרופט: מבוקע קרע מלמעלה דכיון דריכך אע"ג
דקרום מייית ליה אכרעית אבל סגנדל שהוא קשה א"י ליישבו
דער רגלו משנפתח וליכא למיגרו מידי, עכ"ל.

(גת, נט) מרא דרשב"ט ס ב ופ"י הסמ"ג והסמ"ק. דתנן שם עמוד א': לא יצא האיש בסגדל המסומר. ושם עמוד ב' בגמ': בעא מיניה יהוהו רצענא מרבא אמר תפרו מבפנים מהו, א"ל מותר כו' כיון דתפרו מבפנים הו"ל מנעל, בסגדל גזרו ביה רבנן במנעל לא גזרו ביה רבנן. ופירש"י כ"ד"ה תפרו מבפנים: שנתו מנעל של גזר לפנים מה הסגדל ותפרו. והסמ"ג בהלכות

ידע, כי בסוגיא דשבת קב א הג"ל — במחלוקת של ר' ורב יוסף — יש גמרות — וביה' בפרס אמטטרם ת"ח — שכת': אמר ר' כו'. ואמנם כתב בהגהות מראה כהן שם שצ"ל "רבה" וביה' במנחות (א לב) וברש"י כאן וכו' עוד שם בתוס' כו'. אולם ביבמות שם בריף וברישב"א וברא"ה פ"ב סי' רכ"ו וראן ובנ"י ובכ"מ בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ו הגיטות: רבא, ונהא, שפליכ' לה' והוכיח ה"י כאן. ההל' שהלכה כרב יוסף לגבי רבה. [אולם עדיין צ"ע שלא הביא דברי ה'ה' במנחות הג"ל, והוכיח נ"י בשם ה'ה']. וא"ל דאם הגיטוס "רבא", ה"י צריך להקדים בגמ' רב יוסף לרבא — שהוא בתרא. [וכפי' כי ה"ה"ם בה' תרומות פט"ו ה"ב עיי"ש]. ד"ל שלכן סידרו בגמ' דברי רב יוסף אחרי דברי רבא. להורות שהלכה כרב יוסף, וכמ"ש בה"י: "דבכל דוכתא קי"ל לישנא בתרא ה"י ויכול לישנא בתרא כרבי עקיב הכי נקטינן". ועיין ברין בע"ז ז א שהביא בדעת הריצ"ג — שלכן הלכה לישנא בתרא — "שלכך סדרו בעל' התלמוד הלשון ההוא אחרון לומר שהוא עיקר". אולם ע"ז הדבר שכתב ה"י, שדברי ר"י הם לישנא בתרא צ"ע, כי לא נזכר בספרי הכללים שכתב"ג — שהגמ' מסדרת דברי רבי ור"י כמחלוקת גרילה — בקרא המוזכר באחרונה בגמ' "לישנא בתרא." וראה אנצ"ת הג"ל עצמו ש"ל.

ואם הגיורסה "רבא", לכאורה יש עוד נימוק לפסוק כחתייה, משום "הלכה כביתראי" [ראה המקורות לזה באנצ'ת הנ"ל עמוד שמי"ב]. אבל זה אינו, כי הרא"ש בב"מ פ"ג סי' ס"ב, שהכלל "הלכה כביתראי", הוא רק כשאומר משמה דנפשיה, ולא כשאומר בשם אחרים. [וע"ש בלפולא דהיתא אתא כ' מ"ש ע"ז]. וכאן המימרא דרבא היא בשם רב כהנא אמר רב, ולכן לא שייך בזה הכלל שהלכה כביתראי.

ובירושלמי דבימות פ"ב היא הגירסה — במלוות הנל : —
 ר' בא רב יהודה בשם ר' אב יבא אליהו ויאמר שחולצין
 במנעל שמועין לו כס רבי זעירא רבי ירמיה בשם ר'
 אב יבא אליהו ויאמר שאין חולצין במנעל שמועין לו. ובסדר
 הדורות בסדר התנאים ואמוראים התחלת אות ב' כתב : ר'
 בא הוא ר' אבא וכן דרך הירושלמי להשמות אלה. ולפי
 הירושלמי שהמלוות היא כן ר' בא — שהוא ר' אבא —

כנ"ל]. ונראה שזה עפי"מ הש"ך ביו"ד סימן ר"א סקצ"ג וז"ל: וכתב וי"ט הטעם משום דאע"פ דקיי"ל ר"מ ור"י יוסי הלכה כר' יוסי הני מילי זכאנא דפליגי אליבא דנפשתיא אבל הכא דפליגי אליבא דב"ש חב"ה לא וצ"ע בדכמה דוכתי משמע דבכל גווגי קיי"ל כרבי יוסי, עיי"ל. ובד מלאכי כלל תקפ"ט כתב שג"ר דעת הביא כש"ך, צי"ש.

ובנוגע למה שהבאנו לעיל בשם הנחלי דבש, בדעת הרמב"ם דאפ"ש ר' יוסטוב וזל שיד' כלל דרבה ור"י הלכה כרבה היכא דפליגי אלאבא דאורינא, עיין בכס"מ — שכן כן בדעת הרמב"ם — בהכלות נזירות מיה הי"ז. ור"ע שם ב' ערכין פי"הי"ז ובה' תורות פס"ו הי"ב. ובר מן דין, כתב הרשב"א שהשבח ח"א סי' ש"ד: שאין כל מוידם בזה הכלל (שהלכה כרבה לגבי רב יוסף) אלא כסדר נזיקין בלבד. ויש סוברים שלא אמרו כלל זה אלא במסכת כ"ב [ראה בחוסי' בקידושין ט"ב ד"ה והלכתא וביקן כן ב"ה בהנח"א]. ויש דעה בעיסבור ש"ב ח' מילה שער ג' ח"ג שכלל זה הוא רק בדנינים ולא כאיסורים. אבל רוב הראשונים אינם מתקלים בדבר. [וראה המקורות לזה בשדי תמך מערכות הר"ש כלל י"ח (הוצ. כ"ב) תשכ"ג כרך ה' עמוד 296] ובאוצ"ת שם עמוד ש"ה. ואם כ"ב הרמב"ם במלחמות בשבת פיי"ט קלה א כתב שלעצמים הלכה כרב יוסף. לפי שאין מכל הכללות האמורות בתלמוד אחד שאין כן חזון. אולם המענין שם במלחמות יראה, שכונתו, שרק הכיכא דמ"א ב"מ שולבה כן יוסף, הוא יוצא מן הכלל הזה. וכמ"ש הר"ן בגיטין עד ב, שסמיך שם: ומזהו לו הכיכא ולא אשכחן בהדיא דנפקי מכללא סמכינן עליה הלכך נקטינן בכליה בתלמודא בפלוגתא דר"י ורבה כרבה בר משה ענין ומחצה ושומר אציה ומוכחא בהדיא כו' עכ"ל.

ואם נאמר, שגם הרמב"ם סובר שזולכה כ"י יוסי מחבר אף יבא דפליגי אליבא דאחרינא, צ"ל שאף הרמב"ם סובר לדינא, שצריך סנדל לכתחילה כ"י יוסי. וזה שלא הזכיר הרמב"ם חילצת סנדל, הוא כמ"ש הבי"י בראשית דבריו: "לפי שאינו מצוי בינינו", וכמ"ש רכנו להלן. ובנחלי דבש הגיל כתב על דברי הבי"י: "צ"ע לפענ"ח דאין לו מדרכו של הרמב"ם להשמיט דבר מפני שאינו מצוי כי הוא מעטק כל ההלכות והדברים שבש"ס כאשר הם שם כ"י עכ"ל. צ"ע."

שעושים אותו מתתיבה אחת כדי שיהא דומה גם בזה לסנדל. הנה: (סב) סנדל נהגו לחלוץ להתחלה נמנעל שהוא תפור ומחזק וגם שהוא משני חתיכות. דיינו להתחנות שלו שקורין סול"ח הוא חתיכה אחת (סג) וגם הרלוועות הם חתיכה אחת תפורין זו ויזארו שלא תהיה העור של הסנדל משוהה נשמן לרככו (בסדרים). יו (סד) ש י"א שלכתחלה עושין אותו מעור בהמה שהור' (סה) (גם הרלוועות והקריסים שנו גם רלוועות התפירה) (כ"כ בסדר ר"י מרגלית) וכן נוהגין. יח (סו) ת יהיו בו שתי רצועות לקשרו בהם אחת דחמית' וכו' שם דף ק"ז ע"ה.

ביאורי הגר"א

לסנדל ולמורו שאם תסלחם שחור הרי"ף שם וגרסה שופ' מ"ש גזיר' משום ונעל מרופט היינו קרוע התפר סנדל בשנת מ' שהי' מנ' חתיכות וערש"י שם ב' ד"ה סנדל לחזק כו': (סב) אבל כו' וגם כו'. מו"ש סנדל התפור נפשתן כו': (סג) וגם הרצועות כו'. מו"ש הוא של עור ותרסיותיו כו': (סד) י"א כו'. כו"ש צ"כ דשנת תשס כו' ואף שהר"ש ור"פ דהו

ברכת אליהו

(סד) ביבמות קב ב: סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו, שנאמר ואנעלך תחש (יחזקאל טז, י). ואימא תחש אין מידי אחרינא לא, נעל נעל ריבה. אי נעל נעל ריבה אפילו כל מילי נמי, אם כן תחש מאי אהני ליה. וכתבו שם בתוד"ה ואנעלך תחש: מכאן אר"ת שצריך שיהי' מנעל מעור בהמה טהורה דתחש כתיב כו' עכ"ל. וזה כמ"ש בפ"ב דשבת כח ב: תחש כו' טהור הי'. ואף שהרא"ש ור"פ דהו דברי ר"ת. וז"ל הרא"ש שם פ"ב ס"ו: וגראה דאין להקפיד (שיהי' מעור בהמה טהורה) דנעל נעל ריבה ולא ממעטינן מתחש אלא מה שאינו מעור מדקאמר אפילו בפשתן נמי אי"כ תחש מאי מהני, עכ"ל. מ"ם הרבה פוסקים ב' דברי ר"ת. ועכ"ל. ושם פירט הרבה פוסקים שדחו דברי ר"ת. (סה) דהכל למדין מתחש, כמ"ש בגמ' ביבמות קב ב: הוא של עור ותרסיותיו (רצועותיו — רש"י) של שער מהו כו', וכמ"ש בסקנ"ה ש"א שגם הרצועות צ"ל מעור — והו"ה שצ"ל מעור בהמה טהורה — שגם הרצועות בכלל תחש. (סו) ביבמות קב א: קסרינן בה מיתנא כי היכי דתהוי חליצתא מעליה. ושם עמוד ב: ותרסיותיו — ופירש"י: רצועותיו — של שער מהו. ומ', 'תרסיותיו' — לשון רבים — שנים. וכמ"ש בהדיא בשבת קיב א: סנדל שנפסקו שתי אונות או שתי תרסיותיו כו'. אלא שרש"י פירש שם — בשבת — פי' אחרי על תרסיותיו, שפירש — בד"ה תרסיותיו — : מקום קביעות הרצועות. מ"מ ב' שדון שנים.

אי לא דחמיתיה לחביבי דחלץ בסנדל דאית ליה שינצין אנא לא הואי חליצנא אלא בסנדל דטייעא דמיהדק טפי. וכתב שם הרי"ף: פירוש סנדל דטייעא כגון האי דקארו ליה ישמעאלים תאסומא כו'. והביא בב"י, שהמפרשים הנ"ל אמרו, שזהו, 'תאסומא' שאמר הרי"ף שם. ונראה שפיר', משי"ש בגמ' שאין חולצין במנעל גזירה משום מנעל מרופט, היינו קרוע התפר. דבמנעל — שהוא מב' חתיכות — איכא למיחש שמא יקרע התפר ולא אדעתיה, ונמצא שאינו חופה את רוב רגלו ופסולה. אבל סנדל — שהוא מחתיכה אחת — ליכא למיחש להכי. אבל בשבת ס ב מ' שסנדל הי' מב' חתיכות. דתנן שם עמוד א: לא יצא האיש בסנדל המסומר. ואמרו שם עמוד ב' בגמ': ל"ש אלא לחזק. וערש"י שם ד"ה אלא לחזק כו', וז"ל: שמסמרותיו נעשו לחזק העקב שקורין שול"א עם הפנתא שקורין אינפיינא כו' והנהו לחזק הו' כסתם מסמרים דסנדל, עכ"ל. אלא דסנדל הי' משתי חתיכות. [ועי"ש ביבמות פ"ב ס"ה].

(סב) כמ"ש ביבמות קב ב: סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו שנאמר ואנעלך תחש (יחזקאל טז, י) ⁸.

(סג) כמ"ש ביבמות קב ב: הוא של עור ותרסיותיו (רצועותיו — רש"י) של שער מהו כו'. ומ' מכאן דבכוותה של עור שאינם מאותה חתיכה פשיטא דכשר, וגם בשל שער מסקינן דכשר, וכנ"ל בסקנ"ה. ומ' מכאן שיותר שהרצועות תהיינה חתיכה אחת.

ובר' פלוגתיה, ההלכה כר' בא. וזה עפ"י מ"ש הראב"ד והרמב"ן במלחמות רפ"ד דיבמות, והרא"ש שם ס"י בשם הראב"ד, שהלכה כר' אבא. וז"ל הרא"ש שם: הלכתא כר' אבא משום דר' אבא דיינא דא"י הוה כדאמרינן בשבועות (מז א) דייני א"י רבי אבא ודיינא נחית לעומקא דדינא והלכתא כוותיה. וע"ש בקרבן נתנאל. אח"כ ראיתי בדקדוקי סופרים בסוגיא דמנחות לב א הנ"ל שהביא שבכ"י מיכנן הגירסה: ר' אבא בר כהנא. אולם העיר שם שבאותו כ"י בסוגיא דיבמות הנ"ל הגירסה: רבה. והביא

שם שבכ"י רומי א' הגירסה במנחות: רבא. 8 נראה שכוונת רבנו עפ"י פירש"י שם בפירוש ראשון בד"ה התפור בפשתן: שתפור בתוכו בגד פשתן כעין שתופרין בתוכו לבדין. ומ' מכאן, שאם לא הי' של פשתן, אלא של עור — אע"ג שהי' מחתיכה אחת — כשר. ובפירוש שני כ' שם רש"י: התפור בפשתן שתפור במשיהו כעין שלנו. ואילו זה הי' מחתיכה אחת לא הי' צריך לתפור. אבל צ"ע איך מוכח מכאן שהוא תפור מבחוץ. ואולי מלשון רש"י "כעין שלנו", מ' שתפור מבחוץ כמו שנוהגים לתפור בשלנו.

באר הגולה

א סמ"ק והכל זו גס
מהר"ף.
ב גס כוונתו דרז
וכפי' הטור וכ"כ
רבי' ירוחם וש"פ.
ג המרדכי צאם הגהות
סמ"ק והכל זו גס
מהר"ף.

בצד זה ואחת בצד זה (סז) א וי"א שרצועות אלו יהיו לבנות (סח) (וגם רעויות
התפירה יהיו לגנים (סט) חלל השאר הכל שחור נמחץ) (הגהות מרדכי דינמות) וכן נוהגין
(ע) חלל מנפנים אין להוש ולס הושרו הרעויות נחתת זקנה אין להקפיד (פסקי מהר"א
סימן ר"ח) וכן נוהגין (עא) ויהיו הרעויות ארוכות שיוכל לכפול כל אחת ז' פעמים (כל ז').
יט ב יעשו בו כמין קשר שקורין חומרתא בצד האחד שיכנס בנקב שבצד
האחר כדי להדקו יפה (עג) ג ויש אומרים שיעשו שלשה קשרים בענין זה ולפחות

ברכת אליהו

חמורו שם חלל נמחץ וכמ"ש רי"א חף לא מנעל (שחור)
[לנן] כו' צאתר' כו': (עא) ויהיו הרצועות
כו'. וכמ"ש דמיהדק טפי כו' ובכך הוא מהדק היטיב:
(עב) יעשו בו כו'. כפי' הטור ורי"ו מ"ש חומרתא
וכדעת רוב הפוסקים דשניהם צעין חומרתא ומיתנא חף
שהרמב"ם ורשב"א ס"ל דרעויות לבד סגי חלל דחומרתא
לבד לא ורי"ף ורמב"ם סגורים דשני לבד סגי ומ"ש
האי דידן ר"ל דלית ז' שגלי והרמ"ש כ' דנדיקן ח"ל
לכלום שדין מהדק בלתי"ה כוונ"ש בלתי"ה ע"ש
מ"יו יש לעשות כהני רבנות הג"ל: (עג) וי"א
כו'. כגו' חומרתו לשון רבים ורבים הם שלשה כמ"ש

(סז) וי"א כו'. מהא דצ"ק כ"ט ז' וסנהדרין ע"ד ז'
ותענית כ"ב א' וכונ"ש תוס' שם ושם עמ"ש: חלל
הרי"ף ורמ"ש פ' בנסהדרין שם ערקתא דמסאנא שא"ה
עושין חרומות וישראל שחורות ואף לפי' תוס' חומרתא
זו אין לה פנים דשאלתא החילוק שצין מנעל לסנדל כיהא
דמנעל לבתחלה גזירה ומשום כו' חלל דמנעל ענינו כיון
דהאינא הכל הולכין ברעויות שחורות ואף קפידא ח"כ
ואף שאלן צ"ל זה כ' כונה חומרות וחומרות דחומרות
חומרתא זו ח"ל פנים וקולא היא: (סח) וגם כו'.
סדרים: (סט) אבל השאר כו'. כמ"ש ספ"ק
די"ט תוס' הג"ל: (ע) אבל מבפנים כו'. כי לא

ביאורי הגר"א

רש"י, ר' יוסי אוסר בשחור מפני שצריך לצחצחו (להחליקו
כדמפרש לקמיה שבמקומו היו הופכין מקום בשר מבחוץ
ומקום שער מבפנים ודרך מקום בשר להיות בו מרטים
וקליפות קליפות — רש"י). ולא פליגי, מר כי אתריה ומר
כי אתריה, באתר' דמר בשרא לתחת (באתריה דר' יהודה
בשרא לתחת לפנים הלכך א"צ לצחצח — רש"י), באתריה
דמר בשרא לעיל. [ועד"מ סק"י].

(עא) וכמ"ש ביבמות קב א: אנא לא הוה חליצנא אלא
בסנדלא דטייעא דמיהדק טפי. ובכך הוא מהדק היטב.
(עב) [ביבמות קב א: אמר רב אי לאו דחמיתיה לחביבי דחלץ
בסנדל דאית לה שייצין אנא לא הוה חליצנא אלא בסנדלא
דטייעא דמיהדק טפי, והאי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא
קטריגן ביה מיתנא כי היכי דתהוי חליצתא מעליתא. ובערוך
ערך חמר ט' פירש דחומרתא היא כעין טבעת כמו לולאות.
ודברי המחבר הם] כפי' הטור ורבינו ירוחם חלק חוה נתיב
כ"ה חלק ב', שמע"ש בגמ' "חומרתא", הוא קשר עגול, ונכנס
בנקב שבצד האחר. וכדעת רוב הפוסקים, דשניהם בעינן:
חומרתא ומיתנא; שגם מיתנא בלא חומרתא לא סגי, דתרווייהו
צריכי להדוקי ליה שפיר. אף שהרמב"ם בה' יבום וחליצה
פ"ד ה"ו שלא הזכיר קרסים כלל אלא רעויות, וכן הרשב"א
בתשובה שהביא ב"י, ס"ל דרעויות לבד סגי, אלא דחומרתא
לבד לא סגי. ורי"ף בסידור חליצה — שהזכיר רק שנצי ולא
הזכיר חומרתא ומיתנא, ורמב"ם [הובא במרדכי שם סנ"ו]
סוכרים דשנצי לבד סגי. ומש"ש בגמ': האי דידן כו', ר"ל
דלית ביה שנצי. והרמ"ש שם פ"ב ס"ז כתב, דבדיקן איצ
לכלום, שידיו מהדק בלתי"ה, כמ"ש בכל"ג בהגה נ"ש [ומש"ש
בס"ק קי"ז]. מ"ש יש לעשות כהני רבנות הג"ל.

(עג) בסק"ב הבאנו דברי הגמ' ביבמות קב א: והאי דידן
אע"ג דאית ביה חומרתא כו'. ומ"ש כאן המחבר: וי"א שיעשו

(סז) מהא דצ"ק נ"ב ב: אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי
(מנהג אבלים — רש"י) כו' וא"ל מ"ש הני מסאני א"ל דקא
מאבילנא אירושלים. וכמ"ש תוס' שם ד"ה דהוה: משמע שלא
היו רגילין במנעלים שחורין כו'. וסנהדרין ע"ד ב: אפילו
לשנויי ערקתא דמסאנא (יהרג ואל יעבור). וכמ"ש תוס' שם
ד"ה אפילו: לכאורה משמע דמנעליהם משונים משל גברים
כו'. ותענית כ"ב א: אדחכי וחכי חזא להתוא גברא דהוה סיים
מסאני אוכמי כו' כי היכי דלא לידעו דיהודאא הוא. ועמ"ש
תוס' שם ושם הג"ל, שהמנעלים של ישראל היו שחורים, אבל
הרעויות היו לבנות. ותוכיחו זאת מהא דתנן בבביתא יד ב
שאסור לשלח ביו"ט מנעל לבן מפני שצריך ביצת הגיר
להשחירו, ומ' שהמנעלים היו שחורים. אבל הרי"ף בסנהדרין
ורמ"ש שם פ"ח ס"ג פיר', ערקתא דמסאנא שאומות העולם
עושין רעויות אדומות, וישראל — שחורות. ואף לפי' תוס',
חומרתא זו אין לה פנים. דבשלמא החיזוק שבין מנעל לסנדל,
ניהא דבמנעל לבתחלה לא חולצין, גזירה משום מנעל מרופט,
או משום חצי מנעל, כמ"ש ביבמות קב א. אבל במנעל עצמו,
כיון דהאינא הכל הולכין ברעויות שחורות, מאי קפידא
איכא. ואף שכאן — בסיומן זה — כ' כמה חומרות וחומרות
דחומרות, חומרתא זו אין לה פנים וקולא היא [לעשות רעויות
לבנות האידנא שהכל הולכים ברעויות שחורות].

(סח) סדרים [הובא בדרכי משה סק"י].
(סט) כמ"ש ספ"ק ריוח יד ב — הובא בתוס' הג"ל בסק"י.
(ע) בסק"י הבאנו, שהמנעל שחור, מהא דתנן בבביתא יד ב
שאסור לשלח מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך להשחירו.
והקפידא היא רק מבחוץ ולא מבפנים, כי לא אמרו שם אלא
מבחוץ. וכמ"ש: רי"א אף לא מנעל לבן מפני שצריך אומן
(להשחירו — רש"י), ושם טו א: תניא ר' יהודה מתיר בשחור
ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת הגיר (מן קרקע המשחיר —

שתיים. הגה: ונהגים לעשות ג' (עד) ולא יהיו הקשרים מן המנעל עצמו אלא רצועה אחת מחזרת נרש המנעל וכן יעשה הקרסים שגזר השני (הגהות מרדכי) וכן נוהגין ויתפור אלו הלולאות והקרסים מנחון ולא מנפנים וכן נוהגין.

ב ד (עז) י"א שלא יהיה לו לשון כמו שרגילי לעשות במנעלים כדי שלא יהא מעל דמעל. הגה: י"א לתפור שפה סביב המנעל למעלה (ר"י מיינץ גסס ראני"ה) ולא נהגו כן (עז) ויזהר לתפור בתפירות * תכופות זו לזו (בסדר ר"י ונרנלית) (עז) ועוין אזני המנעל קדרים שלא יהיו הלולאות

ביאורי הגר"א

לתפור כו'. ומ"ש בספ"ק ד"ט דקט צסיכי וערש"י שס: (עז) ועוין כו'. כנ"ל ופסר שהן מופ' א"ה אפי' ר"ל אם עשוי נצורה זו אפי' דיענז פסול אלא נצורנו עשוי כך וכן לא אינעיל להו כה"ג דודלי פסול שחולן שניהם כה"ג ולא אינעיל להו רק נצורנו אחר וגם הא דנוחפה

ברכת אליהו

עכ"ל. אלמא, דבכה"ג לא קרינן ביה מעל דמעל, וכמ"ל סל"ז וכמ"ש ש"ס קכ"א. אלא לחומרא בעלמא לפתחלה ¹⁰. (עז) במ"ש בספ"ק דיר"ש טו א — אהא דתנן שם יד ב שאין משלחין במועד מנעל שאינו תפור —: פשיטא, לא נצרכא דאע"ג דקייט בסיכי. וערש"י שם ד"ה בסיכי, וז"ל: וי"א תופר שתי תפירות באמצעו ושתיים בראשו ושתיים בעקבו, עכ"ל. אלמא דמנעל ראוי, צריך שלא יהא כסיכי, אלא — תפירות תכופות זו לזו.

(עז) כנ"ל בסע"ה, מיבמות קב א. ועמ"ש שם שגמ' דשם מ' להיפך. ואפשר שהן מפרשים, מ"ש בגמ': „אי הכי אפילו דיעבד גמי לא", ר"ל אם עשוי נצורה זו, אפילו דיעבד פסול, אלא בשאינו עשוי כך. וכן לא איבעיא להו — שם בגמ': שני מנעלים זה על גב זה מהו כו' — כה"ג, דודאי פסול שחולץ שניהם כה"ג, ולא איבעיא להו, רק בשחולץ אחד. וגם הא דמחופה עור — דאמרינן שם קג א, שאם ה' של דבר אחר ומחופה עור כשר, וכמ"ל סכ"ב וכמ"ש סקפ"א — לא קשה, דשם תפור תראה כאחד, משא"כ כאן. וכי' דוחק גדול, דאין נראה כלל.

עניי להבין ד"ק. ובב"י הביא דין זה מהמרדכי בשם הגהות ומ"ק והכלבו בשם מהר"ה, וכ"ה בבבא"ג סק"ג. וזה בסמ"ק סימן קפ"ה ובתנא דמרדכי ביבמות פרק מצות חליצה סימן ק"כ ובכלבו ה' חליצה. ובכלבו שבפנינו (דפוס ניו יורק תש"ו) כת': וצריך ד' קרסים או ב' לכה"פ. ונראה שזו ט"ס, וצ"ל: ג' קרסים כו'. ובכל המקומות הנ"ל ליתא לראי' שכן רבנו. כן יש להעיר, שהמימרא: וכמה רבים כו', מובאת גם בתכונות עה א. והא שרבנו לא ציין להך דכתובות דקדים לגיטין, משום דהמימרא הנ"ל, היא אליבא דרבי יהודה — שסובר שגור שהורר ברבים אין לו הפרה. ודבריו של רבי יהודה הם במשנה בגיטין שם מה ב. ובכתובות הגמ' מביאה המימרא הנ"ל אגב דורחא, ואינה מעיקר הסוגיא שם. וע"ש בשיטה מקובצת דהא דאמרי' שם: וכמה רבים כו' — לא ידעתי אמאי מייחי הכא הך כו'.

10 ועב"י ובי"ח ודרישה סק"י וב"ש סק"י ויש"ש ביבמות פ"ב ס"ז. והרשב"א ביבמות קב ב הביא, שבידשלי י' מ"ד, דבכה"ג ה"ל כ"ממעל דמעל". וכתב בנחלי דבש סק"מ: וכדי לחוש למברת הרשב"א ע"פ הירושלמי הנוכח כתבו הפוסקים כן אע"פ שלדינא אין בו חשש.

נספ"ד דגיטין ולפחות שנים: (עד) ולא יהיו הקשרים כו'. כמ"ש בשנת קי"ז ח' דחומרתא דקטרי כו': (עז) י"א שלא כו'. כמ"ש קי"ז ח' אכל ומשמע ומס להיפך כמ"ש מ"ט ח' לילימל כו' וערש"י ד"ה ח"ה אפי' כו' אלא לחומרא נעלמא לפתחלה: (עז) ויזהר

שלושה קשרים כו', הוא כפי' בגמ' שם: „חומרתא" — ביו"ד — לשון רבים. ורבים הם שלושה, כמ"ש בספ"ד דגיטין ⁹, ולפחות שנים.

(עד) כמ"ש בשבת ק"ב א — לענין התיר רצועות סנדל דפטור אבל אסור —: בדחומרתא דקטרי אינהו כו' (אלו סנדלים של שאר אנשים שאין רצועות קבועות בהן ע"י אומן אלא הם עצמן קושרין אותן בחומרתא בעלמא וקושרין ומתירין ופעמים שמתקיים שבת או חודש — רש"י). אלמא דחומרתא אינה מן המנעל עצמו.

(עז) כמ"ש ביבמות קב א: ומ"ד (במנעל) לפתחלה לא מ"ט, אילמא משום דהיא פנתא מעל וארקתא מעל דמעל, והתורה אמרה מעל ולא מעל דמעל, אי הכי אפילו דיעבד גמי לא כו'. אבל מושמט משם להיפך, כמ"ש: מ"ט אילמא כו'. וערש"י שם ד"ה א"ה אפילו כו', [וז"ל: אלא מדאמרינן חליצתו כשרה ש"מ גלווי כרעא בעינא ואפילו שני מנעלים זה על גב זה כי שולפית לתרווייהו שפיר דמי כדאמר לקמן ב' מנעלים כו' מהו ועד כאן לא מיבעיא ליה אלא דקרעתיה לעילאי ושולפתיא לתתאי אבל שלפתינהו לתרווייהו שפיר דמי,

9 מ"ש רבנו: „ורבים הם שלושה כמ"ש בספ"ד דגיטין", נראה שכוונתו להא דאמרו שם מו א: וכמה רבים ר"ג אמר שלושה ימים שנים רבים שלושה. אולם לא זכיתי להבין דברי רבנו. כי הרי מ"ש בגמ' „ורבים שלושה", היינו כשכתוב מלת „ורבים", אבל בלשון רבים ל' חוד' (כלי מלת רבים) הא אמר' שם: ימים שנים. וכ"ה בתורת כהנים (ויקרא ט"ו, כה) קפ"ה, קפ"ה, וע"ש בהתורה והמצוה. וכ"ה בירושלמי דיומא פ"ב ה"ד. וע"ל בספ"ק שכתב רבנו: „תרתיותיו מ' שנים", והיינו מפני שלשון רבים הוא שנים. ועיין ב"מ ד ב: סלעים דיגריין (שטר שכתוב בו פלוגי ליה מפלוגי סלעין ולא פירש כמה וכן שטר שכתוב דיגריין סתם — רש"י) כו' מלה אומר חמש ולזה אומר שלש כו' שנים פטור כו' דקא מסייע ליה שטרא (העדים החתומים על השטר מעדיין כדבריו שלא היו אלא שנים ולכך לא פירשו מניין הלכך אי"צ בסועה — רש"י). ועיין בחור"מ סימן מ"ב ס"ב ושם בסמ"א סק"ב דבש"ך ס"ק כ"ז, כ"ח. ועיין ברא"ש בשבועות פ"ג סכ"ב. ודברתי עם הרבה ת"ח אודות דברי רבנו כאן, ואין פותר לי, ואם כי שהיו כאלה שרצו לכאר דברי רבנו בדוחק גדול, אבל ל"ג לי דבריהם. וגם צ"ב — אם מוכח דבעינן כאן שלושה — מה שסיים רבנו: „ולפחות שנים", וה' וא"י

באר הגולה

ה שם וכפי הגירסא
שאלה הג"י כתוב.
ו משנה בשמאל חליצה
פסולה שם דף ק"ד
ע"א.

ז משנה שם דף ק"ח
ע"א.

ח ברייתא שם ריש דף
ק"ג.

ט שם ברייתא
ובלוקייתא תמורה

ס.
י עין גמ"ש לעיל

סעיף ט"ו וז"ע שהשיט הרמ"א או שפירושו נפשתו כשנתן הטרור
הג"ל לכתחלה קאמר וכן משמע לשון המחבר ג"כ בסעיף הג"ל.
מ פי' ר"ת לאחר ציטוט מיירי ולכתחלה לא תחלוץ דמאז לענין מזה

והקריס על המנעל רק על הרגל שלא יהיה מעל דמעל (הנהות מרדכי). כא (עז) ה יהא
עשוי לצורת רגל ימנית ו וינעלנו ברגלו הימנית ו ויהיה למדת רגלו שלא יהא
גדול עד שאין ראוי לילך בו (עט) ולא יהיה קטן (פ) עד שאינו מכס' רוב הרג'
ולא יהי' קרוע עד שאינו יכול לילך בו. כב (פא) ה חליצה בסנדל של עין
(פב) או של שעם שאינם מחופים עור (פג) או ברגל שמאל (פד) או שהיה מנעל גדול
עד שאינו יכול לילך בו או קטן שאינו מכסה רוב רגלו (פה) או קרוע שאינו
יכול לילך בו (פו) או בסנדל שאין לו עקב (פז) או באנפליא של בגד חליצתו פ פסולה
(פח) (היה של עץ ומחופה עור (פט) או שגדל פשתן תפור פנים (צ) י או שחלץ מנעל של כ שמאל
נימין (כשרה) (עור). כג ל מנעל של עובדי אלילים שמניחים אותו לרגלי
הצורה ומהלכין אותה בו מ לא תחלוץ ובו ואם חליצה חליצתה כשרה אבל בשל

שכר כז"ש הג"י גס הרמ"א אמרנו דרש יהודה שפירושו נפשתו
ב משנה שם דף ק"ח ע"א.
ורש"י פירש בע"א.

ביאורי הגר"א

ברגל שמאל. ק"ד ח' כתי"ק: (פד) או שהי' כו'
או כו'. ק"ג ז': (פה) או קרוע כו'. ק"ז ח'
כ"כ: (פו) או בסנדל כו'. מתני' ק"ח ח':
(פז) או כו'. ק"ג ז': (פח) הי' כו'. כ"כ: (פט) או
שבגד כו'. דלא כלשון ראשון שגרש"י ק"ז ז' ד"ה התפור
וראיה מוחפ' עור והג"ל כ"כ כל הפוסקים: (צ) או
שחלץ כו'. מתני' ונמרה ק"ח ח' (ק"ז ח') [ק"ג ז']:

ברכת אליהו

לא דייק אנפיליא נמי תהוי נעל — רש"י. ותיקן אביי:
מדסיפא רבנן רישא נמי רבנן ורישא במחופה עור (רישא
דקב הקיטע נמי רבנן ודייקי ואנעלך תחש ודקתני קב הקיטע
כשר במחופה עור — רש"י) כו'. ולרבנן, גם בשל שעם, אם
אינו מחופה עור חליצתו פסולה. ושם עמוד ב אמר' — אהא
דתנן בסנדל של עץ חליצתה כשרה —: מאן תנא, אמר
שמאל ר"מ היא (דאמר קב הקיטע נעל הוא לצאת בו בשבת
— רש"י) דתנן הקיטע יוצא בקב שלו, דברי ר"מ, ר' יוסי
אוסר. אבוח דשמואל אומר במחופה עור ודברי הכל. ועיין
א"ח סימן שי"א ספ"ז סקמ"ט [מש"ש בארוכה בענין המחלוקת
של ר"מ ור"י לענין חליצה ושבת. ושם בסט"ו נפסק כר' יוסי
שאינן הקיטע יוצא בקב שלו].

(פג) ביבמות קד א תנן: בשמאל חליצתה פסולה ורבי אלעזר
מכשיר. והלכה כות"ק.

(פד) יבמות קג ב: נעלו הראוי לו פרט לגדול שאינו יכול
להלך בו ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו.

(פה) ביבמות קב א, כנ"ל בס"ק ע"ט, פ'.

(פו) מתני' ביבמות קא א: ושאינן לו עקב פסול.

(פז) ביבמות קא א תנן: באנפיליא חליצתה פסולה. ושם קב ב
מוקמי רבא, דהיינו באנפיליא של בגד. [ובסקפ"א הבאנו
דברי הברייתא הפוסלת באנפיליא של בגד לרבנן. ועב"ש
סק"כ].

(פח) כנ"ל בסקפ"א, שאם הי' מחופה עור, גם לרבנן כשרה.
(פט) דלא כלשון ראשון שגרש"י ביבמות קב ב ד"ה התפור
הג"ל בסקנ"ב. וראה ממחופה עור — הג"ל בסעיף זה —
שכשר. כ"כ כל הפוסקים.

(צ) בבאה"ג סק"כ ציין למתני' ביבמות קא א. דתנן שם: בשל

עור ל"ק דשם תפור ונראה (כ"ח) [כח'] ונשאל"כ כחן
וכ"ז דוחק גדול דל"ן נראה כלל: (עז) יהא
עשוי כו'. מתני' ק"ח ח' ונשנת קי"ז ח': (עט) ולא
יהי' כו'. ק"ג ח' (פ) עד כו'. מתני'
נשנת קי"ז ח' תוס' שם וס': (פא) חליצה
כו'. כרבנן דר"מ וכו"ש ק"ג ח' ועל"ה סי' ש"א
(פב) או של שעם. ק"ח ז': (פג) או
סט"ז:

(עז) מתני' ביבמות קא א: בשל שמאל בימין חליצה כשרה
בגדול שהוא יכול להלך בו או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו
חליצתה כשרה. [והיינו בדיעבד. וע"ל סק"צ. אבל לכתחילה
צריך שיהא עשוי לצורת רגל ימנית]. ובשבת קיב א אמר':
אימר דאמינן חליצה של שמאל בימין חליצתה כשרה, היכא
דלמילתיה (ברגל העשוי לו — רש"י) מנא הוא כו'.

(עט, פ) [בטעות נדפסו בשו"ע ציוני ס"ק ע"ט, פ' על: ,ולא
יהי' קטן עד שאינו מכסה רוב הרגל". והציונים צ"ל על: ,ולא
יהי' קרוע עד שאינו יכול לילך בו", וכפי שנבאר]. מ"ש
המחבר: ,ולא יהי' קרוע", הוא עפ"י מ"ש ביבמות קב א
שאינן חולצין במנעל לכתחלה גזירה משום מנעל מרופט
(קרוע — רש"י). ומ"ש המחבר: ,עד שאינו יכול לילך בו",
הוא מהא דשבת קמא ב, וכמ"ש תוס' שם ויפ"ו. וח"ל תהוסי'
ביבמות שם ד"ה גזירה: וא"ת דתני' בסוף פ' תולין (שבת
קמא ב) לא תצא אשה במנעל המרופט ולא תחלוץ בו ואם
חליצה כשרה וי"ל דהתם אינו מרופט כ"כ שלא יהא ראוי
לנעול בו, עכ"ל. וכ"ה בתוס' שבת שם ד"ה במנעל מרופט
כו'.

(פא, פב) כרבנן דר"מ, וכמ"ש ביבמות קג עמוד א ועמוד ב.
דשם קב ב תניא: חליצה כו' בסנדל של שעם ושל סיב בקב
הקיטע כו' חליצתה כשרה כו' ובאנפיליא של בגד וחולצת מן
הקטן חליצתה פסולה. ושם קג א מקשינן: קב הקיטע (דחשיב
ליה מנעל — רש"י) מני רבי מאיר היא, דתנן הקיטע יוצא
(בשבת — רש"י) בקב שלו, דברי ר"מ, רבי יוסי אוסר.
באנפיליא של בגד (דקתני סיפא חליצתה פסולה — רש"י)
אתאן לרבנן (דפליגי עליה דר"מ בקב הקיטע אלמא דלא הוי
מנעל דאי ר"מ כיון דקב הקיטע הוה נעל אלמא ואנעלך תחש

תקנות ע"א: או של עיר הנדחת ו או שנעשה לתכריכי חמת אם חלצה חליצתה

באר הגולה

ג דמי לשרפה קיימי
חלון להס צטול
עולמות וכתות' מיכתת
שעורא.

ס כיון דלאו להילוכא
עניד לאו נעל הוא.
ע טור גס סמ"ג.

ק טור

פ סס וסס. צ הר"ן גרס פ' גיד הנשה גס הרמ"ן וה"י ציננות שס גס הרש"א ונב"יחא צבורות דנ"ה ע"ג.
וכ"כ האורח"י גס אג"ה שס ציננות וסס"ת.

באור"י הגר"א

שאינו דלא כתיב ימין או שנואל חלץ יד כהה (אורח' שהיה) [אותה שהיה] כהה חלץ צומה שהקפידה תורה ימין או שנואל או שער דנר מספקא לן אי נתר ידידה אוליין או דעלמא: (צה) ויש כו'. מנרייתא דצבורות מ"ה צ' דאטר פסול ופ"י לפי שאין לו ימין כלל חלץ ס' הראשונה פ"י שס מושם כחישותא והוי מושם דוקא שולט גשתי ידיו כו' דנריית' אחתיל' גנואל כמ"ש שס: (צו) ינעל כו'. ק"צ א' היד חליצתו כו':

(צא) שולט כו'. כמ"ש בתפילין (נפס"ג) [נפס"ג] דנחמו': (צב) ואם היא כו'. כמ"ש בתפילין: (צג) אטר כו'. סמ"ג וסמ"ק כ' לחלוץ גסל ימין דל"א לתפילין גס מושם כהה ור"ה ונאון דר"ה לא שייך שס מושם כהה ציונין יותר ונחלל חלץ גזירת הכתוב הוא צמנות חליצה: (צד) י"א כו'. מנ"ש בחולין ג"כ צ"י ר' ירמיה כו' והקשו מתי ליציעא ליה והל' אמרינן נפס"ג דנחמות דנח' חליצתו ותי' דתפילין

ברכת אליהו

גיד הנשה כו' ואינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף. ובגמ' שם צב ב מקשינן: והא קא חזינן דאית ליה. ותרצינן: אית ליה ולא עגיל. ושם: בעי ר' ירמיה' אית ליה לעוף ועגיל, אית ליה לבחמה ולא עגיל מאי, בתר ידידה אוליין או בתר מיניה אוליין, תיקו. והקשו שם הרשב"א והר"ן, מאי איבעיא ליה, והא אמרינן בפס"ג דמנחות — הנ"ל בסקצ"א — דבתר ידידה אוליין. ותר"י, דתפילין שאני, דלא כתיב ימין או שמאל, אלא יד כהה — אותה שריא כהה, וגזרת הכתוב הוא, להניח כל אחד ביד כהה שלו. אבל במה שהקפידה תורה ימין או שמאל או שאר דבר, מספקא לן, אי בתר ידידה אוליין או — דעלמא.

(צה) מנרייתא דצבורות מה ב', דאטר פסול. דאיתא שם: ת"ר איטר בין ביד בין ברגל פסול. השולט בשתי ידיו רבי פוסל, וחכמים מכשירין. מר (רבי) סבר כחישותא אתחלא בימין ומר (חכמים) סב' בריותא אתחלא בשמאל. ופ"י — דאיטר פסול — לפי שאין לו ימין כלל¹¹. והו"ה שאין לו תקנה בחליצה, מאתר שאין לו ימין. אבל סברה הראשונה פירש' שם — משום כחישותא והוי מושם. ודוקא שולט בשתי ידיו — סוברים שם חכמים שאינו מושם וכשר — משום דבריותא אתחילא בשמאל, כמ"ש בגמ'.

(צו) מקור הדין של איסור „מעל דמעל", הוא ביבמות קב א: שני מעלים זה על גב זה מהו, היכי דמי, אילימא דשלפתיה לעלאי וקאי תתאי, מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל כו'.

כשאר מומים שפוסלים בכהנים כו' עכ"ל. ור"ע מ"ש בזה. ועיין ב"ש ב"ב ביבמות פ"ב ס"ב ובבב"ר שור בחולין שם, וכאן בב"ח וב"ש סק"ד והגרעק"א וישועות יצחק בפירוש הארוך סקט"ו ופ"ת סק"ד ונחלי דבש סקמ"ו, ולהלן בפס"ח ס"מ ושם בבאור הגר"א ס"ק ג"ב, ג"ג, ג"ד והגרעק"א ובטיב חליצה ווארישא תר"ג) אות ג"ט, ס"א.

שמאל בימין כשרה. ובגמ' שם קב ב: אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף, אתאי יבמה לחלוץ, א"ל הב ליה סנדלך, יהיב דיה סנדלא דשמאלא. א"ל אימר דאמור רבנן דיעבד לכתחלה מי אמור.

(צא) כמ"ש בתפילין בפס"ג דמנחות לו א: ת"ר אטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו (ימין של אטר הויה שמאל לדדידה הואיל ורוב כוחו בשמאל — רש"י). והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאלו של כל אדם, אמר אביי כי תניא הויה בשולט בשתי ידיו. [וכמ"ש באו"ח סימן כ"ז ס"ז].

(צב) כמ"ש במנחות לו א בתפילין, כנ"ל בסקצ"א.

(צג) סמ"ג מצות עשה ג"ב ופמ"ק סימן קפ"ה כתבו לחלוץ בשל ימין. דל"ר לתפילין — הנ"ל בסקצ"א — דשם לא כתיב ימין, אלא — משום כהה. כדאמרינן במנחות לו א, דתפילין בשמאל מידכה כתיב בה"י כהה (מדכתיב בה"י כהה משמע לשון נקיבה ש"מ בשמאל קאמר דאין בה כח נקיבה ל"א ידכה יד כהה עמיא בלא כח — רש"י). וראיה מאון דמצורע ונרצע — דאמרינן ביבמות קד א שהוא בימין — דודאי לא שייך שם משום כח בימין יותר משמאל. וגם הא דבעינן רגל ימין, אינו משום כח יותר, אלא גזירת הכתוב הוא כמצות חליצה, דילפינן בגזרה שוה ממצורע, דבעינן של ימין.

(צד) מנ"ש בחולין צב ב: בעי ר' ירמיה כו'. דתנן שם פט ב:

11 הרמב"ן ביבמות קד א והרשב"א והר"ן בחולין צב ב הביאו כן בשם רש"י בבכורות מה ב. וז"ל רש"י שם ד"ה איטר ברגל: שכשמחלץ עוקר רגל השמאל תחלה מה שאין דרך בני אדם כו' ואיטר דרגל נמי לעמוד ולשרת כתיב בדרך שאר עמידה דעיקרו בימין. ובשו"ת גינת ורדים אבן העזר כלל ב' ס"א כתב: אפשר לפרש כונת רש"י דעמא דפסול דאיטר משום דמשונה הוא ממנהגו של עולם והו"ל מום ופסול

באר הגולה

ר מרדכי בשם אביו.
ש הנהגות מרדכי.
ת לשון הסמ"ג וכו'
הטור וס"פ.

ולא על בתי שוקים שלא יהא מעל דמעל (צז) ומטעם זה יש מדקדקים שלא יתאמינו דבוק במגעל מבפנים וגם מטעם זה ר' יש מצריכים לרחוץ רגלו הימנית ויפה יפה. כז ש יש מי שאומר שהיבם קושר כנף המכנסים למעלה משוקיו (כדי שיראו הדיינים היטב שאין דבר נין רגלו וזין מנעלו) (הנהגות מרדכי). כח ת ינעול המנעל (צח) ויכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו (צט) ויקשור שניהם יחד (ק) שני

ביאורי הגר"א

מהודק ואף ר"ז דלומר קושרו ל"פ על ר"ח אלא קושרו צעניצ' קלמר וכ"ה הנירסא צירושלמי ר"ז מחוי לר' נל צ"י כיצד הוא עושה כדי שיכול להלך בו מחיליו כיצד הוא עושה א"ר חנינא עוננו כדי כו' ור"ל הילך עושה שיהא מהודק שיכול להלך בו מחיליו וגם להחירו נל' מידיו זה א"ל ע"י קשרים ואף לנ' שכ' תוס' י"ל ג"כ שפרש דברי ר"ז ואף את"ל דפליג מ' צירושלמי שסיק דברי ר' חנינא וכ"כ המרדכי שכד"ס עיקר: (ק) שני כו'. שאין קשר גמור פחות מן מהל (דפ"ד) [דפ"ז]

(צז) ומטעם זה כו' וגם כו'. כ"ז אינו אלא חומרא בעלמ': (צח) ויכרוך כו'. דלכך ענין מיתנא אע"ג דאית חומרתא: (צט) ויקשור כו'. עומא"ש אצל לרינא עיקר דברי ירוש' בקשר א' וענינה ע"ג דאף דשצת לא הוי קשירה מ"מ לחליצה לא צעין רק שיהא מהודק וכמ"ש הרא"ש וכתש"ל בסליג דהנהגה וענינה מהודק וכמ"ש בשצת קי"א צ' צעי רב אחרדני כו' והוא יותר טוב מנ' קשרים שא"ל מהודקי' כמ"ש בשצת שם א"ל טעמיה כו' וי"ש צירוש' הנ"ל עוננו כדי כו' ול"ק בקשר שאינו

ברכת אליהו

בהנהגה ועמ"ש ס"ק קי"ז, וענינה מהודק, וכמ"ש בשבת קרא ב. דתנן שם: ואלו קשרין שחיביבן עליהן קשר הגמלין כו' רמ"א כל קשר שהוא יכול להתירו (דלא הדיקה — רש"י) באחד מידיו אין חיביבן עליו, ושם בגמ': בעי רב אחרבוני אחוי דמר אחא עניבה לר"מ מהו כו' או דילמא טעמא דר"מ משום דלא מיהדק והא מיהדק, תיקו. והוא יותר טוב מב' קשרים שאינ' מהודקי', כמ"ש בשבת שם: א"ר טעמיה כו'. [ואע"ג דאנן פסקינן כרבנן שם ולא כר"מ כמ"ש בפירוש המשניות להרמב"ם, וכמ"ש באר"ח סימן ש"יו ס"א, מ"מ חזינו, דעניבה מהודקת, הוי יותר קשר, מאשר שני קשרים שאינם מהודקים. וי"ש בירושלמי הנ"ל: עוננו כדי כו', ול"ק בקשר שאינו מהודק. ואף ר"ז דאמר שם בירושלמי — לפי גיר' תוס' — „קושרי", ל"פ על ר"ה, אלא קושרו בעניבה קאמר. וכ"ה הנירסא בירושלמי דיבמות פ"ב ה"א: רבי זעירא מחוי לר' בא בר יצחק כיצד הוא עושה כדי שיכול להלך בו מחיליו כיצד הוא עושה א"ר חנינא עוננו כדי כו'. ור"ל היאך עושה שיהא מהודק שיכול להלך בו מחיליו וגם להתירו בא' מידיו וזה א"א ע"י קשרים. ואף לגירסה שכתבו תוס' הנ"ל שגדריס. בדברי ר"ז: קושרו י"ל ג"כ שמפרש ר' חנינא דברי ר' זעירא — שאינו קושר ב' קשרים אלא עוננו. ואף את"ל דפליג ר' חנינא על ר' זעירא, מ' בירושלמי שמפסיק בדברי ר' חנינא. [שהירושלמי מסיים: כיצד הוא עושה מחרתן בימיו ותופסתן בשמאל כו' כדי שתתא חליצה והתרה בימיו וע"ש בפ"מ ובקרבן העדה]. וב"כ המרדכי שם סנ"ז שכד"ס עיקר. [ועביש"ש שם ס"ו. ובירושלמי דפוס ויניציאה הגירסה בדברי ר"ז: „קושרי"]. (ק) שאין קשר גמור פחות מזה — [שני קשרים שזה על זה], מהא דפ"ז רשבת בשקשורן. דשם עג א תנן: אבות מלאכות

(צז) כ"ז אינו אלא חומרא בעלמא. כי אפילו אם יש טיט דבוק במגעל, או שרגלו אינה נקיה, לא מקרי בזה „מעל דמעל" 12. (צח) דלכך ענין מיתנא, אע"ג דאית חומרתא. [כמ"ש ביבמות קב א: והאי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא כי היכי דתהוי חליצתה מעליא]. (צט) עמ"ש. [כב"י הביא המקור לזה כדלהלן: ביבמות קב א: ותאי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא כי היכי דתהוי חליצתה מעליא. וכתבו שם בתורה: ואע"ג, וז"ל: בירושלמי בפרקי גרסינן [ר"ז מחוי לר' בא בר יצחק] כיצד הוא עושה קושרו עד שיהא יכול להלך בו מחיליו רבי חנינא בריה דרבי הלל אומר עוננו כדי שיכול להתירו באחת מידיו כיצד הוא עושה מתירתו בימיו ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימיו וגורתו בשמאל עד שתתא חתרה וחליצה בימיו ע"כ ירושלמי ומיהו נהגו לקשור היטב בקשר גמור כו' עכ"ל. והסמ"ג בהלכות חליצה מצות עשה ג"ב כתב: ויקשור שניהם יחד שני קשרים כו' ויש שעושין קשר ועניבה על הקשר לקיים דברי הירושלמי, עכ"ל. והרא"ש שם פ"ב ס"ד כתב: ונהגו האידנא לקושרו בקשר גמור דקיי"ל (שבת ק"ג ב) דעניבה לאו קשירה היא לענין שבת כו' עכ"ל. והסמ"ק בסיומן קפ"ה כתב בשם רבי פרץ: וכשקושר צריך שני קשרים זה ע"ג זה. ובספר התרומה הלכות חליצה סימן קל"ג כתב: ויש שעושין קשר ועניבה על הקשר לקיים דברי הירושלמי וטוב יותר לעשות ב' קשרים זה ע"ג זה שמה שאומר בירושלמי עניבה היינו כדי שתוכל להתיר בכל בידה אחת בימיו, עכ"ל]. אבל לדינא עיקר — בדברי ירושלמי הנ"ל — בקשר א' ועניבה ע"ג. ואף רבשבת לא הוי קשירה, מ"מ לחליצה לא בעינן רק שיהא מהודק, וכמ"ש הרא"ש שם ס"ו, וכמ"ש בסליג

פ"ב דיבמות ס"ט ובערוך השלחן ס"ט, וכ"כ בנחלי דבש ס"ק מ"ט, ע"ש. וכ' שם שצ"ל בב"ש: ושלא (עם וא"ו) כו'. ויותר נראה, שצ"ל בב"ש: ולבדוק (עם וא"ו) שלא כו'. ועל בביאורי הגר"א סקציה ומש"ש בהערה 10. ובסיב וצ"ל א"ת ס"ב רביא לשון הב"ש: לרחוץ רגליו ולא ידא טיט כו'. וע"ש מ"ש בזה.

12 גם בב"ש סקציה כתב: אבל מה שמדקדק לרחוץ רגליו לבדוק שלא יהא שום דבר דבק במגעלו אינו אלא חומרא בעלמא לכתחלה. ובבאר היטב סקציה מ', שהבין מדברי הב"ש, שרק רחיצת הרגל היא חומרא בעלמא לכתחלה. אולם משמעות הדבר הב"ש היא, שגם הקדוקש שלא יאט טיט דבוק במגעל מבפנים הוא חומרא בעלמא, וכמ"ש רבנו כאן, וכ"ה ביש"ש

באר הגולה

ח. כתב ה"ה שחול
נריתא בספרי.
ט. תשנה סוטה דף
ל"ב ע"א וימות דק"ו
י. טור וכו' כה"ט
נצטר חליצה.
כ. וימירא דלחומר דק"ג ע"א.

יהיה יכול לומר לא חפצתי בנשימה אחת (קו) ה ויקראו אותה והוא מעומד בלשון
חקודש מאן יבמי לחקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ויקראו אותו והוא
מעומד לא חפצתי לקחתה (קו) (וי"א שצריך שידקדקו עמו שהיו תקרא (קח) לא אבה יבמי
בנשימה אחת (טור) וכן הוא המנהג (קט) גם צלל תפנתי לקחתה וע"ל צפ"י הסדר סעיף (ס) [ס"ו]).
ל י (קי) יעמוד אצל כותל או אצל עמוד וישען בו כ וידחקו רגלו בקרקע (קיא) ותתיר
קשרי המנעל ואח"כ ל הקרסים (קיב) הכל בידה הימנית ותתפוס רגלו בידה
ל טור וכו' כה"ט התוספות גם נדק ק"ג ע"א גם הירושלמי.

ביאורי הגר"א

ל"ו) [סע' ס"ו] וכן צלל תפנתי: (קט) גם בלא
חפצתי. כדעת הסמ"ק דלכתחלה מודה דלא וע' בפס"ח
שם ומש"ס: (קי) יעמוד כו'. כדי שיוכל לדחוק
יפה: (קיא) ותתיר כו'. שם ק"א ח' צ"ן שהתיר
כו': (קיב) הכל כו' ותתפוס ותחלוץ. ירושלמי

אנשים רחוקין לקרות ועפ"ה סס"ו: (קו) ויקראו
כו'. כנ"ל ס"ו: (קז) וי"א כו'. ומש"ס חלל
לא אבה יבמי כו' וכן צלל תפנתי לקחתה חלל כל הפוסקים
כ' רק לא אבה לא חפצתי וכמ"ס לא לחוד': (קח) לא
אבה יבמי. ל"ד חלל צ' תיבות לצד כמ"ס בפס"ח (ס"ע

ברכת אליהו

יבמי לחודיה. ולא אמרו בגמ': לא ליקרי כו' אבה לחודיה
ויבמי לחודיה. וכן לגבי היבם אמרו שם בגמ': ולא ליקרי
לדידיה לא לחודיה חפצתי לחודיה כו', ולא אמרו גם: ...
חפצתי לחודיה ולקחתה לחודיה, ש"מ שרק, לא אבה"
ו, לא חפצתי צ"ל בנשימה אחת 16.

(קח) ל"ד שלשת המילים צ"ל בנשימה אחת, אלא ב' תיבות
— „לא אבה" לבד — צ"ל בנשימה אחת, כמ"ס בפס"ח
סעיף ס"ז. וכן ב, לא חפצתי, לא בעינן שיאמר גם
לקחתה בנשימה אחת.

(קט) כדעת הסמ"ק בסימן קפ"ה דלכתחלה מודה רבא לאביו —
ביבמות קו ב הג"ל בס"ק ק"ה — שיאמר ממש בנשימה
אחת. ועפ"פ ספ"י ומש"ס סקע"ו.

(קי) כדי שיוכל לדחוק יפה רגלו בקרקע.

(קיא) ביבמות קב א: בין שהתיר הוא ושמטה היא בין שהתיר
היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמט היא.
(קיב) ירושלמי הג"ל בסקצ"ט, ובגירסת כל הפוסקים: וגוררתו
בימין. ולא כמו שהביאו החוס' ביבמות קב א ד"ה אע"ג
הגירסה בירושלמי: וגוררתו בשמאל.

רבא בלא אבה יבמי. ורש"י מפרש שם שלרבא בלא חפצתי
אי מפסיק לית לן בה, ע"ש. ומש"ס המחבר: ויש מי שאומר כו'
הוא בגירסת הרי"ף, שכתב שם: מודה רבא בלא אבה יבמי
ואסוקי מילתא היא ברין דאמר כל הראוי לבילה אין בילה
מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו הכא
נמי אם ראוי למקרי' בבת אחת לא מעכבת קריאתה ואי
לא מעכבת. וכתב הנ"י על דברי הרי"ף: הוא הדין בלא
חפצתי מטעמיה דר' וירא והא דנקט בלא אבה משום שאין
דרכן של נשים לידע לקרות וכולן אינן ראויות לבילה חשבי
עד שילמדום אבל סתמא של אנשים יודעין הם וראויין
לבילה מיקרו, עכ"ל. ועפ"פ ספ"י [ושם הביא כנ"ל] 14.

(קו) כנ"ל ס"י: [וכמ"ס סקמ"ב ועמ"ש סקמ"א].

(קז) כמ"ס ביבמות קו ב הג"ל בס"ק ק"ה: אלא לא אבה יבמי
כו'. ש"מ דבעינן כל השלש מילים — גם יבמי — בנשימה
אחת. וכן בלא חפצתי לקחתה, אמר' שם בגמ': אלא לא
חפצתי לקחתה. ש"מ שגם, „לקחתה" צ"ל בנשימה אחת. אבל
כל הפוסקים כתבו רק „לא אבה", ולא חפצתי בנשימה
אחת. וכמ"ס בגמ': לא ליקרי לדידה לא לחודיה ואבה

14 בבאורי הגר"א כת': וכי הנ"י ואם ראה כו'. וגראה שור
טענת סופר, כל זה לא כתוב בגמ', רק — ברין' שם.
שבשנינו [ועיין בפס"ח סס"ו ובביאורי הגר"א שם סקע"ה].
וגראה שהמלים: „וכי הנ"י", צ"ל לפני המלים: ולדבריו ה"ה
בלא חפצתי כו'. — שכן כתב שם הנ"י וכמ"ס לשונו בברכת
אליהו. וגם הרשב"א שם כתב ושלדברי הרי"ף הו"ה בלא חפצתי
כו'. והביאו המ"ם בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ה והפס"ח סס"ו.
והא שרבנו הוכיח רק הנ"י, מפני שאמנם הרשב"א כתב שכה
לדברי הרי"ף. אבל הוא חולק ע"ה, והביאו הפס"ח שם ועמ"ש
בביאורי הגר"א סקע"ה וגבי כותב שם הרא"ה גורס בגמ' שם: „בר'
בדעת הרי"ף כנ"י הג"ל. אולם הם בעצמם נוטים לשיטת רש"י,
ע"ש. והמ"ם שם כתב שבגירסת הרי"ף היא „נוסחת הגאונים
והספרים וכ"ה בעיסור". ודברי העיסור הם באות ג' גט חליצה.
ובאורי ורוע סימן תר"ע הביא שם הרא"ה גורס בגמ' שם: „בר'
ויורא. אולם עיין בריטבי"א שם שכתב: וי"ג וכדו' וירא
ומפרשים ל"ו היא דבילה אין מעכבת כו' אלא כהא מילתא
גופא ידע ליה דאמר ר' וירא דפי דפשיט בלא אבה יבמי,
עכ"ל. ובגמלי דבש סק"ב כ': ואעפ"י שלשיטת הרמב"ם אין
חילוק בין יבם ליבמה וכמ"ס והמחבר כ' רק בלשון י"א כו'
י"ל משום דאינו מפורש כ"כ בהרמב"ם כו' כתבו בלשון י"א
כו' עכ"ל. וי"ע מש"ס בזה.

15 וטעמם של הסוברים שצ"ל כל השלש מילים בנשימה

אחת הוא כמ"ס בלבוש סכ"ט: שאם יחלקו מלת יבמי ממלת
אבה וכן מלת לקחתה ממלת חפצתי ה"י נמי משמע הפך
הכוונה שאם תחלק שתי מלי לא אבה ממלת יבמי ה"י משמע
לא אבה כמו שאמרתי מאן יבמי כו' אלא רוצה ליבמי
וכיה אם יחלק לא חפצתי ממלת לקחתה ה"י משמע לא
חפצתי כמו שאמרתי ה"י מאן כו' אלא אני רוצה לקחתה,
עכ"ל. ורבו בס"ק ק"ח: (ב) שלא סגי שיהיו ראויים
הי"א אלא כוונתו של דינא, הוא ל"ד כו'. ובשיטת ה"א
— שהביא בהגה — יש שני חידושים: א) שצ"ל כל השלשת
מילים בנשימה אחת, וכמ"ס רבנו. (ב) שלא סגי שיהיו ראויים
לומר בנשימה אחת, אלא שצריך שיאמרו ממש בנשימה אחת. וכ"כ
בגמלי דבש סק"ב, וסיים שם: ובזה מיושב מה שמצויין על הגה
זו למ"מ תיבת „טור", דאילו היתה כוונת הרק הגה להוסיף שגם
התיבת חליצית צ"ל בנשימה אחת עם שתי תיבות הראשונות
תקשי היכן נמצא זה בטור, אלא ודאי הכוונה כמ"ס, עכ"ל.
ובס"ק ק"ט כתב רבנו: כדעת הסמ"ק כו', ולא כמ"ס בס"ק
ק"ה: היה בלא חפצתי כו'. כי מ"ס בס"ק ק"ה, הוא לשיטת
הרי"ף שסגי בראויה לקרות, וכמ"ס, אבל כאן בשיטת
ה"א — שצ"ל לקרא ממש בנשימה אחת — זו דעת
הסמ"ק, וכמ"ס בפס"ח סס"ו, ועמ"ש בבאורי הגר"א סקע"ו.
ועיין בס"ק חליצה אות ה'.

באר הגולה

מ שם נשם סני"ג
וכ"כ סני"ק וסה"ת.
ג טור.
ב נסמ"ג וסני"ק
כתוב או תכוף.
ע וכ"כ התוספות
והרא"ש שם.
פ שם גנוזל דף ק"ה
ע"א.
צ טור נשם הרי"ף
שהוא מנחה איתו
ללידך ולמיתו מלן
דמסני וכו' שם דף
ק"ג ע"ב.
ק מיוזל דרני ינאי
שם דף ק"ב ע"א.
ש משנה שם דף

השמאלית ותהיה שומטת המנעל מן העקב בידה הימנית ותחלוץ כל המנעל גם בידה הימנית (קיד) מ וכל זה בלי סיוע יד שמאלית (קיד) ג ובכל זה לא תהיה יושבת ולא על ברכיה אלא תהיה מעומד ו ותכוף עצמה (קטו) ומשלכת המנעל לארץ (קטו) (תלנה בידה השמאלית או נשיניה כשרה) ע (טור). לא פ גרמת חולצת בשיניה. לב ז ו"א שאם לא דחק רגלו בקרקע חליצתה פסולה. ושמטה היא המנעל מרגלו או שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה. אה: (קיד) וי"א דוקא שאינו יכול להלך בו על קשיר' אלא אם יכול להלך בו בלא קשירה ותלנה אותו החליצה כשרה אף ע"פ שהוא התיר הקשר (טור נשם הרא"ש). לד ר היתה רגלו עקומה לאחור או הפוכה על צדה (קיה) או שמהלך על אצבעות רגליו אינו חולץ. לה ש חליצה מן * הארכובה ולמטה חליצתה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה (קיש) ת וי"א דאקשירה קאי שאם תיה הקשר למעלה מהארכובה פסולה אבל אם נקטעה רגלו אפילו מן הארכובה ולמטה אינו חולץ (ועל כן לא יהיה

ר טור נשם הרמב"ם שם מיוזל ולמיתו מלן דמסני וכו' שם דף ק"ג ע"א כיון שאינו יכול ללעז עקיני בקרקע. ק"א ע"א. * פי' הכרעיים דמיניה כפי' ומיניה זקף. ת טור נשם הרי"ף והרמב"ם נפ"ד וסה"ת וכן משמע בירושלמי וכן פירש רעיו נסים גלון זמגילת ספרים וכתב ה"ה שכן דעת בעל העיטור.

ביאורי הגר"א

(קיד) וי"א כו'. כו"ש נירוש' ר"ז מחוי לר' בל ניר יצחק כיצד הוא עושה קושרו כדי שהוא יכול להלך בו מחליו אלמלא דוקא בסנדלים שלהן שלא היו יכולי' להלך בו בלא קשירה וע"ז אמרו שם כיצד הוא עושה כו' ואמרו שם עיקר חליצה התרת הרצועה לפי כשנותר נופל מחליו אלא בשלנו א"ל דהא קשיר' לא נזכר בתורה: (קיד) או שמהלך כו'. כשיטתו שופ' כפירי"ת והרי"ף כנ"ל ועצה"ג: (קיש) וי"א כו'. ירושלמי כיני מתני'

הנ"ל וכנ"ל כל הפוסקי' וגוררתו בימין: (קיד) וכ"ז בלי סיוע כו'. מנ"ש בירושלמי שם והגילו תוס' שם עוננו כדי שתוכל להתירו בל' מיד' דלא כר"ת שכ' שמס' נשאל והוא כנ"ל תוס' וגוררתו נשאל ופי' שמסיעתו ועספ"ז דברכות: (קיד) ובכ"ז כו'. מנריית' הנ"ל בין עומד כו' דיעבד דלא כהרמב"ם: (קטו) ומשלכת כו'. עומ"ש נפס"ח סע"ד: (קטו) חליצה כו'. והא דס"ל' וכנ"ש נגמ' מי כתב ותלנה כו':

ברכת אליהו

(קטו) מהא דפ"א: גרמת חולצת בשיניה. וכמ"ש בנב' ביבמות קה א: מי כתיב וחליצה כיר. (קיד) כמ"ש בירושלמי דיבמות פ"ב ה"א — הנ"ל בסקצ"ט — ר"ז מחוי לר' בא ב"ר יצחק כיצד הוא עושה קושרו כדי שהוא יכול להלך בו מאליו. אלמלא דוקא בסנדלים שלהן שלא היו יכולים להלך בו בלא קשירה, וע"ז אמרו שם: כיצד הוא עושה כו' — [שקושרו כדי שיוכל להלך בו]. ואמרו שם: "עיקר חליצה התרת הרצועה", לפי כשנותר קשר הרצועה, הסנדל נופל מאליו. אבל בשלנו — שאפשר להלך בו בלי קשירה — א"צ התרת הקשר, דהא קשירה לא נזכר בתורה. (קיד) עכא"ה סק"ר, שצ"ן לדברי אמימר ביבמות קג א: מאן דמסגי על ליתתא דכרעיה (שרגלו הפוך דורס בעליונו של רגל כו' שאינו דורס במקום מדרס רגלו — רש"י) לא חליץ. ודברי המחבר, הם כדברי הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ז. וזה כשישיתו שטפרש כפירי"ת והרי"ף כנ"ל בסקמ"ג, שאם אינו יכול לדחוק רגלו בקרקע פסול אפילו בדיעבד. (קיש) ירושלמי דיבמות פ"ב ה"א: כיני מתני' פקושר מן הארכובה ולמטן כשירה מן הארכובה ולמעל' פסולה. [ועס"ק קיד וביש"ש שם סט"ן].

(קיד) מנ"ש בירוש' דיבמות פ"ב ה"א — והביאו תוס' שם קב א ד"ה אע"ג הנ"ל בסקצ"ט — עוננו כדי שתוכל להתירו בא' מיד'. דלא כר"ת — הרבא במדכ"י שם סני"ז ובספר התרומה הלכות חליצה סמן קל"ג בטם ספר הישר — שכתב שמס' בשמאל. והא בגירסת תוס' הנ"ל בירושלמי הנ"ל: וגוררתו בשמאל. ופי' שמסיעתו בשמאל. ועספ"ז דברכות נא א — לענין אחיות הכוס בשעת ברכת המזון דבעינן בימין — ראשונים שאלו שמאל מהו שחסייע לימין, אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשטיס להו אנו נעבד לחומרא (שלא תסיע שמאל לימין בשעת ברכה — רש"י). [וכן נפסק באו"ח סימן קפ"ג ס"ד: ולא יסיע בשמאל. ועמש"ש ס"ק ז', ח'. ובירושלמי דפוס ויניציאה הגירסה: וגוררת' בימין]. (קיד) מבריתא ביבמות קג א הנ"ל בסקמ"ג: כיון עומד בין יושב בין מוטא כו'; והיינו דיעבד כמ"ש בסקמ"ג, ע"ש. דלא כהרמב"ם שכ' בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ו: והיא יושבת ופרשטת ידה בב"ד ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו ותולצת המנעל כו'. [ועבפס"ח סקע"ג]. (קטו) עמ"ש בפס"ח סע"ד [שנתן שם טעם לדבר. ועמש"ש בסקפ"ב שהוא מנהג קדמונים עפ"י הזהר שנתן טעם לדבר].

צפ"ד וכתב ה"ה
דף ק"ה ע"א.

וְנִמְלֵךְ אִמֶּר רַבָּא לֵאמֹר הֵיא כְדִאִמֶּר עֲלִידָךְ אִכְלָה תַּיְמָא וְכוּ'. ז' מִימְרָא דֵאֲבֵי שִׁס. ח שִׁס

נקושר מן הארצונה ולחטן כסירה מן הארצונה ולחטן
פסולה: (קב) וי"א דבנקטעה כו'. ומי"א ק"ג
א' ורמינהי רגלים כו'. הרז"ה ועזרא"ש שם:
(קכא) אבל אם כו'. רש"י שם א"ה אפי' כו' כנ"ל:

(קכג) מתני' ביבמות ק"ב : וירקה בפניו רוק והנראה לדיינים.
(קכד) במ"ש ביבמות ק"א : לוי נפק לקרייתא, בעו מיניה כו'
יבמה שרקקה דם מהו כו' אתא שאיל בי מדרשא, א"ל
מי כתיב וירקה רוק. ודלא כהא דאבוה דשמואל שם. דאיתא

16 דברי הראב"ד הובאו שם בספר הזכות ובמאירי ובתוס' חד מקמאי ובראש פ"ב סי"ב. ובראב"ד המובא שם לא כת': שלא בפני ב"ד, רק כת': שלא במקום חליצה. ובסעיף מ"ה – שרבו ציין – גי' כת': בפני ב"ד. ולכן נראה, שצ"ל בביתאורי הגר"א: "בפני ב"ד", ומלת "שלא" היא ט"ס. או שצ"ל: שלא במקום חליצה. וכי"ה בב"י ובה"ש סקמ"א ומדברי רבנו בתהלות ס"ק זה, משפ"ש, שהדעה הראשונה שבשו"ע, היא לאו דוקא שיטת הראב"ד. אלא שבאמת אב"ה דשמואל ובי מדרשא פליגי, ופס' כבי מדרשא. ולא מצאתי – פרט לשיטת הראב"ד – מי שפרש כן – שאב"ה דשמואל ובי מדרשא פליגי, ויפסוק שהלכה כבי מדרשא, ולא כאב"ה דשמואל. ובב"ש סקמ"א כתב, שהשיטה הראשונה בשו"ע היא שיטת הראב"ד. ובב"ש סקמ"א תמה – על מה שבי' המחבר בסעיף מ"ה: ויש מי שאומר דה"מ שנקטקה רוק כ"י – למה כתב בלשונו: "ויש מי שאומר", הרי בידן זה לוח' פלוגתא כלל, עיי"ש. ועפ"י מ"ש רבנו בס"ק קכ"ה אפשר ליישב זאת. שרבו כ' שם: "ואף את"ל פליגי באוריינתא

באר הגולה

ט טור צ"ט הרי"ף
 ו"כ המצ"ס צ"ד.
 י שם צ"ט הרי"ף
 שם מיינרל דרנא שם
 דף ק"ו ע"ג.
 כ שם סה"ת.
 ל יחזקיה שם.
 מ מהספרי.
 נ שם וכרני יהודה.
 ס גרייטל שם.
 * הנה"י שם רבי
 יהודי גאון ו"כ
 הסדרה.
 ע ל' הטור מוספה

ומימרה דרנא ונרייטל שם. פ גרייטל ריש דף ק"ה ולוקיינאל כר"ע וידוע דהלכה כמותו. צ מיינרל דרנא וכו' שם וכו' זירא
 שם דף ק"ד ע"ג. ק טור ו"כ הרי"ף מוספתא גמורא והלכ' עד שפתי צ' שערות שם דף ק"ה ע"ג ומשום אפילו דיעבד פסולה ה"ה.
 ר תוספתא גיטא ה"ה.

ביאורי הגר"א

ע"ש מ"מ לדינא ל"פ: (קכו) ונהגו כו'. ינשום
 דמיונו בכתובות (מ"ח) [ס"ח] ז' ד"ל מרזים רוק
 וד"ל נקילין כולן. סה"ת: (קכו) וקטנה כו'.
 כניחא שלנו קטנה כו' פסולה: (קכח) ואינה כשומה
 וקטן כו' ויש אומרים דהוא הדין כו'. הכל מודני רמזים
 וקטן מפורש שם ק"ה ז' ונרפ"ג דגיטין ונתוספתא
 (פ"ח) [פ"ח] דיבמות חרש שחלץ וחרשת שחלצה
 והחוללת מן השומה וכן שומה שחלצה וחוללת מן הקטן
 תלך ושלשה עשר דבר צה דר"מ שאמר משום ר"ע והכ"ח

צפני צ"ד לפסול מן האחין וכמ"ס סמ"ה:
 (קכח) וי"א כו'. כההוא חלצה דשומה. וס"ל דגני מדרשא
 ל"פ לזה וכפירש"י שם ד"ה מ"י כו' וק"ח את"ל דפליגי
 דלחורייטל חלוקין לחומרא חלץ דלפרש"י דל"פ אפי'
 חליצה פסולה לא הוי וע"ל סמ"ה וכ"ה בירושלמי הלכ'
 ו' צענדלל הנ"ל דלוי הנ"ל אמר שם ירקה דם א"ס יש צו
 נחמדות של רוק כשר וכן אמרו שם צ"ט הרבה
 מהאמוראים דהקא א"ס יש נחמדות של רוק ואין חילוק
 דבר וק"ח שחלצה דלוי שם צ"ח דלא שאל צו מדרשא

ברכת אליהו

אמר: „אם יש צחצוחית של רוק כשר" מ"מ לדינא ל"פ.
 ואף לבי מדרשא דבבבלי, הא דכשר, הוא כשיש צחצוח של
 רוק, ולא משום שגם דם בלי רוק הוי ריקה מעליא.
 (קכו) משום דמצינו בכתוב' פ"ב דכרים אחרים שמרבים רוק.
 [בוסף לשום וגרישיתא שאמר דיבמות ק"ב שמרבים רוק].
 ואין אנו בקיאי' ככולן. — ספר התרומה ה' חליצה סימן
 קל"ג. [ועיין בפס"ח ס"ח ומש"ש סכ"ז].

(קכו) בגירס' שלנו — ביבמות ק"ב במשנה — קטנה שחלצה
 תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה. ולא כגירסת
 הירושלמי שהביאו בתוס' שם ק"ב ד"ה קטנה שחלצה,
 וז"ל: ומיהו בירושלמי גרסינן בסדר המשנה תחלוץ משתגדיל
 ואם לא חלצה חליצתה כשרה כו' עכ"ל.

(קכח) הכל מדברי הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ג והט"ו.
 וקט"ז מפורש ביבמות ק"ב. דשם ק"ב תנן: וחולצת לקטן
 חליצתה פסולה. ושם ק"ב בגמ' אר"י א"ר זו דברי ר"מ
 אבל חכ"א אין חליצת קטן כלום (אפילו לפוסלה עליו —
 רש"י). וברפ"ג דגיטין כה א': קטן ואנפיליא פסולות ואין
 פוסלות. ובתוספתא פ"א דיבמות ה"ט: חרש שנחלץ וחרשת
 שחלצה והחולצת מן השומה וכן שומה שחלצה וחולצת מן
 הקטן תצא ושלשה עשר דבר בה דברי ר"מ שאמר משום ר"ע
 וחכ"א אין ממו' מיבמה. וכמ"ש בגמ' ביבמות צ"ב א':
 ת"ר זו דברי ר"ע שהי' אומר אין קידושין תופסין בחייבי

דנפסלה ברקיקה הוא, דגזרינן משום ריקה דבחר חליצה;
 וכשאין צחצוח רוק לא גזר, דהוי מילתא דלא שכיחא. אבל
 כשרקקה במקום חליצה, לא בעי צחצוח רוק, וסגי ברקיקת
 דם.

(קכח) זוהי שיטת הרי"ף והרמב"ם בהלכות יבום
 וחליצה פ"ד תכ"ג. וזה כההוא דאבוה דשמואל — ביבמות
 ק"א — הנ"ל בס"ק קכ"ד. וס"ל דגני מדרשא דבגמ' שם
 לא פליגי אזה. וכפירש"י שם ד"ה מי כתיב וירקה רוק, וז"ל:
 דליהוי משמע דלא יהא שם אלא רוק וירקה סתמא כתיב
 ואפילו רוק דבחר אחר והכא נמי אי אפשר בלא צחצוחי רוק,
 עכ"ל. ואף את"ל דגני מדרשא פליגי אהא דאבוה דשמואל,
 בדאורייתא אוליין לחומרא — שרק במוצצת, א"צ לרוק פעם
 אחרת — כאבוה דשמואל, וכנ"ל בס"ק קכ"ד. אלא דלפירש"י
 דלא פליגי, אפילו חליצה פסולה לא הוי — בלי צחצוח רוק.
 וע"ל סמ"ח. [צ"ל: סמ"ה. וע"ל ס"ק קכ"ד ומש"ש בהערה 16].

וכ"ה בירושלמי שם פ"ב ה"ז בעובדא הנ"ל — דלוי הנ"ל
 בס"ק קכ"ד — אמר שם, וירקה דם אם יש בו צחצוחית של
 רוק כשר. וכן אמרו שם בשם הרבה מאמוראים, דדוקא אם
 יש צחצוחית של רוק. ואין חילוק בדבר, בין להצריכה ויריקה
 אחרת לבין לפוסלה מלהתייבם. ואף שאעבודא דלוי שם כמ"א
 דלא שאל בי מדרשא ע"ש. שבבבלי איתא דבבי מדרשא א"ל:
 „מי כתיב וירקה רוק", ובירושלמי ליתא זאת. אלא שלוי

באר הגולה

ש רמז"ס שם וכתב
ה"ה שמו"ן על
התוספתא.

ת טור וכ"כ ה"ה
גמ' הרמז"ן והרשב"א
והמורה דתל' דלעיל
והסוגיא שם.

א מיתר' דר' יוחנן
דף ק"ו ע"א וצריח'ה
שם דף ק"ב ע"ב.

ב מיתר' דר' וסליג'ה
נתר' שם דיוע' דהלכה
כלשנ' בנחל.

ג שלח' ליה ללבוש
דשמואל וכו' שם דף
ק"ד ע"ב ולוקיינ'ה
שם כר"ע.

ד טור וש"פ וכמ"ס
הר"ש והג"י שם.

ה ריש דף ק"ה.
כסירה דמשמע דיעבד שם ריש דף ק"ג.

וקטן שלא עשו כלום שאינו נפסלת לאחים ויכול' להתייבם לחם או לו וי"א ש דה"ה
לחליצ' חרש וחרשת שאינ' כלום (קסט) ת וי"א שחליצתן פסול' כמו של אלם ואלמת.
מד א צריך שיכוונו היבם והיבמ' שתהא מותרת לזר בחליצ' זו נתכוין הוא
ולא היא או היא ולא הוא לא הותרה אבל חליצה פסול' היא לפוסל' על האחים
לפיכך ב יבמ' שגדל' בין האחים וראינו שחלצ' נעלו של א' מהם אסור' להתייבם
שמא כווננו לשם חליצ' וצריכה חליצ' כשר' להתירה לזר אבל כל זמן שלא ראינו
שחלצ' לא' מהם מותרת להתייבם ואין חוששין שמא חלצה. מה ג וכן אם רקקה
לפני היבם (קל) ד בפני ב"ד נפסל' מלהתייבם (קלא) ה ויש מי שאומר דה"מ כשרקקה רוק
אבל אם רקקה דם ואין רוק מעורב בו אינ' נפסלת בכך. מה ו יש מי שאומר
שיש לזהר שלא תרוק היבמ' לפני היבם קודם חליצ' כדי שלא תהא חליצ'
פסול' (קלב) ותהא צריכ' לחזור על כל האחים. מה ז אם קראה לכד לא נפסל'
בכך מלהתייבם. מה ח הסומא אינו חולץ לכתחיל' ואם חלץ חליצתו כשר'
(קלג) ט ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחלה (כדי שלא תתענג)
(כ"י מ"כ) (קלד) (ולא מקרי סומא אלא כ"י עיניו) (הגהות מיי' פ"ד). מה (קלה) י קטנ'

ה שם וכ"כ הר"ש שם בפסקיו גמ' הרשב"ד. ו הנה' מיי' וכ"כ במדכ' מקבלת לני' ה. ז צריח'ה
ח טור וכ"כ הרמז"ס פ"ד דכתיב וירקע צפניו ואין זה רואה הרוק זכ' ה"ס שלמד זה מהצריח'ה דתנא חליצתו
י צריח'ה לעיל בסעיף מ"ג.

ביאורי הגר"א

אין מנוח' ויבונה וכמ"ס בגנ' ג"כ א' ומדכ"ל לר"ע דהוי
מוזר אלמא אין חליצתם כלום ועו' דחליצ' פסולה לא
תנא כמ"ס צכ"י'ה ולכן נקט הנך: (קסט) וי"א
שחליצתן כו'. ומדאמר בנחתי' פסולה ובנחתי' חמירין
הטעם לפי שאינו נחזור ואמרה כמו נחלם וכן חמירין
שם ק"י א' ועמ"ס שם: ונחתי' ק"ה ז' חרש שחלץ
כו' (ארי'ל) [ארי'ל] איך זו דברי ר"מ אבל חכ"ל אין
כו' אלמא דפסולה דנחתי' דוקא הוא ודברי רמז"ס

ברכת אליהו

בחרשת הוא, משום דמעכבא ביה קרייה. וכן קשה ממש"ש
ק"ב: חרש שנחלץ כו' ארי' איך זו דברי ר"מ, אבל חכמים
אומרים אין חליצת קטן כלום. אלמא ד"פסולה" דמתני'
דוקא הוא, ולא "שאינה כלום". ודברי הרמב"ם הנ"ל —
שסובר שחליצת חרש וחרשת אינה כלום — תמוהים מאד.
[ועב"ש סקמ"ד].

(קל) ממש"ש ביבמות ק"ב: יבמה שהגדילה בין האחין מותרת
לינשא לאחד מן האחין ואין חרששין שמא חלצה סנדל
לאחר מהן כו', כנ"ל בסעיף מ"ד. ולא חששו לרקיקה, שהרי
אי אפשר שלא רקקה בפני אחד מהם. ומוכח מכאן שע"י
רקיקה בפני היבם שלא בפני ב"ד אינה נפסלת מלהתייבם.
[ועב"ש סקמ"ו].

(קלא) כנ"ל פט"ף מ' [ועמ"ש"ש].
(קלב) כמ"ש ברפ"ג דיבמות כו' ב: וחליצה פסולה צריך לחזור
על כל האחין. [ועיל סנ"ה וסמ"ה ק"ע ס"ה ומש"ש ובפס"ח
סכ"ה ומש"ש].

(קלג) כנ"ל פ"ב דכל דבר שאין לו תקנה הוי דיעבד [ועמ"ש"ש
בסקמ"ה].

(קלד) שהרמב"ם כתב — בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ח — הפטעם

לאוין, אבל חכ"א אין ממזר מיבמה (שנשאת לשוק בלא
חליצה הואיל וליתה עליה בלאו — רש"י). ומדכ"ל
לר"ע דהוי ממזר, אלמא אין חליצתם כלום. ועוד דבחליצה
פסולה, לא תנא כמ"ס בפני'ה. ולכן נקט בתוספתא הנ"ל
הנך — דאין חליצתם כלום, ולא נקט הנך — דחליצתם
פסולה.

(קכט) ביבמות ק"ב ב' תנן: החרש שנחלץ והחרשת שחלצה
וחולצת לקטן חליצתה פסולה. ומדאמר במתני': "פסולה",
ולא אמר ד"אינה כלום", אלמא דהוי חליצה פסולה. ובגמ'
שם אמרינן הטעם, לפי שאינו כאמר ואמרה כמו כאלם.
אלמא שדינם כאלם — דהוי חליצה פסולה. וכן אמרינן שם
ק"א: פקחת ואח"כ נתחרשה לא, דמעכבא ביה קרייה. ודעת
הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ג, שחליצת חרש וחרשת
אינה כלום, כנ"ל בס"ק קכ"ח. ועמ"ס שם שכתב: ויש
לדחוק בזה לדעת רבינו דלהכי מפרשין טעמא דמתני'
משהו קריאה לאשמועינן דאפילו אלם ואלמת חליצתן פסולה
ומיהו אינן שוין בדינן אלא האי כדאיתא והאי כדאיתא, עכ"ל.
ועף לדברי הרמ"ם, עדיין קשה על הרמב"ם, מגמ' דיבמות ק"א
הנ"ל, ששם לא מוזכר אלם ואלמת, והגמ' אומרת, שהטעם

שחלצ' לגדול חליצת' פסולה ונפסל' על כל האחים (קלו) כ (וכשתגדיל תחלוץ ונא' ונחם ואינה נריכה לחזור על כל האחים).

נ ל חליצ' מוטעת שאומרים לו חלוץ

לח ע"מ שתתן לך ק"ק וזו החליצ' כשרה אפי' אינ' נותנת לו כלום (קלו) מ ואפי' כפל התנאי (קלח) (ואפי' אמר לה נשעת החליצה ע"מ שלא תנשאי לאיש וכפל תנאו אינו כלום) (תשונת הראש"ש כלל כ"ג) (קלט) ואע"פ שהחליצה כשרה אף אם לא נתן לו (קמ) נ מ"מ

ומצני ראובן נמרי אפסר להקנות ע"י שליח דכל תנאי דלא אפשר לעשות על ידי שליח כגון חליצה אין תנאי מועיל צה כמפורש בכתובות דע"ד ע"א. נ מעונתא לקמיה דלמי כפי' רש"י והראש"ש שם צינות דק"ו ע"א.

ביאורי הגר"א

גרפי"נ דניטין: **(קלו) וכשתגדיל כו'** ינוסד גר' הירושלמי ואם לא חלצה חליצתה כשרה ונתוספ' קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה דר"א וחכ"א אם לא חלצה חליצתה כשרה ולפי"ז ויש נגמ' והלכתא כו' היינו לכתחלה הרשע"א ואלף לפי גר' שלנו כ' תוס' ק"ה נ' ד"ה קטנה כו' דלכא לא עריצ לה ותני יתור לשון תחלוץ משתגדיל להורות דאינו כלום כונו נקטן, ואי"ל לכל הניל לחזור רק הרמזים כ' דחליצה פסולה ויחידלה הוא. תהי"ד ע"ש: **(קלו) ואפי' כפל התנאי.** ממש"ש נט המוטעה פסול. וע"כ נשכפל

ברכת אליהו

דהוי ככל חליצה פסולה — שצריכה לחזור על כל האחים. והרמב"ם יחידאה הוא, — תהי"ד סימן רכ"ה ע"ש. [וסיים שם: ולא מצריכנא לחזור משום דעת הרמב"ם לחדויה כיון דעיקר של חיזור לכר"ע אינו אלא משום סופרים והלך אחר המיקל וכ"ש בכה"ג. ועב"ש סק"ג].

(קלו) ממש"ש ביבמות קו א — חליצה מוטעת כשרה, נט מוטעה פסול. וע"כ — מ"ש: גט מוטעה פסול — היינו בשכפל תנאו, דקיי"ל כר"מ דבעינן תנאי כפול, כמש"ל סימן ל"ח ס"ב; ובכה"ג — שכפל תנאו — אמרינן דחליצה מוטעת כשרה. ובכתובות קד א אמרינן — שלכן חליצה מוטעת כשרה אף אם התנה: — מכדי כל תנאי מהיכן גמרינן, מתנאי בני גד ובני ראובן, תנאה דאפשר לקיומה ע"י שליח כי התם הוי תנאה, תנאה דלא אפשר לקיומה ע"י שליח לא הוי תנאה. כ"כ בתשר' הראש"ש כלל ג"ב ס"ו. ור"ל, ואע"פ דרכינא ור"א אמרו ביבמות נג א, דבתנאי בחליצה פליגי רבי ורבנן, ולרבנן יש תנאי בחליצה; ורבינא כהנ"ג, וכמ"ש יש תנאי בחליצה, ופליגי בתנאי כפול, כמר פי' שם תוס' ד"ה רבינא, דלענין קדושין קאמרי. וז"ל התוס': דלענין התרה לשוק לכר"ע הויא חליצה כדקיי"ל דאין תנאי בחליצה אלא לענין דהויא חליצה פסולה דלא מפקע לה זיקה לגמרי שלא יועיל אחריה מאמר בלשון זיקת יבמין קאמר דיש תנאי, עכ"ל.

(קלח) כניל בס"ק קל"ז, דאין תנאי בחליצה. ואפי' אם אמרו לו חלוץ לה ובכך אתה מונסה הי' כשר אי לאו משום דאין מתכוין להתירה, כמש"ל בסעיף ג'. משא"כ כהנ"ג, וכמ"ש בבדק הבית: שהוא סובר שחליצה זו מתירה להנשא לזר ולכן מתכוון ואינה נאסרת לפי דעתו אלא מצד התנאי והתנאי באמת בטל כיון דא"י להיות ע"י שליח.

(קלט) כניל בס"ק קל"ח, דחליצה מוטעת כשרה. **(קמ) כמ"ש ביבמות קו א:** בת חמוה דרב פפא נפלה לפני

משום שנאמר וירקה בפניו (דברים כ"ה, ט'), ואין זה ראה הרוק. וטעם זה, הוא רק בסומא בשתי עיניו. ועיין תוס' ביבמות ק"א ב ד"ה ש"מ כו', וז"ל: פסק ר"ת דסומא באחת מעיניו כשר לחליצה כיון דלא ממעטינן מלענין וסגי באחת ויכול לראות הרוק מפי היבמה, עכ"ל. [ודברי התוס' הם לענין ד י ין שהוא סומא באחת מעיניו. ובד"מ סק"ד הביא זאת מהג"מ פ"ד מה' יבום. וגם זה כ' בשם ר"ת לענין דין. וכן מצויין כאן בדפוס השו"ע: הגהות מיי' פ"ד. עכ"פ חזו"נ מכאן שבמקום דבעינן ראי', סגי באחת מעיניו. ועב"ש ס"א ומש"ש סק"ח].

(קלח) כניל בס"ק קכ"ז, כגירס' שלנו — ביבמות קד ב במשנה: — קטנה שחלצה כו' חליצתה פסולה. וכמ"ש ברפי"ג דגיטין כד ב: כל מקום ששנו חכמים גט פסול פסול ופוסל, חליצתה פסולה פסולה ופוסלתה מן האחין. [ועב"ש סקמ"ט].

(קלו) משום דגירס' הירושלמי — לענין קטנה שחלצה: — ואם לא חלצה חליצתה כשרה, כניל בס"ק קכ"ז. ובתוספתא דיבמות פ"ב ה"ט: קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה דברי ר"א וחכמים אומרים אם לא חלצה חליצתה כשרה. ולפי"ז מ"ש בנמ' קה ב: „והלכתא עד שתביא ב' שערות“, היינו לפתחלה, כמש"ש הרשב"א. ואף לפי גירס' שלנו — דגרסינן: „חליצתה פסולה“, — כתבו תוס' שם ד"ה קטנה כו', דלכא לא עריב לה קטנה בהדי חרש וחרשת וקטן, ותני יתור לשון „תחלוץ משתגדיל“, להורות דאינו כלום, כמו בקטן. ואי לא תני הכי, הויא שחליצתה פסולה מדרבנן, דהא דמקשינן אשה לאיש אינו מן התורה. ואי"ל לכל הניל — בחליצת קטנה — לחזור על כל האחים. דממנ"פ, או שבדיעבד הוי חליצה כשרה, או שחליצת קטנה אינה כלום מדאורייתא, כמו של קטן. רק הרמב"ם כתב בה' יבום וחליצה פ"ד ה"טו', דחליצת קטנה הוי חליצה פסולה. ומדלא כתב שאין חליצה כלום, מ'

באר הגולה

ס מענדל לקמיה דרבי
חייא שם בצרייחא.

ע לשון הרמב"ם שם
מענדל דלעיל.

פ כתב ה"ה שגלה
שלמד זה מירושלם.

צ ענדל צירולמי
הניח ה"ה וכתב צ"ס
הרשב"א שחמשה הוא
הלכה הוא ושאל
שם הרמב"ם מורה נזה
כיון שפירשו לו נכחן
שהוא עוקר זיקתה הימנה.

חייבת ליתן לו (קמא) בשאר שכר שכיר לעשות מלאכתו ס אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה והמענהו שיהלוצין לה ע"מ שתתן לו ק"ק זוז אינה חייבת ליתן לו כלום (אבל אם נתנה לו המעות או השלישה לו המעות אינה יכולה לחזור (תשו' רשב"א אלף ר"ח וע"ל ריש סי' קס"ה)). נא ע אמרו לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה (קמא) או שאמרו ליה חלוץ לה פ שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום ואם תרצה אח"כ לייבם תייבם וכיוצא בדברים אלו אינ' חליצ' להתיר' כיון שלא נתכוון להתיר' (קמא) אבל נפסל' בכך מלהתייבם (קמא) וכופין אפי' בשוטים לחלוץ לה חליצ' כשרה. נב (קמא) צ אמרו לו האש' הזאת אינו רוצ' כך דרך יבום אלא חלוץ לה ועקור

ביאורי הגר"א

שא"ל חלוץ שזו כו'. ירושלמי שם איזו חליצה מוטעת ארשב"ל כל שאל חלוץ והיא ניתרת לך לאחר זמן אר"י אמש הייתי שונה הוא מתכוין כו' : (קמא) אבל נפסלה כו'. גמ' שם : (קמא) וכופין כו'. כמ"ש בגדרת הנאה כו' עד שכופין כו' בגיטא יולאה כו' אלא כיון דאסורה לו כופין וכמ"ש לעיל סי' קס"ה ס"ב וירושלמי אלא תתא ענדל קומי רב הונא וענד כרשב"ל כד שמוע ר' יוחנן פלג וכפה וחלוץ לה זימנא תניינא : (קמא) א"ל כו'. ירושלמי שם אלא ענדל קומי ר"ח

אליהו ברכת

יבם שאין הגון לה כו' אמר ליה חלוץ ע"מ שתתן לך מאתים זוז. לבתר דחלוץ לה אמר לה זיל הב ליה (דהא קבילת עלה ואע"פ דחליצה בהכי לא מיפסלא — רש"י), א"ל משטה אני בכ עבדה ליה כו' (כיון דחליצה כשירה היא משום דינא גמי לית ליה דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא בעי משטה אני בכ עבדה ליה — רש"י). ואף רב פפא ל"ק — שא"צ ליתן לו — אלא משום שאינו הגון לה, ומצוה רמי עליה לחלוץ, והוי כעין אנוסה, ולפיכך משטה אני בכ עבדה ליה. אבל לולא זה, חייבת ליתן לו, וכמ"ש בירושלמי שם פ"ב ה"ו : איך מנא אם אמר ע"מ נותנת. (קמא) כ"כ רש"י ביבמות קו א ד"ה הב ליה, וז"ל : מיהא איחייבה לקיומי תנאה מדינא כשאר שכירות דעלמא. וכת' הרמב"ן ורשב"א ורא"ש שם פ"ב ס"ט, דע"כ מדין תנאי אין מצריכין לית, דכל האומר ע"מ אין מחייבין אותו לקיים התנאי, אלא אם יקיים תנאו יתקיים המעשה מעכשיו, ואם ירצה לא יקיים התנאי ויתבטל המעשה למפרע, ולעולם אין מחייבין את הזוכה לקיים התנאי כדי שיתקיים לו המעשה. ואיך ממש בגיטין ער קה : מתקנתו של הלל בשמע ה"ו גיטא ע"מ שתתני לי מאתים זוז ובתנה לו מדעתו מגורשת על כרחו אינה מגורשת כו' דבעלמא נתינה בע"כ לא היא נתינה. ואם איתא — דגיטא היא אלאחר ואיהי דמחייבא למיתב ליה מאתים זוז — כיון דנתחייבה לו המעות, פשיטא דבע"כ הוי פרעון, כמ"ש בב"מ עו ב : האי מאן דאדוני מאה זוזי לתבריה ופרעיה זוזא וזוא פרעון הוי אלא דאית ליה תרעומות גביה, דא"ל אפסדתינהו מינאי. וקת"ם בגיטין שם עה א ד"ה מכלל כו'. וז' מדבריהם שאם

ע"מ נותנת : (קמא) כשאר כו'. רש"י שם וכו' הרמב"ן ורשב"א ורא"ש דע"כ מדין תנאי אין ונצריכין ליתן דכל האומר ע"מ אין מחייבין אותו לקיים אלא אם יקיים תנאו יתקיים המעשה כו' ור"ח מנ"ש בגיטין ע"ד ע"ה מתקנתו של הלל כו' ואם איתא כיון (דנתחייב) (דנתחייבה) המעות פשיטא דנע"כ הוי פרעון כמ"ש צ"ח (ע"ז) ז' (פרעיה) (ופרעיה) זוזא כו' ועתוים בגיטין שם ד"ה מכלל כו' אלא דכחן כיון שאלא לחליצה ליבטל חייב מדין שכירות : (קמא) או

ברכת

יבם שאין הגון לה כו' אמר ליה חלוץ ע"מ שתתן לך מאתים זוז. לבתר דחלוץ לה אמר לה זיל הב ליה (דהא קבילת עלה ואע"פ דחליצה בהכי לא מיפסלא — רש"י), א"ל משטה אני בכ עבדה ליה כו' (כיון דחליצה כשירה היא משום דינא גמי לית ליה דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא בעי משטה אני בכ עבדה ליה — רש"י). ואף רב פפא ל"ק — שא"צ ליתן לו — אלא משום שאינו הגון לה, ומצוה רמי עליה לחלוץ, והוי כעין אנוסה, ולפיכך משטה אני בכ עבדה ליה. אבל לולא זה, חייבת ליתן לו, וכמ"ש בירושלמי שם פ"ב ה"ו : איך מנא אם אמר ע"מ נותנת. (קמא) כ"כ רש"י ביבמות קו א ד"ה הב ליה, וז"ל : מיהא איחייבה לקיומי תנאה מדינא כשאר שכירות דעלמא. וכת' הרמב"ן ורשב"א ורא"ש שם פ"ב ס"ט, דע"כ מדין תנאי אין מצריכין לית, דכל האומר ע"מ אין מחייבין אותו לקיים התנאי, אלא אם יקיים תנאו יתקיים המעשה מעכשיו, ואם ירצה לא יקיים התנאי ויתבטל המעשה למפרע, ולעולם אין מחייבין את הזוכה לקיים התנאי כדי שיתקיים לו המעשה. ואיך ממש בגיטין ער קה : מתקנתו של הלל בשמע ה"ו גיטא ע"מ שתתני לי מאתים זוז ובתנה לו מדעתו מגורשת על כרחו אינה מגורשת כו' דבעלמא נתינה בע"כ לא היא נתינה. ואם איתא — דגיטא היא אלאחר ואיהי דמחייבא למיתב ליה מאתים זוז — כיון דנתחייבה לו המעות, פשיטא דבע"כ הוי פרעון, כמ"ש בב"מ עו ב : האי מאן דאדוני מאה זוזי לתבריה ופרעיה זוזא וזוא פרעון הוי אלא דאית ליה תרעומות גביה, דא"ל אפסדתינהו מינאי. וקת"ם בגיטין שם עה א ד"ה מכלל כו'. וז' מדבריהם שאם

סאר הגולה

ק גרייחא שם צלי
וכתפרא לה שם.

ר תשנת הרי"ג
סימן תפ"ג ושכ"כ
הרמז"ס נפ"ד דכת
הרמז"ס ראו' לדינין
לומר לנטל האעדע
וכו' וכתבו המחבר
לעיל.

ש טור והרמז"ס
כמימרא דשמואל גיטין
דף כ"ד ע"ג ומשמע
שם דהלכתא כוותיה
בבבלי.

ב מימרא דרבא יצמות דף ק"ו

זיק' הימנ' והיא נישאת לך דרך נשואין יש מי שאומר שחליצתה כשרה.
נג ק דין חליצה מעושה ע"י ישראל או ע"י עכו"ם דינה כדין גט מעושה שנתבאר
בסימן קל"ד (ועיין לעיל סי' זה סעיף י"ג). נד (קמז) ר מסר מודע' על החליצ'
אינה חליצה בטילה אלא חליצה פסולה היא. נה ש חליצה פסול' פוסלת על כל
האחים ופסול' לכהונ' ואוסרת עליו קרובותי' ואינו' נישאת לזר עד שתחלוץ
חליצה כשרה (קמז) ועברה ונשאת לזר קודם שתחלוץ ת חולץ לה חליצ' כשר' והיא תחת
בעלה ואין מוציאין אות' ממנו א מ"מ מפרשין אות' מבעל' עד שיחלוץ לה היבם.
נו ב לאחר שחלצ' (קמח) כותבין לה ב"ד שחלצה בפניהם גט חליצ' (קמט) ואם לא
כתבוהו לה כל שנים שראו החליצ' יכולים לכתבו ואע"פ שאינם מכירים לא
היבם ולא היבמ' שב"ד לא חלצו בפניהם אם לא היו מכירים ג וצריכין לשרטטו
מפני מקראות שבו (עיין לקמן נפי' הסדר סעיף ל"ה).

א נ"י וכן משמעות לשון הטור.

ת טור וכתב הנ"י שפשוט הוא ואם דעת הרמז"ס כן.

ע"ל וכו' שפירש"י שם. ג שם ע"ג משמיה דמר זוטרא.

ביאורי הגר"א

ענוה איצט כוונ' איתגורי איתגור וכן נאשת איש אחרו
בהאשה רבה משום קנסא וכונ' צירושלמי שם קנס קנסו בה שתהא
בה שתהא נודקת יפה משל"כ כלן דללא"ה אסור' לו.
ריב"ש: (קמח) כותבין כו'. ספ"ק דנתיב שטרי
חליצה כו' וכל כו'. אלוהא מעשה נ"ד הוא: (קמט) ואם
כו'. יצמות ק"ו א'.

גר אצא וא"ל בני האשה הזאת אינה רואה להנשא לך
דרך ייצוס אלא חלון לה עקור זיקתך ממנה והיא נישאת
לך דרך נשואין מן דחלץ לה א"ל אין אצא משה ושמואל
לא שריי לה: (קמז) מסר כו'. מו"מ פסולה
וכתב"ל סנ"ה: (קמז) עברה ונשאת כו'. לע"ג
דללא חליצה אסרינן אנעלה משום קנסא הואיל ואסרה

ברכת אליהו

בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה. והיינו משום
קנסא, וכמ"ש בירושלמי שם פ"י ה"א: קנס קנסו בה שתהא
בדוקת יפה. משא"כ כאן, דבלא"ה אסורה לו ליבם מחמת
החליצה הפסולה, לכן מותרת לבעלה אחר החליצה. — ריב"ש
סימן תפ"ב.

(קמח) ספ"ק דבי"ט כ א: שפרי חליצה כו' וכל מעשה ב"ד ה"ו
יחזיר. אלמא מעשה ב"ד הוא.

(קמט) יבמות קו א: אין חולצין אא"כ מכירין כו' לפיכך
כותבין גט חליצה אעפ"י שאין מכירין (עדים שראו שחלצה
יכולין לכתוב לה ואעפ"י שאין מכירין ולא חיישין שמא טעו
ב"ד בהלכה זו לומר חולצין אע"פ שאין מכירין וחלצו לה ממ
שאינו יבמה — רש"י). [ועיין בסוף פס"ח וכאן בב"מ וביש"ש
ספ"ב דיבמות ובק"נ שם אות ג].

אלא חלוצ' לה עקור זיקתך ממנה והיא נישאת לך דרך ייבום
מן דחלץ לה א"ל אין אתא משה ושמואל לא שריי לה (אם
יבאו משה ושמואל לא יוכלו להתירה לך וחליצה גמורה היא
— פני משה). [ועבאה"ג סק"צ וב"ש סקנ"ד ולבוש סנ"ב].
(קמז) ממש' דיבמות קו א: חליצה מעושה פסולה כו'.
וכמש"ל סנ"ה, דחליצ' פסולה פוסלת כו'. [וזה ממ"ש בגיטין
כד ב, דכל מקום ששנו חכמים חליצה פסולה פסולה ופוסלתה
מן האחין, וכמש"ש בבאה"ג סק"ש. ועב"ש סקנ"ה].

(קמז) אע"ג דבנתקדשה בלא חליצה, אסרי' אבעלה משום
קנסא, אפי' לאחר חליצה, הואיל ואסרה עצמה איבם, כמ"ש
צב ב: איתגורי אתג', א"כ מצינו חוטא נשכר [וכמש"ל סימן
קנ"ט ס"א ועמש"ש]. וכן באשת איש אמרו בהאשה רבה יבמות
פו ב: האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת

סדר חליצה בקצרה ובו נ"ז סעיפים

באר הגולה

(אמר המגיה נס פה בסדר חליצה כל מקום שלא נזכר בהנהגות שם לאומרה סתמן כפירושן שהם לוקחים מהסדרים) (ונפרט נוסד מהר"י מרגליות).

א כל הדינים הנזכרים בסדר החליצה המה ונזכרים לעיל נס' זה נס' שם ונזכר המה ונזכרים בפירוש סדר החליצה וכן נזכרו ורשומתי כל הדינים אשר בסדר חליצה נזכרו סעיף ונזכרים בפירוש סדר חליצה סעיף א.

א [א] א מצות חליצ' ב בג' דיינים אפי' הם הדיוטות [ב] ג ובלבד שיהיו יודעים [ג] להקרות (ג) (ולכתלה נהגין שהחכם שצריך עס שני חשוי העיר הם הדיינים גם לוקחים ורשומתי כל הדינים אשר בסדר חליצה נזכרו סעיף ונזכרים בפירוש סדר חליצה סעיף א.

פירוש סדר חליצה

לחז הדיוטות אלא משום דלא בעינו סמוכי אבל לעולם צריך שידעו הלכות חליצ' דכי קאמר בגמ' שידעו להקרות כעין דייני בכלל זה הלכות קריאה וחליצה שידעו הדייני ודברי הרמב"ם סתומים בדברי הגמ' : [ג] להקרות וכתב רמב"ם דהא דבעינו יודעים להקרות היינו לכתחלה אבל בדיעבד אפי' חלצה בפני עמי הארץ חליצת' כשרה וכן כתב בטור : [ד] (ב) ובסדר חליצה לגדולי אשכנז כתוב שמהר"ר ישראל מברונ"א תמה על זה ויישב שמירי

[א] מצות חליצה בג' דיינים אפי' הם הדיוטות. משנה בפרק י"ב במסכ' יבמות : [ב] ובלבד שיהיו יודעים להקרות מפורש שם בגמ' ופרש"י שידעו להקרות' מאן יבמי וכו' לא חפצתי וכו' ככה יעשה וכו' וכתבו התו' שאפי' אינם בקיאי בשאר דברים שרי מאחר שבקיאין בקריאה וטעמא מפני ששאר דברי' אם לא עשו בטוב ויכולו לשאל לבקיאין ונרא' מדבריה' דכי תנן אפי' שלשתן הדיוטות בהדיוטו' ממש קאמר אבל (א) בג"י כתוב בשם המפרש' דלא קרי

ביאורי הגר"א

עד שלא סמכוהו למקרא ומ"ד אפי' אין הדיינים יודעים להקרות ומסמכוהו למקרא וט"ס ונ"ל להיפך ואמר וענתה ולאמרה אין עונה אלא מפי אחר א"ר יוסי ונלכד מפי הדיין ולא עבדין כן ר"ל אפי' מי שאינו דיין תקרא כשר : (ג) ולכתחלה כו'. משום פרסומי מילתא לקיים דברי ירושלמי שם כתיב זקנים ואת אמר הדיוטות מזהו צוקנים מנין אפי' הדיוטות ת"ל תלון הנעל מ"מ וכן נספרי ועלתה יצמתו השערה מזהו נצ"ד שהא' צנוזה של עיר

(א) בג"י ב' כו'. וכי"מ נגמ' שם ור"י הדיוטות ונ"ל כו' דלי ס"ד סנהדרין כו' ולא איתא אכתי יושבי קרנות ונ"ל דליהו פסולי אפי' היכל דח"ל מומחין כמ"ש נסמהדרין ג' א' חזל צירושלמי תשיע כסברא הראשונה דליין רק משום הקרייה כמ"ש נס"ד : (ב) ובסדר כו'. וצירושלמי מפורש כדברי הרמב"ם דאמרינן שם ליה תל' תל' והן שיהו הדיינים יודעין להקרות אית תני תני אפילו אין הדיינין יודעין להקרות מ"ד והן שיהיו הדיינין יודעין להקרות

ברכת אליהו

משמכמהו למקרא. — וט"ס בירושלמי, וצ"ל להיפך : מ"ד אפילו אין הדיינים יודעים להקרות עד שלא סמכוהו למקרא ומ"ד והן שיהיו הדיינים יודעין להקרות משמכמהו למקרא. — ואמ' בירושלמי : וענתה ואמרה (דברים כ"ה, ט') אין עונה אלא מפי אחר א"ר יוסי ובלבד מפי הדיין ולא עבדין כן. ומ"ש בירושלמי : „ולא עבדין כן“, ר"ל אפילו מי שאינו דיין מקרא כשר ¹.

(ג) משום פרסומי מילתא, לקיים דברי ירושלמי ביבמות פ"ב ה"א : כתיב זקנים (דברים כ"ה, ו') ואת אמר הדיוטות מצוה בזקנים מנין אפילו הדיוטות ת"ל חלון הנעל (שם פסוק י') מכל מקום. וכן בספרי (שם פסוק ז') : ועלתה יבמתו השערה מזהו לכו"ז שיהא בנובה של עיר ושיהא בזקנים. (וע"ל סקט"ו).

אחריו, עכ"ל. אבל בדיעבד לכו"ע החליצה כשרה. וכי"מ מסיום דברי הירושלמי : „ולא עבדין כן“, וכמ"ש רבנו : ר"ל אפילו מי שאינו דיין מקרא כשר. והמחלוקת של הת"ק ור"י היא רק אם „וענתה“ משמע מפי אחר או לא. אבל לכו"ע אין פסול בדיעבד אם אין הדיינים יכולים להקרות. ועיין בנחלי דבש בהלכות חליצה סק"ה.

(א) ופי"מ בגמ' ביבמות קא א. דאמר' שם : ור"י הדיוטות מנא ליה, נפקא ליה מלעני, דאמר מר לעני, פרט לסומים, ומדיאצטרין לעני למעוטי סומים ש"מ דאפילו הדיוטות, דאי מ"ד סנהדרין בעינו ל"ל למעוטי סומין כו'. ואם איתא, אכתי יושבי קרנות מנ"ל דכשרים, דאינהו פסולי אפילו היבא דא"צ מומחין, כמ"ש בסנהדרין ג א, שלכן חד פסול, משום יושבי קרנות. אבל בירושלמי משמע כסברא הראשונה, דאינו רק משום הקרייה, כמ"ש בסק"ב שעל פס"ח ס"ד.

(ב) ובירושלמי מפורש בדברי הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד הט"ו, דבדיעבד, אפילו חלצה בפני ע"ה שא"י להקרות, חליצתה כשרה. דאמרינן שם פ"ב ה"א : אית תני תני והן שיהו הדיינים יודעין להקרות אית תני תני אפילו אין הדיינין יודעין להקרות מ"ד והן שיהו הדיינין יודעין להקרות קד שלא סמכוהו למקרא ומ"ד אפילו אין הדיינים יודעין להקרות

1 נראה שמי"ש רבנו שבירושלמי מפורש בדברי הרמב"ם כזכורנו, שמי' בירושלמי שגם מי שסובר שיהו הדיינים יודעין ולהקרות הוא רק לכתחלה — משמכמהו למקרא. וכמ"ש הפני משה ב"ה משמכמהו למקרא : משמכמהו רמז וסמך לזה מן המקרא דצריך להקרותם ולא שיאמרו מצמין דכתב וענתה ואמרה אין לשון עונה אלא אם הוא מפי אחר שמקרא אותו והוא עונה

השנים שמוסיפין מחשוני הקהל (ד) ואלא יהיו סומים (ה) אפי' נאחת מעיניהם (ו) ויש

פירוש סדר חליצה

דהיבם והיבמה יודעים להקרות בעצמם אי נמי אע"פ שאין הדיינים ולא היבמי' יודעים מכל מקום כיון שאינן חרשים

ביאורי הגר"א

אפי' לר"ת נדה נו"ט א' שמכאי' לר"מ אפי' בשתי עיניו ס"ל דסומא דכאן אפילו נא' מעיניו מדכ' כאן דריש ש"מ הדר כו' פ' ר"ת כו' כיון כו' ועתו"ס דהגיה ג' א' ד"ה חרש כו' צירושלמי כו' אלז מנ"י ס"פ אחד ר"מ משמע דסומא דהכא בשתי' שכתב שם דסומא נצ' עיניו פסול לר"מ מנ"י שר"פ מ"ה ור"י הדיוטות מנ"ל כו' ומדאצטריך כו' ואם איתא דלמא סנהדרין הוא דלא נעין אלז מ"מ מומחין נעין אלז דל"כ לא גרע משאר צ"ד דפסלי בשתי עיניו לר"מ ע"כ המיעוט נא' מעיניו אלז הא דרז יוסף כסס ע"ד כו' ועוד קשה גס לת"ק דקא' זקני לרבות הדיוטות דלמא מומחין ולכאורה משמע נא' להיפך מדנקט רז יוסף אלז דל"ן קושא דפרט לסומין היינו נא' מעיניו ולכך דר"ך לדרז יוסף ודברי נ"י ח"ל שחר כלל: (ו) ויש מחמירים כו'. דו' לכאורה שם דסומין פסול משום מים אלז מעיקר דינא ליתא לכ"ז:

ושיהא זקנים: (ד) ושלא כו'. עתו"ס ק"ל צ' ד"ה ש"מ כו' אלז הם מפ' מנ"י ואידך ההוא לעיני כו' לא דלינו מומעט סומין דהא אמר מר לעיני כו' אלז תרתי נפקא מינ' ומסמך לעיני אל וירקה אלז ל"ל לעיני דר"ך נמי לכדנא: (ה) אפי' באחת מעיניהם. דשתי עיניו אפי' נדענא ולא משום רוק נדענא משום זה פסול אלז משום דין כמ"ש נח"מ סי' ז': וז"ל רצ"ה ואלא יהיו סומין אפי' נאחת מעיניהם דלעיני הזקנים כתיב והכי איתא צירושלמי ומיהו נאחת מעיניו לא מוזכר שם ור"ת מכסיר נא' מעיניו לחליצה והנה מ"ש שכה' צירושלמי הוא שם על מתני' חלצה צליה כו' מ"ש ר"ה לעיני הזקנים ומה מקיימין רצנ' לעיני הזקנים פרט לצ"ד הסומא ומ"ש ומיהו נאחת כו' אין דבריו נר"ן דודאי משמע אפי' נא' מעיניו לא מניעיל לדעת הרמב"ם ור"ן דפסלי בשתי עיניו לר"מ ע"כ המיעוט נא' מעיניו אלז

ברכת אליהו

שהרי "לעיני" אינו מיותר, דצריך נמי לכדברא, דצריכי דייני למיחזי רוקא. ומיהו כיון דמלעיני גם ממעטינן סומין, פסול גם באחת מעיניו. (ה) דבסומא בשתי עיניו, אפי' בדיעבד פסול. ולא משום דצריכי דייני למיחזי רוקא, דבדיעבד משום זה [אינו] פסול. אלא משום דין, כמ"ש בחשן משפט סימן ז' ס"ב, דסומא בשתי עיניו פסול לדון. וז"ל ראב"ה: ולא יהיו סומין אפי' באחת מעיניהם דלעיני הזקנים פתיב והכי איתא צירושלמי ומיהו באחת מעיניו לא מוזכר שם ור"ת מכסיר בא' מעיניו לחליצה. והנה מ"ש הראב"ה שכה' צירושלמי, הוא ביבמות פ"ב ה"ב — על מתני' חלצה כלילה חליצה כשרה ור' אלעזר פוסל — מ"ש דר"א לעיני הזקנים ומה מקיימין רבנן לעיני הזקנים פרט למ"ד הסומא. ומ"ש ראב"ה: ומיהו באחת כו', אין דבריו נראין. דודאי משמע אפילו בא' מעיניו פסול. לא מיבעיא לדעת הרמב"ם [בה' סנהדרין פ"ב ה"ט] ור"ן דפסלי בשתי עיניו לר"מ, ע"כ המיעוט ד, לעיני, הוא בא' מעיניו דבסומא בשתי עיניו ל"צ למיעוט ד, לעיני, דתיפוק ליה דפסול משום דין. אלא אפילו לר"ת נדה מ"א א' צ"ל: נ א. וזה שם בתוד"ה ור"מ היא. אבל לא כת' זה בשם ר"ת שמש"י לר"מ אפילו בסומא בשתי עיניו, ס"ל דסומא דכאן אפילו באחת מעיניו פסול. מדכת' התוס' כאן — ביבמות קא ב — בד"ה ש"מ הדר כו': פ' ר"ת כו' כיון כו'. [כנ"ל בסק"ד, שכתבו שם התוס', שר"ת פסק דבסומא בא' מעיניו כשר, כיון דלא ממעטינן מ, לעיני. ומ' מדבריהם שאילו הי' ממעטינן מ, לעיני' פרט לסומין, הי' פסול אפילו בא' מעיניו, ונהי דר"ת בעצמו טובר דכשר בא' מעיניו, היינו משום שטובר

(ד) איתא ביבמות קא א : מצות חליצה בשלשה שיודעין להקרות כעין דיינים, רבי יהודה אומר בחמשה. מ"ט דת"ק, דתניא זקנים שנים ואין כ"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד חרי כאן חמשה וכו'. ות"ק האי זקני מאי עביד ליה, מיבעי ליה לרבווי אפילו שלשה הדיוטות. ורבי יהודה הדיוטות מג"ל, גפ"ל מלעיני, דאמר מר לעיני. פרט לסומים, ומדאיצטריך לעיני למעוטי סומים ש"מ דאפילו הדיוטות, דאי ס"ד סנהדרין בעינן ל"ל למעוטי סומין, מדתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקים בצדק כך ב"ד מנוקים מכל מום, שנאמר: כולך יפה רעיתי ומום אין בך (שיר השירים ד', ז'). ואידך ההוא לעיני מאי עביד ליה, ההוא לכדברא הוא דאתא, דאמר רבא צריכי דייני למיחזי רוקא דקא נפיק מפומא דיבמה, דכתיב לעיני הזקנים וירקה. ואידך (ר"י) נמי מיבעי ליה לכדברא, אין ה"נ. ואלא הדיוטות מג"ל כו'. ע"כ דברי הגמרא. ולבסוף מסקינן שם בגמ', דהדר ביה רבי יהודה, וס"ל דחליצה בשלשה. ועתו"ס שם עמוד ב ד"ה ש"מ כו', וז"ל: פסק ר"ת דסומא באחת מעיניו כשר לחליצה כיון דלא ממעטינן מלעיני וסגי באחת ויכול לראות הרוק מפי היבמה. אבל הם [הסוברים דסומא באחת מעיניו פסול, כמבואר להלן בסק"ה] מפרשים, מש"ש בגמ': ואידך (ת"ק) ההוא לעיני כו', לא דאינו ממעט סומין, [שאם היו מפרשים כן, היו מכשירים בא' מעיניו, כמ"ש התוס' הנ"ל], דהא אמר מר לעיני פרט לסומים. אלא מפרשים, דתרתי נפקא מיני: (א) פרט לסומים. (ב) דצריכי דייני למיחזי רוקא, — מדסמך "לעיני" אל "וירקה". אבל ליכא למילף דכשר בהדיוטות, מדצריך "לעיני" למעוטי סומים — כמ"ש בגמ' בהו"א לר"י —

כי זוהי שיטת הרי"ף בסנהדרין לד ב והובא בב"י ח"מ סי'. ונראה שצ"ל בביאורי הגר"א: לדעת הרי"ף והרמב"ם דפסלי.

2 נראה שצ"ל בביאורי הגר"א: לדעת הרי"ף והרמב"ם דפסלי.

באר הגולה

ד מנאחר פירוש ס"ח
סעיף ה'.
ה מנאחר שם סעיף ו'.
ו שם סעיף ז' וע"ג
המנהג כשר כו"ט
הרמב"ם נפ"ג מהל'
עדות והרמ"ם נפסקין
בפרק זה גורר והטור כו"ט נסמין ל"ג וס"פ וכ"פ הנ"י והרמב"ם ז"ל.

ומחמירים שלא יהיה נהם שום מוס (ז) וטוב שיהיה כל החמשה תשובה נלצם נאולי חטאו
ופסולין לדון).
ב [ה] ד וצריך שיהיו שלשתם אזרחי ישראל כלומר ששום
אחד מהם לא יהיו אביו או אמו גרים. ג [ו] ה ושללא יהיו קרובים זה לזה
ולא ליכס ויבמה [ז] ו ואפילו אם נשואים ב' בנות אחים או ב' בנות אחיות
או אשה ובת אחות יש להקפיד מפני מראית העין (וע"ל ריש סי' זה סעי' א').
ד [ח] ז ושללא יהא שום א' מהם פסול לדון דיני ממונות (וע"ל סעיף ז' ריש הסימן).
ז מנאחר שם סעיף ח'.

פירוש סדר חליצה

בעינן שיהיו מישראל. והטור הוכיר סברת התוספות וסברת
רש"י אבל סברת סמ"ק והכל בו נראה שהוא טעות סופר
שאין ליישבה ע"פ הגמ' ודברי שאר הפוסקים אין בהם
הכרע: [ו] (ט) ושללא יהיו קרובים וכו' כ"כ הטור וספר
התרומה וסמ"ק ופשוט הוא כיון דחלי' היא דין כמו שיתבאר
בס"ד: [ז] ואפי' אם נשואים שתי בנות אחים וכו' כן כתב
בתרומת הדשן סי' רכ"ו (י) ורבותא זו היא לדעת הרא"ש דסב'
דלא אמרינן תרי בעל כאשתו אבל להר"ף דסבר דאמרינן תרי
בעל כאשתו מדינא נמי פסולים: [ח] (יא) ושללא יהא

או אלמים חשובים ראויים לכ"ע וראויים להקרות ואם
חליצה ולא רקקה ולא קראה כשר: [ה] וצריך שיהיו
שלשתן אזרחי ישראל וכו' שם אמר רבא גר דן את חבירו
דבר תורה ולענין חליצה עד שיהיה אביו ואמו מישראל
ופירשו התוספות דכאמו מישראל לא סגי עד שיהיה גם
אביו מישראל. אבל באביו מישראל לחד סגי אף על פי
שאין אמו מישראל. (ח) ובסמ"ק ובכל בו כתב דאפי'
היתה אמו לבדה מישראל כשר. אבל רש"י פירש בישראל
משמע שיהא ישראל מכל הצדדים נראה מדבריו דתירווייהו

ביאורי הגר"א

משנצט נזדמנה לו נסמ"ק דנספריס שלנו כ' לא יהיו
הדיינים גרים לא מנאח ולא מנאס וזהו כדברי רש"י:

(ז) וטוב כו'. כו"ט נכדה מ"ט כל שפסול להעיד כו'
ומנאחר אל תשת רשע עד: (ח) ובסמ"ק כו'. נוס'

ברכת אליהו

אתא קרא לרבות מומחין, דלא בעינן סנהדרין, ומנ"ל לאכשורי
אפילו הדיוטות? ולכאורה משמע משם להיפך. מדנקט רב
יוסף, ש"מ דלולא דרב יוסף ה' כשר בסומין. ומוכח מכאן
בדמ"מ כשר בסומים. אלא דאין קרשאי. ד"פ ל"פ ל"פ, היינו
בא' מעיניו, ולכך צריך לדרב יוסף. דלולא דרב יוסף, לא
היינו יכולים להקשות —, תיפוק ליה דגם בד"מ סומא פסול,
שהרי בד"מ פסול רק בסומא בשתי עיניו, ובחליצה פסול
אפילו בסומא בא' מעיניו. ולכן מקשינן תיפוק ליה מדרב
יוסף שבסנהדרין פסול אפילו בסומא בא' מעיניו — מחמת
מום. ודברי הנ"י אין להם שחר כלל.

(ו) דמי לכאורה ביבמות קא א, דסומ' פסול משום מום.
שאמ' שם: דאי ס"ד סנהדרין בעינן ל"ל למעוטי סומין,
מדתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקים
בצדק כך מנוקים מכל מום כו'. אבל מעיקר דינא ליתא לכ"ו.
[שהגמרא אומרת זאת, רק אי ס"ד סנהדרין בעינן, אבל
לפי הדין שא"צ סנהדרין לחליצה, מותר שיהי' בתם מום.
והא דסומים פסולים הוא מטעם אחר כנ"ל בסק"ה].

(ז) אם חטאו, הרי הם רשעים, והם פסולים לדון, כמ"ש
בנדה מ"ב במשנה: כל הכשר לדון כשר להעיד. הרי שמי
שפסול להעיד, פסול לדון. ורשע פסול להעיד, כמ"ש בב"ק
ע"ב ובסנהדרין כו' א לענין עד וזמם דפסול, דהו"ל רשע,
והתורה אמהא אל תשת רשע עד. [ועזרי"ם סימן ז' ס"ט ושם
סק"מ].

(ח) נוסחא משנצט נזדמנה לו בפמ"ק. ובספריים שלנו כ'.

בעינן בחליצה, אבל מומחין בעינן — כתב בספר עמודי אש
לחנן, כפי סברת התוס' שם קא א ד"ה מבני ליה דסתם

דלא ממעטינן מ, לעיניו פרט לסומין. אבל לדעת הירושלמי
הנ"ל, דממעטינן מ, לעיניו פרט לסומים, פסול אפי' בא'
מעיניו. ועתה דהגינה ג א ד"ה חרש כו'. דשם אמ' בגמ':
חרש באזנו אחת פטור מן הראייה שנאמר: באזניהם (דברים
ל"א, י"א) כו'. וכתבו שם בתוס': בירושלמי אר"י בעי חרש
באזנו אחת מהו כו' רבנן אמרי באזניהם שתי אזנים לכל
אחד ור' יוסי אמר און לכל אחד ואחד, עכ"ל. הרי, דלרבנן —
דהלכה כמותם — בעינן שתי אזנים מ, באזניהם, והו"ה כאן
בעינן שתי עינים מ, לעיניו. אבל מנ"י בסנהדרין ס"פ אחר
ד"מ משמע, דסומא דהכא דפסול, היינו בשתיים. שכתב שם
דסומא בב' עיניו פסול לר"מ ממ"ש בר"ס מ"ח (יבמות קא א):
וראי הדיוטות מנ"ל כו' ומדאיצטריך כו', כנ"ל בסק"ד. ואם
איתא דסומא בב' מעיניו כשר בד"מ, מנ"ל דהדיוטות כשרים
בחליצה — מדאיצטריך, לעיניו למעוטי סומין — דלמא
סנהדרין הוא דלא בעינן בחליצה, אבל מ"מ מומחין בעינן.
אלא דא"כ לא גרע משאר ב"ד דפסולי סומין. ומדאיצטריך
ל"ל, לעיניו למעוטי סומים, ש"מ שגם הדיוטות כשרים בחליצה.
ומכאן למד הנ"י דסומא בב' עיניו פסול לד"מ. ומשמע שהנ"י
מפרש דסומא דסוגין דפסול, היינו בשתי עיניו. אבל דברי
הנ"י תמוהין הרבה. דא"כ אמאי נקט גמ' הא דרב יוסף כשם
שכ"ר כו', [שהוא דין סנהדרין] — שצ"ל מנוקים מכל מום.
והגמ' היתה צ"ל, דאי ס"ד דלא כשר בהדיוטות, ל"ל למעוטי
סומים, תיפוק ליה דלא גרע משאר בית דין דסומים פסולים].
ועוד קשה, נם לית"ק — דקא', וקנ"י לרבות הדיוטות — דלמא

ז ועל קושית הנ"י — מנ"ל הדיוטות כשרים בחליצה,
מדאיצטריך לעיני למעוטי סומין, דלמא סנהדרין הוא דלא

ה [ט] ה אחר שיוועדו יחד הג' דיינים יוסיפו עליהם שנים לפרסומי מילתא [ן ואפי' הם עמי הארץ ש שאינם יודעים להקרות או שהם קרובי' קורבה שאינה פוסלת אן הדין [א] י אבל כל שאר דברים פוסלי' בהם כמו בג' הראשונים (ולכתחילה לא יהיו אלו השנים קרונים לדינים).

ו [יב] כ ויקבעו מקום לחליצ' שיאמרו הג' לב' הנוספים נלך למחר ונשב במקום פלוגי כדי לחלוצ' שם. הגה: ונואנין שהולכים למקום שרונים לישב שם למחר ויושבים שם השנים הטספים הולכים עם הנצי"ד חלל אינו מעכב רק שהנצי"ד יאמרו אל השנים שילכו והולכין שם חלל הג' סגי (כן

פירוש סדר חליצה

קורבה שאינה פוסלת מן הדין כן כתוב בת"ה סימן רכ"ו: [יא] אבל כל שאר דברים פוסלים בהם אע"פ שכתוב בנימוקי יוסף בשם הריטב"א שאם הומינו ג' לב"ד בפירוש וקראו האחרים למליו בעלמא אפי' גרים ואפי' פסולים נמי כבר דייק מלשון הרמב"ם שכתב אפי' הם ע"ה דפסולי' [לא] וכ"כ בהגהות וכן יש לדקדק מלשון הטור וכן דעת בעל ת"ה בסי' רכ"ו ודחה דברי א"ז שמכשיר פסולים בשנים ומיהו נ"ל דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד (יח) כיון שהג' הראשונים מיוחדים להדיינים והם כשרים לא נפסלה החליצה אם נמצא פיסול בשנים שהוסיפו: [יב] ויקבעו מקום לחליצה בפ' מצות חליצה אמר רבא צריכי דיינים למקבע דוכתא דכתיב

שום אחד מהם פסול וכו' פשוט הוא (יב) מאחר שחליצה הוא דין וזהו שכתב הטור שמצות חליצה בג' דיינים ישראלים כשרים: [ט] אחר שיוועדו יחד הג' דיינים יוסיפו עליהם שנים. בגמרא אמרינן דרב פפא ורב הונא בר' דרב יהושע ורב כהנא ורב אשי ורב יהודא עבדי עובדא בה' (יג) ולא מדינא דמדינא בג' סגי אלא לפרסומי מילתא. (יד) ובהדיא אמרינן בסוף פרקין דלכתחילה נמי חולצת בג'. וימ"מ כתבו כל הפוסקים לחלוצ' בה' לפרסומי מילתא (טו) ופירש"י לפרסומי מילתא דחלוצה היא ולא לינסבא כהן. אי נמי דליתי אינשי וליקפצו עלה: [י] (טז) ואפי' הם עמי הארץ כן כתבו הרמב"ם והטור: (יז) או שהם קרובים

ביאורי חג"ר"א

ננות לחיות לד"ה כשם כמ"ש נה"ת ס' ל"ג ס"ד: (יא) ושלא כו'. ותני' ק"ד ז' כנ"ל שם ס"א: (יב) מאחר כו'. ק"ד ח': (יג) ולא מדינא כו'. שם כנאן כר"י (הא) [והא] כו'. (יד) ובהדיא כו'

(ט) ושלא כו'. עמ"ש ס"א: (י) ורבותא זו כו'. קאי חלשה ונת אחותה כמ"ש נסנהדרין כ"ה ז' וערש"י ותוס' שם ד"ה גיסו כו' והרי"ף מפ' דקאי חלשה ונתנים ונאשה אחרת וכמ"ש צירושלמי והנצ"ח הרי"ף שם חלל שתי

ברכת אליהו

בעליהם מעידים זה לזה דתרי בעל כאשתו דשני בשני לא אמרינן. [ועיל בה' חליצה סק"ד].

(יא) מתני' ביבמות קד ב: חלצה בשנים או בשלשה וגמצא אחד מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה. כנ"ל בהלכות חליצה פ"א, ועמ"ש סק"ב.

(יב) יבמות קד א: מר סבר חליצה כתחלת דין דמאי ומר סבר חליצה כגמר דין דמי. [אבל לכו"ע חליצה היא כדיו. ועיל בה' חליצה סק"ב].

(יג) ביבמות קא ב: רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה. כמאן כרב יהודה, והא הדר ביה, לפרסומי מילתא. [ועיל בה' חליצה סק"ב].

(יד) תוס' ביבמות קה ב ד"ה לכתחלה, וז"ל: מכאן יש ללמוד דאין צריך חמשה אפילו לכתחלה ומיהו לפרסומי מילתא עבדינן בחמשה.

וג"ל שאמנם לסוכרים שם "לענין" ממעטינן אפילו סומא באחת מעיניו, פסול אף בדיעבד. אבל אגן להלכה, חוששים לדעה זו רק לכתחילה, ובדיעבד סמכין על הפוסקים שמכשירים. ועיין בשו"ת שבת יעקב ח"א סימן קכ"ה, ובטיב חליצה השמטה אות א. 4 בסמ"ק שנדפס בישראל בהוצאת "מפציץ אור" תשי"ט כח': שלא יהא אחד מן הדיינים גר אע"פ שבדיני ממונות אם היתה אמו מישראל כשר. וכנראה שבסמ"ק שנדפסן לב"י לא ה"י כתוב הקטע: אע"פ שבדיני ממונות. ולפ"י יוצא שכת' בסמ"ק: שלא יהא א' מן הדיינים גר אם היתה אמו מישראל כשר.

בסימן קפ"ה: לא יהיו הדיינים גרים לא מאב ולא מאם 4. והוא דברי רש"י הג"ל בפס"ח ס"ה.

(ט) עמ"ש' בה' חליצה מ"א סק"ב, המקור לדין זה.

(י) קאי מאשה וכת אחותה. וע"ז כת' בפס"ח דלהר"ף מדינא נמי פסולים. שהר"ף סובר שבראשון בשני אמרינן תרי בעל כאשתו. כמ"ש בנסנהדרין כח ב — לענין פסולי עדות — גיסו לבדו. וערש"י ותוס' שם ד"ה גיסו כו', שפירשו דבא למעט שחתן גיסו כשר להעיד לו. והר"ף מפרש דהמיעוט קאי אבנים ונתנים של גיסו מאשה אחרת, שהם כשרים להעיד לו. וכמ"ש בירושלמי פ"ג ה"ו: בנים ונתנים מאשה אחרת, והביאו הר"ף שם. ובבגו מאחות אשתו, כתב שם הר"ף שפסול להעיד לו. אבל שתי ננות אחיות לד"ה כשר. כמ"ש בחי"מ סימן ל"ג ס"ד: כל שתי נשים שהם זו עם זו שני בשני

זקנים משמע זקני השוק אפי' הדיוטות רק הכא גבי יבמה מדכתב זקני סמוך. תיבת השערה הוה ס"ד דבעינן סנהדרין היושבים בשער המשפט ע"כ אחרי דכתיב זקני ומפקינן מתיבת השערה וגם לר"י דדרשת לענין מפקינן משמעו השערה אי"כ ממילא נקטינן תיבת זקנים כפשוטו וכמשמעו חל דאפילו זקני השוק דהיינו אפילו הדיוטות נמי סגי. וע"ע משי"ש בזה. ושם הקשה לדעת רבנו, דמ"לענין" ממעטינן אפילו סומא באחת מעיניו, למה לא פסלינן סומא באחת מעיניו אפילו בדיעבד, ומתחלת דברי רבנו מ' שכשר בדיעבד.

באר הגולה

ל מנחם שם סעיף
ט"ו.
* ונוהגין לקבוע
בין מנהג למעריץ
וכו"ס הרמ"א שם

ושנוע בהנהג' מורכבי) וי"ל שאפילו ההליכה אינה מעכבת רק שיאמרו שלמחר ילכו לחלוץ
נמקום פלוני (א"י) וא"ל שכל שלשה דיינים ידברו כך אלא הגדול שג' אומר ומדבר נעד שני
חזיריו (צ"י מ"כ). מיהו יש מתמירין שכל הג' ידברו כך (וע"ל צ"י הסדר סעיף י"ב).
ז [טו] ל קביעות מקום צריך שיהיה בערב יום שלפני החליצ' * (וע"ל צ"י הסדר

נהג"ה והחזן אינו מתחיל להתפלל מעריב עד אחר שקבעו מקום כדי שיתפרסם הדבר והקהל שזוהתם להגשג ואסורה לכן וצ"ס מיקומות
נוהגין בין בחול בין בע"ש אין קובעים אלא קודם מנחה וכו"ס הרמ"א.

פירוש סדר חליצה

למקום ההוא דהא איכא היכרא ומיהו כשקובעין ביום שלפני
החליצה אפשר שאפי' הם עומדים יכולים לקבוע דשפיר
מיכרא מילתא דקביעותא כיון שקבעו מיום לחבירו ואפשר
שג"כ צריכין להיות יושבי' בעת שקובעים מקום כי היכי
דליתחו כדייני בעת הקביעות ואע"ג דמשמע עוד מלשון
זה שצריך שישבו במקום א' ויקבעו מקום אחר נראה דהיינו
דוקא כשקובעין ביום שחולצים בו כדפרישית כי היכי
דתיהוי היכרא לקביעותא אבל כל שקובעים ביום שלפני
החליצה לקבוע לחלוץ במקום שיושבים בו שפיר דמי עיין
ב"ח סעיף ה' משיג ע"ז ומפרש מדברי קונטרסין מ"ש
ויעקרו ממקומם וכו' דאל תטעה לומר דמהני אפי' אמירה
בעלמא ויקבעו באמירה איזה מקום ולא ילכו לשם לכן אמר
ויעקרו ממקומם במקו' שהיו עומדי' או יושבים וילכו
למקום אשר רצו' לקבוע שם : [יג] (כב) אחר שכתבתי
זה ימי' רבי' מ"כ בשם הר"ר ישראל מברונ' ו"ל דלקביעו'
מקו' א"צ לישב שם כלל אבל ראיתי רבותי שהלכו שם ואמרו
בכאן נשב לחלוץ למחר אמנם בא"ז משמע דאפי' הליכ' לא
צריך רק אמיר' בעלמא אכן נכון לעשות מעשה שתהא מוכח
לשם מצוה : [יד] ואם לא קבעו מקום כתב הרמב"ם
דכשתה החליצה וכ"כ הטור : [טו] (כג) קביעות מקום
צריך שיהיה בערב יום שלפני החליצה וכ"כ הטור והמרדכי
והגהות מיימון בשם אביה' וז"ל רבותי אומרי' קביעות מקום
בההוא יומא ואני ראיתי אבא מארי שקבע בערב יום שלפני
ומשמע קצת מדברי תרומת הדשן סי' רכ"ז דלא אמרי' דדוקא
ערב יום שלפני לאפוקי שחרית יום שלפניו אלא כל שקובעין
ביום שלפניו ואפילו בשחרית שפיר דמי ומיהו דבריו נוטי'
דנכון לקבוע בערב דוק' (כד) וכן גוהגין לקבוע מקום בין
מנחה למעריב או קודם מנחה. ומצאתי כתוב משם מהר"ר
ישראל מברונ"א אם אירע עיכוב שלא יכול לחלוץ באותו

ועלתה יבמתו השערה ופרש"י השערה מקום מזומן לכך
משמע (יט) וקביעות מקום הוא בפה שאומרים נחלוץ במקום
פלו' וכ"כ הטור ו"ל ויקבעו מקום תחלה לומר נחלוץ במקום
פלוני (כ) ובהגמ"ר כתוב ויאמרו ג' דיינים אל השנים נלך
ונשב במקום פלוני ואע"פ שכתוב בת"ה סי' רכ"ז דשנים
הנוספים לא צריכים למקבע דוכתא וכן משמע בקונטרסין
כיון דהגמ"ר מצרכי וכן נראה מדברי הטור והתרומה שכתבו
תוספת השנים קודם קביעו' מקום שפיר דמי למיעבד הכי
ובסדר חליצה לגדולי אשכנז כתוב בשם מהר"ר ישראל
ברונ"א דאע"ג דכתב אשיר"י וקובעין דוכתא ויאמרו נלך
במקום פלוני לחלוץ אין צריכין כלום לומר כן אלא החכם
שבהם וכן משמע בגמ' דא"ל רב לרב פפא תא לזירוא
דקני וכו' ולא אשכחן שהם אמרו כולם אע"ג דנקט לשון
רבי' וכו' נקט לקמן מקרין ליבמ' אע"ג דלא מקרי לה רק
א' עכ"ל. (כא) ומ"מ מהגמ"ר שכתבתי משמע שכל הג'
צריכין לומר כן : ודע שכתוב בקונטרסין ויאמרו זה לזה
גלך למקום פלו' ונקבע מקום לחליצה של פלוני וילכו וישבו
שם לשם חליצה שנאמר ועלתה יבמתו השערה ויעקרו
ממקומ' הראשון וילכו למקום השני לחלוץ שם עכ"ל. ומתוך
דבריו נראה שכשקובעים ביום שחולצין מיירי והיינו דקאמר
ויעקרו ממקומם הראשון וילכו למקום השני לחלוץ שם
ומ"ה אין ללמוד מדבריו שצריכין לקבוע מקום שילכו לישב
בו כדי שמשם יקבעו מקום שיחלצו בו כדמשמע לכאורה
משטא דלישני' התם כשהם עומדים ומ"ה צריך שישבו
במקום קבוע שמשם יקבעו מקו' לחליצה כדי שיעקרו משם
וילכו למקום שקבעו ואז יהיה היכרא לקביעות שאם היו
קובעין מקום לחליצה ועודם עומדי' וכו' ביום ילכו וישבו
שם לא מינכר' מילתא אבל אה"ש שאם היו יושבים כבר
שבמקומם יקבעו מקום פלוני לחלוץ ויעקרו ממקומם וילכו

ביאורי הגר"א

כמ"ש צירושלמי הנ"ל ונלמד מפי הדיין דוקא מלחון הג'
שכן הדיינין : (יז) או שהם כו'. דפסול לדיהו איני'
משום לתא לדיהו דהא אינם דיינים אלא משום חשש דג'
דיינים ותרי חשש לא חיישינן : (יח) כיון שהג' כו'.

ומ"מ כו'. תוס' שם ד"ה לכתחלה כו' : (טו) ופירש"י
כו'. ונ"ע דל"כ נגט נמי ויותר נראה כמ"ל צסי"ז דנריך
מקום פרוסו ואין לנו עכשיו ועושין כדי לפרסם ולכן דוקא
בחליצה כמ"ש צספרי מועלתה : (טז) ואפי' הם כו'.

ברכת אליהו

דוקא באות' הג' שהן הדיינין.
(יז) דפסול לדיהו איני' משום לתא לדיהו, דהא אינם דיינים,
אלא משום חששא דג' דיינים, ותרי חששא לא חיישינן. [וע"ל
בה' חליצה סק"י].
(יח) כמ"ש בפס"ק דמכות ו א : אי אמרי לאסחודי אתו נמצא

(טו) וצ"ע דא"כ נגט נמי נצריך חמשה לפרסומי מילתא מטעם
זה. ויותר נראה כמ"ל בפסד"ח סי'ו, דצריך מקום פרוסו,
ואין לנו עכשיו, ועושין כדי לפרסם, ולכן דוקא בחליצה,
כמ"ש בספרי מועלתה, כנ"ל בסק"ג.
(טז) כמ"ש בירושלמי הנ"ל בסק"ב : ופלגדי מבי הדיין. ור"ל

סעיף ט"ו). ח [טז] מ אם החליצ' ביום ראשון אין קובעים מקום ביום השבת כי אם בערב שבת. ט [יז] נ המקום שיקבעו לחלוץ שם צריך שיהיה בגוב' של עיר כלומר מקום מפורסם. י [יח] ס ביום שקובעים מקום שולחים הדיינים להזהיר ליבמה שביום החליצ' לא תאכל (ולא תשתה) שום דבר עד שתחלוץ. האם: גם שלא תרוק לפני הנזית דין שחולצת לפנייהם ושלא תדנר הרצה ע' (ושלח) תנקר שיניה קודם החליצה וכן תחזירין ותחזירין אותה על אלו הדברים נשחרית קודם החליצ' גם כן וכן נוהגין שירחק היצט רגלו קודם יום החליצה כדי שיהא נקל לרחוץ ביום החליצה גם טוב שיסיר לפרני רגלו גם יתקרו ביום ההוא אם הם גדולים וראוי' לחלוץ גם אחר הדברים שצריכין לחקור יותר טוב הוא לחקור כולם ביום שקודם החליצה גם ילמדו היצט והיצט להקרות כראוי נשמיחה

סדר תגולה
מ מנחם שם סעיף ט"ו.
ג מנחם שם סעיף י"ז.
ס מנחם שם סעיף י"ח.
ע' כל"ל וכן הוא לעיל סעיף מ"א והעם מפורש שם.

פירוש סדר חליצה

תמא ורקתה אכלה גרגישה' (פירוש מין עפר במעבה האדמה תרגום בעובי גרגשתא) ורקתה לא עשתה ולא כלום מ"ט וירקה מעצמה וליכא ואע"פ שהרי"ף השמיט' כל הפוסקים פסקוה וכתב הרא"ש ונהגו העם למנעה מכל מאכל קודם חליצה וכ"כ הטור בשם ספר התרומה וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק ור"י וטע' הדבר נתבאר בספר התרומה' משום (כו) דבפ' אע"פ אמרי' דרמוני' מרבי' רוק ולא הוזכר רבא הכא. ושם יש גם דברים אחרי' מרבים רוק ולא ידעינן להו ומשמע דלא אצטרך תלמוד' לומר שלא תשת' דמלת' דפשיט' היא שהרי הוא מרבה את הרוק בהדיא וכן מ"כ בסדר אשכנז' ועל ב"ד מוטל להזהירה שלא תאכל ומה שכתבתי שביום שקובעים שולחים להזהיר' הוא (כו) משום דבההי' עידינא דקבעי מקום

יט בטל חקבישו' הלילה וצריך לקבוע פעם שנית וכן שלישית ורביעית וכן ראיתי רבותי עושין כן עכ"ל וכתוב שם עוד דג"ל דאפי' בלילה יכולין לזמן המקום דאין כאן משום תחלת דין אלא כאלו בונה מקום להיות מזומן לב"ד: [טז] אם החליצה ביום ראשון אין קובעין מקום ביום השבת כי אם מע"ש כן כתב בעל תה"ד סי' רכ"א (כה) וטעמא משום דמהוי כמתקן ובונה. ובד"מ כתב הטעם דהוי כמכין משבת לחול: [יז] המקום שיקבעו לחלוץ שם צריך שיהיה בגובה של עיר כ"כ בספר התרומה ובהגהו' מרדכי בשם ספרי ויליף מדכתיב ועלתה ובהגהות מרדכי פי' בגובה של עיר כלומר מקום מפורסם: [יח] ביום שקובעים מקום שולח' וכו' לא תאכל שום דבר עד שתחלוץ בסוף פי' מצות חליצ' אמר רבא אכלה

ביאורי הגר"א

וכמ"ש נספיק דמוכות אי לאסהודי כו': (יט) וקביעות מקום כו'. הוא ענין נפיש' ואינו מדברי רש"י אלא הוא פי' המחזר: (כ) ובהגמ"ר כו'. ונזננ' איתא להדיא דלריך דלמחזיקין תא סליק כו' ופירש רש"י דז"ה לזירזא כו' לשם הלוי' זו ר"ל לשם קביעות כמ"ש דז"ה למיקבע

כמ"ש נספיק דמוכות אי לאסהודי כו': (יט) וקביעות מקום כו'. הוא ענין נפיש' ואינו מדברי רש"י אלא הוא פי' המחזר: (כ) ובהגמ"ר כו'. ונזננ' איתא להדיא דלריך דלמחזיקין תא סליק כו' ופירש רש"י דז"ה לזירזא כו' לשם הלוי' זו ר"ל לשם קביעות כמ"ש דז"ה למיקבע

ברכת אליהו

(כא) ואין ראיתו של הרי"ף מברכת. שהרי"ף ברונ"א הביא רא"י, שרק החכם שבהם צ"ל כן, מהא דאיתא ביבמות קא ב דא"ל רב כו' [הג"ל בסק"כ], ולא אשכחן שהם אמרו כלום. ואין ראיתו מברכת, ד"ל דכולם אמרו, ולא חשיב להו. כמ"ש ברפ"ב דרי"ה כב ב: סהדא אחרינא הוה בהדיא, והא דלא חשיב ליה משום כבודו של ר' נהוראי.

(כב) אבל בגמרא משמע דצריכין לילך. שאמר ביבמות קא ב — הג"ל בסק"כ — תא סליק כו'. וברש"י שם ד"ה לזירזא כתב: לישב שם, ונזיל בסק"כ. ומ' מכאן שצריך לילך שם לשם קביעות לחליצה זו, ולא סגי באמירה בעלמא. ועי' סדר חליצה בהגה' פי', שכתב: ונוהגין שהולכין למקום שרוצים לישב שם למחר ויושבים מעט כו'. ומש"ש: ויושבים מעט, הוא עפ"י דברי רש"י שגם בשעת קביעות מקום צריך לישב.

אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אי אמרי למיחזי אתו מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש. [ועתה"מ סימן ל"ו ס"א ומש"ש ולעיל בה' חליצה סקי"ז].

(יט) הוא ענין בפני עצמו, ואינו מרברי רש"י [ביבמות קא ב ד"ה השערה, המובא בפס"ח], אלא הוא פירוש המחזר.

(כ) ובגמ' איתא להדיא דצריך, דאמרינן ביבמות קא ב: אמר רב כתנא הוה קאימנא קמיה דר"י וא"ל תא סליק [בפנינו: סק] לזירזא דקני לאיצטופי כי חמשה. ופירש רש"י בד"ה לזירזא כו', וז"ל: והלכו לישב שם לשם חליצה זו. ר"ל לשם קביעות. כמ"ש בד"ה למיקבע, וז"ל: למיקבע דוכתא לשם כך. וכמ"ש למטה הוא עצמו בפסד"ח: ופ"מ בגמ' דא"ל רב כו'. [הרי שגם הוא מפרש, שמש"ש בגמ' תא כו', היינו לשם קביעות. וע"ל סק"כ].

באר הגולה

חסת (כ"ז נסדרים).

יא [יט] פ אין חולצין בלילה [כ] ז ולא בשבת ולא ביו"ט
 [סא] ק ולא בערבי שבתות וי"ט (לכל צחול המועד חולצין) (צ"י). יב [כב] ביום
 החליצ' יבאו החמשה דיינים למקום שקבעו והשלשה דיינים הראשונים ישבו
 על ספסל א' (כט) (הגדול צלמט) והב' הנוספים ישבו מכנגדם בספסל אחר (וי"ח)
 שהם יושבים מן הצד וכן נוהגין) (ל) והיבם והיבמה עומדים באמצע. הנה: והינם והינמה
 ילכו אל הדיינים ולא הדיינים אלם שנאמר ועלתה ינחתו השערה מיהו אם הדיינים הלכו אלם לין
 החליצה פסולה. יג [כג] ש מביאים עוד אנשים שיהיו שם בעת החליצה

פ ונחלר נסעף י"ט.
 צ שם סעף כ'.
 ק שם סעף כ"א.
 ר ונחלר שם נסעף
 כ"ב.
 ש ונחלר שם סעף
 כ"ג.

פירוש סדר חליצה

[כב] ביום החליצה יבאו הה' דיינים וכו' והג' דיינים
 הראשונים ישבו על ספסל א' והב' הנוספים ישבו מכנגדם
 על ספסל א' וכו' כלשון הזה כתוב בקונטר' וג"ל דמה
 שכתב שהיבם והיבמה עומדים לאו עומדים על רגליה' קאמר
 דאכתי לא מטא זמן עמיד' עד שעת קריא' אלא כלומר
 יושבים א"נ עומדים על רגליה' ממש קאמר ואשעת קריאה
 וחליצה קאי והא דג' דייני' יושבים על ספסל א' וכו' הוא
 כ"כ בהגמ"י וז"ל ועוד כתב אבי"ה וז"ל ראיתי שהיו הג'
 דיינים נמשכים מן השנים המצטרפים להם להיכירא ומ"כ
 דטעמא כי היכא דלא ליתי למטעי ולומר דמצו' חליצה
 בה' כרב יהודה: [כג] מביאי' עוד אנשים וכו' שנמצא
 עם הדייני' הם י' בהגמ"מ כתו' וז"ל בפרקי ר"א מפורש

מתוך שעסוקי' בעניני חליצה מדבר דכירי אבל אם לא ישלחו
 או להזהירה אולי ישכחו מלשלוח להזהיר: [יט] אין
 חולצין בליל' מבואר במשנ' פ' מצות חליצ' חליצה בליל'
 חליצת' כשרה ור"א פוסל ובההיא עובדא דחלץ בשוק ביחדי
 ובליל' בשינוי בתר' אמרי' דכולהו נמי יחידאי קתני להו
 והרי"ף והרא"ש פסקו כהה' שנוייא לחומר' דחליצה בלילה
 פסול' וכ"פ הרמב"ם וטעמ' מפרש בגמרא משום דחליצה
 הויא כתחלת דין ואין דנין בליל' (כח) ופ"י ב"י דחליצ'
 דיני ממונ' היא שגיבה כתובת': [כ] ולא בשבת ולא
 ב"ט משנה בפ' משילין ומיהו בח"ה שפיר דמי דהא תניא
 בפ' אלו מגלחין דנין דיני ממונות ודיני נפשו' במועד:
 [כא] ולא בערבי שבתות וי"ט כ"כ בת"ה סי' רכ"ז:

ביאורי הגר"א

דבפרק אע"פ כו'. ל"ע דשם ענין אחר הוא:
 (כו) משום דבההוא עידנא כו'. כוונ' נפסחים ו' ז':
 (כח) ופ"י ב"י כו'. וכן פרש"י שם וכונ' צדק ינחות
 לענין עידי מיתה: (כט) הגדול באמצע. כוונ' ש
 נספ"ג דיומא: (ל) והיבם כו'. ערש"י דסנהדרין

וכנ"ל וע"ל סי"ח צה"ה סי': (כג) שקביעות כו'.
 ערש"י דסנהדרין י"ח ח' ד"ה צנוזמנין כו': (כד) וכן
 נוהגין כו'. ושם פירסום וענה"ג צ"ה שם:
 (כה) וטעמא כו'. וצ"י כ' שאין נאלין דבריו וכו' דנ"ח
 ושם הכנה וכונ' נספ"ג דעירובין: (כו) משום

ברכת אליהו

רש"י בלעתיה ולא הב לה כו'. הרי ששם אמרו, שרמונים
 מרבים רוק למי שרואה שאחר אכלם, והוא אינו אוכל. ולא
 אמרו שם, שרמונים מרבים רוק לאוכלם. ועיין בחידושי הגהות
 להטור סק"ב].

(כז) כמ"ש בפסחים ו' ב': וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש,
 כיון דלאו זמן איסורא הוא ולא זמן ביעורא הוא דילמא פשע
 ולא מבטיל ליה (ישכח ויבא לידו פשע שע"י מה יזכר אבל
 עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר — רש"י).

(כח) וכן פרש"י שם ביבמות קד א בד"ה ולנגעים, וז"ל:
 וחליצה דין הוא דגובה כתובתה, עכ"ל. וכמ"ש בסוף יבמות
 לקנין עידי מיתה: אין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה
 כו' כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי. [וע"ל סימן
 י"ז ס"ק ע"ט, פ'].

(כט) כמ"ש בפס"ג דיומא לו א: שלשה שהיו מהלכין בדרך
 הרב באמצע כו'. [וכמ"ש ביו"ד סימן רמ"ב סי"ז].

(ל) תנן בסנהדרין לו ב: סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה

(כג) ערש"י בסנהדרין יא א ד"ה במוזמנין כו'. דאיתא שם
 בגמ': אין מעברין את השנה אלא במוזמנין לה. ופירש"י
 שם: שהוזמין הנשיא מבערב.
 (כד) משום פירסום. ועב"ה בסדר (ה) חליצה שם בס"ז,
 שכתב שם בסק"ל סדר הקביעות בין מנחה למערב כדי
 שיתפרסם הדבר.

(כה) ובב"י כתב שאין נראין דבריו. וכתב בד"מ משום הכנה,
 וז"ל דאסור בשבת שהרי אין חולצין בשבת
 וא"כ הוי כמכין משבת לחול, עכ"ל. וכמ"ש בפס"ג דעירובין
 לח ב: חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט, ואין יו"ט מכין
 לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט כו'. [ועיין במגן אברהם א"ח
 סימן של"ט סק"ג ובשו"ת שבות יעקב ח"א סי"ד].

(כו) צ"ע דשם קנין אחר הוא. [דאיתא בכתובות סא ב: ההוא
 רומאה דא"ל להאי איתתא מינסבת לי, א"ל לא, אזל אייתי
 רימני, פלי ואכל קמה, כל מיא דצערי לה (רוק שגדל בתוך
 הפה מחמת קיוהא דבר הנאכל בפניו ואינו אוכל ממנו —

דבעי הומנה והכנה כה"ג למידי דבעי ב"ד בעינן מערב ולא
 באותו היום והו"ה קביעת מקום לחליצה. ואפילו אה"ל דלא

5 וכתב בתרומת הדשן סימן רכ"א: מופירש רש"י בערב ולא
 מירש שוימנם סתם הנשיא לכך מתי שוימנם משמע לכל מידי

סאר הגולה

ת מנחם אס סעיף כ"ד.
א פי' על אחיו והיא כאלה גל נעלה.
ב מנחם אס סעיף כ"ה.

ולפחות יהיו ה' שנמצא עם הדיינים הם עשרה. הגה: ולכן נוהגין עכשיו שהולכים לחלון מיד אחר יציאת צ"ה שחרית דאז איכא רוב עם והגדול שבהם אומר לחציריו (צרכים) לך לחלון נמקום שקצענו אתמול.
מרחוק מהדיינים. הגה: ולא יאב שום אדם על הספסלים שיושבים הדיינים שחולצין לפניו נס צוררים שני עדים כשרים ומעמיד' אותם אלל הספסלים לחקור אותם על היצט והיצמה אס ראוים לחלון (לג) והיצט יתעטף עמו א כאלל וכן היצמה תתעטף. פו [כה] ב יזהירו ב"ד את היבמה שלא תרוק בפני היבם עד שתחלוץ. הגה: גם יזהרו מלך שלא תעלה צידן חליצה פסולה שלא תנטרך לחלון אח"כ מכל האחין (הגהות אלפסי סוף מנות חליצה)

פירוש סדר חליצה

לה מאחים וכיון שהרקיק' פוסלת ליבום תהיה חליצת' חליצה פסולה ותצטרך לחזור על כל האחים כדאיתא ריש פ' ארבעה אחין ואפי' כשאין שם אח אלא הוא אם תרוק בב"ד קודם חליצה (לד) נמצאים מהפכין הסדר דמצוה לחלוץ ואח"כ לרוק (לה) וזו שרקקה כבר אינה רוקקת אחר חליצה משום דאי אמרי' תהדר ותירוק נפיק מיניה

שצריך י' (לא) כדאמרי' פוק ואייתי לי בי עשרה ואימא לך באנפיהו וכו': [כד] (לב) וכל הבאים שם צריכין לישוב רחוק מהדיינים. כ"כ בהגמ"י: [כה] יזהירו ב"ד את היבמה שלא תרוק בפני היבם עד שתחלוץ. וכ"כ בהג"מ ובמרדכי וטעמא משום דגרסי' בפ' מצות חליצה שלחו לאבות דשמואל יבמה שרקקה תחלוץ מכלל דאיפסלה

ביאורי הגר"א

וה"ט: (לג) והיבם יתעטף כו'. כמ"ש צה"ג נס ר"י גלון לקמן ספ"ב חלון העל כו': (לד) נמצא כו'. ק"ה ח' ק"י ז': (לה) וזו שרקקה כו'. ק"ה ח':

ל"ו ז' ד"ה כח"י כו': (לא) כדאמרינן כו'. ערש"ס שם וכו"ס נכתובות ז' ז' ואידך ח' ס"ד כו': (לב) וכל הבאים כו'. אלפעמים הן קרובים וכההוא דספ"ק דמכות שם וז"ס נס"י צה"ג גם צוררים כו' אלל הספסלים ג"כ

ברכת אליהו

ומעמידים אותם אצל הספסלים כו', — ג"כ מהאי טעמא. (לג) כמ"ש כהנחות מיומוניות בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ח בשם ר"י גאון — והובא לקמן ספ"ב בפס"ח — : חלון הנעל כאל כו'.

(לד) ביבמות קה א אמרינן, שלכתחילה בעינן כסדרן — שתחלוץ ואח"כ תרוק. ואם תרוק בב"ד קודם החליצה, הוה שלא כסדרן. [ועס"ק ל"ה]. ושם קו ב תנן: מצות חליצה כו' וחליצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו.

(לה) ביבמות קה א: יבמה שרקקה תחלוץ וא"צ לרוק פעם אחת. כי ההיא דאחי לקמיה דרבי אמי כו' רקקה מקמי דתחלוץ, א"ל רבי אמי חלוץ לה ושרי לה תיגרא. א"ל רבי אבא והא בעינן מירק, הא רקקה לה. ותירוק ומה בכך, נפיק מיניה חורבא. דאי אמרת תיהדר ותירוק אמרי רקקה

כדי שיהו רואין זא"ו. וערש"י שם ד"ה כחצי כו', וז"ל: ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין בדבריו ולא שיהו פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו, עכ"ל. וגם כאן שייך טעם זה — שיוכלו הדיינים לראות את היבם והיבמה.

(לא) ערש"י שם בכ"ב קמב ב ד"ה כי עשרה, שכתב: לפרסומי מילתא. וכמ"ש בכתובות ז ב: ואידך אי פ"ד למידרש לא סגיא דלאו עשרה, אין, לפרסומי מילתא, וכדא"ל שמואל לר"ה בבריתא פוק ואייתי לי כי עשרה ואימא לך באנפיהו כו'. [וע"ל ס"מ קל"ג סק"ו וסימן קנ"ד בסדר הגט ס"ק ק"ד, ק"ט].

(לב) שלפעמים הן קרובים. ובההוא דספ"ק דמכות ו א, הג"ל בסק"ח. וז"ש בפ"ד כהנ"ג: גם צוררים שני עדים כשרים

מש"ש בזה. ובנחלי דבש בה' חליצה סק"א כתב: והנה דברי רש"י הללו פשיטא דיש להם סעד מלישנא דבריתא דארי"ג השכימו לי שבעה לעליה כו' ולשון השכימו בזה מורה על יום המחרת ובדפריש"י שם, אלא שיש לעיין אם לא יש לדחות דשאני עיבור שנה דהומינם מבשר כרי שיוכלו לעיין בינם לבין עצמם טרם יבואו למקום הועד אם יש לעבר השנה או לא וכ"כ המפרש לה' קה"ח פ"ד משא"כ בחליצה וכנראה שגם בתה"ד הרגיש שאפשר שיש לחלק אלא שכתב שאעפ"כ יש ראייה מהתם לחליצה דכיון דמצינו בעלמא במיד דהומנה בעי מבשר שלפניו ולא בו ביום הו"ה דבחליצה גמי נימא הכי כו' עכ"ל. וע"ע מש"ש בזה.

מצינו למילף מהתם מ"מ כו' כיון דאשכחן בעלמא הומנות דבעיא מערב ולא באותו היום דאין הלשון משמע כלל דנקט רש"י ערב למעוטי שחרית דקודם יום שמעברין משום דמיפגל טפי אבל באותו יום עצמו כל מאי דקריב טפי שפיר דמי דאיכא הל"מ מערב יום שלפניו כו' עכ"ל. ועל מ"ש בתה"ד: „ואפילו אח"ל ולא מצינו למילף מהתם", כתב ביש"ש ביבמות פ"ב ס"ב: אדרבה נראה דק"י איכא מה התם דל"צ קביעות דוכתא אלא הומנה בעלמא אפ"ה בעי בערב ק"י היכא דבעי קביעות דוכתא ולא סגי בהומנה ק"י שבעי הומנה ויעוד מבשר עיוד התם לא כתיב קרא והכא כתיב השערה כו' עכ"ל. וע"ע

באר הגולה

(וע"ל סי' ק"ע).

טז [כז] ג צריך שהיבם והיבמה [כז] לא יהא שום

ג ונחלר סס סעיף א' מהן [כח] קטן [כט] ד ולא חרש שאינו שומע ואינו מדבר ולא אלם [ל] ה ולא שומה. כ"ו וסעיף כ"ז וסעיף כ"ח.

ד סס סעיף כ"ט. ה סס סעיף ל'. ו נחלר כח"ט לעיל סעיף מ"ח.

פירוש סדר חליצה

ימיו של בן סורר אינן אלא ג"ח אחר שיביא ב' שערות שנאמר כי יהיה לאיש בן ולא אב והיינו מימרא ר' כרספדאי מבאר דקטן אינו מוליד: [כח] וכתו' בהג"מ בשם ר"י שאם היו לה בנים א"צ לשאול אחר סימנים (לח) אפי' היא ילדה ואפי' לא הביאה אין לחוש (לט) דלאו איילונית היא (מ) וכן נראה דעת הרמב"ם בפ"ב מה"א דכל שילדה הרי היא גדול וכמ"ש שם מ"מ כדרב ספרא דאמר בנים הרי הם כסימני' (המחבר פסק בפשיטות כרב ספרא אבל כבר כתבתי דמשמע מהרי"ף והרא"ש דפסקו כרב זביד ולא מתני בנים לענין חליצה והיינו יש מפרשים שהביא רי"ו ואיתא בב"י סי' קנ"ה): [כט] ולא חרש. דתנן בפ' מצות חליצה החרש שנחלץ והחרשת שחלצה פסול' ומפרש טעמא בגמ' לפי שאינם באמר ואמרה כלומר שאינם יכולים לקרות הפסוקים אמר רבא השתא דאמרת קריאה מעכבת לפיכך אלם ואלתם שחלצו חליצתן פסולה ואע"ג דקריאה לא מעכבת אם אינם ראוי' לקריאה מעכב דבעינן ראוי לבילה (פירוש מנחה פחותה מס' עשרונים שראויה לבילול אם לא בלל כשרה וגדולה מזו אינה ראויה לבילה ואם לא בלל פסולה): [ל] ולא שומה. זה פשוט כיון דלאו בר דעת הוא ובגמ' אמרי' גבי חליצת חרש וחרש' משום דלאו בני דעה נינהו וכ"כ הרמב"ם דאין חליצת שומה כלום וסימני שומה מבוארים בריש חגיגה ובט"ד

חורבה דסברי ריקיקה קמיית' לית בה מששא ולא פסלה מאחים (לו) ומאן דחזי דמתייבמה סבר ריקיקה בחר חליצה הוא כי אורחא ושרי חלוצה לייבם הכי איתא בפ' מצות חליצה: [כז] צריך שהיבם והיבמה לא יהא שום א' מהן קטן דתנן בפ' מצות חליצה החלוצת לקטן חליצת' פסול' קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה ואסיקנא דאינה חולצת עד שתביא ב' שערות וסימני גדלות האיש והאשה וע"פ מי סומכין במנין שנתייהן נתבאר יפה בדברי הרמב"ם בפ"ב מה"א ובדברי הטור בהל' מיאון ובהל' חליצה ובמרדכי פ' מצות חליצה ובסמ"ק ובסח"ת ובתו' קדושין פ' האומר עלה ס"ג דיבור בני זה בן י"ג שנה ויום א': [כז] (לו) ולענין שיעור אורך השערות. שכתבו הטור והתרומה שסומכין עליהן כתוב בקונטר' שהוא כרוחב אצבע שקורין אמה (עיין ב"ה בס' קנ"ה מאריך בזה ופסק יבם שאין לו אלא ב' שערות ואינו אלא י"ג שנים אין סומכין על רוחב אצבע אא"כ השתי שערות ארוכות הרבה כמו לאיש גדול ואם היבמה יושבת עגונה כמה שנים יכול לסמוך על רוחב אצבע אבל אין לסמוך כלל על שיעורא דכפי' לכוף ראשון לעיקרן כיון דהיה צריך לבדוק בגומות ואין אנו בקיאים וכ"ה בסדר חליצה של מהר"מ ופסק אם היבם הוליד תו א"צ לבדוק אותם ובר"פ בן סורר איתא פלוגתא אם קטן מוליד מיהו למ"ש הרמב"ם סוף ה' ממרים כל

ביאורי הגר"א

היא ילדה. כדעת רש"י ורי"ף כח"ל: (לט) דלאו איילונית. כ"כ שם ונ"ל דט"ס ונ"ל (לח) [זלחן] קטנה וכדנר ספרה ח"ט (אפי') [ואפי'] לא הניחה ללא כרז זביד כח"ל: (מ) וכ"כ מדעת הרמב"ם. גס כח"ל ז"ל

(לו) ומאן דחזי כו'. ז"ע דלחין שייך כלן והוא מדברי רש"י ד"ה אחריו וכו' והוא קלי עס"ד דתתפטר לחתין: (לז) ולענין שיעור אורך כו'. ר"ל וי"ש נסיו"ל לו שסן לרוכות שסומכין אפי' בלא ידיעת שנים: (לח) אפי'

ברכת אליהו

וצ"ל: לאו קטנה היא. וכדנר ספרא, דאמר ביבמות יב ב: בנים הרי הם כסימנים. וז"ש בהגמ"ר: ואפילו לא הביאה. והיינו אפילו לא הביאה סימנים, אין לחוש דלאו קטנה היא. דלא כרב זביד דאמר ביבמות שם: אין בנים בלא סימנים, כמש"ל בהלכות חליצה סק"מ. (מ) גם כאן צ"ל פ"ס. דהא הרמב"ם בה' אישות פ"ב ה"ט כתב להיפך, אחר י"ב שנה דוקא הוו בנים כסימנים. [וכמש"ל בהלכות חליצה סק"מ].

כשיש עוד את, אבל אם אין כאן אלא אחד אין חשש. ולכך כתב רבנו: צ"ע דאין שייך כאן כו'. ובהגדה בבאר הגולה על פס"ח כתב: פי' יבמה אחרת שתורק לפני ב"ד קודם החליצה ותתייבם ויסבור הרואה שכבר חלצה קודם ריקיקה זו ואתי למשרי חלוצה ליבם. עכ"ל. אבל רבנו מיאן בזה, כי חשש זה — של יבמה אחרת — ליתא בגמ', ובנ"ל, ועבישש ביבמות פ"ב ס"כג ובנחלי דבש בה' חליצה סק"פ.

6 נראה שצ"ל: או שצ"ל: דתתייבם. ודברי רש"י הם על דברי הגמ' הנ"ל בסקליה. ונראה שכתוב רבנו היא כך: ששם הגמרא אומרת, שאם תחזור ותורק פעם נוספת, יש חשש שיאמרו שהריקיקה הראשונה לית בה מששא, ולא נפסלה מהאחים, ותתייבם להם. ומי שיראה שנתייבמה לאחים, יסבור שהריקיקה היתה אחר החליצה, ויורין חלוצה לאחים. ומדונס בגמ': "ואתי למשרי חלוצה לאחין", מי שהחשש היא רק

יח [לא] ז צריך שלא תהא רגל היבם עקומה לאחור או הפוכה על צדה וגם שלא יהא מהלך על אצבעות רגליו. יט [לב] ה אם היבם הוא גר צריך שידעו אם היתה הורתו והורת אחיו מת ולידתם בקדושה. כ [לג] ט צריך שידעו אם הניח המת זרע. הנה: וכל המקורות אלו שאלים העדים נשעת החליצה כדי שיתפרסם הענין נרצס וכן הוא בסדר חליצה לשאל העדים וכל מה שכתו' כלן ומתחלת ס' ט"ז עד ס' כ"ח (מב) ואומרים ג"כ נרצס שכר שאלו ומתחיל על סימני האיש והאשה שהם גדולים. כא [לד] י צריך שידעו בית דין אם יבם הוא אחי המת מאב [לה] כ ואם היתה כ שם סעיף ל"ה.

פירוש סדר חליצה

פוסט' מן היבום וכתב הרא"ש בפ"ב דיבמות וז"ל כ' בה"ג דילפי' מבן אין לו עיני עליו ועי"ל דנפקא לן מלא ימחה פרט לזה שאין שמו מחוי (מא) וז"ל והרמב"ם בפ' א' זה שנאמר בתורה ובן אין לו אחד הבן אחד הבת או זרע הבן או זרע הבת הואיל ויש לו זרע מ"מ בין מאשה זו בין מאחרת הרי זה פוסט את אשתו מן החליצה ומן היבום אפי' היה לו זרע ממור או עכו"ם הרי זה פוסט את אשתו מן החליצה ומן הייבום אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית אינו פוסט את אשתו וכן היא הסכמות כל הפוסקים: [לד] צריך שידעו ב"ד אם יבם זה הוא אחי המת מאב. דאין זוקק לייבום וחליצה אלא אחיו מאביו אבל לא אחיו מאמו דילפינן אחיה אחיה מבני יעקב כדאיתא בריש פ"ב דיבמות ובסוף פרק מצות חליצה אסיקנא אין חולצין אא"כ מכירין וגם בפ' החולץ אמרינן ואישתמודענהו דאחיה דמית' מאביה הוא: [לה] ואם היתה להם ישיבה אחת בעולם כן כתבו הטור וסמ"ק שצריך שיכירו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם וטעמא משום דאם נולד היבם אחר מיתת אחיו בעלה של זו אינה זקוקה לזה לא לחליצה ולא לייבום ופוסטת גם את צרתה (מג) כיצד ראובן שמת והניח אשה ונפלה לפני שמעון ואחר שמת ראובן נולד לוי בין שנולד לוי קוד' שייבם לה שמעון בין שנולד אחר שייבמה הרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם לפיכך אם מת שמעון ונפלה זו וצרתה לפני לוי שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום וכדתנן בפ"ב דיבמות וילף לה מדכתיב כי ישבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו (מד) ואם יש להם אח אחר שהיה לו ולמת ישיבה

ס' א': [לא] צריך שלא תהא רגל היבם עקומה וכו'. בפ' מצות חליצה אמר אמימר מאן דמסגי על לוחת' דכרעי' לא חליץ ופירש"י שרגלו הפוך ודורס בעליונו של רגל וכת' הרי"ף דטעמא דפסולה מפני שצריך לנעוץ עקבו בקרקע וזה אינו יכול וכן דעת הרמב"ם ומפני כך כתב שהמהלך על אצבעו' רגליו אינו חולץ ואע"פ שהרא"ש כתב שהראב"ד חולץ ואמר דטעמא דפסולה אינו אלא מפני שגב הרגל הוא הנקרא רגל והתחתון כף רגל וזה שרגליו הפוכות וכף רגלו למעלה נמצא' נעלו בחליצה מעל כף רגלו ולא מעל רגלו וגם כשהוא חולץ נעלו חולץ למטה מרגלו והתורה אמרה נעלו מעל רגלו והסכים הוא ז"ל לדבריו ולפ"י המהלך על אצבעות רגליו שחלץ עלתה לו חליצה מ"מ גם לדבריהם לכתחלה לא יחלוץ מפני שאינו יכול לנעוץ עקבו בקרקע וגם כי ראוי לחוש לדברי הרי"ף והרמב"ן: [לב] אם היבם הוא גר שנתגייר צריך שידעו וכו'. דתנן בפ' נושאין הגירות שנתגיירו בניה עמה אין חולצין ולא מייבמין אפי' הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה וכן השפחה שנשתחררו בני' עמה ותני' בגמ' אחים תאומים גרים וכן משוחררים לא חולצין ולא מייבמין היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה לא חולצין ולא מייבמין היתה הורתן ולידתן בקדושה הרי הם כישראל לכל דבריהם: [לג] צריך שידעו אם הניח המת זרע. דתנן בפ"ב דיבמות מי שיש לו בן מ"מ פוסט את אשת אחיו מן החליצה ומן הייבום חוץ ממי שיש לו בן מן השפח' ומן הנכרי' ובגמ' מ"מ לאתויי מאי לאתויי ממור ובר"פ י"ג אמרי' דבת נמי

ביאורי הגר"א

ט: (מג) כיצד ראובן כו'. כת"ק דר"ש צפ"ט י"ז
ח' י"ח ז': (מד) ואם יש כו'. נותני' דריש יצמות:

ט"ס דהל' הרמז"ס כ' להיפך אחר (י"ג) [י"ג] שנה
דוקא: (מא) וז"ל הרמב"ם כו'. ע"ל ס' קנ"ו ס"ז:
(מב) ואמרי' ג"כ כו'. דלאו אורח ארעא לשאל ע"ז נרצס'

ברכת אליהו

ואח"כ נולד להן אח ומת הראשונה יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו והשנייה משום צרתה כו' ר"ש ואמר מייבם לאיוז מהן שירצה או חולץ לאיוז מהן שירצה. ואמרינן שם בגמ': חלוק היה ר"ש אף בראשונה (וקא שרי נולד ואח"כ ייבם — רש"י). והלכה כתיק דר"ש [במש"ל סימן קע"ג ס"ב].

(מד) במתני' דריש יצמות: ואשת אחיו שלא היה בעולמו (כגון ראובן שמת בלא בנים ונולד לו אח לאחר מיתת

(מא) ע"ל סימן קנ"ז ס"ב. ושם בביאורי הגר"א כת' המקורות לדינים אלו.

(מב) דלאו אורח ארעא לשאל ע"ז ברכים. — שם.

(מג) תנן בפ"ב דיבמות יז א: כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו, שני אחים ומת אחד מהן ונולד להן אח ואח"כ ייבם השני את אשת אחיו ומת הראשונה יצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו והשנייה משום צרתה. ושם יח ב תנן: שני אחים ומת אחד מהן וייבם השני את אשת אחיו

באר הגולה להם ישיבה אחת בעולם. כב [לז] ל צריך שידעו אם יבם זה הוא גדול האחים. ל וחולד שם סעיף כג [לז] מ צריך שידעו אם היא זאת אשת המת ואחיו של זה. כד [לח] נ להעיד על דברים אלו נאמן עד אחד ואפי' אשה או עבד או שפחה או קטן שהוא מכיר ונכון. מ וחולד שם סעיף ל"ו. נ וחולד שם סעיף ל"ה.

פירוש סדר חליצה

[לז] צריך שידעו אם היא זאת אשת המת וכו'. זה בכלל מ"ש דאסיקנא בס"פ מצות חליצה אין חולצין אא"כ מכירין (מז) וכן כתב הרמב"ם וכו' והרא"ש בסדר חליצה וכן נראה שסובר הר"ף ורבינו ירוחם כתב (מה) שהר"ר אברהם בן אסמאל השיב שא"צ להכ"י שזאת אשת המת (מט) והוא הסכי' לדעת האומרים שצריך: [לח] להעיד על דברים אלו נאמן עד א' וכו'. בפרק החולץ אתקין רב יהודא בגיטא דחליצה איך פלונית בת פלוני אקריב' ית פלו' יבמה קדמנא לבי דינא ואשתמודעינהו דאחיה דמיתא מאבא הוא ואסיקנא דאפילו קרוב ואפי' אשה מהימני משום דלאו אמילתא דאיסורא ולא אממונא קא מסהדי אלא גלויי מילתא בעלמא הוא דהאי ניהו גברא פלו' והאי ניהי אתתא פלגיתא וכמו שכתבו שם הר"ף והרא"ש (ז) וכתב הרמב"ם דה"ה

אחת בעולם היא זקוקה (מה) אפילו אחר חליצתו של זה שלא היה בעולמו של מת הגי' (וכתב באור זרוע דבשע' הדחק כגון שהיבם רוצ' לילך למדינת הים ואין כאן עדים המכירין אותו יחלוצו אע"פ שאין מכירין ואח"כ תחזור אחר עדים המכירין וצ"ע דא"כ לא היה לנו לכתוב שטר חליצה עד שמכירין אותו כדרך שנתבאר לעיל סימן קס"ט סעיף ג' וראוי שעת הדחק אינה ראייה): [לז] צריך שידעו אם יבם זה הוא גדול האחי' דגרסי' בהחולץ איתמ' חליצת קטן וחליצת גדול פליגי בה ר' יוחנן וריב"ל חד אמר חליצ' גדול עדיפא וח"א כי הדדי נהינא ופסק הרמב"ם בפ"א כמד"א חליצת גדול עדיפא (מז) וקטן זה לאו קטן בשני' הוא דההוא חליצתו פסולה אלא בן י"ג שנה ויום א' הוא אלא שהוא קטן מאחיו ואפי' חליצת גדול עדיפא:

ביאורי הגר"א

רש"י שם ד"ה חולצין ונדיה לפיכך: (מח) שהר"ר אברהם כו'. מלחמתיין ל"ט ז' ואשתמודעינהו כו' אלמא ח"י שיקירו אלף זו: (מט) והוא כו'. וכמ"ש גנט זצ"ל (קס"ז) [קס"ז] ז': (נ) וכ' הרמב"ם כו'.

(מה) אפי' אחר כו'. דכ"ת שא"י חליצ' חין חליצ' פוסל' כלל כמ"ש הרמב"ם פ"ד וכמ"ש נחתני' י"ג ז' ל"ה ז' ע"ט ז': (מז) וקטן זה לאו כו'. רש"י ל"ט ח' ד"ה ניתת כו'. ע"ש: (מז) וכ"כ הרמב"ם כו'. וכ"כ

ברכת אליהו

נוקקין להן ב"ד וחולצין. וזה כ' רש"י למ"ד חולצין אע"פ שאין מכירין. ולמ"ד שם אין חולצין אא"כ מכירין, צריך שידעו שהוא יבמה [כלשון רש"י]. ומדנקט רש"י, שהוא יבמה", ולא כתב: שהוא אחי המת, מ' שצריכים שידעו גם שהיא אשת המת. ובד"ה לפיכך כ' רש"י: הואיל ונוקקין להם אע"פ שאין מכירין אותם. וגם זה כ' רש"י למ"ד חולצין אע"פ שאין מכירין. ומ' שלמ"ד אין חולצין אא"כ מכירין, צריך להכיר אותם [כלשון רש"י], דהיינו, אותו — שהוא אחי המת, ואותה — שהיא אשת המת.

(מח) מראמרינן ביבמות ל"ט ז': ואשתמודעינהו דאחיה דמיתא מאבא ניהו כו'. ולא הזכיר אשתמודעינהו גם עליה, אלמא איצ' שיקירו אלא בו.

(מט) וכמ"ש גנט כב"כ קס"ז. דתנן שם עמוד א': כותבין גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמו כו' ובלבד שיהא מכירין. ובגמ' שם עמוד ב': וקמביעא' להו שם האיש בגט אין שם האשה לא כו' וליחוש דלמא כתב גיטא ואייל וממטי ליה לאיתתיה דהאך כו' הכי אמר רב שם האיש בגט והו"ה לשם האשה. [וע"ל סי' ק"כ סק"ח וסימן קנ"ד סדר הגט סק"א].

(נ) כיון דאינו עוזת, כמ"ש הר"ף ביבמות ל"ט ב, כנ"ל בהלכות חליצה סקכ"ה.

ושמו לוי ועמד שמעון וייבם אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים ונפלו שתיהן לפני לוי כו' — (רש"י).

(מה) רכל מקום שא"צ חליצה, אין חליצה פוסלת כלל. כמ"ש הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד הט"ז: וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום אינה חליצה. וכמ"ש במתני' ביבמות נ"ב: שש עריות כו' חלצו כו' ובי"ה מכשירין (לפי שחליצתו שלא לצורך והרי כחולצת מן הנכרי — רש"י). ובמתני' שם לה ב': החולץ ליבמתו וגמצאת מעוברת וילדה כו' הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו (דלאו חליצה היא דהא לא בעיא — רש"י). ובמתני' שם ט"ז ב': הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה (מן הכהונה שאין חליצתו חליצה — רש"י) כו'. לכן איילונית שחלצו לה אחין לא פסלוה.

(מז) רש"י ביבמות ל"ט א' ד"ה ביאת כו', ע"ש ח"ל: ביאת קטן וחליצת גדול כו' והאי קטן לאו קטן ממש הוא דקטן לאו בר חליצה וייבום הוא שמא ימצא סריס ואפילו מאן דלא חייש למיעוט וקטן מותר לייבם הכא ודאי סוגיא דשמעתין מוכחא דלאו קטן ממש הוא מדקפריך לקמן תלה בקטן עד שיגדיל ושני ליה שהיוי מצוה לא משהינן אלמא בקטן ממש כולוה מודד, עכ"ל.

(מז) וכ"כ רש"י שם ביבמות קו א' ד"ה חולצין, וז"ל: יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלץ ואין אנו מכירין בו שהוא יבמה

כה [לט] ס צריך שידעו בית דין אם יש צ"ב יום שמת הכעל (וע"ל נפירוש הסדר סימן ל"ט). כו [מ] ע צריך שידעו אם היבם אטר רגל. כז [מא] פ צריך שידעו אם היבמה אטרת יד ימינה. כח [מב] ז מושיבים היבם והיבמה תחלה * (ושאלים הדיינים לו הגדול שזה אל הינס מהו מנקש ויאמר להם שאל לחלון ליבמתו וישאל ליבמתו אם ראוה לחלון ותאמר הן) ואחר כך אומר' להם עמדו (ותעמוד ע ויארר שם סעיף מ"ב. * והינס ישים כונע שלי צעניו כאלל וכן היבמה עטופה כאלל כ"ל סעיף י"ד נה"ה. ע ויארר שם סעיף מ'.

פירוש סדר חליצה

הרמב"ן שאינו חולץ כלל כמ"ש הר"ן ר"פ גיד הנשה ונ"י בפרק מצות חליצה וכתב עוד בנ"י שהרשב"א הניח הדבר בצ"ע ושםתי שנוהגין לחלוצ בשתייהן חלא כהרמב"ן והרשב"א ונ"ל שאם יש לו אח אחר צריכ' לחלוצ שתי רגליו בבת אחת (וכבר כתבתי בשם ב"ח דאין נוהגין כן וחולצים זה אח"ז ויכונו היבם והיבמה שבאותו חליצת רגל שהדין הוא לחלוצ בו הוא מכוון לפטור בו יבמתו וכן היא תכוון כן) שביד' האחת תחלוצ רגל זה בעודה חולצת רגל שני בידה אחרת שאם חולצת רגל אחד קודם חבירו איכא למיחש דלמא קי"ל כמ"ד שאינו חולץ אלא ברגל האחד והוא לה חליצה פטולה וצריכה לחזור על כל האחים ואף ע"פ שאם חולצת לב' רגלים בבת אחת נמצא שלאחד מהם חולצת ביד שמאלה טפי עדיף לחלוצ ביד שמאל מלחלוצ ברגל שמאל (ג) דחליצה ביד שמאל כשירה וחליצה ברגל שמאל פטולה ואם הוא שולט בב' רגליו חולץ בימין כל אדם: [מא] צריך שידעו אם היבמה אטרת יד ימינ'. מפני שצריכה לחלוצ ביד ימין כמו שיתבאר בס"ד (נד) ואם היא אטרת יד ימינה הוי שמאל ידיה כימין דעלמא וכמו שכתב המורדכי: [מב] (נה) מושיבים היבם והיבמה ואחר כך אומר' להם עמדו. כך כתוב בקונטרסין וז"ל בתחלה יבררו ג' דייני ויושיבו

דעבד או קטן שהוא מכיר ונבון נאמן בכך והטור כתב דשפחה נמי מהימנא ונראה דגם להעיד שהיתה להם ישיבה א' בעולם סגי בחד מהני דגלויי מלתא בעלמא הוא וכ"כ מדברי הטור וסמ"ק וכן מ"כ בס' אשכנזי וז"ל ישאלו את היבם אם הוא אחיו של המת מאביו ואם היה בעולמו ואם היבמה אשתו של המת ושלשה שאלות אלו סגי בקרובים או על פי נשים: [לט] צריך שידעו ב"ד אם יש צ"ב יום שמת הבעל. כ"כ הטור והתרומה וסמ"ק (נא) וטעמא משום דתנן בתחלוצ היבמה לא תחלוצ ולא תתייבם עד שיהיו לה ג' חדשי' כלום' דתוך ג' חדשי' איכא למיחש שמא מעוברת היא ואסיקנא בריש החולץ הלכה כר"ל דאמר חליצת מעוברת לא שמה חליצה ונראה דגם בזה סגי בעדות אשה או קרוב דגלוי מלתא בעלמא הוא וכן מצאתי כתוב בסדר אשכנזי: [מ] צריך שידעו אם היבם אטר רגל משום דפליגי ביה רבוותא כמ"ש הר"ן בריש גיד הנשה ובמרדכי ונ"י בפ' מצות חליצה וז"ל הטור כתב (נב) בספר המצות אטר חולץ אפי' בימין כל אדם אע"פ שהיא שמאלו וי"א שהוא חולץ בשתייהם במנעל של ימין בימין ובמנעל של שמאל בשמאל וי"א שחולץ בימין שלו שהוא שמאל כל אדם והכי מסתבר דכה"ג אומרים בתפילין שמניח בשמאלו שהיא ימין כל אדם עכ"ל ודעת

ביאורי הגר"א

וכמ"ש תוס' וז"ל וכו' (נד) ואם היא איטרת כו'. כמ"ש נס' שקדס דכ' ונסתגר (כאן) [וכאן] ח"י ללאת לכל הדעות דהל אין מעכב כ"ל ועתי"ס ק"צ ח' ד"ה וזע"ג כו': (נה) מושיבים כו' ואח"כ כו'. נראה שהולילו ממ"ש ק"ו ח' נתי עמודי. משמע שהיתה

כיון דלינו עדות כמ"ש הר"י"ק כנ"ל: (נא) וטעמא כו'. ר"ל כמ"ש ח"י ח' חזן חיוס כו': (נב) כ' בסה"מ אפי' אטר כו'. כנ"ל. וכ"ה צטור וסוגר כמ"ש המפרשים דאפי' צטור הימין הוא כמו צלל אדם ושאינו תפילין דלא כתיב ציה ימין אלל יד כהה כמ"ש: (נג) דחליצה ביד כו'. (כמ"ש) [כמ"ש ח' כתיב כו']

ברכת אליהו

כשר לחלוצ אפילו בשמאל ואמרינן נמי לקמן בסוף פירקין גידמת חולצת כשיניה משמע דלא מיפסלא אם לא חלצה בידה הימנית. עכ"ל. ועיין בחולין כ א תוד"ה ולא. ובמשי"ל בהלכות חליצה ס"ל, ושם בס"ק קט"ו. (נד) כמ"ש כס' שקדס בפסד"ח ס"מ. דכתב לענין אטר — דכן מסתבר שחולץ בימין שלו שהוא שמאל כל אדם. אלא שלענין אטר כתב שם שבשביל לצאת כל הדעות שיחלוצ בשתייהן. וכאן — לענין אטרת — אי"צ להחמיר שתחלוצ בשתייהן לצאת לכל הדעות, דהא אין חליצת ימין מעכב, כנ"ל בסקנ"ב. ועתי"ס ביבמות קב א ד"ה ואע"ג כו'. [שכתבו שם, דלא מיפסלא אם לא חלצה בידה הימנית, ועסקנ"ג]. (נה) נראה שהוציאו ממ"ש ביבמות קו א: ההוא דאתא

(נא) ר"ל כמ"ש ביבמות קב א: חזין מיום שמת בו וחזין מיום שנתארכה בו. ולכן נקט בסדר חליצה צ"ב יום. (נב) ב' בשה"מ אפילו אטר כו'. — כנ"ל [ולא כמ"ש: אטר חולץ אפילו בימין כו']. וב"ה ב"ה. וסוגר, כמ"ש המפרשים, דאפילו באטר, הימין הוא כמו ככל אדם, ושאינו תפילין דלא כתיב ביה ימין, אלא יד כהה. כמ"ש בהלכות חליצה סקצ"ג. (נג) כמ"ש ביבמות קה א: מי כתיב וחלצה ביד. וכמ"ש תוס' וז"ל. וז"ל תוס' שם ד"ה מי כתיב וחלצה ביד: והא דקאמר בירושלמי שחולצתו בימין למצוה בעלמא אבל עיכובא ליכא. וכ"כ שם קב א ד"ה ואע"ג, וז"ל: אבל ביד

באר הגולה

ק מנואר גס סעיף ת"ד.

* וכ"כ מהר"ל חנל ת"ו כ' נסדר חליצה שלו עקבה למור לו דבר עקר מחלוקת דק"ל דיש זה בכלל חרס דר"ג כמנואר נפוסקים חלל י"ל לו חס נוכל להחיר חרס ר"ג נוחל לך להחיר ויאמר לא כן מחלוקת עננין ש"ע מחלוקת ז"ל.

ר מנואר גס סעיף ת"ה.

הינחה לימין הינס). כמ [מג] ק יעמדו היבם והיבמה על רגליהם ואם היבמה חפצה ביבום יאמרו ליבם אי נוחא לך חלוץ אי נוחא לך יבם והוא ישיב שאינו חפץ ביבום ואם היבם חפץ ביבום והיבמה אינ' חפצה או שהיא מאותם שחולצות ולא מתייבמות מלמדין אותו תחל' שישב שאינו חפץ לייבם וכך יאמרו לו אתה חפץ לחלוץ ליבמתך זו והוא משיב חן. הנה: וי"ל שכל ענין שוללים אותו חס רוצה ליינס או לחלוץ ולע"ג דמנות חליצה קודמת מ"מ שוללים אותו כדי שילמד שרצונו לחלוץ ויראו שכל הנה מרובה לחלוץ ויאמר שחפץ בחליצה וכן נוהגין ויש מוספים חס יש לו חס למור לו * שיותר לישא אותה ואין זה מוס חרס ר"ג (וע"ל בפירוש סדר החליצה סי' מ"ד ומ"ו).

ל [מד] ר צריך שידעו היבם

פירוש סדר חליצה

היבם וכו' אי נוחא לך חלוץ אי נוחא לך ייבם ב' החולץ אמרינן דכי אתו לקמיה דרב יהודה היה א"ל הכי (נח) וכתב ספר מצות גדול דלכל הפירושין אין אומרים אי נוחא לך יבם אלא א"כ חפץ ביבום ולא כמ"ש בספר התרומה שלעולם אומרים אותו עכ"ל (נט) ומכאן נתבאר דבנשים שדינן שחולצות ולא מתייבמות דלא שייך למימר בהו אי נוחא לך ייבם דלא אמרי' ליה: [מד] צריך שידעו היבם והיבמה שבחליצה זו היא מותרת לשוק כדאיתא בשלהי פ'

החלוץ והחלוצה לפנייהם (נו) ויאמרו להם מה אתם מבקשים ומשיבים אנו רוצים לחלוץ ואח"כ יאמרו הג' דיינים א"כ עמודו ויוסיפו עוד ב' דיינים עכ"ל ונראה שמה שמושיבים אותם תחלה טעמא כדי שיהיה היכירא שצריכים להיות מעומד אך מה שכתבו שיושיבו החלוץ ואח"כ יוסיפו השני דיינים ליתא לפי מה שכתבנו שביים הקביעות בוררים הב' דיינים שמושיפין (נז) אלא א"כ נפרש דהאי יושיבו החלוץ והחלוצה לפנייה וכו' ביום שקובעים בו קאמר: [מג] יעמדו

ביאורי הגר"א

ולא כ' זה חלל לדעתם שהם סוצרין דמ"ח קודם ומחלקין נפ' דאין כופין כח"ל סי' קס"ה וע"ל סי' סכ"ט נהגיה וי"ל כו' ר"ל שלל יחל נראה כמעשה ונראה שעשין כן כדי ללמד ידי הרי"ף ורמב"ם והנה דעת סה"ת שכל כחן: (נט) ומכאן נת' כו' חלליהם היחך

יוצאת מקודם שלל הרגיש ר"ח נשיצתה מקודם: (נו) ויאמרו להם כו' גס ח"ל ידעת ל' כו': (נז) אא"כ נפרש כו' ליתא לפי' זה דלמה להם לעמוד נאותו היום: (נח) וכ' סמ"ג דלכל כו' ר"ל להסוצרים דמ"ח קודמת חנל להרי"ף וסייעתו לפי' חונה חפיה דלפי' חגרת מרד כותצין עליה כמ"ש ר"ס קס"ה

ברכת אליהו

שהם סוצרין דמצות חליצה קוד', ומחלקין בפני' אין כופין' — שאמרו ביבמות לט ב — כנ"ל סימן קס"ה ס"א, וכמ"ש. וע"ז כתב הסמ"ג, דלכל הפירושים, אין אומרים אי נוחא לך יבם, אא"כ חפץ ביבום. אבל זה רק לדעתם — שמצות חליצה קודמת. וע"ל סדר חליצה סכ"ש בהנה: וי"ל שבכל ענין שואלים אותו כו'. ר"ל שלא יהא נראה כמעשה. ונראה שפשוטין כן, כדי לצאת ידי הרי"ף ורמב"ם, שמצות יבום קודמת, ולפיכך שואלים אותו בכל ענין. וזהו דעת ספר התרומה בסימן קל"ט, שכתב כאן בפסד"ח, שלעולם אומרים לו אי נוחא לך כו'. ביבמות לט ב: תנן התם מצות יבום קודמת למצות

לקמיה דרבי חייה בר אבא, א"ל בתי עמודי. משמע שהיתה יושבת מקודם, שלא הרגיש רבי חייה בשיבתה מקודם.⁷ (נו) שם: א"ל ידעת ליה כו'.⁸ (נז) ליתא לפירוש זה. דלמה להם לעמוד באותו היום של הקביעות, הרי אין חולצין באותו יום. (נח) ר"ל להסוצרים דמצות חליצה קודמת, אין אומרים אי נוחא לך יבם, אא"כ חפץ ביבום. אבל להרי"ף וסייעתו — דמצות יבום קודמת — אפילו אינה חפצה ביבום, אומרים לו אי נוחא לך יבם. דאפילו איגרת מרד כותצין עליה, אם אינה רוצה להתייבם, כמ"ש ר"ס קס"ה, ועמ"ש. ולא כתב הסמ"ג [במ"ע נ"ב] זה — דכל הפירושים כו' — אלא לדעתם,

בתי עמודי, א"ל ר"ח ידעת ליה. וע"ש בפירוש. ונראה שרבנו מפרש — לדעת הקונטרסין — שזו מעין שאלה, מה אתם מבקשים. וצ"ע שבסקניה כתב רבנו, שמה שאל ר"ח, בתי עמודי, היינו שמקודם היתה יושבת, ואח"כ א"ל שתעמוד לחליצה. ולפי מ"ש רבנו כאן, מ"ש לה, ידעת ליה, היא מעין שאלה, מה אתם מבקשים. וזה הי' אחר רי שאל עמודי. וכאן בפס"ח הביא, שהשאלה מה אתם מבקשים, והתשובה שרוצים לחלוץ, הוא בשיבה, ואח"כ אומרים להם לעמוד.

7 הלשון, שלא הרגיש צ"ב. עכ"פ כונת רבנו, שמי בגמ' שאחרי שישב, א"ל רבי חייה שתעמוד. אלא שמקודם מושיבים אותו. ודברי רבנו הם כפי פירוש שני שברש"י שם. דאילו לפירוש ראשון שם א"ל, עמודי והתייבמי לו. ואם כי גם בפירוש שני לא מפורש ברש"י דהיינו עמודי וחלצי לו, אבל עי"ש בתודה בתי עמודי שכי' לפירוש. ועי' בערוך לגר וע"ל בה' חליצה סקמ"ב. 8 ביבמות קו א בעובדא הנ"ל בסקניה איתא שאחר שאל

והיבמה שבחליצה זו היא מותרת לשוק. לא [מה] ש צריך שלא יהא אנוס לחלוץ. לב [מן] ת אם נשבע לחלוץ או שלא לחלוץ מתירין לו קודם. הגם: ויזהרו הנעל והאשה שלא ישיבו נשונתן אל השולל אותם הן הן או לאו אלא חד הן על דבר הן וחד לאו על דבר הראוי לומר לאו גם יאמרו נשון לע"ז כדי שיצונו (ע"ל נפירוט סדר הגט ס' ס"ח).

לג [מן] א צריך שיבטל כל מודעא שמסר על חליצ' סאר הגולה

ש מנחם סס סעיף מ"ג.
ת מנחם סס סעיף מ"ז.
א מנחם סס סעיף מ"ו וסעיף מ"ז.

פירוש סדר חליצה

לחזור על כל האחים כלומר הויא פסולה משום דכל שאינה עולה ליבום אינו עולה לחליצה וכומן הוה אע"ג דליכא חרם דר"ג שלא גזר אלא עד סוף אף החמישי מ"מ כל אדם משביעין אותו בעת נשואין שלא ישא על אשתו ואפי' הכי לא נהגו להתיר אותה שבועה משום (סב) דנקטינן כשאר רבנן דפליגו ארא"ם כמו שכתבו המרדכי והגהות מיימון ועממיהו דכיון דיבמה שריי' ליבומי אלא דאריא דשבועה רביעה עליה ראויה ליבום היא וגדולה מזו כתוב בהגהות מיימו' גבי חליצה מעושית שאם יש לו אשה אחרת מנדין אותו עד שיחלוץ וכתב הרא"ש בתשובות כלל י"א על יבם שנשבע לחלוץ ליבמתו וטוען שנשבע לבטל המצוה דלא אמר כלום דבדידיה תלא רחמנא אי ניהא ליה לייבם אי ניהא ליה לחלוץ וכיון שבאותה שעה נתרצה לחלוץ והו' מצוה ומתוך דבריו משמע שא"צ להתיר לו שבועתו כדי שיחלוץ: [מן] (סג) צריך שיבטל כל מודעא שמסר וכו' כ"כ הרמב"ם

מצות חליצה ת"ר חליצה מוטעת כשירה אינו חליצה מוטעת אמר ריש לקיש כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה אמר ליה רבי יוחנן אני שונה בין שנתכין הוא ולא נתכונה היא בין שנתכונה היא ולא נתכין הוא חליצתה פסולה עד שיתכוננו שניהם וכו' ומפני כך כת' בקונטרסין שיאמרו להם הדיינים חליצה זו באה להתיר היבמה לשוק שהיתה זקוקה ליבם: [מה] צריך שלא יהא אנוס לחלוץ דתניא בסוף פ' מצות חליצה דחליצה מעושה פסולה (ס) ומשמע בגמרא דאפילו היא מעושה כדין צריך שיאמר רוצה אני: [מן] אם נשבע לחלוץ מתירין לו כי היכי דלא להוי אנוס בחליצה זו מפני שבועה זו וכמו שכתב הטור בסוף הלכות גטין ושם כתב אך ערבות יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס ואם נשבע שלא לחלוץ מתירין לו כדי שלא יהא עברייני דע שאף על פי שכתב המרדכי והגהות מיימון (סא) שרא"ם היה נוהג להתיר חרם לישא שתי נשים כדי שלא תהא חליצה פסולה וצריכה

ביאורי הגר"א

סעיף י' נהג"ה לחנם כו' ע"ש: (סב) דנקטינן כו'. וע"ל ס' ק"ע ס"ה נהג"ה והא כו': (סג) צריך כו'. כו"ש תוס' נספ"ה דערכין (כן כתב

הוכיח דאף רב סנר אין כופין: (ס) ומשמע בגמ' כו'. שם דלח' כדן נלח"ה פסול כו"ש נגטין פ"ח ז' וה"ה נחלי"ה דהא נאניהס קל' שם הא דלח"ה כו' וכמ"ל: (סא) שרא"ם ה' כו'. וכמ"ל נס' ח'

ברכת אליהו

(סא) וכמ"ש בסמ"א סעיף י' בהנה: אמנם יש חולקים וס"ל דחרם ר"ג נוהג אפילו במקום מצוה ואפילו במקום יבום וצריך לחלוץ. ע"ש [בביאורי הגר"א, ובסמ"א סעיף ס"א]. (סב) וע"ל סימן ק"ע פ"ה בהנה, שכת': והא דחליצה פסולה צריכה לחזור היינו שהי' זקוקה לגמרי ונפסלה שנקלשה הויקה אבל חליצה פסולה מעיקרא א"צ לחזור, עכ"ל. [ועמ"ש סקט"ו. ולפ"ז בעינינו שלא היתה זקוקה לגמרי ונפסלה א"צ לחזור על כל האחים].

(סג) כמ"ש תוס' בספ"ה דערכין כא ב ד"ה האי כו' — לענין גט, — אהא דאמרו שם בגמ': האי מאן דמסר מודעא אניטא מודעיה מודעא כו' עד דמבטל ליה למודעא, וז"ל: לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי ומודעי דאתי מגו מודעי כו'. דחיישינן שמא בטלו אותו, עכ"ל. [וכמ"ל בהלכות חליצה סקמ"ו].

חליצה כו' עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום. אמר רב אין כופין. כי אתו לקמיה דרב אמר להו אי בעית חלוץ אי בעית ייבם בדידך תלא רחמנא כו'. ואף ר"י סבר אין כופין, מדאיתן ר"י כו' וא"ל אי צבית ליבם יבם כו' ע"כ דברי הגמ'. ומ' מכאן דבנשים שדינן שחולצות ולא מתייבמות — דלא שייך למימר בהו אי ניהא לך ייבם — לא אמרינן ליה. דאל"כ היאך הוכיח, דאף רב סבר אין כופין.⁹

(ס) כן מ' שם. דאיתא ביבמות קו א: חליצה מעושית וגט מעושה זימנין דכשר וזימנין דפסול, הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. והיינו כשהוא מעושה כדן. דשלא כדן, בלא"ה פסול, כמ"ש כנטיין פח ב: גט המעושה בישראל כדן כשר שלא כדן פסול. והו"ה בחליצה, דהא כשניהם קאמר שם ביבמות: הא דאמר כו'. וכמ"ל בביאורי הגר"א בהלכות חליצה ס"ג.

הוכיחו שם בגמ' דאף רב [ואולי צ"ל: ר"י] סבר אין כופין, דאמר אי כו', הא אף בנשים שחולצות ולא מתייבמות אמרינן כן. אע"כ מוכח שרק בנשים שיכולות להתייבם אומרים אי כו'. והרא"י היא, כפי שנפרש שם בגמ' [אין כופין], היינו שאין כופין לחלוץ. [עיי"ש ברש"י ותוס' ומש"ל סימן קס"ה ס"א].

9 נראה שכונת רבנו, שמש"ס בפס"ח: ומכאן נתבאר כו', היינו שאף לספר התרומה — שלעולם אומרים אי ניתא לא ייבם מ"מ בנשים שדינן שחולצות ולא מתייבמות, לך אמרינן ליה. וטעם הדבר, שהרי בסקנ"ה, כ' רבנו, שדעת ספר התרומה — לומר כן לעולם — היא לצאת ידי הרי"ף ורמב"ם. שמצות יבום קודמת למצות חליצה. וזה לא שייך בנשים שחולצות ולא מתייבמות. והבא רבנו ראי' לזה, דאל"כ היאך

סאר הגולה

- ב סס סעיף ת"ח.
ג מנואר סס סעיף ת"ט.
ד מנואר סס סעיף כ'.
ה מנואר סס סעיף כ"א.
ו מנואר סס סעיף כ"ב.
ז מנואר סס סעיף כ"ג.
ח מנואר סס סעיף כ"ד.

זו [מח] ב וכן צריך לפסול כל עדים שיעידו שמסר מודעא על חליצה זו וכך יאמר לו החכם ליבם אמו' הריני מבטל כל מודעי ומודעי דמודעי עד עולם שמסרתי על חליצה זו וכל דברים שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמי' לבטל חליצ' זו הרי הם בטלים וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר שתפסל חליצה זו מחמתו והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיתבטל חליצה זו או יורע כחה מחמתו. לד [מט] ג צריך לב"ד שיוהרו שלא תעלה בידם חליצה פסולה. לה [נ] ד צריך לשאול ליבמה אם אכלה או שתתה היום. לו [נא] ה יקח החכם המנעל בידו ויבדקנו שלא יהא שום טיט דבוק בו מכפני' (ושיחא עשוי כהלכתו). לז [נב] ו ויצוה ליבם לרחוץ רגלו הימיני יפה. הנה: וינגז אותו יפה ויכרוך נגד סניצו וילך זה. לת [נג] ז ויקשור היבם כנף המכנסים למעלה משוקו. הנה: ויראוהו דיינים שרגלו תהיה נקי' מכל דבר טינוף. למ [נד] ח יתן

פירוש סדר חליצה

חליצה מעל רגלו ולא מעל דמעל: [גב] ויצוה ליבם לרחוץ רגלו הימיני יפה כ"כ המרדכי וטעמא כדי שלא יהא שום טיט דבוק ברגלו והוא חליצה מעל דמעל: [גג] ויקשור היבם כנף המכנסים למעלה משוקו כן כתוב בהגהות מרדכי וכתב שהטעם כדי שתתא ראיית הדיינים שלא יהא חציצה בין רגלו ובין המנעל: [גד] יתן בעל המנעל ליבם המנעל במתנה דחנן בפרק מצות חליצה חלצה בסנדל שאינו שלו חליצתה כשרה ואמרינן בגמרא גבי עובדא דאביי הוה קאי קמי' דרב יוסף וכו' דהיינו דוקא בדיעבד אבל לכתחיל' בעינן דבעל המנעל יתנו לו במתנ' (סה) כלומ' שיאמר לו בהדיא אני נותנו לך במתנ' מיהו (סו) כתוב בהגהות מרדכי בשם רבינו יהיאל דהיינו דוקא במנעל שאינו מיוחד לכך אבל אם הוא

וכ"כ הרא"ש בסדר החליצה וכתבוהו הטור ורבינו ירוחם וכן כתב בספר מצות גדול: [מח] (סד) וכן צריך לפסול כל עדי' שיעידו שמסר מודעא זהו כדי לחוש לדברי הרשב"א גבי ביטל מודעי' דגט שהביא הר"ן בריש פ' השולח ומגיד משנה בפ"ו מהלכות גרושין: [מט] צריך הב"ד שיוהרו שלא תעלה לידם חליצ' פסולה כ"כ בקונטרסין וטעמא מפני שהיתה צריכה לחזור על כל אחי' כמו שכתבתי לעיל גבי צריכה שלא תרוק בפני היבם: [נ] צריך לשאול ליבמה אם אכלה היום כן כתוב בקונטרסין והטעם משום דבעינן וירקה מחמת עצמה ולא מחמת דבר אחר כמו שכתבתי לעיל: [נא] יקח החכם המנעל בידו ויבדקנו שלא יהא שום טיט דבוק בו מבפנים כן כתבו המרדכי והטור וטעמא כי היכי דתהוי

ביאורי הגר"א

כ"ט ז' נאומרת נאומת כו' ונ"מ הסכימו הר"ן ונ"מ שתקנות הרמב"ם מועיל ונכלל נ"מ' (נעיריין) [נעריין] שם צניטול המודעא ר"ל שינטל כל המודעות ע"ש ולכך כ' נס"ת דברי שניה' וז"ש צמ"ח וכ"כ הרמב"ם כו'. ר"ל דקני צניטול כל המודעות ושכן הסכימו הפוסקים אלא דטוב לחוש כו': (סה) כלומר שיאמר כו'. כמ"ש הנ ולקני כו': (סו) כ' בהגמ"ר כו'. הול"א זה

הרמב"ם כו'): (סד) וכן כו'. שהרמב"ם כ' צפ"ו שחס מסר מודעא על הצניטול ג"כ מהני וכן על צניטול הצניטול כמו שיכול למסור על הגט כ"ש על הצניטול ולכך צריך שילמד כל מודעי ומודעי דמודעי כו' וכל דברים כו' והוא מודעי הרמב"ם שם. והרשב"א פסקה נתקנה זו דלמא מסר מודעא גם על צניטול כזה ע"כ כ' לפסול כל עדים כו' ומהני כמ"ש צניטין ע"ז ז' ושם

ברכת אליהו

ר"ל שיבטל כל המודעות, ע"ש. וז"ל המגיד משנה: לפי שאתר דברו האחרון אנו הולכין וכיון שהוא כלל כל מה שקדם כל מ"ש נכלל בדבריו האחרונים והכל בטל. ולכך כתב בסדר חליצה דברי שניהם — של הרמב"ם ושל הרשב"א. וז"ש בפס"ח סמ"ח: וז"ל הרמב"ם כו'. ר"ל דפני צניטול כל המודעות, ושכן הסכימו הפוסקים. אלא דטוב לחוש לדברי הרשב"א, לפיכך צריך גם לפסול כל עדים שיעידו שמסר מודעא, וכמ"ש בפס"ח סמ"ח. (סה) כמ"ש ביבמות קג ב: אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף, אחאי יבמה לחלוץ, א"ל הב ליה סנדלך כו' א"ל הכי קאמינא לך הב ליה ואקני ליה. (סו) הוציא זה, ממה שהיו עושין סנדל כב"ר. כמ"ש ביבמות קר א: דבי דינא נמי כו' (סנדל שהי' לב"ד ומיוחד לחליצה

(סד) שהרמב"ם כתב בפ"ו מה' גירושין הי"ט, שאם מסר מודעא על הביטול, ג"כ מהני לבטל הגט. וכן מהני מסירת מודעא על ביטול הביטול. כמו שיכול למסור מודעא על הגט, מ"ש שיכול למסור מודעא על הביטול. ולכך צריך שיאמר כל מודעי ומודעי דמודעי כו' וכל דברים כו'. — כמ"ש בסדר חליצה כאן סל"ח. והוא מדברי הרמב"ם שם הלכה כו'. והרשב"א בגיטין לד א ובתשרי סימן תקצ"ג פסקה בתקנה זו, דלמא מסר מודעא גם על ביטול כזה. ע"ש כתב לפסול כל עדים שיעידו שמסר מודעא. ופסילת עדים כוהי' כמ"ש בנזיקין קו ב רש"ם כס ב: באומרת נאומת עלי לומר שלא באתי. [וכמ"ש סימן קל"ד סק"ט ע"ש]. ומ"מ הפכינו הר"ן שם ומ"מ שם הי"ט. שתקנת הרמב"ם מועיל, ונכלל כמ"ש בעריין — כא ב הג"ל בסק"ג — בביטול המודעא,

בעל המנעל ליבם המנעל במתנה (ויקטנו היצט צהננה). מ [נת] ט ינעלנו
 היבם ברנלו הימיני כשהוא [נו] יחף בלא בתי שוקיים אלא דבוק לבשרו (ויהא מכוון
 למדת רגלו של יצט ולא יגיע למעלה מחרכובה). מא [מ] י יכנים (* קרסי) המנעל
 בלולאות. הנה: ויש סדרים שכתוב בהן שהרצ המנעל וקשרו לו כ כרלוי אלל
 אין לחוש אם היצט יכול לעשותו בעצמו שפיר דמי. מב [מ] ל יכרוך הרצועות
 פעמיים סביב שוקו מן * הארכובה ולמטה [נס] ויכניסם בנקבים שבמנעל בענין
 שיגעו הרצועות בבשר שוקו מאחוריו (ויראה שהרצועות יהיו מכוונות זה אלל זה כל
 מה שאפשר) (כל הנ"ל בסדרים) (וע"ל צפי' הסדר ס' נ"ח וס' נ"ט). מג [ס] מ יקשור
 השתי רצועות על בשר השוק מלפניו [סא] שני קשרים זה על גב זה נ מהודקים
 לעיל סעיף ל"ה. מ מנחל צפירוס ס"ח סעיף כ"ט וכחז בעל הלבושים שהמנעל פתוח אחורי הרגל שני חורין וצין הא' חורין הוא
 שלם יכרוך הרצועות בין הלולאות התחתונות עד שהגיע צלחוריו הרגל תוך חור התחתון ויניחם שם רצועות מכוונות זו אלל זו ויכרוך סביב
 הרגל פעם שנית בין הלולאות השני' עד שיגיעו אחורי הרגל חזר הענין ויניחם גם כן שם מכוונות זו אלל זו ואחר כך יכרוך הרצועות פעם ג'
 סביב הרגל עד שיגיעו למעלה מהלולאות על גב הרגל שקורין ש"ן צי"ן צל"א שהש"ן צי"ן מני סקחל מעל רגלו. מ מנחל שם סעיף
 ס' וסעיף ס"א. נ זה הוא לגעת הקונטרסין והמחזר כמנחל בסעיף ס"א וללא כסדר חליצה שאלל לגדולי אשכנז שכתבו שגיהסם
 אינם קשורים צחוק רק רפויים כחזכר שמה ע"ש וכ"כ מהר"ל ומהר"י סג"ל לעשותן רפויים.

פירוש סדר חליצה

רצועות המנעל למטה מן הארכובה קתני מתניתין דכשרה
 משום דכשהתירן מעל שוקו מעל רגלו קרינן ביה אבל
 אב קשרו למעלה מן הארכובה הוי מעל דמעל וכן כתב
 הרמב"ם: [נט] ויכניסם בנקבי' שבמנעל בענין שיגיעו
 הרצועות' בבשר שוקו מאחוריו. משום דבעינן דתהוי
 חליצה מעל רגלו ולא מעל דמעל כתב המרדכי שיחתוך
 מהמנעל מעט לפניו ולאחוריו כדי שתהא הרצועה החו'
 דבוקה ממש על רגלו יחף וכן בצדיו ולכן נזהרים לחתוך
 מעט מאחוריו המנעל ולחתוך עוד מעט בצדדים נמוך מחיתוך
 שבאחוריו המנעל ופעם ראשונה כורכין הרצועות על חתך
 ומכניסין הרצועות בנקבים שבצדיו' ויש שעושים מאחורי
 המנעל חתך רחב בענין שבשתי הכריכות יגעו הרצועות
 בבשר שוקו שבאחוריו המנעל: [ס] [סח] יקשור השתי
 רצועות על בשר השוק מלפניו. כן כתב הטור בשם ספר
 המצות וכן כתב המרדכי וכתב בקונטרסין שיהיו הקשרים
 על פני השוק ולא מאחוריו: [סא] שני קשרים זה על

מיוחד לכך אין צריך להקנותו אבל שאר פוסקים לא חלקו
 בכך. וכתב המרדכי עוד אין צריך לתקן המנעל לשם חליצה:
 [נת] ינעלנו היבם ברגלו הימיני דתנן בפרק מצות חליצה
 חליצה בשמאל חליצת' פסול' ור"א מכשי' ומפורש בגמ' דלית
 הלכתא כר"א וכ' הטור שאם הוא שולט בשתי רגליו חולץ
 בימין כל אדם ואם הוא אטר רגלו הימיני כתבתי משפטו
 לעיל: [נו] יחף בלא בתי שוקיים. כן כתב הטור וספר מצות
 גדול וסמ"ק ותהרומ' והנהות מיימון וטעמא כי היכא דלא
 תהוי חליצה מעל דמעל: [נז] [נו] יכניס קרסי המנעל
 בלולאות. כי היכי דתהוי חליצה אלימתא: [נח] יכרוך
 הרצועות פעמיים סביב שוקו. כן כתב בהנהגות מרדכי
 ואע"פ שזקדם לכן כתבו שכורכין הרצועות ה' קשרים
 סביב לשוק והקונטרסין כתבו שכורכין שלש כריכות
 לא נהגו לעשות יותר משתי כריכות דבהני סגי להדק
 הסנדל יפה ומה שכתבתי מן הארכובה ולמטה מדתנן
 בפרק מצות חליצה מן הארכוב' ולמטה חליצתה כשרה מן
 הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה ופירש הרי"ף דבקושר

ביאורי הגר"א

עוד כו' שלי"ת מפני זה היו מייחדין ור"איה מרצ יוסף
 דא"ל לאצ"י הצ כו' כנ"ל: (סז) יכניס קרסי כו'. שזהו
 חומרתא דגמ' כמנ"ל: (סח) יקשור השתי כו'. כ"מ

ומה שהיו עושין סנדל צנ"ד כמ"ש ק"ד א' וצפ"ק
 דסנהדרין ואין ר"איה אלל משום חומרתא ומיתנא ועקב
 ואחר דברים היו עושין וז"ש אלל כו' וז"ש זכ' צמרדכי

ברכת אליהו

לשם חליצה. שלי"ת מפני זה היו מייחדין. וראיה מרב יוסף
 דא"ל לאביי הב כו', כנ"ל בסקס"ה.
 (סז) שזהו חומרתא דגמ', שאמרו ביבמות קב א: והאי
 דידן אע"ג דאית ביה חומרתא כו'. כמנ"ל בהלכות חליצה
 סקע"ב.
 (סח) כ"מ ממתני' ביבמות קא א: מן הארכובה ולמטה
 חליצה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה. וירושלמי

— רש"י). וצפ"ק דסנהדרין ז ב: רב הונא כי נפק לדינא
 אמר הכי אפיקו לי מאני תנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא
 (לחליצה — רש"י). אמנם אין ראיה מכאן. דהא שהיו עושין
 סנדל בב"ד, לא מפני שבמנעל העשוי לכך א"צ להקנות,
 אלא משום חומרא ומיתנא ועקב ושא"ר דברים היו עושין
 מנעל בב"ד. וז"ש בפסד"ח: אבל שאר פוסקים לא חלקו
 בכך. וז"ש בפסד"ח: וכתב במרדכי עוד א"צ לתקן המנעל

באר הגולה	ועניבה עליהם.	מד [סב] ס צריך שילך היבם במנעל ברגלו ד' אמות
ס ונוחר סס סעיף ס"ב.	(וילך לפני הדיינים שירלו חיה רגל ימיו (סס) ועל צפירות הסדר ס' ס"ב).	
ע ונוחר סס סעיף ס"ג.	מה [סג] ע יעמידו היבם אצל כותל או עמוד לישען בו (ויזהר שלא ישען כל כך שאלו נוטלין העמוד היה נופל דזה אינו מקרי עמידה).	
פ ונוחר סס סעיף ס"ד.	בין בקריאה בין בחליצה בין ברקיקה יהיו הדיינים יושבים והיבם והיבמה עומדים (ומעמידים היבמה לפני היבם כדי שתהא דורה עמו לפני נית דין).	

פירוש סדר חליצה

ר"ל שני קשרי ע"כ לקשר קיימא אמנם שניהם אינה קשורים בחוץ רק רפויים וע"י העניבה קיימים כלם עכ"ל ול"נ דטפי עדיף ב' קשרים מהודק' משני קשרים רפויים ועניבה עליהם לכך נראה לעשות שני קשרים מהודקים ועניבה עליהם כדברי הקונטרסין: [סב] צריך שילך היבם במנעל ברגלו ד' אמות. כ"כ בהגהות מרדכי והטור כתב י"א שצריך שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו (עא) והמרדכי כתב וצריך להלך בו שעה אחת קודם חליצה כדי שיראה שהוא מכוון לרגלו והכל עולה לענין אחד דשעה אחת לאו דוקא ובר' אמות סגי. (הגה וצריך לילך לפני הדיינים שיראו אם הוא אטר כ"כ בא"ח): [סג] (עב) יעמידו היבם אצל כותל וכו'. כ"כ הרא"ש בסת"ח שראו רבווינו עושים כן כי היכי דמצוי למדחטיה לכרעיה (פי' להכביד רגלו בקרקע ולהדחיק) וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה: [סד] בכל ענייני החליצה יהיו הדיינים יושבי' והיבם והיבמ' עומדי' בפ' מצות חליצה תניא בוותיה דרבה חלצה במנעל הנפרס וכו' והחולצת מן הגדול בין עומד בין יושב בין מוטה חליצתה כשהי וכתבו התוס' והרא"ש ואע"ג דכתיב ועמד ואמר אין עמידה מעכבת מדלא כתיב ויעמד ויאמר והא דדריש בספרי ועמד ואמר אין דברים הללו אמורים אלא בעמידה אסמכתא בעלמא

גב זה וכו' בריש פרק מצות חליצ' גבי הא דאמרינן ואע"ג דאית ב' חומרות קטרינן בית מיתנא כתבו התוס' דגרסינן בירושלמי כיצד עושה הוא קושרו עד שיהא יכול להלך בו מאליה רבי חנינא בריה דרבי הלל אמר עונבו כדי שתוכל להתירו באחת מידיו ומיהו נהגו לקשור היטב בקשר גמור ואע"פ שהמרדכי כת' דרבי חנינא עיקר א"כ לא יהדק השני אהרא"ש סמכין שכתב ונהגו האידנא לקשרו בקשר גמור (סט) דקיי"ל דעניבה לאו קשר הוא לענין שבת וכתבו הגהות מיימו' בשם ספר מצות גדול ויש עושי' קשר עניבה על הקשר לקיים שניהם מה שאמרו בירושלמי וכ"כ בהגהות מרדכי וספר מצות גדול וסמ"ק והתרומה כתבו שיקשור שני קשרים ולא הזכירו עניבה והטור כתב וקשרנו קשר גמור ולא בעניבה וי"א שצריך שני קשרים זה ע"ג זה וטעמא משום דעניבה אפי' על גב קשר לא הוי קשר דאורייתא ובקונטרסין כתוב יקשור שני קשרים זה ע"ג זה (ע) מהודקים ועניבה עליו נראה דסובר דמ"ד קושרו היינו שקושר ב' קשרים זה ע"ג זה דקשר א' לאו כלום הוא ורוצה לחוש גם לדברי ר"ח דאמר עונבו וכן מצאתי בסדר חליצה לגדולי אשכנז שקושרים שני קשרים זה ע"ג זה וגם עניבה עליהם כדי לקיים עליהם דברי הירושלמי וכתוב בסדר הנזכר וא"כ

ביאורי הגר"א

כמו נשנת כח"ש שס נריש הפרק: (עא) והמרדכי כו'. וכו' גם טעם הראשון: (עב) יעמידו כו'. עס"ה סמ"ה נהנה ויזהר כו' כח"ש צפ"צ דזנחיס ונירוש' פ"ג

ונוחני' וירושלמי כיני ונחני' נקושר כו' אלמא דקשרין נשוק כח"ש"ל: (סט) דקיי"ל דעניבה כו'. פט"ו דשנת דלא כר"י וצריך שני קשרים כמו נשנת וכח"ש"ל: (ע) מהודקים.

ברכת אליהו

נוטלין העמוד חי' נופל דזה אינו מקרי עמידה, עכ"ל. כמ"ש בס"פ דזבחים יט ב', דלרבנן עמידה, מן הצד (כגון זו שאינו בלא סיוע — רש"י) לא הויא עמידה. והלכה כרבנן. וביירושלמי פ"ג דמגילה [בפנינו: פ"ד ה"א] — והביא הרא"ש שם פ"ג ס"א: ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם סמיד לעמודא א"ל אסור לך כו'. ואמרינן מזבחים כו' א רשבת צג ב': רגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה כו' רואין כל שאילו נטל הכלי ותנטל האבן יכול לעמוד על רגלו אחת ויעבור עבודתו כשריה ואם לאו עבודתו פסולה. [ועבא"ח סימן צ"ח ס"ח ושם סק"ד וסימן קמ"א ס"א ושם ט"ז סק"א וימ"א סק"ב וביאורי הגר"א סק"א וחז"מ סי"ז ס"א ושם ט"ז וסמ"ע סק"ו וש"ך סק"ה וביאור הגר"א סק"ו וסימן כ"ח סכ"ו וסם כמ"ע סק"ד וש"ך סק"ב וביאורי הגר"א סק"ה].

שם פ"ב ה"א: כיני מתני' (הא דקתני מן הארכובה ולמטה חליצתה כשהי כן אנו מפרשים — פני משה) בקשר מן הארכובה למטה. אלמא שקושרין בשוק למטה כמ"ש"ל בה' חליצה ס"ק ק"ד.

(סט) פמ"י רשבת דלא כר"י. דאיתא שם ק"ג א: חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו ור"י אומר כורך עליו פוגד או פסקיא ובלבד שלא יעניבנו. והלכה כחכמים כמ"ש באו"ח סימן ש"יו ס"ה. וצריך שני קשרים כמו בשבת וכמ"ש"ל בהלכות חליצה ס"ק ק'.

(ע) כמו בשבת כמ"ש בפס"ו דשבת בריש הפרק ק"א ב, כמ"ש"ל בהלכות חליצה סקצ"ט.

(עא) וכו' שם [המרדכי ביבמות פרק מצות חליצה סנ"ז] גם טעם הראשון — כדי שיהי' נראה כשלו.

(עב) ע"ה כמ"ה בהנה: ויזהר שלא ישען כ"כ שאם

מז מלמדין : אותה ואת היבם לקרות עד שהוא והיא יהיו רגילים ותהיה יכולה לקרות לא אבה בנשימה אחת (ולומרים ליצט וליצמה ענין החליצה וזה תהיה פטורה ממנו ומותרת לכל אדם ולומרים להם שיכונו להם והם ישינו הן).
 מה [סה] ק מקרין ליבמה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי [סו] ומקרין אותה מלה במלה זו אחר זו רק לא אבה יקראה בפעם אחת

פירוש סדר חליצה

לסמוך עליו אבל לא ישוב לכתחלה ואם א"א כלל אלא יושב כגון שהוא חולה חשוב דיעבד ע"ל וכתוב עוד שם חליצת החולה שלא היה בה כח לעמוד וחליצה מיושב פשיטא דכשרה לכתחלה וראיה מפורשת מההיא דבתי עמדי וכו' לחד פרש"י ודא כיון דאינה אלא למצוה ולא לעבד כדתניא בהדיא בין עומד בין יושב וכל דבר שאין לו תקנה חשוב דיעבד כדפרש"י אההיא דקדירות של פסח בפרק כל שעה ע"ש ושלום אוהבך הקטן והצער שבישראל עכ"ל : [סה] מקרין ליבמה מאן יבמי וכו'. מפורש במשנה סוף פרק מצות חליצה דמקרין אותה מאן יבמי והוא משיב לא חפצתי לקחתה ואח"כ חולצת ואח"כ רוקקת ומפורש בגמרא שמצוה לעשות כסדר הזה ואי אפיך לית לן בה : [סו] ומקרין אותה מלה במלה זו אחר זו רק

היא ולכתחלה בעינן עמידה משום דדמיא לגמר דין וכן כתב ספר מצות גדול שצריך שישבו הדיינים והאיש והאשה לכתחלה צריכים לעמוד כעין דין כי ההיא דאחיה לקמיה דרבי חייא בר אבא א"ל בתי עמדי וכ"כ ג"י בשם הריטב"א וכ"כ בספר התרומה ואף על פי שהרמב"ם אינו מצריך עמידה בחליצה אלא בקריאה ורקיקת לבד (עג) וכתב הרב המגיד בשם הרשב"א דחליצה לכתחילה מיושב ואף ברקיקה הוא מסתפק למה הצריכה הרמב"ם מעומד וכן נ"ר שהוא ג"כ דעת הרי"ף שכתב בסוף סדר חליצה ואין אומר דבריו אלא בעמיד' משמע דחליצה ורקיקה אפילו מיושב (עד) נהגו העול' להעמידם אפי' ברקיקה וחליצה וכ"כ הרב המגיד וכתוב בסדר חליצה לגדולי אשכנז אם היבם חלש או זקן ונתנים לו מקל בידו

ביאורי הגר"א

חלל דנחליצה אפי' לכת' ופריך רב אשי כיון דקתני דבריהם דדיעבד כשירה ע"כ דהא דנענין לכת' משום דכתב ועמד ואמר א"כ נחליצה אף לכת' כ"ז דחק עלונו לקיים דברי הרמב"ם וכ"כ הרי"ף והגאונים דוקא נקריאה אלא שתנוה שם למה נקריקה וז"ש ואף נקריקה כו' : (עד) נהגו כו'. כדעת תוס' וז"ל וכמש"ל דמהא דרב אשי חין רחיה לפי' הרי"ף דשם אפי' דיעבד פסול :

דנחליצה והציחו הר"ש שם ולומרים צנזקים כ"ד ושנת ל"ג רגלו אחת כו' כל כו' : (עג) וב' ה"ה בשם כו'. דעת הרשב"א דאף נקרי' ח"י עמידה וכו' דהא דספרי פליגא אגמ' דידן וקיי"ל כגמ' כמו שהוכיח מהא דח"ל רב אשי לאחיות ודחק עלונו לקיים דברי הרמב"ם וספרי דמפרש נקרי' דוקא וגמ' נחליצ' והא דפריך נחמ"ק אלא מעתה משום דמ' להו והחוללת כל עניני חליצה

ברכת אליהו

משום דמ' להו, דהא דתניא והחולצת כו', כל עניני חליצה — כולל קריאה ורקיקה. אלא דבחליצה אפילו לכתחילה כשר בישיבה. ופריך רב אשי ביבמות שם, כיון דקתני דבריהם דיעבד כשרה, ע"כ דהא דבעינן לכתחילה, משום דכתב ועמד ואמר, א"כ בחליצה אף לכתחילה כשר, דהרי בקרא כתיב ועמד ואמר, ורק האמירה צריכה להיות בעמידה, ולא החליצה, דבדידה לא כתיב עמידה. והו"ה דה"ל לאקשויי מקרא גופיה, דהא לא כתיב עמידה אלא בקריאה אלא משום דברייטא קתני בהדיא בין עומד בין יושב, ניהא ליה טפי לאקשויי מברייטא. כ"ז דחק הרשב"א עצמו לקיים דברי הרמב"ם. ופי' הרי"ף והגאונים דוקא בקריאה. אלא שתמנה שם הרשב"א, למה ברקיקה בעינן עמידה, הא ברקיקה לא כתיב עמידה. וישיב בפס"ח : ואף ברקיקה הוא מסתפק כו'. [וע"ל בה' חליצה סקמ"ג].

(עד) כדעת תוס' ביבמות קג א ד"ה בין עומד בין יושב דש"פ, וכמש"ל בה' חליצה סקמ"ג דמהא דרב אשי הנ"ל בסקע"ג, אין ראוי לפירוש הרי"ף — שאפילו לכתחילה כשר בישיבה, דשם — בהא דצריך למדחסייה לכרעיה — אפילו דיעבד

(עג) דעת הרשב"א ביבמות קג א, דאף בקרי' א"כ עמידה. וכתב דהא דספרי (דברים כ"ה, ח') : מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה — פליגא אגמ' דידן. וקיי"ל כגמ' דידן, שכשר בישיבה אף לכתחילה. כמו שהוכיח, מהא דאיתא שם בגמ' : אמר אמימר האי מאן דחליץ צריך למדחסייה לכרעיה. א"ל רב אשי לאמימר והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה, אימא ולעולם דדחיס לכרעיה. ומהא דא"ל רב אשי לאמימר והתניא כו', מוכח שאף לכתחילה כשר בישיבה. שאל"כ, מאי קא מקשה לאמימר — שאמר שלכתחילה צריך למדחסייה לכרעיה. ודחק הרשב"א עצמו לקיים דברי הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד הלכ' ו', ז', שסובר שחליצה בישיבה וקריאה ורקיקה בעמידה. וספרי דמפרש בקריאה דוקא בעי עמידה, וגמ' דמכשירה בישיבה — בחליצה. ובמועד קטן כא א פריך : אלא מעתה ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה (דברים כ"ה, ח') ח"ג (דבעינן עמידה), והא תניא (והחולצת) בין יושב בין עומד בין מוטה, א"ל התם לא כתיב ועמד ואמר כו'. ומ' מפרכת הגמ', שהכל בישיבה. ולרמב"ם צ"ל דהא דפריך הגמ' אלא מעתה כו',

באר הגולה

ר [זו] ר וקריאה זו ושאר קריאה צריכים להיות בלשון הקודש (ואם טעו בלשון תיבה
 שם סעיף ס"ז. יתאר לראש המקרא נסדר מהר"ל). מט ש מקרין ליבם לא הפצתי לקחתה
 ש מתאר נסעיף ס"ז.

פירושו סדר חליצה

אין מקפידין על זה אבל אם אינה יכולה מרגילין אותה
 עד שתדע עכ"ל ומדכתב דמלמדין את היבם משמע דלא
 הפצתי נמי צריך שידע לאומרו בבת אחת וכתב הרב המגיד
 בשם הרשב"א והוא דנקט בלא אבה משום שאין דרכן של
 נשים לקרות ואינם ראויות עד שילמדום אבל סתמן של
 אנשים ראויים הם לקרות (עו) ומיהו הרשב"א ז"ל חולק
 ע"ז וגורס כגירסת רש"י וכן דעת הרא"ש וכן דעת כל
 הפוסקים דצריכה לקרות לא אבה בנשימה א' ולא סגי
 כשיודעת לקרות ולא הפצתי אינו צריך לקרות בנשימה
 א' וגם לא לידע לקרות בנשימה אחת כרבא אלא שסמ"ק
 כתב וז"ל ותאמר ביחד לא אבה ולא תפסיק בין לא לאבה
 והאיש כמו כן יאמר שתי חיבות יחד לא הפצתי ולכאורה
 משמע שהוא מפרש כדברי רש"י דלא אבה בעינן שתאמר
 בשעת קריאה בנשימה אחת ולא סגי בידועת לאומרם
 בנשימה אחת והוא פוסק דלא כרבא (עו) והוא חימא לפיכך
 צריך לומר שגורס כגירס' הר"ף ומאי ותאמר ביחד לא
 אבה והאיש יאמר יחד לא הפצתי דקאמר שידעו לאומרם
 בנשימה אחת דא אפ"י מפסיקים בין השתי חיבות לית לן
 בה: [זו] וקריאה זו ושאר קריאות צריכה להיות בלשון
 הקדש (עז) בפרק אלו נאמרים תנן ואלו נאמרים בלשון
 הקדש מקרא בכורים וחליצה ופרש"י וחליצת יבמה היא

לא אבה יבמי יקראוה בפעם אחת בסוף פרק מצות חליצ'
 אמר אביו האי מאן דמקרי גט חליצה לא לקרייה לדידה
 לא לחודיה אבה יבמי לחודיה דמשמע אבה יבמי אלא לא
 אבה יבמי בבת אח' ולא ליקרי לדידה לא לחודיה הפצתי
 לקחתה לחודיה דמשמע הפצתי לקחתה רבא אמר אסוקי
 מילת' היא ואסוקי מילת' לית לן בה ר"א אשכחי' לר"כ
 דקא מצטער ואסוקי לה לא אבה יבמי א"ל לא סבר לה מר
 להא דרבא א"ל מודה רבא בלא אבה יבמי ופרש"י מודה
 רבא בלא אבה יבמי דבעינן שלא יפסיק דאי מפסי' משמע
 דהאי לא ארישא קאי דאמר מאן יבמי להקים לאחיו שם
 בישראל לא כלומר לא מאן אלא אבה יבמי אבל בלא
 הפצתי לקחתה שהיא פתיחת קריאתו ליכא למימר הכי
 לא לעיל קאי ואי מפסיק לית לן בה והר"ף גורס מודה
 רבא בלא אבה יבמי כר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין
 בילה מעכבתו וכר' ה"ג אם ראויה למקרייה בבת אחת
 קריאת' מעכבת' ואי לא לא מעכבת (עז) ונ"ל שטעות סופר
 יש בדבריו וכך צריך להגיה אם ראויה למקרייה בבת
 אחת אין קריאת' מעכבת ואי לא מעכבת וככ"ה הרמב"ם
 וזה לשונו ומלמדין אותה ואת היבם לקרות עד שהוא והיא
 יהיו רגילים ותהיה יכולה לקרות לא אבה בנשימה אחת
 ומאחר שתהיה רגילה לקרות אע"פ שלא קראה בנשימה אחת

ביאורי הגר"א

מוד' רנא לאנני חס אפשר וז"ש דקמטער כו' לא הוקשה
 לו חלל שמטער הרנה צוה ועיניו קו' נ"ו ס"ל צה"ה:
 (עז) בפ' האלו כו' לא הוצרך לזה חלל משום ככה יעשה
 כו' שלל הוזכר ציננות וע"ל ס"ה סמ"ה צה"ה ואם כו'.

(עז) ונ"ל שט"ס כו'. וכ"ה כרי"ף שלפנינו:
 (עו) ומיהו הרשב"א כו'. דכלן אין שייך הרלווי לגילה
 כיון דאסוקי מילתא הוא ול"ד לקריאה דגזירת הכתוב הוא:
 (עז) והוא תימא לפיכך כו'. ולל' היא חלל דנופרש דלכת'

ברכת אליהו

בראוי לכך, כן לענין קריאה סגי בראוי לכך. אבל לענין
 הפסקה — שיש בה חשש אמירה בטעות — לא שייך הראוי
 לבילה. [ועיין בהידושי אנשי שם אות א' שעל הר"ף שם קו
 ב].

(עז) ולא היא. אלא דהסמ"ק מפרש, דלכתחילה מודה רבא
 לאכילי. שצ"ל בבת אחת אם אפשר. וז"ש ביבמות קו ב
 דקמטער כו', לא הוקשה לו אלא שמצטער הרבה בזה, וע"ז
 אמר רב אשי לרב כהנא, שלרבא בדיעבד כשר אפילו לא
 בבת אחת, וא"צ להצטער הרבה ע"ז. ועי"ל סימן נ"ו ס"א
 בהג"ה¹⁰.

(עז) לא הוצרך לזה אלא משום ככה יעשה כו', שלא הוזכר
 ביבמות. ששם קו ב תנן: והיא אומרת מאן יבמי להקים

פסול. אם לא דחס לכרעיה, ופירכת הגמ' היא, למה אמר
 אמימר דפסול אפילו בדיעבד, הרי עמידה אינה מעכבת
 בדיעבד.

(עז) וכו' — כפי שהגיה בפס"ח — כרי"ף שלפנינו ביבמות
 קו ב.

(עו) דכאן אין שייך הראוי לבילה, כיון דהקריאה בבת אחת
 אינה גזירת הכתוב, אלא חששא בעלמא, כדי שלא יראה
 כאומרת לא מאן יבמי, אלא אבה יבמי. והלכך אי אומרת
 אסוקי מילתא הוא, ולא ניהוש כשאינה אומרת בבת אחת,
 אף בשאינה יודעת נמי כך. ול"ד לקריאה, דגזירת הכתוב הוא.
 ולכן אמרו ביבמות קד ב — אהא דתנן שם עמוד א שאין
 הקריאה מעכבת — שהוא משום כל הראוי לבילה אין בילה
 מעכבת בו. דכמו בבילה לאו בבילה ממש קפיד רחמנא, אלא

יש לקרות בנשימה אחת ע"ש ובפס"ח ס"ו לכן גם כאן אין
 להפסיק לכתחילה וזי שא"צ לאומרו בנשימה אחת כג"ל לדחוק
 לדעת הרמ"א, עכ"ל. ובביאורי הגר"א שם הקשה על תירושו
 של המג"א, ע"ש ובדמשק אליעזר. עכ"פ, לפירוש הסמ"ק כפי
 מ"ש כאן, יתכן שגם לענין דהא שמה רבא מברך, לכתחילה אין

10 נראה שצ"ל: ועי"ה ס"י נ"ו ס"א בהג"ה. וכתובו
 למש"ש: ולא יפסיק בין יהא שמה רבא למברך. ושם במג"א
 סק"ב ובביאורי הגר"א סק"א הקשו שזה נגד גמרא דסוכה ל"א א:
 אסוקי מילתא הוא ולית לן בה. ובמג"א שם תירק. וז"ל: וס"ל
 לרמ"א כיון דקמ"ל באבן העזר סימן קס"ט דכ"פ לכתחילה

(וקורין לו נולת לקחתה צמפיק הי"ל גם יקרא נולת אלו נגשימה אחת) (סז). ג [סח] ת צריך
 שיבין היבם דברי היבמה ומה הוא משיב. נא [סט] א ישען היבם לכותל
 או לעמוד שאחריו וידחקו רגלו בקרקע (ויזהירונו שלא יסייע לצינוה נענין החליצה) (סז).
 נב ג [ע] ונגשה יבמתו אליו ומתרת קשירות המנעל בידה הימנית בלא סיוע
 השמאל' [עא] ג ואח"כ תתיר הקרסים (הסתתן תסתן תחלה) ותתפוס רגלו בידה
 ת ונוחר שס נסעיק
 ס"ח.
 א ונוחר שס נסעיק
 ס"ט.
 ב ונוחר שס סעיק ע'.
 ג שס סעיק ע"ה.

פירוש סדר חליצה

מיתנא (פי' רצועה) דאע"ג דלא מצינו שיפסול שמאל
 ביד ואמרין נמי בסוף פירקין דגדמת חולצת בשיניה
 משמע דלא מיפסל' אם לא חלצ' בידה הימנית צריך
 שתתירנו בידה הימנית לפי הירושלמי שכתב כיצד עושה
 מתירתו בימין ותופסוה בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררתו
 בשמאל עד שתה' חליצה והתרה בימין וכ"כ הרא"ש
 ואע"פ שהרמב"ם לא הזכיר יד ימין לענין חליצה נהוג
 עלמא כדברי הירוש' והרב המגיד גורס בירושלמי וגוררתו
 בימין וכ"כ המרד' בש' אבי"ה וסמ"ק וז"ל הטור וכיצד
 היא חליצ' המנעל שתתיר היא המנעל בידה הימנית ותתפוס
 רגלו בידה השמאל' ותחלוץ המנעל בידה הימנית כדי
 שתהא התרה וחליצה בידה הימנית (פא) ור"ת כתב שולחן
 בימין ושמאל מסייעתה ובס' המצות כתב צריך שהיא הכל
 בימין בלא סיוע שמאל וכ"כ בסמ"ק והתרומה וגם המרדכי
 כתב שאין נראין לו דברי רבינו תם וכתב עוד המרדכי
 ואם היא אטרת יד ימינה הוי שמאל ידיה כימין דעלמא
 כדאמרין במנחות גבי תפילין ואם שולטת בשתי ידיה
 תעשה בימין: [עא] ואח"כ תתיר הקרסים. וכ"כ בסמ"ק
 שקודם תתיר קשר הרצועה ואחר כך תתיר הקרסים:

אומרת מאן יבמי והוא אומר לא חפצתי לקחתה ואחר החליצה
 היא אומרת ככה יעשה לאיש וכו': [סח] (עט) צריך
 שיבין היבם דברי היבמה. בקונטרסין כתו' אחר שתאמר
 מאן יבמי אומרים לו הבנת מה שאמרה וכתוב שם עוד צריך
 שישאלו הדיינים ליבם אי ניתא לך ייבם וכו' ומלמדים אותו
 שיאמר בלע"ז איני חפץ לייבם עכ"ל אלמא שצריך שיבין
 מה שהוא משיב: [סט] (פ) ישען היבם לכותל וכו'
 בפרק מצות חליצה אמר אמימר האי מאן דחליץ צריך
 למדחסיא לרע"י ופירש רש"י לדחוף רגלו בקרקע וכתב
 הרא"ש שהטעם כדי שיהא ניכר שטורחת לחלוץ מנעלו
 דלפעמים מנעל ב"ד גדול ממדת רגלו וגראה כיוצא מאליו
 אם לא שידחקו רגלו בקרקע מעט וכבר כתבתי לעיל בשם
 הפוסקים שמעמידין היבם אצל הכותל או עמוד כי היכי
 דמצי למדחסי' ואי לא דחסי' לרעיה כתב הרא"ש שהרמב"ם
 כתב דלדעת הר"ף פסולה וכתב ר"י שכן דעת הרמ"ה
 אבל הרא"ש הסכים לדעת ראב"ד שסובר שלא נפסלה
 החליצה מפני כך: [ע] ונגשה יבמתו אליו ומתרת קשירות
 המנעל בידה הימנית וכו'. התוס' כתבו בפ' מצות חליצה
 גבי ואע"ג דאיתא ביה חומרתא (פ' לולאות) קטריגין ביה

ביאורי הגר"א

השמיט ללא ס"ל הא דסמ"ק ועוד דמפרש דבריו כפי'
 הרי"ף כח"ל: (עט) צריך כו' וכ' שם כו'. ל"ט ז':
 (פ) ישען כו'. עסי"ח סני"ח ויזהירונו כו' כמ"ש ק"ב ח'
 זין שהתיר כו' וכמ"ש למטה נסעיק: (פא) ור"ת

לחומרל כיון דלינן מעכצין כ"ש סדרן ועספ"ק דנרכות
 ושם סמ"ט וקורין לו כו' דנלא (ספק) [נפיקין מ' על
 לקיחתה אותו כמ"ש צהרנה מקומות. ושם גם כו'.
 כשיטתו לקרות כל הג' תינות יחד כמ"ש ס' קס"ט
 סמ"ט וכדעת הסמ"ק כן שם לא חפצתי כו' כח"ל וש"ע

ברכת אליהו

בשיטתו לקרות כל הג' תיבות יחד, כמ"ש סימן קס"ט
 בהלכות חליצה סמ"ט ועמ"ש. ודעת הסמ"ק כאן, שגם
 לא חפצתי כו', צריך לומר ביחד, כח"ל בסקע"ז. ורש"י
 השמיטו, דלא פ"ל הא דסמ"ק. ועוד דמפרש דבריו כפירוש
 הרי"ף, כח"ל בפס"ח סס"ו, דגיי אם יכולה לקרא בבית אחת,
 ולא הוצרך לומר זאת ב, לא חפצתי, דסתמן של אנשים ראויים
 הם לקרא בבית אחת.

לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר לא חפצתי
 לקחתה, ובלשון הקדש היו אומרים כו'. ועל, ככה יעשה
 כו' — שלא הוזכר שם במשנה — הביא מפרק אלו נאמרין,
 שגם זה צ"ל בלשון הקדש. וע"ל סדר חליצה סמ"ח בהגה:
 ואם טעו באי' תיבה יחזור לראש המקרא. וזה רק לחומרא,
 דכיון דאין הקריאה מעכבת, כ"ש סדרן שאינו מעכב,
 ועכפ"ק דברכות יב א, שאע"ג שברכות ק"ש מעכבות
 זו את זו, מ"מ סדר ברכות אינו מעכב. וכ"ש כשהקריאה
 אינה מעכבת, שאין סדרן מעכב. ובסדר חליצה פמ"ש כתב
 בהגה: וקורין לו מלת לקחתה במפיק ה"א. והטעם דלא,
 דכלא מפיק ה"א מ' על לקיחתה אותו — שהוא אומר שלא
 חפץ שהוא תוקא אותו, כמ"ש בהרבה מקומות. ושם בסדר
 חליצה כתב: גם יקרא מלות אלו בנשימה אחת. וזה

(עט) לט ב' 11.
 (פ) עיין סדר חליצה פני"א: ויזהירונו שלא יסייע ליבמה
 נענין החליצה. וזה כמ"ש ביבמות קב א: בין שהתיר הוא
 ושמטה היא בין שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד
 שתתיר היא ותשמיט היא. וכמ"ש למטה בפס"ח פק"ז.
 (פא) כפי גירסת התוס' ביבמות קב א ד"ה ואע"ג כו'

להפסיק בין היא שמה רבא למבדך. ועיין ביבמות קו ב
 בתורה רבא, ובערוך לנר שם על דברי הגמרא ותתוס', ובכמה
 תמרים בסוכה שם, ומ"ש י"ז בספר מצות חליצה (למנוח
 תרכ"ד) סקני' ובביאורי הגר"א לעיל הלכות חליצה ס"ק ק"ט.

סאר הגולה

ד שס סעיף ע"ג.
ה שס סעיף ע"ג.
ו שס סעיף ע"ה.
ז שס סעיף ע"ה.
ח ונחלר שס סעיף
ע"ו.
ט שס סעיף ע"ו.

השמאלית [עב] ו ותגביהנו מן הארץ ותשמוט המנעל מן העקב וגם תחלוץ כל המנעל בידה הימנית בלי סיוע השמאלית [עג] ה וגם בלי סיוע הייבם לא בידו ולא ברגלו [עד] ו ומשלכת המנעל בארץ [ותשליך אותה למרחוק] [עה] ו ובכל זה תהיה גם היבמה מעומד כפופה אבל לא יושבת ולא על ברכיה (ויאמר לה הרב שתאסף רוק גדול נפיה ולא פיהוק ועיטוט גם לא תרוק מים נעלמל רק רוק ממש). נג [עו] ח ותעמוד היבמה נגד הייבם וירקה בארץ כנגד פניו [עז] ט רוק גדול

פירושו סדר חליצה

חשוב יושבת. כן כתב סמ"ק ופשוט הוא: [עו] תעמוד היבמה נגד הייבם וירקה בארץ נגד פניו. כבר נתבאר שלדעת כמה פוסקים גם ברקיקה בעינן שיהיו עומדים וסמ"ק כתב ובשעת הרקיקה תעמוד היבמה נגד הייבם וגראה שטעמו משו' דבעינן וירק' בפניו וגרסינן בסוף פ' מצות חליצ' אמר אביי רקק' וקלטתו הרוח לא עשה ולא כלום מ"ט וירק' בפניו בעינן הלכך הוא ארוך והיא גוצה (פי' קצר') קלטתו הרוח איכא בפניו היא ארוכה והוא גוץ בעינן עד דמטי להדי אפי והדר אזיל ופוש"י וקלטתו הרוח לרוק שלא בא לפני הייבם איכא בפניו כיון שיצא מפיה היה בפניו. להדי אפי נגד פניו שיראו למול פניו קודם שיקלטתו הרוח (פד) וכי רבינו ירוחם בשם הרמ"ה דהא דאמר' דקלטתו הרוח אינו כלום וצריכה לחזור לרוק בפניו דוקא לכתחלה אם עומדים שם אבל אם נתפזרו והלכו להם כשרה: [עז] רוק

[עב] ותגביהנו מן הארץ ותשמוט המנעל מן העקב וכו'. ג"ו בסמ"ג: [עג] וגם בלי סיוע הייבם וכו'. לא בידו ולא ברגלו כ"כ המרדכי בשם אבי"ה וטעמא משום דגרסינן בר"פ מצות חליצה אמר רבי ינאי בין שהתיר הוא ושמת' היא בין שהתירה היא ושמת' הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמיט היא: [עד] (פב) ומשלכת המנעל בארץ. כ"כ הרמב"ם ואע"פ שהטור כתב שאינו יודע למה צריך להשליכו בארץ נהגו לעשות כדברי הרב הרמב"ם ומצאתי כתוב שהר"ר ישראל מברונ"א נתן טעם לדבר שהוא כדי לפרסם שחלצ' רק למצוה כיון שזורקת המנעל מוכח' מילת' שאינו שלה שלא תאמר המנעל ה' שלה לכך נטלה לכך מטלת לפני הדיינים דומיא דרקיקה: [עה] ובכל זה תהיה גם היבמה מעומד. כבר נתבאר שלדעת כמה פוסקים צריכים לחלוץ מעומד וכשהיא כפופה מעומד שפיר דמי (פג) וכשהיא על ברכי'

ביאורי הגר"א

דהוה ונתני' נקדמיתל' וכדין הסיח איתתל' שתתרי למענד זרעל' אחרל' ולוקמתי: (פג) וכשהיא על ברכי כו'. כ"ש ממוטה דדוקא דיענד ורפ"ג דמגילה לא עומד כו' ונעירונ' ק' ז' ויושבת כו' והיינו על ברכיה כחש"ס שזכרנו כו' וי"ש גם היבמה מעומד לאפוקי מ"ש הרשב"א דאין כתיב עמידה אלא נאיש ועמידה פ"ד: (פד) וכי

כ'. כפי ג' התוס' כנ"ל: (פב) ומשלכת כו' ואע"פ כו'. לנל הוא מנהג קדמונים וכח"ס בזהר ריש חקת ומוקבלת להסוף נעל לגנה כו' ועני לנטש ליה להסוף נעל בזהרל' לאחזא דשכיך גופל' דהסוף מיתל' וקב"ה לזמנא דל' חו נתר זמנא חיים עליה ויקבל ליה לעלמל אחרל' הלי נטשות דהסוף נעל צידל דלתתל' לאחזא דהסוף אחרל' הסוף מיתל' נעפרל' אחרל' דהסוף עלמל' והשתל' יתיב עפרה

ברכת אליהו

אלא שוחה. אלמא דשוחה לא הוי בכלל עמידה אם כי דלא הוי גם בכלל ישיבה. ובעירובין ק ב: עשר קלות נתקלה חיה כו' ויושבת ומשתנת מים כשהמה כו'. והיינו על ברכיה, כחש"ס: הני שבח הוא לה יושבת ומשתנת בצניעות — רש"י דא"ר חייא מאי דכתיב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו (איוב ל"ה, י"א) מלפנו מבהמות זו פרידה שכורעת ומשתנת מים. אלמא דעל ברכיה קרינן יושבת. ומ"ש בסדר חליצה: גם היבמה מעומד, לאפוקי מ"ש הרשב"א ביבמות קג א, דאין כתיב עמידה אלא באיש. ועמ"כ ה' יבום וחליצה פ"ד ה"ו. [ושם הביא דעת הרשב"א, וע"ל סק"ג].

(פד) דהא עיקרה דרקיקה אין מעכבת. [וע"ל בה' חליצה ב"ש סק"מ].

— בירושלמי שם פ"ב ה"א: וגוררתו בשמאל, כנ"ל בהלכות חליצה ס"ק צ"ט, ק"ג.

(פב) אבל הוא מנהג קדמונים. ובמ"ש בזהר במדבר ריש חקת: ומקבלת להחיה נעל לגנה כו' ובני לבטשא ליה להחיה נעל בארעא לאחזא דשכיך גופיה דההוא מיתא וקב"ה לזמנא דא חו זמנא חיים עליה ויקבל ליה לעלמל אחרא האי כחש"ס דההוא נעל בידה דאיתתא לאחזא דהא אתבני ההוא מיתא כעפרא אחרא דהאי קלמא דהשתא יתיב לעפרה דהוא מתני' [בפנינו: מתמן] כפרמיתא וכדין ההיא איתתא תשתרי למעבר ורעא אחרא ואוקמיה.

(פג) מ"ש ממוטה, דדוקא דיענד כשר. ובפ"ג דמגילה כא א: כתוב אחד אומר ואשב בהר (דברים ט', ט') וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר (שם י', י') אמר רב עומד ולומד יושב ושונה רבי חנינא אומר לא קטמר ולא יושב

שם כו' צריך כו'. וקאי הכל, על מ"ש שצריך לשאל אי נחא כו'. וע"ז ציין רבנו, שמה שכי' שם, הוא מדברי הגמרא ביבמות לט ב.

מה שצוין ס"ק זה גם על מ"ש בפס"ה: צריך שיבין הייבם דברי היבמה כו', צ"ב, כי זה ליתא בגמ' שם. וגראה שם ס"ס בציון, וצריך למחוק מלות "צריך כו'", או שצ"ל: "וכי

[עח] י וצריכים הדיינים החמשה לראות הרוק כשיוצא מפיה עד שיוגיע לפני היבם על הארץ. נה [עט] כ מקרין אותה בלשון הקודש ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ל ונקרא שמו בישראל בית חלוצי הנעל [זית חלוצי הנעל זית חלוצי הנעל]. נה [פ] מ וכל העומדים שם עונים ואומרים חלוצי הנעל ג' פעמים. נו [פא] נ יחזיר היבם המנעל לדיינים ואומרים הדיינים יהי רצון שלא תבאנה וע"ה. כ תנאור שם סעיף ע"ט. ל שם סעיף פ'. מ תנאור שם. נ תנאור שם סעיף פ"ה.

פירוש סדר חליצה

כתבו דהא דאמר' בהחולץ וירקת קדמנ' רוקא בבית דינא דאתחזי על ארעא ובכל הספרי איתא וכן בסנהדרין בירושלמי שמא למצוה מן המוכרח דבעינן הכי עכ"ל: [עט] מקרין אותה בלשון הקודש כבר נתבאר דקריאת חליצה בלשון הקודש דווקא: [פ] וכל העומדים שם עונים ואומרי' חלוצי הנעל חלוצי הנעל ח"ה ג"פ בסוף פ' מצות חליצה תנן ונקרא שמו בישראל בית חלוצי הנעל מצוה בדיינים ולא מצוה בתלמידי' רבי יהודא אומר מצוה לכל העומדים שם לומר חלוצי הנעל ואע"ג דתנא קמא פליג אר' יהודא פסקו הפוסקים כוותיה מדתנן' בגמ' א"ר יהודא פעם אחת היינו יושבי' לפני רבי טרפון ובאתה יבמה לחלוצי ואמר לנו ענו כלכם חלוצי הנעל חלוצי הנעל כיון דר' טרפון עבד עובדא הכי נקטינן ועוד דתנא קמא לא קאמר אלא ואין צריכים לענות אלא הדיינים אבל אם רצו כולם לענות הרשות בידם וכתוב בהגהת מיימון ובמרדכי בשם ר' יהודא שחיבמה גם כן צריכה לומר ג' פעמים חלוצי הנעל: [פא] יחזיר היבם המנעל לדייני' כ"כ הרא"ש בסדר חליצה וטעמו מפני שנתנוהו לו במתנ' צריך שיחזור ויתנונו להם במתנ' כדי שיוכלו להקנותו לאחרים לחלוצי בו ולא יהיו חולצים בסגול שאינו שלהם (פו) א"נ מפני שמעיקרא לא נתנוהו לו אלא ע"מ

גדול. כ"כ סמ"ק רוקת רוק גדול הנראה לה' דיינים ואם רקקה דם דעת הרא"ש והראב"ד דשפיר דמי אבל הר"י' והרמב"ם כתבו דדוקא במוצת דאן לא אפשר כלא צחצחי רוק אבל אם שותת צריכה לרוק פעם אחרת: [עח] וצריכים הדיינים לראות הרוק כשיוצא מפיה בסוף פ' מצות חליצה אמר רבא צריכי דייני למחזי רוקה כי נפיק מפומ' דיבמ' דכתיב לעיני וירקה ומשמע ליה דפשיטא שהיבם צריך לראותו דפשטי' דירקה בפניו איבם קאי וכדאמרין גבי היא ארוכה והוא גזק אלא דאשמעינן רבא שגם הדיינים צריכים לראותו ומדכתיב לעיני הוקנים וירקה (פה) ומיהו אפשר שאין היבם צריך שיראה כשיוצא הרוק מפיה אלא כשיבא הרוק לפניו סגי ודוקא בדיינים הוא דבעינן שיראו הרוק משעה שיוצא מפיה משום דכתיב בהו לעיני הוקנים וירקה וכתב סמ"ק שצריך שיראו הדיינים הרוק משע' שיצא מפיה עד שגיע לפני היבם ונראה שטעמו מדגרסי' בהחולץ אתקין רב יהודא בגיטא דחליצה איך פלוגית בת פלוני וכו' וירקת באנפיה רוקא דמתחזיא לבי דינא על ארעא וכתבו התוס' דלא גרסינן על ארעא דלא צריך כדאמרין פ' מצות חליצה גבי הוא ארוך והיא גוצא וקלטתו הרוח עכ"ל ומשמע מדבריהם דהא מיהא צריכים לראות עד שגיע לפני היבם ובסוף פ' מצות חליצה

ביאורי חגר"א

וי"ו כו'. דהא עיקרה אין נעכרת: (פה) ומיהו אפשר כו'. עתוס' ק"ג ח' ד"ה והחוללת כו' ואפשר שסמך על הירושלמי שם א"ר אבהו מכיון שרל' הרוק שיוכל

ברכת אליהו

(פה) עת"פ ביבמות קג א ד"ה והחולצת מן הסומא חליצתה כשרה, וז"ל: וא"ת מהיכא ס"ד למעוטי סומא וי"ל מדכתיב לעיני הוקנים וה"א דה"ה לפני [צ"ל: לעיני — ב"ח] יבם א"נ משום דכתיב וירקה בפניו דהוי כמו לעיניו קמ"ל דלא, עכ"ל. ואפשר שסמך על הירושלמי שם פ"ב ה"ז: איך אבהו מכיון שנראה הרוק שיוצא מתוך פיה אפילו הפריחתו הודח

מ"ש רבנו לעיני פ"ה התולצת כו', נראה שזה צריך להיות ציון בפני עצמו לעיל, על מ"ש בפס"ה: ומשמע ליה דפשיטא שהיבם צריך לראותו כו', ועי' כתב רבנו לעיני בתוס' שם, שכתבו מהיכא ס"ד שהיבם צריך לראות הרוק, ואם כי התוס' סימנו שם: קמ"ל דלא. מ"מ לכתחילה צריך לראות. שגם לעיני סומא — שאמרו שם בגמ' שחליצתה כשרה — כתב הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ח: והסומא אינו חולץ שנאמר וירקה בפניו ואין זה רואה ברוק, וכתב שם המ"מ: ממה שאמרו בבב"ב שם והחולצת מן הסומא חליצתה כשרה למד רבינו שאין חולץ לכתחילה ונתן לה טעם לדבר משום דכתיב וירקה בפניו אבל בדיעבד כשרה שהרי אין ריקקה מעכבת. ועיין

כשר. וכן בסנהדרין בירושלמי. ובי"ה בפס"ה שם ¹². (פו) כמ"ש בב"ב קלז ב וסוכה מא ב: הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירוהו לי ונלו ויצא בו החזיר ויצא לא החזירו לא יצא. וקרא"ש שם בסוכה פ"ג ס"ל, וז"ל: כתב בעל העיטור מכתבא כיון שהמקבל מתנה יודע שהנתון אין

מ"ש עי' בב"ש בה' חליצה סקמ"ח. ועיין מ"ש בעיני לשון "כשר" — אם משמעות' לכתחילה או דיעבד — בסמך ק"ל הערה 6 ובסדר הגט הערה 6 ובס"י קנייה הערה 3. ובב"ש שם כתב: ומשמע מתוס' אלו דס"ל אם היבם סומא אין חולץ לכתחילה ועיין בסמ"ח מבוחר שם לדעת הרמב"ם וראב"ד היבם ג"כ צריך לראות הרוק וכן משמע מתוס' אלו, עכ"ל. ונראה שהב"ש מפרש, ש"מ"ש התוס', קמ"ל דלא, היינו שאינו מעכב בדיעבד, אבל לכתחילה צריך היבם לראות הרוק. וגם בב"ח מסיק שדעת התוס', שסומא אין חולץ לכתחילה, ועיין גם לתוס' שם קא א ד"ה זקני. ע"ש.

ואפשר שרבנו ציין לדברי התוס' כאן, על מ"ש: ומיהו

באר הגולה

ז' ו"פ מהרש"ל.

בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום. נו [פנ] מצאתי כתוב בסדר אשכנז כשיעמדו יאמר הרב בא"י אמ"ה אקב"ו במצו' וחוקים של אברהם אבינו והמעם מדאמרינן בפרק כיסוי הדם בשכר שאמר אברהם ועד שרוך נעל זכו בניו למנועל של חליצ' ו ויש לאומרו בלא הזכרת שם ומלכו'. הגה: יש סדרים שכתב בהם לגזור חרם על המוילד לעז על החליצה ולא ראיתי כוהנאין כן.

פירוש סדר חליצה

יהיה כמת בלא זרע והיבם משיב לא חפצתי וכו' ר"ל איני חושש אם יהיה בלי זרע ומאז חולצת נעלו לומר לו שיתאבל על אחיו כי מעתה הרי הוא כמת וישתכח אחרי שאינו מקים לו זרע ורק' לפני כלומר לא מחמת יופיך חמדתך וקוראה כך להלבינו על אשר לא ייבמה וגם העומדים שם קוראים ג"כ ג"פ חלוץ הנעל לפרסם בושתו: הגה וכתב מהר"י מרגלית בסוף סדר גט שלו דאנו אין נוהגין לכתוב גט חליצה מאחר שחולצת בריבם אינה צריכה לשטר ראיה:

שיחזירו להם ואם לא יחזירוהו גמצא שלא זכה במתנה ונמצא שחלץ במנעל שאינו שלו: [פנ] [פז] כתוב בהלכות גדולות אמר הקב"ה למשה אמור אל היבם שלא ירצה לייבם רעוע בגופך מאנת לקיים מצוה לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנוחה שדרךנ להיות יחיפים ובטטה סרוחה שבגופך יכולת לקיים לאחר זרע לכך וירקה לפניו טפה סרוחה והדיינים עונים חלוץ הנעל כאבל חלוץ הנעל כמנוחה חלוץ הנעל כמורד במצות סיני (פח) ובשם רבי יחיאל מפריש מצאתי מקוננת בפני בית דין שבעלה

ביאורי הגר"א

ז"ס והטעם כו' ור"ל שזכירין א"ל: ויש כו' שלח זכרה נגמ' וערלש"ש סוף זכורות ה' פדיון זכור ס' א': (פז) כ' בה"ג כו'. צהנ"מ ז"ס: (פח) ובשם ר"י כו'. צהנ"מ ז"ס:

לך אתרוה כו' וערלש"ש ז"ס ס"ל כתב צ"ח וסתכרל כו' אלל שלל לפרש דלפי' כו' וכמ"ש חל"ה ס' (תרכ"א) [תרכ"ח] ועס"ח סנ"ו י"ר כו'. וע' זכתות ס"ה א' ז"ס סנ"ו: וי"ח כו'. כמ"ש בתוספתא פרק נתרל דנרכות העושה כל המנות כו' וכמו הרב שנסדר הקידושין שנסדר:

ברכת אליהו

העושה כל המצות צריך לברך. [ועמ"ש"ל סימן קס"ו סט"ז]. וכמו הרב שנסדר הקידושין, שםברך. [וע"ל סימן ל"ד ס"א ומש"ש בס"ק א', ב']. ויש בסדר חליצה: והטעם כו'. ור"ל, והטעם שמוכרי' בברכה אברהם אבינו. ויש: ויש לאומרו בלא הזכרת שם ומלכות. והטעם הוא מפני שלא נזכרה בגמ' ברכה זו. וערלש"ש סוף זכורות ה' פדיון זכור ס"א, ור"ל: ולא נגמ' לברך הכהן ברכה זו (בפדיון הבן) בצרפת ובאשכנז ולא מצינו שמברכין שום ברכה שלא הזכירה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי סידור רב אשי ורכינא לא נתחדשה ברכה כו' עכ"ל.

(פז) כהנאות מיימנות שם [בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ח הביא זה בשם ח"ג]. (פח) כהנאות מרדכי שם [ביבמות פרק מצות חליצה סימן ק"כ, הביא זה בשם רבי יחיאל מפריש"ש].

לפירוש הקרבן העדה, נהי דלענין זה פסקין כבבלי — ולא כר' אבהו — שצריכים לראות הרוק כשיגיע לפני היבם אבל לענין זה — שצריכים הדיינים לראות הרוק כשיצא מפיה — פסקין כר' אבהו דלא מצינו מי שחולק עליו. ומ"ש בביאורי הגר"א בסוף ס"ק זה "וכן בסנהדרין בירושלמי וכו' בספ"ח שם" אינם מובנים. ונראה שזה ס"ק נוסף. והמלים "וכן בסנהדרין בירושלמי" הן ציטטה מדברי הפס"ח בסוף סע"ת. וע"ז כתב רבנו זכ"ה כו'. וצ"ל בביאורי הגר"א: וז"ה בספ"ח שם. ור"ל שהתוס' — המוב' בפס"ח — כתבו: וכן בסנהדרין בירושלמי. וזה שם פ"א ה"ב. וצ"ל רבנו, שכן הוא גם בירושלמי ביבמות סוף פרק מצות חליצה. ועיין בשיירי קרבן שם שג"כ העיר על זכרי התוס': "ולא ידעתי למה לא הביא ירושלמי דהבא". ויש עוד להעיר שז"ה גם בירושלמי במועד קטן פ"ג ה"ב.

נותן במתנה גמורה שהרי צריך הוא עדיין לו לצאת בו שאין לו לולב אחר א"צ לפרש לו ע"מ להתחיר לו אלא נותן לו סתם והמקבל מחזיר לו סתם וא"צ תנאי כו' אלא שבא לחדש דאפילו במתנה סתם הוא ע"מ להתחיר ואם לא החזירו לו לא יצא כו' עכ"ל. וכמ"ש באר"ח סימן תרנ"ח ס"ה: נתנו לו סתם הוי כאילו א"ל ע"מ שתחזירוהו לי דמסתמא על דעת כן נתנו לו שצריך לצאת בו שאין לו אחר ואם לא החזירו לא יצא. ועמ"ש"ש סק"ח. ועיין סדר חליצה פנ"י: ואומרים הדיינים יחי' רצון שלא תבאנה בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום. ועיין בכתובות פה א: מעשה בכלתו של נקדימון בן גוריון כו' א"ל כך תפסקו לבנותיכם תנא שומרת יבם היתה ולא ענו אחריה אמר. ובסדר חליצה פנ"י: מצאתי כתוב בסדר אשכנז כשיעמדו יאמר הרב בא"י כו'. וזה כמ"ש בתוספתא פרק נתרל דנרכות ה"ד:

אפשר כו'. להורות שהדין הזה — אם היבם צריך לראות הרוק כשיצא מפיה, או דסגי שיראה כשיבא הרוק לפניו — הוי תלוי בשני התירוצים של התוספות. דלתירוצו הראשון — מדכתבי לעיני הדיינים והוא דהויא לעיני היבם — צריך היבם לכתחילה — כמו הדיינים — לראות הרוק כשיצא מפיה. מאחר דלתחילה צריך לראות הרוק, מחמת. לעיני הדיינים והוא לעיני היבם, הרי דין היבם — לענין לכתחילה — כדן הדיינים, ולתירוצו השני — משום דכתבי בפניו והוי כמו לעיני — כגו שיראה היבם כשיבא הרוק לפניו, מאחר שראית היבם לכתחילה הוא מלת "בפניו".

ומ"ש רבנו: ואפשר שסמך על הירושלמי כו' צ"ב. ונראה שכתבתו, שביירושלמי זה מ' שהדיינים צריכים לראות הרוק כשיצא מפיה. ויש כפני משה מ' שמפרש הירושלמי, שהפריחתו הרוח"ה ייגו אחרי שעבר בפניו. ובקרבן העדה מפרש, שהפריחתו הרוח"ה טרם שעבר בפני היבם. ועמ"ש"ש בשיירי קרבן. ואפילו

(ה) ביבמות נד א: ויבם בראה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה. ושם נא א: פשיטא ליה לר"נ כ"ו ורבנן כ"ו

באר הגולה

ה ל' סטור ומחורר
נמשך: ומחורר שם
ונקף כ"ל ע"ה
ולחלץ מחכמים.
ו מחורר שם.

נניחם לא זולת ומחכמים תקנו שיקדשהנה תהלה וזוה הנקרא מחורר פקדוש מחורר מחכמים)
אינו קונה בה קנין גמור (ו) שאם בא להוציאה אחר המאמר צריכה גם למאמר
וחליצה להפקיע הויקה. ג (ו) ה מאחר שאין מאמר קונה קנין גמור ולא גם
דוחה דחיה גמורה לפיכך מועיל המעשה שנעשה אח"כ הן גם אחר גט הן מאמר
אחר מאמר (ח) או גם וחליצה וביאה אחר המאמר או מאמר וביאה וחליצה אחר
גט (ט) בין ביבם אחד ושתי יבמות בין ביבמה אחת ושני יבמים בין בשתי
יבמות ושני יבמים. ד (י) כיצד יבם שנתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט
לצרתה נאסר בקרובות שתייהן (יא) או שני יבמין שנתנו שניהם גט ליבמה אחת
זה אחר זה שניהם נאסרו בקרובותיה או ב' יבמים ושתי יבמות כל אחד נתן גט

ביאורי הגר"א

מחורר בזה כו' עד חלץ וחלץ וזש צין יבם א' כו' וזוה
לף ר"ג מודה כמ"ש שם כ"ל א' ומודה ר"ג כו': (ט) בין
כו'. נלמד מהקדוש וכן בכל הס' (י) כיצד כו'.
כ"ל א' ת"ר כ"ל כו' וכ"ל כו' וכן כו' (יא) או

ל' לית מחורר כו' ונקידושין י"ד א' וליתלל לכולהו כו'
וש"מ: (ו) שאם בא כו'. שם וזש ונמחורר רפ"ה כ"ל
עשה מחורר נצמתו כו' וכולה מחנ' שם וגמ' כ"ל א'
וש"מ: (ז) מאחר כו' הן כו'. כחכמים נמחורר וגמ':
(ח) או גם כו' או כו' בין כו' בין כו'. נמחורר כ"ל עשה

ברכת אליהו

(ח) במחנ' ביבמות נ ב: כיצד עשה מאמר בזו כו' עי'
חליץ וחליץ. וז"ל המשנה: כיצד, עשה מאמר בזו ומאמר
בזו צריכות שני גיטין וחליצה [וזהו רק לחכמים דר"ג כנ"ל
בסק"י]. מאמר בזו וגט לזו צריכה גט וחליצה [וזהו גט אחר
מאמר]. מאמר בזו ובעל את זו צריכות ב' גיטין וחליצה
[וזהו ביאה אחר מאמר]. מאמר בזו וחליץ לזו הראשונה
צריכה גט [למאמר דחליצה דאיך לא מפקעה למאמרו —
רש"י] כו' [וזה חליצה אחר מאמר] גט לזו ובעל את זו
צריכה גט וחליצה [וזה ביאה אחר גט]. גט לזו ומאמר בזו
צריכה גט וחליצה [וזהו מאמר אחר הגט]. גט לזו וחליץ לזו
אין לאחר חליצה כלום (דאי הדר מקדש לה לצרתה לא תפסי
בה קידושין כר"ע — רש"י) [וזה חליצה אחר גט]. וזש:
בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת.
ו"ש המחבר: בין ביבם א' ושתי יבמות בין ביבמה א'
ושני יבמים. וזוה אף ר"ע מודה, כמ"ש בגמ' נא א:
ומודה ר"ע שיש גט אחר מאמר ומאמר אחר הגט וגט אחר
ביאה ומאמר ומאמר אחר ביאה וגט כו'.

(ט) נלמד מהקדוש וכן בכל הפימן.²

(י) ביבמות נא א: ת"ר כיצד אר"ג אין גט אחר גט, שתי
יבמות שנפלו לפני יבם אחד כו' וחכ"א נתן גט לזו וגט
לזו אסור בקרובות שתייהן וחליצה לאחת מהן וכן אתה אומר
בשני יבמין ויבמה אחת (ולדברי חכמים שניהם אסורין
בקרובות — רש"י).

(יא) כנ"ל.³

א' ושתי יבמות ושני יבמין ויבמה אחת [וראה הערה 3]. וגם
בב"ח כתב על "בין ב' יבמות וב' יבמין": ואעפ"י דלא נתן
הכי בהדיא מ"מ משמע דלפי הטעם אין לחלק.
3 בדפוס השו"ע צוין ס"ק זה עמ"ש המחבר: או שני יבמין
שנתנו גט ליבמה אחת. וזו ט"ס. כי ע"ז כבר צוין רבנו בסק"י
לזה דתנן ביבמות נא א: וכן כו'. וכונתו לזה דתנן שם:
וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת. וצוין ס"ק זה צ"ל
עמ"ש המחבר: או שני יבמים ושתי יבמות כו'. וע"ז כתב
רבנו: "כנ"ל", וכונתו למ"ש בסק"י, וכנ"ל בהערה 2.

[כנ"ל בסק"ד]. וזש כס א: לא תימא מאמר לב"ש קונה
קנין גמור דאי בעי לאפוקי סגי לה בגיטא כו'. ובקידושין
יד א: ואימא לבולה מילתא כאשה (מה אשה כסף ושטר
כי ביאה אף יבמה כסף ושטר כי ביאה — רש"י), לא ס"ד,
דחנאי יכול יהו כסף ושטר גומרים בה כדרך שהביאה גומרת
בה, ת"ל ויבמה (דברים כה, ה), ביאה גומרת בה ואין כסף
ושטר גומרים בה. ושי"מ.

(ו) שם ושם. [ביבמות נד א ובקידושין כט א הנ"ל בסק"ה,
שם שם שמאמר אינו קונה מן התורה רק מדרבנן, לכן
צריכה גט למאמרו מדרבנן, וחליצה מן התורה להפקיע
הויקה]. ובמחנ' רפ"ה דיבמות נ א: כיצד, עשה מאמר
ביבמתו ונתן לה גט צריכה הימנו חליצה, עשה מאמר
וחליצה צריכה הימנו גט [דחליצה אפקעתא לזיקתה ובעי
גט לאפקועי קידושין דלית דחליצה לא מפקעת קידושין
— רש"י]. וכולה מחנ' שם וגמ' נא א. ושי"מ.

(ז) כחכמים במחנ' וגמ'. דתנן ביבמות נ א: רג"א אין
גט אחר גט ולא מאמר אחר מאמר ולא בעילה אחר בעילה
ולא חליצה אחר חליצה, וחכ"א יש גט אחר גט ויש מאמר
אחר מאמר כו' (והלכה כחכמים — רמב"ם בפ"י המשניות
שם). ובגמ' שם נא א אמרינן — טעמא דרבנן —: כל חד
וחד תקינו ליה רבנן גט ומאמר ביבמה (הילכך ליכא למימר
קמא דחה כל כח וגט דקמא כל כח הגט ידידה דאית ליה
בהך יבמה הוא דדחה אבל כח הגט דאחיה בהך יבמה וכח
גיטא ידידה בצרתה לא דחה וכן לענין מאמר — רש"י).

2 בדפוס השו"ע צוין ס"ק זה עמ"ש המחבר: בין ביבם אחד
ושתי יבמות וכו'. ונראה שזו ט"ס. כי ע"ז כבר צוין רבנו
בסק"י, לזה דתנן ביבמות נ ב: בין יבם א' כו', וכמ"ש
בברכת אליהו. וע"ז לא ה"י כותב רבנו: "נלמד מהקדוש",
שהרי זה מפורש כנ"ל. וצוין ס"ק זה צ"ל על מ"ש המחבר:
"בין בשתי יבמות ושני יבמים" שזה לא מפורש שם בגמ'.
וע"ז כתב רבנו: "נלמד מהקדוש" — שדך זה נלמד מדין
יבם א' ושתי יבמות ושני יבמין ויבמה אחת. וצוין ס"ק רבנו:
"וכן בכל הסימן", — ששתי יבמות ושני יבמין דומה ליבם

לאחת כל אחד נאסר בקרובות של אותה שנתן לה גט. ה (יב) כשבאים באר הגולה להוציא למאן דאמר חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים בשני יבמים ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד (יג) ח ויש מי שאומר דה"ה ביבם אחד וכו"כ הטור נש' הרמ"ה והרמ"ן.

ז (ימ) דר' בר רב הונא חזר רב יכו' שם דף כ"ו ע"ג ח שם נסח הרמ"ן.

ביאורי הגר"א

שני כו'. כ"ל: (יב) כשבאים להוציא למ"ד כו'. נ"ל ז' (קתני) וקתנין סיפא וכן כו' ולן קיי"ל יש זיקה כמ"ל סי' קנ"ט ס"ה: (יג) ויש מי כו'. הול' דעת הרמב"ן וז"ל וכו' תוס' וכו"ש למטה וס' א' הול' דעת רש"י כמ"ש בטור וכו"ש רש"י שם ד"ה צריכות כו' וקתני סיפא כו' ויתנ' למטה וקור' מחלוקתם. ולכאורה אין חילוק בדבר דהא ז' יצמות גריעל מנ' יצמין כמ"ש

ברכת אלהיו

(יב) ביבמות נא פ: [ומדר"ג סבר אין זיקה רבנן סברי יש זיקה], וקתני סיפא וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת (דאם נתנו שניהם גט חולץ לה אחד מהם ואפילו לרבנן דאמרי יש זיקה סגי לה בהך חליצה רעועה דחד מינייהו — רש"י), לימא תיהי תיובתא דרבה בר רב הונא אמר רב, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין (דהא נמי חליצה פסולה היא שאחר הגט באה — רש"י), אמר לך רבה בר רב הונא בין לר"ג בין לרבנן סברי אין זיקה, והבא בגט אחר גט ומאמר אחר מאמר קמפילגי (ואנא דאמרי אליבא דמ"ד יש זיקה — רש"י). ואנן קיי"ל יש זיקה, כמ"ל סימן קנ"ט ס"ה: היבם אסור בקרובות וקטנן. [ועמש"ש סק"ט. וכיון דקיי"ל יש זיקה, בחליצה שאחר הגט, צריכה לחזור על כל האחים, כמ"ש בגמרא].

(יג) הוא דעת הרמב"ן ביבמות נג א דש"ס. וכ"ז תוס' שם נ ב ד"ה צריכות וכמ"ש למטה. ודבריה ראשונה — שרק בב' יבמים ויבמה א' צרי' לחזור — הוא דעת רש"י, כמ"ש בטור. וכמ"ש רש"י שם נג א ד"ה צריכות כו' וקתני סיפא כו'. דתנן שם נ ב: גט לזו וגט לזו צריכות הימנו חליצה. ותנן שם בסיפא: בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת. ובגמ' שם נג א אמרינן: גט לזו וגט לזו כו' לימא מסייע ליה לרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין. ופרקינן: מאי צריכות צריכות דעלמא. וכתב שם רש"י — על דברי הס"ד — בד"ה צריכות: משמע חליצה לכל אחת דכיון דחליצת שתיהן רעועה אין אחת מהן פוטרת חברתה וקתני סיפא וכן שני יבמין ליבמה אחת דאם נתן זה גט וזה גט צריכה חליצה משניהן. עכ"ל⁴. ויתבאר למטה מקור מחלוקתם. ולכאורה אין חילוק בדבר בין ב' יבמין ויבמה א' לב' יבמות

4 ומדברי רש"י אלו, תוכית הטור, שרש"י סובר שאף למ"ד שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין — ביבם אחד ושתי יבמות נפטרה אחת בחליצת חברתה, דאלי"כ, למה כתב רש"י שהסיעתא לרבב"ה, היא מהסיפא — רש"י יבמין ויבמה אחת. הרי גם מהרש"א — דיבם אחד ושתי יבמות, יש סיעתא לרבב"ה — מהא ששתיהן צריכות חליצה. שכמו שרבב"ה סובר, שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, כן צריכים לחזור על כל הצרות. אלא מוכח מכאן, שרש"י סובר שביבם אחד ושתי יבמות, גם לרבב"ה א"צ לחזור על כל הצרות. ולכן מהרש"א — דיבם אחד ושתי יבמות — אינו ענין להא' דרבב"ה, והסיעתא

היא רק מהסיפא. דשני יבמין ויבמה אחת. ולהלן כתב רבנו, שרש"י יש סיעתא לרבב"ה מהרש"א מכא כ"ש. ע"ש. אבל כאן רבנו ר"ל, שלכן כתב רש"י שהסיעתא היא מהסיפא מפני שדברי רבב"ה הם רק לענין לחזור על כל האחין, ולא לענין לחזור על כל הצרות. ולכן א"א לומר דהא דברישא, צריכות שתיהן. חליצה הוא מחמת חליצה פסולה. ולהלן הביא רבנו מרש"י דברים יותר מפורשים, שא"צ לחזור על כל הצרות. וכאן הביא רבנו, שרש"י סובר, שגם לרבב"ה הדין כן שא"צ לחלוץ לשתייהן. ועצ"ח וכו"ש סק"ב וישועות יעקב סק"ב.

ביאורי הגר"א

כולה מתני' חליצה לאחת מהן ולא הזכיר שם חולק ע"ש
 ז' ד"ה וחליצה כו' וד"ה מלמך לזו ועל כו' וד"ה זריכות
 כו' ומה דייק הטור וכ' ומדברי רש"י כו' וכ"מ מלישנא
 דמתני' דקא' זכולה מתני' גט וחליצ' אצל תוס' שם ד"ה
 זריכות כו' כ' כדברי (הרמז"ס) [הרמז"ן] דלרצ"ה
 ה"ה צ"ל יבמות וקא' חליצה אצל גט ומ"ש (כ"ז ז' קתני)
 [כ"ז ז' וקתני] סיפא גיחא לגמ' ליפרוק דדמי כמ"ש
 הרמז"ן והרש"ל והא דקאמר שם כ"ז א' לימא מסייע

ברכת אליהו

וחליצה לאחת מהן אלמא חליצת בעלת הגט פוטרת צרתה
 לא קשה לשמואל דהכא ה"ש דתרווייהו זיקתא קלישא דהא
 אמרי רבנן יש גט אחר גט, עכ"ל. וזו ראייה גדולה לשיטת
 רש"י, דהיכא דתרווייהו שוות, פוטרת צרתה, ולפיכך לא
 מקשינן אשמואל מדרבנן, וכמ"ש רש"י, דה"ט דתרווייהו
 זיקתא קלישתא, ולכן חליצת בעלת הגט פוטרת צרתה. ועוד
 ראייה, ממש"ש נג א' כיצד כו' לימא כו' בכולהו מסייע לשמואל
 ובמציעתא לימא מסייע לרבב"ה ול"ק בגמ' כו' לשמואל לשמואל
 הוא יותר פשוט מרישא. דאיתא שם בגמ': כיצד מאמר
 לזו כו' לימא מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל חלץ לבעלת
 מאמר לא נפטרה צרתה ותיובתא דרב יוסף (אמאמר לזו
 וחלץ לזו קאי מדלא נקט חליצה אבעלת מאמר מסייע
 לשמואל דאמר חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה דכיון
 דבעי גט למאמרו לא הויא חליצת מעלייתא לאפוקי ויקה
 דחברתה — רש"י). ואמציעתא דמתני' — דתנן: גט לזו
 וגט לזו כו' — אמרינן בגמ' שם: לימא מסייע ליה לרבב"ה
 כו' [כמ"ש"ל]. ואסיפא דמתני' — דתנן: גט לזו וחלץ לזו
 כו' — אמרינן בגמ' שם: לימא מסייע ליה לשמואל. חזינן
 דברישא וסיפא קאמר: לימא מסייע לשמואל, ובמציעתא
 לא קאמר ג"כ — לשמואל, רק — לרבב"ה. וה"ט, דבמציעתא
 — דשתיהן שוות, לא שייך להא דשמואל. והסייעתא
 לשמואל הוא יותר פשוט מרישא ומסיפא שאינן שוות,
 ומכאן רא"י, דלשמואל בשתיהן שוות פוטרת חברתה. וכ"כ
 כל הפוסקים לבד מריב"ן הנ"ל — הסובר שאין אחת פוטרת
 חברתה אף בשוות.

אלא מ"ש הפור. דאף רבב"ה מודה בזה, פוגינא דגמ' משמע
 כו'. דקאמר שם נא ב: וקתני סיפא כו'. [הבאנו לעיל לשון
 הגמ', וזו המשל מ"ש בעמוד א: ת"ר כיצד אר"ג כו'. והגמ'
 מקשה, מהא דשני יבמין ויבמה אחת — דסגי בחליצה רעועה
 דחד מינייהו — על רבב"ה דאמר חליצה פסולה צריכה
 לחזור על כל האחין]. ולא פריך מרישא — דתנן גט לזו
 וגט לזו — דסברי רבנן, דנותן חליצה לאחת מהן. ומוכח
 מכאן, דברישא — בשתי יבמות — גם רבב"ה מודה שחליצת
 אחת פוטרת חברתה, ולפיכך לא פריך מרישא. ושם נג א:
 לימא מסייע לרבב"ה כו' [כנ"ל], לא קאמ' בגמ': קתני
 סיפא, אלא מוכח מדברי הפור הנ"ל, לסייע הוא כ"ש מרישא.
 דמה ברישא — דשתיהן שוות — צריכות שתיהן חליצה, כ"ש
 בבי' יבמין שצריכה לחזור על כל האחין. משא"כ לאותבי',
 אי אפשר לפרוק מרישא, דרבב"ה מיייר רק לענין לחזור על
 כל האחין, ולא לענין לחזור על כל הצרות. כנ"ל.

וכ"מ מרש"י במתני' דפרי"ז שם ב, דמפרש כולה מתני'
 חליצה לאחת מהן, ולא הזכיר שם חולק. ע"ש בעמוד ב ברי"ה
 וחליצה כו', וד"ה מאמר לזו וכעל כו', וד"ה צריכות כו',

ר"ה ממש"ש (כ"ז) [ג"ג] א' כיצד כו' לימא כו' זכולה
 מסייע לשמואל ונזכריתא לימא מסייע לרצ"ה ול"ק ג"כ
 לשמואל ולשמואל הוא יותר פשוט מרישא וכ"כ כל הפוסקים
 לזד מריב"ן אצל מ"ש הטור דאף רצ"ה מודה בזה פוגינא
 דגמ' משמע כן דקאמ' שם כ"ז א' לימא מסייע לרבב"ה ל"ק קתני
 פריך מרישא ושם כ"ז א' לימא מסייע לרצ"ה ל"ק קתני
 סיפא אצל כדברי הטור הנ"ל לסייע הוא כ"ש מרישא
 משא"כ לאותבי' וכ"מ מרש"י במתני' דפרי"ז דמפרש

התוס' זה בשם ריב"ן. ועיין שם בתוד"ה איתיביה מ"ש בשם
 ריב"ן. ורא"ש שם פ"ג ס"ב [בפנינו כת' זה בשם ריב"ם]
 ד, כי הדי גינהו", היינו ששתיהן צריכות חליצה. ובה נכונים
 דברי רש"י מאד. דודאי לשמואל, בשוין פוטרת צרתה. ודלא
 כהאי לישנא ד, התחיל ולא התחיל". דאיתא שם כו א: אמר
 שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, לצרות נפטרו אחיות
 כו'. ומקשינן מ"ש לאחיות דלא נפטרו צרות, דהו"ל אחיות
 אשה בויקה (ואי הוה בעי לייבומי לא מצוי להלכי גרינא
 חליצתה — רש"י), לצרות גמי לא ליפטרו אחיות, דהו"ל
 צרות אחות אשה בויקה (ואסורה לייבומי — רש"י).
 ותרצינן: שמואל גמי התחיל ולא התחיל קאמר, התחיל
 באחיות (שחלץ ללאה — רש"י) לא יגמור בצרות (לא
 פטרה חליצת צרה דרחל את רחל — רש"י), דתנן אסור אדם
 בצרת קרובות חליצתו (וכ"ש דלא יגמור באחיות דחליצת
 רחל לא מיפטרא צרה דלאו חליצה מעלייתא היא דאחות
 חליצתו היא אלא שתייהן צריכות חליצה — רש"י), התחיל
 בצרות (שחלץ לצרת לאה — רש"י) יגמור אף באחיות
 (אם רצה לחלץ לרחל נפטרה צרתה ואע"ג דרחל קרובה
 לאה שהיא צרת חלוצתו לא גריע בהכי — רש"י), דתנן
 מותר אדם בקרובות צרת חלוצתו. רב אשי אמר לעולם
 כדקאמרת (כדאמר שמואל ברישא — רש"י), ומשום דלא
 אלימא זיקה לשווי לצרה כעורה (ולא גזרו חכמים אלא
 באחות זקוקה — רש"י). הוצא מסוגיא זו, שאם שתי
 היבמות שוות, ללישנא ד, התחיל ולא התחיל", אין חליצת
 אחת פוטרת חברתה, ולרב אשי — פוטרת. ומ"ש רש"י
 הנ"ל — שבשוות פוטרת חברתה — הוא כרב אשי, ולא
 כהאי לישנא ד, התחיל ולא התחיל". וכמ"ש רש"י בפרי"ז
 שם נא א ברי"ה לימא כו' ומדברנן כו'. וזו ראייה גדולה.
 דאיתא שם בגמ': ת"ר כיצד אר"ג אין גט אחר גט, שתי
 יבמות שנפלו לפני יבם אחד ונתן גט לזו וגט לזו ר"ג אומר
 חולץ לראשונה ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שניה,
 וחכ"א נתן גט לזו וגט לזו אסור בקרובות שתיהן וחליצה
 לאחת מהן וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת כו'. אמר
 מר כו' רבן גמליאל אומר חולץ לראשונה כו' לימא תיהוי
 תיובתא דשמואל, דאמר שמואל חלץ לבעלת הגט לא
 נפטרה צרה, אמר לך שמואל כי אמרי אנא אליבא דמ"ד
 יש זיקה ור"ג סבר אין זיקה. ומד"ג סבר אין זיקה רבנן
 סברי יש זיקה, וקתני סיפא וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה
 אחת, לימא תיהוי תיובתא דרבה בר רב הונא אמר
 רב, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב חליצה פסולה צריכה
 לחזור על כל האחין (דהא גמי חליצה פסולה היא שאחר
 הגט באה — רש"י). וכתב רש"י ברי"ה לימא תיהוי תיובתא
 דשמואל: ומדברנן ליכא לאותבי לשמואל אע"ג דאמרי רבנן

ושתי יבמות ונתן גט לשתייהן שצריך לחלוץ לשתייהן (יד) ו'למ"ד חליצה פסולה באר הגולה אינה צריכה לחזור על כל האחים אפילו בשני יבמים ויבמה אחת די בחליצה אחת. שם שם שם' תשמי' דשמואל וכתב הר"ף שם ופסקו רבותא הלכה כשמואל.

ביתאורי הגר"א

לרנציה כ' תוס' כ"ח ז' ד"ה בן עזאי דר"ל מסיפא וכן כו' וכן פירש"י שם כ"ח ז' ד"ה צריכות כו' ואף שלדני רש"י גס (מתי' א') [מתליעתא] מוכח מ"מ לא רה רש"י לומר מוכח כ"ח מה שמפורש בהדיא במתני' וכן כו' ועוד שלדעת המקשה ע"כ אינו מודה רנציה ז' יבמות דהא קתני צריש צריכות אזל למסקנא אף לרנציה ז' צריכות דעלמא צריש לדעת רש"י ופשוט דסוגיא משמע כדנרי רש"י כנ"ל אלא שדוחק לומר דשמואל ורז יהיו הפכין לכן גרסין דנרי הרא"ש שפ' כשמואל דלז אין חילוק כלל בין יבמין ליבמות דשון בשני' כו' פוטריין

ברכת אליהו

קמא אליבא דשמואל שם כו א, שגם למפטר נפשה לא נפטרה בחליצה גרועה, כשאפשר לעשות חליצה מעולה. ונמצא נ' שיטות: א) לפסוק כרבה בר רב הונא אמר רב — שחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין. ב) או כשמואל — שחליצה פסולה א"צ לחזור על כל האחין, וכלישנא קמא שם דהיכא שאפשר לעשות חליצה מעולה, גם היא עצמה לא נפטרה בחליצה גרועה. ג) או כשמואל וכלישנא בתרא שם — דכי קאמר שמאל חליצה מעליא בעינן, ה"מ למיפטר צרתה, אבל מפטרא נפשה פטורה. ובשיטות לפטור צרה, ג"כ שיטות שלשה: ריב"ן ורמב"ן ורש"י. ועוד ב' שיטות: הרמב"ם והראב"ד כמש"ש להלן בסעיף זה ובסעיף י"ט.

(יד) כמ"ש שם דשם. [גראה שכוונתו למ"ש בסק"ג ובסעיף י"ט ע"ש]. וכשמואל ביבמות כו כו. [בסק"ג כת' דברי הגמרא שם. וכאן גביא תמצית הדברים]. שמואל קמיינתא אמר, בשלש אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחין, ונפלו זו אחר זו, אחד חולץ לכולן. וללישנא קמא קאי אאמצעית. וללישנא בתרא — אכולן. ושמואל בתרייתא אמר, חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, לצרות נפטרו אחיות. ודבריו שמואל בתרייתא יש שתי אוקימתות: לאוקימתא קמיינתא התחיל ולא התחיל קאמר, ולרב אשי דברי שמואל הם כפשטם. ולאוקימתא דר"א חליצת אחת פוטרה חברתה. וכתב הר"ף שם: ופסקו רבותא הלכה כשמואל. ופירש הראב"ד — מובא שם בספר הזכות — שכוונת הר"ף, לפסוק כשמואל קמיינתא, דבתרייתא ליבא מאן דפליג. וכי"כ הרשב"א שם דהלכה כשמואל קמיינתא. דלרב — דאמר שם דחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים, צריך לאוקמי דפריג — הנ"ל בסק"ג — כמ"ד אין זיקה דלא כהלכתא. דשם נא ב הגמ' מקשה מהא דריש פריג, על רב הסובר שצריך לחזור. והגמ' מתרצת, דזהויה דפריג, כמ"ד אין זיקה, וזה דלא כהלכתא, דקיי"ל יש זיקה. וכי"כ מרי"ף שהביא ברייתא דשם נא א הנ"ל בסק"ג. ופסק כרבנן — שאם נתן גט לזו וגט לזו, אסור בקרובות שתיהן, וחליצה לאחת מהן כו'. ואילו לרב ליתא לא דריג ולא דרבנן. דלרב שתיהן צריכות חליצה, ור"ג ורבנן אמרו דסגי בחליצת דאחת. ופסק

דבכולהו פירש רש"י חליצה לאחת מהן. ומוה דייק הסור וכתב: ומדברי רש"י יראה דאפילו אם נאמר בשני יבמין ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד ביבם אחד ושתי יבמות נפטרה אחת בחליצת חברתה כו'. וכי"כ מלישנא דמתני', דקאמר בפולה מתני' גט וחליצה, משמע דסגי בחליצה אחת.

אבל תוס' שם ד"ה צריכות כו' כת' בדברי הרמב"ן הנ"ל, דלרבנ"ה הריה כב' יבמות, צריכות שתיהן חליצה, וקאמר חליצה — לשון יחיד — אבב גט. ומשי"ש נא ב: וקתני סיפא כו' [כנ"ל], דפריך מסיפא לרבנ"ה, ולא פריך מרישא, הוא לא כמש"ל — לשיטת רש"י — דרבנ"ה מודה בב' יבמות. אלא] הניחא לנמי ליפרוך פורמי — בב' יבמין — כדינו של רבנ"ה, כמ"ש הרמב"ן והרשב"א שם. והא דקאמר שם נג א: לימא מסייע לרבנ"ה כו' [כנ"ל], כת' תוס' שם נא ב בריה בן עזאי, דר"ל מסיפא: וכן שני יבמין ויבמה אחת. וכן פירש"י שם נג א ד"ה צריכות כו'. [כנ"ל]. ואף שלדברי רש"י, גם ממציעתא — דגט לזו וגט לזו — מוכח כרבנ"ה, מוכח כ"ש, דמה בב' יבמות צרי' לחזור, כ"ש בב' יבמין. מ"מ לא רצה רש"י לומר מוכח כ"ש, מה שמפורש בהדיא במתני': וכן שני יבמין ליבמה אחת, לפיכך כתב רש"י: וקתני סיפא וכן כו'. ועוד שלדעת המקשה — ר"ל האומר: לימא מסייע ליה לרבנ"ה כו', וס"ל ד, צריכות דתנן במתני', היינו ששתיהן צריכות חליצה — ע"כ אינו מודה רבנ"ה בב' יבמות, דהא קתני ברישא, "צריכות". אבל למסקנא — אף לרבנ"ה — גיל צריכות דקלמא ברישא, לדעת רש"י. שהרי ברישא — בב' יבמות — גם רבנ"ה מודה, שא"צ שתיהן חליצה.

ופשוטא דסוגיא משמע בדברי רש"י כנ"ל. אלא שדוחק לומר ששמואל ורב יהו הפכין. שלשמואל ב' יבמות גריעא מב' יבמין כנ"ל, ולרב ב' יבמין גריעא מב' יבמות, דבב' יבמין צריכה לחזור על כל האחין, ובב' יבמות א"צ לחזור על כל הצרות. לכן נראין דברי הרא"ש שם, שפ' כשמואל. דאז אין חילוק כלל בין יבמין ליבמות. דשזון, בשני' — בין בב' יבמין ובין בב' יבמות — פוטריין; ובגרועין, כשניהם אינן פוטריין, וכת"ל. וכתירוצ

ביאורי הגר"א

למיפטר צרה וכו' וכו' דקיי"ל כרז כ"ש למיפטר צרה והא דלמור שם איצטיל לכו צעלת הנט כו' אלל לכו כו' פי' הרמב"ם כפי' הרא"ש צנס ריב"ם דשתיק לריכות חלי' וכ"כ הרא"ש שם צנמו והרמב"ם ז"ל כ' דלדורי ר"ח ז"ל כו' קמ"ל דכי אמרין כו' וכ"ש ע"כ הצרות כו' אלל רש"י פי' שם ד"ה כי הדדי כו' דנשתיקן שוות חליצה ח' פוטרת דדוקא הגרועה אינה פוטרת וכמשי"ש נתי' קמ"ל מכדי לשמואל כו' מלי אחד כו' אלמא פוטרת שוות ואף לתי' נתרל ואצ"ל כו' קיימא הך סברא לענין מיפטר צרה והא דקאמר התחיל ולא התחיל כו' קס"ד הכי ונדחית למסקנא ואף לרז דקאמר חליצה פסולה נריכה כו' אף צנזין מי"מ למיפטר צרה פוטרת שוות היפך מ"ס דשמואל לתי' נתרל דחמירא ליה צרה וכ"כ הרמב"ם ש"ט ז"ל אלל חלק עלי' ור"ח לרעת רש"י ומשי"ש י"ח לימא תהוי

ואצ"ל כי קאמר כו' ואע"ג דליכא מעולה מינה וכ"ד הרי"ף אלל הניא אלל הלי תירוצא וכ"ד הרמב"ם כמשי"ס בסו"ט אלל שפי' דורך אחר ע"ש (וכ"כ) [וכ"כ] הרמב"ם אלל הרא"ש פ' כשגויא קמח ומלי אחד כו' וכן כת' הרמב"ם לעשות כן לכתח' אלל דיעבד שגויא נתרל עיקר. אלל הרמב"ם ורמיה פ' כרז וכו' הרמב"ם אע"ג דקיי"ל כשמואל נתייחא וע"כ כ' הרי"ף פ' רבנא חלל כשמואל פי' הראשונים דתרווייהו הילכתא נינהו אף דקיי"ל כת' דרז אשי לעולם כדקאמרת כו' ות"כ דרז אשי ה"מ נחליה מעולה לפטור הגרועה אלל צשוין קיי"ל כרז דלמור צלמנעית ח' חולץ לשתייהם וכן נפלו צנת אחת לכל הג' כמשי"ש וכ"ש צנרות דנשתיקן שוות דחולץ לשתייהם וכו"מ' התחיל ולא התחיל קאמר כו' ואף רז אשי ל"פ אלל תמוס דלא אליהו כו' וכמשי"ס שם ואצ"ל כי קאמר שמואל כו' אלמא חמירא

ברכת אלהיה

ומסקינן: אלא לאו כי הדדי נינהו, פירש הרמב"ם — כפירוש הרא"ש שם בשם ריב"ם — דשתייהן צריכות חליצה. וכ"כ הרא"ש שם בשמו של הרמב"ם, וז"ל: והרמב"ם חיל כתב דלדורי רב אלפס ז"ל כו' קמ"ל דכי אמרין שוות או צריכות לחזור על מתנות ח"מ כששתי החליצות שוות או צריכות לחזור על כל האחין וכ"ש על כל הצרות כו' עכ"ל.

אבל רש"י פירש שם כו' ב ד"ה כי הדדי נינהו דשתייהן שוות, חליצה אחת פוטרת חברתה; דדוקא החליצה הגרועה, אינה פוטרת המעולה. וכמשי"ש כו' ב בתי' קמ"א: מכדי לשמואל כו' מאי אחד חולץ לכולן גמי דקאמר אאמצעית. אלמא פוטרת בשוות. ומקושת הגמ' שם מוכח ששני יבמין שות לשתי יבמות — לענין זה — דהיא דאפשר חליצה כשרה לא עבדינן חליצה פסולה. ולתירוצ הגמרא, כששני יבמיות שוים, פני בחליצה דאחר. והו"ה בשתי יבמות, דכני בחליצה לאחת. ואף לתירוצ בתיא: ואב"א כו' — דלמיפטר נפשה פטרה אף בחליצה גרועה, קיימא הך סברא — לענין מיפטר צרה — דהגרועה אינה פוטרת המעולה, ובשוות פוטרת חברתה. והא דקאמר שם בגמ': התחיל ולא התחיל כו' — כנ"ל בסק"ג — דחליצת צרה דרחל לא פטרה את רחל, אלמא דבשוות אין חליצתה פוטרת את חברתה, קס"ד הכי, ונדחית למסקנא. ואף לרז דקאמר, "חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין" אף בשוין, מ"מ למיפטר צרה פוטרת בשוות. היפך מ"ס דשמואל לתירוצ בתיא, דחמירא ליה צרה. וכ"כ הרמב"ם שיפה ז"ל, אבל חלק עליה.

וראי לדעת רש"י ממש"ש נא א: לימא תיחוי תיובתא דשמואל כו' וקתני סיפא כו', ולא פריך מרישא דרבנן לשמואל ולרב [כנ"ל בסק"ג], דמדרבנן דרישא דאמרי שאם נתן גט לזו וגט לזו סגי בחליצה אחת, ה"י יכול להקשות על רב דשמואל. אלא ש"מ דבשוות למיפטר צרה כח"ע — בין רב בין שמואל — מורי דמיפטר. וכ"כ רש"י שם ד"ה לימא כו' ומדרבנן לימא לאותוכי כו', כנ"ל בסק"ג. ור"ש רש"י שם נג א דמסיפא מסייע לרב, וכמשי"ש כאן וקתני סיפא כו', וכנ"ל בסק"ג, שלפיכך כתב רש"י דמסיפא מסייע לרב, ולא מרישא, משום דברישא מיירי בשתייהן שוות, ובוה לא מיירי רב. וערמב"ם נא א שדחק עצמו בזה, למה לא פריך בגמ' נא ב מרישא, וכתב כיון דלא איתמר

הרשב"א, כתיורין בתרא שם כו א אליבא דשמואל: ואב"א כי קאמר שמואל כו'. ולתירוצ זה, פטרה נפשה בחליצה פסולה, אע"ג דאיכא מעולה מינה. וכ"כ הרי"ף — לפסוק כתיורוצא בתרא — שלא הביא שם אלא האי תירוצא בתיא. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' יבום וחליצה הלכה י"א, י"ב. אלא שפי' בדרך אחר, ע"ש. וכ"כ הראב"ד הג"ל. אבל הרא"ש שם פ"ג ס"א פסק כשינויא קמא אליבא דשמואל: מאי אחד חולץ לכולן גמי דקאמר אאמצעית. ולפי", אף למיפטר נפשה לא נפטרה בחליצה גרועה, היכא דאפשר חליצה כשרה. וכ"כ הראב"ד שם לעשות כן לכתחלה דכל מאי דאפשר להדורי בתר חליצה כשרה מהדרינן; אבל בדיעבד, שנויא בתרא עיקר — דאי עבר וחלץ מאי דעבד עבר ושריין לעלמא. אבל הרמב"ם שם כו א בחידושי ובספר הזכות ורמיה — הובא ברא"ש שם ס"ב — פסקו כרז — שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין. וכתב הרמב"ם, אע"ג דקיי"ל כשמואל בתייחא — וע"ז כתב הרי"ף: פסקו רבנא דשמואל — פירשו הראשונים, דתרווייהו הילכתא נינהו. אף דקיי"ל כתיורין דרב אשי: לעולם דקאמר כו' — דאם חלץ לצרות נפטרו אחיות, ותניא כוותיה דרב אשי, ה"מ בחליצה מעולה — לפטור הגרועה, כגון חלץ לצרות נפטרו האחיות, אבל צשוין קיי"ל כרז דאמר באמצעית אחד חולץ לשתייהם⁵. וכן נפלו בכת אחת, צריך חליצה לכל הג', כמשי"ש בגמ': אי הכי קמיימא גמי, אי דנפול בבת אחת ה"ב כו'. וכ"ש בצרות — דבשתייהן שוות — דחולץ לשתייהן. וכמשי"ש כו א: התחיל ולא התחיל קאמר כו' [וכמ"ש בסק"ג]. ואף רב אשי לא פליג, אלא משום דלא אלימא זיקא לשוויי צרה כעורה. וכמשי"ש בגמ': ואב"א כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה אבל מפיטור נפשה פטרה. אלמא חמירא למיפטר צרה. וכיון דקיי"ל כרז — שאף למיפטר נפשה צריכה לחזור, כ"ש — למיפטר צרה. והא דאמר שם: איבעיא להו בעלת הנס ובעלת מאמר איזו מהן קודמת.

5 נראה שצ"ל: "צריכה חליצה משניהם", כדאיתא ביבמות כו ב. וז"ל הרמב"ם שם כו ב: שאין חליצה פסולה פוטרת אף כימא בה אף בדנפשה וכ"ש צרה כו'. וראה לשון הרמב"ם המובא ברא"ש שם, שהבאתי להלן בברכת אלהיה, וע"ש בקרבן נתנאל אותיות ו' ז'. וראה בספר הזכות שם.

ביאורי הגר"א

תיוצתא דשמואל כו' (קתני) [נוקטין] סיפא כו' ולא פריך מרישא דרבנן לשמואל ולרב אלא ש"מ דנשות למיפטר נרה כ"ע מורי דמיפטר זין רב זין שמואל וכ"כ רש"י שם ד"ה ליומא כו' ומדרבנן ליכא לאותונו כו' וז"ש רש"י כ"ג א' המסיפא (פריך) [מסייע] לרב וכמ"ס כהן וקתני סיפא כו' וערמנין שדחק עלמו נזה וכ' כיון דלא היתמר נהדיא נדריהם לכך לא פריך וזה ודעת ר"ה ורש"י כדעת רש"י וכן שיטת הרמ"ש ש"כ וכן עיקר כפירש"י וכ' דתירוצא קמא אליבא דשמואל עיקר ומו"ס התחיל ולא התחיל ע"כ כתי' נתרם ולכך פ' כתי' קמא כיון דלא קי"ל כתי' דהתחיל כו' אלא כרב אשי ועיין תוס' שם ד"ה

ברכת אלתו

משה — רש"י. ורש"י פירש שם בד"ה מתה ראשונה, שהפירכא היא גם על רב. וקת"ס שם ד"ה איתביה בוי, וז"ל: אבל ריב"ז פ"י דלא פריך לרב משום דרב ס"ל חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים דהאחת צריכה חליצה משניה ושוב השנית א"א לייבם משום דלכל אחד אחד היא אחת חלוצתו אבל ר' יוחנן סבר כשמואל דא"צ לחזור ולהכי פריך ליה. וכתב הרמ"ש שם בפ"ג ס"ב דמכאן ראי', דהלכה כשמואל, דר' יוחנן ס"ל כוותיה. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א שם, דלא כרש"י הנ"ל, ש"כ דה"ה דפריך נמי לרב, דא"א לומר כן. במש"ש כח א: תנן היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה והשני אסור בשתייהן, ס"ד דנפלה חמותה תחלה, ואמאי, ליקו חתן לייבם ח' דאינה חמותו ברישא ותהי חמותה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה ונתתה תחזור להיתררה הראשון, אורי' כגון דנפלה ח' דאינה חמותו ברישא. לרש"י, אמאי לא אותיב מינה לרב. ואם כי הגמ' משני: אורי' כגון כו', אבל לרב קשיא, דלדידיה לא משכחת לה השני אסור בשתייהן. ואע"ג דאורי' שם כו ב: אחיות איני יודע מי שנאן [כנ"ל]. ונאמר אף בוי א"י מי שנאה, הא ליתא, דהא מ"מ ליכא למימר כל הכי לישתבש וליוזל. אלא שהרמב"ן והרשב"א כתבו בתירוק השני שבתוס' שם, וז"ל: ומהו נראה לר"י כדפרישית כו'. ותמצית דבריהם היא, דלרב לא מצי פריך, דמשום שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין היא. דע"כ רב חישי לביבול דהא אין זיקה ס"ל. ופמ"ש ברפ"ב שם יז ב: אצ"ר ב' הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה, אלא קסבר אין זיקה כו' משום דאסור לבטל מצות יבמין. ושם כו ב: והאמר רב אין זיקה כו'. ומ"מ צריך גם לתירוק קמא של תוס' — דפ"ל לר' יוחנן כשמואל. דאלי"כ מאי פריך לר' יוחנן. אלא דלא סגי בתירוק קמא של תוס', דאכתי תקשי לרב כסיפא, כמו שהקשו בגמ' שם כח א: תנן כו', וכנ"ל. וערמנין שדחק עצמו בזה. וכתב כיון דלא איתמר בהדיא דפליג ר' יוחנן ארב האומר שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין, לא דחינן לדרב. ועוד תירוק תירוק אחר ע"ש.

כללא דמילתא: דהא דשמואל בתרייתא הלכתא הוא לכפי'. אלא שהרמב"ן בפמ"ייתא פסק כרב. ושם כו א אמרינן באבוע"א: כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה אבל מפטרא נפשה פטרה. אבל רב לא פליג בין למיפטר צרתה למפטרא נפשה. ואף בשוות סובר שצריך לחלוק לשתייהן. וז"ש המחבר: ויש מי שאומר דה"ה ביבם אחד ושתי יבמות

בהדיא בדבריהם דרב ושמואל בשתייהן שוות, לכך לא פריך מזה. ודעת ר"ה ורשב"א שם כו א כדעת רש"י. וכן שיטת הרמ"ש שכתב שם פ"ג ס"ב וכן עיקר כפירש"י. וכתב שם ס"א, דתירוצא קמא אליבא דשמואל עיקר. ומש"ש כו א "התחיל ולא התחיל" ע"כ בתירוק בתרא אליבא דשמואל. דללישנא ד"ה התחיל ולא התחיל, לא מיפטר רחל בחליצת צרתה, אף דחליצת צרתה עדיפא. וכ"ש בשניהם שוים, דבעינן חליצה מתרווייהו. וזה לא כתירוק קמא, דסגי בחליצה דאחד. וע"כ דמש"ש "התחיל ולא התחיל" הוא כתירוק בתרא דחלקינן בין מיפטר נפשה למיפטר צרתה. ולכך פסק הרמ"ש בתירוק קמא כיון דלא קי"ל בתירוק ד"ה התחיל ולא התחיל, אלא — כרב אשי. ועיין תוס' שם כו א ד"ה מאי אחד כו' ושם עמוד ב ד"ה אלא כי כו', שכתבו שם ושם, דללישנא ד"ה התחיל ולא התחיל, בשוות אין חליצת אחת פוטרת חברתה, והאי לישנא הוי כתירוק בתרא. אלא שדברי הרמ"ש — שכתב שלכן פסק כתירוק קמא מפני דלישנא ד"ה התחיל ולא התחיל" הוי כתירוק בתרא, ותירוק בתרא ורב אשי סובר כתירוק קמא — צ"ע דלא מוכח דרב אשי סובר דוקא בתירוק קמא. וכן תמה עליו לח"ס בה' חליצה ויבום פ"ה ה"ב, וז"ל: אבל רב אשי מצי סבר כתרי שנינוי דלעיל דחלץ לצרות נפטרו אחיות משום דלא אלימא זיקה לשוויי צרה כערוה אבל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות אלא היא גופה פטרה נפשה ואינו חולק רב אשי על שינויא בתרא כו' עכ"ל. ולכך פסק הרמ"ש כשמואל, כיון דקי"ל בתירוק קמא, ע"כ ליתא לרב אלא דפ"ל דוקא בשוין א"צ לחזור. והגרועה אינה פוטרת אפילו את עצמה. אבל הרשב"א פסק בתירוק בתרא אליבא דשמואל. דאף כגרועה פוטר אותה כנ"ל.

ובגמ' שם כו ב: א"ר הונא אמר רב ב' אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד חלץ לראשונה הותרה, חלץ לשנייה הותרה. מתה ראשונה (בלא חליצה — רש"י) מותר בשנייה, ואצ"ל מתה שנייה שמותר בראשונה כו' ורבי יוחנן אמר מתה שנייה מותר בראשונה, אבל מתה ראשונה אסור בשנייה, מ"ט, שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת גפילה יבמה יבא עליה ה"ו כאשת אח שיש לה בנים ואסור כו' איתביה ר' יוסי בר חנינא לר' יוחנן ד' אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות ומתו הגשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ואמאי, ליקו חד מינייהו לחלוק לה לשנייה ותהי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה ונתתה תחזור להיתרה הראשון, א"ל אחיות איני יודע מי שנאן (כלומר זו אינה

הנה: ולזה הפסיק הרמ"ש ז"ל (טו) והא דחליצה פסולה לריבא לחזור היינו שהיתה זקוקה

ביאורי הגר"א

או חליצתה כו' וחמירין עלה בירושלמי הלא אמרה קסבר ר"ש חליצה פסולה פוטרת נרתיא משום דדמיא לטוטה דאורייתא דאין זה זיקה כמ"ש י"א ח' טוטהא כתיב כו' חזל גלגלים לא ורזיה ממש"ש ח"ל תניתנה היתה כו' חלל לאו כשרה כו' וקא' דחוקן לפסולה גס או היא או נרתיא כו' גס כ' ז' מתיב רצא חסור מנזה וחסור כו' ועתי"ס כיון ד' דיה וחליצה כו' חלל דעת הרמב"ם כמ"ש ח"ל חליצה של"י לייסר הוי חליצ' פסולה כמ"ש בפ"י הל' ט' חליצה האחרית חוקן פוטרת הנרתיא מפני שהחליצה האחרית חליצה של"י מעולה כו' יראה לי שכן הדין נחלק לשניה או לח"ל שחניה פוטרת נרתיא וכמ"ל נס"ח (מההיא) [וההיא] דלעיל י"א קס"ד הכי ולא קיימא דמסקנא וההיא דחסור מנזה כו' מפ' לה בשתייהן אסורות דשוות פוטרת כמ"ל חלל דנפוספתא פ"י תניא מי שהיה נשוי שתי נשים ציאתה או חליצתה של אחד מהן פוטרת נרתיא היתה ח' מהן אסורה חל' מן האחים חסור חסור ערוה וחל' לה לא עשה כלום ולא פטר את נרתיא חלל או היא או נרתיא מתייבמ' לשאר אחים היתה חסור מנזה וחסור קדושה חל' לה או לא עלי' נפטרה נרתיא. רש"י ונ"מ שם וע"ל (סי"ט)

ברכת אלהיה

מכאן, שבחליצה פסולה מעיקרא, א"צ לחזור, ושם כ ב: מתיב רבא חסור מנזה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה. ועתי"ס שם כו ב ד"ה וחליצה כו', שכתבו שם כמ"ל, וז"ל: דלא חשיבא חליצה פסולה (שצריך לחזור) אלא אחת זקוקתו כו' דבכולהו קלשא זיקה כו' אבל מחזיר גרושתו ואסור לבטל מצות יבמין לא בגרעה בהם הויקה ולהכי חשיבי חליצה כשרה, עכ"ל.

אבל דעת הרמב"ם — ברש"י שם — דכל שא"י לייבם הוי חליצה פסולה שצריך לחזור. כמ"ש בפ"י מה' יבום וחליצה ה"ט וה"י: חליצת האחריות אינן פוטרות הצרות מפני שהחליצת האחריות חליצה שאינה מעולה כו' יראה לי שכן הדין בחלק לשניה או לחיבי לאוין שאינה פוטרת צרתה. [בפנינו לשון הרמב"ם שם בשינוי לשון צת] וכמ"ל פ"י ועמ"ש. והוא דלעיל — שם יא ב שהוכחנו שבפסולה ליה חוקך לאחת — לא קשה לרמב"ם, שרק קס"ד הכי — דמירי בפסולה ליה, ולא קיימא כן במסקנא. וכן מ"ל: המחזיר גרושתו כו' או היא או צרתה כו', לא קיימא במסקנא כן, והוא דאיסור מצוה כו' — ביבמות כ ב הג"ל — מפרש לה הרמב"ם בשתייהן אסורות, דבשנות פוטרת, כמ"ל בס"ק י"ג, י"ד. [וע"ל סקמ"ה שכת' לתוך דאתא כמ"ד אין זיקה]. אלא דבתוספתא שם פ"י ה"ה תניא: מי שהי' נשוי שתי נשים ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת מהן אסורה לאחר מן האחים חסור ערוה וחלץ לה לא עשה כלום ולא פטר את צרתה. אלא או היא או צרתה מתייבמ' לשאר אחים. היתה חסור מנזה ואיסור קדושה חלץ לה או בא עליה נפטרה צרתה. והרשב"א שם כו א הקשה מתוספתא זו על הרמב"ם הג"ל. ועמ"ס שם. ושם הביא דעת בעל הלכות גדולות והמפרשים החולקים על הרמב"ם. וכתב שהמפרשים החולקים על הרמב"ם סמכו על התוס' הג"ל. וסיים: ואפשר

השני שנתוס' שם וניהו נראה לר"י כדפרישית כו' דע"כ רב חייס לזיטול דהא אין זיקה ס"ל וכמ"ש גריס (פרקין ש"מ יט) [פ"ז ח"ן] זיקה כו' גס והאומר רב כו' ומי"מ נריך גס לתי' קמא של תוס' דס"ל לר"י כשמואל דל"כ מאי פריך חלל דלא סגי כתי' קמא דלכתי תקשי לרב מסיפא חנן כו' וערונצ"י שדחק ענינו צדא וכ' כיון דלא איתמר כהדיק דפליג ר"י חרב לא דתיקן לרבד ועוד תי' תי' אחר ע"ש ויש להרמב"ם שניה אחת וית' נס"ח. כללל דמילתא דהא דשמואל נתייתא הלכתא הוא לכ"ע חלל שהרמב"ן נקמיתא [פסקן] כרז ובג"ל כי קאמר כו' חלל רב ל"פ ואף בשות חלל רש"י סובר בשות ח"ל חלל לרב צנרת והרמ"ש פ' כשמואל כתי' קמא והרשב"א פ' כתי' נתרס ושניהם ס"ל לדינא כרש"י דבשות פוטרת נרה כמ"ל ושיטה ה' לרמב"ם כמ"ל: (טו) והא דחליצה כו'. ר"ל דוקא אחת זקוקתו וחלות חלוטתו ובעלת הגט ובעלת מחמר דקלשא זיקא לחות זקוקה דמיא לחות אשתו דאין זה זיקה וכן אחות חלוטת דמי לחות גרושתו וכן בעלת הגט לחלוטת וכן מחמר לכנוסא דאין זה זיקה וכן סוטה דרצנן דחמירין (רפ"י) [רפ"י] רש"ל ציאתה

ונתן גט לשתייהן שצריך לחלוץ לשתייהן. אבל רש"י סובר בשות א"צ אף לרב לחזור בצרות. וזהו הסברה הראשונה שבש"ע. והרמ"ש פסק כשמואל בתירוצ קמא. וזהו הסברה האחרונה שבש"ע — שחליצה פסולה א"צ לחזור על כל האחים. והרשב"א פסק בתירוצ בנראה — דבחליצה גרועה מפטרא נפשה ולא צרתה. ושניהם ס"ל לדינא ברש"י, דבשות פוטרת צרה כמ"ל. אלא שחולקים, כשאפשר לחלוץ חליצה מעולה, אם מפטרא נפשה בחליצה גרועה. ושיטה ה' לרמב"ם כמ"ל בסע"ה י"ט.

(טו) ר"ל דוקא אחת זקוקתו ואחת חלוטתו ובעלת הגט ובעלת מחמר דקלשא זיקה. דאחות זקוקה דמיא לאחות אשתו דאין בה זיקה. וכן אחות חלוטת דמי לאחות גרושתו. וכן בעלת הגט דמי לחלוטת. וכן מאמר דמי לכנוסא דאין בה זיקה. וכן פוסה דרבנן דאמרין רפ"י דיבמות פו ב: האשה שהלך בעלה למדח"י ובאו וא"ל מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה כו' רש"א ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה. ואמרין עלה בירושלמי שם ה"ב: דהא אמרה קסבר ר' שמעון חליצה פסולה פוטרת צרתה. וה"ט — דקרי לה חליצה פסולה — משום דמיא לפסיה דאורייתא דאין בה זיקה, כמ"ש יא א — לענין סוטה דאורייתא —: מומאה כתיב בה כעירות. אבל בלא"ה — שלא היתה זקוקה לגמרי ובפסלה, אלא היתה חליצה פסולה מעיקרא — לא צריכה לחזור על כל האחים. ורא"י ממש"ש עמוד ב: א"ל תניתנה היתה אחת כשרה ואחת פסולה או ה' חולץ חולץ לפסולה ואם ה' מייבם מייבם לכשרה כו' אלא לאו כשרה כשרה ליה פסולה ליה ומאי ניהו מחזיר גרושתו (כגון שהחזיר אחיו גרושתו כו' דהוי הגרועה פסולה לזה שאינה ראויה לאחיו — רש"י) כו' וקאמר שם דחולץ לפסולה. ושם: המחזיר גרושתו כו' או היא או צרתה כו'. ומוכח

לגמרי ונפסלה הנזיקה חלל חליצה פסולה מעיקרה אינה נריכה לחזור.

1 (טז) י וכן

באר הגולה

יש מאמר אחר מאמר (יז) שאם עשה מאמר בזו ואח"כ בזו או אחים עשו מאמר בה או בחברתה כל אחת צריכה גט למאמר (יח) וחליצה לאחת מה' לפטור את שתיהן (יט) וכן אם עשה מאמר בזו ואח"כ נתן גט או חליץ לה או לצרתה או שבא על צרתה או שאחר המאמר שלו נתן לה אחיו גט או חליץ לה או לצרתה או שבא עליה או על צרתה מועיל מה שנעשה אחר מאמר (כ) לאסור בעלת המאמר (כא) ולאסור בקרובותיה במעשה שנעשה אחר המאמר (כב) ולהצריך גט למאמר וביאה שנעשה אחריו. וזו תקנתם עשה בה מאמר ונתן לה גט צריכה חליצה עשה מאמר וחליץ צריכה גט עשה מאמר בזו ונתן * גט לזו ונתן גט לבעלת המאמר (כג) ל והוא או אחיו חולצים לאחת מהן ותפטר האחרת * ויש מי שאומר

י ל' הטור ויחזיק
סס בנזקה.
כ סס ושם ויחזיק
סס בנזקה.
ז טעור חיתול הוא
לזו חתול.
ל צעיר סס ונפסלה
לפי' רש"י סס דף
כ"ז ע"ב וז"ל הטור
צמור שלזה הסכים
לזו הר"ש.
מ סס נזק הר"י וז"ל
התוספות סס.

ביאורי הגר"א

צלו עליה אחים ועשו זה ונחזור נתנו גט וחללו פסלו על ידו וכחש"ל צמתי' ל"ו ח' כיצד בן תשע כו' וכחש"ל סט"ז: (כא) ולאסור כו'. דנחל פליגי ר"ג וחכמים וקיי"ל כחכמים ושם מורה ר"ג שיש כו' וכ"ש צניחה וחליצה אחריהם: (כב) ולהצריך כו'. ונפ' צמתי' כח"ל וכחש"ל: (כג) הוא או כו' ויש כו'. הוא פלוגתא רש"י ורמב"ן צעיר דסס וכח"ל צמ"ה וכבר סתם

[ס"ה] וסתם כלן כדעת צמ"ג סס: (טז) וכן יש כו'. כחכמים: (יז) שאם כו'. ונתני' סס כיצד עשה כו' ונת' סס ח"ל: (יח) וחליצה כו'. דלח' כהרמב"ן צמ"ה: (יט) וכן אם עשה כו'. צמתי' סס כיצד עשה ונחזור צמתי' כו' כיצד עשה ונחזור צמ' כו' צין יסס כו': (כ) לאסור בעלת מאמר. בתוספתא פ"ז העושה ונחזור צמתי' קנאה לעצמו ופסלה ע"י אחים

בבית אלהיה

וכחש"ל צמתי' שם צו א: כיצד בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו פסל ע"י אחיו, באו עליה אחיו ועשה בה מאמר נתנו גט או חלצו פוסלין על ידו (דביאתו לא קנייה לגמרי אלא כמאמר בעלמא והא קיי"ל דיש מאמר וגט וביאה וחליצה אחר מאמר — רש"י). וכחש"ל סט"ז. (כא) דבאה — במאמר אחר מאמר — פליגי ר"ג וחכמים ביבמות נ א. כח"ל בסקט"ז. ושם נא א: כיצד אר"ג אין מאמר אחר מאמר כו' וחכ"א כו' ואסור בקרובות שתיהן כו'. וקיי"ל כחכמים. ושם: ומורה ר"ג שיש גט אחר מאמר (מאמר לזו וגט לזו פסל את הראשונה ואסור בקרובות שתיהן — רש"י) ומאמר אחר הגט וגט אחר ביאה ומאמר (אחר ביאה שאחר מאמר כגון מאמר לזו ובעל לזו וגט לשלישית מהני גט ואסור בקרובותיה — רש"י) ומאמר אחר ביאה וגט (גט לזו ובעל לזו ומאמר לשלישית קונה מאמר וצריכה גט ואסור בקרובותיה — רש"י) כו'. וכ"ש בביאה וחליצה — שעיקרן מן התורה — שמועיל' אחריהם (אחרי מאמר וגט ביבמה — שהם מדרבנן) ⁶.

(כב) מפורש צמתי' ביבמות נ, כח"ל בסקט"ז, וכחש"ל בסעיפים הבאים.
(כג) הוא פלוגתא רש"י ורמב"ן בבב"א דביבמות כו' וכח"ל בב"א בס"ק י"ג י"ד. וכבר סתם המחבר כרש"י בב"א ופ"ה ופ"ה ופ"ה [וע"ש בבב"א ג ס"ק ק'].

שדעת רבינו (הרמב"ם) דהך ברייתא אתיא דלא כשמואל וכיון שלא הקשו ממנה בגמרא לשמואל לא סמכינן עלה דאם איתא הו"ל לאיתויי בגמ' וא"ת שיש חילוק ביניהם ושמואל מודה בזו הו"ל לפרושי כו' עכ"ל. וקיי"ל פ"ה. ושם הביא המחבר דעת הבעל הלכות גדולות בסתם, ודעת הרמב"ם — בשם „ויש מי שאומר“ [ועמ"ש"ש ובכ"ש סק"ג]. וסתם פאן בהגה כדעת בעל הלכות גדולות שם.
(טז) בבב"א סק"י ציין למשנה ביבמות נ א. ושם יש מחלוקת בין ר"ג וחכמים. והלכה כחכמים שאמרו שם: יש גט אחר גט ויש מאמר אחר מאמר.
(יז) צמתי' ביבמות נ ב: כיצד עשה מאמר בזו ומאמר בזו צריכות שני גיטין וחליצה כו' בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת. [ועמ"ש בסק"ט]. ונמי שם נא א אמר טעמא דרבנן, וכח"ל בסק"ז.
(יח) דלא כהרמב"ן בב"א [הטור שצריך לחלוץ לשתיהן. ועמ"ש"ש ס"ק י"ג, י"ד. וע"ל סק"ג].

(יט) צמתי' ביבמות נ א: כיצד, עשה מאמר ביבמתו ונתן לה גט צריכה הימנו חליצה [וע"ש כאן: ואח"כ נתן גט], עשה מאמר וחליצה צריכה הימנו גט כו' [וע"ש: או חליץ לה], כיצד עשה מאמר בזו כו' מאמר בזו וגט לזו צריכה גט וחליץ מאמר בזו ובעל את זו צריכות ב' גיטין וחליצה [וע"ש: או שבא על צרתה], מאמר בזו וחליץ לזו הראשונה צריכה גט כו' [וע"ש: או לצרתה], בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת [וע"ש: נתן לה אחיו כו'].

(כ) בתוספתא דביבמות פ"ה ה"א: העושה מאמר ביבמתו קנאה לעצמו ופסלה ע"י אחים. באו עליה אחים ועשו בה מאמר נתנו גט וחלצו פסלו [בפנינו: פוסלין] על ידו.

6 בגמ' הג"ל מ' שר"ג מודה שביאה מועילה אחרי מאמר או אחרי גט, וכחש"ש רש"י הג"ל. ורבנו ר"ל, שמועיל' ביאה וחליצה גם אחר שני הדברים — מאמר לזו וגט לזו וביאה או חליצה לשלישית — שזה לא מפורש שם בגמ'. וע"ז אמר רבנו שזה כ"ש וכח"ל.

באר הגולה

נ שס ושס נמשל' דף
נ' ע"ב.

ס ואסור לקיימה
הואיל וקנייתא לאוהב
ניה הול' נ' נמים
ולריכות נ' גיעין זו
גט לתאמרו וזו גט
לפילתו וחליצה לאת
מהן ופוטרת לרתה
אלל צנט לחודיה לא
נפקא צעלת ביאה
דניאה פסולה היא
רש"י.

ע שס ושס נמשכה.

פ שס ושס נמשכה.

צ שס.

ק שס נמשכה.

ר מתימאל דרב יהודה
למר רב זו דברי ר"ע
לומר אין קדושין
תופסין חציני לאוין
אלל חכמים אומרים

וכו' שם דף כ"ב ע"ב וכתבו הרי"ף והר"ם ש' ה"ה ה' דתקן אין אחר
הבעילה כלום חליצה דר"ע הוא אלל חליצה דחכמים יש אחריה כלום
דקי"ל כמ"ד דהנא על יבמתו ואח"כ צא הוא או אחיו על נרטה הוא
נמשכה. ת מתימאל דרב יהודה וכו' הנו"ל וברייתות שם ודחכמים וכמ"ש הרי"ף דלע"ג דסקלו וטרו אמוראי טונא לפרש מלתיסו סא
קי"ל הלכה כרבי מתניו ולא מתניו וזהו הסכים הר"ם וכמ"ש הטור נמשכה.

ששתיהן צריכות חליצה. ח נעשה מאמר בזו ס ובעל הוא או אחיו לזו בעלת

המאמר צריכה גט וכן השנייה צריכה גט וצריך לחלוץ לאחת מהן. ט (כד) ע"כ

אם נתן לה גט ואח"כ בא עליה או עשה בה מאמר או בחבירתה או שחלץ לחבירתה

או שאחר הגט שלו עשה בה אחיו מאמר או בא עליה או חלץ לה או לחבירת' מועיל

מה שנעשה אחר הגט (כה) ליאסר בקרובותיה (כו) ולהצריך גט למאמר שנעשה אחריו.

י פ וזה תקנת' נתן לה גט ואח"כ בא עליה או עשה בה מאמר צריכה גט וחליצה.

יא צ נתן לה גט ואח"כ בא הוא או אחיו על צרתה או שעשו בה מאמר זו שבא עליה

או שעשה בה מאמר צריכה גט וצריך חליצה לאחת מהן לפטור שתייהן.

יב (כו) ק הבעילה קונה קנין גמור וכן החליצה דוחה דחיה גמורה (כח) לפיכך אין

המעשה שנעשה אחריהם מועיל לא לפסול את זו ולא לאסור בקרובות' (כט) כיצד בא

על יבמתו וחזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה אין אותה חליצה כלום וכן אם אחיו

חזר ונתן גט לה או לצרתה אינו כלום וכן אם חזר ועשה בה מאמר או בעיל אינו כלום

ר אבל אם בא הוא או אחיו על צרתה או עשה בה מאמר צריכה גט. יג ש וכן

אם חלץ ליבמתו וחזר הוא או אחיו וחלצו לצרתה אין אותה חליצה כלום ליאסר

בקרובותיה או שני יבמים שחלצו ליבמה אחת זה ואחר זה אין חליצה אחרונה כלום

ומותר בקרובותיה א אבל אם אחר שחלץ ליבמתו בעיל או קידש הוא או אחיו אותה

או צרתה תפסי להו קדושין בהם וצריכה גט בין קידשה לשם אישות כגון שקידשה

וכו' שם דף כ"ב ע"ב וכתבו הרי"ף והר"ם ש' ה"ה ה' דתקן אין אחר

הבעילה כלום חליצה דר"ע הוא אלל חליצה דחכמים יש אחריה כלום

דקי"ל כמ"ד דהנא על יבמתו ואח"כ צא הוא או אחיו על נרטה הוא

נמשכה. ת מתימאל דרב יהודה וכו' הנו"ל וברייתות שם ודחכמים וכמ"ש הרי"ף דלע"ג דסקלו וטרו אמוראי טונא לפרש מלתיסו סא
קי"ל הלכה כרבי מתניו ולא מתניו וזהו הסכים הר"ם וכמ"ש הטור נמשכה.

ביאורי הגר"א

וצירושלמי רפ"ה יכול כשם שהניאה גומרת כו' ויפטור

הגט פטור גמור צינמה מקיין מחליצה כו' : (כח) לפיכך

כו'. מתני' אלל לא אחר כו' : (כט) כיצד כו' וכן

אם חלץ כו'. מתני' חלץ ועשה כו' חלץ וחלץ כו' וז"ש

לא לפסול את זו ואחר ולא לאסור בקרובות' דהנא פליגי

ר"ג וחכמים ומורים חכמים לר"ג כמ"ש אלל לא אחר כו' :

ברכת אלהיה

רפ"ה : יכול כשם שהניאה גומרת כו' ויפטור

ביבמה מקיין מחליצה כו' מה אם האשה שאין חליצה פוטרת

בה הגט פטור בה יבמה שחליצה פוטרת בה אינו דין שיהא

הגט פטור בת ת"ל וחליצה בחליצה היא גיתרת ואינה גיתרת

בגט.

(כח) מתני' ביבמות נ א : אבל לא אחר בעילה ולא אחר

חליצה כלום.

(כט) מתני' ביבמות נ א : חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל

או בעל ועשה מאמר נתן גט וחלץ אין אחר חליצה כלום

כו' חלץ וחלץ כו' אין אחר חליצה כלום. וז"ש המחבר :

לא לפסול את זו. ואמר המחבר : "ולא לאסור בקרובותיה/

דבהא — בגט אחר גט ובמאמר אחר מאמר — פליגי ר"ג

וחכמים שם נא א כנ"ל. ולר"ג — דאין גט אחר גט ולא

מאמר אחר מאמר — אינו נאסר בקרובותיה. ואחר בעילה

ואחר חליצה, מורים חכמים לר"ג, שאינו נאסר בקרובותיה,

כמ"ש במשנה שם נ א : אבל לא אחר בעילה ולא אחר

חליצה כלום.

כרש"י נס"ו וס"ח וסי"א (ואס"ט) [וסי"ז] : (כד) וכן

אם כו' ולהצריך כו'. מתני' נתן גט ועשה כו' גט לזו

וגט כו' : (כה) ליאסר בקרובותיה. הוא פלוגתא

דר"ג ורזנן ומוהר ר"ג כו' כנ"ל : (כו) ולהצריך כו'.

כנ"ל וכמ"ש נס"י וסי"א : (כז) הבעילה כו' וכן

כו'. מתני' דריש קידושין וש"מ כנ"ל ונפ' הנעמי

(כד) מתני' ביבמות נ א : נתן גט ועשה מאמר צריכה גט

וחליצה [ו"ש כאן : או עשה בה מאמר], נתן גט ובעל צריכה

גט וחליצה כו' [ו"ש : ואח"כ בא עליה], גט לזו וגט לזו

צריכות הימנו חליצה, גט לזו ובעל את זו צריכה גט וחליצה,

גט לזו ומאמר בזו צריכה גט וחליצה [ו"ש : או בחבירתה],

גט לזו וחלץ לזו כו' [ו"ש : או שחלץ לחבירתה], בין שני

יבמין ליבמה אחת [ו"ש : עשה בו אחיו כו'. ועמ"ש בסק"ט].

(כה) הוא פלוגתא דר"ג ורבנן. [בגט אחר גט הוא פלוגתא

דר"ג ורבנן ביבמות נא א. ולרבנן שיש גט אחר גט נאסר

בקרובות שתייהן]. ושם : ומוהר ר"ג שיש גט אחר מאמר

ומאמר אחר הגט וגט אחר ביאה ומאמר ומאמר אחר ביאה

וגט. ובאופנים אלו גם לר"ג אסור בקרובותיהו, כנ"ל בסק"א.

(כו) כנ"ל בס"ק כ"ב, כ"ד, וכמ"ש בשי' וסי"א.

(כז) מתני' דריש קידושין : היבמה נקנית בביאה וקונה

את עצמה בחליצה. ושי"מ כנ"ל בס"ק ד', ה'. ונפ' הכנעי

יבמות נד א : ויבם ביאה גומרת בה כו', וצירושלמי שם

באר הגולה

א מוזאר שס צומשה
וכת"ק דר' נתניה.
ב מוזאר צ"ש צסעף
י"ג.

סתם (ל) בין לשם יבמות כגון שאמר לה חרי ואת מקודשת לי לזיקת יבמים.
יד (לא) א הא דאין מעשה מועיל אחר ביאה דוקא בביאה כשיר' שלא קדם לה מעשה
אחר אבל ביאה פסולה (לב) כגון שנתן לה גט לזו ובעיל את זו או עשה מאמר בזו
ובעיל את זו מועיל מעשה שיעשו אחריה שאם יחלוץ הוא או אחיו לשלישית יאסרו
בקרובותי' (לג) וגם והיא לא סגי לה בגט האכתי נשאר בה זיקת (לד) אבל חליצה אפילו
היא פסולה שקדם לה מעשה אחר כגון שנתן גט לזו או מאמר בזו ואח"כ חלץ לה או
לצרתה אפ"ה אין מועיל אחריה אם חזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה (לה) ב אבל

ביאורי הגר"א

וצעל לזו ונתן גט לשלישית כו' נתן גט לזו וצעל לזו ועשה
מאמר בשלישית כו' ושם סוף פרקין דתניא שלש יבמות
ליבם א' עשה מאמר בזו וצעל לזו ונתן גט לשלישית רח"ל
כו' ורצון אמרי אסור בקרובות שלשתן ולריכות ג' גיטין
וחליצה לאחת מהן וט"ס וגם היא כו' צמתני' נתן גט
וצעל כו' גט לזו וצעל לזו כו' (לג) וגם היא כו' צמתני' נתן גט
וצעל כו' גט לזו וצעל לזו כו' (לד) אבל חליצ' כו'.
צמתני' ודלא כתנא דצריית' (י"ג) [י"ג] ג' : (לה) אבל
אם כו'. כ"ג א' והכא צתלי' פסול' כו' וכ"ש לפי מ"ש

(ל) בין לשם יבמות כו'. עיין צה"ג ומש"ש דרנן ס"ל
אין זיקה וחליצה פסולה אינה פוטרת ויש תנאי בחליצה
אע"ג דלא קי"ל כן לא דרנן ס"ל כן צכ"ח אלא ס"ל
דלא מהני כיון דיש קידושין צינחה ולענין זה פליגי
ר' וחכמים וקי"ל כחכמים ועיין צה"ש סס. (לא) הא
דאין כו'. וצתני' והצנילה צונו כו'. וצננו' שם צילה פסולה
יש אחריה כו' : (לב) כגון כו' שאם יחלוץ כו'. כ"ל
א' ומודה ר"ג וערש"י שם וכ"ה צירושלמי שם ומודה
ר"ג כו' היאך צנידא ה' שלש יבמות עשה מאמר בזו

ברכת אליהו

ומאמר. וערש"י שם ד"ה וגט אחר ביאה ומאמר, וז"ל : אחר
ביאה שאמר מאמר כגון מאמר לזו ובעל לזו וגט לשלישית
מהני גט ואסור בקרובותיה דביאה פסולה היא בשנייה
דמאמר עשעה מאמר בראשונה פסול' בשנייה, עכ"ל. וז"ש
המחבר : או עשה מאמר בזו ובעיל את זו כו'. ומ"ש : כגון
שנתן גט לזו ובעיל את זו, הוא ממש"ש : ומאמר אחר
ביאה וגט. ופירש"י : גט לזו ובעל זו ומאמר לשלישי קונה
מאמר וצריכה גט ואסור בקרובותיה. וז"ה בירושלמי שם
פ"ה ה"א : ומורה ר"ג כו' היאך עכידא היא שלש יבמות עשה
מאמר בזו ובעל לזו ונתן גט לשלישית כו' נתן גט לזו ובעל
לזו ועשה מאמר בשלישית כו'. ושם סוף פרקין ה"ח : דתניא
שלש יבמות ליבם א' עשה מאמר בזו ובעל לזו ונתן גט
לשלישית רבי נחמי' אומר כו' ורבנן אמרי אסור בקרובות
שלשתן וצריכות ג' גיטין וחליצה לאחת מהן. ומ"ש בירושלמי :
ונתן גט לשלישית הוא ט"ס, רמזי' : וחזר ועשה מאמר
בשלישית. [ולכן צריכות ג' גיטין. וע"ש בפני משה ובקרבן
העדה]. וכ"ה בתוספתא שם ספ"א.

(לג) ביבמות ג א צמתני' נתן גט ובעל צריכה גט וחליצה
(גט לביאתו וחליצה לזיקתו — רש"י) כו' גט לזו ובעל
את זו צריכה גט וחליצה.

(לד) ביבמות ג ב צמתני' : אין אחר חליצה כלום בין
בתחלה בין באמצע בין בסוף, ודלא כתנא דצרייתא שם
נג ב — הסובר דחליצה פסולה יש אחריה כלום.

(לה) ביבמות נג א : והכא בחליצה פסולה קמפלגי מר
סבר חליצה פסולה אינה פוטרת (רבנן סברי לא אפקעתא
שפיר ויש אחריה כלום הלכך קני מאמר — רש"י). ובייש
לפי מ"ש בפע"ק י"ג. [שם מבואר שהלכת כחכמים, ואפילו
אחר חליצה כשרה תופס קידושין. וכ"ש אחר חליצה פסולה.
ושם בסק"ל כת' שמש"ש לרבנן חליצה פסולה אינה פוטרת,
היינו לענין זה שתופס קידושין אחריה].

(ל) עכא"ה סק"ת. ותמצית דבריו היא, דביבמות נב ב יש
בוה מחלוקת דרבי וחכמים. והלכה כחכמים דמהניא, דקיי"ל
הלכה כרבי מחברו ולא מחבריו. ומש"ש בגמ' נג א, דרבנן
פ"ל אף זיקה, וחליצה פסולה אינה פוטרת, ויש תנאי
בחליצה, אע"ג דלא קיי"ל כן אפ"ה הלכה כרבנן. דמש"ש
בסברת רבנן, לא דרבנן ס"ל כן בכל מקום, אלא ס"ל דכאן
מהני הקידושין אחר החליצה, כיון דיש קידושין ביבמה.
ולענין זה פליגי רבי וחכמים, וקיי"ל כחכמים. ועיין בראש"ש
שם פ"ה ס"ז שכ"כ, וז"ל : ורבנן סברי אין זיקה אע"פ שלא
הזכיר מאמר אלא זיקת יבמין אפילו אין זיקה התקינו רבנן
קידושין ביבמה דהא זקוקה ועומדת היא לו ומעיקרא אילו
אמר התקדשי לי בזיקת יבמין מי לא מהני אע"ג שאין
הזיקה גורמת לו שיחול השתא גמי מהני אע"ג דפקעה
הזיקה כו' ורב שרביא אמר כו' ופליגי בחליצה פסולה
דרבנן סברי דאינה פוטרת לענין זה שלא יועיל בה הקידושין
לשם יבמות אחריה דבכל אמרינן דמהני קידושין לשם יבמות
אחר חליצה ורב אשי אמר כו' דרבנן סברי דיש תנאי בחליצה
לענין זה שנשאר אחריה זיקה לתפוס בה קידושין לשם יבמות
כו' עכ"ל.

(לא) צתני' ביבמות ג ב : והפעילה בזמן שהיא בתחילה
אין אחריה כלום באמצע (כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה
מאמר בשלישית — רש"י) ובסוף (גט לזו ומאמר לזו וחזר
ובא על האחת — רש"י) יש אחריה כלום, רנ"א אחת בעילה
ואחת חליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אין אחריה
כלום. והלכה כת"ק. ובגמ' שם : ומ"ט אמר רבנן ביאה פסולה
יש אחריה כלום, אמרי אי ביאה אחר הגט היא גזירה ביאה
אחר הגט משום ביאה אחר חליצה, ואי ביאה אחר מאמר
היא גזירה ביאה אחר מאמר משום ביאה אחר ביאה. וז"ש
המחבר : אבל ביאה פסולה כו'.

(לב) ביבמות נא א : ומורה ר"ג שיש כו' וגט אחר ביאה

באר הגולה

ג מותרת דר' שם
דף ל"ב ע"א וכפירש"י
שם.

ד כפירש"י שם וכ"כ
הר"ש וה"ה נפ"ה
וכ"כ המחבר ז"ל
לקמן צ"ח קע"ד
קע"ף ה'.

ה כלשנא נחמא דר' שם
כנ"ש הר"ש
דלולין לקולא נשל
סופרים וכדפשיט ליה
לרנא שם דנ"כ ע"ב.
ו כפירש"י שם וכ"כ
הרמב"ם שם נפ"ה.
ז התוס' שם וכ"כ
הראש"ד שם נהגות

ולא הכסים הר"ש והגיהס הטור.
דומת' שם נחמרי מיתקמא וה"ק וכו'.

אם בעל או קידש תפסי בה.

טו (לו) ג' עשה מאמר ביבמתו ואח"כ נתן לה גט
לזיקת' פסלה עליו ועל כל האחין וצריכ' גט למאמרה וחליצה לזיקתה
(ולא נתן לה גט סתם הוי כליד ד פ' לזיקתה) ה נתן לה גט למאמרה ולא לזיקתה נשארה
זקוקה כמו שהיתה (לו) ו ואינה מותרת אלא לשאר אחים אבל המגרש אסור בה (לח) ז
ו י"א שמותרת אף למגרש.

טז ה ביאת בן ט' כמאמר בגדול ט לפיכך בא על
היבמה פסלה על כל האחים ואם אחר שבא עליה חזר אחיו הגדול ובא עליה (לט) או
על צרתה או עשה מאמר או נתן גט או חלץ לה או לצרתה פסלה על הקטן י וכן אם
חזר הקטן ובא על צרתה או שאחיו בן ט' בא עליה או על צרתה פסלה עליו כדין
מאמר אחר מאמר נ וכן אם עשה הגדול מאמר ביבמה וחזר אחיו בן ט' ובא עליה (מ)
או על צרתה פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר ז ומאמר של בן ט' אינו חשוב כמאמר
הגדול ואינו מועיל אלא בתחלה אבל לא בסוף כיצד עשה קטן מאמר מועיל לפסלה
על האחים מ אבל אם עשה הגדול מאמר וחזר בן ט' ועשה מאמר בה או בצרתה אינו
מועיל לפסלה על האח והגדול אבל מאמרו של בן ט' אחר מאמר בן ט' (מא) איכא ז

ח נריתא שם דף ז"ו ע"א.
ט משנה שם וכת"ק.
י משנה שם ע"ב.
כ לזיקתה
ז שם.
ח שם ע"א.
ל שם ע"א.

ביאורי הגר"א

(נסי') [נפעל] י"ג : (לו) עשה מאמר כו' כ"ז ז'
נעי רב חנני' כו' תפסוט כו' ועדינן כפשיטותיה דר' ו
וערש"י שם ד"ה או דלמא כו' : (לז) ואינה מותרת
כו' רש"י הג"ל : (לח) וי"א כו' תוס' שם ד"ה או
דלמא כו' ופליגי נחמ"ש אפי' היל אי אמתני' דוקא קלי

ברכת אלהיה

וא"כ ה"נ שריא לדידיה כו' עכ"ל. ופליגי רש"י ותוס' במש"ש
לב א : „אפילו היא“, אי אמתני' דוקא קאי ולאחין, או
אעלמא קאי. שהתוס' מפרשים דקאי אעלמא, ומדקאמר סתם
„אפילו היא“, ולא קאמר שאסורה למגרש, מ' שמותרת אפילו
לו. ורש"י מפרש דקאי אמתני' הג"ל, ועלה קאמר רבא, שאם
נתן גט למאמרו, הותרה אפילו היא לאח הנשאר, ויכול
ליבמה אם ירצה, ימשום הכי לא אצטרין לפרושי דלדידיה
אסורה, שהרי המשנה מדברת שהאח השני עשה מאמר ומת.
ומדקבעה — למימרא דרבא — בגמ' שם אמתני' דג' אחין
הג"ל, משמע כרש"י. ועמ"כ ה' יבום וחליצה פ"ה ה"ד, שבי
כנ"ל — שהמחלוקת אם הותרה גם לו או לא, תלוי' אי דברי
רבא קאי אמתני' או אעלמא.

(לט) כמו שמועיל מאמר בצרה אחר מאמר, כנ"ל בס"ע
שיש מעשה אחר מאמר, גם בב' יבמין וב' יבמות. והו"ה
ביאת בן תשע דהוי כמאמר בגדול.

(מ) נלמד מהקודם בסקל"ט, שמועיל מאמר אחר מאמר, גם
בב' יבמין וב' יבמות. ונמשץ המחבר : כדין מאמר אחר
מאמר.

(מא) גמ' ערובה ביבמות צו א : או בקטן אחר קטן. [דלר"מ
הסובר שקטן יש לו גט מועיל גט של קטן אחר גט של קטן].
וע"ש במאמר דקדושה, כמ"ש תוס' שם ד"ה וכן כו', וז"ל :
דמ"ד יש לו מאמר אבל גט לא דמאמר עדיף שהוא במקום
ביאה אבל גט הוי במקום חליצה וביאה עדיפא מחליצה דהא
ביאה אמרינן דפסיקא ליה בין בתחלה בין בסוף אבל חליצה
לא כו' עכ"ל. וי"ש המחבר : וגט וחליצה אין לקטן כלל לא

(לו) ביבמות נפ ב : בעי רב חנני' כתב גט לזיקתו ולא
למאמרו, למאמרו ולא לזיקתו מהו, מאמר עליו זיקה קא
רמי והו"ל כמגרש חצי אשה והמגרש חצי אשה לא עשה
ולא כלום או דילמא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי.
ותפשוט ליה מדרבא, דאמר רבא נתן גט למאמרו הותרה
צרתה, לרבא פשיטא ליה לרב חנני' מבעיא ליה. ועבדינן
כפשיטותיה דרב'. וערש"י שם ד"ה או דלמא, וז"ל : ה"כא
דכתב לזיקתו ולא למאמרו אסורה עליו ועל אחיו דפקע זיקה
וקמה בלא יבנה ואי כתב למאמרו ולא לזיקתו אסורה לו
ומותרת לאחיו דמאמר דעבר שקליה ופשא ליה זיקה כמעיקרא,
עכ"ל.

(לז) רש"י ביבמות נב ב ד"ה או דילמא הג"ל בסקל"ט.
(לח) תנן ביבמות לא ב : ג' אחין נשואין ג' נכריות ומת
אחד מהן ועשה בה השני מאמר ומת דרי אלו חולצות ולא
מתייבמות, שנאמר ומת אחד מהם יבמה יבא עליה (דברים
כה, ה), שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת ב' יבמין.
ובגמ' שם לב א : אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה.
אבל היא אסורה, דמיחלפא בבעלת הגט. איכא דאמרי אמר
רבא נתן גט למאמרו הותרה אפילו היא, מ"ש מאי דעבד
בה שקליה. והלכה כלישנא בתרא דרבא להקל בשל דבריהם.
ורש"י שם בד"ה הותרה פירש שמ"ש : „הותרה אפילו היא“
היינו „לשלישי כשימות שני“, אבל לא לדידיה. וזוהי הדעה
הראשונה שהביא המחבר. ומ"ש המחבר : „וי"א שמותרת אף
למגרש“, היא שיטת התוס' שם נב ב ד"ה או דילמא,
שכתבו : ולר"י נראה דללישנא דאמר רבא הותרה אפילו היא

באר הגולה

ס כסחס וותני
ונרייתח הוא פוסל
דנדר ח' וכו' וכת"ק
דנרייתח דלפי על ר"מ
שם וכדלמך רב יהודה
אמר רב שם דף ק"ה
ריש ע"ב כמ"ש התוס'
והרא"ש שם וב"ב
הרמז"ס צפ"ה.
ע מיוורק דשמואל דף

למימר שמעיל כיון שמאמר הראשון מכן ט' (מב) ס וגט וחליצה אין לקטן כלל לא בתחלה ולא בסוף. יז ע גדול שעשה מאמר ביבמה או נתן לה גט ולא צרה כשבא לחלוץ לאחת מהן ולהתירן פ אין חליצת בעלת הגט ז או בעלת המאמר פוטרת הצרה אבל חליצת הצרה פוטרת לבעלת הגט לגמרי ולבעלת המאמר מחליצה וצריכה עוד גט למאמרה ק ואם עשה מאמר בזו ונתן גט לזו חולץ לאיזו שירצה ופותר השניה כמו שנתבאר. יח ה מי שנפלו לפניו שתי יבמות מבית אחד האחת שניה ליבם ואחרת (ויותר) (מב) כשהוא מייבם מייבם לאחרת כשהוא חולץ (מד) חולץ לשני' (מה) ש ויש מי שאומר שאם חלץ לאמורה לא הותרה צרתה חלץ לצרה הותרה

כ"ז ע"א וכו' פ"ב הרי"ף והרא"ש והרמב"ן והרשב"א וז"ל פ.
 אינה פוטרת לגמרי שעדיין צריכה גט למחזורי ר"י.
 ר ה"ה צ"ז בשם רמב"ם וז"ל וכן המפרשים סוברים כן ואומרים שלא
 שם הרמב"ם שם וכו' כ"כ הטור צ"ח וכו' שכתב הרב הונ"ד שם.

ביאור: תגר"א

(מג) **כשהוא מייבם** כו'. כו"ש בתוספת' וירושלמי זרת
שניה חוללת או מתייבנות והציחו הר"ש זרפ"ג וכן
בתוספת' כל האסורות כו' וז' לוענא ס"ה: (מד) **חולץ**
לשניה. ר"ל אף לשניה ועשה"ג ועמ"ש ס"ה: (מה) **ויש**
כו'. פ"ע דלם חולץ לזו חליה פסול אי"כ ה"ה דציחה
גיהא פסול ואחרי"ג צרפי"ג דחליה פסול אי"ג אחרי'

ד'ה' וכן כו' וז"ש וגט כו' וערל"ש עס שז' זיהא דאמוריגן
עצז ציאלת כו' ולא אמרו במאמרו ג"כ כתיבון הגמ' הי"ח
נגדול אחר כו' : (מב) וגט כו' : דלג כשחולל דרוקא
לר"ח דגט במקום חליצה הוא כמ"ס תוס' הנ"ל וכמ"ס
גמא' ש' וס' כ' ו' וכיון דלג קי"ל כר"מ בחליצה כמ"ס
גמא' כ' וס' כ' ו' ועתה ע"ז ד"ה רמ"א כו' ורל"ש עס :

בַּחֲכָת אֱלֹהֵינוּ

דחליצה דומה לגט. וכיון דלא קימיל ברי'מ בחליצה, כמש"ש
 קה ב: "זו דר"מ אבל חכ"א אין חליצת קטן כלום", הריה
 בנא — שאינו מועיל בקטן. ועתה"ם שם ד"ה רמ"א ב"ו ורא"ש
 שם פ"ב ס"ז, דלרבנן אין לקטן לא חליצה ולא גט.

(מג) כמ"ש בתוספתא וירושלמי צרת שניה חולצת או מתייבמת והבראה הרא"ש ברפ"ג וכן בתוספ' כל האסורות ב"ו ובי' למעלה כ"ה.⁷

(מד) ר"ל, שאם הוא רוצה לחלוץ יכול לחלוץ אף לשניה ולא לצרתה, והצרה הותרה בחליצת השניה. ועמא"נ סק"ר, שהביא שזו שיטת בעל הלכות גדולות ועוד מפרשים, הסוברים, שלא אמרו חליצה פסולה אינה פוסלת צרתה אלא כגון שנאסרה עליו בויקה כ"ו. ועמ"ש"ל סי"ה סקט"י וז"ל סמ"ה ובי"ש סק"י.

(מה) זוהי שיטת הרמב"ם בה' חליצה דיום פ"ז ה"י שהרמב"ם סובר שזו נקראת חליצה פסולה — מאחר שהיא אסורה להתייבם — ואינה פוסרת צרתה. וי"ע, דאם קורא לזו חליצה פסולה, אי"ל הי"ח דביאמה ביאה פסולה, ומכאן נראה שיש להוסיף ב' דחליצה פסולה אין אחריה כלום.

בתחלה ולא בסוף. הרי שמאמר עדיף מגט וחליצה. ונראה שם פ"י ס"ז שכתב, והא דאמרינן שם נעשו בריאת בן ט' כמאמר בגדול, ולא אמרו כמאמר, נ"ב בתירוצו הנ"ל בטל לר"מ, והו"ה לרבנן אית ליה מאמר וזוטר ממאמר גדול, דה"ל דמהני מאמר אחר מאמר, בגדול אחר גדול, או בקטן אחר קטן, אבל טעו אחר גדול לא מהני.

(מב) איתא ביבמות צו א: אר"י אמר שמואל יש לו (לבן ט') גט (לפוסלה — רש"י) כו' תנ"ה יש לו גט ויש לו מאמר דברי ר' מאיר כו' רמ"א עשו חליצת בן ט' כגט בגדול. והלכה שאין גט וחליצה לקטן דלא בשמואל. דדוקא לר"מ מהני גט וחליצה של תשע, דגט במקום חליצה הוא, כמ"ש תוס' שם ד"ה וכן כו', הג"ל בסעמ"א, וכמ"ש בגמ' שם. [ששם בגמ' אמרו אליבא דר"מ: עשו חליצת בן תשע כגט בגדול. אלמא שגט הוא במקום חליצה. ואע"ג שזה רק לר' מאיר, מ"מ בעיקר הדבר לא פליגי רבנן על ר' מאיר שגט הוא במקום חליצה]. ורש"י פ: מ"ס אמור רבנן גט ביבמה מהני כו' אמרי גט להוציאה: וחליצה להוציאה ומגט לא מהני חליצה גמרי לא מהני כו'. אלמא

כלה. ועמ"ש"ל סימן ט"ו סק"ג הערה 1. עכ"פ פשטות לשון הרא"ש היא שהכל – לרבות מ"ש הסיום צרות שניה או חולצת המתיבמת – הוא מהירושלמי. [ואלם] לא אנו בירושלמי שבפנינו]. ועפ"י כתב רבנו כאן: וירושלמי כו' והביאו הרא"ש כו'. ועפ"י בני"ש ס"כ א שכתב לצניץ שניה: אבל צרות מתיבמת כו' וכו' איתא בירושלמי להרא"ש.

ומה שסיים רבנו: "וכן בתוספת" כל האסורות בו וכן למעלה ס"ה, צ"ב. כל בעקף ה' לא הביא רבנו תוספת לשלשון זו. ושמ בספרי הביא רבנו תוספת דפיו ידבומת. אולם בתוספתא שם ליתא הלשון: כל האסורות בו. וחיסו התוספתא שם — כפי שהביא רבנו שם — הוא: היתה אסור מזה שם בביתא השניה, ולא בביתא הצרה.

ד מה שהביא רבנו מהתוספתא וירושלמי לא ידעתי מקומו. ונראה שמ"ש רבנו: "כמ"ש בתוספתא", כונתו לתוספתא ויכבמות פ"א ה"א: "אבל באשה שיש לו בה קדושין צרותהן חלוצות או מתיבמות", וכמ"ש רבנו בסמוך קע"ד סק"י וקמ"ש. ומ"ש רבנו: "ירושלמי צרת שניה חלוצת או מתיבמת והביאו הרא"ש ברפ"ג, נראה שצ"ל: ברפ"ב. וזה כיבבמות שם סוף ס"א. ועל הרא"ש שם: ירושלמי תני בר קפרא מוכיח אם טקי אביו אבא אשת אביו אביו כ"י גניות חלוצות ולא מתיבמות צרות שניה או חלוצת או מתיבמת, ועל עכ"ל הרא"ש. ועל מ"ש ברא"ש: אשת אחי אביו כ"י כתב במנהגות הגר"א שם סק"ב: זו אינה בירושלמי רק במסכת כלה כ"י. והנהיג העיר שם: לפניה הוא בפי' דרך ארץ אמנם דורו צ"פ הראשונים דב' פרקים הראשונים מ"א שייכים למס'

באר הגולה

ת לשון הרמב"ם זצ"ה
ונוסחה סס סוף דף
מ"ג.

א ה"ה תמה עליו זזה
לדל פסק בשניצל
דחליצת הנדה פוטרת

לנעלת הגט כנ"ל סעי' ט"ז וכמש"ס והטור כתב טעמו כנ"ל וכו' בשם הרד"ך האריך זזה.

האסורה.

יט ת יבמות רבות הבאות מבית אחת כיון שנבעלה אחת מהן בעילה ובשרה או נחלצה חליצת מעולה הותרו הכל ונסתלק זיקת היבום מעליהן (מו) ואם נבעלה אחת מהן בעילה פסולה או נתן לה מאמר פסול נאסרו כולם לייבום וצריכה גם זו שנבעלה או שנתן לה מאמר (מו) א וצריכה כל אחת מהן חליצה להתירה לזר שאין זיקות היבום מסתלקת ובעילה פחותה (מה) נחלצה אחת מהם חליצה

ביאורי הגר"א

וצריכה אחת כו' וכ"ה גירסת הטור וכמש"ל ס"ה דרמב"ם ויקי להחיל צריכת' כ' ב' איסור ונזהר כו' בשתיקה חסרות וזזה נסתלקה תמיהת המי"ם עליו סס פ"ז הלכה י' ומה שמדייק המי"ם סס פ"ה הלכה י"א דהרמב"ם סובר אפי' בשות אינה פוטרת' והא' דלמטה ליתא דהוא מפ' שפ' כרח לנל ליתא כמש"ל למטה: (מה) נחלצה אחת כו'. פ' כשמואל וכו' הר"ף וכת' נתר' ומפרש מ"ש כי

כלום וזילה פסולה כו' והוא פסק דחליצתה פוטרת לרסה כמש"ס ר"ס קע"ד ועוד דכ"ה הוא זילה וחליצה וע"ל ר"ס קע"ד לנל מ"ש המפ' מ"ש כ' ב' על עלי' או כו' י"ל להחיל צריכת' לת' כמש"ל לזן זיקה וכיו"ז נרש"ל ועיין תוס' כ"ו ב' ד"ה ונדקלמרת כו' ולר"י' נראה כו': (מו) ואם נבעלה כו'. כמש"ל ס' (ד) [ת]: (מו) וצריכה כל אחת. כ"ה גי' המי"ם וליתא לנל

בבכת אלתו

פסולה אינה פוטרת כיצא בה כמש"ס פ"ה וברייתא זו צריכה תלמוד לפי דבריו וז"ל. ומ"ש המ"ם: "כמש"ס בפ"ה" הוא הדין שלנו בהי"א: יבמות רבות כו'. ותמיהתו היא רק לפי גירסתו ברמב"ם: וצריכה כל אחת כו'. אבל לפי הגירסה ברמב"ם: וצריכה אחת כו', גם הרמב"ם סובר דבשוות חליצת אחת פוטרת חברתה, וגם הרמב"ם יתרץ, דההיא דיבמות כ ב הנ"ל, מיייר בשתיקה אסורות, ובכה"ג נפטרה הצרה בחליצת חברתה. ומה שמדייק המ"ם שם פ"ה ה"א, דהרמב"ם סובר, אפילו בשוות, אינה פוטרת צרתה, מזה דלמטה. שהרמב"ם כתב שם בהי"א: נחלצה אחת מהן חליצה פחותה הותרה לנשא לזר אותה שנחלצה אבל צרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא כו'. ומדייק מזה המ"ם, שהרמב"ם סובר, אפילו בשוות, אין חליצת אחת פוטרת צרתה. דהמ"ם מפרש, שהרמב"ם פסק כרב שם כו' ב, שצרי' לחזור על כל האחיין. אבל ליתא, כמש"ל למטה בסקמ"ח, שהרמב"ם פסק כשמואל שם, ויש הבדל בין אם יש רק יבם אחד או ישנם שני יבמים. שביבם אחד, חליצת אחת פוטרת חברתה, כמש"ס כאן לפי הגירסה: וצריכה אחת מהן חליצה כו'. ולמטה — בדיון נחלצה אחת מהן חליצה פחותה — כשיש שני יבמים, לא סגי בחליצת אחת, כמש"ס. (מה) דברי הבבב"ר הם כלשון הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ה הי"ב. והוא פסק כשמואל — ביבמות כו' ב — שאחד חולץ לכולן, וכמש"ס הר"ף, וכתירין בתרא שם כו' א: כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה אבל מפטרא נפטרה. ומפרש מש"ש: כי קאמר שמואל כו', קאי אצריך לחזור על כל האחיין. וע"ז קאמר שם בגמ': ה"מ למיפטר צרתה כו', דהיינו היכא דוקא לפטור צרתה, או צריכה לחזור על כל האחיין. ומש"ס בגמ': „אבל מפטרא נפטרה פטורה", היינו שהיא בעצמה, נפטרה אפילו בחליצת אחד מהאחים. ורק בכדי לפטור צרתה, צריכים לחזור על כל האחים. וזה דוק כשחלץ רק לאחת, או — בכדי לפטור צרתה — צריכה לחזור על כל האחים. אבל אם חלץ לכל אחת בפני עצמה, איצ' לחזור על כל האחים. וכן הוא בפירוש המשניות לרמב"ם שם בספ"ה ע"ש. וז"ל: וכשיהיו שני יבמים ושתי יבמות הבאות מבית

וביאה פסולה יש אחריה כלום, וכנ"ל בס"ד, וכמש"ס בס"ק ל"א, ל"ד. א"כ ביאה פסולה גרועה מחליצה פסולה, ואם חליצת שניה אינה פוטרת צרתה — מחמת חליצה פסולה, כ"ש שביאתה אינה פוטרת צרתה, והרמב"ם פסק בה' יבום וחליצה פ"ז ה"י דביאתה פוטרת צרתה, כמש"ס בר"ס קע"ד. וקשה שכמו שחליצתה אינה פוטרת, ה"י צריך לפסוק שביאתה אינה פוטרת. ועוד דכ"ה הוא ביאה בחליצה, וכנ"ל. וע"ל ר"ס קע"ד, שגם שם הביא דעת הרמב"ם, שאין חליצתה פוטרת וביאתה פוטרת. אבל מ"ש דהמפרשים ממש"ש כ ב ברייתא: איסור מצות (דהיינו שניות) ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה, י"ל דההיא ברייתא אתיא כמש"ל אין זיקה, והרמב"ם לשיטתו שפוסק יש זיקה. [וע"ל סקט"ו ולהלן סקמ"ז שכ' לתרץ דההיא ברייתא מיייר בשתיקה שוות ולכן פוטרת]. ופ"מ ברעב"א [עיי' בחידושי הרשב"א שם כו' ב וע"ל סקט"ו]. ועיין תוס' שם כו' ב ד"ה מדקאמרת כו'. ושם כתבו דלמ"ד אין זיקה, חליצה גרועה פוטרת החשובה ממנה.

(מו) כמש"ל פ"ה: עשה מאמר בזה ובעל הוא או אחיו לזו בעלת המאמר צריכה גט וכן השנייה צריכה גט וצריך לחלוץ לאחת מהן. [והיינו דבבעילה פסולה נאסרו לייבום, וצריכה גט, וכמש"ס בבבב"ר סק"ו].

(מו) כ"ה גירסת המ"ם ברמב"ם ה' יבום וחליצה פ"ה הי"א. וליתא, אלא צ"ל: וצריכה אחת מהן חליצה כו'. וכ"ה גירסת הטור ברמב"ם. [והגירסה בדפוס רומי ר"מ: וצריכה חליצה אחת מהן כו']. וכמש"ל ס"ה סקט"ו, דהרמב"ם מוקי לההיא ברייתא ביבמות כ ב: „איסור מצות ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה", בשתיקה אסורות. [וכאשר שתיקה שוות, סובר הרמב"ם שחליצת אחת פוטרת חברתה. וע"ל סקמ"ה]. וזזה נסתלקה תמיהת המי"ם על הרמב"ם שם פ"ז ה"י. שהרמב"ם כתב שם — באחת שניה או חייבי לאוין או חייבי עשה — שאם חלץ לאסירה לא הותרה צרתה, כנ"ל בס"ח. וקשה ע"ז מההיא דיבמות כ ב דאיסור מצות כו' נפטרה צרתה, כנ"ל בסקמ"ה. וכתב המ"ם, ד"ל דצרתה שהיא כיצא בה קאמר. אלא שתמה המ"ם: „שאין זה מספיק לתרץ דברי רבינו שהוא סובר דחליצה

פחותה והותרה לינשא לזר אותה שנחלצה אבל צרתה אסור' עד שתחלוץ גם היא ב באר הגולה
או עד שיחלצו כל האחין לראשונה שנחלצה החליצה הפחותה שאין חליצה פחותה
מסלקת זיקת ייבום מבית זה עד שתחזור על כל האחים או עד שתחלוץ כל אחת
בהן זהו דעת הרמב"ם (מס) ונחלקו עליו (כמו שהיא מפורש בדברי הטור).
של זו אפי' הללו לה כל האין אינה פוטרת האחרות.

ביאורי הגר"א

דעם וכן המתני' דקאמר עשה ונאמר בא ונאמר כו' וחליצה
וכי' לשיטת הרמב"ם ולי"פ על הרשבי"א חלץ בשני יבומין
והיה יבמות וזה לא נזכר במתני' שם חלץ צנרית' דס
והכלל שדעתו כדעת הר"ף ורשבי"א וכת' צנר' דשמואל
חלץ צנ' יבמות וצנ' יבמין: (מס) ונחלקו עליו כו'.
עמש"ש צמ"ה. וכלל דמילת' דחליצ' מעולה פוטרת לד"ה
ואף לתי' קמח התחיל ולא התחיל כ' הרש"ש צמ"ה הרי"ם
דדוק' דס ומשם דעם פסוליהו שוין דהוא נזכר כוון אחות
אשה עצמה ואף שתי' לא ק"ל כן וי"מ לדינא דהאי לכל
הדיעות פוטרת ומדאינעיא להו לנח' בעלת הגט כו' ובשדות
להרמב"ן דפ' כרצ אינה פוטרת ולש"פ שפ' כשמואל פוטרת
וצנרעה ללישנא קמח דשמואל אינה פוטרת וכי"פ הרש"ש
ולר"ף ורש"ד פוטרת שפ' כלישנ' צנר' והוא נחלקו בלש

קאמר שמואל כו' קאי אצריך לחזור ע"כ האמין היבא
דוקא לפטור צרתה או צריכה לחזור חלץ אס חולץ לכל
אחת צפ"ע חלץ לחזור וכי' צפ"ה ע"ש וכי"כ
הרמב"ן ורשבי"א דשיטתו כשמואל ומיירי בשות כמ"ס
למטה או עד שתחלץ כ"ל כו' ואם איתא נחליצתו לנח
סגי וס"ל דבשות שנפלו לפני אח אחד פוטרת צרתה כנ"ל
וכן לפני אחין הרבה ונחלצה אחת מכולן חלץ גרועה אפי'
נחלצה מכל האחין לא ויהי חלץ עדיף ונפלו לפני אח
אחד וכונש"ש צפ"ה הלכה ט' וכנ"ל קי"ח חלץ שדבריו
סתומים כדרכו ואפשר לקיים ג"כ הגי' של המ"מ הנ"ל
כ"ל ונפלו לפני אחין כמנ"ש ושיטתו כשיטת הרשבי"א
שפ' כשמואל וכת' צנר' וכ' דקיי"ל כסתם ונתני' דפ"ה
ודלא כמו שדחקו צמ"ה לפרושי לנייח אין זיקה וכן הגרית'

בבית אלהיה

זיקה. וכן הברייתא דשם, דקתני דסגי בחליצת אחת. וכן
המתני' שם ב דקאמר: עשה מאמר בזו ומאמר כו' חליצה.
ומ' דסגי בחליצת אחת. וכי' לשיטת הרמב"ם. ולי"פ על
הרשבי"א, אלא בשני יבמין דשתי יבמות, וזה לא נזכר במתני'
שם ולא בברייתא שם בא, וזהו פליג הרמב"ם על הרשבי"א.
דלרשבי"א — גם בכה"ג — סגי בחליצה אחת, ולרמב"ם,
בכה"ג — לענין להתיר צרתה — צריכה כל אחת חליצה, או
שהראשונה תחזור על כל האחין. והכלל שדעת הרמב"ם
ברעת הרי"ף, ורשבי"א הנ"ל, וכתירוק כתר דשמואל,
דלמיפטר נפשה סגי בחליצה אחת. אלא בשתי יבמות ובשני
יבמין, סובר הרמב"ם, שאינה פוטרת צרתה עד שתחלוץ
הצרה, או שהראשונה תחזור על כל האחים. [ועב"ש סק"ד
ולחם משנה ברמב"ם שם].

(מס) עמש"ש בפי"ה ס"ק י"ג, י"ד, ט"ו. וכלל דמילתא,
דחליצה מעולה, פוטרת לד"ה. ואף לתירוק קמח ביבמות כו'
א: התחיל ולא התחיל כו', כתב הרא"ש שם פ"ג ס"ב בשם
הרי"ב"ם, דדוקא שם, משום דשם פסוליהו שוין, דצרת
אחות אשה ככרת כמו אחת אשה עצמה הלכך בויקה דרבנן
נמי יש להשוות צרת אחות חלוצה לאחות חלוצה ופסול אחד
הוא ושם אחד הוא. ואף שתי' לא ק"ל כן, [עיין שם כו' ב
בי"ה אלא כי הדדי גינהו: ולא מיפטר רחל בחליצת צרתה
דעדיפא], מי' לדינא ודאי לכל הדיעות פוטרת. מדאביעיא
להו לנח' שם: בעלת הגט ובעלת מאמר איוו מהן קודמת
(הגונה לחלוץ ולפטור צרתה — רש"י). בעלת הגט עדיפא
כו'. הרי מוכח מכאן לדינא, שאותה שהיא עדיפא פוטרת
צרתה. ובשדות, להרמב"ן — שם עוד א' — דפסק ברב,
אינה פוטרת, ולשאר פוסקים שפסקו כשמואל שם, פוטרת.
ובגרועה, ללישנא קמח דשמואל שם, אינה פוטרת. וכי"פ
הרא"ש שם ט"א ולר"ף ורש"ד המובא שם בספר הזכות
פוטרת, שפסקו בלישנא כתר דשמואל שם, כנ"ל בסק"ד.

אחד וחלץ אחד מהן לאחת מן היבמות חליצה פסולה
הותרה אבל צרתה לא הותרה לשוק עד שיחלצו כל האחים
לזו שנחלצה חליצה פסולה או תחלוץ זו הצרה לפי שהעקר
אצלנו חליצה מעולה בעיניו למיפטר צרה כו' עכ"ל. וכי'כ
הרמב"ן ורשבי"א שם דשיטתו כשמואל. ומיירי בשות, בשדות
למטה: או עד שתחלוץ כל אחת כו'. ואם איתא — דמיירי
שאינן שוות, אלא אחת מהן הוי חליצה גרועה — מאי
קאמר „עד שתחזור על כל האחים או שתחלוץ כל אחת
מהן", הרי אפילו אם נחלצה מכל האחים, לא סגי עד
שתחלוץ כל אחת מהן, ובחליצתו של כל אחת מהן לבד
סגי, ותו לא צריכים לחליצת כל האחים. אע"כ מיירי בשוות,
ובכה"ג מהני חליצת כל האחים לאחת לפטור צרתה, או שכל
אחת תחלוץ. וזה רק כשיש הרבה אחים, אבל כשיש רק
אח אחד, ק"ל לרמב"ם, דבשות שנפלו לפני אח אחד,
פוטרת צרתה, כנ"ל בסק"ד, שכת' שהגירסה ברמב"ם שם
הי' : וצריכה אחת כו', והיינו דשם מיירי, שנפלו לפני אח
אחד, ולפיכך סגי בחליצת אחת מהן לפטור צרתה. וכן
כשנפלה לפני אחין הרבה, נחלצה אחת מכולן סגי, וא"צ
לחזור על כל הצרות. אבל גרועה, אפילו נחלצה מכל האחין,
לא מהני עד שיחלוץ לכולן. דלא עדיף כנפלו לפני אח אחד,
שאינה פוטרת צרתה, וכמ"ש הרמב"ם שם בפ"ו הי"ג,
וכנ"ל בפ"ה, דאין חליצת השניה פוטרת צרתה. אלא
שדבריו של הרמב"ם פתומים כדרכו.

ואפשר לקיים ג"כ הגירסה של המ"מ — ברמב"ם ה' יבום
וחליצה פ"ה הי"א, הנ"ל בסק"ד — וצריכה כל אחת
מהן חליצה כו', ונפלו לפני כמה אחין, כמשי' בה"ב: כל
האחין כו'. ושיטתו כשיטת הרשבי"א שם, שפסק כשמואל,
וכתירוק כתר דשם. וכתב הרשבי"א שם וברפ"ה, דקיי"ל
כסתם מתני' דפ"ה דיבמות שם ב א, דמשמע דסגי בחליצה
אחת. ודלא כמו שדחקו צמ"ה שם בא, לפרושי למי' אין

באר הגולה

ג נ"ז סס.

ד וכתב הס"י גס
תשנית הגלוס שצריך
לחלוץ לאחת מהן וכו'
ולפאר דתרווייהו
ניזילת פסולות חלה
ניזילת אחר ונאמר
והלא ניזילת אחר ניזילת
וכי האי דא אחרים
כלום.

א ונחנה יבמות דף ק"ו ע"א.

כ (ג) ג שני יבמים שייבמו ב' יבמות הנאות מבית אחת ולא נודע מי ייבם תחלה
שניהם יוציאו (גא) ד בגמ' ויותרו לזרים לישראלים ואסורות ליבמים לפיכך ראובן
שהיו לו ב' נשים אחת בעמו ואחת בצור ושמעון ולוי אחיו האחד בעמו והאחד בצור
ושמעון שמת ראובן לא ייבם אחד מהם עד שידע מה עשה אחיו קדם אחד מהם וייבם
אין מוציאין מידו (גב) ועד שיודע שאחיו ייבם תחלה.

קעא דין ב' יבמות תרשות קטנות. וכו' י' סעיפים

א א ומי שהיה נשוי יתומה קטנה (א) (ששאלה אחיה ולמה שאלו קדושים רק ב מדרגתן)
וחרש' ומת ונפלו לפני אחיו ליבם אין ביאת אחת מהם פוטרת צרתה (ב) וכיצד

ב שלא יבנה זה ונחנה הספק וקדושים תלוין עד שגדלו ותרשת תקנו לה נשואין כדי שלא תשאר
פנויה לעולם רמז"ס נפ"ה מהל' יינוס וכתב ה"ה שהטעם שכתב רמז"ו וכו' נמצא שפרק חרש וכו' וזהו ו"ש שם גמ' דף ק"י
ע"ז אליה דבר והנלוו הטרם שקדושי הקטנה הם נספק וקדושי התרשת קוין וקתשה ונשיידיס וקתשה וכו' לפיכך אין צילת אחת מהן פוטרת
צרתה.

ביאורי הגר"א

לחם נודע (שמיים) [שייבם] אחיו לנסוף או שלא נודע
כלל שייבם אחיו דס"ס הוא שאל לא ייבם ואת"ל ייבם שאל
לנסוף וז"ש עד שידע כו' תחלה וכוונת קו"ט ח' היה לה
כו' וערש"י ד"ה אינה כו' חלל לכתלה ולדי אסור דאין
כאן חלל ספק ח' שאל לא ייבם:

קעא (א) שהשיאה כו'. כונס"ל סי' קנ"ה:
(ב) וכיצד תקנתם כו'. שם ז' כיצד תקנתם

ברכת אליהו

(גב) לאו דוקא — שיודע שאחיו ייבם תחלה הוא דמוציאין
מידו, אלא הו"ה אם יסתפק לו מי ייבם תחלה, ג"כ מוציאין
מידו, כנ"ל — בהתחלת הסעיף, וכמ"ש בסק"ג — משום
דהוי ספק דאורייתא, אלא — מ"ש המחבר עד שידע —
לאפוקי דאם נודע שייבם אחיו לבסוף, או שלא נודע כלל
שייבם אחיו, שאז אין מוציאין מידו, משום דס"ס הוא: שמא
לא ייבם אחיו; ואת"ל ייבם, שמא ייבם לבסוף. וז"ש
המחבר: "עד שידע כו'" — לאפוקי אם לא נודע כלל שייבם
אחיו, ומה שסיים המחבר, "תחלה", בא לאפוקי אם נודע שייבם
אחיו לבסוף. ומ"ש שמתרת מחמת ספק ספיקא, הוא כמ"ש
ביבמות ק"ט א במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת
הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתייבם עד
שתדע שמא מעוברת היא צרתה. הי' לה חמות אינה חוששת
(שמא ניתן לה יבם דא"נ ילדה לא זקיק לה להך אא"כ ילדה
זכר וכולי האי לא חיישינן שמא ילדה וזכר היה — רש"י).
ושם במשנה: יצתה מליאה חוששת (שמא זכר היה — רש"י),
רבי יהושע אומר אינה חוששת. ופרש"י שם ד"ה אינה חוששת,
וה"ל: דאיבא למימר שמא הפילה ואת"ל לא הפילה שמא נקבה
היתה, עכ"ל⁹. אבל לפתחלה ודאי אסור — אף אם לא נודע
כלל שייבם אחיו — דאין כאן אלא ספק אחר, שמא לא ייבם.
(א) כמשי"ל סימן קנ"ה ס"א, דבכה"ג אין קידושה מן
התורה רק מדרבנן.

(ב) ביבמות ק"ב: כיצד תקנתם, אמר רב חפא אמר רב
כונס התרשת ומוציאה בגט וקטנה תמתין עד שתגדיל

אחת וזינא ח' ושת נשים (הגרוע) [הגרועה] ולדי אינה
פוטרת ומעולה פוטרת (ונשואים) [ונשואות] פליגי רש"י
וסייעתו עם הריב"ם ורמב"ן וכוונתם בראש"ש וכוונתם שם:
(ג) שני יבמין כו'. כונס"ל כ"ד ח' תני שילא כו' מ"ט
כו' משא"כ דלאוריית': (גא) בגמ'. כגון שאל אחר
קידושין מיד או בלא קידושין דממ"כ סני גנט: (גב) עד
שידע כו'. ל"ד חלל היה אם יסתפק לו כנ"ל חלל לאפוקי

זהו באחיו באשה אחת. וביבם אחר ושת נשים, הגרועה,
ודאי אינה פוטרת, ומעולה פוטרת. ובשואות פליגי רש"י
וכייעתו עם הריב"ם ורמב"ן, וכמ"ש בראש"ש שם ס"ב, וכמשי"ש
בסק"ד: דלרש"י וסייעתו חליצת אחת פוטרת, ולריב"ם
ורמב"ן צריך לחלוץ לשתייהן.

(ג) כמ"ש ביבמות כג ב במשנה: מי שקידש אחת משתי
אחיות ואין יודע אי זה מהן קידש נותן גט לזו וגט לזו. מת
ולו אח אחד אחד חולץ לשתייהן. היו לו שנים אחד חולץ
ואחד מייבם. קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. ואמרינן עלה
בגמ' שם כ"ד א: תני שילא ואפילו שניהם כתנים (וחד מגייהו
ודאי חלוצה נסיב — רש"י). מ"ש, חלוצה (דאסורה לכתו
— רש"י) דרבנן היא, וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן
(לאפוקי מספק — רש"י). משא"כ כאן, שכל אחת היא
בספק איסור דאורייתא, דשמא ייבם אחיו קודם את צרתה,
לכן שניהם יוציאו.

(גא) בב"ש סקט"ו ובבאה"ג סק"ד הביאו מ"ש הב"י בשם
תשובת הגאונים, שצריך גם לחלוץ לאחת, דיש לחוש שמא
אחד מהאחים עשה מאמר באחת, ואח"כ בא אחיו על
השנית, והוי ביאה פסולה, משום דהוי ביאה אחר מאמר.
ואח"כ — כשבא האח הראשון על היבמה הראשונה — הוי
גם ביאה ידידה ביאה פסולה, משום ביאה אחר ביאה.
והמחבר שלא כתב כאן שצריך לחלוץ לאחת מהן וסגי בגט,
הוא משום דמיידי כגון שבא אחר קידושין — דהיינו
מאמר — מיד, או בלא קידושין דממ"כ סני גנט⁹.

9 וסעמא דת"ק דחוששת, הוא כמשי"ש בתוס' ד"ה האשה:
ואיתרע לה חזקה שצתה מלאה. וע"ש בניי ובפ"ה לעיל סימן
קנ"ז סק"ד.

8 לשון הלבוש בס"כ: ויותרו לזרים בלא חליצה כו'. ובערוך
שלחן סל"ה כתב: ובש"ע לא הוכיח מזה דבר (שצריך לחלוץ)
וי"ל דדעתו כיון שצריך דין מאמר הוא דרבנן אין לנו לחוש
כ"כ לספיקא וספק דרבנן להקל וכ"מ מהרמב"ם ז"ל, עכ"ל.

אבן העזר, הלכות יבום וחליצה קעא

תרה

ביאורי הגר"א

נגדלה מנות ייבום דלורית' אלל יבום חרשת דרנן והא קיים לה צניחא רשונה דחרשת תקנת' דרז ולעולם יתרחק מן המילואין ור"ל כחש"ש ק"ט א' ומי שרי והתני צ"ק כו' ונשני מילאן דמטה שלני משליכ כה"ג כניל אלל הרמזין יישנה דטעניה דבר קפר' כחש"ש ק"ט ז' דלמח גדלה ונתחזקה משליכ כה"ג למה תתענן עד שתגדיל ותחלוץ ותפסל מהכהונה שופך מי גורו כו' ותיאסר חרשת עליו שנספס בהיתר והא דפריך ק"ט א' ומי שרי כו' למיד

ברכת אליהו

א : ומי שרי (ללמד קטנה שתמאן — רש"י), והתני בר קפרא כו' ויתרחק משלשה דברים מן המיאון כו', ומשני : מיאון דמצוה שאני. משא"כ כה"ג כניל, וכאן עוד יותר קשה שמיאונה לא מביא אף לייבום דרבנן, שהרי החרשת יוצאה בגט.

אבל הרמב"ן בספר הזכות שם יישב קושית הראב"ד : דעקמיה דבר קפרא — להתרחק מן המיאונים — הוא כחש"ש קט ב, דלמא גדלה ומתחרטה. משא"כ כה"ג שהיא יוצאה עכ"פ — למה תתענן עד שתגדיל ותחלוץ ותפסל מהכהונה — שופך מי בורו ואחרים צריכין לו — ותיאסר חרשת עליו שנספס בהיתר, ולפיכך טפי עדיף לה במיאון. ולדברי הרמב"ן הג"ל קשה הא דפריך שם קט א : ומי שרי כו', מאי פריך בגמ', שצריך להתרחק מן המיאונים, דא כאן לא שייך הטעם 'דלמא גדלה ומתחרטה', שהרי היא אסורה עליו מחמת זיקת אחותה. וי"ל דהא דפריך שם : ומי שרי כו', הוא למיד אין זיקה כה"ג, דלא נאסרה עליו מחמת זיקה, ואם היא תגדל אצלו, היא תהי' מותרת לו, והשניה תצא משום אחות אשה. וכ"כ שם קיא ב דכ"כ פ"ל דאין זיקה. דקאמר שם : וצריכא (להשמיע שהלכה כר"א גם בקמייתא — הא דשם קט א — בשתי אחיות גדולה וקטנה, וגם בהא דשם קיא ב בגדולה וקטנה ובא על שתיהן) דאי אתמר בהא קמייתא כו' ואי אשמעינן כהא משום דגדולה רמיה קמיה (לייבומי משום הכי מהדרין אמיאון דקטנה כדי שתתייבם גדולה — רש"י) אבל אידיך לא, צריכא. ואם איתא הרי רמיה קמיה לחלוץ. ואי משום דאסורה לייבם, הרי גם כאן, משכא על הקטנה, אסורה הגדולה. ואף שאמרו שם קט ב : אלא לר"א נהי גמי דקסבר

חרית ח"ר כונס כו' וכ' הרי"ף עלה ולר"א מלמדין את הקטנה שתמאן זו וייבבם את החרשת. וכן הל' ור"ל דשם קי"א ז' צותני' ר"א מלמדין כו' וגו' הרי"ף צכולן מלמדין כו' וכ"ה בתוספת' פ"יג ור"ל צכל הכך דותני' ורז לא חזר תקנת' אלל לת"ק ולכן קי"א כר"א כחש"ש צגנו' וכ"ה דברי הרמב"ם וז"ש כלן ולף שהקשה הרמב"ם שהשנות דלא חזרו אלל צגדלה וקטנה כמו צהכך תרי צגי צגי' ספרים שלנו דל"ג צכולן דמלמדין כדי שתקיים

ותחלוץ כו'. וכתב הרי"ף עלה : ולר"א מלמדין את הקטנה שתמאן זו ומייבב את החרשת וכן הלכה. ור"ל, דשם קיא ב במתני' תנן : גדולה וקטנה כו' בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה או שבא אחיו על הגדולה פסל את הקטנה, ר' אלעזר אומר מלמדין הקטנה שתמאן כו'. וגירסת הרי"ף : כ ב ו ל ו מלמדין כו'. וכ"ה בתוספתא שם פ"יג ה"ז. ור"ל, ככל הנך דמתני' — כולל גם הך דקטנה וחרשת, דתנן שם קי א. ורב לא אמר תקנתא — שם קי ב כניל — אלא לת"ק דמתני' שם קיא ב. ואנן קי"א כר"א, כחש"ש בגמ' : אר"י א"ש הל' כר"א, וכן אמר ר"א (בן פדת דאמורה הוא — רש"י) הלכה כר"א. (דמתניתין הוא ר"א בן שמעון — רש"י). וכ"ה דברי הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ד ושח"ע כאן. ואף שהקשה הראב"ד בהשנות שם, דלא אמרו שתמאן, אלא בגדולה וקטנה, כמו בהנך תרי כבי : בבא אחת במשנה שם קט א : שני אחין נשואין לשתי אחיות כו' גדולה וקטנה כו' מת בעלה של גדולה ר"א אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו (ותעקור גישואיה ויהא מייבבם את הגדולה — רש"י). ובבא שניה במשנה שם קיא ב : גדולה וקטנה כו' הג"ל. דה כנירסת ספרים שלנו, דל"ג שם, "בבבולין". דרק בגדולה וקטנה מלמדין, כדי שתתקיים בגדולה מצות ייבום דאורייתא. אבל ייבום חרשת דרבנן, והא קיום לה בביתא ראשונה דחרשת בתקנתא דרב — דכונס וחרשת ומציאה בנט — לכך אין מלמדין. ושם מהכ"ח כתב הרמב"ם : בא היבם תחלה על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה פסל את החרשת ומלמדין הקטנה שתמאן והחרשת יוצאה בגט. ועי' הקשה עוד הראב"ד שם, למה מלמדין הקטנה שתמאן, הרי "לעולם יתרחק מן המיאונים". ור"ל כחש"ש קט

1 נראה שהוכח רבנו מדף קיא ב היא כן : אי אמרת בשלמא שאין זיקה, והקטנה אינה אסורה לו מחמת זיקת הגדולה, אתי שפיר מש"ש בגמ' בצריכותא, דהא דוף קט א — בשתי אחיות גדולה וקטנה — לא רמיא קמיה. והיינו, היות ואין הקטנה אסורה לו, ומותר לו לקמיה, לכן לא חליץ כעת לגדולה, שאם הוא יחלוץ לגדולה, תאסר עיני הקטנה עליו משום אחות חלוצה — אלא אמרינן, שתמתין הגדולה עד שתגדיל אשתו הקטנה — והרי היות ואין זיקה היא מותרת לו — ותצא הגדולה משום אחות אשתו, ולפיכך היינו אומרים שהקטנה לא תמאן, וכמ"ש ר"ב במשנה שם. אבל אם נאמר שיש זיקה, וקטנה אסורה עליו משום אחות וקרקוה לגדולה, קשה מאי קאמר כמי שם קיא ב דהך דקמייתא — בשתי אחיות — לא רמיא קמיה, הרי הגדולה רמיא קמיה. והני דהגדולה אינה יכולה לה ייבם כל זמן שהקטנה אצלו בנישואין מדרבנן, אבל הרי רמיא קמיה ל ח ל ו ז. שנישואי הקטנה שהן רק מדרבנן, אינן פוסלין הגדולה מלחלוץ. ואין כאן העצה — שתמתין הגדולה עד שתגדיל הקטנה ותצא הגדולה משום אחות אשתו — שהרי הקטנה אינה יכולה להשאיר אצלו, ואסורה לו משום אחות וקרקוה. וקשה איכ מאי קאמר בגמ' דלא רמיא קמיה. וא"ת שזיות והגדולה אסורה ב י ב ו מ מחמת אחות אשתו כ"ז שהקטנה אצלו, לכן קרינן ביה לא

רמיא קמיה, הרי גם כאן, משכא על הקטנה, אסורה הגדולה להתייבם, ואפ"ה קרינן ביה רמיא קמיה. ומוכח מכאן שאין זיקה, לכן הגדולה לא רמיא קמיה, וכניל. ועי' כתב רבנו ליהלן : ונסתלקה תלוני הלהם משנה. וכוונתו, שהלח"מ בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ח הקשה — אהא דפריך שם קט א : ומי שרי כו' — דלמא סבר ר"א יש זיקה, וא"כ היא צריכה עכ"פ לצאת, ולכן קאמר דמלמדין אותה למאן, דלא שייך טעמא דלמא גדלה ומתחרטה, מאחר שהיא יוצאת עכ"פ. ולפי הג"ל נראה, שהרי הוכחנו מדף קיא ב שהוא סובר שאין זיקה, וא"כ אין הקטנה נאסרת מחמת זיקה, ואינה יוצאת עכ"פ, ושפיר פריך שם קט א : ומי שרי כו', ואמנם ההוכחה מדף קיא ב היא רק שר"ב יהודה א מ ר ש מ ו א ל סובר שיש זיקה, שעי' אומרת שם הגמ' תצריכותא, וכניל. אבל אין הוכחה משם שם קט א : ומי שרי כו', הוא אליבא דר"י א"ש שאמר שדלכה כר"א שמלמדין — וכבר הוכחנו שר"י א"ש סובר שאין זיקה, ופשוטות הלשון מ' שגם ר"א סובר כן — ולפיכך פריך בגמ' שם : ומי שרי כו', ודברי רבנו כאן, הם לא כפי מ"ש להלן בסק"ק, ששם דחה רבנו שיטת הרמב"ן — הסובר שהצריכותא היא למיד אין זיקה — שהרי שמואל בעצמו סבר יש זיקה, עיי"ש.

באר הגולה

תקנתם (ג) א מלמדין הקטנה שתמאן בו ובנס את החרשת (ד) ואם רצה לגרשה כותב

א כר"ל שם נמשנה

דף ק"ל ע"ב וכו' פ' הרי"ף והרמב"ם שם וכו' ה"ה שסנר רבינו דרב דלמור כונס את החרשת וכו' שם דף ק"י ע"ג לא אמרה אלינא דר"ל ולזה הסכים הרמ"ה כו"ס הטור.

ביאורי הגר"א

ממש"ש וז"ל כו' הא צננא חלוצית צל יצא על החרשת וחזר ופא על הקטנה ליכא הכך צ' טעמי דהא ליקיים מצות ייבום ולא רמיא גדולה קמיה וכן הקשה לה"מ ומה שתי הרמב"ן והגר"ח לא קאי אלא אריש' ואסיפ' משום דריש' אין זיקה כו' כמש"ש ליתא דהא הגר"ח הוא אלינ' דשמואל ושמואל סבר יש זיקה וגם שם כ"ט צ' אמרינן דריש' ס"ל יש זיקה ועמש"ש ועי"ל דל"מ מלי ומשני צנדה ח' א' מלי קטנות כו' הא צנר' אליעזר איכא טונא לגי' רש"י ושי"פ דגרסי קטנה וחרשת צל כו' פסל את הקטנה וג' עיקר כמו שהוכיח הרמב"ן גרסאות נדרות וכמש"ש וא"כ קאי ר"ל מלמדין ממי אהא ושם צל עליה נהיית וליכא הכך טעמי וכמש"ש ואף לגי' דל"מ צכולן מ"מ קאי גם כן אמתני' דשם ק"י ח' אין ציאת הקטנה פוערת את הגדולה אלא פוסלת את הגדולה ועל מחנ' דכאן צל יצא על הקטנה וחזר וצא כו' פריך אפי' לא צל על הגדולה פסל את הקטנה ומשני דנ"מ אפילו לא צל על הגדולה ומתה ה"ה מותר צקטנה ועכשיו אפילו מתה פסל את הקטנה אבל נחייא זה צל אח"כ על הגדולה או לא וכן לר"ל מלמדין וכ"ש לגי' צכולן מלמדין כו' דקאי אשם והן ד' צני שם קטנה וחרשת וקטנה וגדולה וכו' וחסר רצה כו' שם ק"י צ' כונס כו' ומו"ל כו' אצל לר"ל אם רצה כו'

אין זיקה כר"ל דלא נאסרה עליו וכ"מ שם ק"י ח' צ' דכר"ל ס"ל דקאמר ואי אשמעין צהא כו' ואם ליתא הרי רמיא קמיה לחלון ואי משום האסורה ליינס הרי גם כאן משנא על הקטנה אסורה הגדולה ואף אחריו שם כ"ט צ' אלא לר"ל נהי כו' לרווח' דמילת' אחר כן ונסתלקה תלוב' להח"מ עוד הקשה לח"מ דלדבריו ל"ל צנמ' שם ואי אשמעין צהא כו' הל"ל טעמו של הרמב"ן משום דע"כ יולדת כו' כנ"ל ולא עיין צנברי הרמב"ן דהא י"ל הי"ד אחר ואי אשמעין כו' לגי' צכולן מלמדין כו' וכן הקשה הרמ"ה צסם הראש"ד אצל הרמב"ן יישנו שם דהנריכות' א"ל אלא צהנך תרתי צני כנ"ל דצכל הנ"ל סגי טעמו של הרמב"ן (למד) [לנדן] מריש' דאין זיקה כנ"ל וצסיפ' כו"מ הרמב"ן משום דליקיים מצות ייבום והוא פסל על (ענמה) [ענמן] צפשיעה אלא שקשה לו להלח"מ צהנך צצות דמתני' ק"י ח' צצתי יתוונות קטנות וצנא על החרשת וא"כ על הקטנה דלגי' צכולן מלמדין כו' וכמש"ש הרמב"ם ושי"פ צס"ה וס"ח דשם ג"כ פסל צפשיעה ואקיים ייבום וליכא גדולה אצל ל"ל כלל דשם א"ל לכו" דע"כ ל"ק צר קפרא אלא צכנס את הקטנה צהיית אצל צליסור ודאי ונזהר למחן וזה נדקא ג' הרמב"ם צנא על הקטנה וא"כ על החרשת דלא פסל כו' כו"מ צס"ז ולא קאי צכולן עלה : (ג) מלמדין כו' עמש"ש שהראש"ד חולק ע"ז והק"ה

ברכות אליהו

מדוע מלמדים אותה שתמאן. אבל ל"ק כלל, דשם א"צ לכ"ז דע"כ ל"ק בר קפרא שיתרחק מן המיאון, אלא בכנס את הקטנה בהיתר. אבל — באיסור, ודאי מצדה לבאן — אף כשפסל בפשיעה ואיקיים ייבום. וזהו צדקה גירסת הרמב"ם בבא על הקטנה וא"כ על החרשת דלא פסל כו', כמ"ש בס"י, ולא קאי כבודן עלה, דכיון דלא פסל את הקטנה, אין מלמדין אותה שתמאן. [וי"ל ס"ק ג', ח'].

(ג) עמש"ש בס"ב, שהראש"ד בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ד חולק ע"י. ושם כת', שהראש"ד הקשה ממש ביבמות ק"א ב : וצריכה כו', הא בבבא אמצעית — בא יבם על החרשת וחזר וצא על הקטנה — ליכא הנך ב' טעמי — שיקיים מצות יבום ורמיא גדולה קמיה — דהא איקיים מצות ייבום ולא רמיא גדולה קמיה. וכן הקשה לה"מ שם הכ"ה. ומה שתיירן הרמב"ן — שם בספר תוכות — דהצריכ' לא קאי אלא ארישא ואסיפא, משום דרישא אין זיקה כו', ובסיפא משום דאיקיים מצות יבום והוא פסל על עצמו בפשיעה, כמ"ש בס"ב — ליתא. דהא הצריכ' הוא אליבא דשמואל, ורש"י סבר שם י"ח ב ויכו א' יש זיקה. וגם כ"ט ב אמרינן דריש' ס"ל יש זיקה. ועמש"ש [בס"ב] ש"ל, דלרווחא דמילתא אמרו שם שר"א סובר יש זיקה. וגם כת' שם, שדק אם כנס את הקטנה בהיתר, קאמר בר קפרא שיתרחק מן המיאון, אבל אם בא עליה באיסור, מצוה למאן.

ועוד לגירסת רש"י ושי"פ דגרסי שם ק"א ב : קטנה וחרשת בא יבם על הקטנה וחזר וצא על החרשת או שבא אחיו על

יש זיקה כו', לרווחא דמילתא אמר כן, אבל באמת סובר כר"ל שאין זיקה. ונסתלקה תלוב' הלח"מ משנה. עוד הקשה הלח"מ שם, דלדבריו הרמב"ם ל"ל צנמ' שם לומר : ואי אשמעין כהא כו' [כנ"ל], הל"ל טעמו של הרמב"ן — משום דע"כ יוצאת כו', כנ"ל. ולא עיין הלח"מ בדבריו הרמב"ן. דהא יש להקשות, הי"ד א"מ שם בגמ' : ואי אשמעין כו', לגירסת : ב כ ו ל מלמדין כו'. א"כ קאי גם אבבי ששם לא שייך לומר : גדולה רמיא קמיה. וכן הקשה הראש"ש שם פ"י ג ס"ח בשם הראש"ד. אבל הרמב"ן וישבו שם, דהצריכותא א"צ אלא בהנך תרתי בבי כנ"ל. היינו בבא דשם קט א, ובבא אחרונה דשם ק"א ב. דפסל הנ"ל סגי טעמו של הרמב"ן — משום דע"כ יוצאת כו'. לבד מרישא — דהיינו הבבא דשם קט א — דשתי אחרות גדולה וקטנה — דאין זיקה כנ"ל, ולא נאסרה עליו, א"כ לא שייך טעמו של הרמב"ן — דע"כ יוצאת כו'. ובסיפא ג"כ לא שייך טעמא של הרמב"ן, כמ"ש הרמב"ן, משום דאיקיים מצות ייבום, והוא פסלן על עצמו בפשיעה, לפיכך ה"י ראוי שלא להתיר לו כלום. א"כ כבר מיושבת קושיית הלח"מ — שהג"מ היתה צ"ל טעמו של הרמב"ן — משום דע"כ יוצאת כו', כי כבר בארנו שבשתי הבבות של הצריכותא לא שייך טעמו של הרמב"ן. אלא שקשה לו להלח"מ, בהנך כבות דמתני' בדף ק"א, בשתי יתוונות קטנות, ובבא על החרשת וא"כ על הקטנה, דלגירס' ב כ ו ל מלמדין כו', וכמש"ש הרמב"ם בהלכ' כ"ז, כ"ח, ושר"ע דהלן בס"ה וס"ה, דשם ג"כ פסל בפשיעה, ואיקיים ייבום, וליכא גדולה. ואפ"ה

לה נט אחר שיבא עליה ומותרת לזר. ב (ה) ד תיו שתיהן חרשות או קטנות ביאת באר הגולה אחת מהן פוטרת צרתה. ג (ו) ה היתה אחת גדולה ואחת קטנה ביאת גדולה או ד שס נמשנה דק"י ד שס נמשנה. ה שס נמשנה. ע"ל.

ביאורי הגר"א

וכמ"ש נמתני' ק"י"ג ז' כונס ולא רצה להוציא כו' לאפוקי בחליצה דלאו נת חליצה כמ"ש נמתני' שס: (ה) הו' כו' ביאת כו'. וליק' חליצת כמ"ש נמתני' שס וחרשת כו' ועתי"ס שס ד"ה וחרשת כו' ונייהו כו' ואשמעינן דאף ע"ג

ברכת אליהו

וחרשת ובא יבם כו'. ד) וקטנה וגדולה ובא יבם כו'; כמ"ש בסק"ת. וא"כ קשה מאי צריכה הגמ' בגדה שם לשנות: מאי קטנות קטנות דעלמא, וכנ"ל.²

(ד) ביבמות קי ב: כיצד תקתנן אמר רב חסדא אמר רב כונס החרשת ומוציאה בגט (דחליצת קטנה תפסל לה עליה — רש"י) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ. וזה רק אם הקטנה לא מיאנה אבל לרי"א — שגלמדי"ם את הקטנה שתמאן כנ"ל בסק"ב — אינו מחויב להוציא את החרשת בגט, ורק אם רצה לגרשה, כותב לה גט. וכמ"ש במתני' שם קיב ב: — לענין אחת פקחת ואחת חרשת — כונס ואם רצה להוציא יוציא. לאפוקי בחליצה, דלאו נת חליצה היא, כמ"ש בגמ' שם קי א: וחרשת שחלצה וחולצת מן הקטן חליצתה פסולה.

(ה) וליק' נמי חליצת אחת מהן פוטרת צרתה, כמ"ש בגמ' ביבמות קי א: וחרשת נת חליצה היא (בתמיה) והתנן חרש שנחלץ וחרשת שחלצה וחולצת מן הקטן חליצתה פסולה כו'. ועתו"ס שם ד"ה וחרשת כו', וז"ל: וא"ת תקשי נמי מקטנה דתנן במתני' דחלץ אחת מהן פוטרת צרתה ואילו בפ' מצות חליצה (שם קד ב) תנן קטנה שחלצה תחלוץ משתגדלה ואם לא חלצה חליצתה פסולה ומיהו בקונטרס פ"י דחליצתה לכשתגדיל פוטרת צרתה. ולפירוש רש"י, הא דתנן שט שחליצתה לכשתגדיל פוטרת צרתה, בא לאשמעינן דאע"ג דאכתי הויקה היא מדרבנן, מאחר שנשאת כשהיא קטנה, אפ"ה פוטרת צרתה, מפני שגם נישואי צרתה רק מדרבנן. אבל הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ג, הביא רק שביאת אחת מהן פוטרת צרתה את כולן, כמ"ש כאן המחבר. ואילו הי' הרמב"ם מפרש כפירוש"י, הי' צריך להביא גם דין זה — שחליצתה משתגדיל, אע"ג דאכתי הוא מדרבנן פוטרת צרתה, מאחר שדין זה כתוב במשנה. אלא שהרמב"ם מפרש כמ"ש תוס' שם: ועוד דאיכא לאוקמי מתני' דהכא כו' יוסי דאמר אשה בין גדולה בין קטנה כו' עכ"ל. ואנן קי"ל כר"מ, שאין קטנה חולצת, כמ"ש קה ב: והלכתא עד שתביא ב' שערות. וכמ"ש קי ב: וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ.

(1) מתני' ביבמות קי א: גדולה וקטנה ביאת הגדולה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה. והו"ה לחליצה, שחליצת הגדולה פוטרת הקטנה, ואין חליצת הקטנה פוטרת הגדולה. ולא תני במתני' חליצה, אנכ רישא. דתנן

החרשת פסל את הקטנה. וגירס' זו עיקר, כמו שהוכיח הרשב"א שם בראיות ברורות, ולא כגירס': לא פסל את הקטנה, ועמ"ש בסק"ג. וא"כ קאי ר"א אומר מלמדיו כו' נמי אהא, בסדי שלא תהא הקטנה פסולה עליו. ושם בא על הקטנה בחיתר, וגם פשע באיסורה, שאחרי שבא על הקטנה חזר ובא על החרשת, וליכא חנף — שאין כאן טעם להקטנה יבום, שהרי השניה היא חרשת, ולא טעם גדולה רמא מעיקרא, ולא טעם לא פשע, וא"כ קשה למה תמאן.

ועוד יש להקשות להנך דגרסי שם: ב כו' לן מלמדי"ם כו', כנ"ל בסק"ב, וזה כולל גדולה וקטנה, וקטנה וחרשת, ואיכא בדברי ר"א קטנות טובא, אי"כ מאי משני בגדה ח א: מאי קטנות כו'. שהגמ' מביאה שם, הא דתניא ריב"ב העיד ה' דברים שממאנים את הקטנות כו'. והגמ' ר"ל, דקאי רק אהא דאמר ר"א ביבמות בסוגיין דמלמדיו כו', ולא קאי אהא דאמר שם קט א דמלמדיו כו', ואהא פריך בגדה שם: מאי קטנות כו' (לשון רבים). ומשני: מאי קטנות קטנות דעלמא. ולגירס': ב כו' לן מלמדי"ם כו', קשה, הרי אף אם ריב"ב קאי אדברי ר"א דיבמות קיא ב, איכא נמי קטנות טובא, ומאי משני: מאי קטנות קטנות דעלמא. ואף דלגירס' דל"ג „בכולן, מ"מ איכא תרתי: א) הך דבמתני' שם קיא ב: בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה. ב) מתני' דשם קי א: „אין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה, אלא — הדין הוא — שפוטלת את הגדולה. וא"כ גם אהא קאי, הא דאמר דמלמדיו כו'. אולם לגירס' דל"ג „בכולן" לא קשה, דהני תרתי בבי הנ"ל חדא נינהו. דמה לי אם בא על הגדולה אחרי שבא על הקטנה, ומה לי אם לא בא על הגדולה. דבין שהגדולה תחלוץ, ובין אם היא תתייבם, תאסר הקטנה, וכדפריך בירושלמי שם פ"ג ה"ג — על מתני' דכאן קיא ב: בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה כו' פסל את הקטנה — אפילו לא בא על הגדולה פסל את הקטנה. ומשני דנ"מ שאילו לא בא על הגדולה ומתה הרי מותר בקטנה, ועכשיו (שבא על הגדולה) אפילו מתה פסל את הקטנה. אבל בחייה, שהו בא אח"כ על הגדולה או לא. וכן לרי"א — דמלמדיו את הקטנה שתמאן — נהי דקאי נמי אהא דשם קט א — דלא בא על הגדולה, אפ"ה לא הוי נקרא בגלל זה קטנות טובא, דהני תרתי: בא על הגדולה, ולא בא על הגדולה, חדא נינהו, כנ"ל, ולכן לא קשה, הא דבגדה שם הוצרך לשנות: מאי קטנות קטנות דעלמא. אבל לגירס' „בכולן", קאי אשם, דאיכא קטנות טובא כנ"ל. והן די בבי שם: א) קטנה וחרשת, דתנן שם קי א שאין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה; ב) וקטנה וגדולה, דתנן שם שאין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה; ג) וכאן קיא ב במשנה: קטנה

2 כבאורי הגר"א בס"ק זה יש הרבה טעיות דפוס. ונבחרת אליהו והבנו ופרשנו דברי רבנו עפ"י מ"ש בחזו"א סימן קכ"ט סק"ד, עיי"ש.

באר הגולה

חליצתה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה. דו אחת פקחת ואחת חרשת ביאת הפקחת או חליצתה פוטרת את החרשת ואין ביאת החרש' פוטרת את הפקחת. ה' זהו שתייהן קטנות ובהם היבם על אחת מהן וחזר הוא או אחיו ובה על השנייה לא פסל הראשונה עליו (ז) אבל אסור לו לקיים יתשנייה (ח) אלא מלמדין אותה שתמאן ויקיים הראשונה. ז' וכן אם היו שתייהן חרשות אין ביאת השנייה

ואחרונה ביאת נזות ואי לא קנויה הוי הרי שתיין נכריות חללו. ט' דלמא קטויות הוי ומשנא על הראשונה קיימה סך עליה נאסור צ' נתיים. י' כ"ח שם נמשנה. כ' שם נמשנה ומשנא דלעיל.

ביאורי הגר"א

קטנה וחרשת וקטנה וגדולה והן ד' נני נצא ראשונה קטנה וחרשת ק"י א' ושם קטנה וגדולה אין ביאת הקטנה פוטרת כו' ושני נני כלן קטנה וחרשת לגי' הגאונים דלא פסל קאי חסיפ' לצד ולגי' רש"י גם חריש' על הקטנה ואח"כ על החרש' ונצא קטנה וגדולה על הקטנה ואח"כ על הגדולה אבל לפי' הרמב"ם נמתני' הנ"ל דהא קטנה וחרשת וכלן ד' צנות נריש' צ' קטנות ומציעת' חרשת וקטנה וספ' גדולה וקטנה וקטן' וגדולה אבל ליתא כנ"ל:

ופקחת וחרשת: (ז) אבל אסור כו'. רש"י שם: (ח) אלא כו'. רמב"ם וכנ"ל ס"ל. דבריו תמוהין ל"ל וכי איי להוויא נגט ומשום שלא תפסל לכהונה אין אנו אחריון לזה אין מלמדין אלא להטיר השנים וכ"כ בס"י ג"כ צא על הגדולה כו' (מלמדיו) [ומלמדין] כו' וגם מ"ש בספ"א צא על הקטנה וחזר כו' ג"כ ק' ל"ל וחזר כו' ספ"א לא חזר הו' ע"כ גדולה נרייה חליצה ואח"כ ג"כ תפסול הקטנה וכ"ד אין נרצין צוה והכלל לגי' ככולן כו' וקאי

בבית אליהו

בבא א' קטנה וחרשת בא יבם על הקטנה וחזר ובה על החרשת או שבה אחיו על החרשת. ויש שם גירסת הגאונים: לא פסל את הקטנה. ורש"י גורס פסל את הקטנה. ולגירסת הגאונים ד', לא פסל — קאי — הא דאמר ר"א שם קאי ב ד', מלמדין — אפיפא לכד — דבא יבם על החרשת, וחזר ובה על הקטנה, או שבה אחיו על הקטנה, דפסל את החרשת. ושם מלמדין את הקטנה שתמאן, בכדי שלא תפסל החרשת. אבל ברישא — שלא פסל את הקטנה, אין מלמדין אותה שתמאן. ולגירסת רש"י: „פסל את הקטנה“, קאי מלמדין כו', גם ארישא — בבא על הקטנה ואח"כ על החרשת — שמלמדין אותה שתמאן, מאחר שהקטנה — שהיא הראשונה — נפסלה ע"י ביאת החרשת. ובבא שניה: קטנה וגדולה, ובה על הקטנה, ואח"כ על הגדולה, מלמדין הקטנה שתמאן בו, מאחר שנפסלה ע"י ביאת הגדולה. אבל לפי' הרמב"ם, כמתני' הנ"ל — דהא קטנה וחרשת³. וכאן ד' בבית: ברישא כ' קטנות כדאיתא כאן בס"ה. ומציעתא חרשת וקטנה, ובה על החרשת ואח"כ על הקטנה, כדאיתא בס"ה. אבל אם בא על הקטנה ואח"כ על החרשת אין מלמדין, מאחר שלא פסל את הקטנה, שהרמב"ם גורס בגירסת הגאונים „לא פסל“, כנ"ל בסוף סק"ב. ופיפא גדולה וקטנה, ובה על הגדולה ואח"כ על הקטנה. וקטנה וגדולה, ובה על הקטנה ואח"כ על הגדולה. אבל ליתא, כנ"ל, שבב' קטנות ובגדולה וקטנה, איצ' ללמד; ובקטנה וגדולה, אף אם לא חזר ובה על הגדולה מלמדין.

שם: קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. ושם לא שייך למיתני חליצה, שהרי אין חליצה בחרשת, כמש"ש בגמ'. וכן בבבא דתנן שם: „פקחת וחרשת ביאת הפקחת פוטרת החרשת ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת“, לא תני שחליצת הפקחת פוטרת החרשת, מפני שלענין החרשת לא שייך חליצה, לכן גם גבי פקחת נקט רק ביאה.

(ז) עיין בבבא"ג סק"ט טעם הדבר. וזה מדברי רש"י ביבמות קיא ב ד"ה לא פסל את הראשונה, וז"ל: אבל אחרונה לא דלמא קטויות הוו ומשבא על הראשונה קמה הך עליה באיסור שני בתים, עכ"ל.

(ח) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ן, וכנ"ל ס"א, וכמש"ש שהרמב"ם גורס ביבמות קיא ב: ככולן מלמדין הקטנה שתמאן בו. ודבריו תמוהין, ל"ל ללמדה שתמאן, וכי איי להוציא נגט. ומשום שלא תפסל לכהונה, אין אנו אחריון לזה, ואין מלמדין אלא להטיר השניה, ולא בכדי שלא תפסל לכהונה. וכאן — שא"צ להטיר צרתה — ל"ל ללמד השניה שתמאן. וכ"כ בס"י ג"כ: בא על הגדולה וחזר ובה הוא או אחיו על הקטנה לא פסל הגדולה ומלמדין הקטנה שתמאן בו. וגם שם קשה, ל"ל ללמדה שתמאן, הרי אינה פוסלת את הגדולה, ומשום שלא תפסל לכהונה, איצ' ללמדה למאן. וגם מש"ש בספ"א: „בא על הקטנה וחזר הוא או אחיו ובה על הגדולה מלמדין הקטנה שתמאן בו ויקיים הגדולה“, ג"כ קשה, ל"ל חזר כו', אפילו לא חזר, הא ע"כ נדולה צריכה חליצה, שהרי אינה נפטרת בביתא הקטנה, ואח"כ ג"כ תפסול הקטנה, וא"כ צריכים ללמדה שתמאן. וכל דבריו אין נראין כזה. והכלל דלגי' ככולן כו', וקאי אקטנה וחרשת, ואקטנה וגדולה. והן ד' כפי. בבא ראשונה: קטנה וחרשת שם קי א. ושם בבא שניה: קטנה וגדולה אין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה. ושני כפי כאן:

3 בחזו"א סימן קכ"ט סק"ד גורס כאן בביאורי הגר"א — במקום „הא קטנה וחרשת“ — „ב' בבי קטנה וחרשת וקטנה וגדולה“, עי"ש. ועי"ש שם סק"ה, שישב קושיות הח"מ ורבנו על הרמב"ם.

פוסלת הראשונה (ט) והשנייה אסורה לו (י) ל יוציאנה בגט. ז מ קטנה וחרשת שבא היבם תחלה על הקטנה וחזר ובא או אחיו על החרש' (יא) נ לא פסל את הקטנה והחרשת צריכה גט (יב) שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת שהקטנה ראויה לאחר זמן לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה תחלה. ח ס בא על החרשת וחזר ובא תוא או אחיו ועל הקטנה פסל את החרשת • ומלמדין את הקטנה שתמאן בו ע יוציא החרשת בגט (זהו דעת הרמב"ם (יג) לזל אחרים חולקים פ עליו כמפורש בטור ונתימון הנידא נמשנה בספרי האלוים ונהלכות וכן הן דברי רינו וכו' ואפשר שרצו והלכות סוברים דהך דרייתא (שם ע"ג) פליגא דמתני' והו הלכה כסתם משנה וכ"כ הטור שהיא גירסת אביו הרא"ש. ס ג"ז שם ומשנה שם. * ופי' הטור ותשאר החרשת אלול. ע אם הוא רוצה להוציאה לח"כ וכו' שהוכיח הרשב"א שהדיו כן והנילו סג"ל שם. פ רש"י שם וכו' שה"ס שלפנינו וכהשגת הראש"ד שם וכתב ה"ה שהרשב"א הכריע לדבריהם.

ביאורי הגר"א

(ט) והשני' אסורה. דקנין זה נפטר. (י) יוציאנה בגט. עשה"כ ס"ק ק' וכחש"ל ס' ק"ע ס"י: (יא) לא פסל כו'. עשה"כ ור"ל דריית' שם ח' ווי שהיה נשוי כו' דדילמא כו': (יב) שביאת כו'. כנר הקשו עליו

ברכת אליהו

(ט) דקנינן שוה, ונפטר השניה בביאת הראשונה, וקמה השניה באיסור שני בתים. (י) עשה"כ ס"ק ק' ובמש"ל סימן קי"ט ס"י: (יא) עשה"כ ס"ק: שהביא דלשיטה זו — שגורסים במשנה דיבמות ק"א ב, "לא פסל את הקטנה" — הך ברייתא פליגא אמתי' והי הלכה כסתם משנה. ור"ל ברייתא שם כעמוד א (ולא כמש"ש בבאה"ג בסוגריים: "שם ע"ב"). ור"ל הברייתא שם: מי שהי' נשוי שתי יתומות קטנה וחרשת ומת בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת או שבא אחיו על החרשת נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתו, חרשת יוצאת בגט וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ. ובגמ' שם אמר' — טעם הדבר — ד"לילמא קדים ובעיל חרשת ברישא והו"ל ביאה דקטנה ביאה פסולה, משום הכי גם כשבא על הקטנה ואח"כ על החרשת נאסרה הקטנה עליו. (יב) כ"כ הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ה הכ"ז. וכבר קאשו עליו הרשב"א דיבמות ק"א והמפרשים, דהא בנמי שם ק"א א אמרינן, משום דקטנה קטנה ואינה קטנה — שהיא ספק קטנה כולה וספק אינה קטנה כלל — לפיכך יקיים את הקטנה שנבעלה תחילה, דממה נפשך לא נפסלה בביאת החרשת.

4 בבאה"ג כאן סק"ל כתב: טור כיון שאין ביאת החרשת הראשונה ביאה גמורה להפקיע כל הויקה. ומ"ש בבאה"ג: כיון כו', אינו בטור בידן זה, אלא זו סברת עצמו. וע"ז כתב רכנו: עשה"כ ס"ק כו'. שכפי מש"ש אי"צ לטעם שכתב כאן: כיון שאין ביאת החרשת הראשונה ביאה גמורה כו', אלא אף בביאה גמורה, יש ביאה אחר ביאה. שהרי כ"ס — באתה פקחת ואתה פקחת ובה היבם על היבם — שהיא ביאה גמורה, וחזר ובא או אחיו על החרשת, ג"כ צריכה החרשת גט, אף שביאת הפקחת הראשונה היא ביאה גמורה. וכמש"ש בבאה"ג ס"ק. וע"ז סימן רכנו: "וכמש"ל סימן ק"ע ס"י: שם נתבאר, שגם בביאה גמורה, אם בא הוא או אחיו על צרתה, צריכה הצרה גט. משום שקידושין תופסין בה. וכ"ש בשתיקה חרשות — שאין ביאת הראשונה ביאה גמורה, ואין זיקת השניה זיקה גמורה — שקידושין תופסין בה. וצריכה גט מחמת הביאה לשם אישות או לשם יבמות. וראה בערוך השלח ס"ב. ובמסקני הגרי"א מ' שמפרש שכתב רכנו — בצנין סק"ל בבאה"ג ס"ק — למר שרק אם בא על השניה לשם אישות או לשם

באר הגולה
ל טור כיון שאין
זיקת החרשת הראשונה
זיקה גמורה להפקיע
כל הויקה.
פ לזון הרמב"ם שם
ס"ה.
נ כתב ה"ה שכן הוא

ועוד דאם כן תפסור לכתחלה הקטנה בביאתה את החרשת. אבל באמת, גם לרמב"ם, עיקר הטעם הוא, משום דקטנה קטנה ואינה קטנה, כמש"ש בגמ'. ומ"ש הרמב"ם הטעם שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת כו', כוונתו בזה, לפסול טעמא דגמ' הנ"ל דלמא קדים כו'. שבסק"א כת', ששם בגמ' אמרו — טעם הדיון שבברייתא שם שנאסרו שתיהן — משום דלמא קדים כו'. ושם כת', שלשיטה שגורסים במשנה שם עמוד ב, "לא פסל את הקטנה", הך ברייתא פליגי אמתי', ולמתני' לא גזרינן. וע"ז בא הרמב"ם ליתן טעם — דמשום הכי סוברת המשנה דלא גזרינן — ואמר שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת כו', ולא אתי לאחלופי. כמו בגדולה וקטנה ופקחת וחרשת, דלא גזרינן, משום דביאת הגדולה והפקחת היא מעולה מביאת הקטנה והחרשת. כן בקטנה וחרשת לא גזרינן, משום שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת כו'. [ועיין לחס"מ משנה שם].

(יג) ר"ל, שאחרים אלה חולקים על ב' סעיפים אלו: א) על מ"ש בס"ז — בבא על הקטנה וחזר ובא על החרשת — דלא פסל את הקטנה, אחרים חולקים עליו, וסוברים דפסל את הקטנה. וזה כגירסת רש"י וראב"ד בה' יבום וחליצה פ"ה יבמות צריכה גט, אבל אם בא עליה לשם זנות א"צ גט, ולי נראה שכוונת רבנו, כמש"ל. יע' דברי הרמב"ם — הסובר שבפקחת וחרשת ובא על הפקחת וחזר ובא על החרשת צריכה החרשת גט — כתב המאירי בבית הבחירה (מהדורת אלבעק ניוירוק תש"ו) ביבמות ק"א ב: "ואני יודע למה שהרי כבר נפטר". ובתנאות חנוך הבית שם אות ק"א כתב: "וכונת רבנו שתמה על הרמב"ם הוא בודאי באופן שלא בא עליה לשם קדושין אלא בסתם, ואו אין ביאה אחר ביאה". ובמאירי שם נ א כתב לענין ב' צרות בעלמא —: "ומ"מ אם בעל לזנות בעלמא כו' אינו כלום". וכוונתו סימן קכ"ט סק"י כתב: מש"כ בשו"ע ב' קטנות ווא על שתיקה שהשני צריכה מיאון וכן בבא על הקטנה אחר שבא על הגדולה, אינו מטעם קנין יבום אלא מטעם קנין קדושין, וכמש"כ הגרי"א שהוא מדין בעל צרתה המבואר שו"ע ס"י ק"ע ס"י: ומ"מ אם בעל באונס או לשם זנות אי"צ מיאון אלא בסתמא, ואע"פ דדעת הרמב"ם פ"י מה"ג הי"ט ותאשה דלמא בסתם אין חוששין לקדושין, הלא סתם הוי כמירוש לשם יבמות כו' ומיירי בבעלה בעדים, עכ"ל.

באר הגולה

יוסף פרק בית שני(י).

ט ז אחת פקחת ואחת חרשת בא היבם על הפקחת וחזר

צ ג"ז ומחנה שם.

ובא והוא או אחיו על החרשת לא פסל הפקחת ק והחרשת צריכה גט בא היבם על

ק כתב ה"ה שכנר

החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת ר פסל את החרשת (יד) ש החרשת יוצאת

נתנאל שיש צילה אחר

צילה וכו' והוא שגל עליה לשם חסות או לשם יצמות.

ר ג"ז שם ומחנה שם.

צילה כשרה היתה ומספיק לה גט משל"כ הפקחת שצילתה היתה צילה פסולה.

ביאורי הגר"א

כח"ש הרמזים צענונו לקמן ס"י ומלמדין כו' ויקיים הגדולה
לכל הרמזים נזהר מזה ש"כ שם שצילתה קונה קנין גמור
ר"ל ומלמדין וקף צילה פסולה מדרבנן ומותרת במיאון
הקטנה משל"כ נדרשת שצילתה בפסול הוה ועל ס' ו'
ס"ז: (יד) החרשת יוצאה כו' תוספת' והיא כחונה
אללנו בשבט דתניא פ"ג קטנה וחרשת צל יבם על הקטנה

ברכת אליהו

מלמדין הקטנה שתמאן בו ויקיים הגדולה. והו"ה כאן
— לדעת החולקים על הרמב"ם — אחרי שהקטנה תמאן,
מותר לו לקיים את החרשת. אבל הרמב"ם נזהר מזה, שכתב
שם, ששכעילתה (של הגדולה) קונה קנין גמור — ר"ל
מדאורייתא. ואף שביאה פסולה מדרבנן, מותרת במיאון
הקטנה. משא"כ בחרשת שביאתה בפסול הוה, אינה ניתרת
במיאון הקטנה. וק"ל פ"מ י' ס"ב: חרש שגירש ברמיזה
והלכה ונתקדשה לחרש אחר ואצ"ל לפקח אסורה לחזור
לבעלה החרש אבל אשתו של פקח שנתגרשה והלכה ונשאת
לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפקח. [ועמש"ש
סק"ה. הרי שגם שם מצינו כעין סברה זו, דנשואי חרש
— דהוה מדרבנן — לא מרעי לכתו של פקח, שקידושו
מן התורה; אבל קדושי חרש או פקח, מרעי לכתו של
החרש, שקידושו מדרבנן].

(יד) תוספתא. והיא כתובה אצלנו בשבט. דתניא ביבמות
פ"ג הלכ' ר', ז': קטנה וחרשת — בא יבם על הקטנה

הכ"ז, ושי"פ ביבמות ק"א ב, דגורסים ושמ ובמשנה: „פסל
את הקטנה, כנ"ל בסק"ה, ובמ"ש בנמי שם עמוד א, כנ"ל
בסק"ה. ועוד הקשה הרשב"א שם ק"ב על גירסת הנאונים
— שגורסים שם במשנה ק"א ב: „לא פסל — מאי קמ"ל
רב חפדא שם ק"ב, דחרשת קנויה ומשורית וקטנה קנויה
ואינה קנויה, הא מתני' היא, דע"כ כיון דחרשת אינה פוסלת
את הקטנה וקטנה פוסלת את החרשת, שמעינן מינה דטעמא
משום דקטנה קנויה ואינה קנויה, ולפיכך לא מיפסלא ממה
נפשיך. ועוד אדרייק שם ק"א א מבריתא כרב חסדא, לירוק
ממתני' (ב) ועל מ"ש כאן בס"ה — בבא על החרשת ואח"כ על
הקטנה —: „ויוצא החרשת בגט“, חולקים האחרים, וסוברים
שיותר לו לקיים את החרשת. שכל הרמב"ם הסובר שיוציא
החרשת בגט, הקשו הרמב"ן והרשב"א שם ק"א ב, הא קמ"ל
כמ"ד ממאנת אף לויקתו, ובמיאונה עקרה הזיקה לגמרי,
וכמי שלא היתה צרתה כלל, א"כ למה תאסר עליו החרשת.
כמ"ש הרמב"ם בעצמו שם הלכה ל', וזמבא לקמן בס"י:

5 גם הלחם משנה בה' יבום וחליצה פ"ה ה"ל תירץ כן את
דברי הרמב"ם, וכתב: ונראה דכינו תירץ קושיא זו במ"ש
שבעילתה קונה קנין גמור כלומר דשאני הכא דכיון דקנין
הגדולה הוא קנין גמור וקנין הקטנה אפילו דאמרין דהיא
קנויה הוא מדרבנן אתי מיאון דרבנן ומבטל ביאת קטנה דרבנן
כדי לקיים ביאת גדולה שהיא מן התורה אבל לעיל לא אתי
מיאון ומבטל ביאת קטנה כדי לקיים החרשת שהיא מדרבנן וקל
להבין החילוק, ע"כ. ונראה שגם רבנו התכוון לתירץ זה.
אלא שהוסף: ואף שביאה פסולה מדרבנן כו', ור"ל, אף שביאת
הגדולה היא ביאה פסולה מדרבנן, מפני שבא מקודם על הקטנה,
אפ"ה היות וביאת הגדולה קונה קנין גמור מן התורה, לכן היא
מותרת במיאון הקטנה, וכמ"ש הלח"מ שמיאון דרבנן מבטל
ביאת הקטנה דרבנן. ומ"ש רבנו: משא"כ בחרשת שביאתה
בפסול הוה, כוונתו לומר שלא הי צריך לבא על החרשת לפני
הקטנה מיאנה, וכמ"ש בס"י: מלמדין הקטנה שתמאן בו
וכונס את החרשת. והיות וביאת החרשת היא רק מדרבנן, וכן
בפסול, לכן אינה ניתרת במיאון הקטנה. ולילא שביאת החרשת
הי בפסול, היתה מותרת אף בלי מיאון הקטנה, כמו ב' קטנות
— שביאת השניה אינה פוסלת את הראשונה. ומסתבר שאף
לפני מיאון השניה מותר בראשונה. שהרי הא השניה צריכה
מיאון, הוא מסעם קנין קידושין. וכמ"ש רבנו בסק"ה. שזה דומה
לשתי גדולות שיש ביניהן אחי, וכמ"ש בחור"א סימן קכ"ט
סק"ז הנ"ל בהערה 4. וכמו בביאה אחר ביאה כשתי גדולות
שהשניה צריכה גט, אין הראשונה אסורה אף לפני שהשניה
קבלה גט. כן בשתי קטנות, נראה שהראשונה מותרת אפילו אם

השניה לא מיאנה. ועב"ש סק"ד שג"כ כתב כעין דברי הלח"מ
הנ"ל. ובכ"מ כתב ע"ז: וכאמת עדיין צ"ע כי סברת הבי"ש
אין די עולה אף שכתב גמי הכי הלח"מ, ע"כ. וכפי דברי רבנו
והסברנו הנ"ל, הדברים מיושבים.

ומש"ל שבבי קטנות הראשונה מותרת אף אם השניה לא
מיאנה, ראיתי אח"כ שבתוון יחזקאל שעל התוספתא בביאורים
על יבמות פ"ג ה"ל לא בכ"כ. ששם התוספתא איתא: מי שהי
גשוי ב' יבמות קטנות ומת, בא יבם על הראשונה וחזר ובא על
השניה נאסרו שתיהן עליו. וכתב ע"ז בביאורים שם, שזה נוגד
המבואר במשנה ביבמות ק"א ב: לא פסל את הראשונה. וסיים
שם: ואולי יש לקיים גירסת התוספתא שלפנינו עפ"י דברי
הרמב"ם בה' יבום וחליצה (פ"ה הכ"ז) כו' ומדקאמר „אבל
מלמדין את השניה שתמאן ויקיים זה יבמתו“, משמע שכל זמן
שלא מלאנה השניה אסורה עליו גם הראשונה. והיות דקדמי האם
בתוספתא שאחר שבא על השניה נאסרו עליו שתיהן, כל עוד
שלא מיאנה השניה (ואולי מהאם הוא היסוד לדברי הרמב"ם),
ע"כ. אולם עפ"י דברי הגר"א בסק"י והחזו"א הנ"ל, נראה
שהראשונה מותרת לו אף לפני שהשניה מיאנה, וכמו שכתבתי
לעיל.

ומ"ש בבאה"ג סק"ע — על דברי המחבר —: אם הוא רוצה
להוציאה אח"כ וכמו שהוכיח הרשב"א כו', צ"ע, כי הרי שיש
הרמב"ם והמחבר, והחרשת נאסרה עליו, והמבואר בדברי רבנו
בס"ק זה. ודברי הרשב"א הם סאחרים לחולקים על הרמב"ם,
וכמ"ש בבאה"ג סק"פ.

בגט והפקחת בגט וחליצה. ית אחת גדולה ואחת קטנה בא על הגדולה וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה לא פסל הגדול' ומלמדין הקטנ' שתמאן בו בא על הקטנה וחזר הוא או אחיו ובא על הגדול' מלמדין הקטנ' שתמאן בו ויקיים הגדולה.

קעב דין יבם סריס וחרש שוטה וקטן וטומטום וכן היבמה. ובו ט"ז סעיפים

א (א) א סריס חמה (פי' שנסתרים ע"י ב קדחת. ערוך) ואיילונות (פי' איילונות שיש לה טבע זכר כלומר שאינה יולדת ואיילונות גנדר מליל שהוא זכר האלן) ג אינם בני חליצה ויבום (ב) לפיכך איילונות ודאית שחליצה לא נפסלה לכתוב' וכן סריס חמה שחלץ (ג) או שחלצו התנור וחוס הנזרים ושתתה וטקסה חק. ג דכתיב לא ימנה שמו מישראל פרט לסריס ששמו מחוי והאילוני' דכתיב והיה הצבור אשר תלך פרט לאילונות.

ביאורי הגר"א

כז' נל יצא על הקטנה וחזר ונל על הגדולה כז':
קעב (א) סריס חמה כז'. כר"ע דאין הלכה כר"א דשמותי הוא ועוד מעדותו של ר' יהושע ז"צ ועוד דמחלוקת ואח"כ סתם הוא כמ"ש פ' ז': (ב) **לפיכך כז' וכן כז'.** מתני' גס: (ג) **או שחלצו כז'.** תוספתא פ"א סריס חמה ואנדרוניוס וחס ומאס וגר וענר ומשחרר לא חולצין ולא מייבמין כ"ל דמתו והניחו נשים ולהם אחים נלו אחים ועשו מאמר נתנו גט וחלצו לא עשו כלום נעלו

וחזר ונל על החרשת או שנל אחיו על החרשת נאסרו שתיהן עליו חרשת יולדה בגט קטנה יולדת בגט וחליצה פקחת וחרשת נל יצא על הפקחת וחזר ונל על החרשת או שנל אחיו על החרשת חרשת יולדת בגט ופקחת יולדה בגט וחליצה גדולה וקטנה נל יצא על הגדולה וחזר כז' קטנה יולדה בגט וגדולה יולדה בגט וחליצה נאסר ככולן מלמדין כז' וט"ס הוא וז"ל בהיפוך נכולם נל יצא על החרשת וחזר ונל על הקטנה כז' נל יצא על החרשת וחזר ונל על הפקחת

ברכת אליהו

לי לפרש (איני יודע אי זה סריס בן חליצה ואי זה פטור — רש"י). א"ר עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר, סריס חמה (ממעי אמו — רש"י) לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר. ר' אליעזר אומר לא כי אלא סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה, סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שאין לו רפואה. העיד ר' יהושע בן בתיירה על בן מגוסת שהיה בירושלים סריס אדם ויבמו את אשתו לקיים דברי ר"ע (עדות זו של ריב"ב לקיים דברי ר"ע העיד — רש"י). ופסקינן כר"ע, דאין הלכה כר"א דשמותי הוא¹. ועוד מעדותו של ר' יהושע בן בתיירה. ועוד דמחלוקת ואח"כ סתם הוא, והלכה כסתם. דתנן שם: הסריס לא חולץ ולא מייבם וכן איילונות לא חולצות ולא מתייבמות. וכמשי"ש פ' ב: קתני סריס דומיא דאילונות, מה אילונות בידי שמים אף סריס בידי שמים, וסתמא כר"ע, דאמר בידי אדם אין בידי שמים לא (כלומר סריס אדם בעי חליצה סריס חמה לא — רש"י).

(ב) מתני' ביבמות ע"ב: הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה (מן הכהונה שאין חליצתו חליצה — רש"י) כז' וכן איילונות שחלצו לה אחין לא פסלוה כז'.

(ג) תוספתא דיבמות פ"א ה"ב: סריס חמה ואנדרוניוס וחס מאס וגר ועבד משחרר לא חולצין ולא מייבמין כיצד מתו והניחו נשים ולהם אחים באו אחים ועשו מאמר נתנו גט וחלצו לא עשו כלום נעלו פסלו מן הכהונה וחייבין בקרבן מצו אחים

וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת, נאסרו שתיהן עליו, חרשת יוצאה בגט, וקטנה יוצאת בגט וחליצה. פקחת וחרשת — בא יבם על הפקחת, וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת, [נאסרו שתיהן עליו], חרשת יוצאת בגט, ופקחת יוצאה בגט וחליצה. גדולה וקטנה — בא יבם על הגדולה, וחזר כז' קטנה יוצאה בגט, וגדולה יוצאה בגט וחליצה. ר' אליעזר אומר ככולן מלמדין כז'. ופי"ס הוא. כי אחרי שבא על הפקחת ביאה גמורה, אין ביאת החרשת אוסרת את הפקחת. וכן בגדולה וקטנה, אחרי שבא על הגדולה ביאה גמורה, אין ביאת הקטנה אוסרת את הגדולה. וגם ברישא — בקטנה וחרשת — דקתני: נאסרו שתיהן עליו, הוא לא כהנך דגרסי במשנה ביבמות ק"א ב: לא פסל את הקטנה, תנ"ל בס"ק י"א, יג. וצ"ל בהיפוך ככולם: בא יבם על החרשת, וחזר ובא על הקטנה, נאסרו שתיהן עליו, חרשת יוצא בגט, וקטנה יוצאת בגט וחליצה. פקחת וחרשת — בא יבם על החרשת, וחזר ובא על הפקחת, או שבא אחיו על הפקחת, נאסרו שתיהן עליו, חרשת יוצאת בגט, ופקחת יוצאה בגט וחליצה. גדולה וקטנה — בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על הגדולה, או שבא אחיו על הגדולה, נאסרו שתיהן עליו, קטנה יוצאת בגט, וגדולה יוצאה בגט וחליצה. ר' אליעזר אומר ככולן מלמדין את הקטנה שתמאן בו. [ועיין במנחת בכורים שעל התוספתא שם].

(א) תנן ביבמות ע"ב: אר"י שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו והסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו ואין

ק"ו א ד"ה חשקל וכו' כ"ס א ד"ה זהו והוא"ש ביבמות פ"א ס"ג ובשבויעות פ"ו ס"ט ותרין בגיטין עד ב. וכן מסיק ביבין שמעיה כלל ק"ב. ועב"ה, שהוסיף עוד טעם לפסוק כר"ע, וז"ל: "ועוד ב"רם יש מותרות קאמר תלמודא שייך שצ"ע דכא והיינו כר"ע". ועיין בערוך לגר ביבמות פ' ב ד"ה וסתמא כר"ע.

1. זה גר"א שמותי הוא. הוא בשבת קל ב ובמהר"ז ובירושלמי שביעית פ"ה ה"י ותרימות פ"ה ה"ב. ולולא שריא שמותי הוא. ה"י צ"ל הלכה כמותו, מפני שריא רבו של ר"ע הוא ואין הלכה כז' עקיבא במקום רבו, כדאיתא בכתובות פד ב, אבל מאחר שריא שמותי הוא, הלכה כר"ע נגד ר"א כמ"ש התוס' בשבת

באר הגולה

ד מסקנת הנ"ל
דף י"ב ע"ג
ה טור ופסוק הוא
ו שם נמשכה דף ע"ט
ע"ג וכו' ע.
ז נרייתא שם.

לאשתו אינו כלום.

הנה: (ז) היה ספק סריס חולץ (ח) ולא מחזיקין ליה גזלוי סריס חלץ אם ראו צו מיד שגולד ח' וסמינא סריס כגון שהטיל מיס ולא עשה כיפה (ח) חלץ גזלוי הכי יש לחוש שנתקלקל אחר לידתו ולרדף לחלון (ריב"ש סי' תע"ד) ד היה לאיילוני' ודאית צר' מותרת להתייבם. (ז) ה ספק איילונית חולצת ולא מתייבמת. ג ו סריס אדם (פי' שנסתרים ונחתך גידו אדם) שחיה לו שעת הכושר חולצין לאשתו (ח) או מייבמין (ט) והוא חולץ ואינו מייבם מפני שפסול לבא בקהל ו ואם עבר ובא עליה קנה

ביאורי הגר"א

כו' וזארי כו': (ז) ספק איילונית כו'. כניל נסריס ועתו"ס שם ג' ג' ד"ה או כו': (ח) או מייבמין. נזנת' שם ויינמו את אשתו: (ט) והוא כו' ואם הי' גזל' שם ועתו"ס שם ד"ה אי הכי כו':

פסלו מן הכהונה ותייבין נקדנן ונתו אחים כו': (ד) היה ספק כו'. פ"ג ג' מלי בנייהו כו': (ה) ולא מחזיקין כו'. ע"ט פ' הי"ד סרי' חנה כו' מנל ידעין כו' ועתו"ס פ' ג' ד"ה עד כו' מ"מ כיון שניכר כו' וז"ש אהד וסמינא סריס כו': (ו) אבל בלא"ה כו'. שם נתו' ולית

ברכת אלהיה

(ו) ביבמות פ ב בתורה עד שיהו ככולן, ח"ל: וא"ת הא דאמרין קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין קטן שמא ימצא סריס כשמשיל מים ועושה כיפה יחלוצו ויבם לר"ה דאמר עד שיהא ככולן כו' ואר"י דהא דבעינן לעיל שיהו בו סימני סריס משגולד היינו ליחשב ודאי סריס אבל ספק סריס הי' אע"פ שאין בו סימני סריס כו' עכ"ל. [וכמ"ש הר"ב"ש בתשובה סימן תע"ד: דכיון שגולדו בו סימני סריס אח"כ הרי אפשר וקרוב שלקוי הי' ממעי אמו כו' והכי משמע לישנא דמקשינן בתר הכי וניחוש שמא הבריא כלומר ואכתי איכא לספוקי שהיתה לו שעת הכושר כו' אלמא חששא בעלמא הוא לחומרא שתהא אשתו חולצת ולא מתיבמת כו' עכ"ל.]

והניחו גשים ולהם אחים (שהם סריס חמה ואנדרוגינוס) כו' או חלצו לא עשו כלום ואם בעלו פסלו מן הכהונה וחייבין בקרבן.

(ד) תנן ביבמות פא א: ר' יהודה אומר טומטום שנקרע ונמצא זכר לא יחלוצו מפני שהוא כסריס. ובגמ' שם פג ב: תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר טומטום לא יחלוצו שמא יקרע ונמצא סריס כו'. מאי בינייהו (בין רבי יוסי ברבי יהודה דס"ל דהוי ספק סריס לרבי יהודה דאמר שהוא כסריס ודאי — רש"י), אמר רבא לפסול במקום אחין ולחלוצו שלא במקום אחין איכא בינייהו (אם אין שם אה אלא הוא לרבי יהודה לא בעיא חליצה מיניה לר' יוסי ברבי יהודה בעיא חליצה מספק — רש"י). ע"כ דברי הגמרא. הרי שספק סריס — שלא במקום אחין — חולץ מספק. [וה"ש כאן בהגה: „ספק סריס חולץ“, היינו כשאין אחים אחרים אלא הוא, ולפיכך חולץ מספק].

(ז) כניל בפריס, שכת' בס"א בהגה: הי' ספק סריס חולץ. [ועמ"ש סק"ד. והו"ה בספק אילונית — כשאין לה צרה — חולצת ולא מתייבמת]. ועתו"ס ביבמות ב ב ד"ה או כו'. [ושם כתבו שספק אילונית צריכה גט. וגם כאן — מחמת ספק — צריכה חליצה. ועב"ה וב"ש סק"ג ובביאורי הגר"א לעיל סימן מ"ד סק"ז].

(ה) ביבמות ע"ב פ א: היכי דמי פריס חמה, אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן כל שלא ראה שעה אהנו בכשרותו (שלקה ממעי אמו — רש"י). מנא ידעינן, אמר אב"י כל המטיל מים ואינו עושה כיפה כו' ולחוש שמא הבריא בנתיים, כיון דתחתלו וסופו לקוי לא חיישינן. ושם פ ב: איתמר סימני סריס רב הונא אמר עד שיהו כולם, ר' יוחנן אמר אפילו באחד מהן כו'. והלכת כר"י כמש"ל בסק"ב. ועתו"ס שם ד"ה עד שיהא ככולן, וז"ל: אע"ג דאמרין לעיל דבעינן שיהא לקוי ממעי אמו ויש סימנים שאין יכולין להודיע משגולד מ"מ כיון שניכר מיד שאין עושה כיפה ושאר סימנים ניכרים כ"א בזמנו הוכיח הראשון על האחרים שממעי אמו הוא לקוי אלא שלא היו ראויין להיות ניכרים סמוך ללידתו כו' עכ"ל. וז"ש כאן בהגה: אחד מסימני פריס כו'. [ר"ל, דכמו שכתבו התוס' אליבא דר"ה — דאמר דלא הוי סריס עד שיהו בו כל סימני סריס — דאם ראו בו מיד שגולד סימן אחד, ושאר סימנים ניכרים בו כל אחד בזמנו, הוי סריס; הו"ה לר' יוחנן, כשיש בו שתי שערות בזקן, דבעינן שיהיו בו כל הסימנים הללו, כמ"ש בהגה לקמן בס"ה, סגי אם ראו בו מיד שגולד סימן אחד, ושאר הסימנים — כל אחד בזמנו. ואם אח"כ אין בו ב שערות בזקן, סגי בסימן אחד. ועב"ש סק"ב].

(ח) כמתני' ביבמות ע"ב: העיד ר' יהושע בן בתירה על בן מגושת שהי' בירושלים סריס אדם וייבמו את אשתו. (ט) תנן ביבמות ע"ב: אר"ע אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו. ובגמ' שם: מכדי שמעינן לר"ע דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמו (וסריס אדם מחייבי לאוין הוא — רש"י), וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו, אמר ר' אמי הבמ"ע כגון שנשא אחיו גיורת כו' אי הכי יבומי גמי מייבם, אין הכי נמי, ואידי דאמר ר' יהושע חולץ אמר איהו גמי חולץ כו'. ועתו"ס שם ד"ה אי הכי כו', וז"ל: פי' א"ב בנשא ישראלית איירי אע"ג דהיא שפיר מתייבמת או לא תקשי אצאי אין מייבם שהרי הוא אסור בה דהוי פצוה דכא ואידי דקאמר חולץ קאמר גמי חולצין לאשתו

2 עיין ב"ש"ש ביבמות פ"ה ס"ל שהביא דברי התוס' והר"ב"ש הג"ל. ושיטת הי"ש"ש היא. ולר' יוחנן דסגי בסימן אחד, לא צריכים שהי' מיכח שהוא לקוי ממעי אמו. ורק בסימן שאינו עושה כיפה, צריך לבדוק מיד שגולדו, מפני שניכר כקלות, ואם יראה שעישה כיפה, הרי לעיני סימן זה אם לוקה בו אח"כ, ולא עשה כיפה, זה לא הוי לקוי ממעי אמו, עיי"ה שם.

ומוציא בגט (ואם הי' יצנתו גיורת או שאר אשה הנוותרת לפטוע דכא מותר ליינמה) (נ"י פ' הערל). ד ה אלו הם סימני איילוניות כל שאין לה דדים ומתקשה בשעת תשמיש ו האין לה שפולי מעים כנשים וקולה עבה ואינה נכרת בין איש לאשה (ו) (וי"א דנאחד מאלה נקראת איילונית) (טור). ה (יא) אלו הם סימני סרים חמה כ כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ו כשטמיל מים אינו עוש' כיפה

באר הגולה
ח גרייטל סס דף פ'
ע"ג וכת"ק.
ט כרש"א סס.
י כרש"א סס.
כ גרייטל סס וכת"ק
ופי' לקוי רך.

ל סס וכי"א ופי' כיפה קלות שליט הולך למרחוק.

ביאורי הגר"א

אמר דקיי"ל כוותי' ולר"ה ל"ק כחש"ש ולמר גר"א כו' הא אמרינן כו': (יא) אלו הם כו'. דכל אחד נוסף על חזירו ומחש"ש דה"ל עד כו' ר"א אפי' כו' וכן אני דאמר

ברכת אליהו

הו"ה באילונות כו' עכ"ל. ולפי הנ"ל — דלר' יוחנן, באחד מסימני אילונות נקראת אילונות — מתורצת קושיית התוס'. וההיא סוגיא דקידושין, אליבא דר' יוחנן אמר, דקיי"ל כוותיה. ולדידיה, כמו בסרים סגי בסימן אחד, כן באילונות סגי בסימן אחד. ויש סימנים שאפשר להכיר בקטנות, כחש"ש בתוס'. ולכן בעינן קרא, שאם ניכר בה אחד מסימני אילונות בקטנות, אפ"ה זבינה וזבינא. ולר"ה — הסובר עד שיהו כולם — לא קשה — קרא למה לי, הרי אי אפשר להכיר כל הסימנים בקטנותה — דלדידיה נזכר לומר, דהקרא אתי לומר שתצא בסימני אילונות. ולא קשה קושיית מר בר רב אשי: ולא ק"ו הוא כו', דנתרץ: מילתא דאתי בק"ו טרע וכתב לה קרא. כחש"ש עמוד ב: ולמר בר רב אשי דאמר ולא ק"ו הוא הא אמרינן מילתא דאתי בק"ו טרע וכתב לה קרא (ומאי תקשה ליה אי אשמועינן קרא בגר דאילונות דתיפוק ביה — רש"י) ה"מ היכא דליכא לשנויי אבל היכא דאיכא לשנויי משנינן. ולרב הונא דליכא לשנויי, נשאר התירוצ' מילתא דאתי בק"ו טרע וכתב לה קרא⁸. (יא) ביבמות פ ב: ת"ר איזהו סרים חמה כו' ואלו הן סימניו כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק רשב"א משום ר"י בן יאיר כל שאין מימיו מעלין רתיחות וי"א כל המטיל מים ואין עושה כיפה, וי"א כל ששכבת ורצו דוחה, וי"א כל שאין מימי רגליו מחמיצין, אחרים אמורים כל שרוחץ בימות הגשמים ואינו בשרו מל"ה הבל, רשב"א אומר כל שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה. והרמב"ם בה' אישות פ"ב ה"ג כתב כל הסימנים הללו, דס"ל דכל

(י) וי"א דבאחד כו'. כמו נא"ש בלא היות צ' שערות נזקן כיון דל"ל סימן כלל נזקן על הולדה די נאחד. וזוהי תתו' קושיית תוס' ד' ח' ד"ה דלא כו' דל"נ דר' יוסקן

אבל כיון דאיירי בגיורת איהו גופיה שרי לייבם, עכ"ל. היוצא מכאן, דלדידן — שחייבי לאוין חולצין ולא מייבמין — בסרים אדם שהיתה יבמתו ישראלית, חולץ ולא מייבם, מפני שפסול לבא בקהל. ואם היתה יבמתו גיורת או שאר אשה הנוותרת לפצוע דכא, מותר לייבמה.

(י) כמו באיש, בלא היות צ' שערות בזקן, כיון דל"ל סימן כלל בזקן, על הולדה, די בסימן אחד, כדלקמן בס"ה בהגה, דקיי"ל כו' יוחנן — וסובר כן ביבמות פ ב, ולא כר"ה — שסובר שם עד שיהו כולם, כחש"ש בסק"ב. והו"ה באילונות, די בסימן אחד על הולדה. וזוהי מתור' קושיית תוס' בקידושין ד' א דיה דלא כו'. דאיתא שם בגמ' : ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות. ומקשינן : כי נפקא לה בנערות בגרות מאי בעיא גביה. ותירץ אביי : לא נצרכה אלא לבגר דאילונות (אין לה סימני נערות ואשמועינן קרא שיוציאה ימי בגרותה כשהי' לה עשרים שנה — רש"י). והקשה מר בר רב אשי : ולא ק"ו הוא ומה סימניו שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון. ומסיק מר בר רב אשי : לא נצרכה אלא לעיקר זבינא דאילונות סד"א דאתי סימני נערות הוי זבינא דלא אתי סימני נערות לא הוה זבינה וזבינא קמ"ל. והקשה שם בתוס' : ואית' ובקטנות איך נדע שלא תביא סימני נערות דסימני אילונות היינו כשהיא בת כ' ולא הביאה שערות כדאתא פרק הערל ואע"פ שיש סימני אילונות שאיפשר להכיר בקטנות כגון סימן דקולה עבה ואין שיפולי מעיה כנשים הא אמרינן גבי סרים עד שיהא בו כולן ומסתמא

יוסף בקידושין שם, ובמשנה למלך פ"ב מה' עבדים ה"א ובשער המלך פ"ב מה' אישות ה"ג, שהקשו קושיא זו על דברי התוס'. ובמל"מ שם מיישב קושיא זו, וכחצ' : ואפשר לדחוק ולומר דאי אמרת דבסימן אחד סגי או שכל הסימנים היו ניכרים בקטנות הוה נראה מאי דאיצטרך קרא לומר שיכול למכרה משום דסד"א דכיון שהביאה סימני אילונות ומסתמא לא תביא שתי שערות אי"כ לא יוכל למכרה ואע"פ שהוא תחת האפשרות שתביא שתי שערות מ"מ משום ספק דלמא תביא שתי שערות אינו יכול למכרה כיון שהביאה סימ' אילונות אבל כיון שצריך שיהיו בה כל הסימנים וכולם אינם נכרים בקטנות פשיטא שיכול למכרה כיון שעדיין לא הביאה כל סימני אילונות ואי"כ למאי איצטרך קרא לומר שיכול למכרה כו' עכ"ל. ואם כי הוסיף כיצמות שם כתבו, שחש"ש סרים הוי אע"פ שאין בו סימני סרים, והבאנו לשונם בסק"ה, היינו אליבא דר"מ דחייש למיעוטא, כחש"ש התוס' עיי"ש, אבל לרבנן דאלי

3. בי"ד דוד לג"ר דוד פרידמאן מקארלין פ"ב מה' אישות ה"ד את ס"ו דף י"ב ע"ב כתב על דברי רבנו : ואנכי אתמהא פה קדוש איך יאמר דבר זה דממ"נ אם כונת התוס' דצריך שנדע בקטנותה שהיא אילונות בודאי מדקאמר הגמרא דלא הוי תבינא וזביני מה תיקן לר"י ודסי' באחד מהם על כל זה קודם עשרים אין באפשרות שנדע שהיא אילונות כו' קודם כ' שנה אף שנולדו בה כל סימני אילונות אינה נעשית אילונות ואם סובר האנן ז"ל בכונת התוס' וקשה להם איך נדע אפילו לספק אילונות זה דאי אין מתקבל דכיון דנולד בה סימן אחד בעתו בודאי חיישנן שמה תביא גם השאר סימנים בעתם ואם תביאם בעתם תחזק לאילונות מוגזר הולדה כחש"ש התוס' יבמות (פ ב) ד"ה עד שיהיו בסולן אע"ג וכו'. מ"מ כיון שניכר מיד שאין וכו' ודמריהם מוכרחים שם ואי"כ דברי התוס' דהתם תמוהים הם, עכ"ל. ומ"ש ביד דוד על דברי התוס' שאינה אילונות עד שתהי' בת עשרים שנה, כבר קדמוהו בזה מפרשים אחרים. עיי' בעצמות

בת עשרים מ"מ אינו משתעבד בה מספק. וראה מ"ש בהגה' הרב סופר.
ובתוס' הנ"ל כתבו: ואע"פ שיש סימני אילוניות שאפשר להכיר בקטנות כגון דסימן דקולה עבה ואין שיפולי מציה כנשים כו'. וצ"ע מ"ש בגמ' אה"ע"ז סימן ע"ח: אבל בקטנה אי אפשר לעמוד על שום סימן והיא עצמה וגם קרובה אחת אין להם יכולת לדע' דבר זה לא שייך — דהו"ל למבדק כו' עכ"ל.

ובעצמות יוסף הקשה עוד על דברי התוס', וז"ל: עוד יש לדקוק שהתוס' הקשו מרי"א אבל ר"י אמר אפילו בא מהן ומאי מקשי' התוס' למר ברי"א דאפשר לו לתרץ ולומר דאיהו ס"ל כו' ויתכן ע"ל. וזה דבריו רבנו שני: וזבנה מתור' קושית התוס' כו' דאליבא דר"י אמר כו'. ורבנו עוד הנעים הדבר יותר שהוסף: דק"ל כותח' ובעצמות יוסף תירץ, וז"ל: ונראה דהתוס' מקשים לדעת כיון דמר ברי"א קרא יתירא דריש ע"כ צריך לתרץ הך קרא בין לרי"ה בין לר"י וק"ל, עכ"ל. ובשער המלך הנ"ל כתב ע"ז: ואחרי המחילה לא זק בתירוצו זה שהרי למר ברי"א פרכינו בנמי הא אמרנו מלחא דאחא בק"ו טרת וכתב לה קרא ומשני כל היבא דאחא לשנויי משנינו וא"כ לרי"ה מציון למימר שפיר דס"ל כתיירו דאב"י וקושיא דמר ברי"א כו' לא תיקשי ליה דמלח' דאחא בק"ו טרת וכתב לה קרא כו' וצ"ע. עכ"ל. וזה ממש כדברי רבנו שנים: ולרי"ה ל"ק כמשי"ש ולמר ברי"א כו' הא אמרנו כו' עכ"ל.

ומש"ל מהב"י והב"ח שאם מצויים כל סימני אילוניות, בסימן אחד הוא ספק אילוניות, הלום ראיתי שהדבר מפורש בדברי הראשונים: והרשב"א והראשונים ביבמות ב' כ' כתבו כמו התוס' בכתובות עב ב' ד"ה על מנת (המובא בב"ח הנ"ל) דהא דמ' שאילוניות צריכה גט, היינו בספק אילוניות. ואלא שהתוס' כתבו, דספק אילוניות היינו שלא הי' כח לברר אם הם סימנים גמורים אם לאו. והראשונים הנ"ל כתבו — שגולדו בה קצת סימנים. וכ"ה ברמב"ם וברשב"א בגיטין מז ב' ע"ג. ובמאירי שם הביא דברי הרמב"ם, וכתב ע"ז: ואין הדברים נראים שאין לומר שבמקצת סימנים יאמרו חכמים שתואם בלא כתובה כו', ע"כ. מותר הראשונים הנ"ל מוכח, שבסימן אחד הוא ספק אילוניות, וגם מוכח מדבריהם — וגם מהמאירי — שאינה אילוניות ודא, וא"כ יש לה בה הסימנים, ופלא שהפוסקים לא הביאו זה מהראשונים הנ"ל. וגם פלא שלא הביאו דברי האורח וזרע ב"ה יבום וקדושין סימן תקצ"ח שכתבו שבאילוניות סגי בסימן אחד. ורק ביד דוד שם אות כ"ה בביאור.

ואחרי כהנה הנ"ל, ראיתי ביד דוד ובזו"א שדנים בכמה ענינים שכתבנו לעיל: למעלה הבאנו דברי התוס' ביבמות פ ב, שכתבו, דהא דבעינן לעיל שיהיו בו סימני טריס משגולד, היינו לתשובו דאי טריס, אבל ספק טריס היה אף שאין בו סימני טריס. וע"ז הקשה ביד דוד הנ"ל אות כ"א, וז"ל: ואנכי לא אבין את זה אם אנו רואין שמימי רגליו עיוני כיפה בקטנותו וכדומה במאי חושב טריס ממצ' אנו מהא סימן אחד בודאי גולדו כו' עתה וצ"ע כיצ"ל הי' לו שעת הכושר דהא בתוס' אחד מהם תשכינן לו לודאי אינו טריס כו'. עכ"ל. ושם כתב שדעת הריב"ש בתשובותיו סימן תע"ד, שבסימן אחד, אינו אפילו ספק טריס. וז"ל הריב"ש שם המובא בב"י: אבל אם מתולתל לידתו לא הי' בו סימן זה שלא נבדק בו איכא למיחש שמה אינו לקוי ממצ' ואע"פ שגולדו בו אח"כ סימני טריס ומ"מ ספק טריס הוא וזכינו שגולדו בו סימני טריס אח"כ כו' (ראה המשך לשון הריב"ש בברכת אלתא סק"י). ומכאן הריב"ש, שלא נבדק בו מוכח שאם נבדק וראו בו שיעשה כיפה, אף אם אח"כ גולדו בו יתא הסימנים, אינו ספק טריס, וכמ"ש ביד דוד הנ"ל. אבל בתשובת הריב"ש שכתבנו (סימן יורק תשי"ד) איתא: אבל אם מתולתל לידתו לא הי' בו סימן זה או שלא נבדק בו כו', הרי מלשון זו מוכח וברור שמי"ש: "מתולתל לידתו לא הי' בו סימן זה", היינו שנבדק וראינו שאין בו סימן זה, ויא שראינו שיעשה כיפה, ואע"פ כ"כ ע"ז הריב"ש, שאם אח"כ גולדו בו סימני טריס, הוי ספק טריס, אע"פ שחסר בו סימן אחד. והא דבעינן כל הסימנים, היינו לעשותו ודאי ע"כ, אבל לענין ספק טריס, סגי בסימן אחד (אף במקום שצריך כל הסימנים), והיותו ואפשר וקרוב הדבר שהסימנים שנתגלו בו אח"כ (ואי אפשר להכיר בהם בקטנות), הם ליקוי ממצ' אנו, וכמשי"ש הריב"ש, לכן נקרא ספק טריס.

וביד דוד שם עוד על דברי התוס' הנ"ל, וז"ל: אך עיקר קושית התוס' שהכריחם לזה לא אבין דהא חיישינן לרי"מ

בתר רובא, כ"ז שלא הביא כל הסימנים — לרי"ה, אפ"ל דלא הוי ספק טריס, והי"ה לענין אילוניות, כ"ז שלא הביאה כל הסימנים, לא הו"ה ספק אילוניות.

והא שכתבו בריש התוס' הנ"ל — והביאו הקד דוד הנ"ל — מ"מ כיון שזכר מיד שאין כו', ואין הוכחה שבסימן אחד הוי ספק, שהתוס' כתבו שם, שאם משגולד הוי בו סימן אחד, ואח"כ ניכרים בו יתר הסימנים כל אחד בזמנו, הוכיח הראשון על האחרים שמימי אמו הוא לקוי, אבל זה רק כשאח"כ גולדו בו הסימנים, ואז מתברר שהיו טריס ממצ' אנו. אבל כ"ז שאין בו כל הסימנים, אפ"ל שאף ספק טריס אינו.

ובמקנה בקידושין שם הקשה, לשמאל שאין הולכין בממון אחר הרוב, א"כ איך אפשר למכור כל קטנה, הרי איכא לספקי' שמא תמצא אחר גופא יש הוכחה דאילוניות וזבנה וזבנה. ותירץ דמר ב"ר אשי סובר כרב שהולכין בממון אחר הרוב. ואח"כ הקשה, איך אפשר למכור את בתו "כל זמן שלא הביאה ב' שערות אפי' אחו"י י"ב שנה ואמאי לא חיישינן שמא תמצא אילוניות ותעשה בגורת למפרע משנת י"ב שנה כו", ע"כ. ותירץ: והבא איכא רובא דלאו אילוניות וחזקה קטנות וברובא ובחזקה מודה שמואל כדאיתא ברי"ם המוכר פירות, עכ"ל. ובתנאה ה' מוהרי"ר שמואל שמעלקא טוביב שבטור מסכת קידושין שם הקשה ע"ז: מעתה (שהביאה סימן אחד של אילוניות, אף דאינה אילונות עד שיהיו בה כל הסימנים) כיון דזכרנו בה קצת סימנים צריכה מרוב נשים כו'. עכ"ל. וכעין זה הקשה שם בהגהות בעל מלא הרועים, ע"כ. וז"ל אפ"ל, שגם אם יש בה סימן אחד של אילוניות, עדיין היא מהרובא שאין אילוניות, כ"ז שלא גולדו בה כל הסימנים — לרי"ה דבעינן שיהיו בה כלן. אבל אי"ל לומר כן, שהתוס' כתבו שם: "וזה הי' תימא דאיתן שיש בהן סימני טריס בקטנותם רובם מתקנין ולא טריס יתיר", עכ"ל. ומסתבר שגם באילוניות כן — שתמא לומר שמי שיש בה סימן אחד של אילוניות, רובא אין בה אח"כ יתר הסימנים ואינו אילוניות. וא"כ מיד שיש בה סימן אחד של אילוניות, הרי היא ספק אילוניות, והזרות הקושיא למקומה, למה יוכל למכור אותה. ובתירוצו אחרון שבמקנה שם כתב: דכל כה"ג דאולינן לכל מלי בתר רובא דהיי אכל קטנה לכל אסורין ועונשין מהני נמי אפילו במדי דממוא אפילו לשמואל, ולפי הנ"ל נופל גם תירוצו זה, שמאחר שיש בה סימן אחד של אילוניות, לא לענין דברים אחרים הויא ספק אילוניות. וצ"ע. ועי' בקידושין שם ברמב"ם וברשב"א וברשב"א ובמאירי.

ובב"י לעיל בסימן מ"ד כתב: ואיכא למידק היכי משכחת לה ספק אילוניות הא אם אין בה שום סימן אפילו לכלל ספק לא באת ואם יש בה סימן אי הרי היא אילוניות ודאי וצ"ל כגון שאותו סימן שנראה בה אינו מבורר יפה מדברי הרמב"ם כפ"ב מה' אישות נראה שצריך שיהיו בה כל הסימנים האלו וכן נראה מדברי רבינו ירוחם, עכ"ל. ובשם מדברי רבי"ה, שאם מצויים לענין אילוניות כל הסימנים, בסימן אחד הוא ספק אילוניות. והדבר מפורש יותר בב"ח שם, שכתב: והיי שרבינו שבאחר מאלו סימנים חשובה אילוניות הכי שמע מדברי התוס' דקרי לה ספק אילוניות היכא שאין יכולים לברר וכו' ולא כתבו בפשיטות דהייכא שאין לה כל הסימנים אלא אחד או ב' הו"ל ספק אלא ודאי ואף בסימן אחד חשובה לה ודאי אילוניות ולהכי לא משכחת לה ספק אלא היכא שלא הי' כח לברר, עכ"ל. הרי מ' בדבריו ואם מצויים כל הסימנים, בסימן אחד חשובה ספק אילוניות, וקשה הרי גם לפי מ"ש, דסגי בסימן אחד, משכחת לה ספק אילוניות, כשר"ה בה סימן אחד, וטרם הגיעה לבט עשרים וכו'. ואין לומר שר"ל שיהי ספק אילוניות כל ימיה, שאי"ה גם למיד דבעינן כל הסימנים אם יש בה סימן אחד אינה ספק אילוניות כל ימיה. שכל הספק הוא מפני שטרם הגיע זמנה שנוכל לבדוק אם יש בה יתר הסימנים, אבל כשגילה ואפשר לבדוק אותה אם יש בה יתר הסימנים, הרי ממצ'ה, אם ראו שיש בה יתר הסימנים, הרי דא"ר אילוניות. ואם ראו שאין בה יתר הסימנים — אחרי שהגיע הזמן שהיו יכולים להיות בה יתר הסימנים — הרי ודאי לא אילוניות. והנהיגי תיתי שנחששו שתולד בה ירשאה ותתקלקל ותחבל יתר הסימנים. ואף אם יולדו בה יתר הסימנים אנכי מסתפק אם תהי אילוניות מאחר שכבר הי' זמן שהיו יכולים להיות אצלה כל הסימנים. והי"ה בריאה בחלק מן הסימנים, ורק לענין אצלה טריס מציון שיש טריס אנו שהי' לו שעת הכושר. ודע כי גם במאירי בקידושין שם כתב בשם חז"ל החזרות: שאע"פ שאינה אילונות ודאית עד שתתא

באר הגולה

מ שם וכרשנ"ג וכו' ופי' דיקא שזינו קשו' אלף גלול כמים. ג שם וכי"ל ופי' נחמתיין מפרסיון. ס שם וכאחרים. ע שם וכרשנ"ג.

מ ושכבת זרעו דיהא נ ואין מימי רגליו מחמיצין ס ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מועלה הבל ע וקולו לקוי ואינו ניכ' בין איש לאשה. הגה: (ים) היו לו ז' שערות צוקנו אינו סרים אלף עד שיהיו לו כל סימנים הללו (טור) אלף אם לא הניח ז' שערות צוקנו לפי' אין טו רק א' מסימנים הללו הוי סרים (המ"מ פ"ה דלישות וכן משמע בטור) היה לו ז' שערות נשאל הגוף אינו סרים אע"פ שיש לו כל הסימנים הללו (טור). ו (יג) בני כמה שנים יהיו לשיתיו נחונים כאיילוני' וסרים אע"פ סימנים הללו נתבאר בהרמב"ם פרק כ' מהל' איש' ובס' קנ"ה. הגה: סעיף י"ג לענין איילונית וה"ה לסרים (יד) וי"ל דאין לזון עכשיו דין סרים ודאי דחיישין שמה היו לו שערות ונשרו או שהיו לו גומות ואין

ביתאורי הגר"א

(שערות) [דשערות] כו': (יג) בני כו'. גמ' שם: (יד) וי"א כו' דחיישין כו'. כמ"ש נדה מ"ו א' דנסיפקא דאורייתא חיישין שמה נשרו ואף גלול בעל עתו"ס שם נ"ז ז' ד"ה הלכה ור"ת כו' ח"ש חיישין כו' או כו':

ברכת אליהו

בזמן ואר"י דשערות דוקן אין מועילין לדין הבאת ב' שערות אע"ג דבכל שאר מקומות בגוף מועילים כו' עכ"ל.

(יג) גמ' ביבמות פ' א: בן כ' שנה ולא הביא שתי שערות יביאו רא' שהוא בן כ' והוא חסדים (כלומר ונולדו בו סימני סרים — רש"י) לא חולץ ולא מייבם, בת כ' ולא הביאה ב' שערות יביאו רא' שהיא בת כ' והיא האיילונית לא חולצת ולא מתייבמת כו' אמר ר' אבהו סימני סרים ואילונית וכן ח' אין עושין בהן מעשה (להחזיק בגדולים וסריסים — רש"י) עד שיהיו בן כ'. ושם עמוד ב: ת"ר איזהו סרים חמה כל שהוא בן כ' ולא הביא שתי שערות כו'.

(יד) כמ"ש נדה מ"ו א', דפסיקא דאורייתא — לענין מיאון, אם בעלה לאחר י"ב שנה, א"י למאן — דחיישין שמה נשרו, וכמש"ל סימן קנ"ה סק"ו. ואף בלא בעל — דליכא פסיקא דאורייתא, ולא חיישין שמה נשרו — חיישין שמה היו לה גומות, ואין אנו בקיאין בזה, כמש"ל סימן קנ"ה סק"ו. ועת"ס שם נ"ב ב' ד"ה הלכה כו', וז"ל ור"ת כתב בספר הישר דמשהגיעה לכלל שנותיה דלא תמאן בזה"ז כו' אין אנו בקיאין לבדוק בכל גופה שלא יהיו לה שערות דאפי' אחת בגבה ואחת בכריסה ובקשרי אצבעותיה מצטרפים או גומות גרידא, עכ"ל. וי"ש כאן בהגהה: חיישין כו' או כו'. דכאן — דהוי ספיא דאורייתא — ישנן שתי החששות ס'.

דכו"ע. וחזרי ר"ת בספר הישר — המובאים בתוס' הנ"ל — הוא בסיון קס"ט (חלק החידושים הוצאת שלוניגר ירושלים תשי"ט, ובדפוס וינא הוא בסיון קנ"ב). וכפי לשרון שם משמע, שעיקר הטעם שאין אנו בקיאין, הוא מפני שאין אנו בקיאין לבדוק גומות בכל גופה. דו"ל שם: לכן צריך להזהר בממאנת לאחר זמן שלא יהיו כה נמוצת וצריך לבדוק בכל גופה אפילו על קשרי אצבעות דיים ורגלים. הרי בטלה בדיקת ממאנת כלל, עכ"ל. וגם לעיל סימן קנ"ה בט"ז סק"ס ובי"ש סק"ד כתבו, שמפני שצריכים לבדוק בכל גופה, לכן אין אנו בקיאין בזה, עיי"ש. אולם בריב"ש סימן תע"ד שם שסובר דעת הרמב"ם, שב' שערות בעינן במיזם ערוה, ואפי' כתב שם שאין אנו בקיאין לבדוק בגומות, עיי"ש.

שם כל הנוטיל כו' וכן רנה נר אגוז דאמר לרצון עיינו כו' וחסר כלן לין ונימיו מעלין רתיחות וט"ס הלא ונרמז"ס וטור איתא: (יב) היו לו כו' אבל כו'. גמ' שם וכו' יוחנן ועתו"ס הנרכות מ' ז' ד"ה ור"י כו'. היו לו כו'. עתו"ס דינמות שם ד"ה והניח ולח"ת והא' כו' ור"י

אחד מוסיף על חבירו, והני תנאי לא פליגי. ורא' לזה, ממש"ש: איתמר סימני סרים רב הונא אמר עד שיהיו כולם, ר' יוחנן אמר אפילו באחד מהן כו'. אלמא דלא פליגי הני תנאי, וכל אחד מוסיף על חברו. וכן אביי דאמר שם עמוד א: [מנא ידעינן] אמר אביי כל המטיל מים ואינו עושה כיפה כו'. הרי דנקיט אביי הסימן שהזכיר ה"א בברייתא הנ"ל. וכן שם עמוד ב, רבה בר אבהו, דאמר לרבנן עיינו ביה ברב נחמן אי בשרו מעלה הבל איתבי ליה ברת. והני אמוראי ודאי לא אמרו דבריהם כתנאי, אלא ודאי כל אלה הם סימנים לכר"ע. וחסר כאן הסימן: אין מימיו מעלין רתיחות. וי"ש, ובדמב"ם הנ"ל וזו"ר אהרן.

(יב) גמ' ביבמות פ' ב: איתמר סימני סרים רב הונא אמר עד שיהיו כולם, ר' יוחנן אמר אפילו באחד מהן. היכא דהביא ב' שערות בזמן כו"ע ל"פ דעד שיהיו כולם, כי פליגי בשלא הביא. והלכה כר' יוחנן לגבי רב הונא, ועת"ס דברכות מ' ב' ד"ה וי"ש כו', וז"ל: וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש לגבי רב הונא שהי' תלמידו של רב, עכ"ל. וי"ש בהגה: היו לו ב' שערות בשאר הגוף כו', עת"ס דיבמות שם ד"ה דהביא כו', וז"ל וא"ת והא' לעיל אמרינן בן כ' ולא הביא שערות יביאו כו' הא הביא שערות קודם כ' לא חשיב ודאי סרים אע"פ שיש בו סימני סרים ואם כן מאי קאמר עד שיהא בכולן אפילו כולן אין מועילין והא' הביא ב' שערות

4 בהגמ"י ה' ס"ת פ"י ה"ז כתב, שהלכה כר"ה לגבי ר"י מפני שהיה הוא בתרא דעת התוס' היא, כמ"ש בברכות ל"ט ב' ד"ה מבייר, וז"ל: וכן הלכה כר"י דהא רב ור"י הלכה כר"י וכ"ש לגבי ר"ה שהלכה כמותו שהי' תלמידו של רב דדוקא באמוראי יב תראי אמרינן הלכה כר"א, עכ"ל. וי"ש למה לא ציינו דבריו התוס' הללו, שהם מקומות, וגם יותר מפורשים בטעמם — למה אין הלכה בזה כבתרא. 5 בתוס' שם כתבו גם כן, שאין אנו בקיאין לבדוק בכל גופה. והרמ"א שהשמיט זה, י"ל מפני שיש דעה, דב' שערות הוי סימן, רק במקום ערוה, כנ"ל סימן קנ"ה ס"ה, ומשמאל ל"ז לבדוק בכל גופה. ואם כי כאן בס"ה, מ' מדברי ההגה, לא כשש"ז, שכת' בתנא: בשאר הגוף, מ"מ נקט כאן רק החששות שהן אליבא

אבן העזר, הלכות יבום וחליצה קעב

תריז

אלו נקראין (עיין צריני"ש סי' תע"ד) כמו שנתאר לעיל סי' קנ"ה לענין מיתון ולכן דיינין ליה נספק סריס וחולץ וכן ראוי להורות. ז (טז) פ מי שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו בידי אדם הוא נקרא סריס אדם וכשיהיו בן י"ג שנה ויום א' נקרא גדול (טז) שאין זה מביא סימנים לעולם. ח (יז) צ אנדרוגינוס אינו בר חליצה ויבום (יח) ק וי"א

מהלכות יבום וחליצה וכתב ה"ה מפורש בתוספתא הוגהה כהל' ספ"ק. ק טור לדעת ר"י ולדעת אביו הרא"ש שפירשו ה"ה דמתי רב הלכה כרבי יומי וכו' שם דף פ"ג ע"א דר"י דמתי קלוי וכפ"י רש"י שם והג"י כתב ואפשר דלא אמרו הלכה כר"י אלא להאכילו בתרומה לחייב עליו סקילה מ"מ לענין יבום וחליצה דינו כסריס חיה כדקתני צריני"ש ונשום לחינו ראוי להוליד.

ביתאורי הגר"א

(טו) מי שחתכו כו'. כמ"ש צריני"ש שם פלוג דכא כו' וערש"י כ' נ' ד"ה סרי' כו'. וד"ה לו כו' וכ"ה בתוספתא ספ"ג והוב' צריני"ש ספ"ק ונר"ה"ש שם: (טז) שאין זה כו'. שלכן אמרו שם ה' ורמיהו בן כו' דל"ה לוור צסריס אדם שאל"ז עד כו': (יז) אנדרוגינוס כו'. תוספתא ספ"ג והוב' צריני"ש ספ"ק ופ"י"ל וכו' נס"ח:

ברכת אליהו

גדול, „שאין זה מביא סימנים לעולם". ולפ"ז ניתא הא דקאמר: ורמיהו בן כו' דא"א לומר, דהביריתא מיירי בסריס אדם, שבאופן כזה, א"צ עד שיהי' בן עשרים, שמקודם — בהיותו בן י"ג — כבר נעשה סריס.⁶ (יז) תוספתא ביבמות ספ"ה, והובא בר"ח שם ספ"ה, וז"ל התוספתא: מוסיף עליהן סריס חמה ואנדרוגינוס ואח מאם וגר ועבד משוחרר לא חולצין ולא מיבמין כו'. וכ"ה בתוספתא שם פ"א ה"ב, וכת' לשון התוספתא בספ"ק א' סק"ג. (יח) כ"ה בסו"ר. ובפירש"י ותוס' ביבמות פג א ד"ה הלכה כו'. דתנן ושם פא א, שר' יוסי סובר, שאנדרוגינוס הוי כזכר ודאי, ושם פג א איתא בגמ' ברייתא שר' יוסי סובר שאנדרוגינוס הוי ספק זכר ספק נקבה. ובת"ר הכי אמרינן שם: הלכה כר' יוסי באנדרוגינוס. ופירשו שם רש"י ותוס', דהיינו כר' יוסי דמתני' — דהוי ודאי זכר. וכמשי"ל סימן מ"ד פ"ה בהגה, דהוי ודאי זכר לענין קידושין. [ועמ"ש"ש ס"ק ט', י"]. ומ"מ תמוה, דאינו ענין לכאן, דהא מדי ספק לכתיב לא נפק. — ר"ל שאפילו אם נפרש בגמ' שם, שהלכה כר' יוסי דברייתא שאנדרוגינוס אינו זכר ודאי, אבל עכ"פ לא הוי ודאי נקבה, והוי ספק זכר וספק נקבה, ולפ"ז חליצה עכ"פ צריך ממנו מספק, ואפ"ה קתני בתוספתא הנ"ל בסק"ג, שלא חולץ, ואם חלץ לא פסלה, ואם בעלה פסלה ודאי, והייבין פקרבן, וכן בנשתייהם, כמ"ש בתוספתא שם ברישא. וכבר השיגו כ"ז ורש"י ביש"ש שם פ"ח סל"ה ושי"פ. דבריו ביש"ש בסק"י — שפסק לדינא שחולץ וחולצין — דחזיון. והנה נ"ב לעיקר דינא, פליגי הר"ח שם פג א ורמב"ם [בה' אישות פ"ב הכ"ד ועוד] ושי"פ על רש"י,

(טו) כמ"ש בפרייתא ביבמות עט ב: פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין כו' ואם בעלו קנו ואסור לקיימן, משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה' (דברים כ"ג, ב'). הרי דנקיט פצוע דכא לחוד, וסריס לחוד; דפצוע דכא לא בעינן סימני סריס, ור"ש המחבר: „נקרא סריס אדם" — שחולץ ולא מייבם, מפני שאסור לבא בקהל. וקדשי"ש שם פ ב ד"ה סריס אדם כו', וז"ל: שסירסו אדם כו' והוי בלא דבכלל פצוע דכא וכרות שפכה הוא ואסור לישא ישראלית דכתיב לא יבא פצוע דכא, עכ"ל. ושם ברי"ה צ מייבמין כתב רש"י: לאו לכתחלה קאמר אלא ייבומן יבום שאם בעלו קנו כדקתני ואויל, עכ"ל. וד"ה בתוספתא שם ספ"ה, וז"ל: פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם וזקן חולצין ולא מייבמין כו'. והובא בר"ח שם ספ"ק וברא"ש שם [ועיין בהגהות הגר"א שם כ ב].

(טז) שלכן אמרו שם א ורמיהו בן כו' דא"א לומר בסריס אדם שא"צ עד כו'. דתנן ביבמות עט ב: ר' אליעזר אומר לא כי אלא סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה. סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שאין לו רפואה. ובגמ' שם פ א איתא: ורמיהו בן כ' שנה ולא הביא ב' שערות יביאו ראייה שהוא בן כ' והוא הסריס לא חולץ ולא מייבם כו' דברי בית הלל כו' רבי אליעזר אומר הזכר כדברי ב"ה כו' (אלמא לר' אליעזר סריס חמה לא חליץ — רש"י). וקשה מאי קאמר ורמיהו בן כו', נימא דר"א דברייתא מיירי בסריס אדם, ובסריס אדם הרי ר"א סובר במשנה שלא חולץ ולא מייבם. ומזה יש ראי', שסריס אדם שחתכו או נתקו כו', כשיהי' גדול בן י"ג שנה ויום א' נקרא

6 נראה דהא דאמר בסריס אדם „שאין זה מביא סימנים לעולם", הוא רק בחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו. אבל אם נלדו בו סימני סריס אחר שנולד — דלגבי יבום נקרא דינו כסריס אדם שחולץ ואינו מיבם — כהנה"ג לא אמרינן „שאין זה מביא סימנים לעולם", ובעינין שיהי' בן עשרים לב"ה, תבן י"ח לביש. ולפ"ז צ"ע, דידן היתה הגמ' יכולה לתרץ, דסריס דר"א מיירי כהנ"ג — שנולדו בו סימנים אחר שנולד. ואפ"ל דאם ר"א מדיירי רק בסריס כהנ"ג, הו"ל לפרש. וממלא פירוש, מ' המיירי בכל מין סריס. ובכ"ז שפיר הביא רבנו רא"י מדברי

באר הגולה

ר' הרמז"ס ע"ס ודלא
כר' יהודה נמשנה ע"ס
דף פ"א ע"א יתח
דל"ר חמי עניד וכו' —
ע"ס נבדיתתל ודנפדש ננו" ע"ס ולחומלל כיון דלל מפורש דרננן פליגה דזה.

שדינו כזכר לכל דבר.

ט (יט) טומטום חולץ ולא מייבם מפני שהוא

ספק ואם נקדע ונמצא זכר ר' רצת חולץ רצה מייבם (כ) ש ויש מי שאומר שהוא ספק ולחומרא.

ש טור נסס חנוי חרל"ס וכו' — ר' יהודה
ת רמז"ס נפ"ו מנחיתתל הניחה חרל"ס נספ"ק.

חולץ וימנע.
פליגה דזה.

בחאורי הגר"א

(יט) טומטום כו'. תוספתא רפ"ח טומטום שקידש כו' חולץ וחולצין לאשתו אם יש ע"ס אחים אין חולץ ואין מייבם אבל מייבמין את אשתו ר"י נח יהודה חומר לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין את אשתו שמה יקדש וימנע סריס חמה ופ' כת"ק ח"ש ולא נקדע כו' דע"כ ת"ק ל"ל דרינני וכו"ס דר' יהודה: (כ) ויש כו'. ענה"ג אבל נתוספתא פליגי רננן נהדיח כח"ל: (כא) חוקן כו'. ענה"ג ודלא כרש"י כ' נ' ד"ה והזקן כו'.

ברכת אלתיה

בפחות שבשניהם. ופימן ר"פ ס"ו, לענין ירושה שאנדרוגינוס
הוי ספק, וברמב"ם עוד בהרבה מקומות.

(יט) תוספתא ביבמות רפ"א: טומטום שקידש כו' חולץ (להתירה לעלמא באין שם אחין — מנחת ביכורים) וחולצין לאשתו אם יש שם אחים אין חולץ (דדלמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצתה וזקוקת לשאר אחין) — מנחת ביכורים) ואין מייבם אבל מייבמין את אשתו (ממ"נ אם נקבה פנויה היא ואם זכר בת יבום היא — מנחת בכורים) ר"י כר' יהודה אומר לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין את אשתו שמה יקדע וימנע סריס חמה. ופ"ו כת"ק שחולץ ולא מייבם. ויש המחבר: ואם נקדע ונמצא זכר רצה חולץ רצה מייבם. דע"כ ת"ק ל"ל דרינני דרינני סובר שאם נקדע הוי ספק סריס, כמש"ש פ"ב, ות"ק סובר שאם נקדע לא הוי סריס, וכ"ש דת"ק לית ליה דר' יהודה הסובר שם פ"א במשנה שאם נקדע הוי ודאי סריס.⁸

(כ) עכא"ה סק"ש. ותוכן דבריו הוא, שדעה זו סוברת, דכיון דביבמות פ"ב מביאה הגמ' הברייתא, שר' יוסי בר' יהודה סובר, שאם יקדע הוי ספק סריס, ולא מפורש שם דרבנן פליגי עליה בזה, לכן הוי ספק ולחומרא. אבל בתוספתא רפ"א דיבמות, פליגי רבנן בהדיא על ריב"ז, וסוברים שאינו סריס, ולכן סוברת דעה ראשונה שבשו"ע, שרצה חולץ רצה מייבם, כח"ל בסק"ט.

(כא) עכא"ה סק"ת, שכי"כ הרמב"ם, ושהמקור לזה מברייתא הביאה הרי"ף בספ"ק דיבמות. וזה דלא כרש"י שם כ' ב' ד"ה והזקן כו'. ששם בגמ' איתא ברייתא: פצוה דכא וזכרות שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין כו'. וברש"י

נ"ש דחזין וכו' גם לעיקר דין' פליגי הרמ"ף ורמז"ס ויש"פ על רש"י ויפ' דלר"י דברייתא קלי וכו"ש רב ע"ס ליתא למתני' תקמי' ברייתא ודע"ג דשמואל פליג הלכה כרב והל' דר"י ח"ר ע"ס נ' חומרי' כינהו וכמה משניות וביריות נש"ס ותוספתא וירושלמי דספיקא הול' וכן סתם נש"ע גלחית סיון י"ז וס' (שלח) [שלח] וס' תקפ"ט וס' תר"מ וסיון תרפ"ט ונ"י ס' קפ"ח וס' קל"ד רס"ה רס"ו גלחית סיון כ"ז ונח"מ סיון ל"ה וסיון רנ"ג וס' ר"פ ונרמז"ס עוד נהרנח מקומות:

ומפרשים, דהא דאמרנן ביבמות שם דהלכה כר' יוסי, אר' יוסי דברייתא קאי — דהוי ספק זכר ספק נקבה, וכמש"ש רב שם: ליתא למתני' מקמי ברייתא. ואע"ג דשמואל פליג שם, ואמר: ליתא לברייתא מקמי מתני', הלכה כרב לגבי שמואל באיסורים. והא דאמר' שם בעמוד ב', "אמר רב יהודה אומר רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משתי מקומות", אלמא שהוא זכר, — ב' אמוראי ניהו אליבא דרב.⁷ וכמה משניות וביריות בש"ס ותוספתא וירושלמי דאנדרוגינוס ספיקא הוא. וכן סתם בשו"ע באורח סימן י"ז ס"ב, שאנדרוגינוס חייב מספק בציצית בלא ברכה. ופימן שליח ס"ה, שאין מילת אנדרוגינוס דוחה שבת, ופימן תקפ"ט ס"ד, שאנדרוגינוס מוציא רק את מינו בתקיעת שופר. ופימן תר"מ ס"א, שאנדרוגינוס חייב מספק בטוה. ופימן תרפ"ט ס"ג, שאנדרוגינוס מוציא רק את מינו בקריאת תפילה [ועמש"ש סק"ח]. ובר"ד סימן קפ"א ס"ח, שאנדרוגינוס אסור בהקפת הראש [ועיין מה שכתב' שם סק"ב ושר"ל אבל אינו לוקה מפני שהוא ספק]. ופימן קצ"ד ס"ח, שבהולדת אנדרוגינוס נותנין לה מספק ימי טומאה דנקבה. ופימן רס"ה ס"ג, שאין מברכים על מילת אנדרוגינוס מפני שאינו זכר ודאי [ועמש"ש סק"ז]. ופימן רפ"ז ס"י, שאין מילת אנדרוגינוס דוחה את השבת [ועמש"ש סק"כ]. וכאח"כ לעיל סימן כ"ב ס"ב, שאנדרוגינוס אינו מתייחד עם הנשים ואם נתייחד אין מכין אותו מפני שהוא ספק [ועמש"ש סק"ט]. ובח"מ סימן ל"ה ס"ד, שאנדרוגינוס פסול לדעות מספק. ופימן רנ"ג סכ"ז, ששכיב מרע שאמר אם תלד אשתי זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים וילדה אנדרוגינוס נוטל

7 במאירי שם כתב: "ואעפ"י... דאמר ר' יוחנן סקילה עליו מב' מקומות אלמא זכר מעליא, התם משום רבואי דקרא דא...". וכע"ז כתב ברסכ"א שם. ועי' לרמב"ם צ"ל שלענין ביאת אנדרוגינוס הוא גזירת הכתוב. שו"ת הרמב"ם סק' שהוא ספק זכר ספק נקבה, ואעפ"כ ספק בה' איסורי ביאה פ"א חס"א שחייבים עליו סקילה כזכר. וכתבו ע"ז שם ברש"י אבריטניא וכמאירי ובנומקי יוסף, ובכ"מ שם, שמגזירת הכתוב חייבים עליו סקילה כזכר.

8 עיין ביד דוד לגיד דוד פרידמאן מקארלס פ"ב מה' אשוח הכ"ד אות צ"ה דף כ"ה ע"א מ"ש על דברי רבנו — שהיה רא' מהתוספתא ושם מהעדה א' הוכיח שמוס' התוספתא — כמובא בדברי רבנו — הוא משו"ש וס"ס: "ואתפלל על הגר"א ז"ל שהביא התוספתא הג"ל בבאוריו באה"ע ולא הגיתה מאופל השיבושים". ובגמרת הגר"א שעל התוספתא שם פניה בדברי ר' יוסי בר' יהודה: וחו"ל צ"ן לאשתו.

ויבום (כב) אלא שאם בא על יבמתו מותר לקיימה.
 ב והקטנ' מתייבמות ולא תולצו' ג ואם רצ' היבם לגרש החרשת בגט אחר שיביעול אותה ה"ז מגרש.
 מייבמין (ט) והחרש אם נפל' לו מאחיו פקח אינו יכול להוציא לעולם ז אבל אם נפל' קט"ו. ג תשנה ס' דק"ג ע"ב. ד שם נמשנה ונבריתא לעיל. ה ציינתו לעיל. ו שם נמשנה.
 א תוספתא והנזכר ה"ז פ' וספ"ק. ב ציינתו לעיל ס' ו שם נמשנה.

ביתאורי הגר"א

(כב) אלא כו'. שם ד"ה ואסור כו' וכן ע"ט ז' ד"ה ואסור' כו' וכח"ס נגמ' נהדיל ומס' (שנאסר) [שנאסר] כו': (כג) והקטנה כו'. ס"ח ז' ותניא קטנה כו' ודלא כר"מ וכסתם וחתני' שם ק"ח ז' וכח"ס נגמ' שם: (כד) חרש ושוטה. תוספתא הנ"ל: (כה) וקטן.

ברבת אליהו

שם ד"ה או מייבמין כתב: לאו לכתחלה קאמר אלא ייבומן יבום שאם בעלו קנו כדקתני ואילו. ובד"ה והזקן כתב: והאי לאו מחייב לאוין גינהו אלא קמ"ל דאע"ג דלאו בר אולודי הוא ביאתו ביאה לקנות ויורצא ממנו בגט, עכ"ל. ומ' מדברי רש"י, שזקן מייבם אפילו לכתחילה. דאלת"ה הי' רש"י מפרש גם לענין זקן — כמ"ש לענין פצוץ דכא — שאינו מייבם לכתחילה, אלא שייבומי יבום — שאם בעל קנה.

(כב) כ"כ רש"י ביבמות כ ב ד"ה ואסור לקיימן, וז"ל: אסיפא קאי מתו אחין ובעלו הן את יבמתן ואפצוץ דכא וכיצא בו ולא אוקן, עכ"ל. וכן שם קט ב ד"ה ואסור לקיימן כתב: לאו אוקן קאי. וכח"ס נגמ' בהדרא שם ושם: ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצוץ דכא וזכרות שפכה בקהל ה' (דברים כ"ג, ב'). הרי שמ"ש: „ואסור לקיימן“, קאי רק אפצוץ דכא וכיצא בו, דהוי איסור לאו.

(כג) ביבמות סא ב: ותניא קטנה מתיבמת ואינה חולצת. ודלא כר"מ דאמר שם: קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין. ובסתם מתני' שם קא ב, דקטנה מתיבמת. וכח"ס נגמ' שם, דמתני' דלא כר"מ. [ועסקינה].

(כד) בבאה"ג סק"ג ציין למשנה [ביבמות קיב ב] ואמנם

9 בערוך השלחן סכ"א כתב, שמדברי הטור והמחבר ובי"ש סק"ב ורבנו גרא, שאף שראוי לביאה, אינו מייבם לכתחילה. והנה בתוספתא ספ"ב דיבמות — שצוין בבאה"ג סק"א — אימת דוקן חולץ ולא מייבם. ולעומת זה, בתוספתא שם ספ"א ה"ג אימת שזקן או חולץ או מייבם, והובאה תוספתא זו בגמ' שם כ ב — ועיי"ש בהגהות הגר"א — רע"ב. ועי"ז כתב בערוך השלחן ס"ב: „וגיל כרות דהרמב"ם מפני שראה שהתוספתא סותרת וא"ז חולץ מדעת דנפשה דורא אם הוא זקן שראוי לביאה מותר לייבם לכתחילה אף שכלה כחו מלהוליד כיון שהי' לו שעת הביטול וזכו מירי הש"ס והתוספתא דפי"א והתוספתא דספ"ב מיידי כשאנו ראוי לביאה כלל מפני תשיבות כחו ולכן התחבם הרמב"ם להמר שתשש כחו ובכל כלומר שאינו ראוי לביאה כלל“. אולם שם בסכ"א כתב, שצ"ע לדינא מפני שמהטור והאחרונים שמעו ולא כדבריו, וכנ"ל. וסיים שם: „הריש"ש פ"ק ס"ג כתב שאינו ראוי לביאה ע"ש ומפורש כדבריו“. וגם בחזון יחזקאל לגר"י אברמסקי שליט"א על התוספתא שם ספ"ב, כתב קצין דברי הערוך השלחן, והסביר הדבר, דהא דתוספתא דפי"א — שזקן מייבם, היינו בוקן בא כימים שכתו אותו, ומייבם אפילו לכתחלה, כיון שיש בביאתו מעשה ביאה של מצות „ויבמה“.

הוא כמ"ש פוסקים מפורש, דהא דזקן אינו מייבם, הוא מפני שאינו ראוי להוליד: על ג"ש בסור: „פצוץ דכא וזכרות שפכה וסרים אדם והזקן לאו בני יבום מנא“, כתב בפרשת סק"ו: „שאין מולידים“, ודוחק לומר דקאי אכולהו חזין מוקד, ובלבד כתב: „אבל הזקן ביותר שתשש כחו ומשל וידוע שאינו מוליד שכבר פסק להוליד דינו כסרים אדם לענין חליצה ויבום שחולץ ולא מייבם כיון שהי' לו שעת הכושר מיהו כיון שאינו מן הגמנע שילד שהרי איפשר הוא אפילו זקן הרבה ומפולג יליד שכן נמצא לפעמים זקנים שמולידים לפיכך אם בדיעבד בא על יבמתו ויבמה מותר לקיימה“, וגם במנחת כבורים על התוספתא שם ספ"ב כתב: וזקן שפסק ממנו כח הולדה ייבם לכתחלה.

באר הגולה

ח משנה נדה דף מ"ה
ע"א.
ט שם ציננות דף צ"ו
ע"ג.
י שם צמשה דקי"ג
ע"ג.
כ שם צמשה.
ל שם צמשה.
מ טור דהא לא אימנע
אלא מהחליצה לכתחלה
משום דבעינן וירקה
צפניו ולקח זה רואה
הרוק כו"ס צמיון
קס"ט סעיף מ"ח.
ג משנה גירושית שם
דל"ו ע"ג.
ס ציננותו צמשים
דלעיל.

ע צרייתא הניחיה
הר"ף והר"ס פ"ק
דינמות ופי' צ"י
דטעמא משום דכונה
עקרית וזקינות נפקדו
ורלויות להקים
משל"כ גליליות
והרמב"ם פ"ו כ'
משום דזקינה נעקרה
היתה להם שעת
הכשר.

א משנה ריש גומות.
ג משנה שם דף י"ג ע"א.

לו מאחיו חרש יכול להוציא בגט אחר שיבעול (כו) ח והקטן יוציא בגט אם בא עליה
לאחר שהגדיל ט ואם לאו צריך' גט למאמרו וחליצ' לזיקתו.
א' פקח וא' חרש נשואים לב' נשים פקחות מת חרש בעל הפקח' אחיו הפקח רצ'
חולץ רצה מייבם מת פקח בעל הפקח' אחיו החרש אינו יכול לחלוץ וכונם ואינו
מוציא לעולם. יד כ ב' אחים פקחים נשואים ב' נשים אחת פקחת ואחת
חרשת מת פקח בעל החרשת אין החרשת בת חליצ' אלא כונם ואם רצה אח"כ
להוציא בגט יוציא מת פקח בעל הפקחת ואחיו רצה חולץ רצה מייבם.
טו ז ב' אחים אחד חרש ואחד פקח נשואים לב' נשים אחת חרשת ואחת פקחת פקח
לפקחת וחרש לחרשת מת חרש בעל החרשת אחיו הפקח כונם ואם רצה אח"כ יוציא
בגט מת פקח בעל הפקחת ואחיו החרש כונם ואינו מוציא לעולם (כח) מ הסומא מייבם.
הנה: וצינו חולץ ואם חלץ חליצתו כשרה (טור) (כט) ונ"ל שם אין כלל חלץ חלץ חולץ לכתחלה
ומאחר שח"ל צענין אחר (וע"ל סי' קס"ט צפי' החליצה סעיף ס"ד). טז ג אשת קטן
ואשת השוט' פטורות מן החליצה ומן היבום אבל אשת ס תחרש ע והזקנה והעקרה
חרי הם כשאר כל הנשים וחלוצות או מתייבמות.

קעג דין יבמה האסורה ליבם באיסור כרת ודין צרתה וסוטה וצרתה
וקטנה שמיאנה. וכו' י"ז סעיפים

א א היבמה שהיא ערוה ליבם באיסור כרת ג חוץ מן הנדה אינה זקוק' ליבם ומותרת
לזר בלא חליצה וכן צרותיה פטורות מן החליצ' ומתייבום ואם היה לו אח אחר
ואחת מצרותי' נתייבמ' לאותו אח ולו נשים אחרו' ומת כלם פטורות מחליצ' ומן
הייבום ואם היה לו עוד אחר ואחת מהנשים אלו נתייבמ' לו ולו נשים אחרות ומת
כלן פטורות מחליצ' ומתייבום וכן עד עולם. ב (א) ג אבל אם אחת מכל

ב כ"כ התוס' ריש יבמות סוף ע"א והא' דינמותו נדה צעל פטור פסחים דע"ג ע"ג דמשמע דקנה שם צמשה.

ביתאורי הגר"א

הרצ"ד וכמש"ל סי' קס"ט סמ"ח:

קעג (א) אבל אם כו'. ג' ח"צ ח' ח"צ ושי"ח:

(כו) והקטן כו' ואם לאו כו'. מתני' וגמ' (וגדה) [נדה]
מ"ה ח' בן ט' כו' ולכשיגדיל כו': (כח) הסומא
מייבם ואינו כו'. ק"ג ח' (כט) ונ"ל כו'. כ"כ

בהכנת אליהו

סימן קס"ט סמ"ח ס"ק קל"ג, דכל דבר שאין לו תקנה הרי
דיעבד.

(א) בבאה"ג סק"ג ציין למשנה ביבמות יג א. ודין זה
מוזכר גם בגמ' שם ג א: ושלם במקום מצוה שריא (כגון)
בכרי שנעשה חתנו ולו אשה אחרת ומת מותרת אשתו
לחמיו — רש"י). ושם עמוד ב מבואר הטעם: ואשה אל
אחתה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה (ויקרא
י"ח, י"ח), עליה מה ת"ל כו' יכול שאני מרבה אף שש
עריות חמורות מאלו שיהיו צרותיה' אסורות (שנשואות
לאחרים שיהיו צרותיהן אסורות ליגשא לזה — רש"י),
אמרת מה אמות אשתו כו' יצא שש עריות חמורות מאלו
הואיל דאי אפשר ליגשא לאחין צרותיהן מותרות, שאין
צרה אלא מאח (אבל בעלמא לא רמי איסור אשת אח עלה
ושרי' ליה — רש"י). ושם ח א: יבם ויבמה (דברים כ"ה,

(כו) מתני' וגמ' נדה מה א. דתנן שם: בן ט' נשים ויום
א' שבא על יבמתו קנאה, ואינו נותן גט עד שיגדיל.
ובגמ' שם: ולכשיגדיל בגט סגי לה (בתמיה אם בא לגרשה
— רש"י), והתניא עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, מה
מאמר בגדול צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו אף ביאת
בן ט' (ביבמתו — רש"י) צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו,
אמר רב הכי קאמר לכשיגדיל יבעול ויתן גט. [וגם בב"י הובאו
לגמ' דנדה הנ"ל ובבאה"ג סק"ט ציין למשנה ביבמות צו ב].
(כח) ביבמות ק"א: ותחולצת מן הסימא חליצתה כשרה.
[ועיין בסימן קס"ט סמ"ח בבאה"ג סק"ו, שלם' זה, דתנא
חליצתו כשירה דמשמע דיעבד. ועיין כאן בבאה"ג סק"מ,
דלא אימנע אלא מחליצה לכתחלה משום דבעינן וירקה
צפניו ואין זה רואה הדיק. ועמ"ש בסימן קנ"ה הערה 3].
(כט) כ"כ הראב"ד בה' יבום וחליצה פ"ד ה"ח. וכמש"ל

באר הגולה

העירות נשואה לזר שאינו אחיו ומת מותר לישא צרתה. ג (ב) יבמ' שהיא ד ספק ערוה על בעלה או ספק ערוה על היכם (ג) ה"ז חולצת ולא מתייבמת לפיכך מי שקיד' אשה בספק קדושין ואח"כ מת אחיו שהי' נושא אחות' ונפלה לו ליבום שהיא ספק אחות אשתו ה"ז חולצת ולא מתייבמ' (ד) ו' ומוציא את אשתו בגט מספק ושתייהן אסורות עליו יבמתו מפני שהי' ספק ערוה וארוסתו מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו. ד (ה) הית' היבמ' באיסור ערוה על הבעל אינ' אשתו ואם הי' לה צר' חולצת או מתייבמת (ו) וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה

ט"ס הוא ונריך לחתוק האל"ף ולכתוב וספק ערוה שהיא ספק ערוה על שנים וצ"ח כתב שקלי אצרתה שחולצת ולא ותייבמת אם כבר נשא הינם הספק ערוה וכו' ולענ"ד הוא ג"כ דוחק שהי' לא נזכר שם צרתה והנכון לענ"ד לחתוק נצח זו וספק ערוה וכו"ל יצוה שהיא ספק ערוה על הינם וכן העתיק ה"ה וכן כ' הכ"ת בפשיטות שט"ס הוא וכמ"ס הטור. ה כ' ה"ה זה פשוט שספק ערוה ליבם חולצת ולא מתייבמת. ו ג"כ פשוט והכל מתנצל צ"ד לחין (ד' כ"ט ע"ח) ונלמד כיוצא בזה ממשנה שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה וכו' שגפרק החולץ (ד' ת"א ע"א) ה"ה. ז ג"ז שם שחין חיות וקדושין צעריות כמ"ס במשנה אמרו לו מזה אשך וכו' שם (דף ז"ד ע"ג) ה"ה.

ביאורי הגר"א

(ב) יבמה כו'. ענה"ג וכו"ה לקמן צמ"ה ותוספתא הונח צריף ורמ"ש פ' קמח': (ג) ה"ז חולצת כו' לפיכך כו'. נט"ס ח' ת"ר יש כו': (ד) ומוציא כו'. כו"ס צותני' ק"ט ח' רי"ח (לינו) [אין לן] כו' ולמירין

ברכת אלוהים

(ה) במקום ייבום הוא דאסירה צרה שלא במקום ייבום שריא צרה, ושם עמוד ב': אמר קרא עליה, במקום עליה הוא דאסירה (דכתיב לצרור למיסר צרה ולא במקום אחר — רש"י) שלא במקום עליה שריא. ורמ"ב. (ב) עבאד"ג. וביה לקמן כמיה ותוספתא הובא ברמ"פ ורא"ש פ' קמא¹. (ג) ביבמות צמ"א: ת"ר יש חולץ לאמו מספק לאחותו מספק לבתו מספק כיצד כו'. (ד) כמ"ש ביבמות קט"א במתני': ב' אחין נשואין לשתי אחיות כו' מת בעלה של גדולה ר"א אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו, רג"א אם מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה (אין זיקתה אסרת את זו דר"ג סובר אין זיקה — רש"י), רבי יהושע אומר אי (אין — רש"י) לו על אשתו אי לו על אשת אחיו מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. דאמרינן שם ק"ב: קטנה קטנה ואינה קטנה (ספק קטנה כולה ספק אינה קטנה כלל — רש"י), וקיי"ל כר' יהושע, אם לא מיאנה הקטנה, ולא כר"ע — הסובר שאין זיקה, אלא כר' יהושע — לענין זה — שאם לא מיאנה, צריך להוציא את אשתו בגט

1 נראה שמי"ש רבנו. עבאד"ג, כוונתו למ"ש בבאר הגולה סק"ד שהטור הקשה ע"ז שבספק ערוה לבעלה תתייבם ממנ"ס שאם לא היתה עליו צרות הרי היא זקוקה ליבום ואם היתה עליו ערוה לא תפסי לה בה קדושין והרי היא ליבם כאשר נכרית. וכתב שם שמי"ש הבי"ח הוא דוחק, ושהיכ"מ כתב שהוא ט"ס ברמב"ם. ומ"ש בבאורי הגר"א, "וכיה לקמן בסי"ה", נראה שיהיה ט"ס, כי הבאר הגולה בעצמו כתב: "במבואר לקמן בסק"ד ה"י, ומה הוסיף בזה רבנו, וגם לא משתלב לה המשך לשון רבנו: ותוספתא כו'. ולכן נראה שצ"ל בבאורי הגר"א: "ו ע"י לקמן בסי"ה". ור"ל שלקמן בסי"ה בסק"ד גם רבנו הביא תמיהת הטור על הרמב"ם, וכי שמי"ש הכ"מ וכו' ובי"ח הוא דוחק, ושם כתב רבנו כמ"ש המל"מ דמירי שהבעל קידש אחת משתי אחיות ובאופן כזה שהיא ספק ערוה לבעל, אין אחי יכול ליבם וכן אחת מהן מפני שהיא ספק אחות וזקוקתה. ושם כתב רבנו שהם דברי גמרא ביבמות מא"ב. וע"ז כתב רבנו כאן

2 נראה שבבאורי הגר"א במקום "ופוטרות" — צ"ל: ואין כו'. פוטרת כו', שהטעם שאין ביאת השניה והרביעית פוטרת צרתה, הוא כמ"ש במא"י: [דואן] נכרית בעלמא גינהו ואין ביאת נכרית פוטרת יבמה. וגם מכאן המקור למ"ש המחבר: אינה אשתו ואם הי' לה צרה חולצת או מתייבמת. ובבאורי"ג סק"ז צ"ח בשם המ"מ למשנה ביבמות צו ב'. ורבנו צ"ח למשנה זו בסק"ז שזה שידך למש"ש, שזו והיתה לבעל באיסור ערוה, מותרת ליבם.

ד כן הוא צרינו"ס
נפ"ו וכן העתיקו
הטור והקש' על זה
דספק ערוה על בעל'
חולצת או מתייבמת
כתבואר לקמן בפני
ה' וצ"ח שם כתב
שלי' נוסח זה לריך
לחוקק ולומר דהאי או

הינם הספק ערוה וכו'
ספק ערוה על הינם
חולצת ולא מתייבמת.
אחותה וכו' שגפרק החולץ
שם (דף ז"ד ע"ג) ה"ה.

אם לא מילאנה הקטנה דלא כר"ג:
י' ח' וצותני' צ"ח ח' ופוטרות כו':
(ו) וזו כו'. וצותני'

ואשת אחיו בחליצה. והו"ה בענינו, שמוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה.

(ה) ביבמות י' א': היתה אמו נשואת אביו ונשאת לאחיו מאביו זו היא אמו שאין פוטרת צרתה (לא תפסי קדושין בה שהרי אשת אב בכרת ואמרינן לקמן אין קידושין תופסין בחיבי כריתות דברי הכל הילכך כשמת רשע זה לא נפלה זו לייבם לפני בנה דלא אשת אח הואי ואין פוטרת צרתה — רש"י). ומתני' שם צו א': אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה מאביה, מתה ונשא אחותה מאמה, מתה ונשא אחותה מאביה, מתה ונשא אחותה מאמה, ונמצאו כלן קיימות, מותר בראשונה ובשלישית ובחמישית ופוטרת צרותיהן ואסור בשניה וברביעית, ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה².

(ו) מתני' ביבמות צד א, ב': מי שהלכה אשתו למדינת הים באו ואמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה ואח"כ באת אשתו מותרת לחזור לו, (דקדושי שניה אינן כלום והרי היא כזנות כו' — רש"י) ומותר בקרובות שניה (לישא בתה דקיי"ל בנשואין על האנטה ועל המפותה — רש"י) ושניה מותרת בקרוביו.

שזה גם בתוספתא [ס"ב דיבמות]. ורבנו בתוספתא ליתא וב"אור הגנוז" שזל התוספתא שם את ב' הגיה והוסיף בבא זו. ספיקות חולצין ולא מיבמין. ומאחר שבפנינו ליתא זה בתוספתא, כתב רבנו ה"ב א כו' ולא כתב "והובא". ודברי הר"ף ורא"ש הם בספיק' ושם, וגירסת: הספיקות כגון שקידש אחת משתי אחיות וא"י אינו מהן קידש כו' חולצין ולא מיבמין.

2 נראה שבבאורי הגר"א במקום "ופוטרות" — צ"ל: ואין כו'. פוטרת כו', שהטעם שאין ביאת השניה והרביעית פוטרת צרתה, הוא כמ"ש במא"י: [דואן] נכרית בעלמא גינהו ואין ביאת נכרית פוטרת יבמה. וגם מכאן המקור למ"ש המחבר: אינה אשתו ואם הי' לה צרה חולצת או מתייבמת. ובבאורי"ג סק"ז צ"ח בשם המ"מ למשנה ביבמות צו ב'. ורבנו צ"ח למשנה זו בסק"ז שזה שידך למש"ש, שזו והיתה לבעל באיסור ערוה, מותרת ליבם.

באר הגולה

ח כו"ט הטור חמ"ג
תקנים שלם לא היתה
עליו ערוה הרי היא
זקוקה ליבום ואם
היתה עליו ערוה לא
תפסי לו צד קדושין
והרי היא ליבם כאלה
נכרית.

ט טור ומשנה ס' ד'
י"ג ע"ג
י כז"ל וכן הוא
ברמב"ם ובטור.

שם דף ל' ע"א זו קדתי הסכמת הסופ'
והדגן וזקת נפילתה ונדרגן אינה פוטרת נדרת.
ס משנה שם דס"ו ע"ג.
ה"ה שם פטו דכיון דהי' נדרת ערוה הוי' לה אשת אח שלם נמוקס מזה.

דעלמא ומותר בה.

ה (ו) ה הית' היבמה ספק ערוה על הבעל או חולצת או
מתייבמת. ו ט יבמה שהיא ספק ערוה ליבם והי' לאחיו בה ספק קדושין או
ספק גירושין ולו אשה אחרת אות' הצר' חולצת ולא מתייבמת. ז ט ה' אחיו

נשוי אשה שהיא ערוה ליבם ולו עוד אשה אחר' ואח"כ מתה הערוה בחיי בעלה או
גירשה או שהית' קמנה (ח) ומיאנה בו ואח"כ מת מותרת צרת' להתייבם ל אבל אם
מיאנה בו בחייו ומיאנה בו אחר מותו מ צרת' חולצת נ ולא מתייבמת.
ח ס ספק אם אותה שהיא ערוה ליבם מתה בחיי הבעל או אחר מותו צרת' חולצת
ולא מתייבמ'. ט ט יבמה שהיא ערוה ליבם והיא איילונית מ אפי' הכיר בה

בעל' הרי היא כמי שאינ' וצרת' חולצת או מתייבמת (ט) ז ואם ייבם הצרה מפני
כ משנה שם ריש יבנות ע"ב וסדומתן רנא שם דף י"ג ע"א דרך משנה ג' אחים צ' והם נאולים צ' אחיות וכו'
ל משנה שם נריש יבנות ע"ג. מ משום דקדושין הקטנה אינה חלה
ג כהמפרש שם בגמ' דף י"ג ע"ב משום דמשתה נפילה נרלית כצרת בתו.
ע משנה שם ריש יבנות. פ כדלמך רנא הלכתא וכו' שם דף י"ג ע"ג. צ רמב"ם נפ"ו וכו'
ה"ה שם פטו דכיון דהי' נדרת ערוה הוי' לה אשת אח שלם נמוקס מזה.

ביאורי הגר"א

ספק ערוה על (אחיו) [אחיו] וכן דברי גמרא ח"ל צ':
(ח) מיאנה בו כו'. תוספתא פ"א והנזילה הרי"ף ורמ"ם
נפיק מילתו דהי' בעל כו' ונזנו' י"ג ח' ק"ז צ' וס'
תוספתא אימתו אמרו שלם ותו כו' והנזל גרי"ף ורמ"ם
שם וז"ל לעי' דהי' נפילה וכו"ה צמחני' מתה כו' ואח"כ
מת אחיו כו' ועמ"ס: (ט) ואם ייבם כו'. ונתני'

י"ד צ' ושניה נותר' בקרוביו: (ז) היתה כו'. דהוי'
ספק קידושין וכמ"ש ח"ל צ'. הרמב"ם נפיק הלכה י"ג
שחולצת ולא מתייבמת ותמה הטור עליו וכו' צמחני' שהיא
ט"ס ועו' נדחק שם צמחני' ונז"ל חזל הכנון כמ"ש
מש"ל דמיירי שקידש אחת משתי אחיות וכמ"ש גרי"ף
ורמ"ם ספיק' הספיקות כגון שקידש כו' וכי"ה ברמב"ם
שם הלכה ד' ואלו חולצין ולא מתייבמין הספיקות כגון שהיתה

ברכת אלהיה

ספיק' — מתוספתא שם ספ"ב: — הספיקות כגון שקידש
אחת משתי אחיות ואין ידוע איזו מהן קידש כו' חולצין
ולא מתייבמין. וכי"ה ברמב"ם שם ח"ד: ואלו חולצין ולא
מתייבמין הספיקות כגון שהיתה ספק ערוה קל אחיו. והן
דברי גמרא שם מא ב הג"ל.³

(ח) תוספתא ביבמות פ"א ה"א — והביאה הרי"ף שם יג
א ורמ"ם שם בפ"ק ס"ח: — מיאנה בחיי הבעל צרותיהן
מותרות לאחר מיתת הבעל צרותיהן חולצות ולא מתייבמות.
ובגמ' שם יב א, יג א ור"ן ב אמרינן שלכן אם מיאנה
לאחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת משום דבשעת
נפילה גראת כצרת בתו. ושם בתוספתא: אימתו אמרו
שאם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות בחיי הבעל אבל
לאחר מיתת הבעל צרותיהן אסורות, והובא ברי"ף ורמ"ם שם.
ור"ם לעיל בסעיף זה: בחיי בעלה. וכי"ה במתני' ריש
יבמות: מתה בתו או נתגרשה ואח"כ מת אחיו צרתה
מותרת. ועמ"ס: ספק אם אותה שהיא ערוה ליבם מתה
בחי' הבעל או אחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת.
ועיי"ש בבאה"ג סק"ס, שזה ממשנה שם סו ב. הרי שאם
מתה הערוה בחיי בעלה אינה פוטרת צרתה.

(ט) מתני' ביבמות צ"א: אמרו לה מת בגד ואח"כ מת
בעליך ונתייבמה ואח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תצא
תהליך ראשון ואחריו ממזר (שהרי פוגע הוא באשת אחיו
כיון שהי' לו בן כשמת ואשת אח בכרת — נ"י). והו"ה
כאן כשנמצא שהערוה אינה איילונית, והי' צרתה כאשת
אח שלא במקום מצוה.

(ז) דהוי' ספק קידושין, מחמת ספק ערוה על הבעל, ולכן
מותרת להתייבם ממנ"פ, דאם הו' קידושין, הרי היא יבמתו,
ואי לא הו' קידושין, הרי היא מותרת ליבם כאשה נכרית.
וכמ"ש ביבמות מא ב: מתיב רב חננאל הספיקות חולצות
ולא מתייבמות, מאי ספיקות, אילימא ספק קידושין אמאי לא
מתייבמות, תתייבם ואין בכך כלום (תתייבם ממנ"פ אי היא
יבמתו שפיר מיבם ואי לאו קידושין הו' נכרית בעלמא
נסיב — רש"י). אלא לאו ספק שקידש אחת משתי אחיות
ואינו ידוע איזו מהן קידש (ומת שהיתה חולצת ולא מתייבמת
דלא מצו לייבומי דילמא פגע באחות זקוקה — רש"י).
והרמב"ם בפ"ו מה' יבום וחליצה ה"ג כתב, שהחולצת ולא
מתייבמת. ותמה הטור עליו, דממנ"פ תתייבם כנ"ל. וכתב
שם במ"מ שהוא מ"ס ברמב"ם. ועוד נדחק שם במ"מ ובי'
וכי"ה. אבל הנכון כמשי"ש המשנה למלך, דמיירי שקידש
אחת משתי אחיות, ולא ידוע איזו מהן קידש, דכל חדא בספק
ערוה קיימא משום אחות אשתו, ובשמת ובפלו קמי יבם,
לא מצו לייבומי לשום חדא מינייהו משום ספק אחות
זקוקתו, אלא חולץ לשתייהן. וכמ"ש ברי"ף ורמ"ם שם

3 אמנם דין זה הוא כמשנה ביבמות מא ב: מי שקידש אחת
משתי אחיות כו' מת ולו אח אחד חולץ לשתייהן כו'. ורובנו
שצ"ל לבטא שם מא ב, מפני ששם מוקמין לה על הברייתא:
הספיקות חולצות ולא מתייבמות — לומר שזה נקרא ספיקות
והרמב"ם שהביא ברפ"ה מה' יבום וחליצה עוד פעם הדין דקידש
א' משתי אחיות כו', הוא מפני שהביא שם את כל הדינים
השנויים במשנה שם מא ב, עיי"ש. ועיי"ש סק"ב.

שהי' סבר שהער' איילונית ואח"כ נמצאת שאינ' איילונית תצא מיבמה בלא גט והולד ממור. י (נ) ק נשאת הצר' לזר מפני שהית' סבורה שאין הער' איילונית ואח"כ נמצאת איילונית תצא מהבעל בגט ובחליצ' קהיבם לתתירה (א) ו' ואם מתחלה לא נשאת לזר אלא נתקדש' לו בלבד מותרת ליבם.

ד"ס ממזר מודיעי לזין ולזן קי"ל כחמשים. ר זינתו לעיל. הרמז"ס ו"כ כ"ה ה"ף ו"כ פ"ה ה"ה.

ביאור הגר"א

ל"ג ח': (י) נשאת כו'. ונתני' דגיטין וכמ"ש בירושלמי שם ופ"י דיננו' זו דברי ר"מ משום ר"ע וזכ"ל אין ממזר מניחם ה"ל לנאת תל' (יא) ואם מתחלה כו'. ינמות ל"ג ב' וכמ"ל ר"ם קט"ז: (יב) מי שזינתה כו'. כפירש"י שם ושי"פ וכמ"ש שם ונתני' ר"ח כו' ושם ג' ב' לר' ולר"ח ליתנינהו וכו' והקשה הרמב"ם מקוניה דסוטה ה' ב' דלמירין שם אילו איתיה כו' ועוד דלמיר שם לאחר כו' והל' בסוטה ודל' כתיב ועתו"ס שם

ברכת אליהו

(י) מתני' דגיטין פ א: כל העריות שאמרו צרותיהן מותרות הלכו הצרות האלו ונישאו ונמצאו אלו (העריות — רש"י) איילונית תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וכמ"ש בירושלמי שם פ"ח ה"ו ופ"י דיבמות ה"ד: זו דברי ר"מ משום ר"ע וזכ"ל אין ממזר ביבמה הא לצאת תצא. (יא) יבמות צב ב: אלא אם ה' יבמה ישראל בותן לה שני גט והותרה לו. וכמ"ל ר"ם קט"ז, וצמ"ש.

(יב) איתא ביבמות יא א: אמר רב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה טומאה כתיבה בה כעריות. ומ"ש המחבר שפטורה מהחליצה, הוא כפירש"י שם ושי"פ, שמש"ש, „אסורה", היינו לא דוקא שאסורה ביבום, אלא שפטורה גם מחליצה. וכמ"ש בגמ': מתיב רב אשי נכנסה עמו לסתר ושתתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה (לבעלה שמא זינתה שריגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה — רש"י) ואסורה לאכול בתרומה ואם מת חולצת ולא מתייבמת (קתני מיהא) חולצת קשיא לרב — רש"י). אלא דלרב פטורה גם מחליצה. ולכן מקשה רב אשי עליה מהא דתני: חולצת. ושי"פ ג ב מקשה הגמ': לרב ולר"א ליתנינהו וכו' (לסוטה ואילונית בהדי הנך דמתני' הואיל ופוטרת צרותיהן — רש"י). אלא דלרב, צרת סוטה פטורה גם מחליצה, ככל הנך דתנן בריש יבמות, שפוטחות אף מחליצה. והקשה הראב"י בהשגותיו על הרי"ף שם יא א, מפניא דסוטה ה ב. דאמרינן שם — אהא דתנן: נכנסה עמו לבית הסתר כו' חולצת ולא מתייבמת: — אמאי תתייבם נמי יבומי. ותייך רב יוסף: אמר קרא ויצא מביתו והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כ"ד, ב') לאיש אחר ולא ליבם. והקשה לו אב"י: אלא מצתה חליצה נמי לא תיבעי (דהא פטרה רחמנא ושרייה לאיש אחר בכל ענין שתצא מביתו אחר שנמצא בה ערות דבר — רש"י). ותירץ לו רב יוסף: אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט והשתא נמי תיבעי חליצה (דיכנס במקום בעל קאי — רש"י). ומוכח מתאי סוגיא דבעיא חליצה, דלא כסוגיא דיבמות הג"ל. דיבמות שם תרצו על קדשית רב אשי — מהא דתנן חולצת ולא מתייבמת: — [אמר לך רב]. אמינא לך אנא סוטה ודאי ואמרת לי את סוטה ספק, ואילו מסוגיא דסוטה מוכח, שגם סוטה ודאי בעיא

באר הגולה
ק ונשגה גיטין ד"פ
ע"ל ומה שנינו שם
וכל הדרכים האלו בה
אוקימנא כר"ע דס"ל
ש כמיומא דרז יהודה אמר רב וכו' ינמות דל"ע ע"ל כ"פ

ד"ס לאחר וד"ס אילו שנתקן צה וכן הרמ"ש צינמות
אכל העיקר דסוגיא דינמות פליגא על ההיא סוגיא כמ"ש
המ"מ וס"ל לרב ג"כ הלימוד לאחר ולא ליבם ועל סוטה
ודל' ואף מהחליצה פטורה כקושית אב"י אלא דלרבה כמיה
יליף מטומאה כתיב (נעריות) [נה כעריות] וזה שלל
אמר סוטה פטורה ופוטרת וכמ"ש הרמב"ם צהכי ניהל
לר"י בן כיפר דטומאה כתיב במחזיר גרושתו ולא עפ"כ
אינה פטורה מהחליצה וקושית רב אשי נוסטה נמי על

חליצה. שהרי גם בסוטה ודאי, שייך האי סברא: אילו
איתיה לבעל מי לא בעיא גט. ועוד דאמר שם בסוטה:
לאחר ולא ליבם. והאי קרא — ד, ויצאה מביתו והלכה והיתה
לאיש אחר — בסוטה ודאי כתיב. וע"ז מסקינן שם דבעיא
חליצה. אלא דגם בסוטה ודאי בעיא חליצה. ועת"ש שם
ד"ס לאחר וד"ס אילו שנתקן צה. וכן הרא"ש ביבמות
פ"א ס"ד.

אכל העיקר, דסוגיא דיבמות פליגא על ההיא סוגיא
דסוטה, כמ"ש המ"מ בה' יבום וחליצה פ"ו ה"ט. ופ"ל לרב
ג"כ הלימוד „לאחר ולא ליבם", ועל סוטה ודאי. ואף
מהחליצה פטורה, כקדשית אב"י בסוטה: אלא מצתה חליצה
נמי לא תיבעי. אלא דהא דצרתה כמיה, יליף מ, טומאה
כתיב בה כעריות". נמצא לפ"ז שלענין הסוטה עצמה, לא
בעינו טעמא ד, טומאה כתיב בה כעריות". ורק לענין
למפטר צרתה, בעינו הך טעמא. וזוהי פליג רב יוסף על
רב: דלרב מהני הא ד, לאחר ולא ליבם", גם לפטור מן
החליצה, ולרב יוסף בא הקרא רק לאסורה ליבום, ולא
לפטור מן החליצה. וברמב"ן ורשב"א ביבמות שם דקדקו,
אהא דאמר רב שם: „צרת סוטה אסורה", ולא אמר סוטה
פטורה ופוטרת. ועוד הקשו שם, דמ' מהסוגיא, דל' יוסף
בן כיפר, דטומאה כתיב במחזיר גרושתו, ואעפ"כ אינה
פטורה מהחליצה. [כ"כ שם הרמב"ן והרשב"א, דלא כתוס'
שם עמוד ב ד"ה צרתה — שטוברים שפטורה אף מהחליצה].
וע"ז הקשו הרמב"ן והרשב"א, מ"ש במחזיר גרושתו —
דלר"י בן כיפר טומאה כתיב בה ותייבמת בחליצה — מסוטה,
דפטורה גם מהחליצה, משום דטומאה כתיב בה. ולפי הג"ל
ניחא. דבאמת, הא דטומאה כתיב בה אינה פוטרת מהחליצה,
ולכן במחזיר גרושתו חייבת בחליצה. והא דסוטה פטורה
מחליצה, והוא מטעם אחר — לרב — משום ד, לאחר ולא
ליבם", וכנ"ל. ולכן לא אמר רב „פוטרה פטורה ופוטרת
טומאה כתיב בה כעריות", דעצם הפטור בסוטה מחליצה, הוא
מטעם אחר — דלאחר ולא ליבם. וכל החידוש של רב הוא,
שגם צרתה אסורה כסוטה עצמה, מטעם דטומאה כתיב בה

באר הגולה

ת שס נגנו' ונמנה
ריש סוטה.

תחתיו בעדים וברצון ומת בלא זרע ונפלה לפני אחיו דינה כדן ערוה והיא וצרתה פטור' מהחליצה ומחייבום ת אבל אם ספק זינתה אם לאו היא חולצת ולא מתייבמת וצרתה חולצ' או מתייבמת.

הנה : (יג) וי"ל דאפי' זינתה ודאי צריכה חליצה (השנות

ביאורי הגר"א

בסוטה ודאי כתיבא דאם אלו חיתא לנצל כו' חלמא דכל שצריכה גט צריכ' חליצה והיא לסוטה ודאי ופליג' על סוגי' דינמו' ואוליג' לחומר' רמזין ורשניא וע"ש ודאי ונרמז' שדחקו צוה ודברי ראי' קשין להולמם ודברי הרמז' נכונים ומוכרחי' וי"ל כו' וסוגי' דסוטה המיל' וסוגי' דינמו' ג' צ' למעוטי דר' ודר"ל לר' ולר"ל כו' מ'

ברכת אליהו

אנא סוטה ודאי ואמ' לי את סוטה ספק כו'. ז"א דבספק סוטה צרתה מתייבמת משום דלא כתיב בה טומאה ⁴.

(יג) כמ"ש בריש פסוק ה ב הנ"ל בסק"ב: לאיש אחר ולא ליבם (שאם באת ליבשא לאיש אחר תיבשא ולא ליבם שאינו אחר אצל גישואין של זו כו' — רש"י). ודאי קרא, בסוטה ודאי כתיבא. ודאם בגמ': א"ל (רב יוסף) אילו איתא לבעל מי לא בעי' גט השתא גמי תיבעי חליצה (דיבם במקום בעל קאי — רש"י). אלמא דכל שצריכה גט מבעלה, צריכה חליצה מיבם. ואמנם דברי הגמ' קאי על סוטה ספק, אבל הריה לפוסה ודאי — שצריכה גט מבעלה — צריכה חליצה מיבם. וסוגיא זו דסוטה, פליג' על סוגיא דיבמות יא הנ"ל בסק"ב, דרב ס"ל שם, שסוטה ודאי פטורה גם מחליצה. ובסוגיא דסוטה, סובר רב יוסף, שצריכה חליצה. ואוליג' לחומרא כר"י בסוגיא דסוטה. כ"ה ברמב"ן ופרש"א ביבמות שם, דסוגיא דסוטה פליג' על סוגיא דיבמות. וע"ש ודאם ובראי' שם פ"א ס"ד שנדחקו בזה. ודברי ראי' קשין להולמם. ודברי הראב"ד נכונים ומוכרחים. [שהרא"ש כתב שם על הראב"ד: והרב לא עלה בלבו לחלוק בין סוטה ודאי ובין סוטה ספק כו' אבל לפי מה שחילקתי בין סוטה ודאי ובין סוטה ספק א"צ לכ"ז ולא פליגי אהרדי. ודברי הרא"ש תמוהים, שהרי החלוק בין סוטה ודאי לבין סוטה ספק מפורש בסוגיא דיבמות שם. אלא שהראב"ד סובר, שלפי הסוגיא דסוטה, גם בסוטה ודאי צריכה חליצה, כנ"ל, ואוליג' לחומרא כסוגיא דסוטה. ועיין בהגהות הגר"א אות א' על הרא"ש שם].

[נראה שמכאן ואילך עד סוף ס"ק זה הוא ליקוט]. וי"א כו' מסוגיא דפוסה הנ"ל, וסוגיא דיבמות ג ב: [ומגינא דסיפא (הרי אלו פטורות דמשמע אלו ותו לא — רש"י) למעוטי מאי] למעוטי דרב (דא"ר צרת סוטה אסורה — רש"י) דרב אפי' ומקשינן: לרב ולרב אפי' ליתנינו כו'. מי דאין הלכה כוותיה דרב ורב אפי'.

חולצת [ועי"ש (במהדורת אלכנע ניריריק תש"ו) הערה פ"ט: לאו דוקא צרה, אלא אפילו סוטה עצמה כו'], החיובי לאיין בעלמא גינהו, ומה שתיירך כאן וליחנהו בצרת צרה משום דריא נקט לה כו' הא לרב ר"ל בסוטה הוי מצי לשנויי משום ולא מפטור מן החליצה לא סוטה ולא צרתה. עכ"ל. ועיין בחזו"א סי ק"ל סעיפים א—ג.

צרתה דליק חלל היא עצמה חלל צרתה קף ציצים ונותרת וי"ש וי"ש סוטה ודאי כו' ולא פריך שיהא פטורה מחליצה כיון דלא כ' לאחר עלה וכמ"ש רש"י שם צריכה צרתה כו' ואפילו רנן ל"פ כו' דהקושא לא קאי חלל על צרתה מותרת להתייבם וי"ש הרנוני' וי"ש וצרתה לו כו': (יג) וי"א כו'. כמ"ש צריש סוטה לאחר ולא ליבם והאי

כעצמות. וממילא כשם שסוטה עצמה פטורה אף מהחליצה גם צרתה כן.

ובסוגיא דיבמות שם — אחרי שהקשה רב אשי מהא דנבנסה עמו לבית הסתר כו' חולצת ולא מתייבמת, ופרקינן, שיש הבדל בין סוטה ודאי לסוטה ספק — מקש': ומ"ש סוטה ודאי (מ"ט) משום דכתיב בה טומאה, ספק גמי טומאה כתיב בה כו'. וקשה, שהרי כת' לעיל, שעיקר החידוש של רב הוא, שצרתה אסורה, ומאי מקשה מהא דתנן על סוטה עצמה — שחולצת ולא מתייבמת. וע"ז אפ"ל, שמקשה מכח ק"ץ — דתנן שגם היא חולצת, ואעכ"כ שצרתה חולצת. והרשב"א הקשה שם, מאי מקשינן, ספק גמי טומאה כתיב בה, הא אמרינן דהא דסוטה עצמה פטורה מחליצה, אינו מטעם טומאה, רק מטעם ד, לאחר ולא ליבם. אולם קושיא רב אשי מפוסה, גמי על צרתה. דמשמע ממתני' דלא קאמר אלא היא עצמה — שחולצת ולא מתייבמת, אבל צרתה אף בייבום מותרת, ואהא קשיא ליה, דהא כתיב בה טומאה, וא"כ גם צרתה תהא אסורה בייבום. וישיש בגמ': ומ"ש סוטה ודאי כו', ולא פריך שיהא פטורה מחליצה, שזו לא קושיא, כיון דלא כתיב, "לאחר" ולא ליבם, על סוטה ספק. דהקושא היא, על הא שצרתה מותרת להתייבם, וע"ז קשיא ליה, כיון דטומאה כתיב בה, תהא צרתה אסורה בייבום. וע"ז מסיק שם בגמ' דלרב ליכא טומאה בספק, רק בודאי, והלכך לרב צרת סוטה ספק מתייבמת. ומ"ש שקושיא הגמ' היא מהא שצרתה מותרת להתייבם, והוא כמ"ש רש"י שם עמוד א בדיה ביאתה כו' — על קושיא אחרת בגמ' שם — וי"ל: אלמא נבעלה תחת בעלה שריא לצרתה לייבם ואפילו רבנן לא פליגי אר"ש אלא בדידה אבל בצרתה מודו, עכ"ל. וישיש הרמב"ם שם ורש"י — לענין סוטה ספק — וצרתה או חולצת או מתייבמת. והמקור לזה הוא מסוגיא דיבמות הנ"ל וכמ"ל שקושיא רב אשי היתה דמשמע ממתני' דסוטה וצרתה מתייבמת. וע"ז תיר': אמרינא לך

4 גם בריש"א ביבמות שם הביא בשם מהר"א הלוי ז"ל: והא דמותר רב יוסף מדנבנסה עמו כו' דמיון ולא קתני היא או צרתה חולצת מכלל היא חולצת אבל צרתה או חולצת או מתייבמת. וכיכ במאירי שם. ועי"ש בקרן אורה ובעודין לנר ובנהור שרגא. ועל מ"ש רבנו לעיל, דמדף ג ב — מהא דמקש': לרב ולרב אפי' ליתנינו כו' — מוכח, ולרב, צרת סוטה פטורה גם מחליצה. עיין במאירי שם שכתב: ויש מפרשים שצרת סוטה

באר הגולה

א צפירשיו מהא דה"ר
יוסף אלו חיתא לנעל
מי לא נעיל גיטא וכו'
שם דף ה' ע"ב.
ג משנה ריש יצמות.
ג משנה שם דף י'
ע"א.
ד כת"ק דה"ש שם
דף י"ח ע"ב.
ה טור גסם אביו
הרא"ש שם נפסקין
וכבר יסודה אמר
שנואל שם דף י"ח
גסם הר"ק גפ' ד' חסין דש זיקא אף נלא מלמד ושכ"נ מהרמ"ם.

א הרא"ש (יד) וה"ה לנדרתה ויש להסמיך ולכן ווי שיש לו אשה שהמירה (טו) לע"ג דודאי זינתה
נדרתה לריכה קלילה (מדרכי ריש יצמות וכ"כ מהרא"י סי' רי"ט) (טז) אשה שהלך בעלה למדינת
הים וגשלת ולא יב גל הנעל ונות לרת' ונות' להתייבם ולחיה כזרת סוטה (הנהות אלפסי פרק האשה).
יב ג אשת אחיו שלא היה בעולמו תרי היא אשת אח שלא במקום מצוה ופוטרת
צרת' ג כיצד ראובן שמת וגפלה אשתו לפני שמעון ואחיו גולד לוי אחיו ד בין
שגולד קודם שייבם שמעון אשת ראובן בין שגולד אחר שיבמה ומה שמעון אסורה
על לוי לעולם ואם היה לשמעון אשה אחרת גם היא פטורה מחליצ' ומחייבום ופוטרת
צרת' וצרת צרת' עד סוף העולם כדין צרת ערוה ואם מת שמעון (יז) ה אפי' קודם
שעשה בה מאמר אשת שמעון חולצת ולא מתייבמת משום דכיון (יח) דקי"ל יש
זיקה אפי' לא עשה מאמר הוה ליה כצרת אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ע"א לע"ג דקי"ל הלכתא כרז בלסורי נהא קי"ל כשמואל דשקלו וטרו אמוראי נתרלו חליניה וכ"כ ה"ה ושכן קי"ל וגסם הראש"ל והנ"י
גסם הר"ק גפ' ד' חסין דש זיקא אף נלא מלמד ושכ"נ מהרמ"ם.

ביואורי הגר"א

לר"ה ה' כוונתו: (יד) וה"ה לצרתה. וכן בסוטה.
ספק כמ"ש הרא"ש להראש"ד אין חילוק בין סוטה ודלי
לסוטה ספק: (טו) אע"ג דודאי כו'. כמש"ל סימן
(ס"א) נא' ס"ין נהגיה ולע"ג דנרמזים וש"ע כ' נעדים
ל"ד ה"ה כל דבר צרור כמ"ש נכתנות ט' ה' ופתח
פתוח וכו': (טז) אשה שהלך כו'. רש"י הנ"ל וכ"ש
לדברי הרמזים הנ"ל דאף נפקס סוט' דלורית' מתייבמת

לר"ה ח' כוונתו: (יד) וה"ה לצרתה. וכן בסוטה.
ספק כמ"ש הרא"ש להראש"ד אין חילוק בין סוטה ודלי
לסוטה ספק: (טו) אע"ג דודאי כו'. כמש"ל סימן
(ס"א) נא' ס"ין נהגיה ולע"ג דנרמזים וש"ע כ' נעדים
ל"ד ה"ה כל דבר צרור כמ"ש נכתנות ט' ה' ופתח
פתוח וכו': (טז) אשה שהלך כו'. רש"י הנ"ל וכ"ש
לדברי הרמזים הנ"ל דאף נפקס סוט' דלורית' מתייבמת

ברכת אליהו

חלצה יבומי לא מייבמה, והא דתנן מאמר לאפוקי מב"ש
דאמרי מאמר קונה קנין גמור, קמ"ל. וכיון דקי"ל יש
זיקה, כמש"ל סק"ח, לכן אפילו לא עשה בה מאמר,
שניה חולצת ולא מתייבמת.

(יח) עבאד"ה [סק"ה] — טעם הדבר — דפסקין כשמואל
שיש זיקה, משום דשקלי וטרי אמוראי בתראי אליבניה.
ועוד דר' יוחנן ס"ל כוותיה דשמואל, ופליג ארב —
שסובר אין זיקה, וסברת ר"י דאז, מהא ביבמות כו ב.
דאיתא שם: אר"ה אמר רב ב' אחיות יבמות שנפלו לפני
יבם א' כו' מתה ראשונה מאתר בשניה כו', ור"י אמר כו'
מתה ראשונה אסור בשניה, מ"ס שכל יבמה שאין אני
קורא בה בשעת גפילה יבמה יבא עליה ה"ו כאשר אח
שיש לה בנים ואסורה. ועתה"ם שם ד"ה אבל כו', וז"ל:
פר"ח דרב לטעמיה דאמר אין זיקה כו' לא חשיב תך איסור
לאסרה עולמית אף כשתבא לכלל היתר אבל למ"ד יש
זיקה ראוי לאסור משום שנאסרה עליו שעה אחת, עכ"ל.
ועתה"ם שם ד"ה איתביה כו', וז"ל: אבל ר"י סבר דע"כ
יש זיקה כו' עכ"ל. וכן רב אשי — דכתראה הוא — ס"ל
כוותיה דר"י, שם ל א: אמר רב אשי ז"א יש זיקה אפילו
בתרי אחי. וכן רבא, שם עמוד ב אמרינן: כרב אשי ס"ל.
ואמר שם עמוד א ג"כ: אהא דאמר רב אשי ז"א יש זיקה
אפילו בתרי אחי — ה"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר
נכרית מיהלך חלצה יבומי לא מייבמה כו', הרי שהגמ'
אומרת, דלרב אשי — גם בלא עשה בה מאמר — יש זיקה,
וחולצת ולא מתייבמת.

(יד) וכן בסוטה ספק, צרתה אסורה להתייבם וחולצת,
כמ"ש הראש"ש ביבמות פ"א ס"ד, דלהראב"ד אין חילוק בין
סוטה ודאי לסוטה ספק. [ועס"ק י"ג].

(טו) כמש"ל סימן א' ט"י בהנה: י"א מד שנשתמדה
אשתו מוכה לה גט ע"י אחר. וכת' שם בסק"ג, שהעצם
הוא, ד, דאי ניהא לה דלא תעבור על איסור אשת איש".
הרי שבהמירה, אמרינן דודאי זינתה. ואע"ג דברמב"ם ה'
יבום וחליצה פ"ז ה"ט רש"י כאן כתבו שזינתה בעריו,
וכאן ליכא עדים; אולם ל"ד עדים, הו"ה כל דבר ברור הו'
כעדים, כמ"ש בכתובות פ א: ופתח פתוח כשני עדים דמי.
[ועפ"ת סק"ה].

(טז) רש"י ביבמות יא א ד"ה ביאתה כו', הנ"ל בסק"ב,
ז"ל: האשה שהלך בעלה למה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך
ונשאת ואח"כ בא בעלה כו' רש"י ביאתה או חליצתה
מאחיו של ראשון פטרת היא לכתחילה את צרתה כו' ואפילו
רבנן לא פליגי ארבי שמעון אלא בדידה אבל בצרתה
מודו, עכ"ל. וכ"ש לדברי הרמב"ם הנ"ל בסק"ב, דאף
בספק סוטה דאורייתא, מתייבמת צרתה, אע"ג דאסורה
מדאורייתא. וכ"ש כאן — שמותרת מן התורה, שאנוסה
היתה, שמשעה שמת, אעכו"כ — שצרתה מתייבמת.

(יז) ביבמות יח א: מתבב רב"ה עשה בה מאמר ומת
שנייה חולצת ולא מתייבמת, פקמא דעבד בה מאמר, הא
לא עבד בה מאמר שנייה נמי יבומי מייבמה, ואי אמרת
יש זיקה תו"ל צרת אשת אחי שלא הו' בשולמו בזיקה,
אמר דבה ה"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר שנייה מחלץ

באר הגולה

יג (ט) ו קטנה שהיתה נשואה לאחר מותו * שהיא שנייה לו ומת ונשאה אחריו מאביו ומת ונפלה ליבוס ועודנה קטנה ו אין אומרי' תמאן לעקו' נשואין הראשונים כדי שתתייבם אלא צרת' חולצת ולא מתייבמת (ט) שאף היא חולצ' אם * תמאן.

ו כרזי ישמעאל צר'

יוסי   שכר   היתה

השאלה כשנתנו 'ת'

וְהַיְינוּ בְּצִוּוֹן לֵאמֹר דָּאס יֵשׁ לֵאמֹר חֲלִילָה הָאֵרֶה אִיִּקְחָה מִן הַתּוֹרָה פּוֹטֵר' הַקֹּטֵנֶה וְהַחֲלִילָה אִיִּקְחָה וְנִדְרָצָן וְלֹא אִיִּפְכֵּל.

ביאורי הגר"א

ומתו קאי דכלל וייתון פטורה שאף שמי"א אינה ערוה רק
וירבנן מי"א לא עדיף כי שארי אחיו וחלזיו מנשואי אחיו
וילתו ועתו"ס שם ד"ה י"א כ"ו אלל חסור ערוה כ"ו ודלל
כב"ח ש"י דג"י תוס' הנ"ל היתה ותמינע נרתה דלל כג'
רש"י ורי"ף ור"ס וסנה ג"ס דהו"א רש"ל וחק. תיב' דת'
ותנ' אלל הרשע"א השיג עליו' וקיים הגי' וכ' שפתי' הוא
שמתקן כנשואין של אחיו וחלזיו ורקע עליו מי"א ועתקרינהו
לנשואי קמח' היינו נשואי אחיו וחלזיו וכ' שבי"א דברי

כר': (יט) **קטנה** כר'. עשה'ה וכו' לר' ע'ס והרמז'ה
השמיטה לפי דק"ל כר': (כ) **שאף היא חרלצת** כר'.
אין לו שחר שאף צלל ויחזון חוללת וכסלורה י"ל שצ'ל
להשמיטנו שפוטרת צרתה בחליצתה וכשיטת הטור דשניה
פוטרת צרה אלזל כר' קמ' אס תמחן שדו'ס אד' צין צוניחון
צין צלל ויחזון חולל הטור קטנה'ה שיהיה נסלוח'ה לחסיו ואחיו
אל לחסיו אמו ומת ונכסא' כר' שתייב' לאל צרתה חוללת
ולא מתייבמת ונראה שאף היא חוללת אס תמחן ואחיו

ברכת אליהו

עכ"ל. ומ"ש הטור „אם תמאן", אאחיו מאמו קאי, דבלא
מ'און פטורה, שאף שמי'א אינה ערה רק מדרבנן, מפני
שנישואי קטנה רק מדרבנן, מי'א בלא מ'און היא פטורה,
מאחר שבגדולה גם אשת אחיו מאביו, וגם אשת אחיו מאמו
אסורים מהתורה, ולא ערף נישואי אחיו מאביו — שהם אסורים
[מדרבנן מחמת קטנות] — מנישואי אחיו מאמו, שהם ג"כ
אסורים מדרבנן. ולכן — מאחר שהיתה אסורה לו מדרבנן —
אינ' ג'שואי, שהם ג"כ אסורים מדרבנן, וזקקים אותה לחליצה.
אבל באחי אמו דהוה רק שנייה מדרבנן, ונישואי אחיו
מאביו הוה דאורייתא בגדולה, לכן וזקקים להנישואי השניים.
ובביבמות קח ב איתא: הרי שהיתה אשת אחי אמו שהיא
שנייה לו ונשאה אחיו מאביו ומת מהו שתמאן השתא
ותעקרינהו לנישואין קמאי ותתייבם (צרתה), יש מ'און
לאחר מיתה במקום מצוה או לא. ועתה"ם שם ד"ה יש כיו,
וזה"ל: דוקא הכא הוא דמביעיא ליה באיסור שניה דרבנן
היא אבל באיסור ערה דאורייתא תנן כל שיכולה למאן
ולא מיאנה צרתה תולצת ולא מתייבמת, עכ"ל. הרי שגם
התוס' מחלקים בין איסור שנייה דרבנן לבין איסור ערה
דאורייתא. אבל גם לתוס', הבעיא בגמ' היא על השנייה
בעצמה אם תתייבם, ולא על צרתה. ודלא כב"ח שכתב
דגירסת תוס' הני"ל היתה בגמ': „ותתייבם צרת ה", דלא
דגירסת רש"י שם ד"ה מהו שתמאן ור"ף ור"ש שם פ"א
ס"ו. ושנה בזה הדין. גם רש"י — שם בחכמת שלמה —
מחק תיבת „צרתה" מגמרא. אבל הרש"א השיג עליו, וקיים
הנירסא: „צרתה", וכתב שהפירוש הוא, שתמאן בנישואין

[illegible]

(כ) [בפני רבנו ה' הגירס' בשו"ע בריש הסעיף: קטנה שהיתה נשואה לאחי אמו. וגם מ"ש בבא"ג בציון הרכוב: "כצ"ל", כוונתו שצ"ל: לאחי אמו.] אין לו שהר, שאף בלא מיאון, חולצת. שהרי היא רק שנייה, ושנייה חולצת, כמש"ל סימן קע"ד ס"א. ולכאורה י"ל, שבא להשמיענו, שפוסרת צרתה בחליצתה, וכשיפוט המור^ה, רשניה פוסרת צרה. אבל מאי קאמר "אם תמאן", שהיא שוה בין במיאון בין בלא מיאון. וי"ל המור: קטנה שהיתה נשואה לאחיו מאמן ולא לאחי אמו ומת ונשאה אחיו מאמן כו' אי לאמן לעקור כו' שתתייבם אלא [בפנינו ליתא אלא] צרתה חולצת ולא מתייבמת ונראה שאף היא חולצת אם תמאן,

פשוטין דלרב ולא נשאל שאלה בזה ממילא אין חילוק בין שני לערה ובין במקום מצוה לשלא במקום מצוה, עכ"ל. ועמ"מ ולחמ"ה גירושין פ"א הל' ט"ז—ר"ז.

6 נראה שצ"ל בביתריו הגרמא: "בה"צ" — שכי"ה שיטתו, כמיש כבא"ה ג' בסמן ק"ע סק"ד, וע"ש בביתריו הגרמא ובברכת אליהו ט"ק ס"ה, מ"ד. והנה דברי כעל הלכות גדולות בסמן ל"א הלכות י"ג הל' ה' חלוצה, אבל הטור סובר שם ובסמן קע"ד שאין חלוצה בשנים פוסרת צרעה.

5 בחזו"א סי' קי"ב סק"ד כי על דברי רבנו : לבאורה הא לא
אמר רב אלא משום דמה משביש לה, ובהאי דיריבירי לא שייך
האי גזירה, אבל לפי מה שפירשנו נחא ודלא למגור ולמא
משביש לה אלא אי אין מצינן לאחרי גירושין ומיתיה, אבל אי יש
מצינן לאחרי מיתיה, לא נגרע מפאסוה בשנאי בתראי ואיכ מוכח
מהא דרב ואין מצינן לאחרי מיתיה ומיהו משיב רבנו ולכך
השמיטה הרמב"ם ק"ק הוא מימ לא שמעין מהא דרב בימי
במקום המזוה, ואף לרוב לא אביעאש לן כל כוה, משא
ראוי להשמיט דין המבואר בגמ' וצ"ע. [שור' שבוירי הגדא

יד ה קטנה שאינה ערוה עליו ומת ומיאנת הקטנה ביבם ה אסורה לו (כא) ומותרת לו
לזר בלא חליצה אם אין שם אחים אחרים ודוקא היא (כב) י אבל צרת' (כג) מותר' לו
(כד) כ ואפי' היא מותרת לשאר אחים שלא מיאנ' בהם.
דמוהי לה לנעלת הגט לגבי הדין דמילתא גיה, י זה פשוט דאפי' נתן גט לזר לא נאסר נדחת.
והרא"ש תוס' דק"י רבי יוסף כותיה, ל נרייתא דק"י מ"ח ע"פ.

ביאורי הגר"א

הטור שם' וזרתה כו' ושנה זה הרבה דא"כ ל"ל כל
הלכות הרי שהיתה כו' ה"ל שניה סתם אם אלו וכיוצא
הרבה ועוד דליתו ענין לדברי ר"י א"ר דכל הסוגיא קאי
על נשואין הראשונים וגם נ"ש שטור ס"ל כן שנה דהא
הטור כ' ונראה שאלו ה"ל חולצת אם תמנן וכ' צדדיה כדי
שתתייבם ועוד שם' צעורה ג"כ זה (ומותר) [ומותר] שכבר
כ' דין הערוה גרים הסיון חלל אם לא מילתא נחיו כו'
ו"ש וזרתה חולצת שהיא פטורה כמ"ש למעלה וחלצו זה
שנה הרבה דהא קי"ל דזרת שניה מתייבמת כמ"ש
בירושלמי וכמ"ש ס' קע"ד ס"א צו"ש"ע וזוה מוכח

ברכת אלתיה

דנישואי שניהם דרבנן פטורה, דאין הנישואין השניים זקקים,
מאחר שהיא ערוה מחמת הנישואין הראשונים. ודברי הטור
קאי על שהיתה נשואה לאחיו מאמן. וה"פ איי למאן לעקור
כו' דאניה מעלת כלום, והדין הוא בלא מיאן שצרתה חולצת
כו', ר"ל שהמאן אינו מועיל כלום שתתייבם, ובלא מיאן
ג"כ צרתה חולצת, א"כ אין המאן מועיל כלום, שאף היא
חולצת אם תמנן. [ועב"ש סקט"ז].

(כא) ביבמות קז א, ב: אמר רבי ארשעיא ממאנת למאמרו
ואניה ממאנת לזיקתו (חליצה שהיא בשביל זיקה לא עקרה
— ר"ש) כו' עולא אמר ממאנת אף לזיקתו מ"ש נישואי קמא
קא עקרא (ושוב אין כאן זיקה—ר"ש). והלכה דלא כר' ארשעיא
שם, אלא מעולא שם. דרמי בר יחזקאל ס"ל כוותיה שם. וכן
רב ושמואל ור' יוחנן דפלגין מיאנה בזה כו' [אם אסורה
לאחים], הו' אם אין אלא יבם אחד, כ"ע מידים, שאסורה לו,
שאין כאן זיקה, ומותרת לזר.

(כב) כר' יוחנן ביבמות יב ב: כי אתא רבין אר"י אחת
צרת ממאנת (ביבם — ר"ש) ואחת צרת אילנית ואחת
צרת מחזיר גרושתו סולן מותרות.

(כג) ואסורה לזר, שהרי היא זקוקה לייבום או לחליצה,
שז"ש "ומותרת לזר" ה"ל דהיינו להתייבם.

(כד) ביבמות קז ב: אמר רב מיאנה בזה אסורה לזה כו'
ושמואל אמר מיאנה בזה מותרת לזה. והלכה כשמואל,
דרי' יוחנן שם ס"ל כוותיה, דאמר: מיאנה בזה מותרת
לאחיו. [וע"ל סימן קנ"ה סקט"ג].

של אחיו מאביו, ולכן אתי שפיר לגירסא, "צרתה", שהשניה
בעצמה אסורה להתייבם, שעדיין באיסורה עומדת, מחמת
נישואי אחי אמו שלא מיאנה בו. ודחק עצמו מ"ש, "ותקרינהו
לנישואי קמא", היינו נשואי אחיו מאביו. וכתב הרש"א שניה
דברי הטור שכתב: וצרתה כו', ושנה בזה הרבה. דא"כ
ל"ל בגמ' כל האריות: הרי שהיתה כו', ה"ל שניה סתם
אח אמו וכיצא הרבה. ועוד דא"כ ענין לדברי ר"י א"ר
שם בגמ', דכל הסוגיא קאי על נשואין הראשונים. וגם
מ"ש שהטור ס"ל כן שנה. דהא הטור כתב: ונראה שאף
היא חולצת אם תמנן. וכתב הטור בהדיא: כדי שתתייבם.
ועוד שכתב הטור בעקרה ג"כ, שכתב: לאחיו מאמו שהיא
ערוה מן התורה בגדולה. וזה מיותר שכבר כתב הטור
דין הערוה כריש הסימן אבל לא מיאנה [בו] בחיו
ומאנה בו אחר מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת.
וה"ש הטור, "וצרתה חולצת", שהיא — השניה בעצמה —
פטורה, כמ"ש למעלה. ומלבד זה שנה הרבה הרש"א,
דהא קי"ל דצרת שניה מתייבמת, כמ"ש בירושלמי
[כמ"ש בבבא"ג סימן קע"ד ס"ב], וכמ"ש סימן קע"ד ס"א
בטורש"י. [ועב"ש ס"ב] 8. וזוה מוכח שצריך להנהיג
כשרש"י: "נשואה לאחיו מאמרו" כדבר הטור, "ול"ג: שהיא
שניה לו] וע"ז קאמר ג"כ, שאף היא חולצת אם תמנן,
כדברי הטור. וע"ז אמר ג"כ הטור: "וצרתה חולצת", — שרק
צרתה חולצת — דהלא היא בעצמה פטורה, לשיטתו כנ"ל.
[שבלא מיאן אף שקידושי קטנה הם מדרבנן, אפ"ה פטורה,
דלא עדיף נישואי אחיו מאביו מנישואי אחיו מאמו. וכיון

8 בערוך השלחן סכ"ט י"ש קושיא זו, וכתב: אפילו כשהיתה
אשת אחי אמו והיא שניה וקי"ל דצרת שניה מותרת ביבום
ויתבאר בסימן קע"ז מ"מ הכא אסורה הצרה להתייבם דכמו
שאסור בצרת בתו להתייבם כשמיאנה בתו לאחר מיתה מפני
שבשעת נפילה נראית כצרת בתו ה"נ אי שרייה להאי שניה
למאן אחר מותו להתיר צרתה אותו נמי למשרי צרת בתו כו'
ע"ל.

7 הלשון בביאורי הגר"א סעון תיקון. ור"ל, דבשלמא אם כונת
הגמ' שמיאנה כנישואי אחי אמו, לכן נקט בגמ' : הרי שהיתה
אשת אחי אמו כו', אבל אם נאמר — כרש"א — שהמאן הוא
בנישואי אחיו מאביו, והיא נשואת באיסורה עקב היותה שניה,
ל"ל האריות: הרי שהיתה כו', מה לי אשת אחי אמו או שניה
אחרת, שיש הרבה שניות כיצא בזה הרבה.

באר הגולה

מ' דמאל' הוי גירושין
והרי היל גרושת אחיו
שהיל נכרת.
ג' ומה נפסד וכו'
ומתנאל' נסוגיל' ס.
ס' משנה ס' ד' ק"ה
ע"ג וכת"ק.
ע' ס' נוסח' וכונו
שפירש"י ס' ריש דף
ק"ט.

(כה) ספק גירושין ונפל' לפניו לייבום חולצת' מ' ולא מתייבמ' אבל אם היה לאחיו ספק
קידושין נ' ה"ז יכולה להתייבם. מ"ז ס' המגרש אשתו גדולה או קטנה שהשיאוה
אחיו' והחזיר' ומת' ונפלה לפני יבם מותרת לו' ע' אבל קטנ' שהשיאו' אביה ונתגרש'
בקטנותה ע"י אביה והחזיר' ומת' בעוד' קטנה אסורה ליבם (כו) וכן הדין פ' במגרש
הפקחת ונתחרש' והחזירה ומת' והיא חרש' ובין בזו ובין בזו צ' צרת' מותרת להתייבם.
יו"ק החזירה כשהיא קטנה ר' או חרשת וגדל' ונתפקח' אצלו ומת' מותרת להתייבם
ואצ"ל אם החזיר' אחר שגדלה או נתפקחה*.

פ' רמז"ס נפ"ו וכת' ה"ה שזה פשוט לפי מ"ש ששאלו החרשת שוין לנשואי הקטנה וכולן נדנדרים ויש סוּך לזה מהירושל'.
צ' צעיל' שם גדולה אליה דר"ל ונפסטה והניחה הרי"ף לומר דה"ה נקטנה אליה דרנן ושכן הכריע הרמז"ן וזה דעת הרש"א ה"ה וכת' כ'
הטור נאם אציו הר"א. ק' גריית'ל' ס'. ר' מדין הקטנה כת' ש' נפסד' דלעיל. * דין זהות גרושתו שפטורה היא
וצרתי' מן החליצה ומן הייבום בטור ס"ס זה ומהשנה שם דף מ"ח ע"א.

ביאורי הגר"א

וערוה פוטרת צרת' וכו' הרמז"ן נוולחמות והרש"א הס' רבו המתיירין ועוד שאף האוסרין לא אסרו אלא משום דהיא קנויה ומשויירת אצל לדין דקיי"ל שהיא קנויה ואינה קנויה אף ר' שמו' מורה דיש מ"כ צעירות. והנה משם למה הרמז"ס לחרשת כי היכי דס"ל להירו' נקטנה דקנויה ומשויירת כן קיי"ל חרשת אלא להאוסרין ה"ל לאסור צרת חרשת אלא שפ' כהמתיירין וכס' הראשונה (שכ') [שם] וזה שדייק ובין צו' כו' וכ"ה צרמז"ס:

ס"ל כוותי': (כה) ספק כו'. תוס' שם ד"ה אלימא נבספק כו' וכמ"ש בתוספת' י"ג זה הכלל כל הספיקות צינמה הולצין ולא מייבמין: (כו) וכן הדין כו' ובין כו'. ירושלמי שם מודים חכמים לר"ל נקטנה שהשיאה אצ"י כו' והניחה הרא"ש שם וסיים גירושלמי א"ר אצל צר ומל' ומסתברא כמ"ד צרתה מותרת כמ"ד צרתה אסורה מה נפסד' כל שקנה בה כנגדו ויותר נצרה כל שלא קנה בה התיר נצרה א"ר שמו' וכו' יש מומ"כ צעירות מאי כדון כל יבמה שאינה כולה לחון כל הקנוי שבה ידון משום ערוה

ברכת אליהו

(והאיל ויש בה צד קנוי וצד שאינו קנוי עשאוה כקנויה ומשויירת ואסורה עליו משום ערוה — פ"מ) וערוה פוטרת צרתה (ואסורה להתייבם הלכך ה"נ אין ראוי להתיר הצרה ביבום — קרבן העדה). וכו' הרמז"ן במלחמות וחרשכ"א שם, קט' א' הנה רבו המתירין בירושלמי. ועוד כת' שאף האוסרין לא אסרו אלא משום דהיא קנויה ומשויירת. אבל לדין דקיי"ל שהיא קנויה ואינה קנויה [כנ"ל] בס"מ קע"א בב"ש סק"א, אף ר' שמו' מורה דיש מה נפסד' בעריות, וצרתה מותרת להתייבם. והנה משם למד הרמב"ם בה' יבום וחליצה פ"ו ה"ד לחרשת. כי היכי דס"ל להירושלמי בקטנה דקנויה ומשויירת, וצרתה מותרת להתייבם למתירין, כן קיי"ל בחרשת — דהיא קנויה ומשויירת [כנ"ל בב"ש שם] — שצרתה מותרת להתייבם. אלא דלהאוסרין בירושלמי בקטנה, הו"ל לאפור בצרת חרשת. אלא שפסק כהמתירין וכס' הראשונה שם וזה שדייק ובין בזו כו' וכו' הרמב"ם. [ר"ל, שפסק כסברה הראשונה שביירושלמי, שמתירין בצרת קטנה, אף למ"ד דקנויה ומשויירת, מחמת ממנ"פ. והו"ה בחרשת — שהיא קנויה ומשויירת — שצרתה מותרת להתייבם. והו' שדייק המחבר: ובין בזו ובין בזו כו', ר"ל בין בקטנה שהיא קנויה ואינה קנויה, ובין בחרשת שהיא קנויה ומשויירת, צרתה מותרת להתייבם, וכ"ה הרמב"ם שם: וצרת קטנה זו או חרשת זו חולצת או מתייבמת].

(כה) תוס' ביבמות מא' ב ד"ה אלימא נבספק כו', וז"ל: ובספק גירושין ה"מ לאוקומי דלא מתייבמות שמא היא גרושת אחיו, עכ"ל. וכמ"ש בתוספתא שם פ"ב ה"ב: זה הכלל כל הספיקות ביבמה חולצין ולא מייבמין.

(כו) ירושלמי ביבמות פ"ג ה"ו: מודים חכמים לר"א בקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה שהיא כיתומה כחיי אביה קידושה וגירושית תורה חזרתה אינה תורה צרתה מהו רב אמר צרתה מותרת רבי יוחנן אמר צרתה אסורה רשב"ל אמר צרתה מותרת כו'. והביאה הרא"ש שם ס"ה. וסיים בירושלמי: א"ר אבא בר ממל מסתברא כמ"ד צרתה מותרת, כמ"ד צרתה אסורה (דאילו למ"ד צרתה אסורה קשה — פ"מ) מה נפסד' צד שקנה בה כנגדו מותר בצרה צד שלישי שלא קנה בה התיר בצרה (כלומר דהרי קטנה קנויה ואינה קנויה היא וממנ"פ צרתה מותרת דמצד שקנה בה היא כאשתו חזרתה חזרה גמורה ואפילו היא עצמה מותרת מצד זה וצרתה פשיטא מותרת וצד שלא קנה בה היא עצמה אסורה משום הך צד אבל צרתה כנגדו נמי מותר דלא היא צרת ערוה ואינה קנויה לו הך צד — פ"מ) א"ר שמו' וכו' יש מומ"כ בעריות מאי כדון (מ"ט — פ"מ) כל יבמה שאינה כולה לחון (שאינה פטורה לגמרי אלא נשאר בה צד הקנוי — פ"מ) צד הקנוי שבה ידון משום ערוה

קענד דיין האסורה ליבם באיסור לאו ועשה. ובו ז' סעיפי'

א יבמה שהיא א אסורה ליבם בלאו (א) או בעשה או באיסור שנוי' דרבנן היא חולצ' ולא מתייבמת (ב) וצרתה או חולצ' או מתייבמת (ג) ואין חליצת' פוסלת צרתה אבל חליצת צרתה פוסלת אותה ד ואם עבר ובא עליה קנאה (ד) ונפטר צרתה * ואם רצה לתוציאה (ה) מוציאה בנס. ב ה היתת אסור' לבעלה באיסור לאו

או עשה או איסור דרבנן ומותרת ליבם יכול' להתייבם חוץ ו ממחזיר גרושתו

ק"ע סיף (י"ז) [י"ח]. ד גרייטא פלוג דא וכו' אס. * צרונס"פ פ"ו וצטור ליתא ווויזא געט זיךן האט צגרייטא אס
וואסור לקיימה ולענ"ד נידך להגיה כאן ווויזא געט. ה נאגה אס ד"פ ע"א. ו גרייטא אס ד' י"א ע"צ וכתירוכל גמרא
הסכמות הפוסקים.

ביאורי: הגר"א

הרמזים אלל הפומקים חולקי' עליו וכמוש"ל סי' ק"ע ס"ה
 בהג"ה וסי"ח: (ד) ונפטר צרתה. שם נגז' וס' איתמר
 ביאת כו' תוספתא (פ"י) [פי"ח] פנוע דלא וכו' לס נעלו
 קנו ופטרו את הצרות: (ה) מוציאה בגט. רש"י שם

קקעד (א) או בעשה. מטעמה דלמיר אס צה"ל נוסס
 ציאה שניה: (ב) וצרתה כו'. תוספתא פי"ח דנ"א
 צנאסה שזין לו צה קידושין חזל צנאסה שיש לו צה קידושין
 נרותיהן חוללות או מתיינמות: (ג) ואין כו'. הוא דעת

ברכת אליהו

הדלקתי עליך, ובמשל סי' קי"ט סי' בהגיה וסי"ח [ועמש"ש
ס"ק ט"ו, מ"ג, מ"ה].

(א) מטעמא דאמר ביבמות כ ב בחייבי לאוין — שלכן אינן מתייבמות — משום דגורנין גזירה ביאה ראשונה (דמיקיים בה עשה ומצי למדחי — רש"י) אטו ביאה שניה (דלא מצי למידחי דהא איקיים בה עשה — רש"י) ¹.

(ד) ביבמות ב ב בנמ': איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה כו' נפטרה צרתה כו'. ושם: איתמר ביאת כה"ג באלמנה ר"י ור"א חזד אמר אינה פוטרת צרתה וחזד אמר פוטרת צרתה. ומסקינן בתיובתא על מ"ד דאינה פוטרת. ופוסטא שם פ"א ד"ג: פצוע דכא וכז' אפ בעלו קנו ופסרו את הצרות.

(ב) תוספתא כ"א ה"א: בד"א באשה שאין לו בה קידושין אבל באשה שיש לו בה קידושין צרותיהן חולצות או מתיבמות.²

(ה) רשמי ביבמות כ ב ד"ה ואם בעלו קנו, וז"ל : ויוצאות בגט בלא חליצה.

(ג) הוא דעת הרמב"ם שה' יבום וחליצה פ"ו ה"י, משום דחליצתה פסולה, ולכן אינה פוטרת צרתה. אבל הפוסקים

פשוט מאד זכר' עכ"ל, ע"ש שהאריך בזה.

אבל מדברי רבנו מ' שכתבינו עשה דומה ממש לחיביו לארץ, וזה לא כדברי הנו"כ. ובשגות אר"י סליג יום ה'רבה להקשות על הרמב"ם שמי מדבריו שעשה דוחה עשה. ויש בקונטרס אחרון הביא דברי הנו"כ הג"ל, והשיג עליו. וכתב שם: וראינו להרב כעל פני יהושע תירץ דעת הרמב"ם הג"ל ע"פ שכתב הרשב"א הביאו הג"ל בהלכות נערה [פ"א ה"ז] דלאו הבא מכלל עשה עשה קילא ונדחה מפני עשה מפורשת אי"כ ה"ן כיון שכתב הרמב"ם בפ"א מה' אישות ואיסור כזאת מצוית ואדומית בתוך ידירות הוא לאו הבא מכלל עשה אי"כ בדין שתדחה מפני עשה דיבום, עכ"ל. ועיין בפני' בכתובות מ א בתודיה לת"י עשה. והסביר השגות אריה שם עוד מדוע לא נחתו לחיביו דברי הרמב"ם כהפנ"ה וסיים: ואח"כ ראיתי בספר הפלאה שדחה י"ב דברי הפנ"ה הג"ל. וצ"ע מה ששפלו לנו בסוגיא דיבמות ש"ב בתוס' ושעויות ובקרו' אורה ובקרו' לנו ובהנזכר שרגא ובהנהגות תוך הבית אות פ"ב שעל המאמר (הנזכר) אלבעק ניו' יורק תש"ז) ובמקומי א"ש סימן ו' אות ו'. וראה גם בשער המלך י"ב יבום וחליצה פ"ו אות ו' ואבני מלואים וזאת מצינו כאן וכאמרי משה לר"ם סאקאלאווסקי (פ"ת תש"ג) סי' ה—ו'. והאב"מ יורה.

2 בפנינו בתוספתא שם איתא: ו לא מתייבמות. ובערוך השלחן סי' הביא התוספתא כזינא שכפנינו, וסיים: אבל בש"ס שלנו כ ב מפורש להיתר (והכי איתא שם אינא דאמרי כל ושאיסורה איסור ערוה הוא דאסירא צרתה הא לא אסירה איסור ערוה צרתה לא אסירה ע"ש וצ"ע על הנמק"י שלא הביא ממ"ו וז', עכ"ל. ועל מ"ב כבהא"ג סק"ב שהתקמי' כתב: והכי איתא בירושלמי, מ"ב הערוך השלחן: ואני לא מצאתי. וכן בירושלמי. ועמ"ש בסימן ק"ע סקמ"ג ובהערה שם. ובנוגע לתוספתא כזינא שפני רבנו היתה הגירסא: או מתייבמות. וראה מ"ש בזה הגר"י אברמסקי שליט"א בתוך יתקאל בתדושים שעל התוספתא שם.

1 רבו השה חייבי עשה לחייבי לאוין — שהעם הוא דגורין
ביאה ראשונה אסו ביאה שניה. ועלין בישיב בימות פ"ב ס"ג
שהביט שב"מ מהרמב"ם והטור. והקשה ע"ז, בדחייבי עשה
דומה לאלמנה לכ"ג מן הנשואין שיש בה עשה ולית, דהא אין
עשה דוחה עשה בכל התורה, וסמיך ותינא מיש בין חייבי
עשה לחייבי עשה ודעשה הלא שניה אין ועלין ליבום מאורייתא
ואפשר שמכר המב"ם שחייבי עשה עולים ליבום מאורייתא
כו' מ"מ לא נ"ל כלל דבריו כי ליבא מ"ד דס"ל דעשה דוחה
עשה אין א"כ כשנה היצאה מלפני השליט או חולקי כבוד
לרב במקום חילול השם להתיר צרתה של חייבי עשה לשוק
בלא חליצה ולהסגר בביתא של חייבי עשה כי ביאתה אינה
פוסרת כמו אלמנה מן הנשואין לכ"ג יש לי רבותי כעתידיה
לסמוע שכתבו בהדיא בסוגיא אין דגורין גבי חייבי לאוין גזירה
בשה ראשונה אסו ביאה שניה מ"מ אלמנה מן הנשואין וחייבי
עשה ליפין מויבמתו שפולה לחליצה ואין עולה ליבום ע"כ
אלמא דרמין להדי, עכ"ל. וכונתו לחזרי בקמות כ ב
ד"ה גזירה, וע"ש גם בתורה' מסתבר.

ועיניו בסוף גובייק אחרי תשכוח תר"ם שפפל בשיטת הרמב"ם, והביא דברי הישיש, וחלק עליו, וז"ל : אבל בעשה נגד עשה קו התורה הכבירה בידו ואעפ"כ ע"כס מדרבנן ודאי שאינו דוחק מטעם שם ורא"ת עדיף ולא צריכנו כזה לומר גורו כיהא ראשונה אטו ביהא שניה דבלא"ה אסרו מצד הסברה לחיות בשב ואל תעשה. והנה אפילו אם נניא שגם מדין תורה דבר זה סברה להיות בשב ורא"ת ואמנם ע"כס הוא מטעם מאי אולמא דהאי מואי וכ"ז מתחלה קודם הקיום אבל אם עבר ועשה עשה דניא מיוחסת כאלו לא קיים ולא קנה יבמתו דבר זה הוא תפל בלי מלת דהרי גם איפכא ג"כ אמרינן מאי אולמא דהאי עשה דכה"ג בכעולה מהאי עשה יבמה יבא עליה שנימא שלא קנה יבמתו והרי כבר בא עשה וקיים מצות יבמה יבא עליה וא"כ כעשה דבתולה מצמינו לעבור למפרע עשה יבמה וזה

באר הגולה

ז וצרתה נפטרת
 בתלויס וז אצל לא
 צניחאס אס ענר וצל
 עליס ושכ"כ הרש"ל
 מהסיל דרז גולל סס
 דף כ' ע"א ה"ה.
 ח מיוחל דר"ל כאן
 שנה רני וכו' סס דף
 נו"ל ע"א.
 ט מנשה סס.
 י טור מנשה ואסור
 נקרות תלונתו סס
 דף יו' ע"ב.
 כ מנשה סס דף ל"א
 ע"ז ומדרבנן כדפריש
 סס צננו'.

משנישאת ומת ז (ו) שהיא חולצת ולא מתייבמת (ז) וצרתה או חולצת או מתייבמת.
 ג ח אחות חלוץ' אסור' מדרבנן לפיכך נפלה לפני יבמה ס חולץ' ולא מתייבמ' (ח) י וכן
 צרתה אסורה מדרבנן וחולצת ולא מתייבמ'.
 ד כ מי שיש עליה זיקת שני
 יבמים היא או צרתה חולצת ולא מתייבמת כיצד ג' אחים נשואים ג' * נכריות ומת
 אחד מהם ועשה בה א' מהנשארים מאמר ביבמתו ומת קודם שכנסה חולצת ולא
 מתייבמת.
 ה ל נתן לה גט ופי' שהוא למאמרו תרי בטל המאמר שעשה ואין
 עליה אלא זיקת יבם א' ומתייבמת (ט) מ אבל אם נתן לה הגט סתם אסורה להתייבם.
 ו נ קטן שבא על יבמתו ומת חולץ' ולא מתייבמת שאין ביאתו קונה קנין גמור ס ויש
 עליה זיקת ב' יבמים. ז מי שחצי' שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה
 לראובן ונשתחרר' וקדשה שמעון אחיו ומתו שניהם ונפלה לפני לוי אחיהם מתייבמת
 לו שאינה אשת ב' מתים שאם קדושי ראובן קדושין אין קדושי שמעון כלום ואם
 קדושי שמעון קדושין אין קדושי ראובן כלום.

* פי' נשים שאין קרובו' נאסרו' עניה. ל מיוחל דרז' סס ריש דל"ז וכלישנא צתל הר"ל ע' והרמב"ם צ"ל.
 מוכס סס צננו' אלה דרז' סס דף כ"ב ע"ב וכו' הר"ל ע' סס וסכי דין' לנאל דהרמב"ם סס.
 דרזל סס. ע מיוחל דרז' הסול גיטין ד' נו"ב ע"א.

ביאורי הגר"א

ד"ה ולס צעלו כו': (ו) שהיא חולצת. כן איפשיט
 סס ומהרייחל היל וצרתה חולצת כו': (ז) וצרתה
 כו'. ענה"ג והסוגיא ג"כ צכ"מ כל"ד ולא חיצעיל לן צברה
 אלינא דרענן כלל כן לרנצ"י אלינא דר"י: (ח) וכן

ברכת אלהינו

שם. כן לרנצ"י אליבא דר' יוחנן, אמרו שם דפשיטא ליה
 דצרתה מתייבמת.

(ח) תנן ביבמות מ ב: ואסור בצרת קרובת חלוצתו.
 ופירש"י שם בד"ה ואסור, שגם כשהן נשואות לנכרי, ולא
 נפלו לפניו ליבום אסורה. אולם המחבר ר"ל במקום מצוה,
 כפי' תוס' שם מא א ד"ה הך כו', שחולקים על רש"י,
 וסוברים שרק במקום מצוה — שנפלו לפניו אסור⁸.

(ט) רש"י ביבמות לב א ד"ה מאי דעבד שקלה, וז"ל:
 ודווקא שפירש למאמרו ולא לזיקתו קאמר אבל סתמא קיימא
 בלא יבנה אכולהו אחים והכי מוכחא מילתא דרבא בפר"ג
 (גב ב) דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר, עכ"ל. ומ"ש רש"י שכ"מ
 שם נכ ב, היינו דבגמ' שם: בעי רב חנניא כתב גט לזיקתו
 ולא למאמרו למאמרו ולא לזיקתו מצו (שתיפסל עליו לכן
 — רש"י) כו'. וקאמר: ותיפשוט ליה מדרבא דאמר רבא
 נתן גט למאמרו הותרה צרתה. ומדקאמר: ותיפשוט ליה
 מדרבא כו', מ' דרבא מיירי שפירש למאמרו, ולא כשנתן
 לה סתם.

(ו) כן איפשיט ביבמות יא ב מהברייתא דקתני: היא
 וצרתה חולצת. [ותרצינן הכי: היא חולצת צרתה או חולצת
 או מתייבמת [ועסקי"]].

(ז) ביבמות יא ב: בעא מיניה ר"י מר"ש המחזיר גרושתו
 משניסת ומת צרתה מהו. ואיכא שם תרי לישני: ללישנא
 קמא, לא בעא מיניה אליבא דר"י בן כיפר — דטומאה כתיב
 במחזיר גרושתו — דצרתה כמותה, ובעא מיניה אליבא
 דרבנן. וללישנא בתרא, לא בעא מיניה אליבא דרבנן —
 דצרתה מתייבמת, ובעא מיניה אליבא דר"י בן כיפר.
 ופשטינן מהא דתניא המחזיר גרושתו, משנישאת היא וצרתה
 חולצת. ומקשינן: היא וצרתה סלקא דעתך. ותרצינן: תרי
 תירוצי: א) או היא או צרתה. ב) היא חולצת צרתה או
 חולצת או מתייבמת. ועבאדי' סק"ז שכתב, שהסכמת הפוסקים
 כתיורצא בתרא. אולם בר מן דין, הסוגיא ג"כ בכ"מ כאיכא
 דאמרי. [כמש"ל בכמה מקומות, דהיכא דאיכא תרי לישני,
 פסקינן כאיכא דאמרי]. ולאיכא דאמרי לא איבעיא לן בצרה
 אליבא דרבנן כלל, ופשיטא דצרתה מתייבמת. והלכה כרבנן

בשואות לנכרי אבל חדוש גדול הוא שהרי הרמב"ם בחדא
 שיטה עם פי' תוס' כו' רצ"י, עכ"ל. וגם מל' המחבר כאן מי
 כפי' תוס'. ונראה שעל סמך הגיל כי רבנו: ר"ל במקום מצוה
 כפי' תוס' כו'.

3 כבאדי' סוף סימן קס"ב המסומן שם בכוכב מ שמפרש
 בדרי המחבר כפירש"י. אולם בב"ש שם סקי' מ שמפרש —
 כפי' תוס'. וגם מהב"י והב"ח בסור שם מ כפי' תוס'. ובב"מ
 שם כ: סתימות ל' זה משמע על דרך פירש"י ויל' אפילו

באר הגולה

קעה דין יבמה שהיתה אסורה והותר. ובו י"ד סעיפים

א לשון הטור ויחזיק
ס"ד ק"ל ע"ה.
ב ויחזיק דבר יסודה
אמר רב סס.

א (א) א יבמה שאינה ראויה להתייבם בשעת נפיל' (ב) משום איסור ערוה' אסור' עולמית אפי' אם יפקע האיסור (ג) כגון שני אחים שנשואים ב' אחיות ומת אחד מהם ונפל' אשתו לפני השני שנשוי אחותה אפי' אם תמות אשתו אח"כ שפקע איסור אחות אשה אפי' אסורה (ד) ואפי' נפלה לפניו פעם אחרת אחרי מות אשתו (ה) כגון שהיה לתם אח שלישי שלא היתה ערוה עליו וכנסה ומתה אשתו של זה שהיה נשוי אחותה ומת השלישי שכנסה וחזרה ונפל' לפניו אסורה לו ב (ו) לא שנא מתה אשתו

ביאורי הגר"א

קעה יבמה כו'. מיוחד דר"י א"ר ל' ח' : (ד) ואפי' נפלה כו'. גמ' סס ושס : (ה) כגון כו'. ונתני' ל' ח' : (ו) ל"ש כו'. גמ' סס ונדרך לא זא"ז נקט כמ"ש ל"ז ח' פשיטא כו' ושס ל' ח' מ"ד הי"מ היכל : (ג) כגון כו'. סס ול"ז ח' : (ב) משום איסור ערוה. לאפוקי נדה כמ"ש תוס' : (א) יבמה כו'. מיוחד דר"י א"ר ל' ח' :

ברכת אליהו

(ג) ביבמות ל א רצתה הגמ' לומר שהחידוש של ר"י א"ר הנ"ל בסק"א, הוא אפילו היכא דאיתחיא לה בנפילה ראשונה. וע"ז מקשה הגמ' : הא גמי תנינא — וזו משנה שם לב א — ב' אחין נשואין שתי אחיות מת א' מהם ואח"כ מתה אשתו של שני ה"ז אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת.

(ד) גמ' שם ושס.

(ה) מתני' ביבמות ל א : ג' אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות וא' נשוי נכרית מת א' מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח"כ מת נשוי נכרית ה"ז אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת.

(ו) גמ' שם ונדרך לא זא"ז נקט כמ"ש לב א פשיטא כו' ושם ל א מ"ד הי"מ היכא כו'.

הוא דאיתחיא לה מרע' ביתא לגמרי אבל הכא דלא איתחיא לה מהאי ביתא לגמרי אימא מינו דחזיא להאי נשוי נכרית וזויה גמי להאי (וכי מתה אחותה ועודה בנפילה תתייבם לזה בנפילה — רש"י), קמ"ל (רב יהודה דלא — רש"י). היוצא מהנ"ל הוא שמ"ש המחבר : ואפילו נפלה לפניו פעם אחרת אחרי מות אשתו, נלמד מדין המשנה דשם ל א, כמ"ש רבנו בסק"ה, וגם בב"י ציין ע"ז למשנה זו. והחדוש של ארי"י א"ר הוא להלן בשו"ע, כמ"ש רבנו בסק"ה, ולכן צ"ע מ"ש רבנו כאן : גמ' שם ושס.

2 מ"ש רבנו : גמ' שם, כונתו למ"ש ביבמות ל א שזוהי החדוש של ארי"י א"ר, והבאנו דברי הגמרא לעיל בהערה 1, עיי"ש. ומ"ש רבנו : ונדרך לא זא"ז נקט", נראה שכונתו, דשם במשנה ל א תנן הדין של ב' אחים כו', ושם לב א תנן הדין של ג' אחים כו', כג"ל בהערה 1, וגם הרמב"ם פ"ה יבום וחליצה כתב כסדר המשנה : בהל"א כתב הדין של ג' אחין כו', ובהל"ב כתב הדין של ב' אחין. והמחבר הקדים הדין של ב' אחים, כו', לדין של ג' אחים — שלא כסדר המשנה. וע"ז כתב רבנו : ונדרך לא זא"ז נקט — שהמחבר הקדים הדין שיותר פשוט, ואח"כ כתב הדין של ג' אחים — שהוא יותר רבואה. וי"ש רבנו : כמ"ש לב א פשיטא כו' ושם ל א מ"ד הי"מ היכא כו' — ששם ושס הגמ' אומרת, שהדין האחרון של המחבר הוא יותר רבואה והבאנו לשון הגמ' בהערה 1, עיי"ש. וגם בב"ה כתב — על דברי הטור — דנקט בדרך לא זו אף זו.

(א) בבבא"ג סק"א ציין למשנה ביבמות ל א. ובסק"ב — על מ"ש המחבר : ל"ש כו' — ציין למימרא דר"י א"ר שם. וזה לא בדקדוק, כי במשנה שם ליתא בפירוש הכלל בזה. אלא ששם איתא הדין של ג' אחין כו', כמ"ש סק"ה. ומ"ש המחבר להלן : ל"ש כו', הוא לא מימרא דר"י א"ר, אלא דברי הגמ' שם אליבא דר"י א"ר, כמ"ש בסק"ו. ומ"ש כאן המחבר — בלשון כלל — יבמה כו', הוא מימרא דר"י א"ר שם : כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה.

(ב) [בסק"א הבאנו דברי ר"י א"ר ביבמות ל א : כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה כו', ושם ליתא : משום איסור ערוה. ומ"ש המחבר : „משום איסור ערוה" הוא] לאפוקי אם היתה נדה בשעת נפילה, כמ"ש תוס' ביבמות ב א ד"ה ואחות כו'. [וע"ש בתוס' הטעמים לחלק בין ערוה לנדה].

1 דברי רבנו צ"ב. כי ביבמות ל א תנן : ג' אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית מת א' מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח"כ מת נשוי נכרית ה"ז אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. ושם לב א תנן : ב' אחין נשואין שתי אחיות ומת א' מהן ואח"כ מתה אשתו של שני ה"ז אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. ובגמ' שם מקשינן : פשיטא, השתא ומה התם לעיל גבי שלשה אחים כו' — רש"י) ולא מידחיא מרע' ביתא לגמרי (דהא קאי נשוי נכרית שזוקקה ליבום — רש"י) אמרת לא (אפי"ה) חשבינן לה לגבי בעל אחותה כאשת אח שיש לה בנים לאיתסורי עליה אפילו לאחר מיתת אחותה — רש"י). הכא דקא מידחיא מרע' ביתא לגמרי (האין כאן אלא בעל אחותה ומשעה שנפלה לפניו אין זיקת יבום — רש"י) לא כל שכן. ותרצינן : תנא הא מתני' תנא ברישא והך חזי להתירא ושריא, והדר חזיא לאיתסורא, ואיידי דחביבה ליה אקדמה. ובגמ' שם ל א : ארי"י א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה. ומקשינן : מאי קמ"ל תנינא, ה"ז אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. ותרצינן : מהו דתינא הי"מ היכא דלא איתחיא לה בנפילה ראשונה אבל היכא דאיתחיא לה בנפילה ראשונה (כגון שמתה אשתו אחר מיתת אחיו ולא כנסה נשוי נכרית — רש"י) אימא תתרי, קמ"ל. ומקשינן : הא גמ' תנינא שני אחין נשואין כו' (דהא המשנה הנ"ל דשם לב א), ותרצינן : מהו דתינא התם

באר הגולה

ג זכ"כ הרמז"ס שם
נפ"ז וכתב ה"ה דכל
יבמה שאין לה קורה
בה בשעת נפילה יבמה
יבא עליה הרי היא
כאשת חת שיש לה
גנים ואסורה כדליתא
התם (דף כ"ז ע"ג)
ולתתה ה"ל לרת ערוה.
ד כר' יוחנן שם
דקי"ל רב זר' הלכה
כר'.

ה כר' יוחנן דה"ל
לר' תינאל אחיות אינו
יודע מי שאלו זכ"כ
שם כלומר זו אינה
משנה.
ז דיעבד חלל לכתחלה לא חזרין להו לחלוץ השניה ולבטח הראשונה דגורין דלמא חתא למיעבד חיפכא זכ"כ הרמז"ס נפ"ז
ז ומשנה שם דף כ"ז ע"ל וגו' שם דף כ"ט ע"ז זכ"כ הרמז"ס נפ"ז.

קודם שכנס השלישי לא שנא מתה אחר שכנס אע"פ שלא הית' אסור' עליו בשעת
נפילה אחרונ' אפי' הכי אסור' לו היא (ז) וצרתה כגון שהי' אשה אחרת לאח
השלישי כגון שהית' אסור' לו בשעת נפילה הראשונ' (ח) אבל אם הית' מותרת לו
בשעת נפילה אפי' אם תאמר אח"כ אם פקע האיסור חוזרת להתיר' כיצד ג' אחים
שנים מהם נשואים ב' אחיות ומת א' מהם ונוקק' אשתו לשלישי שאינו נשוי אחות'
ולא הספיק לבונס' עד שמת האח השני שהיה נשוי האחרת והרי שתייהן אסורות
עליו מתה האחרונה חזר' הראשונ' להתיר' כיון שהית' מותרת בשעת נפיל' אע"פ
שנאסר' בנתיים (ט) אבל אם מתה הראשונ' לא הותר' האחרונ' כיון שהית' אסור'
בשעת נפיל' (י) ה וכן אם היו שם עוד אחים וקדם אחד מהם וחליץ לאחרונה (יא) ו
או שהית' הראשונ' אסור' לא' מהאחים ויבם את האחרונ' שהרי מותרת לו הותרה
הראשונ' לשאר אחים שהרי האחרונ' שאסר' אות' חלצה או נתיבמ' למות' אבל
אם והאחרונ' אסור' לאחד מהם משו' ערו' הרי הוא מותר לייבם הראשונ' ושאר

ז דיעבד חלל לכתחלה לא חזרין להו לחלוץ השניה ולבטח הראשונה דגורין דלמא חתא למיעבד חיפכא זכ"כ הרמז"ס נפ"ז
ז ומשנה שם דף כ"ז ע"ל וגו' שם דף כ"ט ע"ז זכ"כ הרמז"ס נפ"ז.

ביאורי הגר"א

כו'. כ"ח ח' ולימא ליה גזירה דלמא כו' ועתו"ס ד"ה
ולימא ליה דלמא כו' פרי"י כו' (יא) או שהיתה כו'

כו'. (ז) וצרתה. דלכך קאמ' נשוי נכרית. תוס' שם
ד"ה ונאסרה כו'. (ח) אבל אם כו'. כ"ז ז':
(ט) אבל אם כו'. כפי' שם: (י) וכן אם וכו' וקדם

ברכת אלוהיו

יודע מי שנאן (כלומר זו אינה משנה — רש"י) כו'. ושם
כח א': ולימא ליה (שלאן אין אומרים לחלוץ לשניה) גזירה
דלמא קדים וחליץ לראשונה. ותרצינן: ולא מתייבמות קתני
דליכא דין יבום הכא כלל (ולכן אמר: אחיות איני יודע מי
שנאן). ועתו"ס שם ד"ה ולימא ליה דלמא כו' (מדף כו ב).
וה"ל: פיר'י לפי שיטת הקונטרס שכשבאין לפנינו לימלך
לא אמרינן להו לחלוץ שניה ולייבם את הראשונה דגורין
דילמא אתי למיעבד איפכא באלו (היבמות) עצמן אבל אם
כבר חליץ האחד לשנייה שרי אידיך לייבם הראשונה כמו
במתה שנייה כיון דבאלו יבמות ליכא שום חששא כו' עכ"ל.
[ולכן נקט המחבר: וקדם כו' — לשון דיעבד, אבל לכתחילה
לא, דחיישינן שמא יחלוץ לראשונה ברישא. ועב"ש סק"ב].
(יא) ביבמות כח א': תנן (שם כו א) היתה א' מהן אסורה
על האחד איסור ערוה אסור בה ומותרת באחותה והשני
אסור בשתייהן, ס"ד דנפלה חמותה תחלה, ואמאי, ליקו חתן
ליבם הך דאינה חמותו ברישא ותייהו חמותה לגבי אידיך
כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה הותרה תחזור להיתרה
הראשון, אמר רב פפא כגון דנפלה הך דאינה חמותו ברישא.
[ועב"ש סק"ג].

(ז) בסק"ה הבאנו לשון המשנה ביבמות ל א': ב' אחין ב'
מהם נשואים ב' אחיות וא' נשוי נכרית כו'. וכתבו שם
בתור"ה ונאסרה כו', דלכך קאמר במשנה: נשוי נכרית,
ולא קאמר וא' מופנה, לאשמועינן, דנכרית גמי מתסרא לפי
שהיתה צרת אחות אשה שעה אחת. [ועב"ח].
(ח) ביבמות כז ב': א"ר הונא אמר רב ב' אחיות יבמות
ושנפלו לפני יבם אחד כו' מתה ראשונה מותר בשניה,
ואצ"ל מתה שניה שמותר בראשונה כו'. ור' יוחנן אמר מתה
שניה מותר בראשונה (הואיל ובשעת נפילתה היתה ראויה
לו — רש"י), אבל מתה ראשונה אסור בשניה, מ"ט שכל
יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה
ה"ז כאשת אח שיש לה בגים ואסורה. ובדיננו לכר"ע חזרה
להתירה הראשונה כ"ל.

(ט) כפי' שם.
(י) ביבמות כז ב': איתייביה ריב"ח לרבי יוחנן ד' אחין ב'
מהם נשואים ב' אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו
חולצות ולא מתייבמות, ואמאי, ליקו חד מינייהו לחלוץ לה
לשניה ותייהו ראשונה לגבי אידיך כיבמה שהותרה ונאסרה
וחזרה הותרה תחזור להיתירה הראשון, א"ל אחיות איני

שדין זה הוא כר"י בגמ' שם, וכמ"ש בבא"ג שם: דקילי
רב ור"י הלכה כר"י. וזה מדברי הבי"י שכתב: וידוע דרב ור"י
הלכה כר"י. וגם בב"ח — על מ"ש הטור: אבל אם מותרת לו
בשעת נפילה כו' — כתב: שם (דף כו) הכל מודים בזה. ועל
מ"ש הטור: אבל אם מתה הראשונה כו', כתב: שם פליגי בה
רב ור"י והלכה כר"י לגבי רב כו'.

3 נראה שצ"ל בביאורי הגר"א: כר"י שם. שבסק"ה הבאנו
המחלוקת של רב ור"י ביבמות כז ב. ובבא"ג סק"ד — על
התולדות הדין שכתב המחבר: אבל אם היתה מותרת לו בשעת
נפילה כו' — כתב: כר"י שם כו'. וזה לא בדקדוק, כי דין זה
שמותות — הוא למוציא, ולכן כתב שם רבנו בסק"ה רק:
כו. ב'. כלומר, שזה לא תלוי במחלוקת של רב ור"י, ולכוננו
מותרת. ובדיננו — שמתה הראשונה — כתב רבנו: כר"י שם.

באר הגולה

ח ל' הרמז"ס שם
 חסד לחזקין וליואל
 ליה דלא ידעין הי
 כפול צרש"ל (שם דף
 כ"ח ע"ה) משמע
 צהריא דכל היכא דלא
 ידעין הי כפול צרש"ל
 חולצות ולא מתייבמות.
 ט לשון הטור חושבנה
 שם דכ"ו ע"ה.
 * פירוש דלא כפולו
 שתיין צנת אחת דמית.
 י כ"כ הרמז"ס
 צהריא דכל היכא דלא
 ידעין הי כפול צרש"ל
 ל שם צרש"ל.

ב (יב) ח שנים מהאחים

האחים אסורים בשתייהם וחולצות ולא מתייבמות.
 גשואים לשתי אחיות ומתו שניהם ולא נודע איזה מהם מת ראשון הואיל ואי אפשר
 לייבם שתייהן והרי זיקה נפל' על שתייהן חולצות ולא מתייבמות (יג) ואפי' הית' אחת
 מהן אסור' על היבם משום שניה או מחייבי עשה או מחייבי לאוין הרי אלו חולצות
 ולא מתייבמות אבל אם הית' אחת מהן ערו' עליו הרי אחות' מותרת לו רצה
 חולץ רצה מייבם שהרי לא נפל' זיקתו על שתייהן שאין זיקה על הערוה.
 ג ט ארבעה אחים שנים מהם גשואים לב' אחיות ומתו הנשואים את האחיות (יד) או
 בזה אחר זה * קודם שהספיקו לייבם לראשונ' שתייהן חולצות ולא מתייבמות שא"א
 לשום אחת מהם להתייבם משום איסור אחות זקוקה ואם קדמו וכנסו כל אחד אחת
 מהאחיות י מוציאים אותם מהם כ ויש מי שאומר שאין מוציאים. ד ל היתה
 אחת מהם אסורה לאחד מהיבמין משום איסור ערוה מותר בשניה שהרי אין הערוה
 כסתם ונתני' שם. כ טור וכאנא שאל ור"ש צנריאל שם דף כ"ח ע"ה זכ"פ הרמז"ס צ"ה המשנה.

ביאורי הגר"א

שני ותהי האחרונה כו' וכן אם קדם וחלץ כו' כח"ט
 צ"ח: (יג) ואפי' כו' אבל כו'. נתני' (צ"ו) [כ"ח]
 ח' וכח"ט כ"ח צ' הכל איסור ונזוהי ואחותה כו' וכ"ז
 כ' ג"כ צד"ה אלף שש צ"ח לחין וכלן ג' ומוחזק' דשם
 כ"ח צ' וכח"ט ח' צריכא דלי כו': (יד) או בזא"ז

אבל אם כו'. שם תנן כו' לר"ש כו': (יב) שנים כו'
 ולא נודע כו'. דכח"ט אפי' ותהי אחת מהן או חלץ לה
 האחר צ"ח עוד אח אסור צנ"י מ"ח וכח"ט צנ"י שם
 וליואל ליה דלא ידעין כו' וצנ"י הרמז"ס חסדור שם
 שתהיה כתב סעי' זה ולח"כ כ' נת' ח' תהיה ולח"כ נת'

ברכת אלהיו

לחודה הכא איסור מצוה ואחותה כו' (שנפלו לו מב' אחין
 דאחותה לא מייבמה דלא תימא אוקי איסור מצוה במקום
 ערוה ותתייבם אחותה ולא תהיו כאחות זקוקתו — רש"י).
 ופ"י כתב המחבר ג"כ בסקיעים ד' ה' אלא ששם בדי' אחין
 זכאן בג' אחי'. וממתני' דשם כתב ב' ג' אחין שנים מהן
 גשואין ב' אחיות כו' הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ור"ש
 פוסט. היתה א' מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה
 ומותר באחותה איסור מצוה או איסור קדושה חולצות ולא
 מתייבמות. ומה שצריך המחבר לכתוב הן בד' אחים והן
 בג' אחים, הוא לענין היתה אחת מהן ערוה, כמש"ש בעמוד
 א: צריכא דאי אשמעינן התם (הוא דליכא אלא חד —
 רש"י) משום דליכא למיגזר משום שני אבל הכא דאיכא
 למיגזר משום שני אימא לא, ואי אשמעינן הכא משום דאיכא
 שני דקא מוכח (דמדלא מייבם האי כאחיו איכא היכרא
 דאחות זקוקתו אסורה והאי דייבם האי משום טעמא דערוה
 לא רמיא קמיה ולא אתי למישרי אחות זקוקתו בעלמא
 — רש"י) אבל התם דליכא שני אימא לא (דילמא אתי
 למישרי אחות זקוקתו בעלמא — רש"י), צריכא.
 (יד) כח"ט כפוגיא ביבמות כו' ב: איתיה ריב"ח לר"י
 כו', הג"ל בסק"י. ושם כתב א: ולמא ליה דנפול בבת אביה ור"י
 הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם. ותוצינן: לא סתם לן תנא
 כר"י הגלילי. וכן קי"ל שאי אפשר לצמצם [כח"ט ככמה
 מקומות וראה ב"ש סק"י], אי"כ ע"כ שמתו זה אחר זה.

(יב) דבכה"ג אפילו מתה אחת מהן או חלץ לה האחר
 כשיש עוד אח אסור בשניה [כיון שבשעת נפילה לא הי'
 יכול לייבם אותה]. — מ"מ בה' יבום וחליצה פ"ז ה"א.
 וכח"ט בגמ' שם כתב א: ולמא ליה דלא ידעין הי נפול
 ברישא. והגמ' אמרה זאת על קושית ריב"ח לר"י מהא דתנן
 ד' אחין ב' מהם גשואים ב' אחיות ומתו הנשואין כו', כנ"ל
 בסק"י. וע"ז אומרת הגמ': ולמא ליה כו'. אלמא דבכה"ג
 אי' לחלוץ. וכדברי הרמב"ם מפורד שם. שתהיה כתב סעיף
 זה בה"א. ואח"כ כתב בה"ג: מת א' תהיה ואח"כ מת שני
 ונפלה אשתו לייבום שהיא אחות הראשונה והרי שתייהן
 קיימות שתייהן חולצות ולא מתייבמות. ובה"ד כתב: מתה
 האחרתה כו' וכן אם קדם וחלץ כו', כח"ט בס"א. [והסדר
 שנקט הרמב"ם הוא מובחר יותר. שמקודם כתב, שאם לא
 נודע איזה מהם מת ראשון, בכל אופן חולצות ולא מתייבמות,
 כנ"ל. ואח"כ כתב, כשנודע מי מת תחלה, יש הבדל שאם
 שתייהן בפניו, חולצות ולא מתייבמות; ואם אין שתייהן בפניו
 יש הבדל בין מתה הראשונה למתה האחרונה וכן אם קדם
 וחלץ דמי למתה הראשונה].

(יג) מתני' ביבמות כו' א: היתה א' מהן אסורה על תא' איסור
 ערוה אסור בה ומותר באחותה והשני אסור בשתייהן איסור
 מצוה ואיסור קדושה חולצות ולא מתייבמות. וכח"ט כח ב
 — אהא שהקשו: הא גמי תנינא (בדף כ א) איסור מצוה
 ואיסור קדושה חולצות ולא מתייבמות — התם איסור מצוה

הביא גמ' זו להלן בסק"י. אי"כ למה ציין רבנו למשנה זו.
 והי' צריך לציין למתני' דשם כ א — שמוה הקשו שם עמוד א:
 הא תנינא חזא יומא כו', וע"ז תירצו: צריכא כו', כח"ט רבנו
 להלן. ואולי צ"ל בביאורי הגר"א: וממתני' דשם כ א.

4 מ"ש רבנו: וממתני' דשם כתב צ"ב. דבגמ' שם הקשו —
 על הא דתנן: היתה א' מהן כו' — הא תו ליל היינו הך.
 ותירצו: לר"ש איצטריך כו'. [וכן הא איצטריך שם: איסור מצוה
 כו', איצטריך לר"ש, כח"ט בגמ' וכח"ט המאירי]. ורבנו

באר הגולה

מ טס נמשנה.

נ טס נמשנה.

ס נמשנה טס דף כ"ח ע"ב.

ע נמשנה טס דף כ"ט

ע"ל וכ"ס דלין

החלמה קונה קנין

גמור ונשאר על

הראשונה עוד זיקה

ניתנים וכנסלה אחר

כך אחותה לפניהם

נשאר צרות זו לזו

זיקה.

פ נמשנה טס ל' ע"א.

צ טור גסס חזיו הרא"ש כיון שיהא צרת אחות אשה זיקה.

זקוקה לו ונמצא שאין זקוקה לו אלא אחת והשני אסור בשתייהם. ה מ היתה אחת מהן אסור' לזה משום ערוה והב' אסור' לב' משום ערו' האסור' לזה מותרת לזה שכל א' אין זקוקה לו אלא אחת (טו) : אבל אם אין אסורות עליהם אלא באימור לאו או עשה לא נדחת הזיק' מהם וחולצות ולא מתייבמות. ו ט ג' ואחים

שנים מהם נשואין ב' אחיות ומת אחד מבעלי האחיות ואח"כ מת בעל אחות השנייה ונפל' גם האחות השניה לפני האב השלישי שתייהן אסורות עליו שהן צרות זו לזו בזיקה וחולצו' ולא מתייבמו' ע ואם עשה מאמר בראשון' ואח"כ נפל' אחות' לפניו יוציא בעלת המאמר בגט וחליצ' והאחרונה בחליצה. ז פ (טו) ג' ואחים

שנים מהם נשואים ב' אחיות וא' נשוי נכרי' מת נשוי נכרי' וכנס א' מבעלי אחיו' את אשתו ומת הראשון' יוצאת משום אחות אשה והשני' משום צרת' ואם לא כנסה (יז) בין שעשה מאמר בנכרית צ בין שלא עשה בה מאמר הרי זו חולצת ולא מתייבמת. פ טור גסס חזיו הרא"ש כיון שיהא צרת אחות אשה זיקה.

ביאורי הגר"א

סס חלל לר"ש כמ"ש טס הא תו ל"ל כו' : (טז) שלשה כו'. ולא כ' מתני' הראשונה טס שהיא יותר רגועה כמ"ש גמ' משום שזכר כ' נס"ל כגון שהיה להם חת שלישי כו' וצרת' כו' ונ"כ ית' נס"ס : (יז) בין כו' טס ח"ל רצ אשי ה"ס כו' הכי קי"ל כמ"ל סי' קע"ג סי"ב :

כו'. כמ"ש צסוגיה הנ"ל קיתניה ריב"ז כו' וליוול ליה דנפיל צנת אחת כו' : (טו) אבל אם אין אסורות כו'. כלן השמינינו בשניהם אסורות ומש"ל נס"ס וכמ"ש כ"ס צ' זו היא למעוטי כו' מיד כי כו' חלל גל' וכן איסור מנהג ח"ל דכבר כ' נס"ס וע"ז ליכא דריכותא גמ' :

ברכת אלתו

משום אחות אשה ושניה משום צרתה כו'. ובגמ' שם הקשו : הא תו למה לי היינו הך (וכ"ש הוא — רש"י), השתא ומה תתם דאחות אשה היא צרה לנכרית אמרת נכרית אסורה, הכא דנכרית היא צרה לאחות אשה לא כ"ש. ותרצ' : תנא כו' ואידי דחביב' ליה אקדמה, ומשנה לא וזה מקומה. והדין שבסעיף זה הוא ממשנה שניה הנ"ל. ולא כתב הדין של מתני' הראשונה שם — שהיא יותר רבועה, כמ"ש בגמ' הנ"ל, משום שכבר כת' בס"א : כגון שהיו להם אח שלישי כו' וצרתה כו'. ונ"כ יתבאר בס"א.

(טו) כן השמינינו בשתייהן אסורות. מש"ל כמ"ס — בשם רק אחת מהן אסורה על היבם משום שני' כו'. וכמ"ש ביבמות כח ב' שבשתייהן אסורות, הוא יותר רבועה. דאיתא שם : זו היא למעוטי מאי, למעוטי איסור מצוה לזה ואיסור מצוה לזה. הא תו ל"ל היינו הך, מה לי לחד מה לי לתרי, מהו דתימא כי לא אמרינן אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה היכא דאיכא למיגור משום שני' (דאין איסור מצוה אלא באחת על האחד ולשני שתייהן זקוקות כו' — רש"י), אבל היכא דליכא למיגור משום שני' אימא להאי אוקימנא איסור מצוה במקום ערוה ולהאי [אוקימנא] איסור מצוה במקום איסור ערוה ולייבמו, קמ"ל. אבל כא' מהן איסור מצוה, איצ להשמיננו, דכבר כ' בס"א, וע"ז ליכא דריכותא בגמ' שם אלא לר"ש, כמ"ש כח ב' : הא תו ל"ל כו' פ.

(טז) תנו ביבמות ל' א : ג' אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית מת א' מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומת הראשונה יוצאת משום אחות אשה ושניה משום צרתה, עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת. — וזהו משנה ראשונה שם. ומשנה שניה שם : ג' אחים ב' מהם נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית מת הנשוי נכרית וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת הראשונה יוצאת

(יז) תנו ביבמות ל' א : עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת. כנ"ל בסקט"ז. ובגמ' שם : טעמא דעבד בה מאמר הוא לא עבד בה מאמר נכרית יבומי גמי מיבמה (ולא אמרינן משמת בעל האחיות ונפלה לייבם הוחזקה לנשוי נכרית לבדו דהא על בעל אחיות לא רמיא ונעשית זו צרתה בזיקה וכשמת תאסר הנכרית על הנשאר משום צרת אחות אשה — רש"י), אמר רב נחמן ז"א אין אין זיקה ואפילו בחד אחא. ובתר הכי אמרו שם בגמ', שרב אשי סובר שיש זיקה אפילו בחד אחא. ומקשינן : ולרב אשי קשיא דרב נחמן (דדיוק לעיל מסתם מתני' ז"א אין אין זיקה אפילו בחד אחא — רש"י). ותרצ' : אמר לך רב אשי (ההיא דיוקא דלעיל לאו דוקא — רש"י) ה"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר נכרית מיחלף חליצ' יבומי לא מיבמא (הואיל וערוה על בעלה לבדו הוית רמיא נש' צרתה בזיקה — רש"י), הוא דקתני מאמר לאפוקי ב"ש דאמר מאמר קונה קנין גמור, קמ"ל דלא כב"ש. והכי קי"ל — כרב אשי — שיש זיקה, כמ"ל סימן קע"ג סי"ב, וכמ"ש סק"ח, ולפיכך אף אם לא עשה בה מאמר, ה"ז חולצת ולא מתייבמת, [וע"ל סימן קע"ג סק"ז].

5 במשנה שם תנו : היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה. ובגמ' שם : הא תו ל"ל היינו הך, לר"ש איצטריך כו'. ואנן לא קי"ל כר"ש. ונראה שכוונת רבנו, שבאנן אנו רואים, שמשנה זו היא רבועה אליבא דר"ש. והא שסיים שם במשנה : "איסור מצוה איסור קדושה חולצת ולא מתייבמות", היא ג"כ רבועה אליבא דר"ש. וכפי שיצא מדברי הגמ' שם כט א' שהקשו : והא א"ר שמעון כו'. ותרצו בזיקה כו'. ע"ש. וכמ"ש המאירי : והאי אף זו לרבנן לא אצטריכא דהא שמעיון לה כמתני' קמא. אלא לר"ש כו'. ועמ"ל בסק"ג הערה 4.

ח ק ג' אחים שנים מהם נשואים ב' אחיות וא' נשוי נכרית נירש א' מבעלי אחיות
 אשתו ומת נשוי נכרית וכנס' המגרש ומת מותרת לאח הנשאר (יח) ר אבל אם מת
 נשוי נכרית קודם שגירש א' מבעלי אחיות את אשתו אפי' אם לא כנס הנכרית

ביאורי הגר"א

וכן למה לא פריך על ר"ח חף לפי' חז"ל מ"מ לס"ד קשה
 חלל הרמז"נ פי' לשיטתו דומתני' ודאי נישואים הראשונים
 מפילין חף לרצח דאמר זו וחז"ל זו שהיא משעת נישואים
 הראשונים וע"ז דייק רב חשי טעמא כו' לפי ענין המותני'
 דדייק נישואין הראשונים חלל זו היא קשית לרצח דזו היא
 למעוטי לא שייך כיון דס"ל לתנא דמותרת חף נכח"ג כ"ז
 לשיטת רש"י. חלל הגלגולים ור"ח ז"ל גורסים נמילת
 דרצח ג"כ מת ואח"כ גירש וכ"ה ג' הרי"ף וכו' הרי"ף אע"ג
 דנכנס ואח"כ גירש מותר לרצח כלן שאני דכיון נשעת נפילה
 היתה נחיסור לא מהני זה גירושין משא"כ נכנס נכרית

(יח) אבל אם כו'. הנה שיטת רש"י דרצח ורב חשי פליגי
 דר"ח ס"ל דנישואין הראשונים מפילין חלל רצח ס"ל
 דמיתה מפלת ואם מת ואח"כ גירש בין כנס אח"כ או לא
 מותרת חלל כלל גירש כלל ולא כנס ומ"מ הלכה כרצח
 דסוגיא לקון ק"ט ח' ומתני' ס"ז ג' דמיתה מפלת והרב
 חז"ל פי' דל"פ ומ"ש נגמ' טעמא דגירש כו' מודרי נגמ'
 הוא ורב חשי ל"ק חלל זאת אומרת כו' ונגמ' פי' דבריו כן
 לס"ד חלל למסקנא כמו דרצח ס"ל דר"ח כן ר"ח ס"ל
 דרצח וקשה לשיטת' ח"כ מלי קאמר ולר"ח קשית כו'
 הנחתא כו' הלא גם אי ס"ל דר"ח ע"כ כו' ירמיה ס"ל

ברכת אליהו

רבא מיתה מפלת ס"ל וכיון דגירש שריא — רש"י) אלא
 אי סבר לה כר"ג (דאין זיקה והא שריא — רש"י), זו היא
 למעוטי מאי. ומסקינן: על כרחך כרב אשי ס"ל. — ע"כ
 דברי הגמרא.

והנה שיטת רש"י, דרבא ורב אשי פליגי. דרב אשי ס"ל
 דנישואין הראשונים מפילין, ולפיכך במת ואח"כ גירש אסורה,
 כיון שהיתה צרתה בזיקה לפני המיתה. אבל רבא ס"ל דמיתה
 מפלת. ואם מת ואח"כ גירש, בין כנס אח"כ או לא מותרת,
 כיון דבשעת מיתתו — שהיא מפלת — הערוה כבר לא
 היתה אשתו. אלא בלא גירש כלל, ולא כנס, או היא אסורה,
 מאחר שבשעת מיתה היא צרה. ואע"ג שהיא רק צרת אחות
 אשתו בזיקה, אפ"ה אסורה, דס"ל יש זיקה. וגירסת הגאונים
 כרבא שמיתה מפלת, דמגורא לקמן פ"א א [: רבא אמר
 לעולם פשיטא לרבי אלעזר דמיתה מפלת], ומתני' שם פז
 ב דמיתה מפלת. דבמשנה שם קט א סובר ת"ק דמיתה מפלת,
 ולרבא גם ר"א שם סובר כן. ושם סז ב תנן: נפל הבית
 עליו ועל בת אחי ואין ידוע אי זה מת ראשון צרתה חולצת
 ולא מתייבמת. הרי דמשנה זו סוברת שמיתה מפלת, ולכן
 אילו ה"י ידוע שבת אחיו מתה קודם, היתה צרתה מתייבמת.
 דאילו למ"ד נישואין הראשונים מפילין, אף אם בת אחיו
 מתה קודם, פטורה אף מחליצה, מאחר שהיתה בנישואין
 צרת ערוה.

והרב אב"ד פירש דרבא ורב אשי לא פליגי. ומ"ש בגמ'
 שם ל א : "טעמא דגירש ואח"כ מת אבל מת ואח"כ גירש
 אסורה", מדברי גמרא הוא, ורב אשי לא קאמר אלא, "ז"א

(יח) תנן ביבמות ל א : ג' אחין ב' מהם נשואין ב' אחיות
 ואחד נשוי נכרית גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת
 נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת זו היא שאמרו וכולן שמתו
 או נתגרשו צרותיהן מותרות. ודייקינן בגמ' : טעמא דגירש
 (בעל האחיות תחלה — רש"י) ואח"כ מת (נשוי נכרית
 דאפילו בזיקה לא נעש' צרתה מעולם — רש"י) אבל מת
 (נשוי נכרית והחזקה נכרית לבעלי אחיות — רש"י) ואח"כ
 גירש (ונשאה לזו הואיל וקודם שגירש נעש' צרתה בזיקה
 — רש"י) אסורה (על אחיו כשימות המגרש משום צרת
 אחות אשה כו' ואע"ג דלא היתה צרתה אלא בזיקה
 — רש"י). אמר רב אשי ז"א יש זיקה אפילו בתרי אחי.
 ומקשינן: ולרב אשי קשיא דרב נחמן. ותצ"ל: אמר לך רב
 אשי כו', כנ"ל בסק"ו. ושם עמוד ב מקשינן: ולרב נחמן
 קשיא דרב אשי, וכי תימא הו"ה דאפילו מת ואח"כ גירש
 צרתה מותרת (ולא אמרינן צרת אחות אשתו של זה בזיקה
 והיא מעיקרא קודם גירושין — רש"י) אלא זו היא למעוטי
 מאי למעוטי כנס (הנכרית — רש"י) ואח"כ גירש (את אשתו
 ומת דאסורה נכרית משום צרת אחות אשה ואע"ג דהשתא
 בשעת נפילה לאו צרות גיבהו — רש"י), הניחא אי סבר לה
 כרבי ירמיה דאמר תברא דזו ששנה זו לא שנה זו (דאמר
 בפ"ק כי רמינא דא מתני' דזו היא דמעט כנס ולבסוף גירש
 אהיה דקתני וכולן אם נתגרשו צרותיהן מותרות ואע"ג
 דכנס ולבסוף גירש ואמר ר' ירמיה תברא כו' — רש"י) והאי
 תנא (דשם ב ב) סבר מיתה מפלת (ולפיכך אפילו אם כנס
 ולבסוף גירש מותרת מאחר שבשעת מיתה לאו צרת ערוה
 היא) והאי תנא סבר נישואין הראשונים מפילין (הלכך לתנא
 דידן משעשית בנישואין צרת ערוה שעה אחת אסורה
 עולמית), זו היא למעוטי כנס ולבסוף גירש, אלא אי סבר
 זה כרבא דאמר לעולם חד תנא הוא וזו ואין צ"ל זו קתני
 (אלמא כנס ולבסוף גירש שריא אפילו לתנא דרבא — רש"י),
 זו היא למעוטי מאי. ומסקינן: ע"כ כרבי ירמיה ס"ל.
 ומקשינן: ולרבא (דאמר מיתה מפלת וכנס ואח"כ גירש
 שריא — רש"י) הניחא אי סבר לה כרב אשי (דיש זיקה
 — רש"י), זו היא למעוטי מת בלא גירש (ולא דייק
 למתניתין כרב אשי דאמר הא מת ואח"כ גירש אסורה דהא

6 דברי הרב אב"ד הובאו ברש"א ביבמות ל כ. וברמב"ן
 וברישב"א ובמאירי שם הובא זה בשם הראב"ד. ובהנהגות חנוך
 הבית שעל המאירי שם (נירמיק תש"ו) כתב שגם ברש"א
 צ"ל "הראב"ד במקום "הר"א אב"ד". וראה בהשגות הראב"ד
 על הרמב"ם כה' יבום וחליצה פ"ו ח"א. וגירסת הגאונים
 והר"ח שהביא רבנו להלן מובאת ברשב"א שם. ועל השיטות
 — שהובאו בתכרי רבנו בס"ק זה — עיין מ"ש בב"ב ובריושה
 סק"ם ולבסוף ובב"ש סק"ח ובשי"ש ביבמות פ"ג ס"י ושם
 ל ב בחכמת שלמה ובמהרש"א ובקנן אורה ובערך לגר ובחזו"א
 סימן קלא סק"א.

ביאורי הגר"א

כמו צמתני' הראשונה וג"כ לאפוקי מצ"ש ותרתי ל"ל ונתוספת פ"ה מפורש דמותר בלל ענד ומלמד חלל ד"לל דס"ל ח"ן זיקה כמ"ש י"ז (ח') [נ'] ועוד הקשה דזו היא משמע למעוטי גירושין אחרים לחלל וסתר ג' רש"י וגם פסק דמותר ופי' דדברי הר"ף דמירי צמת ואח"כ גירש ואח"כ כנס אצל בלא כנס מותר כנ"ל וא"ת עדין קשה קושית הג"ל שגפלו לפניהם היה מיינס כל א' מהן שררה י"ל כיון שכנס אינלי למפרע דמשעת נפילה היתה זקוקתו לצד וה"ה כנס ואח"כ גירש שאסורה משום נפילה ראשונה והא דפריך לר"י הניחא כו' אע"פ דכאן חפילו בללל אסורה היינו לר"ז אפי' אצל לר"י כיון דל"ן זיקה הוי כנכרית דעלמא ותרומין צנס המפרשים כ' דלפ"ל לא כנס אומר הר"ף ויורה דזה לרש"י ולדיוהו כ"ש צמת ולא גירש. והכלל דלרש"י מת ואח"כ גירש צין כנס אז לא כנס שריא כרצא וכן כנס ואח"כ גירש מותרת אצל מת ולא גירש אסורה אף בלא כנס כלל ושיטת המפרשים דברי

דעלמא ואח"כ גירש ול"פ רצא ור"ז אפי' זה שלל הזכיר הר"ף מת ולא גירש וערומין שדק ענמו לשיטת הר"ף ל"ל לרצא למיור מת ולא גירש הל"ל ג"כ כר"ז אפי' ע"ש שדק ענמו לומר דה"ל קאמר מת ולא גירש צערת כניסה אלא אח"כ ע"ש וא"ל לכ"ז כמ"ש הרשב"א הג' הג"ל צנס הגאונים וסתר דברי רש"י דמת ולא גירש אסורה הא בלא מת מותרת להנשא לכ"ל כמ"ש צמתני' מת כשוי נכרית וכנס א' מנעלי אחיות כו' למה יאסר אחר מיתה ואף שנתום' שם ד"ה זאת כו' וי"ל כו' דחלו הרומנין ורשב"א דגריהם דל"כ אתה עושה צרות לאחר מיתה וכמ"ש בירושלמי פ"ג הלכה א' על ענין אחר ח"ר יודן אילו צק לנעול את הצרה עד שלא כנס שו"א אינו מותר צה בתחילה הוי מותר צה ולנעול הוא אסור אם את חומר כן ננאלת עושה צרה לאחר מיתה ואין צרה לאחר מיתה ועוד דל"כ צמתני' השנית מת (נשוי) [הנשואין נכרית וכנס אחר מנעלי אחיות כו' י"ל ג"כ עשה מחמד לזו דוקא

ברכת אלהיו

מת ואח"כ גירש, לא שייך, כיון דס"ל לתנא דמותרת אף בכח"ג. [שהרי גם תנא דידן ס"ל שמיחה מפלת, ובמת ואח"כ גירש ג"כ מותרת, וא"א לומר שזו היא למעוטי כה"ג. ודיוקא דרב אשי דהא לא דבכה"ג אסורה לתנא דידן, אלא דבכה"ג לא אסורה לפי מה דנשואים הראשונים מפילים]. כ"ז לשיטת רש"י.

אבל הגאונים ור"י ו"ל גורסים במילתא דרבא ג"כ : זו היא למעוטי מת ואח"כ גירש. וז"ל גירסת הר"ף. וכתב הר"ף, אע"פ דבכנס ואח"כ גירש מותר לרבא, דמיתה מפלת ; כאן שאני, דכיון דבשעת נפילה היתה באסור זיקה קמיה, לא מהני בה גירושין. משא"כ בכנס נכרית דעלמא, ואח"כ גירש את הערוה, דכי נפלה לה צרה גבי יבם, בהתיירא נפלה קמיה. ולא פליגי רבא ורב אשי. וזהו שלא הזכיר הר"ף, "מת ולא גירש", משום דלא גריס לה בגמרא. וערמב"ן בבידורשו שם, שדחק עצמו לשיטת הר"ף, ל"ל לרבא למימר, שהמשנה באה למעט, "מת ולא גירש", חל"ל ג"כ כרב אשי — מת ואח"כ גירש. ע"ש שדחק עצמו לומר, דה"ל קאמר לרבא, שהתנא בא למעט, "מת ולא גירש" בשעת כניסה, אלא אח"כ גירש, ע"ש. ולשו"ן קצרה הוא ל, "מת ואח"כ גירש" דרב אשי, וכולהו בשכנס צמתני', וא"צ לכ"ז. שהרמב"ן דחק עצמו, לפי תגריסא בדברי הגמרא אליבא דרבא : למעוטי מת בלא גירש. אבל לפי מש"ל שהר"ף גורס : מת ואח"כ גירש, א"צ לדחוק של הרמב"ן, וכמ"ש הרשב"א שם הגריסא הנ"ל בשם הגאונים. וסתר דברי רש"י — דמת ולא גירש אסורה. שקשה הא בלא מת מותרת להנשא למי"א מהאחים, כמ"ש צמתני' שם עמוד א : מת נשוי נכרית ובכנס א' מנעלי אחיות את אשתו. א"כ למה יאסר אחר מיתה. ואף שנתום' שם ד"ה זאת אומרת כו' תרצו קרש"א זז, וז"ל : וי"ל דלא חשיב צרת אחות אשה בזיקה אלא כשמת אחיו ונפלו שתיהן לפניו אבל כשזוהי חזי לא כו' עכ"ל. דהא הרמב"ן ורשב"א שם דבריהם. דא"כ שבשעת נפילה מותרת להתייבם לכ"א מהאחים, ואם מת אחד מהאחים נעשית צרת אשתו — אתה עושה צרות לאחר מיתה. וכמ"ש בירושלמי שם פ"ג ד"ה — על ענין אחר — א"ר יודן אילו בקש לבטול את הצרה עד שלא כנס שמה אינו מותר בה בתחילה

יש זיקה אפילו בתרי אחי'. וגמ' פירש' דבריו של רב אשי כן — למעוטי מת ואח"כ גירש — לפי', דס"ל גירושין הראשונים מפילים. אבל למסקנא, כמו דרבא ס"ל דרב אשי, — שיש זיקה, כן רב אשי ס"ל דרבא — שמיחה מפלת, וזו היא למעוטי מת בלא גירש. וקשה לשיטתו, א"כ מאי קאמר בגמ' שם : ולר"ז קשיא כו' הניחא כו', הא גם אי ס"ל דרב אשי, ע"כ כו' ירמיה ס"ל. שהרי לרב אשי דממעטינן מת ואח"כ גירש שאסורה, ע"כ דתנא דידן ס"ל שנישואין ראשונים מפילים, וצ"ל כו' ירמ' דתברא מי ששנה זו לא שנה זו. וכן למה לא פריך על רב אשי — כמו דפריך על ר"ג — שאם ר"א סובר כרבא שמיחה מפלת, א"א לומר ש, זו היא למעוטי מת ואח"כ גירש. ואף לפי אב"ד — שלמסקנא גם ר"א סובר כרבא כמ"ש, מי"ל לפי' דגמרא — שפירשה דברי רב אשי שבא למעט מת ואח"כ גירש — קשה, שהגמרא היתה צריכה להקשות על רב אשי — כמו שהקשתה על ר"ג — וכנ"ל.

אבל הרמב"ן שם במלחמות ובבידורשו פירש לשיטתו, דמתני' דידן, ודאי נישואים הראשונים מפילים, אף לרבא דאמר זו ואצ"ל זו שהיא משעת נישואים הראשונים. [ר"ל דמתני' דידן קתני דוגמא, ביבמה שבשעת נישואים הראשונים לא היתה צרת ערוה. וע"ז קאמר : זו ואצ"ל זו] — שאצ"ל זו צמתני' דידן — שאף בשעת נישואין הראשונים לא נעשו צרות]. וע"ז דייק רב אשי : טעמא כו', לפי ענין המתני' דייק נישואין הראשונים. [ר"ל לפי ענין המתני' דידן דייק לומר דוגמא שאינן צרות בנישואים הראשונים — מדיק רב אשי : טעמא כו', שבמת ואח"כ גירש, אם נלך לפי נישואים הראשונים, אסורה משום שיש זיקה, והיו צרות בזיקה בנישואים הראשונים. ולא ר"ל דתנא דידן ס"ל דבכה"ג — במת ואח"כ גירש אסורה — שגם תנא דידן ס"ל שמיחה מפלת. אלא ר"ל, שהיו ותנא קתני באופן שהיה מותרת גם לפי מה דנישואים הראשונים מפילים, לכן לא קתני מת ואח"כ גירש דבכה"ג אסורה, לפי מה דנישואים הראשונים מפילים. וזהו רק לענין הא דקתני צמתני' דוגמא דנישואים הראשונים מפילים. אבל הא דקתני צמתני' זו היא קשיא לרבא. וזו היא למעוטי

ומת אסור' לאח הנשאר ש מפני שהית' צרת ערו' בויק' אפי' אם גירש הערו' קודם באר הגולה שמת (והיה אם היה נשוי נכרית ויש לו בנים אסורה לו משום זיקת אשת אביו שיש לו ש מיוחדת דרך אש.ס.

ביאורי הגר"א

אחרת דבריו הר"ף היפך מדברי הרשב"א לגמרי דווקא צלל כנס אסור מת ואח"כ גירש כגו' הגאונים וכ"ש מת ולא גירש צלל כנס בין גירש קודם שכנס בין אח"כ מותרת כרצו דמחמת נשואין האחרונים היא זקוקה וכ"ה דברי הרמב"ם פיו הלכה כ"ה וז"ש צלל אם כו' אפי' אם כו' הוא גי' רש"י מת ולא גירש שגם הר"ף מודה דה לאפוקי מדעת הרשב"א אפי' אם גירש כו' זו היא גי' הר"ף

הר"ף דלף מת ואח"כ גירש בין כנס בין לא כנס או כנס ואח"כ גירש אסורה וכ"ש מת ולא גירש ושיטת הרשב"א דלץ אסור צלל נכנס בין גירש קודם שכנס או אח"כ נזנת ולכסוף גירש צלל לא כנס מותרת בין גירש אח"כ או לא גירש כלל והקשה הרשב"א על שיטת הר"ף דל"כ דמורה דכל כולו נכנס ולכסוף גירש לאסורה ומאי קאמר זו ואיכיל קחני הא כלל אסורה כנס ואח"כ גירש והל"ל שאני שם דיש זיקה וסם נכרית דעלנא וע"כ לקחו הטוש"ע שיטה

ברכת אלתו

הרמב"ן שם בשם המפרשים כתב, דאפילו לא כנס, אומר הר"ף, שכיון שמת, הרי היא כאילו היתה זקוקתו, ומורה בזה לרש"י. ר"ל דכמו דלרש"י, במת ולא גירש, אסורה אפילו לא כנס, דהוא צרת אמות אשה בויקה, כן, מודה בזה הר"ף לרש"י, דבמת ואח"כ גירש, אפילו בלא כנס אסורה, שכיון שמת, הרי היא כאילו היתה זקוקתו, כנ"ל. ולדבריו כ"ש במת ולא גירש, אסורה.

והכלל, דלרש"י, מת ואח"כ גירש, בין כנס או לא כנס שריא, כרמא — דמיתה מפלת, ובשעת מיתה, הערה כבר לא היתה אשתו. וכן כנס ואח"כ גירש מותרת. אבל מת ולא גירש אסורה, אף בלא כנס כלל. ושיטת המפרשים דברי הר"ף — המוב' ברמב"ן הג"ל — דאף מת ואח"כ גירש, בין כנס בין לא כנס, או כנס ואח"כ גירש אסורה. וכ"ש מת ולא גירש. ושיטת הרשב"א, דאין אסור אלא בכנס — בין גירש קודם שכנס או אח"כ — במת ולכסוף גירש. אבל לא כנס מותרת, בין גירש אח"כ, או לא גירש כלל. והקשה הרשב"א שם על שיטת הר"ף, דא"כ — דמורה רמא כאן בכנס ולכסוף גירש דאסורה — מאי קאמר רבא, "זו ואיכיל זו קתני", הא כאן אסורה כנס ואח"כ גירש, הל"ל שאני שם — במתני' דידן — דיש זיקה, ובשכנס לבסוף; ושם — בריש יבמות — בנכרית דעלמא ולכן מותרת בכנס ולכסוף גירש.

וע"כ לקחו הטוש"ע שיטה אחרת בדברי הר"ף, היפך מדברי הרשב"א לגמרי. דדוקא בלא כנס אסור — מת ואח"כ גירש, כגו' הגאונים, וכ"ש מת ולא גירש. אבל כנס — בין גירש קודם שכנס בין אח"כ — מותרת, כרמא — דמחמת נשואין האחרונים היא זקוקה. וכ"ה דברי הרמב"ם בזה יבום וחליצה פ"ז הכ"ה. וז"ש: אבל אם כו' אפילו אם לא כנס כו', הוא גירסת רש"י — בגמ' שם אליבא דרבא —: "למעוטי מת ולא גירש" — שם הר"ף מודה בה. לאפוקי מדעת הרשב"א — שכתב שמותרת בלא כנס. ומ"ש: "אפילו אם גירש הערה קודם שמת", זו היא גי' הר"ף בגמ' שם: "למעוטי מת ואח"כ גירש", לאפוקי מדעת רש"י — שכתב דלרבא מת ואח"כ גירש מותרת. וכ"ש לאפוקי מדעת הרשב"א — הסובר דכלא כינס מותרת, אפילו לא גירש כלל. וכ"ש דלדידיה, אם גירש קודם מותרת, כיון שלא כנס.

הוי מותר בה ולכסוף הוא אסור אם את אומר כן נמצאת עושה צרה לאחר מיתה ואין צרה לאחר מיתה. ועוד דא"כ במתני' השנית שם: "מת הנשוי נכרית וכנס א' מבקלי אחיות את אשתו ומת הראשונה יוצאת משום אחות אשה רשניה משום צרתה, עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתיבמת", צ"ל ג"כ דהא דקתני "עשה בה מאמר" לא דוקא, כמו במתני' הראשונה שם. וצ"ל ג"כ דהא דקתני, "עשה בה מאמר", לאפוקי מב"ש — דאמרי מאמר קונה קנין גמור, כמ"ש בגמ' על המשנה הראשונה, וקשה תרתי ל"ל, דסגי במשנה ראשונה לאפוקי מב"ש. ובתוספתא שם פ"ה ה"ג מפורש דמותר בלא עבר מאמר. וז"ל התוספתא: מת נשוי נכרית וכנס אחד מבקלי אחיות ולא הספיק לעשות מאמר ביבמתו עד שמת נכרית זו או חולצת או מתיבמת עשה בה מאמר ולא הספיק לכונסה עד שמת נכרית זו חולצת ולא מתיבמת. אלא דה"ל דפ"ל לתוספתא אין זיקה כמ"ש יז ב דלמ"ד אין זיקה שומרת יבם מותר באמה. ועוד הקשה הרשב"א, ד"זו היא שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות" דקתני במתני', משמע למעוטי גירושין אחרים הוא דאתא. ולפי גירסת רש"י בגמ' אליבא דרבא: למעוטי מת בלא גירש, המיעוט הוא לא בגירושין אחרים, אלא — אין בלא גירש כלל. וסתר גירסת רש"י, וגם פסק דמותר בלא כנס. ופי' בדברי הר"ף, דמייירי במת ואח"כ גירש ואח"כ כנס, אבל בלא כנס מותר כנ"ל — מחמת הקושיא שהקש' על רש"י, הא בלא מת מותרת להתייבם לכל אחד מהאחים, למה תאסר אחר מיתה. וא"כ — גם בשכנס — עדיין קשה קריא הנ"ל, כשנפלו לפנייהם ה' מייבם כל אחד מהם שירצה, א"כ למה נאסרה אם כנס. ר"ל כיון שכנס, אינ' למפרע דמשעת נפילה היתה זקוקתו לכו. והלכך כשלא גירש עד שמת, נמצאת זו צרת אחות אשה בויקה, וכאילו אסורה לשני משום צרת אחות אשה, ואסורה עליו לעולם, דכיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור צרת אחות אשה, שוב אין לה היתר, אע"פ שגירש אחיו את אשתו, ובשעת מיתה אינה צרה לערוה. וה"ה בכנס ואח"כ גירש, שאסורה משום נפילה ראשונה. והא דפריך לר"י הניחא כו', אע"כ דכאן אפילו לרבא אסורה, היינו לרבא אשוי — הסובר יש זיקה, אבל לר"י — כיון דאין זיקה — הוי כנכרית דעלמא ומותרת.

(כ) תוספתא גיבמ
תרש צרתה פטורה ב

החלוצה ומן הייבוש ממ"ב⁷ אם בישואי כדמפרש, עכ"ל. ונראה שרבונו גרם בתוספתא: ממ"ב.

(כ) תוספתא ביבמות פ"ט ה"ו: פתו פקחת הנשואה לאחר
תרש צרתה פטורה מן החליצה ומן הייבום נצמ"ב⁷ אם בישואי

כדמפרש, עכ"ל. ונראה שאינו גרס בתוספתא: ממ"נ.

מוציאים אותם מידן (א) ואם נמלכו בב"ד ואסרו להם שיחלוץ הא' ויבם השני ד באר הגולה
והלכו שניהם וייכמו ויציאו. ב ה (ב) מי שעבר ויבם ודאי אחות זקוקתו יוציא.

הרמ"ש נפסקו כיון שעברו על דברי ג"ד. ה שם ושם וכ"כ התוס' שם נמשך שם ר"י.

ביאורי הגר"א

קע (א) ואם נמלכו כו'. ירושלמי גבי נטען על השפחה
ל"ל שלא יכנסו וכנס חולצין מידו: (ב) מי
שעבר כו'. ונתני' רפ"ג וכתש"ש כ"ב צ' ח"ש מהל' כו'
הכל כל חד כו' ועתו"ס שם ד"ה קדמו כו' חר"י כו'
והולכו לזה לפי שיטתם שפי' גד"ה ונ"ש כו' חר"י כו'.

ברכת אליהו

אסורה מדרבנן, משום אחות זקוקתו. — שהיא מדרבנן כאחות
אשתו, והנה כפוגע באשת אחיו שלא במקום מצוה — לכן
אסורה לעולם, אף לאחר חליצת או יבום אחותה. משא"כ
— במשנה הראשונה — שלא בפלו שתיהן לייבם, ואחת היא
נכרית, והאיסור שלא ה"י יכול לייבם, הוא משום שמא פגע
באחות זקוקתו שלא במקום יבום, שאמנם מתחלה היתה
אסורה לו מדרבנן כאחות אשתו, אבל לאחר שאחיו יבם
או הלך את אחותה, אזיל האיסור על זו שכנס תחלה,
והותרה לו. אבל מ"מ החילוק בין ודאי אחות זקוקתו
— דיוציאה, ובין ספק — דיקריב, אף בנפולת לייבום, מבוואר
בגמ' שם כח א. דאזא דתנן גבי ד' אחין קדמו וכנסו ויציאו,
אמרו בגמ': ולימא ליה דלא דעינן הי גסול ברישא, אי
הכי היינו דתנן קדמו וכנסו ויציאו (כלומר הא דתנן
יציאו אמאי — רש"י) בשלמא ראשונה אמרינן ליה מאן שרי
לך אלא שנית אמר תבראי שניה ייבם אנא ראשונה מייבם
(דהכי אמר בפ' כיצד קדמו וכנסו אין מוציאין מידם משום
דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה והא גמי לשני ספק
הוא — רש"י) היינו דקאמר ליה אחיות איני יודע מי שנאן.
אבל בכה"ג — כשכנס נכרית — רבדאי אחות זקוקתו,
ואח"כ נפקה זיקה מאחותה, שיוציא, אינו מבוואר בגמ'.
ולמד תוס' דין זה מדתנן במתני' השניה רק בפסק, שאם
קדמו וכנסו אין מוציאין, ש"מ רבדאי יציא. ומ"ש במתני'
ד"צ ד' אחין באשת אח הנפולת, שאם קדמו וכנסו ויציאו
— ולא נקט נכרית שהיא יותר רבואה — לאשמעינן כח
ד"צא אליבא דבי"ש שם, דאפילו בכה"ג — באשת אח
הנפולת — יקיים ג.

1 בעמודי אש שעל פסקי הגר"א כתב: וזהו חידושו של
המחבר שר"ע לדעת מרן ז"ל דבעבר ובעל אחות זקוקתו
ודאי מוציאין אף בנכרית שלא במקום יבום כו' אך יקשה
לי לשון השו"ע מי שעבר ויבם דלדברינו כל חידושו הוא
דאף שלא במקום יבום גמי מוציאין. וז"ל לתרץ ומ"ש המתנדב
וייבם הוא לאו דוקא ביבמה אלא דרך יבום חיינו היכא
דקדשי בביתא דוקא התם הוא דקנסין ליה דאף לאחר חליצת
נזותה דאזיל ליה איסור דאחות זקוקתו אפ"ה אסורה לו.
וצ"ל היכא דנסיב אחות זקוקתו ע"י קושין וחופה או מותר
לו לבועלה אף קודם חליצת אחותה לדעת שניה בסימן קנ"ט
ס"ה אך לאחר חליצת אחותה שרי לכר"ע כסברת התוס' כאן
ד"ה קדמו הג"ל כו'. ועיין בספר בית מאיר. והנה לדברי מרן
ז"ל כפי מה שביארנו לא קשה כלל, עכ"ל. וכע"ז כתב על
דברי המחבר — ולא הכידי דברי רבנו — בתו"א סימן קל"ב
סק"ה. וז"ל: דין זה כולל כלי שייבם תבין שקדש בביתא,
ודין ייבם מבוואר בגמ' כח א. וד"ן קדש בביתא מבוואר בתוס'
ג ב. עכ"ל. ועיין בערוך השלחן ס"ה.

(א) ירושלמי ביבמות פ"ו ה"י — גבי נטען על השפחה —
אמר לו שלא יכנסו וכנס מוציאין מידו. [הה"ה כאן. ועמ"ש
סימן ט' סק"ג].

(ב) מתני' רפ"ג דיבמות כו א: ד' אחין ב' מהם נשואים
ב' אחיות ומתו הגשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא
מתייבמות (משום זיקה דכיון דתריותו זקין להאי ולהאי
קמא דמייבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו — רש"י)
ואם קדמו וכנסו ויציאו. וכמ"ש כב ב. דתנן שם: מי שקידש
אחת משתי אחיות ואין יודע אי זה מהן קידש נתן גט לזו
וגט לזו. מת ולו אח אחד וחלץ לשתייהן. היו לו שנים אחד
חלץ ואחד מייבם. קדמו וכנסו (קודם שנמלכו בב"ד —
רש"י) אין מוציאין מידם. והקשו שם בגמ': מ"ש מהא דתנן
ארבעה אחין כו' (המשנה דרפ"ג הנ"ל). ותרצ': הכי השתא
התם אי למ"ד יש זיקה יש זיקה, ואי למ"ד אסור לבטל
מצות יבמין אסור לבטל מצות יבמין, הכא כל חד חד אימור
דידיה קא מתרמיא ליה. ורש"י פירש שם שקושית הגמ'
היא, על "קדמו וכנסו" — דתנן ברפ"ג שיוציא, ובמשנה
הראשונה תנן שאין מוציאין מידם. וע"ז תרצו בגמ', דשאני
התם, שהיתה רבדאי אסורה, לכן ויציאו, ובמשנה הראשונה,
הוי רק ספק אחות זקוקתו, לכן לא יציאו. ובתוס' שם ד"ה
ומ"ש כו' פירשו בשם ר"י, שקושית הגמ' היא, אהא דתנן
במשנה הראשונה: אחד חולץ ואחד מייבם, ובמשנה השניה
תנן ששתיהן חולצות ולא מתייבמות. ועתו"ס שם ד"ה קדמו
כ"ש שכתב: א"ר דווקא משום דשמא לא פגע באחות זקוקתו
אבל אי ודאי הנה [ה"י] זקוק להוציא כו' דוקא במקום ספק
הוא דאמרינן קדמו וכנסו אין מוציאין מידם אבל בודאי לא,
עכ"ל. ולפירוש רש"י הג"ל הרי חידושו של תוס' מפורש
שם בגמ' — במ"ש: הכי השתא כו' כנ"ל. והתוס' שחידשו
זאת מדעתם, הוצרכו לזה, לפי שיטתם — שפי' בדיה ומ"ש
כו' א"ר כ"י — שקושית ותירוצ' הגמ' הוא, לא אהא ד, קדמו
וכנסו", אלא אהא דתנן אחד חולץ ואחד מייבם כנ"ל. ולכן
חידשו והתוס' זה שגם לגבי, "קדמו וכנסו", יש הבדל בין דאי
לספק.

[גראה שמכאן ואילך הוא ליקוט]. תוס' ביבמות כב ב ד"ה
קדמו כו' הג"ל. ולדברי רש"י שם הג"ל, גמרא ערוכה היא.
אבל לדברי תוס' שם ד"ה ומ"ש הג"ל, ר"ל דליק כלל — הא
דתנן במשנה הראשונה שאין מוציאין, ובמשנה שניה תנן
שיוציאו. דשם — במשנה שניה — ויציאו, משום דכל שאין
אני קורא בה בשעת גפילה יבמה יבא עליה, ה"ה כאשת אח
שיש לו בנים ואסורה. והו"ה כאן, כיון דבשעת גפילה, היתה

באר הגולה

ו שם נמשכה.

ז' תני שילא שם דף
כ"ד ע"א וכדפריש
טעמא שם דהליה
רננן היל קרל
דמכחל נעלמל היל
וספק הליה לא גזרו
בהו רננן.

ח שם נמשכה.

ט נמשכה שם דף פ"ז
ע"ג ופריש שם נגמ'
דף ז"ל ע"א אחיו של
ראשון חולץ ומדאורייתא
ולא מייבם ומדננן
אחיו של שני חולץ
ומדננן ולא מייבם לא
מדאורייתא ולא
מדננן.

י נמשכה שם דל"ט
ע"א ופריש שם
נמשכה.

כ שם נמשכה.

ל נמשכה שם דף ק'
ע"א.

מ ולכל אחד היל
ספק אחיו מן האם
ולא מן האב וזו
עליהם נכרת וכן היל
לנשותיהם רש"י.

נ ומנ"כ אם אחיו היל
הרי טוב ואם לאו
נכרית היל אלא וכגון
שאין לה אלא היל
לכילא לספק ביבמה
לשוק רש"י.

ס ומנ"כ אם יצתה היל הרי טוב ואם לאו נכרית היל ומשום יצמה לשוק ליכא שהרי חנן לה יצמה רש"י.
פ ומנ"כ אם אשת אחיו היל הרי טוב ואם לאו הרי חנן לה יצמה ומפריש נגמורא שם דהא דלא מייבם עד לכילא דלמא מתרמיא לכל חד וחד יצמה
ידיה ומקיימי מלות ייבום. צ טור. ק שם כ"ט התוספות שם. ר שם.

ג' שני' שקדשו ב' אחיו' ז זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש ומתו
לזה אח ולזה אח כל אחד חולץ לשתייהן ואין שום אחד מהם יכול לייבם לזה אחד
ולזה שנים היחיד חולץ לשתייהן והשנים אחד חולץ לאחת (ג) תחלה ואח"כ מייבם
הב' לשניה ואם קדמו השנים וכנסו אחר שחלץ היחיד אין מוציאם מידם אפי' שניהם
כהנים ה היו לזה ב' אחים ולזה ב' אחים אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ
לאחת ואח"כ האח הב' של זה מייבם חלוצתו של זה ואח השני של זה מייבם חלוצתו
של זה ואם קדמו ב' האחים של האחד וחלצו לשתייהן לא ייבמו הב' אחים האחרים
של הב' לשתייהן אלא אחד חולץ ואחד מייבם לשניה קדמו השני' האחרוני' וכנסו
אחר שחלצו השנים הראשונים אין מוציאין מידם. ד ט מי שחלץ בעלה

למדינת הים ושמעו שמת ונשאת ואח"כ בא בעלה ומתו שניהם לזה אח ולזה אח
אחיו של זה ושל זה חולצים ולא מייבמים (וידן נרמז ע"ל סימן קע"ג סעיף י"א).
ה' האשה שהיו לה בנים ולכלת' בנים וילדו היא וכלתה ב' זכרים במחבוא ונתערבו
הבנים וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו בני הכלה חלוצין לשתייהן תחלה ולא
מייבמין ובני הזקנה אחר חליצת בני הכלה חולצין או מייבמין.

הבנים חודאים של הזקנה והכלה והספקות קיימים הספקות לנשי בני הזקנה חולצין
ולא מייבמין ולנשי בני הכלה אחד מהספקות חולץ לה (ו) תחלה והב' מייבם.
ז' מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם הוא בן ט'
לראשון או בן ז' לאחרון והיו לה בנים מהראשון ומהשני וגדל הספק ונשא אשה
זמת בניה מהראשון ומהב' חולצין מ' ולא מייבמין וכן הספק לנשותיהם חולץ ולא
מייבם היה לראשון וב' לכל אחד בן מאשה אחרת ומתו ג' זה הספק חולץ או מייבם
לנשותיהם מת הספק אחד מהב' הבנים חודאים חולץ לה (ה) תחלה ו' והב' מייבם.
ח' ה' נשים שהיה לכל אחת בן ידוע וילדו כלן במחבוא כל אחת זכר ונתערבו
חמשה הוולדות ונשאו נשים ומתו ונפלו נשותיהם לפני חמשה הבנים הוולדים ד'
מהוולדים וחלצו לאחת ואח"כ פ' ישאנה החמישי וכן עושים לכל אחת ואחת ז' ואם
מת א' מהבנים הוולדי' ארבעה הספקות וחלצו לה ואחד ייבם ק' היו קצת הוולדים
כהנים הכהנים חולצים ולא מייבמים ושאנם כהנים מייבמים ר' היו לקצת הוולדים

ע נמשכה שם דף ז"ח ע"ג.

פ ומנ"כ אם אשת אחיו היל הרי טוב ואם לאו הרי חנן לה יצמה ומפריש נגמורא שם דהא דלא מייבם עד לכילא דלמא מתרמיא לכל חד וחד יצמה ידיה ומקיימי מלות ייבום. צ טור. ק שם כ"ט התוספות שם. ר שם.

ביאורי הגר"א

דרי"א אליבא דנ"ש: (ג) תחיל'. גמ' שם וגם היחיד
חולץ תחלה. שם וכן נס"א: (ד) תחלה. גמ' שם:
(ה) תחלה. גמ' שם:

לייבום מנזכר נגמ' כ"ח א' נשלמא ראשונה כו' אלא כו'
אזל נכ"ה"ג דנודלי יוציא אינו מנזכר ולמד תוס' מדתן
נמתני' [נכספין] ש"מ דנודלי יוציא ומנ"ש
נמתני' דר"פ ד' אחין נאשת אח הנפלת לאשמעינן כמו

ברכת אליהו

דקא פגע באחות זקוקתו.
(ד) גמ' ביבמות צט ב: דווקא מיחלץ והדר יבומי אבל
יבומי ברישא לא, דקא פגע ביבמה לשוק.
(ה) גמ' ביבמות ק ב: דווקא מיחלץ והדר יבומי אבל
יבומי ברישא לא, דקא פגע ביבמה לשוק.

(ג) גמ' ביבמות כג ב: דווקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי
ברישא לא, דקא פגע באחות זקוקתו. וגם היחיד חולץ תחלה
לפני שהאחד מהשניים מייבם לשניה, כמ"ש שם בגמ':
דווקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא, דקא פגע
ביבמה לשוק. וכן במש"א — בשני אחים שאחד חולץ ואחד
מייבם לשניה, האחד חולץ תחילה, כמ"ש בגמ' הנ"ל:

באר הגולה

* פירוש של מן האל
לזר אחים שיש להן
נת וכן מן האל כנון
רלוון שנאל וכו' עיין
שם בפירוש ר"י או
נטור.

ש כנ"ל וכן הוא שם
בגמרא גם ככל
הטורים שנדפסו יש
שם חסרון נדון זה.

א ממשנה כתובות דף
ל"ט ע"א.

ב וכו' הרמז פ"ח

מהל' נערה כחכמים נזרייתא שם דף מ' ע"ב ואף ע"ג דסתם מותניתין כותיה דר"מ הוכיח הרי"ף דלא ס"ל כותיה מלחמין נגמרא א דברי
ר"מ כו' ועוד שחר רלוות והעתיקה הר"ש נפסקו וסיים וכתו שפסק הרי"ף כלה לזין סתם משנה כנגד דברי האמוראים. ג ממשנה
ונזרייתא שם ע"א וע"ב נזשת ופנס נותן מיד לזניה. ד משנה ריש פסנהרין וכתופרש שם בגמרא. ה טור נשם הרי"ף ורז לזנה נלוון.

ביאורי הגר"א

קעז (א) המפתה מותני' ל"ט ח': **(ב) בתולת**.
ולא נעולה גמ' ל"ח ח': **(ג) ישראל** לאפוקי
גירות יתירה על צנות שלש שנים ויום ח' מותני' ל"ז ח':
(ד) עד כו' והיא כו' כחכמי' שם כ"ט ח' מ' ז' וחולין
כ"ו ז' ולע"ג דסתם מותני' כר"מ כיון דלומר זו דר"מ
אלמלא דלא ס"ל כן ויחידלה הוא כמ"ש נכונה מקומות דזו

ברכת אליהו

שם מד ב — שיש קנס לקטנה, דאמר' שם אליביה: הא כל
מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע (כגון באונס ומפתה
— רש"י). וכן הא דפריך שם לט א: "ומי מעברה" הוא
כחכמים. דשם לח ב בעי רבא לענין אונס ומפתה: יש בגר
בקבר ודבנה הוי או דילמא אין בגר בקבר ודאביה הוי.
ופריך שם לט א: ומי מעברה (בקטנות או בנערות כשהיא
בת קנס שתלד בנערות — רש"י), והתניא כו'. אלמא דלולא
פירכא זו — שא"ל להתעבר בקטנות — הוי ניתא, דמיירי
שנתעברה כשהיא קטנה, ש"מ דס"ל כחכמים — שיש קנס
לקטנה. וערא"ש שם פפ"ג שהביא הראי"ה הג"ל, וסיים דאין
סתם משנה כנגד דברי האמוראים (כלומר הא דקרייל הלכה
כסתם משנה אינו אלא היכא דאמריא בתראי אינם פוסקים
נגדה — קרבן נתנאל).

(ה) לאפוקי בושת ופגם שנותן — אף אם נשאה. כמ"ש בנמי
בכתובות לט ב: תנ"ה אעפ"י שאמרו המפתה נותן לכשלא
יכנס, בושת ופגם נותן מיד.

(ו) בסנהדרין ח א: שלח ליה רנב"ח לרנב"י ילמדנו רבינו
דיני קנסות בכמה כו' אלא מומחין וקאמר ג'. וכן בושת
ופגם בעינן סמוכים, כמ"ש ר"ש החובל ב"ק פד ב: הרי בושת
ופגם דשכיח נעביד שליחותיהו כו' בושת אע"ג דשכיחא
כיון דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיה. [ועמ"ש
בחז"מ סימן א' סק"א בליקוט בשם הט"ז לענין פגם].

(ז) בב"ק פד ה"ל בסק"ו, מ' דבעינן סמוכים בא"י. וכו"ה
בסנהדרין יד א: אין סמיכה בחוצה לארץ כו'.

(ח) ר"ף פ' החובל ב"ק פד ב מתקנת הגאונים.

(א) מותני' בכתובות לט א: המפתה נותן שלשה דברים
והאונס ארבעה, המפתה נותן בושת ופגם וקנס כו'.

(ב) ולא בעולה. כמ"ש בנמי בכתובות לח א, מדכתיב
בפרשה, "בתולה", מפקיען ולא בעולה — שאין קנס גם
לעצמה.

(ג) לאפוקי גירות יתירה על צנות ג' שנים ויום א'. כדתנן
במתני' בכתובות לו ב: ואילו שאין להן קנס, הבא על הגזירת
ועל השבוייה ועל השפחה שנפדו והשנתיירו ושנשתחררו
יתירות על בנות ג' שנים ויום א' (דכיון דראויות לביאה
בחזקת הפקר הן וגבעלות בנכריותן — רש"י).

(ד) כחכמים בכתובות כט א ושם מ ב וחולין כו ב. דתניא
שם ושם ושם: קטנה מבית יום א' ועד שתביא ב' שערות יש
לה מחר ואין לה קנס, ומשתביא ב' שערות ועד שתיבגר יש
לה קנס ואין לה מחר, דברי ר' מאיר כו' וחכ"א קטנה מבית
ג' שנים ויום א' ועד שתיבגר יש לה קנס. ואע"ג דסתם
מתני' בכתובות מ ב כר"מ. דתנן שם: קטנה יש לה מחר ואין
לה קנס כו'. ואמר' שם בגמ': זו דברי ר"מ (דאמר אין קנס
לקטנה — רש"י), אבל חכ"א יש לה קנס במקום מחר, דתניא
קטנה כו'. אפ"ה הלכה כחכמים, כיון דאומר: זו דר"מ,
אלמא דלא ס"ל כן ויחידאה הוא כמ"ש בכמה מקומות דזו
ולא ס"ל עד דמפרי גמ' כן בהרי"א דזו וס"ל כן. וכן ס"ל לר"ל

1 גם בבאה"ג סק"א ציין למשנה זו. אבל יש בדפוסים שו"ע
שכת' שם בבאה"ג: דף ל"ט ע"ב ולכן כתב רבינו שזה
שם בפ"מ ד א'. וגם חילק הסעף לפרטיו: שכאן ציין
למשנה זו, ובס"ק ב' ג' ציין מקורות אחרים.

באר הגולה

ו משנה בכתובות דף
ל"ט ע"א.
ז ברייתא שם ע"ג.
ח שם בכתובות.
ט כ"ח ברייתא שם
ע"ג דלמור ולא מת
ינא כסף קנסה
בכתובות.
ל טור וכו' הרמז"ס צ"ח וכתב הכ"מ שטעמו כיון דכל מיני דרבנן אסמכיהו אלוהי דלא תסור שפיר איכא למימר דגנים אומעטע מולו הויה לאשה.
מ שם בכתובות.

יהיב ליה שיעור מאי דחזי למיהב שרינן ליה (ט) (והנהגה כל זמן שהיה נראות לניה הכל לאניה (גס זה שם) ועיין בטור סיומן זה שהאריך דניגים אלו והר"ז המהר"ר קרר נהם שאינן שכייתין).
גו האונס את הכתולה חייב לישא אותה ז ובלבד שהיא ואביה יהיו מרוצים ח אפי' היא חוגרת או סומא י ואינו רשאי להוציא לעולם אלא לרצונה ט לפיכך אינו צריך לכתוב לה כתובה (יא) י ואם עבר והוציא (יב) כופין אותו להחזירה. ד כ היתה אסורה לו (יג) ל אפי' איסור דרבנן אינו רשאי לישא אותה מ וכן אם נשאה ומצא בה כ שם במשנה בכתובות ולו תהיה לאשה לאשה הראויה לו ונמרח דף מ' ע"א.
ל טור וכו' הרמז"ס צ"ח וכתב הכ"מ שטעמו כיון דכל מיני דרבנן אסמכיהו אלוהי דלא תסור שפיר איכא למימר דגנים אומעטע מולו הויה לאשה.
מ שם בכתובות.

ביאורי הגר"א

(יא) ואם עבר כו'. תמורה ה' ח' כל ימיו כו' ועשה"ל:
(יב) כופין כו'. תוספתא פ"ג בכתובות: (יג) אפי' איסור כו'. ג"כ מלותיו הטעם שאמרו בגמ' שם מ' ח' אי

ר"י פ' החובל שם מותקנת הנלווי': (ט) והבת כו'.
מתני' נזנת וכלתו ל"ט ח' מ"ח ז': (י) ואינו רשאי כו' אלא כו' לפיכך כו'. גמ' שם מ' ח' מ"ח ז' רנן ספרי כו' ורע"ז ספר כו' וק"ל כרבנן כן שם נ"ד ח':

ברכת אלהיו

תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה (אבל שאר חנאי כתובה דלאו משום שלא תהא קלה איתקון אית לה — רש"י), ותיקו.³
(יא) תמורה ה' א — בסוגיא דמחלוקת של אביו ורבא בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני — : אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה כו' דאמר קרא כל ימיו (דברים כ"ב, כ"ט) כל ימיו בעמוד התזויר, ועכ"ל (יא) (יב) תוספתא פ"ג בכתובות ח"ט: אחד האונס ואחד המוציא שם רע שגרשו כופין אותו להחזירה כו' ולו תהי' לאשה לו אותה כופה כו'.
(יג) ג"כ מאותו הטעם שאמרו בגמ' בכתובות מ' א, בחייבי לא תעשה — שלכן לא אמרינן נתיי עשה דלו תהי' לאשה ונדהת לא תעשה — משום אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל. וערש"י שם ד"ה מי כו', וז"ל השתא גמי מלמדין אותה לומר איני רוצה, עכ"ל. ואותו הטעם שייך גם באיסור דרבנן, שלמלמדין אותה לומר איני רוצה ואין כאן עשה.⁵

(ט) מתני' בכתו וכלתו לט א². ומתני' בכתובות מא ב: נערה שנתפתחה בושתה ופגמה וקנסה של אביה והצער בתפוסה.
(י) גמי בכתובות לט ב: תניא איך אעפ"י שאמרו אונס נותן מיד כשיצא הוא אין לה עליו כלום. כשיצא מי מצי מפיק לה, אימא כשתוציא היא (אם יצתה מאליה ותבעה הימנו גט — רש"י) אין לה עליו כלום, מת יצא כסף קנסה בכתובתה, רבי יוסי בר' יהודה אומר יש לה כתובה מנה. במאי קמפילג, רבנן פברי טעמא מאי תקינו רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה, ור"י בר' יהודה סבר הא גמי מצער לה עד דאמרה היא לא בעינא לך. וק"ל כרבנן. כן שם נד א: בעי רב פפא בת אנוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות, אליבא דר"י בר"י לא תיעבי לך דאמר יש לה כתובה מנה, כי תיעבי לך אליבא דרבנן דאמרי יצא כסף קנסה בכתובתה מאי, כיון דלית לה כתובה לית לה מזוני או דילמא כתובה טעמא מאי כדי שלא

והוציא, וזה מסוגיא דתמורה, דאירי במימרא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד כו'.
5 גם ב"ש שם פ"ג ס"ד כתב בדברי רבנו שוהו הטעם בשניה. וכע"ז כתב בפני יהושע בכתובות שם. ובב"י — הובא כאן בב"ש סק"י — כתב טעם אחר, וז"ל: ואפשר לכיון דמכתבי ושמרתם את משמרתם מצאו חכמים מקום לאסור שניות שפיר איכא למימר דשניה אימעיטא מולו תהי' לאשה ובלא"ה כיון דכל מילי דרבנן אסמכיהו אלוהי דלא תסור שפיר איכא למימר דשניה אימעיטא מולו תהי' לאשה, עכ"ל. וכ"כ בכ"מ ה' נערה בתולה פ"א ה"ה. ונראה שרבנו מיאן בזה, מחמת קריות המל"מ שם, מסוגיא שם לה ב. שבגמ' מקשה שם — אהא דתניא: עריות ושניות לעריות אין להן לא קנס ולא פיתוי — מנא עריות ומאי שניות לעריות, אלימא עריות ממש, שניות מדברי סופרים, כיון דמאדארייתא חזיא ליה (קרינן ביה ולו תהי' לאשה — רש"י) אמאי אין להן קנס. והקשה מזה המל"מ: מאי מקשה תלמודא כו' דמ"מ אימעיטו מולו תהי' לאשה כיון שיש להם רמז בתורה מושמרתם את משמרתם מולו אלא תסור וא"כ כיון דלית קנס בתנאי. הרי אינה אשה הראויה לו ולפיכך אין לה קנס כו'. עכ"ל. וע"ז משי"ש בזה. ונראה שהב"י יתיר קושיא זו, עפ"י דברי השיטה מקובצת שם לו א. שבש"מ שם כס א כתב — על דברי רש"י שם, שכתב שנתניה אסורה לקהל מגזירת דור. — ואפי'

2 לא זכיתי להבין מ"ש רבנו: „בכתו וכלתו לט א". ובב"י ציין רק למתני' בכתובות מא ב — שגם רבנו ציין לזה. אמנם גם ממתני' שם לט א, מוכח שקנס ובושת ופגם לאביה. כמ"ש בגמ' שם מב א — על מתני' דשם מא ב הנ"ל — : מאי קמ"ל תנינא (שם לט א) המפתה נותן ג' דברים והאונס ארבעה וכו' לאביה איצטרך ליה (הלא תנן — רש"י) לאביה גמי פשיטא מוקא אייב מפתה דאי לעצמה אמאי יהיב מפתה מדעתה עבר (קנס ובושת ופגם פשיטא דלאביה גינהו דאי לדודה הא אולה גביה — רש"י) כו', ולענין בושת ופגם אמרי' בגמ' שם מ ב: מסתברא דאביה הוי דאי בעי מסר לה למנוח ומוכח שחין, וע"ז ב"בוס' ד"ה מסתברא כו', ובתרי"ט שם רפ"ה עכ"פ נראה שמש"ש בב"אורי הגר"א: „בכתו וכלתו" הוא ט"ס, וצ"ל: „בכתובות".
3 שם נד א מוזכר המחלוקת של רבנן ור"י בר"י. וכן איתא שם, דטעמיהו דרבנן, משום ד, לא מצי מפיק לה. אבל ליתא שם דק"ל כרבנן. ובב"י ציין רק לשם לט ב, הנ"ל בדברי רבנו, וסיים: וידוע דהלכה כתנ"י. ונראה שבב"אורי הגר"א המלים: „כן שם נד א" צ"ל לפני המלים: „וק"ל כרבנן".
4 במאה"ג סק"י ציין בברייתא במכות טו א, וכו' בב"י ולשון הברייתא שם: אונס שגירשה אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה כו'. ורבנו הוסיף שוה גם בתמורה ה' א. וגם — ציין להא דתמורה — מפני שבאן איתא לשון „ואם עבר

באר הגולה

ג טור גסס אבן
הר"ש גפ"צ דינמות
מחמורא דרב אפי
הער מונח עקשות פה
וגו' גס דף כ"ד ע"ג.
ס גס וכ"כ התוספות
ס גסס ר"י.

ערות דבר יגרשנה. הנה: (יד) יאל עליה שם רע כגון שאלו שנים והעירו עליה שנתענו
לזכות לין לה קנס. חלל משום קול צעלמל על שם רע שילל עליה לל הפסידה הקנס. (טור) (שם) כל
עליה צלונס וחל"כ פתה אותה חקרי וחלס חל"ג דלחר כך נתרנית לו (מהרי"ק שורש קכ"ט).
ה ג הנמטען על הפנויה י"א שלא לכנוס משום לזות שפתיים שנראה שמחזיקים חקול
(שם) ויש אומרים שמצו' לכנוס. הנה: (יד) והסביר ראשונה עיקר (יה) ובמקום שיש

ביאורי הגר"א

כח"ש ולו תהיה ללשה: (יד) והם' כו'. הר"ש גס
וכ' דנהי דחייבה תורה לכנוסה אחר שנפגמה ה"ו נורא
חלל קול צעלמל לין להחזיק הקול ולפגום שניהם. ולי ל"כ
כן מדקל' צמתני' דוקל' על השפה' ונכרית ופרד' צמ'
לפי' לכתח' נמי ונשני משום כו' דלל יאמרו משום כך
נתיירה מ' דוקל' כה"ג: (יה) ובמקום כו'. דלדלי
הס ר"ת ור"י וסמ"ג צללי הס' שנייה לסמוך עליהם

חלמה דלל צעלמל כו' וערש"י ד"ה מי כו': (יד) יצא כו'
(אביו) [אבל] כו'. גס לין צ': (טו) בא כו'. לל
מיציעל צחר צילה כח"ש (כ"ח) [נ"ח] צ' דק"ל כרצ'
סס דלנוסה הי' (נתי"כ) [נתי"כ] וכ"ש לענין מומן חלל
לפי' צסתי צילות מ"ו לל הפסידה מה שנתחייב לה כזר
צציל שנתרצ' חל"כ לומר דללו נת צוסת הי' כח"ש
צפ' החולל צ' צ' לל חמרת כלום כו': (טז) וי"א כו'.

ברכת אלתו

השתדלות ופיתוי המפתה דלא בפטר המפתה במה שנחייב
כבר בבית האונס.

(טז) כח"ש בתורה באונס: ולו תהי' לאשה (דברים כ"ב,
כ"ט).

(יז) כ"כ הרא"ש ביבמות פ"ב ס"ז. וכ' דנהי דחייבתייה
תורה לכנוסה אחר שנפגמה, הי"ב כודאי אבל קול צעלמל
אין להחזיק הקול ולפגום שניהם. ולי לא נראה כן מדקאמר
במתני' שם כד ב דוקא הנטען על השפחה ונכרית דלא
יכנוס. ופרד' בגמ' שם: אפילו לפתחלה נמי יכנוס (מאחר
ואפילו נתיירה לשם אישות הוי גירוש). ומשני: משום
דרב אסי דאמר ר"א הסר ממך עקשות פה ולזות שפתיים
וגו' (משל ד, כ"ד). והיינו דלא יאמרו משום כך נתיירה. מ'
דוקא כח"ג הוא דלא יכנוס, הא בנטען על הפנויה מצוה
שיכנוס.⁶

(יח) לדברא הפ ר"ת — הובא במדרכי ביבמות פ"ב ס"ד,
ור"י — הובא בתוס' שם כד ב ד"ה משום כו' — ובמדרכי
שם, וסמ"ג מ"ע נ"ד בעלי הפסדה השניה לסמוך עליהם
בשעת הדחק שיכנוס. ואין לך שעת הדחק גדולה מזו, שיש
לחוש ח"ו פן תצא לתרבות רעה. ואמרין בפ"ק דקידושין כא
ב: מוטב שיאכלו ישראל בשר תמחות שחושות ואל
יאכלו בשר תמחות נבלות. ועפ"י דיבמות פו א: מעשה
באשה א' שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפר את רבה
ועשאה בת חורין, אר"נ ב"י מנהג הפקר נהגו בה (חוטאים
בה לפיכך כפר את רבה לשחררה — רש"י).

(יד) בכתובות לו פ: מי שיצא עליה שם רע בילדותה אין
לה לא קנס ולא פיתוי כו' דנפק עליה קלא דונאי, והא אמר
רבא יצא לה שם מזונה בעיר אין חוששין לה (אפילו
לכהונה — רש"י), אלא דאתו בי תרי ואמרי לדידהו
תבעתנהו באיסורא (דלאו בחזקת בתולה הואי — רש"י).
(טו) לא מיבעיא בחד ביאה, כח"ש בכתובות נא, ב דקרייל
כרבא שם — דאנוסה היא. דתניא כוותיה דרבא, דאמר שם:
כל שתחילתה באונס וסוף ברצון אפילו היא אומרת הניחו
לי שאילמלא נזקק לה היא שוכרתו מותרת, מ"ט, יצר
אלבשה. ואמרו שם: תניא כוותיה דרבא כו'. ואם אמר
כן לענין איסור, כ"ש — לענין כמזון. אלא אפילו בשתי
ביאות — והראשונה באונס והשניה ברצון — מ"מ לא הפסידה
מה שנתחייב לה כבר מביאה ראשונה. ואין לומר שכשכחיל
שנתרצתה אח"כ, הוברר דלאו בת ברשת היא, מדנכעלה
לו אח"כ ברצון. לא אמרין כן, כח"ש בב"ב פ' החובל
צ פ: ומעשה בא' שפרע ראש האשה בשוק כו' וגלתה את
ראשה כו' ובא לפני ר"ע, א"ל לזו אתן ד' מאות וזו, א"ל
לא אמרת כלום שהחובל בעצמו אעפ"י שאינו רשאי פטור
אחרים שחבלו בו חייבים והקוצץ בטיעותיו אעפ"י שאינו
רשאי פטור אחרים חייבין. [ומקור דינו של הרמ"א, הוא
במהרי"ק שורש קכ"ט, ושם הביא הראי' הנ"ל, וסיים שם:
הלא דברים ק"ו ומה תהיא המנפשה עבדה ואיכא למימר
דגיליא אנפשה דלאו בת ברשת היא אפ"ה נתחייב הלה בכל
ביותר הראשון ק"ו לזו שאינה מתביישת כי אם ע"י

דכרי רבנו הנ"ל. והשב"י השיב שם: גם דברי הכ"מ אפשר
לתרץ על דרך זה דאע"ג דשניה מצאו חכמים מקום לאסור
דמאורייתא מ"מ לענין קנס מקשה הש"ס שפיר מטעם שכתבתי
כנ"ל (שלא יתא חוסא גשכר כיון דמדאורייתא חזון), עכ"ל.
וע"פ מש"ש בזה, ומ"ש כאן בחכמת שלמה.

6 מ"ש רבנו: "דלא יאמרו משום כך נתיירה", הוא דכרי
הרשב"א שם, ולא כפירש"י שם בדי"ה לא ישאנה ובדי"ה דאמר
רב אסי שהטעם הוא "משום לעז שלא יאמרו אמת הי' הקול
הראשון", ואתו לאחזקי לקלא קמא". ויש שם נפ"מ לדונא
בין הני טעמי. וענין ע"ז לעיל סימן י"א ס"ה בחכמת שלמה
ובבוצר הפוסקים ובש"ש ביבמות פ"ב סימן ט"ו ובתשוב
דעקא ס"ס קכ"א ובתשוב' חוט השני ס"ס י"ח.

דהיא רבנו מ"מ הא אינה ראויה לקיימה ואגן אינה ראויה
לקיימה הוא דקא ממעטינן ואפילו שיהי' מדרבנן, עכ"ל. וזה
קעץ דברי הכ"י הנ"ל. וע"ז הקשה הש"ס שם לו א — על
קושית הגמ' הנ"ל — מאי פריך אע"ג דמדאורייתא חזון לה
כיון דמדרבנן לא חזון אמעטו מדכתוב ולו תהי' לאשה אשה
הראויה לו והכי ס"ס הרי אין ראוי לו, עכ"ל. וזה כקושית
המל"מ הנ"ל. ותיירך הש"ס: דשניא שניות מנתנה דהנתינים
דוד גזר עליהן שלא יבאו בקהל כממזרים ושאר הפסולין והלכך
מ"מ הרי אינם ראויין לבא בקהל אבל השניות לא אסרום חכמים
אלא להרחיק מן העבירה מעתה לענין קנס לא הפקיעו חכמים מה
שחייבין להם כנ"ל, עכ"ל. ובשכונ"י ח"א סימן קל"א ג"כ
הקשה כקושית המל"מ. והשואל שם תירץ דברי הרמב"ם

לחוש שלא תנא לתרצות רעה מותר לכונסה (יט) וס"ז נקול צעלמא לזל אס ודאי צל עליה מזהו לכונסה (כ) לזל אין כופין על כך (סס) (כא) ולא נטענת משנים מראשון אינו אלא קול צעלמא והשני הוסיף צפגמה השני מזהו לכונסה (כב) ולא נטענת משניהם צגמה האחד נשוי והשני אינו נשוי מזהו על שאינו נשוי לכונסה (ג"ז סס) וע"ל סי' כ"ב אם היא נאמנת עליו (כג) ואנה שתצעה לאחד שגדר לה דבר נאמנתה והוא כופר נריך לישבע כמו בשאר תביעות (ריב"ש סי' ת"ח) (כד) וזהו שחייבה תורה לאולם ומפתה מומן היינו אם כבר נעשה המעשה צוקרה לזל אסור לזל ליתן צתו לזנות וע"ז נאמר לא תחלל בתך להזנותה וכל המכירה עמוה לזנות בין מדעתה בין מדעת אניה

ביאורי הגר"א

(כג) **זונה** כו'. ממ"ש צנ"ק ע' ז' חתן כו' ואי תצעה כו' הא צאחר דלא קס לי' בדרגה מיניה חייב צדיגל וכן צנ"ח **ז"ל** א' והא קי"ל כו' חתן כו': (כד) **זהו** כו' אבל כו'. סנהדרין ע"ז א' לכדתניא אל תחלל כו' ולשון הרמב"ם אינו אומר שזה שאלו אל תחלל כו' שלא יאמר הו"ל ולא הייבה תורה אונס ומפתה אלא שיתן מומן לזל הריני שוכר בתי הבתולה לזה או צננס לכך נאמ' אל תחלל את בתך שזה שחייבה תורה צאירע צוקרה שלא מדעת אניה' כו' והמכין צתו לכך ה"ה קדשה ולוקה הנוצל והנצנעלת משום לא תהיה קדשה ור"ל כמ"ש בספרי לא תהיה קדשה אזהרה לזונה כענין שנאמר לא תהיה צה קדשה ודוקא צמופקרת לוקה

צשעת הדקא ואמרינן צפ"ק דקידושין מוטב שיאכלו ישראל תמותות שחוטות כו' ועספ"ו דינמות ס"ז א': (יט) **וב"ז** כו'. כנ"ל וכמ"ש מהר ימהרנה כו': (כ) **אבל אין כופין** כו'. כמ"ש צמתני' ל"ט א' [ו]המפתה אס רזה כו' וכמ"ש צנח' מ' א' אחר קרא מהר כו': (כא) **ואם נטענת** כו'. כמ"ש ל"ו ז' דכותה הכל דנפק כו' אלמא קלל לזו כלום וחייב השני צקנס וה"ה לכנס דמשל למידין: (כב) **ואם נטענת** כו'. כמ"ש צנ"ק נ"ג צשור ולדס שדחפו לצור דקי"ל כר"י כל היכל דליכא כו' וכן כלן משום חר"ג ואונס ומפתה מוכ"ד לזנות נזיקין הן וה"ה לענין כניסה וכ"ז לס' אחרונה הג"ל שס:

ברכת אליהו

ומפתה דכתיב בקרא ואם כי בבת קנס איירי קרא אית לן למימר דון מינה ומינה כו' עכ"ל.

(כג) **ממ"ש בב"ק ע ב**: אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו ואי תבעה ליה בדינא כו' לא אמרינן ליה זיל תב לה (דוא מתחייב בנפשה הוא — חש"י) כיון דכי יהויב לה הוי אבתנן (חילל עליה דטלה איסור אשתנן — רש"י). הא בשאר — דלא קם ליה בדרבה מיניה — חייב בדינא. וכן בב"מ צא א: והא קי"ל אינו לוקה ומת ואינו לוקה ומשלם כו' אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו (אלמא אפילו במקום מיתה גמי רמז תשלומין עליה אלא שאין כח לענשו בשתים כו' — רש"י).

(כד) **סנהדרין עו א**: לבדתניא אל תחלל את בתך להזנותה כו' במוסר את בתו שלא לשם אישות. ולשון הרמב"ם בה' גערה בתולה פ"ב הי"ז: אני אומר שזה שנאמר [בתורה] אל תחלל את בתך להזנותה שלא יאמר [האב] הואיל ולא חייבה תורה אונס ומפתה אלא שיתן מומן לאב הריני שדכר בתי הבתולה לזה לבא עליה בכל מומן שארצה או אניה זה לבא עליה בחנם כו' לכך נאמר אל תחלל את בתך שזה שחייבה תורה כו' בשאירע במקרה שלא מדעת אביה כו' והמכין בתו לכך הרי היא קדשה ולוקה הנוצל והנצנעלת משום לא תהי קדשה. ור"ל כמ"ש בספרי לא תהי קדשה (דברים כ"ג, י"ח) אזהרה למזנה כענין שנאמר לא תהיה בזה קדשה (בראשית ל"ט, כ"א). ודוקא צמופקרת לוקה, וצמ"ש בספרין ו' פ"ח [ועמ"ש]. ועמ"ש"ל ר"ס כ"ז [סק"ח ובהערה 5 שם וזכאן בב"ש סק"ט].

(יט) **כנ"ל** בסקט"ז, דכתיב באונס: ולו תהי' לאשה (דברים כ"ב, כ"ט). וגם במפתה מצוה לכונסה, כמ"ש מהר ימהרנה לו לאשה (שמות כ"ב, ט"ו).

(כ) **כמ"ש צמתני' בכתובות לט א**: והמפתה אם רצה להוציא מוציא. והיינו שאינו כונס, כמ"ש צנ"ח שם פ א: **אמר קרא** מהר ימהרנה לו לאשה (שמות כ"ב, ט"ו), לו מדעתו.

(כא) **כמ"ש בכתובות לו ב**: אר"ש ה"ק מי שיצא עליה שם רע בילדותה אין לה לא קנס ולא פיתוי כו'. ומקשינן: דכותה הכא דנפק עליה קלא דונאי, והא אמר רבא יצא לה שם מונה בעיר אין חוששין לה כו'. כנ"ל בסקט"ד. אלמא קלא לאו כלום הוא, וחייב השני בקנס, הו"ה — לכנס. דמשם — מהדין של אונס ומפתה — למידין הדין שבנטען מצוה לכנס, כמ"ש בסקט"ז.

(כב) **כמ"ש בב"ק נג ב**, בשור ואדם שדחפו לבור, דקי"ל כרב נתן, כל היבא דליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי. וכן כאן משום חר"ג, אין הנשוי יכול לכנס, דעל השני מוטל לכנס משום מצוה. ואונס ומפתה מוכ"ד אבות נזיקין הן, והריה לענין כניסה, שלא הראשון א"י לכנס, מצוה על השני לכונסה. וכ"ז לפסאם אחרונה הג"ל, שבנטען מצוה לכנס. כ"כ שם במהרי"ק שורש קכ"ט, וז"ל: ואע"ג דאם נתפתה זו לא חשיב כמזיק ממש שהרי גדולה היא ומחילתה מחילה מאחר שצתה מרשות אב מ"מ מאחר דגם בזו ס"ל לר"י דמצוה לכנס מאחר שפגמה ולמדה מאונס

באר הגולה

א משנה ריש סוטה
וזנון שנית מקדש
קיים היתה אסורה עד
שהניחה אל הכהן
והשקה אותה מי
המזרים וצדק הדבר
וזנון חורגן כ"ה היא
אסורה לעולם.

ב משנה סס דכ"ד
ע"ל וכן ה"ה.

ג סס משנה ריש
דכ"ה.

ד סס משנה דף כ"ד

ו כתימרה דשמואל סס דף כ"ו ע"ג ופירש רש"י שחף שנצטרו נשקה וכלה ולין צו כח.

ה כתימרה דרב הונא סס.
ז סס משנה.

ביאורי הגר"א

וכו"ש צסי' ו' ס"ח ועומל"ל ר"ס כו': (כה) ואין
חלוק כו'. שם ונלמד מהג"ל שקנס צנתולה היא:
(כו) ורשאיין כו'. סנהדרין מ"ו ח':

ברכת אלתיה

מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סיג
לתורה כו'. שהשעה צריכה לכך. [ועמש"ל סימן כ"ה סקכ"ו
ובהערה 4 שם ובחור"מ סימן תכ"ה ס"א בהגה ובביאור הגר"א
שם סקכ"ו].
(א) כמי"ש בפ"י. [ששם נתבאר דיני הקינוי והסתירה. ואם
לא ה' קינוי וסתירה כדיון לא נאסרה לו].
(ב) פ"י שאינו מתקשה ואינו מוליד. — לשון הרמב"ם בה'
סוטה פ"א ה"א. והוא כפירוש בתוס' בסוטה כו ב ד"ה שחוף
כו' 1.

(כה) שם. [ברמב"ם ה' גערה ובתולה פ"ב הי"ז הג"ל
בסקכ"ד כ"ב. והביאו הטור]. וכתב ע"ז בפרישה סקמ"ו: ר"ל
שלא תאמר כיון דשם קדשה ר"ל מוזמנת לכך אי"כ היינו
דוקא בבעולה שכבר נבעלה אדעתא דננות ושייך לומר בה
שהוכנה לכך ולא לבתולה ומ"ה כתב דו"א אלא כל שמסרה
לשם ננות שם קדשה עליה כו' עכ"ל. ונלמד מהג"ל שקנס
בבתולה היא [וע"ז כתב הרמב"ם שזה רק, ובשארע במקרה
שלא מדעת אביה... "כנ"ל בסקכ"ד].
(כו) פנהדרין מו א: שמעתי שבי"ד מכין ועונשין שלא

קישוי שיכול להוליד, והוא שסיים הרמב"ם: ואינו מוליד.
וכע"ז פירש המאירי בסוטה כו א' וז"ל: וכן אפילו קנא לה
כגוי ואי בעבד או באדם שחוף והוא האיש שבשרו נטף וכלה
ויבש ואין בו כח מפני שאינו מתקשה ואין ראוי לביאה שמ"מ
לפעמים הוא מתקשה מעט בכדי הערצה או יותר עכ"ל. ומשמע
קצת מדבריו שמפרש כן לפירש"י. וגם בערוך השלחן כאן
הורמב"ם דפ"א כתב וז"ל שחוף הוא האיש שאינו מתקשה
ואינו מוליד עכ"ל וקשה כיון שאינו מתקשה הרי בעלתו
באבר מת והרי הרמב"ם עצמו פסק בפ"א מא"כ ודאבר מת
אין זו ביאה כלל ע"ש כו' וצ"ל שאינו מתקשה עד שידא ראוי
להוליד אבל לענין ביאה הוה קישוי. עכ"ל ערוך השלחן. וכל
הג"ל הוא לא כדברי הבי"ש בסימן כ' סק"ה. וז"ל: ע"כ לאו
בכל הדינים שכתב הטור לענין חיוב מיתה נאסרה לבעלה
הוא הטור כתב המשמש באבר מת פטור מיתה והוא נאסרה
לבעלה כמי"ש בסימן קע"ה. עכ"ל. הרי שהבי"ש מפרש שחוף
היינו משמש באבר מת. ובערוך השלחן שם סעיף י"ז הביא
דברי הג"ש. וזה לא כמי"ש הערוך השלחן כאן כנ"ל. וגם
הבי"ח ופרישה סק"ג כאן פירשו בעצת הטור והתוס', ששחוף
היינו שאינו מתקשה. ע"ש. וגם בקונטרס אחרון שבשער אפרים
סימן ע"ח פירש כן, וכתב: ותמידא בעיני תמידי קיימת דהא
משמש באבר מת אינו חייב מיתה כו' ובסימן קע"ח מבואר
בטור ובפרי"ע ודאפילו ע"י שחוף מקנין ואשה נאסרת ע"י
וכמבואר בפשיטות בש"ס דסוטה ושחוף היינו משמש באבר

1 בגמ' שם איתא: שחוף מקנין על ידו. ופירש"י בד"ה
שחוף: שבשרו נטף וכלה ואין בו כח. ובתוס' שם
כתבו: פירש"י שאינו בועל כדרכו ואינו מוריצ כו'. ובערוך
ערך שחף כתב: שחוף מקנין על ידו פירש"י ז"ל שחוף הכולל
כדרכו ואינו מוריצ כו'. וזה לא כמי"ש התוס' בשם ר"ת ש' א' ו' ו'
בועל כדרכו. והרמב"ם בה' איסורי ביאה פ"א ה"א כתב:
כל הבא ביאה אסורה בלא קישוי אלא שהי האבר שלו מדולדל
כמו אבר המתים כגון החולים כו' אינו חייב לא כרת ולא
מלקות ואצ"ל מיתה שאין זו ביאה אבל פוסל הוא מן התרומה
כו' עכ"ל. וכתב ע"ז המ"מ: ומ"ש אבל פוסל הוא מן התרומה
ממרא בסוטה פרק ארוסה (דף כ"ז ע"ב) ושומרת יבם אמר
שמואל שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה כו' עכ"ל. וגם
כמי"ש כה' תרומות פ"ו הי"ז כ"ב. הרי שהמ"מ והכ"מ מפרשים
בדעת הרמב"ם. ששחוף היינו שאין בו כח לשמש באבר חי.
והישי"ש ביבמות פ"ו ס"א כתב על דברי הג"ל הג"ל: וז"ל:
וסבר הוא שאף אין בו (לשחוף) כח לתשמיש לשמש באבר
חי ותימא אי"כ למה מקנין על ידו מאחר שאינו ראוי לתשמיש
ולביאה משם ואצ"ל דבקפידת הבעל תלוי הלא מסקינן הכא
והתם למעוטי גבי סוטה קינוי דרך איברים ולא תלוי בקפידת
הבעל כלל והדוק לחלק בין קפידת תשמיש איברים לקפידת
תשמיש באבר מת כו' אלא בע"כ צ"ל דשחוף דהתם יכול לשמש
באבר חי אלא שאינו משמש כדרכו שיכול להזרוע כמו שפירש"י
כו' עכ"ל. הרי שהישי"ש מפרש בדעת הרמב"ם, ששחוף היינו
שהוא מתקשה, אלא שאינו משמש עד כדי כך שיכול להזרוע.
וצ"ל כמי"ש בשו"ת יביע אומר ח"ג חאה"ע ס"ה. שהישי"ש
מפרש שמי"ש הרמב"ם בה' סוטה הג"ל, "שאינו מתקשה ואינו
מוליד", היינו לא שאינו מתקשה כלל, אלא שאינו מתקשה

באר הגולה

ח שם נגמורא חפרש
 שזהו ששנינו שם וחמי
 שאינו חיש.
 ט משנה שם דף כ"ג
 ע"ב וברייתא שם דף
 כ"ד ע"א.
 י רמז"ס פ"ג מהל'
 סוטה והחזיק הכ"מ
 הראיה שהציץ ה"ה

לה אל תסתרי ועם פלו' (והוא) קטן או ה בהמה לא הוי קיני ומקנא לה (ג) בין אם היא ט ארומה בין אם היא נשואה או זקוקה ליבם. ג קטנה שהשיאה אביה וזינתה לרצונה (ד) יש מי שאומר שאסורה לבעל' לפיכך מקנאין לה כדי להפסידה כתובתה כ ויש מי שאומר שאינה נאסרת על בעלה אא"כ הוא כהן. הסה: (ה) גדולה שזינתה בשוגג שסרה שבעלה הוא והוא אחר מותרת לבעלה ישראל (הרמז"ס פכ"ד דאישות) (ו) חלל זנתה שסרה שמתו חלל הוא כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (מהר"ק שורש קס"ח) אשה שנתיהדה עם אנשים בדרך וצלה וחזרה' נתייהדה ונאסתי (ז) י"א דנאונ' צונג' דאמר' לא א' וכתובות אינן אלא נאשת ישראל וכו' דף ט' ע"א ומ"ש גמדה דף כ"ב ע"א והיא לא נתפסה אסורה ויש לך יכו' וכן ולא בטענה שקדשה אצלו כפירוש רש"י שם וכן הוכיח התוספות שם וכונו שיעלך רצינו בזה וכו'. ב רמז"ד חלום הוא.

ביאור: דגל"א

מעל צה' שהאז ומתכוונת למעול במקום אלא למעול מעל
באשה וגדולה וזו אמרינן בנבילה ט"ו ח' עד עכשיו בארז
כו' וכאשר כו' אע"פ גדולי' עזירה לשמה מחמרה שלא
לשמה כח"ש ציעל פ"ד דקזיר כ"ג ז': (ז) י"א

צתוס' עס ד"ה שחוף כו' : (ג) בין כו'. גמ' וחסה
כו' דתייר כו' : (ד) יש מי כו' ויש מי כו'. עתש"ל
סו"י קי"ד : (ה) גדולה שזינתה כו'. כ"ה א' ומה
סוטה כו' : (ו) אבל ונתה כו'. ללא כחצו וזעלה

ברכת אליהו

ואסורה לבעלה. ונדולה מזו אמרינן במגילה פו א — גבי אסתר : עד עכשיו (ובעלי — רש"י) באונם ועכשיו ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי, כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך (ואסורה אני לך דאשת ישראל שנאסרה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה — רש"י). וש"מ שמאזתה שעה נאסרה על מרדכי, אע"פ שלא הי' בדבר אפילו גידוד עבירה, אלא מצוה רבה, שהצילה כל ישראל. ונדולה עבירה לשמה (כלומר לשם מצוה) ממצוה שלא לשמה. כמיש פיעל פ"ר דניזיר כג ב, ששבתה הכתוב במעשה דסיסרא, ושקל אותו מעשה כביאות האמהות עם האבות. ואפ"ה נאסרה אסתר על מרדכי בעלה, משום אותו מעשה שהי' ברצון. והלא דברים ק"ו, ומה התם שלא הי' בדבר שום גידוד עבירה, אלא אדרבה מצוה קא עבדא, ואפ"ה נאסרה על מרדכי בעלה, אשה שזנתה תחת בעלה, כ"ש שזינא אסורה עליו, אע"ג שלא ידעה שיש איסור בדבר ².

(1) כמיש בפתחויות פו א : דמיגו דאי' בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיר, דלא קא פסלה נפשה מכהונה, וקאמרה נאנסתי, דקא פסלה נפשה מכהונה, משום הכי קאמר רבן גמליאל למהימנא.

(ג) [בבאה"ג סק"ט ציין למשנה בסוטה כג ב. ואין זה מודוקדק, כי שם במשנה לא מוזכר דין תקינוי. וז"ל המשנה: ארוסה (שקינא לה ארוס — רש"י) ושומרת יבם (שקינא לה יבם — רש"י) לא שותות (דמעטינהו קרא — רש"י) ולא נוטלות כתובה כו'. ומקור דין המתכר לענין קינוי, הוא בנבנמי ושם כד א — על דברי המשנה —: משת' הוא דלא שתייא הא קנוי מקני לה (ליאסר עליו — רש"י) מנא הני מילי, דתייד דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם (במדבר ה', י"ב) לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי כו'. [וגם בבב' ציין לנבנמי זול].

(ד) עמשי"ל סימון ו' פמיד. [ישם בסקמ"ד מבוא' היטב שתי השיטות. ועיין גם מ"ש בסימון ס"ח סק"ח].

(ה) בסוטה כח א: ומה פוסק שלא עשה בה שווג (כסבורה שהיא בעלה — רש"י) כמזיד ואונס כרצון. [ועמש"ל סימן ר סקל"ח].

(ו) **ללא כתוב** בפרשת סוטה (במדבר ה' י"ב) ומעלה מעל ברה, דלשתמע דקא שתהא מתכוונת למעול במקום. דהיינו שמתכוונת לאיסור. אלא כתוב: ומעלה ב' ו'. וכיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו, הוי כמזידה

שאני מתקשה ואני מוליד. וע"ז סיים רבנו : וזוהו כפיר"ח
כו'. ורבנו מפרש בדעת הרי"ח כעין משל בשם הישיש —
ששחוק משמש באבר חי, אלא שאני מוריע. וגם בלבוש כן
כתב : או שחוק פ"י שאני מתקשה ואני מוליד. ושם סימן
כ' ס"א כתב : אבל יש שכל בלא קישוי אלא באבר מת כו'
וגם בא"א לא נאסרה על בעלה חתורה אלא מדרבנן כו'.
ועיין מ"ש ע"ז במנחת חנוך הג"ל ובשניות תשובותיו ושלאל
(ולשאל תרפ"ט) סימן לו'. ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

מאת רבבר ושאלי קושיא זו לכמה גדולים האין פותר אותם לי
וכו' עכ"ל. ועי' שם שהאריך בה, ומ"ש עי' בשו"ת שבות
יעקב ח"א אהע"ז סימן צ"ה, ובד המלך ה' סוטה פ"א ה"א
ובבית הפי' ח"ב סימן ג' ועי' גם מ"ש המלבי"ם בהתורה
המצוה פ"י גלוס ס"י, ובחושש מהר"ץ חיות בסוטה כו
ב, ומ"ש עי' בשו"ת יביע אומר הגל, וע"ש שהאריך בזה וצ"ן
להרבה ספרים שונים בזה. וראה גם במנחת חנוך מצוה שס"ה,
ובמנחת חריבה לגר"פ עפשטיין זצ"ל עמ"ס סוטה דפי הספר
צ, קכ"ה, ובדבר שאול עמ"ס סוטה (ב"ב תשכ"ז) סמ"ה,
ובפר' כר' ז' עמ"ס 190—191.

2 עיין בב"ש סק"ד רבפ"ת ס"ק ח"ט ובחכמת שלמה ולעיל
ס"ו סק"א ובידן ס"י קנ"ו סק"ב ובס"ו שם ס"ז ע"ט ס"ק
רבפ"ת רעק"א ס"י ר"ו רבפ"ת שבות עקב ח"ב ס"י קנ"ז
ובאבני מלואים לעיל סימן ז' סעיף י"א סק"ד ובאוצר
הפוסקים שם (כרך ב' ירושלמי תש"י) ס"ק נ"ד דף ז' ע"ב
ובנים שאל לתיד"א ח"א סימן מ"ח.

ומכרי רבנו נראה, שמפרש
רק שאינו מתקשה קשוי הראוי להליך. וזהו שהוסיף כאן :
"פי שאינו מתקשה ואינו מוליד". — שלא תפרש שמש"ש בשו"ע
שאינו מתקשה, היינו שאינו
מתקשה קשוי הראוי להליך, וזהו כמות הרב"ם שכתב:

נעלתי (ח) וי"ל דאזנה מנו שלה הואיל ונתייחדה שלא כדין (ז' הדעות נמרדכי פרק שני דכתובות).
 ד ל כיצד היא הסתירה (ט) שנסתרה בפני עדים עם אותו פלוני שקינא לה ושהתה
 כחי מומאה מ שהי' כדי לצלות ביצה ולגמעה. (ה) נ קינא לה משנים שאמר.

באר הגולה
 ל משנה ריש סוטה.
 מ כר"ע נגדיות
 וכדמפרש שם נסתרה

ק' ד' ע"ה. ג הרמז"ס שם צפ"ח וכתב הכסף משנה שהול מהירושלמי ריש סוטה וברני יוסי ומשנה דכריתות דף מ' ע"ב.

ביאורי הגר"א

דלון אסרין על הייחוד וצפ"ק דכתובות אין האשה נאסרת
 כו' ומי"ש ג"כ נמתין על העדים מהג"ל עתו"ס שם ושם
 שפי' שילא קול שיש עדי' אצל נאליה לא וע' מרדכי שם
 ועס"ו: (ט) שנסתרה בפני עדים. כר' יהושע
 נסתרה ריש סוטה: (י) קינא כו'. ירושלמי פ"א
 הלכה ז' מהו שיקנא לה מנ' ז"ל כחת ר' יודן אמר
 במחלוקת מ"ד מקנא לה ומאניה ומננה מקנא לה מנ' ז"ל
 כחת ר' יוסי זעי מקנא לה מננה ז"ל ר"ל זעי מקנא
 לשון רגון ופ' כר' יוסי ועוד דקיי"ל דמקנא מננה כ"ל
 ס"ג ומי"ש נכ"מ וזה דכריתות כבר סתר נול"מ דהתם

דנאמנת כו'. כמי"ש נכתבו ט"ז ח': (ח) וי"א כו'.
 דכיון שהיא נתייחדה מרזונה אין לה טענת אונס כמי"ש
 נ"ל ז' ודאי שנקינהו כו' ואע"פ דליכא עדים לפנינו על
 הייחוד נמתין אס' (ימלא) [נמלא] עדי' כמי"ש נקידושין
 י"ג ז' הליכא סהדי כו' וכן נצ"כ קל"ה א' וע"כ נאין ידוע
 שיש עדי' דידוע ל"ל עדים נלד כו' וזירושלמי פ"ב
 (דקידושין) [דכתובות] הוה איתתא דליתא לקמי' דר'
 יוחנן אמרה א"ל הייתי וגרופה אני והסתירה מן דנפק'
 א"ל ר' עדיה נלוד א"ל כן אני אומר אפי' עדים נקוסטטין
 יומתין ורלנ"ה סתר דבריו דהא אחרין צפ' נסתרה קידושין

ברכת אליהו

דבריו, דהא אמרינן בפרק בתרא דקידושין פ"א א, דאין אסרין
 על היחוד. ובפ"ק דכתובות ט א אמרינן: אין האשה
 נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה. ומי"ש ג"כ
 נמתין על העדים, מגמ' דקידושין יב ב וב"ב קלה א הנ"ל,
 עיין תוס' בקידושין שם ד"ה האכא כו' וב"ב שם ד"ה ה"נ כו',
 שפירשו שיצא קול שיש עדים. אבל בלא"ה לא חיישינן
 לעדים, ואף לא בשבירה, אמרינן עדים בצד אסתן ותאסר.
 ועיין מרדכי שם [שהאריך בזה, וכתב בת"ד דמשום יחד
 לא הפסידה מנו ושהל דאטו כולהו בשי דינא גמירין].
 ועס"ו, ששם מבואר שאין אסרין על הייחוד, רק אם היה
 על עסקי קינוי וסתירה.

(ט) בבאה"ג ציין למתני' ריש סוטה, אולם שם במשנה
 יש מחלוקת בזה. וז"ל המשנה: המקנא לאשתו ר' אליעזר
 אומר מקנא לה עפ"י שנים ומשקה עפ"י ע"א או עפ"י עצמי
 (אפילו אין עדים שנסתרה — רש"י) רבי יהושע אומר מקנא
 לה עפ"י שנים ומשקה עפ"י שנים (צריך שני עדים אף
 לסתירה — רש"י). והלכה כר' יהושע, כפי הכלל שבספרי
 הכללים, שר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע.

(י) ירושלמי בסוטה פ"א ה"ב: מזה שיקנא לה מנ' בני
 אדם כחת ר' יודן אמר במחלוקת מ"ד מקנא לה מאביה
 ומבנה מקנא לה מנ' בני אדם (דלמ"ד לעיל דמקנא לה
 מאביה ובנה ואעפ"י שמותרת להתייחד עמהם ס"ל נמי
 דמקנא לה משני בני אדם כאחד — פני משה) ר' יוסי
 בעי מקנא לה ממאה בני אדם. ומ"ש בירושלמי: "בעי
 מקנא" ר"ל לשון רצון, ואבעל קאי, וה"ק אם רצה הבעל
 מקנא לה ממאה בני אדם כאחת. ופסק הרמב"ם בה' סוטה
 פ"א ה"ג כר' יוסי. ועוד דקיי"ל דמקנא מאביה, כנ"ל פ"ב.
 ולפי"ז, גם לר' יודן — דאמר בירושלמי שהיא מחלוקת,
 תר"ל למ"ד דמקנא לה מאביה — מקנא לה משני בני אדם
 כאחד. ומי"ש ראייה בפ"מ שם מהא דכריתות: דתנן שם
 ט א: חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה וחד
 מינייהו הוא, הא דתנן שם עמ"ד ב: המקנא לאשתו
 ע"י אנשים הרבה (מביא מנחת שעורים א' על כולן כשהוא
 משקה — רש"י). כבר סתר במל"מ שם, דההיא דכריתות,

(ח) דפיון שהיא נתייחדה מרזונה אין לה טענת אונס. כמי"ש
 בכתובות נ"א ב: הני בשי דגנבי גנבי (שלשטים גונבים
 מתחת בעליהן — רש"י) שריין לגבריהו (לפי שבאונס הם
 באין עליהן — רש"י) כו' ודאי שבקניהו ואולן מנפשייהו
 (אי שבקניהו גנבין ללכת אל בעליהן ואיגון אולן מנפשייהו
 אל הגנבים — רש"י) אסרין. ואע"פ דליכא עדים לפנינו
 על הייחוד, נמתין אם נמצא עדים, כמי"ש בקידושין יב ב:
 האכא סהדי באידית דידעי דבהוהא יומא הוה ביה שנה
 פרוטה, השתא מיהא ליתנהו קמן, לאו היינו דר' תנא
 דא"ר חנינא עידיה בצד אסתן ותאסר (בתמיה — רש"י).
 אביי ורבא לא סבירא להו להא דרב חסדא (להסתירה משום
 דאיכא סהדי באידית — רש"י) אם הקילו בשבירה דמבולא
 גפשה גבי שבאי, ניקיל באשת איש. וכן הוא בפ"ב קלה א:
 אם הקילו בשבירה, נקל באשת איש. וע"כ כאין ידוע שיש
 עדים, דבידוע שיש עדים, גם בשבירה, ליכא למיכר עדים
 בצד אסתן ותאסר. אע"כ דמיירי באין ידוע שיש עדים,
 ואפי"ה רק בשבירה אמרינן עדים בצד אסתן ותאסר, אבל
 לא בשבירה לא אמרינן כן, והוא אסורה. ובירושלמי פ"ב
 דכתובות ה"ה: ההיא איתתא דאיתא לקמיה דר' יוחנן
 אמרה אשת איש הייתי וגרופה אני והסתירה מן דנפק' (לאחר
 שיצאה האשה מלפני הב"ד — קרבן העדה) א"ל (התלמידים
 לר"י — קרבן העדה) רבי הרי עדיה בלוד (וידועין שהייתה
 אשת איש — פני משה) א"ל כן אני אומר אפי' עדיה
 נקוסטטין (שם מקום שהי' קרוב למקומו של ר"י א"נ שם
 מקום רחוק מאד ממקומו וכ"כ בבבלי בפרקין — קרבן
 העדה) יומתין. — כ"כ המרדכי בכתובות פ"ב סימן קמ"ז
 בשם רבינו שמחה. וראב"יה — הובא במרדכי שם — סתר

3 הפני משה והקרבן העדה פירשו שם דבתמיה קאמר — ולא
 חיישינן לעדים, דהא השתא מיהא ליתנהו, והליכך נאמנת
 ומותרת וזה מתאים להא דקאמר בסבלי הנ"ל: עדים בצד
 אסתן ותאסר. אבל רבינו שמחה שבמרדכי הנ"ל, מפרש
 דבניחוחתא קאמר — שר"ל אמר להמתין עד שיבאו עדים, ורק
 בשבירה הקילו לומר: עדים בצד אסתן ותאסר. ועמ"ש
 במראה הפנים, ומי"ש כאן בפ"ת סק"ב.

באר הגולה

ס שם מהירושלמי ס.
ע משנה ריש סוטה.
פ לוקומותא דלני ס
גמרא דף ה' ע"ג.
צ שם.
ק מיתרא דרבי אליעזר
כתובות ד"ט ע"א.
ד מיתרא דרב קדושין
דף פ"א ע"א.
ש טור מדברי אביו
הר"ש נפ"ג דנמות
מהסו עונדי דשילי
כדריס.
ת שם נשם סמ"ג
מיתרא דרב חנינא
מסורה סוטה דף ג'
ע"ג.
א טור והרמב"ם
נפ"א מעונדה דההוא
סמ"א קדושין דף ס"ז
ע"א.
ב שם ושם וכתב הס"י
ופשוט הוא.

לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני ונסתרתה עם שניהם כאחד **ס** אפי' הם שני אחיה או אחיה ואחיה אסורה. **ו** אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני אין זה קינוי **ס** אפי' נסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומא' מותרת **ז** וכן אם אמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ודברה עמו בפני עדים מותרת וכן **ק** אם נסתר' בפני עדים ושהתה כדי טומאה עמו ולא קינא לה בפני עדים מותרת **ר** שאין אוסרים על הייחוד (יא) **ש** אפי' נסתרו יחד על דעת ערוה וא"כ קינ' לה תחלה בפני שנים ומ"מ לא תתייחד אשה עם אנשים כמו שנתבאר לעיל סימן כ"ב. **ז** ה לא יאמר אדם לאשתו ואפי' בינו לבינ' אל תסתרי עם פלוני דילמ' קיימ' לן כרבי יוסי ברבי יהוד' האמר קינ' לה בינו לבינה הוי קינוי. **הנה**: (יב) ועכשיו אין לנו מי סוטה ואם נסתרה אחר הקינוי אסורה לו לעולם (טור נשם סמ"ג) ואם שכת וקינא לה יתחול לה מיד על הקינוי (א"י) וכמו שיתבאר לקמן סימן זה סעיף י"ב. **ח** א בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינ' לה ושהתה כדי טומאה אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו יוציא ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו (יג) **ב** ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומא' ה"ז אסור' עליו ויוציא ויתן כתובה (ואין חילוק לענין סתירה שאחר קינוי בין צעלה צעיר ופתח פתוח לרשות הרבים או לא) (עיין במהרש"י סימן רמ"ד) (וע"ל סימן כ"ג). **ט** **ג** לא קינא לה ובא עד א' ואמר לו זינתה והיא שותקת אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים יוציא ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו. **ג** שם ושם מעונדה דההוא סמ"א.

ביאורי הגר"א

ננסתרה עם (נ"א) [כ"ח] לנדה: (יא) אפילו נסתרה כו'. עמש"ל סי' ז' ס"ח נהגיה: (יב) ועכשיו כו'. סיוס גמ' הכיל: (יג) ואם הוא בעצמו כו'.

ברכת אליהו

אי"ר חנינא מסורה לא לימא אינש לאיתתיה בזה"ל לא תסתרי בהדי פלוני, דילמא קיי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי עפ"י עצמו, ומסתתרה וליכא האידנא מי סוטה למיבדקא וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם. [ועב"ח ידרישה סק"ח].
(יג) כ"ש מע"א — שאם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו, שיוציא — שאין ברור מראית עיניו. ובשניהם יתן כתובה, דלא קיי"ל כר"א ריש סוטה — ה"ל בסק"ט — דמשקה עפ"י ע"א או עפ"י עצמו, אי"כ לר"א אין לה כתובה. אלא קיי"ל כר"א כר"י ס"ד סק"ט — שהסתירה היא רק עפ"י שנים; ולפיכך כשאין ב' עדים על הסתירה, יש לה כתובה.

אינו ענין לדין זה כלל. דהתם מיירי, במי שקינא לאשתו ואמר לה שלא תסתרי לא עם פלוני ולא עם פלוני עם כל אחד לבדו, ועברה ונסתרה עם כל אחד לבה. וע"ז אשמועינן מתני', שאינו מבאי אלא מנחה אחת על קיבויים הרבה. אבל בירושלמי מיירי, באומר שלא תסתרי עם שני בני אדם כאחת. וצדדי הבעיא שם הם, אם שייך קינוי בסתירה שאינה אסורה עפ"י דין. וע"ז אומר הירושלמי שזה תלוי אם מקנא לה מאביה כו' **ד**.
(יא) עמש"ל סימן ז' פ"א בהגה **ה**.

(יב) על דברי המחבר: לא יאמר אדם לאשתו כו', ציין בבאה"ג סק"ת, למימרא דר' חנינא מסורה בסוטה ב ב. ומ"ש מהגה: ועכשיו כו', הוא פיוס גמ' הנ"ל. וז"ל הגמ':

לחלוטין להוציאה בע"כ דבעל אלא שהבעל יחמיר על עצמו וכן בפניו מהראוי שהביד יחמירו לכתחילה כו' עכ"ל. ובענין השלוח שם כת"ב כתב: ולי נראה ורבינו הרמ"א דינא קאמר ובא"ל דלקמן בס' קצ"ח מיירי דלא יצא עליה קול זנות אבל בסאן מיירי שיצא עליה קול זנות כדמוכח מדבריו הקודמים ולכן הוי כמו רגלים לזכר שאוסרים בפיחוד כזה גם באשת ישראל אם היתוד הי' על זמן ארוך וכו"מ בהגרא סק"מ אלא בליקוט שינה דבריו ע"ש וכן פניה שנתחזה לשם זנות כדאי לכתחלה אוסרין אותה לסהן מיהו אם נשאת לא תצא כשואמרת ברי לי שלא נבעלתי מיהו אם יצא גם קול והקול הוחזק בבדי דברא אם נשאת לכהן עב"מ והו"ק. עכ"ל. וע"ש באוצר הפוסקים (ירושלים תש"י) ס"ק ע"ב.

4 ועיין בשו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב סצ"ו ובפד"ר כרך ז' עמודי 191—192.
5 כהנה שם כת': מיהו אם נתייחדה לשם זנות יש להחמיר. ולכאורה זה סותר למ"ש כאן שאינה נאסרת בכה"ג. והנה"כ שם עצמו על כך, ע"ש. והח"מ שם סק"ב כתב ששם "קאי שבתרב עם כותי דברי תפלות ונסתרה אדעת זנות חיששין לה ואסורה לכהן שמת נבעלה לכותי ולא איירי באשת איש כלל, חבאיא אין אוסרין על החזר, אפילו אם נתייחדה לשם זנות. ובב"ש שם סק"ד — וצינו רבנו שם סק"מ — כתב שרק אם אשת כהן נתייחדה עם עכו"ם אסורה, אבל אם נתייחדה עם ישראל מותרת, ואשת ישראל מותרת בכל גווני, וכב"מ שם כתב: ואולי אף כזנת רמא וזל שכתב יש להחמיר אינו

באר הגולה

ד שם נשם תשובה
לכיו הרה"ש כלל ל"ג
סיון י"ג
ה משנה סוטה דף
ל"א ע"א וכתבי
יהושע.
ו כן פירש הכ"מ דלא
תקשה דהא נקטנו
וסתירה תלז בלא
כתובה כמ"ש נר"ס
הסיון.

הנה: והיה אם היא עומדת לו שזינתה כמו שנתבאר לעיל סימן קט"ו סעיף ו' (יח) וי"א
דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחיה אינו נאמן לומר שזינתה או שמתין לדברי
העד (הנהמיי פכ"ד ומהרי"ק שורש ק"י נשי"א) דהיי"ש שאל עיניו נתן בחדרת ואומר שמתין
לע"פ שליטתו ומתין אותו על שאומר שזינתה וגרס לנטל חרם ר"ג והיה בכל מקום שלא
יוכל לגרש בלא דעת הא"ש (טו) וי"א דכופין אותו ומשמש עמה (מרדכי פ' האומר) לע"פ שאומר
שמתין לדברי העד ולאחר שהאשה היזהר מזה או אפי' אומרת בעצמה שמתה אזי לך (סו) וחזרה זה
ונתנה למתלה לדבריה הראשונים כמ"ל ע"פ ספרא זו אבל יש חולקין וסבירא להו דלף בזמן הזה
נאמן (שם נמהרי"ק וכן משמע מהרמב"ם פכ"ד) (יח) ואם היה לו קטט עמה אינו נאמן לומר
שמתין לדברי העד דודאי מתנת שאלה אחר כן (שם נמהרי"ק) וע"ל סי' קט"ו סעיף ז.
י (יח) ד מי שהוציא קול על אשתו שזינת' ואמר שנתברר לו הדבר ואח"כ אמר אינו
אמת אלא שמחמ' הכעס שהכעיסתו הוציא קול זה אם נותן אמתלא לדבריו מותרת
ואם לאו אסורה לו. יא ה שמע העם מרננים (יט) אחר הקנאי והסתירה (כ) ו
בלא שני עדים עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מהאיש שקינא לה אסורה

ביאורי הגר"א

אפשר כו': (יז) ואם היה כו'. כמ"ש נפ' נתרל
דינמות: (יח) מי שהוציא כו'. כמ"ש נפ"ד דכתובות
כ"ג א"ג: (יט) אחר הקנאי והסתירה. ירושלמי
שם ר' יוחנן נסר ר' יחי' כל הן פרקין כו' משקינא לה
ונסתרה: (כ) בלא שני כו'. תוס' שם סד"ה מי מיהו

(יד) וי"א כו' ה"ה כו'. תוס' סוף נדרים כמ"ש נמתני'
נבי אשה האומרת שמתה כו' וה"ה נזה"ז נל"ש:
(טו) וי"א דכופין כו'. ומ"ש תביל ראי' לדבריה לאלול
דכופין אותה ומשמתו וה"ה עכשיו נל"ש: (סו) וחזרה
בה כו'. ערל"ש פ"ג דינמות ס"ח ואל תתמה כו' מיהו

ברכת אליהו

רש"י. הובא נמי מכיון שהי' לו קטטה עמה, אינו נאמן
לומר שמאמין לדברי העד שמתוך שהתקוטט עמה שקורי
משקר ואומר שמאמין לדברי העד.

(יח) כמ"ש בפ"ב דכתובות כב א ב: האשה שאמרה אשת
איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת. והא שו"י לנפשה
תתיבה דאיסורא, אמר רבא בר רב הונא כגון שנתנה
אמתלא לדבריה כו' בעא מיניה שמואל מר"י אמרה טמאה
אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו, א"ל אף בזו אם נתנה
אמתלא לדבריה נאמנת.

(יט) תנן בסוטה לא א לפי גירסה שבפנינו: מי שקינא
לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן
כתובה דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו
בה מזירות בלבנה. והלכה כר' יהושע. ובתוס' שם ד"ה מי
מ' של"ג במשנה, ונסתרה, ע"ש. דברי המחבר הם מדברי
הרמב"ם בה' סוטה פ"א ה"ח. ורק מ"ש המחבר, בלא שני
עדים ליתא ברמב"ם. ומ"ש הרמב"ם והמחבר: אחר הקנאי
והסתירה הוא עפ"י דברי הירושלמי שם פ"ו ה"א: ר' יוחנן
בשם ר' ינאי כל החזן פרקין כו' משקינא לה ונתתה.

(כ) תוס' בסוטה לא א פד"ה מי, וז"ל: אבל לפירוש רבינו
שלמה דפירש משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח
שנסתרה כו' וכן ה"י רבי יהושע מחייב כתובה לאחר
שישאו ויתנו בה מזירות בלבנה ואלא אין המים בודקין
אותה כדאמרינן בפ"ק (ו ב) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר
עליו ואי' לשתת היא כארסה ושומרת יבם שלא שותות
ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין
המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מזירות בלבנה
דוקא לאחר קניו ועדי' סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין

(יד) בתוס' סוף נדרים צ ב ד"ה חזרו לומר אינה נאמנת
כתבו: וי"א דמשמתין ליה על שגרם שתיאסר עליו ועובר
על חרם תקנת ר"ג. כמ"ש במתני' שם, נבי אשה האומרת
טמאה אני לך — לפי משנה אחרונה — אינה נאמנת ואינה
אסורה עליו, דשמא עיניה נתנה באחר. וה"ה בזה"ל באיש —
שאינו יכול לגרשה בע"כ — אינו נאמן דאמרינן שמא עיניו
נתן באחרת.

(טו) כמ"ש בנדרים צ ב: האומרת טמאה אני לך תביא
ראי' לדבריה (שנאנסה ובלא"ה לא מתסרא אבעלה — ר"ן).

אלמא דכופין אותה ומשמתה. וה"ה עכשיו באיש —
שא"י לגרשה בע"כ — שכופין אותו ומשמש עמה.

(טז) ערל"ש פ"ב דיבמות פ"ה, וז"ל: ואל תתמה הואך
מתירן אותה לבעלה הא שותתה לנפשה תתיבה דאיסורא
כיון דאמרה טמאה אני לך וכי מאכילין לו לאדם דבר
האסור לו וי"ל דלפי שראו חכמים קלקל הדורות שנתנו
הנשים עיניה' באחר ורוב האומרות כך משקרות לכך נראה
להם להתירן וכה"ג אמרינן התם בשילהי נדרים (צ ב)
אמרה לבעלה טמאה אני לך איך ששת אוכלת בתרומה
שלא תוציא לעז על בניה מיהו אפשר לומר דהתם איירי
בחזרת בה ונותנת אמתלא לדבריה, עכ"ל. ועפ"י מש"ש —
שאפשר דבשילהי נדרים איירי בחזרת בה ונותנת אמתלא
לדבריה — כתב כאן בתגה: וחזרה בה כו'.

(יז) כמ"ש בפרק בתרא דיבמות קיד ב במשנה: קטטה
בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה
נאמנת. ובגמ' שם קטז א: מ"ט דקטטה (דחנן במתני' כי
אמרה מת בעלי לא מהימנא — רש"י), ר"ח אמר משום
דמשקרא (מרב שנאה מתכוונת לאסור עצמה עליו —

באר הגולה

ז מסקנת הגמרא שם
 דף כ"ה ע"א.
 ח טור וכו' כ' הרמב"ם
 נפ"ל מהירושלמי פ"ג
 לסוטה וכתבנו
 התוספות שם דף י"ח
 ע"ג.
 ח שם ושם נמשך דף
 כ"ד ע"א.
 י נתינתו שם דף כ"ז
 ע"א.
 כ משנה שם דף ל"א
 ע"א.
 ל טור והרמב"ם שם.
 מ כתב הספק נמשך
 שם חזי יודע מה
 מלמדנו מהיכיל יתני
 שיגרש חפני שהול
 אחד מעדי הסתירה
 והרב נ"ח תירץ
 דמ"ל כיון דלא
 הסתירה דקאמינן גדמי
 נזכה"ל השו"ת חכמים
 נראה לת' הטענה כמ"ס לעיל נס"י י"ז וקל חשנו לן דלא חיישינן דלמיר גדמי.
 פ טור נס"י ר"ת וכו' פ"ה הר"ף נפ"ל דימות ושכן הסכים הר"ס כמיומל דשמואל נ"ח דף
 ע שם משנה.
 ז"ל ע"א ובספ"ק נזכרת דף ז' ע"א.
 ח משנה סוטה דף כ"ז ע"ב.
 ט טור נס"י ר"ת וכו' התוספות נשמו נכתבות דף ג' ע"ב וכתב הנ"י נס"י ח"ל דלון לשמוך על ר"ת שכל חכמי
 דורו נחלקו עליו יקדשו דף פ"א ע"א.

לו ויוציאתה ויתן כתובתה. יב ז בעל שמחל על קינוי קודם סתירה קינויו מחול
 וכאלו לא קינא לה אבל לאחר סתירה אין קינויו מחול ה' גירש' ה"ו כאלו מחל לה
 ואם החזירה צריך לקנות לה פעם אחרת. יג ט מי שנתחרש בעלה או נשתתה
 (טא) או הלה במדינה אחרת או י' שהיה חבוש בבית האסורים ושמעו ב"ד מרגנים
 אחריה קוראים ואומרים לה אל תסתרי עם איש פלוני ואם באו עדים אח"כ שנסתרה
 עמו ושהתה כדי שומאה ואסורי אות' על בעל' לעולם וקוראים כתובת' וכשיבא
 בעלה או יבריא או יצא מבית האסורים יתן לה גמ'. יד כ בא עד אחד והעיד
 שנשמתה ל מאותו שקני' לה תצא בלא כתוב' מ אפי' אם עד השומא' הוא א' מעידי
 הסתיר' נ ואפי' עכר או שפחה או אשה או קרוב כשר לעדות. טו ס חמש
 נשים ושונאות אות' נאמנות עליה לומר שנשמתה אחר הקינוי לאסור' על בעל' ו
 אבל לא להפסיד' כתובת'. טז ס מוציאים ע"י עידי שומא' אפי' לא ראו
 כמכחול בשפופרת מאחר שראו אותם דבוקים זה בזה ונזהגים בדרך המנאפים.
 יז ז כל אשה שנאסר' על בעל' ע"י קינוי וסתירה אסורה גם לאותו שנאסרה בשבילן ק
 ואם עבר ונשאה מוציאים אותה מתחתיו בגט אפי' היו לה כמה בנים ממנו אבל אם
 לא קדם קינוי ובאו עדי' שנסתר' עם איש זה ובאו ומצאו דבר מכווער נתבאר בס"י י"א.
 יח ז כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהייתה תחת בעל' ה"ו תצא
 מזה ואינ' פ' שיש לה ממנו כמה בנים. יט (כב) ש י"א שאשת איש שזינתה

נראה לת' הטענה כמ"ס לעיל נס"י י"ז וקל חשנו לן דלא חיישינן דלמיר גדמי.
 פ טור נס"י ר"ת וכו' פ"ה הר"ף נפ"ל דימות ושכן הסכים הר"ס כמיומל דשמואל נ"ח דף
 ע שם משנה.
 ז"ל ע"א ובספ"ק נזכרת דף ז' ע"א.
 ח משנה סוטה דף כ"ז ע"ב.
 ט טור נס"י ר"ת וכו' התוספות נשמו נכתבות דף ג' ע"ב וכתב הנ"י נס"י ח"ל דלון לשמוך על ר"ת שכל חכמי
 דורו נחלקו עליו יקדשו דף פ"א ע"א.

ביאורי הגר"א

כו' וכי"כ רש"י שם: (כא) או היה במדינה אחרת.
 כז' ח': (כב) י"א כו'. דנלל"ה אסירה וכמ"ס כ"ו

ברכת אלתיה

לברייתא שם כז א. וזה לא בדקדוק. כי הדין שנתחרש בעלה
 או נשתתה או שהי' חבוש בבית האסורים, איתא במשנה
 שם כז א. הדין של ה' במדינה אחרת, ליתא שם במשנה,
 אלא בברייתא שם כז א: ושהלך בעלה למדינת הים כו'
 שב"ד מקנין להו כו'.

(כב) דנלל"ה אסירה לגוי, ולפיכך לא נאסרה עליה בביאה
 זו. ונפמ"ש בסוטה כז ב: נכרי מקנין על ידו ופוסל בתרומה,
 מקנין על ידו פשיטא, מהו דתימא נשמתה נשמתא ב' פעמים
 א' לבעל וא' לבושל היכא דקמיתסרא בהא זוגת אבל
 הא הואיל ואסירה וקיימא אימא לא, קמ"ל. הרי דכיון

עדי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נשאות ונותנות בפריצותה,
 עכ"ל. וכי"כ רש"י שם בד"ה רבי יהושע כו', וז"ל: כלומר
 משום סתירה שאין בה שני עדים אינה נאסרת עליו ורבי
 יהושע לטעמיה דאמר משקה עפ"י שנים מיהו כשישאו ויתנו
 מוזרות בלבנה בפריצותה מכווער הדבר ותצא דהא אפי' היא
 תו לא בדקי לה כדנתיב בפ"ק (ו ב) וסתירה היא ולא שישאו
 ויתנו בה מוזרות בלבנה, עכ"ל.⁶

(כא) בבאה"ג סק"ט — על דברי המחבר בהתחלת
 הסעיף: מי שנתחרש כו' — ציין למשנה בסוטה
 כז א. ובסק"י — על תא שהי' חבוש בבית האסורים — ציין

דמיירי שלא היו שני עדי סתירה. ומש"ל דלהרמב"ם והמחבר
 מיירי שיש צ"א על הסתירה, הוא מוכרח מדברי רבנו, שציין
 בסק"ט — על מ"ש אחר הקינוי והסתירה — להכריז הירושלמי:
 "מסקינת לה ונותנתה, וע"כ כונתו שהי' צ"א בסתירה. וכי"פ
 הכ"מ את דברי הרמב"ם, וז"ל בה' סוטה פ"א ה"ח: ויש
 לתמוה על רבנו שלעיל כתב דבקינוי וסתירה תצא כלא כתובה
 ובאן שמלבר הקינוי והסתירה שמע שהעם מרגני' אחריה וכו'
 כתב שיוצא ויתן כתובה וי"ל דהבא בשלא הי' בסתירה אלא
 עד אחר כו' עכ"ל. והבי"ח והפרישה סק"ג מפרשים דברי הטור
 שלא היתה כלל עדות על הסתירה, אלא — ריטון, והוסיף

6 מ"ש רבנו: וכי"כ רש"י שם, כונתו לומר, שגם רש"י
 מפרש במשנתו מיירי כשלא היו עדי סתירה. אולם רש"י
 סובר, שאין המים בודקין כנושאין ונותנין בה מוזרות בלבנה,
 גם כשאין עדי סתירה, ותוס' סבורים — וקא' לאחר קינוי
 ועדי סתירה לרבי יהושע. ומה שציין רבנו לדברי תוס'
 ורש"י, לא ר"ל ששיטת הרמב"ם והמחבר הם ממש כדברי תוס'
 ורש"י, שהי' להרמב"ם והמחבר מיירי שהי' צ"א בסתירה
 כיבואר להלן, ומדברי תוס' ורש"י מ' שלא היו כלל עדי
 סתירה, והכיצור הוא רק כזה שמוזרות בלבנה נשאות ונותנות
 בפריצותה. אלא — שבוה שוים הרמב"ם והתוס' ורש"י,

עם עכו"ם וגירש' בעל' ונתנייר העכו"ם שמותרת לגר הזה דלא שייך למימר אחד לבעל בביאת העכו"ם. הנה: (כג) ומיית מי שזינה עם אחות אשתו וגירסה צעלה אסורה לבעל אחר מיתת אשתו אע"פ דנללו הכי היתה אסורה לו כשזינתה עמו (פסקי מהרא"י סי' כ"ט). כ (כד) ת אשת איש שמוענת על איש א' שהוא רודף אחריה והוא מכחישי' אין להאמינה כדי לייסרו (כה) אבל יגורו עליו נידוי שלא ידבר עמה כלל ושלא ידורו בשכונה אחת ואם הוא מוחזק בעיניהם לחשוד על העריות ראוי לגעור

ביאורי הגר"א

היא וזוהי אחת שפיר כ"ז: (כג) ומי"מ כו'. דלא שייך אסירה וקיימא דהא לאחר מיתה מותרת משא"כ נכרי דכשנתנייר כקטן שנולד דמי ומיל מיתה ומיל גירושין נאשת איש דלא ניתוסף צנועל איסור אלף לאחר גירושין: (כד) אשת איש כו'. כמי"ש צ' הנשבעין ע"ל בהכחשה לאו כלום וכן כשהנע"ד מכחישו כמי"ש צפ"ד דקדושין וצ"פ האשה רנה: (כה) אבל יגורו כו'. כמי"ש צפ"ה דינמו' וצפ"ק דקדושין והא' (ההוא) דהוא

פסק ר"ת ולא מטעמיה דלא אמרינן דאסורה לבעל אלף היכא דלא היתה אסורה בלילה כו' וז"ש בהג"ה ומי"מ כו' דל"ת דכאן מניי שייך טעם של הרמ"ש דגוי לינו בתורת קידושין לגמרי משא"כ נעריות דמיל קידושין נמקו' אחר. פ' מהרא"י ועוד כ' שם לחלק דגוי אחות אשה שייך נאסרה לבעל נאם תמות אשתו משא"כ גוי דכשנתנייר גוף אחר הוא דגר שנתנייר כו'. ומרדכי פ' ד' מיתות כ' אכן ר' יחיאל עשה מעשה כר"ת ולא מטעמיה כו' אלף משום דגר שנתנייר כקטן שנולד והיה שעתא לאו איסורא

ברכת אלוהיו

אחות אשתו. (כג) דלא שייך אסירה וקיימא, דהא לאחר מיתת אשתו מותרת לו ומה לי מיתה ומה לי גירושין באשת איש, דלא ניתוסף בבעל איסור אלא לאחר גירושין. משא"כ בנכרי דכשנתנייר כקטן שנולד דמי. [ועס"ק כ"ב וסימן ט"ז סקמ"ה].

(כד) כמי"ש בפרק הנשבעין שבעות מח א, דע"ל בהכחשה לאו כלום הוא. וכן כשהנע"ד מכחישו, כמי"ש בפי"ג דקדושין סה ב: ע"ל בהכחשה מי מהימן. וצ"פ האשה רבה יבמות פו ב: ותנן גמי ע"ל אומר אכלת חלב הוא אומר לא אכלתי פטור, טעמא דאמר לא אכלתי כו' אלא לאו חד ובי לא קא מכתיש ליה מהימן כו'. [וע"ל סי' כ"ב סק"ו ומש"ש בהערה 4 ובחז"מ סימן ל' סק"ח וסימן מ"ו סקפ"ד ובחז"ד סי' א' סקמ"ב וסימן קכ"ז סק"י].

(כה) כמי"ש בפיה דיבמות נב א וצפ"ק דקדושין יב ב: והא הוה חתנא דחליף אבא דבי חמוה ונגדיה רב ששת, הוה מידם הות דיימא חמתיה מיניה. וכמי"ש הרמב"ם [בה'] איסורי ביאה פ"ב ה"ב: מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה לא ידור עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה ומעשה באחד שהיו מרגינין אחריו עם חמתו כו'. ודלא כמי"ש בהשגות הראב"ד דדוקא בהמתו דגייס' ביה מחמת בתה. וע"ל סימן כ"א סק"ט וסימן כ"ב סק"ן].

דאסירה וקיימא, לא נאסרה לו בביאה זו. ומש"ש: "קמיל", ר"ל דמי"מ — אף שלא נאסרה לבעל — נאסרה לבעל. עתה"ם דכתובות נ ב ד"ה ולדרוש כו', שהביאו שיטת ר"ת שלא נאסרה לבעל גוי משום דהוא כביאת בהמה, ולא שייך למימר גביה א' לבעל, ולכן אם נתנייר אח"כ מותרת לו. מהרא"ש שם פ"א ס"ד כתב: ונ"ל לקיים פסק ר"ת ולא מטעמיה דלא אמרינן דאסורה לבעל אלא היכא דלא היתה אסורה בלילה כו'. וז"ש בהג"ה ומי"מ כו'. דל"ת דכאן נמי — כשזינה עם אחות אשתו — שייך טעם של הרא"ש, שהרי בל"ה היתה אסורה לו כשזינתה עמו. וע"ז קאמר בהג"ה, שבכ"ה אסורה לבעל. והחילוק הוא, דגוי אינו בתורת קידושין לגמרי, ולכן גוי חשיב שבלאו הכי אסורה לו, ולא שייכא לו כלל, משא"כ בעריות דיש להן קידושין במקום אחר. — פסקי מהרא"י ס"ט. ועוד כתב שם לחלק דגוי אחות אשה שייך שנאסרה לבעל, כאם תמות אשתו; משא"כ גוי — לא שייך לומר שנאסרה לו באם נתנייר — דכשנתנייר גוף אחר הוא, דגר שנתנייר כקטן שנולד הוא. ומרדכי בסנהדרין פרק ד' מיתות [בפנינו בפרק בן סורר ומורה סימן תש"כ] כתב אבן ר' יחיאל עשה מעשה כר"ת ולא מטעמיה כו' אלא משום דגר שנתנייר כקטן שנולד והיה שעתא לאו בר איסורא הוא. וזוהי אחי שפיר כ"ז [שטעם זה שייך רק לענין גוי שנתנייר, ולא כשזינה עם

הפרשה: ומי"ש אחר הקינוי והסתירה כאילו אמר שמרגינין על ענין הקינוי ואומרים שנסתרה ופשוט בעיניה' שבאותה סתירה זינתה גם כן, עכ"ל. אולם המחבר שדקדק לומר: בלא שני עדים — ומשמע שעד אחד ה"ל על הסתירה — הוא עפ"י מי"ש בכ"מ הג"ל, וכמש"ל לפרש דברי רבנו.

ובנוגע לדברי היושלים שהביא רבנו בסק"ט והרמב"ם והכ"מ הג"ל, ע"ש ובקרבן העדה ובפני משה ובשירי קרבן ובמראה הפנים. ובכ"מ שם — אחרי שכתב על דברי הרמב"ם והבא בשל א"י בסתירה אלא עד אחד. — כתב: וכן פירש"י כו'. ובשירי קרבן שם הקשה עליו, וז"ל: והדבריו תמוהים אס"ד. הרמב"ם מפרש למתניי כרש"י סתירה זו למה כו' עכ"ל. מ"מ נראה שהכ"מ ר"ל — כמש"ל בכונת דברי רבנו. — שגם

רש"י מפרש שלא היו שני עדי סתירה, אבל לא שהרמב"ם מפרש ממש כרש"י. ולפי הג"ל, צ"ל שהרמב"ם חזר בו ממה שפירש בפירושו המשניות — שמשמע שם שמש"ס שלא היו כלל עדי סתירה. וע"ע בזה כאן בב"מ ובסוטה שם בק"ן אורה וברש"י ובתפארת ישראל ובמנחת חריבה ובדבר שאול (ב"ב תשכ"ז) סימן נ"ז. ובפירוש החידושי' בירושלמי שם פירש דברי הרמב"ם: והסתירה היתה בשני עדים עיי"ה שם. וסיים שם: ואח"כ הראני וחתיני נ"י בביאור הגרי"א ז"ל (וכונתו לסק"ט הג"ל) דכ"כ דהרמב"ם ז"ל סמך על האי ירושלמי כו' עכ"ל. וכנראה שנשמט ממנו דברי רבנו בסק"ב, שמוכח שמפרש דברי הרמב"ם, שאמנם היתה סתירה, אבל רק בעד אחד, וכמש"ל לעיל.

באר הגולה

א' לען הרמב"ם שם ספ"ג כר"ע צנרייטל סוטה דף ג' ע"ה לע"ג דיליף ליה וקראל אפשר דס"ל דקראל אסונכחל בעלמא כ"ו שם.

ב' שם מירושלמי ריש סוטה.

ג' כתב הכ"ו שם

בו בנזיפה ולאיים עליו שאם לא יתנחג כשורה יבדילוהו מביניהם לרעה וידחהו בשתי ידיים (כו) כמו שאחז"ל מלקין על לא טובה השמועה וכמו שכתב הרמב"ם בפ' כ"ד דסנהדרין. כא א מצות חכמי' ועל בני ישראל לקנאו' לנשותיה' (כו) וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומוזחרים ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון ה"ז חוטא שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא (כח) וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה (כט) ב ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא ג מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה ד ואם עבר וקנא לה בפני עדים מתוך א' מכל הדברים האלו (ל) ה"ז קינוי. כב ה אין ראוי

מה לדיתא צירושלמי אלא מתוך דבר של אימה משמע לי דרבינו גרס ולא יתקד דבר של אימה והא דקתני ולא מתוך מתוך נריך לי גמרא מה הוא עכ"ל ולענ"ד היה רבינו גורם ולא מתוך מדון והוא מ"ש ולא מתוך מריבה. ד שם צירושלמי פשט לה איתא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב לענ"ד פירושו דפשט ליה ממויל דכתיב ועשה לה הכהן כל הטוהר הזאת המעשה מעכב ולא קדר הקנאה וזכ"מ פירש בע"ה ע"ש וחין כהן המקום להפריך. ה הרמב"ם שם וכתב הכ"ו שלמדו מהא דלומר רבי חנינא חסורא לא ליתא וכו' גרס סוטה ע"ג ואינו נראה לענ"ד דהא רבי חנינא לא אמר אלא בזמן הזה ורבינו כתב סתמא אפילו בזמן שהיו מיו סוטה למדקה וכו"ל שלמדו ממה דמסיק שם ריש דף ג' אלא מקצת חסור לקנאות אף על גב דליתא שם צנרייטל ר"ע אומר חונה וקי"ל הלכה כר"ע מחזירו וכמ"ש גרס ספיק דלעיל הא מסיק שם דיליף לה ר"ע מקינוי אחריתא דכתיב זה ואם כן הקינוי בפעם ראשון אינה חונה ומזה כתב רבינו חין לקפון וכו'.

ביאורי הגר"א

מתוך ולא כו'. וגירסתנו הוא מתוך וט"ס הוא: (ל) ה"ז קינוי. צירושלמי מסיים שם א"ר מנא כו' תורה מעכב הקינוי ראש"ל חונה רי"ח רשות איתא דרי"ח ככ"ט ורי"י ככ"ה דתני בש"ל לא יגרש אדם כו' ונתמיה"ס ג' א' ד"ה רי"ח כו' אלא קשיא מירושלמי כו' והא ר"ע כו' אלא הרמב"ם [סוגר] דר"ע ג"כ ס"ל דאינו חונה אלא מצוה

חליף כו' מידם כו' וכמ"ס הרמב"ם: (כו) כמו שאמרו חז"ל. צפוק קידושין: (כו) וכל מי כו'. גיטין ג' א' תניא היה רמיה' כו' וציננות ס"ג ג' וסנהדרין ע"ו ג' והמדרין כו': (כח) וכל המקנא כו'. סוטה ג' א': (כט) ולא יקנא כו' ואם כו'. ירושלמי ריש סוטה והביאו תוס' שם ג' ג' ד"ה מ"ט עוד צירושלמי. ומ"ש ולא מתוך גיאות אלא כו'. ג' הרמב"ם ולא מתוך

ברכת אלהיהו

„ולא מתוך מתוך". וט"ס הוא. [וע"ש בקרבן העדה ובשירי קרבן ובהגהות שבש"מ על הרמב"ם שם ובמאירי בסוטה שם וכאן בבאה"ג ספ"ג].

(ל) דביירושלמי — ריש סוטה הנ"ל בסקכ"ט — מסיים שם: עבר וקנא לה באחד מכל הדברים הללו מה איתאמרת למצוה לעיכוב (לענין מה נאמרו הדברים דלא יקנא לה מתוך שחוק כו' למצוה אבל בדיעבד הוי קינוי או לעיכוב — פני משה) אין תימר למצוה קינוי קינוי אין תימר לעיכוב אין קינוי קינוי אי"ר מנא [בפנינו ליתא זה בשם ר' מנא] איתא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב (הכא דכתיב זאת תורת הקנאות לעכב — פני משה) הקינוי ר"ח אומר חובה רי"ח רשות כו' אתא דרי"ח ככ"ט ורי"י ככ"ה דתני בש"ל לא יגרש אדם את אשתו א"כ מצא בה ערוה מצא בה דברים כאורין (מכוערין ולא דבר ערוה ממש — פ"מ) לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כאורין לפום כן הוא אומר חובה (לקנאות כדי שלא תבא לידי איסור או שיתברר ע"י מים — קרבן העדה) כו' ודר"י ככ"ה דבי"ח אמרי אפי' הקדיחה תבשילו (יכול לגרשה ומכ"ש דברים כאורין — פ"מ) לפום כן הוא אומר רשות (דאם נמצאו בה דברים מכוערים יגרשנה דלא יתא אלא הקדיחה תבשילו — קרבן העדה) רצה לקנאות יקנא רצה לגרש יגרש כו'. ובסוטה ג א': וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבא אומר חובה. ועתה שם ד"ה רי"ח, וי"ל: אבל קשיא מירושלמי

(כו) בסוף קידושין פא א: מלקין על לא טובה השמועה (מי שיוצא קול עליו שהוא עובר עבירות מלקין אותו — רש"י) שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה (שמואל א' ב', כ"ד). [ועה"מ סימן ב' סק"ד].

(כו) גיטין צ א: תניא ה"ר ר"ח אומר כו' זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוצ וטוהה בשוק כו'. וביבמות סב ב וסנהדרין עו ב: והמדרין בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אימר וידעת כי שלו' אהלך (איוב ה', כ"ה).

(כח) סוטה ג א: תנא דבי רבי ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו א"כ נכנסה בו רוח, שנאמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו (במדבר ה', י"ד). מאי רוח, רבנן אמרי רוח טומאה, רב אשי אמר רוח טהרה. ומסתברא כמ"ד רוח טהרה כו'.

(כט) כ"כ הרמב"ם בה' סוטה פ"ד ה"יח. והוא מדברי הירושלמי ריש סוטה, והביאו תוס' שם ב ב ד"ה מ"ט, וי"ל התוס': עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא איתא קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקנא לה כו' (ראש המושל לשון הירושלמי בסק"ל). וביירושלמי שבפנינו איתא גם: ולא מתוך שיחה. ומ"ש בירושלמי: ולא מתוך נאות אלא וכו', גירסת הרמב"ם היא: ולא מתוך מדון ולא מתוך דבר של אימה. וי"ש הרמב"ם והמחבר: ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה. וגירסתנו בירושלמי הוא:

לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחלה ואפי' ו בינו לבינה לא יאמר לה אל תסתרי עם איש פלוני כמו ז שנתבאר אלא מוכיח אותו ה בינו לכינה בנחת ובדרך פתורה ואזהרה כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה.

ביאורי הגר"א

ו"ש למעלה נזכר חכמים כו' ונפ' דסגנון הירושלמי כן הוא אל"ר מנח כו' הקינוי רל"ח כו' ר"ל תלית נפלוטת

ברכת אליהו

דבירושלמי — שסובר כב"ש — הקינוי הוא חובה ממש, כיון שבלעדי הקינוי אי' לגרשה. ולדידיה פרטי הקינוי מעכבים, כמ"ש ר' מנא. ואנן קיי"ל כו' יהושע בירושלמי שם וכב"ה. ולדידהו אין הקינוי חובה ממש. וכן ר' ישמעאל ור"ע דבבבלי הג"ל תריוהו ס"ל דאינו חובה אלא מצוה. ולפיכך גם לר"ע אין פרטי הקינוי מעכבים. ולכן פסק הרמב"ם שם, שבדיעבד "אם עבר וקינא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו הרי זה קינוי". ומיושבת קושית התוס' הג"ל מהירושלמי. וגם מוסבר היטב, מה שכתב הרמב"ם שם: מצות חכמים על בני ישראל כו'.

ד בכ"מ שם כתב: ואפ"ל דס"ל דקרא אסמכתא בעלמ' הוא ובקרבן אורה בסוטה שם כ' — בדעת הרמב"ם — ולא נזכר ד"ת הוא אלא מצות חכמים מדרכי המוסר כו' ויש לישב כזה נמי מה שדקדוק התוס' לחבר הירושלמי דפלוטת דרשות חובה תליא בפלוטת דב"ש וביה בנט אי' בעינן דחוקא ערות דבר והרי ר"ע ס"ל דיכול לגרש אפי' מנא אחרת טעם הימנה ולפי הג"ל נראה קצת ודלשית תלמודין דאין החיוב הוא אלא מדרכי המוסר אפילו אי' יכול לגרשה טוב יותר דרך התוכחה מלגרשה מיד כו' עכ"ל. וזה כעין דברי רבנו. ור"ע מ"ש כזה שם ובמאירי ובמנחת חרה ובדבר שאל סימן ר'.

הלכה כלישנא בתרא

(הוספה לסימן קמ"ד סט"ז הערה 2 עמוד שצ"ז)

שבגמרא. וזה מאחר שהגמרא שינתה הסדר, שמקודם הזכירה הלשון הראשון, ואח"כ — ב"מאן דאמר" או "ולמ"ד" — הזכירותיה לאחרונה, ש"מ שכן ההלכה. ולכן תורני יש מ"ש בהערה הג"ל, שיש ט"ס בבבאורי הגר"א. ואמנם זכרי הגר"א מוסיבים על הדעה הראשונה שבשו"ע, וכפי מ"ש בדפוס השו"ע. ורבנו בא לתרץ קושית הרא"ש המובא בהערה הג"ל — שהקשה על הרמב"ם — למה לא פסק כלישנא בתרא, וכונת רבנו — שלשית הרמב"ם — היות ולישנא קמא הורכב בגמ' באחרונה: "ומאן דמתני לה אבריתא אבל אמתני' הא לא אתא", פסקינו כן, אע"ג שזו לישנא קמא שהביאה הגמ' מקודם, ויש לצנין על בסוגיות שעליהן מתייחסים ב"אורי הגר"א הג"ל, לפסול המפרישים בנוגע לפסיקה כלישנא קמא או כלישנא בתרא, ולא כתבו סעם זה — שכתב רבנו — שיש לפסוק כ"מאן דמתני' בתרא.

ומדברי הרא"ש הג"ל ומדברי רבנו, מ' שאע"ג שהלשון הראשון נאמר בגמ' סתם (לא בלשון "איכא דמתני"), ורק הלשון השני נאמר בלשון "איכא דמתני", הלכה (כדרך כלל) כלישנא בתרא, וזה לא כדברי המ"מ שכתב — על דברי הרמב"ם בחלכות קרבן פסח פ"ג ה"ב —: "פסק רבנו כלישנא קמא שהוא לישנא דסתם גמרא ולא כלישנא דאיכא דמתני".

ואם כי הרי"ף בפסחים קיט ב' ותוס' ב"ק קיט א ד"ה ר"ג ורמב"ן ור"ג בשבועות מא א והרא"ש בב"ק פ"ג סי"א וב"מ פ"א ס"ז ומדרכי עירובין פ"ה סימן תקפ"ו, כתבו שאם לשון

בס"ק הג"ל כת' בבבאורי הגר"א: כשיטתו בכ"מ שאמרו ומאן דמתני כו', וכתבתי שם בהערה הג"ל כי זו ט"ס. וזה מפני שלא מובא בספרי הכללים, לפסוק כ"מאן דמתני' בתרא שבגמרא.

ואולם אח"כ ראיתי בכמה מקומות בבבאורי הגר"א, שם מדברין שאכן שיטת הרמב"ם, לפסוק בכ"מ כ"מאן דמתני' האחרון שבגמרא. והמקומות שבבבאורי הגר"א הם: בחור"מ סימן שצ"ד סק"א, סימן ת"כ סק"ה, סימן תכ"א סק"ג. והדבר מפורש יותר בבבאורי הגר"א יו"ד סימן קמ"ג סק"ו, וז"ל: סור וכלישנא בתרא ויכ"כ ה"ר' והרמב"ם פסק כלישנא קמא כשיטתו בכ"מ דאמרינן מאן דמתני כו' עכ"ל. כלומר, שיטת הרמב"ם היא, שאם יש בגמ' שתי לשונות, ואח"כ הגמ' אומרת: מאן דמתני כו' ומאן דמתני כו', פוסקים כ"מאן דמתני' שהוזכר בגמ' באחרונה, אע"ג ד"מאן דמתני' בתרא מתייחס ללישנא קמא. וכי' כשאמרו בגמ' ל"מ"ד כו' ולמ"ד כו', פוסקים כ"למ"ד" שהוזכר בגמ' לאחרונה, אע"ג שזה מתייחס לשיטה שהוזכרה לראשונה בגמ'. כמ"ש בבבאורי הגר"א או"ח סימן שס"ג סקמ"ט, וז"ל: ופי' כמ"ד קינוי כשיטתו בכ"מ שאמרו למ"ד כו' ולמ"ד כו' כאידך, עכ"ל. דבריו אלו מתייחסים למ"ש בעירובין ג א, וראה שם שאידך "ולמ"ד" הוא אליבא דאמורא שהוזכר שם לראשונה. [וכי' אמר"ד מקלוזנבורג שליט"א העיר לי, שיתכן שאף הפוסקים שסוברים בדעלמא אין הכרעה לפסוק כלישנא בתרא ככה"ג יורו שהלכה כ"מאן דמתני' או "ולמ"ד" כתרא

אחד נאמר בגמרא סתם, ולשון שני נאמר בשם אחד מהאמוראים, הלכה. כלשון שאמר בגמרא סתם, אולם זה דוקא, כשהלשון השני נאמר בגמ' בשם אחד האמוראים, ולא כשהו נאמר בלשון "איכא דמתני", בלי להזכיר שם אמורא (שע"ז מוסכים דברי המ"מ).

ודברי רבנו הם גם לא כדברי המ"מ הג"ל, שכתב: ועוד דמאן דמתני אמתינית עדיף (אע"ג דהוא לישנא קמא) משום דכ"ש אבריייתא, עיישה"ט, וכאן כתב רבנו שפוסקים כ"מאן דמתני" בתרא — דמתני לה אבריייתא ולא אמתינא, ולא אמרין ד"מאן דמתני" קמא עדיף — משום דכל שכן אבריייתא.

ובביאור הגר"א בחי"מ סימן תכ"א קט"ג הג"ל כת': כר"פ דמתני ארישא דהוא לישנא בתרא ואמריו שם ומאן דמתני לה ארישא כו' וכשיטתם ועס' ת"כ ס"ל, עכ"ל, ואפ"ל, שלכן לא הסתפק רבנו בזה שצריך לפסוק כר"פ — דהוא לישנא בתרא. מפני שהרא"ש בב"ק פ"ג ס"א הג"ל כתב: ונ"ל דהלכה כלישנא קמא דסתמא דגמרא קאמר לה ולישנא בתרא יחדא. היא דרב פפא משמיה דרבא קאמר לה כו' עכ"ל, וע"ש ברא"ש שכתב שמדברי הר"ף מ' שפוסק כלישנא בתרא דרב פפא משמיה דרבא. הרא"ש נתן שם טעם להלכה פסק הר"ף כלישנא בתרא. ועיי"ש בפלפולא וחרפתא אות ה' שכתב ע"ז: ומטעם דבתרי לישנא פוסק סמיא דאמריו כמ"ש רבינו בפ"ק לא מצית אמרת דהיינו דוקא היכא דהתרי לישנא סתמא דתלמודא קאמר אבל הכא לישנא קמא סתמא דתלמודא וי"ל לישנא בתרא ואיכא למיפסק כלישנא קמא וכמ"ש רבינו לעיל בהך דהכא, עכ"ל. ולעיל בהאנו שגם הר"ף כתב כלל זה בפסחים כ"ב, ולכן כתב רבנו שם הדוכריס. ומאחר ללישנא דר"פ הוא גם לישנא בתרא, וגם הוזכר שם בגמ' כ"מאן דמתני" בתרא, פסקינן כותיה, אע"ג דהוא יחדא.

ובאותה סוגיא יש עוד לשון שלשה, והר"ף כתב שם: ומסתבר כמאן דמתני אקמיייתא (לא כלשון שלישי): ולפי דברי רבנו בחי"מ סימן תכ" סקליה, טעם — דפסקינן כקמיייתא — הוא מפני ד"מאן דמתני אקמיייתא" הוזכר שם בגמרא לאחרונה. וכע"ז ע"ג איתא: כו' לאתא רבין כו' כי איתא בר שמואל בר יהודה ארי' ל"ש אלא שגפל קיטון של מים תחילה כו' איכא דמתני לה אמתינא כו' מאן דמתני לה אמתינא לא בעי תחילה ומאן דמתני לה אדרבין בעי תחילה. והרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פט"ז הל"א פסק כלישנא קמא. וע"ש בכ"מ שכתב ע"ז: ורבינו פסק כלישנא קמא וצריך טעם למה. ועיין בביאור הגר"א יו"ד סימן קל"ד קט"ו.

ולפי הכלל שכתב רבנו — דשיטת הרמב"ם לפסוק כ"מאן דמתני" בתרא — מיושבים דברי הרמב"ם שפסק כלישנא קמא. וזה מפני ש"מאן דמתני לה אדרבין" — שהוא לישנא קמא — הוזכר שם בגמרא באחרונה.

ובזבחים פ"ב איתא: כשם שאם עלה כו' אמר עולא ל"ש אל שאל משלה בהן האור אבל משלה בהן העצמות יעלו בר מתי מתני ארישא בר חנינא מסירא משנה אסיפא העצמות כו' מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני ארישא אבל אסיפא לאו בני הקטרה נינהו (הליכך לא שייכא בהו משלה אור לקדשינהו — רש"י). והרמב"ם בהלכות ספולי המוקדשין פ"ג ה"ט הביא דעו עולא — שאם משלה בהן האור יעלו — על הדין של הרישא, עיי"ש. ושם פס"ז ובהלכות מעשה הקרבנות פ"ו ה"ב — לענין עצמות וכו' — לא הביא הדין שאם משלה בהם האור יעלו. ולכאורה ה"ז צריך לפסוק כלישנא בתרא — שדינו של עולא הוא גם אסיפא.

ברם הרא"ש ברי"ה פ"ג ס"ה כתב, שבמקום שהגמרא מביאה כלישנא קמא, שממירה מהימנות מתחזקת על הרישא של המשנה, ובלישנא בתרא אמרו שהמירה היא על הסיפא, "לא דמשה לתרי לישנא דעלמא משום דאחריתא למימר ארישא תחילה ובהו הכי איכא דמתני לה אסיפא חלכך ליכא למיקם עלה הי מניהו דאחריתא וצורכינן למיעבד לחומרא". ולפי"ז אין כאן חכרוע לפסוק כלישנא בתרא.

אולם הרא"ש שם כתב בשם ר"ף גאיות שגם בכה"ג היו כתרי לישנא ופסקינן כלישנא בתרא. ודברי הר"ף הם ברי"ה עמוד לו. ועיין בגט פשוט כלל ז' שהקשה על שיטת הרא"ש הקודמת מכמה מקומות. ולשיטת הר"ף גאיות, היו צריכים לפסוק כלישנא בתרא — שדברי עולא הם גם על הסיפא.

והי אפ"ל, שהיו ומקודם הגמרא אמרה סתם "אמר עולא כו' ארישא, פסקינן כלשון זה, ובמשל בשם הרסה הראשונים — שפוסקים כלשון שנאמר בגמ' סתם, אבל מסתבר שאין הלשון הראשון נקרא סתם, דהא הגמרא אומרת ע"ז אח"כ:

"רב מרי מתני ארישא", א"כ גם הלשון הראשון אינו סתמא, דגמרא, אלא בשם אחד מהאמוראים, אבל לפי הכלל שהביא רבנו — ששיטת הרמב"ם לפסוק כ"מאן דמתני" בתרא ניתא. שכן אמרו שם בגמ': מאן דמתני אסיפא כו' ומאן דמתני ארישא כו'. הרי דלישנא קמא, הוזכר שם כ"מאן דמתני" בתרא, ופסקינן כו'.

ובבי"ק נח א': היכי נפל רב כהנא אמר שהחליקה במימי רגליה רבא אמר שדחתה חברתה מאן דאמר שדחתה חברתה כל שכן שהחליקה במימי רגליה ומאן דאמר שהחליקה במימי רגליה אבל דחתה חברתה פשעה ושלמלת מה שהזיקה. ובחש"מ שפס"ט סימן שצ"ד ס"א פסק המהר"ר כרב כהנא. ובהנה הביא שיש פוסקים כדברי רבא. ובביאור הגר"א שם סק"א כתב על דברי המחבר — שהיא שיטת הרמב"ם —: כשיטת' כ"כ"מ שאמרו מ"ד כו' ומ"ד כו'. ועל דברי ההגה כתב שם כסק"ב: כרבא יהוא בתרא כו', ולכאורה מ' מכאן, ששיטת הרמב"ם לפסוק כ"מאן דאמר" בתרא — אע"ג שזה נגד הכלל שהלכה כבתרא.

ובשבת ע"ה ב איתא: כל הכשר להצניעו לאפוקי מאי רב פפא אמר לאפוקי דם נדה מר עוקבא אמר לאפוקי עצי אשרה מאן דאמר דם נדה כ"ש עצי אשרה מאן דאמר עצי אשרה אבל דם נדה מצנוע ליה לשונא כו'. והרמב"ם בהלכות שבת פ"י"ח הכ"ב פסק כדברי רב פפא. ומפרשי הרמב"ם לא נתנו טעם לרב פסק הרמב"ם כן. ונראה שהטעם הוא משום דרב פפא הוא בתרא. והלכה כבתרא. (ובמ"מ שם מ' שגורס רב מתנא). וקשה, שעפ"י כללו של רבנו, ה"י הרמב"ם צריך לפסוק כמר עוקבא — שהוא "מאן דאמר" בתרא שהוזכר שם בגמ'. ועיין ברא"ש בחולין פ"ד ס"ז שכתב, דהיכא דאמורא בתראה מתני לאחד דין וחלטונות פסקינן כותיה. וכע"ז ראה בתוס' בשבת ט ב ד"ה בספורות וברא"ש שם פ"א ס"ח.

ולכן נראה, שגם עפ"י דברי רבנו אליבא דרמב"ם, פסקינן כאמורא בתראה — אף כשהו כלישנא קמא. ולכן פסק הרמב"ם כו' שבת הג"ל, כדברי רב פפא שהוא בתרא. ולישנא שכתב בביאור הגר"א בחי"מ סימן תכ"א קט"ג, כ"מאן דאמר" בתרא צ"ל שגורסים בב"ק נח א הג"ל — גמירסת הר"ף שם —: "רב" במקום "רבא". ולכן פסקינן כ"מאן דאמר" בתרא, ולא הוי נגד הכלל שהלכה כבתרא. ובכ"י מינכן הגיהס: "רבה". ובשבת קכג א': איתמר רבי חי'א בר אבא אמר ונ"י יוחנן קורנן של זהבים שנינו רב שמן בר אבא אמר קורנן של זהבים שנינו מאן דאמר דבשמים כ"ש דזהבים מאן דאמר של זהבים אבל דבשמים קפדי עלייהו. והרמב"ם בהלכות שבת פכ"ה ה"ט פסק כמ"ד קורנן של זהבים. ואפשר שהטעם הוא, מפני שהלכה כר' יוחנן מחברו, כמ"ש הרשב"ם בב"ב קל"ה א ד"ה זאת אמרת. ועפ"י כללו של רבנו, הטעם הוא, מפני ש"מאן דאמר" של זהבים הוזכר בגמרא לאחרונה.

ובהלכות דעירובין פ"ג ה"ז פסק הרמב"ם כדברי המיקל בעירוב כמשי"ח מה"מ, אע"ג שזה כ"מאן דאמר" קמא בעירובין ע"א. מפני שההלל הלכה כדברי המיקל בעירוב הוא. אפילו ביחיד אצל רבים, כמ"ש בירושלמי דעירובין פ"א ה"א ורמב"ן וריטב"א ורשב"א ומאירי כפי' הגמ' בבלי שם מו א ורא"ש שם פ"ג ס"ב וס"ד. ובמובין הלכה כדברי המיקל בעירוב אף כשהו נגד לישנא בתרא.

ובעירובין פ"ב א: איתמר רב חי'א בר אשי אמר עושין לחי אשרה ורשב"ל אמר עושין קורה ואשרה מאן דאמר קורה כ"ש לחי ומאן דאמר לחי אבל קורה לא. כותיה מכתת שיעוריה. והרמב"ם ה"י שבת פ"י"ה ה"י"ב כתב שעושין לחי מאשרה. ובמבדל ע"ז שם גורס בגמ' הג"ל רב חי'א בר אשי אמר רב, וכתב שטעמיה של הרמב"ם — שלחי מאשרה כשר — מפני דקדילי כותיה דרב לגבי ר"ל. ולפי גירסתנו בגמ' הג"ל: רב חי'א בר אשי אמר (ולא משמיה דרב), אפ"ל — עפ"י כללו של רבנו — שטעמיה של הרמב"ם הוא, שפוסק כאיך "מ"ד" שהוזכר בגמרא לאחרונה. והיינו רב חי'א בר אשי — שמכשיר לחי של אשרה.

ובפסחים קד א': אמר ר"י אמר שמואל המכביל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו ופומבדיתא אמרי מעין פתיחתו סמוך לחתימתו מאי בנייהו י"ט? שחל אחר השבת מאן דאמר מעין פתיחתו סמוך לחתימתו לא בעי למימר בין קורנן שבת לקדושת יו"ט הבלות ומאן דאמר מעין חתימתו סמוך לחתימתו בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבלות. והר"ף הרא"ש שם פ"י ס"א והטור באו"ח סימן תע"ג פסקי כשמואל. וזה תואם כללו של רבנו — שפוסקים כ"מאן דאמר" האחרון שבגמרא.

תיקוני טעויות

עמוד	טור	ס"ק	שורה	במקום	צ"ל
רלו		ל	21	במ	בה
רלט	1	טז	22	מרבדים	מדברים
רמא	1	א	22		בהתחלת השורה : למעוטי
רמא	1	א	22	כתב	כתוב
רמה	1	טו	5	לופר	לסופר
רנד	2	י	23	כשוטה	בשוטה
רנח	2	ז	1	אביו	אבין
רס	2	10	4	תמה	תמהו
רסה	1	יט	5	ל"ו	ל"ב
רעז		ג	2	ותופס	וטופס
רעז	1	נא	2	המיל	המלה
רצה		א	11	דלאינה מגורשת	וכ"כ ש"פ שיש לכתוב
				פסול קרי ליה	דמתקרי
שכד	1	ג	9	כלום	ולא כלום
שכט			12	נתנה	נתינה
שלד			7	לשתמיש	לתשמיש
שמה	1	יג	2	דה"ד	דה"ג
שמה	1	3	3		הב"ח וישרש יעקב
שמה	1	3	5	ושם סט א	למחוק
שב	2	לב	4	גרשום	גרשוה
שבא	1	לד	8	דבכלאה	דבבלאה
שנד	2	17	2	סקי"ח, חקל"ו	סקי"ט, סקל"ז
שס	1	25	1	נגמרא	נגמרה
שסד	2	קח	19	בשלתן	בשלתן
שעג	1	5	5	הרי"ף	הר"ף
שעד	2	כה	9	כאילן	כאילו
שפח		ש	13	כיון	כיון
שפט			2	נ"ל	ונ"ל
שפט		ח	9	לי	לה
שפט		ח	16	לבטז	לבטל
שצה	2	ט	18	ס"כ	ס"ב
שצה	2	י	24	תנאיה	תנאה
שצז	2	2	17	הסיום	וראה עמוד תרנג
שצח	2	א	3	משום	משם
תד	1	יב	4	בסק"א	בס"ק
תד	2	3	25	תתני'	תתנו
תיד			1	הגזירות	הגזירות
תיד	2	ה	12	ועיי"ש	סימן י"ז
תטז	1	3	14		ועיין
תכג	1	1	2		בעמוד תל"ז
תלו	2	סד	13	וכאן	וכיון
תמח	2	6	2		תשכ"ז, כרך ד
תמח	2	6	3	כרך ד'	למחוק
תנג			22	העלו	הלעז
תנג	2	קלט	1	אמתני	אמתניתין
תנח	2	1	2	ממון	מיאון
תס	1	י	12	מאן	למאן
תסא		מ	3	מימרא	ממימרא

תיקוני טעויות

עמוד	טור	ס"ק	שורה	במקום	צ"ל
תעג	1	1	12	אולם	אולם אין ראי' מכאן שיחכן שהולד ממזר מאשתו זו, באופן שתופסין בה קידושין, וכמ"ש בבית מאיר ובישועות יעקב פירוש הקצר סק"ב,
תעה			4	תכחיש	מכחיש
תעה		ב	9	רבי'ו	רבינו
תעט	2	5	3	מחלוקת	במחלוקת
תפ	2	6	21	ובקנ"ג	ובק"ג
תפא	2	כט	13	שרגיל	רגיל
תפד	1	ז	8	כו' א"ו	וכ' (כ"ו) [א"ו]
תפה	2	יג	14	חליצא	חליצה
תפח		1	18	פירוש	למחוק
תצה	1	כא	3	קידוש	קידש
תצח		ד	13	בג'	כג'
תקד	2	יח	5	גם	שגם
תקט	2	3	5	שיש	יש
תקי		ז	8	הנכריה	הנכרי
תקי	1	א	19	ורמב"ן	וערמב"ן
תקכא		ב	2	ואמימרא	וממימרא
תקלח	1	ח	4	יע"ש	ע"ש
תקמב	1	2	1	מעדים	מעדות
תקמג	1	2	22	ודו"ק	ודו"ק"
תקמג	2	3	11	תשכ"ג	תשכ"ג כרך ה'
תקנח	1	14	1	ראה	ראויה
תקסב	1	קכט	18	ועף	ואף
תקע	2	יג	14	רצונ	רצונם
תקעז	1	נח	11	דכל	דלכל
תרכ	2	א	7	אתתה	אחותה
תרכב	1	3	1	מא ב	כג ב
תרכב	1	3	7	מא ב	כג ב
תרכט			3	חליצה	חליצת
					שלחן ערוך

תיקוני טעויות נוספים

לכרך א'

עמוד	טור	שורה	ס"ק	במקום	צ"ל
ג	1	בבאר הגולה	ל	ס"ט	כ"ט
יד	1	בברכת אליהו	ל	כשרה	פסולה
כה	2	בהערות	4	בסוגריים	מחוק
לד	1	"	10	קנ"ט	קנ"ו
לו	1	"	10	קנ"ט	קנ"ו
מד	1	בברכת אליהו	ג	ע"ז	ט"ז
ס	1	" "	לב	עמוד ב	מחוק
סא	1	" "	לו	עמוד א	מחוק
פח	1	בבאורי הגר"א	ה	באיסר	באיסור
צא	1	בברכת אליהו	א	דיבמות	מחוק
קיב	2	" "	כז	לו ב	לו א
קטז	2	" "	מט	יפרוש	יפריש
קיה	1	בהערות	1	ז'	ד'
קכג	2	ברכת אליהו	כב	בד"מ	ד"מ
קכג	2	" "	כב		יוציא. — ליקוט
קלא	1	" "	מח	הכונה	הכונה
קלב	1	" "	ב	בבימות	ביבמות
קפד	1	" "	קיה	המנה	הימנוהו
קפד	2	" "	קיס	דיבמות	דכתובות
קפט	2	" "	קכט*	התירה	התירו
קפט	2	בביאורי הגר"א	קכז*	התירה	התירו
רא	1	בהערות	54	סקק"ס ... סקק"ט	סקק"ס ... סקק"ט
רא		בשלחן ערוך	5	רב"י	וני"
ריג	2	בהערות	8	זה	ה
רלד	1	בברכת אליהו	ז	באומה	באמה
רלט	1	" "	טו	קל"ו	קל"ד
רמו	1	" "	כ	לי	לו
רנג	1	בביאורי הגר"א	לג	ואמרה היא	ואמר הוא
רנג	1	בברכת אליהו	לג	ואמרה היא	ואמר הוא
רעה	1	" "	סב	סעיפים	ס"ק
רעה		בבאר הגולה	ו	נ"ו	ל"ז
רעט	2	בברכת אליהו	טז	הרי זו	אינה
רפד	1	" "	כו	בתהילה	בתחילה
רצא	1	" "	א	רבה	רב יוסף
רצג	2	" "	ו	ח	ז
שו		בבאר הגולה	ז	כ"ג	ג"ג
שלג	1	בברכת אליהו	ד	פ"ז	פ"ח
שלו	1	" "	יד	מקדושה	מקדושת
שמ		בבאר הגולה	צ	ומייתנא	ומייתנא
שמה	2	בברכת אליהו	מד	בפי'	כפי'
שנו	2	בהערות	3	כראב"י	כשטה
שנו	2	בהערות	3	רצ"ד	רפ"ה

הוספה לכרך א

משה) אם בטורדין דיו פעם אחת ביום (אם בטורדין הן זה אחר זה כל היום או די בברכה אחת — פני משה) וכו'.

ומ"ש רבנו: „וכמ"ש באו"ח ס"ח", כוונתו למש"ש בסקכ"ב — ששם הביא רבנו התוספתא והירושלמי הנ"ל על מש"ש המחבר בסי"ב: אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כולם חייבים בציצית ואם לבשם כולם בלא הפסק והי' דעתו מתחלה על כולם לא יברך אלא ברכה אחת כו'. ובתשובת הרשב"א ח"א סימן תנ"א — שצינתי שם בהערה — מדבר ב„שני חתנים עושין חתנות בבית אחד“, ולכן לא ציין לירושלמי הנ"ל. וכן בביאורי הגר"א באו"ח סקי"ב — המדבר ב„שנים או שלשה מתעטפים בטלית אחת“, לא הביא רבנו הירושלמי הנ"ל — המדבר באחד ששמע כמה פעמים רעמים, וזה לא שייך לענין שנים שעשו אותה מצוה.

וכן באורח חיים סימן תל"ב סק"ח — המדבר באנשים אחדים הבודקים בדיקת חמץ, שיכולים לסמוך על ברכה שמברך בעל הבית — ציין רבנו לתוספתא דברכות פ"ו עשרה שעושין מצוה אחת ברכה אחת לכולם, ולא ציין לירושלמי הנ"ל.

בסימן ס"ב ס"ב כ' המחבר: יש לאדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד ומברך ברכת חתנים לכלם כאחד. וכ' ע"ז בביאורי הגר"א סק"ו: כמ"ש בתוספתא וירושלמי פ' בתרא דברכות וכמ"ש בא"ח סי' ח'.

וכ' שם בברכת אליהו, שהתוספתא היא: היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן. ועל מ"ש בביאורי הגר"א: „וכמ"ש באו"ח סימן ח'“, הוספנו: סקי"ב. ועל מ"ש בביאורי הגר"א: „וירושלמי“, כ' שם בהערה *1: „בירושלמי שם לא מצאתי“.

ברם אחרי ההתבוננות נראה, כי התוספתא הנ"ל היא מקור למש"ש באהע"ז ס"ג: „אם יש ב' חתנים יחד מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם“, ולא כמקור לדיננו — שאחד נשא נשים רבות. והתוספתא שציין רבנו, כוונתו למש"ש בתוספתא דברכות פ"ו ה"כ: יחיד שהי' עושה כו' מצוה [אחת — אור הגנוז] כל היום אינו מברך אלא אחת. ומה שציין רבינו לירושלמי, כוונתו למ"ש בירושלמי דברכות פ"ט ה"ב: על הברקים כו' הוא אומר ברוך שכחו מלא עולם. רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדאי דיו פעם אחת בכל היום. אמר רבי יוסי מה אנו קיימין (הא דאמרו פעם אחת בברכה לכל היום — פני